Redactor.EugeniaPe*e Tehnoredactor.RodicaNlță
© Editura Paideia, 2003
701341 Bucureşti, România
Srr. Tudor Arghezi nr.15, sector 2
tel.: (00401) 211.58.04; 212.03.47
fax: (00401) 212.03.48
e-mail: paideia @fx.ro
wivw.paideia.ro
rea CIP a Bibliotecii Naționale a României ,ESCU-ZONER, ŞERBAN
ost un destin : amintiri, mărturii, dezvăluiri / Şerban cu-Zoner. - Bucureşti: Paideia, 2003
lex.
IN 973-596-181-4
1-94
Şerban Rădulescu-Zoner
A FOST UN
Amintiri, mărturii, dezvăluiri
PAIDEIA
Mamei şi tuturor celor care m-au ajutat, în momentele de grea încercare, de-a lungul zbuciumatei mele vieți.
>) ? ț f-> "iu' r. r
L
L
^ l-' t-"?,-!
deea de a aşterne pe hârtie amintirile mi-a dat-o domnul Adrian Năstase. în una dintre declarațiile sale (nu mai ştiu care deoarece a ajuns, în stilul său propriu, arogant şi zeflemitor, să-şi dea cu părerea în fiecare zi) a susținut că dânsul, miniştrii săi şi toți membrii partidului pe care-1 conduce nu privesc decât „înainte", încât cei cărora le face plăcere să se uite înapoi n-au decât să-şi scrie memoriile. Cum până aproape de senectute, am avut o viață zbuciumată, uneori de-a dreptul aventuroasă, am luat condeiul în mână şi am început să scriu. Faptul că tot privind în urmă, am dat peste mulți dintre cei care tot pretind azi că privesc doar înainte, având totodată grijă de a-şi ascunde trecutul de slugi, în vorbe şi fapte, sau de profitori ai tiraniei comuniste, nu constituie vina mea, ci a celui care mi-a dat ideea de a-mi scrie memoriile. De altfel printre sutele de nume care sunt cuprinse în această carte figurează şi cel al domnului Adrian Năstase. Sine ira ei studio.

Mulți oameni politici din trecut, anticomunişti sau propagatori ai „ciumei roşii", mi-au luat-o înainte cu depanarea amintirilor, fără să fi aşteptat menționatul îndemn. Foştii deținuți politici s-au rezumat în a descrie doar infernul „gulagului" românesc prin care au trecut ei şi alți colegi de ai lor de suferință, în fine, câteva persoane publice ale zilelor noastre, până nu de mult înalți demnitari, s-au referit strict la ceea ce au realizat în timpul mandatelor lor, neîmplinirile aruncându-le adesea în spatele altora.

Eu sunt istoric şi, până la urmă, aproape fără să vreau, am scris o istorie a ceea ce am trăit eu cu familia şi prietenii mei, fiind un martor al evenimentelor petrecute de-a lungul a şase decenii.

Am insistat uneori asupra unor cazuri particulare ale unor prieteni, colegi sau membri ai familiei mele, făcând voit exces de detalii pentru a ilustra mai convingător viața cotidiană din perioada antebelică, războiul, instaurarea comunismului, a terorii, a „relaxării" şi, în final, a „nebuniei ceauşiste", ceea ce istoricii au cam neglijat. Ca istoric ştiu prea bine că judecăți de valoare se emit pe baza documentelor, iar memorialistica intră în categoria izvoarelor de mâna a doua, menite doar de a colora analiza seacă a unor fonduri arhivistice sau de a contribui la reconstituirea atmosferei în care s-au desfăşurat anumite evenimente.

Când am luat condeiul în mână nici nu mi-am propus să scriu o istorie propriu-zisă a unei epoci, de fapt a mai multor perioade distincte, dar înlănțuite,

aştern pe hârtie doar ceea ce am văzut, am auzit, am trăit, inclusiv unele umente la care am participat nemijlocit.

Dar şi viața cotidiană pe care m-am străduit să o prezint cititorului este ială căci se rezumă, cu unele excepții, doar la cea citadină şi, mai ales, la sa pe care am cunoscut-o eu sau, mai bine spus, din care am făcut parte. Firul narațiunii îl constituie propria mea viață care, cu excepția copilăriei şi olescenței, a fost, în prima ei parte, o continuă aventură, plină de peripeții, :>ri chiar de natura unui roman polițist, cu apariții adesea ale unor greutăți rmontabile peste care am reuşit totuşi să trec datorită familiei mele şi a r prieteni sau datorită părinților lor cărora le voi rămâne pentru totdeauna noscător şi ale căror nume le voi dezvălui în cartea de față. Nu-mi voi ;ălui doar binefăcătorii, ci şi răufăcătorii, colegi, şefi, „turnători", inclusiv iele bestiilor de la Securitate, căci mi-am văzut parțial dosarele întocmite în it de „onorabila instituție".

Pentru a introduce pe cititor cât mai bine în atmosfera epocii am folosit ;ea expresii din limba de lemn a activiştilor de partid şi a securiştilor, dar şi .e cuvinte folosite ad-hoc de cei obidiți.

în tot ce am scris am căutat să fiu cât mai obiectiv, dar în acelaşi timp, nosc, că am fost şi caustic când m-am referit la unii aşa-zişi „oameni de " de azi cărora le-am dezvăluit trecutul tenebros de ieri. închei aceste câteva rânduri de început adresându~mă tinerilor. Ei oricum 7or avea o viață precum cea descrisă în această carte. Vremurile totuşi s-au mbat. Le înțeleg blazarea sau descurajarea, dar nu-i aprob atunci când vor 2 înstrăineze, în speranța că prin alte părți o vor duce mai bine, lăsând în ă părinți, frați şi surori, prieteni şi prietene, pe toți cei dragi lor. Decât să se ?artă de toți aceştia, pentru un ipotetic mai bine în altă parte, e preferabil să lemni şi nu laşi în propria lor țară, să fie perseverenți pentru a-şi vedea cel n în parte visurile împlinite, iar pentru toate acestea n-au decât să facă un ur pas. Să fie solidari pentru a înlocui lichelele, oriunde s-ar afla ele. Atât.

v/ r s -«

' i " •*' 1 t' • "' t'f "' < > ,! 1 * J

in <..i3i , > • 1 • • >• m y

S'jfj.i. •"• E •.""- '•;•.•;>.*..• '-iîiJjfjJ.m .fit/O'1 fi

Serba n Rădulescu-Zoner

Capitolul I

Am cunoscut Bucureştii de altădată

4

l u mă refer, evident, nici la cunoscuta carte a lui Constantin Bacalbaşa şi nici la Bucureştiul în care a trăit amintitul publicist de mare talent.

Pentru generația mea, „Bucureştiul de altădată" este cel din perioada interbelică, în zilele noastre, doar cei mai vârstnici decât mine sau doar cu câțiva ani mai tineri îşi mai pot aminti de oraşul Bucureşti pe care 1-am cunoscut eu. Deşi în anii '30 ai secolului al XX-lea eram copil, mai am în fața ochilor o sumedenie de imagini ale Capitalei României din perioada de atunci.

Cu toate că multe se schimbaseră în Bucureştii, din vremea lui Bacalbaşa şi până în cea la care mă refer eu, sunt totuşi o seamă de imagini care se suprapun, în timpul copilăriei mele, exista deja bulevardul central al Bucureştiului cu aproape aceleaşi clădiri ca şi în prezent, dar care pe atunci lega doar Piața Victoriei de cea a Universității (până în 1948 purta numele de „I.C. Brătianu", având în centru statuia acestui mare om politic român) şi cu excepția câtorva blocuri construite sau reconstruite (după cutremurul din 1977), acest mare bulevard ale cărui porțiuni aveau diferite nume, cu cinematografele ARO (astăzi „Patria") şi „Scala" sau cu cofetăria Anghelescu, la intersecția cu strada C.A. Rosetti, nu era principala arteră cu prăvălii de lux şi nici locul de promenadă al bucureştenilor. Acesta rămăsese Calea Victoriei, ca în trecut, în

acei ani, mai ales la sfârşit de săptămână, era mare îmbulzeală pe Calea Victoriei, de la Ateneul Român şi până la intersecția cu Bulevardul Elisabeta. întâlneai mai ales domni, iarna cu pălării melon sau cu căciuli pe cap, vara cu pălării moi de paie sau, cei vârsnici, tot cu pălării de paie dar tari, „â la Maurice Chevalier". Erau, de asemenea, mulți ofițeri, în ținută de oraş dar cu cizme de lac, iar primăvara şi toamna, cu dolmane pline cu fireturi negre şi galoane aurii, în cursul acestor promenade întâlneai foarte puține cucoane.

Toată lumea, câtuşi de puțin grăbită, se plimba, în mod curios la prima vedere, pe un singur trotuar, pe cel din stânga, mergând de la Ateneul Român spre Bulevardul Elisabeta. Celălalt era aproape pustiu. Exista o explicație. Pe partea aglomerată a Căii Victoriei se aflau diverse magazine de lux, precum Bally, Neuwirth sau Djaburov, bijuteria Resch, cel mai în „en vogue" fotograf din epocă, „Julieta", dar mai ales câteva renumite cafenele şi cofetării, precum Corso si Capsa sau celebra băcănie a lui Dragomir Niculescu, care avea şi un mic şi reputat loc pentru aperitive. Intrarea spre aperitive nu era pe Calea Victoriei, ci imediat, după colț, pe strada Regală, peste drum de grădina restaurantului „Continental", care există şi în prezent, îmi aduc vag aminte de

A fost un destin

11

hea clădire cu unul sau două etaje, la parterul căreia se afla băcănia de lux a Dragomir Niculescu. Prin anii 1938-1939 această clădire şi încă două au fost lolate, ridicându-se în locul lor un bloc modern ce se afla în proprietatea ietății de Asigurări Generală. La parterul clădirii s-a reîntors băcănia lui gomir Niculescu, cu aperitive cu tot. Clădirea există şi astăzi, fiind cunoscută

numele de „blocul Romarta".

Şi carosabilul Căii Victoriei era aglomerat cu automobile, dar mai ales cu uri. La anumite ore țâşneau de pe strada Sărindari copii, de multe ori desculți ieşea colorați la față, care strigau de mama focului, anunțând titlul ziarului :are îl vindeau. Strigătul lor era şi mai puternic atunci când vindeau câte o ție specială", având în cuprins ştiri importante de ultimă oră. Nu toată tea avea acasă, în acea vreme, câte un aparat radio, încât „edițiile speciale" dârelor constituiau un mijloc de a ține lumea la curent cu ultimele evenimente.

Toate relatările de mai sus nu le-am preluat din cărți, ci reprezintă o parte primele amintiri asupra Bucureştiului copilăriei mele.

în unele duminici tata mă lua la plimbare pe Calea Victoriei. Mă punea să-1 ie brațul stâng pentru a avea dreapta liberă ca să salute sau să răspundă la itul cunoştințelor, ridicându-şi o clipă pălăria de pe cap.

Desigur că tata nu mă ducea la aperitive, despre acestea am aflat doar din eştile lui, spunându-mi că acolo, la orele prânzului, îl puteai întâlni adesea junicul, pe tatăl mamei, pe „Otata", după cum îi spuneam eu. In schimb am uneori la Capsa, la prăjituri. Interiorul cofetăriei era aproape identic cu de până nu demult. Doar lumea era alta, iar manierele chelnerilor erau iplet diferite. Tata alegea întotdeauna o masă la care servea Ştefan, un bătrân ner, îmbrăcat în frac ca şi ceilalți şi cu mănuşi albe de ață. Tatei îi plăcea să ;ervit de Ştefan deoarece îi aducea aminte de tinerețea sa, căci tot Ştefan mea pe masă prăjituri şi atunci.

Plimbările la braț cu tata pe Calea Victoriei mă plictiseau, în schimb îmi :ea să asist, şi tata ştia asta, la schimbarea gărzii de la Palatul Regal, iecare duminică, pe la ora prânzului, trecea pe Calea Victoriei o companie, nuzică şi drapel, din regimentul de gardă pedestră a palatului.

In curtea acestuia, asemănătoare cu cea de azi, era aliniată compania care ia să fie schimbată de cea nouă. Schimbul gărzii avea loc după un anumit monial care dura în jur de o jumătate de oră. Apoi cei schimbați porneau, anfara în față, spre sediul regimentului şi totul intra în normal. La ceremonia mbării gărzii se aduna în Piața Palatului destul de multă lume ca să asiste la :tacol. Era un obicei împrumutat de la englezi, doar că Palatul Buckingham mult mai mare şi maiestuos, construit într-un cu totul alt stil şi, spre deosebire Băiatul Regal din Bucureşti, avea o istorie de secole.

Pe vremea când mergeam cu tata să asistăm la schimbarea gărzii regale,

exista clădirea fostei reşedințe domneşti a lui Alexandru loan Cuza şi inițial i Carol I, adică vechea casă a lui Dinicu Golescu. Se afla pe locul aripii laiului palat dinspre Biserica Kretzulescu. Această veche clădire comunică

Şerban Rădulescu-Zoner

cu restul Palatului Regal. Nici aripa dinspre strada Ştirbei Vodă nu era identică cu cea de azi.

Palatul, aşa cum este el în prezent, a fost conceput şi construit în ultimii ani ai domniei lui Carol II. în megalomania sa, el şi-a dorit un palat cât mai măreț şi mai fastuos. Se spune că în aripa dinspre actuala stradă Ştirbei Vodă, fusese proiectată o mare sală pentru spectacole de teatru şi operă. N-a apucat sâ-şi vadă visul împlinit, căci la 6 septembrie 1940, generalul Antonescu şi legionarii 1-au obligat să abdice în favoarea fiului său Minai, în vârstă de 19 ani. Curând a venit războiul, nimănui nu-i mai ardea de terminarea construcției noului Palat Regal, încât aripa dinspre Ştirbei Vodă a fost finisată, dându-i-se o cu totul altă destinație, de către comunişti.

Mărirea pe ambele părți ale reşedinței regale a condus, încă de pe vremea lui Carol II, la demolarea vechii piețe a Palatului, aceasta ajungând să arate ca în

prezent, neavând nici un şarm, cu clădiri în diferite stiluri. Pe vremea când mergeam cu tata să asistăm la schimbarea gărzii regale Piața Palatului era mult mai mica. De o parte şi de alta a Clădirii Fundației „Carol I" (actuala Bibliotecă Central Universitară - singura construcție care a rămas din vechiul ansamblu al pieței), se aflau clădiri de 3-4 etaje, construite în stil apropiat actualului Hotel „Continental". Clădirea restaurantului Cina nu era la vedere, în fața acestuia aflându-se celebrul Corso, o cafenea cu parter şi etaj, un loc de întâlnire a scriitorilor şi publicişti1or din epocă. Nu era la vedere nici clădirea actualului Senat, construită în timpul războiului, cu menirea de a fi sediul Ministerului de Interne, după cum a şi fost în anii imediat postbelici, ajungând în prima parte a regimului comunist, locul de anchetă şi tortură ale deținuților politici, în acea vreme de tristă amintire, stăpâni la Ministerul de Interne au fost mai întâi Teohari Georgescu şi apoi Alexandru Drăghici, având ca principali subalterni şi călăi, pe Pantiuşa Bodnarenko (devenit peste noapte generalul de Securitate, Gheorghe Pintilie), pe Alexandru Nicolski (alias Boris Griinberg), pe Misa Dulberger, care şi-a românizat numele în Dulgheru, şi alte bestii de acelaşi calibru. Cum clădirea se afla în centrul Capitalei, iar trecătorii vedeau prea multe dube şi maşini intrând în curtea din spatele ministerului, sediul M.A.I. s-a mutat în clădirea care are şi în prezent aceeaşi destinație, iar anchetele Securității au rămas doar în cazărmile reamenajate în acest scop de pe strada Uranus (azi inexistentă în urma „sistematizării" întregului cartier, din timpul lui Ceauşescu, pentru construirea actualului centru civic şi a faraonicei clădiri a Casei Poporului), la „Malmaison", pe Calea Plevnei, şi pe Calea Rahovei, într-o clădire existentă şi azi. în timpul dictaturii comuniste Securitatea era omniprezentă în Bucureşti, nu numai prin sutele de agenți şi miile de colaboratori şi informatori, ci şi prin numeroasele sale sedii şi case conspirative, în anii dictaturii lui Ceauşescu un alt sediu principal al Securității se afla într-o clădire de 5-6 etaje, oarecum vis-â-vis de principalul birou de voiaj C.F.R., de pe strada Brezoianu.

în acea clădire, pe timpul copilăriei mele, se afla redacția unuia dintre cele rnai citite cotidiene, anume „Curentul", condus de reputatul gazetar Pamfil Şeicaru.

A fost un destin

13

ului că Pamfil Şeicaru a fost un jurnalist de primă mână, gume iciv.
jra şi un specialist în a-i şantaja pe diverişi politicieni şi oameni de
cându-i de parale pentru a nu le apărea numele în gazetă, încât
Temea construirii clădirii, butada „şantajul şi etajul". După fuga lui
iru în străinătate, în contextul evenimentelor de la 23 august 1944,

lire a „Curentului" a apărut „Scânteia".

nai existat un motiv de mutare de către comunişti a Ministerului de Piața Palatului. Sediul C.C. al P.C.R., din Aleea Modrogan, devenise)r pentru sutele de activişti, după ce „Partidul" devenise forța are în stat şi, ca atare, Gheorghiu-Dej a hotărât să se mute împreună ,ăi în amintita mare şi modernă clădire.

rucția acesteia, începută încă în ultimii ani ai domniei lui Carol II, , reputatului inginer Emil Prager şi a unchiului meu, arhitectul Emil Acesta din urmă a fost în timpul lui Carol II, cât şi al mareşalului u, arhitectul-şef al Ministerului de Interne. Pe locul unde se află această n prezent sediul Senatului, se găseau două vechi şi frumoase case . îmi amintesc foarte bine de ele deoarece într-una am şi fost de ațe ori, în casa locuită de colonelul Alexandru Rioşanu. Fetele lui, Ioana :a, au fost printre primii mei prieteni din copilărie. Am şi acum o e în care suntem toți trei, plimbându-ne pe Calea Victoriei, împreună două guvernante nemțoaice. Fetele Rioşanu mai aveau un frate, mai andu, pe care nu-1 prea băgăm în seamă. Era mai mic decât mine. Rioşanu" mi-a făcut o extraordinară impresie camera cu jucării în care >rice. Era o încăpere mare, amenajată doar pentru joaca copiilor. Copiii i erau orfani. Le murise mama, pe vremea când erau foarte mici, şi erau i de o mătuşă, stăpâna casei alăturate, şi de o guvernantă. Tatăl lor, ui Rioşanu, îi răsfăța după cum se pricepea, printre altele amenajându-le \dida cameră cu jucării, în speranța că vor mai uita lipsa mamei, dată cu demolarea frumoasei clădiri de pe strada Academiei pentru a fi ait Ministerul de Interne, familia Rioşanu s-a mutat într-un apartament sa Dacia", care există şi acum, peste drum de Hotel „Dorobanți". Rioşenii ;au un apartament destul de mare, dar oricum mult mai modest decât sa locuință de pe Academiei. Locuința lor se afla la etajul 2 sau 3. Astfel uns să merg pentru prima dată cu ascensorul. Viața ne-a despărțit încă de emea când eram copii. Pe Sandu 1-am revăzut, după mai multe decenii, nd eram proaspăt cercetător la Institutul „Nicolae lorga". L-am întâlnit gură dată. îl însoțea pe Sergiu Nicolaescu care venise la noi, la institut, 3 vizită de documentare, pregătindu-se pentru montarea filmului „Cu vile curate". Cu acest prilej am aflat că micuțul Sandu, pe care nu-1 băgasem îamă pe vremea când eram copii, devenise unul din cascadorii lui Sergiu totul alte împrejurări am revăzut-o şi pe Ioana Rioşanu,

de 30 de ani. Eu, după ce

trimis cu rusie ic^,.,_ -.._-

pentru a le preda domnişoarei Ioana Rioşanu. reamintit de copilăria noastră. La scurta vreme am aflat de năprasnica ei moarte. Aflându-se pe o motocicletă condusă de un prieten de-al ei, în drum spre litoral, cei doi au avut un ucigător

accident. Ioanei i-a fost, pur şi simplu, retezat capul. Rioşenii au fost printre primii mei prieteni din copilărie. Nu au avut o viaţă fericită. Pe când mai erau încă elevi de şcoală le-a murit şi tatăl. Colonelul Rioşanu fusese unul din apropiaţii generalului Ion Antonescu. în timpul scurtei guvernări legionare a fost subsecretar de Stat la Ministerul de Interne. Pe vremea rebeliunii legionare el a fost cel care, cu pistolul în mână şi flancat de câţiva jandarmi cu arme automate, a pătruns în sediul Poliţiei Capitalei de pe Calea Victoriei şi a eliberat un număr de foşti miniştrii de-ai lui Carol II, arestaţi de „poliţia legionară" cu scopul uciderii lor, după modelul folosit de echipele morţii, cu două luni mai înainte, la Jilava, unde fuseseră masacraţi alţi foşti demnitari. Printre cei eliberaţi de Rioşanu, în timpul rebeliunii, pe lângă Gheorghe Tătărescu se afla şi Constantin Argetoianu. Mai târziu, unele „guri rele" mi-au suflat la ureche că Rioşanu ar fi aflat despre arestările făcute de „poliţia legionară" de la soţia lui Argetoianu, cu care ar fi întreţinut unele relaţii mai apropiate. Aceasta, imediat după arestarea soţului ei, îi telefonase lui Rioşanu.

în primele luni ale războiului contra Uniunii Sovietice, Antonescu, după eliberarea Basarabiei şi Bucovinei de Nord, 1-a trimis pe colonelul Rioşanu la Cernăuţi, în calitate de guvernator. Aici a murit curând, în urma unei operaţii.

Dintre prietenii din prima parte a copilăriei mele mai reţin, printre alţii, pe Alexandru (Sandu) Missirliu şi pe Radu Haret. Primul este fiul doctorului şi al doamnei Cela Neamţu, care îşi avea obârşia într-una dintre cele mai bogate familii ale Craiovei. Cel de-al doilea era un nepot al lui Spiru Haret. Pe ambii i-am cunoscut la şcoala particulară de pian, condusă de Manya Botez, fosta soţie a cunoscutului romancier Jean Bart, pe numele adevărat Eugeniu Botez. Dintr-o grupă mai avansată a amintitei şcoli de pian făcea parte Răzvan Marcu, fiul cunoscutului arhitect Duiliu Marcu, de la care ne-au rămas mai multe edificii publice celebre, printre care marea clădire din Piaţa Victoriei, unde este în prezent sediul Guvernului, şi Academia Militară (în vremea copilăriei mele „Şcoala Superioară de Război") de pe dealul Cotroceniului.

Doamna Manya Botez organiza la încheierea fiecărui an şcolar câte o audiţie muzicală la Sala Dalles, unde fiecare elev al ei cânta la pian câte o piesă muzicală, mai uşoară sau mai grea. Sala era arhiplină, căci toţi părinţii, aducându-şi adesea şi prietenii, erau dornici să-şi vadă copiii pe scenă şi să-i audă cântând la pian. Aşa am ajuns şi eu la vârsta de 6-7 ani, pentru prima oară, pe scenă. Ultimul care apărea la pian, în chip de vedetă, era Răzvan Marcu. Acesta din urmă şi, mai ales, Sandu Missirliu vor mai apărea, în diverse ipostaze, de-a lungul vieţii mele.

Şcoala de pian a doamnei Manya Botez era în „blocul Mica" care se afla pe locul unde se găseşte astăzi Hotelul „Bucureşti". Era o clădire înaltă, cu vreo

etaje, în formă de patrulater, la mijloc aflându-se o grădină, în aripa spre lea Victoriei se afla, la parter, cofetăria „Nestor", iar la diversele etaje se ;eau birouri ale Societății Aurifere „Mica", de unde provenea şi numele icului. Preşedintele consiliului de administrație şi cel mai mare acționar la tica" era Ion Gigurtu, care în preajma războiului avea să ajungă ultimul m-ministru al lui Carol II. în celelalte trei corpuri ale blocului „Mica", cu rări din amintita curte interioară, erau locuințe, în afara apartamentului în e se afla şcoala de muzică a Manyei Botez, am mai fost într-unul. în cel locuit Ştefan Lascăr, văr primar al bunicii mele din partea mamei, împreună cu .aica", astfel îi spuneam eu bunicii, am fost de vreo două-trei ori în vizită la chiul meu, Ştefan Lascăr. îmi amintesc de aceste vizite căci în acea vreme m-a presionat uniforma de licean a lui Gheorghe Danielopol, fiul din prima ătorie a soției vărului primar al bunicii, Pia Pillat, căci acesta fusese numele le domnişoară şi a cărei mamă a fost soră cu Ionel Brătianu. Ea se măritase mă oară cu doctorul Daniel Danielopol, şi avea doi fii. La divorț, cel mai rstnic, Sandu, fusese încredințat tatălui său, adică amintitului medic şi om de nță, care locuia în piața Dumbrava Roşie, lângă Grădina Icoanei. Cel mai iar, Gheorghe, a rămas în îngrijirea mamei sale, Pia Pillat, care s-a recăsătorit erior, după cum am mai amintit, cu unchiul meu, Ştefan Lascăr.

Pe Gheorghe Danielopol aveam să-1 revăd după câteva decenii, în calitate soț al Corneliei (Moțu), născută Papacostea, fiica cunoscutului profesor iversitar de istorie şi fost ministru liberal, Victor Papacostea. Pe Cornelia pacostea-Danielopol (astfel îşi semna studiile şi cărțile scrise) am cunoscut-o ziu, pe vremea când ea era cercetătoare la Institutul de Studii Sud-Est ropene, iar eu eram la Institutul de Istorie „Nicolae lorga". Atât Gheorghe nielopol, cât şi eu, în ciuda faptului că o lungă perioadă nu ne mai întâlniserăm, i ştiut tot timpul unul despre celălalt. La maturitate ne-am împrietenit, ne itam reciproc până ce soția sa, bolnavă de cancer, a plecat la fiica ei Pia, să se teze la Paris unde, după puțină vreme, â murit. Gheorghe Danielopol, :erind, a rămas şi el în Franța, la ai săi.

Dar, revenind la anii copilăriei mele şi la şcoala de muzică ă doamnei Botez \ blocul „Mica", la plecare mă aştepta de fiecare dată „Frâu Else", după cum punea mama guvernantei mele, „Else Tante" după cum o numeam eu. Plecam jos până acasă, pe Calea Victoriei. De regulă ne opream la „Herdan", într-o dire peste drum de Palatul Telefoanelor, unde „Else Tante" îmi oferea o ceaşcă cacao cu lapte şi o brioşă. Cum în timpul iernii se întuneca devreme, era deja oapte", când mergeam pe Calea Victoriei spre casă. Strada era feeric luminată, clamele

luminoase erau mult mai diverse decât acum. Unele se stingeau şi se iprindeau însă într-o altă culoare. Altele se stingeau şi apoi apărea luminată, rând, câte o literă a firmei, până ce, în final, putea fi citit întregul cuvânt, fine, fel de fel de trucuri pentru a atrage atenția trecătorilor, îmi amintesc şi im de luminile de la intrarea Teatrului „Cărăbuş" al lui Constantin Tănase. afla în blocul „Savoy". Mai trăgeam şi eu cu ochiul la pozele de la intrare,

Serbări Rădulescu-Zoner

1

cu Tănase în diverse ipostaze, cu celebrul său nas, sau la fotografiile cu fete, rnai mult sau mai puțin îmbrăcate. N-am fost niciodată la Teatrul „Cărăbuş". Spectacolele lui Tanase nu erau pentru copii, în schimb am fost cu „Else Tante" la Oteteleşanu. Pe locul fostei „grădini de vară" cu spectacole de „revistă", pe care a descris-o Bacalbaşa, se amenajase primul patinoar cu gheață artificială. Pe vremea copilăriei mele „a merge la Oteteleşanu" însemna a merge la patinaj. Aici, pe când eram de cinci ani, am învățat să patinez. Profesorul de patinaj se numea Focşa. L-am avut din nou profesor pe când aveam 13-14 ani. De această dată m-a învățat să înot, în bazinul descoperit de la Hotelul „Lido". Focşa învăța copiii iarna să patineze, vara să înoate.

Tinerii şi copiii, cu patinele pe umeri, făceau parte din peisajul hibernal al Pieței Teatrului Național de pe Calea Victoriei, în perioada interbelică.

Până a fi devenit elev de liceu n-am fost în interiorul Teatrului Național. Pin anii plimbărilor mele duminicale cu tata, pe Calea Victoriei, nu-mi amintesc decât exteriorul acestei clădiri şi stația de trăsuri, cu birjarii îmbrăcați în fustanelele lor specifice din catifea şi cu brâu roşu, aşteptându-şi clienții. Era plăcerea mea ca, la întoarcerea spre casă, să mergem fie cu birja, fie cu taxiul. Stația cu automobile era ceva mai jos, în fața Cercului Militar. Dorința nu-mi era întotdeauna îndeplinită. Tata era un adept al mersului pe jos. Niciodată, în timpul copilăriei mele, tata nu s-a dus cu vreun vehicul la slujbă şi, tot pe jos, se întorcea acasă.

în afara plimbărilor de pe Calea Victoriei mai erau şi cele de pe Şoseaua Kiseleff care, parțial, mai păstrau atmosfera desprinsă din descrierile lui Bacalbaşa. Pe vremea copilăriei mele, bătăile cu flori de la „Şosea" dispăruseră, în schimb, iarna erau bătăi cu bulgări de zăpadă, îmi amintesc de plimbările cu sania, în față stătea birjarul, pe bancheta din spate eram eu cu mama, cu câte un pled gros pe picioare, iar în spatele nostru, pe un postament montat în afara săniei, era tata în picioare. Aşa era moda îrt acea vreme. Bărbații stăteau în picioare în spatele doamnelor sau a copiilor înfofoliți în sanie. Uneori, grupuri de

tineri de pe marginea şoselei aruncau cu bulgări de zăpadă în sănii. Nimeni nu se supăra. Era o veselie generală.

în duminicile mai călduroase, spre sfârşitul primăverii, mergeam cu tata sau cu bunicul, de această dată cu birja, tot la „Şosea" şi tot pe Kiseleff. Mulți dintre copii țineam într-o mână firul câte unui balon colorat care zbura deasupra capetelor noastre. Uneori, mai ales când mergeam cu bunicul la Şosea, ne opream la restaurantul Flora, în grădină, unde beam lapte bătut şi mâncăm câte un corn cu susan. N-am fost niciodată în interiorul restaurantului. După mulți ani am aflat că în clădirea restaurantului Flora, în afara sălii mari de mese, se aflau şi câteva separeuri, folosite seara. Acestea erau frecventate de domni, mai vârstnici sau mai tineri, pentru câte o aventură amoroasă. Clădirea fostului restaurant Flora mai există şi acum. Este o casă foarte degradată folosită, cel puțin până nu demult, drept depozit de mărfuri.

Pe Şoseaua Kiseleff mai era o grădină-restaurant, numită „Bufet", care există şi acum, ca şi clădirea în stil neoromânesc, construită de renumitul arhitect

A fost un destin

17

_____„. „„.r^* ^«^Micnici nu iii-ciin aus niciodată la „Bufet", deşi pe mine atrăgea muzica fanfarei gardienilor publici. Aceasta cânta într-un chioşc plasat foarte aproape de grădina-restaurant de la „Bufet". Când am ajuns în toată firea m-am oprit adesea pentru o bere la fostul „Bufet" care, din pul comuniştilor şi până în prezent, se numeşte „Restaurantul Doina".

îmi mai amintesc de ceva specific Şoselei Kiseleff şi care era o reminiscență timpul Bucureştiului de altădată a lui Bacalbaşa: aleea călăreților. Pe aceasta

Ineai în şeaua unor cai de rasă, atât ofițeri de cavalerie, cât şi civili. Cei din ia aveau ținuta specifică: jachetă neagră sau roşie, pantaloni de călărie albi, ie negre, iar pe cap caschetă tot neagră. Mai rar întâlneai şi câte o amazoană :eeaşi ținută, încâlecând calul bărbăteşte. Dispăruseră de mult amazoanele aste lungi şi aşezate în şa, cu picioarele pe o singură parte a calului, pe care ai vedeam doar în filmele de epocă.

în timpul copilăriei mele exista în paralel cu Şoseaua Kiseleff şi Şoseaua j (astăzi, Bulevardul Aviatorilor). Casele erau, cu foarte mici deosebiri, îaşi ca şi acum. Şoseaua Jianu era însă, pe atunci, aproape pustie. Lumea •a vechiul obicei de a se plimba pe Kiseleff, după cum în centrul oraşului de promenadă era Calea Victoriei şi nu latul bulevard ce unea Piața Victoriei ața Romană şi, în continuare, de Piața Brătianu, la Universitate. Acest bulevard

al a purtat, pe trei porțiuni, nume diferite. Din Piața Victoriei până în Piața
ană se numea Lascăr Catargiu, nume redat acestei porțiuni de bulevard
i 1996. Din Piața Romană şi până la intersecția cu strada C.A. Rosetti,
eptul cinematografului Scala, bulevardul se numea Take lonescu, iar în
nuare l.C. Brătianu. în 1990, în calitate de reprezentant al Institutului de
e „Nicolae lorga", am făcut parte din prima comisie însărcinată cu schim-
denumirii unor străzi, mai ales a celor care purtau numele unor comunişti,
de-a lungul celor patru decenii şi mai bine de regim totalitar. Din comisie
:ăceau parte reprezentanți ai Primăriei, ai uniunilor de creație şi ai
terului învățământului. Mi-a fost imposibil să determin pe membrii comisiei
ia bulevardului central vechile denumiri. „Dar de ce Lascăr Catargiu, şi
na Ipâtescu, care a fost o eroină la 1848? Dar de ce Take lonescu, şi nu
eru?", acesta din urmă fiind un fruntaş din timpul aceleiaşi revoluții. Era
să le dau explicații că în orice capitală, cu excepția celor comuniste, există
ație şi unele străzi poartă aceleaşi nume de sute de ani. Să le țin colegilor
romisie o lecție de istorie? Nu era nici locul potrivit şi nici suficient timp.
dat. Discuția a continuat. „Dar de ce Brătianu, şi nu Bâlcescu? Este marele
şi erou al revoluției de la 1848 mai prejos decât l.C. Brătianu?". Am
iin nou, dar la această ultimă întrebare am avut, pe moment, o sclipire şi
pus, la rândul meu, o întrebare în acelaşi mod: „Dar de ce Bulevardul
i nu Bulevardul l.C. Brătianu?". De această dată, după cum se spune în
românesc „i-am încuiat". Nu au mai avut ce răspunde şi astfel, datorită
Itima porțiune de bulevard, de la Universitate până în „Piața Unirii",
acum numele marelui bărbat de stat Ion C. Brătianu. în cadrul aceleiaşi
comisii am mai avut o victorie, dar câtuşi de puțin uşoară. Comuniştii declarați şi reuniți în P.S.M. şi-au trimis un delegat, aşa-zis din partea sindicatului tipografilor. Acesta insista ca strada denumită „13 Decembrie", din centrul Capitalei, să-şi păstreze numele. „Decembrie 13 este ziua tipografilor, la 13 decembrie 1918 a fost înăbuşită în sânge, de către liberali, în Piața Teatrului Național de pe Calea Victoriei, greva muncitorilor tipografi", clama individul, aşa-zis activist sindical. Să le propun membrilor comisiei ca strada să poarte din nou numele din timpul copilăriei mele, adică „Strada Regală" ar fi fost o utopie. Imediat ar fi venit cu argumentul că nu poate exista o „stradă regală" în Bucureşti, când România este o republică. Eventuala mea motivare, anume că în centrul Parisului, capitala primei republici din Europa, există şi acum cunoscuta „Rue Royale", ce duce în „Place de la Concorde" nu i-ar fi convins pe colegii din comisie. Erau prea căpoşi. Ca atare, nu am venit cu o asemenea propunere, în schimb m-am opus cu înverşunare ca strada să-şi păstreze numele de „13

Decembrie", susținând că la acea dată, în 1918, nu a fost o simplă grevă, ci o încercare de puci bolşevic. Cum instrucțiunile Primăriei erau ca din nomenclatorul străzilor bucureştene să dispară denumirile care, în mod nemijlocit, aveau legătură cu regimul comunist, membrii comisiei nu au luat pe loc nici o hotărâre, urmând ca la şedința următoare să prezint, în scris, o argumentație documentată a afirmațiilor mele. Le-am depus-o. La şedință a venit, din nou, „sindicalistul" care a protestat acuzându-mă că sunt un duşman al clasei muncitoare care deformează adevărul istoric. Conflictul nu s-a oprit aici. M-a reclamat conducerii Academiei Române care a trimis protestul aşa-zisului „sindicalist tipograf" la Institutul de Istorie al cărui consiliu ştiințific mi-a dat evident dreptate. Ca atare, strada cu pricina nu mai poartă denumirea de „13 Decembrie", dar nici cea de pe timpuri, şi a fost numită Ion Câmpineanu. Argumentul a fost că, din moment ce porțiunea din stradă care o lua la vale din Calea Victoriei spre strada Luterană a fost rebotezată Ion Câmpineanu, nume pe care îl purtase până în 1948, porțiunea în direcția opusă, spre bulevard, să aibă acelaşi nume.

Din amintirile mele aş mai adăuga imaginea „oltenilor". Astfel erau numiți comercianții ambulanți cu o cobiliță pe umeri, de capetele acesteia atârnând două coşuri mari, cu legume de tot felul, cu fructe de sezon, cu brânză de oaie sau de vacă, oale pline cu smântână. Unii aveau în coşurile lor peşte, presărat cu bucăți de gheață. Mai spre prânz sau pe înserat apăreau vânzătorii de braga şi iaurgii. Aceştia din urmă aveau agățate de cobiliță două mici dulăpioare de lemn. In interior, pe rafturi, se aflau borcanele cu iaurt, mâi mari sau mai mici care nu erau din sticlă, ci din ceramică de proastă calitate. „Oltenii" cu legume şi iaurgiii aveau zilnic aceiaşi clienți. La noi în grădină apărea mereu acelaşi „oltean" şi acelaşi iaurgiu. Toți negustorii ambulanți, la care mai trebuie să-i adaug şi pe cei de înghețată, cutreierând străzile, îşi anunțau prezența şi îşi lăudau marfa în gura mare.

în fine, n-am uitat nici felinarele alimentate cu gaz aerian care iluminau majoritatea străzilor şi nici pe lampagii. Aceştia o dată cu lăsatul serii, le aprindeau, în acest fel erau luminate nu numai străzile lăturalnice sau mai

L Mincu. în timpul copilăriei nu m-am dus niciodată la „Bufet", deşi pe mine

atrăgea muzica fanfarei gardienilor publici. Aceasta cânta într-un chioşc plasat foarte aproape de grădina-restaurant de la „Bufet". Când am ajuns

în toată firea m-am oprit adesea pentru o bere la fostul „Bufet" care, din ipul comuniştilor şi până în prezent, se numeşte „Restaurantul Doina".

îmi mai amintesc de ceva specific Şoselei Kiseleff şi care era o reminiscență . timpul Bucureştiului de altădată a lui Bacalbaşa: aleea călăreților. Pe aceasta

îlneai în şeaua unor cai de rasă, atât ofițeri de cavalerie, cât şi civili. Cei din na aveau ținuta specifică: jachetă neagră sau roşie, pantaloni de călărie albi, tne negre, iar pe cap caschetă tot neagră. Mai rar întâlneai şi câte o amazoană iceeaşi ținută, încălecând calul bărbăteşte. Dispăruseră de mult amazoanele fuste lungi şi aşezate în şa, cu picioarele pe o singură parte a calului, pe care nai vedeam doar în filmele de epocă.

în timpul copilăriei mele exista în paralel cu Şoseaua Kiseleff şi Şoseaua iu (astăzi, Bulevardul Aviatorilor). Casele erau, cu foarte mici deosebiri, leaşi ca şi acum. Şoseaua Jianu era însă, pe atunci, aproape pustie. Lumea ;tra vechiul obicei de a se plimba pe Kiseleff, după cum în centrul oraşului ui de promenadă era Calea Victoriei şi nu latul bulevard ce unea Piața Victoriei Piața Romană şi, în continuare, de Piața Brătianu, la Universitate. Acest bulevard trai a purtat, pe trei porțiuni, nume diferite. Din Piața Victoriei până în Piața nană se numea Lascăr Catargiu, nume redat acestei porțiuni de bulevard pa 1996. Din Piața Romană şi până la intersecția cu strada C.A. Rosetti, ireptul cinematografului Scala, bulevardul se numea Take lonescu, iar în itinuare LC. Brătianu. în 1990, în calitate de reprezentant al Institutului de >rie „Nicolae lorga", am făcut parte din prima comisie însărcinată cu schim-ea denumirii unor străzi, mai ales a celor care purtau numele unor comunişti, rți de-a lungul celor patru decenii şi mai bine de regim totalitar. Din comisie i făceau parte reprezentanți ai Primăriei, ai uniunilor de creație şi ai listerului învățământului. Mi-a fost imposibil să determin pe membrii comisiei a da bulevardului central vechile denumiri. „Dar de ce Lascăr Catargiu, şi Ana Ipătescu, care a fost o eroină la 1848? Dar de ce Take lonescu, şi nu gheru?", acesta din urmă fiind un fruntaş din timpul aceleiaşi revoluții. Era til să le dau explicații că în orice capitală, cu excepția celor comuniste, există •adiție şi unele străzi poartă aceleaşi nume de sute de ani. Să le țin colegilor la comisie o lecție de istorie? Nu era nici locul potrivit şi nici suficient timp. i cedat. Discuția a continuat. „Dar de ce Brătianu, şi nu Bălcescu? Este marele »ric şi erou al revoluției de la 1848 mai prejos decât I.C. Brătianu?". Am at din nou, dar la această ultimă întrebare am avut, pe moment, o sclipire şi im pus, la rândul meu, o întrebare în acelaşi mod: „Dar de ce Bulevardul 8 şi nu Bulevardul I.C. Brătianu?". De această dată, după cum se spune în oul românesc „i-am încuiat". Nu au mai avut ce răspunde şi astfel, datorită ?, ultima porțiune de bulevard, de la Universitate până în „Piața Unirii", irtă acum numele marelui bărbat de stat Ion C. Brătianu. în cadrul aceleiaşi

Şerban Rădulescu-Zoner

comisii am mai avut o victorie, dar câtuşi de puțin uşoară. Comuniştii declarați şi reuniți în P.S.M. şi-au trimis un delegat, aşa-zis din partea

sindicatului tipografilor. Acesta insista ca strada denumită „13 Decembrie", din centrul Capitalei, să-şi păstreze numele. „Decembrie 13 este ziua tipografilor, la 13 decembrie 1918 a fost înăbuşită în sânge, de către liberali, în Piața Teatrului Național de pe Calea Victoriei, greva muncitorilor tipografi", clama individul, aşa-zis activist sindical. Să le propun membrilor comisiei ca strada să poarte din nou numele din timpul copilăriei mele, adică „Strada Regală" ar fi fost o utopie. Imediat ar fi venit cu argumentul că nu poate exista o „stradă regală" în Bucureşti, când România este o republică. Eventuala mea motivare, anume că în centrul Parisului, capitala primei republici din Europa, există şi acum cunoscuta „Rue Royale", ce duce în „Place de la Concorde" nu i-ar fi convins pe colegii din comisie. Erau prea căpoşi. Ca atare, nu am venit cu o asemenea propunere, în schimb m-am opus cu înverşunare ca strada să-şi păstreze numele de „13 Decembrie", susținând că la acea dată, în 1918, nu a fost o simplă grevă, ci o încercare de puci bolşevic. Cum instrucțiunile Primăriei erau ca din nomenclatorul străzilor bucureştene să dispară denumirile care, în mod nemijlocit, aveau legătură cu regimul comunist, membrii comisiei nu au luat pe loc nici o hotărâre, urmând ca la şedința următoare să prezint, în scris, o argumentație documentată a afirmațiilor mele. Le-am depus-o. La şedință a venit, din nou, „sindicalistul" care a protestat acuzându-mă că sunt un duşman al clasei muncitoare care deformează adevărul istoric. Conflictul nu s-a oprit aici. M-a reclamat conducerii Academiei Române care a trimis protestul aşa-zisului „sindicalist tipograf" la Institutul de Istorie al cărui consiliu ştiințific mi-a dat evident dreptate. Ca atare, strada cu pricina nu mai poartă denumirea de „13 Decembrie", dar nici cea de pe timpuri, şi a fost numită Ion Câmpineanu. Argumentul a fost că, din moment ce porțiunea din stradă care o lua la vale din Calea Victoriei spre strada Luterană a fost rebotezată Ion Câmpineanu, nume pe care îl purtase până în 1948, porțiunea în direcția opusă, spre bulevard, să aibă acelaşi nume.

Din amintirile mele aş mai adăuga imaginea „oltenilor". Astfel erau numiți comercianții ambulanți cu o cobiliță pe umeri, de capetele acesteia atârnând două coşuri mari, cu legume de tot felul, cu fructe de sezon, cu brânză de oaie sau de vacă, oale pline cu smântână. Unii aveau în coşurile lor peşte, presărat cu bucăți de gheață. Mai spre prânz sau pe înserat apăreau vânzătorii de braga şi iaurgii. Aceştia din urmă aveau agățate de cobiliță două mici dulăpioare de lemn. In interior, pe rafturi, se aflau borcanele cu iaurt, mai mari sau mai mici care nu erau din sticlă, ci din ceramică de proastă calitate. „Oltenii" cu legume şi iaurgiii aveau zilnic aceiaşi clienți. La noi în grădină apărea mereu acelaşi „oltean" şi acelaşi iaurgiu. Toți negustorii ambulanți, la care mai trebuie să-i adaug şi pe cei

de înghețată, cutreierând străzile, îşi anunțau prezența şi îşi lăudau marfa în gura mare.

în fine, n-am uitat nici felinarele alimentate cu gaz aerian care iluminau majoritatea străzilor şi nici pe lampagii. Aceştia o dată cu lăsatul serii, le aprindeau, în acest fel erau luminate nu numai străzile lăturalnice sau mai

A fost un destin

iepărtate de centru. Chiar şi pe strada Măria Rosetti, la câteva sute de metri „Bulevard" şi de cinematograful „Scala", unde ne-am mutat în 1938, se aflau ;menea felinare. Peste drum de casa noastră era un sediu al lampagiilor. leori privind pe fereastră, îi vedeam pe înserate cum plecau la treabă, nintitele felinare au apucat şi războiul, cel puțin începutul, căci ultima imagine care o am despre ele este cea a geamurilor albastre şi puțin străvezii, începuse nuflajul.

Când a izbucnit războiul în Europa (1939) eram în clasa a patra primară, i născusem cu zece ani în urmă (1929), o dată cu începutul marii crize economice mdiale, care nu a ocolit nici România şi ale cărei efecte au fost resimțite şi de rinții mei. Deşi ei au locuit câțiva ani la Giurgiu, tata, Constantin N. Zoner, id directorul filialei Băncii Generale din localitate, eu am apărut pe lume în cureşti, în casa bunicii mele din partea mamei. Naşterea a fost asistată de ctorul Dumitru Săvulescu, un ginecolog en vogue în acea vreme. Nu ştiu dacă, acel moment, era deja profesor la Facultatea de Medicină din Bucureşti, icum, el avea să devină curând o somitate în specialitatea sa, astfel încât, pa sfârşitul războiului, chiar şi „tovarăşii", aduşi în fruntea țării de Andrei .uarevici Vîşinski şi de tancurile sovietice, apelau la serviciile profesorului mitru Săvulescu, când era vorba de soțiile lor. Astfel a reuşit să salveze iera, tot de medic, a ginerelui său, care nu era altul decât fiul generalului jandarmi Constantin (Piki) Vasiliu, cel care a fost împuşcat la Jilava, la anie 1946, alături de mareşalul Ion Antonescu, de Mihai Antonescu şi de ifesorul Gheorghe Alexianu, considerați de „Justiția comunistă" drept nişte lioşi criminali de război". Dacă nu ar fi intervenit atunci tata-socru, doctorul . Vasiliu ar fi ajuns poate şi el la închisoare, conform „moralei proletare", , în cel mai bun caz, ar fi fost marginalizat în vreun sat îndepărtat, fără a fi putut ji continue specializarea încât să ajungă unul dintre cei mai renurrrtți pediatrii.

Despre anii petrecuți la Giurgiu cunosc câte ceva doar din poveştile părin-r. Eram mult prea mic pentru a avea propriile mele amintiri.

Reîntorşi în Capitală am locuit cu toții în casa bunicii mele, Margareta lulescu, născută Lascăr, din strada Principatelor Unite, la numărul 18. Clădirea ifla la poalele „dealului Mitropoliei".

Mutarea la Bucureşti s-a datorat faptului că Banca Generală a dat faliment,

tata a ajuns şomer. Nu a rămas însă multă vreme fără slujbă, în timpul /ernării țărăniste din epocă, bunica, Margareta Rădulescu („maica") s-a esat vărului ei, Grigore lunian, care i-a găsit tatei, tânăr cu doctorat la Paris 'tiințe politice şi economice, o slujbă corespunzătoare: director comercial

Regia Autonomă Loteria de Stat". Astfel a ajuns tata funcționar public, iar 3ă 23 august 1944, director general al amintitei regii până la 9 noiembrie 7, când a fost pus în disponibilitate, împreună cu ceilalți înalți funcționari

Ministerul de Finanțe, printr-un ordin al lui Vasile Luca. Tata nu a făcut itică. N-a fost nici liberal sau țărănist, nici gogist sau legionar, nici averescan

mai ştiu eu ce. A fost doar funcționar public de rang ceva mai înalt. Statutul

Şerban Rădulescu-Zoner

său nu a fost încălcat nici chiar de legionari, de regimul autoritar al mareşalului Antonescu sau de cel instaurat la 23 august 1944, până când comuniştii au acaparat puterea în țară.

Este adevărat că, o dată cu începerea persecutării evreilor în România de către legionari, aceştia fiind excluşi din administrație, din instituțiile de învățământ şi cultură, i s-a cerut tatei, cât şi mie, în acea vreme elev în clasa I (ce corespunde azi cu a V-a) la Liceul „Cantemir Vodă", acte de origine etnică, datorită numelui Zoner, considerat de legionari că ar putea fi evreiesc. Aplicându-se rigorile cuprinse în sfera noțiunii de „numerus clausus", tata, ca şi mine, am fost nevoiți să prezentăm actele de naționalitate şi de botez, pentru trei generații ale antecesorilor noştri. Tata era furibund, căci era de etnie germană. El nu a fost un simpatizant al Germaniei lui Hitler şi al legilor rasiale introduse şi în România. A trebuit să se supună şi să dovedească prin acte originea sa ariană, fiind menținut, ca atare, în funcție, iar eu într-un liceu de stat. După mai multe decenii, mama, făcând ordine în actele tatei, în urma morții lui, a dat de aceste acte. Le-a pus în ordine şi pe căi ocolite le-a trimis unor prieteni de-ai mei din Germania (Ioana şi Petrişor Popovici), cu speranța de a ajunge şi eu la Miinchen şi a cere, ca mulți alții, cetățenia germană. Nu a fost să fie aşa, nu datorită actelor, ci din cauza mea. Voi relata însă acest episod într-un alt context al acestei scrieri limitându-mă, pe moment, să menționez doar că după căderea regimului comunist, cu prilejul unei vizite la Miinchen, mi-am adus actele acasă, încât pot să scriu acum câteva rânduri despre străbunii mei paterni.

Din actul de deces(1895) al bunicului tatălui meu rezultă că acesta s-a numit Carol Zoner, că fusese de „religie romano-catolică" şi de „profesiune comersant" în Galați. La data decesului avea 73 de ani, de unde rezultă că se născuse în 1822. C.A. Rosetti, în notele sale zilnice face următoarea mențiune, la pagina 236 a volumului publicat de Marin Bucur sub titlul Jurnalul meu: „La

masă când eram, Zoner vine la mine şi-mi zice că i-a zis Herescu să merg la dânsul la 8...". Este cunoscut că reputatul om politic liberal, deşi boier, nu avea avere şi, în tinerețea sa, printre altele, avusese şi o librărie în Bucureşti pentru a-i aduce un „ce profit". Cum străbunicul meu patern, „comersantul" din Galați, fusese tot patronul unei librării, nu încape nici o îndoială că C.A. Rosetti la acesta se referise, cu atât mai mult cu cât, cel puțin potrivit informațiilor pe care le dețin, o altă familie Zoner nu a existat în România, între Carol Zoner şi C.A. Rosetti au fost, mai mult ca sigur, doar simple relații de afaceri, înainte ca acesta din urmă să ajungă un însemnat om politic şi fruntaş al Partidului Național Liberal. Cum străbunicul fusese catolic, înseamnă că el nu a fost un neamț originar din Transilvania, ştiut fiind că saşii erau luterani prin excelență. Străbunicul a fost de origine austriacă.

Din căsătoria lui Carol Zoner cu Josefina s-a născut Nicolae (Nikolas), bunicul meu, pe care nici eu, nici mama, nu 1-am cunoscut, căci murise înainte de căsătoria părinților mei. Pe bunicul meu patern nu-1 ştiu decât dintr-o pictură la care tata ținea mult, încât aceasta era agățată pe unul din pereții dormitorului său.

A fost un destin

21

Din actele pe care le am rezultă că Nicolae Zoner, născut la Galați în 1853 şi de confesiune romano-catolică (conform certificatului eliberat de parohia ilică din amintitul oraş), s-a mutat, la maturitate, în ucureşti, fiind funcționar .F.R. Prima sa soție, mama tatei, fusese o româncă, Elena Staia, de confesiune idoxă, care a murit la naşterea pruncului, în extrasul din registrul de naşteri mul 1892, figurează pruncul Constantin, fiul lui Nicolae C. Zoner, de „profesie cționar" şi al „decedatei Elena, născută Staia". Tata a fost crescut de cea a doua soție a bunicului, Eugenia, născută Neustădter, o săsoaică de fesiune luterană, după cum rezultă din „matricula botezaților comunității nghelice A.B. în Braşov" (act tradus în limba română), pe anul 1859. Până)ă moartea acesteia în 1943, eu nu am ştiut că „omama", după cum îi spuneam nu era adevărata mea bunică. Vorbeam cu ea nemțeşte ca şi tata, deşi în casă /orbea româneşte.

Ceea ce a rămas pentru mine inexplicabil este faptul că, deşi tata a copilărit :asa mamei sale vitrege (părintele său murise în 1904) cu care, după cum am nționat, a vorbit tot timpul nemțeşte, el nu a urmat nici o şcoală germană, românizase încă din copilărie. Clasele primare, după cele povestite de el, i făcut la şcoala „Cuibul cu barză" (în acea vreme locuia cu mama sa vitregă strada Berzei, într-o casă pe care mi-o arăta de fiecare dată când treceam cu nvaiul prin fața ei), gimnaziul 1-a urmat la „Sfântul Sava", iar ultimele patru >e secundare la

Liceul „Gheorghe Lazăr", de lângă Cişmigiu. După obiceiul timpului, în urma absolvirii liceului a trecut mai întâi prin ala de ofițeri de rezervă (1913). Doar după absolvirea acesteia s-a înscris la :ultatea de Drept din Bucureşti. N-a putut urma decât cursurile primilor trei , căci la 14/27 august 1916 a sunat mobilizarea.

Din povestirile tatei ştiu că în prima parte a războiului (1916) a participat i întâi la scurta campanie de eliberare a Transilvaniei, iar ulterior, după •adarea României de către trupele germano-austro-ungare, s-a luptat, cu ;imentul de artilerie din care făcea parte, pentru apărarea Bucureştiului. i am uitat povestea tatei despre felul în care, primind ordin de retragere, ăst obligat să treacă prin apele umflate ale Neajlovului. I-a fost o frică teribilă :i nu ştia să înoate. L-a trecut totuşi, căci â înotat calul.

în a doua parte a campaniei, în 1917, tata a luptat la Mărăşeşti, făcând parte i regimentul nr. 15 obuziere. A fost camarad de baterie şi de bordei cu viitorul }fesor şi academician, Alexandru Rosetti. Au rămas prieteni şi după război, na când „Sandu", astfel i se adresa tata fostului său camarad, s-a dat cu Tiuniştii în 1945.

După demobilizarea celei mai mari părți a armatei române, la începutul ului 1918, în urma semnării tratatului de pace separată între guvernul român, ugiat la Iaşi, şi Puterile Centrale învingătoare, tata, care fusese lăsat la vatră, s-a întors precum alții în Bucureştiul ocupat de trupele lui Mackensen, ci s-a ibilit în capitala Moldovei, unde şi-a încheiat studiile universitare, luându-şi ența în Drept.

Tatăl meu a fost amic şi cu fratele amintitului viitor academician şi fost camarad de război, Ionică Rosetti-Bălănescu. Se cunoscuseră mai întâi la Paris, pe când amândoi, la începutul anilor '20, urmau cursuri pentru obținerea titlului de doctor.

După aproape un deceniu, Ionică Rosetti a fost primul şef al tatei, la Regia „Loteria de Stat". Era directorul general, pe când tata ajunsese, după cum am mai menționat, director comercial. La bătrânețe, pe când amândoi ajunseseră pensionari, jucau bridge împreună.

Cât timp a stat la Paris, tata şi-a făcut noi relații, cu unii colegi rămânând prieten şi după reîntoarcerea în țară. Dintre aceştia, în afara lui Ionică Rosetti-Bălănescu, i-am mai cunoscut pe Mihai Lăzeanu, pe Dumitru Alimănişteanu şi pe Costel Tătăranu. Ultimii trei ajunseseră personalități marcante ale P.N.L. şi în 1944, trecuseră de partea lui Gută Tătărescu. în prima variantă a guvernului Petru Groza, Alimănişteanu a fost scurtă vreme ministru de Finanțe, fiind înlocuit cu Mircea Durma, tot tătărăscan. în aceeaşi perioadă, tot câteva luni,

Costel Tătăranu a fost guvernatorul Băncii Naționale. Când Tătărescu şi ai lui au luat decizia de a participa la alegerile din 1946 pe liste comune cu comuniştii, Tătăranu, alături de avocații Aurelian Bentoiu şi Hurmuz Aznavorian s-au împotrivit şi au reintrat în rândurile Partidului Național Liberal, condus de Dinu Brătianu. Nici unul nu a scăpat de temnițele regimului totalitar. Chiar şi Tătărescu a trecut pe la Sighet, dar a reuşit să iasă cât de cât sănătos din temniță. Ultima oară 1-am văzut într-o trăsură la Breaza; era în refacere. Ulterior i-au dat din nou un post bine plătit. O nouă diversiune. A fost numit preşedintele Comitetului de repatriere a românilor din străinătate. Deşi Tătărescu devenise, din nou, un fel de „gazetă de perete" a regimului comunist pentru străinătate el nu a reuşit să păcălească pe nici un român din exil. în acea vreme fostele elite româneşti căutau să se refugieze în Apus şi nicidecum să se reîntoarcă în țară, la ademenelile compromisului Gută.

După desființarea sinistrei temnițe de la Sighet pentru foştii demnitari ai României, lui Aurelian Bentoiu i s-a înscenat un proces politic şi, până la urmă, a murit la Aiud. Prietenul tatei, Costel Tătăranu, a avut o altă soartă. Nu a putut, ca şi mulți alții, să supraviețuiască regimului infernal de la Sighet. El se află pe undeva în „cimitirul săracilor" de pe malul Tisei, locul unde au fost îngropați, noaptea pe furiş, şi luliu Maniu şi marele istoric George Brătianu, şi Dinu Brătianu, şi toți ceilalți foşti demnitari, morți în temnița de la Sighet, ale căror nume sunt înscrise acum pe tabla de marmură de pe peretele exterior al fostei închisori care, grație efortului Fundației „Academia Civică", în frunte cu poeta Ana Blandiana, a devenit singurul muzeu, din sud-estul Europei, al ororilor comuniste şi un centru internațional de studiere a totalitarismului roşu.

Săracul Costel Tătăranu! De câte ori am participat, în ultimii ani, cu câte o comunicare ştiințifică la Sighet, după sesiune urmând, de fiecare dată, o slujbă de pomenire a celor morți în groaznica temniță de exterminare din anii cei mai crunți ai terorii roşii, m-am gândit la prietenul tatei. Evident, rolul său în trecuta

A (ncl i

23

/iată politică nu poate fi comparat cu cel al lui Maniu sau cu cel al Brătienilor iau al altor demnitari. Când particip la pomenirea morților de la Sighet mă gândesc însă la Costel Tătăranu fiindcă, dintre morții de acolo, a fost singurul 3e care îl cunoscusem personal pe când eram băiețandru.

Un alt fost coleg de la Paris al tatei, cu care el a rămas prieten mai apropiat lecât cu Costel Tătăranu sau Ionică Rosetti-Bălănescu, a fost profesorul de drept ivii, Mihai (Dodel) Eliescu. Nu a fost vreo petrecere în casa noastră, fie cu lans, fie cu joc de bridge, urmat după un copios bufet, cu animate discuții, ineori cu

caracter politic, la care să nu fi participat Dodel Eliescu şi soția sa soarta, născută Orăscu. Mi-1 amintesc foarte bine pe Dodel Eliescu, din acea 'reme; de talie mijlocie, uscățiv, cu un cap mic, cu un început de chelie, ntotdeauna foarte elegant, de o inteligență sclipitoare şi un causeur de prima nană. Soția sa, Marta, era blondă, oarecum durdulie şi foarte vorbăreață. îu, copil fiind, am fost adesea în „casa Eliescu", de fapt un apartament nu prea nare, într-un bloc pe actualul Bulevard Magheru, nu departe de Piața Romană, lum o seamă dintre prietenii mei din copilărie erau copiii prietenilor părinților u ajunsesem în vizită cu Andrei, fiul lui Dodel şi al Martei Eliescu. în acel timp, atăl lui Andrei era consilier, dacă nu mă înşel chiar şeful Secției de drept civil Consiliului Legislativ, în timpul războiului, Dodel Eliescu, fără a fi renunțat î postul său din Bucureşti, devenise profesor de drept civil la Iaşi, iar după 3 august 1944, în urma „epurării" de la Facultatea de Drept din Bucureşti a lui strate Micescu, a luat locul acestuia. Nu i-a fost dat lui Dodel Eliescu să fie irea mult timp profesor. Dacă Istrate Micescu făcuse parte din primul lot de niversitari dați afară din Facultatea de Drept de către comunişti, Dodel Eliescu fost, pare-se, ultimul. Sperase să scape scriind un ruşinos articol în „Contem-'oranul", un fel de autocritică publică, în care afirmase că regretă de a fi studiat reptul la Paris, de a fi avut profesor pe Planiol, pe Marcel Ripert sau pe Henri lapitan deoarece, în urma epocalelor transformări din România, având ocazia ă cerceteze studiile jurişților sovietici a ajuns la concluzia că foştii lui profesori e la Sorbona nu serviseră decât interesele marelui capital francez şi internațional, icât dreptul pe care îl studiase la Paris, fusese îmbâcsit de otrăvită ideologie urgheză.

Mulți 1-au blamat pe Dodel Eliescu pentru amintitul articol, care până la rmă, nici măcar nu i-a servit, căci comunişții tot 1-au dat afară din facultate, 'e-i drept, nu a rămas pe drumuri căci, în perioada respectivă, se înființaseră, upă modelul sovietic, institute de cercetări, puse în subordinea Academiei, rimul director al Institutului de Ştiințe Juridice a fost Ion Gheorghe Maurer. entru scurtă vreme i se pusese stavilă în ascensiunea sa spre vârful nomen-aturii comuniste. Rămas totuşi un apropiat al lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, laurer, dându-şi seama că unii dintre foştii profesori de la Facultatea de Drept ot fi utili la institutul pe care-1 conducea, şi-a permis să aibă „curajul", conform nei expresii din epocă, să angajeze pe unii dintre aceştia în calitate de îrcetători. Printre ei s-a aflat şi Dodel Eliescu. Un altul a fost celebrul penalist intilă Dongoroz, dar care a ajuns la Institutul de Ştiințe Juridice fără să-şi fi icut „autocritica" în vreun jurnal din epocă.

1 Şerban Rădulescu-Zoner

1

într-un moment de „destindere", Dodel Eliescu a revenit la Facultatea de Drept, dar tot pentru scurtă vreme, căci curând a fost lovit de o boală incurabilă, un reumatism poliarticular deformant. După ce am ieşit din închisoare 1-am întâlnit de vreo două ori pe trotuarul din faţa locuinţei sale, târându-şi picioarele spre o maşină a Ministerului Justiţiei unde era chemat, din când în când, pentru câte o consultaţie. Partea superioară a corpului era încovoiată aproape cu 90 de grade faţă de partea inferioară, iar figura sa era asemănătoare cu cea a unei vrăjitoare din basme. Ultima oară 1-am revăzut chiar la el acasă. Mama îl rugase să mă primească pentru o consultaţie juridică. Era aşezat la masa sa de lucru. Aceeaşi minte sclipitoare. M-au frapat, în schimb, mâinile, cu degetele complet deformate. M-am întrebat în sinea mea cum reuşise el să scrie ultima sa carte, Răspunderea civilă delictuală, cu care, alături de Moştenirea şi devoluţiunea ei şi Transmisiunea şi împărţeala moştenirii, a intrat în istoria marilor jurişti români.

Prin prieteniile legate la Paris, unele păstrate şi la Bucureşti, tata intrase într-o altă lume, având astfel ocazia să o cunoască pe mama. Dacă nu-mi face memoria vreo festă, cred că unul dintre părinţi mi-a spus odată că ei s-ar fi cunoscut la Sinaia, într-o vară.

Mama mea, Eliza Georgeta, era fiica unui cunoscut avocat din epocă, Elefterie Rădulescu. Cel care 1-a lansat a fost Vasile Lascăr, în al cărui birou avocaţial ajunsese să lucreze după ce se însurase cu „maica", bunica mea maternală.

Amintitul fruntaş al P.N.L., în repetate rânduri ministru, mai ales la Interne, spre sfârşitul vieţii sale devenind chiar un pretendent la preşedinţia partidului, deci un concurent al lui Ionel Brătianu, era frate cu Costică Lascăr, tatăl „maichii", deci străbunicul meu.

Costică şi Vasile Lascăr au fost fiii lui Manolache, mai întâi pitar, apoi serdar, căsătorit cu Raluca, fiica marelui sluger Dumitru Urdăreanu şi a Măriei Rioşanu. Poveştile mamei despre străbunicii ei mi-au fost confirmate de istoricul Mihai Sorin Rădulescu, în relativ recenta sa carte intitulată Elita liberală românească (1866-1900). Străbunicul meu, Costică Lascăr, s-a căsătorit la rândul său cu Măria (Masinca) Mihăescu, având patru copii, pe Margareta, bunica mea, pe Virginica, căsătorită Scurtu, pe Cornelia (Nela), măritată cu inginerul Constantin Nădejde, părinţii amintitului arhitect constructor al Ministerului de Interne şi actual sediu al Senatului României, şi pe Mihai (Mişu), viitorul general despre care se vor spune multe în timpul celui de-al doilea război mondial.

Costică Lascăr, avocat în Târgu-Jiu, a fost o vreme subprefect de Gorj, pe când fratele său era ministru de Interne. Şi-a mâncat averea la cărți, încât fetele sale rămăseseră, pentru măritiş, cu o dotă foarte modestă pentru acele vremuri: o moşie în cătunul Viezuri din comuna Bălăneşti, moştenită în indiviziune de la mama lor Masinca care, pe linie maternă, provenea din neamul Săftoilor, boiernaşi gorjeni atestați încă la sfârşitul secolului XVI-lea, după cum susține Octav D. Lecca în lucrarea sa Familiile boiereşti române (1899).

Drumul pe care mergeam în copilărie, cu mama şi bunica, de la largu-Jiu spre via acesteia din urmă, pe vârful unui deal al comunei Bălăneşti, trecea pe această moşie din Viezuri, cu o veche biserică, într-o semiparagină, ctitorită

A fost un destin

2.5

le serdarul Gheorghe Săf toiu. Odată ne-am oprit din drum, am intrat în biserică, i bunica mi-a arătat tabloul votiv pe care figurau străbunii ei. După cum susține ot Octav D. Lecca, strămoşul Săftoilor ar fi fost vel armaşul Pârvu Viezureanu, itestat în jurul anului 1600, deci moşia aparținuse, pe atunci, acestuia din urmă. Cea mai păguboasă din fetele lui Costică Lascăr a fost Virginica. Se căsătorise :u inginerul Augustin Scurtu, un aventurier. După ce i-a mâncat şi bruma de ivere pe care a avut-o, a părăsit-o, aceasta fiind nevoită să-şi crească singură ei patru băieți pe care îi avea. Pentru a-şi face rost cât de cât de un venit, ea a nchiriat o parte din casă, vechea casă din Târgu-Jiu a lui Costică Lascăr, pe care i moştenise. Cornelia (Nela), sora ei mai vârstnică, fusese luată sub aripa crotitoare a lui Vasile Lascăr. Câtă vreme a urmat unele cursuri universitare nu ştiu dacă le-a încheiat), „tanti Nela", după cum îi spuneam eu, a şi locuit în omptuoasa casă din Bucureşti a acestuia din urmă şi care, în prezent, este eşedința ambasadorului Slovaciei. Până la urmă s-a căsătorit, după cum am lai amintit în treacăt, cu tânărul inginer Nicolae C. Nădejde, cu studii absolvite

1 „Ecole des Ponts et Chaussees" din Nancy. La nunta celor doi au fost naşi hiar Vasile Lascăr şi soția sa, Angela.

Cea mai norocoasă dintre fetele lui Costică Lascăr a fost Margareta, adică unica („maica") care, pe când se mai afla la pension, a fost luată la Turnu Severin e către mătuşa ei, Eliza Milescu. Aceasta, născută tot Mihăescu, fiind sora trăbunicii mele, se căsătorise cu un avocat cu stare, din amintitul oraş de pe >unăre. în ultimii ani ai secolului al XlX-lea, el ajunsese primar al oraşului, e vremea când scriam cartea Dunărea, Marea Neagră şi Puterile Centrale, publicată \ 1982, mi-am adus aminte de povestea bunicii despre dejunul la care a luat arte, stând la masă lângă regele Carol I, când acesta venise la Turnu Severin. egele sosise în oraş pentru a-1 aştepta pe împăratul Franz Josef, care

urma să jsească cu vaporul, urmând ca cei doi monarhi să inaugureze lucrările hidro-îhnice de la Porțile de Fier. Cum „casa Milescu", din centrul Severinului, era una intre cele mai spațioase şi luxos mobilate, dejunul dat în cinstea regelui a avut >c în ea. Conform protocolului, la dreapta regelui a fost aşezată „stăpâna casei", iică Eliza Milescu, iar la stânga, gazda cea tânără, Margareta, adică bunica.

Spre deosebire de sora ei, Masinca, Eliza Milescu a fost mai chibzuită în iministrarea averii şi, cum ea nu a avut copii, la moartea ei totul a revenit unicii, inclusiv casa din Bucureşti, în care mi-am petrecut primii ani ai copilăriei, amilia Milescu a mai deținut în Târgu-Jiu clădirea Teatrului, care îi purta urnele, şi o casă alăturată. Acestea au fost date mamei, ca zestre, de către mica. Cum „teatrul" în acea vreme nu aducea aproape nici un venit, căci puține >mpanii teatrale veneau în turneu la Târgu-Jiu, mama a avut proasta idee de a .nde cele două clădiri, iar banii obținuți să-i plaseze în titluri de valoare emise

2 Stat cu dobânzi mari. Era în timpul crizei economice din 1929-1933 şi, până urmă, mama a pierdut nu numai dobânzile, dar şi toți banii investiți. Astfel

a ales praful din zestrea mamei.

în afara casei din Bucureşti, bunica mai moştenise tot de la Eliza Milescu a din dreptul comunei Bălăneşti-Gorj.

> Şerban Rădulescu-Zoner

Bunicul Elefterie a fost într-o mică măsura avocat cu propria-i clientelă. A fost mai mult ceea ce astăzi se numeşte jurisconsult, în acea vreme nefăcându-se nici o deosebire între cele două categorii de jurişti, fiecare putând să fie şi una şi alta. Funcția cea mai înaltă pe care a deținut-o a fost cea de şef al departamentului juridic din Ministerul de Finanțe, în această calitate Elefterie Rădulescu a câştigat mulți bani, căci în afara unui salariu mare, el avea o cotă puțin neglijabilă din sumele pe care le recupera în favoarea statului, în urma unor procese de contrabandă sau de evaziune fiscală. Astfel erau remunerați avocații din Ministerul de Finanțe, în acele vremuri, pentru a nu fi coruptibili. La înmormântarea lui „otata", în 1938, la care am asistat, în numele Ministerului de Finanțe a vorbit un cunoscut avocat, Mihai (Mişu) Paleologu, tatăl actualului senator şi om de carte, Alexandru (Alecu) Paleologu. Nu ştiu dacă Mişu Paleologu a fost inițial subalternul bunicului, dar ceea ce este cert este că i-a succedat în funcție când acesta a fost pensionat.

Primele mele amintiri despre „otata" aparțin perioadei în care el era deja pensionar al starului, fără a fi renunțat însă să-şi practice meseria. Era încă avocat la două mari firme, la „Carpatina", o mare întreprindere forestieră care

exploata pădurile de pe Valea Lotrului, şi la „Danubiana", proprietară a uneia dintre marile fabrici de zahăr din epocă. La sediul central, din Piața Rosetti, al „Carpatinei" am fost şi eu odată, bunicul lâudându-se subalternilor cu nepoțelul său.

După cum am menționat, bunicul avea şi ceva clienți, persoane private. Acestea îl sunau adesea la telefon. De regulă, el răspundea la telefonul din biroul său de la parterul locuinței noastre. Eu mă distram uneori să-i ascult convorbirile la telefonul de la etajul clădirii, care era în derivație cu cel de jos. Uneori vorbea cu „Ionel". La vârsta mea de atunci nu ştiam , evident, cine era „Ionel". De abia în timpul războiului am aflat de la mama că „Ionel", cu care „otata" vorbea la telefon, nu era nimeni altul decât generalul Ion Antonescu. Erau prieteni şi se tutuiau. Datorită prieteniei bunicului cu „Ionel", mama, o dată cu venirea comuniştilor la putere, a avut neplăceri.

„Otata" nu era cunoscut doar în lumea juriştilor din vremea sa, ci şi în lumea cluburilor cu circuit închis. Era un stâlp al „Clubului Tinerimii" care, în perioada la care mă refer, se afla într-o veche şi frumoasă clădire amplasată pe Calea Victoriei, pe locul în care, în prezent, se află un spațiu verde încât a apărut la vedere Teatrul „Majestic". Pe timpuri purta numele de Teatrul „Comedia" şi era închiriat unei companii teatrale particulare, condusă de reputatul regizor Sică Alexandrescu. Clădirea din fața acestuia, cu fațada pe Calea Victoriei, unde se afla „Clubul Tinerimii", fusese palat domnesc în timpul lui Caragea Vodă.

Membrii clubului nu puteau fi decât bărbați. Se juca bridge, dar şi „chemin de fer" sau bacara. Unii membri veneau doar pentru o şuetă sau pentru a lua masa. Nevestele membrilor clubului erau acceptate doar la unele petreceri cu dans, organizate destul de rar sau de „reveillon", când avea loc întotdeauna un bal. într-un vechi album am găsit o fotografie a părinților mei la un asemenea „ reveillon", căci şi tata devenise membru al clubului. Tata era îmbrăcat în frac, iar mama într-o decoltată rochie de bal.

A fost un destin

Dacă accesul nevestelor membrilor Clubului Tinerimii în incinta acestuia ra ocazională, cum de am pătruns eu, un copil până în 10 ani, în mai multe înduri, încât să-mi pot aminti acum şi de larga scară interioară, cu covor roşu, i de sălile de la etaj cu fotolii confortabile şi măsuțe între acestea, şi de sălile în are se juca bridge? în anumite ocazii, cu totul excepționale, li se permitea, i cerere, unora dintre membrii clubului, să vină cu familia şi să asiste, de la îrestrele clădirii către Calea Victoriei, la paradele de 10 Mai sau la unele pro-2siuni ieşite din comun. Era obiceiul, pe atunci, ca lumea să privească la semenea ceremonii, fie

stând în picioare pe trotuare, de unde perspectiva ra redusă, fie de la ferestrele clădirilor prin fața cărora trecea cortegiul.

Prima asemenea ceremonie la care am asistat a fost cea a conducerii sicriului i osemintele lui Constantin Brâncoveanu spre Patriarhie, unde aveau să fie sfințite

apoi reînhumate în incinta Bisericii Sfântul Gheorghe din centrul Capitalei. Ce î petrecuse atunci, în anul 1935, încât pe stăzile Bucureştiului să aibă loc o asemenea ;remonie mortuară, cu caracterul unor „funerarii naționale", a căror inițiativă parținuse lui Nicolae lorga? Meritä, cred, să-mi întrerup, puțin, propriile-mi mintiri şi să rezum, cu actualele mele cunoştințe, o poveste mai lungă.

în „Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice" din 1914, Virgil Drăghiceanu ublicase textul inscripției de pe o veche candelă găsită de paracliserul Bisericii rântul Gheorghe, ctitoria lui Constantin Brâncoveanu. Din inscripția respectivă, escifrată de amintitul istoric şi arheolog, rezulta că în anul 1720 Marica Doamna, >ția voievodului decapitat la Stambul, donase candela spre pomenirea sufletului)țului ei: „Io Constantin Brâncoveanu Basarab Voievod". Se născuse bănuiala i sub una din lespezile neinscripționate ale bisericii ar putea să se afle osemintele rievodului martir, în cursul anilor 1932-1935, acelaşi Virgil Drăghiceanu a între-•ins săpături arheologice în incinta bisericii, după o prealabilă aprobare de la îtriarhie, şi, până la urmă, bănuiala s-a adeverit. Sub una din lespezi a găsit semințele voievodului. Pare-se că Marica Doamna reuşise să aducă pe furiş,

Bucureşti, osemintele bărbatului ei şi să le înmormânteze, tot pe ascuns,

Biserica Sfântul Gheorghe. Din teamă, lespedea sub care fusese depusă racla i a fost inscripționată dar, în schimb, Marica Doamna a lăsat amintita candelă. Cum Constantin Brâncoveanu fusese nu numai un martir al neamului 'mânesc, ci şi al creştinătății, s-a ajuns la amintita procesiune de proporții la re am asistat. Nu văzusem până atunci şi nici nu aveam să mai văd atâția erici trecând pe străzile Bucureştiului: înalți ierarhi în odăjdii şi cu mitra >iscopală pe cap, în fruntea acestora aflându-se patriarhul Miron Cristea, preoți ireni printre care mulți protopopi, cu potcapul lor specific, şi o coloană îsfârşită de călugări şi călugărițe cu lumânări aprinse, în urma afetului de tun i sicriul voievodului mergeau o seamă de civili şi militari. „Priveşte la domnul ela înalt şi cu barbă, este Nicolae lorga, un renumit istoric", mi-a spus tata,

fereastra de unde urmăream trecerea cortegiului. Pe marginea trotuarului, : o parte şi de alta a străzii, se aflau jandarmi pedeştri, în ținuta lor specifică î gală, cu coifuri negre cu panaş alb, ținând puşca cu țeava în jos. Tot tata i-a explicat că portul armei în acest fel era un semn de doliu.

Şerban Rădulescu-Zoner

Tot de la o fereastră a Clubului Tinerimii, cam în aceeaşi perioadă, am asistat pentru prima dată la o paradă de 10 Mai. Armata a trecut pe Calea Victoriei de jos în sus, adică dinspre malul Dâmboviței către Piața Palatului. Lumea de pe trotuar sau de la ferestrele deschise ale clădirilor aplauda militarii. Unii strigau pe numele mic câte un ofițer pe care îl cunoşteau. La un moment dat am auzit-o şi pe mama: „Bravo Dane", şi în acea clipă un tânăr militar şi-a ridicat pentru o clipă privirea spre fereastra la care ne aflam. Cel pe care îl strigase mama era vărul ei primar, Dan Scurtu, pe atunci elev al Şcolii Militare de Aviație, în timpul războiului el avea să ajungă unul dintre cei mai reputați piloți de vânătoare, fiind decorat pentru actele sale de bravură cu Ordinele „Mihai Viteazul" şi „Virtutea Aeronautică". A fost prima şi ultima paradă militară de 10 Mai, de pe Calea Victoriei, la care am asistat, căci după aceea Carol II, pentru a acorda acesteia un caracter mai grandios, a mutat locul defilării pe platoul de pe dealul Cotrocenilor, unde în prezent se află cartierul de blocuri „Drumul Taberei". Am fost şi acolo căci, copil fiind, tare mult îmi plăceau paradele militare şi, cum începea luna mai, îl rugam pe tata să mă ducă la „defilare". Dar despre acestea sau despre alte procesiuni pe Calea Victoriei, la care aveam să asist tot de la ferestrele Clubului Tinerimii, voi povesti la momentul potrivit.

După-amiezele tata se ducea destul de des la Club pentru o partidă de bridge. Bunicul Elefterie era nelipsit; ducea o viață foarte originală. După ce-şi încheia activitatea din cursul dimineții, la Tribunal sau la amintitele firme private, se oprea pentru un scurt aperitiv la „Dragomir Niculescu", apoi se ducea să dejuneze la „Cina", iar de acolo mergea la Club. Seara, nu prea târziu, venea acasă, întotdeauna cu birja. Toți birjarii din centrul Bucureştiului îl cunoşteau încât dacă le spunea să-1 ducă acasă aceştia nu mai întrebau adresa. Rareori, în câte o duminică, mă lua cu el la cinematograf. Mergeam pe jos până într-o piațetă de pe Calea Şerban Vodă, aproape de podul de peste Dâmbovița. Acolo, cam în fața restaurantului Zissu, celebru la acea vreme, era o stație de trăsuri: „Să trăiți, coane Elefterie", îl saluta birjarul când ne suiam în trăsură. „Unde mergem?". „La cinematograf, pe bulevard", era răspunsul bunicului, birjarul înțelegând imediat că era vorba de „Bulevardul Elisabeta". Nu prea îmi plăcea să merg cu bunicul la cinematograf deşi mă ducea la filme cu „Stan şi Bran". Preferam să merg cu tata şi să privesc schimbarea gărzii la Palat.

în acea vreme locuiam cu toții la un loc, în casa bunicii, a „maichii": mama şi tata, eu şi guvernanta, părinții mamei şi „omama", bunica dinspre tată. Stăteam într-o casă mare, parter şi etaj, cu încăperi spațioase şi foarte înalte, cu o grădină îngrijită şi o curte, în fundul căreia se afla o clădire mică şi

dărăpănată. Aici se afla magazia de lemne şi garajul, fostul grajd. Alături de aceasta, într-un țarc, se găsea curticica cu cotețul pentru găini.

în grădină, aproape de gardul spre stradă, străjuia un imens tei ale cărui ramuri depăşeau cu mult ferestrele de la etajul I al casei. Grădina nu era prea mare, dar era cochetă. Un liliac stufos, un arbust cu „boules de neige", câteva tufe cu bujori şi două ronduri de flori, înconjurate cu iarbă, şi o bancă. Pe micile alei era pietriş fin. Tata se ocupa de grădină. Era tocmit un grădinar care venea

A fost un destin

29

ieriodic să tundă iarba şi să înlocuiască florile vechi din ronduri cu altele noi, e sezon. Era plăcerea tatei, ca pe înserate, să stropească grădina cu un furtun. n lipsa lui, căci şi el se ducea adesea la club, personalul de serviciu se ocupa i cu stropitul grădinii.

în afara bunicii, rareori şedea cineva pe banca din grădină, în schimb, acolo ni primeam musafirii, de ziua mea de naştere, la 29 mai. în afara verişorilor, espre care voi scrie câte ceva la momentul potrivit, „relațiile" mele erau copiii nora dintre prietenii părinților. Dintre aceştia îmi amintesc de Simona Grigoriu, ica unui medic căsătorit cu amica din tinerețe a mamei, Tatiana Nedelcu. lelipsiți mai erau Sanda şi Bobi, copiii reputatului profesor de la Politehnică, liluță Hanganu. Ambii au ajuns, la rândul lor, universitari.

Cum, de ziua mea, vremea era mai întotdeauna frumoasă, intram în casă oar când ne chema mama la tratație, în sufragerie, în locuința noastră se intra, inspVe grădină, într-o încăpere al cărei mobilier mi-e greu să-1 descriu. Cum eschideai uşa de la intrare, vedeai pe peretele din fundul camerei un tablou e Nicolae Grigorescu, reprezentând lupta de la Călugăreni. Cunosc foarte ine acest tablou. Mai întâi, copil fiind, m-au atras figurile de pe pânza celebrului ictor. De o parte erau oştenii români, în frunte cu Mihai Viteazul, toți pe cai şi i spadele în mână. De cealaltă parte se aflau turcii, unii încercând să mai lupte, ții întinşi pe jos, morți sau răniți. Din poveştile de mai târziu ale bunicii pare-se

1 pictorul, pe când fusese foarte tânăr, locuise într-o cameră a casei, iar la lecare ar fi dăruit tabloul străbunicilor mei. în timpul adolescenței, după .oartea bunicilor, tabloul atârna în una din camerele apartamentului din strada .A. Rosetti al fratelui mamei, Leon Rădulescu. Fusese restaurat, iar eu, elev

2 liceu, aflasem între timp din cărți cine a fost Nicolae Grigorescu. După mai uite decenii (între timp tabloul fusese vândut pe un preț de nimic) 1-am revăzut ;ntru o clipă la televizor, dar nu în cadrul unei emisiuni culturale, ci la „buletinul î ştiri". Se afla pe un perete în spatele lui Ceauşescu, într-una din încăperile ; audiență de la C.C. al P.C.R.

Fratele mamei vânduse tabloul în anii '50 deoarece ajunsese în situația de nu mai avea din ce trăi, dar nu se dusese cu el la Comitetul Central, ci la uzeul de Artă. Academicianul Gheorghe Oprescu, preşedintele de atunci al imisiei de evaluare a operelor de artă, oferite spre cumpărare, i-a propus ichiului meu un preț de batjocură. Cum acesta avea nevoie stringentă de bani i a avut altă soluție decât să accepte o asemenea ofertă oneroasă. Ce-i drept bloul nu avea o prea mare valoare. Din câte am aflat ulterior, se pare, că acesta fost pictat pentru câştigarea bursei spre a pleca la studii în Franța. Chiar dacă i avea o valoare artistică prea mare, el, presupunând că informațiile mele nt corecte (am avut o discuție pe această temă, acum vreo două decenii şi mai ne, cu reputatul specialist în domeniu, Remus Niculescu), ar fi trebuit să fie •reciat cel puțin din punct de vedere al istoriei artelor. Academicianul Oprescu >lica însă atunci directivele „Partidului". Operele de artă care nu fuseseră pur simplu confiscate de la „duşmanii de clasă" erau subevaluate atunci când se 2au oferte de vânzare din partea celor obligați să-şi vândă lucrurile de valoare

Şerban Râdulescu-Zoner

din casă. O experiență asemănătoare, cu aceeaşi comisie prezidată de Oprescu, a avut şi tata, în aceleaşi vremuri de tristă amintire. Tot pe o sumă derizorie el a fost nevoit să vândă două mici gravuri în tuş ale lui Theodor Aman. Acestea le văzusem pentru prima oară în salonul casei bătrâneşti.

Din camera în care se găsea pictura Grigorescu pornea o scară interioară spre apartamentul de la etaj. în dreptul primei trepte, de o parte şi de alta, se afla câte o statuetă reprezentând un negru ținând un lampion în mână. Pe vremea mea acelea aveau câte un bec electric în interior, în trecut, după cum mi-a spus bunica, ele erau iluminate cu gaz lampant. Când ai mei aveau musafiri, lampioanele negrilor erau luminate. La etaj se afla apartamentul în care locuiam. Intrai, mai întâi, într-un living room cu mobilă modernă pentru epoca respectivă. Nimic deosebit. Un studio, la capătul căruia se aflau două rafturi cu cărți, iar pe deasupra o lampă „lalique bleu ciel". în plus, două fotolii cu o măsuță între ele. Toată tapiseria mobilei era din pluş bleumarine. Ceea ce era ieşit din comun era o nişă cu vitralii. Acolo se aflau câteva plante şi un gramofon cu o mare pâlnie de alamă. Din această cameră dădeai, într-o parte, de o mare sufragerie, în cealaltă de dormitorul părinților. Aceasta din urmă conținea mobilă din lemn de trandafir, specifică epocii, în sensul că pe lângă un pat dublu cu două noptiere şi un dulap pentru haine se mai afla şi o toaletă cu oglindă ovală, având de o parte şi de alta câte o mică lampă în formă de lumânare, în fața acesteia, aşezată pe un scaun, se dichisea mama înainte de a pleca în oraş şi, mai ales, când mergea în vreo vizită. Uşile duble ale acestor două încăperi stăteau, în timpul zilei, tot

timpul deschise. Nu acelaşi lucru se întâmpla cu uşile către salon. Acestea se deschideau doar de Crăciun, când era montat pomul sub care se aflau cadourile. Cu acel prilej se întrunea toată familia, la care se alăturau guvernanta mea şi cele trei femei de serviciu. Şi acestea din urmă aveau sub pom câte un cadou. Marele favorit eram, evident, eu. Se cântau colinde cât şi celebrul „Moş Crăciun cu plete dalbe".

Se mai deschideau uşile salonului când ai mei aveau musafiri. De regulă, „maica" era cea care îşi primea musafirii în salon: o serie de cucoane bătrâne, toate cu părul alb. Mi le amintesc foarte bine deoarece, pe la mijlocul sindrofiei, eram pus să mă duc şi eu, pentru câteva minute, ca să spun „bună seara" la cucoane. Le-am mai revăzut separat, cu diverse prilejuri, până ce, pe rând, au murit.

în afara uneia dintre surorile bunicii, Cornelia Nădejde, întâlneam în salon, la sindrofiile bunicii, pe cele două nurori ale lui Vasile Lascăr. Despre Pia am scris câteva rânduri în paginile precedente. Cealaltă era Lizeta, căsătorită a doua oară cu Ionel, cel de-al doilea fiu al celebrului fruntaş liberal. Cam atât ştiam pe atunci despre Lizeta Lascăr. Ulterior, am mai aflat câte ceva despre ea, iar acum, în calitatea mea de istoric, am informații complete. Lizeta Lascăr era fiica lui Candiano Popescu, avocat din Ploieşti şi conducător al „revoluției" de operetă, cu caracter republican, pornită la 8/20 august 1870. După reprimarea răzmeriței au fost arestați nu doar Candiano Popescu şi alți ploieşteni, ci şi câțiva liberali de marcă, printre care generalul Nicolae Golescu, I.C. Brătianu,

A fost un destin

ugeniu Carada, Anastasie Stolojan, Gheorghe Chițu şi chiar Ion Ghica, deoarece beralii francofili intraseră în conflict cu prințul Carol, ale cărui simpatii pentru rusia, în timpul războiului cu Franța lui Napoleon III, erau bine cunoscute, devăratele cauze ale conflictului iscat între liberali şi domnitor erau, în realitate, e natură internă şi nu are rost să le aprofundez în scrierea de față. După iteva interogatorii ale celor arestați, unii au fost puşi în libertate. Brătianu, arada, Candiano Popescu şi alți câțiva au fost trimişi în judecată la Curtea cu irați. Procesul s-a judecat la Târgovişte, şi în urma lui toți învinuiții au fost rhitați. După şapte ani, în timpul războiului pentru cucerirea independenței, andiano Popescu a intrat în armată şi s-a distins în fruntea Batalionului vânători, cu prilejul bătăliei pentru cucerirea redutei Grivița. Decorat şi Dansat, la excepțional, Candiano Popescu a rămas ofițer activ şi, tot crescând ipid în grad, a ajuns general şi chiar aghiotant al regelui Carol I. Fiica sa, izeta, s-a căsătorit prima oară cu colonelul Corbescu, om de încredere al lui mei Brătianu

şi prefect al Poliției Capitalei, în frământații ani ai neutralității omăniei din 1914-1916, cât şi în primele luni ale războiului, refugiindu-se apoi Iaşi, împreună cu guvernul țării, în momentul în care trupele lui Machensen Falkenhayn se aflau doar la câțiva kilometri de Bucureşti.

Nu ştiu din ce motive Lizeta a divorțat de Corbescu. Eu am cunoscut-o cu lulți ani după ce se recăsătorise cu vărul primar al bunicii. Ionel şi Lizeta Lascăr i fost naşii părinților mei. Mama mi-a povestit că şi-a petrecut luna de miere j tata la Sinaia, în fosta vilă a lui Candiano Popescu care, după moartea •epublicanului de la Ploieşti", ajuns apoi aghiotant al regelui, a revenit fiicei ile. Clădirea există şi acum, aflându-se peste drum de intrarea în incinta Mănăs-rii Sinaia. Zidurile casei sunt din piatră, având implantate piese de ceramică, u o numesc şi acuma în glumă „vila cu oalele pe afară".

Tot din salonul de cucoane al bunicii mi-o amintesc pe Tanti Budişteanu, re vorbăreață şi deosebit de ambițioasă. Nu voia, nici mai mult, nici mai uțin, decât să-şi vadă fiul, pe avocatul Radu Budişteanu, într-un fotoliu iinisterial. Cum nici la liberali, nici la țărănişti nu prea mai era loc, Radu udişteanu s-a făcut legionar. Această opțiune era să-1 coste viața. Când între arol II şi legionari conflictul devenise pe viață şi pe moarte, în timpul dictaturii :gale, capii legiunii ajunseseră în închisoarea de la Râmnicul Sărat. „Săracul adu", se vaită adesea Tanti Budişteanu bunicii. Energică şi inventivă cum era, găsit în final soluția. Gorjancă fiind, ca şi bunica, o cunoştea pe Aretia Tătărescu,)ție lui Gută, originar tot din județul Gorj, şi cu sprijinul acestora, Radu udişteanu a fost „făcut bolnav" şi luat de la Râmnicul Sărat. Fără să prevadă : avea să se întâmple, Tanti Budişteanu şi-a salvat fiul de la moarte, căci capii sgiunii au fost ucişi din ordinul lui Carol II, ordin executat cu zel de ministrul e Interne, Armând Călinescu, împreună cu Gabriel Marinescu, general, ibsecretar de stat la Interne şi prefect al Poliției Capitalei, în noaptea de V30 noiembrie 1938, pe când erau transferați de la Râmnicul Sărat spre Jilava, orneliu Zelea- Codreanu, Alecu Cantacuzino, Alexandru Cristian Teii şi alți gionari de marcă au fost ucişi de jandarmii care îi păzeau. Motivul oficial

'• Şerban Rădulescu-Zoner

invocat de autorități a fost „fuga deținuților de sub escortă", în realitate, ei fuseseră ştrangulați şi apoi împuşcați în spate. Stau şi mă gândesc acum că, în vremea în care s-au petrecut aceste evenimente, când autoritățile au răspuns prin crimă de omor politicii legionarilor, în ultimă instanță tot criminală, în fruntea guvernului se afla cel mai înalt prelat al Bisericii Ortodoxe Române. Nimeni, nici contemporanii evenimentelor de atunci şi nici istoricii de mai târziu

nu 1-au acuzat pe Patriarhul Miron Cristea de a fi avut vreun amestec în această „afacere". Aceştia au avut şi au în continuare dreptate. Singura acuză pe care, cel puțin eu, i-o aduc acum, în calitatea mea de istoric, patriarhului de atunci, este cea de a fi rămas în continuare cu capul plecat în fața regelui Carol II şi de a fi patronat, mai departe, instaurarea treptată a unei dictaturi. Până la urmă nici nu-i de mirare, căci Biserica Ortodoxă a fost tot timpul supusă, ca să nu spun slugarnică, puterii laice, fie ea voievodală, regală sau comunist-atee.

După ce şi-a salvat fiul de la moarte, printr-o fericită întâmplare, Tanti Budişteanu, prietena bunicii, şi-a văzut visul cu ochii. Radu a ajuns ministru şi încă în două rânduri, prima dată mai puțin de două luni, iar a doua oară exact 10 zile. Când Carol II a început să-şi orienteze politica externă spre Germania el a încercat să ajungă la un compromis şi cu legionarii, introducând în guvernul prezidat de Ion Gigurtu pe unii dintre aceştia, considerați mai moderați. Astfel a primit Radu Budişteanu, unul dintre aşa-zişii „legionari pocăiți", portofoliul Cultelor şi Artelor. A doua oară el a fost numit în fruntea aceluiaşi minister de către generalul Ion Antonescu, până când România a fost proclamată „Stat național-legionar". Legionarii puri nu 1-au mai vrut, considerându-1 drept trădător al „cauzei".

Datorită ambiției sale de-a face politică pentru a ajunge neapărat ministru, Radu Budişteanu a petrecut o mare parte a vieții sale în închisoare, când sub regimul autoritar al lui Carol II, când sub comunişti.

L-am cunoscut pe Radu Budişteanu pe când eram în ultimele clase de liceu, căci am fost coleg de clasă cu fiul său, Şerban. Până la urmă a scăpat cu viață şi din temnițele lui Gheorghiu-Dej. După un număr de ani de la ultima sa eliberare, cred că în 1964, el a reuşit să se refugieze în Italia. Mai întâi a plecat soția sa, italiancă de origine, apoi fostul meu coleg de liceu cu sora sa şi, în final, Radu Budişteanu, după numeroase intervenții, invocându-se „reunificarea familiei".

Tot din salonul de cucoane al bunicii mi-o mai amintesc pe Lina Văitoianu, soția generalului Alexandru Văitoianu, fratele lui Arthur, tot general, dar în plus de mai multe ori ministru şi, în 1919, chiar prim-ministru. „Tanti Lina" era italiancă de origine, născută Corradino, fiind sora mai vârstnică a lui Mărio, tatăl verilor mei pe linie maternă, Mircea şi Lia. Mama acestora din urmă, Mircea Corradino, născută Nădejde, avusese acelaşi bunic ca şi mama mea, pe amintitul Costică Lascăr. Dintr-o primă căsnicie cu Constantin Filipescu, „tanti Lina" a avut o fiică, pe Mary, care s-a căsătorit, la rândul ei, cu Richard Franasovici, un apropiat al lui Gută Tătărescu şi ministru în guvernul prezidat de acesta, în cursul anilor 1934-1937. Şi cum „lumea" de pe atunci era mică, când m-am

căsătorit cu actuala mea soție, am aflat că la botezul ei naşă i-a fost Mary Franasovici.

A fost un destin

33

>țul acesteia, Richard, era mehedințean ca şi socrul meu. Amândoi făceau politică

>erală, amândoi au fost deputați în perioada interbelică, iar în timpul guvernării

ierale, pe când Franasovici era ministru, socrul meu, avocatul Iulian Predescu,

.omnul Sacicu", după cum îi spuneau localnicii, a fost prefect de Mehedinți.

în acelaşi salon al bunicii, apărea destul de rar şi cuscra ei, Ecaterina

îfănescu-Grivița. Era grasă, cu părul alb, ca mai toate cucoanele din salon,

irbăreață şi renumită prin gafele pe care le făcea adesea. Bunica o invita mai

;s din obligație. Nu era de calitatea celorlalte cucoane din salon dar, în schimb,

a pe departe cea mai bogată dintre ele. Era soția industriaşului Mihai1

îfănescu, proprietarul cunoscutei fabrici de conserve „Grivița" de pe strada

năriei. Ca şi bătrânul Mociornița, Mihai Ştefănescu provenea din straturile

:erioare ale societății. Prin muncă şi iscusință ajunsese principalul patron al

lintiței fabrici şi foarte repede devenise un mare bogătaş. Avea cinci copii.

Sandu, unul dintre băieți, îl trimisese la Berlin, să studieze la Charlotenburg,

cele două fete ale sale, Margareta şi Lucica, la un pension din Elveția.

întoarse după un timp la Bucureşti, franțuzite şi educate la pension, fiind'

irte frumoase, dar şi foarte bogate, domnişoarele Ştefănescu-Grivița au început

fie foarte curtate. Lucica, cea mai tânără, s-a căsătorit cu arhitectul Radu

idescu, de la Banca Națională. Acestuia din urmă i se datoreşte noua clădire

Jăncii cu intrarea din strada Doamnei. Tot el a fost autorul planurilor unor

diri, filiale ale Băncii Naționale din provincie, cât şi al cabanei Diham. Cea

-a doua fiică a lui Ştefănescu-Grivița s-a măritat cu fratele mamei, Leon

dulescu care, după revenirea sa de la Paris unde studiase Dreptul, devenise

lecător la Bucureşti. Din amintirile mamei, depănate pe când eram deja matur,

aica" de modă veche şi cu anumite principii nu fusese inițial de acord ca fiul

Leon, să se căsătorească cu fata lui Ştefănescu-Grivița. Tatăl mamei, „conul

fterie" după cum îi spuneau domnii mai tineri de la „Clubul Tinerimii", fusese

itru căsătorie care, până la urmă, a şi avut loc. „Maica" a cedat, dar cele

ală cuscre n-au ajuns să se prea agreeze.

In casa bătrânească din Principatele Unite primea şi mama, dar nu în salon, n sufragerie, la o ceaşcă de ceai cu fursecuri şi alte prăjituri. Aşezate în jurul şei, deasupra căreia atârna din tavan un mare candelabru cu cinci braţe, te cucoanele rămâneau cu pălăriile pe cap. Aşa era moda în acea vreme, .u nelipsite verişoarele primare ale mamei, Miorica, căsătorită cu Mărio •radino, pe care 1-am amintit, şi sora ei Angelica, soţia renumitului profesor filosofic Mircea Florian. îmi mai amintesc de Mimi Hanganu, nevasta ifesorului despre care am mai scris, Geta Stratilescu, măritată tot cu un versitar de la Politehnică, în fine Mary şi Lilica Ştefănescu-Grivița, nurorile intitului fabricant de conserve. Nu numai la asemenea ceaiuri de cucoane, ci a mese de familie venea foarte des în casa noastră, atât în cea bătrânească Principatele Unite, cât şi în Măria Rosetti, unde ne-am mutat în 1938, cumnata mei, Margareta, fiica lui Ştefănescu-Grivița, „tanti Eta", după cum îi spuneam şi care mi-a fost şi naşă la botez.

Şerban Rădulescu-Zoner

în casa bătrânească, unde am locuit până la vârsta de 9 ani, nu aveau loc şi reuniuni de domni. Tata se întâlnea cu prietenii săi, în cursul după-amiezelor sau pe seară, la „Clubul Tinerimii", iar „otata", bunicul, şi la Club şi la aperitive, spre ora prânzului. Domnii veneau în casa noastră împreună cu soţiile lor, când părinţii mei dădeau, destul de rar, câte o petrecere cu lume multă, în asemenea ocazii, eram evacuat din camera mea de la etaj, care se tramsforma într-un oficiu unde se depozitau mâncărurile (petrecerile aveau loc iarna) până a fi duse în sufragerie, eu fiind transferat pentru o noapte, cu pat cu tot, într-o cameră de la parter. Aici locuia „omama", mama vitregă a tatei. Nu mă duceam la culcare până nu soseau musafirii ca să mă uit pe gaura cheii, îi vedeam cum îşi lăsau paltoanele la o garderobă special amenajată pentru acea noapte şi cum porneau spre scara interioară care conducea la apartamentul de sus. Cucoanele erau îmbrăcate în rochii lungi, decoltate, de culoare închisă. Domnii purtau toţi smoking. Se păstra atunci o etichetă strictă. Femeile purtau rochii lungi de mătase, în culori deschise, doar la bal, nu şi la serate. Bărbaţii erau îmbrăcaţi la bal în frac, cu papillon alb, iar la serate în smoking, cu papillon negru. La ceremoniile oficiale, bărbaţii purtau, după cum era indicată ţinuta pe invitaţiile de protocol, fie frac, chiar şi ziua, fie jachetă neagră şi pantaloni gris reiaţi. L-am văzut adesea pe tata în frac sau în smoking şi pe mama în rochie de seară sau de bal, fiindcă înainte de a pleca la vreo petrecere veneau la mine în cameră să-mi

spună „noapte bună", îmbrăcat în jachetă şi cu „țilindru" pe cap, 1-am văzut pe tata o singură dată. Pleca la inaugurarea expoziției „Luna Bucureştilor" care în primele ei ediții era organizată în Parcul Carol. într-un an, nu ştiu de ce, a avut şi „Loteria de Stat" un pavilion la „Luna Bucureştilor", iar la inaugurarea expoziției, participând şi regele, tata a trebuit să fie prezent în amintita ținută.

Cunosc bine vechiul Parc Carol, înainte de a fi fost distrus de comunişti. ' Până a merge la şcoală, primăvara şi toamna, când era vreme frumoasă, uneori : şi iarna, trăgând după mine o săniuță, plecam în parc la joacă însoțit de; guvernantă. Parcul avea patru alei, două laterale şi două centrale, între acestea din urmă era un gazon cu ronduri mari de flori. De-a lungul aleilor laterale, mai ales, erau, de o parte şi de alta, bătrâni şi stufoşi castani, încât aproape tot timpul zilei era umbră, în fundul parcului era un lac artificial cu destul de multe i lebede. Lumea se plimba cu barca, eu niciodată, deoarece „Else Tante" se temea >' să nu ne răsturnăm. Mai mult decât de-a bea un lapte bătut, la debarcader, nu am obținut. De partea cealaltă a lacului, pe o colină, de fapt o parte a dealului Filaret, se afla mormântul „eroului necunoscut", cu cunoscuta flacără care nu se stingea niciodată. La mormânt, flancat de două tunuri, era în permanență o gardă militară în ținută de gală. în spatele mormântului se afla o clădire în care era Muzeul Militar. N-am fost niciodată înăuntru, în schimb, m-am plimbat adesea printre tunurile aflate în grădina din spatele muzeului. Toate erau de pe vremea primului război mondial, fie româneşti, fie germane. „Das ist die dicke Bertha" îmi explica „Else Tante", arătându-mi un tun mare cu țeava lungă şi groasă, aşezat pe o cale ferată. Nu era „die dicke Bertha", adaug eu acum, căci tunurile poreclite astfel de soldații germani au fost folosite, în timpul primului

A fost un destin

izboi mondial, pe fronturile principale, mai ales în Vest. Dar în războiul din 916-1918, armata lui Mackensen a folosit şi în România tunuri de mare calibru, ir unul dintre acestea era cel pe care 1-am cunoscut în Parcul Carol.

La poalele dealului, către lacul din parc, era o grotă la intrarea căreia se flau doi uriaşi din piatră. Erau „giganții" lui Paciurea, cunoscuta lucrare din 905 a celebrului sculptor. Aceasta îi fusese comandată o dată cu începerea regătirilor pentru istorica expoziție din parc, inaugurată în 1906, cu prilejul niversării celor patruzeci de ani de domnie a regelui Carol I. Tot de atunci ața şi o mică moschee, amplasată pe marginea lacului, şi aşa-zisa „cetate a lui 'Iad Tepeş", de pe deal. în 1906 a lipsit însă mormântul „eroului necunoscut", ici acesta căzuse la datorie în vara lui 1917, la Mărăşeşti. Nu se aflau nici mințitele tunuri, care datau din aceeaşi perioadă.

Tot ansamblul descris mai sus, lacul cu lebede şi bărci de agrement, grota u giganții lui Paciurea, mormântul sacru de pe deal, a dispărut pentru ă se dica mausoleul ateu pentru „marii dispăruți" ăi comunismului. Tot în acest :op, „eroul necunoscut" a fost mutat pe furiş la Mărăşeşti, iar tunurile, câte lai rămăseseră au fost duse la noul Muzeu Militar de pe dealul Cotroceni. u acelaşi prilej a fost demolată şi micuța moschee de pe marginea lacului. >oar aşa-zisa „cetate a lui Vlad Tepeş" a scăpat de iureşul devastator ordonat e Gheorghiu-Dej pentru a fi ridicat sfidătorul mausoleu al „eroilor clasei mncitoare". în ceea ce priveşte distrugerea vechiului Bucureşti, Gheorghiu-Dej fost, până la urmă, un „copil nevinovat" față de urmaşul său, Nicolae Ceauşescu.

în urma răsturnării dictaturii comuniste şi a înlocuirii acesteia cu o fragilă emocrație, concomitent cu revenirea la unele simboluri naționale, „eroul ecunoscut" a fost readus în 1992 la Bucureşti şi reînhumat, cu onoruri militare, i vechiul loc din Parcul Carol. S-a ajuns însă la o situație cel puțin bizară, ca să u folosesc un cuvânt mai dur. în prezent „eroul de la Mărăşeşti" îşi continuă)mnul de veci exact în fața mausoleului comunist, deşi acesta este în prezent ol, deoarece noile autorități instalate după decembrie 1989 au obligat familiile >ştilor nomenclaturişti să retragă osemintele sau urnele din interiorul acestuia să le găsească alte locuri de veci. Oare se mai gândesc unii că s-ar mai întoarce >ata istoriei? Sau unii dintre mai marii zilelor de acum şi-1 păstrează pentru ei, entru „eroii" emanați ai „revoluției" din decembrie 1989? Simplă neglijență? 'ricare ar fi cauza, ea nu poate fi caracterizată decât drept o batjocură față de îi care, în 1916-1918, s-au jertfit pentru întregirea României.

Pe vremea primei părți a copilăriei mele „Else Tănte" profita uneori de bligația de a mă duce la joacă în Parcul Carol pentru a-şi vizita fratele şi sora. \ asemenea cazuri, destul de rare, treceam doar prin parc, ieşeam printr-o oartâ lăturalnică şi mergem apoi până la capătul străzii Lânăriei, deci până la itersecția cu Calea Văcăreşti, unde, imediat după colț, era o prăvălie în care se indeau cârnați şi mezeluri. Era unul dintre numeroasele magazine bucureştene din alte oraşe ale țării prin care fabricantul Rockus, de naționalitate germană, i vindea produsele propriei sale fabrici. Gestionarii prăvăliei de pe Călea ăcăreşti erau Olga şi Helmuth Molnar, sora şi fratele guvernantei mele.

' Şerban Rădulescu-Zoner

în timpul acestor scurte vizite ale noastre, din cursul dimineții, se stătea de vorbă, se mai servea câte un client, iar eu mă jucam cu Fritzel, fiul mai mic al lui Helmuth, căci, pe atunci în vechile magazine, spre deosebire de cele moderne din centrul oraşului, cum treceai prin uşa din fundul prăvăliei intrai direct în

locuința negustorului. La ora 11,30 orice discuție înceta. Olga şi Helmuth începeau să taie de zor, la o maşină electrică sau cu cuțite speciale, bine ascuțite, felii subțiri sau mai groase din toate produsele pe care le aveau expuse în galantar, într-un timp scurt ajungeau să aibă pregătite mormane cu felii de leberwurst, salam, costiță afumată, şuncă, brânză. Fix la ora 12,00 suna lung sirena uzinei Lemaître, de pe cealaltă parte-a Dâmboviței, anunțând pauza de masă a lucrătorilor. După scurtă vreme, magazinul „Rockus" era inundat de muncitori în salopete, îşi alegeau, din grămezile de mezeluri, cele dorite, mai cumpărau câte 2-3 chifle şi cu pachetul în mână părăseau repede prăvălia, îmbulzeala dura până când, după o oră, sirena suna din nou.

Acesta a fost primul meu contact cu muncitorii industriali. Probabil că la schimbul de seară se repeta aceeaşi scenă. Nu ştiu, căci la ora aceea eu eram acasă. Cel puțin din cele văzute, muncitorii nu mureu câtuşi de puțin de foame, după cum aveam să învăț pe timpul studenției la marxism-leninism. Să fi fost mâncarea mai gustoasă şi mai hrănitoare în cantina uzinei, după ce şi-a schimbat numele din „Lemaître" în „Timpuri noi"? Câtuşi de puțin, căci „în anii eroici ai construcției socialismului" am ajuns, un timp, să mănânc şi eu la cantină, evident nu la uzina „Timpuri noi", ci pe la alte asemenea ospătarii populare, inclusiv la Universitate, în cămine studențeşti sau prin alte locuri.

Plimbările mele prin vechiul Parc Carol au luat sfârşit după ce am fost dat la şcoală. Primele două clase le-am urmat la o şcoală primară din apropierea casei, pe care o frecventaseră atât mama, cât şi fratele ei Leon. într-o singură clădire erau de fapt două şcoli, una de fete şi alta de băieți. Erau complet despărțite, căci în acele vremuri nu existau şcoli mixte. Denumirea oficială a acestora era „Şcoala primară numărul 12". Unii o denumeau „Şerban Vodă", deoarece intrarea principală, pentru învățători şi părinții copiilor, era din strada cu acelaşi nume. Noi, elevii, intram prin curtea şcolii, care dădea spre strada Enăchiță Văcărescu. Unii mai numeau şcoala „Maidanul Dulapului" deoarece, după cum mi-a povestit mama, din cele auzite la rândul ei de la bunica, pe timpuri, pe locul unde a fost ridicată şcoala se afla mai tot timpul un bâlci.

Păstrez câteva amintiri din primele două clase primare: uniforma de pânză pepit, alb cu negru, pe care o purtam toți elevii peste hainele noastre. Această uniformă, numită şorț, nu avea pantaloni, ci era identică cu cea a fetelor. La gât purtam un guleraş alb, cu o mare fundă roşie. Mi-1 amintesc pe domnul Săndulescu, învățătorul, înalt, destul de chel şi cu o mustață mare. în clasa întâi am învățat să scriem şi să socotim pe câte o tăbliță, pe care fiecare elev era obligat s-o aibă în ghiozdan. Pe tăbliță se scria cu condeiul, iar pentru ca aceasta să devină refolosibilă fiecare din noi trebuia să aibă la îndemână câte un burete

umed care era legat cu o sfoară de tăbliță. De abia după două trimestre începeam să folosim caiete, scriind mai întâi cu creionul şi mult mai târziu cu tocul.

A fost un destin

:i vorbă, în acele vremuri, de stilouri la copiii de şcoală primară, îmi mai intesc, de pe vremea când ajunsesem în clasa a Il-a, de temele pentru acasă lisciplina „compunere". Domnul Săndulescu ne scria pe tabla mare a clasei e un proverb, iar noi trebuia, la lecția următoare, să avem în caiet o scurtă impunere" pe tema respectivă: „Strânge bani albi pentru zile negre", tinde-te cât ți-e plapuma" etc. etc.

Tot din acei ani datează şi primele mele amintiri asupra unor evenimente itice. într-o după-amiază, venind acasă cu „Else Tante" de la lecția de pian, :apătul străzii Smârdan, în dreptul podului peste Dâmbovița, am văzut o Jțime înfuriată. Noi eram pe celălalt mal al râului şi o clipă ne-am oprit vedem ce se întâmplă. Unii îi băteau pe alții. Cei furioşi, purtând un steag olor cu o zvastică neagră în zona galbenă a drapelului, nu încetau să strige s jidanii". Ajuns acasă mama mi-a explicat că cei care îi luaseră la bătaie pe lani" erau partizanii politici ai lui Goga şi ai lui Cuza. Cele văzute de mine nci se petreceau în ajunul alegerilor din 1937.

Pe Octavian Goga, noul prim-ministru al României, după amintitele alegeri, n văzut o singură dată. Nu la Bucureşti, ci în gară la Predeal. Eram în vacanța Crăciun şi mama începuse să mă ducă iarna la munte, să învăț să schiez, pă-amiezele îmi plăcea să merg la gara din Predeal să văd trenurile cum vin >leacă sau cum locomotivele făceau manevre, alcătuind câte o nouă garnitură mărfar. Şi astfel, aflându-mâ cu mama pe peron am văzut la fereastra unui ;on luxos, tras pe prima linie, un domn, destul de chel, puținul păr pe care-1 i avea pe cap fiind bine încărunțit, îmbrăcat într-un palton negru şi cu un ar alb la gât. „Este Goga, noul prim-ministru", mi-a spus mama. Nu-mi intesc să-mi fi dat atunci o altă explicație, iar eu, elev în clasa a doua primară, învățasem despre poetul Octavian Goga. Cum este posibil, mă întreb acum, marele poet al românilor obidiți din Transilvania, pe vremea când aceasta ea parte din Austro-Ungaria, ca omul politic transilvănean care trecuse rpații, ca şi părintele Vasile Lucaciu, pentru a îndemna guvernanții de la :ureşti, o dată cu izbucnirea primului război, să ordone armatei să treacă înții şi să elibereze Ardealul de sub stăpânire străină, să ajungă spre sfârşitul ții să se compromită ajungând exponentul unui partid extremist, antisemit şi mazist? Un al doilea eveniment politic la care am asistat, pe când mai locuiam :asa din Principatele Unite, 1-a constituit înmormântarea generalului Gheorghe zi) Cantacuzino-Grănicerul. De regulă, când plecam cu tata

în centru, dacă m grăbiți, mergeam cu tramvaiul 20 sau 15. Stația se afla în dreptul statuii Barbu Catargiu de la poalele dealului Patriarhiei. Odată, pe când ne apropiam amintita „stație", am văzut lume multă pe trotuar. Ne-am apropiat să vedem se întâmplă. Circulația era însă blocată şi astfel, vrând-nevrând, am asistat Tecerea convoiului funerar: mai întâi un sobor de preoți, apoi câțiva ofițeri inută de paradă purtând în mâini câte o pernă mică, acoperită cu pluş roşu, care se aflau decorațiile generalului, urma un afet de tun pe care se afla fiul. In urma acestuia, mai multe persoane îmbrăcate în negru, femeile purtând cap un voal negru care le acoperea şi fața; erau membrii familiei defunctului.

Urma un mare grup de ofițeri, mulți purtând coiful specific al grănicerilor, apoi o companie sau două de soldați, cu comandanții lor în frunte, tot grăniceri, în urma acestora alți tineri, tot încolonați, mergând tot în pas cadențat, ca şi soldații. Purtau şi ei cizme, doar că în loc de uniforme şi chipiu erau îmbrăcați în lungi haine de piele, iar pe cap nu aveau nimic. „Cine sunt ăştia că nu par a fi soldați?", 1-am întrebat pe tata. „Sunt legionarii", a fost răspunsul. Deşi eram doar în clasa a doua primară, începusem să citesc titlurile din ziarele care ne soseau acasă, uneori chiar ştirile mai importante, tipărite cu litere mai mari, astfel încât aflasem câte ceva despre legionari.

Pentru cei care citesc aceste rânduri şi nu ştiu cine a fost Zizi Cantacuzino-Grănicerul sunt dator să adaug câteva rânduri explicative. El nu a fost doar un ofițer de grăniceri care, până la urmă a ajuns general, cam țicnit. Rămăsese celebră caracterizarea pe care i-o făcuse generalul Henri Berthelot, comandantul misiunii militare franceze din România, în timpul războiului din 1916-1918: „era un om pe care să-1 închizi pe timp de pace şi să-1 laşi liber în timpul războiului". La bătrânețe Zizi Cantacuzino, general în retragere, devenise legionar. După scoaterea în afara legii a „Gărzii de Fier", condusă de Corneliu Zelea-Codreanu (ceea ce 1-a costat viața pe primul-ministru liberal de atunci, I.G. Duca, fiind împuşcat de legionari pe peronul gării Sinaia, în seara de 29 decembrie 1933), „Legiunea" s-a reconstituit într-un partid politic, numit „Totul pentru țară" (20 martie 1935). In fruntea acestuia 1-au aşezat pe Zizi Cantacuzino-Grănicerul, dar adevăratul conducător din umbră era tot Codreanu, un fanatic care introdusese în România „politica pistolului".

Curând după ce am fost martorul evenimentelor descrise mai sus, părinții şi cu mine ne-am mutat din vechea casă de pe Principatele Unite într-un apartament mai modern şi mai central, pe Măria Rosetti, la numărul 16, unde locuiesc şi în prezent. La vechea adresă rămăseseră doar bunicul şi cele două bunici. Nu pentru multă vreme, căci aveau curând să se prăpădească pe rând. Nu din lipsă de îngrijire, căci vechiul personal rămăsese acolo, iar mama se

ducea foarte des în Principatele Unite, ci din cauza bolilor care aveau curând să-i cuprindă. Cu vreo doi ani înainte de a fi părăsit vechea casă bătrânească, pe când aveam vreo 7-8 ani, am fost cu tata să mai asistăm la o defilare cu prilejul zilei de 10 Mai, de această dată pe câmpul de la Cotroceni. A fost printre ultimele la care ofițerii şi soldații au mai apărut în strălucitoarele lor uniforme de paradă.

De-a lungul actualului bulevard „Drumul Taberei" fuseseră construite, din lemn, tribune ad-hoc pentru public. Puțin mai departe de biserica aflată acum la bifurcația celor două artere principale ale actualului cartier bucureştean de blocuri-tip, se afla „loja" oficială, îmbrăcată în „pluş bordo", purtând stema României, cusută cu fir auriu. Aici luau loc membrii familiei regale şi, la o anumită distanță, membrii guvernului şi ai corpului diplomatic. Carol II nu privea parada din lojă, ci alături de aceasta, călare pe un frumos cal alb. în fruntea trupelor se afla comandantul paradei (nu mai rețin numele generalului) cu Statul său major. Toți ofițerii erau călări. Urma o mare fanfară şi apoi treceau diverse unități militare. Mai întâi cadeții şcolilor de ofițeri, apoi elevii Liceului Militar

‚Nicolae Filipescu", de la Mănăstirea Dealului de lângă Târgovişte. Aceştia din irmă erau îmbrăcați în uniforme albastru închis, pe cap purtau câte un basc de iceeaşi culoare, iar la brâu centiroane albe. în primul pluton, rândul întâi, extrema ireaptă, se afla prințul moştenitor Mihai, viitorul rege. Lumea din tribune îl iclama, el nu se uita nici în dreapta, nici în stânga, nu zâmbea, având o expresie :oarte serioasă. Urma apoi regimentul de gardă al Palatului: pantaloni gri ieschis, tunici tot albastre, galoane aurii, coifuri strălucitoare având în vârf rate un panaş alb. După regimentul de gardă au trecut câteva unități de infanterie, inele în ținută de campanie cu căşti de tip franțuzesc pe cap, altele în uniforme eşite din comun. Dorobanții, cu tunici albastre, purtau pe cap căciuli negre cu :âte o mică pană albă. Erau urmaşii celor din războiul de independență din [877-1878. Cele mai multe aplauze le primeau însă ofițerii şi soldații regimentului 52 Mircea, din Ploieşti. Militarii aveau cască pe cap, iar tunicile erau albe, imintind de cămăşile în care predecesorii lor, din acelaşi regiment, luptaseră :orp la corp cu vrăjmaşul, la Mărăşeşti. De aceea şi stilul de defilare era altul. Militarii regimentului 32 Mircea treceau prin fața publicului şi a regelui în pas dergător, purtând puşca nu pe umăr, ca ceilalți infanterişti, ci în mâna dreaptă :a şi cum ar fi fost în timpul unui atac. Urma apoi cavaleria. Mai întâi, regimentul Ie gardă călare, purtând uniforme identice cu cele pe care azi le mai vedem la elevizor cu prilejul unor transmisiuni de la Londra, arătându-ni-se vreun :ortegiu regal. Au trecut apoi câteva escadroane de roşiori, cu căciulile lor specifice, cu un mic pompon în față, şi de călăraşi, aducând din nou aminte

spectatorilor de războiul de independență. Ofițerii aveau săbii, iar soldații, în ifara puştilor în bandulieră, purtau în mâna dreaptă câte o lance, având în vârf in steguleț roşu sau galben, în concepția militară a vremii şarjele de cavalerie nai erau considerate drept un mijloc de luptă sau cel puțin de urmărire ă namicului. La defilare, unitățile de cavalerie erau precedate de fanfarele lor specifice, toți muzicanții cântând călări, la diferitele lor instrumente. Uneori jfițerii din fruntea escadroanelor de cavalerie ajungeau de-a dreptul hazlii, ncălecând frumoşii cai de rasă, adesea foarte nervoşi, aceştia refuzau să meargă irept înainte după cum dorea călărețul şi făceau fel de fel de fițe, care distrau publicul. Când asemenea scene aveau loc chiar în fața regelui, ofițerul cu pricina ?ra prost cotat fiind considerat un slab călăreț, nefiind în stare să-şi stăpânească :alul. Caii soldaților erau liniştiți. Aceştia, mergând într-un trap lent, toți soldații se ridicau în scări şi se lăsau din nou în şa în aceeaşi clipă. Urmau divizioanele ie artilerie călăreață. Militarii purtau uniforme cafenii, iar şepcile lor aveau ieasupra cozorocului un pompon roşu. Tunurile erau trase de două sau trei ?erechi de cai, având în şa câte un soldat, iar pe afetele acestora erau aşezați ilții. Doar artileria grea era atunci motorizată, tunarii fiind aşezați în camioane :are trăgeau după ele tunuri de un calibru mai mare. Parada se încheia cu trece-•ea maşinilor de pompieri şi a ambulanțelor. Acestea din urmă erau în acea /reme de culoare neagră, având pe uşi şi pe capota maşinii însemnul „Crucii •osii", în interior, lângă şofer, şedea câte o tânără în uniformă albă, legată la

cap cu o pânză de aceeaşi culoare. Ținuta acestor fete din ambulanțe urma să o sugereze pe cea a reginei Măria, din timpul trecutului război, pe când vizita spitalele de campanie şi încerca sa aline suferințele răniților.

în timpul defilării, mulțimea din tribune aclama armata. Era un entuziasm general. Nimeni nu-şi închipuia atunci că, peste puțină vreme, uniformele multicolore şi strălucitoare ale militarilor vor dispărea pentru totdeauna.

Parada pe care am descris-o face parte din ultimele amintiri păstrate despre ceea ce a reprezentat pentru mine „Bucureştiul de altădată".

A fost un destin

Capitolul II

Războiul

s '3

'upă cum am arătat în capitolul precedent, m-am mutat împreună cu părinții, în noua noastră locuință din Măria Rosetti, la începutul verii lui 1938,

cu un an înainte de izbucnirea celui de-al doilea război mondial. Trecuseră doar două decenii de la sfârşitul primului.

Nu mi-a displăcut când am ajuns la noua adresă, căci în grădină am zărit mai mulți copii care se jucau sau se plimbau cu bicicleta, în jurul unui mare rond plin cu trandafiri, deci aveam să-mi fac noi prieteni.

Apartamentul pe care ai mei îl închiriaseră era spațios, bine împărțit şi mai călduros iarna, căci exista încălzire centrală. Dar, în ciuda faptului că o parte din mobilă era din „Principatele Unite", în noua noastră locuință dispăruse atmosfera de veche casă boierească cu care fusesem obişnuit.

în fundul grădinii se afla o clădire mare, cu patru etaje, construită într-un stil pe care mi-e greu să-1 definesc, chiar şi acum, asemănător într-o anumită măsură cu cel neoromânesc. La stradă se mai găseau două case, în acelaşi stil, dar de proporții mai mici. Acestea erau şi sunt şi acum legate între ele printr-o arcadă, pe sub care se intră în grădină. Toate cele trei case fuseseră construite de Societatea de Asigurări „Generala", cu capital mixt, românesc şi italian şi o parte a apartamentelor fuseseră atribuite cadrelor de conducere ale acesteia, iar celelalte închiriate.

Din punct de vedere al naționalității şi al etniei locatarilor, la menționata adresă, era un mic amalgam: români get-beget, precum familiile Minculescu-Vlaşca, Răşcanu sau Berlescu, domnul Titu Berlescu fiind unul dintre directorii de la „Generala"; români macedoneni, precum Nicolae A. Tanaşoca, reprezentantul în România al firmei de automobile „Dodge", frate cu tatăl actualului profesor şi cunoscut istoric, Şerban Tanaşoca; familii de etnie mixtă, dar complet românizate, precum a mea sau cea a lui Constantin Haliski, în acea vreme consilier juridic la Banca Națională; italieni, precum Alfonso Almaggia, alt director la „Generala", acesta reprezentând capitalul italian, şi numeroşi evrei, toți făcând parte din elita acestei etnii. Domnul M. Sanielevici, cu o numeroasă familie, locuia în casa cea mare din fundul grădinii, într-un apartament imens ce acoperea întregul parter al clădirii, în timp ce la fiecare etaj, pe o suprafață identică, erau câte două, dar şi acestea spațioase.

Domnul M. Sanielevici era ceea ce azi se numeşte P.D.G-ul Societății de Asigurări „Generala", în fiecare dimineață, un luxos automobil îl aştepta în fața scării pentru a-1 duce la sediul central al „Generalei", care se afla încă înainte de primul război mondial şi până la marile naționalizări din 1948,

într-o maiestuoasă clădire, amplasată în spatele statuii lui Mihai Viteazul, în ultima perioadă a „erei comuniste" în acelaşi edificiu a fost Ministerul Comerțului Exterior, iar după 1990 este Banca Comercială Română. Deasupra marelui apartament al lui M. Sanielevici, dar cu o suprafață pe jumătate cât a acestuia

din urmă, locuia Froda, alt director de la „Generala", provenind şi el dintr-o familie de fini intelectuali evrei, în aceeaşi clădire, la ultimul etaj, stătea un cunoscut avocat, Marco Barasch, tot evreu. Presupun că făcea parte din elita social-democraților autentici, căci destul de des, imediat după sfârşitul războiului, era vizitat de Titel Petrescu, cu celebra-i lavalieră, şi de Stavri Cunescu, tatăl fostului deputat şi preşedinte al PSDR din ultimii zece ani, Sergiu Cunescu. [n sfârşit, într-un apartament din cele două imobile de la stradă locuia doctorul Ştefan Golliger, ginerele lui M. Sanielevici.

Deşi, în momentul când noi ne mutaserăm, antisemitismul în societatea românească era în plină ascensiune, în mica noastră comunitate de locatari din strada Măria Rosetti, nr. 16 era o deplină armonie. Părinții mei aii ajuns „în vizită" :u unii, iar cu alții se salutau şi discutau amical când se întâlneau în grădină. Mu mai vorbesc de noi, copiii, care toți eram o apă şi un pământ, jucându-ne în :urte, când vremea era frumoasă şi în casa unuia sau altuia, în lunile friguroase. Cum grădina era foarte mare, mai veneau şi copii din vecini, ca de exemplu .on şi Nell, fiul mai mare şi fiica mai mică ai doctorului Marius Nasta, sau Lidia osephsohn, fata unor evrei bogați, proprietarii unei moderne vile de peste irum. De-a lungul ultimelor decenii, pe vremea comuniştilor, dar şi în prezent, n această vilă au locuit şi locuiesc diplomați japonezi.

Eu eram prieten cu toți copiii care apăreau în grădină, dar am ajuns treptat :a cei mai apropiați amici să-mi fie Ion şi Nell Nasta. în afara faptului că eram le aceeaşi vârstă, părinții noştri se cunoşteau de mult. Loulou Nasta, soția minților medic ftiziolog şi viitor academician, fiică a lui Constantin Băicoianu, mul dintre foştii stâlpi ai Băncii Naționale şi autor al unor prețioase lucrări de storie economică, folosite chiar şi în prezent, era o prietenă din tinerețe a mamei, >e când ambele fuseseră „domnişoare de măritat". Ion, mai ales, ajunsese să ană la noi foarte des, la diverse ore şi neanunțat, iar eu devenisem un obişnuit n „casa Nasta". „Şerban a ajuns să mă ştie în rochie de seară, în ținută de zi, Iar şi în capot", îi spunea în glumă Loulou Nasta mamei. Ion Nasta avea să jungă cel mai bun prieten al meu. Familia Nasta locuia, pe atunci, în vechea asă a Băicoienilor, la etaj, căci la parter stăteau „stăpânii", părinții mamei irietenului meu, Ion. L-am cunoscut personal atât pe bătrânul Constantin lăicoianu, cât şi pe soția lui, fiica lui P.S. Aurelian, un fost stâlp al Partidului Jațional Liberal, de multe ori ministru, ajungând pentru o scurtă vreme, spre inele secolului al XlX-lea, chiar în fruntea Guvernului.

Constantin Băicoianu era cunoscut în Bucureşti nu numai pentru faima sa e remarcabil economist ci, mai ales, pentru zgârcenia sa proverbială, deşi era xtrem de bogat, având printre altele, o mare moşie la lancăbeşti, sute de hec-ire

de pădure, cam în aceeaşi zonă, şi o întinsă vie la Valea Mieilor, pe dealurile in apropierea Mizilului. Nu 1-am văzut niciodată pe domnul Băicoianu elegant

îmbrăcat. Mi-1 amintesc doar într-un costum negru, lustruit, ba chiar ros, iar când pleca la moşie, într-unul de vânătoare, tot ponosit. Mai toate camerele din marele apartament în care locuia bătrânul Băicoianu împreună cu soția sa aveau iarna uşile închise, fiind neîncălzite, pentru a se face economie la lemne deşi, el era proprietarul unor întinse păduri, în măsura în care 1-am cunoscut pe Constantin Băicoianu, spre sfârşitul vieții sale, mi s-a părut ursuz, spre deosebire de nevasta lui, o bătrânică purtând tot timpul ochelari cu lentile groase, simpatică, apropiată față de nepoții ei şi chiar față de mine, bunul lor prieten. Nu mi-a plăcut în casa Băicoianu. Era o atmosferă mohorâtă.

La etaj era cu totul altceva. Un mare apartament luminos, mobilat cu foarte mult bun gust, iar camerele de recepție erau mereu deschise. Doamna Nasta, mai ales, avea adesea cucoane în vizită, iar la cei patru copii ai ei erau mai tot timpul prieteni, de vârste diferite, deoarece între fiul cel mai tânăr al acesteia, Mihai, şi sora sa cea mai vârstnică, Ina, era o diferență de zece ani. în schimb, tatăl lor, doctorul, ducea o viață retrasă. Când venea de la spital sau de la Institutul Cantacuzino, căci lucra şi acolo, se izola în camera sa de lucru şi citea. Aproape întreaga încăpere era căptuşită, până spre tavan, cu rafturi pline de cărți.

Când ne-am mutat în Măria Rosetti prima preocupare a părinților, în ceea ce mă priveşte, a fost la care dintre şcolile primare din apropiere să mă înscrie. De această dată ultimul cuvânt nu 1-a avut nici tata, nici mama, ci „Else Tante", guvernanta mea. Aceasta reuşise s-o convingă pe mama să mă înscrie la Şcoala de fete nr. 1 „Elena Doamna", cunoscută mai mult sub numele de „Popa Rusu", după denumirea bisericii care era cuprinsă în perimetrul aceleiaşi curți ca şi şcoala. Aflase „Else Tante" de la prietena ei Frida, guvernanta fetelor lui Dorel Dimitrescu, profesor de drept roman şi scurtă vreme guvernator al Băncii Naționale, că şcoala „Popa Rusu" era frecventată de copii din „familii alese", putând fi înscrişi şi băieți. Mama s-a lăsat convinsă astfel că ultimele două clase primare le-am absolvit la o şcoală de fete.

între timp uniforma se schimbase. Nu mai purtam „şorț" cu guler alb şi fundă roşie, ci eram toți îmbrăcați „strâjeri". Uniforma era aproape identică cu cea a pionierilor din timpul comunismului, mai ales a celor de pe vremea dictaturii lui Ceauşescu. Erau diferite doar culoarea aşa-ziselor cravate şi stema de pe brațul stâng al cămăşii, în fine, strâjerii aveau în plus şi o ținută de iarnă. Un pulover bleumarin, peste cămaşa albă.

„Straja Țării" fusese creată de Carol II, printr-un decret-lege din 8 octombrie 1937, cu scopul de a manipula tineretul în favoarea sa. Evident, nu pe cei ca mine, încă elevi de şcoală primară, ci pe cei din ultimele clase de liceu, viitorii studenți. Regele spera să contracareze, pe această cale, impactul crescând asupra studențimii al „mişcării legionare", îmi permit să adaug acum că, în perioada la care mă refer, legionarii creaseră numeroase „cuiburi" atât în facultăți, cât şi în licee, în acest ultim caz printre elevii din ultimele clase. Regele a mai avut un motiv la fel de însemnat. Simțind de unde bate vântul, el a urmărit să construiască treptat un regim de tip totalitar, după modelul italian, încercând, pe această

A fost un destin

:ale, să intre în grațiile lui Mussolini şi, mai ales, ale lui Hitler. înființarea „Străjii [arii" a fost primul pas, al doilea, foarte important, a fost crearea Frontului Renaşterii Naționale, partid unic, la care mă voi referi ceva mai jos.

în fruntea „Străjii Țării", Carol II 1-a numit pe colonelul Teofil Sidorovici, ivând ca adjunct pe Nisa Cămărăşescu, o apropiată a familiei Tătărescu; dar .marele străjer" era regele.

De fiecare 8 iunie, zi în care Carol II îşi sărbătorea aniversarea suirii sale pe ronul României, pe stadionul A.N.E.F. (denumit ulterior de comunişti al .Republicii" şi demolat tot de ei, o dată cu nebunească lucrare, ordonată de leauşescu, de radere a „Dealului Spiri" în vederea construirii „Casei Poporului" i a „Centrului Civic" după model nord-corean), avea loc un mare spectacol în ier liber al străjerilor, urmat de defilarea acestora în fața regelui. Fanfara era lirijată de „eternul" Egizio Massini, când în uniformă de străjer, când de colonel, a 10 Mai, în fruntea marii fanfare a Armatei, când în frac la pupitrul orchestrei Operei Române.

Am luat şi eu parte la o asemenea demonstrație de 8 iunie. Mai bine de louă săptămâni, în loc de a merge la şcoală, eram prezenți pe stadion la repetiții >entru spectacol, în ritmul muzicii alergam pe gazon în diverse sensuri presta- •ilite, iar la comandă ne opream fie în poziția „ghemuit", fie în cea de culcat pe arbă, încât publicului din tribune şi „marelui străjer" să le apară pe stadion •norme imagini vii, fie cu conturul României, fie cu stema „străjii", fie cu diverse nscripții precum „Pentru țară şi rege" ş.a. Noi, copiii, aveam de făcut exerciții nai uşoare, cele ale elevilor de liceu erau mai complicate. Spectacolele de pe *L.N.E.F. aveau un caracter mai puțin milităros decât cele din epocă, de pe marele tadion de lângă Niirenberg, la care asista Hitler, şi nu aveau nici caracterul ;rotesc al celor, într-un fel similare din punct de vedere scenografic, din perioada Cântării

României" lui Ceauşescu. Nici în „tablourile" vii de pe stadion şi cu tât mai puțin în tribune „marele străjer" nu apărea în „compania" lui Ştefan cel /lare, Mihai Viteazul sau Cuza Vodă, precum Nicolae Ceauşescu. Toate aceste pectacole aveau însă un numitor comun, „dictatura", fie ea „regală", că în lomânia anilor 1938-1940, brună, precum cea nazistă, sau roşie, bolşevică. Juanțele unor asemenea spectacole au depins doar de ideologia regimului, de 'unul sau prostul gust al dictatorului şi de gradul de megalomanie pe care cesta îl atinsese.

Recunosc că în timpul cât am fost străjer şi, mai ales, cu mintea mea de atunci, u eram entuziasmat; mai puțin însă de Carol II, căci eram influențat de criticile >e care le auzeam tot timpul acasă.

„Straja Țării" era organizată pe structurile unităților din sistemul de ivățământ primar şi secundar de atunci. Elevii fiecărei şcoli constituiau un toi, comandantul acestuia fiind fie directorul sau directoarea respectivei unități e învățământ, fie un alt membru al corpului didactic. Toți aceştia urmaseră, i prealabil, în timpul vacanțelor, cursuri pregătitoare la centrul de instruire in Predeal. Străjerii fiecărei clase alcătuiau o centurie, având un şef care era lev, îndrumat de învățătorul sau de dirigintele clasei. Centuria era împărțită

în cuiburi de câte şase străjeri, unul dintre aceştia fiind şef. Eu am fost tot timpul şef de cuib şi o perioadă chiar de centurie. Criteriile numirii şefilor de cuib şi de centurie erau notele mari din catalogul clasei, inclusiv cea de la purtare.

în clasa din care făceam parte erau patru cuiburi de fete şi unul şi jumătate de băieți. Frecventam doar o şcoală primară de fete în care erau înscrişi şi câțiva băieți.

„Else Tante" îşi văzuse visul cu ochii. Se putea întâlni zilnic cu prietena ei Frida, care era prezentă întotdeauna la ora de sfârşit a cursurilor pentru a conduce „Dimitreştele" acasă. Când ieşeam la prânz din clase, după sunetul clopoțelului, sala centrală a şcolii era plină cu mamele sau cu guvernantele copiilor.

Pe unele dintre colegele mele de clasă sau de şcoală le voi revedea, fie ca adolescent, la „ceaiuri dansante" în timpul războiului sau în anii tulburi care au urmat, fie la maturitate, după ce am ieşit din puşcărie.

în timpul cât am fost la şcoala „Popa Rusu" m-am împrietenit evident cu puținii băieți din clasă. Cel mai apropiat dintre aceştia a fost Rudi Făgădău. După combinația prenumelui cu numele de familie, mama 1-a bănuit de a fi evreu, fără să fi avut însă ceva împotriva prietenului meu. Venea uneori la noi acasă, mai băteam împreună mingea în grădină. Ceea ce a făcut să ne

împrietenim a fost faptul că amândoi ne pretindeam filatelişti. După ce cumpăram de la librării plicuri pline cu diverse timbre, puse de-a valma, fiecare şi le selecta căutând cu ceea ce mai avea să reconstituie câte o „serie", iar dubletele le schimbam între noi, în acelaşi scop. Nu mai ştiu cu ce prilej am aflat că pe părinții lui Rudi îi chemase inițial Friedmânn. Mama avusese dreptate. Era epoca în care în România antisemitismul făcea progrese, fără a fi devenit încă o politică de stat. Unii evrei credeau atunci că, schjmbându-şi numele sau chiar religia, vor reuşi să scape de eventualele persecuții. S-au înşelat.

O dată cu absolvirea „şcolii primare" nu 1-am mai văzut pe Făgădău. La liceu am ajuns să am alți colegi, alți prieteni. Dar după aproape două decenii şi jumătate, în scurta perioadă de aşa-zisâ „liberalizare" a regimului comunist, când începuseră să mai aibă loc prin Bucureşti spectacole ale unor companii de teatru străine sau când la Ateneu îşi făcuseră apariția şi muzicieni celebri din Occident, nu numai din U.R.S.S. şi „țările frățeşti", în acest context de reluare controlată a relațiilor culturale cu Apusul, au avut loc şi câteva spectacole ale unei echipe teatrale franțuzeşti al cărei nume nu-1 mai rețin, în schimb, nu am uitat numele regizorului care a venit împreună cu artiştii la Bucureşti, cu atât mai mult cu cât se anunțase că era originar din România, îl chema Fagado. Nu era altcineva decât colegul Rudi Făgădău din clasele primare. Nu am căutat să-1 văd, să stau de vorbă cu el. Nu mi-a convenit să apăr în fața lui pe o treaptă mult inferioară celei pe care ajunsese el. Eu eram atunci un amărât de traducător de limbă germană, la un institut de cercetări care nu avea nimic în comun cu studiile mele universitare. Trecuseră doar câțiva ani de când ieşisem dintr-o puşcărie cu deținuți politici. Rudi, cu numele franțuzit în „Fagado", era un regizor „en vogue" la Paris.

Tot după mai multe decenii, am mai revăzut de la distanță un fost coleg de la şcoala primară „Popa Rusu". El se afla pe scenă, în sala Dalles, eu, colegii mei

A fost un destin

;i mulți alții fuseserăm aduşi cu arcanul să ascultăm expozeul arhitectului-şef al lapitalei, despre „epocalele construcții din Bucureştii «epocii de aur»". Conferențiarul, adică amintitul arhitect cu grad înalt în timpul campaniei de lemolare a bisericilor, multe dintre acestea monumente istorice, şi a istoricului :artier bucureştean de pe Dealul Spirii, se numea Paul Focşa. Nici de aceasta Iată nu m-am dus să întind mâna unui fost coleg din clasele primare. Altul i fost, de această dată, motivul. Mi-a fost scârbă.

Pe când eram în ultimele clase primare nu mai mergeam cu tata la plimbare >e Calea Victoriei, dar nu renunțasem încă să asist, împreună cu el, la parade

nilitare sau la alte solemnități oficiale. Astfel, în primele zile ale lui martie 939, tot de la o fereastră a Clubului Tinerimii, am urmărit convoiul funerar irilejuit de încetarea din viață a Î.P.S.S. (înalt Preasfinția Sa, actualul termen de Preafericit" a fost introdus la noi în 1948, după modelul moscovit) Miron Mstea, primul patriarh al României (din 25 februarie 1925, până atunci având loar rangul de „mitropolit primat"). Lui Miron Cristea i-au fost organizate imeralii naționale căci, în momentul morții sale, era prim-ministru al țârii.

Din motive pe care nu are rost să le mai menționez aici, Miron Cristea evenise o marionetă a regelui Carol II. Câtă vreme Î.P.S.S. Miron Cristea a :>st în fruntea Guvernului, de fapt formal, căci alții dețineau puterea politică, mul forte al cabinetului fiind Armând Călinescu, un fost țărănist, a fost abrogată Constituția din 1923 şi promulgată una nouă (20 februarie 1938) care conferea îgelui puteri sporite, deschizându-se astfel calea spre ceea ce istoricii au denumit lai târziu „dictatura regală".

După mai puțin de două luni de la intrarea în vigoare a noii Constituții, au >st dizolvate toate partidele politice, punându-se astfel capăt unui autentic îgim parlamentar, iar la sfârşitul anului 1938 (16 decembrie) s-a constituit artidul unic, tipic regimurilor totalitare, denumit Frontul Renaşterii Naționale. De la marii demnitari ai statului şi până la funcționarii publici de un rang lai înalt, toți deveniseră obligatoriu membri ai F.R.N. şi puşi, în anumite ocazii, i poarte uniformă. Aceasta, inclusiv chipiul, erau asemănătoare cu ținuta de ras a ofițerilor, doar culoarea era alta, anume albastră. Ulterior, s-au constituit gărzi ale F.R.N. (din 22 iunie 1940 avea să se numească Partidul Națiunii), câtuite din oameni mai simpli şi aleşi după criterii pe care n-am reuşit să le Iu. Membrii acestora purtau tot uniforme albastre, dar asemănătoare cu cele e soldaților. Constituția din 1938 prevăzuse menținerea sistemului bicameral isă toți deputații şi senatorii aleşi în iunie 1939 (timp de un an şi mai bine țara fost guvernată prin decrete-legi) erau membrii aceluiaşi partid, iar Parlamentul /ea un caracter corporatist.

Prin aceste transformări ale structurilor statale, regele Carol II ajunsese să mtroleze întreaga viață publică din România, cu sprijinul unor oameni politici n epocă, fie ei liberali (Victor lamandi, Mircea Cancicov, Victor Slăvescu, h.Tătărescu ş.a.), țărănişti (Mihail Ghelmegeanu, Grigore Gafencu ş.a.) sau unor personalități cu clare vederi de dreapta, precum Mihail Manoilescu şi n Gigurtu, sau de stânga, precum Mihai Ralea, la care s-au adăugat oportuniştii

de profesie, locul întâi în această privință ocupându-1 Constantin Argetoianu. într-o reuşită monografie despre „Garda de Fier" din România, publicată la Barcelona în 1989, istoricul spaniol Francisco Veiga a caracterizat regimul cu clare nuanțe totalitare, introdus de Carol II în 1938, drept o „dictatură împotriva fascismului". O dictatură pentru a combate „Garda de Fier", în plină ascensiune, şi o încercare nereuşită pentru convingerea Berlinului de a nu-i mai susține pe legionari, îmi permit să adaug eu acum.

Revenind la funeraliile patriarhului Miron Cristea, pe care le-am urmărit împreună cu tata de la o fereastră a clădirii Clubului Tinerimii, mi s-a părut ciudat că este interzisă deschiderea geamurilor. Totodată, am observat că trotuarele Căii Victoriei erau pustii. Pe marginea acestora se aflau doar jandarmii, în ținuta lor de paradă. „De ce nu avem voie să deschidem fereastra ca altă dată, de ce şi la celelalte case geamurile sunt tot închise, de ce nu e lume pe Calea Victoriei?", 1-am întrebat nedumerit pe tata. „Vor trece pe jos membrii guvernului şi le este teamă să nu fie împuşcați de legionari", mi-a răspuns el. De la înmormântarea lui Zizi Cantacuzino-Grănicerul mai aflasem câte ceva despre legionari, fie din conversațiile de acasă ale părinților, fie din ziarele care ne soseau. Din curiozitate le mai răsfoiam, citeam titlurile sau explicațiile de sub poze. Aşadar, eram cât de cât la curent cu asasinarea lui Codreanu şi a celorlalți capi ai „Legiunii", cu atât mai mult cu cât acest eveniment fusese viu comentat de toată lumea, inclusiv de ai mei.

După o destul de lungă aşteptare a trecut în sfârşit cortegiul: mai întâi mulți, chiar foarte mulți preoți, toți îmbrăcați în odăjdii, în frunte cu mitropoliții, apoi, tras de şase cai cu ofițeri aşezați în şa, un afet de tun pe care era aşezat un sicriu închis, acoperit cu un imens tricolor. De o parte şi de alta a afetului de tun mergeau la pas câțiva generali. Urmau membrii guvernului, toți îmbrăcați în uniforma Frontului Renaşterii Naționale. Cel din rândul întâi, scund şi cu un monoclu negru, era Armând Călinescu, noul prim-ministru, mi-a atras atenția tata. Regele era reprezentat în cortegiu de Ernest Urdăreanu, „mareşalul Palatului", mergând pe jos, urmat de trăsura regală „â la Daumont", în care nu se afla nimeni, şi de un cal alb, tras de căpăstru de către un bărbat în livrea. De ce, la funeralii naționale, regele era reprezentat, printre alții, şi de calul său preferat n-am înțeles nici atunci, nici acum. A participat şi corpul diplomatic, care purta încă vechea sa ținută oficială, bicorn negru cu pene albe, jachetă de culoare închisă, cu fel de fel de fireturi aurite, cusute pe deasupra. Cortegiul a fost încheiat de armată, având în frunte pe generalul Gheorghe Argeşanu, pe cal. îl recunoscusem după mustățile lui mari. II văzusem în mai multe fotografii

publicate în ziare, dar şi în paginile cu caricaturi săptămânale din „Curentul", jurnalul preferat al tatei.

Pe generalul Argeşanu, cât şi pe Armând Călinescu aveam să-i mai văd o dată, la parada militară din 10 Mai 1939.

In tribunele de pe câmpul Cotrocenilor nu mai erau veselia şi entuziasmul din trecut. Era o atmosferă apăsătoare, chiar de îngrijorare. Cu două luni înainte (15 martie 1939) armata lui Hitler cotropise Cehoslovacia, cea mai importantă

A fost un destin

51

liată a României în cadrul Micii Antante, o alianță antirevizionistă a micilor țațe din centrul Eurcpei (România, Cehoslovacia, Iugoslavia) al cărei „spiritus ector" fusese Nicolae Titulescu. Marii şi tradiționalii aliați ai României, Franța i Anglia, se limitaseră să trimită doar note de protest la Berlin. Această neputință ață de politica de forță a lui Hitler fusese precedată, la finele lui septembrie 938, chiar cu acordul Franței şi Marii Britanii, de anexarea de către Germania tazistă a unei părți a Cehoslovaciei, aşa-numita regiune a sudeților, aceştia iind de naționalitate germană şi alcătuind, ce-i drept, populația majoritară din ;onă. îmi amintesc de semnarea acordului de la Miinchen (30 septembrie 1938), iu din cărțile cu ilustrațiile de rigoare, citite ulterior, ci din ziarele de atunci şi, nai ales, din „Jurnalele de actualități sonore" care începuseră să preceadă rularea ilmelor, la toate cinematografele. Crescusem şi începusem să merg la cinema, iu singur, ci însoțit. De atunci mi-1 amintesc pe Chamberlain, premierul Marii Sritanii, înalt, uscățiv, îmbrăcat în redingotă şi cu celebra-i umbrelă, şi pe E. Daladier, irimul-ministru al Franței, „trapu", cu un gât gros şi cu un cap disproporționat le mare față de restul corpului.

în martie 1939, Germania hitleristă nu ocupase toată Cehoslovacia, atâta ât rămăsese după „acordul" de la Miinchen, ci Boemia, partea cea mai bogată

1 industrializată a fostei Cehoslovacii şi, evident, Fraga. Cea mai mare parte a ilovaciei, cu capitala la Bratislava, fusese transformată de Hitler într-un stat atelit, în fruntea căruia pusese un preot catolic, pe monseniorul Tisso, care se •a dovedi curând a fi o marionetă a Berlinului, în fine, încă în martie 1939, Jcraina subcarpatică, partea sudică a fostei Cehoslovacii, a fost anexată de Jngaria hortystâ, ciupind ceva şi Polonia, pe când la Varşovia omul forte n guvern era colonelul Josef Beck.

La Budapesta, în acea vreme, revizionismul teritorial devenise o politică ie stat, iar Transilvania era revendicată din ce în ce mai gălăgios.

în acest context, la 21 martie 1939, guvernul român a decretat mobilizarea >arțială a armatei. La frontiera cu Ungaria au fost construite cazemate, iar pe

idurile caselor şi în vitrinele magazinelor din Bucureşti, în mod cert şi din ară, apăruseră afişe, cu chenare tricolore, în care se făcea un patetic apel către •opulație de a contribui cu bani la „fondul pentru înzestrarea armatei".

Din ziare şi reviste lumea ştia, cât de cât, de toate cele menționate mai sus, nai ales despre amenințările Ungariei, sprijinită de Hitler şi Mussolini, ceea e explică şi atmosfera de îngrijorare a publicului din tribune, la parada din O Mai 1939. De altfel, şi defilarea a avut un alt caracter. Toți militarii erau în inută de campanie şi cu căşti metalice, de un nou tip, pe cap. Spre deosebire le trecut, la defilare au participat mai multe unități motorizate şi tancuri, le fapt tanchete, cu mult inferioare blindatelor germane pe care românii le vor redea în curând pe ecranele cinematografelor, la „Jurnalele de actualități", după zbucnirea războiului.

Prin caracterul acestei parade militare Carol II a urmărit să convingă opinia >ublică din țară, dar şi pe diplomații străini din tribuna oficială de pe câmpul lotrocenilor, că armata română este pregătită să apere hotarele țării. N-am de

unde să ştiu care a fost opinia diverşilor diplomați, dar sunt acum convins că, la trecerea blindatelor şi tanchetelor româneşti, cel puțin Wilhelm Fabricius, ministrul plenipotențiar al Germaniei, îşi râdea în barbă.

S-au petrecut atunci şi două scene ieşite din comun, una cu un caracter de-a dreptul grotesc, cealaltă cred că a dat mult de gândit regelui şi mai marilor vremurilor de atunci. Mi-a rămas puternic întipărită în memorie ridicola scenă din timpul trecerii în revistă a trupelor de către rege şi suita sa. Spre deosebire de alte asemenea ocazii, Carol II, în ținută de campanie şi cu cască pe cap, fără să fi uitat să-şi pună şi pelerina albă a cavalerilor Ordinului „Mihai Viteazul", nu era acompaniat ca de obicei numai de ataşații militari străini, pe cai ca de obicei, ci şi de primul-ministru, Armând Călinescu, mic de statură, cu monoclul său negru şi îmbrăcat în uniforma Frontului Renaşterii Naționale, care de-abia se putea ține în şa. Era de-a dreptul caraghios. Lumea din tribune zâmbea. Unii printre care şi tata de-abia s-au putut abține să nu râdă. Bietul Armând Călinescu, se făcuse de râs în public pentru a se supune capriciilor regale!

Cealaltă scenă s-a petrecut atunci când regele cu suita, înainte de a ajunge pe platoul unde se aflau aliniate unitățile militare, a trecut prin fața tribunelor pline de lume, venita spre a asista la defilare. Regele şi ceilalți care îl însoțeau au trecut însă prin fața unor tribune mute. Nimeni nu 1-a aclamat, nu s-a strigat „ura", ca în trecut, nimeni nu a aplaudat. Inpopularitatea lui Carol II creştea în progresie geometrică. Cel puțin la Bucureşti, toată lumea ştia că „Lupeasca",

după cum era numită de mai toți, sau „jidoavca", după cum îi spuneau legionarii, ajunsese să-şi pună favoriții în înalte funcții prin intermediul regelui. Aceştia nu erau evrei, ci pur şi simplu oameni politici sau de afaceri, prin care regele, Elena Lupescu, amanta sa ce nu apărea însă la ceremonii oficiale, şi camarila creată în jurul acestora aveau să obțină mari profituri băneşti prin business-uri mai mult sau mai puțin curate.

Unii oameni politici sau de cultură, adversari ai legionarilor deoarece aceştia ajunseseră să reprezinte „coloana a cincea" a regimului nazist de la Berlin, trecuseră de partea lui Carol II şi acceptaseră unele funcții înalte de consilieri regali, mai mult onorifice, pe care regele le oferise cu abilitate pentru a demonstra opiniei publice că „poveştile" cu camarila şi cu „Lupeasca" sunt calomnii răspândite de adversarii săi. în acest context au ajuns să îmbrace uniforma de consilieri regali, identică cu cea a F.R.N., doar culoarea fiind diferită, adică neagră în loc de albastră, Nicolae lorga, Vaida, Mihalache ş.a. în această costumație ei au fost prezenți la amintita paradă de 10 Mai. Din tribuna în care mă aflam cu tata eu nu i-am putut vedea, dar în ziua următoare au apărut pozele lor în jurnale. La acel 10 Mai 1939 a fost o mare absentă: regina Măria. Cu aproape un an înainte se stinsese din viață.

Vestea morții reginei Măria (18 iulie 1938) o aflasem la Bran, unde eram cu mama în vilegiatură. A fost ultima vacanță de vară petrecută în acest frumos sat românesc, aşezat la poalele muntelui Măgura şi ale colinei pe care se înalță vechiul castel medieval, a cărui construcție se încheiase în 1387, pe vremea domniei lui Ludovic I d'Anjou. Inițial, o proprietate regală maghiară, de fapt

A fost un destin

in punct fortificat de apărare a trecătorii prin Carpați, din apropiere, cedat ilterior braşovenilor cu acelaşi scop, mai precis de protejare a vămii, castelul ie la Bran devenise, după unirea Transilvaniei cu România, o reşedință de rară a reginei Măria.

Am păstrat o imagine foarte ştearsă a reginei, deşi am văzut-o de mai nulte ori vorbind cu lumea strânsă să o privească, înainte de a-şi continua irumul cu maşina spre castel. Odată sosită la Bran, ea nu avea însă obiceiul ,ă se plimbe prin localitate, ci doar prin imensul parc înflorat de la poalele :astelului. Totuşi, atât localnicii, cât şi turiştii ştiau când se afla regina la Bran. ^rezența ei era semnalată prin steagul cu însemnele Casei Regale, ce se afla n locul cel mai înalt al castelului. La plecarea reginei acesta era coborât, într-o limineață, pe când ne aflam la Bran, în vara lui 1938, a apărut steagul la castel, Iar era în berna. La moartea reginei Măria a fost cu adevărat doliu național, [bată lumea o

respectase, toți o iubiseră. Regina Măria era pentru români ingurul simbol care mai rămăsese al luptei, în urmă cu doar două decenii, centru întregirea României. Nimeni nu uitase încă rolul pe care îl avusese regina vlaria înainte şi, mai ales, în timpul războiului din 1916-1918.

După moartea regelui Ferdinand şi după scurta regență de trei ani 1927-1930), când regina mai avusese un rol în viața publică a țării (rege fiind, a o vârstă fragedă, nepotul ei Mihai, deoarece moştenitorul de drept, Carol, usese obligat să renunțe la tron, de către Ionel Brătianu şi alți oameni politici lin cauza legăturii sale cu Elena Lupescu, la care refuzase să renunțe), ea se etrăsese la palatul Cotroceni din Bucureşti, pe care îl îndrăgise mult, iar lunile le vară şi le petrecea la castelele ei din Balcic şi Bran. Se ataşase atât de mult de 5alcic, încât una din ultimele ei dorințe a fost ca la moarte inima ei să fie zidită n castelul ei de pe malul Mării Negre. Ultimii ani din viața reginei Măria au ost foarte trişti. Nu se înțelegea deloc cu fiul ei Carol. Dezaprobase comporta-nentul său, atât în viața publică, cât şi în cea privată. Nu putuse accepta camarila are se crease în jurul acestuia şi, mai ales, pe Elena Lupescu, care devenise leoficial „prima doamnă" a țării, amestecându-se „din umbră" în viața politică, ii mai contribuise ceva la ruperea aproape totală a relațiilor reginei Măria cu iul ei Carol. Acesta din urmă ajunsese într-un conflict deschis cu fratele său, >rințul Nicolae. Regina Măria, pare-se, asistase la unele scene violente dintre ei doi frați. Se vorbea pe atunci că regele Carol II, cu un asemenea prilej, ar fi cos chiar pistolul să-şi împuşte fratele şi ar fi şi tras, rănindu-şi mama care se nterpusese între cei doi frați. Unii au susținut chiar că moartea reginei Măria -ar fi datorat rănii de la ficat care ar fi produs complicații, în urma glonțului ras de Carol II, şi care o nimerise. Zvonuri. Vorbe de clacă pe care atunci, ca şi cum, o parte a românilor le gustă. De fapt, regina Măria murise de ciroză.

Nu-i mai puțin adevărat însă că relațiile dintre Carol II şi mama sa erau >roaste şi că, în acelaşi timp, cei doi frați, regele şi prințul Nicolae, ajunseseră ă se deteste. Nu e locul aici, să mă refer la cauzele acestui conflict, încât na rezum a aminti doar că regele Carol II îl obligase pe fratele său, Nicolae, ă părăsească țara, ridicându-i toate titlurile şi drepturile în cadrul Casei Regale României.

Şerban Rădulescu-Zoner

De aceea, pentru unii, „punctul de atracție" al înmormântării reginei Măria a fost prezența prințului Nicolae la funeralii, alături de ceilalți membri ai familiei regale. Cum îi fusese interzis să poarte uniformă de ofițer român, el a purtat-o pe cea de Cavaler de Malta.

Am fost impresionat de moartea reginei Măria şi, în acelaşi timp, mi-a fost ciudă că nu eram la Bucureşti să privesc de la fereastra Clubului Tinerimii

cortegiul, cu atât mai mult cu cât la funeralii au participat reprezentanți ai dinastiilor cu care regina Măria fusese înrudită. N-am avut altceva de făcut decât să ascult, la un radio cu galene pe care îl luasem cu mine la Bran, continue reportaje privind desfăşurarea funeraliilor. Când am auzit la căştile primitivului aparat de radio salvele de tun, trase în momentul înhumării reginei la Curtea de Argeş, m-am ridicat în picioare şi am salutat „străjereşte", cu mâna întinsă.

în cele câteva veri petrecute la Bran am locuit în trei case diferite. Pe toți cei trei proprietari îi chema Puşcariu. Nu erau singurii cu acest nume. Cred că aproape un sfert din locuitorii Branului se numeau Puşcariu. Când intrai în Bran, venind de la Braşov, pe stânga, era vila reputatului profesor şi membru al Academiei Române, Sextil Puşcariu. Mi-e greu s-o descriu, țin minte doar numeroasele muşcate roşii din fața ferestrelor şi din grădină.

Dusul şi întorsul de la Bran se desfăşurau după un anumit tipic. La ducere soseam în Braşov pe la ora prânzului. Dejunam la restaurantul Coroana, de regulă în grădină. La mese auzeam vorbindu-se aproape în aceeaşi măsură româneşte, nemțeşte şi ungureşte. Mâncărurile erau variate de la „hors-d'oeuvre varie", ceea ce îmi plăcea mie să mănânc, ca un prim fel, la celebrul „gulaş" unguresc şi tradiționalele sarmale româneşti cu mămăliguță. Chelnerii erau trilingvi. Achitarea notei de plată nu se făcea însă celui care ne servise la masă, ci era chemat un „tal". Iată cum, fără să fi trăit pe timpul lui Caragiale, am văzut pe viu nu unul, ci mai mulți „țali". Denumire de import, folosită în Bucureştii sau Ploieştii lui Caragiale pentru aceşti ospătari-şefi cărora clienții le plăteau (zahlen = a plăti) consumația, aceasta s-a păstrat în timpul copilăriei mele la Braşov, poate şi în alte vechi oraşe transilvănene, în care o bună parte a populației era săsească. De altfel, pe principala stradă comercială din centrul Braşovului, cu case vechi de unul sau mai multe veacuri, pe care saşii continuau să o numească „Purzengasse", deşi denumirea ei oficială era I.G. Duca, majoritatea locatarilor şi a patronilor de prăvălii aparțineau amintitei etnii. Aceleaşi caracteristici le avea aproape întregul vechi centru al Braşovului şi, cu atât mai mult, Piața Sfatului, cu celebra veche primărie din mijloc, o construcție medievală din secolele XIII-XIV, şi zona Bisericii Negre, ridicată de-a lungul veacurilor XIV-XV. De la bomboneria Hess, care se afla, dacă îmi amintesc bine, în Piața Sfatului, cumpăram dulciuri, căci erau renumite. Pe o altă stradă centrală a oraşului, care pornea tot din Piața Sfatului, se afla pe acelaşi trotuar cu biserica catolică, celebra croitorie Neumann, specializată în confecții cu o nuanță sportivă. Unele prietene ale mamei veneau special de la Bucureşti ca să-şi comande câte un taior sport la Neumann. Mama nu avea atâția bani încât să-şi permită asemenea

extravaganțe, să vină o dată sau chiar de două ori de la Bucureşti la Braşov, să probeze un

A fost un destin

taior, confecționat la Neumann, la comandă. Când ne întorceam de la Bran spre a lua trenul de Bucureşti, ne mai opream câteva ore, în cursul după-amiezei, la Braşov şi, de astă dată, intra în programul nostru mersul la cofetăria Flagner, pentru o prăjitură sau înghețată. De fiecare dată când intram în această cofetărie îmi atrăgeau atenția unele mese la care câte un domn sorbea dintr-o ceaşcă de cafea, ținând în cealaltă mână, în poziție aproape verticală, un suport din bambus pe care se afla un ziar. După ce termina de citit sau cel puțin de răsfoit ziarul cerea chelnerului un alt suport cu un alt jurnal. Acest obicei nu-1 întâlnisem la cofetăriile din Bucureşti, în schimb, după rnai multe decenii, 1-am reîntâlnit într-o cafenea, peste drum de Stephansdom, din Viena. întreaga atmosferă din acel local mi-a amintit de cofetăria lui Flagner de la Braşov, din timpul copilăriei mele.

Cam în aceeaşi perioadă am făcut câteva escapade şi la Poiana Braşovului, pe drumul cel vechi care, de la Pietrele lui Solomon, începea să suie şerpuit până la stațiunea montană. Cum treceai de Poarta Ecaterinei, unul dintre vestigiile vechii cetăți săseşti şi ajungeai în Prund, cu celebrul Liceu „Andrei Şaguna", şi în Schei cu renumita Catedrală Ortodoxă „Sfântul Nicolae", al cărei istoric nu-şi găseşte poate rostul în această scriere, auzeai vorbindu-se numai româneşte, încă de pe timpul când Transilvania ajunsese sub stăpânirea Habsburgilor dispăruse dreptul exclusiv al saşilor de a se aşeza „intra mur os", adică în interiorul cetății, dar de la o generație la alta, de-a lungul veacurilor, vechile proprietăți n-au fost, evident, cu o seamă de excepții, înstrăinate, încât structura etnică a diferitelor cartiere din Braşov a rămas, în linii mari, neschimbată. De aceea, chiar şi în anii pe care îi evoc, locatarii caselor şi negustorii din centrul istoric al oraşului erau de regulă saşi. Chiar şi o parte a marelui capital, o dată cu procesul de industrializare, era deținut tot de saşi. îmi amintesc, de exemplu, de vechea Fabrică Schiel sau de celebra Postăvărie Scherg, aceasta din urmă vânzându-şi stofele, de cea mai bună calitate, şi în Bucureşti. Pe fiica industriaşului Scherg aveam s-o cunosc şi eu, nu în acea vreme şi nici la Braşov, ci la Breaza, pe când depăşisem 20 de ani şi eram urmărit de Securitate.

Cele menționate mai sus nu înseamnă că în Braşovul cunoscut de mine, în timpul copilăriei, românii nu erau prezenți oriunde, în economie, în cazul profesiunilor liberale, în turism şi, cu atât mai mult, în administrație, care devenise exclusiv românească. Mergând pe şosea, de la Dârste spre Braşov,

vedeai în depărtare clădirea, modernă pentru acele vremuri, a întreprinderii „Astra Vagoane", care reprezenta o mare investiție românească (este aceeaşi uzină căreia de-a lungul timpului i s-a schimbat şi profilul şi denumirea, fiind vorba de „Steagul Roşu", de unde, la 15 noiembrie 1987, a izbucnit cunoscuta răzmeriță anticeauşistă, reprimată de Securitate), pe străzile centrale vedeai şi firme de avocați, notari şi medici români, iar în centru, pe strada unde se afla Liceul „Meşotă", tot românesc, se ridicase, nu de mult, modernul Hotel „Aro" (denumire schimbată de comunişti în „Cârpați"), numele acestuia constituind o prescurtare a „Asigurării Româneşti", o societate pe acțiuni cu sediul central la Bucureşti.

56 Serban Radulescu-Zoner

Poate că braşovenii de azi sau istoricii mă vor critica, atunci când vor citi rândurile de mai sus, acuzându-mă de superficialitate, dar cele menționate nu fac altceva decât să reproducă percepțiile mele, din timpul copilăriei, adăugând la acestea doar câteva sumare explicații. Nimeni nu mă va putea însă contrazice că atmosfera, moravurile şi obiceiurile din Braşovul interbelic erau diferite de cele din Bucureşti sau alte mari oraşe ale Vechiului Regat, în perioada la care mă refer. Braşovul copilăriei mele era cu totul altul decât cel din ultimele decenii şi de azi, chiar dacă monumentele şi majoritatea caselor din vechiul centru au rămas pe loc, fiind ferite de buldozerele lui Ceauşescu. în primul rând, s-au scurs peste 60 de ani de când 1-am cunoscut eu în timpul copilăriei, iar viața nu era să stea în loc. Dar n-au rămas pe loc nici saşii care, imediat după 23 august 1944, au fost deportați masiv în URSS, o parte dintre aceştia, după eliberarea lor din lagărele sovietice de muncă, nu au mai luat calea României, ci a Germaniei. Ulterior, cei scăpați de deportarea din 1944 sau cei care au revenit în oraşul lor de baştină şi urmaşii lor, sătui de comunism şi de ceauşism, au emigrat treptat, guvernul de la Bonn plătind statului comunist român câteva mii de mărci pentru fiecare „cap de sas din Transilvania sau de şvab din Banat", care primea paşaport.

în Hotelul „Aro" sau, mai precis, în restaurantul acestuia, am călcat pentru prima oară, însoțit de tata, în vara lui 1939. Atmosfera era cu totul alta decât la „Coroana". Lipseau mustăcioşii „țali", cânta o orchestră de lăutari „stilați", conduşi de violonistul Sibiceanu, venit de la Bucureşti, iar la mese se aflau, în majoritate, turişti, în luna iulie 1939 am fost pentru prima oară singur la Braşov. Mama plecase împreună cu cumnata ei şi mătuşa mea într-o excursie în Anglia, organizată de Centrul Cultural Britanic din Bucureşti, iar tata nu avea concediu. Ca atare, am fost dus într-o pensiune numai pentru copii, numită cred „Solana",

şi care se afla într-o vilă pe Warte. Clădirea cred că mai există şi acum, oricum până a-mi rupe piciorul cu vreo douăzeci de ani în urmă, ceea ce m-a pus în imposibilitate de a mai schia, de câte ori mergeam cu maşina la Poiana Braşovului, pe actuala şosea, vedeam această clădire şi mă gândeam cu nostalgie la copilăria mea. Pe unii dintre copiii cunoscuți acolo aveam să-i revăd în diverse ipostaze sau sa mă reîmprietenesc cu ei în cursul următoarelor decenii. De vreo două ori, la sfârşit de săptămână, a venit tata să mă viziteze şi plecam jos, în oraş, sa dejunăm împreună. Astfel, am ajuns să cunosc hotelul şi restaurantul „Aro", curând după inaugurarea acestora.

în aceeaşi vară, în august, am fost şi la mare, la Eforie, după. reîntoarcerea mamei din Anglia. Mai toată luna, în loc să mă bucur de zilele însorite şi de apa mării, am zăcut în pat. Păre-se că ar fi fost o formă uşoară de febră tifoidă. In pat stând, nu aveam altceva de făcut decât să citesc, şi cum cărțile pentru vârsta mea le parcursesem, am ajuns să mă uit prin ziare şi reviste ilustrate, pe care mi le dădea mama ca să le răsfoiesc, în lipsă de altceva. Astfel am aflat de „pactul de neagresiune între Germania şi URSS", încheiat la Moscova în ziua de 23 august 1939. A fost pentru prima oară când am văzut într-un ziar românesc pozele lui Stalin, Molotov şi ale mareşalului Voroşilov. Până atunci nu ştiam

nimic despre bolşevism şi Uniunea Sovietică şi nici nu auzisem prin casă comentarii despre pericolul rusesc. Se vorbea despre Carol II, despre diverşi miniştri din epocă, despre legionari, despre rivalitatea şi conflictul dintre Max Auschnit şi Nicolae Malaxa, cei doi mari potentați ai industriei metalurgice româneşti din epocă, despre arestarea primului şi pierderea procesului ce i-a fost intentat, încât Reşița şi celelalte întreprinderi ale sale să ajungă sub controlul lui Malaxa, susținut nu numai de rege, dar şi de către „Lupeasca", deşi Auschnit era evreu, ca şi aceasta din urmă, despre Hitler şi naziști, despre revendicarea portului Danzig de către germani şi a Transilvaniei de către unguri, în schimb, nu-i auzisem pe părinți şi pe prietenii acestora vorbind despre bolşevici şi despre Stalin şi nici nu-mi amintesc să fi citit în ziare ceva senzațional cu privire la pericolul pe care Uniunea Sovietică îl reprezenta pentru România.

Evident că jurnalele din epocă au comentat evenimentele din Rusia, dar acestea, în lumea în care am trăit eu, nu erau urmărite cu atenția cuvenită. Societatea românească de atunci, cel puțin în măsura în care am cunoscut-o eu, mai era marcată de succesele militare româneşti din 1918 sau, la nivelul elitelor, de politica lui Nicolae Titulescu de până în anul 1936, de aliațele zonale construite de acesta, în sfârşit, acel modus vivendi cu ruşii, la care ajunsese

Titulescu în urma înțelegerilor cu omologul şi „amicul" său Litvinov, a abătut atenția multora față de pericolul pe care îl reprezenta Moscova. La această stare de spirit a contribuit şi faptul că, până în august 1939, propaganda germană lovea în bolşevici şi nu cea franceză, iar românii erau francofili şi nu germanofili, cu excepția celor care fuseseră atraşi de legionari.

Lumea a început să se îngrijoreze cu adevărat de politica rusească de-abia după amintitul acord sovieto-german, rămas în istorie sub denumirea de „pactul Molotov-Ribbentrop" şi ale cărui efecte aveau să fie simțite în Europa după 8 zile de la semnarea lui, iar noi românii, în mod direct, în mijlocul anului următor.

La 1 septembrie 1939, după cum se ştie, blindatele lui Hitler au invadat Polonia, în timp ce avioanele germane Stukas, în picaj, distrugeau oraşele poloneze, începuse războiul, deocamdată în Europa. De această dată, francezii şi englezii n-au mai stat cu brațele în sân, ca în cazul invadării Cehoslovaciei şi, la 3 septembrie, au declarat război Germaniei.

în ziua următoare, la Bucureşti, guvernul a dat publicității un comunicat în care era anunțată neutralitatea României față de războiul ce izbucnise în Europa, dar şi hotărârea de a lua „măsurile necesare pentru a face față apărării fruntariilor".

în ziua de 1 septembrie 1939, către orele prânzului, mă aflam în grădină şi jucam ping-pong cu o vecină de vârsta mea. La un moment dat, cineva a trecut pe lângă noi şi ne-ă strigat: „A început războiul!". „Şi ce dacă, n-o să întrerupem setul fiindcă â început războiul", am răspuns noi făcând pe grozavii. Amândoi eram inconştienți, dar din motive diferite.

Nouă, băieților, ne plăceau militarii, uniformele lor, paradele militare, în plus, am fost mult mai receptivi decât fetele la cele învățate la şcoală despre faptele de arme ale ostaşilor români din războiul trecut, care se încheiase doar :u 20 de ani în urmă. Tot nouă ne povestiseră uneori părinții despre cele petrecute

atunci, în 1916-1918, căci ştiau că-i ascultăm cu interes. Ca atare, eu, cel puțin, dar şi alți prieteni de-ai mei, ajunseserăm treptat să urmărim cu pasiune ştirile de la radio şi din jurnale despre „mersul războiului". Fetele primiseră, evident, altă educație, aveau alte preocupări, încât erau indiferente că izbucnise războiul în Europa, în fine, atât unii, cât şi alții, la vârsta pe care o aveam, nu eram conştienți de ororile pe care le implică un război, iar despre lagărele de muncă şi de exterminare din Germania nu ştiam nimic, nici noi, nici părinții noştri. Mai mult ca sigur că în familiile evreieşti, precum cea a partenerei mele de ping-pong, când ştirea izbucnirii războiului ajunsese la noi în curte, crimele

naziştilor erau cunoscute, dar părinții nu le destăinuiau copiilor ca să nu-i îngrozească.

A doua sau a treia zi am plecat ca de obicei cu mama şi cu bunica la vie. Mersul la vie era o întreagă escapadă. Din Bucureşti plecam cu expresul „Simplon" până la Filiaşi. In restaurantul gării luam masa de prânz. Apoi porneam spre Targu-Jiu, cu un „automotor" hodorogit, care oprea la fiecare haltă, iar în timpul mersului ne zguduia de ne venea râu. Odată ajunşi în oraş, trăgeam la fosta casă a străbunicului, Costică Lascăr, care ajunsese, după cum am amintit, în proprietatea mătuşii mele Virginica, sora bunicii. Rămâneam în Targu-Jiu două sau trei zile, încât cele două surori să mai stea împreună. Casa era mare, dar destul de prost întreținută, ca şi mobila, căci „tanti Virginica" avea venituri modeste şi, după cum am mai amintit, a trebuit să-şi crească singură cei patru băieți. Pe unii i-am apucat încă în vechea casă. în primii ani, pe când începusem să merg la vie, cei mai tineri dintre unchii mei, veri primari cu mama, Costin şi Gică, mai erau elevi în ultimele clase de liceu. Cel mai vârstnic, Radu, era slujbaş la administrația financiară şi era deja căsătorit. Prima oară, căci avea să schimbe mai multe neveste, una dintre acestea fiind Liliana Delescu, compozitoare „en vogue" de muzică uşoară în timpul războiului. Pe aviatorul Dan Scurtu, pe care 1-am menționat deja într-un alt context, nu 1-am întâlnit niciodată la Targu-Jiu. Treptat şi ceilalți trei frați au luat calea Bucureştiului încât, până la urmă, „tanti Virginica" avea să rămână singură la Targu-Jiu. Deşi nu a dus o viață lipsită de griji, ea era întotdeauna veselă şi comunicativă, spre deosebire de bunica, o fire închisă şi timidă. „Tanti Virginica" era des invitată pe la diversele ei prietene, unde se comentau ultimele evenimente, mai ales de interes local. Gazdele îşi tratau musafirii cu şerbet sau dulceață, evident făcute în casă, şi cu o ceşcuță de cafea. Vechile obiceiuri orientale, aduse în țară de fanarioți cu multe secole în urmă, se mai păstrau, pe vremea copilăriei mele, mai ales în provincie.

Cel mai ades o auzeam pe mătuşa mea povestindu-i bunicii despre familia Chiliman. Colonelul Aurel Chiliman care era în vremea aceea comandantul garnizoanei din Targu-Jiu şi soția sa Cicica sunt bunicii actualului deputat liberal Andrei Chiliman.

Călătoria de la Targu-Jiu la vie reprezenta o nouă escapadă, în zorii zilei apărea în curtea casei unde locuiam un car cu boi care, după încărcarea bagajelor, pornea spre comuna Bălăneşti. Noi plecam în aceeaşi zi, după vreo două ore, cu un autoturism sau vreo trăsură închiriată, începând din 1938, la ieşirea din Targu-Jiu, treceam pe lângă „Coloana Infinitului" a lui Constantin Brâncuşi.

A fost un destin

3e atunci, opera lui Brâncuşi se afla în mijlocul unui mare teren viran pe care ntâlneai găini şi cârduri de gâşte, lăsate de vecini să mai ciugulească câte ceva. Perenul nu era nici măcar pietruit. Nici vorbă de asfalt în acea vreme, ci doar :eva balast, aruncat din când în când, pentru ca drumul să fie cât de cât practicabil. Pe una din laturile acestui loc viran erau una sau două cazărmi.

Ajunşi la Bălăneşti ne suiam şi noi în carul cu boi, peste bagaje, şi ne :ontinuam drumul până în vârful dealului unde se afla via bunicii şi o mică ivadă de pruni. La vie totul rămăsese, cred, ca în secolul al XlX-lea, ca pe impui lui Manolache Bălteanu, boier gorjan, primul soț al surorii străbunicii :are se măritase, după moartea primului ei bărbat, cu Franz Milescu, mutându-se a Turnu Severin, luând-o şi pe bunica, pe când devenise domnişoară de măritat.

La vie nici vorbă de conac. O casă țărănească cu prispă şi trei încăperi mici, ar alături acareturile corespunzătoare unei podgorii. Cred că pe vremea itrăbunilor bunicii casa fusese locuită, în timpul lucrărilor sezoniere, de către idministratorul viei, iar ei, stând la Targu-Jiu, mai treceau din când în când, ioar pentru a vedea ce se mai întâmplă. Chiar în vremea când ajunsesem şi eu a vie, nu era apă curentă, iar casa era luminată seara cu lămpi şi felinare cu gaz. Zum şi de unde să tragi curent electric în vârful dealului, când nici satul din /ale nu era electrificat. Singura investiție făcută, din ce-am aflat de la bunica, i fost replantarea viei cu viță nobilă, în urma distrugerii celei vechi de filoxeră.

Viața rustică, totala izolare de care aveam parte la vie, întru totul contras-antă cu cea de la Bucureşti sau din timpul vilegiaturilor, la mare sau la munte, mi plăcea. Când Ionică, un țăran mai cu stare care se ocupa în timpul anului şi ie via bunicii, rămânând cu noi aproape tot timpul şederii noastre acolo, avea :eva de comunicat în sat se aşeza într-un anumit loc şi cu mâinile la gură începea ;ă strige de câteva ori: „Fă, Mărie!". După câteva apeluri se auzea foarte slab iin vale, din sat, vocea Măriei şi astfel începeau să vorbească între ei. în cursul dlei, Ionică mai pleca la el acasă şi uneori chiar la oraş, la cumpărături. Nopțile •ămânea cu noi, să ne păzească. Mai exista la poalele viei o căsuță cu o singură)daie, dar nu o folosea. Prefera să se întindă pe o „blană" lată (în graiul oltenesc jlană = scândură) şi să doarmă sub „şopru", după ce făcea un foc mare în vatră, sforăiturile lui se auzeau până în casă. Ne mai păzeau şi doi câini. Cum se făcea loapte aceştia începeau să „comunice" cu alții de prin vecini, încât adesea ne iezeam din cauza lătratului. Era un lătrat special. Când mai venea şi câte un jaspete nocturn, la furat struguri, câinii lătrau altfel, agresiv, şi atunci începea o ntreagă agitație. Ionică se trezea, amenința şi înjura, iar „pândarul",

angajat sezonier câtă vreme strugurii erau copți, dar încă neculeşi, mai trăgea şi câte un :oc în aer, dintr-o veche puşcă de vânătoare.

In cele două săptămâni pe an cat stăteam la vie, în timpul copilăriei mele, im avut primele contacte cu țăranii olteni, în acea vreme sătenii, fie femei, fie Bărbați, purtau tot timpul straie țărăneşti, mai murdare la muncă, curate şi :rumoase în zilele de sărbătoare, femeile cu celebrele lor ii şi fote olteneşti, Bărbații cu cămăşile peste ițari şi încinşi cu brâu. în acele vremuri, în afara popii ji a învățătorului, ceilalți locuitori ai satului nu purtau niciodată straie orăşeneşti.

50 Şerban Rădulescu-Zoner

Cum eu stăteam la vie, în primele zile ale lui septembrie, când vremea era încă frumoasă, chiar călduroasă, mulți băieți de vârsta mea sau ceva mai mici purtau doar o cămaşă albă lungă până aproape de glezne şi atât. Bărbați, femei, copii, până începea vremea rea, umblau desculți, punându-şi încălțările doar la marginea oraşului, în sfârşit, toți țăranii, când nu era vreun praznic, mâncau dintr-un singur blid, pus în mijlocul unei mese cu picioare scurte, fiecare dintre ei stând aşezat pe un scăunel şi mai scund, în dreptul fiecărui comesean nu era decât câte o lingură de lemn şi o porție mare de mămăligă sau de turtoi. Cum era o zonă de deal, chiar aproape de munte, căci în zilele însorite se vedea masivul Parâng, nu se cultiva în zonă decât porumb. De aceea, pâinea era o raritate. Nouă ni se aducea pâine de la târg, dar adesea mâncăm şi noi turtă preparată la fața locului, în spuză. Era bine coaptă, iar mălaiul fusese în prealabil cernut printr-o sită fină. Nu se compara cătuşi de puțin cu turtoiul, pregătit în bătaie de joc, pe jumătate crud, plin de impurități şi uneori tare ca piatra pe care am fost nevoit să-1 mănânc, vreo două decenii mai târziu, pe când mă aflam la Jilava sau la penitenciarul din Galați, în calitate de deținut politic.

De Sfânta Măria Mică (9 septembrie) în sat la Bălăneşti era mare praznic. Coboram şi noi în sat, fiind invitați la masă, cu fel de fel de bunătăți, când la unii, când la alții. Pe pajişti se încingeau horele şi sârbele. Eu îmi puneam uniforma de străjer, pe care o luam special de la Bucureşti, pentru a părea mai arătos la praznicul Sfintei Mării.

într-o după-amiază a lui septembrie 1939, spre sfârşitul lunii, căci adesea noi rămâneam la vie, chiar dacă cursurile şcolare începeau în ziua de 15, pentru ca mama să nu o lase singură pe bunica la supravegheatul culesului strugurilor, Ionică ai nostru a venit foarte agitat în fața prispei: „Coană, vin de la târg. în piața din fața Prefecturii sunt întinşi pe mese câțiva bărbați morți. Lumea spune că ar fi legionari". Noi nu ştiam ce să credem. La vie trăiam într-o izolare aproape

totală. Din când în când ne mai parvenea câte un ziar, cu destul de mare întârziere. Până la urmă ne-am dumirit, căci Ionică al nostru rugase pe un cunoscut al său care în ziua următoare a plecat la „târg" să ne cumpere ziare. La 21 septembrie legionarii asasinaseră la Bucureşti pe primul-ministru Armând Călinescu. Era al doilea premier român împuşcat de legionari în decurs de numai şase ani. Cele petrecute la Targu-Jiu erau represaliile guvernului care, după cum vom afla mai târziu, se petrecuseră în toate județele. Cu câteva zile mai înainte fuseserăm informați, tot dintr-un ziar care ne parvenise, cu întârziere, că la 17 septembrie trupele sovietice invadaseră Polonia răsăriteană, pe când armata poloneză mai făcea eforturi disperate de a mai apăra Varşovia atacată de germani, încă de pe atunci, nimeni nu mai punea la îndoială că pactul semnat la Moscova de Ribbentrop şi Molotov, cu mai puțin de o lună în urmă, nu fusese doar unul de neagresiune. Evenimentele ulterioare aveau să întărească această bănuială.

După sfârşitul războiului, în România, cu o întârziere de peste două decenii, a început să circule informația, mai întâi printre istorici, că amintitul pact conținuse şi o anexă secretă în care erau cuprinse teritoriile pe care URSS urma

A fost un destin

ia le anexeze cu acordul Germaniei hitleriste. Sovieticii, fie ei oameni politici ;au istorici, au negat cu încăpățânare, până la sfârşitul „domniei lui Gorbaciov", :xistența anexei cu pricina. Nu pot uita o scenă petrecută prin anii 1972-1973 :ând în sala Consiliului Ştiințific al Institutului de Istorie „Nicolae lorga", cu prilejul unei întâlniri cu academicianul sovietic, Isac Mint, unul dintre colegii nei a făcut aluzie la anexa secretă a pactului germano-sovietic din 1939. „Nu a existat aşa ceva. Este o invenția a imperialiştilor americani", a sărit ca ars bătrânul icademician moscovit, înroşindu-se de furie. Mint era, după cum spuneau •omânii şi despre unii aşa-zişi oameni de ştiință români din epocă, „un acade-nician pe puncte". Marele lui merit era că fusese politruc în Armata Roşie pe ^remea războiului civil din Rusia. Se lăuda evident cu „trecutul său glorios". .Academicianul roşu" de la Moscova ştia prea bine, ca şi noi, că orice tratat sau •onvenție bilaterală între state se întocmeşte în două exemplare încât fiecăreia lintre părțile semnatare să-i rămână unul. Arhivele de la Auswărtiges Amt Ministerul de Externe al Germaniei) şi multe alte fonduri de documente fuseseră :apturate de americani la sfârşitul războiului, fiind ulterior publicate, în mare năsură. Mint o ținea însă pe a lui, susținând că documentul cu pricina este un als al americanilor pentru a compromite „eroicul popor sovietic" care a dat lovitura de moarte" fascismului. Şi ne-a mai dat „tovarăşul academician" i lecție,

cu acelaşi prilej, susținând că la ei, în URSS, prima condiție pentru un .devărat istoric era aceea de a fi citit în integralitatea lor „Operele lui V.I. Lenin". Iu siguranță că, până la dezvăluirile lui Hruşciov din 1956, Mint ar fi adăugat a numele lui Lenin şi pe cel al „genialului Stalin".

în 1939, noi, românii, începuserăm să trăim aplicarea anexei secrete a pactului Ribbentrop-Molotov", iar peste mai puțin de un an aveam s-o simțim hiar pe pielea noastră.

Reîntorşi de la vie, foarte curând după asasinarea lui Armând Călinescu, aată lumea din Bucureşti continua să comenteze evenimentul. Astfel am aflat

1 noi ce se petrecuse. La podul de peste Dâmbovița, la capătul străzii Ştirbei 'odă, o căruță cu legionari a ieşit în fața automobilului primului-ministru care

fost nevoit să frâneze, în timp ce un autoturism cu legionari a venit în viteză lin spate, în cele câteva secunde ale acestui mic embouteillage înscenat, Armând "ălinescu a fost de-a dreptul ciuruit de gloanțele legionarilor. Asasinii s-au epezit la studioul postului de radio Bucureşti, de pe strada Berthelot şi, cu dstoalele în mână, au reuşit să pătrundă în clădire şi să anunțe în eter că Armând lălinescu, „asasinul Căpitanului" (Corneliu Zelea-Codreanu) şi-a primit >edeapsa cuvenită. Toată lumea din țară, care în acel moment avea deschise paratele de radio, a auzit acest comunicat. Datorită actului lor temerar asasinii ai Câlinescu au putut fi arestați uşor. Nici nu-i interesase, după asasinat, â scape de urmărire. Erau nişte fanatici, precum fusese şi Codreanu, Căpitanul", care, cu propria lui mână, împuşcase în 1924, la Iaşi, pe prefectul beral Constantin Manciu, inaugurând astfel „politica pistolului" practicată de îgionari un deceniu şi jumătate.

Cred că nu greşesc dacă, acum, în calitatea mea de istoric, compar fanatismul îgionarilor din trecut cu cel al fundamentaliştilor islamici din prezent. Misticism

combinat cu un spirit de sacrificiu, aşa-zis pentru o cauza „sfântă", ce a luat şi ia forma unor acțiuni criminale. La legionari „echipele morții" nu erau desemnate, ci erau alcătuite din voluntari, pregătiți să moară pentru „cauză".

După arestarea asasinilor lui Călinescu, aceştia au fost împuşcați, iar leşurile lor au fost expuse publicului mai multe zile pe stradă, exact în locul unde avusese loc atentatul, în dreptul morților se ridicase o pancartă pe care era scris: „De acum înainte, aceasta va fi soarta trădătorilor de țară", în acelaşi timp, în oraşele reşedință de județ au fost arestați şi împuşcați fruntaşi legionari locali, dar şi unii de-a dreptul nevinovați, nici măcar membri ai „Gărzii de Fier", ci victime ale unor conflicte personale cu unii reprezentanți ai autorităților.

Conform unor informații din 1977, dar de sorginte legionară (Centrul de Studii şi Documentare al Mişcării Legionare, cu sediul la Madrid), numărul celor împuşcați în Bucureşti şi în provincie, în urma asasinării lui Armând Călinescu, s-ar fi ridicat la 252. Desigur că printre aceştia s-au numărat şi morții de pe mesele din fața Prefecturii din Târgu-Jiu, despre care ne-a povestit Ionică al nostru pe când ne mai aflam la via bunicii.

La Bucureşti am aflat despre evenimentele relatate din povestirile prietenilor părinților mei, dar şi din ziare sau din „Realitatea ilustrată", o revistă ce circula mult, în acea vreme. Am şi acum în fața ochilor imaginea lui Armând Călinescu mort, răsturnat pe bancheta din spate a automobilului. Era îmbrăcat în uniforma Frontului Renaşterii Naționale.

Printre cei care se duseseră să vadă leşurile asasinilor lui Armând Călinescu s-a numărat şi mătuşa mea, cumnata mamei, Margareta Rădulescu. Am cunoscut şi pe alții, unii chiar din generația mea, cu doar 3-4 ani mai vârstnici decât mine, care au fost la fața locului. Pare-se că foarte multă lume a fost acolo, unii din curiozitate, alții satisfăcuți de modul energic, dar ilegal îmi permit să adaug eu acum, în care guvernul a reacționat față de scandalosul asasinat politic şi față de pericolul pe care legionarii îl reprezentau, într-o măsură crescândă, față de instituțiile statale şi față de siguranța națională, internă şi externă. Nu era un secret pentru nimeni că legionarii militau pe față pentru o alianță cu Germania nazistă, pe care o considerau un model, „în 48 de ore după biruință vom fi alături de axa Roma-Berlin", declarase Codreanu în 1936, în timp ce „cămăşile verzi" erau convinse câ-1 vor vedea curând în calitate de „Fiihrer al României".

Societatea românească de la sfârşitul anilor '30 era caracterizată de un mare paradox. Pe de o parte, nimeni, cu excepția legionarilor şi a câtorva oameni politici din sfera Puterii, aceştia din urmă însă din cu totul alte motive, fiind mai mult forțați de evoluția situației internaționale la care se adăuga oportunismul ce era caracteristic unora, nu era germanofil în România. Mentalitatea colectivă românească din epocă era încă marcată de cele petrecute cu 20 de ani în urmă. Cea mai mare parte a românilor din epocă trăiseră evenimentele din 1916-1918, iar majoritatea bărbaților, fie ei țărani sau orăşeni, şcoliți sau nu, participaseră activ la război, luptându-se cu armata lui Mackensen. în sfârşit, cei cât de cât informați ştiau că revanşismul maghiar şi revendicarea Transilvaniei de către Ungaria hortystă erau încurajate sau chiar susținute de Germania hitleristă.

A fost un destin

'in ziare şi, mai ales, din ceea ce auzeam discutându-se prin casă, ştiam şi eu şi yeam pe atunci doar zece ani!

Cine ar fi putut atunci, cel puțin teoretic, să facă față acestui pericol? Legionarii rogermani sau regimul autoritar al lui Carol II, cu toate racilele sale?

Pe de altă parte, regimul existent în țară devenea tot mai inpopular, existând •itici chiar şi din interiorul sistemului, ceea ce contribuia la o creştere a opularității legionarilor nu numai în rândul categoriilor defavorizate, dar şi i cadrul unei părți, ce-i drept reduse, a elitei intelectuale. Dintre cei în puterea ârstei îl citez pe Nae lonescu, profesor universitar ce umplea sălile amfiteatrului i care îşi ținea cursul, pe reputatul istoric P.P. Panaitescu sau pe Nichifor Crainic Radu Gyr. Acesta din urmă a compus, printre altele, textele marşurilor :gionare, în primul rând „Garda şi Căpitanul" care devenise un fel de imn al rămaşilor verzi", după modelul lui „Die Fahne Hoch" al cămăşilor brune naziste. 'in rândul tinerei generații de atunci citez numele arhicunoscute ale unora ire aveau să ajungă titanii, mai ales, ai filosofiei româneşti postbelice, fie în răinătate, precum Mircea Eliade şi Emil Cioran, fie în țară, precum Constantin foica.

Nu e locul să răspund, în cadrul acestei cărți, la întrebările puse mai sus. Dtodată, deşi istoric ca formație, în privința perioadei interbelice am fost şi in rămas un amator, nu un profesionist. Până în 1990, toate cercetările mele toate lucrările publicate s-au limitat la perioada modernă a României şi, aproape i exclusivitate, la aprofundarea politicii externe româneşti, pentru a nu fi obligat i mint. După 1989, fără a renunța la specialitatea mea, m-am aplecat tot mai mit asupra perioadei comuniste.

închei această deviere de la propriile mele amintiri şi evocări ale unor i'enimente trăite de mine cu o constatare. O adevărată istorie a României iterbelice nu a fost încă scrisă. Probabil că unii colegi de breaslă se vor simți fensați de afirmația mea. îmi asum însă acest risc adăugând că nu e suficient \ fi făcut ample cercetări în arhivele româneşti şi străine (până la finele lui 1989 i „voie de la poliție") şi să scrii pe baza acestora, ci trebuie să te dezintoxici de echea mentalitate, să te lepezi de tipare revolute sau de limbajul de lemn şi, lai ales, să încerci să fi corect în folosirea şi interpretarea surselor. Din păcate, Dnstat că sunt istorici, unii chiar foşti colegi de ăi mei, care manipulează şi în rezent, cu mare dexteritate, documentele din perioada interbelică sau din timpul izboiului cu scopul servirii unor interese politice actuale şi al alimentării, e această cale, a unor curente extremiste, antidemocratice şi, mai ales, ntieuropene, în actuala accepțiune a cuvântului. Există şi excepții, ca la orice îgulă. Ca mod de folosire a surselor, foarte solide şi diverse, şi ca manieră a iscursului istoric, aş cita cartea apărută, relativ recent, a colegului loan Chiper intitulată România şi Germania nazistă. Când am aflat de apariția ei m-am dus lonț la librăria de la Facultatea de Istorie din Bucureşti şi am cumpărat-o, cu

atât lai mult cu cât, de când îl cunosc, nu a făcut decât cercetări în arhivele româneşti, ermane şi sovietice pe această temă. Cum am ajuns acasă şi am deschis-o foaia e titlu arăta că autorul se referă doar la perioada „ianuarie 1933 - martie 1938".

l Şerban Râdulescu-Zoner

Am fost decepționat. Tocmai perioada „fierbinte" a relațiilor româno-germane, raporturile dintre Berlin şi Bucureşti din anii 1938-1940, contactele naziştilor cu legionarii şi cu Ion Antonescu din amintita perioadă lipsesc. Nu este o critică pe care o aduc autorului, ci doar exprimarea părerii mele de rău că nu a acoperit, prin cartea sa, o perioadă mai lungă. Există şi alte câteva excepții asupra cărora nu insist pentru a nu mă abate prea mult de la caracterul scrierii mele, limitându-mă a sublinia doar că şi în aceste lucrări este abordată câte o singură temă foarte limitată. Ca atare, revin şi insist că o istorie a României interbelice, în care vechile tipare ale istoriografiei comuniste să nu mai reapară sau fără a se urmări o reabilitare a extremismului din trecut pentru a-1 justifica pe cel din prezent, se lasă aşteptată.

Asasinarea lui Armând Călinescu a fost mult discutată şi comentată în societatea bucureşteană din acea perioadă. Au circulat o seamă de informații, care nu puteau să apară în presă pentru a nu se provoca un conflict diplomatic cu Germania, dar şi numeroase zvonuri, unele de-a dreptul fanteziste. Nimeni nu se îndoia însă că în spatele întregii afaceri stătuse Berlinul.

Conținutul negocierilor şi acordurilor încheiate de premierul Armând Călinescu sau de ministrul său de Externe, Grigore Gafencu, atât înainte de izbucnirea războiului, cât şi după l septembrie 1939, când cu Germania, obligați fiind să facă tot mai multe concesii în plan economico-comercial acesteia din urmă, când cu Franța şi Anglia, în speranța de a obține un sprijin din partea acestora, în cazul în care interesele României erau amenințate de Ungaria şi Germania, era cunoscut de opinia publică românească doar din comunicatele de presă lapidare sau din unele comentarii ale jurnaliştilor, cele mai bune, conform celor auzite de mine prin casă, fiind ale lui Pamfil Şeicaru. De aceea, ziarul preferat al tatei era „Curentul", deşi zilnic era cumpărat şi „Universul". Lumea intuia însă că, după izbucnirea războiului, neutralitatea României era favorabilă Poloniei şi aliaților acesteia, Franța şi Marea Britanie. Dacă unii bănuiau aceasta, iar alții dețineau informații la a doua mână, căci mulți din elita bucureşteană din epocă aveau prieteni sau cunoştințe în sfera Puterii, Wilhelm Fabricius, ministrul plenipotențiar al Germaniei la Bucureşti şi serviciile secrete ale Berlinului, bine infiltrate în România, ştiau tot.

Nu-mi amintesc dacă tranzitarea rezervelor de aur ale Băncii Naționale a Poloniei prin România spre Marea Britanie, o dată cu înfrângerea armatei poloneze, devenise, în acea vreme, de notorietate publică sau dacă acest eveniment fusese comentat, cel puțin în cercurile bucureştene cât de cât informate pe care le frecventau părinții mei. Eu, cel puțin, n-am auzit acasă asemenea comentarii, în schimb, despre deschiderea frontierelor României pentru valul crescând de refugiați polonezi ştia toată lumea. Chiar şi eu văzusem pe unii dintre aceştia, ce-i drept nu chiar atunci şi la Bucureşti, ci peste un an la Târgu-Jiu, căci li se impuseseră polonezilor doar anumite oraşe şi zone ale țării unde se puteau stabili. Era cunoscut şi faptul că preşedintele Poloniei şi aproape întregul guvern de la Varşovia se refugiaseră în România, cu acordul autorităților româneşti.

In planurile Berlinului de expansiune în zonă şi de aservire economică a României, omul forte de la Bucureşti, Armând Călinescu, devenise mai mult

A fost un destin

ecât incomod, încât trebuia lichidat, cu atât mai mult cu cât prin dispariția cestuia poziția regelui Carol II, în cadrul regimului din țară, era şubrezită.

Se vorbea, în acea vreme, că atentatul fusese organizat de Horia Sima, enit special în acest scop din Germania, unde se refugiase după uciderea lui !odreanu şi a „camarazilor săi". Acest zvon din epocă a fost ulterior confirmat e documente. S-a mai vorbit, tot atunci, că nemții trimiseseră în primăvara lui 339 în mod special circul „Busch" la Bucureşti, întinzându-şi arena pentru ^ectacole în apropierea locului unde avea să se petreacă, în toamnă, atentatul jntra lui Armând Călinescu, deoarece printre acrobați şi dresori se aflau spioni i misiunea de a studia terenul. Baliverne.

Concomitent cu comentarea în continuare a acestui eveniment, societatea ucureşteană era stupefiată de Blitzkrieg-ul armatei germane şi totodată ezamăgită de eternul comunicat al „aliaților" că pe „frontul de vest nimic ou". Francezii stăteau încremeniți în „linia Maginot", iar germanii, pe cealaltă arte a frontului, în „linia Siegfried". în fine, ai mei şi mulți alții erau îngrijorați e pozele apărute în ziare şi reviste reprezentând trenuri militare franceze, L drum spre front, pe ale căror vagoane era scris „pour qui et pourquoi" (pentru ne şi pentru ce). Nu erau semne bune.

în acea atmosferă am început cursurile ultimei clase primare. Depăşisem irsta de zece ani deoarece, fiind născut la sfârşitul lunii mai, mama m-a trimis şcoală, în clasa I, după ce împlinisem şapte ani.

încă din anul şcolar 1938-1939 se introdusese în programul şcolar o zi pe iptămână în care desfăşuram doar „activitate străjerească". Am învățat să facem iverse bandaje pentru eventualii răniți, diferite tipuri de noduri, nu ştiu de ce, n urmat aşa-zise cursuri de orientare pe un teren necunoscut, cântam imnuri marşuri patriotice compuse în timpul marilor evenimente legate de lupta imanilor pentru independența şi unitatea națională: „Deşteaptă-te române", 3e-al nostru steag e scris unire", „Pui de lei", „La arme" ş.a. „Hora Unirii" cântam dansând, de 24 ianuarie, când se organiza o serbare specială. Străjerii feau şi propriul lor imn „Tricolorul" sau „Trei culori", cum era îndeobşte inoscut acest cântec. Era un vechi imn compus, după cum se ştie, de Ciprian }rumbescu, în timpul luptei românilor bucovineni pentru emanciparea lor ițională de sub stăpânirea Habsburgilor, şi care a fost preluat, în epoca la care ă refer, de „străjeri".

Nu au existat o batjocură mai revoltătoare şi o manipulare mai mare a unor ntimente patriotice curate, care se mai aflau în sufletul multor români, decât 'ea ce au făcut, în timpul dictaturii roşii, Ceauşescu şi politrucii săi, adică de ordona versuri de proslăvire a comunismului pentru cunoscutele cântece itriotice ale lui Ciprian Porumbescu „Trei culori" şi „Pe-al nostru steag e scris lire". După cum se ştie, „Tricolorul" a devenit ultimul imn de stat al României imuniste, din vechiul text păstrându-se doar prima strofă. La fel s-a procedat cu „Pe-al nostru steag..." care, cu versuri schimbate, devenise un fel de m al P.C.R., cu care se încheiau congresele, după intonarea acestuia urmând terminabilele lozinci scandate, de proslăvire a lui Nicolae Ceauşescu.

Şerban Rădulescu-Zoner

Timpurile acelea au trecut, obiceiul a rămas. „Hora Unirii" a devenit imnul P.D.S.R. (în prezent P.S.D.). Ce ar spune Vasile Alecsandri dacă ar şti că pe versurile sale cântă şi dansează acum Ion Iliescu şi Adrian Năstase, în compania selectă a lui Nicolae Văcăroiu, Viorel Hrebenciuc, Octav Cozmâncă, Miron Mitrea etc, etc.? Până nu demult se încingea în horă şi Bivolaru, dar cum o făcuse prea de oaie cu escrocheriile sale de la Eforie, domnul Năstase 1-a scos de pe lista dansatorilor.

Nouă, pe când eram copii de şcoală, ne plăcea „străjeria", iar cântecele de atunci nu le-am uitat nici acum. Dar mai aveam un motiv să ne placă. O zi pe săptămână scăpăm de lecții.

în toamna lui 1939, plină de tensiuni şi de incertitudini, tata a fost pentru prima oară concentrat. A avut inițial noroc, căjci fusese repartizat la Pirotehnia armatei din Bucureşti. Am fost mândru când 1-am văzut în uniformă de ofițer. Tata îşi făcea datoria față de țară, care-1 chemase sub drapel. Cum până la venirea comuniştilor la putere, tata a fost întotdeauna foarte elegant,

comandându-şi costumele la Gică Cristescu, unul dintre cei mai reputați croitori din Bucureşti (magazinul se afla pe Calea Victoriei, în locul unde, până nu demult, a fost o cofetărie la parterul blocului alăturat grădinii „Athenee Palace") şi uniforma sa de ofițer a dat-o la retuşat. Totodată avea două perechi de cizme. Ambele maron. Unele mai subțiri şi lucitoare pentru oraş, altele din piele mai groasă pentru ținuta de campanie. Parcă ar fi prevăzut că avea să ajungă curând şi pe front. Ceea ce m-a mirat când 1-am văzut în uniformă a fost faptul că avea doar grad de locotenent, pe când amicii săi, ofițeri activi, erau cel puțin colonei. Mi-a explicat că ofițerii de rezervă, când nu erau concentrați, nu prea erau, în civilie, avansați în grad. Tata avea în 1939 acelaşi grad cu care se reîntorsese din primul război mondial. Cu toate explicațiile date, imaginea tatei în uniformă militară a continuat să mi se pară bizară, ca să nu spun hazlie; un locotenent cu o pronunțată chelie, puținul păr rămas fiind grizonat, şi cu oarece burtă pe care centura cu diagonală de peste tunică i-o scotea în evidență.

Cum unitatea militară era destul de departe, tata nu mai mergea pe jos la serviciu, cum îi era obiceiul, ci cu maşina „Loteriei de Stat", unde continua să fie director. Un Plymouth roşu. Deşi şcoala mea era la doi paşi de casă, uneori, la insistențele mele repetate, mă lua cu el în automobil şi mă lăsa în față la „Popa Rusu". „De ce unele fete vin cu maşina la şcoală, iar eu trebuie să merg pe jos? Vreau să fiu văzut şi eu de fete coborând din maşină!", în fața unui asemenea argument, repetat până la saturație, tata a cedat de câteva ori.

De la şcoală spre casă mergeam, evident, pe jos. Până s-o ia fiecare spre locuința sa eram în grup. Uneori ne conduceam unii pe alții spre casă, ca să mai stăm de vorbă, noi băieții comentam, în felul nostru, evenimentele de pe front. Nu pot uita cum ne-am bucurat când am aflat că un corp expediționar anglo-francez debarcase în portul Narvik (14 aprilie 1940) din nordul Norvegiei. Evenimentul s-a petrecut după ce trupele germane ocupaseră întreaga țară, fără a li se fi opus vreo rezistență serioasă (în prealabil trupele germane ocupaseră Danemarca). „Gata, au trecut aliații la ofensivă. O să-i facă praf pe nemți",

A fost un destin

tentam noi. Repetam, evident, ceea ce auzeam fiecare acasă. Toți colegii rietenii mei proveneau, ca şi mine, din familii care țineau cu francezii şi cu Iezii. Acasă aveam mulți soldați, nu de plumb, ci dintr-un fel de lut ars şi >rat, astfel încât să fie redate uniformele militarilor din diverse țări: germani, icezi, englezi. Militari ruşi în miniatură nu existau. Nu se fabricau. O dată cu icnirea războiului, soldații-jucării fuseseră adaptați evenimentelor. Inițial

sesem soldați, fie călări, fie pedeştri, în pas de defilare. Zile întregi, după ce reîntorceam de la vreo defilare de 10 Mai îmi organizam pe masa din camera i propria-mi paradă cu soldații pe care îi aveam.

După izbucnirea războiului şi soldații mei cei noi arătau altfel. Unii cu cască mană, alții în uniforme franceze şi engleze, ultimii cu câte o cască ca un fel taler, identică cu cele ale adevăraților militari britanici. Şi pozițiile în care eau soldații mei se schimbaseră. Unii erau în poziție culcat, în genunchi sau >icioare, toți în poziție de tragere. Aveam şi cuiburi de mitralieră sau ofițeri ;tat major aplecați pe o mică hartă, în fine mici tunuri şi chiar tanchete cu ile care, după ce le învârteai arcul cu o cheie, porneau, şenilele lor trecând te obstacolele în miniatură pe care le puneam în față. Cele mai multe asemenea irii erau de import, din Germania, de la Niirenberg. îmi amintesc cum, după desen publicat în ziarul „Match" (în acea vreme lipsea în fața cuvântului atch" denumirea „Paris") am reconstituit pe podea, cu soldații mei şi cu mamentul" ce-1 aveam la dispoziție, sistemul de apărare al „Liniei Maginot". i fire de liță şi din beţişoare aduse din grădină am construit chiar o aşa-zisă ?a de sârmă ghimpată. Şi astfel, mai cu lecțiile, mai cu străjeria la şcoală, mai loaca de-a războiul din camera mea, am trecut prin iarna 1939-1940.

în primăvara lui 1940, chiar de 10 Mai, a început războiul în Vest. N-au :ut însă la ofensivă francezii, după cum tot sperau ai mei, prietenii lor şi inții prietenilor mei, ci invers. Germanii au pornit Blitzkrieg-ul împotriva nței. Blindatele germane au atacat mai întâi Belgia şi Olanda (Luxemburgul st ocupat fără lupte), încălcându-le neutralitatea, pe când unități de paraşutişti, a necunoscut până atunci, fuseseră lansate în spatele liniilor de apărare.

numai francofilii din România fuseseră nişte naivi sau membrii guvernului la Bucureşti, cât de cât informați asupra potențialului militar al Germaniei, 1 şi guvernanții de la Paris, care au dat dovadă de-a dreptul de inconştiență.

Dintr-o excelentă carte a lui J.B. Duroselle, profesor la Sorbona, intitulată dbime, 1939-1945, şi pe care am primit-o cu dedicație chiar din mâna autorului, vremea când ajunsesem cercetător ştiințific cu mai multe lucrări publicate, uită fantastica inferioritate a Franței, în privința dotării cu armament şi a nicii de luptă, deci totala iresponsabilitate a premierului E. Daladier sau a •decesorilor săi şi, cu atât mai mult, a generalilor cu funcții înalte, precum mlin sau Weygand. Când un colonel francez, inițial cavalerist cu studii la nt Cyr, înaintase un memoriu către factorii de răspundere ai armatei, în care dase asupra necesității creării de unități militare blindate, a fost tratat cu ?erioară indiferență. Pe colonelul francez de atunci, ajuns între timp general, hema Charles de Gaulle.

După cum este cunoscut, la mai puțin de două luni de la pornirea Blitzkrieg-ului german, Franța a capitulat, iar trupele lui Hitler au defilat victorioase pe Champs-Elysees. Le-am văzut şi eu peste câteva zile, nu la Paris, ci pe ecranele cinematografelor din Bucureşti, la Jurnalul sonor de actualități. Cred că foarte mulți dintre cei care au văzut atunci prima oară aceste imagini au fost dezamăgiți, dacă nu chiar înspăimântați. Mitul atotputernicei Frânte, marea soră latină a României, care a sprijinit lupta românilor, din trecutul mai îndepărtat sau mai apropiat, pentru unirea Principatelor şi înfăptuirea României Mari, s-a prăbuşit în iunie 1940.

în această atmosferă de decepție şi de teamă privind soarta României în viitorul apropiat am dat examenul de admitere în liceu. N-am luat nota maximă, după cum sperase tata, care voia să mă vadă tot premiant, dar una bună. înainte de a mă înscrie la examen, mama s-a consultat cu profesorul Constantin Antonescu, director la „Sfântul Sava", care predase geografia la clasa specială de la Palat, constituită pentru Mihai, moştenitorul Tronului. Părinții mei îl întâlneau uneori pe profesorul Antonescu în casa politehnicianului Miluță Hanganu, la care m-am mai referit, întrebarea a fost care este mai bun dintre liceele „Cantemir Vodă" şi „Spiru Haret". Locuiam la o distanță egală față de cele două. Antonescu a sfătuit-o să mă înscrie la „Cantemir", care are profesori la fel de buni ca şi „Spiru Haret", dar era o atmosferă mai austeră, spre deosebire de al doilea, frecventat de mulți băieți „fils de papa" cu mulți bani. Ca atare, am ajuns „cantemirist". Sper ca foştii „spirişti" să nu se supere dacă vor ajunge să citească aceste rânduri. Nu este părerea mea, ci a celui care a sfătuit-o pe mama să mă înscrie la Liceul „Cantemir Vodă".

Cu puține zile înainte de a pleca în vacanță, într-o după-amiază, a intrat mama, la mine în cameră, cântând marşul „La arme!", dar nu cu prea mult entuziasm, ci cam speriată. Ştirea ultimatumului transmis de Soviete guvernului român de a ceda Basarabia, Bucovina de Nord şi ținutul fierța fusese transmisă la radio. Guvernul şi Consiliul de Coroană încă nu luaseră o decizie. Deci în acel moment exista ipoteza unui război cu Uniunea Sovietică. Până la urmă, la Bucureşti, după cum e bine cunoscut, s-a decis acceptarea notei cominatorii a Moscovei şi, în patru zile, într-un total haos, armata, autoritățile civile şi o parte a populației, urmărită de la mică distanță de trupele sovietice care trecuseră Nistrul, au reuşit să se refugieze peste Prut.

Nu intru în detalii pe care la acea vreme nu le cunoşteam. Nu mă voi referi nici, pe baza informațiilor acumulate ulterior ca istoric, asupra schimburilor de note diplomatice dintre Bucureşti şi Moscova sau asupra desfăşurării dramaticului Consiliu de Coroană care, până la urmă, a luat decizia supunerii în

fața ultimatumului sovietic, dar nu cu acceptul unanim al participanților. Nu e locul, în cadrul acestei scrieri, de a relata evenimente pe care mulți le şi cunosc sau .de-a face prea lungi aprecieri cu caracter istoric la care apelez uneori doar cu intenția de a reconstrui cadrul şi atmosfera din epoca în care se înscriu propriile mele amintiri şi mărturii. Mă limitez, ca atare, să menționez doar că reacția negativă a opiniei publice față de cele petrecute a fost emoțională, şi nu rațională.

A fnct- TIVI

69

l cazul unei încercări de rezistență armată, România ar fi avut în 1940 soarta oloniei din 1939. în sfârşit, nu pot totuşi să nu adaug că, în contextul politicii şresive a Uniunii Sovietice față de România şi al înfrângerii ruşinoase a Franței, ngura speranță a regelui Carol II, de a preveni noi cesiuni teritoriale, o dată ; ungurii reclamau Transilvania, dar şi de aş salva propriul său tron, în mosfera unei creşteri a inpopularității sale pe plan intern, a fost cea de a iuce la putere un guvern net de dreapta, de a ajunge la un compromis cu 'gionarii şi de a orienta politica externă a României, fără echivocuri ca până :unci, spre Berlin. Ca atare, guvernul prezidat de Gută Tătărescu a fost înlocuit i unul condus de Ion Gigurtu în care au intrat şi câțiva legionari, precum Radu udişteanu, Vasile Noveanu şi Augustin Bidian. Dacă cu fiul lui Radu Budişteanu n fost coleg şi amic în ultimele clase de liceu, cu cel al lui Augustin Bidian am uns coleg la Institutul de Istorie „Nicolae lorga". Şi el, şi eu am fost dați afară e la institut, în contextul „minirevoluției culturale" a lui Ceauşescu. Eu, deoarece •am un fost deținut politic, Bidian doar pentru faptul de a fi fost fiul lui taică-său. ncu Bidian, căci astfel îl cheamă pe fostul meu coleg, va reapărea într-un ioment crucial al vieții mele.

Curând după dramaticele evenimente de la sfârşitul lui iunie 1940 am plecat

ipreună cu mama în vacanța de vară. Nu însă la Bran, pe care îl abandonasem,

la Predeal. Localitatea nu-mi era necunoscută. De câțiva ani începusem să

ergem iarna, câte două săptămâni, în această localitate, la schi. Pârtia pornea,

acei ani, din vârful dealului Cioplea spre valea Timişului. Mai toată lumea

hia pe nişte viroage din prima parte a terenului, aşa-numitc- pârtii mai scurte,

iele mai line, altele chiar foarte abrupte. Unii se „aventurau" pe o pârtie destul

î lungă şi se reîntorceau, nu pe jos cu schiurile pe umăr, ci cu sky-liftul. Acesta,

ța de cele de azi, era evident mai rudimentar.

Sky-liftul de la „Vestea", căci astfel îi spuneau schiorii pârtiei, după numele itronului unui mic restaurant (actualul local Cioplea) chiar la intrarea pe teren, a datorat inițiativei magistratului Nicolae Şerbănescu, consilier la Curtea ipremă Administrativă din Bucureşti. Acesta, un pasionat schior, crease ociația „Amicii Predealului", din care făceau parte, împreună cu familiile lor, ai toți cei care veneau în localitatea montană pentru a practica vreun sport de rnă. Prin intermediul „Amicilor Predealului" şi prin contribuție publică a fost hiziționat de la „Braun Bovery" acest sky-lift. A fost un eveniment, căci până unei nu a existat aşa ceva în România.

Pe pârtia de la „Vestea", pe când aveam vreo 9-10 ani, 1-am văzut pentru ima oară pe generalul Ion Antonescu. Mama mi 1-a arătat. Purta un costum : schi, după cum era moda pe atunci, adică pantaloni bufanți, la nivelul >cancilor, o haină de stofă cafenie şi o şapcă bej cu cozoroc lung. Le învăța pe >uă cucoane să schieze, în acea vreme, Antonescu, în conflict deschis cu regele irol II, avea domiciliu forțat la Predeal în propria sa vilă, la doi paşi de „Vestea", upă o vreme, avea să fie surghiunit la Mănăstirea Bistrița din Oltenia, de ide va fi rechemat la Bucureşti, tot de către rege, în primele zile ale lui ptembrie 1940, pentru a-i preda practic puterea.

Serban Rădulescu-Zoner

în vacanțele de iarnă petrecute la Predeal, încă din 1935, cât şi în cele de vară, din 1939 până în 1947, am locuit la „vila A.M.A.", adică a „Asociației Magistraților şi Avocaților", tata fiind unul dintre membrii fondatori, preşedintele acesteia a fost Alexandru (Țicu) Procop Dumitrescu, procuror la înalta Curte de Casație, iar secretar general Aura Sachelarie, avocat cu bună reputație. Despre cei doi, pe care i-am cunoscut de-a lungul anilor, voi mai scrie, căci numele lor sunt legate de două evenimente de referință ale istoriei României postbelice: procesul mareşalului Antonescu, din 1946, şi refugierea, în acelaşi an, a generalului Nicolae Rădescu în Occident.

Pentru a oferi membrilor săi posibilitatea petrecerii unor agreabile vacanțe la Predeal, iarna sau vara, A.M.A. închiriase pe termen lung fosta vilă a lui Ion Câmpineanu, fiul colonelului cu acelaşi nume care jucase un rol major în istoria Țării Româneşti, în perioada „Regulamentului Organic". Ion Câmpineanu-fiul, de nenumărate ori ministru în timpul guvernărilor liberale din a doua jumătate a secolului al XlX-lea, lăsase casa prin testament Academiei Române care, în perioada la care mă refer, o închiriase „Asociației Magistraților şi Avocaților".

Membrii acesteia dacă voiau să-şi petreacă vacanța la Predeal nu angajau, contra cost, doar câte o cameră cu două sau trei paturi, ci plăteau şi „pensiunea completă". Aceasta era condusă, la fața locului, de doamna Emma Breckner, o săsoiacă foarte simpatică şi o gospodină de primă mână. Ea alcătuia menu-urile zilnice şi supraveghea activitatea personalului, petrecându-şi mai toată ziua în bucătărie dând dispoziții bucătăreselor.

La vila A.M.A. din Predeal trăiam ca într-o mare familie. Toată lumea se cunoştea, se mânca în sufragerie, în jurul unei mese unice la care încăpeau toți locatarii sezonieri ai vilei. Se mânca „menu fix", care varia, evident, de la zi la zi. Existau, în Predeal, şi pensiuni mai de lux, precum „Robinson" pe Cioplea, care după venirea comuniştilor la putere a intrat în rețeaua „Gospodăria de Partid", sau „Carmen", de pe şoseaua națională. Aceasta din urmă, după naționalizarea din 1950, s-a transformat în hotel de stat, menținându-şi vechiul nume. în schimb, fosta „vilă A.M.A.", fosta casă a lui Ion Câmpineanu şi proprietate a Academiei Române, devenise loc de cazare a camionagiilor în tranzit. Ei au degradat-o în ultimul hal, iar grădina cu flori de tot felul, îngrijită de doamna Emma Breckner, a dispărut. A ajuns loc de parcare pentru camioane. Ştiu toate acestea deoarece, după ce arn ieşit din închisoare, am mai fost la Predeal, fie iarna la schi, fie vara, şi într-o zi m-am dus să văd dacă mai există fosta vilă A.M.A., de care mă legau vechi amintiri.

Unii prieteni ai părinților mei sau unii părinți ai prietenilor mei îşi construiseră vile elegante pe Cioplea. Noi nu dispuneam de bani pentru a ne permite aşa ceva. Eram în schimb prezenți, ani de-a rândul în timpul vacanței, la „vila A.M.A.".

în vara lui 1940 am fost doar cu mama la Predeal. După prima concentrare a tatei, care a fost de scurtă durată, a urmat a doua. De această dată el n-a mai avut norocul să rămână în Bucureşti. Era comandantul unui tren cu muniții, garat pe o linie lăturalnică şi camuflată din gara Vaslui. Pe când eram aşezați

A fost un destin

;ara la masă se întâmpla uneori să auzim vocea doamnei Emma Breckner rigând din celălalt capăt al coridorului: „Vaslui, la telefon". Mama alerga repede aparat, căci de la Vaslui la vila A.M.A. din Predeal nu suna decât tata. în vara lui 1940 am stat destul de puțin la Predeal deoarece mama decisese

0 acompaniem pe bunica să-şi facă obişnuita cură de băi termale. De obicei, ea

1 ducea singură la Buziaş. De această dată noi am mers cu bunica la Covasna. u ştiu de ce a fost schimbat locul de cură al bunicii, dar cunosc consecințele.

Am plecat la Covasna cam în a doua săptămână a lui august 1940. Revencarea Transilvaniei de către guvernanții din Budapesta, susținuți de către cei ? la Roma şi Berlin, devenise de notorietate publică. Ziarele erau pline de ştiri comentarii privind acest subiect.

Odată ajunşi la Covasna, cumpăram zilnic jurnalele pentru a fi la curent cu 'oluția evenimentelor: negocierile româno-ungare de la Turnu Severin, •opunerile lui Vaier Pop, şeful delegației române, privind câteva rectificări de rmtieră în favoarea Ungariei, însoțite de un schimb de populație între cele mă țări, respingerea ofertei române de către delegația maghiară. Ziarele uceau zilnic ştiri noi, publicau hărți reprezentând teritoriul pe care guvernanții • la Bucureşti ar fi fost dispuşi să-1 cedeze Ungariei.

în aceste vremuri tulburi, noi, adică mama, bunica şi cu mine, ne aflam în ura lupului", în plină secuime. Nu eram singurii inconştienți. Covasna era na de turişti veniți la cură sau în vilegiatură. Printre aceştia se aflau unele de sau prieteni ai mamei, precum vara ei primară Angelica, împreună cu •ui ei, profesorul Mircea Florian, şi cu fiica lor Anca sau Sanda, născută Nedelcu, :ăsătorită cu Bujor Munteanu-Râmnic, o prietenă din tinerețe a mamei. Nu mai u dacă vila de la Covasna, în care am fost de mai multe ori cu mama, aparținea niliei Nedelcu sau celei a lui Dumitru Munteanu-Râmnic. Oricum, de atunci, la Covasna, mi-1 amintesc pe bătrânul domn Nedelcu, cu o barbă albă, destul lungă, îmbrăcat ca pe timpul tinereții sale, şi pe doamna Munteanu-Râmnic, emeie în vârstă şi urâtă, îşi botezaseră băieții cu nume de plante, încă de pe mei era cunoscută butada lui Nicolae lorga, ceva rudă prin alianță cu familia mteanu-Râmnic (doamna Catinca lorga, soția marelui istoric, era vară primară Dumitru Munteanu-Râmnic). Cu prilejul unei reuniuni, lorga, prezentând membrii amintitei familii, care erau de față, a început cu cei tineri: Doina, jor, Frasin şi - a adăugat el - „muma pădurii", făcând un gest spre mama •stora. Jocul de cuvinte al lui Nicolae lorga a circulat în acea vreme prin toate curile elitei bucureştene. Toată lumea s-a amuzat copios.

La Covasna, în acel august fierbinte, viața se desfăşura normal. Cei veniți 5ăi sau doar în vilegiatură comentau ştirile din ziare, fără a fi însă îngrijorați, rest, unii mergeau diminețile la mofete, alții, printre care şi bunica, la băile nale, după-amiezele se făceau scurte plimbări sau se mergea în vizită.

Cum vremea a fost în general frumoasă şi călduroasă eu îmi petreceam linețile, cel mai des, la piscina în aer liber din centrul localității, în față clădirii

mofete. La prânz şi seara mâncăm cu ai mei la restaurant care era, mai tot pul, plin. Mâncarea era gustoasă, chelnerii politicoşi, iar muzica unei orchestre

Şerban Rădulescu-Zoner

de lăutari întreținea o atmosferă de bună dispoziție. Programul muzical era mereu acelaşi încât, până la urmă, îl învățasem pe de rost. Se cântau, evident, şi ceardaşuri, dar violonistul-şef îşi demonstra, până la urmă, măiestria interpretând „Ciocârlia".

In lumea în care m-am învârtit eu, adică a cunoştințelor mamei de la Covasna şi, cu atât mai mult a copiilor cu care mă întâlneam, n-am auzit că guvernul român acceptase să se supună „arbitrajului" Germaniei şi Italiei, privind contenciosul româno-maghiar. Nu-mi aduc aminte, de exemplu, de vreun comentariu al „filozofului", după cum îl numea tata în glumă, pe Mircea Florian. Nu cred să fi uitat eu ci, mai degrabă, nu am fost prezent când s-o fi discutat această ştire atât de importantă. In cele două camere, cu o rnică terasă, în care am locuit câtă vreme ne-am aflat la Covasna, nu aveam radio. Dar, veneau ziare care, cu siguranță, au transmis ştirea viitorului „arbitraj de la Viena" sau cea a plecării din Bucureşti, în acest scop, a delegației române conduse de Mihail Manoilescu. Mama era însă tot mai dezinteresată de evenimentele politice la ordinea zilei deoarece bunica începuse să se simtă rău. Avea dureri în abdomen. Probabil o nouă criză de ficat, după cum mai avusese şi altă dată, credea mama. Cum aveam bilete de tren rezervate dinainte, pentru reîntoarcerea noastră la Bucureşti, mama a început să-i administreze bunicii tratamentul pe care îl ştia mai demult pentru potolirea crizelor de ficat, în ideea că, în cazul în care durerile nu dispar, odată ajunşi acasă, s-o ducă la doctorul ei curant.

în această atmosferă pentru noi, presupun însă că şi pentru mulți alții, din cu totul alte motive, ştirea cedării unei mari părți a Transilvaniei către Ungaria, în care intrau şi județele populate în mare măsură de unguri, deci şi localitatea Covasna, unde ne aflam noi în acel moment, ne-a speriat. Imediat ne-am făcut bagajele pentru a pleca cât mai repede la Bucureşti. Am intrat şi în panică, din cauza atitudinii localnicilor. La restaurant lista cu felurile de mâncare era scrisă în ungureşte, aceiaşi chelneri, care ne-au servit până atunci şi cu care ne-am înțeles bine, la tot ce le spuneam ne răspundeau „nem tudom", iar când am încercat să cumpărăm pâine, mezeluri sau brânză de la prăvălie, ca să mâncăm acasă, până la plecarea noastră spre casa, răspunsul era „ninci". Pe stradă, localnicii unguri auzindu-ne vorbind româneşte ne priveau cu ostilitate sau, fără a le spune noi vreun cuvânt, ni se adresau ei nouă, în ungureşte, probabil cu cuvinte de ocară. Peste tot se arborau steaguri ungureşti deşi teoretic ne mai aflam sub administrație românească, care nu primise încă ordin să se retragă.

Am plecat, în sfârşit, cu un tren supraaglomerat, noi aflându-ne într-un vagon de Bucureşti, care urma să fie ataşat la Braşov unei garnituri ce pleca spre Capitală. Până la Braşov, trecând prin Sf. Gheorghe, în gări erau tot steaguri ungureşti, în vagonul nostru lumea era speriată. A fost prima oară în viața mea când fusesem cuprins de frică. Când am ajuns în gara Braşov, am răsuflat uşurat, ca şi toți ceilalți din compartimentul în care ne găseam, în vechea gară se arboraseră steaguri româneşti cernite. Pe peronul Gării de Nord ne-a aşteptat tata care, între timp, fusese demobilizat. Ajunşi acasă, chiar din acea seară, el începuse să ne pună la curent cu evenimentele petrecute în Bucureşti şi la Viena.

A fost un destin

iscuțiile au continuat, evident, şi în ziua următoare: despre Consiliul de jroană, despre faptul că la Viena, Ribbentrop şi contele Ciano puseseră dele-ția română în fața unui dictat, comunicându-i doar cele hotărâte, fără a accepta eo negociere, despre leşinul lui Manoilescu, după ce semnase aşa-zisul „acord" ruia îi era ataşată harta cu noua frontieră româno-maghiară etc, etc.

în Bucureşti toată lumea comenta cu ostilitate evenimentele, ziarele publicau verse declarații ale oamenilor politici români şi informații despre începerea tragerii armatei şi a autorităților româneşti din teritoriul cedat.

Cum se apropia ziua deschiderii şcolilor, iar pentru mine era un mare eniment căci urma să merg la liceu, într-o după-amiază, tata m-a luat cu el în aş să-mi cumpere de la librăria „Socec", aflată la parterul magazinului universal îaleries Lafayette", de pe Calea Victoriei (azi magazinul „Victoria", denumire ;nținută din epoca comunistă), am întâlnit, în dreptul străzii Doamnei, mai alte plutoane de jandarmi pedeştri mergând în direcția Cercului Militar. Ne-am rit. In urma lor au apărut câteva maşini blindate purtătoare de tunuri cu apă. acel moment, tata, dându-şi seama că vor avea loc ciocniri între manifestanții n fața Universității şi forțele de ordine, a considerat că e preferabil să ne oarcem acasă. Când am ajuns din nou în dreptul Bulevardului Elisabeta, i observat că drumul spre Universitate era barat de un compact cordon de idarmi, iar în spatele acestuia, ceva mai departe, aproximativ începând de la ersecția cu strada Academiei, mi s-a părut din depărtare că în acea zonă ar fi ropot de ploaie. De fapt, tunurile cu apă intraseră deja în acțiune pentru pândirea manifestanților. Se auzeau protestele demonstranților.

Am mers spre casă prin Piața Palatului. Când am ajuns la întretăierea străzii V Rosetti cu strada Gogu Cantacuzino (comuniştii i-au schimbat numele în ;xandru Sahia, iar din 1990 se numeşte Jean Louis Calderon), alți jandarmi şi

liţişti. Lipseau demonstranţii, în schimb intersecţia era plină de cioburi, iar am putut privi spre Legaţia Ungariei, pe strada Gogu Cantacuzino, era un 'or de sticlă spartă. Faptul se consumase când am trecut noi. Geamurile aţiei şi ale tuturor maşinilor din zonă au fost sparte de către demonstranţi, pândiţi de jandarmi, până să fi ajuns noi la faţa locului.

Deşi manifestaţiile publice au fost interzise de către autorităţi, acestea au itinuat, principalii profitori ai acestora ajungând să fie legionarii, în două-trei ; conţinutul protestelor şi sloganurile demonstranţilor s-au schimbat. Manifes-ile de protest faţă de cedarea Ardealului de Nord, cu un caracter mai mult imaghiar şi în subsidiar împotriva guvernanţilor care au cedat în faţa dicta-li germano-italian, s-au transformat cu rapiditate contra regelui Carol II, amarilei şi a Elenei Lupescu şi, până la urmă, împotriva evreilor, în acea losferă de nemulţumire şi derută generală, legionarii au reuşit să manipuleze arte a opiniei publice, să-şi concentreze efectivele la Bucureşti şi să conducă fapt ultimele demonstraţii din centrul Capitalei. S-a ajuns până acolo încât Iţi începuseră să creadă că principalii vinovaţi ai ciuntirii Transilvaniei n-ar jst Hitler şi Mussolini, pe care legionarii îi venerau, ci Carol II, „jidoavca" ângă el şi evreii, în general. Stelian Popescu, directorul ziarului „Universul",

Şerban Rădulescu-Zoner

simţind de unde bate vântul, a scris în acele zile un articol contra regelui şi a Elenei Lupescu, folosind un limbaj de-a dreptul suburban. L-am citit şi eu, în acele zile, şi nu ulterior.

Regele a jucat atunci ultima carte, în speranţa de a-şi salva tronul, dar care s-a dovedit în 24 de ore de a fi fost perdantă. L-a însărcinat pe generalul Ion Antonescu cu formarea unui nou guvern, cedându-i concomitent cea mai mare parte a prerogativelor regale.

Nu pot preciza dacă în noaptea de 4 spre 5 sau în cea de 5 spre 6 septembrie am auzit acasă, din depărtare, focuri de armă. Locuiam relativ aproape de Piaţa Palatului. După ieşirea în oraş cu tata, despre care am povestit, mi s-a permis ca, în cursul zilei, să cobor doar în grădină, ca şi ceilalţi copii din cele trei imobile de la adresa noastră din Măria Rosetti.

De la tata sau de la radio, nu-mi mai amintesc precis, am aflat că la 6 septembrie regele Carol II a fost nevoit să abdice în favoarea fiului său, Mihai, la cererea ultimativă a lui Ion Antonescu. Peste încă câteva zile el şi-a arogat titlul de „Conducător al Statului" şi a constituit un guvern din care o parte a portofoliilor ministeriale şi subsecretariatelor de stat fuseseră repartizate legionarilor, comandantul acestora, Horia Sima, devenind vicepreşedinte al

Consiliului de Miniştri. „Conducător" se traduce în germană cu cuvântul „Fiihrer".

Aducerea legionarilor la putere de către generalul Ion Antonescu, la „sugestia" Berlinului, s-a petrecut cu o zi înainte de începerea anului şcolar. La 14 septembrie 1940, România a fost proclamată „Stat Național Legionar" şi la 15 septembrie m-am dus cu emoție pentru prima oară la liceu.

Pentru a nu intra în gura „profesioniştilor" în istoria acelor vremuri, deşi de pe acuma sunt convins că mă vor critica, acuzându-mă ba de superficialitate, ba de lipsă de obiectivitate, deşi eu nu-mi aştern pe hârtie decât amintirile, unele dintre acestea referindu-se, ce-i drept, la evenimente politice cărora le-am fost martor, mă simt obligat să adaug că între 4 şi 14 septembrie 1940 a funcționat un prim guvern prezidat de Ion Antonescu, alcătuit în marea sa parte din apropiați de-ai săi, unii fiind menținuți şi în al doilea guvern, în care au intrat Horia Sima şi acoliții săi, iar alții redevenind miniştri după înlăturarea legionarilor de la putere, în urma „rebeliunii" din ianuarie 1941. Din acelaşi prim guvern Antonescu au mai făcut parte câțiva legionari considerați pe atunci drept moderați, precum Radu Budişteanu, Augustin Bidian, despre care am mai scris, Vasile Noveanu şi Petre Nemoianu. în sfârşit, la „Externe" şi „Interne" fuseseră menținuți titularii din timpul „guvernării Gigurtu", adică Mihail Manoilescu şi generalul David Popescu, o rudă mai îndepărtată a actualei mele neveste.

In ceea ce priveşte afirmația mea de mai sus, anume că Ion Antonescu i-a adus pe legionari la putere, însăşi derularea evenimentelor o dovedeşte, la care mai adaug că „generalul" întreținea încă din anii precedenți strânse legături şi cu legionarii, şi cu reprezentanții lui Hitler în România, în această privință, cartea istoricului german Andreas Hillgruber, Hitler, Ko'nig, Carol und Marschall Antonescu (Weisbaden, 1954), scrisă în primul rând pe baza documentelor germane, este mai mult decât concludentă. Ceea ce scriu azi unii istorici şi, mai

A fost un destin

75

:s, ceea ce spun pe la diverse posturi de televiziune, despre Antonescu şi jionari, despicând firul de păr în patru, susținând că documentele româneşti, îeşti sau engleze studiate îi determină să nuanțeze ceea ce s-a ştiut până la ei, constituie, în ultimă instanță, decât o încercare, într-adevăr reuşită, de inipulare politică a opiniei publice. Culmea este că tocmai cei care, în trecut „voie de la poliție" (a se citi Securitate) şi de la Secția de propagandă a C.C. P.C.R. s-au bucurat de lungi stagii în S.U.A. şi Marea Britanie pentru a cerceta livele, sunt cei care, în prezent, contribuie în mod deliberat la crearea unui t a lui Antonescu şi la o reabilitare, măcar parțială, a „Mişcării Legionare", re este scopul? Crearea

unui curent de opinie naționalist, antioccidental şi 'orabil unui regim autoritar. Nu contest bagajul de cunoştințe acumulate de egii mei de breaslă la care mă refer, fără să-i numesc, ci doar buna lor credință.

In ceea ce priveşte perioada legionară, revin la prima mea zi de elev în sa I (a V-a după actuala numerotare în sistemul de învățământ) a Liceului antemir Vodă". Toți elevii şcolii, repartizați pe clase, ne-am adunat în curte itru „sfeştanie". După o scurtă slujbă religioasă, primul care a luat cuvântul ost părintele Bokunovski. Şi-a bazat predica pe parabola „Semănătorului", na ce am terminat liceul, părintele Bokunovski, pe care 1-am avut tot timpul)fesor de religie, nu a schimbat parabola şi nici conținutul predicii. Şi-a schim-: doar numele în Bocunescu. Era originar din Basarabia şi pe măsură ce, impui războiului, o invazie a României de către sovietici devenise probabilă, •intele Bokunovski îşi românizase numele ca nu cumva să ajungă să fie parriat" în R.S.S. Moldovenească sau poate mai departe prin vreun lagăr al icialismului victorios". După ce am dat bacalaureatul în 19471-am revăzut pe •intele Bocunescu cu prilejul aniversării centenarului liceului în anul 1968. pase de „şansa oferită" de sovietici basarabenilor de a reveni în țara lor de tină. Nici nu „fluierase în biserică" ulterior, încât Securitatea să-i ofere vreun de muncă la Canal sau pe un alt „şantier".

Cu prilejul sfeştaniei din 1940 de la liceu, după părintele Bokunovski a mai bit şi părintele Buzescu, care şi-a încheiat predica cu salutul „Trăiască Garda lăpitanul". După „rebeliunea" legionarilor, părintele Buzescu a dispărut, încheiere a vorbit directorul, profesorul de matematică Tiberiu Mihăilescu. a lungul anilor am avut la Liceul „Cantemir Vodă" cinci directori. Cum se imba guvernul, se schimba şi directorul liceului. Ca şi acum. Deşi obiceiul a enit, între foştii mei directori de la „Cantemir" şi cei din diversele licee de m, nu doar din Bucureşti, este o mare diferență. Ai mei au fost toți profesori elenți, şcoliți fie în străinătate, fie la universitățile din Bucureşti, Cluj sau , în timpul studenției lor audiind cursurile unor profesori de excepție, aceea, atunci diplomele universitare româneşti erau recunoscute în orice

al lumii. Directorii şi profesorii mai vârstnici din liceele şi gimnaziile de

fie ei PDSR-işti, liberali, PD-işti, țărănişti sau aşa-zis apolitici, sunt născuți, i voia lor, din aceeaşi mumă, care se cheamă învățământul universitar umist. Cu cât sunt mai bătrâni, cu atât nu pot ieşi din tiparele lor bine fixate u se pot dezbăra de vechea lor mentalitate. Recunosc că şi în învățământul

Şerban Râdulescu-Zoner

universitar din trecutul regim comunist au fost şi profesori de excepție, dar aceştia erau tot mai puțini şi îi întâlneai, mai ales, în învățământul medical şi

tehnic, în învățământul superior cu profil umanistic, inclusiv la Drept, profesorii de mare valoare deveniseră de-a dreptul nişte „păsări rare".

în ceea ce priveşte produsul, adică profesorii din licee şi gimnazii, mai ales pe cei din „epoca de aur" a lui Ceauşescu, nu-i pot uita cum, pe culoarele Universității, îşi „împrospătau cunoştințele" citind din manualele propriilor lor elevi, înainte de a se prezenta în fața comisiei pentru a-şi lua „definitivatul" sau a obține vreun grad didactic. Aceasta este, în general, pepiniera din care se aleg acum actualii directori şi inspectori. Cei tineri, adică absolvenții unor facultăți din ultimii 8-9 ani, ajunşi între timp profesori prin gimnazii şi licee, sunt considerați fără o suficientă „experiență didactică" pentru a ajunge directori. Ce-i drept, tinerii, mai cu seamă cei merituoşi, nici nu se prea înghesuie să devină profesori în învățământul numit azi, cu prețiozitate, „preuniversitar". Salariile sunt proaste, iar posturile bune din marile oraşe sunt ocupate de „foşti", cu proptele din partea partidelor politice actuale, în sfârşit, din cauza „tranziției" care nu se mai încheie, bugetarii trăiesc din rău în mai rău, tinerii capabili, absolvenți de facultate, n-au decât un vis: să plece în țările europene occidentale şi chiar peste Ocean, pentru un salariu onorabil şi cu speranța de a se putea afirma profesional, ceea ce în România a devenit aproape o imposibilitate fără „Pile, Cunoştințe, Relații", adică prescurtat, conform unei glume de pe vremea lui Ceauşescu, „P.C.R.".

Nu am intenția de a-i nominaliza sau de a-i lăuda pe foştii mei profesori de la „Cantemir Vodă". Aş intra în nişte detalii care, în ultimă instanță, ar interesa pe foarte puțini, în fine, o asemenea evocare a fost deja făcută, cu talent şi duioşie, de fostul meu coleg de clasă, profesorul universitar Gh. Boldur-Lățescu, în suplimentul „Aldine" al ziarului „România liberă". Nu i-a uitat nici pe primii noştri profesori, adică pe cei cu care intraserăm în contact în toamna lui 1940, când noi deveniserăm liceeni.

în ultimele luni ale anului 1940 s-au petrecut doar grozăvii în Bucureşti, iar în familia noastră evenimente triste, acestea din urmă neavând însă nici o legătură cu instaurarea noului regim fascist în România.

Singurul moment de bucurie generală, când lumea a ieşit din nou în stradă să ovaționeze, când pe Calea Victoriei au răsunat din nou uralele mulțimii, a fost cel prilejuit de revenirea în țară a reginei Elena, mama noului rege, Mihai I. Când Carol II se reîntorsese din străinătate, în 1930, pentru a se sui pe tronul țării printr-o minilovitură de stat (de care nu a fost chiar străin luliu Maniu), fosta lui soție, Elena (fiica regelui Constantin I al Greciei, din timpul primului război mondial, şi soră cu urmaşii acestuia, George II şi Paul I), fusese obligată să ia calea exilului, stabilindu-se la Florența. Imediat după ce-şi arogase titlul de

„Conducător", generalul Ion Antonescu a transmis reginei-mamă Elena o emoționantă, dar şi bine mediatizată telegramă, invitând-o să revină în România, deoarece țara şi, mai ales, tânărul ei rege au nevoie de sprijinul ei. Cum regina a dat curs apelului generalului Antonescu, toate ziarele au anunțat ziua

A fost un destin

programul primirii oficiale a acesteia în Bucureşti. Ca atare, în dimineața iirii reginei-mamă, trotuarele străzilor pe care urma să treacă cortegiul regal fost pline de lume. Cum de la „Gara regală" de la Băneasa regina urma să fie idusă direct la Patriarhie pentru un Te-Deum, cortegiul a trecut şi pe Calea :toriei, iar eu împreună cu părinții am fost prezenți, ca şi în alte ocazii, la o eastră a Clubului Tinerimii.

Toate balcoanele şi ferestrele caselor din jur erau pline de lume, trotuarele u supraaglomerate. La rigolă se aflau din loc în loc, ca şi în alte asemenea izii, jandarmi pedeştri, dar între ei se găseau, pentru prima oară, şi „cămăşi •zi". La apropierea cortegiului regal, lumea a început să aclame. Din toate •țile, din stradă sau de la ferestre auzeai „Trăiască Regele! Trăiască Regina! îl". Ca întotdeauna, în asemenea ocazii, în fruntea cortegiului se afla prefectul

iției Capitalei, stând în picioare în trăsură, cu spatele spre vizitii pentru a vi spre rege. Prefectul Rodrigue Modreanu, îmbrăcat în frac, tot îşi scotea indrul" de pe cap şi, zâmbăreț, saluta în dreapta şi în stânga, ca şi cum uralele

plauzele îi erau adresate lui. După trecerea acestui comic prefect, a urmat un

n escadron din „garda călare". Soldații purtau în mâna dreaptă săbii, sprijinite

partea dreaptă a pieptului. Nu mai erau îmbrăcați în strălucitoarele lor forme din trecut, dar pe cap purtau aceleaşi coifuri cu panaş alb. în urma lor,

-o trăsură „a la Daumont", se aflau regele şi regina-mamă şi, într-un auto- bil neacoperit, generalul Antonescu cu soția sa, Măria, în dreapta trăsurii ile călărea comandantul (nu i-am reținut numele) escortei regale. Avea sabia isă din teacă, dar îndreptată în jos, în semn de onor. Cortegiul a fost încheiat m al doilea escadron al aceluiaşi regiment de gardă. Jandarmii de la marginea

uarelor, în poziție de „drepți", prezentau arma „pentru onor", iar legionarii

itau cu mâna întinsă, ca şi romanii de pe timpuri, după părerea unora, precum

iştii, susțineau tata şi alții cărora le dau şi acum dreptate.

Curând după această zi de bucurie generală, legionarii au trecut la fapte:

mnări, arestări, crime, concomitent cu ceremonii funebre în Bucureşti şi în

/incie: parastase pentru „eroii Legiunii", înhumări, deshumări, reînhumări.

ctul culminant al acestor „ceremonii" 1-a constituit cortegiul funebru din

oiembrie 1940 care a traversat Bucureştiul cu coşciugele „Căpitanului" şi

iltor „martiri" ai „Gărzii de Fier", printre aceştia numărându-se „Nicadorii",

ă asasinii lui I.G. Duca din 1933, şi „Decemvirii", cei zece fanatici (toți studenți

;ologie) care, în iulie 1936, ciuruiseră cu 120 de gloanțe pe Mihail Stelescu,

atul unui spital, ciopârțindu-i apoi trupul cu topoarele, în spatele acestui

inat odios stătuse Codreanu care ordonase lichidarea lui Stelescu, fostul

adjunct, deoarece trădase „cauza". „Nicadorii" şi „Decemvirii", condamnați

ii mulți de muncă silnică au fost, la rândul lor, asasinați de paznicii lor.

iseră parte din amintitul lot de legionari, în frunte cu Codreanu şi „elita"

rzii de Fier", ucişi din ordinul regelui Carol II, un episod pe care 1-am

at în paginile precedente.

La procesiunile funebre ale legionarilor, dar şi la alte întruniri ale acestora rticipat şi generalul Antonescu, care în asemenea ocazii lăsa haina militară parte şi îmbrăca cămaşa verde. Până şi unii preoți, şi nu puțini, îşi schimbaseră

Şerban Rădulescu-Zoner

anteriul lor negru cu unul verde. La procesiunile acestea nu am asistat de la vreo fereastră, ci le-am văzut la cinematograf, la „Jurnalul de actualități", dar câte un preot în anteriu verde am întâlnit, în mai multe rânduri, pe stradă.

în al doilea guvern condus de generalul Ion Antonescu intraseră, după cum se ştie, şi unele vârfuri ale „Legiunii": Horia Sima, vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri, Vasile lasinschi, ministru al Muncii, Sănătății şi Ocrotirilor Sociale, Traian Brăileanu, ministrul Educației Naționale, Cultelor şi Artelor, Pompiliu Nicolau, ministru al Lucrărilor Publice şi Comunicațiilor, Mihail Sturdza, ministru al Afacerilor Străine, în fruntea Ministerului de Interne Antonescu numise un general, pe Constantin Petrovicescu, care avea să fie dovedit de a fi fost tot legionar. Istoricul spaniol Francisco Veiga susține că Antonescu nu ştiuse inițial că Petrovicescu ar fi fost legionar, pe când în cartea lui Aurică Simion, nu am întâlnit o asemenea nuanță. Nu sunt în măsură să mă pronunț care din cei doi are dreptate. Conducerea ministerelor cu profil economic a fost atribuită unor tehnocrați, persoane apropiate lui Antonescu. „Generalul" ştia prea bine că

legionarii sunt nişte diletanți în materie şi nici nu erau interesați de asemenea portofolii. Ei urmăreau să acapareze aparatul de represiune, ca să-şi pună în aplicare planul de răzbunări şi crime. Inițial au reuşit: Alexandru Ghica, şeful Siguranței, generalul Constantin Dona şi, după puțină vreme, colonelul în retragere Ştefan Zăvoianu, în fruntea Prefecturii Poliției Capitalei, în fine, după cum am mai menționat, generalul Constantin Petrovicescu. Două „posturi cheie" n-au reuşit legionarii să acapareze: portofoliul Ministerului Apărării Naționale, pe care 1-a ocupat inițial chiar generalul Antonescu, şi Serviciul Secret de Informații (S.S.I.), în fruntea căruia fusese numit Eugen Cristescu, o dată cu înlăturarea şi, ulterior, arestarea lui Mihail Moruzov, care a făcut şi desfăcut multe pe timpul lui Carol II.

în afara faptului că Zăvoianu înlocuise comisarii şi inspectorii de poliție cu legionari, se formase şi o structură paralelă: „Poliția Legionară", direct subordonată lui Horia Sima, şi care a devenit curând cunoscută prin arestări abuzive şi crime.

Tata venea zilnic acasă cu veşti, la prânz, când revenea de la slujbă, sau seara, când se întorcea de la „Clubul Tinerimii". Ba că unul sau altul dintre foştii demnitari fuseseră arestați precum fostul prim-ministru de o săptămână, generalul Gheorghe Argeşanu, când se procedase la amintitele represalii contra legionarilor după asasinarea lui Armând Călinescu, Victor lamandi, care locuise aproape de casa noastră, Teofil Sidorovici, fostul comandant al „Străjii Țării", generalul Gavrilă Marinescu, Moruzov şi mulți alții. Ba că fuseseră înlocuiți din funcții Ernest Urdăreanu, fostul director general al teatrelor din România, I.D. Suchianu, Cezar Petrescu, Păstorel Teodoreanu, Theodor Solacolu etc., etc. Pe unii îi ştiam din vedere, de la diversele parade, pe alții îi văzusem în alte împrejurări. Pe „celebrul" prefect al Poliției Capitalei, Gavrilă Marinescu, îl ştiam de la fotbal. Stătusem odată, împreună cu tata în tribună, foarte aproape de el. Era îmbrăcat sport, cu o haină albastră şi pantaloni albi. Urmărea cu pasiune meciul şi vocifera tot timpul, căci pe teren evolua echipa „Venus" pe care o

A fost un destin

trona. Pe I.D. Suchianu îl întâlnisem în fiecare iarnă, cu cei trei copii ai săi, Predeal, pe pârtiile de la „Vestea". Pe Victor lamandi îl văzusem în mai multe iduri suindu-se în maşină, pe când eu mergeam la şcoală. Locuia în casa din jptul stației de tramvai, la intersecția străzilor Vasile Lascăr şi Măria Rosetti. eodor Solacolu venea şi va continua să vină la noi în casă, când părinții aveau isafiri. Despre Moruzov auzisem diverse comentarii doar în casă pentru că afara unui cerc restrâns de foşti demnitari ai lui Carol II, nimeni nu ştia cum ița. Se

spunea că, pe vremea când era atotputernicul şef al S.S.I., ar fi apărut eori, prin diverse cercuri, sub false identități, dar nu ştiu dacă era adevărat. Unele informații despre arestări ale foştilor demnitari sau destituiri ale or înalți funcționari de stat apăreau şi în presa vremii, inclusiv injurii şi enințări la adresa acestora în jurnalele legionarilor, precum „Buna Vestire", Drunca vremii" şi „Sfarmă piatră".

Eu nu aveam timp în acea perioadă să mai răsfoiesc jurnalele. Aveam mult învățat. Eram într-o nouă clasă, era primul trimestru şi voiam să mă afirm. r ştirile proaspete cu care venea zilnic tata acasă le ascultam, căci erau nentate în special în timpul mesei de prânz sau de seară.

Tot cu ştiri asemănătoare, despre arestări sau dispariții, avea să vină mama, ițe un deceniu, la mine, când îmi făcea câte o vizită discretă la Breaza unde aflam pentru a ieşi din vizorul Securității. Alt regim, dar aceleaşi metode, '., mai bine spus, altă culoare de regirn totalitar, însă cu aceleaşi practici, în toamna lui 1940, teroarea a mers crescendo, momentul de vârf istituindu-1 masacrarea la Jilava, în noaptea de 26-27 noiembrie, a 64 de foşti nnitari, printre care şi unii dintre cei menționați mai sus. Erau s-o pățească Vrgetoianu, Ghelmegeanu şi Gută Tătărescu, arestați în ajun, dar pe care ionarii n-au apucat să-i transporte de la Prefectura de Poliție, de pe Calea toriei, la Jilava, deoarece i-a salvat colonelul Rioşanu, după cum am relatat i pe larg la începutul capitolului precedent, scriind despre fiicele acestuia. In ziua următoare, alte două crime odioase care au scandalizat întreaga nie publică, dar şi pe generalul Antonescu: uciderea în pădurea Strajnicul tarelui istoric Nicolae lorga şi, în pădurea Snagov, a profesorului Virgil dgearu, fost ministru țărănist şi unul dintre doctrinarii partidului din care ise parte. Ziarele, cel puțin cele care soseau la noi acasă, au publicat ştirea ițită cu fotografii luate la locul crimei, înfățişându-i pe Nicolae lorga şi pe jil Madgearu în poziția în care le-au fost descoperite cadavrele. Cele ale rților de la Jilava nu au fost publicate, iar presa a redat versiunea oficială a onarilor, anume că cele petrecute în noaptea de 26-27 noiembrie ar fi fost un t spontan, o reacție emoțională a celor care lucrau în curtea închisorii la humarea osemintelor „Căpitanului" şi ale celorlalte căpetenii legionare ucise nele lui noiembrie 1938. Nimeni nu credea asemenea „poveşti", lumea intuia otul fusese pus la cale, iar cercetările ulterioare au dovedit că zvonurile care ulau atunci corespundeau realității. Totul fusese ordonat de Horia Sima şi anizat de colonelul Zăvoianu, iar asasinatele de la Jilava au fost executate) echipă condusă de Dumitru Grozea, comandantul „Corpului Muncitoresc

Şerban Rădulescu-Zoner

Legionar". Această organizație de şoc a Gărzii de Fier avea şi propriul său niarş, compus de Nelu Manzati (de fapt Mânzatu), pe versuri de Radu Gyr. în acea perioadă auzeai atât de des la radio cântece legionare cu scopul intoxicării ascultătorilor, încât pe unele nu le-am uitat nici acum. Le pot fredona şi în prezent, ca şi pe cele comuniste. Am început să uit textele. Din marşul „Corpului Muncitoresc" condus de Grozea mai reţin un singur vers: „Căci tâlharii şi jidanii ne tot sug mereu, mereu".

într-o zi (acum pot să precizez: 28 noiembrie, adică exact în cea următoare asasinării lui lorga şi Madgearu), tata a venit agitat la masa de prânz, povestindu-ne că legionarii s-au baricadat în clădirea Prefecturii Poliției şi că în fața acesteia, pe Calea Victoriei, sunt masați soldați. Nici el şi nici noi nu am ştiut ce să credem, cu atât mai mult cu cât peste alte două zile a avut loc amintita ceremonie cu plimbarea prin Bucureşti a sicrielor lui Codreanu şi ale celorlalte căpetenii legionare, deshumate la Jilava şi reînhumate la „Casa Verde", în cartierul Bucureştii Noi. A participat şi Antonescu, în „cămaşă verde". Ceremonia a avut loc la 30 noiembrie, zi în care se împlineau doi ani de la uciderea acestora. Deci totul s-a petrecut după un plan pregătit cu minuțiozitate. Deshumările de la Jilava, asasinarea foştilor demnitari „răspunzători" de moartea căpeteniilor legionare, uciderea lui lorga, considerat de minţile tulburi ale „cămăşilor verzi" drept autor moral al executării lui Codreanu şi a celorlalți, toate acestea au avut loc după un calendar astfel stabilit, încât comemorarea a doi ani de la moartea „Căpitanului" şi a locotenenților săi să se facă sub semnul faptului deja consumat al „pedepsirii celor vinovați".

Peste câteva zile s-a aflat motivul baricadării legionarilor în sediul Poliției de pe Calea Victoriei, despre care ne povestise tata. Zăvoianu refuzase să se supună ordinului „Conducătorului Statului" de a preda conducerea Prefecturii Poliției Capitalei noului numit în funcția de prefect, adică generalului Emil Pălăngeanu.

începuse să circule zvonul că generalul Ion Antonescu intrase în conflict cu legionarii, cu atât mai mult cu cât, între timp, ziarele publicaseră decretul-lege prin care atingerea libertății cetățenilor, fără forme legale, şi violarea domiciliului acestora urma să se pedepsească cu muncă silnică între 5 şi 20 de ani, iar pentru omor cu premeditare, pedeapsa capitală. Nimeni nu se îndoia că acest decret-lege era un răspuns la crimele din ajun de la Jilava, Strejnicul şi Snagov. în lume, Ion Antonescu era cunoscut ca un om al ordinii şi disciplinei, onest, foarte sever, voluntar şi adesea impulsiv. Cum se explică totuşi participarea „Conducătorului", îmbrăcat în „cămaşă verde", la amintita plimbare a coşciugelor lui Codreanu şi ale „martirilor Legiunii"? în sfârşit, la Prefectura Poliției Capitalei, Ştefan Zăvoianu a fost până la urmă înlocuit, dar cu Radu Mironovici, deci cu un

alt legionar. Sunt întrebări la care lumea, cel puțin din ceea ce auzeam acasă, nu găsea răspunsuri, deşi tata era destul de bine informat prin contactele pe care le avea la „Clubul Tinerimii". Ziarele se abțineau de la comentarii de profunzime, fie că nu erau la curent, fie că nu erau lăsate de cenzură să-şi informeze cititorii, în schimb, propaganda legionară continua la radio. Până şi semnalul

A fost un destin

pauză consta din refrenul „Garda, Căpitanul şi Arhanghelul din Cer" al imnului fanta tinerețe legionară", autorul versurilor fiind tot Radu Gyr.

Zvonurile despre un conflict între Ion Antonescu şi Garda de Fier totuşi rsistau. Nimeni nu ştia însă ce-i adevărat şi, dacă-i adevărat, care va fi znodământul.

Azi totul este limpede, în acea perioadă Antonescu şi Sima se reclamau

iproc la Berlin, iar Berlinul nu se decisese încă, adică Hitler. Nu intru în

:alii, căci nu am de gând să repet ceea ce au scris alții, după cercetarea docu-

ntelor, mai ales a celor germane. Mă rezum, ca atare, a menționa doar că în

a perioadă, Ion Antonescu nu a urmărit lichidarea mişcării legionare, ci doar

iturarea conducătorilor criminali ai acesteia şi a se aşeza el în fruntea ei, ceea

nsemna crearea unui regim totalitar clasic, modelul constituindu-1 Italia unde,

>i în România, exista un rege cu prerogative de-a dreptul simbolice. De aceea,

tonescu, cu atât mai mult cu cât semnalele de la Berlin erau contradictorii, a

i îmbrăcat „cămaşa verde" la 30 noiembrie, stând alături, la amintita

?monie, de cei care ordonaseră crimele petrecute doar cu câteva zile înainte.

La începutul aceleiaşi luni o altă nenorocire se abătuse asupra unei părți a

lânilor, mai ales asupra bucureştenilor. Cutremurul din noaptea de 9 spre

noiembrie, într-o clipă tata a fost lângă mine, m-a tras din pat şi ne-am

sat sub tocul uşii de la camera mea. Ne-a zgâlțâit tare de tot. Sperietura ne-a

ut repede, deoarece tavanele şi zidurile apartamentului nostru rămăseseră

cte, nici o lampă nu căzuse, doar dulapurile şi bibliotecile se aflau la aproape

mătate de metru distanță față de pereții în fața cărora erau aşezate. Ne-am

•ozit de-abia a doua zi, când am aflat că se prăbuşise „blocul Carlton", de pe

;vardul Brătianu (azi Bălcescu). Fuseseră avariate şi multe alte case, atât în'

ureşti, cât şi la Focşani, oraş aflat în zona epicentrului cutremurului, şi în

localități. Ce ne-a impresionat în următoarele câteva zile, pe când se lucra
peranța de a fi salvați supraviețuitorii, a fost ştirea că rămăseseră inițial în
ă unii locuitori ai blocului Carlton. Aceştia ar fi făcut apeluri disperate,
a unele telefoane care mai funcționau, cerând să fie scăpați de la moarte.
ă la urmă au fost scoşi vii, din mormanul de moloz, doar un copil şi
ernanta acestuia. Mama băiatului a fost găsită moartă, iar tatăl, doctorul
ert, a scăpat de la moarte neaflându-se acasă în momentul cutremurului.
ilul salvat atunci de sub dărâmăturile blocului Carlton este în prezent medic
rectorul Institutului „Ion Cantacuzino". în urma unei adopții intervenite,
tiu când, se numeşte acum Andrei Combiescu. „Legionarii sunt de vină,
Ică s-au amestecat unde nu le fierbea oala şi i-au împiedicat pe cei de meserie
vadă de treabă", comentau mulți, după eşecul scoaterii de sub dărâmături
altora care, inițial, scăpaseră cu viață. Nu ştiu dacă asemenea acuze au
spuns adevărului. Am fost şi eu la fața locului, din curiozitate, dar n-am
t privi decât din depărtare, căci jandarmii nu lăsau lumea să se apropie.
?i în cazul în care aş fi reuşit să mă strecor tot nu aş fi înțeles care era rolul
ialiştilor, al militarilor şi al legionarilor. Seara s-a răspândit panica. Se vorbea
i replică, va urma un alt cutremur, ceea ce nu s-a întâmplat.
Şerban Rădulescu-Zoner

După ce lumea s-a liniştit au început să circule fel de fel de ştiri şi comentarii. S-a vorbit, de exemplu, despre norocul pe care 1-a avut celebrul comic Constantin Tănase şi unii colegii de-ai săi de la Teatrul „Cărăbuş". Tănase cu încă câțiva se duseseră după spectacol, în seara de 9 noiembrie, la actrița Mia Apostolescu, care locuia în „blocul Carlton", ca să joace cărți. Cum, la un moment dat rămăseseră fără băutură, plecaseră, cu puțin timp înainte de cutremur, la un local de noapte ca să continue cheful, scăpând astfel cu toții de la moarte. S-au petrecut în zilele următoare dezastrului şi scene tragi-comice. într-unul din ziarele de mare tiraj, nu-mi mai amintesc în care, au apărut liste cu numele celor considerați morți sub mormanul de moloz, din blocul prăbuşit. Numele, cu adresa respectivă, cred că fuseseră obținute de la Serviciul de evidență a populației al Poliției. Unii erau într-adevăr morți. Alții scăpaseră cu viață, căci dintr-un motiv sau altul nu se aflaseră acasă în momentul dezastrului. Dar pe listă se mai aflau şi unii bărbați care, în noaptea cutremurului, se aflau la ei acasă, lângă nevestele lor. Cum de au apărut, în acest caz, pe lista locatarilor blocului Carlton? Fuseseră proprietari sau chiriaşi ai unor garsoniere pe care le foloseau doar pentru „plăceri" extraconjugale, astfel

încât printre urmările cutremurului s-au înscris şi câteva divorțuri. Recunosc că acest cancan nu 1-am auzit atunci, ai mei se fereau să discute asemenea lucruri în prezența mea, ci peste câțiva ani, când devenisem mai copt, căci despre cutremurul din 1940 s-a mai discutat şi după trecerea unor ani buni.

în octombrie-noiembrie 1940, mama era tot mai amărâtă şi lipsea tot mai des de acasă în cursul zilei. Era la bunica, în vechea casă din Principatele Unite. Durerile pe care începuse să le aibă bunica nu dispăruseră şi se accentuau de la zi la zi. Foarte des apărea în casa bunicii doctorul Tiberiu Spârchez, pe care actualii medici mai vârstnici 1-au avut profesor, în perioada pe care o evoc, doctorul Spârchez nu ajunsese încă profesor la Facultatea de Medicină din Bucureşti. Avusese un grad didactic mai mic la clinica universitară din Cluj, condusă de profesorul Hațeganu. în urma Dictatului de la Viena, Universitatea din Cluj a fost evacuată la Sibiu, iar doctorul Tiberiu Spârchez a preferat să se refugieze în Bucureşti, unde inițial şi-a deschis un cabinet medical pe Bulevardul Dacia.

Până la urmă s-a descoperit că bunica avea cancer şi a fost operată de profesorul N. Hortolomei, nume celebru în lumea medicală de atunci şi de mai târziu. După cum profesorul ginecolog Dumitru Săvulescu a salvat cariera de medic a ginerelui său, în condițiile amintite în primul capitol al acestei cărți, la fel a procedat şi profesorul chirurg cu ginerele său, Ion Vântu. Acesta era profesor universitar la Facultatea de Drept din Bucureşti. L-am avut şi eu profesor, preda dreptul constituțional. Pentru comunişti avea însă un dosar de cadre foarte prost. Fusese primar general al Capitalei în timpul scurtei guvernări legionare. Grație doctorului Hortolomei, Ion Vântu nu a fost arestat de Securitate, precum alți colegi de ai săi şi s-a numărat totodată şi printre ultimii profesori „burjui" dați afară din Facultatea de Drept. Ca şi Mihail Eliescu, despre care am scris deja, profesorul Ion Vântu a ajuns tot la Institutul de Ştiințe Juridice

A fost un destin

Academiei, condus inițial de Ion Gheorghe Maurer. în urma reintrării acestuia înalta nomenclatură comunistă, director al institutului a devenit Traian născu, care însă rămăsese profesor la Drept, deoarece de la bun început trecuse „arme şi bagaje" de partea comuniştilor. După pensionarea sau moartea sa i ştiu exact) director al aceluiaşi institut a ajuns fostul meu profesor de drept nstituțional, Ion Vântu. Cu ani în urmă, pe când Ion Vântu era încă la catedră, rinții mei îl întâlneau în casa familiei Merlescu. Domnul Ilie Merlescu mai era acea vreme profesor de drept administrativ. Nu pot uita cele transmise mie către

profesorul Vântu, prin mama, cu prilejul unei „soarele" la familia irlescu, pe când eu eram student. „Doamnă, spuneți-i fiului dumneavoastră fie mai prudent la facultate, să nu mai critice la cursuri, în gura mare, ;imul". Pe vremea aceea făceam parte din „Tineretul universitar" al P.N.L. i în toamna anului 1947.

îmi amintesc şi de doctorul Hortolomei. L-am văzut de vreo două sau trei

Mă aflam în rezerva în care zăcea bunica, după operație, în noiembrie 1940,

:ând profesorul Hortolomei venise s-o examineze. Bunica fusese internată şi

:rată la sanatoriul „Saint-Vincent-de-Paul", care aparținea Ordinului de

igărițe romano-catolice cu acelaşi nume. De fapt, sanatoriul şi spitalul purtau

nele Ordinului călugăresc. Conducerea, administrația şi întregul personal

iical auxiliar era alcătuit din călugărițe. Medicii, bolnavii şi vizitatorii se

esau maicii superioare care conducea sanatoriul şi spitalul cu apelativul

i mere", iar celorlalte călugărițe, fie că erau asistente medicale sau simple

•miere, cu cel de „mă soeur". Purtau rochii lungi albastre, încinse cu un fel

şiret negru de care erau agățate mătăniile, iar pe cap celebrele lor bonete

•, imitând două mari aripi de pasăre. „Mă mere" şi câteva „surori" erau

țuzoaice, celelalte erau române, trecute la catolicism şi înscrise în Ordinul

nt-Vincent-de-Paul". Sanatoriul avea angajați doar câțiva medici tineri, care

urau o permanență, zi şi noapte, fiecare pacient fiind îngrijit sau operat de

?riul său medic, îngrijirea şi întreținerea bolnavilor la sanatoriu se făcea

ra cost, pare-se că sumele erau destul de piperate, în schimb Ia spital totul

gratuit. Nu existau, după cum se spune astăzi, „atenții". Tot personalul,

tuit din călugărițe, lucra din pasiunea de a-şi ajuta „aproapele aflat în

rință", după cum propăvăduise pe pământ Hristos. La miezul nopții, la

'tul clopotului de la capelă (biserica există şi azi, având o intrare din actuala

la Alexandru Demetriade), călugărițele care nu erau de serviciu în spital

m două câte două, cu lumânări aprinse, într-un lung şir, să se roage lui

inezeu. La această scenă nu am fost niciodată de față, dar mi-a descris-o atunci

? Tante", fosta mea guvernantă, internată şi ea la „Saint-Vincent-de-Paul"

ru a avea, zi şi noapte, grijă de bunica. „Else Tante" a rămas devotată

[iei noastre toată viața. După mulți ani, m-a ajutat şi pe mine, cu riscul de a

je la închisoare, pe vremea când Securitatea căuta să mă aresteze.

ntr-o zi, aflându-mă la „Saint-Vincent-de-Paul", în „vizită" la bunica,

Tivit de la fereastră un fel de paradă a unor unități militare germane.

rii şi soldații purtau cunoscutele lor uniforme „feldgrau", iar pe cap căştile

secifice pe care toți, chiar şi cei cu mult mai tineri ca mine, le ştiu din

numeroasele filme cu subiecte din al doilea război mondial. Ceea ce am văzut eu atunci pe Şoseaua Jianu (azi Bulevardul Aviatorilor) nu era de fapt o paradă, ci o demonstrație militară, un avertisment adresat în special legionarilor, că Berlinul nu va mai tolera multă vreme haosul din România. Balanța începuse să încline în favoarea generalului Ion Antonescu.

Trupe germane se aflau în România încă de la sfârşitul primei decade a lunii octombrie 1940, la cererea expresă a generalului Antonescu. Negocieri în acest sens fuseseră purtate la Bucureşti, cu o lună mai înainte. Motivul oficial, publicat şi în ziare, a fost că „Misiunea militară germană" urma să instruiască armata română pe baza experienței acumulate în timpul războiului, de la izbucnirea căruia trecuse mai bine de un an. în afara motivului oficial, Antonescu mai era interesat ca în anumite puncte strategice, în Est, dar şi în Vest, să se afle unități germane, prezența acestora fiind asigurarea privind status quo-ul teritorial existent. Oferta română a fost primită cu entuziasm de Hitler deoarece, pe această cale, zona petrolieră a României avea să ajungă sub „protecția" armatei germane. Ca atare, acordul a fost încheiat rapid, iar militarii germani au apărut la Bucureşti în a doua parte a lui octombrie 1940. Comandantul „Misiunii militare germane din România" a fost generalul Erich Hansen, pe care mama îl va întâlni într-o anumită împrejurare pe care o voi relata când va fi cazul.

Primii soldați germani pe care i-am văzut în carne şi oase au fost două santinele, în fața intrării la Hotelul „Athenee Palace". Acolo a fost pentru scurtă vreme sediul „Misiunii". Foarte curând, aceasta s-a mutat la Hotelul „Ambasador", clădire ce va rămâne ocupată de militarii germani până la 23 august 1944. într-o zi de vară, peste vreo trei decenii şi mai bine, în dreptul Sălii Dalles, un bătrânel, însoțit de o doamnă tot în vârstă, după aspect turişti veniți de la mare, m-a întrebat în nemțeşte unde este Hotelul „Ambasador", căci n-a mai fost de mult în Bucureşti şi ar dori să-1 arate soției sale. I-am explicat. Cu siguranță că a fost unul dintre locatarii acestuia din perioada pe care o evoc.

Curând după amintita aşa-zisă paradă militară germană, pe când mă aflam la sanatoriul Saint-Vincent-de-Paul, bunica a murit. O dată cu dispariția ei pentru mine s-a stins şi „Bucureştiul de altădată", al copilăriei mele.

Sanatoriul şi spitalul din dreptul „Statuii Aviatorilor" au mai funcționat până ce comuniştii s-au instalat la putere. Prin anii 1948-1949 au fost desființate. Călugărițele franțuzoaice au fost expulzate, cele române au fost „trimise la muncă", după ce renunțaseră „benevol", dar la amenințarea Securității, la călugărie. Unele dintre ele n-au scăpat nici pe această cale de „brațul înarmat al

puterii populare". Ele au fost ulterior arestate, anchetate, înjurate, cu cele mai ordinare expresii, şi acuzate de-a face parte din rețeaua de spionaj a Vaticanului, condusă în România de monseniorul Vladimir Ghika, fondatorul Spitalului Saint-Vincent-de-Paul, de „pere Franqois", ultimul preot al capelei şi de alți prelați.

în locul fostului sanatoriu şi Spital Saint-Vincent-de-Paul, profesorul C.I. Parhon şi-a instalat Institutul de Endocrinologie, care funcționează şi în prezent în aceeaşi clădire, purtând numele întemeietorului lui. Reputatul om de ştiință, C.I. Parhon, avea să devină una dintre cele mai dezgustătoare cozi

A fost un destin

s topor ale sovieticilor şi ale lui Gheorghiu-Dej, Ana Pauker etc. A fost primul -eşedinte al A.R.L.U.S. (12 decembrie 1944) prin care se urmărea rusificarea imanilor, iar cu prilejul loviturii de stat din 30 decembrie 1947, a devenit •eşedintele Prezidiului Provizoriu al Republicii Populare Române.

După atâtea nenorociri petrecute în Bucureşti, în toamna anului 1940, mei au plecat de sărbători la Predeal, luându-mă, evident, şi pe mine. De fapt, i am fost motivul principal. Mama, deşi în doliu, nu a vrut să-mi strice vacanța • Crăciun şi sa mă priveze de a schia.

Dar şi în Predeal şi la „Vila A.M.A." atmosfera a fost deosebită față de cea n trecut şi din anii următori. Pe şosea, în centru, am întâlnit în mai multe iduri unele „mărimi legionare". Locuiau la pensiunea „Carmen" despre care i mai scris. Tata mi i-a arătat pe Ion Zelea-Codreanu, tatăl „Căpitanului", pe Ilie Gârneață, şeful organizației „Ajutorul legionar". Erau îmbrăcați în be țărăneşti şi purtau pe cap câte o căciulă țuguiată din blană neagră de miel.

câte ori i-am întâlnit, căci drumul spre „vila A.M.A." trecea prin fața pensiunii

armen", eram cuprins de teamă cunoscând ororile săvârşite de către legionari.

Şi la „A.M.A." apăruseră în acea iarnă figuri noi. Profesorul universitar

n de la Iaşi, fiul acestuia, un june avocat, şi un alt tânăr, până arunci necunoscut

îl cărui nume nu-1 mai rețin. Toți trei erau legionari. Față de noi „obişnuiții ei" adoptaseră o atitudine de superioritate şi uşor sfidătoare fără a depăşi ă limitele bunei-cuviințe. Cu un anumit prilej, înainte de a ne aşeza la masă, doi tineri legionari ne-au spus că în curând Predealul va fi declarat „oraş it", de reculegere şi de rugăciune în memoria „martirilor Legiunii", reînhu-

ți în cimitirul mânăstirii din localitate, astfel încât se va pune capăt „dezmățului"

aână atunci.

Noi nu ştiam cine sunt martirii. După unul sau doi ani eu aveam să le văd -mintele. Antonescu „îi terminase" pe legionari, armata română lupta pe mtul de răsărit", iar noi, elevii, eram obligați să prestăm, în timpul verii, încă obştească", două-trei săptămâni. Nu erai reînscris în toamnă la şcoală î nu prezentai o adeverință că ai prestat „muncă obştească". Cum la Predeal mnzător de această activitate era preotul de la mănăstire, noi am fost duşi urățăm de bălării cimitirul sau să întoarcem fânul de pe terenul alăturat, aparținea tot acesteia, în aceste condiții am văzut mormintele legionarilor :ăror oseminte fuseseră aduse din alte părți, pe timpul guvernării legionare, înhumate la Predeal. Nu-mi amintesc în detaliu decât de unul singur, căci tdeauna se aflau flori şi candele aprinse. Pe crucea din piatră sau din mură era o fotografie sub care era scris „Nicoleta Niculescu". Aceasta, adaug :um, fusese comandanta cuiburilor legionare de femei, într-adevăr, avusese 3arte tragică. Arestată şi torturată, ea fusese ucisă în timpul anchetei ulie 1939) de zbirii „fostului" Gavrilă Marinescu, apoi arsă pentru ca să nu poată fi recunoscut cadavrul. Legionarii, în timpul scurtei lor guvernări, :terizată doar prin răzbunări şi crime în masă, ucigând nu numai pe foştii dversari politici, dar şi o seamă de oameni nevinovați, mulți dintre aceştia and doar „vina" de a fi evrei, reuşiseră să o descopere, să o identifice

Şerban Rădulescu-Zoner

pe Nicoleta Niculescu şi să o înmormânteze la Predeal, iar la mormântul ei să jure răzbunare, uciderea călăilor, dar şi a „jidanilor". De aceea, domnul profesor Sion şi ceilalți doi legionari de la A.M.A. ne vorbiseră în trecut despre intenția lor şi a altora de a transforma Predealul în „oraş sfânt", de „reculegere legionară".

în timpul aceleiaşi vacanțe de iarnă, şi tot la „vila A.M.A.", a avut loc într-o seară şi un conflict. Când am intrat cu toții în sufragerie, pe unul dintre pereți atârna portretul „Căpitanului". Primul care a protestat cu vehemență a fost avocatul lanculescu (nu-i mai rețin prenumele şi nu mai am pe cine întreba), tatăl viitorului actor Dinu lanculescu. A vociferat apoi şi tata, care când se supăra devenea uneori violent, fiind urmat de comesenii lor. Toți susțineau că la „A.M.A." nu se face politică, în realitate toți, în afara celor trei, erau adversari ai regimului politic existent atunci în România. Fără să am dovezi, cred că atât Codreanu-senior, cât şi Gârneață, se aflau în acea iarnă la „vila Carmen" pentru a studia terenul în vederea punerii în practică a planului de transformare a

Predealului în „oraş sfânt" sau poate veniseră la Predeal să se recreeze, precum era moda, ca mai marii zilei să vină în vacanță aici: de la Goga şi Gigurtu la Antonescu, aceştia locuind în propriile lor vile, apoi Petru Groza, Maurer, Chivu Stoica şi alți „tovarăşi" care intraseră în casele confiscate de la foştii proprietari.

După vacanța de iarnă plină de peripeții, de la cumpăna anilor 1940-1941, ne-am întors la Bucureşti, mai puțin voioşi decât în alți ani. Eu trebuia să merg la şcoală, începea trimestrul al doilea.

Odată intrat în liceu am avut, în mod inerent, alți colegi şi am legat alte prietenii. Pe unii i-am avut camarazi până la sfârşit. Am dat împreună bacalaureatul. Câțiva dintre aceştia au rămas, de-a lungul deceniilor care au trecut, printre cei mai apropiați prieteni ai mei. Alții mi-au fost colegi un timp limitat, mai lung sau mai scurt. Din această a doua categorie, pe unul 1-am avut coleg în clasa I (a V-a după actuala numărătoare) doar două săptămâni, trebuind să părăsească liceul din cauza legilor rasiale introduse de legionari şi menținute de Antonescu. Pe colegul meu de două săptămâni, din septembrie 1940, îl cheamă Vladimir (Puiu) Beliş şi atât în „epoca de aur" a lui Ceauşescu, cât şi în prezent, este profesor universitar şi director al Institutului de Medicină Legală „Doctor Mina Minovici". „Ştie multe" din trecutul îndepărtat, din cel ceva mai apropiat, din zilele lui decembrie 1989, dar şi din cursul anilor ce au urmat. După 23 august 1944, Vladmir Beliş s-a reîntors la liceu, însă nu am mai fost colegi, între timp, conform unei expresii utilizate atunci, dădusem „două clase într-un an" şi ajunsesem într-o altă promoție de elevi ai Liceului „Cantemir Vodă", în schimb, 1-am avut profesor de franceză pe tatăl fostului meu „coleg de două săptămâni", pe Alexandru Beliş. Era unul dintre profesorii noştri preferați. Când am sărbătorit 25 de ani de la terminarea liceului a fost unul dintre invitații noştri şi, după cum era şi poate mai este şi acum obiceiul, noi, oameni în toată firea, ne-am aşezat în băncile unei clase şi, după citirea catalogului, profesorul Alexandru Beliş ne-a ținut o lecție în franceză despre marii poeți ai romantismului francez, presărată cu versuri din Lamartine, Musset, Hugo, Alfred de Vigny. La vârsta lui înaintată ne-a vorbit aproape o oră fără să

avut în fața măcar vreo bucățică de hârtie cu câteva însemnări. Pe fiul său, profesorul medic legist, 1-am întâlnit după mai bine de o jumătate de veac, „Nufărul", fiecare purtând în mână câte o traistă cu rufe murdare. El era ce :e şi acum, eu eram deputat. Am schimbat câteva amabilități de circumstanță, ât. Fiecare bănuia ce gândeşte în realitate unul despre celălalt.

în primele clase de liceu, cel mai bun prieten al meu şi coleg de bancă a fost hai Korne. Unii politicieni de azi îl ştiu din scris, căci după 1989, publicația upta", pe care până nu demult o editase la Paris, circula şi în anumite cercuri litice sau intelectuale bucureştene. Nu este jurnalist de profesie, ci un prosper i de afaceri, în primii ani de „democrație originală" de la noi a făcut unele vestiții şi în România. S-a dumirit însă destul de repede cum stau lucrurile şi retras. Dacă finanțase la Paris din banii săi o publicație românească cu conți-t politic care nu-i aducea vreun venit, ci dimpotrivă, el nu a putut accepta, pa cum mi-a spus-o de fiecare dată când ne-am văzut în ultimii ani, să piardă ii din cauza unui mediu de afaceri corupt, precum cel din România.

Spre deosebire de mulți refugiați români de la Paris care cum „au dat de ie" nu au mai fost interesați de ce se petrece în „țară", mai ales în timpul nunismului, Mihai Korne a fost un continuu militant anticomunist. L-am auzit îori vorbind la „Europa Liberă", a scris împotriva regimului totalitar comunist . căutat tot timpul să facă cunoscută în Franța adevărata față a României, din ipul lui Dej şi a lui Ceauşescu. Nu a fost singurul. Au existat şi continuă să 3te la Paris grupuri de intelectuali de marcă români sau descendenții unor ulii din vechea elită a societății româneşti interbelice, unii făcând parte din bele categorii, care în trecut, ca şi în prezent, militează pentru o Românie >ră şi autentic democratică. Pe câțiva dintre aceştia i-am cunoscut după 1989, :ară sau la Paris. Pe alții îi ştiu doar de pe vremea când se mai aflau în nânia, eu fiind cu mult mai tânăr decât ei. Nu dau nume, căci s-ar putea să se îrpreteze că fac o selecție, ceea ce este foarte departe de intențiile mele. m numit doar pe Mihai Korne deoarece el a fost şi a rămas unul dintre cei i vechi prieteni ai mei.

închei această lungă paranteză despre „exilul românesc" de la Paris cu statarea că, spre deosebire de majoritatea foştilor refugiați politici români

Franța sau din alte țări occidentale, care sunt şi în prezent monarhişti sau iți afectiv de regele Mihai, Korne are o atitudine contrară. Nu am discutat ;1 niciodată acest subiect. Dacă 1-aş fi întrebat presupun că mi-ar fi răspuns lonarhia este o instituție perimată, care mai există doar în câteva țări europene are tradiția nu a fost ruptă, precum în România. Eu bănuiesc cu totul altceva. d că, în subconştientul său, el îl consideră pe regele Mihai responsabil de şitul tragic de la Jilava al fostului general de elită, Radu Korne, care nu a

altul decât tatăl colegului meu de bancă din primele clase de liceu şi vechi ten, Mihai.

Unul dintre generalii cei mai renumiți, poate chiar ilustru, prin competența i prin actele sale de bravură pe „frontul de răsărit", ajungând cu divizia sa :avalerie până în Stepa Calmucă, Radu Korne a fost considerat în epocă un

urător al Germaniei, mai degrabă un înfocat duşman al bolşevismului,

Şerban Râdulescu-Zoner

îrni îngădui să adaug eu, bazându-mă pe faptul ca i-am cunoscut bine familia. Cel puțin în casă, pe vremea când am frecventat-o eu, când nu se vorbea româneşte, se conversa franțuzeşte. Poate că s-a petrecut cu generalul Korne acelaşi fenomen ca şi cu mareşalul Antonescu care, pe vremea primei părți a copilăriei mele, pe când vorbea cu bunicul la telefon, după cum am amintit cu multe pagini în urmă, nu era germanofil, ci dimpotrivă. Oricum, documentele arată că la 23 august 1944 Hitler îl considera pe generalul Korne drept o persoană de încredere. După arestarea mareşalului şi a celorlalți demnitari români, Fuhrerul ordonase baronului Manfred von Killinger să facă tot ce-i stă în putință în vederea eliberării Mareşalului, iar dacă acest lucru nu va fi posibil să constituie un alt guvern, în frunte cu un general român de „încredere". S-a vânturat în acea noapte plină de incertitudini numele lui Radu Korne. Killinger nu a avut succes. Toți generalii români au rămas fideli regelui, inclusiv Korne.

Onoarea de militar, fidelitatea, respectarea jurământului de credință, toate acestea au fost răsplătite prin arestarea generalului Radu Korne, pe atunci bolnav, înjosirea şi torturarea, din ordinul țiganului Maromet, căpitan de Securitate şi comandant al închisorii. Din cauza bolii neîngrijite, din cauza torturii... important este că Radu Korne a murit în închisoare. Dar de toate acestea nu regele Mihai a fost vinovat, ci vremurile grele ce se abătuseră asupra României, în contextul internațional de atunci, regele, generalii şi oamenii politici, implicați în actul de la 23 august 1944, speraseră să scoată România din impas, să ferească țara de a fi transformată în câmp de luptă între germani şi sovietici şi, în acelaşi timp, să elibereze Transilvania de Nord de sub stăpânirea Ungariei. Că evenimentele au luat curând o altă turnură, azi bine cunoscută, asta reprezintă cu totul altceva. Nu-i mai puțin adevărat că regele, cel puțin atâta vreme cât ruşii îl mai „curtaseră oficial", n-a întreprins nimic pentru a-i salva pe generalii săi de furia „bestiilor roşii"; nici pentru cei implicați direct în „actul de la 23 August" şi nici pentru cei care îl urmaseră cu entuziasm sau doar din datoria de a nu-şi călca jurământul.

Curând după ce m-am reîntors cu părinții din vacanța de iarnă (1940-1941) de la Predeal, iar eu am început să merg din nou la şcoală, într-o bună zi au început să se audă în Bucureşti focuri de armă şi ceva mai târziu chiar rafale de mitralieră, îmi aduc şi acum aminte cum, într-o dimineață fiind pe strada Vasile Lascăr, în drum spre liceu, auzeam în depărtare mitralierele. Pe moment n-am ştiut ce se petrece, începuse „rebeliunea legionară". Am fost la şcoală şi în ziua următoare, pe acelaşi fond sonor, în clasă erau 2-3 absenți ca şi în orice zi

normală de şcoală. N-am văzut nici o mamă disperată, venită la liceu să-şi salveze copilul de la „moarte sigură".

Când stau şi scriu aceste rânduri, fără să vreau îmi pun întrebarea: oare care dintre mame au fost sau sunt mai bune? Ale noastre de atunci care, incontestabil, în acele momente au dat dovadă de o anumită doză de inconştiență, trimițându-ne la şcoală pentru a ne învăța să fim disciplinați, o dată ce cursurile nu fuseseră suspendate, sau actualele „mămici" care îşi țin copiii aşezați singuri pe scaune, în tramvaie aglomerate, lăsând câte un bătrân sau o bătrânică să stea în picioare alături? Iar atunci când vreun neajutorat chiar îndrăzneşte să roage

A fost un destin

89

ipilul să-i cedeze locul, sare „mămica grijulie" ca arsă: „Ce vrei, dom'le?" sau

Ie ai cucoană cu copilul, e scaunul lui!". Celor care vor zâmbi ironic citind

este rânduri, considerându-mă un bătrân inadaptabil, care se tot uită înapoi

loc să privească înainte (după cum ne „apreciau" pe noi, deputații mai vârstnici

n trecutele legislaturi), atât domnului Adrian Năstase, cât şi domnului Valeriu

Dica ejusdem țarinae le voi răspunde că, la primele mele vizite la Paris, pe când

im un om destul de vârstnic, am primit câteva lecții de educație de la verişoara

33, Lia Teju, sau de la bunul meu prieten, Vlad Lahovary. „Când te întâlneşti

vreun locatar al blocului pe coridoare sau în fața ascensorului să-1 saluți!

ică, din greşeală, atingi cu cotul, în înghesuiala din metrou, pe cineva, scuză-te

ediat: «pardon monsieur» sau «pardon madame»". Recunosc că la început

ii uitam, uneori, înainte de a mi se fi atras atenția, să mă comport astfel, deşi

i consider totuşi un om bine crescut. „Lasă obiceiurile dâmbovițene la

ntierele României", mă tachina uneori prietenul meu Vlady (Lahovary). După

>ste câteva sfaturi de „bună purtare" am fost atent la comportamentul lumii

i metrou, în timpul zilei, orice călător, fie el negru, alb sau galben, bine îmbrăcat

i cu „jeans"-i (la noi „blugi") roşi şi rupturoşi, tuns normal sau cu plete mai

:lt sau mai puțin curate, avea comportamentul care îmi fusese recomandat.

sfârşit, în dreptul uşilor fiecărui vagon al metroului parizian există scaune cu

care, atunci când pasagerii nu stau pe ele, se ridică de la sine, spre deosebire

banchetele din interior care sunt fixe. Cum ajungea vagonul aglomerat,

soanele aşezate pe scaunele cu arc, fie ele bărbaţi sau femei, bătrâni sau

îri, băieţi sau fete, se ridicau în picioare pentru a nu jena călătorii la coborârea

la urcarea în metrou. Aşadar, cum rămâne cu manierele moderne ale

amicilor" romînce, care arţăgoase îşi protejează pe scaune „copilaşii" în tram-

;le sau autobuzele aglomerate din Bucureşti sau cu vip-urile parlamentare

î îi privesc cu superioritate debordantă pe cei ceva mai vârstnici decât ei?

După această lungă paranteză, pe care nu m-am putut abţine să n-o fac,

n la depanarea amintirilor din timpul „rebeliunii" legionare. Pe la mijlocul

i de-a doua dimineţi, pe când se auzeau tot mai multe împuşcături şi rafale

rme automate, a apărut în clasă subdirectorul şi ne-a trimis acasă, adăugând

untem aşteptaţi să revenim la şcoală în ziua de 24 ianuarie, ca să sărbătorim

reunâ „Unirea Principatelor şi Victoria Legionară". A fost prima şi ultima

când 1-am văzut. Unii mi-au spus că ar fi fost profesor de gimnastică. Nu ştiu

mult. Noi aveam la „gimnastică" pe un altul, pe profesorul D. Florian,

jelit „biberon". Fusese şi profesorul tatei la Liceul „Lazăr". Pare-se că a venit

^transfer la „Cantemir", cu poreclă cu tot.

In seara zilei în care fusesem trimis acasă de la liceu am început să ne ozim, atât părinţii, cât şi eu. Se mai aflau la noi, din câte îmi amintesc, şte prieteni ai părinţilor. Rafalele armelor automate erau tot mai dese, iar :ând în când se mai auzea câte o explozie mai puternică. Nu ştiam ce să em. Se aflase că sunt lupte în oraş, între armată, fidelă generalului >nescu, şi legionari.

Şerban Radulescu-Zoner

Ceea ce ne îngrozea erau însă ştirile de la radio şi ameninţările, pline de ură, ale legionarilor, „în gaură de şarpe de vă veţi ascunde, vă vom găsi. Mihai Antonescu, Rioşanu, Cancicov, Cretzeanu, Mareş, Eugen Cristescu, Dimitriucii, Elefterştii, Veturiile şi greco-jidănimea din ţara aceasta vor simţi ascuţişul paloşului legionar", tuna vocea de la radio. La „ştiri" se anunţase că flota militară de la Constanţa a trecut de partea „Legiunii", iar divizia comandată de generalul

Corneliu Dragalina (fiul generalului Ion Dragalina, mort la datorie în 1916) a pornit din zona Braşovului spre Bucureşti, pentru a veni în sprijinul lui Horia Sima. „E grav, defecțiuni în armată, se ajunge la război civil", vocifera tata prin casă, revoltat. Ce ni s-a părut curios, de la bun început, a fost faptul că asemenea ştiri alarmante şi amintitele injurii şi amenințări nu le auzeam decât la postul „Radio România", pe unde lungi. Cum reîncepeau marşurile cu „Garda şi Căpitanul" sau cel despre „tâlharii şi jidanii care ne tot sug", treceam la postul „Radio Bucureşti", pe unde medii, pentru a asculta ştiri în continuare, iar la aceste emisiuni n-am auzit nici de Dragalina, nici de marinarii din Constanța, nici amenințări cu moartea, dar nici detalii despre ce se petrece în Bucureşti, în ziua următoare ne-am dumirit. Legionarii reuşiseră să ocupe postul de transmisie pe unde lungi de la Bod, lângă Braşov, şi prin intermediul acestuia emiteau ştiri mincinoase pentru a provoca panică, pe când emițătoarele de la Băneasa, pe unde medii, rămăseseră sub controlul armatei.

între timp în cursul nopții, mâi spre ziuă, canonada a încetat, iar în comunicatele din ziua următoare s-a anunțat că „rebelii" s-au predat. La radio cântecele legionare nu s-au mai auzit, dar se transmiteau tot marşuri din vechiul repertoriu pe care îl cunoşteam şi eu de la „cor": „Pui de lei", „La arme" etc, etc. Şi semnalul de pauză se schimbase: era începutul lui „Deşteaptă-te române", numai că atunci vechiul cântec patriotic nu era şi imnul oficial de stat. în acea vreme România avea „Imnul regal" sau „Trăiască regele", după cum îl denumeau românii, repetând primele două cuvinte ale primei strofe. Pentru cititorii tineri, dar şi pentru cei mai vârstnici, care au păstrat doar vagi amintiri din ceea ce au învățat la şcoală, fac precizarea că versurile „Imnului regal", imnul României, au fost compuse de Vâsile Alecsăndri cu prilejul ridicării statului român la rang de regat, în 1881, iar melodia aparține maiorului Hiibsch, pe atunci inspector-şef- al fanfarelor militare. „Trăiască regele" a fost imnul de stat al României de atunci şi până la 30 decembrie 1947, când a fost înlocuit cu unul compus în pripă, dar gata înainte de abdicarea forțată a regelui, de Matei Socor. Acesta, mai mult „activist de partid" decât compozitor, produsese o melodie atât de puțin impunătoare, încât până şi comuniştii, după un număr de ani, au ordonat să fie compus un alt imn al R.P.R.

Mă reîntorc în povestirea mea, de la „teroarea roşie", despre care nimeni nu credea în 1940 că se va întinde şi peste România, la sfârşitul „terorii verzi".

24 ianuarie, ca de obicei, a fost o zi nelucrătoare şi s-a sărbătorit Unirea Principatelor, dar nu şi victoria legionară, după cum ne anunțase cu două zile înainte subdirectorul liceului nostru. „Rebelii" capitulaseră încă din ziua

precedentă. Ziarele anunțaseră evenimentul şi începuseră să curgă informații însoțite cu ilustrații: despre devastarea cartierelor Văcăreşti şi Dudeşti, locuite

A fost un destin

tai ales de evrei, despre masacrarea acestora şi agățarea cadavrelor în cuiele alelor de carne de la abator, despre alte arestări şi omoruri, despre luptele ce au desfăşurat între armata scoasă în stradă, inclusiv blindate, şi legionarii ire ridicaseră baricade pe anumite străzi, lupte soldate cu morți şi răniți de nbele părți; în sfârşit, despre înăbuşirea „rebeliunii legionare" şi începerea estării participanților. Ceea ce i-a revoltat pe toți, iar pe mine m-a impresionat ribil, căci, am văzut pozele apărute în jurnale, a fost arderea de vii a doi Idați, capturați de legionari. Aceştia aruncaseră benzină pe soldați şi le dădură foc. Nu e de mirare, în afara legionarilor cu vechi state de serviciu, care au nişte fanatici, o dată cu ajungerea acestora la putere, toți lumpen-ii îhalalelor, toată scursura societății simpatiza sau se încadrase în „Garda de ;r", căci în asemenea vremuri tulburi era rost de furat, de ucis, de devastat. ir nu numai asemenea declasați participaseră la „rebeliune", ci şi muncitori i Bucureşti, într-adevăr nu mulți, dar suficienți. Probabil, în urma unor omenea afirmații unii „specialişti" îmi vor sări în cap. Dar eu, şi nu ei, L văzut - umblând pe străzile Bucureştiului după încetarea focului - vestigiile baricade alcătuite din tramvaie şi autobuze ale S.T.B. (Societatea de Tramvaie cureşti, denumită pe vremea comuniştilor întreprinderea de Transport :ureşti, adică I.T.B.). Eu, şi nu ei, am auzit vorbindu-se, z'n mediaş res, că nu mai S.T.B.-iştii deveniseră legionari, ci şi lucrătorii din alte întreprinderi, sfârşit, din cine fusese alcătuit „Corpul Muncitoresc Legionar" în frunte cu mitru Grozea, care a condus masacrul de la Jilava şi pe cele din zilele eliunii? Din burghezi, deşi şi unii dintre aceştia au fost legionari, sau din rători? încă din acele zile auzisem acasă, la liceu şi la radio numele „Grozea". pa reprimarea „rebeliunii" a circulat multă vreme zvonul că Dumitru Grozea, î dispăruse între timp, ar fi fugit „la ruşi". Se ştie, încă mai demult, că zvonul ist fals şi special lansat de serviciile secrete germane pentru a nu se afla vărul că fusese salvat tocmai de acestea, ca şi Horia Sima şi o parte din itenenții săi. Cum în România, arunci ca şi acum, unele secrete ajung la urechile tora care nu au nici o legătură cu acestea (doar în timpul dictaturii comuniste etele au fost bine păstrate, datorită Securității, dar şi pentru că „totul" era et, chiar dacă şi atunci au mai circulat şi câteva „zvonuri adevărate"), încă erioada la care mă refer se aflase că Horia Sima şi alte căpetenii legionare se giaseră în Germania. De ce se lansase atunci falsul zvon, de către cei •esați, că Dumitru Grozea „fugise la ruşi"? Răspunsul este foarte simplu, şea condusese pe muncitorii legionari, iar

„leagănul proletariatului" era S.S. Pe această cale se sperase să se împuşte doi iepuri deodată. Pe de o e, să se estompeze informația că toți capii „Gărzii" se refugiaseră în nania, iar pe de altă parte, să se inducă ideea că ororile muncitorilor lui :ea ar fi fost teleghidate de la Moscova şi nu de la Berlin, de către Himmler. Zum s-a ajuns la conflictul armat dintre Horia Sima şi Ion Antonescu? Când lecis acesta din urmă să acționeze? Care au fost principalele faze ale îliunii"?

Şerban Rădulescu-Zoner

Cred că se impun câteva explicații sumare, cu precizarea că nu fac parte din propriile mele amintiri, ci sunt desprinse din literatura istorică de specialitate, mai ales, din amintita carte a fostului meu coleg de „breaslă", Aurică Simion (decedat cu vreo două decenii în urmă). Resping afirmația unora care, cu dispreț, declară acum, fără să fi trecut vreo zi prin arhive, că tot ceea ce s-a scris în domeniul istoriei, până în 1990, este pură maculatură ce trebuie aruncata la coş. Dar, în acelaşi timp, susțin că majoritatea contemporaneiştilor de atunci au fost obligați să deformeze istoria, la ordinul politrucilor şi să scrie după cum bătea vântul la Secția de propagandă a C.C. al P.C.R. Unii istorici de atunci au chiar supralicitat sau, după cum se spune în popor „se aruncau ca proasta la aşternut". Orice regulă are însă şi excepții, iar una dintre acestea s-a numit Aurică Simion.

Inițial Reichsfiihrer-ul S.S. Heinrich Himmler, în a cărui subordine se aflau, printre altele, şi serviciile secrete germane, inclusiv temutul G.E.S.T.A.P.O. (Geheimstaatspolizei), dar şi unele căpetenii ale structurilor partidului nazist sau, mai exact, ale Partidului Muncitoresc Național-Socialist (aceasta a fost denumirea în traducere românească a partidului unic din Germania hitleristă), precum Baldur von Schirach şi Alfred Rosenberg, au susținut necondiționat „Garda de Fier" şi pe Horia Sima. „Auswărtiges Amt", adică Ministerul de Externe, condus de Joachim von Ribbentrop, înclina spre Antonescu deoarece pentru viitoarele faze ale războiului bogățiile solului şi, mai ales, ale subsolului României (cu precădere țițeiul) erau necesare Germaniei, iar acestea puteau fi exploatate metodic doar într-un climat de ordine, pe care Antonescu era hotărât să-1 restabilească, şi nu în cadrul haosului economic provocat de legionari. După cum am mai menționat, Berlinul, într-o primă fază, a încercat în mai multe rânduri să mențină în România status quo, în sensul de a determina pe legionari să respecte statutul de „Conducător al Statului" pe care îl avea generalul Ion Antonescu. Nu s-a putut ajunge la un modus vivendi între cele două părți. Nici Horia Sima nu era dispus să stea la ordinele „Generalului", nici Antonescu nu a reuşit să-şi subordoneze „Garda de Fier", după cum ar fi dorit, în sfârşit,

Antonescu, fire autoritară, adept al disciplinei severe, dar şi un militar de elită, pentru care onoarea era mai presus de orice, nu putea accepta haosul din țară provocat de legionari şi nici n-a fost dispus să-şi mânjească mâinile cu sângele oamenilor politici ucişi de legionari, fără a fi fost măcar judecați.

Cărțile nu se jucau însă la Bucureşti, ci la Berlin. Cu prilejul vizitelor efectuate de Antonescu în Germania, printre care şi cea din 23 noiembrie 1940, când România prin semnătura „Conducătorului" a aderat la „Pactul tripartit" (Germania, Italia, Japonia), i se dăduse de înțeles că factorii de decizie din capitala Germaniei îl susțin. Horia Sima, având propriile antene la Berlin, sprijinit totodată la Bucureşti nu numai de şeful centralei S.D.-ului (Serviciul secret de informații externe) din România, ofițerul S.S. von Bolschwing, dar şi de Hermann Neubacher, diplomat, ataşat cu probleme economice (când la Bucureşti, când la Sofia), pusese la cale răsturnarea de la putere a lui Antonescu, până ce acesta nu va fi primit binecuvântarea lui Hitler. Ceea ce nu a ştiut Sima, până la urmă, a fost faptul că Fiihrer-ul îi dăduse această „binecuvântare" lui Ion Antonescu,

A fost un destin

Berghof, în Alpii bavarezi, cu prilejul întrevederii din 14 ianuarie 1941. Hitler i-a dat nici atunci un răspuns tranşant generalului român, dar i-a dat de eles că el este „preferatul" şi că are mână liberă din partea Reich-ului.

Dezinformat, Sima a ordonat pregătirea răsturnării prin forță a „Conducă-
ului Statului". Acesta din urmă, bine informat, a dispus ocuparea de către
nată a principalelor instituții ale statului şi, mai ales, a celor de importanță
ategică. Antonescu i-a lăsat pe legionari să le atace, iar militarii doar să
osteze, încât la Berlin să se ştie că legionarii poartă întreaga vină pentru ceea
va urma. Obținând şi întăriri din provincie, armata a primit ordin să treacă
>i deschis la reprimarea „rebeliunii" şi, în acest context, legionarii şi-au ridicat
intitele baricade. Până la urmă, s-au blocat în diversele lor sedii, mai ales în
central, de pe strada Roma (în respectiva clădire, în timpul regimului
nunist, a fost mai întâi un cămin studențesc şi, ulterior, primul sediu al
jmitetului pentru ştiință şi tehnologie" care, după ce tov. acad.dr.ing. Elena
luşescu a devenit preşedinta acestuia, s-a mutat în „Palatul Victoria", iar în
zent casa, complet renovată, adăposteşte o policlinică), în sfârşit, cel care i-a
vins pe Sima şi pe „aghiotanții" săi să depună armele a fost chiar diplomatul
mân Neubacher, care până atunci îi sprijinise deschis. Dar tot ei avea să se

mă, într-o discuție foarte aprinsă cu Antonescu, după încetarea ostilităților, efii „Gărzii de Fier" să fie arestați şi executați. De această dată, diplomatul mân executase ad litteram ordinele de la Berlin. De altfel, atât Hermann ibacher, cât şi comandantul „Misiunii militare germane în România", eralul Erich Hansen, au avut un rol major în transferarea, pe ascuns, din nânia în Germania, a lui Horia Sima, Nicolae Pătraşcu, secretarul general al scării Legionare", Grozea, lasinschi, Papanase ş.a. Tot din ordin, legionarii Germania urmau să constituie pentru Hitler o armă de presiune, de şantaj, 3ra lui Antonescu pentru a-i smulge în viitor tot mai multe concesii de ordin lomic, politic şi militar.

S-a discutat şi s-a povestit mult în epoca despre „rebeliune". Unele episoade n aflat chiar atunci sau peste câțiva ani de la cei care le-au trăit. Michaela eseu, pe care o cunosc de când eram adolescent, fiică a inginerului Olivier eseu (frate cu profesorul universitar Victor Slăvescu, economist de marcă, •al şi fost ministru pentru înzestrarea armatei în guvernele prezidate de iarhul Miron Cristea, Armând Călinescu, Constantin Argetoianu şi orghe Tătărescu, februarie 1939 - iulie 1940), mi-a relatat că în zilele şi ile „rebeliunii" ea cu întreaga familie se refugiaseră în camerele din fundul >riei lor case, deoarece apartamentul de la etajul superior fusese ocupat de a legionari care trăgeau cu furie spre casa de vis-â-vis a lui Mihail Ralea, >e strada Washington, de unde militarii răspundeau cu rafale de arme mate spre „casa Slăvescu", pentru a lichida pe menționații legionari din sarda ocupată. Curând după reprimarea „rebeliunii", prietenul meu Mircea eseu, fiul profesorului de la Drept, Ilie Merlescu, mi-a povestit ce s-a nplatîn aceeaşi perioadă, în casa colonelului (nu ştiu dacă ajunsese deja ral) C. Orezeanu, din apropiere. De.altfel, povestea cu luptele din jurul

Şerban Râdulescu-Zoner

^ ~

casei lui Orezeanu, o clădire care exista şi în prezent, cam peste drum de Cişmigiu, la începutul străzii Cobălcescu, a circulat prin „tot Bucureştiul" de atunci, provenind din surse diferite. Ce s-a întâmplat? într-una din acele nopți de groază a „rebeliunii", un grup de legionari veniseră să-1 aresteze sau chiar să-1 împuşte pe Orezeanu, considerându-1 un „om de încredere" al lui Antonescu. Acesta, după ce-i ceruse telefonic întăriri lui Rioşanu, a deschis focul contra legionarilor. La uşa principală trăgea el, pe când fiul său, Nini, îi încărca pistolul, iar la intrarea de serviciu trăgea Dudu, fiul mai vârstnic, pistoalele fiind încărcate de sora sa, al cărei nume 1-am uitat.

După câțiva ani, mai precis în vara lui 1944, când mulți bucureşteni părăsiseră temporar oraşul din cauza bombardamentelor aeriene anglo-

americane, 1-am întâlnit de mai multe ori pe Nini Orezeanu la Predeal. Generația mea începuse să danseze şi să facă curte fetelor. Nu ştiu unde locuia Nini Orezeanu, fie la Sinaia, fie la Buşteni. Direcția generală a C.F.R., în fruntea căreia Antonescu numise pe generalul Orezeanu, fusese evacuată pe Valea Prahovei. Fiul său mai mic, Nini, cu vreo 4-5 ani mai vârstnic decât mine, apărea din când în când la Predeal, la câte un „ceai dansant". Noi, mai tineri, îl consideram un fel de arbiter elegantiae. Era îmbrăcat întotdeauna „â la Malagamba", cămaşă albă cu guler înalt, cravată subțire, sacou mai lung decât cele obişnuite, pantaloni strâmți. Ceea ce ne dădea gata era automobilul cu care venea şi, mai ales, faptul că la volan purta întotdeauna mănuşi de antilopă. Maşina nu era a lui; nici un tânăr de vârsta sa nu era pe atunci posesor de autoturism. Unii aveau, în cel mai bun caz, câte o motocicletă de mică capacitate. Nini Orezeanu venea probabil cu autoturismul lui taică-său sau cu vreo maşină din dotarea Direcției Generale a C.F.R., ca să dea gata fetele. Şi mai avea un atu. Cel de a fi fost „un luptător" contra legionarilor în timpul „rebeliunii". De fapt, nu trăsese nici un foc, totuşi, avusese meritul de a-1 fi ajutat pe taică-său să nu cadă în mâna legionarilor.

Imediat după reprimarea „rebeliunii" au circulat în Bucureşti şi informații hazlii, cum că unele grupuri de legionari ar fi circulat pe străzi strigând „fluier, duce, jos nasoii", în loc de „Fiihrer, Duce (adică Mussolini), jos masonii". Eu cred că era o invenție, românul fiind întotdeauna gata să facă „bancuri". S-ar putea, totuşi, să fi fost adevărat, căci, pe de o parte, legionarii au dus o vie campanie împotriva masoneriei, organizând în lunile cât au fost la putere şi o expoziție pe această temă, pe de altă parte, mulți din pleava mahalalelor, după cum am mai menționat, invadaseră în acele zile centrul Bucureştiului. Aceştia habar nu aveau de „Fuhrer", „Duce" şi, cu atât mai puțin, de francmasoni.

După 24 ianuarie 1941, totul intrase într-o anumită normalitate. Se restabilise ordinea, Antonescu devenise pentru o vreme „omul zilei" fiindcă salvase țara de legionari, până şi evreii au răsuflat uşurați fiindcă pericolul devastărilor, crimelor şi masacrelor dispăruse, deşi „Conducătorul" rămăsese antisemit, iar legile privind discriminarea rasială nu fuseseră abrogate.

La noi, la liceu, totul se desfăşura normal, doar directorul se schimbase, în anii 1941-1944 Liceul „Cantemir Vodă" a fost condus de profesorul D. lonescu-Sachelarie. Un profesor foarte cultivat, mare amator şi colecționar

A fost un destin

tablouri, excesiv de prejos în comportament şi în limbaj. Pentru mine marea lamitate a fost că dirigintele, lancu Garabet, alt fost profesor al tatei la Liceul

azăr", mă pusese cestor. După fiecare recreație, până la intrarea profesorului clasă, trebuia să stau la catedră şi să „țin linişte". Dacă nu era linişte, iar pe >lă nu erau trecute numele răilor, eu eram pedepsit. Totul se aranja până la na, căci era câte un coleg pe coridor care „ținea şestul" şi când intra pedagogul :lasă la control, toți colegii erau la locurile lor şi tăceau mâlc. Dar unul dintre iagogi, parcă Petrescu (îmi amintesc doar porecla, căci tot liceul îi spunea îs") era mai „vigilent" şi pentru orice abatere a vreunuia, indiferent din ce să, îl scotea la „raport". Asta mă plictisea cel mai mult, căci la prânz, în loc plec cu colegii acasă, trebuia să rămân şi eu la „raport", care dura mai bine o jumătate de oră. Toți cei scoşi în fața directorului erau înşirați în ordinea scătoare a claselor, vis-â-vis stătem noi, cestorii, cu condica sub braț. După ?va minute apărea „Sache", căci şi directorul avea o poreclă, mai nevinovată, >arece era doar o prescurtare a numelui său. „Dumneata?", întreba Sache. •am făcut nimic, domnule director", era eternul răspuns al „împricinatului". îrvenea „Fâs": „A fost obraznic". „Te văd un băiat subțire, cum poți avea comportament de golan?", întreba retoric directorul, apoi urma verdictul: vii cu părinții la şcoală!". „L-am prins chiulind la closet", reclama în tinuare „Fâs". „Vai, cum se poate, domnule elev?". „Păi, dacă îmi venea", ?undea câte unul mai obraznic. Urma din nou verdictul: „Cestor, notează: zile eliminare pentru chiul şi pentru obrăznicie" etc., etc. Asemenea scene au loc zilnic, la sfârşitul orelor de curs. „Raportul" se desfăşura în sala din cancelariei unde, în ultimii ani, acum la bătrânețe, am fost de fiecare dată ot. Acolo votează şi Mugur Isărescu, şi Theodor Stolojart, şi alte notabilități cartier, fie actuale, fie din „epoca de aur".

Amintitul nostru director, de a cărui prețiozitate noi ne amuzam copios, uneori foarte sever, iar „pilele" nu funcționau. Nu pot încheia aceste câteva ntiri din primii mei ani de liceu, fără să mai relatez o întâmplare care s-a ecut pe când mă aflam, cred, în clasa a IlI-a gimnazială. Printre cadrele ictice ale liceului figura şi profesorul de chimie, Ionel N. Longinescu, poreclit urcă". După cum am auzit ar fi fost tobă de carte, dar era timid, chiar s. Nu se putea impune în fața elevilor şi, ca atare, în timpul orelor sale de ue era de-a dreptul un vacarm, într-o bună zi, cei din clasa a Vl-a întrecusem ; măsură. S-a supărat rău „Sache", de astă dată. A convocat în curtea liceului »ți elevii şi, după ce ne-a aşezat pe clase în careu, s-a pronunțat „pedeapsa".

elevii clasei a Vl-a au fost eliminați timp de o săptămână, fiind totodată
emnați la domiciliile lor, dirigintele urmând să facă controale inopinate.
i-a temut directorul nostru nici de ceea ce va spune „Ministerul", nici de
d că tatăl elevului Dan Fințescu era arunci ministru, nici de faptul că părintele
ilui Petre (Pierrot) Strat era prieten cu Mareşalul etc., etc. Am relatat această
nplare pentru ca părinții elevilor de azi să compare comportamentul
corilor actuali cu al celor din trecut. Ceva mai târziu, colegul meu Sandu
anu era tot timpul în coada clasei, ba a rămas o dată chiar şi repetent, deşi
Şerban Râdulescu-Zoner

tatăl său deținea un post înalt la Banca Națională. Nu existau, pe vremea aceea, „atenții" pentru profesori, nici cadouri individuale sau colective la sfârşitul anului şcolar, sub formă de recompensă pentru efortul depus. Asemenea obiceiuri, ca să nu le numesc acte de corupție, au apărut pe vremea comuniştilor, mai ales în „epoca de aur", dar nu se luau de regulă măsuri disciplinare, căci corupții de atunci erau campioni în a aduce osanale „Tovarăşului şi Tovarăşei" şi/sau colaborau „patriotic" cu „Organele". După căderea regimului comunist, dar nu şi a vechilor mentalități, cadourile au luat şi forma unor plicuri cu „foi verzi" înăuntru, căci de, suntem doar în „economie de piață". Există, desigur, şi numeroase excepții dar care, după cum am mai menționat, nu fac decât să confirme regula. „Ce tot priviți în trecut, domnule deputat, pe noi nu ne interesează ceea ce a fost, noi privim doar înainte", mi-au spus adesea unii colegi, pe vremea când eram parlamentar. Cred că exemplele mele sunt concludente căci, de fiecare dată când „construieşti" pentru viitor e bine să mai arunci fugitiv şi câte o privire înapoi. Culmea este că unul dintre foştii colegi parlamentari care îmi făceau reproşuri de acest fel, devenind limbut, după mai multe pahare cu băuturi fine (ne aflam amândoi într-o delegație oficială în străinătate), a început să se laude că-şi pregăteşte teza de doctorat. „Cum reuşiți în acelaşi timp să fiți şi în biblioteci, şi la masa de lucru, şi în Parlament?", am întrebat eu. „Păi am un colectiv care lucrează, eu dau doar ideea", a fost răspunsul. In vino veritas. Era un „fost" care priveşte acum doar spre viitor. Şi, totuşi, colegul pe care îl luase gura pe dinainte făcuse unele progrese. „Dădea ideea", pe când unii şefi ai săi, tot din trecut, dar din cel apropiat, fuseseră şi mai „pragmatici". Până şi ideea aparținea „negrilor" care le scriau teza de doctorat de la un capăt la celălalt. Voi mai reveni asupra acestui subiect când voi ajunge cu mărturiile mele la „epoca de aur". Deocamdată mă reîntorc la amintirile de pe vremea când eram licean.

După acest început, cu ororile şi luptele de clasă relatate, restul anului şcolar 1940-1941 s-a desfăşurat în linişte, îmi amintesc doar că acasă s-a discutat despre numărul foarte mare de militari germani aflați în țară. O parte din aceştia au fost doar în trecere, constituind forțele militare care au invadat ulterior Iugoslavia şi Grecia. La „actualitățile sonore" se arătau scene ale războiului victorios dus de către nemți în Balcani (6 aprilie - 31 mai 1941). De când România devenise aliata Germaniei, iar Wehrmacht-ul avea tot mai multe trupe în țara noastră, la cinematografe se prezentau două „jurnale": unul românesc şi altul nemțesc, U.F.A., dar cu comentarii tot în limba română, îmi amintesc şi acum scenele cu avioanele Stukas, bombardând în picaj Londra sau cele cu unitățile de paraşutişti lansate asupra insulei Creta. Lumea devenise în mare parte apatică, se obişnuise cu ideea că în Europa e război, că victoriile germane vin una după alta şi era mulțumită că România nu era antrenată în conflagrația mondială.

In Bucureşti lumea mergea la teatru, la cinematograf, unde mai rulau încă şi filme americane, la concertele duminicale de la Ateneul Român, la restaurant, la cârciumă, la petreceri, la plimbare prin parcuri şi la „Şosea", la meciuri de fotbal etc. Fiecare îşi petrecea timpul liber după propriul gust şi în funcție

A fost un destin '

97

banii pe care îi avea în buzunar. Lumea devenise mai puțin pătimaşă şi mai in interesată de politică, fie internă, fie internațională. Existau, ce-i drept, inii, precum tata, care nu se lăsau până nu ascultau seara „Radio Londra" : pe româneşte, cât şi pe franțuzeşte. La 9 seara, Londra avea o emisiune de ră intitulată „Leş Francais parlent aux Frangais". După ştiri şi comentarii, :siunea se încheia cu aşa-zise mesaje personale de tipul „La panthere est vee â sa destination" sau „Madelaine aime bien son parfum". Mă distrau, î mi-a explicat că sunt mesaje codificate ale conducerii de la Londra a îistenței franceze" în frunte cu generalul de Gaulle către „partizanii" din ața. în acea vreme nu erau mulți, adaug eu acum. Atâta vreme cât „pactul bentrop-Molotov" a funcționat nu a zburat nici un chipiu de pe capul vreunui ?r german din Franța.

Primul meu an şcolar la Liceul „Cantemir Vodă" s-a încheiat într-o atmosferă r aparent destinsă. La serbarea de sfârşit de an a venit şi tata la şcoală. Era te mândru, căci urma să mi se înmâneze premiul întâi. Liceul nu avea, după L nu are nici acum, o sală de festivități. Deşi de regulă era cald, serbările se :ăşurau în sala de gimnastică. Programul era, cu mici variațiuni, mereu acelaşi semănător cu cel din alte licee: poezii, coruri, discursul directorului şi cel jdio al şefului promoției de absolvenți. Acesta a fost ținut de elevul iscu-Călineşti. Nu vorbisem

niciodată cu el, era prea mare. L-am revăzut o ură dată la televizor, după 52 de ani. Era medic balneolog, pare-se destul unoscut, liberal, şi candidat la alegerile din 1992. Dar atunci liberalii nu euşit să intre în Parlament.

încă din primăvară, lumea începuse să fie cuprinsă de o anumită rtitudine. Se pregăteşte oare România de război? Un indiciu pentru cei care e aflau în „secretul zeilor" a fost caracterul deosebit al paradei de 10 Mai la , ca de obicei, am fost de față împreună cu tata. Dacă pe mine, care aveam ci doar 12 ani, m-a entuziasmat discursul generalului Antonescu, dar şi al lui noii promoții de ofițeri activi, denumită „Mihâi I", în care s-a vorbit >re menirea acesteia de a lupta pentru reîntregirea României, ciuntită cu un lainte, evident că cei mai copți la minte decât mine nu puteau decât să luzioneze că într-un viitor, pe care nimeni nu-1 putea preciza, România va în război. Cum România era aliata Germaniei, cum în țară se aflau trupe lane, la această paradă militară, pe lângă unitățile militare române, a defilat ias de gâscă" şi un batalion german. Nimeni nu se îndoia că, în cazul în care război, „reîntregirea" avea să se facă spre Est şi nu spre Vest. 2ând se va întâmpla aceasta nimeni nu ştia. Nu ştia atunci cu precizie nici ralul Antonescu, mi-aş permite să adaug acum.

^a 18 decembrie 1940 Hitler semnase Directiva 21, adică planul cu nume icat „Barbarossa", privind atacarea în primăvara următoare ă U.R.S.S. al, Fiihrer-ul îl anunțase pe Antonescu asupra hotărârii sale de a pune în are „planul Barbarossa" de abia la 12 iunie 1941, în cadrul unei întâlniri la chen. Este adevărat că, între cele două date, au mai avut loc contacte no-germane, tatonări reciproce, dar nimic precis. Cel care îl pusese inițial

Şerban Rădulescu-Zoner

T

în temă pe Antonescu privind o eventuală invadare a U.R.S.S. de către armata germană a fost mareşalul Hermann Goring, cu prilejul întrevederii de la Viena din 5 martie 1941. Atunci mareşalul german ceruse generalului român 20 de divizii, în ipoteza atacării U.R.S.S. în primul Consiliu de Miniştri, după această întâlnire, Antonescu, într-o prezentare-bilanț asupra vizitei sale în Germania, nu a suflat o vorbă despre problemele politico-militare discutate cu Goring. Păi, dacă nici Antonescu nu ştia precis când va începe războiul în Răsărit, iar miniştrii săi nu ştiau nici cât ştia Antonescu, cum avea să cunoască marele public ceva în plus, chiar şi cei „bine informați"? Şi totuşi, lumea intuia, în mod inexplicabil pentru mine, că ceva avea să se întâmple, iar atmosfera de la parada militară de 10 Mai a fost una care prevestea un viitor război.

Atunci, defilarea armatei nu a mai avut loc pe câmpul de la Cotroceni, ca pe vremea lui Carol II, ci pe Şoseaua Jianu, adică pe actualul Bulevard al Aviatorilor.

încă din anii precedenți Şoseaua Jianu devenise mult mai populată, chiar şi în zilele obişnuite, decât în perioada primei părți a copilăriei mele. O parte a celor care se plimbau, cu ani în urmă, pe Kiseleff se mutaseră pe Jianu. Acest fapt se datora salbei de lacuri care apăruseră în partea de nord a Bucureştiului, încă din ultimii ani de domnie ai regelui Carol II, o lucrare de amploare care s-a datorat inginerului Nicolae Caramfil, în acea vreme director general al Uzinelor Comunale Bucureşti (U.C.B.). Aceasta, sub egida Primăriei, se ocupa de exploatarea apei şi a sistemului de canalizare a Capitalei, în urma apariției, în cadrul acestei vaste lucrări, a lacului Herăstrău, a parcului cu acelaşi nume şi a restaurantului „Pescăruş", mulți ajunseseră să prefere plimbarea în această zonă decât pe vechea şosea Kiseleff, cu aleea bicicliştilor şi a călăreților. Pe cealaltă parte a iacului fuseseră amenajate câteva cluburi de agrement, membrii acestora împreună cu familiile lor având la dispoziție terenuri de tenis, mese de ping-pong, ambarcațiuni de toate tipurile, pontoane pentru amatorii de înot. în acea vreme apa lacului Herăstrău nu era câtuşi de puțin poluată. Cel mai „şic" era considerat Yacht Clubul Român condus de Robert Furnaraki, un industriaş. A.M.A., al cărei membru era tata cu ai săi, după cum am mai menționat, avea şi ea un astfel de club. Datorită posibilității de a practica diverse sporturi, din primăvară şi până în toamnă, numărul membrilor A.M.A. a crescut foarte mult. Nu mai erau doar jurişti, deşi aceştia continuau să predomine, ci şi alte persoane cunoscute ale elitei bucureştene din epocă.

Nu-mi aduc bine aminte dacă în perioada războiului sau în anii imediat postbelici le-am văzut adesea pe domnişoarele Liliana şi Alina lorga la Clubul A.M.A., de pe malul lacului Herăstrău. Veneau să joace tenis. Toată lumea ştia că sunt fiicele marelui istoric. Prima, ceva mai înaltă decât sora ei, frumoasă, blondă, cu părul lung, coafată gen „Alida Valii", avea să se mărite cu reputatul istoric şi viitor membru al Academiei, Dionisie Pippidi. Cei doi sunt părinții actualului cunoscut istoric şi profesor Andrei Pippidi. Cea de-a doua fiică a lui Nicolae lorga, Alina, după cum mi-o amintesc eu, era ceva mai scundă decât sora ei, brunetă şi tunsă scurt, şi avea să se mărite cu un diplomat portughez, Laplasa.

A fost un destin

în acea vreme, unele doamne mai de moda veche jucau tenis purtând câte stă albă, ceva deasupra genunchilor. Cele tinere, printre care şi domnişoarele ;a,

trecuseră la ținuta modernă pentru tenis, adică purtau „short". La fel şi inii, „tradiționaliştii" erau cu pantaloni albi lungi, cei „moderni" trecuseră short".

Unul dintre aşii de pe terenurile de tenis de la A.M.A. era un tânăr avocat, jlae Baciu. Deşi nu era prea înalt, avea o carură atletică. Era şi unul dintre cei reputați înotători, care veneau în acea vreme în clubul de pe malul lacului ăstrău. în ultimele decenii ale regimului comunist 1-am auzit de câteva ori jind la „Europa Liberă". Trăia în Hawaii. Inițial, nu mi-am dat seama că una şi aceeaşi persoană. De abia când i-am citit, cu câțiva ani în urmă, una numeroasele cărți editate în exil (mă refer la Agonia României, publicată în ' şi în România), mi-am dat seama că Nicolae Baciu din S.U.A., care de când ;nise cetățean american a scormonit arhive, a scris numeroase articole şi pentru a face cunoscută în țara sa de adopție soarta nenorocită a României, tenismanul şi înotătorul de la A.M.A., din perioada pe care o evoc. Luase i exilului, după ce cunoscuse închisorile comuniste ale lui Teohari Georgescu. use Dunărea şi Drava înot, după care, până a ajunge în Occident, mai făcuse tagiu şi prin temnițele lui Tito.

După-amiezele, pe când unii plecau pe lac cu yole, schifuri, caiace sau simple

i de agrement, iar alții jucau tenis, seniorii, printre care şi părinții mei, se aşezau la câte o masă de bridge, pe sub sălciile de la mal.

Moi, cei mai tineri sau încă copii, nu prea evoluam pe terenurile de tenis, mult priveam, în schimb, cum dădeau căldurile, dădeam buzna la A.M.A. înotăm în lac. Toți amicii mei, pe unii i-am amintit în cursul acestei evocări, :lau pe pontoanele de la marginea apei. Unii dintre părinții acestora se iseseră la A.M.A. doar pentru a da copiilor lor posibilitatea de a merge la ii de pe marginea lacului Herăstrău. Nu 1-am văzut, de exemplu, niciodată :est loc de agrement pe profesorul C.C. Giurescu, pe cumnatul acestuia, Mehedinți, sau pe profesorul Gheorghe Strat, în schimb, copiii lor, cu care . prieten, erau mai tot timpul fie la înot, fie la canotaj. Toți din cercul meu, lai larg, se aflau, până la plecarea în vacanță sau toamna până la începerea ., pe malul lacului Herăstrău fie la „Yacht Club", fie la A.M.A. între acestea se mai afla un altul, cu acelaşi profil, „Metropola", înființat de inginerul lae Caramfil pentru colaboratorii săi. Tot Caramfil luase inițiativa parcelării ului care azi se numeşte „cartierul Primăverii", dând posibilitatea unora e salariații săi de la U.C.B. sau de la S.G.G.E. (Societatea Generală de Gaz îctricitate) să-şi construiască, cu credite obținute de la bănci, câte o casă. eastă zonă şi-au ridicat vile şi alții care nu aveau nimic în comun nici cu 3., nici cu S.G.G.E., precum tatăl inginerului sau, după cum am amintit, iul meu Emil Nădejde. Toți, absolut toți cei care şi-au construit atunci, în

tita zonă, o casă, mulți făcând chiar sacrificii băneşti, precum salariații lui ae Caramfil, au fost dați afară din propriile lor locuințe, unii obligați să-şi i mobila pe loc, în urma instaurării dictaturii comuniste. Acolo s-a instalat, Şerban Rădulescu-Zoner

la de-a gata, „nomenclatura" P.C.R., iar când vremurile s-au schimbat, unii dintre foştii „tovarăşi" de vârf sau urmaşii lor n-au mai vrut să plece. Din cauza acestora s-a născut disputa „caselor naționalizate", din cauza unei legi strâmbe, în spatele căreia se aflau tot ei, a apărut „conflictul" dintre „chiriaşi şi proprietari", iar atunci când unul dintre cei îndreptățiți să-şi reintre în proprietate câştiga procesul, „locatarul" refuza să plece. Unul dintre cele mai cunoscute cazuri a fost refuzul juristului şi fost prim-ministru al lui Gheorghiu-Dej şi Ceauşescu, I. Gh. Maurer de a se supune unei hotărâri judecătoreşti definitive în favoarea profesorului inginer, proprietarul de drept al imobilului, în „trecutul îndepărtat" spre care tot privesc, după cum sunt acuzat azi de către cei care „se uită doar la viitor", demnitarii în funcție sau foştii miniştri au locuit tot timpul în propriile lor case, după cum am mai menționat, iar acestea nu erau furate de la alții.

în primăvara lui 1941, după parada de 10 Mai, n-am mai mers multă vreme cu bicicleta spre lacul Herăstrău, trecând pe lângă vilele ce produc azi atâta scandal. Ceea ce intuise lumea atunci, fără să ştie de fapt nimic, s-a adeverit. Brusc au început din nou concentrările de rezerviști, se vorbea de masive mişcări de trupe. Intrarea în război a României devenise pentru mulți o certitudine încât într-o bună zi, curând după închiderea şcolilor, tata m-a dus cu maşina la Predeal, fără mama, şi m-a lăsat în grija familiei Nasta care avea o vilă pe Cioplea, îmi amintesc foarte bine de acest drum. Ploua tot timpul, munții nu se vedeau din cauza norilor, iar Prahova era tare agitată. Doamna Loulou Nasta împreună cu cei doi băieți şi cu cele două fete se aflau deja, de câtva timp, la Predeal.

De abia în zilele premergătoare amintitului voiaj intempestiv aflasem că România avea să intre foarte curând în război, încât se prevedea bombardarea Bucureştiului de către aviația sovietică. Când m-a dus cu maşina la Predeal, tata purta din nou uniformă militară. Fusese iarăşi concentrat, deocamdată în Bucureşti. Din acea zi nu 1-am mai văzut pe tata până spre sfârşitul lui noiembrie căci, curând, avea să fie trimis pe front.

în dimineața de 22 sau 23 iunie am aflat şi noi, cei evacuați la Predeal, ordinul dat armatei de către generalul Ion Antonescu, de a trece Prutul.

în iulie a venit şi mama la Predeal şi ne-am instalat, ca de obicei pe timp de vacanță, la vila A.M.A. Toată lumea era atunci favorabilă războiului, căci acesta

avea drept scop eliberarea teritoriilor româneşti răpite de sovietici cu un an înainte. Teama unora, inclusiv a părinților mei, că Bucureştiul vă fi bombardat dispăruse. Apăruseră, de vreo două ori, câteva avioane R.A.T.A., nişte vechituri, care aruncaseră la întâmplare câteva bombe, fără a fi produs victime sau serioase pagube materiale, apoi totul a intrat în normal. Cum armata română mergea din victorie în victorie, lumea se entuziasmase. Probabil că acei care aveau rude în linia întâi erau în sinea lor îngrijorați dar, repet, atmosfera generală era entuziastă. Starea de spirit a populației era întreținută, ce-i drept, şi de reportajele din ziare despre faptele de arme ale bravilor ostaşi români sau de imaginile difuzate la „jurnalele de actualități" de la cinema: lupte în plină desfăşurare, coloane cu prizonieri ruşi şi, mai ales, scene reprezentând pe băştinaşii din

A fost un destin

101

sarabia primind cu flori pe eliberatori. Până şi compozitorii de muzică uşoară

adaptaseră vremurilor. Cântecul compus de Ion Vasilescu „A plecat la

nâtoare Agarici, ca să vâneze bolşevici", devenise foarte repede un şlagăr.

a cântat adesea la radio, apoi a fost preluat pe la cârciumi de țiganii lăutari

re îl interpretau în stilul lor. Cealaltă față a campaniei, mai precis ceea ce s-a petrecut de la bun început

spatele frontului - masacrarea unui mare număr de evrei la Iaşi, deportarea

:orva mii, aşa-numitele „trenuri ale morții" - a fost ținut cu grijă sub tăcere, când noi ne aflam la Predeal apăruse în marile cotidiene (2 iulie 1941) comunicat al Guvernului în care se anunțase că la Iaşi fuseseră executați

)0 iudeo-comunişti" care trăseseră focuri de arme din diverse case ale oraşului

ipra soldaților germani şi români. Atât.

Ori a trecut acest comunicat neobservat, ori nu i s-a acordat atenția cuvenită, memoria îmi joacă de această dată o festă; nu-mi amintesc ca evenimentul să

jst comentat nici în cercul din acea vară de la A.M.A., şi nici în vilele în care duceam adesea să-mi vizitez prietenii.

în acea vară era mai multă lume la Predeal decât de obicei. Lumea se temea

bombardamentele aeriene ruseşti. Am întâlnit atunci, în acea vilegiatură

i lungă ca de obicei, pe colegul meu de an de la „Cantemir", nu şi de clasă,

i inițial unul a fost la „A" şi celălalt la „B", Gh. Boldur-Lățescu. Se afla

ocalitate împreună cu mama lui, născută Stroici, şi cu sora sa, Anda, mai

vârstă decât noi. Anda Boldur, în urma unei viitoare prime căsătorii
iiplomatul losif Igiroşanu, a avut o fiică, actuala profesoară şi specialistă în
i cinematografiei Manuela Cernat, soția reputatului dirijor Răzvan Cernat.
rara lui 1941, petrecută la Predeal, am cunoscut prin colegul meu Boldur pe
doi fii ai lui Petre Bejan, „fost şi viitor ministru" liberal de-al lui Gută
irescu. Se aflau la Predeal, tot de teama bombardamentelor aeriene sovietice,
>reună cu mama lor, născută Duque, divorțată de Bejan şi recăsătorită cu
istantin Stroici. De aceea, unii cu alții, adică colegul meu Boldur cu sora sa
la şi „băieții Bejan", erau în acea vreme aşa-zis rude prin alianță.
Noi, copiii şi adolescenții aflați în vara anului 1941 la Predeal, aveam
)cupările noastre. Ne plimbam prin pădurile din împrejurimi, făceam mici
irsii, jucam ping-pong, mergeam în vizite unii la alții.
Cred că nici părinții noştri nu aflaseră despre cele petrecute la Iaşi, la
putui războiului, după cum nu ştiau nici de scrisoarea, de la finele lui iulie,
•sară de luliu Maniu şi Dinu Brătianu „Conducătorului Statului", în care cei
lideri politici protestaseră față de continuarea campaniei armatei române
e Nistru, în schimb, pe atunci, mulți criticau ridicarea la gradul de „mareşal
)mâniei" al generalului Ion Antonescu. Toată lumea era conştientă că regelui
rezervase de către „Conducătorul Statului" un rol pur decorativ, şi că
mescu se făcuse, de fapt, singur mareşal.

Ştirea privind avansarea în grad a lui Ion Antonescu fusese însă publicată 'esâ, celelalte menționate mai sus nu puteau să apară. La Predeal am fost cât de cât izolați. Nu circulau zilnic, ca la Bucureşti, rse informații neoficiale şi numeroase zvonuri. Când am revenit în Capitală,

Şerban Rădulescu-Zoner

o dată cu începutul lui septembrie, altele erau evenimentele la ordinea zilei. Luptele pentru cucerirea Odessei. Despre ceea ce se petrecuse şi continua să se petreacă în spatele frontului, nici un comentariu acasă. Părinții mei nu frecventau nici demnitari din acea vreme sau admiratori ai regimului antonescian, nici cercuri evreieşti. Acasă, sursa noastră principală de ştiri, adică tata, lipsea. Era pe front, în fine, nici pe amicii mei evrei, din grădina imobilului în care locuiam, nu i-am auzit pomenind de masacrul de la Iaşi sau despre deportări şi „trenurile morții" (copiii, în general, mai povestesc ce aud prin casă). Ori părinții lor nu cunoşteau detalii despre toate acestea, ceea ce este puțin probabil, ori nu discutau asemenea lucruri în fața copiilor lor.

Despre deportările ulterioare din Transnistria s-a vorbit, la vremea respectivă, şi mă voi referi la acestea la momentul potrivit, dar despre ororile de la Iaşi şi din Basarabia aveam să aflu de-abia după 23 august 1944. Inițial, toți

am rămas consternați şi le-am dezaprobat cu indignare. După scurtă vreme ai mei, prietenii lor şi noi, adolescenții din acea perioadă, am început să avem tot mai multe rezerve față de ceea- ce auzeam, să considerăm o seamă de dezvăluiri drept exagerări sau chiar minciuni. Acest fapt s-a datorat comuniştilor care, în întreaga lor campanie de acaparare a puterii, după 23 august 1944, ajunseseră să-i considere fascişti şi criminali până şi pe generalul Nicolae Rădescu, care fusese un adversar al regimului antonescian, ajungând din acest motiv să fie o vreme internat în lagărul de la largu-Jiu, până şi pe luliu Maniu şi Dinu Brătianu, care se opuseseră în 1941 trecerii Nistrului de către armata română, până şi pe generalii care, alături de regele Mihai, fuseseră artizanii actului de la 23 august 1944 şi, în final, pe toți cei care, într-un fel sau altul, se opuneau în acea vreme comunizării, respectiv sovietizării, României.

Astăzi „s-a separat grâul de neghină", s-au publicat volume de documente, se cunosc faptele reale, se ştie că la Iaşi, în urma „incidentului" din 29-30 iunie 1941 numărul victimelor nu a fost de 500, după cum fusese menționat în amintitul comunicat oficial al „Guvernului Antonescu", ci de cel puțin 4000, că au fost arestați mii de evrei din casele lor, unii chiar din adăposturi, unde se aflau pentru a se feri de împuşcăturile de pe stradă. Se cunosc traseele „trenurilor" de deportați, în vagoane de marfă plumbuite, şi locurile de oprire ale acestora pentru a fi descărcați cei ce şi-au găsit moartea, mai ales, prin asfixiere (inițial în fiecare vagon de marfă fuseseră încărcate câte 80-100 de persoane) sau deshidratare, în sfârşit, aceleaşi surse (documente oficiale româneşti) atestă jafurile, cu caracter individual sau colectiv, ale unor militari români şi germani. Ceea ce mă miră în prezent este faptul că unii istorici, specialişti în domeniu, deşi recunosc toate acestea, folosesc termenul de „controversatele evenimente" de la Iaşi, dând chiar de înțeles că evenimentele petrecute ar fi fost o ripostă a atacării, cu focuri de armă trase din casele de pe străzile Lascăr Catargiu şi Carol, a unor coloane militare româneşti şi germane. Din documentele vremii, azi publicate, inclusiv dintr-un raport al generalului Leoveanu, „director general al Poliției" din Iaşi, rezultă că nu fusese înregistrat nici un militar român mort sau rănit şi nici nu au putut fi arestați făptaşii, adică cei care ar fi deschis

A fost un destin irn

ui asupra coloanelor de militari. Ca atare, se naşte o firească întrebare: oare l

a fost totul o înscenare pentru a se recurge la pogrom şi a se „curăța" laşul !

o bună parte a evreilor din oraş? Nu-i mai puțin adevărat că în zonă se aflau l

iltrați agenți sovietici, comunişti, în bună parte evrei din Basarabia, dar nu mai evrei. De exemplu, cel care trecuse frontiera româno-sovietică de atunci, j

ajunul forțării Prutului de către trupele române, pentru a-i avertiza pe '

şevicii din Basarabia şi pe şefii militari din zonă ai armatei lui Stalin, n-a fost evreu, ci un român get-beget. îl chema Gheorghe (Gogu) Rădulescu, cunoscut ar şi generațiilor tinere din ultima parte a regimului comunist de la noi, căci)st un înalt demnitar al „epocii de aur" şi un apropiat al lui Ceauşescu până iltimul moment.

Toate cele menționate mai sus nu justifică nici sintagma „iudeo-comunişti", sată atunci de propaganda antonesciană şi, cu atât mai puțin, masacrele şi iertările evreilor în lagăre. Genocidul nu poate fi justificat de nici un fel de junctură, de nici un fel de doctrină sau criteriu de rasă sau de clasă, iar imurile care 1-âu practicat sau continuă să-1 practice, fie ele de culoare brună, gră, verde său roşie, creştine, atee sau musulmane au fost sau sunt în aceeaşi sură criminale.

în sfârşit, ceea ce se petrece azi în România, fiind de-a dreptul revoltător, încercarea, cu incontestabile succese ale unor actuali politicieni de stânga şi emă stânga, precum Adrian Păunescu şi Corneliu Vădim Tudor, având iplici şi câțiva istorici cunoscuți, de a crea „mitul Antonescu", folosind iile metode comuniste ale falsificării, prin omisiune, a istoriei, în toamna lui 1941, pe când noi, elevii, reîncepuserăm şcoala, nu auzeam U despre luptele grele pentru cucerirea Odessei, iar numele localităților lik şi Tătarca se repetau obsesiv. Nu eram îngrijorați de soarta tatălui meu, la vârsta lui (avea 49 de ani), nu se putea afla în linia întâi a frontului. Ştiam)ximativ şi unde se afla în acea vreme, la Tighina, fiind comandant adjunct nui detaşament ai cărui soldați dirijau cu steguleț coloanele militare. Din l în când, mama mai primea câte un telefon de la vreo cunoştință care, r-un motiv sau altul, se reîntorsese de pe front. Toți îi spuneau că 1-au it pe tata sau că s-au întâlnit cu el, ba la capul podului peste Nistru de la ina, ba la cel către Tiraspol.

„Dalnik", „Tătarca", aceste cuvinte erau pe buzele tuturor. Lumea începuse piardă răbdarea. Toți aşteptau nerăbdători căderea Odessei deoarece au ca o dată cu cucerirea acestui oraş şi mare port la Marea Neagră să se eie războiul pentru români.

Ca şi în timpul războaielor din trecutul ceva mai apropiat al României 7-1878 şi 1916-1918), o seamă de doamne din Bucureşti lucrau voluntar în ilele cu răniți ale „Crucii Roşii", între timp, Măria Antonescu, soția reşalului", secondată de alte „generălese", înființase o asociație de caritate lela, denumită „Patronajul". Nu mai țin minte dacă organizația de binefacere uşă de „Doamna Măria Mareşal Antonescu", după cum era denumită oficial are, la radio etc., se ocupa şi de spitale sau numai cu acțiuni caritabile de

Şerban Rădulescu-Zoner

altă natură. Ştiu că strângeau fonduri şi se făceau colecte pentru ostaşii de pe front, că se organizaseră cantine pentru săraci. S-ar putea ca „Patronajul" să fi avut şi alte activități de aceeaşi natură, de care să nu fi auzit eu, în acea perioadă, sau să le fi uitat între timp.

Cum voia şi mama să facă ceva, într-o vreme în care societatea românească trecea printr-un moment greu, din cauza războiului, ea nu şi-a oferit serviciile „Crucii Roşii", după cum procedase cumnata ei, Margareta Rădulescu, ci s-a dus la „Patronajul". Mama susținuse atunci că nu ar fi avut tăria să vadă sânge, oameni în grea suferință, încât ceruse să facă altceva în folosul celor oropsiți. Cred că am auzit atunci ceva, dar nu am certitudinea şi nici nu mai am pe cine întreba: mama pare-se că s-ar fi dus la „Patronajul" în memoria tatălui ei, adică a bunicului Elefterie, care fusese cândva prieten cu Ion Antonescu. Dar bxmicul murise în 1938, iar în ultimii săi ani de viață, preocupat de îngrijirea sănătății sale tot mai şubrede, nu-1 mai frecventase pe „Ionel", între timp şi acesta din urmă îşi schimbase opiniile pe care bunicul, dacă ar fi trăit mai mulți ani, cred că nu i le-ar fi împărtăşit.

înscrisă la „Patronajul" mama ajunsese să conducă, mai bine spus să supravegheze, o cantină pentru copiii săraci, care funcționa pe lângă o şcoală primară pe Şoseaua Giurgiului, la vreo două-trei stații de tramvai după cimitirul Bellu. M-a luat şi pe mine o dată cu ea. Când am ajuns, băieții se jucau în curtea şcolii. Orele de curs se încheiaseră şi era aşteptat sunetul clopoțelului care să cheme copiii la masă. Purtau haine uzate (nu mai exista în acea vreme uniforma-şorț), iar mulți erau chiar desculți. Mama, cu mine alături, a mers în bucătărie şi a gustat mâncarea, făcând observații bucătăresei. Eu mă uitam în dreapta şi în stânga. Apoi ne-am dus în sala de mese şi am stat cu copiii până ce au terminat de mâncat. Asta a fost atunci activitatea mamei la „Patronajul", în 1954, pe când era angajată la Radio la redacția de programe muzicale, respectiv muzică simfonică, mama a fost dată afară din această instituție, curând după ce în vârful ei ajunsese Melita Apostol (soția de atunci a lui Gheorghe Apostol), sub motivul de a fi fost în trecut fascistă. Nu făcuse parte nici din comitetul de

conducere de la „Patronajul", nici nu a făcut politică vreodată. Detestase pe legionari, iar familia noastră nu a agreat nici măcar regimul instaurat de Antonescu. Mama a condus doar o cantină şcolară pentru copiii nevoiaşi. Dar în 1954 a fost taxată drept „fascistă".

în toamnă lui 1941, după deschiderea anului şcolar, mama a fost nevoită să plece la vie şi să rămână acolo până după culescul strugurilor şi tragerea mustului la butoaie. Cum nu puteam rămâne în apartament de unul singur, s-a mutat temporar la noi vara primară a mamei, Măria (Miorica) Corradino, despre care am mai scris, împreună cu cei doi copii ai ei, Mircea şi Lia, mai vârstnici decât mine cu doi, respectiv trei ani.

Mătuşa mea rămăsese văduvă, cu venituri relativ modeste (încă nu ajunsese să fie salariată la sediul central, de pe Bulevardul I.C. Brătianu, azi N. Bălcescu, colț cu strada C.A. Rosetti, al imperiului industrialo-financiar al lui Nicolae Malaxa), încât fusese inițial luată împreună cu copiii de către fratele ei, arhitectul

A fost un destin

105

nil Nădejde, în noua sa casă de pe strada Costache Negri, din cartierul

itroceni. Despre Emil Nădejde am mai scris, încât nu-mi rămâne decât să

aug că avea două manii. Prima a fost cea de a-şi tot construi câte o nouă vilă,

pa propriile sale planuri, vânzând-o apoi pe cea veche. A doua manie a fost

L de a-şi tot schimba nevestele. Eu am cunoscut-o bine doar pe a treia, care a

t şi ultima. „Tanti Elly" era o grecoaică splendidă, înaltă, brunetă, originară

i Brăila. Fusese inițial căsătorită Likiardopol şi din primul mariaj avea două

;, la fel de frumoase: Lucy şi Alice. Aceasta din urmă, ceva mai tânără decât

a ei, era încă elevă în ultima clasă la Liceul „Notre Dame de Sion".

După cum Ordinul de călugărițe catolice Saint-Vincent-de-Paul avea o rețea

spitale în diverse țări şi continente, „Notre Dame de Sion" avea şcoli, ciclu

iplet, adică primar şi secundar, în şcoala primară toate materiile erau predate

imba franceză. La liceu o parte a materiilor erau predate în limba română.

grama analitică şcolară era însă identică cu cea a liceelor de stat. în şcoala

nară institutoarele erau, de regulă, călugărițe, la liceu corpul didactic era

tuit, în majoritate, din profesoare române. Cele mai multe, pentru a câştiga

>an în plus, aveau o normă la un liceu de stat şi o alta la o şcoală „particulară".

menul de bacalaureat era identic cu cel din liceele de stat. Fetele de la „Notre

ie de Sion" aveau avantajul că la absolvire vorbeau şi scriau perfect franțu-
e, după cum cele de la Liceul „Sfânta Măria", cunoscut mai mult sub numele
Pitar Moş", după numele străzii pe care se afla, erau vorbitoare de limbă
nană. Ştiu toate acestea deoarece, când ajunsesem să fac curte fetelor,
runoscut eleve de la ambele şcoli menționate mai sus.

Cum în vila unchiului meu, din Costache Negri, ajunsese o mare înghesuială,

noua sa soție, Elly, venise şi cu cele două fete ale ei, până la urmă mătuşa
şi copiii ei, Lia şi Mircea, se mutaseră în strada Benitto Mussolini (azi
ilae lorga) la numărul 41. în apartamentul de la etaj locuiau mătuşa mea
elica Florian cu familia, despre care am mai scris, iar la parter ajunsese sora
:eia, Miorica, cu cei doi copii şi cu sora bunicii, Cornelia Nădejde. Acest
tament avea să devină, după un număr de ani, una dintre casele mele de
:it, pe vremea când eram urmărit de Securitate.

n toamna lui 1941, pe când familia Corradino a locuit temporar în
tamentul părinților mei, verişoara mea Lia, deja elevă în clasa a V-a (azi
a), a dat un „ceai dansant". Astfel sau pur şi simplu „ceai" se numeau
cerile tinerilor din acea vreme, deşi nu se bea ceai. Se dansa, începând de
ora 18,00 şi până pe la 21,00-22,00. Acesta a fost primul meu „ceai".
am făcut altceva decât să privesc. Nu ştiam încă să dansez şi, chiar dacă aş
it, n-aş fi îndrăznit. Fetele erau cu 3-4 ani mai mari decât mine, iar băieții
5. Cu cea mai bună prietenă a verişoarei mele, cu Nana Fulga, pe vremea
blondă, cu două cozi lungi pe spate, aveam să dansez, cu alte prilejuri,
vreo 4-5 ani. Nu era „sexy", după cum se spune astăzi, astfel încât în
întul în care, după un număr de ani, s-a măritat cu Mihai Alimănişteănu,
-au mirat. Acesta din urmă, băiat frumos, era cunoscut arunci de mare
igiu, având de-a face doar cu „domnişoare sexy". Contrar aşteptărilor,
Şerban Rădulescu-Zoner

mariajul Nanei Fulga cu Mihai Alimănişteanu nu s-a destrămat. Dimpotrivă. Poate a contat şi schimbarea regimului politic din țară. După scurtă vreme de la instalarea terorii comuniste în România, ei au reuşit să se refugieze în străinătate, instalându-se, până la urmă, la New York. Acolo, Mihai Alimănişteanu nu mai era „le fils de papa", înrudit prin alianță cu Brătienii (tatăl său, Virgil, era fratele lui Alexandru Alimănişteanu, căsătorit cu Pia, sora lui Ionel Brătianu) şi „băiat cu bani", în Statele Unite, ca emigrant, trebuie să munceşti serios ca să te afirmi. A muncit şi a reuşit. Nu a ajuns un mare „bussines mân", dar a reuşit să dețină un post bun la o companie americană, din păcate a avut însă un sfârşit tragic. Reîntorcându-se din Ghana, s-a aflat în

avionul care a explodat deasupra deşertului în urma unui atac terorist. A fost un eveniment mult comentat, căci a fost printre primele de acest gen.

Cu excepția Siminei Caracas (măritată inițial cu Petre Mironescu şi ulterior cu Matei Mezincescu), pe care aveam s-o întâlnesc adesea în cercul meu de prieteni din ultimele decenii, şi de Nana Fulga, pe celelalte prietene ale verişoarei mele de la „ceaiul dansant" nu le-am mai întâlnit, dar le-am reținut numele, fiindcă erau tare frumoase: Mica Banu, fiica medicului George Banu, fost ministru al Sănătății, în guvernul de scurtă durată prezidat de Octavian Goga, şi Fiți Vulturescu. Tatăl acesteia din urmă, colonelul Grigore Vulturescu, din neamul boierilor olteni cu acelaşi nume, se împuşcase în urma unei tragedii dintr-un bar de noapte al Bucureştiului. Colonelul Vulturescu, după o petrecere, nu ştiu la cine, o invitase pe doamna Mărie-Jeanne (Piggy) Lahovary la un bar, să danseze în continuare. Colonelul, dansând cu țigara aprinsă (se obişnuia în acea vreme, peste câțiva ani chiar şi eu aveam să procedez astfel pentru a face pe grozavul), într-un moment de neatenție a dat foc rochiei de seară, din paiete, a partenerei sale, care a ars ca o torță în mijlocul localului de noapte. Onoarea de ofițer şi mustrările de conştiință 1-au determinat pe colonelul Vulturescu să-şi tragă un glonț în cap. Marie-Jeanne Lahovary era fiica inginerului Costică Leonida. Acesta din urmă, în perioada pe care o evoc, era reprezentantul unor firme americane de automobile. Magazinul în care erau pe atunci expuse maşinile a devenit, în urma venirii comuniştilor la putere, prima „Alimentară" din centrul Bucureştiului, pe Bulevardul Magheru, aproape de Piața Romană. Deşi afară, pe noua firmă scria „Alimentara", toți bucureştenii au numit acest magazin timp de 40 de ani, tot „Leonida". Cred că de zeci de ori, reîntorcându-mă de la Biblioteca Academiei, „pe vremea tovarăşului Nicolae Ceauşescu", am stat la coadă, în față la „Leonida" deoarece se spunea că în curând „bagă unt sau brânză". Nici pe Mica Banu nu am mai întâlnit-o. Cred că dacă ar întreba-o cineva despre mine, habar nu ar avea cine sunt. Ea a ajuns demult în Statele Unite, căsătorindu-se cu un american (pare-se că ar fi foarte bogată), în schimb, eu, într-un cu totul alt context la care mă voi referi pe larg într-un alt capitol, am fost adesea în fosta vilă de la Breaza a tatălui ei.

Pe unii dintre băieții de la acest „ceai" aveam să-i întâlnesc, de-a lungul anilor, mai des. Inițial chiar foarte des, când ajunsesem şi eu să dansez; Dan Bossy, fiul colonelului Robert Bossy, mai apoi general şi aghiotant al regelui Mihai. Dinu şi Sandu Ghika, fiii colonelului Alexandru (Bubi) Ghika, căsătorit

A fost un destin

fiica fizicianului şi membru al Academiei Române, Dragomir Hurmuzescu.

multe ocazii 1-am reîntâlnit pe Dinu Ghika, atât înaintea periplului meu prin

hisorile comuniste, cât şi după eliberare, în 1975 a fost la noi împreună cu

ia sa la o petrecere cu lume multă. Era avocat, în acea vreme, iar eu cercetător

nțific la Institutul de Istorie „Nicolae lorga". Ultima oară 1-am întâlnit pe

iu Ghika, în România, la cununia civilă a fiicei Siminei Mezincescu. Aşa-numita

să de cununii" a Primăriei sectorului 7 era în fosta casă a generalului

îzeanu, despre care am scris cu prilejul amintirilor şi mărturiilor mele despre

^eliunea legionară". Cu acel prilej mi-am revăzut foarte mulți prieteni sau

oştințe din tinerețe. Dinu Ghika şi-a luat atunci rămas bun. Urma, peste

rtă vreme, să plece definitiv în Franța. L-am revăzut o singură dată la Paris,

994, cu prilejul unei reuniuni a „exilului românesc". Aflându-mă în Franța,

:cele zile, am participat şi eu. într-o pauză, 1-am prezentat profesoarei

/ersitare Catherine Durandin, cea mai bună specialistă în istoria modernă şi

temporană a României, din Paris: „Catherine, permetez rnoi de vous

enter mon ami Dinu Ghika", am spus eu. L-am văzut oarecum contrariat

l am făcut prezentările. N-am înțeles pe moment ce nu fusese în regulă.

mă mai considera amic? Doar ne-am bucurat când ne-am revăzut!

,tutuisem" până atunci. Curând m-am dumirit. Ar fi trebuit să-1 prezint

n ami Ie prince Ghika", căci astfel voia să fie cunoscut în Paris.

Fratele său, Sandu, a avut o soartă tragică. Student la medicină, a fost

atîn 1948 şi condamnat la 20 de ani de muncă silnică pentru „înaltă trădare".

ră invenție a Securității. Ce să trădeze un student la medicină? îl băgase la

neseriosul de văr primar, Dan Hurmuzescu. Spre deosebire de acesta din

i, mai vârstnic, Sandu Ghika, student fiind, a trecut prin barbariile din

soarea Piteşti, cunoscută sub denumirea de „reeducare". A avut şansa să

; cu viață şi, în 1964 a fost eliberat, precum toți deținuții politici, fixându-i-se

in timp domiciliul forțat în Bărăgan. Acolo a tot venit să-1 viziteze şi să-1

ească o doamnă, care în tinerețea ei fusese frumoasă şi cu faima de a fi

na prietenă". Nu-i dau numele. Până la urmă 1-a convins pe Sandu Ghika

de nevastă. Reîntors la Bucureşti, el a avut tăria să-şi continue studiile

rsitare, în calitate de „old boy", şi a ajuns, în fine, medic. Nu şi-a practicat

vreme meseria. Aflând că are un început de cancer la creier, s-a spânzurat.

lui nevastă a ajuns, până la urmă, şi ea la Paris. Nu ştiu exact ce a fost sau

i este acolo, „dame de compagnie", bonă, asistentă socială, dar am aflat dădea oricum de „prințesă".

t încheierea listei băieților care au fost la „ceaiul dansant" din 1941 al arei mele îl mai amintesc pe Bobită Nasta, fiul jurnalistului Liviu Popescu-. Deoarece acesta din urmă fusese, atât înainte, cât şi după război, ondentul la Bucureşti al cunoscutului „New York Times", nu putea să nu L de a fi acuzat de „înaltă trădare", într-un proces regizat de Securitate şi lic mediatizat, în 1950. Cred că Ion loanid, în impresionanta sa carte area noastră cea de toate zilele, face totuşi două confuzii, referindu-se la Nasta, atunci când descrie stingerea din viață, la Jilava, a lui Liviu Popescu-

Şerban Rădulescu-Zoner

Nasta. El susține că fiul acestuia, Bobită, băiat frumos şi cu mare succes la domnişoare, ar fi făcut, în 1945 şi 1946, o curte atât de intensă fetei ambasadorului american din URSS, Averell Harriman, încât acesta fusese nevoit să pună piciorul în prag pentru ca idila să ia sfârşit.

Toată povestea nu stă în picioare deoarece Harriman locuia pe atunci la Moscova. El a fost în Bucureşti doar 9 zile (din seara lui 31 decembrie 1945 şi până în cursul zilei de 9 ianuarie 1946). Venise de la Moscova, împreună cu Andrei I. Vîşinski şi cu ambasadorul britanic, A. Clarck-Kerr, pentru a pune în practică decizia Conferinței de la Moscova a miniştrilor de Externe ale celor trei mari puteri, privind introducerea în Guvernul Petru Groza a câte unui reprezentant al P.N.Ț. şi P.N.L., încât cunoscuta „grevă regală" să ia sfârşit, iar guvernele de la Washington şi Londra să recunoască pe cel de la Bucureşti. Ca atare, când a avut loc idila domnişoarei Harriman cu Bobită Nasta? în timpul celor nici nouă zile cât a fost la Bucureşti, însoțindu-1 într-adevăr pe tatăl său în scurta sa vizită în România? A rămas fata la Bucureşti de dragul lui Bobită Nasta? Păi dacă s-ar fi întâmplat aşa ceva vuia „tot Bucureştiul" încât aş fi ştiut şi eu. Cred că Ion loanid a încurcat de această dată „idilele" sau, mai bine zis, pe „actorii idilei", în acea vreme „eroul" a fost Dan Bossy, care ajunsese să frecventeze ceaiurile noastre, iar „eroina" fiica generalului Cortland Schuyler, şeful misiunii militare americane din cadrul „Comisiei Aliate de Control". Deşi mai tânăr, am dansat şi eu cu domnişoara Schuyler, în „casa Garoflid", de pe strada Em.Porumbaru. I-am uitat prenumele fiicei generalului, ca şi pe cel al fratelui ei, care era mult mai mic decât mine, atât ca vârstă, cât şi ca statură. Ce m-a frapat la el, şi n-am uitat, era însă ținuta, în timp ce noi, ceilalți băieți eram „la costum şi cravată" făcând pe „domnii", deşi era o după-amiază foarte călduroasă, la începutul lui septembrie 1946, „tânărul Schuyler" era îmbrăcat cu totul aparte: o cămaşă roşie ce atârna peste o pereche de pantaloni de catifea.

Probabil că atunci el ne considera pe noi nişte demodaţi şi avea dreptate, ţinând cont de modul în care a evoluat moda şi cum se îmbracă şi în prezent tineretul şi chiar cei mai vârstnici, mai ales când încep căldurile la Bucureşti.

Când i-am văzut pentru prima oară la mine acasă, în 1941, pe băieţii la care m-am referit, cine şi-ar fi închipuit ce avea să urmeze peste mai puţin de un deceniu şi cum va evolua viaţa fiecăruia. Din cei prezenţi atunci la amintitul „ceai" al verişoarei mele, toţi, cu trei excepţii, au luat calea exilului, mai devreme sau mai târziu. Excepţiile au fost: Simina Caracas, actuala doamnă Mezincescu, Sandu Ghika şi cu mine. Cele „trei excepţii" au ajuns, pe rând, în temniţele comuniste.

La scurtă vreme după „ceaiul dansant" din toamna lui 1941 despre care am tot scris, făcând diverse paranteze, mama a revenit de la vie, iar tata s-a reîntors de pe front; el avansase în grad, ajunsese căpitan. Era slab şi îngrozit, nu atât de ceea ce ar fi putut să i se întâmple, ci din cauza celor văzute.

în urma căderii Odessei (16 octombrie 1941) şi o dată cu continuarea ofensivei româno-germane mai adânc în Ucraina, detaşamentul de dirijare a coloanelor militare a ajuns şi el în portul de pe malul Mării Negre. Zilnic, la ora fixă, dacă nu mă înşel la 13,00, avea loc la Comandamentul român „raportul". Din partea detaşamentului mergea la raport tata, în calitate de comandant

A fost un destin

unct, şi nu şeful său, care era locotenent-colonel sau colonel plin. într-o bună

:olonelul i-a propus tatei să-1 însoţească la o vie din apropierea Odessei, să nişte vin mai de soi. „Trebuie să fiu la Comandament, la raport", a fost tunsul tatei. „Trimite un subaltern!", i-a spus colonelul. Tata a procedat ca •e şi 1-a însoţit pe comandantul său la vie şi astfel a scăpat de la moarte, în acea zi şi exact la ora desfăşurării „raportului", Comandamentul român a Odessa a sărit în aer.

După cum am menţionat, nu acest fapt 1-a îngrozit pe tata, ci ceea ce a lat. Represaliile (22-23 octombrie 1941). Civili, oameni nevinovaţi, au fost nşi şi imediat executaţi, în cursul unei seri, mergând pe bulevardul central 'dessei, ne-a povestit tata, de fiecare pom era spânzurat cel puţin un evreu, fără faptului că, în asemenea împrejurări, sunt omorâţi nu vinovaţii ci, 23 mai mare parte a cazurilor, oameni care nu aveau nici un amestec cu ţaţele sau actele teroriste săvârşite, la Odessa s-a făcut, totuşi, o selecţie. :are atârnau de pomi erau doar evrei. Tata era la Odessa când s-a recurs la esalii, când a fost strânsă populaţia civilă pentru a fi dusă la moarte. Din povestite de el, nemţii, mai precis militarii

S.S., executaseră represaliile şi oldații români. După 23 august 1944, pe când sovieticii făceau legea în ânia, principalul vinovat, adică cel care ordonase masacrul, a fost considerat ralul Nicolae Macici. Rechemat de pe frontul de Vest, din Transilvania, ? comanda Armata I, fiind chiar citat printr-un „Ordin de zi" al Comandatului Sovietic pentru bravura trupelor sale, Macici a fost imediat scos cadrele active ale armatei, arestat şi, ulterior, condamnat la moarte tai 1945), pedeapsă ulterior comutată în muncă silnică pe viață, împreună fi ofițeri români. Aşa-zişii „acuzatori publici" în acest proces au fost Avram iciu şi D. Săracu, iar din completul de judecată, prezidat de Ilie Tobea, at parte şi Alexandru Voitinovici. Acesta din urmă, ca şi Bunaciu şi Săracu, icut în acest proces ucenicia pentru a deveni în curând vedetă în cel intentat n Antonescu şi altor demnitari din anii 1940-1944.

)upă ce îşi atinsese scopul, căci în urma pronunțării unor sentințe capitale ribunalul Poporului", Alexandru Voitinovici, drept recompensă, avea să imit chiar preşedintele „Tribunalului Suprem" al R.P.R., el a devenit chiar elegant şi „distins" dramaturg sub pseudonimul Alexandru Voitin. Cred ;ii mari actori din trecut, iar în prezent doar nişte complexați paseişti, m Florin Piersic, Carmen Stănescu ş.a., care vrând să rămână veşnic tineri ns propagandişti ai unor partide de azi, ce-şi au rădăcinile în „totalitarismul de ieri, 1-au cunoscut pe Alexandru Voitin sau au interpretat roluri din e acestuia, scrise conform indicațiilor „Partidului".

eneralul Nicolae Macici, cavaler al Ordinului „Mihai Viteazul" încă din iul trecut (1916-1918), pierzându-şi în luptele de atunci un ochi, a murit la în 1950.

Iazul Macici" nu a fost elucidat nici acum. Cunoscut pentru severitatea -aş permite să adaug excesivă, Ion Antonescu îl trimisese într-adevăr la a pentru a restabili ordinea. Pare-se că el a ajuns în oraş după ce S.S.-ul

Şerban Rădulescu-Zoner

0 făcuse după procedeele sale specifice. Timp de aproape o jumătate de veac „specialiştii" în istorie contemporană au considerat întreaga campanie a armatei române în Răsărit drept criminală, inclusiv cea pentru eliberarea Basarabiei şi a Bucovinei de Nord. Când a venit o altă directivă de la C.C. al P.C.R., spre sfârşitul „domniei lui Ceauşescu", s-a mai scris câte ceva, dar „episodul Odessa" a fost „uitat". Acum s-a sărit în extrema cealaltă. Există lucrări valoroase şi bine documentate despre campania armatei române din Est, dar cele petrecute în spatele frontului sunt trecute, cu desăvârşire, sub tăcere. De exemplu, despre lagărele de exterminare din Transnistria sau despre amintitele masacre de la Odessa istoricii militarii tac. Deranjează şi acum pe unii. De aceea, şi „cazul Macici" nu a fost elucidat.

Oricum, dacă existau indicii privind „vinovăția" lui Macici, în ceea ce priveşte evenimentele de la Odessa, inculpatul ar fi trebuit să fie adus în fața unei instanțe militare care să examineze probele „acuzării" şi „apărării" şi, în primul rând, să

1 se asigure, lui şi celorlalți acuzați din boxă, dreptul la o reală apărare. Acest drept le-a fost refuzat, iar în loc de probe, Silviu Brucan, actualul autor al „profețiilor despre trecut" de la PRO TV şi fostul „jurnalist roşu", Grigore Preoteasa (pentru serviciile neprecupețite aduse „Partidului" avea să ajungă ulterior chiar ministru de Externe al R.P.R., mânjindu-şi mâinile cu sângele capilor revoluției ungare din 1956) cereau „moartea criminalilor", după cum le dicta atunci Moscova. Fiica lui Grigore Preoteasa a fost prima soție a „domnului Adrian Năstase".

Cum să se elucideze, chiar şi acum, „cazul Macici" când unii au încercat până nu demult să creeze „mitul Antonescu" pentru a naşte un curent naționalist, potrivnic integrării euroatlantice a României, iar alții refuză să se uite în trecut pentru a nu-şi vedea în oglindă fața hidoasă, pe când cereau în gura mare doar „moarte".

Nu am fost niciodată de acord cu represaliile efectuate de învingători asupra populației civile, dar condamn în şi mai mare măsură aşa-numita „luptă de rezistență" din spatele frontului, care nu este decât un război murdar având drept consecință represaliile, deci uciderea unor conaționali nevinovați ai celor care practică terorismul.

Când, de 8 noiembrie 1941, pe Şoseaua Kiseleff populația a primit în triumf, cu flori şi cu urale, armata română victorioasă, puțini cunoşteau şi reversul murdar al medaliei. Am fost şi eu, împreună cu mama, în acea zi pe unul din trotuarele Şoselei Kiseleff. Am aplaudat şi noi cu sinceritate soldații. Meritau. Luptaseră cu vitejie pentru a elibera Bucovina şi Basarabia. Exceptându-1 pe generalul Şova, comandantul „diviziei de gardă" pe care îl ştiam din poze, 1-am recunoscut pe Mitică, care, încolonat, a trecut chiar pe lângă noi. Mitică era unul dintre cei doi portari ai imobilului în care locuiam.

Mareşalul Antonescu, care ajunsese să fie făcut de Hitler cavaler al Ordinului „Crucea de fier", decorație care se purta la gât în loc de cravată, a urmărit ca prin această paradă să reediteze pe cea din l decembrie 1918. Reuşise parțial, căci în asemenea momente opinia publică are reacții emoționale. Mulți, chiar foarte mulți, dintre cei ieşiți atunci în stradă să aclame „armata dezrobitoare",

A fost un destin

pa cum scria pe „benerele" sub care treceau soldații, credeau că războiul s-a rşit pentru români. Nu se terminase. Campania avea să continue, mai întâi itru cucerirea Crimeei, iar când şi aceasta a fost cucerită, trupele române au ns până în cotul Donului şi în Caucaz.

Nu pun în discuție dacă Mareşalul a avut motive serioase de a continua boiul şi de a respinge cunoscutele memorii ale lui luliu Maniu şi Dinu Brătianu, e îi ceruseră contrariul, încă din momentul trecerii Nistrului. Nu am căderea elucidez acest caz, o dată ce nu am întreprins cercetări în acest domeniu. Am : şi sunt un modernist, iar în ultimul timp întreprind, după cum am mai iționat, cercetări privind istoria comunismului postbelic din România. Oricum, semenea discuție a devenit de mult chiar oțioasă, o dată ce Polonia şi loslovacia, care nu fuseseră niciodată în stare de război cu U.R.S.S., au avut eaşi soartă tragică precum România în anii postbelici şi în deceniile lătoare.

Mă limitez, ca atare, la amintirile şi mărturiile mele din epocă, constatând pe măsura îndepărtării frontului, armata română tot înaintând, mulți erau ntați, nu şi ai mei, iar alții erau indiferenți, cu excepția celor care aveau e pe front şi, cu atât mai mult, a familiilor îndoliate al căror număr era eu în creştere.

Propaganda funcționa din plin în ziare, la radio, la cinematograf, căci nu

^aba exista un minister cu asemenea atribuții, după cum funcționează şi în

;ent, căci actualul Departament al Informațiilor Publice, o creație de ultimă

} P.D.S.R. (în prezent P.S.D.), are aceeaşi misiune. Există, totuşi, o diferență.

mul Vasile Dâncu, până a ajunge ministru la finele anului 2000, era un ilustru

inoscut, pe când pe vremea lui Antonescu, în fruntea Propagandei se afla

ustru cărturar, profesorul Alexandru Marcu. De ce acceptase el un asemenea

, ca să se compromită, nu ştiu. Nu există decât o explicație. Orgoliul, care

:terizează pe mulți români şi care adesea îi duce de râpă, iar dacă mai

şi oameni politici cu pretenții, orgoliul lor aruncă uneori şi țara în prăpastie.

După ceea ce vedeai în Bucureşti, de-a lungul anului 1942, în magazine,

Iile de spectacol, pe străzile centrale şi chiar mai spre periferie, n-ai fi spus

te război. Iarna mai toate femeile, de mai bună sau mai proastă calitate,

iu haine din blană de astrahan. Nu mă refer la cele din aşa-numita elită,

curtau blănuri scumpe sau ceva mai ieftine, după posibilități, dar cumpărate

te de război. Mama, la rândul ei, avea de câțiva ani o haină din blană

ră din „breitschwanz". Cucoanele din „lumea bună" disprețuiau femeile

inuri noi de astrahan. Se ştia de unde fuseseră aduse asemenea blănuri, pe

i şi cum fuseseră achiziționate. Din Transnistria. în afara obişnuitelor
larii „Rockus", „Patzak" şi „Potzudek", pline cu bunătăți, apăruseră şi
zine „Transnistria", de unde se cumpărau diverse produse alimentare şi,
Ies, icre negre ieftine (teritoriul dintre Nistru şi Bug trecuse sub administrație
nească, în fruntea căreia „Mareşalul" numise pe profesorul de la Facultatea
rept din Bucureşti, Gheorghe Alexianu). Femeile tinere se pieptănau
Alida Valii", o actriță italiancă „en vogue", şi purtau pantofi cu tocuri
Şerban Râdulescu-Zoner
ortopedice, modă importată tot din Italia. Bărbații erau mai puțin „â la page" cu moda, doar unii tineri se îmbrăcau în costume şi cămăşi „malagamba". Numele provenea de la un „as al tobei de jazz", țigan de origine, care îşi formase o orchestră de muzică uşoară foarte apreciată. Moda o lansase el în Bucureşti, dar, de fapt, era tot de import, din Italia.

Sălile de cinematograf erau pline. Rulau ori filme germane, pe teme de război, sau comedii nesărate cu Hans Moser şi Theo Lingen, sau filme italiene cu Vittorio de Sica în chip de june prim, cu Fosco Geachetti sau cu Massimo Girotti, cu Alida Valii, Lilia Silvi, Clara Calamai ş.a. Se terminase cu filmele americane. „România Mareşalului Antonescu" declarase război Statelor Unite (12 decembrie 1941). Am văzut şi eu asemenea filme. Mergeam des la cinema. Filmul „Alcazar" cu Fosco Geachetti 1-am vizionat chiar de două sau trei ori la „Scala". Era vorba despre rezistența garnizoanei franchiste de sub comanda generalului Moscardo, din renumitul castel medieval spaniol, atacată de trupele republicane, de fapt comuniste. Din când în când, pe ecranele cinematografelor bucureştene mai rula câte un film franțuzesc cu Raimu, Fernandel, Viviane Romance, Danielle Darrieux, tânără şi ingenuă, şi cu alți actori francezi ai căror nume îmi scapă. Se inaugurase pe strada Batistei un nou cinematograf numit „Fantasio" (întreaga clădire a ajuns după război sediul central al A.L.R.U.S.). Acolo rulau adesea filme franțuzeşti polițiste. N-am uitat nici până acum filmul „L'assassin habite â 21", cu Pierre Fresnay. Juca rolul detectivului.

Cea mai mare îmbulzeală era, în acea vreme, atunci când rulau producții cinematografice franțuzeşti. Acestea erau permise, căci România, în timpul războiului, nu a rupt relațiile diplomatice cu Franța. Acestea erau întreținute, evident, cu „regimul colaboraționist" de la Vichy care avea în frunte tot un mareşal, pe Philippe Petain. Eroul de la Verdun, din primul război mondial, devenise „colaboraționistul" de la Vichy. Şi amatorii de muzică uşoară ascultau noi melodii. Era „en vogue" Rositta Serano, o cântăreață nemțoaică de origine spaniolă. Prăvăliile erau invadate de discurile „Telefunken", cu melodiile Rosittei

Serano. Unii, cu puțin înainte de ora 22, deschideau aparatele de radio, „treceau de la Bucureşti la Belgrad" (post german în acea vreme) ca să asculte, de această dată, nu vreo melodie a Rosittei Serano, ci cântecul „Lily Marlene". Am asistat personal, în mod repetat, la această scenă, dar nu la Bucureşti şi, cu atât mai puțin la noi acasă, ci în sufrageria vilei A.M.A. de la Predeal, în timpul vacanțelor. Este paradoxal faptul că cei care cădeau în extaz ascultând vocea suavă a celei care cânta „Lily Marlene", la radio Belgrad, nu erau nici germanofili şi nici susținători ai „regimului Antonescu". Când melodia lua sfârşit treceau din nou la „radio Bucureşti", căci la Belgrad urmau ştirile. La posturile germane programul era uneori întrerupt de „Sondermeldungen" (ediții speciale de ştiri), care anunțau noi victorii ale Wehrmacht-ului. Acestea erau precedate întotdeauna de un fragment din „Cavalcada Walchirilor" de Wagner. Am ascultat şi eu aşa ceva, tot la Predeal, şi tot la A.M.A., dar nu în sufragerie, ci din camera „doamnei Emma Breckner", cea care, după cum am amintit, conducea întreaga „pensiune". Ca mai toți saşii, doamna Emma Breckner era germanofilă şi se entuziasma mai

când auzea câte o „Sondermeldung". Nu-şi exprima însă opiniile față de Ştia că nu i le împărtăşim şi, în plus, ca orice nemțoaică, era un om al >riei, iar aceasta era ca „pensiunea" să meargă fără cusur, iar noi, locatarii i, în timpul vacanței să fim mulțumiți şi, într-adevăr, lumea se simțea excelent. La posturile de radio româneşti, în afara programelor muzicale, care :inuau cu unele excepții să fie de bună calitate, nu se ascultau decât ştiri ?re victoriile militare pe toate fronturile Germaniei în Rusia şi ale Japoniei îxtremul Orient (în urma stării de război intervenită între Tokyo şi hington, la 7 decembrie 1941, S.U.A. se alăturaseră Marii Britanii şi U.R.S.S.), entarii sau conferințe despre „Războiul Sfânt al României" sau despre iciparea țării noastre la „Cruciada împotriva bolşevismului". O dată cu isarea trupelor române pe „frontul de Răsărit", Ion Vasilescu compusese lou cântec, devenit repede şlagăr: „La Crimeea peste mare, măi dorule, •imit o sărutare".

Până la urmă şi familia noastră a avut eroul ei în Crimeea, pe generalul aii Lascăr, fratele bunicii. Brigada de vânători de munte, comandată de el şi ă în subordinea generalului Gheorghe Avramescu, se distinsese în luptele ru cucerirea fortificațiilor de pe dealul Capelei, care făceau parte din sistemul parare a portului Sevastopol. Cred că a revenit în Bucureşti înainte de eierea luptelor din Crimeea deoarece Sevastopolul a căzut doar în primele ale lui iulie 1942, iar amintirile mele datează din primăvara aceluiaşi an. ârşit, în vara lui 1942, fratele

bunicii, avansat general de divizie, se pregătea ece din nou pe front, la cotul Donului.

Ai mei au dat o „masă de familie" în cinstea lui. Purta la gât crucea de iler al Ordinului „Crucea de Fier", iar pe partea stângă a tunicii „Mihai izul" clasa a IlI-a. Un timp, în centrul vitrinei magazinului foto „Julieta" de alea Victoriei, a stat o mare poză a lui, cu amintitele decorații şi cu bereta Inător de munte pe cap.

n acea vreme de aparentă linişte şi voie bună la Bucureşti, nici evreii nu o au chiar atât de rău după cum s-a scris ulterior. Regimul era clar antisemit, ționa segregația rasială, iar prin intermediul „Centrului național de mizare", marile întreprinderi evreieşi fuseseră expropiate. N-au fost ați însă să poarte pe piept celebra „Stea a lui David", ca în alte țări sub •olul armatei germane, nu s-au făcut deportări în masă în lagărele din mistria (doar cei din câteva județe ale Moldovei dar, mai ales, din Basarabia covina, au avut un asemenea regim, inclusiv numeroşi țigani) şi cu atât mai i în cele naziste de exterminare din Polonia şi Germania. Evreii aveau riile lor grădinițe de copii, şcoli primare şi licee, alte instituții, ba chiar un J, unde jucau mari actori, ca de plidă Leny Caler sau umoristul Stroie. ui „Stroie şi Vasilache" se destrămase. Primul amuza publicul la Teatrul işeum", al doilea continua să distreze spectatorii la Teatrul „Cărăbuş" al onstantin Tănase. La Baraşeum mergeau mulți bucureşteni care nu erau pentru că spectacolele erau de calitate.

Şerban Rădulescu-Zoner

Singura situație umilitoare pentru evreii din Bucureşti a fost cea de-a fi fost obligați să participe „organizați" la curățatul străzilor de zăpadă. Am auzit doar, nu i-am văzut, deoarece au fost puțini. Cine nu putea sau nu voia să se umilească plătea o taxă şi cum evrei săraci, lipiți pământului, nu prea existau (or fi fost prin târgurile din Moldova, pe care eu nu le cunoşteam), cam toți se aranjau.

în corpul de clădiri din strada Măria Rosetti 16-18 unde locuiam nici un evreu nu a fost „la zăpadă", deportat sau arestat sau măcar dat afară din casă pentru a se instala „alții", precum s-a petrecut mai târziu în timpul comuniştilor, deşi în mica noastră comunitate de locatari apăruseră unele modificări. Domnul M. Sanielevici nu mai era director general la Societatea de Asigurări „Generala". Fusese numit Nelu Maior, ginerele lui Ion Lapedatu. Dar nu s-a stabilit în marele apartament ocupat de familia M. Sanielevici, care a rămas pe loc, ci într-unul normal, chiar în cel în care locuiesc acum eu, împreună cu familia mea. în acea vreme, părinții şi cu mine ocupam un apartament chiar mai mare. Domnul Froda, fiind şi el evreu, ca şi bătrânul Sanielevici, nu mai era nici el director la „Generala", dar familia nu i-a fost dată afară din casă. El a plecat, după un timp,

de acasă pentru că se încurcase cu o secretară, mult mai tânără decât el, dar în apartamentul pe care îl ocupase inițial în calitatea sa de director la „Generala" a continuat să locuiască fosta sa soție, Paula, împreună cu fiica ei, Micheline. în locul lui Froda apăruse, într-un alt apartament al clădirii, un nou director fascist venit din Italia. Era get-beget român, îl chema Popescu-Jianu, dar în timpul studiilor se căsătorise cu o italiancă din Genova, de unde şi venise, pentru a fi mai bine reprezentat capitalul italian de la „Generala". La venire, nevastă-sa şi copiii, care erau aproximativ de vârsta mea, nu ştiau un cuvânt românesc. Dino şi Sandra au învățat repede româneşte, căci intraseră în cercul nostru de adolescenți.

Componența locatarilor din Măria Rosetti 16-18 se schimbase. La parterul clădirii în care locuiam noi se instalase o familie de evrei. Cei în vârstă, adică locatarii principali, aveau un aspect de habotnici. Atât ei, cât şi fiica lor, căsătorită cu publicistul Leon Kalustian, un armean foarte prezentabil, distins şi elegant, au fost singurii care erau foarte retraşi. Nu am văzut vreodată pe cineva călcându-le pragul apartamentului. Domnul Kalustian mai tot timpul nu era acasă. Când revenea din oraş şi se întâlnea întâmplător cu tata, amândoi se salutau foarte ceremonios şi atât. Tata o ține una şi bună. Kalustian, ca să-şi protejeze familia, a ajuns omul „Siguranței" lui Eugen Cristescu. Nu are o slujbă definită, în schimb îl vezi doar prin cluburi şi restaurante selecte, mai ales la „Athenee Palace". Cred că se înşela. Cum mai era moda pe atunci, moştenită din perioada antebelică, scriitorii, jurnaliştii erau adesea văzuți prin diverse localuri, discutând de-ale lor sau punând „țara la cale". Presupun că Leon Kalustian publica prin reviste literare care nu se prea găseau în casa noastră, în timpul valurilor mari de arestări operate de Securitate, din anii 1948-1950, pe când mă aflam la Breaza pentru a nu ajunge şi eu în beciurile „Instituției", am aflat că Leon Kalustian fusese arestat, confiscându-i-se cu acel prilej o seamă

A f os t un des ți n

115

cărți şi de înscrisuri. Cred că a fost doar anchetat şi trimis apoi în vreun

ar de muncă. N-am auzit să fi apărut în fața vreunui tribunal militar. Oricum,

nomentul în care eu am fost eliberat, Kalustian era de mult acasă. Socrii săi

riseră, iar nevastă-sa devenise ceva mai comunicativă. Vara mai vorbea

nama la fereastră, dar din casă tot nu ieşea. Soțul ei îşi reluase vechiul stil de

;ă. Când a rămas văduv a ajuns să locuiască „la comun", cum se spunea

irunci, ocupând o singură încăpere. Pe mine, care depăşisem bine vârsta de

ie ani, mă agrea. Amândoi făceam parte din categoria celor mai vechi locatari
asei şi, în plus, trecusem fiecare, pe rând, prin „gulagul românesc", astfel
it mai stăteam de vorbă uneori când, din întâmplare, ne întâlneam în curte.
•enise mai comunicativ. De-a lungul ultimului deceniu al vieţii sale (a murit
>uţin înainte de 1989) era des vizitat de Valeriu Râpeanu şi uneori de Ştefan
Irei, pe vremea când acesta mai era în fruntea Ministerului Afacerilor Străine.
iţiile cu Valeriu Râpeanu le înţeleg. Amândoi erau oameni de carte. Cele cu
an Andrei au rămas pentru mine o enigmă. O poate dezlega doar fostul
initar al lui Ceauşescu. Dacă vrea. De câţiva ani pe peretele din stradă, chiar
reptul apartamentului în care a locuit Leon Kalustian, este o placă memorială,
i de Uniunea Scriitorilor. Curios şi enigmatic personaj.
în anii războiului, la care revin, nu se schimbaseră doar unii locatari în
ia Rosetti 16-18, ci şi jocurile copiilor şi adolescenţilor din grădina noastră.
:ară de ping-pong ajunsesem să organizăm „meciuri" de fotbal între echipa
itră, a băieţilor care locuiam la această adresă, şi cea de la „Cantemir Vodă",
ă 4-5 colegi de-ai mei de clasă, pe care îi aduceam eu. Dino Popescu-Jianu
portarul echipei noastre. Fetele alcătuiau galeria. Ajunseserăm spaima
:arilor: praf, gălăgie şi uneori câte un geam spart. Părinţii noştri, ai fotba-
or şi ai „galeriei", ne mai făceau observaţii, ne mai certau, dar erau cât de
nai indulgenţi decât Veta, soţia portarului Mitică, pe care, după cum am
iţit, îl recunoscusem pe Şoseaua Kiseleff printre soldaţii victorioşi veniţi de
dessa. Veta, care îngrijea grădina, se răţoia tare la noi încercând să facă
ie. Când ea ţipa, nimeni nu se supăra. Ia să se întâmple aşa ceva azi! Mămicile
ri ca arse: „Cum îndrăzneşte o slugă să ţipe la copilul meu?!". Acest urât
:i nu este o creaţie a ultimilor zece ani, n-a fost introdus de acei „nouvaux
•s" de azi mai mult sau mai puţin „murdari", ci provine tot din comunism,
parvenitismul atinsese cote maxime, când mahalagioaica, uneori chiar
:ă cât de cât, devenea „tovarăşă" sau soţie de „tovarăş", director, activist,
ist sau mai ştiu eu ce.

7amilia mea reintrase în normal după primul an de război. Dimineţile tata i slujbă, după-amiezele la „club", iar seara nu se dezlipea de radio, ascultând e şi comentariile de la Londra, tot aşteptând veşti despre victoriile ;ilor" asupra Germaniei care însă nu soseau. Uneori părinţii aveau musafiri, ricei la câteva mese de bridge, în pauză, la bufet, se comenta de această mai ales situaţia internaţională, mersul războiului. Toţi sperau într-o victorie •-americană. Despre

ceea ce se petrecea în Rusia se vorbea foarte puțin sau . In sinea lor erau convinşi că, odată puterile Axei înfrânte, în România

Şerban Rădulescu-Zoner

totul va reveni la normal, adică la ceea ce a fost înainte de Antonescu, înainte de legionari şi înainte de dictatura lui Carol II. Duceau „politica struțului".

Eu îmi vedeam de şcoală şi de prieteni. Cercul de băieți şi de fete începuse să crească în măsura în care creşteam şi eu. Partea cea mai neplăcută pentru mine, în ceea ce priveşte pregătirea temelor pentru a doua zi, era faptul că în fiecare seară mă verifica tata. Mai întâi citea el în manuale ceea ce trebuia să ştiu eu a doua zi, apoi începeam să spun ceea ce învățasem, îmi verifica, evident, şi temele scrise. Dacă nu era totul în regulă se enerva şi mă punea din nou la lucru. Era tare ambițios. Voia să mă vadă tot timpul premiant, cu atât mai mult cu cât aflase de la mine că în clasă apăruse un rival serios, îl chema Valentin Stoescu care, până la urmă, a ajuns profesor la Medicină şi şeful Catedrei de farmacologie. In timpul primelor clase de liceu eram rivali. Şi eu eram ambițios, dar pisălogeala de acasă a tatei şi verificarea seară de seară a „lecțiilor" mele pentru a doua zi, nu-mi plăceau, în timpul pregătirii temelor, în cursul după-amiezelor, problemele la matematică le rezolvam uneori la telefon cu colegul meu de bancă, Mihai Korne. Eram prieteni şi în afara şcolii, când eu la el, când el la mine, când amândoi la cinema.

Familia Korne locuia într-un mic bloc pe strada general Cehoski, foarte aproape de Piața Romană. Pe doamna Lenuş Korne, născută Cerchez, am cunoscut-o bine. Era o doamnă frumoasă, distinsă, o descendentă a colonelului Mihail Christodul Cerchez, căruia, la 28 noiembrie 1877 după stilul vechi al calendarului, Osman Paşa, comandantul trupelor otomane de la Plevna, îi înmânase spada, ca semn al capitulării. Pe generalul Radu Korne (la începutul războiului era încă colonel) 1-am întâlnit doar de câteva ori, căci se afla tot timpul pe front. Era de talie mijlocie, zvelt, avea o chelie destul de pronunțată pentru vârsta lui şi, dacă memoria nu mă înşală, purta o subțire mustăcioară. Ultima oară 1-am întâlnit, spre sfârşitul războiului, în Piața Romană. Era primăvară sau toamnă timpurie, căci nu avea manta. La gât purta, ca şi fratele bunicii, însemnul de cavaler al Ordinului „Crucea de Fier", iar pe piept decorația „Mihai Viteazul", în mâna dreaptă, dacă îmi amintesc bine, ținea un baston subțire, nu pentru a se ajuta la mers, ci pentru că unii domni din epocă mai păstrau vechiul obicei de a ieşi la plimbare cu baston. S-ar putea să mă înşel. Au trecut de atunci aproape 60 de ani. Oricum, dacă nu avea în mână un baston, arunci în mod cert avea o cravaşa, ca orice cavalerist care se respectă.

Printre primii mei colegi de clasă şi prieteni s-a numărat şi Şerban Mehedinți. Tatăl său era fiul renumitului geograf, profesor universitar şi membru al Academiei Române, nu şi al Academiei R.P.R., Simion Mehedinți. Emil Mehedinți, avocat de profesie, şi soția sa, Wanda, născută Braniski, erau vechi prieteni ai părinților mei. Poate că şi acesta a fost un motiv de a mă fi împrietenit, încă din primele luni după ce păşisem pragul liceului, cu Şerban Mehedinți şi cu sora acestuia, de aceeaşi vârstă (erau gemeni), Mona, elevă la Şcoala Centrală de Fete de lângă Grădina Icoanei. Mona Mehediniți avea, la rândul ei, propriile ei colege de clasă şi prietene mai apropiate, printre care şi Nell Nasta, care împreună cu fratele ei, Ion, erau propriii mei amici despre care am scris în mai multe

A fost un destin

nduri. în „casa Mehedinți", inițial pe strada Pallade (aceasta a dispărut o iță cu prelungirea Bulevardului Dacia până în Calea Moşilor), apoi pe „Ştefan ihăileanu", i-am cunoscut pe verii primari ai colegului meu Şerban Mehedinți: 3ngu (viitorul istoric, profesor şi academician, Dinu C. Giurescu), Tucu (Dan, ecat la Paris încă din 1947, unde s-a afirmat ca arhitect, fiind unul dintre torii cunoscutului oraş-satelit „Defence" al capitalei Franței) şi Mona (în prezent S.U.A., căsătorită mai de mult cu un american bogat).

Un alt loc în care am legat prietenii a fost Predealul, unde continuam mergem cu regularitate în vacanțele de vară şi de iarnă.

Amicițiile stabilite la Predeal erau reluate Ia Bucureşti şi, iarăşi, mai creştea •cui de prieteni şi de dans. încă din anii în care se mai schia pe pârtiile de la eştea" 1-am cunoscut pe Vlad Davidescu, «u vreo 3 sau 4 ani mai în vârstă :ât mine. Era curtezanul unei fete tare frumoase, Monica Eliescu, elevă la •eul „Regina Măria" (în clădirea respectivă se află în prezent Facultatea de •macie), pe care tot la Predeal am cunoscut-o, într-o vacanță de vară. Părinții iveau o vilă pe Cioplea. Venea şi ea în fiecare iarnă la schi.

Vreun an sau doi după „rebeliunea" legionarilor mersul pe pârtiile de la ;ştea" devenise o calamitate. Trebuia să faci un ocol imens, deoarece vechiul im trecea prin fața vilei „Mareşalului" şi fusese barat de jandarmi. Antonescu :emea de răzbunarea legionarilor. La vreo 150 de rnetri depărtare de casa stuia, pe drumul ce ducea la „Vestea", fusese instalată o barieră păzită de iarmi cu arme automate. Nici copiii nu aveau voie să treacă, îmi aduc aminte i într-o vară, pe când eram un băiețandru în jur de 13-14 ani în cămaşă şi taloni scurți, n-am fost lăsat să trec de barieră până ce amicul meu vremelnic

u Giurescu, care mă invitase la el, nu a venit să mă ia, în urma unui apel

fonic dat dintr-o gheretă specială de către unul dintre jandarmi. Vila
resorului Giurescu se afla vis-â-vis de cea a „Mareşalului".
Ion Antonescu venea destul de des la Predeal. Avea o vilă mare, dar care
;xcela în bun gust. Locuința sa din Bucureşti, pe lângă „Piața Filantropia"
>rezent „l Mai", denumire păstrată de pe vremea comuniştilor), era modestă.
s-a mutat într-o casă mai arătoasă după ce ajunsese Conducătorul Statului.
îra o excepție. Toți demnitarii, până la venirea comuniştilor la putere, locuiau
asele ocupate de ei înainte de a fi ajuns în funcții înalte. De exemplu,
esorul Ion Fințescu avea o casă frumoasă în Bucureşti, în dreptul intersecției
vardului Dacia cu Strada Aurel Vlaicu, iar în vacanțele de vară sau de iarnă
ia cu familia, ca şi noi, la vila A.M.A. din Predeal, chiar şi în scurta perioadă
fost ministru al Economiei Naționale în guvernul condus de Ion Antonescu.
ssorul Gheron Netta, ultimul ministru de Finanțe al „Mareşalului", îşi
tea familia, iarna sau vara, în vila de la Predeal a cumnatului său, Ştefan
>i, din Ploieşti, fost iorgist şi primar al oraşului, în aceeaşi vilă îşi petrecea
nțele şi amicul meu Vlad Davidescu, deşi tatăl său, colonelul Radu
descu, era în acea vreme şeful Cabinetului militar al Conducătorului
lui. Mă rezum la aceste câteva exemple, deşi aş putea să dau o listă întreagă,
'u a conchide că, în acea vreme cât şi în trecutul mai îndepărtat, demnitarilor
Şerban Radulescu-Zoner
nu li se ofereau aşa-zise case de protocol, în Bucureşti, la munte şi la mare. Obiceiul a fost introdus de comunişti şi perpetuat de o bună parte a demnitarilor din ultimii zece ani şi mai bine. în ultimă instanță, cu mici excepții, tot nişte parveniți. Casele cele mai luxoase din Bucureşti, din celelalte oraşe ale țării, din localitățile balneare şi climaterice au fost confiscate de comunişti, „cu titlu sau fără titlu", conform unei sintagme azi la modă, şi date pe gratis nomenclaturii P.C.R., generalilor, securiştilor cu grad înalt etc., etc., ba unii „foşti" şi metamorfozați în „actuali" le-au mai şi cumpărat, precum „săracul" domn şi fost tovarăş Ion Iliescu. Este doar un exemplu. Asemenea cazuri sunt de ordinul miilor. Iată de ce „ironicului" şi ipocritului domn Adrian Năstase îi place să privească doar spre viitor, făcând „prețioase recomandări" celor care resping un viitor clădit pe un trecut bazat pe furt, minciună şi crimă, să-şi scrie eventual memoriile. Pentru a nu fi acuzat de partizanat politic, în această nouă paranteză a amintirilor mele, mai dau un exemplu, în casa pe care şi-o construise unchiul meu, arhitectul Emil Nădejde, pe strada Heleşteului din Bucureşti, s-a instalat

mai întâi Emil Bodnăraş, apoi au luat-o în primire „alți tovarăşi", iar în timpul Guvernului Theodor Stolojan s-a instalat un demnitar liberal, LV. Săndulescu. A trebuit, mai întâi, să moară liberalul (îl ştiu, fără sâ-1 fi cunoscut personal, din 1945) pentru ca moştenitorii imobilului să-şi poată intra în drepturi.

Ce s-a petrecut cu modesta casă din Bucureşti a „Mareşalului", după confiscarea acesteia prin sentința „Tribunalului Poporului", o dată cu condamnarea sa la moarte, nu ştiu. Ce a devenit vila acestuia de la Predeal cred că ştiu şi cei mai tineri decât mine. A fost transformată într-un mic hotel, cu restaurant şi bar de zi. Nu „dădea bine" ca vreun baron al P.C.R. venit la odihnă să se instaleze în această casă.

Dar, pe vremea cât Ion Antonescu a fost „Conducătorul Statului", povestea cu bariera, cu obligarea amatorilor de schi de a ocoli pe nişte viroage zona în care se afla vila acestuia, a nemulțumit pe mulți, încât, şi la intervenția asociației „Amicii Predealului", el „a ordonat" defrişarea unei zone de pe muntele „Clăbucet", trimițând la lucrări detaşamente ale organizației „Munca Tineretului Român", ba chiar şi militari din Batalionul de vânători de munte de la Predeal. Aceştia din urmă erau fericiți că, în loc să fie trimişi pe front, erau puşi să taie brazi şi să dinamiteze rădăcinile întinse şi adânci ale acestora. Astfel a luat naştere pârtia „Clăbucet" cu o lungime de 2100 m, suprapopulată azi ca şi în trecutele decenii, căci, între timp, schiul devenise un sport de mase. Pârtia s-a numit mai întâi M.T.R., căci era considerată drept opera „Muncii Tineretului Român", în orice dictatură tineretul a fost obligat „să muncească voluntar". Doar forța de coercițiune de a-i face pe tineri să depună „muncă voluntară" a fost diferită. Au început-o legionarii, a continuat-o Antonescu şi a fost extinsă şi dusă la „perfecțiune" de comunişti. După eşuarea planului lui Gheorghiu-Dej de construire, cu deținuți politici, a Canalului Dunăre-Marea Neagră, acesta a fost realizat de Ceauşescu, cu soldați în termen şi numeroase „brigăzi de U.T.C.-işti", alcătuite evident numai din „voluntari".

în prima iarnă când am apărut cu toții „pe M.T.R." făcea furori pe pârtie doamna Chapeaurouge. Era tânăra soție a unui diplomat german, de rang

A fost un destin

erior, care purta un nume franțuzesc. Toată lumea se uita la doamna apeaurouge. înaltă, blondă, subțirică, într-un cuvânt, frumoasă, cu un costum schi ultramodern, veselă. Râdea tot timpul şi schia splendid. Curând, am it că este fiica lui Neubacher, tot diplomat. Atât. Nici părinții noştri şi, cu atât i puțin noi, tineretul, habar nu aveam atunci că Hermann Neubacher fusese îl dintre cei care susținuseră inițial pe legionari şi cel care a facilitat fuga lui ria Sima în

Germania, în urma înăbuşirii „rebeliunii", cu precizarea de rigoare •espectivele informații le-am obținut după decenii, în calitatea mea de istoric. La Bucureşti în afară de mersul zilnic la şcoală, de pisălogelile serale ale ;i, cu verificarea temelor mele pentru a doua zi, deşi colegul meu ambițios, entin Stroescu, „tocilar", după cum îl apreciam eu şi alții, mi-o luase înainte inând premiul întâi, ajunsesem să frecventez concertele de la Ateneul Român pectacolele în matineu de la Teatrul Național.

în acea vreme marii muzicieni germani nu prea aveau pe unde merge în inătăte să dea concerte. Pentru ei Bucureştiul era un paradis. Un oraş liniştit, elşugat, o sală frumoasă de concert, o orchestră simfonică de cea mai bună rate cu doi dirijori de excepție, George Enescu şi George Georgescu, în fine, public ales, cultivat.

Concertele aveau loc în fiecare duminică la ora 11,00. Primul concert al rmonicii la care m-a dus mama, pe vremea când nu aveam mai mult de au 12 ani, 1-a avut ca solist pe renumitul pianist Wilhelm Kempf. Era încă ir şi avea un păr vâlvoi şi roşcovan. Nu-mi mai amintesc cine a dirijat lestra. Oricum, la pupitrul Filarmonicii din acea vreme era când Enescu, i Georgescu. Pe la sfârşitul stagiunii, când începea să fie cald şi melomanii e mai înghesuiau să meargă la concerte, George Georgescu, care era în acea ne directorul Filarmonicii, îl mai lăsa şi pe Ionel Perlea să dirijeze orchestra. Mama, absolventă a Conservatorului, având ca profesoară de pian pe celebra ica Muzicescu, după care a mai studiat vreun an şi ceva la Berlin cu Xaver irwenka, a ținut să-mi facă o cât mai solidă cultură muzicală. Şi a reuşit, tât mai mult cu cât concertele duminicale ale Filarmonicii la care am fost iii războiului aveau la pupitru nu numai pe Enescu şi Georgescu, dar şi pe ?ert von Karajan, tânăr şi foarte brunet pe atunci, pe Clemens Krauss, care •a des la Bucureşti fiind căsătorit cu reputata cântăreață Viorica Ursuleac iar printre solişti, în afară de amintitul Kempf, pe pianistul Walter Kieseking 3 violonistul Georg Kulenkampf. George Enescu era când la pupitrul estrei, când solist, orchestra fiind în acest ultim caz condusă de unii dintre i dirijori germani sau de George Georgescu. Nu o dată 1-am văzut pe Enescu,

nire sau la plecare, trecând modest prin lumea aflată în rotonda Ateneului, ?at, cu vioara sub braț şi îmbrăcat în „jachetă" sau cu paltonul pe el, fără a la prin eleganță. Dimpotrivă, George (Gogu) Georgescu era îmbrăcat deauna „tip-top".

land pe scena Ateneului se găsea George Enescu, într-o lojă, mereu aceeaşi, la soția acestuia, Maruca, o doamnă în vârstă, cu părul alb, cu o tentă t-argintie.

Făcea parte dintr-o familie de boieri moldoveni, Rosetti-Tescanu şese căsătorită „şi mai şi" cu Mihai (Mişu) Cantacuzino, unul dintre fiii

Şerban Rădulescu-Zoner

„Nababului", adică a lui George Grigore Cantacuzino, poate cel mai mare proprietar funciar din vremea sa, preşedinte al Partidului Conservator şi, în două rânduri, prim-ministru al României, la sfârşitul secolului al XlX-lea şi începutul veacului următor. Astfel ajunsese soția lui George Enescu să fie stăpâna „palatului cu lei" de pe Calea Victoriei. Pare-se că Enescu nu a locuit niciodată în această casă imensă, ci într-una mai mică, construită în acelaşi stil şi aflată în fundul grădinii din spatele „palatului Cantacuzino". Oricum, în perioada la care mă refer, Enescu nu locuia în nici una din cele două, ci într-un bloc pe strada Alexandru Lahovary, denumită de comunişti „Cosmonauților". Casa se află peste drum de actualul sediu al U.N.I.T.E.R. La parterul blocului în care a locuit Enescu în timpul războiului s-a aflat pe vremea comuniştilor (poate şi înainte) o cârciumă ceva mai aleasă, cu pretenții de restaurant. Cu ani în urmă, prietenul meu, doctorul Nicolae Aloman, al cărui socru ajunsese proprietarul apartamentului la care mă refer, mi-a arătat contractul de închiriere al acestuia purtând semnătura olografă a lui George Enescu. Acest document m-a determinat ca, în amintita comisie de schimbare a denumirii unor străzi din Bucureşti, să insist ca strada Cosmonauților, de pe vremea lui Dej şi a lui Ceauşescu, să poarte numele lui George Enescu. în timpul „epocii de aur" n-a existat în Bucureşti o stradă cu numele marelui compozitor, violonist şi dirijor George Enescu, în timp ce mari artere ale Bucureştiului erau denumite Gheorghiu-Dej, Moghioroş, Bodnăraş sau Sălăjan.

Când, la concertele de la Ateneu din timpul războiului, se afla pe scenă George Georgescu, într-o altă lojă, dar tot mereu aceeaşi, se afla soția acestuia, Tutu Georgescu. Tânără, frumoasă, distinsă. Mama ei era în acea vreme căsătorită cu inginerul Constantin Buşilă, între 1941 şi 1943 ministru al Lucrărilor Publice şi al Comunicațiilor. Precum toți foştii demnitari din timpul războiului şi el avea să fie condamnat de „Tribunalul Poporului", prezidat de oportunistul şi sinistrul Voitinovici, la 10 ani de temniță grea. A murit la Aiud.

în primii ani am mers la concertele de la Ateneu fie cu mama, fie cu tata. La Teatrul Național, de pe Calea Victoriei, am mers încă din prima sau a doua clasă de liceu singur sau, mai bine zis, cu alți colegi. Eu îi provocam şi cum văzusem în unele filme că „lumea bună" se afla întotdeauna în loje căutam s-o imit şi, cu banii strânşi de la camarazii mei, cumpăram din timp bilete pentru toate locurile unei loje de rangul întâi. Erau trei rânduri de loje supraetajate şi o aşa-numită galerie, unde prețul unui loc era de-a dreptul derizoriu.

De fiecare dată când intram în sala de spectacol eram impresionat de splendoarea acesteia, de calitatea mobilierului, de marele candelabru care atârna din centrul tavanului, de felinarele din dreptul fiecărei loje, cu globuri din sticlă de cea mai fină calitate, de greaua cortină din pluş roşu, brodată cu fir auriu, de celebrul gong care anunța solemn începutul spectacolului. A compara azi, calitatea mobilierului şi a lămpilor din sala vechiului Teatru Național cu ceea ce întâlneşti în actuala Operă din Bucureşti, este ceva asemănător cu a pune alături o mobilă de salon Louis XV sau „empire", de canapelele şi fotoliile stas din prefabricate pe care le întâlneşti în vitrinele celor mai ordinare magazine de

A fost un destin

121

Dfil sau de a aşeza o lampă „Galle" lângă una din vreun apartament de prin ualul cartier Militari.

Clădirea Teatrului Național din Calea Victoriei, denumit inițial „Teatrul cel ire", a fost inaugurată la 31 decembrie 1852, în prezența domnitorului Barbu - bei. Construcția a început în 1846 pe vremea lui Vodă Bibescu, după planurile litectului vienez A. Heft, iar decorația interioară a aparținut germanului ihlendorfer. în momentul inaugurării sale era, prin proporțiile şi dispoziția interioară, al treilea din Europa. Gazetarul englez din epocă, O'Brien, onsidera drept „unul dintre cele mai frumoase şi izbutite teatre ce poți ;i într-un oraş european". Ni 1-au distrus aviatorii nemți, cu bombe 2ndiare, în timpul bombardamentelor teroriste asupra centrului Capitalei 24-25 august 1944.

în timp ce polonezii, chiar comunişti, au reconstruit vechiul centru istoric

"arşoviei, aşa cum era înainte de a fi fost complet distrus în timpul războiului,

/arăşii" noştri nu au fost în stare să reclădească măcar vechiul Teatru Național,

; fusese mândria „Bucureştilor de altădată". Timp de peste trei decenii şi

bine „tovarăşii români" n-au întreprins nimic, poate pentru a nu strica

îpectiva monumentului, ridicat tot de ei, în memoria „eroilor tipografi" din

lecembrie 1918, adică a celor care s-au lăsat manipulați, după cum am mai

iționat, de o mână de agitatori, cu speranța de a extinde bolşevismul şi în

lânia. Până la urmă ne-a pricopsit Ceauşescu cu actuala clădire a primei scene

âneşti din Piața Universității. Când o priveşti din stradă parcă ai fi la Phenian.

Am făcut această scurtă incursiune în istorie deoarece tinerii care trec pe

;ă locul la care m-am referit ştiu doar de „Terasa Anda", cu celebrul scandal

/ocat de „profesioniştii" lui Virgil Măgureanu, care filmau de zor o jurnalistă
a ziarul „Ziua", iar cei mai vârstnici, educați în „spiritul luptei de clasă",
unoscut acolo doar monumentul în fața căruia se închinau cu „pioşenie",
5 nu demult, de-alde Ilie Verdeț ş.a. Acum, locul este îngrădit, punându-se
?eră o construcție de „tip Bancorex" pentru un „centru de afaceri". Terenul
se mai de mult arvunit, în acest scop, de fostul primar general liberal, Crin
ucu, sau de cel țărănist, Viorel Lis, tot fost. Amândoi au două trăsături
une. Câtă vreme s-au aflat la putere au crescut în diametru şi şi-au lăsat
istele, luându-şi altele cu vreun sfert de veac mai tinere decât fostele.
jurile s-au schimbat, „bunele obiceiuri" au rămas. Pe vremea când „clasa
citoare" se afla la putere unii dintre „exponenții" ei procedaseră la fel şi,
ru a-şi arăta „rafinamentul" la care ajunseseră, preferau artiste.
3acă lucrările construirii noului centru de afaceri, pe locul fostului Teatru
jnal, au întârziat, faptul s-a datorat opoziției lui Ion Caramirru. Ceruse şi
iracul, ca cel puțin în amintirea vechiului „Teatru cel Mare", ridicat pe
ea lui Vodă Bibescu şi a lui Barbu Ştirbei, ca viitorul mamut în „stil Bancorex"
iprindă cel puțin şi o mică sală de teatru. Nu a reuşit. Cum maşinăriile
arului au fost bine unse, lucrarea noii construcții este în plină desfăşurare.
'rima piesă de teatru pe care am văzut-o în fostul Teatru Național, pe
ea când aveam vreo 12 ani, a fost „Vlaicu Vodă" a lui Alexandru Davila.
Şerban Râdulescu-Zoner

Mi-au făcut o puternică impresie: intriga, costumele, decorurile. Din distribuție nu mi-o mai amintesc decât pe Cleo Pan Cernățeanu care a interpretat rolul Doamnei Clara. Am rămas marcat o bună parte a vieții mele de acest spectacol, încât, pe când eram un tânăr profesor suplinitor de istorie la Breaza, am plecat într-o dimineață la Bucureşti, cu toți elevii clasei al cărei diriginte eram, să vizionăm un spectacol cu Vlaicu Vodă şi, prin intermediul acestuia, să-i fac să înțeleagă mai bine o filă din cartea trecutului neamului nostru. Piesa se juca atunci pe scena „Teatrului Armatei" de pe Calea 13 Septembrie. N-am avut norocul ca Vlaicu Vodă să fie interpretat în acea zi de George Vraca, ci de Rogalski, dacă nu mă înşel frate cu dirijorul Orchestrei Radio, Theodor Rogalski. Doamna Clara a fost Agepsina Macri. Cum ajungea director la vreun teatru Victor Eftimiu, rolurile principale reveneau nevestei, adică Agepsinei Macri. Am rămas şi în continuare marcat de piesa lui Davila şi de amintirea spectacolului văzut de mine, fiind elev, la vechiul Teatru Național. Cu câteva luni înainte de a fi fost arestat, pe vremea când predam istoria de astă dată la Liceul „Nicolae Grigorescu" din Câmpina, am organizat eu însumi, cu

elevii din ultimele clase ale şcolii, un spectacol cu „Vlaicu Vodă". Cu sprijinul directorului Stanciu am obținut cu împrumut bani din fondurile şcolii, mamele, încântate să-şi vadă băieții şi fetele pe scenă, au confecționat, sub îndrumarea mea, perucile şi costumele de epocă, iar decorurile le-a făcut profesorul de desen. Nu mă laud când afirm că a fost un succes. Am dat patru spectacole. Elevii, mari şi mici, ai tuturor şcolilor, cu profesori cu tot, au fost la unul din cele patru spectacole, iar părinții „actorilor" la fiecare. Acum câțiva ani, fiind invitat la Sinaia de regretatul Corneliu Coposu (eu nefiind țărănist) să evoc, alături de alții, ziua de 10 Mai, a venit la mine, la sfârşitul întrunirii, un bărbat ceva mai tânăr şi mi-a spus: „Domnule profesor, probabil că nu mă mai recunoaşteți, sunt din Câmpina şi am jucat, sub conducerea dumneavoastră, în «Vlaicu Vodă»".

M-am lecuit de pasiunea mea pentru „Vlaicu Vodă" când, de această dată cu vreo trei decenii în urmă, 1-am dus pe fiul soției mele, azi medic, să vadă piesa lui Alexandru Davila la noul Teatru Național. M-am lecuit nu din cauza lui George Motoi, care interpreta rolul voievodului, ci a decorurilor şi a costumelor. De atunci am mai fost, evident, la teatru, dar din ce în ce mai rar. De când personajele din celebre piese de „epocă" apar pe scenă ba în „blugi" şi „bascheți", ba în „maieu" cu câte o pelerină pe umeri, eventual şi cu un „țilindru" pe cap, iar decorurile constau din nişte cârpe şi câte un scaun de bucătărie, eu nu mai merg la teatru. Sunt convins că actualii specialişti în domeniu şi adepții avangardismului de azi, care consideră că universalismul şi perenitatea frământărilor lui Hamlet sunt puse în valoare prin a-1 prezenta pe nefericitul prinț al Danemarcei medievale, fie în frac, fie în izmene, se vor amuza copios citind eventual aceste rânduri şi mă vor considera un incult sau, în cel mai bun caz, un bătrân încremenit în trecut. Cu orice risc, eu rămân la teoriile mele învechite. Teatrul nu se adresează doar unor „inițiați", „â la page", ci şi unui public larg. Teatrul are, după părerile mele „învechite", şi un rol de instruire a tineretului. Cum îi mai instruim acum prin teatru pe cei tineri, cu atât mai mult

cât la televizor ei nu văd decât violență şi violuri, traficanți de droguri, x, pistoale şi sânge?

Primele două spectacole cu Hamlet le-am văzut în timpul războiului, pe nd la conducerea Teatrului Național se afla Liviu Rebreanu. A fost un eniment artistic mult comentat de publicul amator de teatru deoarece rolul incipal era interpretat fie de Vraca, fie de Calboreanu sau Valentineanu. ei mari actori din acea vreme. Eu nu i-am văzut decât pe ultimii doi.

Am fost foarte des la teatru în anii războiului, cu doi-trei prieteni sau chiar igur, foarte rar cu părinții. N-am uitat nici acum de „Măria Stuart" a lui Schiller, Marioara Zimniceanu, Aura Buzescu şi Emil Botta, de „Hernani" a lui Hugo, Al. Critico, Pop Marțian ş.a. Cel mai mult mi-a plăcut însă „Don Carlos". ed că la această piesă a lui Schiller am fost atunci de cel puțin trei ori, de eea îmi aduc aminte aproape de întreaga distribuție: Filip II (Nicolae Iță țeanu), Don Carlos (Al. Critico), prințesa de Eboli (Marieta Anca, măritată acea vreme cu Ernest Urdăreanu), Domingo (N. Brancomir), marchizul de isa (Pop Marțian), ducesa de Olivares (Kitty Gheorghiu-Muşatescu). Doar mele actriței care o interpreta pe Elisabeta de Valois 1-am uitat. Pe când îl cultam, mulți ani mai târziu, student fiind, pe profesorul Mihai Berza rbindu-ne despre conflictul hispano-englez, despre Filip II şi despre wincibila armada" condusă de amiralul Medina Sidonia, îmi treceau prin a ochilor imaginile personajelor cu costumația fidelă epocii, din piesa „Don rlos". Aş fi intrat în atmosfera epocii, pe când profesorul Berza ne vorbea, că 1-aş fi văzut, mai înainte la teatru, pe Medina Sidonia îmbrăcat, de exemplu, uniformă de ofițer franchist?

Pe vremea războiului, când una dintre marile mele plăceri a fost de a merge Teatrul Național, n-am scăpat nici dramele istorice ale lui Delavrancea, cu •orge Calboreanu interpretând pe Ştefan cel Mare sau cu Al. Critico, în rolul Ştefăniță Vodă. Nu mi-a scăpat nici „Scrisoarea pierdută" cu Elvira Godeanu „coana Joițica". Cred că, de la tinerețe şi până la bătrânețe, Elvira Godeanu pe „coana Joițica" a interpretat-o cu succes, trecând de la vechea distribuție i timpul războiului, la cea nouă, cu Giugaru, Birlic, Radu Beligan etc. Actorii trâni de azi, încă în viață, tot vorbesc de „generația de aur" a teatrului nânesc, adică a lor, uitând să spună vreun cuvânt despre cea care i-a precedat, -a fost oare inferioară? Cred că nu. întotdeauna am avut actori deosebit de entați. Eu scriu acum despre marii actori ai tinereții mele, mama îmi vorbea cu mirație despre Alexandru Demetriad, iar tata despre Nottara şi lancu Brezeanu.

în timpul războiului, atunci când nu mergeam la şcoală sau la teatru, eram mai des la „ceaiuri dansante" sau mai bine spus când nu mergeam la „ceaiuri", •e erau tot mai dese, mergeam la teatru sau la cinema.

Primul „ceai" în care am apărut şi eu îmbrăcat bărbăteşte, într-un costum gant cu pantaloni lungi şi nu bufanți, croit la comandă şi probat de nu ştiu e ori, sub supravegherea tatei, a fost la Sanda Popescu, fiica unui cunoscut rurg din epocă şi colegă cu celelalte „centraliste" despre care am mai scris în pa câte ceva. Au fost acolo băieți şi fete de vârsta mea sau cu 2-3 ani mai iri decât mine, pe care, de asemenea, i-am mai amintit cu alte prilejuri.

I: Şerban Rădulescu-Zoner

A apărut atunci şi un personaj pe care nu-1 întâlnisem până atunci şi nici nu auzisem nimic despre el. Era elev, cred în penultima clasă la Liceul „Spiru Haret". Aveam să-1 revăd după 50 de ani la Miinchen, la „Europa Liberă". Când 1-am întâlnit i-am spus că îl ştiu de la „ceaiul" Sandei Popescu, din vremea când amândoi fuseserăm elevi de liceu. Şi-a amintit imediat, căci după cartea pe care a scris-o, despre cei 13-14 ani petrecuți în temnițele comuniste, dovedise o formidabilă memorie. Era Ion Ioanid.

Oricât de drăguțe şi cu „vino încoa" erau unele dintre fetele de atunci de la „ceaiuri", oricâți ochi dulci aruncau ele, nici una nu avea succesul de care se bucura Monica Eliescu. A fost şi slăbiciunea mea, nemărturisită, mulți ani. Ea îşi dădea seama, dar n-o interesam, căci eram mai tânăr cu doi ani. Observa că mai toți băieții o plăceau, o curtau. Deşi, la rândul ei, prefera câte un băiat evident ceva mai vârstnic, avea un stil şi un cuvânt drăguț pentru fiecare, încât îi fermeca pe toți. Mă invita la „ceaiurile" ei, căci ştia că îmi face plăcere.

în afară de cercul tot mai larg al participanților la amintitele reuniuni, cu fete de la „Şcoala Centrală" şi Liceul „Regina Măria", eu mai aveam un al doilea grup de prieteni, cu care de la joacă tot la dans am ajuns. Erau cei din imobilele de la adresa noastră din Măria Rosetti, cărora li se adăugau cei de vis-â-vis, adică amicul meu Ion Nasta, şi Nell, sora sa. Cei care organizau, de regulă, asemenea reuniuni „pe plan local" erau Sandra şi Dino Popescu-Jianu, noii veniți, „italienii" de le Genova, care într-un timp record învățaseră româneşte. Dino o plăcea pe Nell Nasta, peste vreun an sau doi avea să-i facă şi declarații de amor. Eu o preferam pe Marta Golliger, crescuse şi era tare frumuşică, dar dansa prost, astfel încât aveam s-o „trădez" cu o „intrusă" în cercul nostru din Măria Rosetti, cu Ana Măria Manzone, fiica directorului Institutului de Cultură Italiană, din epocă. Sediul acestuia era pe Calea Victoriei, colț cu strada General George Mânu (în timpul regimului comunist s-a numit „locotenent Lemnea") în fosta „casă Dissescu", unde din 1948 se află Institutul de Istorie a Artelor. Uneori, ca s-o văd pe Ana Măria mă duceam la prânz la sfârşitul cursurilor, în fața „Liceului italian", de pe Bulevardul Lascăr Catargiu, sub motiv că aveam ceva important de discutat cu amicii şi vecinii mei Popescu-Jianu care frecventau aceeaşi şcoală.

Un alt loc în care am cunoscut „lume" mai vârstnică sau mai tânără, a fost la ceea ce numeam noi „dansuri". De această dată nu era vorba de dansuri moderne, ci naționale, denumite ulterior „populare". Doamna Anca Hillard (născută Berindei) înființase şi conducea societatea de dansuri naționale „Brâulețul". în fiecare săptămână într-o anumită după-amiază, tinerii, băieți şi

fete de vârste diferite, se întâlneau în sala de gimnastică a Liceului „Regina Măria" să învețe „dansuri naționale". De fiecare dată era prezent, în calitate de instructor, un profesionist numit Județ (cred că era o poreclă) şi Gore lăutarul. Nu ştiu cât îi interesau pe unii sârbele, horele şi dansurile naționale basarabene şi ardeleneşti, acestea din urmă fiind, de regulă, jucate nu în grup ci pe perechi, dar în acea vreme era „şic" să mergi săptămânal la „dansuri". Cu băieții şi fetele cu care am făcut cunoştință la „Brâulețul" doamnei Hillard, precum Mihai şi Petre Rosetti-Bălănescu, „fetele Garoflid şi Manolescu", Anca Cantacuzino-Paşcanu,

A fost un destin

125

ssy Grant (descendentă din familia căreia îi aparținuse şi Măria, soția lui \. Rosetti), aveam să mă împrietenesc şi să dansez în continuare, dar nu după izica lăutarului Gore, ci după cea a americanului Glenn Miller, imediat după boi, când apăruseră şi la noi discuri cu celebrele melodii ale orchestrei sale.

Unii dintre cei menționați îmi sunt şi acum prieteni, pe alții i-am revăzut pa decenii, la Paris, unde se refugiaseră, mai devreme sau mai târziu, ca să pe de comunism. Asemenea revederi, după zeci de ani, sunt dezavantajoase itru ambele părți. Fiecare rămâne decepționat de cum a ajuns să arate celălalt. La reuniunile de atunci ale „Brâulețului" nu lipsea nici Monica Eliescu, :el de curtată la „dansurile naționale" ca şi la „ceaiurile dansante". Doar dul muzical era altul.

Am menționat, nu numai cu acest prilej, nume ale unor prieteni sau
loştințe din perioada războiului care pentru cei de azi poate nu au vreo
vanță. Aşternându-mi pe hârtie amintirile şi mărturiile despre o perioadă
; va ajunge şi pentru noi, adolescenții de atunci, tot mai zbuciumată, nu
eam să-i ignor, cu atât mai mult cu cât mulți dintre aceştia vor apărea în
tarea aventurii mele, care va începe destul de curând, şi va dura 15 ani.
i mă vor ajuta efectiv să încurc planul Securității de a mă aresta. Cu alții
m întâlnit în vremea când eram urmărit de poliția politică sau m-au văzut
mplător, dar au tăcut. N-au lipsit nici câțiva care ...au vorbit.

Mă reîntorc de la amintirile mele despre „dansurile" naționale de la „Brâulețul"

rnnei Anca Hillard la evenimentele din vara şi toamna anului 1942, rezumate

rior de Constantin I. Kirițescu în sintagma „marşul spre prăpastie".

Am evocat deja viața mai ales din Bucureşti, în perioada imediat următoare
ririi triumfale a armatei române de la Odessa. După o scurtă perioadă de

:pție, din cauză că războiul pentru români nu s-a încheiat, lumea se obişnuise

leea că operațiunile militare continuă, tot mai adânc, în Rusia. Cu excepția r cu rude apropiate pe front, ceilalți nu-şi făceau griji, cu atât mai mult cu icestea se îndepărtau tot mai mult de hotarele țării, iar pe câmpul de luptă inuau să se înregistreze victorii. Au fost şi înfrângeri, dar acestea erau ițe cu vederea fiind apreciate, la nivelul opiniei publice, drept simple lente de interes local.

Până la finele lui 1942, cuvântul „înfrângere" nu era rostit de cei din țară. cu un an şi mai bine în urmă, apăruse moda „hărților cu stegulețe". Era o nție a librarilor. Puseseră în vânzare hărți cu zonele în care se desfăşurau ;, fie în Rusia, fie în Extremul Orient sau nordul Africii, şi stegulețe ale lor angrenate în marea conflagrație mondială, în funcție de comunicatele are publicate în presă sau la radio erau înfipte steguleţele pe hărți cu ace cu ilie. Cele mai multe mişcări ale steguleţelor germane, italiene şi britanice, spre dreapta când spre stânga, adică spre răsărit sau spre apus, se făceau irta zonei de operații militare din Africa de Nord, după ce Hitler trimisese itorul armatei de operetă a lui Mussolini celebrul „corp african" german, b comanda legendarului general Erwin Rommel. în ceea ce priveşte frontul sărit, steguleţele germane şi române ori erau lăsate pe loc, ori erau mişcate

Şerban Radulescu-Zoner

tot spre dreapta, mai ales, în partea de sud a U.R.S.S. După eşecul Blitzkrieg-ului din vara anului 1941, când Berlinul sperase să cucerească Moscova, iar Leningradul, înconjurat, se încăpățâna să nu capituleze, Stalin preferând ca populația civilă a marelui oraş să crape de foame şi de frig, Hitler se decisese să-şi îndrepte principalele forțe în zona sudică a U.R.S.S., cu scopul ocupării în final a bazinului carbonifer al Donețului, ceea ce a şi reuşit pentru scurt timp, dar mai ales a zăcămintelor petroliere din republicile sovietice caspice. în acest scop, presiunile Berlinului asupra Bucureştiului de a-şi mări numărul de divizii care să participe la această operațiune de mare anvergură, erau tot mai mari. Ceea ce a discutat, în ianuarie 1942, la Bucureşti feldmareşalul Wilhelm Keitel, şeful O.K.W. (Oberkommando der Wehrmacht), cu mareşalul Ion Antonescu sau conținutul convorbirilor acestuia din urmă cu Hitler, o lună mai târziu la Rastenburg, nu s-a ştiut la acea vreme. Comunicatele oficiale nu făceau altceva decât să anunțe că amintitele întâlniri avuseseră loc.

Cred că Antonescu nu discuta detalii nici cu amicii săi, cu Ion Gigurtu sau cu profesorul Gheorghe Strat, pe când se plimbau din când în când pe Cioplea, la Predeal, în vara anului 1942. Nu o dată, ci de mai multe ori, fie în 1942, fie în

1943, m-am încrucişat cu Mareşalul, ieşit la plimbare, eu mergând de regulă ca şi alţi băieţi s-o vizitez pe Monica Eliescu, în vila părinţilor ei, care se afla chiar în locul în care drumul pietruit începea să urce brusc spre casa Conducătorului Statului. La asemenea plimbări, Antonescu era îmbrăcat civil, cu pantaloni bufanţi de tipul celor folosiţi la golf, cu o haină sport şi o pălărie de tip tirolez. Cam aceeaşi ţinută avea şi Gigurtu, nota deosebită constând mai ales în ochelarii săi „pince nez". Uneori, alături de cei doi, „gâfâia" şi doamna Gigurtu, blondă sau cu părul vopsit în această culoare, grasă, cu ochelari de soare pe nas, iar pe cap tot cu o pălărie „curat tiroleză", căci era verde şi cu o mică pană albă. Pe profesorul Strat mi-e mai greu să-1 descriu deşi 1-am cunoscut şi pe el şi, mai ales, pe nevastă-sa, care era franţuzoaică, căci ajusesem să mă împrietenesc cu copiii lor. Pierrot era şi coleg de liceu cu mine, dar cu câteva clase înaintea mea. Francine, era de aceeaşi vârstă cu mine. Nu-mi mai amintesc unde ne-am întâlnit prima oară, pe pârtia de schi de la Predeal sau la A.M.A., pe malul lacului Herăstrău. Oricum, la Bucureşti avea să ajungă şi la „ceaiurile" noastre despre care am tot scris. Unii, ca s-o tachineze, în loc de Francine, îi spuneau „Frosa", iar alţii „o alintau" cu apelativul „Frusinica". Am fost adesea la „vila Strat" de la Predeal, în vârful dealului Cioplea, în familie se vorbea doar franţuzeşte, căci doamna Strat era cea care dădea tonul. Atât Gheorghe Strat, cât şi Ion Gigurtu, aveau să moară în temniţele comunişţilor. Pe vremea când eu mă fofilam ca să nu pună Securitatea mâna pe mine, doamna Strat fiind franţuzoiacă a reuşit, împreună cu fiica ei, să părăsească România şi să se stabilească la Paris. Un timp, Francine (măritată Petrulian) a lucrat la Quai d'Orsay şi i-a ajutat pe unii români, ca să spun aşa „din lumea noastră", să obţină aprobarea lui Ceauşescu de a părăsi definitiv ţara, reuşind să strecoare pe listele demnitarilor francezi, veniţi oficial în România, numele unora pentru ca „înalţii oaspeţi" să intervină în întrevederile cu „geniul Carpaţilor".

A fost un destin

Când Mareşalul îşi petrecea câteva zile de vacanţă la Predeal, apărea şi uria Goga, în propria ei vilă, tot pe Cioplea. Mi-o amintesc foarte bine, căci ţia ei nu putea fi uitată. Era îmbrăcată numai în negru, iar pe cap înfăşurată an voal de aceeaşi culoare, în tinereţea ei, înainte de a se fi măritat cu Goga, vremea când Transilvania se afla sub stăpânire austro-ungară, fusese o mare tărcată de operă, fiind denumită „privighetoarea Carpaţilor". Pe vremea d, la bătrâneţe, ajunsese o apropiată a Conducătorului şi, mai ales, a „doamnei ria Mareşal Antonescu", lumea, care nu o agrea, o poreclise datorită ţinutei duva naţiunii". Unii susţineau, pe atunci, că ar fi fost în slujba baronului nfred von Killinger,

ambasadorul Germaniei la Bucureşti, raportându-i despre te „mişcările" lui Antonescu, despre vizitele private pe care le primea etc.

ştiu cât adevăr conținеau asemenea afirmații, oricum comentarii pe această ia am auzit şi acasă la noi. Faptul că Veturia Goga avea relații strânse cu lomați germani de rang înalt era cunoscut de toată lumea. Până şi eu am ;ut, întâmplător, ieşind din „vila Goga" de la Predeal, mai întâi pe Fabricius, ;rior pe Killinger. I-am recunoscut imediat, căci le văzusem fotografiile în istele ilustrate din epocă. Poate că nu aş fi făcut imediat legătura între pozele

presă şi figurile de la Predeal, dacă amintiții diplomați ar fi fost îmbrăcați şnuit. Purtau însă uniformă ce nu diferea mult de cea a ofițerilor germani, îa ce mi-a atras atenția imediat a fost zvastica de pe mâneca stângă a tunicilor

a mantalelor lor.

în ciuda zvonurilor care circulaseră în acea vreme, în pofida relațiilor strânse

aceeaşi perioadă cu baronul Manfred von Killinger dar, mâi ales, cu Ion şi ria Antonescu, şi cu toate că avusese un rol de conducere la „Patronajul", e îşi avea principalul sediu chiar în propria ei casă, pe intrarea Armaşului

Bucureşti, foarte aproape de Grădina Icoanei, Veturia Goga nu a ajuns în icăriile comuniste de mai târziu. A salvat-o Petru Groza, care rareori inter-lea pe lângă Gheorghiu-Dej pentru câte cineva, iar acesta din urmă era şi i rar dispus să dea curs intervențiilor primului său ministru, între timp, Veturia ga se retrăsese strategic în aşa-numitul castel de la Ciucea, proprietatea uliei, pe care a donat-o statului, ea rămânând în schimb să locuiască în calitate custode, în ceea ce a ajuns să se numească „casa memorială Octavian Goga".

După cum am menționat ceva mai sus, doar unii militari cu grad înalt şi icții de răspundere în conducerea armatei sau câțiva miniştri cunoşteau, în mele luni ale anului 1942, hotărârea „Mareşalului" de a spori efortul militar României pe frontul de răsărit. Treptat, lumea a început să se dumirească: concentrări, pregătirea unor mari unități pentru a fi trimise pe front. Planurile itare ale lui Hitler pentru vara lui 1942 au devenit evidente pentru toți cei e urmăreau comunicatele militare, la radio sau în presă, după declanşarea nsivei la sfârşitul lunii iunie. Pe hărțile de pe unul din pereții camerei mele epusem să tot mut steguleţele germane şi române spre dreapta, în partea de l a Rusiei europene.

Aparatul de propagandă funcționa din plin. Pe lângă amintitele sloganuri ipre „războiul sfânt" şi „cruciada împotriva bolşevismului" apăruse cel al „frăției

de arme româno-germane". Această „frăție" au urmărit s-o pună în evidență şi organizatorii paradei de 10 Mai la care, ca şi altă dată, am fost de față într-una din tribunele pentru public de pe Şoseaua Jianu. A fost prima şi ultima oară când a participat, la 10 Mai, un feldmareşal german. Cu puține minute înainte de

apariția cortegiului regal, a trecut prin fața tribunei în care mă aflam împreună cu tata, feldmareşalul Wilhelm von List. Era aşezat, foarte țanțoş, într-o maşină deschisă (decapotabilă). Chiar şi eu ştiam, din ziare şi de la cinematograf, că feldmareşalul care a trecut prin fața noastră comandase trupele germane ce cuceriseră în timp record Grecia. A avut Wilhelm von List, cu prilejul prezenței sale în Bucureşti, convorbiri cu Ion Antonescu, privind participarea trupelor române la viitoarea ofensivă de anvergură, ce viza cucerirea Stalingradului? Nu ştiu nici acum. în lucrările de istorie militară, apărute în ultimii ani, nu am întâlnit o asemenea mențiune.

Ceea ce a fost însă şi mai semnificativ, la acea paradă de 10 Mâi, a fost defilarea unei companii mixte, alcătuite din soldați români şi germani pentru a simboliza „frăția" dintre cele două armate.

Curând după această demonstrație militară, am aflat că fratele bunicii, generalul Mihail Lascăr, se pregătea să plece pe front, de această dată în fruntea unei divizii. Evenimentul în familia noastră nu a fost însă acesta, ci cel al plecării pe front ca voluntar, în amintita divizie, a fratelui mamei, Leon Rădulescu. Fusese voluntar şi în 1916, căci atunci nu împlinise încă vârsta încorporării. Atunci fusese foarte tânăr, iar războiul avusese alt caracter decât cel pe care Antonescu se încăpățâna să-1 continue în 1942. Ce 1-a apucat pe „nenea Leon" să se înroleze voluntar în armată şi să plece pe front în 1942, când depăşise vârsta de 40 de ani? Alți rezervişti, cu mult rnai tineri decât el, chiar atunci când primeau „ordin de chemare" în armată căutau să se învârtească şi să fie mobilizați pe loc, la Bucureşti sau la partea sedentară a diverselor unități militare din țară. „Nenea Leon" nu era un fanatic, nu era germanofil şi nici un simpatizant al regimului din țară. Altul a fost motivul pe care 1-am aflat cu câțiva ani în urmă. A fost un gest de frondă față de lumea în care se învârtea, căreia începuse să nu-i pese că alții, oameni fără relații, mor pe front sau îndură mizeriile războiului. A fost un gest de frondă, mai ales față de familia Ştefănescu-Grivița în care intrase prin căsătorie şi căreia, inclusiv lui, îi creşteau profiturile de pe urma comenzilor tot mai mari de conserve pentru armată. „Nenea Leon" considera că ajunsese să ducă o viață mult prea comodă şi opulentă pe când țara era în război, într-ădevâr, averea familiei Ştefănescu-Grivița crescuse foarte mult în acei ani din motivele menționate, încă în timpul războiului, împreună cu inginerul Ciulei, tatăl viitorului mare regizor şi actor cunoscut azi tuturor amatorilor de teatru şi film, bătrânul Mihăi Ştefănescu, „capul familiei", ridicase marele bloc de pe actualul Bulevard Magheru, la parterul şi subsolul căruia sunt cele două săli ale Teatrului „Nottara". Ideea construirii sălilor de spectacol aparținuse inginerului Ciulei pentru ca fiica sa, care studiase arta dramatică, să

aibă propriul ei teatru. Nu a apucat să joace pe scena „Teatrului Ciulei", căci ă avut ghinionul să moară la naşterea primului ei copil, la Sinaia, în 1944. Stăpânul teatrului,

A C„.-t .,„ slactitl -) OQ

când era încă student la Arhitectură, devenise fratele celei pentru care eseră destinate sălile. Pasionat de teatru şi un mare talent în acelaşi timp, riu Ciulei, după naționalizarea caselor şi a sălilor de spectacol de către nunişti, a ajuns mai întâi actor şi ulterior regizor la Teatrul „Municipal", arat inițial față de vigilența „tovarăşilor de la cadre" de către Lucia rdza-Bulandra, până când marele său talent i-a redus şi pe aceştia la tăcere, în vara lui 1942, pe când fratele bunicii şi cel al mamei se pregăteau să •nească pe front, noi am fost ca de obicei la Predeal, la vila A.M.A. Era vara :are, la această pensiune, câtuşi de puțin de lux, a venit să se odihnească sva zile, după cum am amintit, profesorul Ion Fințescu, pe când era ministrul momiei Naționale. A stat puțin, în schimb, familia sa a rămas, ca şi noi, •eaga vacanță.

Mi-o amintesc pe doamna Fințescu, adesea îngrijorată, căci fiul ei Dan, ;g de liceu cu mine, dar cu două clase înaintea mea, venise cu motocicleta. ifara faptului că mergea prin Predeal cu mare viteză ca să epateze fetele, pe mna Fințescu o îngrijorau mai mult escapadele fiului ei la Buşteni, de unde, ireună cu câțiva prieteni, printre care amicul său mai vârstnic, Sergiu Cunescu epând din 1990 şef de partid şi deputat), escaladau cele mai periculoase •te din Bucegi.

în vara lui 1942 sau în cea a anului următor, am avut ocazia să mai văd un mareşal german, şi încă foarte de aproape, anume pe Erich von Manstein. oaspetele lui Ion Antonescu. Amândoi, îmbrăcați în costume cu o tentă rtivă şi cu pălării de tip tirolez, veniseră să asiste la Campionatele naționale tletism care s-au desfăşurat pe stadionul din incinta Batalionului de vânători

nunte de la Predeal. Numele şi chiar chipul lui von Manstein erau multora ascute din presă, fiind considerat unul dintre cei mai destoinici strategi din •ui Wehrmacht-ului. Acesta, adaug eu acum, în plina încleştare din a doua e a lui noiembrie 1942 din cotul Donului, avea să fie numit comandant al ațelor române şi germane din zonă, încercând să salveze de la dezastru ? mai putea, în urma puternicei ofensive sovietice ce avea drept scop final •rcuirea trupelor germane şi române ce acționau pentru cucerirea ngradului. în cotul Donului ajunsese şi divizia 6 de sub comanda fratelui .cii, având pe lângă el nu numai pe fratele mamei, după cum am menționat, pe maiorul Gheorghe (Gigi) Popovici, ofițer activ de artilerie. Acesta era,

urând, ginerele generalului Lascăr, fiind căsătorit cu fiica acestuia, Mihaela, primară cu mama. Inițial, „grupul Don", având în compunerea sa Armata i română, comandată de generalul Petre Dumitrescu, şi o seamă de mari îți germane, era condus teoretic chiar de mareşalul Ion Antonescu. Altă ilie a lui Antonescu, cârteau mulți la Bucureşti, şi aveau dreptate, căci cum a comanda „Mareşalul" operațiunile militare de la Bucureşti, unde conducea :rnul? O dată ce majoritatea marilor unități concentrate în cotul Donului româneşti, ar fi fost umilitor ca acestea să acționeze sub comandă germană, ieau alții, în fine, cei care erau cât de cât lucizi sau mai bine informați îşi :au searna că nimic nu mişcă, pe oricare dintre fronturi, fără acordul Şerban Rădulescu-Zoner

Fuhrer-ului. „I s-a suit la cap lui Hitler, crede că e mare strateg, el, un fost caporal în primul război, e nebun de-a binelea", perora tata uneori la masă, în fața noastră, dar mai ales când părinții aveau musafiri şi discuțiile politice se încingeau.

Eu urmăream desfăşurarea războiului pe hărțile din camera mea, mutând steguleţele în funcție de ceea ce auzeam la radio (la ora prânzului, pe când noi eram la masă, se transmiteau ştirile) sau din ceea ce citeam în jurnalele la care eram abonați, în rest, şcoală, bătălia pentru note mari, iar în timpul liber, ba săptămânal la amintitele „dansuri naționale" din sala de gimnastică de la Liceul „Regina Măria", ba la câte un „ceai" sau, foarte des, vis-â-vis de casa noastră, în vizită la familia Nasta, iar în dimineţile de duminică la concertele de la Ateneu ale Filarmonicii, în toamna târzie a lui 1942, de fiecare dată când mergeam la cinematograf, erau arătate la jurnalul sonor de actualități U.F.A. secvențe ale luptelor ce se desfăşurau pentru cucerire Stalingradului. Am şi acum în fața ochilor „infernul" luptelor de stradă de la periferia amintitului oraş de pe Volga, încă mai demult începuse să ne sosească acasă, revista „Signal", care era plină cu ilustrații, fotografii de bună calitate, reprezentând scene ale luptelor din Rusia şi de pe alte fronturi. Titlurile, comentariile şi legenda ilustrațiilor menționau doar „lupte victorioase", „mari succese" ale armatei germane etc. „Signal" era o revistă ilustrată de propagandă germană, editată în germană şi în diverse limbi străine. Versiunea română se găsea de cumpărat la toate chioşcurile. Nouă ne venea gratuit împreună cu alte materiale germane de propagandă, în toamna anului 1940, tata şi cu mine a trebuit să prezentăm acte de origine etnică pentru a dovedi că nu suntem evrei, în 1942 ne soseau acasă, fără să le cerem sau să plătim ceva, materiale de propagandă în nemțeşte, fiind considerați germani. Nu-mi amintesc şi cred că n-am ştiut niciodată, cine ni le expedia. „Grupul etnic german" din care tata n-a făcut niciodată parte sau „Centrul cultural" al

ambasadei „Reichului"? Cum tata refuza să arunce măcar o privire asupra materialelor de propagandă nemțeşti, primite cu regularitate, acestea ajungeau direct în camera mea. Eu le răsfoiam, mai decupam câte o ilustrație sau hartă, apoi le aruncam la gunoi. Mama se mai uita uneori în „Signal", căci revista mai avea şi alte rubrici în afara celor politico-militare.

La finele lui noiembrie sau începutul lui decembrie 1942 s-a aflat despre dezastrul din cotul Donului, despre încercuirea şi lichidarea mai multor divizii româneşti, printre care şi cea comandată de fratele bunicii (Divizia 6). Trupele sovietice reuşiseră să rupă frontul în sectorul românesc, fiind cunoscut faptul că acesta era mai slab din punct de vedere al tehnicii de luptă şi al dotării cu armament. Inamicul acționa în vederea încercuirii câtorva divizii româneşti, în cursul luptelor duse de armata română la cotul Donului, aceasta s-ar fi putut replia, înainte ca punga sovietică să se fi închis, dacă O.K.W. nu s-ar fi opus, adaug eu acum, citând relativ recenta lucrare, înfrânți dar uitați, românii în bătălia de la Stalingmd, scrisă cu lux de amănunte de către istoricii Mihail Vasile Ozunu şi Petre Otu, dar ordinul dat era: „rezistență până la ultimul om". Noi, la vremea respectivă, ştiam doar că trupele române de la cotul Donului ajunseseră să fie

A fost un destin

131

ercuite şi după o înverşunată rezistență, diviziile comandate de generalii hail Lascăr, Nicolae Mazarini şi loan Sion au căzut după lupte grele în 'tivitate. Deci trei membri ai familiei noastre fie ajunseseră prizonieri la ruşi, nu mai erau în viață. Curând s-a aflat că, în cursul bătăliei, „Grupul Lascăr", ituit din mai multe divizii, a rezistat eroic până în ultimul moment, şi acesta >st adevărul.

După mai multe decenii, citind pentru a mă delecta cartea lui Raymond tier, La seconde guerre mondiale, am dat în volumul 2, la pagina 49, de următorul aj: „Entre Ies deux percees, un groupement commande par le general Lascăr lossa au Don, se defendit avec une energie farouche mais, dans l'ensemble, II armee roumaine se desagregea" (între cele două pătrunderi, un grup landat de generalul Lascăr, amplasat pe Don, s-a apărat cu o energie cumplită, în ansamblu Armata a IlI-a română s-a dezagregat). L-am citat, de astă a, pe Cartier, care nici măcar nu a fost un istoric în adevăratul sens al ântului, ci un cunoscut publicist, deoarece în marile sinteze ale istoriografiei ine românii nu există sau, în cel mai bun caz, se întâlneşte câte o propoziție eralizatoare despre ei.

Desigur că din 1942 şi până în prezent am aflat multe despre luptele de la

îl Donului, chiar de la ai mei care pe rând au revenit în țară, dar ca să nu par

iectiv apelez la câteva extrase din documentele vremii, publicate în cartea
ricilor militari menționați. „Comandantul Grupului de forțe român, ofițerii
ildații comunică: vom duce lupta mai departe, fără nici un gând de predare".
sta a fost răspunsul scris, dat de fratele bunicii celor doi mesageri sovietici
, în seara de 21 noiembrie, îi înmânaseră un mesaj al comandamentului
etic în care i se ceruse capitularea grupului de divizii care se aflau în
ardinea sa. în dimineața următoare, Lascăr a transmis generalului Petre
nitrescu, comandantul Armatei a 3-a române, în subordinea căruia se afla,
iltim mesaj în care, printre altele, a menționat următoarele: „Situația este
te grea. Cercul se strânge cu fiecare oră. Aseară au sosit doi parlamentari
ne preda, la care li s-a răspuns negativ de toate diviziile. Regimentele de
erie mai au circa 40 de lovituri de tun. Muniția pentru front terminată în
nai mare parte [...]. De trei zile trupa românească nemâncată. Azi dimineață
eput presiune puternică cu tancuri şi Katiuşa. în noaptea de 22/23 noiembrie
proiectat străpungerea spre Cernîşevskaia. Răniți în număr foarte mare,
bilități de îngrijire foarte reduse. Tunurile anticar de orice categorie fără
t asupra majorității carelor (n.n. sovietice). Infanteria strivită de care.
imum de rezistență până mâine, în primă urgență muniție şi benzină".
ă cum menționează istoricii militari Mihail Vasile Ozunu şi Petre Otu,
;şalul Antonescu, la insistențele repetate ale comandantului Marelui Cartier
?ral Român, Ilie Şteflea, a acceptat, până la urmă, să ceară, prin intermediul
itului militar român la Berlin, acordul lui Hitler ca diviziile din „grupul
ar" să se retragă din zonă, atâta vreme cât încercuirea sovietică nu era încă
Dietă, în final, nici Fiihrer-ul nu s-a mai opus, dar în momentul în care
unsul afirmativ al acestuia a sosit, „grupul Lascăr" nu mai exista.
Şerban Rădulescu-Zoner

Noi, la vremea respectivă, nu cunoşteam aceste detalii. Dar, când încercuirea şi lichidarea de către sovietici a „grupului Lascăr" deveniseră de notorietate publică, fratele bunicii a fost considerat un erou, chiar şi de către autorități. Lumea din Bucureşti avea să compare, după puțină vreme, atitudinea generalului Mihail Lascăr, care a respectat ordinul de a nu se retrage cu trupele sale, cu gestul incalificabil al generalului Nicolae Tătăranu, rudă cu amintitul prieten al tatei, care a murit în temnița comunistă de la Sighet. Generalul Tătăranu, comandantul Diviziei 20 infanterie, care ajuns în marea încercuire de la Stalingrad, şi-a părăsit trupa, găsind un motiv oarecare pentru a veni la Bucureşti. Furios, „Mareşalul" i-a ordonat să se reîntoarcă pe front, dar Tătăranu a tot amânat plecarea, „acuzând o depresie nervoasă". Fuga de pe câmpul de

luptă a acestui general i-a indignat pe toți cei care-1 cunoşteau, căci făcea parte din „lumea mondenă" a Bucureştiului.

Ce s-a întâmplat cu generalul Mihail Lascăr multă vreme nu s-a ştiut nimic. Inițial, a circulat un zvon că s-ar fi împuşcat, ca să nu cadă viu în mâna ruşilor. După vreun an, în urma demersurilor mătuşii mele la „Crucea Roşie", i-a sosit, via Geneva, un plic cu o mică fotografie, drept dovadă că ar fi în viață. Am văzut-o şi eu. Era atât de prost realizată, atât de puțin expresivă, încât unii membri ai familiei noastre susțineau atunci că fusese fotografiat capul generalului, dar mort. Mărimea şi tipul de fotografie, adaug eu acum, erau identice cu cele cu care aveam să ne obişnuim cu toții când, pe vremea comuniştilor, obțineam de la Miliție un buletin de identitate.

Pentru atitudinea sa demnă de pe front, fratele bunicii a fost avansat, în lipsă, la gradul de general de corp de armată şi a fost decorat, nu post mortem, căci în acel moment nu se ştia dacă este în viață sau nu, dar „în lipsă"; atât de români, cât şi de germani, dar în mod diferit. Antonescu a trimis un furier care i-a înmânat mătuşii mele cutia cu decorația „Mihai Viteazul", clasa a Il-a, care se purta la gât, în loc de cravată. Nemții au procedat altfel. „Tante Mărie" a primit un telefon prin care i s-a comunicat ziua şi ora !a care urmează să se prezinte, la ea acasă, generalul Erich Hansen, comandantul trupelor germane din România, pentru a-i înmâna decorația ce fusese conferită de Fiihrer generalului român Mihail Lascăr. „Tante Mărie", de o timiditate ieşită din comun, nedescurcăreață, în plus franțuzoaică, la aflarea veştii că generalul Hansen avea să-i calce pragul casei se fâstâcise complet. Era chiar speriată. Nu ştia cum să se comporte, ce să-i spună generalului neamț, ea care era franțuzoaică. Ca atare, a cerut sprijinul mamei pentru a face „Ies honneurs de la maison", să se ocupe ea ca totul să meargă bine. Mama a acceptat, astfel încât în ziua şi la ora anunțată s-a aflat lângă „Tante Mărie" pentru a-1 primi pe generalul Hansen. Acesta, însoțit de un aghiotant, exact la ora stabilită a păşit în casă, a salutat trosnind din tocurile cizmelor, a rostit câteva cuvinte în nemțeşte, pe care mama le-a tradus în româneşte mătuşii, şi apoi i-a înmânat acesteia cutia de pluş cu decorația: frunzele de stejar la crucea de cavaler al Ordinului „Crucea de Fier". S-au mai schimbat câteva cuvinte de circumstanță, în picioare în jurul mesei cu câteva gustări pregătite şi aranjate tot de mama, după care generalul

A fost un destin

<• i •«

.„_,- _ ^CT-ar. loate acestea le-am reținut din

;ie povestite nouă, celor de acasă, de către mama, după ce a revenit de la reastă ceremonie. Fiica generalului Lascâr, Mihaela sau /ana, după cum îi

luneam noi (nu cunosc motivul), vară primară a mamei, nu a fost de față la •izita" lui Hansen. Zăcea bolnavă în dormitor, în urma naşterii primului ei pil, un băiețel pe care îl numise, evident, tot Mihai, făcuse o puternică infecție, rât era cât pe-aci să moară. Tot mama s-a ocupat de ea, aducând pe cunoscutul ;dic ginecolog Dumitru Săvulescu, care mă adusese şi pe mine pe lume.

Vestea că Jana născuse un băiețel ajunsese şi pe front, la soțul, cât şi la tatăl

înainte de a fi căzut în captivitate, în consecință, aflase şi „nenea Leon",

"ele mamei, care era împreună cu cei doi. Am dat aceste detalii deoarece

zintă o anumită importanță în continuarea amintirilor mele.

Peste o lună sau două de la amintitele evenimente, fratele mamei, Leon

lulescu, cel care plecase „voluntar" pe front în divizia comandată de generalul

lail Lascăr, a sosit în Bucureşti, la el acasă. Scăpase ca prin minune din

rcuire. Ca atare, noi am fost printre primii care am fost informați despre

petrecute la cotul Donului, atât cât ştia sau atât cât a considerat că este

:1 să ne povestească.

Mai bine de 10 zile a refuzat să primească pe cineva, deşi toți ai mei, dar şi

i prieteni de-ai lui doreau sâ-1 vadă, bucuroşi că a scăpat cu viață sau că nu

ns prizonier la ruşi. Avea o depresie nervoasă, se întorsese şocat de cele

• în ultimele zile pe front. De la bun început, fratele bunicii îl protejase, cu

nai mult cu cât la vârsta lui, de 44 de ani, nu mai era apt pentru a fi trimis

lia întâi. Fratele bunicii îl ținuse pe lângă el, dându-i o misiune la

ndamentul diviziei şi apoi la nou constituitul „grup Lascăr". Când soarta

ilui de divizii era pecetluită, când toți ştiau că în cel mult 24 de ore aveau

ngă în mâinile sovieticilor, în învălmăşeala de la comandament, Lascăr

izut nepotul, adică pe unchiul meu, şi i-a ordonat să fugă după aviatorul

:>cmai plecase cu ultimul raport adresat generalului Petre Dumitrescu,

dantul Armatei a 3-a. „Nu, trimite-1 pe Gigi (adică pe maiorul Gh. Popovici,

le generalului), Jana i-a născut un băiat, dacă rămâne aici poate nu-1 va

vreodată. Poate copilul va rămâne fără tată", i-ar fi spus unchiul Leon.

B te ofițer activ, el va rămâne aici, împreună cu mine şi cu trupa. Tu eşti

ervist şi venit voluntar, ai putea avea mari neplăceri, îți ordon,

: să te duci la avion!", ar fi răspuns generalul. „Nenea Leon" s-a conformat

cat. Aviatorul pornise motorul, dar avionul nu decolase. I-a făcut semn

'ărtare, acesta 1-a aşteptat, 1-a îmbarcat şi astfel fratele mamei s-a salvat.

ața i-a rămas recunoscător unchiul Leon generalului Mihail Lascăr.

te acestea le-am aflat, după o vreme, de la părinți, cărora unchiul Leon

sstit acest episod dramatic. Totul corespunde adevărului. Istoricii militari
asile Ozunu şi Petre Otu nu au relatat în menționata lor monografie
ronvorbire dintre generalul Mihail Lascăr şi sublocotenentul rezervist
ar, Leon Rădulescu. Nu aveau cum s-o cunoască, căci şi-au scris cartea
:umente, şi chiar dacă din întâmplare ar fi ştiut-o nu avea rost să treacă
Şerban Rădulescu-Zoner

un asemenea detaliu, important pentru istoria familiei mele, şi nu pentru cea a armatei române în bătălia de la cotul Donului şi Stalingrad. Episodul cu ultimul avion venit la comandamentul „grupului Lascăr" este însă consemnat şi, astfel, am aflat, nu de mult, numele aviatorului care I-a scos din încercuirea rusească ne unchiul meu Leon: căpitanul de aviație Valentin Stănescu. Dintr-o altă relatare verbală din epocă, încă înainte de a se şti dacă fratele bunicii trăieşte sau nu, am aflat că în ziua următoare sosirii avionului cu mesajul generalului Mihail Lascăr, a fost trimis la fața locului un altul. Pilotul însă nu a mai putut ateriza. Din văzduh a văzut comandamentul în flăcări şi lungi coloane de prizonieri. La această relatare am fost chiar eu de față, căci o făcuse, la noi în casă, vărul primar al mamei, aviatorul Dan Scurtu, pe care 1-am menționat cu prilejul descrierii primei parade de 10 Mai la care asistasem, eu fiind încă elev de şcoală primară.

între timp, Dan Scurtu devenise unul dintre aşii aviației româneşti de vânătoare. Ajunsese căpitan şi comandant al escadrilei 58, din cadrul Flotilei 1/ care opera în zona din Cotul Donului-Stalingrad. Venit pentru câteva zile în misiune la Bucureşti, a trecut pe la noi sâ-i facă o scurtă vizită surorii, şi cu acest prilej ne-a povestit ceea ce se petrecuse la Cotul Donului, întregul Grup I vânătoare, adaug eu acurn, din care făcea parte şi escadrila comandată de unchiul meu, Dan Scurtu, era cât pe-aci să ajungă în mâna sovieticilor, în contextul marii acțiuni de învăluire a trupelor române de la Stalingrad. Nu ştiu de ce venise atunci Dan Scurtu la Bucureşti. Dintr-o carte citită relativ recent şi apărută după 1990 (până atunci apariția unor lucrări de istorie sau memorialistică referitoare Ia faptele de arme ale românilor în Răsărit era interzisă), am aflat că Dan Scurtu a fost printre puținii aviatori admişi să piloteze avionul comandantului aviației române de atunci, generalul de escadră Gheorghe Jienescu, subsecretar de stat la Ministerul Apărării Naționale.

Am fost printre primii care 1-am vizitat pe unchiul Leon, reîntors de pe front. Ținea mult la mine. Nu avea copii, iar eu eram fiul surorii sale. Mai şi semănăm tare mult cu el, de parca aş fi fost propriul său fiu. în sfârşit, el, mama, propria lor mamă, adică bunica, fratele ei, generalul Lascâr, sora acestuia, Virginica, fiul

acesteia din urmă, pilotul Dan Scurtu, Mihaela (Jana), fiica generalului, toți aveam ceva în comun. Eram bruneți şi aveam un ten măsliniu.

Când 1-am revăzut pe unchiul Leon, prima dată după întoarcerea sa de pe front, încă nu-şi revenise. Şedea într-un fotoliu, cu un halat gros pe el, era tare slab şi mai mult tăcut. Atunci nu am aflat mai nimic. După mai multe săptămâni, după ce şi-a revenit, reluându-şi viața normală, a început să povestească despre starea jalnică în care se aflaseră soldații români, prost hrăniți şi echipați, cu armament net inferior celui nemțesc şi rusesc. Mi-a mai povestit că, în linia întâi a frontului, soldații români, în apărare, se aflau la o distanță de 30-40 m, unul față de altul, ruşii fiind net superiori în efective şi armament, în fine, că înainte de străpungerea frontului de către sovietici, cu consecința încercuirii „grupului Lascăr", comandantul acestuia fusese avertizat de către unii prizonieri ruşi capturați, asupra unei iminente ofensive sovietice în zonă, dar în urma trimiterii acestor informații, pe cale ierarhică, factorilor de decizie, aceştia nu

A fost un destin

sacționat, conform celor aşteptate. Unchiul Leon ne-a mai relatat despre ui retragerii trupelor române care reuşiseră să scape de încercuirea rusească spre comportamentul de-a dreptul inuman al nemților față de camarazii amâni, în acele zile de derută generală, în concluzie, unchiul Leon spunea •or celor care-1 întrebau cum a fost pe front că războiul este pierdut, şi că, un viitor apropiat, diviziile ruseşti vor ajunge în România, din cauza iştienței şi megalomaniei lui Antonescu.

,a Bucureşti, deşi ştirile de pe front erau proaste, viața se desfăşura şi să se mai desfăşoare normal încă vreun an şi mai bine. Pe unii îi interesa puțin ce se întâmplă pe front o dată ce lor le mergea bine, iar luptele aveau aparte de țară. Lumea pe care o frecventau părinții mei, alcătuită exclusiv anco-anglofili, primise cu satisfacție ştirile despre victoria trupelor britanice i Montgomery de la El-Alamein (în Egipt, la 75 km depărtare de Alexandria) j referitoare la debarcarea anglo-americanilor în Maroc şi Algeria, ambele mente petrecându-se la mai puțin de trei săptămâni înainte de înfrângerea :ei române la cotul Donului.

fn început de teamă a apărut de-abia la începutul lui februarie 1943, când at despre capitularea armatei germane, în frunte cu feldmareşalul Friedrich aulus, inclusiv a unităților române aflate sub comanda sa, în zona Stalingrad. mei, din 2 februarie 1943, comunicatele militare au început să anunțe, mai ipul, „retrageri elastice pe poziții dinainte stabilite" sau aşa-zise „victorii" pingerea inamicului. Eu, pe hărțile mele din cameră, mutam stegulețele ine, române şi

sovietice tot spre stânga. Pentru toată lumea devenise clar pele lui Stalin luaseră inițiativa şi, practic, înaintarea lor, mai rapidă sau i cu opriri şi lupte grele, nu mai putea fi oprită.

întru opinia publică din epocă, dar şi pentru o bună parte a istoricilor
ri de mai târziu, victoria Armatei Roşii de la Stalingrad a decis soarta
le-al doilea război mondial, cel puțin în Europa. Câțiva istorici, puțini la
', consideră că războiul fusese pierdut de Hitler încă din primele zile ale
lie 1940, când blindatele generalului Guderian, în urma cunoscutului
>efehl" al Fiihrer-ului, nu au închis cercul din jurul portului francez
rque, dând astfel posibilitatea corpului expediționar britanic, sub ploaia
nbe ale aviației germane, să se poată totuşi repatria. Hitler îşi făcuse
iluzia că va ajunge, evident sub dictatul Berlinului, la o „înțelegere"
rea Britanie. în sfârşit, colegul meu de la Institutul de Istorie „Nicolae
Florin Constantiniu, care din medievalist a devenit treptat unul dintre
buni specialişti ai istoriei celui de al doilea război mondial, a susținut, în
:e rânduri, că eşuarea ofensivei germane de la începutul lui iulie 1943
livizii între care 18 blindate) în zona Kursk-Orel şi imediata contraofensivă
aasă a Armatei Sovietice ar fi constituit, de fapt, adevărata „cotitură"
ăşurarea războiului. Are dreptate din punct de vedere strict militar, dar
sihologic, îndrăznesc să adaug în calitatea mea de istoric, dar nu şi de
.st în istoria celui de al doilea război mondial. Sub aspectul moralului
militarilor, cât, mai ales, al opiniei publice, marea înfrângere de la
Şerban Radulescu-Zoner

Stalingrad a reprezentat „momentul de cotitură", cu atât mai mult pentru noi românii, căci la cotul Donului şi în zona oraşului cu numele dictatorului roşu de la Moscova s-a decis soarta armatei române. După „Stalingrad" şi în conjunctura succeselor ireversibile ale anglo-americanilor în Africa de Nord, capetele lucide din anturajul „Mareşalului" de la Bucureşti au început cu adevărat să-şi pună semne de întrebare asupra viitorului apropiat al țării, în aceste împrejurări tatonările timide ale lui Mihai Antonescu, ministru de Externe, cu privire la o eventuală ieşire a României din război, aveau să ia unele forme concrete, în acest context s-a înscris, cred că nu greşesc, şi trimiterea în Turcia a profesorului Constantin C. Giurescu. La vremea aceea noi ştiam că fusese trimis pentru a înființa la Ankara Institutul Cultural Român. Aceasta a fost şi misiunea sa oficială. O fi avut şi alta neoficială? Este o întrebare pe care şi-au pus-o unii pe atunci, iar cel mai în măsură să dezlege această enigmă este chiar fiul profesorului C.C. Giurescu, tot profesor universitar de istorie. Dacă ştie şi dacă vrea. Mie, din întâmplare, evident nu atun=ci când aveam 14 ani, ci relativ

recent, mi-a căzut în mână un singur document în care Alexandru Cretzianu, pe atunci ministru plenipotențiar al României la Ankara, anunța pe Mihai Antonescu că la 15 octombrie 1943 sosise în Turcia profesorul C.C. Giurescu cu întreaga sa familie. Ce hram purta atunci Cretzianu la Ankara ştiau pe atunci foarte puțini, în primul rând Mihai Antonescu, dar şi luliu Maniu. Totul s-a aflat după ani de zile, iar detaliile au apărut şi mai târziu, o dată cu apariția unor lucrări de istorie referitoare la diplomația românească din ultima perioadă a războiului mondial, în acea vreme, Alexandru Cretzianu reprezenta unul din aşa-zisele „canale diplomatice" de contact cu anglo-americanii, atât al lui Mihai Antonescu cât şi al lui luliu Maniu.

Ceea ce s-a comentat atunci, în toamna lui 1943, chiar şi de noi, „copiii", a fost faptul că profesorul C.C. Giurescu şi-â luat în Turcia nu numai propria sa familie, ceea ce era normal, dar şi pe cea a cumnatului său Emil Mehedinți.

Doamna Wanda Mehedinți şi copiii ei, prietenii mei Mona şi Şerban, au pornit-o spre Istanbul, la vreo două săptămâni după plecarea „Giureştilor". Dar împreună cu „Mehedinții" a mai plecat şi frumoasa Monica Eliescu, despre care am tot scris. Lanțul slăbiciunilor. Nu insist, căci nu vreau să trec cu amintirile şi mărturiile mele în sfera cancanurilor. Era însă clar, chiar şi pentru noi cei tineri, cât şi pentru părinții noştri, că această plecare a unora dintre prietenii mei se datora temerii față de soldații lui Stalin, care se tot apropiau de România. A fost una dintre primele puneri în practică a zicalei franțuzeşti „sauve qui peut" şi care avea să se mai repete chiar şi în rândul altor cunoştințe ale mele. Nu scriu aceste rânduri din răutate. Dimpotrivă. Recunosc că atunci tare m-aş fi dus cu prietenii mei, dacă părinții ar fi avut intenția şi, mai ales, posibilități materiale.

Plecarea, într-o după-miază a lui octombrie 1943, a Monei şi a lui Şerban Mehedinți dar, mai ales, a Monicăi Eliescu, a fost un eveniment în cercul meu de prieteni. Mulți ne-am dus pe peronul Gării de Nord să-i conducem. S-au făcut fotografii pe care le mai am într-un vechi album.

A fost un destin

Această plecare ne-a dat de gândit chiar şi nouă, celor tineri. Ne-a creat, pe nent, o anumită teamă față de ceea ce s-ar putea întâmpla cu noi, cei care rămas.

Cu mai bine de două luni în urmă, mai precis în ziua de l august, pe la ora izului, nu numai cei din aşa-zisa protipendadă, ci românii din întreaga țară tnseră un semnal că vor urma timpuri tot mai grele. Pentru prima oară, eştiul a fost bombardat de avioane americane. Eu mă aflam încă în Bucureşti, d au început să sune sirenele anunțând un posibil atac aerian, toți locatarii ,tiam ce

să credem, ce să facem şi, până la urmă, am ieşit ca proştii în curte, and am auzit slabe bufnituri. Era într-adevăr un bombardament aerian, nu asupra Bucureştiului. Toți s-au gândit că probabil Ploieştiul, cu rafinăriile de petrol din împrejurimi, face obiectul bombardamentului. Curând unicatul de la radio a confirmat aceste presupuneri. Bombardamentul aerian it prezentat drept un eşec al americanilor şi o victorie a artileriei antiaeriene avioanelor de vânătoare româneşti şi germane. Comunicatul avea un miez idevăr. Fuseseră doborâte mai multe bombardiere, iar o seamă de militari ricani, care reuşiseră să se salveze cu paraşutele, fuseseră luați prizonieri. Cu câteva zile în urmă aflaserăm despre lovitura de stat de la Roma (25 iulie), ?re răsturnarea de la putere şi arestarea lui Mussolini şi constituirea unui guvern, în frunte cu mareşalul Pietro Badoglio, hotărât să scoată Italia din >oi. Era urmarea începerii ofensivei anglo-americane pentru eliberarea Italiei ub regimul fascist, în urma capitulării italienilor şi a ceea ce mai rămăsese :elebrul „Afriakakorps" al feldmareşalului Erwin Rommel, trupele britanice ui Montgomery, care ajunsese la rândul său legendar, şi cele americane ale oralului Patton debarcaseră în Sicilia.

Vestea răsturnării de la putere a lui Mussolini, la Roma, s-a răspândit ca ?rul la Bucureşti. Nu pot uita cum o întreagă dimineață (eram doar în vacanță) tot mânuit de unul singur aparatul de radio, ascultând printre paraziți, nele ştiri. Anglo-francofilii din Bucureşti jubilau. Ştiu din povestirile tatei, l luam masa. El însuşi făcea parte dintre cei care se bucurau. Toți erau naivi, ig eu acum. îşi închipuiau că anglo-americanii vor ajunge în România înaintea or. Bombardamentul aerian american din l august le-a mai redus entuziasmul. In ziua următoare bombardării Ploieştiului am plecat cu mama la Predeal, lin teamă, ci datorită faptului că, încă din timp, ne fusese rezervată o cameră ru luna august. La vila A.M.A. am găsit, vorba doamnei Emma Breckner, pensiunii, „die selbe lustige Gesellschaft". Nu era chiar aşa. „Die Gesellschaft" ai primenise, mai întinerise şi, ca atare, era cu atât mai veselă. Morocănoşii ni de la Curtea de Casație nu prea mai veneau vara la vila A.M.A. Cei mai tnici ajunseseră să fie cei din generația părinților mei. Mama împlinise, ouă luni înainte, patruzeci de ani. Toate mamele noastre, ai celor care itâlneam vara la Predeal, aveau cam aceeaşi vârstă. Soții doamnelor erau reo 6-10 ani mai bătrâni, căci aşa era, în acea vreme, obiceiul. Printre noii locatari ai vilei A.M.A. apăruseră, în afara familiei profesorului 7ințescu, despre care am scris, cea a lui Mihail (Dodel) Eliescu, care a făcut,

Şerban Rădulescu-Zoner

de asemenea, obiectul amintirilor mele, şi a avocatului Eugen (Bebe) Neculau. Botoşenean de fel, noi ne amuzam de pronunțatul său accent

moldovenesc; „domnul Bebe" era deosebit de simpatic, vesel şi mai tot timpul dispus să spună câte o anecdotă. Deşi se stabilise de mult în Bucureşti, căsătorit cu o prietenă de-a mamei de pe vremea când amândouă erau domnişoare, el vorbea tot ca la „Botşeni". Avea o fiică, Anca, partenera mea de ping-pong de la Predeal. Era în acea vreme colegă de clasă şi cea mai bună prietenă a Momeai Eliescu, după care, la acea vreme, tot mai suspinam. Nu ştiam atunci că Bebe Neculau era liberal. Voi afla aceasta după reluarea legală a activității P.N.L., când eu însumi ajunsesem membru al organizației de tineret, în 1946, domnul Eugen (Bebe) Neculau avea să figureze chiar pe lista candidaților P.N.L., evident tot la Botoşani, cu prilejul alegerilor din acel an, ceea ce i-a atras ulterior „puțină puşcărie" comunistă.

Mai apăruseră la vila A.M.A., în vara lui 1943, unii tineri, exponenți ai generației de mijloc, adică a noastră, a adolescenților şi a părinților noştri, îmi amintesc de frații Puiu şi Ghighi Cernat, primul căsătorit, al doilea „june prim", precum şi de Mircea Grozdea, avocat de fel, dar care pe vremea comuniştilor avea să se „transforme" în critic de artă, după ce fusese exclus din barou din cauza tatălui său, tot avocat, ba chiar şeful baroului Ilfov, dar şi liberal. Unii dintre artiştii noştri plastici cred că 1-au cunoscut pe Mircea Grozdea. Tatăl fraților Cernat fusese o vreme şeful Siguranței, în timpul domniei regelui Ferdinand, încât după 23 august 1944, „marele criminal" din anii '20 ai secolului trecut avea să fie condamnat, o dată cu „venirea clasei muncitoare la cârma țării", la o pedeapsă de muncă silnică viageră. Din cauză că erau fiii unui „înrăit duşman al poporului" din vremea lui Ferdinand, care murise în 1927, cei doi frați Cernat aveau să aibă profesii foarte variate, în anii „socialismului biruitor", când jurisconsulți, când muncitori manuali, în funcție de„momentul politic", după cum se spunea atunci. Ieşit din puşcărie, i-am întâlnit pe amândoi la Spitalul „Foişor", unde mă dusesem la o cunoştință să-mi fac un examen medical complet, ca să ştiu în ce ape mă scald din punct de vedere al sănătății. Lipeau linoleum pe coridoarele spitalului. Au avut şi un frate mai vârstnic pe care 1-am cunoscut vag, cu mult mai târziu. Acesta nu ajusese să facă pe parchetarul, era inginer, iar tovarăşii aveau nevoie de specialişti în domeniu în vederea „construcției socialismului", încât „cadrele", în acest caz, „au uitat" povestea cu taică-său şi cu regele Ferdinand. Fiul inginerului este actualul dirijor de mare clasă, Răzvan Cernat.

Mai fuseseră la vila A.M.A., în vara anului 1943, şi câțiva outsideri, de fapt doi sau trei studenți despre care, după trecerea câtorva ani aveam să aflu cine erau şi, ulterior, să-i cunosc în diferite ipostaze. Despre doi dintre ei voi scrie câte ceva la momentul potrivit. Unul a fost Radu Câmpeanu, iar al doilea Paul

Dimirriu. Atunci, în 1943, erau consideraţi outsideri deoarece nu locuiau în vilă cu noi, ci prin împrejurimi. Veneau doar la dejun. Neavând loc la masa comună a locatarilor, stăteau separat şi vorbeau de-ale lor.

Cum toţi, în vacanţă fiind, au căutat cel puţin o lună să nu se mai gândească la lucruri neplăcute, cum avioanele americane n-au mai apărut pe cer, la vila

A fost un destin

A.A., în vara lui 1943, a continuat să fie ca şi în anii precedenţi „eine lustige îellschaft".

De aceea, nu bombardarea Ploieştiului mi-a creat iniţial o stare de nesigu-ţă, ci plecarea în Turcia a unor prieteni de-ai mei, de frica ruşilor. N-au trecut i trei luni şi, în afara „Giureştilor", ceilalţi s-au reîntors. Revenirea lor mi-a ît, cel puţin mie, o stare de siguranţă. Nejustificată, consider acum, căci :>ele sovietice se apropiau de Bug.

în cinstea „reîntorşilor", amicul Dan Finţescu a dat un „ceai", cu puţin înainte Crăciun. Mulţi băieţi şi fete, cel puţin treizeci, de vârste apropiate. Printre ;ţi, Şerban Mehedinţi şi cu mine eram cei mai tineri. Fetele erau mai toate /ârsta noastră, în afara celor menţionate deja mai adaug pe fiicele profeso-li de drept roman Grigore (Dorel) Dimitrescu: Nicola şi Georgina, fostele e colege la şcoala primară. Intraseră şi ele, mai de mult, în „grupul" nostru ,dansatori".

Am fost de multe ori în casa lor de pe Dumbrava Roşie. Mai întâi am ascut doar camera lor specială pentru joacă, pe vremea când eram colegi la la „Popa Rusu". Era asemănătoare cu cea a fetelor colonelului Alexandru ,anu, despre care am scris în capitolul precedent, în perioada ultimilor ani izboiului şi după aceea am cunoscut întreaga casă, cu prilejul „ceaiurilor sânte".

în acea vreme, pe strada Dumbrava Roşie se aflau numai case luxoase care nbajul actual sunt denumite vile. Azi aspectul străzii este identic cu cel din >ul copilăriei şi al tinereţii mele, doar locatarii s-au schimbat, într-unele au fost instalate ambasade, într-altele favoriţi ai regimului comunist mproprietăriţi" în perioada primului act al piesei postdecembriste scu-Năstase-Văcăroiu". în cea a „Dimitreştilor", la numărul 6, a fost asada R.D.G. Acum, la intrare nu scrie nimic, doar în dreptul unei uşi laterale

o registratură. O fi vreo firmă „secret de stat" cu care ne-au blagoslovit >.R.-iştii reveniţi la putere. Alături este ambasada Norvegiei. Pe cealaltă ; a străzii, la mică distanţă de ambasada Austriei, se află o „vilă" ce fusese uită, în timpul „tovarăşului Gheorghiu-Dej", artistei Dina Cocea, în anii

lai crunți ai „dictaturii roşii" se vorbea că ea ar fi fost în foarte bune relații
na Pauker. Nu ştiu cât de adevărată este această poveste, în orice caz,
;a vreme se făcea mare caz că artista era fiica cunoscutului ziarist-pamfletar,
tat, dar adesea ordinar în exprimare, N.D. Cocea, care aproape întreaga
ață cochetase cu stânga social-comunistă. Cu un asemenea „pedigree"
Cocea, pe care talentul n-a dat-o vreodată afară din casă, din protagonista
„piese bulevardiere", având succes mai ales în rândul bărbaților, datorită
.iseții, a ajuns „artistă emerită" la Teatrul Național şi cu o casă corespunzătoare
ilui. Cu mult mai târziu, clădirea vecină a fost atribuită unui bun aviator,
.1, dar nu datorită incontestabilelor sale calități profesionale, ci deoarece
ese unul dintre piloții avionului lui Ceauşescu. Cu soția sa, nu a „genialului
icător", ci cu cea a „pilotului", am ajuns coleg după 1975, când, în contextul
revoluției culturale" fusesem exilat de la Institutul de Istorie „Nicolae
Şerban Rădulescu-Zoner
lorga" la Muzeul de Istorie al Municipiului Bucureşti. Viki Gavril mi-a fost o bună colega. Era drăguță, întotdeauna elegantă şi folosea doar parfumuri franțuzeşti. Avea de unde şi cu ce să le procure, în discuțiile de prin birouri sau la şedințele de sindicat nici nu ridica osanale „geniului Carpaților", dar nici nu sufla măcar vreo „glumită" pe seama acestuia, în schimb, avea o deosebită siguranță în întregul ei comportament. Era doar soția unuia dintre piloții „tovarăşului".

Am dat doar două exemple, cunoscute de mine, ale locatarilor români de pe strada Dumbrava Roşie din „epoca de aur".

De atunci nici o schimbare. Nici unul dintre vechii proprietari de pe Dumbrava Roşie, dați afară de comuniști din propriile lor case, sau moştenitorii celor cărora li se confiscaseră locuințele, nu şi-au intrat în drepturi. Aceeaşi situație şi în „cartierul Primăverii", la care m-am referit, în cel al străzilor cu nume de oraşe de pe mapamond sau în Cotroceni. „Proprietarii suntem noi, cei care privim doar spre viitor", iar celor care îşi revendică drepturi din perioada anterioară, adică a „marilor furturi comuniste", domnul Adrian Năstase le face „concesia" de a le da dreptul să-şi scrie memoriile.

Revenind la „ceaiul" lui Dan Finţescu dat în cinstea „reveniților de la Istanbul", în preajma Crăciunului lui 1943, ceea ce „m-a dat gata" a fost fotograful cu „blitz". Unii îşi făcuseră iluzii că vom ajunge şi noi în „Je sais tout de Bucarest", o revistă ilustrată în care erau prezentate nu numai recepții oficiale, ci şi reuniuni mondene de prin diverse familii cunoscute în epocă. Nici vorbă de aşa ceva. Eram cu toții nişte puştani care nu prezentam vreun interes

pentru amintita revistă. Doar ifosele noastre erau mari. Ne-am ales însă fiecare cu câteva poze, ba dansând cu câte o fată, ba stând de vorbă la un pahar de vin cu prietenii, în jurul câte unei măsuțe. Dan Finţescu şi sora lui mai vârstnică, Ionica, elevă în ultima clasă de liceu, organizaseră petrecerea după cele mai „en vogue" obiceiuri. Ca să nu rămâi proțăpit în picioare, cu farfuria în mână, după ce-ți puneai câte ceva în ea la bufet, se puseseră în camere „des petites tables", să poți mânca comod stând totodată şi la o mică şuetă. Eram foarte emancipați pentru vârsta noastră, dar până la un punct. Nu ca acum. în schimb, ifosele depăşeau emanciparea.

Am fost din nou în camera „â petites tables" din acea seară, pe care n-am uitat-o până acum, după 32 de ani. Era pe vremea lui Ceauşescu. La un birou trona actualul academician Virgil Cândea. Era directorul asociației „România", menită să răspândească cultura românească în rândul românilor din străinătate şi, totodată, în caz de reuşită, să le stârnească ceea ce neamțul denumeşte „Heimweh", adică dor de țară. Asociația scotea în acest scop şi o revistă, condusă de Petre Ghelmez. Am răsfoit-o de câteva ori şi am reținut, printre altele, o descriere a Bucureştiului din zilele premergătoare Crăciunului. Pe când, în acea vreme, aniversarea naşterii lui Hristos era „zi lucrătoare" în întreaga Românie, iar pe parcursul anilor se făcea propagandă ateistă în şcoli, universități, în toate instituțiile şi întreprinderile din țară, pe când în zilele premergătoare Crăciunului lumea stătea la cozi să „prindă" ceva carne, ouă sau făină, revista editată

A fost un destin

‚Asociația" condusă atunci de către academicianul de acum, Virgil Gândea, cria cu duioşie străzile Bucureştiului pe care ar fi răsunat cântecele ndătorilor, iar din case, la deschiderea unei uşi sau ferestre pentru a „primi ndul" ar fi ieşit un plăcut şi atrăgător miros de sarmale sau de cozonaci. Virgil Gândea se ocupa atunci şi de lucruri mai serioase, în afara celor i le evoca românilor din exil un Bucureşti care nu mai exista. Mă dusesem la n vara lui 1975, la recomandarea prealabilă a colegului Paul Cernovodeanu, na înscrie pe lista participanților la proiectatul colocviu româno-german de feptun, pe tema „Românii şi Marea". Cernovodeanu ştia că scrisesem unele :ole pe tema „Mării Negre" şi că aveam în pregătire şi o carte. Virgil Gândea primit cu amabilitate şi m-a trecut pe listă. Era şi atunci un „domn" în compor-ent. A fost şi este un cărturar de înaltă clasă. De ce s-o fi complăcut atunci :>lul „gazetei de perete" pentru străinătate a unui regim totalitar, comunist, n acelaşi timp, naționalist şi protocronist? Eu mă abțin de la comentarii limentare.

Ajuns la Neptun am ținut o comunicare sobră, „fără citate" şi fără falsuri interpretări îngroşate ale evenimentelor evocate, ca şi fostul meu coleg din rul de muncă de la Salcia, Alexandru Zub, între timp ajuns istoric de elită, i alți câțiva istorici oneşti, în schimb, „s-a dat în bărci", după „indicațiile ioase", cel pe care telespectatorii din ultimii ani 1-au văzut şi auzit adesea, refer la senatorul, profesor din Constanța, Gheorghe Dumitraşcu. Comu-rea mea de atunci, publicată ulterior de către profesorul Paul Miron de la ^ersitatea din Freiburg (R.F.G.), în anuarul „Dacoromania", „Jahrbuch fur iche Latinität", a fost intitulată Die Stellung der rumänischen Diplomație niiber dem internationalen Schiffahrtstatut aut dem Scharzen Meer zu Beginn V Jahrhundert.

Când ieşisem atunci, în 1975, din biroul lui Virgil Gândea care îşi dăduse dul pentru participarea mea la colocviu, m-am oprit în camera alăturată, n uitat împrejur, mi-am aruncat privirile spre celelalte încăperi ale căror uşi deschise. Funcționarii de la birouri se uitau mirați la mine. „Ce doriți? ost la tovarăşul director", mi s-a adresat până la urmă o funcționară. „Nimic, dmir doar sediul", le-am răspuns. Eu reconstituiam momente ale petrecerii 3an Fințescu din decembrie 1943, cu dans, cu blitz-ul fotografului şi cu petites tables".

Mu a fost atunci singura reuniune a cercului nostru de prieteni. Eu însumi esem una, cam cu aceiaşi participanți, dar cu mai puțină gomă. Am insistat ra celei de la Fințescu fiindcă fusese mai deosebită. Restul timpului liber, în alte ierni, 1-am petrecut mergând la Teatrul Național, la concertele inicale de la Ateneu şi la cinematograf. La jurnalele sonore de actualități lane se arătau, căci nu puteau fi evitate, lupte din Rusia, dar şi din Italia, mglo-americanii ajunseseră în sudul peninsulei. Marea „victorie" din Italia, ne-a fost arătată atunci, a fost reîntâlnirea Fiihrer-ului cu Ducele, după răpirea acestuia de către un grup de paraşutişti condus de Otto Skorzeny, :ona muntoasă unde Mussolini fusese ținut, sub stare de arest şi în mare

Şerban Rădulescu-Zoner

tainã, în urma loviturii de stat de la Roma. Din ce am văzut atunci, Fuhrer-ul era neschimbat. „Ducele" arăta altfel decât în trecut. Nu mai era rubicond, nu avea pe cap celebra-i bonetă neagră de fascist, nu purta uniformă. Era un bătrânel în haine civile, prea largi pentru el, căci slăbise între timp, şi tare abătut. Ceea ce nu ni s-a arătat ulterior la cinema şi ni s-a comunicat doar la radio a fost execuția de la Verona, după un proces sumar, a unora dintre foştii colaboratori ai lui Mussolini, care îl trădaseră, printre aceştia numărându-se propriul său ginere şi fost ministru de Externe, contele Galeazzo Ciano. „Ducele", salvat şi „reînviat" de Hitler, crease între timp în nordul Italiei aşa-zisa „republică

de la Salo". Dar în partea Italiei încă neocupată de către anglo-americani regula ajunsese să fie făcută de Gestapo. Inclusiv la Roma.

Mai auzeam atunci la radio, fără a ni se arătă şi la cinema, despre repetatele şi ucigătoarele raiduri aeriene anglo-americane asupra principalelor oraşe germane: Dortmund, Hamburg, Leipzig, Munchen, Dresda. Ținta principală era Berlinul, în comunicatele agenției germane de ştiri, D.N.B., aceste bombardamente erau denumite „Terrorangriffe", adică atacuri teroriste. Cele germane din toamna şi iarna lui 1940 asupra Londrei sau raderea de pe suprafața pământului a oraşului Coventry, chiar în noaptea de Crăciun, nu fuseseră din punctul de vedere al Berlinului „Terrorangriffe", ci succese ale „Luftwaffe". In 1940, România era încă neutră, încât ni se arătaseră atunci, la cinema, atât celebrele avioane Stukas bombardând în picaj, cu un sunet asurzitor, Londra şi alte oraşe engleze, dar şi scene din Anglia, în urma unor asemenea bombardamente. Am văzut cu acel prilej, pe ecranele cinematografelor, pe regele George VI, pe regina Mary, cu fetele, Elisabeth (actuala regină a Marii Britanii) şi Margaret, vizitând cartierele Londrei avariate de aviația germană. „Fetele" purtau încă şosete albe.

în 1943-1944 nu ne mai erau arătate nici avioanele anglo-americane bombardând Germania, nici ce se petrecea la sol. Auzeam doar de „Terrorangriffe". în schimb, în iarna lui 1943-1944, ni se arăta la „actualitățile" de la cinema „valul Atlanticului", un sistem de cazemate germane de-a lungul Mării Mânecii, prezentat de comentatori drept inexpugnabil, sau pe Hitler şi Goebbels, cu discursurile lor isterice despre „războiul total" şi „arma secretă" care va conduce la victoria finală a Reich-ului.

Ceea ce se petrecea cu adevărat în Europa şi în lume auzeam, împreună cu tata, în fiecare seară, la „Radio Londra". Postul se putea asculta mai bine pe vremea lui Antonescu decât în timpul „tovarăşului Gheorghiu-Dej". Nu existau încă stațiile autohtone de bruiaj. Dar despre forța invincibilei „Wehrmacht" mi-am dat seama indirect prin intermediul unor tineri saşi din Bucureşti, pe care îi cunoscusem cu ani în urmă.

După cum am menționat în capitolul precedent, pe când „Else Tante" mergea uneori să-şi viziteze fratele la magazinul Rockus, pe care-1 gestiona el pe atunci, mă lua şi pe mine. Când frații stăteau la taifas eu mă jucam cu Fritzel, fiul, respectiv nepotul, acestora. De câteva ori 1-am întâlnit acolo şi pe Gunther, fratele mai vârstnic al partenerului meu de joacă. Nu locuia cu tatăl său, ci cu mama sa, părinții fiind divorțați. Tot prin „Else Tante" mai cunoscusem, tot atunci,

A fost un destin
143

fraţii Rolf şi Harald Kramer. în timpul războiului, tatăl lor era procurist la ibrică din Bucureşti. Rolfi şi Harald Kramer mi-au rămas prieteni, pe când nseserăm maturi.

în timpul războiului, cei patru tineri saşi, cunoscuţi de mine, frecventau ie Evangelische Schule", liceul german de lângă biserica luterană de pe strada acelaşi nume. Această şcoală devenise un focar al propagandei naziste, iar vii de naţionalitate germană fuseseră înrolaţi în „Hitlerjugend", purtând loscutele uniforme maronii cu zvastica pe braţ. într-o bună zi, pe la începutul 1944, am aflat că atât Gunther Molnar cât şi Harald Kramer au plecat ca iluntari" în Germania pentru a se înrola în armata Fiihrer-ului şi a lupta pe it. Unul avea atunci în jur de 18 ani, celălalt 17. Acasă am comentat această e pe care ne-a adus-o „Else Tante" care, după ce nu a mai fost guvernanta 3, venea adesea la noi în vizită. „Paranoicul de la Berlin urmăreşte să folosea drept carne de tun copii, pe care a ajuns să-i recruteze până şi din România.

0 asemenea armată se tot laudă că va da lovitura de graţie ruşilor şi lo-americanilor. E un nebun, un criminal", perora tata prin casă, la ştirea .să de „Else Tante".

Pe Gunther Molnar, nepotul acesteia din urmă, nu mai aveam să-1 revăd 3dată, căci avea curând să moară pe front, în Polonia. Pe Harald Krammer

1 reîntâlnit peste câţiva ani într-o situaţie tragi-comică, la Bistriţa-Năsăud, :ând Securitatea mă tot căuta şi nu mă găsea.

Anul şcolar 1943-1944 a fost foarte scurt. La 31 martie 1944 s-a încheiat. ă serbare de sfârşit de an, fără discursul directorului, fără premii, în lă-amiaza acelei zile, toţi elevii am fost convocaţi în clasele din care făcusem :e, iar diriginţii au împărţit fiecăruia propria sa foaie matricolă, cu mediile le de la fiecare obiect de studiu. Dirigintele nostru din acel an, popa unovski (nu mai ştiu dacă îşi schimbase deja numele în Bocunescu), ne-a s atenţia de a păstra cu grijă actul înmânat, căci poate să ajungă singura adă că am absolvit gimnaziul. „S-ar putea, a adăugat el, ca arhiva liceului rdă sau să dispară şi nu veţi mai putea dovedi câte clase aţi absolvit, dacă deţi foaia matricolă pe care am dat-o fiecăruia dintre voi". Nu trebuia să fii nici măcar Ia vârsta maturităţii ca să-ţi dai seama că sunt ptate bombardamente aeriene, cu atât mai mult cu cât, la tot pasul, vedeai grădinile oamenilor şanţuri, aşa-zis pentru ferirea cetăţenilor de bombe, n dreptul multor blocuri "inscripţia „adăpost", cu o săgeată indicând direcţia, i noi, în Măria Rosetti 16, se amenajaseră două adăposturi, într-una din ;le din pivniţa imobilului în care locuiesc în prezent s-au construit ziduri şi avan din beton

armat, iar în grădină se încheiaseră lucrările pentru un adă-mai primitiv: un şanț destul de larg, în forma literei U, acoperit cu un strat de pământ. Pereții interiori şi tavanul fuseseră căptuşiți cu scânduri din 1. In fine, de o parte şi de alta a pereților, se aflau bănci rudimentare, confec-îte din acelaşi material. Aşa-zisul adăpost antiaerian din curte, mai încăpător it cel din pivniță, nu avea uşi. Intrai în adăpost coborând doar câteva trepte.

Şerban Râdulescu-Zoner

Iminența bombardamentelor aeriene devenise de notorietate publică. Unii mai prevăzători şi cu posibilități financiare mult mai mari decât ale părinților mei îşi şi evacuaseră mai de mult lucrurile de preț, pe la vilele lor de pe Valea Prahovei, pe la conacele propriilor lor moşii sau prin alte locuri considerate sigure. Noi nu aveam nici vile, nici moşii şi, în plus, părinții mei nu intraseră în panică.

Aşadar, în dimineața de 4 aprilie 1944, în jurul orei 10,30, mama şi cu mine, ne-am suit în tramvaiul 17, la colțul străzii noastre, şi am pornit-o spre cimitirul Bellu pentru a curăța mormântul părinților ei (al bunicilor mei) şi a pune câteva flori de primăvară. Când depăşisem Piața Națiunii (azi Unirii) şi ne aflam în dreptul Spitalului Brâncovenesc (acum nu mai există, fiind demolat din ordinul lui Ceauşescu, pentru a crea actualul centru civic) au început să sune sirenele. Tramvaiul s-a oprit fără să coboare vreun călător, agenții de circulație fluierau, se agitau, obligând automobilele, trăsurile şi căruțele să „tragă pe dreapta", unii pietoni mimau că se îndreaptă spre vreun adăpost. Toată lumea era însă liniştită. La radio şi în ziare se anunțase că în dimineața de 4 aprilie, ora 11, va avea loc un exercițiu de „apărare pasivă". Astfel se numeau pe atunci asemenea simulări cu scopul educării populației civile, dar şi a pompierilor sau a serviciilor de ambulanță, privind reacțiile şi comportamentul pe care trebuie să le aibă în cazuri de atac aerian. Asemenea exerciții, denumite azi „protecție civilă", aveau loc periodic. Lumea se obişnuise cu ele. încă de la începutul războiului intervenise „camuflajul" din cursul nopții. Iluminatul public devenise aproape inexistent. Felinarele electrice sau cele cu gaz aerian, existente încă, răspândeau pe o rază foarte restrânsă o lumină slabă, albăstruie. Cei care circulau prin oraş, o dată cu lăsarea întunericului, aveau câte o lanternă care să le lumineze, la 1-2 metri, calea pentru a nu se împiedica de vreo denivelare a trotuarului sau pentru a ocoli gropile. Acestea nu sunt o caracteristică a actualei „tranziții", ci a oraşelor româneşti dintotdeauna. încă de pe vremea lui Carol II se împărțiseră măşti contra intoxicării cu gaze asfixiante. Nimeni nu le mai lua însă în seamă deoarece se constatase că, de la izbucnirea războiului în Europa, cu aproape cinci ani în urmă, părțile beligerante n-âu folosit arme chimice. Nici pe front, nici în

bombardarea din aer a oraşelor. Nici unul dintre statele angrenate în conflict nu a îndrăznit să le folosească de teama reacției cu aceeaşi monedă a adversarului.

Ceea ce devenise foarte strict atât la Bucureşti, cât şi în restul țării, a fost camuflarea pe timp de noapte a ferestrelor. Cum constatau gardienii, dar şi vecinii, că printr-o fereastră pătrundea lumină în stradă, începeau strigătele: „Camuflajul! Stinge lumina!". Iar dacă nu te conformai, te căptuşeai, în cel mai bun caz, cu câte o amendă usturătoare.

Exercițiile de apărare pasivă nu se făceau noaptea, ci doar ziua, iar cei mai mulți dintre cetățeni nu se conformau dispozițiilor, ci făceau „băşcălie". Are şi aceasta o lungă tradiție la noi.

Exercițiul din dimineața de 4 aprilie 1944 n-a durat mult. După circa un sfert de oră sirenele au început din nou să sune, de această dată prelungit,

A fost un destin

145

nn că „alarma" a încetat. Totul s-a pus din nou în mişcare, iar mama şi cu

ne ne-am continuat liniştiți călătoria cu tramvaiul la cimitir. Ne-am reîntors

31 acasă şi ne-am aşezat la masă pentru dejun. Cred că era în jurul orei 14,

:i eram foarte punctuali, atât cu dejunul, cât şi cu cina. De regulă, cu câteva

nute înainte de această oră îşi făcea apariția şi tata. Când se întâmpla să mai

Irzie, îl aşteptam 10-15 minute şi apoi ne aşezam la masă fiind obişnuiți că va

irea dintr-o clipă într-alta. Reîntorşi de la cimitir, ni se făcuse foame şi ne-am

zaț la masă fără tata, pendula pe care o am şi acum în salon, dar care în acea

me se afla în sufragerie, bătuse ora două. Sirenele au început din nou să

ie, întrerupt: semnal de alarmă aeriană. „Iară! Alt exercițiu neanunțat, au

ebunit!", a reacționat mama, noi continuând liniştiți să mâncăm. După câteva

iute a apărut tata vijelios în casă. „Ce-i cu voi? Repede în adăpost! E pericol,

i ridicat în aer avioanele de vânătoare, vom fi bombardați". Când striga la

tata am auzit zgomot în aer. Cred că nu erau avioane româneşti de vânătoare,

luptele aeriene nu se dau deasupra oraşelor şi până ce bombardierele ajung

supra obiectivului. Probabil că zgomotul era al bombardierelor inamice care

propiau. Am lăsat mâncarea pe masă şi am fugit la adăpost, în cel din curte.

toți vecinii erau deja înăuntru. După câteva minute a început vacarmul.

lozii tot mai dese, tot mai puternice şi mai apropiate. De vreo două-trei ori
avut senzația că mi s-au astupat urechile din cauza suflului degajat de exploziі.
)ă cum am amintit, adăpostul nu avea uşi. Pe măsură ce îmi dădeam seama
xploziile se apropie de adăpostul nostru a început să-mi fie frică. Nu mi-am
riorizat-o. De fapt, amuțisem de frică. După vreo oră sirenele au anunțat
tarea alarmei. Pericolul trecuse.
După ce ne-am reîntors în apartament au început conversațiile telefonice.
apătul firului fiecare întreba pe celălalt dacă a pățit cumva ceva şi se schimbau
rmații despre ceea ce se petrece în oraş. Eu m-am înțeles cu prietenul meu
ai Korne să ne întâlnim şi să facem, cu bicicletele, un tur prin centru. Primul
: al bombardamentului văzut de mine pe strada C.A. Rosetti - câțiva pomi
balcoanele blocurilor din dreptul piațetei unde în prezent se află un bust al
'obrogeanu-Gherea. Unde căzuse bomba nu mi-am putut da seama. Blocurile
iseseră în picioare. Am mers mai departe, m-am întâlnit cu Korne şi am
it spre Piața Palatului, căci din depărtare se vedeau nori groşi de fum. în
tul Ateneului am fost opriți de un cordon de jandarmi. Am putut însă privi
petrece în spatele jandarmilor. Pe partea carosabilă a Pieței Palatului era
devărat păienjeniş de furtunuri ale pompierilor. Agitație mare. Din colțul
lului „Athenee Palace" ieşea un fum gros, iar Hotelul „Splendid" era complet
cari, de jos de la prăvălii până la ultimul etaj, în timp ce acoperişul nici nu
exista. A fost prima şi ultima oară când am văzut un incendiu de asemenea
orții.
Ilădirea Hotelului „Splendid", oarecum asemănătoare cu cea a „Continen-li", se afla în dreptul în care azi strada Ştirbei Vodă ajunge în Calea T iei. în spatele acestuia se afla o alta, sub forma unui bloc modern. Se îa „Splendid Parc". Tot un hotel. Cunosc aceste detalii din vremea când
Şerban Rădulescu-Zoner
mergeam la lecțiile de pian ale doamnei Manya Botez. Pe atunci coboram din autobuz în dreptul Bisericii Luterane, apoi o luam pe o străduță întortocheată, pe lângă „Splendid Parc" şi ajungeam astfel în Calea Victoriei. Curând după venirea trupelor germane în Bucureşti apăruse, în dreptul amintitei căi de acces, o placă cu o săgeată şi cu indicația „Soldatenheim". Clădirea cea nouă a avut la bombardament aceeaşi soartă ca şi cea veche, de pe Calea Victoriei. Unii comentau, încât am auzit şi eu, că acolo n-ar fi fost în realitate vreun club sau cămin pentru militarii germani, ci un sediu important al serviciilor secrete

germane, încât nu întâmplător americanii ar fi aruncat bombe incendiare asupra celor două clădiri.

împreună cu Korne şi cu mulți gură-cască, care se adunaseră între timp, am urmărit pompierii care depuneau eforturi să izoleze incendiul încât să nu ia foc şi casele alăturate, până ce ne-au gonit jandarmii. „Circulați! Nu se aude? Circulați, staționarea e interzisă!" Limbajul forțelor de ordine a fost şi este mereu acelaşi.

Goniți de jandarmi, am luat-o spre casă împreună cu colegul meu. După ce ne-am despărțit, depăşind Piața Romană, eu mi-am continuat drumul pe strada cu acelaşi nume (azi Eminescu). Şi blocul „Capriel", la colț cu Calea Dorobanților, fusese puțin „atins", iar ceva mai departe, ultimul etaj al unei clădiri mai scunde nu mai exista. Fusesem de vreo două ori în apartamentul dispărut unde locuise un amic pe care-1 cunoscusem la Covasna în 1940. Curând după bombardament, am aflat că a murit împreună cu mama sa. Nu se refugiaseră în vreun adăpost.

Ajuns acasă am auzit de la ai mei o seamă de veşti proaste. Foarte mulți morți şi răniți în supraaglomerata Gară de Nord şi în împrejurimi. Americanii îşi îndreptaseră atacul asupra acestei zone pentru a paraliza, pe cât posibil, principalul nod de cale ferată a țării. Superficiali cum suntem, de regulă, noi românii, în schimb lăudăroşi şi plini de noi, se tot organizaseră exerciții de „apărare pasivă", de ochii lumii, iar lumea răspundea, după cum am mai scris, cu... „băşcălie", în schimb, adăposturi antiaeriene pentru gloata din Gara de Nord nu fuseseră construite. Rezultatul a fost carnajul din zona principalei gări a Bucureştiului, în urma primului bombardament aerian american. Foarte repede s-a aflat, de asemenea, că într-o altă parte a oraşului a murit cunoscutul interpret de scheciuri, Vasilache, de la Teatrul „Cărăbuş" al lui Constantin Tânase. Legile rasiale ale lui Antonescu îl despărțiseră de partenerul său „ovreiul Stroe". Când legile au fost abrogate, iar Stroe a revenit de unde plecase, n-a mai fost Vasilache.

Tot în seara lui 4 aprilie 1944, a venit la noi plângând „Else Tante", fosta mea guvernantă. Mama acesteia împreună cu mulți alți locatari ai unui bloc, existent şi azi pe Calea Şerban Vodă, părăsiseră imobilul, la auzul semnalului de alarmă aeriană şi se „adăpostiseră" într-unul din amintitele şanțuri neacoperite, aşa-zis antiaeriene. Toți cei care se aflaseră acolo fuseseră pulverizați. „Else Tante" nu a găsit nici măcar cadavrul mamei ei. în schimb, într-un pom ceva mai îndepărtat recunoscuse o fâşie din capotul pe care aceasta îl purta în casă. Se pare că mulți bucureşteni muriseră atunci din cauza iresponsabilei inițiative a autorităților de a pune la dispoziția populației şanțuri neacoperite pentru a se

A fost un destin
147
, în caz de bombardament aerian. După această sinistră „experiență" s-a unțat la ele. De altfel, nici adăpostul din curtea noastră, acoperit cu un strat s de pământ, nu făcea doi bani. Nu a mai fost folosit, în cursul după-amiezii, pe când mă aflam în oraş să văd efectele bombarda-ntului aerian, mama aranjase plecarea mea imediată din Bucureşti. A doua zi :ori am pornit-o spre Predeal, împreună cu Monica Eliescu şi cu mama ei, î se afla la volanul unei maşini demodate.

Pe vremea cât fusesem preşcolar sau elev în clasele primare, cea mai mare te a amicilor mei erau copiii prietenilor părinților mei. Cu timpul, pe măsură iu trecut anii, situația s-a schimbat uneori. Părinții ajunseseră în relații mai opiate datorită copiilor. Astfel s-au petrecut lucrurile, de exemplu, în cazul ciției dintre părinții mei şi cei ai Monicăi. De altfel, până la urmă, toți făceam te din aceeaşi „lume". Când noi, adolescenții, legam anumite prietenii, părinții ?ectivi chiar dacă nu ajungeau să se viziteze reciproc, după cum se întâmpla ori, se cunoşteau cât de cât sau auziseră, cel puțin, unii de alții. La Predeal urma să locuiesc în vila mătuşii mele Margareta, cumnata mamei, ? se afla deja acolo, în calitate de „custode" al lucrurilor mai de preț pe care sora acesteia şi, poate chiar părinții lor, le evacuaseră din timp, de teama ibardamentelor aeriene.

Bătrânul Mihai Ştefănescu-Grivița care, după cum am amintit, făcuse avere :abrica lui de conserve, mai ales, în timpul războiului datorită comenzilor nite din partea armatei, nu avea să construiască împreună cu Ciulei doar ntitul bloc din Bucureşti, ci cumpărase mai înainte o vilă la Predeal pe care truise celor două fiice ale sale. Nu era o casă prea mare în comparație cu alte de pe Cioplea ale bucureştenilor. Nu era nici prea arătoasă în exterior, uhimb, interiorul era deosebit de cochet. Un fel de „cottage" de bun gust. Prima veste pe care am aflat-o de la mătuşa mea, când am ajuns la destinație, st că, în cursul dimineții, americanii bombardaseră Ploieştiul. Era doar putui.

Din primele zile petrecute la Predeal mi-am dat seama că multe dintre Dştințele mele mi-o luaseră înainte. Pe când mă aflam încă în fața „vilei seu", ajutând la descărcarea bagajelor, a trecut cu motocicleta pe lângă Lulu Ivanovici. Cum a văzut-o pe Monica, evident, s-a oprit să-i spună i venit". După pupăturile de rigoare, ea 1-a pus la treabă, să crape lemne :ru foc. El s-a conformat imediat. Cum ar fi putut s-o refuze. Lulu şi Bebe Ivanovici (acesta din urmă prieten cu Ion loanid, pe care 1-a şi icnit în cartea închisoarea noastră cea de toate zilele veneau în fiecare iarnă şi i la Predeal. Cu acest prilej am ajuns să-i cunosc. Locuiau într-o vilă, de e aveai o privelişte minunată spre Valea Timişului. Nu ştiu

cui aparţinea , tatălui sau mamei fraţilor Ivanovici, căci părinţii lor erau divorţaţi, •ucureşti băieţii locuiau împreună cu mama lor, măritată cu un cunoscut ic, Gatoski, într-o casă relativ modestă, pe strada Xenopol, lângă Biserica icană. Vila de la Predeal a fost, evident, confiscată. Nu ştiu cine a ajuns, lungul anilor care au urmat, să locuiască în modesta lor casă din Bucureşti,

Şerban Rădulescu-Zoner

cu atât mai mult cu cât fraţii Ivanovici, când frontierele României au devenit mai permeabile spre vest, şi-au luat lumea în cap, cu neveste cu tot, şi au plecat în străinătate ca să scape de „raiul" din ţară. Ştiu, în schimb, ce s-a întâmplat până la urmă cu casa de pe strada Xenopol. După 1994 a fost dărâmată şi „liberalul" Crin Halaicu şi-a construit un bloc luxos. Deasupra ultimului etaj, pare-se că i-a amenajat noii soţii, cu un sfert de veac mai tânără decât darnicul soţ, o piscină. Un an şi mai bine, circulaţia vehiculelor a fost interzisă pentru a nu fi jenată construirea viitoarei reşedinţe a domnului primar general. A mers în pas cu tranziţia. N-a fost o excepţie, în toate satele pe care le-am cutreierat timp de 8 ani, câtă vreme am fost parlamentar, cele mai impozante şi moderne case aparţin foştilor sau actualilor primari, ca să nu mai vorbesc de „palatele" domnului Adrian Năstase, de la Cornu şi Tărtăşeşti. Fosta vilă de la Predeal a „exploatatorului" Ştefănescu-Grivița, „îmbogăţit de război", a profesorului Gheorghe Strat, despre care am mai scris, a doctorului Marius Nasta, în care am şi locuit în „primul refugiu" din 1941 şi altele, aparţinând unora dintre părinţii prietenilor mei, par nişte cocioabe faţă de cele ale „eroilor" actualei „tranziţii".

în primăvara lui 1944, curând după sosirea mea la Predeal, toate vilele ajunseseră supraaglomerate, ca şi la Sinaia, Buşteni sau din alte localităţi de prin ţară. Proprietarii de moşii s-au retras pe la conacele lor, orăşenii cu rude prin sate s-au refugiat la acestea. Toată lumea, mai puţin bărbaţii în activitate, a fugit din Bucureşti şi din oraşele care deveniseră ţintele bombardamentelor americane şi engleze ce ajunseseră să fie tot mai dese, tot mai distrugătoare. Ziua veneau americanii, iar noaptea englezii.

La sfârşit de săptămână, veneau uneori din Bucureşti taţii noştri să ne viziteze şi să doarmă liniştiţi, între timp, în vila în care iniţial locuisem doar eu cu mătuşa mea, a apărut şi sora acesteia, Lucica, a doua proprietăreasă a casei din Predeal, împreună cu mama. La sfârşit de săptămână era mare înghesuială, căci veneau, de regulă, soţii mătuşilor mele. Doar când unul dintre aceştia doi era nevoit să rămână în Bucureşti, sosea tata, pentru 24 de ore.

La Bucureşti, cred că şi în alte oraşe, cei rămaşi ajunseseră să se adapteze, iar sistemul de protecţie a populaţiei se perfecţionase. Avioanele americane sau engleze decolau de la Foggia, o mare bază militară din partea de sud a Italiei,

care ajunsese sub controlul trupelor anglo-americane. Când acestea apăreau deasupra Iugoslaviei, sub ocupație militară germană, se urmărea de la sol direcția, în continuare, a sutelor de bombardiere însoțite de alte sute de avioane de vânătoare. Dacă acestea o luau spre România, în toate orașele românești suna „prealarma". Sirenele anunțau alarma propriu-zisă doar după intrarea avioanelor în spațiul aerian românesc, între cele două semnale mulți localnici aveau timp să părăsească orașul spre a se adăposti în satele de prin împrejurimi. Tramvaiele și autobuzele care mergeau până la capătul orașului erau luate cu asalt. Cei cu dare de mână se suiau în câte un taxi. Alții închiriau o trăsură sau se aruncau într-o căruță. Tot ce avea roate pornea spre marginea sau în afara orașului. Cei mai puțin temători sau mai fataliști, deoarece nu orice pătrundere a

A fost un destin

/ioanelor americane în spațiul aerian românesc însemna și bombardarea orașului i care se aflau, aveau totuși timp, între semnalul de prealarmă și cel de alarmă îriană, să ajungă într-un adăpost „sigur", chiar dacă acesta se afla la o anumită stanță de locul unde se afla fiecare în momentul alertei, în timpul nopții situația complica deoarece mijloacele de transport pentru a fugi din oraș erau mult ai reduse, încât lumea se refugia în adăposturile considerate sigure.

Tata avea obiceiul ca la auzul prealarmei să se refugieze, pe timp de noapte, tr-un adăpost de sub blocul existent și astăzi, vis-â-vis de statuia lui Vasile iscăr. într-una dintre nopți, foarte aproape a explodat o bombă, iar ieșirea n adăpost fusese blocată de moloz. A avut noroc, căci o echipă de intervenție sosit relativ repede și i-a salvat pe toți cei blocați în subsolul blocului. Când i reîntors acasă a găsit toate geamurile sparte, iar ușa din lemn de stejar de la trare, smulsă din țâțâni din cauza suflului puternic produs de explozie, răsirea apartamentelor de către locatari în timpul duratei alarmei aeriene ar trebuit să devină un paradis pentru hoți. Nu a fost chiar așa. Cei care erau inși de a fi prădat locuințe, în timpul alarmei aeriene, erau împușcați după o iecată sumară. Poliția și jandarmeria de atunci nu erau corupte ca în prezent, gaseră spaima în hoți. Mai toți ofițerii de poliție și de jandarmerie de atunci eau să fie arestați ulterior de către comuniști, torturați și condamnați pentru me împotriva „poporului". Au fost oare toți polițiștii și jandarmii români de mei paznici ai lagărelor din Basarabia și Transnistria, cu evrei și țigani, care constituit în acea vreme o realitate condamnabilă?

Ce se petrecea în Bucureşti în timpul bombardamentelor, eu aflându-mă la îdeal, ştiu din poveştile tatei, după cum despre viața din cel mai sigur adăpost iaerian al Capitalei am aflat tot atunci de la unul dintre constructorii acestuia,

itectul Radu Dudescu de la Banca Națională, pe care 1-am menționat în primul >itol. Venea uneori să-şi viziteze nevasta, adică pe sora mătuşii mele, cu care nsesem să locuiesc în vila de la Predeal.

Radu Dudescu a fost un bun arhitect în epocă, dar şi un fricos fără pereche, ligat să rămână în Bucureşti, mai tot timpul, ajunsese să nu mai dea pe acasă. id alarma aeriană era ziua, cobora direct în adăpostul Băncii Naționale, aptea dormea liniştit într-una din rezervele amintitului adăpost, cu mai multe eluri. A avut grijă să se aranjeze. Era doar unul dintre autorii proiectului lirii noi a Băncii Naționale, de pe strada Doamnei, unde intră zilnic, în prezent, laiul guvernator Mugur Isărescu. Atunci, în timpul bombardamentelor, lirea era încă în construcție, dar adăpostul-buncăr, la mare adâncime fusese la punct. Acolo se refugiau notabilitățile din epocă când erau în Bucureşti, obligați să nu părăsească Capitala aveau, în amintitul adăpost, propriile lor :rve, cu paturi, ca să se poată odihni, în „lumea" din adăpostul antiaerian al cii Naționale ajunsese celebru colonelul Mircea Elefterescu, prefectul Poliției italei, care îşi aducea şi câinii, doi dogi danezi. Nu ştiu cum arăta colonelul terescu. I-oi fi văzut chipul, la vremea respectivă, în vreo revistă, dar nu i reținut, în schimb, i-am cunoscut câinii, în 1945, cu prilejul „ceaiurilor

Şerban Rădulescu-Zoner

dansante" postbelice, date de fetele Garoflid. Pe când noi băieții dansam, inclusiv cu fiica generalului american Schuyler, ne păzeau câinii „criminalului de război" Elefterescu, arestat încă în după-amiaza zilei de 23 august 1944.

Adăpostul antiaerian de la Banca Națională avea şi telefoane la care puteau vorbi doar „oficialii" din buncăr, cu miniştrii sau cu cabinetul Mareşalului, de la Snagov. Faptul că sediul Guvernului fusese evacuat acolo îl ştiau mai toți, cât de cât informați. Aflasem şi eu, de la ai mei. Nu era un „secret de stat". Dacă ajunsesem să ştiu, până şi eu, care împlinisem de-abia 15 ani, ştiau şi... americanii, care îşi aveau propriii informatori în high-life-ul bucureştean, şi nu numai... Snagovul, la 40 km depărtare de Bucureşti şi 20 km față de Ploieşti, n-a fost totuşi bombardat.

în timpul nopții, camuflajul, despre care am scris, nu făcea nici două parale. Englezii, specialişti în bombardamente nocturne, lansau din avioane paraşute luminoase, uneori legate mai multe la un loc, denumite de populație „pomi de Crăciun", încât militarii din bombardiere îşi vedeau țintele ca şi ziua. Când erau bombardate oraşele Ploieşti şi Câmpina noi, cei din Predeal, auzeam „bufnituri" îndepărtate, iar noaptea se înroşea cerul din acea direcție.

Dar mai exista un sistem şi mai ingenios de apărare antiaeriană şi de protejare a populației civile. Nu-1 puseseră la punct românii, ci germanii. Pe

unde medii puteau fi ascultate, în condiții excelente, emisiunile postului de radio „lise Zwo" (zwei = doi). Fără întrerupere se transmitea muzică uşoară, muzică de dans, şlagăre. Când avioanele americane sau engleze intrau în spațiul aerian românesc, muzica era întreruptă din 10 în 10 minute, iar crainica anunța în nemțeşte o literă a alfabetului şi o cifră. Multă lume ajunsese să-şi procure o mică hartă a României pe care erau imprimate pătrățele, ca şi în actualele atlase geografice, harta fiind încadrată într-un patrulater pe ale cărui laturi orizontale erau imprimate litere în ordine alfabetică, iar pe cele verticale cifre, în ordine crescătoare. Când crainica anunța, de exemplu, C5, fiecare se uita pe hartă şi îşi dădea seama unde se aflau în acea clipă avioanele. Mai toți de la oraşe ajunseseră să poată număra pe nemțeşte de la l la 10, iar literele alfabetului se pronunță în germană mai mult sau mai puțin asemănător ca în română, astfel încât orice curios, ascultând radio „lise Zwo", afla din timp dacă este cazul să se îndrepte spre adăpost sau să stea liniştit acasă sau pe unde se afla. Aveam şi eu o asemenea hartă, iar după 10 dimineața dacă mă aflam acasă, dădeam drumul la radio să aflu dacă au venit din nou americanii şi pe unde zburau cu avioanele lor. Apăreau pe cerul României, de regulă, în jurul orei 10,00. Dacă până pe la 11,00-11,30 nu sunau sirenele viața îşi continua liniştit cursul. Se ştia că în acea zi nu mai veneau americanii. Şi englezii îşi aveau programul lor de noapte. Nu veneau, de regulă, după ora 24,00.

N-a trecut multă vreme şi am început şi noi, cei de la Predeal, să vedem avioanele americane. Prima oară s-a petrecut de Paşti, aproape de miezul zilei, întorcându-ne în grup de la mănăstirea din capul Predealului am văzut deodată apărând din spatele Bucegilor avioanele americane. Zburau într-o formație perfectă, la o foarte mare înălțime. Parcă erau nişte stoluri de păsări lucitoare.

A fost un destin

motoarelor de-abia putea fi auzit. Erau enorm de multe asemenea sări ucigătoare. Cred că au fost cu mult peste o sută. Din cărțile apărute în timii ani despre aviația română din timpul războiului rezultă că bombardierele -iericane de tip „Liberator" sau „Flying Fortress", cu câte patru motoare, urau la o altitudine de peste 6000-7000 m, iar la fiecare raid ar fi participat, fiecare dată, sute de avioane, care în spațiul aerian românesc luau una sau d multe direcții, în cărțile de azi se susține că, în ciuda superiorității nete merice şi din punct de vedere al dotării avioanelor americane, aviația de nătoare românească şi germană, precum şi artileria antiaeriană, ar fi doborât stul de multe „liberatoare" şi „cetăți zburătoare". Nu pot contrazice specialiştii, nt convins că au dreptate. Dar cele văzute de mine mă convinseseră încă pe inci că aviația americană era

invincibilă. Apariția, din spatele Bucegilor, lombardierelor „Liberator", îndreptându-se spre Braşov, s-a repetat de mai ilte ori. Cum ajungeau să survoleze Postăvarul, am văzut de fiecare dată jlodând pe cer proiectilele artileriei antiaeriene. Cu mult sub înălțimea are zburau americanii. Aceştia îşi continuau zborul nestingheriți, rămânând jceeaşi formație perfectă.

în urma primei apariții a americanilor deasupra Predealului, a ajuns şi în astă localitate să sune alarma. Pe trotuarul din fața primăriei era scoasă renă mânuită manual de un angajat al acesteia. Deşi era mică suna destul de î, de răsuna valea, iar din cauza dealurilor de o parte şi de alta, alarma avea cou. Doar unele femei intrau în panică şi se refugiau sub câte un copac, noi în casă cele mai fricoase erau cele două servitoare, venite cu noi de la ureşti, şi fericite că sunt la adăpost. Când au apărut avioanele şi deasupra dealului, s-au speriat şi, de fiecare dată, cum suna sirena, erau primele care îau din casă. Le urma, uneori, mătuşa mea care nici ea nu era prea curajoasă, le-a povestit la un prânz cum Brighita, bucătăreasa, pe când avioanele zburau î Braşov, a început să țipe: „Scoate cucoană de pe cap baticul roşu că ne văd Ticanii!" Ne-am distrat copios.

Când avioanele „Liberator", deasupra Predealului, ajunseseră să nu ne mai >rindă, plecam, după fiecare bombardament, cu vărul meu Mircea Corradino, iciclete la Braşov, să vedem ce s-a mai petrecut în oraşul de la poalele Tâmpei, mul până acolo era o plăcere. Nu prea pedalam, căci până la Dârste tot >ram, iar vremea era întotdeauna frumoasă, căci americanii veneau deasupra ovului, cât şi a celorlalte oraşe ale țării, doar când cerul era cât de cât senin, i erau nori groşi şi ploua, toată lumea din diversele oraşe unde nu bătea ele era liniştită. Se ştia că americanii nu vin.

In escapadele mele la Braşov, împreună cu vărul meu, aveam un program fix. întâi, ne mişcăm cu bicicletele prin oraş ca să vedem ce case au mai căzut sau ? mai arde. De regulă, un asemenea peisaj dezolant apărea la intrarea în oraş, na industrială sau în jurul gării. Singura clădire dărâmată din centru pe care n văzut-o a fost „casa Kerci", peste drum de Tribunal, azi sediul Prefecturii ov şi al Consiliului Județean. După un asemenea tur de documentare ;eam în grădina unei cofetării, mereu aceeaşi, aflată pe una din străduțele

Şerban Rădulescu-Zoner

din zonă şi, în final, ne duceam la cinematograful din clădirea Hotelului „Aro". Voiam să mai vedem şi noi câte un film nou şi cel mai recent jurnal de actualități, cu ultimele evenimente din Bucureşti şi de pe fronturile de luptă, atât cât permitea Cenzura. După terminarea spectacolului alergam cu bicicletele la gară şi ne reîntorceam cu o cursă locală Braşov-Predeal, pentru navetişti.

Reîntors acasă le povesteam alor mei ultimele noutăți de la Braşov şi de la cinema.

Ajuns cu trenul în gara Predeal, vărul meu făcea cu bicicleta cale întoarsă coborând pe serpentine până la Timişul de Sus. Locuia într-o vilă nouă (unele finisări exterioare erau încă în lucru), construită de unchiul lui şi al meu, arhitectul Emil Nădejde. Era mare înghesuială şi acolo. Dominau femeile: bunica vărului meu, soră cu a mea, Lia, sora vărului meu, mama celor doi, apoi Elly, nevasta arhitectului Nădejde cu cele două fete din prima ei căsătorie, Alice şi Lucie, care între timp se căsătoriseră, înghesuială mare, dar şi vila era mare, cu un living-room cât două apartamente dintr-un bloc de azi din „Drumul Taberei", şi cu numeroase dormitoare la etaj. La sfârşit de săptămână veneau şi bărbații de la Bucureşti, încât înghesuiala creştea.

Mergeam foarte des pe jos pe nişte scurtături, de la Predeal la „vila Nădejde" din Timişul de Sus, fie cu mama, să-şi viziteze vara primară care i-a fost toată viața cea mai bună prietenă, fie cu alți prieteni din Predeal, mai ales cu Ion Nasta. Drumul dus şi întors, destul de lung, era cât o mică excursie. Jos la Timiş, noi cei tineri, jucam ping-pong, ba câte doi, ba câte patru, sau ascultam muzică simfonică, de operă sau de dans. Cum vila era de abia terminată, familia Nădejde şi-o mobilase în bună parte cu cea a casei din Bucureşti, aducându-şi inclusiv pick-up-ul şi colecția de discuri. Aveau albume întregi, în afara simfoniilor lui Beethoven şi a cunoscutului concert pentru vioară şi orchestră a aceluiaşi compozitor, țin minte că am audiat, într-o după-amiază, opera Tannhäuser în integralitatea ei. A fost prima dată când am ascultat o operă de Wagner de la cap şi până la sfârşit. Uvertura la Tannhäuser o auzisem de multe ori la concertele duminicale ale Filarmonicii, încât o cunoşteam foarte bine. Nu şi opera. Marea noutate au constituit-o, însă, câteva discuri flexibile şi incasabile cu înregistrări de muzică de dans americană recentă, înregistrările fuseseră făcute de către un amator. Prin ce mijloace, în ce fel şi, mai ales, cum au ajuns să se răspândească asemenea discuri prin anumite cercuri, nu ştiu. Circulau şi pe la „ceaiurile" date de unii prieteni de ai mei. îmi amintesc cum dansam pe muzica lui Glenn Miller la o asemenea reuniune în vila familiei Slăvescu, aflată pe Cioplea la câțiva zeci de metri mai jos, față de cea a doctorului Marius Nasta, arhiplină, ca multe altele. Prin amicii mei, Nell şi Ion Nasta, am cunoscut-o pe Michaela, fiica lui Olivier Slăvescu, inginer la Reşița şi frate cu Victor Slăvescu, profesor la Academia Comercială, unul din principalii economişti ai liberalilor şi fost ministru al lui Carol II. Michaela Slăvescu m-a ajutat, în deceniile care au urmat, în momentele cele mai grele ale vieții mele.

în timpul celor şase luni cât am locuit la Predeal, în anul 1944, cercul meu de prieteni şi cunoştințe s-a lărgit, în afara „băieților Ivanovici", pe care i-am amintit, mai menționez pe Costache Solomonescu, pe Sandu Popescu-Necşeşti, cu 2-3 ani mai vârstnici decât mine, şi pe Michaela şi Valentin Atanasiu,

A fnst un destin

1 ^

îi tineri. Acesta din urmă se „dădea mare", căuta să imite, pe cât putea,

comportament şi în vestimentație pe cei mai sus amintiți. Uneori, când taică-său

afla la Predeal, lua maşina şi ne plimba prin localitate. Nu avea permis de

aducere, căci era minor, într-o zi era cât pe-aci să ne răsturnăm, coborând cu

tomobilul în viteză de pe Cioplea, în ultimul moment a reuşit să o redreseze,

:ât am rămas teferi. Nu ştiu dacă maşina era a familiei sau a C.F.R.-ului, căci

ânerul Constantin Atanasiu era în acea vreme subdirector general la „calea

ață". Era, deci, adjunctul generalului Orezeanu despre care am scris. Viața

or doi avea să aibă, după instaurarea comunismului, cursuri complet diferite

)puse. Acelaşi „fenomen" avea să se petreacă şi cu unii dintre prietenii sau

loştințele mele de atunci, din timpul prelungitei vacanțe de la Predeal,

orate bombardamentelor americane. Un exemplu îl constituie Sandu Popescu-

cşeşti. L-am cunoscut mai bine în acea vară a lui 1944. Era tare frumuşel, cu

ces la fete, nelipsit de la reuniunile noastre „mondene" de atunci, de la

deal. Locuia împreună cu sora lui, Irinel, o frumusețe de fată, şi cu mama

într-o vilă mică din lemn ce se afla în aceeaşi grădină cu o căsoaie de modă

he, construită din piatră, şi care aparținea lui Stelian Popescu, directorul

relui cotidian cu o lungă istorie, „Universul". Acesta era bunicul „tinerilor"

>escu-Necşeşti. Ca şi rivalul său de la „Curentul", Pamfil Şeicaru, intuind

2 îi va fi soarta, Stelian Popescu a părăsit România în preajma zilei de

mgust 1944. Avea să moară în Elveția otrăvit, dacă nu mă înşel, împreună

oția sa. N-a fost opera „mâinii lungi" a Securității, ci „opera" unor apropiați

îi din Elveția.

Nepotul, adică Sandu Popescu-Necşeşti, a ajuns după decenii şi el, împreună

>ropria sa familie, în străinătate, după ce nu a mai putut profita de pe urma

ata-socru. Frumuşel cum era şi cu succes la fete, ajunsese, după încheierea liilor universitare la „Arhitectură", să se căsătorească cu una dintre fiicele sscutului profesor universitar de matematică şi academician Miron Nicolescu.

a fost un academician „pe puncte", ca unii dintre colegii săi din epocă, itentic. Dar, făcând şi politică după cum bătea vântul, în anii următori lui ist 1944 a mers tot în sus, ajungând directorul Institutului de Matematică liar, preşedintele Academiei R.S.R., în anii aşa-numitei „liberalizări" a regi- ui comunist. Pare-se că desfiinţarea Institutului de Matematică de către >lae Ceauşescu şi „savanta" sa soţie pentru a crea pe această cale o funcţie ă, în cadrul acestei structuri, fiicei lor Zoia, i-ar fi grăbit sfârşitul lui Miron lescu. Rămaşi fără „spate" în România, Sandu Popescu-Necşeşti şi soţia sa :anne, frumoasă, deşteaptă şi tot o matematiciană ieşită din comun, au luat :isa cale a „exilului". Şi la Paris le-a mers, cred că le merge şi acum, bine. 3 valorile sunt recunoscute, indiferent de unde ai venit şi ce politică ai făcut. petenţa este suverană. L-am întâlnit ultima oară pe Sandu Popescu-Necşeşti 94, cu prilejul amintitei întâlniri din capitala Franţei a exilului românesc ant, cu reprezentanţi ai opoziţiei anticomuniste şi ai victimelor fostei terori din România. La o asemenea întâlnire la care au fost prezenţi, printre alţii, eliu Coposu, venit din ţară, şi Monica Lovinescu, de la Paris (mă rezum Şerban Rădulescu-Zoner

spre exemplificare la două dintre figurile emblematice), Sandu Popescu-Necşeşti ar fi făcut mai bine să stea acasă. Nu era o reuniune mondenă, precum cele din timpul adolescenţei noastre.

în timpul „verii fierbinţi" a anului 1944, nu mergeam, cu prieteni sau singur, doar de la Predeal la Timişul de Sus sau la Braşov, după cum am amintit. Mai rar, ce-i drept, am fost şi la Sinaia, tot la amici sau la prieteni ai părinţilor mei. în lunile „refugiului", Sinaia ajunsese sub anumite aspecte un fel de a doua capitală a României, deşi centrul de putere se afla, tot atunci, la Snagov. La Sinaia se afla regele Mihai care, din câte îmi ajunsese până şi mie pe la urechi, era vizitat de diverşi oameni politici. „Ceva se mişcă la Peleş", afirmau tot mai mulţi din protipendada bucureşteană „refugiată" la Sinaia, în sala de spectacol din clădirea Cazinoului (jocurile de noroc fuseseră interzise o dată cu venirea lui Antonescu la putere) au avut loc câteva concerte ale Filarmonicii şi spectacole ale Teatrului Naţional din Bucureşti. Acolo s-a prezentat pentru ultima oară piesa Domnul notar de Octavian Goga, cu N. Bălţăţeanu, unul din marii actori de atunci ai Teatrului Naţional, în aceeaşi sală am asistat la un concert al Filarmonicii, avându-1 ca solist pe George Enescu. Marele violonist, dirijor şi compozitor se

afla şi el „în refugiu", având reşedința temporară în propria sa vilă de pe Cumpătul.

Ca şi la Predeal, toate vilele din Sinaia ale bucureştenilor erau arhipline, cu familiile proprietarilor, cu rude sau cu prieteni ai acestora. Unii dintre amicii mei din Bucureşti, mai vârstnici sau de acelaşi leat, se aflau atunci la Sinaia. La aceştia mă duceam uneori, încât am putut cunoaşte cât de cât viața din această localitate în perioada „refugiului", cauzat de bombardamentele anglo-americane. Cea mai mare înghesuială a bărbaților dornici să afle ultimele ştiri şi să le comenteze pe loc era la „Urlătoarea". Nu la cascada din zonă, de la poalele Bucegilor, ci în grădina-restaurant de la „Parc Hotel" şi pe trotuarul din dreptul acesteia. Când te apropiai de acest loc, în jurul orelor 12,00-13,00, auzeai un zumzet tot mai puternic, chiar un fel de vuiet, încât lumea îl denumise „Urlătoarea". Era momentul vinderii ziarelor venite din Bucureşti, a sosirii principalului tren din Capitală, cea mai mare parte a noilor veniți, cu sau fără ştiri proaspete, trecând prin fața grădinii de la „Parc Hotel", în sfârşit, era şi ora aperitivelor. Se schimbau informații aflate pe la posturile de radio străine sau de pe la prietenii veniți din Bucureşti, se comentau ultimele evenimente şi diverse zvonuri. Noi, puştimea (numai băieții), ne dădeam mari, ne îmbrăcam în costume la care nu lipsea cravata, deşi era vară şi ne aflam la munte, fumam, iar când prindeam o masă liberă în grădina de la „Hotel Parc", mâncăm înghețată sau beam o bere, comentând, la rândul nostru, ce auzisem acasă.

în acea perioadă am fost la Sinaia şi cu „treburi". Mai întâi, m-am prezentat la examenul de capacitate. După cum am menționat, şcolile se închiseseră la 31 martie, înmânându-i-se fiecărui elev foaia matricolă. Bombardamentele aeriene deveniseră iminente, încât la licee nu s-au mai organizat obişnuitele examene de capacitate şi bacalaureat, urmând ca Ministerul Educației Naționale să le organizeze ulterior. Astfel am ajuns să dau examenul de capacitate la

A fost un destin

155

e constituise acolo "o comisie ad-hoc pentru toți elevii refugiați" pe Valea Prahovei. Membrii acesteia au fost, probabil, profesori de rin zonă, de aceea nu-mi amintesc numele lor, în schimb preşedinta comisiei a st o cunoscută profesoară de istorie de la Şcoala Centrală din Bucureşti, >arținând unei familii din elita intelectuală a epocii. Se numea Elena (Coca) irincescu şi era sora profesorilor Mihai şi Constantin Rarincescu, de Ia cultatea de Drept din Bucureşti şi a Marianei Zamfirescu, profesoară şi direc-ire a Liceului de fete „Regina Măria".

Familia Rarincescu avea o vilă la Sinaia unde locuia şi preşedinta comisiei faţa căreia ne-am prezentat pentru a trece examenul de capacitate. Fusese nită preşedinte deoarece în acea vreme avea funcţia de inspector general, :adrul Ministerului Educaţiei Naţionale.

La probele scrise ale examenului de capacitate, colega mea de bancă a fost nea Ralea. Aşa ne-am cunoscut. Ne-am împrietenit încă din acea vară, cu atât mult cu cât între familiile Ralea şi Nasta, la aceasta din urmă aflându-mă toată ziua, fie Ia Bucureşti, fie la Predeal, existau mai vechi relaţii de amiciţie, dată, Catinca era colegă de clasă cu o seamă de „centraliste" pe care Ie işteam mai de mult.

2ra fiica cunoscutului profesor universitar Mihai Ralea, fost ministru (l februa-

'38 - 4 iulie 1940) în timpul „dictaturii regale" şi viitor demnitar al regimului tar comunist. Nu 1-am întâlnit niciodată, nici în casa sa din Bucureşti, strada Washington colţ cu Londra, nici în vila de la Sinaia, pe care le-am mtat în anii 1944-1947. De fiecare dată când Catinca avea musafiri, apărea ioamna Ralea, sora lui I.D. Suchianu, amintit de mine cu prilejul evocării or de schi de Ia Predeal. Faptul că Mihai Ralea cochetase în 1943 cu Lothar eanu, care până la urmă I-a părăsit intrând în Partidul Social Democrat, i iunie l944 ar fi creat o formaţiune politică fantomatică sub denumirea •ridul Socialist-Ţărănesc, cred că nu ştia nici măcar nevastă-sa, d-apoi 3 şi prietenii ei printre care ajunsesem să mă număr şi eu, începând din noastră vacanţă şcolară datorată bombardamentelor aeriene. De altfel, vară la Sinaia şi în anii următori, Catinca Ralea a făcut parte din grupul şi de băieţi ai căror părinţi au fost adversari ai instaurării comunismului, ngând victime ale terorii roşii.

n, la vârsta pe care o aveam noi în 1944, se întâmpla adesea ca unul ivitaţii Ia „ceaiuri" să mai aducă pe câte cineva care nu cunoscuse până azda, am ajuns, datorită Catincăi Ralea, să particip într-o după-amiază, tul lui iunie, la o reuniune de „la revedere" dată de Vivi Vulcănescu or ei aflaţi în „refugiu" la Sinaia şi Predeal. Gazda era fiica din prima a reputatului filozof, sociolog şi economist Mircea Vulcănescu. Alături a Eliade, Emil Ciorân, Petru Comarnescu, Dan Botta, Paul Sterian şi in Noica, Mircea Vulcănescu făcea parte din „tânără generaţie" a elitei ile interbelice, formată Ia Universitatea din Bucureşti de Nae lonescu. mărie 1941 şi până la 23 august 1944, Mircea Vulcănescu, în calitatea sa rabil economist, a ocupat funcţia de subsecretar de stat la Ministerul Şerban Rădulescu-Zoner

1

Finanțelor, în această foarte scurtă perioadă din istoria României contemporane, titularii portofoliului Finanțelor s-au schimbat, Mircea Vulcănescu a rămas în funcție, fiind considerat „tehnicianul" numărul unu al acestui minister, în ciuda marii responsabilități ce o avea în conducerea Ministerului de Finanțe, filozoful şi nu economistul Mircea Vulcănescu a scris şi a publicat, poate cea mai însemnată lucrare a sa, intitulată Dimensiunea românească a existenței. A fost ultima, căci fiind un demnitar al „regimului Antonescu" a făcut parte dintre primii arestați, în urma actului de la 23 august 1944.

Mircea Vulcănescu s-a comportat şi a murit, în temnița de la Aiud, ca un erou (28 octombrie 1952), în perioada cea mai sălbatică a dictaturii comuniste, în anul morții sale împlinise 48 de ani.

Plecarea intempestivă în Elveția a fiicei sale, Vivi, nu s-a datorat însă lui, ci fostei sale soții, profesoara Anina Rădulescu-Pogoneanu. Părinții „sărbătoritei" de la Sinaia divorțaseră cu mulți ani înainte, iar Mircea Vulcănescu, în urma celei de-a doua căsătorii, a mai avut două fiice.

Vila de pe Cumpătul, în care mă dusese atunci Catinca Ralea, aparținea familiei Rădulescu-Pogoneanu. Ştiam doar că „sărbătorita" va pleca, peste câteva zile, la un unchi al ei, diplomat în Elveția. Acum ştiu mai multe. Unchiul se numea Titu Rădulescu-Pogoneanu, iar fratele acestuia de la Bucureşti care aranjase plecarea, adică Victor (Piki) Rădulescu-Pogoneanu, ocupa, în acea vreme, o funcție de mare răspundere în Ministerul de Externe, fiind şeful „Direcției Cifrului". în sfârşit, cel care a dus-o pe Vivi Vulcănescu cu automobilul în Elveția era tot un diplomat, anume Vespasian Pella, în acea vreme ministru plenipotențiar al României la Berna.

Specialiştii în istoria diplomației româneşti ştiu foarte bine cine a fost Vespasian Pella, dar au scris puțin sau în treacăt despre el. S-ar cădea să ştie câte ceva şi actualii angajați ai Ministerului de Externe.

Se vorbeşte mult, uneori cu rost, alteori din pură demagogie, despre Nicolae Titulescu. I se foloseşte adesea numele de către cei care urmăresc, chiar şi acum, alimentarea unei mentalități mai vechi, anume aceea că românii au fost şi continuă să fie „buricul Europei" şi întotdeauna cei mai inteligenți diplomați, în perioada comunistă s-a mers până la aberația de a-1 compara pe Corneliu Mănescu cu Nicolae Titulescu, o dată ce primul a fost scurtă vreme preşedinte al Adunării Generale a O.N.U. de la New York (un asemenea mandat revine, pe rând, reprezentanților statelor membre ale Organizației Națiunilor Unite), iar cel de-al doilea fusese de două ori ales preşedinte al fostei Societăți a Națiunilor, cu

sediul la Geneva. Aberațiile au mers crescendo, încât aparatnicii comuniști din trecut au căutat să convingă lumea că „opera" lui Nicolae Titulescu din perioada interbelică a fost continuată şi dusă pe cele „mai înalte culmi" de către Nicolae Ceauşescu. în fine, tocmai cei care până nu demult au pus piedici, prin fapte concrete, unei aderări necondiționate integrării României în structurile euroatlantice, au îndrăzneala să se considere tot continuatori ai politicii lui Nicolae Titulescu. Nu mai pun în discuție soarta lui Nicolae Titulescu dacă n-ar fi avut „norocul" să moară în străinătate şi înainte de instaurarea comunismului

A fost un destin "•"

România. Istoria nu se scrie la modul condițional şi, ca atare, cu conjuncția

îcă", dar comentariul meu se rezumă la a menționa că aşa-zisa „mână dreaptă"

ui Titulescu, anume Savel Rădulescu, a stat un număr de ani în temnițele

nuniste. A reuşit să supraviețuiască calvarului. L-am cunoscut personal după

la rândul meu, ieşisem din puşcărie. Tata, încă în viață, m-a prezentat lui

fel Rădulescu, întâlnindu-ne cu el pe stradă. Locuia pe lângă noi, astfel încât

n mai întâlnit în multe rânduri pe trotuarul străzii mele. II salutam. Uneori

iprea, chiar când eram singur, şi schimba câteva cuvinte cu mine. Era gârbovit

numai din cauza vârstei, dar şi din cauza regimului la care fusese supus în

miță. Era deprimat de ceea ce se petrece în țară, în timp ce conducătorii de

nci începuseră în mod perfid să-1 laude pe fostul lui şef.

Ca şi Savel Rădulescu, Vespasian Pella, cel care a dus-o pe Vivi Vulcănescu

a Sinaia în Elveția, în iunie 1944, a fost unul dintre apropiații lui Nicolae

ilescu. Mareşalul Ion Antonescu, cu alte concepții decât acesta din urmă,

itr-un cu totul alt context internațional, nu schimbase totuşi vechiul corp

omaric al României. Respectase tradiția, anume că diplomații sunt în serviciul

ilui şi nu al „şefului" sau al unui partid politic. Corpul diplomatic românesc

;t sfărâmat de către comuniști, înlocuindu-i pe cei de specialitate şi, în acelaşi

), culți şi manierați, după cum protocolul o cere, cu niște mitocani, activişti

>artid sau ofițeri de Securitate sub acoperire. Aparatnicii şi securiştii

ornați s-au mai stilat, într-o anumită măsură, de-a lungul deceniilor,

siurile au rămas şi nu prea s-au schimbat nici după 1989. Fostul preşedinte

jmâniei, Emil Constantinescu, a mai trimis, ce-i drept, în străinătate, câțiva

asadori corespunzători standardelor europene, dar în prezent se revine
:at la vechile năravuri.

<\tunci, în iunie 1944, la Sinaia, deşi ştiam că Vivi Vulcănescu urma într-o zi

louă să plece din țară de teama ruşilor, nu am fost afectat de acest eveniment

:i cuprins de acea stare de insecuritate care mă stăpânise în urmă cu un an,
ilejul refugierii în Turcia a prietenilor mei, deşi atunci trupele sovietice se
sră încă foarte departe de hotarele României. N-am fost afectat deoarece,
î o parte, de-abia o cunoscusem pe cea care urma să plece. Pe de altă parte,
n asistat la scena „despărțirii" de cei dragi ei, după cum fusesem martor la
menea scenă, cu un an înainte, pe peronul Gării de Nord. în fine, faptul că
>rietenii mei, cei aflați în vila Rădulescu-Pogoneanu de pe Cumpătul,
neau în țară, împreună cu familiile lor, mi-a creat un sentiment de siguranță
de panică, deşi tocmai de această dată existau motive serioase de a intra
asemenea stare. Ruşii nu mai repurtau victorii în Cotul Donului şi la
grad, ci se aflau foarte aproape de noi. Trecuseră Bugul, se apropiau de
i, iar în partea de nord a țării ajunseseră să fie stăpâni la Cernăuți.
urnea de la Predeal şi Sinaia în care m-am învârtit în primăvara şi vara lui
mă refer de această dată mai puțin la prietenii mei, cât la părinții acestora,
esta o îngrijorare crescândă față de ceea ce se petrecea pe frontul de est,
natâ însă cu o stare de euforie față de victoriile aliaților din vest. Vestea
carii anglo-americanilor în Normandia (6 iunie 1944) a fost aplaudată de
Serbau Rădulescu-Zoner

toți, unde dai că în aceeaşi zi, în sud, fusese eliberată Roma de către aliați. Exista, de fapt, o inconştiență generală. Toți îşi închipuiau, fără a avea nici un argument, că ceea ce se petrecea în Franța şi în Italia se va petrece şi în România. Cu ruşii la frontiera țării, mulți credeau că „vin americanii", nu pe sus să ne bombardeze, ci pe jos „să ne salveze".

Oamenii politici de la Bucureşti fie din anturajul „Mareşalului", fie cei din opoziție, care de fapt exista doar că nu era recunoscută oficial în timpul dictaturii lui Ion Antonescu, erau de mult conştienți de catastrofa care ne amenința şi tot căutau mai de mult soluții ca să o evite sau, cel puțin, să o atenueze.

Familiile noastre, ale celor refugiați pe Valea Prahovei, nu ştiau nimic. Eram cu toții departe de Bucureşti, unde de regulă circulau vorbe, zvonuri. Părinții noştri, mă refer la cei care nu erau implicați direct în politică, erau de regulă informați, mai precis sau mai vag, de ceea ce se petrecea în „sferele înalte". Fiecare dintre ei avea relații de amiciție sau de serviciu cu oameni politici, care

mai făceau câte o indiscreție, după un vechi obicei al românului. Dar chiar dacă atunci, în vara lui 1944, părinții noştri ar fi fost cu toții în Capitală, tot nimic sau aproape nimic nu ar fi ştiut. Păi, dacă în preajma lui 23 august 1944, baronul Manfred von Killinger nu ştia ceea ce se punea la cale, dacă mareşalul Ion Antonescu avea doar vagi informații pe care le subaprecia, fiind convins că armata îi este credincioasă, de unde era să afle tata sau părinții prietenilor mei, care veneau în week-end să-şi viziteze nevestele şi copiii, la Predeal sau la Sinaia, mai mult despre ceea ce se petrece, decât cei îndrituiți să fie informați?

Totul se petrecea, în vara lui 1944, în cel mai mare secret, încât să nu afle în primul rând nemții şi doar în subsidiar Antonescu şi ai săi. La rândul său, „Mareşalul" nu se opusese plecării la Cairo, în calitate de emisar, a lui luliu Maniu, a prințului Barbu Ştirbei, pentru a negocia o soluție de ieşire a României din război, cu sprijinul diplomației anglo-americane şi pentru a se evita, astfel, ocuparea României de către sovietici, cu practicile lor deja cunoscute din 1940, când luaseră în stăpânire vremelnică Basarabia şi Bucovina de Nord. Dar din toate părțile, de la Cairo sau din alte capitale europene, mai ales de la Stockholm, unde prin ministrul plenipotențiar Frederic Nanu, Mihai Antonescu îi contactase pe sovietici, răspunsul a fost mereu acelaşi: capitularea fără condiții. Nu era o atitudine a aliaților doar față de România, ci şi față de Germania şi toți aliații sau sateliții acesteia. Decizia fusese luată de Roosevelt şi Churchill încă din ianuarie 1943, la Casablanca. Cum era să nu i se alăture Stalin, cu atât mai mult cu cât, după Conferința de la Teheran a „celor trei mari" de la finele aceluiaşi an, era convins că partea de est şi de sud-est a Europei va reveni imperiului său roşu? Cum era să nu fi fost încă de atunci sigur, o dată ce la Teheran el reuşise să-i determine pe aliați ca al doilea mare front contra Germaniei să nu fie deschis în Balcani, după cum intenționase Churchill, ci în Franța? închei această paranteză istorică, succintă, menită doar de a pune pe cititor în temă asupra unor evenimente care s-au petrecut în perioada pe care o evoc, cu o concluzie, cred de bun simț: puşi în fața derulării rapide a evenimentelor militare de pe toate fronturile şi, mai ales, ale celui care ajunsese în România, regele, generalii şi oamenii politici

A fost un destin

re au pus la cale şi au înfăptuit actul de la 23 august 1944 au încercat să salveze sa ce, în bunele lor intenții, credeau că se mai poate salva.

S-a scris mult despre evenimentele din România ale acelui „august fierbinte",

ii întâi în presa din lunile următoare, apoi s-au pus pe treabă „culturnicii"

istoricii, respectând „indicațiile" de la „partid". Foarte scurtă vreme evenimentele de la 23 august au fost considerate drept o revenire la un regim democratic în România şi, în acelaşi timp, o întoarcere a armelor cu scopul eJiberării msilvaniei de Nord. După abdicarea forțată a regelui, la 30 decembrie 1947, ui de la 23 august 1944 s-a schimbat în „ziua eliberării României de către rioasa Armată Roşie", mai apoi s-a transformat în „insurecția armată sub iducerea P.C.R." (pleonasmul „insurecție armată" aparține culturnicilor nidocți de la C.C. al RM.R.) şi, în final, din ordin „de sus", „insurecția" evenit „revoluția antifascistă şi antiimperialistă" a poporului român sub îleapta conducere, evident, tot a comuniştilor, între istoricii autentici şi :urnici a existat totuşi o deosebire. Primii, fără să încalce „înalte indicații", >azau studiile pe documente de arhivă, româneşti sau chiar străine, cei „bine

uți" având privilegiul să meargă şi „afară", conform unei expresii a limbii emn din epocă. Documentele cercetate erau apoi triate şi folosite în aşa fel it lucrarea să aibă un suport ştiințific, în limitele în care „directiva de sus" iu fie încălcată. Unii mai curajoşi scriau ceva mai mult decât „trebuia" sau ;au formulări pe care cei care ştiau să citească printre rânduri le înțelegeau. ceasta cale mai ieşea parțial şi adevărul la suprafață. Istoricii au publicat şi ime de documente privind pregătirea actului de la 23 august 1944, tot triate, ă cum dicta Secția de propagandă de la C.C., dar şi în acestea se mai găseau -mații utile, în schimb, culturnicii când se apucau şi ei să scrie, căci principalul

•ol era să-i supravegheze pe istorici, copiau fără ruşine ceea ce scriseseră tia din urmă, împănau textul cu cât mai multe citate, fie din „opera" tovară- i Gheorghiu-Dej, fie din cea a tovarăşului Nicolae Ceauşescu şi, în acest fel, ea istoria oficială (schimbată sau revizuită de mai multe ori, în funcție de tnentul politic") a evenimentelor de la 23 august 1944.

Zum a reacționat lumea din care făceam eu parte atât noi copiii şi, mai ales, iții noştri şi prietenii lor, cu toții fiind, într-un fel sau altul, martori ai imentelor din august 1944?

ntr-o seară, cred că în 20 sau 21 ale lunii, aflându-mă la verii mei din vila Timişul de Sus am ascultat ştirile de la Radio Bucureşti. Crainicul a anunțat ;erea frontului de la laşi-Târgu-Frumos, adăugând, conform obiceiului, ipele române s-au retras pe „poziții dinainte stabilite". La auzul comuni-ui, toți am rămas încremeniți. Era clar că peste o săptămână sau două >m afla sub stăpânirea ruşilor. Nimeni nu se mai bucura de succesele '-americanilor din Franța, toți eram înspăimântați de venirea ruşilor. Am t îngroziți spre casele

noastre. Aceeaşi spaimă ne-a stăpânit şi în zilele toare. Din cele auzite ulterior, la Bucureşti lumea era la fel de îngrozită, ile unora că ne salvează americanii de la dezastru se spulberaseră, orar. Poveştile că ruşii sigur vor fi opriți în Carpații Orientali şi pe linia

Şerban Rădulescu-Zoner

Focşani-Nămoloasa-Galați nu le mai credea nimeni. Unde să fugi? Dacă față de bombardamentele aeriene americane foarte mulți găsiseră soluții refugiindu-se la țară, pe la rudele din sate şi în conacurile proprietarilor de moşii sau prin vilele localităților montane, cum te puteai adăposti de ruşi, care nu veneau prin aer, ci pe pământ, distrugând totul în calea lor? Ca atare, toată lumea cu frica în sân a rămas pe loc, atât cei din Bucureşti şi alte oraşe, cât şi cei din „refugiu". Toți sperau ca frontul să nu ajungă în zona în care se aflau, încât să nu aibă soarta nenorocită a celor din Moldova.

încă de la sfârşitul lui iulie nu mai locuiam cu mama în vila mătuşii mele şi a cumnatei ei, ci, ca în fiecare „vacanță", ne-am stabilit la vila A.M.A. Acolo am dat, cu mici schimbări, de „die selbe Gesellschaft", dar care nu mai era veselă, ci preocupată de ceea ce se întâmpla în țară, de bombardamentele aeriene, de situația de pe front.

în seara de 23 august, după cină, mesenii nu au părăsit sufrageria spre a continua conversația în grădină sau a se retrage în camerele lor, căci la radio crainicul ceruse ascultătorilor să rămână pe recepție, deoarece va urma un important comunicat pentru țară. Anunțul s-a repetat de câteva ori, astfel încât toți eram nu numai curioşi, ci şi emoționați, datorită insistenței crainicului de a nu fi închise aparatele de radio, în sfârşit, după mai bine de un sfert de oră, crainicul ne-ă anunțat că Majestatea Sa Regele se va adresa poporului român şi am auzit imediat vocea plată a regelui Mihai, anunțând, cu calmul care 1-a caracterizat întotdeauna, sfârşitul dictaturii şi încetarea tuturor asupririlor, „începutul unei ere noi în care drepturile şi libertățile cetățenilor sunt garantate şi vor fi respectate", constituirea unui nou guvern, încetarea stării de război cu Națiunile Unite, nulitatea efectelor Dictatului de la Viena din 1940. Totodată, în mesaj s-a cerut retragerea pe cale paşnică a trupelor germane de pe teritoriul României.

Cât timp s-a auzit vocea regelui, toată lumea a stat tăcută, apoi când la radio a fost intonat imnul României, au început ovațiile: „Trăiască Regele!", „ne-a salvat de la dezastru", „s-a terminat războiul", „ne-a scăpat şi de nemți şi de ruşi". Toți ne-am sărutat de bucurie, unii aveau ochii înlăcrimați de emoție. Ne-âm dus, în acea noapte, foarte târziu la culcare.

A doua zi, aceeaşi atmosferă, în case, pe stradă. Figurile tuturor erau destinse, radiau de bucurie şi satisfacţie. Nimeni nu se mai temea de ruşi, toţi îi urau pe nemţi, mai ales după ce se aflase, spre seară, despre bombardarea de către aviaţia germană a Bucureştiului, mai ales, a centrului Capitalei, a Palatului Regal şi a întregii zone, inclusiv distrugerea cu bombe incendiare a Teatrului Naţional. Din cauza evenimentelor, a luptelor intervenite între trupele române şi cele germane, în retragere după eşecul de a ocupa Bucureştiul, o parte a „refugiaţilor" de la Predeal, inclusiv noi, am rămas pe loc. La scurtă vreme a venit tata de la Bucureşti, nu în week-end, cum procedase toată vara, ci într-un scurt concediu. Era epuizat. După ce întreaga primăvară şi vară s-a aflat ba la slujbă, ba în adăpost, după ce în timpul bombardamentelor germane de după 23 august a stat mai tot timpul, atât ziua cât şi noaptea, împreună cu ceilalţi locatari ai casei, în beciul clădirii, tata venise să se refacă. Din poveştile sale de atunci am reţinut

A f ost un destin

161

, în timpul bombardamentelor germane, populaţia nu mai fusese prevenită

sirene. Atâta vreme cât aeroportul de la Băneasa a rămas în stăpânirea

ipelor germane, la Bucureşti a fost o alarmă continuă şi o apărare antiaeriană

existentă. Practic, spaţiul aerian al Capitalei se afla sub controlul a două-trei

oane germane. Erau încărcate cu bombe la Băneasa, în câteva minute se aflau

isupra Capitalei, îşi aruncau încărcătura, se reîntorceau la bază, erau reîncăr-

5, revenind şi, tot aşa, până când bazele aeriene germane din jurul Bucu-

tiului au fost lichidate de români. Din cauza bombardamentelor germane,

2 n-au durat mai mult de două-trei zile, dar mai ales a situaţiei de insecuritate

; domnea la Bucureşti, căci se aflase că atât regele, cât şi noul guvern, prezidat

generalul Constantin Sănătescu, părăsiseră Capitala pentru a nu ajunge în

ia germanilor care scurtă vreme încercaseră să o ocupe, mulţi dintre cei care

flau în refugiu nu s-au hazardat să plece la casele lor. Ca atare, primul

:act cu „armata roşie eliberatoare" 1-am avut la Predeal şi nu la Bucureşti.

într-o bună zi, aflându-mă în centrul localităţii, au apărut mai multe căruţe

sviltir, în care se aflau militari ruşi. Nu s-au oprit, ci şi-au continuat drumul

Braşov. Au urmat câţiva călăreţi răzleţi. „Kuda Berlin?", ne-au întrebat pe

cei aflați pe trotuar. Noi arătam spre Braşov, iar ei porneau în galop, în
:ția indicată, într-o după-amiază mă aflam cu mătuşa mea, Miorica, peste
i de „Pensiunea Carmen" (actualul hotel). Venise de la Timişul de Sus s-o
?ze pe mama. Pe când ne pregăteam să traversăm şoseaua pentru a porni
vila A.M.A., a trecut de această dată un singur călăreț rus, tot în galop
ecum în filmele cu cow-boys, s-a aplecat spre mătuşa mea, încercând s-o
ga de pe trotuar şi s-o pună pe cal. „Aceasta este armata sovietică care
•untat blindatele lui Hitier?", ne întrebam noi, câtă vreme au trecut prin
ial doar căruțe cu coviltir, cu soldați, cei mai mulți dintre aceştia având
mongoloide. Eu, cel puțin, ajunsesem să compar ceea ce vedeam cu „năvă-
^arbarilor" despre care învățasem la şcoală. Fără să vrem ne-am amintit
dații germani, tot în trecere cu doar o lună mai înainte, care se opreau la
ria „Flagner" din centrul Predealului. Noi ne distram, deoarece fiecare
ei avea în farfurie câte două-trei prăjituri de ciocolată, cerând să i se pună
pra şi câte o porție mare de frişca.

Dmnul Flagner îşi mutase amintita cofetărie din centrul Braşovului la Predeal.

procedase şi concurentul său, tot braşovean, Wienert. Noi, grupul de
,refugiați", mergeam la Flagner. Era mai de „bonton". Astfel ajunsesem
listrăm pe seama soldaților nemți, care înfulecau prăjiturile lui Flagner,
are îşi continuau drumul fără a „uita" să le plătească. Ce-i drept, militarii
ii, în trecere prin Predeal, ne erau atunci aliați şi nu intraseră în localitate
ițe de cuceritori. Despre ororile săvârşite de germani, în postura de cuceri-
ie ocupanți, aveam să aflăm mai târziu. Eu, cel puțin, ştiam doar de
'tamentul oribil al acestora Ia Odessa, din amintitele poveşti ale tatei.
pa câteva zile de la trecerea căruțelor cu coviltir, în care vedeai mai mult
siatice decât europene, ne-am dumirit că nu aceştia său călăreții pe
e beți, care ne întrebau pe unde se merge la Berlin, înfrânseseră armata
Şerban Rădulescu-Zoner

noastră şi, mai ales, pe cea germană. Pe şosea au apărut coloane de blindate şi camioane, unele de fabricație americană, în gară ajunseseră să staționeze lungi trenuri încărcate tot cu blindate sau cu tunuri de diferite calibre. Aspectul militarilor de pe tancuri şi din camioane nu era însă prea diferit de al celor din căruțele cu coviltir. Nici până acum n-am înțeles de ce acestea au precedat blindatele şi, până la urmă, ce hram purtau. Au constituit avangarda? Erau soldați, beți de victorie, dar şi de prea multă băutură, care scăpaseră de sub controlul comandanților?

într-o altă zi, aflându-mă cu câțiva prieteni într-una din serpentinele şoselei ce ducea la Timişul de Sus, am trecut pe lângă o coloană de tancuri care se oprise. Ne-am mirat că soldații, în uniforme ruseşti, vorbeau româneşte. Nu ştiam ce să credem. Am intrat în vorbă cu ei. Nu mai țin minte exact ce i-am întrebat. Reținem doar că nu erau dispuşi să răspundă la întrebările noastre, adoptând o atitudine arogantă față de noi, care eram entuziasmați că au pornit soldații noştri să elibereze Transilvania, după cum auzisem la radio. Continuându-ne drumul spre casă, după această întâlnire puțin prietenoasă cu românii în uniforme ruseşti, un necunoscut, care asistase la scenă, ne-a aşteptat în drum şi ne-a atras atenția să nu mai stăm de vorbă cu asemenea militari. „Sunt nişte trădători, sunt foşti prizonieri români bolşevizați în Rusia şi care nu mai au nimic comun cu țara noastră" ne-a spus necunoscutul, care şi-a văzut apoi de drumul său. Pe moment n-am înțeles sensul cuvintelor necunoscutului trecător. Nici părinții nu m-au putut lămuri. De-abia ajunşi la Bucureşti ne-am dumirit. Atunci, pe Valea Timişului, făcusem cunoştință cu o unitate militară a „Diviziei Tudor Vladimirescu".

Dintre ai mei, eu am fost primul care a plecat de la Predeal la Bucureşti. Singur.

în timpul prelungitei noastre vacanțe şcolare, după ce trecusem examenul de capacitate, obținusem aprobarea să dau „două clase într-un an", conform jargonului nostru şcolăresc, adică să mă pregătesc acasă şi să mă prezint apoi în fața unei comisii care să-mi examineze cunoştințele la toate materiile ce ar fi urmat să-mi fie predate, în mod normal, în clasa imediat superioară celei pe care o absolvisem, îl bătusem la cap pe tata să-mi obțină de la Minister aprobarea să dau „în particular" clasa a V-a (a IX-a după actuala numărătoare). „N-am ce face, m-am plictisit de atâta vacanță, vreau să învăț" au fost argumentele cu care îl convinsesem pe tata, care într-o bună zi a venit cu aprobarea în buzunar. De fapt, avusesem alte motive. Mă luasem după Monica Eliescu care luase inițiativa. Mi-era ciudă. După ce eră deja cu două clase înaintea mea, la toamnă, când se vor redeschide şcolile, va fi cu trei. N-o să mă mai bage chiar deloc în seamă. Dar mai avusesem un argument, de aceeaşi natură. Majoritatea fetelor din grupul nostru, cu care începusem să dansez la Bucureşti, continuând la Predeal şi Sinaia, erau de vârsta mea, deci în acelaşi an de studiu, dar la licee diferite. Deci dând „două clase într-un an", la toamnă, voi fi „mai mare" decât ele.

Cei care „dădeau o clasă în particular" urmau să se prezinte la examene în două sesiuni. Pentru prima sesiune m-am dus, împreună cu Monica Eliescu, la Sinaia, tot în fața unei comisii ad-hoc constituită pentru toți elevii de pe Valea

A fost un destin'

163

hovei, ca şi în cazul examenului de capacitate. Obținusem note bune, exceptând

tematica, singura materie la care fusesem meditat la Predeal de un profesor la Liceul Militar. Nu a fost vina meditatorului că luasem doar nota 5 la ebră, ci a mea. Nu mă exersasem suficient să rezolv probleme şi ecuații.

Pe când ne aflam încă la Predeal, am aflat că cea de-a doua sesiune urma să î loc, pentru băieții bucureşteni, la Liceul „Spiru Haret", spre finele lui tembrie, fiind fixată şi o dată limită pentru înscriere. Aflasem de toate acestea

•te târziu, încât nu am avut altă soluție decât să plec cu primul tren spre dtală, ca să nu pierd înscrierea. Am plecat singur, urmând să locuiesc până 5sirea părinților, nu acasă la noi, ci la fratele mamei, care se afla în oraş. A fost

na şi ultima oară când am călătorit cu un tren de tipul celor pe care noile erații aveau să le vadă doar la cinematograf. Nu numai interiorul vagoanelor supraaglomerat, dar şi acoperişurile acestora. Cu chiu cu vai m-au îndesat iei pe uşa unui vagon. Am stat tot timpul călătoriei în picioare, ceea ce nu nimic deosebit, doar că această călătorie nu a durat trei-patru ore, ci mai de o întreagă noapte. Plecasem seara din Predeal, încă pe lumină, şi am s în Bucureşti a doua zi, pe când soarele se ridicase deja bine pe cer. Nu-mi amintesc întreaga călătorie, căci câteva ore am dormit, în picioare, precum Trenul s-a oprit în dreptul podului Grant şi de acolo până la gară toți :orii au mers pe jos, printre liniile ferate, unele strâmbe, altele răsucite îs. Erau efectele bombardamentelor aeriene. Ajuns la noul meu domiciliu, .at de atmosfera cu care fusesem obişnuit înainte de a fi plecat din Bucureşti,

jroape şase luni în urmă. Nimic schimbat în apartamentul pe care îl cunoş- mai de mult, linişte, aceeaşi sufragioaică în rochie neagră şi şorț alb, care irvea la masă, parcă n-ar fi fost vremuri ieşite din comun. Şi pe străzi era nosferă de cvasinormalitate. Ziua, nu noaptea.

Ordinea fusese restabilită, noii noştri duşmani, adică nemții, erau departe. trăseseră nu numai din zona Bucureştiului, ci din întreaga țară, războiul nua în partea Transilvaniei ce revenise Ungariei în 1940.

n Capitală se redeschiseseră încă mai de mult prăvăliile, restaurantele, ^ile care erau pline, iar pe străzi lume, ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat. clădirile de pe Calea Victoriei arătau altfel. Ateneul Român, găurit de

a bombe, în locul Teatrului Național, aşa cum îl lăsasem eu, doar câteva
i negre, mai toate clădirile pe porțiunea dintre Piața Palatului şi intersecția
Actoriei cu Bulevardul Elisabeta erau avariate, ba fără acoperiş, ba fără un
irau efectele bombardamentelor germane. Rămăseseră intacte clădirile
>anelor, Hotelului „Continental" şi ale Cercului Militar. Aviatorii nemți
seseră şi reşedința regală, care nu era însă în văzul lumii, aflându-se într-o
na din spatele Palatului, pe locul unde se găseşte în prezent marea sală
'ectacole şi congrese, construită în a doua parte a „domniei lui
•ghiu-Dej".

; străzi vedeai puțini ruşi mergând pe jos, iar cei pe care îi întâlneai erau ;ulă ofițeri, întotdeauna cel puțin doi. Mult mai târziu am înțeles de ce nu unul. Ofițerii, ca şi soldații, nu purtau tunică, precum ai noştri, ci bluze

Şerban Rădulescu-Zoner

închise până la gât, tip „rubaşcă", cu centură şi, evident, pistol, în centru apăruseră patrule, în aceeaşi uniformă, dar cu „balalaici" la piept. Astfel erau denumite de români pistoalele lor automate, cu cartuşieră rotundă. Dar mai aveau ceva distinctiv militarii acestor patrule. Toți purtau o caschetă a cărei calotă era de un albastru violent, sub care era o bandă roşie. Erau patrule ale poliției militare sovietice, care țineau la respect militarii ruşi, protejându-ne pe noi, populația civilă românească, de eventualele excese ale acestora, căci „davai ceas" şi „davai hazaica" deveniseră curând de notorietate publică. Ulterior, mi s-a spus că aşa-numita „poliție militară" poartă numele N.K.V.D. A mai trecut o vreme până am aflat ce se ascundea, de fapt, sub aceste inițiale.

De la ora 10 seara până a doua zi la 5, Bucureştiul se transforma într-un oraş mort. Toate localurile, teatrele care începuseră să-şi reia cu încetul activitatea, cinematografele trăgeau obloanele încă de pe la 8 sau 9, căci la ora 10 seara se interzicea circulația prin oraş a pietonilor şi a oricărui vehicul, cu excepția celor militare sau oficiale.

Acestea au fost primele mele imagini ale Bucureştiului, în care revenisem după aproape şase luni, spre a mă prezenta la sesiunea a doua de examene pentru absolvirea clasei a V-a (a IX-a) de liceu.

A fost un destin

Capitolul III

începutul comunizării României

**•»

o

dată cu aşa-zisa normalizare a vieții din Bucureşti, care de fapt nu era normală, s-a deschis cu o anumită întârziere noul an şcolar. Cred că la 15

octombrie. După ce trecusem partea a doua a examenelor pentru clasa V (IX), la „Spiru Haret", m-am reînscris la liceul meu, la „Cantemir Vodă". La reînceperea cursurilor aveam alt director, aceiaşi profesori şi evident alți colegi. „Sărisem" doar peste o clasă. Eram în a Vl-a (X). Pe noii mei camarazi îi cunoşteam, căci de-a lungul celor patru ani gimnaziali fuseseră doar cu o clasă înaintea mea. Dar prieteni adevărați aveau să-mi devină de-abia acum. Scăpasem de fostul meu rival la premiul I, Valentin Stroescu, care reuşise să mă depăşească dar, de această dată, dădusem de un altul, cu state vechi de premiant şi de cestor. Cu Ion Glăvan, căci astfel se numea, nici n-am mai încercat să intru în competiție. Ca şi Valentin Stroescu, Ion Glăvan avea să ajungă, până la urmă, tot medic, şi tot cadru universitar. După cum sunt convins că actualii medici, unii încă tineri azi, şi-1 amintesc pe profesorul farmacolog, Valentin Stroescu, sunt la fel de sigur că, cel puțin o parte a actualilor oftalmologi au avut de-a face, în timpul studenției, cu conferențiarul dr. Ion Glăvan.

Firile deosebite şi comportamentul celor doi colegi au rămas evident aceleaşi şi la maturitate, încât cursul vieții lor a fost total diferit în a doua parte a vieții. Primul, „periuță" în liceu, grijuliu să fie în „grațiile superiorilor" de la pedagogi la director şi să nu solidarizeze cu vreo năzbâtie de-a noastră, cu atât mai mult cu cât acestea începuseră să ia conotații politice, el avea să ajungă, în urma instalării regimului comunist, un conformist. Ca atare, „fără probleme", a ajuns profesor, şef de catedră şi, pentru o vreme, prodecan, o funcție care în acea vreme era politică, chiar şi la „Medicină", în schimb, era mai comunicativ, mai sociabil decât Ion Glăvan. Acesta din urmă avea o fire ciudată. Era puțin sociabil, dar zeflemitor atât cu noi, cât şi cu unii profesori, nu-i stătea în fire „să se dea bine" pe lângă profesori sau director ca, nu cumva, să-i scape premiul întâi, încă din timpul liceului era foarte orgolios şi, când considera că avea dreptate, devenea uneori țâfnos chiar şi cu profesorii, fără să depăşească însă limitele bunei-cuviințe. Datorită acestor trăsături de caracter nu a ajuns, mai târziu, un „yes mân", încât până la urmă a intrat în conflict cu superiorii săi de la Institutul de Medicină şi, în final, şi-a luat lumea în cap. A plecat mai întâi în Germania Federală şi apoi în Statele Unite. Acum, cred că lipsa de sociabilitate şi zeflemeaua fostului meu coleg de clasă, Ion Glăvan, s-au datorat timidității. Am ajuns la această concluzie în ultima vreme, de când primesc de la el, din Statele Unite, rare, dar lungi scrisori pline de duioşie. Dar dacă am sta şi acum față în față, cred că tot zeflemitor ar fi.

A fost un destin

Ambii mei foşti colegi de clasă, Valentin Stroescu şi Ion Glăvan, odată ajunşi

;dici cu renume, s-au purtat în mod deosebit cu mine, când am apelat la ei,

calitate de bolnav, deşi pe atunci eu, de-abia ieşit din închisoare, eram un

•ecare traducător de limba germană, neputându-mă afirma în profesia în care

pregătisem.

Fapta mea din vara lui 1944 de a „sări" o clasă i-a molipsit pe unii colegi din ta mea clasă, în vacanța de vară ce a urmat, au procedat la fel, încât în nâtorul an şcolar, am ajuns din nou împreună cu Minai Korne, Valentin oescu, Gh. Boldur-Lățescu ş.a. în aceea vreme, cel puțin la noi, la Liceul intemir Vodă", o primă triere se făcea la examenul de capacitate, deoarece itru „cursul inferior" (actualul gimnaziu) funcționau câte două clase paralele, pentru cel „superior" (denumit în prezent „liceu") doar câte una. Ca atare, n examenul de capacitate, jumătatea cea mai slabă dintre elevii claselor ;rioare rămânea în afara liceului. O dată ce unii dintre cei mai silitori foşti îgi mi-au urmat exemplul, „sărind" la rândul lor o clasă, am ajuns către •şitul cursurilor „preuniversitare", conform unui termen folosit azi, una dintre ; mai reuşite promoții de absolvenți (1947), dar şi penultima promoție a unui u „normal", căci în vara lui 1948 s-a ajuns la „devălmăşie" ca urmare a „reformei îțământului" de tip sovietic.

Reuşita promoției noastre s-a datorat atât nouă, dar mai ales calității profe-lor noştri. Pe unii i-am amintit deja, despre alții voi mai scrie într-un alt text, dar mă simt dator să subliniez, de pe acum, că cel care ne-a format st profesorul nostru de psihologie, logică şi sociologie, Mihai Rațiu care, Itimele două clase de liceu, ne-a fost şi diriginte. A reprezentat idealul nostru, a un dar ieşit din comun de a ne apropia lui. Se purta uneori cu noi ca un 2 mai mare, cu sfaturi, dar şi cu glume, era tânăr şi ne dădea gata prin ui că nu venea la ore cu acelaşi costum de haine. Era totdeauna îmbrăcat, :orm unei expresii de atunci, „tip-top". Foarte inteligent şi cultivat, excelent agog, lecțiile sale erau deosebit de atrăgătoare, încât reuşise să ne facă pe să învățăm de plăcere, iar noi la rândul nostru încercam „să-1 dăm gata" cu îştințele noastre. El respecta programa analitică, dar nu şi buchea cărții, tdeauna în lecțiile sale se referea la lucrările unor mari gânditori, ale unor ofi celebri, din antichitate, din evul mediu sau din epoca modernă, care nu râu în manuale. Noi băteam librăriile şi, mai ales anticariatele, să cumpă-cârți despre aceştia, sinteze etc, apoi ni le schimbam între noi, încât să gem să-i demonstrăm cât de „culți" suntem, la rândul nostru. Evident, nu colegii procedau astfel, dar o bună parte, căci după cum am menționat, noția noastră ajunsese să cuprindă cei mai buni elevi din patru clase ale >r şcolari precedenți.

[n această perioadă, cu cele mai frumoase amintiri din şcoală, dar nu şi Te ceea ce se petrecea pe străzile şi în piețele publice ale Bucureştiului, vut doi

colegi de bancă. Primul a fost Taşcu Topa, un nepot al profesorului ?ed cu acelaşi nume de familie. Colegul meu a ajuns un apreciat arhitect la .1 Institut de Proiectări pentru Construcții de Maşini (I.P.C.M.), de pe Calea

Şerban Rădulescu-Zoner

Victoriei. Nu mai ştiu ce o mai fi acum în acel bloc de culoare roşie. După decenii, am ajuns din nou coleg cu Topa, de aceasta dată la Alianța Civică. O vreme a făcut parte din grupul de ingineri şi arhitecți care au lucrat la proiectul complexului muzeistic cunoscut astăzi sub denumirea de „Memorialul Sighet", inițiat şi condus de poeta, fostă dizidentă în vremea dictaturii lui Nicolae Ceauşescu, Ana Blandiana, totodată o figură emblematică a Alianței Civice. Al doilea coleg de bancă, în cursul anilor 1944-1947, s-a numit Sandu Băbeanu. Bunicul său matern fusese arhitectul Ion Mincu, despre care nu mai e cazul să dau vreo explicație. Colegul meu locuia chiar în fosta casă a bunicului său. Aceasta există şi în prezent pe strada Pictor Verona, colț cu strada Pitar-Moş. Sandu Băbeanu, cu un bunic celebru şi cu un tată (Ştefan Băbeanu) având o poziție de vârf în acea vreme la Banca Națională, n-a semănat la hărnicie cu cei doi. Era coada clasei, în schimb, a ajuns foarte bogat, nu la Bucureşti, ci la Paris, şi nu datorită lui, ci a socrului său. După multe aventuri, trecând noaptea Dunărea într-o barcă pneumatică, împreună cu alți doi foşti colegi de liceu (Petre Rosetti-Bălănescu şi Şerban Dunăreanu), după un stagiu în închisorile lui Tito, Sandu Băbeanu a ajuns până la urmă la Paris. Acolo, fiica unuia dintre cei mai bogați oameni de afaceri francezi, Schlumberger, s-a amorezat de el. Nu pot înțelege cu ce a reuşit s-o dea gata. Nu era un Adonis, nu avea nici vreo situație „atrăgătoare". Era un „prăpădit de refugiat politic din România". Fiica lui Schlumberger nu numai că s-a măritat cu el, dar i-a făcut şi cinci copii, în aceste condiții, tata-socrul i-a dat pe mână una din firmele sale pe care ginerele a reuşit s-o ducă la faliment. Domnul Schlumberger nu a mai avut altă soluție, decât să-i fixeze ginerelui său o rentă anuală, şi să-i dea o vilă în Spania unde să aibă liniştea necesară a-şi pune în practică „vocația" de artist plastic: „experiențe sculpturale" din piese de metal pe care le achiziționa prin halele de vechituri. Asemenea opere de artă (am văzut câteva prin fotografii) eu, nefiind în stare să înțeleg ceea ce cred că se numeşte „art trouve", nu le-aş fi pus nici în bucătărie. I-a mers, în continuare, foarte bine lui Sandu Băbeanu, nu însă pentru multă vreme. A fost unul dintre primii mei colegi de clasă care a murit. Nu cunosc cauzele morții sale, în schimb ştiu că la înmormântare a vorbit Salvador Dali. Alte comentarii nu cred că sunt necesare.

Ultimii trei ani de liceu, despre care, în ceea ce mă priveşte şi în mod paradoxal am cele mai frumoase amintiri din viața mea, au fost totuşi cei în care

s-au pus treptat temeliile celui mai sinistru şi criminal regim de dictatură din România şi care avea să dureze mai bine de patru decenii.

Dacă noi, adolescenții, din „lumea mea" petreceam în timpul liber şi speram că norii negri care se tot adunau deasupra țării aveau, până la urmă, să se răspândească, la fel au gândit şi vârstnicii, inclusiv o bună parte a generației părinților noştri, deşi evenimentele politice se derulau în fața tuturor.

Este adevărat că în primele luni ale noului regim, instaurat la 23 august, aparențele au fost înşelătoare: monarhie constituțională, recunoscută în gura mare şi de comunişti, pluripartidism, inclusiv reapariția tradiționalelor oficioase ale P.N.Ț. şi P.N.L., „Dreptatea" şi „Viitorul", în paralel cu editarea celor noi,

A fost un destin

171

muniste, anume „Scânteia" şi „România liberă", numeroase alte cotidiene,

orientări diferite, unele bine cunoscute din trecut, „Universul", „Timpul" şi

adevărul", altele noi, precum „Jurnalul de dimineață" a lui Tudor Teodorescu-

anişte sau „Semnalul" condus de Sebastian Şerbănescu; un prim guvern compus

n generali fideli ai regelui Mihai, apoi două alcătuite din reprezentanți ai

lor patru partide componente ale Blocului Partidelor Democratice (P.N.Ț.,

«J.L., P.S.D., P.C.R.), în care comunişti, cu excepția Ministerului Justiției,

ocupau posturi cheie, apariția în Bucureşti, pe lângă ruşi, a militarilor ameri-

li şi englezi, în calitate de parteneri ai sovieticilor în cadrul Comisiei Aliate

Control a aplicării Convenției de armistițiu cu Națiunile Unite, semnată în

jitala U.R.S.S., la 12 septembrie 1944. înşelătoare, pentru scurtă vreme, a fost

nerea în prim plan de către comunişti a lui Lucrețiu Pătrăşcanu. Era cunoscut

a fi un intelectual cu vederi marxist-leniniste, dar lumea, pe care comuniştii

năreau s-o deruteze, mai ştia că era fiul cunoscutului profesor şi scriitor

}. Pătrăşcanu şi, în plus, mai era şi rudă cu generalul Octav Ulea de la Palat.

d, comuniştii, judecau unii cu superficialitate, nu sunt în realitate precum ne

eseră ei înfățişați de propaganda românească şi germană de pe vremea lui

tonescu. Până la urmă, susțineau „optimiştii" incurabili că şi în guvernul

stituit la Paris de generalul de Gaulle, sunt comunişti, fără a se petrece vreo

;edie. Când, după scurtă vreme, şi-au făcut apariția, arătându-şi tot mai

M colții, Gheorghe Gheorghiu-Dej, Ana Pauker, Teohari Georgescu, Vasile
:a şi cu întreaga lor liotă, „optimiştii" au pus iară „placa cu americanii":
i ne lasă ei pradă comuniştilor, şi-au trimis doar reprezentanții lor militari
ivili la Bucureşti pentru a veghea la respectarea înțelegerii de la Yalta".
înşelătoare era şi viața cotidiană din centrul Capitalei. „Cluburile" se redes-
eseră. Boierii mergeau cu nonşalanță la „Jockey Club", ca pe vremuri, iar
linicile urmăreau, dintr-o tribună specială, cursele de cai la hipodromul
ntru galop", crezându-se cel puțin la Longchamps. Nu scriu din auzite,
ni reamintesc cele văzute. Cum eram mai emancipat decât alți băieți de
7 ani, mă puneam uneori „la patru ace" şi mergeam la „curse". Astfel am
.it constata că, pe când comuniştii erau în plină ofensivă de acaparare
iterii politice, semănând ura de clasă şi încercând să discrediteze partidele
ocratice şi prooccidentale, ținta principală fiind luliu Maniu, denumit de
>aganda comunistă ba „idol de putregai", ba „complice al slugilor lui Hitler",
membrii ai „Jockey Clubului" veneau liniştiți la hipodrom, atunci când se
uta Derby-ul, îmbrăcați în jachetă gris şi cu „țilindru" de aceeaşi culoare.
i Ascot.

Industriaşii se duceau să se „destindă" la „Automobil Club", pe strada ei Vodă, iar lumea din care făcea parte tata, Ia „Clubul Tinerimii", în acelaşi , la radio era multă muzică de jazz americană, încât auzeai mai puțin „Oci laie" sau „Kalinka". La cinematografe rulau cu predilecție tot filme •icane, cu Rita Hayworth, Bette Davis, Catherine Hepburn, Claudette ert, Paulette Godard, Joan Crawford, cu Garry Cooper, Humphrey Bogart, Astaire, Spencer Tracy, Edward Robinson etc., etc. în acea perioadă a rulat

Şerban Rădulescii-Zoner

în premieră la cinematograful „Luxor", de pe lângă Grădina Icoanei (fosta sală de spectacol a Şcolii Centrale de Fete fusese închiriată unui cinematograf, iar în anii '50 şi chiar şi acum funcționează acolo Teatrul Municipal, denumit mai târziu Lucia Sturdza-Bulandra), celebrul film „Casablanca" cu Ingrid Bergman, Humphrey Bogart şi Claude Rayns, în rolurile principale, şi cu Louis Armstrong, cântând cu vocea sa răguşită, dar şi la pian şi tompetă o melodie care, foarte curând, a devenit şlagăr, purtând numele filmului. Cred că 1-am văzut de trei ori, atât de mult mi-a plăcut, în acea vreme, lumea mergea foarte des la cinematograf, deoarece televiziune nu exista în România. Primele televizoare le văzusem în timpul războiului, cu prilejul unei expoziții germane la Sala Dalles, iar experimentul la care asistasem a constat în a vedea pe ecranul acestora, într-o încăpere cu luminile stinse, nişte glume proaste pe care le spunea George

Groner, un artist de la „Tănase", pe scena sălii de conferințe de alături, în bătaia reflectoarelor.

în anii 1944-1946, pe când rulau, mai ales, filme americane, dar şi englezeşti şi, într-o mică măsură franțuzeşti, sălile erau arhipline. Rar mai rula şi câte un film rusesc. Când era un spectacol obişnuit (cu vreo producție sovietică), sala era aproape goală, după cum mi-a fost dat să văd când m-am dus din curiozitate să vizionez, la cinematograful ARO (azi Patria), filmele „Ivan cel Groaznic" şi „Alecsandr Nevski", ambele având în rolul principal pe Nikolai Cerkasov.

O fi considerat, în istoria cinematrografiei, Cerkasov un mare actor, iar Eisenstein, regizorul ambelor filme, la fel de renumit, dar mie mi s-au părut ambele filme drept nişte realizări de pe vremea lui „pazvante". Nu eram singurul cu asemenea păreri deoarece, după cum am amintit, la filmele sovietice sălile de cinematograf erau goale, în schimb la spectacolele de gală cu asemenea producții cinematografice, sălile erau pline de notabilități şi reprezentanți ai „clasei muncitoare", care rămâneau în „extaz" față de filmele cele mai avansate din lume.

încă din toamna anului 1944, Filarmonica şi-a reluat concertele duminicale, nu la Ateneu care fusese avariat, după cum am mai menționat, în urma bombardamentelor aeriene germane, ci în sala cinematografului ARO. Aceiaşi instrumentişti pe scenă, acelaşi public din trecut în sală, doar George Georgescu lipsea de la pupitru. O vreme fusese considerat „vulgarul agent nazist", după cum îl taxase „România liberă", fiindcă studiase la Berlin (dar nu pe vremea lui Hitler) şi, mai ales, din cauză că în timpul lui Antonescu, invitase să concerteze la Bucureşti pe cei mai reputați muzicieni germani din epocă. Concomitent se deschisese şi stagiunea teatrală. Companiile private dădeau spectacole cam în aceleaşi săli ca şi în trecut, doar Teatrul Național rămăsese fără tradiționala sa clădire, fiind nevoit să-şi prezinte spectacolele în sală de festivități a Liceului „Sfântul Sa va", în toamna lui 1944, avuseseră loc, tot în sala cinematografului ARO, mai multe reprezentații de gală cu „Oedip", având-1 pe George Vraca în rolul principal, cu scopul strângerii de fonduri pentru reconstruirea Teatrului „Național", aşa cum fusese el înainte şi pe acelaşi loc. Praf în ochii lumii. Nu s-a întreprins nimic până când, după mai multe decenii, a răsărit în Piața Universității un alt Teatru Național, despre care am scris într-un alt capitol.

A fost un destin

în perioada anilor 1944-1947 am început să merg la Operă. Tot mai des it, până la urmă, ajunsesem să fiu cel puțin o seară din săptămână la vreun ctacol şi să-i cunosc aproape întreg repertoriul acelor ani. îmi amintesc de :ânescu-

Goangă în „Rigoletto", de Emil Marinescu în „Aida", de Dinu Bădescu Carmen", de Secăreanu interpretându-i pe Mefisto, pe Don Basilio sau pe is Godunov, pe Măria Moreanu, în rolul Azucenei din „Trubadurul", pe rgareta Metaxa, Arta Florescu, Valentina Crețoiu şi soțul acesteia Şerban an, în diverse roluri. Opera Română funcționa încă din 1940, după cutremur, -o sală mică şi improprie, peste drum de Biserica Sf. Spiridon vechi, dărâmată leauşescu şi reconstruită după „revoluție" în piața denumită astăzi a Națiunilor te. Până în 1940, clădirea se numise Teatrul „Regina Măria" şi adăpostise imita companie teatrală Bulandra-Manolescu-Storin. După construirea în 'ă (1952-1953) a actualei clădiri a Operei Române de pe malul Dâmboviței, îl Teatru „Regina Măria" a devenit „Teatrul de Operetă" unde mare şi tare :enorul Ion Dacian. Clădirea a fost demolată în contextul construirii „Casei Drului" şi aşa-numitului Centru Civic, de tip nord-coreean, în timpul nebuniei îşiste.

în perioada 1945-1947 mergeam nu numai seara la spectacole de operă, în fiecare duminică dimineața la cele de balet. Orchestra era condusă de stantin Silvestri, care nu ajunsese să se lanseze ca un genial dirijor al •monicii. La spectacolele de operă mă duceam întotdeauna împreună cu :olegi de clasă, cu Mihai Vasiliu, de care unele promoții de actori poate îşi amintesc, căci la maturitate ajunsese conferențiar la Institutul de Teatru şi matografie (era un specialist nu în actorie, ci în istoria teatrului românesc), Cyru Iliescu. La cele de balet, în diminețile de duminică, mergeam doar cu :a din urmă. Nu ne duceam pentru spectacolele în sine, ci să privim de ape balerinele, care ni se păreau foarte apetisante, în acea vreme una dintre ele balerine se numea Josefina Kranich. Aceasta mai avea o soră, al cărei urne 1-am uitat. Tot solistă era, în acea vreme, Sanda Danovski. Nu ştiu era sora sau soția prim-balerinului de atunci, Oleg Danovski, un as al :ului, încât teatrul din Constanța, unde ajunsese în timpul perioadei mişte, îi poartă în prezent numele. După o vreme, Sanda Danovski a apărut ogram cu numele de Sanda Jar. Să fi devenit soția scriitorului comunist indru Jar care, după moartea lui Stalin, a provocat un mare scandal nu ji în lumea scriitoricească, ci şi la C.C. al P.C.R., datorită adoptării unei lini aşa-zis antidogmatice? Din nou nu ştiu.

)ricum, în anii 1945-1946, Cyru Iliescu şi cu mine căscam ochii după oricare s balerine, mai ales, când erau sumar îmbrăcate, în aceste condiții, mi-a în cap năstruşnica idee să „agăț" o balerină. Desigur nu pe una dintre ci alesesem de pe scenă o simplă dansatoare din corpul de balet. Şi-am , după ce pusesem în practică o întreagă stratagemă. Eram arătos, elegant, ine de comandă bine croite, păream cu vreo 2-3 ani mai vârstnic, deci mă m recomanda a fi student, pe când

eu mai eram încă elev, cred că în rima clasă de liceu. Eram conştient că îmi lipsea esențialul: banii. Nu aveam

Şerban Rădulescu-Zoner

nici de la tata care îmi dădea destul de rar ceva bani de buzunar, nici de la unchiul Leon, fratele mamei, care mă invita o dată pe săptămână la masă, iar la cafea, pe care o beam de fiecare dată în salon, îmi oferea „Taschengeld" pentru şapte zile, ce reprezenta o sumă destul de bunicică pentru mine, dar insuficientă pentru planurile mele. Ca atare, ca să-mi procur bani, în speranța de a agăța balerina, care, privind-o pe scenă, mă tenta tot mai mult, am făcut un gest regretabil. Am şterpelit din discoteca mamei un album ce cuprindea celebrul concert pentru pian şi orchestră de Rahmaninov, interpretat chiar de compozitor, şi 1-am vândut pe bani buni unui cunoscut mai vârstnic decât mine, un băiat de bani gata care poza în mare meloman. Am căutat să-mi liniştesc, pe moment, mustrările de conştiință față de actul meu reprobabil, spunându-mi că oricum albumul cu concertul lui Rahmaninov nu mai era nimănui util. Nu se mai asculta muzică la gramofon, de altfel cel descris de mine în primul capitol rămăsese în vechea casă, alegându-se praful de el, iar în apartamentul nostru din Măria Rosetti nu posedam un pick-up electric. Când aveam musafiri, eu mai ales, părinții destul de rar, împrumutam o asemenea „sculă" ultramodernă pentru acele vremuri, de la mătuşa mea, cumnata mamei, care locuia la vreo 200 m depărtare față de noi.

Cu banii obținuți în urma furtişagului meu, la care i-am adăugat pe cei economisiți din banii primiți săptămânal de la unchiul Leon, am trecut la „agățatul" balerinei. Mai întâi, mi-am comandat cărți de vizită pe un nume inventat, de boier căci, mă gândeam eu, Şerban Zoner nu suna bine şi, într-o seară m-am dus la Operă, unde era o reprezentație cu Faust, ştiind sigur că balerina cu pricina dansa în „Noaptea Valpurgiei". Eram înarmat cu un mare buchet de flori şi cu o carte de vizită, dintre cele cu nume fals, pe care scrisesem că o admir şi aş vrea s-o cunosc, în ultima pauză, am dat florile şi cartea de vizită, plus un bacşiş, unuia dintre plasatori şi aşteptam, bătându-mi inima tare, răspunsul. „Domnişoara vă mulțumeşte pentru flori şi vă transmite să o aşteptați în fața ieşirii artiştilor", a fost răspunsul plasatorului. „Domnişoara" nu ştia încă cum arăt şi, mai ales, ce vârstă am. La întâlnire, femeie cu „experiență", balerina şi-a dat, evident, seama că sunt un țângău, un student, dar cum eram foarte elegant şi am invitat-o la o luxoasă grădină de vară (era spre sfârşitul stagiunii) să luăm masa împreună şi să dansăm, a aceptat presupunând că-mi poate toca ceva bani, distrându-se totodată cu un băiat foarte tânăr. O dată, de două ori, nu mai ştiu de câte ori şi, până la urmă, am ajuns la ea acasă. De la bun început m-

am lăudat în clasă la colegi, că am o aventură cu o balerină de la Opera Română. Nu m-au crezut. Voiau dovezi. Le-am spus că dacă nu mă cred, n-au decât să vină într-o anumită seară, stabilită împreună, la spectacolul cu opereta „Silvia", într-o grădină de vară al cărei nume în prezent îmi scapă, amintindu-mi doar că intrarea era la colțul străzilor Doamnei şi Academiei şi, printre spectatori, mă vor vedea împreună cu balerina. Zis şi făcut. Au fost împuterniciți doi colegi: Cyru Iliescu, care o ştia de pe scenă, şi Mihai Rosetti. S-au convins, dar mi-au făcut şi o seară de coşmar. Se aşezaseră exact în spatele meu şi au început să facă tot felul de glume proaste, cu aluzii la mine. Nu ştiu

A fost un destin

175

:ă glumele lor mi-au trezit partenera la realitate sau intuise că nu sunt în litate ceea ce inițial îi părusem şi că nu mai am bani ca să mi-i toace. Oricum,)st ultima seară când a mai acceptat să se întâlnească cu mine. După spectacol m mai invitat-o în oraş, la masă şi la dans, ci am condus-o doar la ea acasă,

• de această dată doar până în fața uşii. Prima mea „aventură" se încheiase,

• aureola că am o „legătură" cu o balerină de la Opera Română de-abia atunci se formase. Iliescu şi Rosetti au început să povestească în dreapta şi în stânga, lăudau, în timp ce eu în sinea mea sufeream. Ca prostul, mă ataşasem de ea, i ambianța de la ea de acasă nu-mi plăcea. Locuia împreună cu sora ei în trei iere, mai mult decât modeste, în fundul unei curți pline de mahalagii. De t, şi balerina mea, judecând-o după cum arăta soră-sa, făcea parte din aceeaşi ;gorie. Era doar frumoasă, mai ales, pe scenă. Se mai şi cizelase, căci o fi t înaintea mea şi alți admiratori, mai răsăriți decât ea şi, oricum, mai vârstnici i bani mai mulți, nu ca mine un puştan lipsit de experiență şi care, chiar dacă n bine crescut, nu aveam nici o influență asupra ei, ajungând până la urmă şi mzunarele goale, în aceste condiții am ajuns şi eu să merg câteodată cu unii 'gi şi prieteni la câte un bordel mai acătării. Nu mi-a plăcut. Eu am rămas tot jândul la scurta şi prima mea „aventură" cu balerină.

în aceeaşi perioadă, în casele celor cât de cât avuți, petrecerile se țineau

. Din cauza restricțiilor de circulație pe timp de noapte „bătrânii" porneau

ta înainte de ora 22 şi o continuau până la 5 dimineața, când era din nou

nis de a merge pe străzi. Nu a durat mult acesta oprelişte încât, până la

ă, şi petrecerile au intrat în „normalitate". Chiar şi părinții mei au fost

iele unei asemenea „serate" şi se duceau, la rândul lor, la altele. Pentru ai

acestea au constituit, totuşi, excepții. De regulă, când părinții aveau musafiri,

r mulți, se juca bridge sau, pur şi simplu, se stătea de vorbă, fiind comentate

ales evenimentele politice la ordinea zilei, cu atât mai mult cu cât cei de față

iu ce comenta. Bărbații, inclusiv tata, erau întotdeauna în posesia unor veşti

Itimă oră, căci pe la amintitele „cluburi" pe care le frecventau erau în con-

cu diverşi oameni politici ai vremii. Unii cunoşteau chiar câțiva ofițeri

ricani sau englezi din cadrul „Comisiei Aliate de Control" care, înainte de

oi, lucraseră la companiile americane sau engleze. Aceştia părăsiseră țara,

rma ruperii relațiilor diplomatice dintre România, pe de o parte, Statele

e şi Marea Britanie, pe de alta, iar după 23 august 1944 s-au reîntors, de

3tă dată în uniformă militară, în casa profesorului de drept civil, Alexandru

mărescu, eu fiind prieten bun cu fiul acestuia, Sandu, am cunoscut, la rândul

un ofițer american. Era get-beget român şi văr primar cu amicul meu,

cu vreo 10 ani mai vârstnic. Se numea Şerban Vălimărescu şi era fiul fostului

stru plenipotențiar al României în Argentina, Constantin Vălimărescu, care

isionase în 1940, când la putere în România ajunseseră legionarii şi

nescu. Fiul diplomatului demisionat a studiat în Statele Unite, iar în urma

rii în război a acestora s-a înrolat voluntar în armata americană. Astfel

ns Şerban Vălimărescu ofițer american, trimis în Bucureşti, la sfârşitul lui

st 1944. în timpul petrecut în România s-a şi însurat cu Alice Miclescu.

Şerban Rădulescu-Zoner

Multe domnişoare din epocă ar fi dorit să se mărite cu vreun ofițer american sau englez, ca să scape astfel din România, în curs de comunizare. Unele au reuşit, dar câteva s-au şi păcălit. Nu toți tinerii americani erau de soi şi la ei acasă, în Statele Unite. Nu erau ceea ce păreau la Bucureşti. Nu erau de categoria lui Şerban Vălimărescu care, plecând după o vreme din România, cu nevastă cu tot, a ajuns diplomat, un timp director al secției române a postului de radio „Vocea Americii", apoi din nou la Departamentul de Stat şi, în final, înainte de a ieşi la pensie, ambasador al S.U.A. la Buenos Aires, exact în oraşul în care copilărise, pe vremea când tatăl său fusese ministru plenipotențiar al României.

Şi fiica vitregă a unchiului meu Emil Nădejde, frumoasa Alice Likiardopol, despre care am mai scris, proaspăt divorțată, cunoscuse un ofițer american, Jack. Nu ştiu dacă avusese planuri matrimoniale, dar relația nu a fost de lungă durată deoarece curând 1-a cunoscut pe Costache Malaxa. Fiul marelui industriaş Nicolae Malaxa şi fost coleg de clasă, chiar prieten, cu regele Mihai, era o partidă mai tentantă. Verişoara mea bună, Lia Corradino, ajunsese prietenă

la cataramă cu Alice Likiardopol, locuiau din nou împreună, că şi înainte de război, dar de această dată în casa unchiului meu, Emil Nădejde, din strada Heleşteului. în aceste împrejurări 1-am cunoscut şi eu pe Costache Malaxa. De statură mijlocie, oarecum „trapu", după cum spun francezii, purtând ochelari cu ramă groasă pe nas. Dacă n-ar fi fost „Malaxa", cred că nu ar fi atras-o pe splendida Alice.

Noi, adolescenții, îi imitam pe cei „mari". Aveam reuniunile noastre, nu cu bridge, precum părinții mei, nu cu americani şi englezi care nu erau de vârsta noastră (excepție făcând fiica generalului Scuyler, după cum am mai amintit), ci doar cu dans. Eu organizam cel puțin unul sau două „ceaiuri" pe an. Cum cercul de prieteni, băieți şi fete, se tot mărea, iar toți aceştia mă invitau la rândul meu, nu exista sfârşit de săptămână fără vreun „ceai". Muzica era excelentă, „ultimul răcnet", mai ales după ce amicii mei, Mehedinții, se reîntorseseră ca fraierii din Turcia. Aduseseră cu ei un mare teanc de discuri cu melodii interpretate de celebre orchestre americane: Glenn Miller, Duke Ellington, Tomy Doresy, Benny Goodman şi, mai ales, un pick-up ultramodern pentru vremea aceea. Se aşeza un teanc de discuri, iar la încheierea unei melodii, brațul cu ac revenea automat la locul său inițial, cădea un nou disc, brațul se aşeza din nou la capătul acestuia şi tot aşa, încât aveai timp de mai bine de o oră muzică fără a umbla la aparat. Nu existau pe vremurile acelea nici magnetofoane, nici compact discuri, nici muzică stereo şi nici boxe. Difuzorul era cel al aparatului de radio cu care pick-up-ul era pus în legătură.

încă din timpul „refugiului" de la Predeal, fetele îl aduseseră în cercul nostru pe colegul meu de clasă, Şerban Cominovici, deci şi la Bucureşti nu era „ceai" fără „Coco", după cum îl porecliseră toți. Cominovici avea să ajungă inginer la I.P.C.M. De-a lungul deceniilor care au urmat, „Coco" a devenit, la acest institut de proiectări, şef de atelier sau de secție şi avea obiceiul să se intereseze la Politehnică care sunt cei mai buni studenți din ultimul an, pentru ca la absolvire să-i aducă pe unii la el. Dintre cei pe care a reuşit atunci să-i convingă a fost Nicolae Noica, cunoscut celor de azi, deoarece între 1996-2000 a fost ministrul Lucrărilor Publice şi Amenajării Teritoriului.

A fost un destin

177

Atunci, în anii 1944-1947, pe când noi dansam imitându-i pe cei „mari",
etele „centraliste" au mai adus în grup câțiva băieți, de la „Titu Maiorescu"
aalul Liceu „I.L. Caragiale"), pe gemenii Niki şi Alee Ramalo, pe Dinu Xeni
? Vlad Lahovary. Acesta din urmă, mai ales, după ce am ieşit din închisoare,
•venit unul dintre cei mai buni prieteni ai mei. Şi la bine, şi la rău, şi în

lânia, şi în Franța, unde avea să ajungă în 1978. De câte ori am fost la Paris
Dcuiam la el, fie organiza pentru mine, câte o „vedere" cu alți prieteni din
iurile pe care le evoc, ajunşi de-a lungul vremii în Franța, din cauza regimului
România. Nu o dată, Vlady Lahovary, aducându-şi aminte de aşa-zisele
muri bune" povestea râzând cum, cherchelindu-se la un „ceai dansant" dat
u'ne, 1-a luat Catinca Ralea şi 1-a dus repede cu maşina la el acasă. Locuiau
:elaşi cartier. Maşina nu era, evident, a ei şi nici a familiei Ralea, ci a
sterului Artelor. Mihai Ralea, fost ministru al Muncii în perioada „Frontului
isterii Naționale", respectiv a „dictaturii regale", ajunsese, de această dată,
strul Artelor, în cabinetul prezidat de generalul Nicolae Rădescu şi apoi
l condus de Petru Groza. în cele două guverne menționate, Ralea nu
;zenta însă P.N.Ț., din care făcuse cândva parte, ci Frontul Plugarilor,
du-1 ca preşedinte pe Petru Groza. Mihai Ralea formase, zicese, încă înainte
l august 1944, Partidul Socialist Țărănesc. Acesta, un „partid de buzunar",
t absorbit, la 30 noiembrie 1944, de Frontul Plugarilor, tot un partid de
nar, dar mai mare, căruia în perioada respectivă propaganda comunistă
rda o mare importanță pentru a crea confuzii în lumea satelor şi a determina
ițin o parte a țăranilor să nu se mai afle sub influența P.N.Ț.
'e cei patru băieți de la „Titu Maiorescu", pe care fetele îi aduseseră în
jl nostru, eu îi poreclisem „secii", deoarece nu-i interesa decât să facă
şi să danseze, fără a fi preocupați câtuşi de puțin de ceea ce se petrece în
.i, mai ales, la Bucureşti, pe când alții, printre care mă număram şi eu,
useră să demonstreze pe străzi pentru regele Mihai şi generalul Nicolae
;cu, în momentul în care comuniştii deveniseră tot mai agresivi, urmărind
şind până la urmă să acapareze puterea în România.
ărinții mei, prietenii sau cunoştințele lor, în sfârşit, toți cei plasați mai sus
ei în ierarhia socială, care, în primii ani după 23 august 1944 nu se
base, erau cu toții înşelați de aparențele la care m-am referit mai sus.
până la urmă nişte inconştienți? Nu. îşi dădeau seama că situația din
nia se degradează din toate punctele de vedere, dar nimeni nu-şi închipuia
ra ajunge la un regim pur bolşevic şi o sovietizare aproape totală a României.
lumea îşi punea atunci speranța în partidele democratice şi, mai ales, în regele
. Liderii amintitelor partide sperau, la rândul lor, în sprijinul
-americanilor, deşi reprezentanții civili şi militari din Bucureşti ai
nelor de la Londra şi Washington nu dădeau răspunsuri clare nici regelui,

i luliu Maniu sau lui Dinu Brătianu, şi se abțineau totodată de a interveni
erea stopării procesului de comunizare prin forță a României. Chiar şi
dsiunilor diplomatice şi militare anglo-americane de la Bucureşti - adaug
.m - care raportau corect superiorilor lor evoluția situației din România
Şerban Rădulescu-Zoner

şi se conformau totodată ordinelor primite de la Washington şi Londra, nu ştiau în ce măsură România şi celelalte foste aliate ale Germaniei din zonă fuseseră cedate lui Stalin.

Documentele cunoscute în prezent şi memorialistica publicată în ultimii ani atestă faptul că luliu Maniu, secondat de Dinu Brătianu, deşi au primit tot timpul răspunsuri în doi peri din partea anglo-americanilor, aleseseră calea luptei politice prin presa de partid, întruniri publice şi demonstrații de stradă, răspunzând pe aceste căi acțiunilor comuniste de a prelua puterea prin forță.

Imediat după semnarea, la Moscova, a Convenției de Armistițiu (12 septembrie 1944), comuniştii au alcătuit, după cum se ştie, o coaliție a aşa-ziselor formațiuni cu „adevărat democratice" denumită Frontul Național Democrat (F.N.D.), alcătuită din P.C.R., P.S.D., sindicate, unele partide de buzunar, precum Frontul Plugarilor şi formațiuni paramilitare, ca de exemplu Uniunea Patrioților, şi au pornit o campanie, violentă în limbaj şi în fapte, pentru acapararea puterii. Masa de manevră o alcătuiau muncitorii. Comuniştii avuseseră abilitatea de a iniția reînființarea sindicatelor, evident sub conducerea lor, şi de a atrage lucrătorii cu promisiuni demagogice, de-a dreptul iresponsabile, precum o majorare a salariilor de până la 100%. Când asemenea ademeniri nu dădeau rezultatul scontat se foloseau şantajul şi violența. Cine refuza să se înscrie în sindicatele comuniste era imediat taxat drept fascist, legionar sau unealtă a „exploatatorilor".

Primul şoc resimțit de mine, o dată cu începerea întrunirilor F.N.D.-ului, a fost momentul în care 1-am văzut, într-o fotografie, pe Pătrăşcanu cu fața crispată şi cu pumnul ridicat, vorbind la unul din primele mitinguri de pe stadionul A.N.E.F. Cei care până atunci nu auziseră mai nimic despre comunişti, nici nu avuseseră vreun motiv să audă, căci până la 23 august 1944 aceştia nu fuseseră decât câteva sute, ce au dus o activitate clandestină de diversiune şi spionaj în favoarea Rusiei Sovietice, pe când liderii se aflau fie la Moscova, fie temporar prin închisorile şi lagărele lui Antonescu. Aceştia aveau să devină cunoscuți de-abia după 23 august, din relatările de la radio, din ziare, din jurnalele de actualități proiectate în sălile de cinematograf sau în mod nemijlocit de la mitinguri, în fine, regele, oamenii politici din partidele democratice au fost

puşi, de la bun început, în situaţia de a discuta şi de a purta negocieri cu aceştia.

Guvernele cădeau unul după altul la presiunea comuniştilor, conform ordinelor de la Moscova, pe străzi mai tot timpul erau demonstraţii, fie ale aşa-zisului F.N.D., fie ale ţărăniştilor şi liberalilor, în timp ce high-life-ul bucureştean dansa. Dacă la început mulţi încă mai „sperau", cu timpul mai toţi s-au trezit la realitate, dar continuau să danseze. Situaţia era asemănătoare cu cea de pe cunoscutul transatlantic „Titanic", în saloanele căruia eleganţii pasageri petreceau, pe când căpitanul vasului şi echipajul depuneau eforturi disperate de a ţine transatlanticul pe linia de plutire. Dacă pe „Titanic" alarma s-a dat în ultimul moment, societatea bucureşteană s-a alertat în trepte. Un prim semnal, care a trezit pe mulţi la realitate, a fost răsturnarea prin forţă a guvernului Nicolae Rădescu şi înlocuirea acestuia cu un altul, în care comuniştii deţineau

A fost un destin

179

te ministerele cheie spre a favoriza instaurarea unui regim bolşevic. Al doilea

rmal 1-a constituit anunţarea rezultatelor măsluite ale alegerilor din noiembrie

:6, iar al treilea 1-a reprezentat condamnarea lui luliu Maniu şi a altor fruntaşi

inişti pentru aşa-zisă „înaltă trădare" (13 noiembrie 1947), prefaţată de elimi-

ea din guvernul Petru Groza a liberalilor tătărescani şi urmată de abdicarea

fată a regelui Mihai, la 30 decembrie 1947. între al doilea şi al treilea semnal

alarmă, ce-i drept, nu se mai petrecea la Bucureşti, iar opozanţii activi ai regi-

lui nu se mai manifestau gălăgios, încă din 1946 foarte puţini dintre cei care

iflau în vârful societăţii bucureştene care, pe atunci mai era cea veche, deşi

i ajunsese să fie condusă de comunişti şi de „tovarăşii de drum" ai acestora,

început să se refugieze în Occident, fie legal, invocând interese de afaceri,

cum Max Auschnitt, Nicolae Malaxa şi Rică Georgescu, acesta din urmă în

ţaţe de director general al Societăţii Petroliere „Româno-Americane", fie

idestin şi din motive politice, printre aceştia numărându-se Gr. Niculescu-Buzeşti

Constantin Vişoianu, foşti miniştri ai Afacerilor Străine după 23 augast 1944,

lai Fărcăşanu, preşedintele Tineretului Naţional Liberal şi director al ziarului

itorul", suspendat de cenzura sovietică (1945), Emil Ghilezan, fruntaş al

.Ț., generalul Nicolae Rădescu (21 ianuarie 1946) şi un an mai târziu fosta sa

•etară, Adriana Georgescu, care reuşise să evadeze după ce a fost a doua oară

stată. Despre „deplasarea" în S.U.A. a lui Auschnitt şi Malaxa am aflat

diat, căci împreună cu ei a plecat şi o cunoştință a părinților mei, Jack Bochory.

sta, înainte de 1940, se căsătorise cu o bună prietenă a mamei, măritată mai

ii cu Dan Ştefănescu-Grivița, unul din frații mătuşii mele, Margareta

.ulescu. Cum a ajuns să plece Jack Bochory împreună cu Max Auschnitt în

erica, nu ştiu. în afara faptului că amândoi erau evrei, nu văd nici o legătură.

;chnitt era unul dintre marii magnați ai industriei, Bochory era doar repre-

rantul în România al producătorilor unor maşini de lux americane, Packard şi

:on, şi un om cu mulți bani. Printre altele era proprietarul unei frumoase vile

naiul lacului Snagov, în care am fost şi eu de mai multe ori, pe când eram

l în timpul regimului antisemit a lui Antonescu, vila a rămas în proprietatea

3ochory, nu i-a fost confiscată, în schimb comuniştii i-au luat-o nevestei sale

tru a o da în folosință generalului N. Cambrea, comandantul Diviziei „Tudor

limirescu", drept răsplată pentru „înalte servicii" aduse „patriei".

Tot cu paşaport a plecat şi familia Melinte, inclusiv fiica acesteia, Anda, din

pul nostru de prieteni şi pe care o curta colegul meu de clasă Şerban

linovici. înainte de plecare, Anda a dat un „ceai dansant" de adio, la care

participat şi eu. A fost ultima oară când m-am aflat în luxoasa locuință a

iliei Melinte. O dată ce cunoscusem foarte bine interiorul clădirii am putut,

ă ani şi ani, să-mi dau seama cum trăia tovarăşul „inginer" şi fost şofer,

orghe Rădoi, căsătorit cu Lica, fiica lui Gheorghe Gheorghiu-Dej. Câtă vreme

-socrul a trăit, Rădoi a fost mai întâi ministrul Industriei Construcțiilor

Maşini şi apoi chiar vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri, locuind într-o

de mare lux, „corespunzătoare rangului". Când Ceauşescu 1-a trimis la

mea de jos", ceea ce a însemnat director general la Uzina Autobuzul

Şerban Rădulescu-Zoner

(azi Rocar), apoi şi „mai jos", director tehnic al Institutului de Cercetări şi Proiectări Maşini Agricole, tovarăşul Rădoi cu Lica au fost rotiți şi într-o locuință „mai modestă", anume în amintita casă Melinte de pe aleea Zoe, bine cunoscută de mine.

La Paris, Anda Melinte a dus o viață foarte modestă, căci tatăl său n-a putut să ajungă om de afaceri, după cum fusese în România. Era vizitată, din când în când, de buna ei prietenă din Bucureşti, Catinca Ralea, care ajunsese să însoțească, în calitate de translator, delegații guvernamentale în Occident, datorită lui „papa", tot cu funcții înalte, până la moarte.

Din vremea în care high-life-ul bucureştean încă mai dansa, merită să menționez nunta Inei, fiica cea mai vârstnică a doctorului Marius Nasta. Mireasa era la a doua căsătorie. Relatez acest episod din două motive. Mai întâi, deoarece această căsătorie a fost mult comentată atunci, iar în al doilea rând, fiindcă am avut prilejul să mă aflu în casă cu diverse personaje pe care aveam să le revăd în diferite ipostaze, pe vremea când eram să fiu urmărit de Securitate, apoi în timpul detenției şi, ulterior, din nou în libertate.

Căsătoria a fost comentată deoarece Ina Nasta, ce-i drept, cu şapte ani mai vârstnică decât mine, se măritase, pe de o parte, cu un bărbat de vârsta mamei, iar pe de altă parte, cu un evreu. Se numea Marc Haldner, dar odată intrat în familia Nasta nu i se va spune decât Alexandru. Fiul unui bancher din Brăila sau Galați, cu mulți bani tot timpul, Haldner se stabilise demult în Bucureşti. Foarte manierat şi simpatic, proprietar printre altele şi al unor cai de rasă, pasionat călăreț şi participant la concursuri de călărie cu obstacole, Haldner penetrase pe această cale în „înalta societate". Dacă nu mă înşel, unul dintre naşi a fost colonelul Gheorghe Florescu, descendent direct din familia Luxiței pe care o iubise Nicolae Bălcescu, şi din care făcuse parte şi generalul Ion Em. Florescu, de două ori prim-ministru în timpul lui Carol I. Gheorghe Florescu sau „Fio", după cum i se spunea în intimitate, era colonel în regimentul de gardă călare al regelui. Vorbea o românească amestecată cu franceza, umbla de felul său bălăbănindu-se, avea ochi spălăciți şi, cum îi plăcea să bea, nu ştiai niciodată când era treaz şi când afumat. Făcea parte din altă generație decât mine, eu fiind la nuntă cel mai tânăr participant, cu excepția celor doi frați ai miresei. Cu colonelul Gheorghe Florescu aveam să stau de vorbă nu atunci, ci peste trei ani, aflându-ne în aceeaşi maşină, fiecare dintre noi mergând la o altă gazdă, pentru a nu da de noi Siguranța, viitoarea Securitate. Naşa Inei Nasta a fost, dacă nu mă înşel, Marina Ştirbey, una din puținele femei aviatoare, căsătorită cu Constantin (Costi) Brâncoveanu, în timpul războiului, tot aviator. Mai avusese doi frați, de asemenea piloți şi care muriseră în luptele aeriene cu inamicul. Mormintele lor se află în parcul palatului de la Mogoşoaia, al cărui ultim proprietar şi locatar a fost Martha Bibescu. La aceeaşi nuntă, tot în calitate de invitați ai ginerelui, au mai fost Vintilică Brătianu cu nevasta, o franțuzoaică. Din partea miresei, deşi îi cunoştea şi pe cei menționați mai sus, a luat parte, printre

alții, tânărul diplomat Alexandru (Alecu) Paleologu cu prima sa soție, care se numea tot Ina. La această nuntă, urmată de o grozavă petrecere, invitații

A fost un destin

181

n de toate vârstele. Eu mă uitam cu admirație la Brâncoveanu şi, mai ales, intilică Brătianu, ştiind al cui fiu era, dar dansam cu fetele cele mai tinere, \Tell, sora miresei, şi, mai ales, cu Monica Eliescu.

Prin Ion Nasta aveam să ajung la „Clubul P.N.L.", de pe C.A. Rosetti, riindu-mă în „organizația colegială", alcătuită din liceeni şi afiliată Tineretului versitar Liberal, în fruntea căruia se afla Radu Câmpeanu. Cu acest prilej am să mă reîntâlnesc cu, fostul meu coleg de la cursurile de pian ale Manyei ;z, din vremea claselor primare. Şeful „organizației colegiale" era Dinu ifirescu, elev la Liceul „Spiru Haret". în acea vreme locuia în apropiere, pe da General Praporgescu. Mama lui era chiar fiica generalului, erou din primul >oi mondial. După o primă căsătorie, aceasta s-a măritat cu Dan Brătianu, 1 dintre fiii lui Dinu Brătianu, preşe.dintele P.N.L., cu care ă avut o fiică, i, care avea să se căsătorească, după mai multe decenii, cu Sandu Missirliu, a Bucureşti, ci la Paris, în „exil". Cu excepția lui Ion Nasta, băieții de la iuri" erau alții decât cei de la liberali.

Odată înscris în P.N.L. aveam să particip la mai toate manifestațiile, fie în

ia, fie în marea grădină din spatele sediului, o clădire care aparținuse Sabinei

tacuzino, una dintre surorile lui Ionel, Vintilă şi Dinu Brătianu.

Prima demonstrație la care am participat a fost cea din 11 februarie 1945.

> zi mai înainte am fost convocați la sediul P.N.L. Ni se ceruse să venim a

j zi, în număr cât mai mare, să demonstrăm în favoarea primului-ministru

rii, generalul Nicolae Rădescu, care va rosti un important discurs în sala

natografului Scala. Conform planului, în dimineața următoare, am pornit

j ora 10 de la Club. Studenții în față, noi elevii pe la coada coloanei.

timul moment ni s-a comunicat că locul conferinței se schimbase, Rădescu

md să vorbească la cinematograful ARO, deoarece în seara precedentă

inişții ocupaseră sala Scala, rămânând toată noaptea pe loc pentru ca a

zi să-i facă primului-ministru o demonstrație ostilă şi, în final, să nu-1 lase

)rbească. în drum spre ARO am trecut prin fața cinematografului Scala.

tiu cine era înăuntru. Or fi fost activişti ai P.C.R., poate şi unii lideri, eu

văzut doar pe cei de pe stradă. Foarte puțini muncitori, în schimb, cred că

au acolo mai toți vânzătorii din magazinele şi dughenele de pe Lipscani.

ni-a fost greu să recunosc acest tip de „comersant", căci fusesem încă de

, pe Lipscani, cu tata ca să-mi cumpere pantofi de la „Dermata" sau costum

lie şi alte mărunţişuri, prin diverse prăvălii de pe aceeaşi stradă. Ulterior, ătut şi singur această celebră, pe atunci, „uliţă comercială". Prin Dudeşti şi 'eşti încă nu fusesem, dar auzisem că în acea zonă a Bucureştiului erau rcianţi şi vânzători din aceeaşi „categorie" ceea ce i-a şi făcut pe legionarii mpul „rebeliunii" să aleagă această zonă pentru devastări şi crime odioase. nenţii acestei „lumi" din Lipscani, Dudeşti şi Văcăreşti se aflau în număr , în faţa cinematografului „Scala", în dimineaţa de 11 februarie 1945. uliţi de frig, tot dând din piciore ca să se încălzească, scandau: „Vrem rn F.N.D.! Vrem guvern F.N.D.!" Noi ne-am continuat drumul, în faţa latografului ARO se strânsese multă lume. Erau montate difuzoare, încât Şerban Rădulescu-Zoner

am auzit direct discursul generalului Rădescu. Referindu-se la dezordinile provocate în ţară, la înlocuirea prin forţă a primarilor şi prefecţilor numiţi de guvern şi punerea în locul acestora a unor iresponsabili, de către grupuri înarmate, Rădescu a declarat: „Aventurile trebuie să ia sfârşit. Vedem şi simţim, în tot momentul, ce a suferit ţara de pe urma politicii de aventură. Toţi cei ce sunt buni români şi cu minte sănătoasă trebuie să se ridice cu putere împotriva oricărei agitaţii, din orice parte ar veni. în ce mă priveşte, afirm din nou că, atâta timp cât frânele guvernării vor fi în mâinile mele, voi apăra cu orice preţ liniştea şi ordinea în ţară, nu cu gândul de a asupri pe cineva, ci numai cu convingerea că este singura cale de urmat". Discursul generalului Rădescu a fost adesea întrerupt de aplauzele atât ale celor din sală, cât şi ale noastre, care ne aflam în stradă. După încheierea întrunirii, noi, studenţii şi elevii liberali şi ţărănişti, am pornit spre Piaţa Palatului. Nu strigam „Trăiască Rădescu", ci „Regele şi patria". Acesta era sloganul tuturor manifestaţiilor publice ale tineretului anticomunist. După ce am trecut pe lângă Muzeul Simu (dărâmat în timpul lui Gheorghiu-Dej pentru a se construi aşa-numitul „bloc Eva" şi perechea acestuia), pe când ajunsesem pe una dintre laturile Ateneului, noi, cei de la coada coloanei, am aflat că în faţă au loc ciocniri cu comuniştii, brutalităţi, bătăi. Mi-a fost frică. Recunosc. Cum se făcuse şi târziu, iar la noi se mânca fix la ora 14, când venea tata care era foarte punctual, am găsit motivul, pentru mine însumi, de a pleca acasă, într-una din zilele următoare, mergând din nou la sediu, am aflat că manifestaţia a avut succes. Până la urmă, cei care strigaseră „Regele şi patria" ajunseseră să fie cu mult mai mulţi decât cei de la Scala, care ieşiseră şi ei în. stradă cerând un „guvern F.N.D.".

Peste două zile a avut loc un mare miting organizat de F.N.D. în Piaţa Naţiunii (azi Piaţa Unirii). Gheorghe Apostol, membru în C.C. al P.C.R., un; apropiat al lui Gheorghiu-Dej şi de o lună uns preşedinte al Confederaţiei

Generale a Muncii, scosese în stradă sindicatele. Trecând pe la clubul liberal, am aflat că noi, tinerii care demonstraserăm pe stradă cu prilejul apelului la linişte şi ordine făcut de generalul Rădescu, fuseserăm calificați de cei din Piața Națiunii drept „derbedei fascişti" şi se ceruse, printre altele, „arestarea lui Fărcăşanu", pe atunci preşedintele Tineretului Liberal din întreaga țară. Pentru a întregi atmosfera de violență în care se desfăşurase mitingul F.N.D., adaug acum câteva cuvinte din discursul lui Gheorghiu-Dej, rostit cu acel prilej: „Să nu aveți nici un pic de şovăială față de aceşti câini turbați, unde-i întâlniți, loviți-i cu toată hotărârea, striviți-i!". „Câinii turbați" eram noi, studenții şi elevii țărănişti şi liberali, care demonstraserăm cu două zile mai înainte.

începuse campania comunistă de răsturnare prin forță a guvernului condus de generalul Nicolae Rădescu. Din ziare, dar mai ales din ştirile alarmante de la „Clubul Tinerimii" cu care venea tata acasă, ca şi în zilele din ajunul „rebeliunii legionare", am aflat că într-o şedință a guvernului, Petru Groza, pe atunci vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri, ceruse demisia lui Rădescu, că acesta ar fi refuzat, fiind hotărât să folosească forțele de ordine dacă tulburările vor continua. Nu au trecut decât câteva zile şi am aflat din ziare şi de la radio că

A fost un destin

183

).N.-ul organizează un nou mare miting cu scopul răsturnării de la putere a Rădescu. Cu o zi înainte, a apărut în clasa noastră subdirectorul liceului •e, punându-ne să ne deschidem carnetele de elevi la paginile intitulate jrespondență cu părinții", ne-a dictat un scurt text în care aceştia se angajau ne țină în casă în după-amiaza de 24 februarie, în dimineața următoare, ică a zilei în care fusese programat mitingul F.N.D. în Piața Națiunii, a trebuit ne prezentăm cu textul semnat de către unul dintre părinți. Ne-am dat seama toții că ceva deosebit urma să se petreacă în oraş. După încheierea cursurilor i ziua cu pricina, înainte de a merge acasă, m-am dus cu câțiva colegi în Piața .atului să vedem ce se întâmplă. De ce ne-am dus acolo şi nu în Piața Națiunii, de fusese programat mitingul F.N.D.-ului, nu-mi mai amintesc. Nu am decât ingură explicație. Probabil, ne ajunsese la urechi şi nouă că Rădescu se aştepta demonstranții să ajungă în fața Ministerului de Interne (actualul sediu al latului), unde îşi avea cabinetul. Ajunşi la fața locului, Piața Palatului era ître, în schimb, în fața ministerului am văzut mai mulți ofițeri de jandarmi tându-se. „Nu e de glumă", ne-am spus unul altuia şi am plecat spre casă itru a respecta angajamentul scris al părinților. Toată după-amiaza am stat ca ghimpi. Eram curios să aflu ce se întâmplă în oraş. înainte de a se întuneca, :i în jurul orei 18-18,30, am auzit împuşcături, în mai multe rânduri. i deschis fereastra de la

sufragerie ca să-mi dau seama din ce direcție se aud. i trecut multă vreme şi am văzut mulți bărbați grăbiți, venind dinspre centru, steaguri roşii sau cu portretele lui Lenin şi Stalin sub braț. „I-a pus Rădescu fugă", m-am bucurat eu, aducându-mi aminte de spusele tatei privind rtismentul generalului dat lui Pătrăşcanu, că la forță va răspunde prin forță, /ederea menținerii ordinii. Bucuria noastră, a părinților şi a mea, a fost şi i mare când seara, la ora 22,1-am auzit la radio pe generalul Rădescu, adresând iunii un apel în care îi învinuia pe cei „Fără Neam şi Dumnezeu", în frunte cu ile Luca şi Ana Pauker (toată lumea ştia că primul era ungur, iar cea de-a ia evreică, ambii veniți de la Moscova), de a fi pus la cale dezordinile din ?, cu scopul răsturnării prin forță a guvernului.

Bucuria ne-a fost de scurtă durată, căci tot de la radio şi din ziare am t, după două zile, despre telegrama semnată de opt generali, în frunte cu /asiliu-Răşcanu şi D. Dămănceanu (fost aghiotant regal), trei colonei şi un or, prin care aceştia, adresându-se regelui, se desolidarizau față de „acțiunile inului general Rădescu Nicolae". „Defecțiuni în armată", ă comentat tata •ijorat, la citirea textului din jurnal. Imediat, Rădescu, printr-un decret regal, Tecut în rezervă pe cei zece ofițeri „răzvrătiți". Dar cu ce folos, căci a doua sosit la Bucureşti Vîşinski să „facă ordine". Decepția noastră a fost şi mai •e când, tot în jurnale, am citit o telegramă cu un conținut asemănător depeşei neralilor", semnată de această dată de câțiva membrii ai Academiei Române: Parhon, Traian Săvulescu, Mihail Sadoveanu, Gh. N. Lupu şi N. Hortolomei. pre primii doi nu auzisem, până atunci, mare lucru, dar despre Mihail oveanu învățasem la şcoală de a fi unul dintre marii noştri romancieri în ă. Citisem cu pasiune şi interes unele dintre romanele sale, mai ales pe cele

Şerban Rădulescu-Zoner

1

cu conținut istoric. Cel mai mult m-au decepționat însă cei doi celebrii medici, Gh. N. Lupu şi N. Hortolomei. Amândoi o îngrijiseră pe bunica. Auzisem mult acasă vorbindu-se despre ei. Pe Hortolomei, după cum am amintit, 1-am întâlnit, pe când eram elev în prima clasă de liceu, la patul bunicii. Cum a fost posibil ca aceştia, nişte celebrități, să se dea de partea unor derbedei şi, în acelaşi timp, unelte ale Moscovei? Acesta întrebare m-a frământat un timp. După o vreme m-am lămurit şi obişnuit, căci aveam să văd curând multe asemenea acte abjecte. Din cauza luptelor politice din țară, dezlănțuite de comunişti, opinia publică era tot mai puțin interesată de ceea se petrecea pe front, unde mureau zilnic ostaşi şi ofițeri români. Dacă inițial campania armatei române în Vest a fost urmărită cu entuziasm, scopul acesteia fiind eliberarea nordului Transilvaniei noastre, după ce luptele au depăşit frontierele României, evenimentele de pe

front nu mai interesau aproape pe nimeni, din cauza celor care se petreceau în țară. Prin ocuparea, încă de la finele lui octombrie 1944, a oraşelor Satu-Mare şi Cărei, campania de eliberare a Transilvaniei, practic, se încheiase. Pe când, la Bucureşti, aveau loc evenimentele din a doua parte a lui februarie 1945, o parte a trupelor române, sub „înaltul comandament sovietic", depăşiseră Budapesta, iar cealaltă se lupta în munții Tatra. „Soldații noştrii sunt folosiți de Stalin drept carne de tun pentru ca ruşii să-şi întindă stăpânirea în Ungaria şi Cehoslovacia, după cum s-a întâmplat la noi, în România", spuneau mulți la Bucureşti şi aveau perfectă dreptate, dacă luăm în considerare ceea ce s-a petrecut peste foarte scurtă vreme în ambele țări.

, Nu insist asupra evenimentelor de la Bucureşti, după „confruntarea" din ultimele zile ale lui februarie 1945: sosirea lui Vîşinski în România, demiterea lui Rădescu şi impunerea guvernului de la 6 martie, condus de Petru Groza, după ultimatumul aceluiaşi Vîşinski dat regelui, bătându-i cu pumnul în masă şi trântind uşa de s-a desprins tencuiala din jurul acesteia, pe când pe străzile Bucureştiului patrulau tancuri şi camioane cu soldați sovietici. Despre toate acestea noi, contemporanii evenimentelor, aveam să aflăm câte ceva după un timp. Azi toate evenimentele de atunci sunt cunoscute în detaliu. Profesorul academician Dinu C. Giurescu a publicat în 1996 o documentată monografie despre Guvernarea Nicolae Rădescu. La rândul meu am scris, în colaborare cu colegele mele Beatrice Marinescu şi Daniela Buşă, o altă carte despre Instaurarea totalitarismului comunist în România apărută în 1995 la care se adaugă o sumedenie de articole pe această temă, în reviste de specialitate, cât şi în presa de mare tiraj, în încercarea de a-mi transpune totuşi cititorii în atmosfera acelor zile pe care le-am trăit adaug doar câteva pasaje din editorialele publicate în „Scânteia" şi „România liberă", după confruntarea din 24 februarie 1945. Atunci, cel căruia acum redactorul Lucian Mândruță, de la PRO TV, i se adresează în fiecare duminică cu apelativul „domnule profesor", rugându-1 să facă aprecieri savante asupra situației polirico-economice a României de azi, îl calificase pe Nicolae Rădescu un „un discipol al lui Himmler", iar Grigore Preoteasa s-a adresat generalului Rădescu, în coloanele „României libere" astfel: „Ura sfântă împotriva ta va fi mare. Judecata va fi cumplită. Călăule!"

A fost un destin

Pe vremea când ajunsesem un tânăr profesor de istorie, la diverse şcoli din jvincie, eram cu toții bătuți la cap de directori, inspectori şi diverşi politruci orice lecție de istorie trebuie „actualizata", „adusă la zi". Atunci n-am urmat iodată asemenea „indicații". Aveam grijă să termin lecția de istorie)priu-zisă, chiar

câteva minute după sunetul clopoțelului, încât să nu mai fie ip de „actualizare". N-am uitat însă recomandarea şi o aplic acum.

Grigore Preoteasa pentru „merite deosebite" a ajuns mai târziu minstru al icerilor Străine. Deținând această funcție, el a fost implicat în aducerea, sub re de arest, la Snagov, a capilor revoluției maghiare antisovietice din 1956, mând însă la O.N.U. că România ar fi acordat acestora azil politic. „Azilul" urat până când a sosit „momentul politic" pentru a fi retrimişi la Budapesta, ie îi aşteptau ştreangurile lui Janos Kadar. Dacă n-ar fi murit într-un acci-nt de avion la Moscova, Grigore Preoteasa ar fi ajuns primul tată-socru ânărului tovarăş jurist, metamorfozat după 1989 în „domn" şi în prezent m-ministru, Adrian Năstase. N-a fost să fie aşa şi, după un timp, promițătorul cialist în drept internațional căruia îi admir pregătirea juridică, cultura şi îligența, nu însă şi caracterul, s-a „reorientat" şi, potrivit zicalei franțuzeşti erchez la femme", s-a însurat a doua oară cu fata unui boss a lui Ceauşescu, că cu fiica lui Angelo Miculescu. Din 1971, acesta din urmă a fost un nelipsit mbru al guvernului, ajungând chiar viceprim-ministru, până în 1981. erior, a fost „rotit" ambasador la Beijing, pe când „tovarăşii chinezi" striveau tancurile, în numele „socialismului victorios", pe studenții protestatari din ^a Tien-An-Men. O fi acesta unul din motivele care îl fac pe Adrian Năstase epete cu obstinație că nu-1 interesează trecutul, el privind doar spre viitor?

Pe vremea când şi tânărul Grigore Preoteasa privea tot spre viitor, amenințând Bătrânul general Rădescu cu „judecata cumplită", guvernele de la Washington ondra au aruncat cu perfidie un balon de oxigen partidelor democratice din nânia şi, mai ales, regelui Mihai. N-au recunoscut guvernul Petru Groza, >us de Vîşinski la Bucureşti. „Nu ne lasă americanii şi englezii în brațele lor. Zilele lui Petru Groza sunt numărate", au început din nou să peroreze timiştii" prin saloane şi cluburi. Se aflase, între timp, că lui Rădescu, pentru a cădea în mâna comunştilor, misiunea diplomatică engleză, cu sediul în da Jules Michelet (în clădirea în care se află şi în prezent ambasada Marii anii), îi acordase inițial azil politic. A părăsit clădirea după ce Petru Groza şi

istrul de Externe, Gută Tătărescu, s-au angajat că „generalul" nu va fi arestat

persecutat.

încurajat de atitudinea guvernelor de la Washington şi Londra, regele i-a it lui Groza să demisioneze. Cum acesta, o cinică marionetă a comuniştilor,

fuzat să se retragă de la guvernare, regele Mihai, la rândul său, n-a mai

nat nici un decret-lege, izolându-se la Sinaia. Gestul regelui a intrat în istorie

denumirea de „greva regală", care a început la 21 august 1945 şi a durat
ă la finele anului.
In acele zile eu şi o parte a prietenilor mei ne aflam încă în vacanță la
leal şi Sinaia. Acolo nu se schimbase aproape nimic. La Predeal cei ai căror
Şerban Rădulescu-Zoner

părinți sau rude aveau propriile lor vile se aflau într-însele, cei care nu aveau propriile lor case erau la pensiunile „Robinson" şi „Carmen", iar la A.M.A., aceeaşi societate, cu mici schimbări. La Sinaia aceeaşi atmosferă, în plus Cazinoul, care se redeschisese şi cele două mari hoteluri de lux din parcul localității, Palace şi Caraiman, unde trăgeau cei care veneau în localitate două-trei zile pentru a juca „chemin de fer" sau la „ruletă". Am fost şi eu la Cazino, deşi accesul era interzis minorilor, în acea vreme deveneai major la împlinirea vârstei de 21 ani şi nu a celei de 18, cum este în prezent. Am plecat la Sinaia împreună cu câțiva domni şi doamne de la A.M.A., cu camionul, făcând în prealabil „autostopul". La intrare m-am strecurat printre „cei mari", fiind îmbrăcat elegant şi pufăind dintr-o țigare americană. Aveam în buzunar banii dați de mama ca să-mi dau o pereche de pantofi la pingelit şi încă ceva pe deasupra. A fost frumos la Cazino. Sala mare, cu celebrele-i candelabre şi cu mesele de ruletă, mi s-a părut splendidă. Este cea în care se țin în prezent diverse simpozioane internaționale, în jurul meselor de ruletă de atunci erau femei frumoase şi urâte, mai ales tinere, toate însă elegante. Bărbații erau de diferite vârste, mai mult graşi decât slabi, căci burta, ca şi acum, era direct proporțională cu opulența. Mai erau excepții, tot ca şi acum. Cei cu bani foarte mulți şi pasionați nu se încurcau la ruletă, ci se aflau în sala pentru „chemin", de alături. „Grupul" de la vila A.M.A., din care făceam şi eu parte, s-a aşezat în jurul unei „rulete", în cel mult o oră am pierdut banii pentru pingelit pantofii. Perseverent cum am fost toată viața, de obicei în cele bune, dar uneori şi în cele rele, am revenit la Cazino, tot cu „grupul" de la vila A.M.A., din Predeal. Aveam foarte puțini bani, pentru vreo două-trei mize minime. Am pierdut din nou, dar lângă mine o cucoană, din „grupul de la Predeal" cu care venisem, tot câştiga. Am rugat-o să-mi dea şi mie o fisă pe care am pus-o din nou în joc. Am câştigat, apoi iar am câştigat şi tot aşa, încât până la urmă ajunsesem să am în fața mea fise ce reprezentau o sumă de bani foarte mare, cel puțin pentru mine. Am ieşit din sală şi am revenit imediat cu câțiva prieteni, şi ei în vacanță la Sinaia, pe care îi invitasem la dancing-ul Cazinoului să o sărbătorim pe Mona Mehedinți. Era în seara de Sfântă Mărie. O sărbătoriserăm o dată, după-amiaza la cofetăria „Riegler", de pe valea Peleşului, dar la Cazino era altceva. Dansam, pe muzica lui Dinu Şerbănescu, care-1 imita la clarinet pe Tomy Dorsey. Dintre invitații mei nu-mi mai amintesc decât de

băieții Romalo. Parcă era acolo în acea seară, dar nu la noi la masă, şi Bebi Crețu ai cărei părinți, cu avere în acele timpuri, aveau o vilă în Sinaia, dar şi o splendidă casă în Bucureşti, la intrarea în Parcul loanid. Bebi Crețu a devenit după o vreme doamna Voicu, soția celebrului violonist. Este mama lui Mădălin Voicu, când deputat al Partidei Rromilor, când al P.D.S.R.-ului, acum P.S.D.

Mândru că mi-am epatat prietenii, invitându-i la Cazino, eu fiind cel care a plătit nota, la plecare m-am suit într-un taxi care m-a dus înapoi la Predeal. Am avut bani şi pentru taxi şi pentru pingelit pantofii şi încă mi-au mai rămas. „Tout est bien qui finit bien", iar eu am avut până la urmă înțelepciunea să nu mai calc la Cazino.

A fost un destin

187

Despre „greva regală" am aflat după două zile de la începutul ei, deşi ne m încă la Predeal. Ziarele nu scriseseră nimic, radioul tăcea, dar faptul că la jda de 23 august nu a apărut regele şi Casa Regală, iar tribuna rezervată ;teia rămăsese goală, nu mai putea fi ascuns. Din nou speranțe deşarte. Ce-i drept, gestul regelui încurcase într-o anumită măsură guvernul ce era siderat ilegal din punct de vedere constituțional şi nerecunoscut pe plan rnațional de S.U.A. şi Marea Britanie. Comuniştii totuşi şi-au continuat jramul şi pentru a-i intimida pe cei care îşi puneau speranțe în „greva regală" nai ales în luliu Maniu şi Dinu Brătianu, s-a înscenat primul proces politic r tineri liberali şi țărănişti care răspândiseră prin Bucureşti manifeste, iță ce ziarele „Viitorul" şi „Dreptatea" fuseseră interzise de a mai apărea. >ă tipicul cu care în curând românii aveau să se obişnuiască, grupul de tineri, care făceau parte Remus Țețu, Mircea Ştefanovici, dar şi Adriana Georgescu, nară avocată şi fostă şefă de cabinet a generalului Rădescu, au fost acuzați fi înființat o organizație teroristă, menită să-i ucidă pe membrii guvernului u Groza.

în acest proces, care a produs mare vâlvă în Bucureşti, şi-a „făcut mâna" isul colonel magistrat Alexandru Petrescu. Pe vremea când i-am citit numele .ar nu ştiam cine era. Curând aveam să aflu mai multe despre el. Avea să ideze toate completele de judecată în viitoarele mari procese politice. Acum să mai adaug unele detalii care merită să fie reținute, în timpul regimului nescian fusese comandant al închisorilor din România, iar o dată cu înființarea junalului Poporului", menit să judece criminalii de război, unii reali, alții ntați de comunişti, colonelul Alexandru Petrescu fusese anchetat în calitate otențial învinuit de „acuzatorul public" Alexandru Drăghici, unul din tinerii riți ai lui Gheorghiu-Dej. Cu acest prilej s-a făcut „târgul". Drăghici nu-1 va a pe colonelul Petrescu pentru ceea ce a fost şi a făcut pe timpul lui Antonescu, colonelul

magistrat" va pronunța sentințe „în numele poporului" pe care le iicta comuniştii, în cadrul proceselor politice înscenate de ei. Primul proces re Alexandru Petrescu şi-a arătat măiestria de inchizitor, în urma înțelegerii 'răghici, a fost cel al Adrianei Georgescu şi al celorlalți liberali şi țărănişti. Entr-un asemenea climat în care comuniştii începuseră să-şi intimideze srsarii prin arestări şi înscenări judiciare, încurcați totuşi de „greva regală" încuraja în schimb pe liberali şi pe țărănişti, s-â desfăşurat marea manifestație 5 noiembrie 1945, din Piața Palatului. Nu voi repeta ce s-a scris în ultimii ani despre aceasta şi mă voi limita să relatez ceea ce am văzut şi am făcut, litate de participant.

3espre organizarea unei mari manifestații de ziua onomastică a regelui s-a it încă din prima sau a doua zi a lui noiembrie. Urma să fie o demonstrație ică de solidarizare cu regele Mihai, în plină criză constituțională, de vreme tru Groza şi miniştrii săi refuzau de câteva luni să se retragă de la guvernare, le devenise pentru români simbolul rezistenței anticomuniste. Regele Mihai u atât mai simpatizat de către tineret, cu cât el însuşi era tânăr. De-abia inise 24 de ani.

Şerban Rădulescu-Zoner

Nu ştiu cum s-a răspândit vestea proiectatei manifestații, deoarece radioul n-a suflat o vorbă, fiind sub controlul guvernului Groza. în zilele premergătoare demonstrației, la sediul P.N.L., presupun că şi la cel al P.N.Ț., era o mare agitație. Locuind în apropiere, am fost aproape în fiecare după-amiază la Clubul Liberal de pe strada C.A. Rosetti. Mă întâlneam cu Dinu Zamfirescu, Sandu Missirliu, Ion Nasta, prietenul meu, cu Sorin Botez, Radu Dimăncescu şi alții, în toate marile licee din Bucureşti era pe atunci câte un nucleu de elevi liberali. Nu ştiu dacă cele două partide organizatoare ale manifestației răspândiseră manifeste prin oraş, chemând lumea să vină în Piața Palatului, în dimineața de 8 noiembrie. S-ar putea, oricum nouă, elevilor, nu ni s-au dat. în schimb, din proprie inițiativă am făcut, împreună cu Ion Nasta, câteva sute de fluturaşi. Cu tuş negru am scris de mână pe acestea: „Toți românii la Palat!" şi le-am aruncat de la balconul cinematografului „Scala". Am ales acest cinematograf ca să îmbinăm utilul cu plăcutul. La „Scala" rula filmul „Serenada din Valea Soarelui" cu actrița patinatoare Sonia Henje şi John Payne. Tineretul nu mergea atât pentru filmul în sine sau pentru cei doi protagonişti, cât, mai ales, pentru celebra orchestră Glenn Miller şi melodiile „In the mood", „Chattanoga Choo-Choo", şi „Moonlight serenade". Văzusem filmul, alți prieteni, băieți şi fete, îl vizionaseră de vreo două-trei ori. Toți eram entuziasmați. Sala era tot timpul arhiplină. Ştiam că la lumea care se înghesuia să vadă filmul, fluturaşi! noştri vor avea succes, în plus, mai vedeam şi noi, iarăşi filmul, aruncând şi manifeste. Aşa am procedat în după-amiezile de 6 şi 7 noiembrie. Ne-am cumpărat de fiecare dată bilete din

timp, încât să avem rezervate locurile în primul rând de la balcon. Ascultam celebrele melodii interpretate de orchestra lui Glenn Miller, ne mai uitam puțin la film, apoi aruncam manifestele şi ieşeam imediat din sală, ca să nu fim prinşi, în după-amiaza şi seara de 7 noiembrie am fost foarte „ocupat". Mai întâi, la cinema cu manifestele, pe fondul muzicii lui Glenn Miller, apoi seara cu mama la Operă. Se prezenta în premieră „Boris Godunov", cu Nicolae Secăreanu în rolul principal. Celebrul bas era la apogeul carierei sale. Era un eveniment muzical. Lumea din sală aştepta cu nerăbdare începerea spectacolului. Dar, după stingerea luminilor din sală, orchestra nu a început să interpreteze „uvertura", cum era obiceiul ci, în fața cortinei şi în bătaia reflectoarelor, a apărut Mihai Ralea, ministrul Artelor, care a început să vorbească despre Armata Roşie eliberatoare a României şi genialul mareşal Stalin. Era 7 noiembrie şi nu întâmplător premiera piesei „Boris Godunov" fusese programată în seara respectivă, în cursul zilei, avuseseră loc mitinguri ale F.N.D.-ului în Piața Victoriei, în fața Universității şi în Piața Națiunii, la care participaseră membrii guvernului şi alte oficialități comuniste sau oportuniste. Ziua de 7 noiembrie încă nu era sărbătoare legală, în schimb, era cea de 8 noiembrie, nu datorită onomasticii regelui, ci pentru că marile sărbători religioase mai erau încă, în mod legal, zile nelucrătoare. Dar de 8 noiembrie 1945 toți salariații fuseseră obligați să vină la lucru, iar noi elevii să ne prezentăm la şcoală.

în dimineața de 8 noiembrie 1945 nu s-au putut însă ține cursuri la liceele din Bucureşti. Mulți elevi nu s-au prezentat la şcoală de la bun început, alții au

A fost un destin

rit o data cu apropierea orei de începere a manifestației din Piața Palatului. i fost încuiate porțile, dar degeaba. Băieții, dar şi fetele, au sărit gardul.

Noi, elevii şi studenții liberali, fuseserăm convocați de dimineață la sediu.

rtea era arhiplină şi de tineri şi de vârstnici. Toți liderii partidului erau prezenți.

stradă se afla un grup de jandarmi cu arme automate, înainte de a ne încolona

ie a porni spre Piața Palatului, din sediu a ieşit bătrânul Dinu Brătianu,

işedintele P.N.L., care ne-a ținut un scurt discurs. Nu îmi mai amintesc ce

a spus. Cred că nici atunci nu 1-aş fi putut relata cuiva. Eram foarte emoționat.

îmi mai amintesc nici cine dintre liderii Tineretului Universitar ne-a cerut să

încolonăm în rânduri de câte zece şi să ne ținem strâns de braț, căci s-ar putea,

ie parcurs sau la intrarea în Piața Palatului, jandarmii şi poliția să încerce să ne

oerseze. Ni s-au împărțit şi steguleţe tricolore, dar acestea în loc să fie prinse
nişte beţişoăre se aflau în vârful unor bâstonăşe groase. Aflase Teohari
>rgescu, ministrul de Interne, despre proiectatul miting, dar şi liderii liberali
irănişti fuseseră informați de ceea ce puseseră la cale comuniştii.
Nu ne-am dus direct în Piața Palatului ci, odată ajunşi în „Bulevard", am
:-o spre Universitate, apoi prin fața „statuilor" şi, în fine, în sus pe Calea
:oriei. Scandam continuu: „Regele şi Patria". La ferestre şi balcoane lumea
iplauda, aproape toți de pe trotuare ni s-au alăturat. Coloana devenea tot
lungă. Pe Calea Victoriei înghesuiala era mare. Nu pot uita momentul trecerii

i față Palatului Telefoanelor. La toate etajele, telefonistele în uniformele lor
ril erau la ferestre, ne aplaudau şi ne trimiteau bezele. Eră un entuziasm
arai. Când am ajuns în dreptul blocului „Generala" (cunoscut bucureştenilor
izi sub numele de „Romarta") am văzut în depărtare flăcări. Totodată,
rotuăr, în sens invers, au trecut câțiva bărbați ajutându-i să meargă pe alți
trei ale căror fețe erau pline de sânge. M-am speriat, dar am mers înainte
oloana. Piața Palatului eră deja plină de lume. Din cealaltă parte veniseră
niştii, înaintea noastră. Curând, de la unul la altul, am aflat ce eră cu flăcările

îre ne ăpropiaserăm şi care curând au fost stinse, înainte de sosirea noastră,
:urtea sediului Confederației Generale a Muncii (vechea clădire de pe actuală
la „Dem. Dobrescu", fostă „Oneşti"), ieşiseră două camioane pline de comu-
, înarmați cu răngi, care au încercat să împrăştie mulțimea. Lumea înfuriată
:olat pe ciomăgaşi şi a răsturnat camioanele, care au luat foc.
Piața Palatului, care avea atunci aceleaşi dimensiuni ca şi în prezent, era
ă de demonstranți tineri, bărbați şi femei de toate vârstele. De la „Athenee
:e" şi până la blocul turn al Telefoanelor, de pe Calea Victoriei, şi de la
ui grădinii din fața Palatului Regal şi până în dreptul Ministerului de
ne (actualul sediu al Senatului) era o mare de oameni. Se scanda continuu.
ea dimineață, cel puțin instituțiile din centrul Capitalei rămăseseră pustii.
cu subordonații săi s-au aflat, de asemenea, în Piața Palatului. Se striga tot
ui: „Trăiască Regele! Regele şi Patria!"

lâțiva ofițeri români şi americani, aflați la fața locului, au fost ridicați pe de mulțime: „Trăiască armata română!", „Trăiască aliații noştri, americanii!", 'erestrele Palatului Regal erau închise, perdelele trase, iar porțile de acces idină, care de regulă stăteau larg deschise, erau de această dată ferecate.

Sorhan Râdulescii-7™^,-

Regele nu a apărut în balcon, ca în alte prilejuri. Există în prezent unii care pretind că au fost la fața locului şi susțin că regele Mihai I ar fi apărut şi ar fi fost aclamat de mulțime. Ori confundă această manifestație grandioasă cu cea de mai mici proporții din anul 1944 şi care fusese pur şi simplu spontană, ori nu au fost la fața locului, iar acum se laudă.

Pe la ora prânzului, când manifestația atinsese momentul de vârf, s-au auzit primele rafale de arme automate, trase din direcția Ministerului de Interne. Lumea a început să huiduie, dar să şi fugă. Am fugit şi eu, aplecat cât mai mult, iar amicul meu, Ion Nasta, s-a prins de una din părțile şlițului hainei de piele pe care o purtam, încât valul de oameni intrat în panică să nu ne despartă. Ne-am adăpostit după zidul actualei Biblioteci Centrale Universitare să vedem ce se mai întâmplă. Ne-am întâlnit cu unul din frații Lahovary, cu o parte a pantalonului sfâşiat, ținând de braț o fată de la Liceul „Regina Măria". Nici Lahovary, nici fata, nici tata cu subordonații săi, nici mulți prieteni ai părinților mei, despre care am aflat ulterior că au fost la manifestație, nici „fetele" de la Telefoane, nici cei mai mulți dintre studenții şi elevii prezenți nu erau încadrați în P.N.Ț. sau P.N.L. Lumea ieşise în stradă să manifeste pentru regele Mihai şi indirect, fără să o declare, contra guvernului Petru Groza.

Rafalele trase din incinta Ministerului de Interne produseseră panică în rîndul unei părți a demonstranților, dar de fapt guvernul intrase în panică, căci având frânele puterii în mână nu-şi putuse închipui că în Piața Palatului va avea loc o manifestație atât de grandioasă, cu participanți din toate categoriile sociale şi fără a se face presiuni asupra salariaților de a ieşi în stradă, după cum procedau comuniştii pentru mitingurile lor.

Seara, după ce am fost în vizită la colegul meu de clasă Mihai Paşcanu, care îşi sărbătorea onomastica, am plecat cu câțiva dintre musafirii săi în oraş, să vedem ce se mai petrece. Pe străzi am dat de grupuri răzlețe, care continuau să se manifeste, ca şi dimineața, dar şi de altele, alcătuite din comunişti agresivi care-i huiduiau pe „monarhişti", nelipsind înjurăturile şi calificativele de „fascişti", „legionari", „Hitlerişti". Când am ajuns aproape de Piața Palatului, căile de acces erau barate de soldați din Divizia „Tudor Vladimirescu", cu mitraliere în poziție de tragere.

Cum mă aşteptam să fiu pedepsit la şcoală, am lipsit câteva zile. Un medic, prieten de-al tatei, mi-a întocmit un certificat medical, cu scopul motivării absențelor, inclusiv a celei din 8 noiembrie. Dirigintele mi le-a motivat, cu excepția zilei cu pricina, explicându-mi că sosise un ordin în acest sens. Nu s-au prezentat la cursuri câțiva colegi. Nu se prefăcuseră a fi bolnavi, ci fuseseră

arestați sau bătuți. Agenții din aşa-zisul „corp al detectivilor", condus de criminalul Nicolski (încă nu se înființase Securitatea), operaseră arestări în rândul manifestanților care se aflaseră în preajma ministerului, i-au băgat în beciuri şi i-au luat la bătaie. Unul dintre colegii mei de clasă, frate cu Octavian Rădulescu, acesta fiind cunoscut unora dintre participanții la mitingurile „post decembriste" din Piața Universității, venise la şcoală cu fața de-a dreptul tumefiată. Pare-se că în acea zi se operaseră câteva sute de arestări. Ministrul Propagandei,

A fnct 1

Constantinescu-Iaşi (cu aceleaşi atribuții în epocă pe care le are azi domnul isile Dâncu, ministrul Informațiilor, o creație a actualului premier Adrian ăstase), referindu-se la manifestația din 8 noiembrie a declarat, în numele jvernului, că „trebuie să se termine odată cu agitațiile unor iresponsabili dintre ştii conducători politici care coalizând în jurul lor toate rămăşițele fasciste şi acționare, speculanți şi sabotori, în legătură cu unele elemente reacționare de •ste graniță, vor să reînvie vremurile de dictatură şi regimuri reacționare, ne compromită în ochii străinătății şi ai marilor aliați". Guvernul, prin vocea instrului Propagandei, se prefăcea a nu cunoaşte episodul ridicării pe brațe : către manifestanți a unor ofițeri americani în uralele mulțimii. Oare aceştia i erau reprezentanți ai „marilor aliați"? încă nu sosise „momentul politic" :ntru comunişti ca „marii aliați" să fie doar bolşevicii de la Moscova. Tratatul : pace nu fusese încă semnat, iar până una-alta, doi dintre cei trei „mari aliați"

1 recunoşteau guvernul condus de Petru Groza.

în zilele următoare, am mers aproape în fiecare după-amiază la Clubul beral pentru a fi la curent cu evoluția evenimentelor. Am aflat că Dinu Brătianu, cretara sa, Laura Săulescu, Mihai Fărcăşanu, preşedintele „Tineretului Liberal" n întreaga țară, Mihai Romniceanu, fost ministru al Finanțelor în guvernele ecedente, prezidate de generalii C. Sănătescu şi N. Rădescu, profesorul '.. Lapedatu, membru al Academiei Române şi bătrânul doctor Constantin ngelescu, fost ministru liberal al învățământului în perioada interbelică, seseră convocați la Parchet pentru a da declarații în legătură cu manifestația n 8 noiembrie. La „Clubul Liberal" din C.A. Rosetti nu domnea panica, dimpotrivă, entuziasmul. Manifestația reuşise, iar convocarea la Parchet a lora dintre liderii noştri constituia doar o încercare de intimidare. Deocamdată.

Acasă aflasem că la „Şcoala Centrală de Fete" fuseseră convocați, într-o ipă-amiază, toți directorii şi directoarele liceelor din Bucureşti, cu care prilej efan Voitec, ministrul Educației Naționale, a făcut o critică dură acestora, loarece nu reuşiseră să țină, în şcoli, elevii în ziua de 8 noiembrie, dar nu i-a istituit. Nici

măcar pe „domnişoara Elena Malaxa", directoarea Şcolii Centrale, ;şi în ziarele guvernamentale, amintitul liceu de fete apăruse în capul listei de oii ai căror elevi participaseră la manifestație. „Domnişoara Malaxa", sora arelui industriaş, o reputată profesoară de matematică, era directoarea „Şcolii mtrale" din 1938. Ştefan Voitec a menținut-o în funcție. Avea s-o înlocuiască n fruntea şcolii succesorul lui Voitec, Gheorghe Vasilichi, iar „oamenii" lui ohari Georgescu s-o şi aresteze. Nu ştiu cât timp a stat prin beciurile Securității u prin temnițe. Am aflat doar că a murit curând după ce a fost repusă în libertate.

Evenimentele din 8 noiembrie 1945 (îmi permit să adaug, în calitate de rcetător al epocii) intraseră în atenția Moscovei. Generalul S.Z. Susaicov, eşedintele de facto al Comisiei Aliate de Control a Aplicării Armistițiului, misese o notă informativă despre cele petrecute la Bucureşti, lui Molotov, ikoian, Malenkov, Beria, Dekanozov, acesta din urmă punând următoarea zoluție: „Trebuie să dăm în presă lămuririle noastre privind acest incident, ferite de comunicatele provocatoare ale presei anglo-americane". Vladimir

Dekanozov, ofițer cu grad înalt în N.K.V.D., lucra atunci în Ministerul Afacerilor Străine de la Moscova.

în timpul manifestației noi ştiam, ceea ce de fapt nu era adevărat, că la Bucureşti s-ar afla Mark Etherige, cunoscut jurnalist şi trimis special al Departamentului de Stat American, pentru a se informa, la fața locului, asupra situației din România şi Bulgaria. Cu toți am fost foarte decepționați când am aflat din presă că Etherige a sosit la Bucureşti de-abia în ziua de 19 noiembrie.

Evenimentele din 8 noiembrie, amploarea manifestației şi arestările efectuate în timpul acesteia şi, în zilele următoare (numărul celor trecuți prin beciurile Ministerului de Interne şi ale Poliției se ridicase la câteva mii), anchetarea în stare de libertate a fruntaşilor țărănişti şi liberali, puseseră în mare încurcătură cabinetele de la Washington şi Londra, deoarece în ultimă instanță acestea au fost autoarele morale ale evenimentelor petrecute, nerecunoscând, pe bună dreptate, guvernul Petru Groza, şi împingându-1 astfel pe rege de a cere demisia acestuia şi a recurge, ulterior, ca factor de presiune, la „greva regală". Pentru a ieşi din acest impas şi a fi salvate aparențele, situația din România a fost înscrisă pe ordinea de zi a conferinței de la Moscova (16-26 decembrie 1945) a miniştrilor de Externe ai S.U.A., Marii Britanii şi U.R.S.S. După îndelungi discuții, pe care noi, cei din România, nu aveam cum şi de unde să le cunoaştem, s-a decis ca cele două mari puteri occidentale să recunoască guvernul condus de Petru Groza, după cooptarea în componența acestuia a câte unui reprezentant al P.N.Ț.

şi P.N.L. Totodată s-a hotărât ca toate partidele „democratice şi antifasciste să aibă dreptul de a lua parte la alegeri", guvernul în noua sa componență urmând a da „asigurări privind garantarea libertății presei, cuvântului, religiei şi asocierii". Punerea în aplicare a celor stabilite, mai precis includerea în guvernul lui Groza a unui ministru țărănist şi a unuia liberal, trebuia făcută imediat la Bucureşti de către Vîşinski, însoțit de ambasadorii S.U.A. şi Marii Britanii în U.R.S.S., adică de Averell Harriman şi de şir Archibald Clark-Kerr.

Când a fost anunțat rezultatul conferinței de la Moscova, în timpul prezenței la Bucureşti a celor trei diplomați, mă aflam, ca de obicei, în vacanță la Predeal. La auzul comunicatelor şi al comentariilor de la Radio Londra, a fost mare veselie şi în „societatea" de la vila A.M.A. şi pe pârtia de schi. „Optimiştii" începuseră din nou cu teoria că americanii nu ne lasă în ghearele ruşilor şi că, până la urmă, comuniştii vor fi înfrânți în alegeri.

La Predeal încă nu se schimbase nimic, nici la A.M.A., nici în vilele de pe Cioplea, nici pe pârtie sau la cofetăria lui Flagner. Nu-mi amintesc exact dacă în acea vacanță de iarnă sau în cea următoare, la vila A.M.A. era şi avocatul Zlotescu, pe care părinții mei îi cunoşteau, împreună cu fetița sa Geoe, în vârstă de 6 sau 7 ani. Se vedea încă de pe atunci că micuța Geoe cu ochii jucăuşi, va deveni o femeie foarte frumoasă. De asemenea, nu ştiu de ce, în acel an, în loc să ne reîntoarcem cu trenul la Bucureşti, ca de obicei, am mers cu maşina de serviciu a tatei, care a mai luat şi pe alții în automobil, printre care pe domnul Zlotescu cu fetița sa. îmi amintesc doar că atunci, fiind înghesuială în maşină, am ținut-o în brațe, fără să ştiu, că o am pe genunchi pe viitoarea doamnă

A fost un destin

lescu. Geoe Zlotescu avea să se mărite cu Sergiu Cunescu, după 1989 lider D.R., şi timp de opt ani coleg cu mine în Camera Deputaților, eu nefiind al-democrat. Cât timp a rămas în țară am revăzut-o de două ori pe Geoe rescu. Prima oară pe ecranul unuia dintre cinematografele de pe Bulevardul artie (azi acesta poartă vechiul său nume „Regina Elisabeta") în filmul acerea Prothar", o ecranizare după piesa lui Mihail Sebastian „Ultima oră". inea principalul rol feminin, având alături doi actori consacrați: Radu Beligan m Finteşteanu. A fost singurul ei film, căci nu era artistă de profesie şi nici ivea talent, în schimb era frumoasă, iar regizorul o fi ales-o din acest motiv. i că pe vremea aceea mai era încă nevasta lui Sergiu Cunescu. Oricum, toria nu a fost de lungă durată. A doua oară, am revăzut-o pe fosta fetiță >-ălaşă de la Predeal pe unul din culoarele universității. Ea era o tânără

:entă universitară la catedra de limbă şi literatură spaniolă, eu, cu cel puțin ani măi bătrân decât ea, eram încă student pentru că din cauza Securității im făcut studiile universitare în „rate". N-am salutat-o, căci cu siguranță fi ştiut cine sunt, iar ca să mă duc la ea să-i reamintesc de copilărie ar fi fost ;est deplasat. După un timp am auzit că „a rămas" în Spania. Acum, când i aceste rânduri, deci după mai multe decenii, e din nou în România. tnai e româncă e spanioloaică. N-o mai cheamă Ioana, ca în actul ei de ere, ci Juana. Nu s-a reîntors definitiv în România, ci a venit trimisă, în une, de către guvernul spaniol. Este directoarea Institutului „Cervantes" Bucureşti. A devenit un remarcabil hispanist chiar în Spania, dar cu studii te în România, reprezintă o reuşită ieşită din comun, bazată însă pe acribie încă, multă muncă. A ajuns o spanioloaică, dar care n-a uitat că e româncă bârşie. S-a recăsătorit cu un român în exil şi şi-a păstrat în acelaşi timp şi ele de familie al tatălui ei. Dar şi statul spaniol a trimis la Bucureşti persoana vită la locul potrivit, adică o perfectă cunoscătoare a limbii şi culturii ine nu numai a celei spaniole.

Reîntoarcerea mea de la Predeal, din vacanță, la începutul lui 1946 a coincis lecarea lui Harriman şi a lui Clark-Kerr din Bucureşti. Curând, am auzit i comentarii despre marele „reveillon" ce avusese loc în casa lui Max hnitt, la care au venit, ceva mai târziu, Harriman, însoțit de fiica sa şi de ralul Schuyler. Ai mei aflaseră detalii, deoarece, printre oaspeții lui hnitt a fost şi unchiul meu, arhitectul Emil Nădejde cu nevasta sa, Elly. n câțiva ani, documentându-mă pentru elaborarea cărții despre instaurarea mismului în România, am aflat că Harriman şi Clark-Kerr au participat mai la un „reveillon rusesc", conform caracterizării acestuia din urmă, la Cercul ar, „gazda" fiind generalul Ivan Zaharovici Susaikov, preşedintele de facto >misiei Aliate de Control. Invitatul de onoare a fost, evident, Vîşinski. articipat, desigur, şi membrii guvernului român, în frunte cu Petru Groza eorghe Tătărescu, primul cu aspect de „boxer care poate să te lovească în , cel de-al doilea, asemănător unui „şofer arătos de modă veche care te-ar i la costul călătoriei", după cum îi caracterizase Clark-Kerr, într-un lung "t trimis ulterior la Foreign Office, privind îndeplinirea misiunii sale mânia.

Serban Rădulescu-Znnpr

în seara de Sfântul loan (7 ianuarie) am auzit la radio că liberalul Mihail Romniceanu şi țărănistul Emil Hațieganu au depus jurământul la Palatul Regal, în noua lor calitate de miniştri fără portofoliu ai guvernului Petru Groza. „L-au pus americanii şi englezii cu botul pe labe pe Groza. Vor urma alegerile, după cum s-a angajat Molotov la Moscova, şi vor fi pierdute de comuniști, după cum s-

a întâmplat în Ungaria", perorau pe atunci „optimiştii". Dar din documente rezultă că liderii țărăniști şi liberali nu erau câtuşi de puțin optimişti, precum naivii din cercurile mondene bucureştene, cu atât mai mult cu cât ştiau foarte bine că primele lor oferte de ministeriabili fuseseră respinse de Vîşinski şi cu greu s-a ajus la formula Romniceanu-Hațieganu. în timpul şederii lor la Bucureşti, Harriman şi Clark-Kerr au avut mai multe întrevederi cu Dinu Brătianu şi luliu Maniu. Acesta din urmă, care ajunsese să intuiască că în realitate totul era o farsă şi că, de fapt, guvernele de la Washington şi Londra ne abandonaseră ruşilor, dorind totuşi ca alta să fie realitatea, i-a pus ambasadorului britanic aceeaşi întrebare, pe care în repetate rânduri o pusese şefilor misiunilor americane şi engleze de la Bucureşti, dacă România ă fost dată pe mână Uniunii Sovietice. Nu cunosc exact ceea ce i-a răspuns atunci Clark-Kerr preşedintelui P.N.Ț., dar ştiu acum, datorită cărții lui Ivor Porter, pe atunci ofițer englez în cadrul Comisiei Aliate de Control, apoi consilier al Ambasadei Marii Britanii la Bucureşti, de fapt atât în prima ipostază, cât şi în a doua, agent al Intelligence Service, cele spuse de acelaşi Clark-Kerr, după câțiva ani, lui Rică Georgescu, la ambasada britanică de la Washington, anume că „unul din cele mai neplăcute lucruri care i s-a cerut să le facă a fost să mintă un om de talia lui Maniu". Rică Georgescu, director general al Societății Petroliere „Româno-Americane" era un apropiat al lui luliu Maniu. Acesta îl salvase de la moarte, intervenind pe lângă mareşalul Ion Antonescu, atunci când fusese prins, în timpul războiului, că a comunicat printr-un aparat clandestin de radio-recepție cu anglo-americanii. Făcea parte dintr-o filieră de agenți secreți ai Intelligence Service-ului şi, de fapt, fusese folosit şi de Maniu pentru a comunica cu anglo-americanii în perioada în care liderul P.N.Ț. spera să obțină sprijinul acestora în vederea scoaterii din război a României, fără ca aceasta să ajungă sub ocupația armatei lui Stalin.

Chiar dacă liderii P.N.Ț. şi P.N.L. avuseseră în ultima vreme îndoieli asupra unei normalizări a situației din România, ei nu au abandonat lupta politică anticomunistă şi cele două partide au început să se pregătească pentru alegeri. La Clubul Liberal, la care am continuat să mă duc şi să particip la şedințele noastre, ale elevilor, bătea un vânt de optimism cu atât mai mult cu cât, conform celor stabilite în cadrul conferinței miniştrilor de Externe de la Moscova, P.N.Ț. şi P.N.L. şi-au recăpătat dreptul de a-şi publica propriile ziare. A reapărut „Dreptatea", iar P.N.L. a editat oficiosul „Liberalul", avându-1 ca director pe Asra Berkovitz, doctor în filozofie în Germania. Mihai Fărcăşanu, fostul director al „Viitorului", nu va mai apărea nici în coloanele noului oficios liberal şi nici la sediul partidului, deoarece, după cum aflasem noi, era urmărit de „Siguranța" lui

Teoharie Georgescu. în schimb, la toate întrunirile de la Clubul Liberal veneau Ion Zurescu, Paul Dimitriu şi Dan Amedeo Lăzărescu, ale căror

A fn^t im destin

1QR

ticole, din noul ziar, ne ungeau pe suflet. Atunci nu am stat de vorbă cu ei, au prea „mari" față de noi, elevii, şi ca vârstă şi ca poziție în partid. De noi ocupau alți „tineri", mai vârstnici decât noi, printre care şi Laura Săulescu, cretara lui Dinu Brătianu. Mai bine nu ne-ar fi băgat atunci în seamă Laura lulescu, căci din cauza ei aveam să ajung, până la urmă, în mâna Securității apoi prin temnițe şi lagăre de muncă. Nu fac această afirmație cu reproş, căci u prin ce anchete ale torționarilor lui Nicolski a trecut.

Pe Paul Dimitriu, Dan Amedeo Lăzărescu şi chiar pe dr. Asra Berkovitz eam să-i cunosc personal în diverse împrejurări pe care le voi relata la amentul potrivit. Pe Ion Zurescu n-am avut ocazia să-1 cunosc, căci în urma arilor valuri de arestări, după instaurarea terorii comuniste, avea să fie întem-:at şi să moară în închisoarea de la Galați, cu un an înainte de a ajunge şi eu acolo.

La Clubul Liberal nu aveau loc doar întruniri sau şedințe cu caracter politic organizatoric. Funcționa şi un centru de studii, în care se țineau conferințe cu racter doctrinar, în acest context 1-am văzut pentru prima oară pe Şerban ăscu. Era student la Drept. A ținut o conferință foarte apreciată de „seniorii" re au luat cuvântul, după ce tânărul conferențiar şi-a încheiat expunerea, ultimii ani ai dictaturii lui Ceauşescu mulți români, ascultând postul de radio uropa L:iberă", au auzit vocea lui Şerban Orăscu. Eu aveam să-1 cunosc bine, ne împrietenim şi să fim în vizită înainte de a fi plecat în Germania. Atât ui, cât şi celălalt făceam cercetări în domeniul istoriei, deşi în vremea în care vizitam Şerban Orăscu era inginer la I.P.R.O.M.E.T. Absolvise trei facultăți, pe vremea comunişti lor erai mai bine plătit ca inginer decât ca istoric.

în toamna timpurie a lui 1946, o dată cu începerea campaniei electorale, am rticipat cu alți colegi la lipitul afişelor. Mergeam noaptea, căci, pe de o parte, nineața eram la şcoală, iar pe de altă parte, la lumina zilei ne era frică să nu i bătuți sau arestați. Până şi noi aflaserăm de brutalitățile comuniştilor şi ale liției, ajunsă în slujba acestora, mai ales, prin provincie.

Mama era mai îngăduitoare față de mine, cu toate că mă implicam în ivitatea politică, deşi mai eram încă elev. Tata mai puțin. Oricum, ambii părinți -ar fi interzis să plec la miezul nopții şi să lipesc afişe prin cartier, în primul id ca să mă protejeze. Ca atare, aşteptam ca ei să adoarmă, ceea ce făcea şi

Nasta, prieten şi vecin, apoi ieşeam tiptil pe uşa din dos, pe scara de serviciu,)lecam la „treabă" câteva ore. Locul de întâlnire cu restul echipei era în

fața j.i bloc cu numai două etaje, care există şi în prezent la întretăierea străzilor omnei" şi „Popa Petre". Am avut noroc. Nu ne-a prins poliția, nu ne-am îlnit cu comunişti ca să ne bată, dar nici eu n-am fost decât de două sau trei

Principala mea preocupare rămăsese totuşi şcoala. Nu-mi puteam permite ni pierd nopțile.

De când ajunsesem în ultimele clase de liceu, scăpasem de pisălogeala serală

tei, cu verificarea pregătirii lecțiilor pentru a doua zi. Eram însă conştiincios mbițios, încât continuam să fiu printre primii din clasă. Dar între timp căzuse Iță belea pe mine. Mama ținea morțiş să vorbesc perfect franțuzeşte. Cum

iile private cu o franțuzoaică, care mai mergea şi prin vecini, n-au dat

Şerban Rădulescu-Zoner

rezultatele scontate, mama a trecut la o alta metodă. M-a evacuat din propria-mi cameră, încât am ajuns să dorm în salon şi să-mi fac lecțiile în sufragerie, şi a închiriat-o unei franțuzoaice bătrâne, „madame Remondy". Nu-i lua bani, ci obligația ei era ca în fiecare seară, după ce venea din oraş de la alte meditații, să mă primească la ea şi să stea o oră şi mai bine de vorbă cu mine. Citeam cu voce tare din Corneille şi Racine, din Victor Hugo, Alfred de Vigny etc. şi comentam textele, evident în franțuzeşte. Nu făceam traduceri. Toate conversațiile se derulau în franceză. Adesea lăsam cărțile la o parte şi madame Remondy începea să-şi depene amintirile din tinerețe. Cum a fost la palatul prințului Radziwill, pe când era „dame de compagne" a nu mai ştiu cui, cum a fost la Lemberg, pe timpul ocupației oraşului de către Armata Roşie, gonită apoi de militarii lui Pilsudski ş.a. De la madame Remondy, cu amintirile ei din tinerețe, am aflat pentru prima oară despre războiul purtat de polonezi împotriva invadatorilor bolşevici ai lui Troțki. în sfârşit, duminicile, la masa de prânz, madame Remondy era o invitată permanentă a părinților, iar toată conversația se ducea în franceză. Astfel am ajuns să vorbesc fluent franțuzeşte, chiar mai bine decât în prezent, când mai fac câte o greşeală. Madame Remondy a stat la noi vreun an sau doi. Oricum, în ultima clasă de liceu am revenit în camera mea. Se apropia bacalaureatul şi aveam nevoie de linişte pentru a învăța.

Ultima mea vacanță de licean am petrecut-o ca de obicei la Predeal. Aceeaşi lume, aceeaşi atmosferă de voie bună, ca şi în anii trecuți. Valea Prahovei, cu localitățile ei climaterice, devenise un fel de oază de linişte față de atmosfera de ură şi violență din Bucureşti şi alte oraşe ale țării, cauzată de comunişti.

în prima parte a lui 1946, se desfăşurase în Capitală procesul intentat mareşalului Ion Antonescu şi altor colaboratori apropiați ai săi: profesorul Mihai (Ică) Antonescu, fost vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri şi titular ăl

portofoliului Afacerilor Străine, generalii Constantin (Piki) Vasiliu, fost subsecretar de stat la Interne, şi Constantin Pantazi, fost ministru al Apărării Naționale, Eugen Cristescu, care fusese şef al Serviciului Special de Informații (S.S.I.), Radu Lecca, fost comisar general pentru problemele evreieşti, profesorul Gheorghe Alexianu, fostul guvernator al Transilvaniei şi alți câțiva miniştri în timpul regimului răsturnat la 23 august 1944. Toți au fost acuzați de crime de război şi de a fi condus țara la dezastru. Dar din acelaşi lot de inculpați au mai făcut parte şi fruntaşii legionari împotriva cărora Antonescu luptase în zilele amintitei „rebeliuni" din ianuarie 1941 şi care, pentru faptele lor, mai fuseseră o dată condamnați, chiar în timpul dictaturii personale a „Mareşalului". Lumea s-a mirat de această mixtură. Peste 2-3 ani, o dată cu procesele politice pe bandă rulantă de la tribunalele militare, avea să se „obişnuiască" cu acest procedeu al comuniştilor. Securitatea trimitea în boxa acuzaților persoane care nu se cunoscuseră vreodată, fiind în schimb acuzați de a fi complotat împreună împotriva noului „regim al oamenilor muncii de la oraşe şi sate".

„Procesul Antonescu" fusese precedat de un altul intentat unor militari, în frunte cu generalul Nicolae Macici, condamnați pentru ororile petrecute la Iaşi, în Basarabia şi nordul Moldovei, ale căror victime fuseseră mai ales evreii.

A fost un destin

197

:est prim proces fusese aprobat, cu mici excepții, de opinia publică şi, cu atât ii mult, de populația evreiască. Unii mai ştiau câte ceva despre cele petrecute, r „dezvăluirile" din cadrul procesului, preluate cu lux de amănunte de către reaga presă, îi revoltaseră pe toți. Doar în ceea ce-1 priveşte pe Macici, condam-t la moarte şi a cărui pedeapsă fusese comutată de către rege în muncă silnică viață, părerile erau împărțite, deoarece unii ştiau, chiar şi eu din povestirile ei, după cum am amintit, că la Odessa, represaliile, în urma aruncării în aer lomandamentului Militar Român de către partizanii ruşi, fuseseră efectuate nemți, şi înainte de sosirea generalului, trimis totuşi de Antonescu să „facă ordine".

în prezent se ştie că judecarea „Mareşalului" a întârziat deoarece, după noscutul episod din după-amiaza zilei de 23 august 1944 şi preluarea ulterioară :elor arestați de către un grup de comunişti înarmați, conduşi de către Emil dnăraş, colonel N.K.V.D., acesta i-a predat pe unii, inclusiv pe Antonescu, /ieticilor pentru a fi transportați la Moscova şi anchetați la Lublianka. Dacă îgătirea procesului „Mareşalului" la Bucureşti a întârziat din aceste motive, r fi putut amâna şi procesul „Macici", încât să fie mai întâi judecați şi condam-Li

principalii vinovați şi ulterior „uneltele" acestora. Astfel s-au derulat eveni-jntele în Germania, dar şi în alte țări.

Inversarea de la Bucureşti nu a fost întâmplătoare, deoarece prin judecarea ii întâi a celor care se făcuseră efectiv vinovați de crime împotriva populației ile evreieşti s-a urmărit crearea unui curent de opinie cât mai ostil „Mareşalului" în acelaşi timp, favorabil comuniştilor, în încercarea acestora de a se prezenta ;pt portdrapel al umanismului şi al democrației. Oricum, în perioada respec-ă, evreii, cu excepția câtorva vârfuri ale elitei, precum W. Filderman, preşe-itele Federației Comunităților Evreieşti din România, rabinul şef Al. Safran, iva reprezentanți ai marelui capital, ca Auschnitt, Finckels ş.a., erau pe atunci ipatizanți ai F.N.D.-ului, fie ei oameni de cultură, liber profesionişti, negustori i simpli amploaiați. Era o reacție față de regimul antisemit precedent, cu atât i mult, cu cât cel instaurat la 6 martie 1945 era împănat cu evrei în diferitele e eşaloane.

în ceea ce priveşte judecarea „Mareşalului" şi a celorlalți din lotul de foşti imitări, dar nu şi față de legionarii „lipiți" intenționat de primii, de către ;anizatorii procesului, reacția opiniei publice a fost amestecată, cel puțin în sura în care am putut constata eu, nu din documente şi cărți citite ulterior, ci L cele trăite, în acele zile de mine.

Multora - mă refer la cei informați de ceea ce se petrecea în Europa, şi care veau spre Occident şi nu spre Rusia lui Stalin sau către țările cotropite de mata Roşie - li s-a părut inițial normală judecarea mareşalului Ion Antonescu itru faptul de a fi fost aliat cu Hitler, de a fi patronat un regim antisemit şi de L târât România într-un război cu consecințele sale cunoscute. Aceştia erau iuențați nu numai de procesul de la Niirenberg, dar şi de cele intentate unor neni politici care, forțați sau mai ales benevol, colaboraseră cu Germania 'Astă, precum mareşalul Philippe Petain, eroul de la Verdun din primul război ndial şi „colaboraționistul" de la Vichy în cel de-al doilea (condamnat la

Şerban Rădulescu-Zoner

moarte, pedeapsă comutată în muncă silnică pe viața de Charles de Gaulle) şi Fierre Laval, condamnat tot la moarte şi împuşcat în Franța (1945) sau Vidkun Quisling, executat în Norvegia (1945). Numele acestuia din urmă devenise pe arunci sinonim cu epitetul de „colaboraționist". Chiar şi executarea lui Benitto Mussolini (1945), fără a fi fost judecat, nu a fost dezaprobată, deşi pozele din ziare arătându-1 pe fostul dictator italian atârnat mort, cu capul în jos, ca şi amanta sa, Clara Petacci, nu au plăcut, provocând chiar o reacție de oroare, în fine regele Belgiei, Leopold III, considerat „colaboraționist", deoarece rămăsese la Bruxells în timpul ocupației germane şi nu luase calea exilului, precum procedase vecina sa, Wilhelmina a Olandei, fusese nevoit, la sfârşitul războiului,

să-şi abandoneze tronul timp de aproape cinci ani. La rândul său, Victor Emanuel III al Italiei, o marionetă a lui Mussolini, a fost obligat să abdice în favoarea fiului său Umberto II (1944) care a domnit doar doi ani deoarece, în urma unui referendum, majoritatea italienilor a optat în favoarea unei republici parlamentare.

La noi, situația era cu totul alta. După cum se ştie, Mihai I a condus grupul de generali şi oameni politici care au răsturnat dictatura conjunctural progermană de la Bucureşti, încât marea masă a românilor care-1 susțineau pe rege, ajuns între timp simbolul democrației şi al rezistenței anticomuniste, nu puteau să simpatizeze cu fostul dictator Ion Antonescu, chiar dacă regimul său fusese de dreapta şi declarat antibolşevic.

Țărănimea, pe de o parte, preocupată de a obține pământ, pe de alta, neputând uita anii grei petrecuți în timpul războiului din Rusia, soldat cu un eşec, a fost cel puțin indiferentă față de trimiterea în judecată a lui Ion Antonescu şi a celorlalți amintiți demnitari ai fostului regim.

Situația s-a schimbat într-o anumită măsură când, pe străzile Bucureştiului, comuniştii şi-au scos în stradă adepții, fanaticii, orbiți de demagogia acestora, inclusiv oportuniştii şi lingăii care urlau „moartea Antoneştilor", pe când procesul era în plină desfăşurare.

Am asistat şi eu la o asemenea manifestație. Şocul a fost cu atât mai mare, văzând o masă de oameni urlând „moarte", cu cât de-abia ieşisem din sala cinematografului ARO unde fusese o cu totul altă ambianță: concertul celebrului violonist Yehudi Menuhin, acompaniat de Filarmonica din Bucureşti, dirijată de George Enescu. Fost elev al lui Enescu, Menuhin, ajuns între timp o celebri- ; țațe, nu-şi mai văzuse de mult maestrul, din cauza războiului. Ca atare, când a avut posibilitatea a venit la Bucureşti, în primăvara lui 1946 şi, cu această ocazie, a dat mai multe concerte. Cum prețurile erau foarte piperate şi în momentul acela nu aveam suficienți bani în buzunar, nici timp să-i procur, căci biletele s-au vândut cu mare iuțeală, am intrat în sala ARO, după cum spun unii azi, pe „blat". împreună cu colegul meu de clasă Ion Glăvan, despre care am scris deja mai multe rânduri, m-am suit pe scara blocului care conducea la apartamentele de locuit, am sunat la o uşă şi am rugat o doamnă, care ne-a deschis, să ne permită să-i trecem prin casă pentru a putea coborî pe scara de serviciu. I-am explicat unde vrem să ajungem şi din ce motiv recurgem la acest subterfugiu. Am rugat-o

A fost un destin

rmlt şi am convins-o. Astfel am ajuns într-o curte interioară şi de acolo în culisele cenei, de unde 1-am auzit pe Menuhin interpretând primul concert pentru vioară i orchestră de Brahms. Pe solist îl vedeam din spate, pe dirijorul orchestrei, dică pe Enescu, din față. La sfârşitul concertului, am ajuns pe scenă, apoi în sală i am ieşit în stradă pe uşa principală, împreună cu cei care plătiseră biletele. >e la splendidul concert al lui Brahms şi de la Enescu, alături de Menuhin, m dat de răcnetele celor din stradă care cereau „moarte lui Antonescu". M-am igrozit. Era prima oară când vedeam şi auzeam o masă de oameni dezlănțuiți arând moartea unui om. Fără să vreau, în acele momente şi apoi în drumul meu :>re casă, mi-am amintit de două momente din vremea copilăriei mele, relatate

1 capitolele precedente: convorbirile telefonice ale bunicului cu „Ionel" şi vocea e la radio, în zilele „rebeliunii" legionare amenințând cu moartea pe Antonescu.

în atmosfera de ură contra „Mareşalului" şi a celorlalți din boxa de la Tribunalul Poporului", pe care comuniştii o întrețineau pe stradă, în adunări ublice şi prin presă, am mai fost la un concert al lui Yehudi Menuhin. De această ață, tot cu colegul meu Ion Glăvan, am intrat în sală, cu bilete şi pe intrarea rincipală. Aflasem de la mama că în cursul dimineților aveau loc repetiții anerale cu public, la prețuri rezonabile. Cum diminețile eram la şcoală, ne-am iat inima în dinți, ne-am dus la director şi i-am cerut permisiunea de a absenta e la şcoală. I-am spus, evident, motivul şi noi fiind „băieți silitori", el şi-a dat rordul. Astfel am avut ocazia să ascult concertul pentru două viori şi orchestră

2 Bach, soliști fiind Menuhin şi fostul său maestru, Enescu. Orchestra a fost irijată de Mihai Jora. George Georgescu avea, după cum am mai menționat nterdicție", fiind considerat de comunişti drept „fost hitlerist". Pare-se că ;hudi Menuhin, care auzise despre marele dirijor român sau poate îl şi cunos-tse, a fost mai mult decât contrariat. De unde şi până unde Georgescu nazist? upă cum s-a vorbit în lumea muzicală, revenirea ulterioară a aşa-zisului „nazist" eorgescu la pupitrul orchestrei, la începutul stagiunii obişnuite de concerte ; la Ateneu (între timp clădirea devenise din nou funcțională) s-a datorat evreului Menuhin". Am fost în sală la reapariția lui George Georgescu pe ena Ateneului. A fost un triumf. Pe când s-a îndreptat cu bagheta în mână 're pupitru, lumea, în picioare, 1-a ovaționat. Aplauzele nu se mai opreau, "unei, n-a dirijat „Filarmonica", de unde fusese „epurat", ci „Orchestra Radio", ^gilenții antifascişti" s-au împăcat greu cu ideea că cel pe care, până nu de uit, îl tot denumiseră „nazist" a revenit în mijlocul orchestrei pe care o condusese ai multe decenii.

în mai 1946, pe măsura derulării procesului intentat „Mareşalului" şi celor-.ți demnitari şi a continuării manifestațiilor comuniste, urlându-se „moarte", uiți şi-au dat seama că sentința fusese hotărâtă înainte ca inculpatul să fi apărut

fața instanței de judecată. Totodată, devenise clar, datorită modului în care liu Maniu, Dinu Brătianu ş.a. fuseseră interogați, în calitatea lor de martori,

respectivul proces avea şi o altă țintă, în afara judecării celor din boxa uzaților, anume cea de etichetare a celor care puseseră la cale răsturnarea de putere a lui Antonescu în aşa-zis susținători ai fostei dictaturi, deci acuzarea • de „colaboraționism".

Sentința, adică „moartea", pronunțată de „Tribunalul Poporului" pentru o mare parte dintre inculpați nu a surprins. Nu a mirat aproape pe nimeni, nici respingerea recursului de către Curtea de Casație, întrunită în „secțiuni unite". Totuşi, hotărârea celei mai înalte instanțe judecătoreşti nu fusese luată cu unanimitate de voturi. Nu cunosc precis numărul celor care se pronunțaseră în favoarea admiterii recursului, dar ştiu că doi prieteni ai tatei avuseseră curajul s-o facă: Alexandru (Țicu) Procop Dumitrescu, pe atunci încă preşedinte şi la A.M.A., şi Henri Zamfirescu. Ştiu chiar din relatarea acestuia din urmă care, de față cu mine, a povestit părinților mei cum s-a desfăşurat judecarea recursului. Lucrețiu Pătrăşcanu, care abolise mai de mult inamovibilitatea magistraților, avea curând să aibă „grijă" de cei doi. Au fost printre primii înalți magistrați „epurați".

După respingerea recursului, unii credeau că regele va comuta pedeapsa celor condamnați la moarte, în muncă silnică pe viață, după cum se întâmplase în cazul generalului Macici. Asemenea comentarii am auzit acasă sau de la prietenii mei care, până la urmă, repetau ce se vorbea prin casele lor. Contrar aşteptărilor, pedeapsa capitală nu a fost comutată în căzui „Mareşalului", al lui Mihai Antonescu, al generalului Constantin (Piki) Vasiliu şi al lui Gheorghe Alexianu. Conform prevederilor constituționale, propunerile de grațiere sau de comutare ale pedepselor trebuie făcute de Guvern, prin intermediul ministrului de Justiție, care şi contrasemnează respectivul decret, şi nu de către rege. Potrivit documentelor ieşite între timp la lumină, Pătrâşcanu se consultase în prealabil şi cu generalul sovietic Vladislav Petrovici Vinogradov. Ca atare cei care acum tot vorbesc pe la televizor de „patriotul", de „românul", de „democratul" Lucrețiu Pătrăşcanu manipulează doar naivii deoarece el a fost, de fapt, o victimă a regimului pentru a cărui înscăunare a pus serios umărul, în vremea cât Pătrăşcanu a fost ministru al Justiției, au avut loc primele procese politice despre care am scris şi voi mai scrie. Tot el, „juristul", „intelectualul", a anulat inamovibilitatea magistraților, transformând Justiția într-o unealtă a puterii

comuniste, în fine, în amintitul caz al propunerilor de comutare a pedepselor capitale, în cazul lui Ion Antonescu şi al celorlalți demnitari, s-a dovedit că era şi o slugă a sovieticilor. Da, Lucrețiu Pătrâşcanu va ajunge o victimă, dar a propriului său orgoliu, a sistemului pentru a cărui înscăunare a acționat fără preget şi a luptei pentru putere din propriul său partid. Şi cum la comunişti era obiceiul ca cel care câştigă să-1 lichideze fizic pe cel care a pierdut, i s-a aplicat şi lui „regula jocului", pe care Pătrăşcanu o cunoştea foarte bine din vizitele pe care le făcuse înainte de război în Uniunea Sovietică.

Conform celor hotărâte la „Partid" şi în Guvern, cei patru care, pe lista lui Lucrețiu Pătrăşcanu figuraseră de a fi executați, au fost împuşcați la Jilava, în ziua de l iunie 1946, după cum se ştie de mult din cărți şi ziare, şi, după cum auzisem eu atunci la radio. O dată ce, în acea perioadă mai circulau încă informații reale care nu erau date însă publicității, s-a aflat imediat, nu ştiu pe ce căi, că plutonul de execuție nu fusese alcătuit din soldați în termen, de teamă că aceştia ar fi putut să refuze împuşcarea unui mareşal, ci din câțiva gardieni comunişti

A(^t..„jact™

închisorii, care de-abia ştiau să folosească o arma de foc, încât Ion Antonescu a fost ucis din prima salvă. Tot atunci s-a vorbit că „Mareşalul" ar fi avut o tudine foarte demnă, pe când Mihai Antonescu ar fi început să plângă şi să îră iertare călăilor, în sfârşit, am mai auzit că Eugen Cristescu şi Radu Lecca fi fost programați inițial să fie împuşcați şi nu profesorul Gh. Alexianu, fostul vernator al Transnistriei, şi că cei doi scăpaseră de la moarte pentru că „ştiau ilte secrete", utile serviciilor de informații care ajunseseră în acea vreme subordinea, adaug eu acum, comunistului de rang înalt şi om al Moscovei, iii Bodnăraş.

Pe când ajunsesem şi eu la Jilava, în 1960, Radu Lecca se mai găsea acolo, infirmerie (spitalul penitenciar era pe atunci la „Văcăreşti"), cu un picior putat, fiind uneori „vizitat" şi „tras de limbă" de către securişti. Mi-au spus . deținuți politici pentru că, în ciuda eforturilor temnicerilor ca totul să se reacă în cel mai mare secret, mai aflam şi noi câte ceva, cu mare întârziere şi n mijloacele de comunicare specifice nouă, puşcăriaşilor, despre care voi scrie un alt prilej, în fine, puținele documente din epocă, accesibile azi, şi unele rări publicate în ultima vreme, atestă faptul că Eugen Cristescu, în stare de st, începuse să colaboreze cu noii şefi ai S.S.I. Dacă ar fi fost executat o dată ,,mareşalul" ar fi intrat cu o parte din „secrete" în mormânt, ceea ce ar fi fost .tra productiv viitoarelor planuri ale Securității.

Vestea executării „Mareşalului" nu a provocat în epocă „revoltă", cel puțin ercurile în care mă învârteam eu, inclusiv la „Clubul P.N.L.", ci compasiune, considerat o victimă a propriilor sale greşeli şi, mai ales, a vremurilor tulburi are condusese țara. în acest fel a fost interpretat şi gestul lui Maniu de a-i fi mâna lui Ion Antonescu, după ce îşi încheiase depoziția de martor, în cursul cesului. Acest gest omenesc al lui luliu Maniu a fost imediat exploatat în sa comunistă pentru a-1 împroşca pe preşedintele P.N.Ț. cu epitetele de scist", „hitlerist" şi „colaboraționist". Unul din jurnaliştii specializați în nenea diversiuni este actualul „domn profesor" de la PRO TV. Superiorul sului de la „Scânteia" din acea vreme, Sorin Toma, „demascator" de fascişti ginari, şi-a adus aminte, după o vreme, că era evreu şi a emigrat. Când din 7 Brucan devenise un „dizident programat", i-am auzit vocea lui Sorin Toma, Europa Liberă", criticându-1 pe Ceauşescu. „Devenise" şi el „un democrat", nu în România, ci în Israel.

Timp de decenii, în discursurile mai marilor zilei, în cărți, manuale şcolare irsuri universitare, Ion Antonescu şi regimul în fruntea căruia s-a aflat au caracterizați cu aceleaşi epitete folosite de „Scânteia" în 1946. Când discursul tic al lui Ceauşescu, în afară de comunist, devenise din motive conjuncturale ționalist, a început „opera" de „reconsiderare" a „Mareşalului"; încet, încet, ubtilitate şi cu ordin de la Secția de propagandă a C.C. al P.C.R. Ceauşescu, în discursurile sale, nu 1-a „reabilitat" niciodată pe Antonescu, i-a pus pe alții să o facă. Dacă în anii groteşti, aparatnicii creau „cultul onalității" lui Nicolae Ceauşescu, considerându-1 drept eroul care a continuat ius la perfecțiune ceea ce începuseră să înfăptuiască la un loc Ştefan cel Mare,

Serban Rădulescu-Zonpr

Mihai Viteazul, Tudor Vladimirescu şi Cuza Vodă, se scoteau pe „uşa din dos", cărți în care Antonescu să fie „vorbit de bine".

Principala portavoce din România ajunsese istoricul ieşean Gheorghe Buzatu, în prezent uns senator de fostul „lăudător" al lui Ceauşescu, Corneliu Vădim Tudor, iar în străinătate şi în țară de „curiosul" om de afaceri şi aşa-zis istoric losif Constantin Drăgan. „Opera" de reabilitare „subtilă" şi neoficială a lui Antonescu, din acea perioadă, avusese două ținte. Prin prezentarea „Mareşalului" drept un patriot, un adversar al Rusiei, un om integru, dar şi foarte sever, în vederea păstrării ordinii şi disciplinei, ceea ce a şi fost, punându-se în schimb surdina pe caracterul antisemit al regimului şi pe alianța cu Germania nazistă, s-a urmărit ca populația, printr-o nouă spălare a creierelor, să ajungă a-1 compara pe Antonescu cu Ceauşescu, cu o singură deosebire. Primul a ajuns să fie un înfrânt, pe când cel de-al doilea un victorios apărător al independenței României. A doua țintă a fost cea de a prezenta „prostimii" avantajele dictaturii personale,

aşa-zis în „binele țării", în opoziție cu avatarurile regimurilor democratice din Occident.

Ceauşescu „s-a dus" în condițiile bine cunoscute, „lăudătorii" au rămas, acaparând, până nu de mult, ecranele televizoarelor cu scopul creării unui curent de opinie naționalist, de fapt antidemocratic şi antioccidental. în sfârşit, cum în prezent nu mai există oprelişti, reabilitarea lui Antonescu, cu „voie de la poliție" din trecutul apropiat, s-a transformat în crearea unui mit al „Mareşalului", la această nouă „operă" contribuind, în afara foştilor „istorici de serviciu", atâția câți au mai rămas, mai ales foştii lăudători în versuri ai lui Ceauşescu, ajunşi acum senatori, „justițiari" şi „formatori de opinie". Dacă scopul urmărit 1-am înțeles şi 1-am menționat mai sus, în schimb nu-mi pot explica de unde le vin banii. Căci o asemenea manipulare de anvergură costă, iar banii nu pot proveni din stiloul lui Corneliu Vădim Tudor, după cum susține el adesea la tribuna Parlamentului sau din volumele de versuri ale lui Adrian Păunescu, pe care le tot arată pe la emisiunile sale, când la „PRO TV", când la „Antena l" şi în ultima vreme, la „Realitatea T. V". Este nevoie de mult mai mulți bani. Care este sursa?

Cred că s-ar fi învârtit în mormânt osemintele „Mareşalului" dacă nu ar fi fost incinerat, ca răspuns la sacrilegiul de a-i fi fost ridicate statui tocmai de către cei care, până nu demult, cântaseră osanale lui Ceauşescu, unul dintre cei care în 1946 ceruseră pe străzi, „cu ură proletară", „moartea lui Antonescu".

Spre sfârşitul vacanței liniştitoare de la Predeal din vara lui 1946, şi-a făcut apariția, într-o bună zi, Catinca Ralea. Venise de la Sinaia sa-şi ia rămas bun de la noi, căci urma să plece curând în Statele Unite. Tatăl său fusese numit ministru plenipotențiar al României la Washington. Cred că venise la Predeal mai ales pentru Lulu Ivanovici, partenerul ei preferat la „ceaiurile" noastre din Bucureşti. „La întoarcere să-mi aduci o cravată americană, dintre cele mai moderne", i-am spus Catincăi la despărțire. „S-a făcut! N-am să uit", m-a asigurat ea. Aveam s-o revăd pe Catinca Ralea după 16 ani. N-a stat ea atâta vreme în America, ci eu aveam curând să dispar din Bucureşti, urmărit fiind de Securitate, care până la urmă m-a prins şi, după „obişnuita" anchetă, m-a aruncat în puşcărie.

A (ncl nii rlvst-irl

203

Reîntors în toamna lui 1946 la Bucureşti, mândru că eram în ultima clasa de

:eu, am dat din nou de o atmosferă agitată. Se terminase cu Antonescu şi

icepuseră violențele, nu numai verbale, ci şi la propriu, ale comuniştilor con-

a țărăniştilor şi liberalilor. Se apropiau alegerile. Mergeam adesea la „Clubul
neral", unde se vorbea despre comportamentul brutal al echipelor de şoc comu-
ste şi al autorităților, mâi ales în provincie. Am participat, după cum am amintit,
lipitul, pe timp de noapte, al afişelor electorale, în rest, dimineţile la liceu,
r după-amiezele de la sfârşitul săptămânii, la cinema şi, mai ales, la „ceaiuri".
u-mi plăcea că fetele din cercul meu, fiind de aceeaşi vârstă cu mine sau chiar
va mai mari, se uitau la băieți tot mai „mari". Amintiții parteneri de dans ai
?rişoarei mele de la „ceaiul" din toamna lui 1941, ce a avut loc acasă la mine,
ir la care eu am fost doar spectator, căci eram doar un puşti de 12 ani, ajunseseră
•eferații fetelor, care continuau totuşi să mă invite la sindrofiile lor, ca şi în
di precedenți. Acestei situații de inferioritate i-am pus capăt încă în vara lui
46, la clubul A.M.A. de pe malul lacului Herăstrău. Acolo apăruse, împreună
fratele ei ceva mai vârstnic, dar tot mai tânăr decât mine, o fată drăguță, cu
:ire foarte atrăgătoare, cu ochi frumoşi negri ca şi părul, împletit în două cozi.
numea Dină Georgescu. Am invitat-o într-o după-amiază la cinema împreună
fratele ei. La „Excelsior", pe „Academiei", era un film cu Rita Hayworth. Au
nit amândoi. După un timp am invitat-o numai pe ea. Era flatată că-i face
rte un băiat din ultima clasă de liceu. Mie îmi plăcea tot mai mult, deşi mai
irta încă şosete, dându-şi în schimb aere de a fi cu mult mai „mare" decât era
realitate, într-o zi, pe înserate, conducând-o spre casă, m-a luat cu nonşalanță
braț. Eram în plin centrul oraşului. Am tresărit, nu de emoție, ci de teamă.
i că mă vede vreun cunoscut, mă gândeam eu, mă fac de râs, la braț cu o fată
rtând încă şosete. Au venit după o vreme ploile, frigul şi Dina nu mai purta
sete. Am luat-o apoi cu mine la „ceaiuri". Dina era încântată că am
:rodus-o în cercul meu, cu fete şi băieți mai „mari" decât ea. La vârsta noastră
atunci toți voiam să părem mai „mari" decât eram în realitate şi cât mai

lancipați.

încă de când făcusem cunoştință cu Dina şi fratele ei aflasem că erau membrii VI.A., deoarece tatăl lor, Mircea Georgescu, era avocat în Bucureşti şi fost jfesor universitar la Facultatea de Drept din Cluj. Părinții lor se stabiliseră în pitală, în urma „Dictatului de la Viena" din 1940. Despre bunicul ei, marele arie transilvănean Ion Lupaş, Dina nu mi-a vorbit. Pe vremea aceea nu era .ceiul să te lauzi nici cu părinții, nici cu bunicii. Am aflat că fata pe care o toscusem în 1946, purtând încă şosete albe, era nepoata lui Ion Lupaş de-abia 1967, la Institutul de Istorie „Nicolae lorga", când ajunsesem coleg cu doamna irina Vlasiu, soția cunoscutului sculptor cu acelaşi nume şi soră cu doamna rtensia Georgescu, mama Dinei.

Mai la şcoală, mai la cinema şi la „ceaiuri" la braț cu Dina Georgescu, mai la lubul Liberal" zilele treceau repede şi astfel am ajuns în preajma alegerilor 19 noiembrie 1946. Crăpăm de ciudă că nu am dreptul să votez. Peste şase i urma să împlinesc 18 ani, dar chiar dacă i-aş fi împlinit înainte de alegeri tot nu aş fi putut vota, căci pe atunci majoratul era la 21 de ani. Ca să mă consoleze, mama mi-a promis că va vota după dorința mea, adică cu liberalii. Tata care nu era membru al nici unui partid, după cum nu fusese nici în perioada interbelică, ne-a spus că el îi preferă pe țărănişti, deşi doi prieteni buni de ai lui, despre care am scris, candidau pe listele P.N.L.: Eugen Neculau şi Costel Tătăranu. Ce-i drept, nu la Bucureşti, unde urmau să voteze părinții mei; primul, în mod cert, la Botoşani, iar cel de-al doilea, cred, că la Râmnicu-Sărat. După cum am mai scris, ambii aveau să ajungă curând în puşcăriile lui Gheorghiu-Dej.

Chiar în ajunul zilei alegerilor, a fost dată publicității sentința Tribunalului Militar Bucureşti în procesul intentat membrilor aşa-ziselor organizații subversive „Sumanele Negre" şi „Haiducii lui Avram lancu", care ar fi acționat sub o comandă centrală, denumită „Mişcarea Națională de Rezistență", în fruntea căreia s-ar fi aflat generalul Aurel Aldea, unul dintre principalii sprijinitori ai regelui Mihai în evenimentele de la 23 august 1944 şi fost ministru de Interne în primul guvern condus de generalul Constantin Sănătescu. încă de pe atunci intrase în conflict cu comuniştii care folosind grupuri de bătăuşi au încercat şi chiar au reuşit în unele cazuri să-şi impună propriii lor primari, mai ales, în mici localități din provincie. Printre cei condamnați în acest proces, dar în contumacie, s-au aflat liberalii din generația tânără, Mihai Fărcăşanu şi Vintilică Brătianu.

Noi, elevii şi studenții, eram entuziasmați, în sfârşit, a început rezistența armată împotriva sovietizării României. Eu cel puțin eram influențat în a face

asemenea aprecieri de cele câteva filme pe care le văzusem despre rezistența franceză împotriva ocupanților nazişti. Am fost cu toții bucuroşi că agenții lui Teohari Georgescu nu reuşiseră să pună mâna pe Mihai Fărcăşanu şi Vintilică Brătianu. Nu ştiu dacă în acel moment se mai aflau ascunşi în țară sau dacă reuşiseră să părăsească clandestin România. Cu câteva luni înainte, la finele lui iunie, afasem despre refugierea în străinătate a generalului Nicolae Rădescu, căruia comuniştii îi puseseră gând rău. în urma unui aranjament între misiunea diplomatică britanică de la Bucureşti, care îl „adăpostise" pe fostul prim-ministru, începând din 6 martie 1945, şi guvernul Petru Groza care garantase libertatea „generalului", acesta revenise la domiciliul său din Bucureşti, pe strada Clopotarii Vechi, la numărul 4. Englezii au ieşit astfel din încurcătura în care se băgaseră la 6 martie, adăpostindu-1 pe Rădescu, cu scopul salvării aparenței şi, prin acordul cu guvernul lui Groza, s-au „spălat pe mâini". Iar comuniştii, aşa cum obişnuiau, nu aveau să se țină de cuvânt. Conform unei expresii mult folosite în timpul dictaturii de mai târziu, nu sosise încă „momentul politic" al arestării şi condamnării generalului. Măsurile preliminare fuseseră însă luate. El se afla „liber" la el acasă, dar sub continua supraveghere, pe față, a copoilor lui Teohari Georgescu. Era de presupus ce va urma.

Generalul Nicolae Rădescu locuia în acea vreme la nepoata sa Henrieta, născută Sachelarie şi căsătorită cu avocatul Nicolae Şerbănescu, despre care am mai scris când m-am referit la „Amicii Predealului" şi pârtiile de schi din localitate, în perioada domiciliului său supravegheat, „generalul" avea obiceiul să dejuneze zilnic la o altă nepoată, soră cu Henrieta, la Aura Sachelarie,

Dcat şi secretar general al A.M.A., adesea amintită de mine. Aurei Sachelarie, care am cunoscut-o şi eu, i se adresa tata de fiecare dată pentru a obține o neră la Predeal, unde îmi petreceam vacanțele de iarnă şi de vară.

După cum se vorbea pe atunci, Rădescu, un general scos din cadrele armatei guvernul Groza, nu mai avea maşină la dispoziție şi ajusese să meargă zilnic ,dejun" chiar cu automobilul „Siguranței", împreună cu „copoii" care îl ;ptau afară în stradă, până ce „dejunul" se încheia, apoi îl readuceau acasă, crease acest obicei şi totul „funcționa bine", din punctul de vedere al Curantei", până într-o bună zi, când „generalul" a intrat pe uşa din față şi a t pe cea din dos, unde îl aştepta un alt automobil cu avocatul Barbu Niculescu, 21-a dus direct la un aerodrom în zona Cotrocenilor, şi de acolo, cu un avion cial pregătit, în Cipru.

Vestea aterizării avionului cu Nicolae Rădescu, la Nicosia, am auzit-o la dio Londra". Restul poveştii de mai sus am aflat-o de la tata, care, la rândul , o cunoştea de la amicul său juristul Ovidiu Sachelarie, frate cu amintitele ă

nepoate ale generalului. Amintirile mele de atunci le-am verificat stând 'orbă cu cei doi fii ai avocatului Nicolae Şerbănescu, pe care-i cunoscusem la ieal, în timpul copilăriei: „Sandi", actualul profesor doctor Alexandru jănescu, şeful clinicii de neurologie de la Spitalul Colentina, şi „Gigi", nerul Gheorghe Şerbănescu. Ne-am revăzut, după mai bine de cinci decenii, jntextul în care eu, în calitate de parlamentar, cerusem pentru prima oară în iul Camerei Deputaților aducerea în țară a osemintelor generalului Nicolae eseu şi reînhumarea lor cu onoruri militare, în sfârşit, din cartea profesorului i C. Giurescu, intitulată Guvernarea Nicolae Rădescu, publicată în 1996 şi care onține „povestea" de mai sus, căci nu-şi avea loc în economia lucrării, am , la rândul meu, trei detalii: generalul Nicolae Rădescu a părăsit România ua de 17 iunie 1946, cu un avion bimotor „Savoia Marchetti" pilotat de tantul maior Spuză.

[n epocă, refugierea generalului Rădescu în Occident pentru a continua J politică împotriva comunizării României a produs mare vâlvă în Bucureşti, procesul aşa-ziselor „Sumane Negre" etc.

^.cum, în urma cercetărilor efectuate privind instaurarea comunismului în ânia, mi-am dat seama că atunci, în 1946, fusesem un naiv crezând că, idevăr, se pusese la cale o rezistență în forță coordonată de la centru de răii şi oameni politici contra sovietizării țării. Nu am efectuat investigații nd procesul „Sumanelor Negre", ci mi-am aplecat atenția asupra altora, iare răsunet în 1948 şi 1949. Am şi publicat două studii, bazându-mă pe mente din Arhiva S.R.I. şi din fondul „C.C. al P.CR.-Cancelaria", aflat la fele Naționale. Din documente cât şi din propria-mi experiență, pe care descrie într-un alt capitol, am tras concluzia că anchetele Siguranței şi or ale Securității porneau de la unele realități pe care anchetatorii le foloseau u a obține, prin mijloace sălbatice, declarații adesea aberante din partea îtaților, conform celor hotărâte în prealabil de superiori. Totodată, potrivit iaşi tactici şi prin folosirea aceloraşi mijloace de presiune, erau introduşi

Şerban Râdulescu-Zonpr

în lotul de inculpați persoane care nu aveau nici o legătură cu realitățile de la care pornise inițial ancheta, scopul fiind distrugerea, cu orice preț, a elitelor româneşti. Pornind de la aceste concluzii la care am ajuns, repet, pe baza documentelor cercetate, sunt întru totul de acord cu afirmația profesorului englez Dennis Deletant care, în cartea sa intitulată România sub regimul comunist, susține că „Mişcarea Națională de Rezistență" a fost „un tigru de hârtie", ocupându-se mai mult cu producerea şi răspândirea unor materiale de propagandă anticomunistă. De la această realitate şi până la organizarea unei reale mişcări de rezistență armată este un drum lung, care fusese „plănuit" în

birourile Ministerului de Interne şi „construit" în beciurile acestuia de anchetatorii care obțineau de la cei anchetați cele dorite, prin mijloacele lor specifice. Nu vreau, prin cele afirmate, să diminuez meritele de militanți anticomunişti ale lui Mihai Fărcăşanu şi Vintilică Brătianu. Cred însă că cei doi au fost „lipiți" de către regizorii procesului lui Aldea celor care, din spirit de vendetă, acționaseră în Ardeal contra unor unguri foşti hortyşti, pentru a intimida astfel „tineretul liberal", pe atunci „detaşametul dur" în toate manifestațiile şi demonstrațiile stradale ale P.N.L.

Oricum, anunțarea prin ziare şi posturile de radio a amintitei sentințe, chiar în ajunul zilei alegerilor, a avut un scop clar, cel de intimidare a electoratului național-țărănist şi liberal. Tactica comuniştilor nu a reuşit, după cum nici toate brutalitățile şi ilegalitățile de pe la secțiile de votare (bătăi, furtul urnelor şi înlocuirea cu altele cu voturi ştampilate pe sigla Blocului Partidelor Democratice, alianța electorală care grupa nu numai partidele din fostul F.N.D., ci şi pe liberalii oportunişti ai lui Gută Tătărescu, falsificarea unor rezultate la nivelul secțiilor de votare) nu au dat greş. Nu intru în detalii deoarece toate acestea sunt în prezent bine cunoscute de către cei care îşi mai apleacă ochii pe câte o carte. Totodată, eu îmi aştern pe hârtie amintiri şi mărturii şi nu repet ceea ce eu însumi am scris în ultimii zece ani.

Inițial, după ziua alegerilor, mulți români, aşteptau cu nerăbdare rezultatele. De la bun început toată lumea a fost intrigată de întârzierea publicării rezultatelor. De-abia după cinci zile au fost comunicate primele rezultate parțiale, inclusiv ale celor din Bucureşti. Decepția a fost mare, iar pe măsură ce au început să circule informațiile despre modul grosolan în care au fost falsificate rezultatele, decepția s-a transformat în revoltă, exprimată public în ziarele oficioase ale P.N.Ț. şi P.N.L. De-abia peste încă două zile au apărut în ziare rezultatele aşa-zise definitive. Mai revoltătoare decât cele preliminare. Toată lumea vorbea încă din acele zile despre un fals de mari proporții. Azi nimeni nu mai îndrăzneşte să vorbească sau să scrie, inclusiv „istoricii de serviciu" de ieri, despre strălucita victorie în alegeri a „poporului muncitor" în frunte cu comuniştii. Dovezile documentare sunt zdrobitoare, iar cenzură în prezent, nu mai există. Se ştie acum, şi am afirmat-o la rândul meu în scris, că la aflarea rezultatelor reale ale alegerilor, în ciuda matrapazlâcurilor de pe la multele secții de votare de prin provincie, „nebunia a pus stăpânire pe toți guvernanții, în frunte cu Teohari Georgescu". Ca atare, acesta din urmă, în ultimă instanță răspunzător de

A fost un destin

rganizarea alegerilor, s-a dus la ambasadorul sovietic Serghei Ivanovici lavtaradze, care i-a dat dispoziții să inverseze cifrele.

în urma marelui fals electoral, Mihai Romniceanu şi Emil Hațieganu au emisionat imediat din guvern, iar țărăniştii şi liberalii nu au recunoscut îzultatele oficiale, încât puținii lor deputați „aleşi" nu aveau să participe la ;dințele Parlamentului, care şi-a deschis lucrările la l decembrie.

în urma alegerilor, guvernul Petru Groza şi-a păstrat aproape vechea jmponență. S-a remarcat doar o rocadă majoră căreia nu-mi mai amintesc acă i s-a acordat pe moment atenția cuvenită, şi o surpriză, mai ales pentru milia mea. Rocada a constat în înlocuirea liberalului Petre Bejan din fruntea [misterului Economiei Naționale cu Gheorghiu-Dej, prim-secretar al P.C.R., numirea la „Comunicații şi Lucrări Publice" în locul acestuia din urmă a Autistului" Gheorghe Vântu. Surpriza pentru noi a constat în faptul că ministrul

parării Naționale a ajuns... fratele bunicii, generalul de corp de armată Mihai iscăr. Se întorsese din prizonierat, încă în a doua jumătate a lunii iunie 1945,

fruntea celei de-a doua divizii de „voluntari" alcătuită pe teritoriul U.R.S.S. ivizia s-a numit „Horia, Cloşca şi Crişan", iar adjunctul politic al generalului iscăr a fost Walter Roman, tatăl lui „Don Pedro", până în mai 2001 preşedinte

Partidului Democrat, înscăunat prim-ministru de Ion Iliescu la 26 decembrie 89 şi debarcat tot de acesta, în urma mineriadei din septembrie 1991.

S-a comentat mult în lumea bucureşteană gestul fratelui bunicii, fost erou cotul Donului şi recunoscut ca atare de întreaga armată română, de a fi acceptat prizonierat preluarea unei divizii, considerate ca şi prima, adică „Tudor adimirescu", o unealtă a Moscovei. Noi, membrii familiei, eram cu atât mai nsternați cu cât cunoşteam gestul său, menționat pe larg în capitolul prece-nt, anume de a fi salvat, în ultimul moment, de prizonierat pe fratele mamei nu pe soțul propriei sale fiice.

După sosirea sa la Bucureşti, mama 1-a invitat într-o zi la dejun, cu atât mai

ilt cu cât sora lui şi, totodată, mătuşa mea Virginica, care nu prea mai avea jloace pentru o viață convenabilă la Targu Jiu, îşi închinase casa şi locuia la în apartamentul din strada Măria Rosetti, încă din timpul războiului. Evi- it că în timpul dejunului atât tata, cât şi fratele mamei, Leon, i-au pus cu o imită delicatețe întrebarea cum de a trecut de partea ruşilor, acceptând să ia comanda Diviziei „Horia, Cloşca şi Crişan". Ne-a dat un răspuns plauzibil

moment, care însă cred că nu a satisfăcut întru totul pe careva. Ne-a povestit

n timpul prizonieratului foştii comandanți de mari unități avuseseră un regim

i/ilegiat. Nu fuseseră trimişi într-un lagăr oarecare, cu un regim de-a dreptul

mân, precum ofițerii de rang inferior printre care şi ginerele său, căpitanul

2orghe (Gigi) Popovici, ci într-o vilă evident sub pază, în apropiere de

scova. A stat acolo cu generalii Mazarini şi Sion, şi cu alți comandanți de

"i unități, inclusiv cu feldmareşalul german Friedrich von Paulus. Cât România

ist în stare de război cu Uniunea Sovietică, susținea fratele bunicii, nici el,

un alt general român sau chiar colonel, nu a cedat la ademenirile sau

siunile comuniştilor din România, aflați la Moscova, de a prelua comanda

Şerban Rădulescu-Zoner

unei divizii de voluntari români, alcătuită din prizonieri. Astfel se explică faptul că la comanda Diviziei „Tudor Vladimirescu" a fost pus N. Cambrea, plecat pe frontul de răsărit cu gradul de maior, reîntors din Rusia în fruntea amintitei divizii, cu grad de colonel şi avansat în timpul campaniei din Ungaria, general de brigadă. Fratele bunicii, conform justificării sale, s-ar fi decis să preia comanda celei de-a doua divizii proiectate, după ce Walter Roman i-ar fi pus pe masă ziarele româneşti cu proclamația regelui Mihai din 23 august, cu diversele comunicate privind întoarcerea armelor împotriva ocupanților germani şi, cu începerea campaniei armatei române pentru eliberarea Transilvaniei de nord. El a mai susținut, tot atunci la noi la dejun, dar şi cu alte prilejuri, că şi ceilalți doi generali români căzuți prizonieri la cotul Donului ar fi urmat să se întoarcă la comanda altor divizii şi, dacă până la urmă nu 1-au urmat, s-a datorat faptului că, între timp, războiul din Europa s-a încheiat. De altfel, şi el cu divizia sa au ajuns în România după încheierea conflagrației, încât nu a mai apucat să fie trimis pe front. Mai ştiu că, cel puțin față de noi, a declarat tot timpul că este fidel regelui, în calitatea acestuia de comandant al Armatei Române. Atunci, ca şi acum, consider, o dată ce i-am cunoscut firea şi trecutul, că fusese sincer în explicațiile sale. Mai adaug, fără a încerca să-i iau apărarea că, spre deosebire de Divizia „Tudor Vladimirescu", care şi după revenirea ei de pe front a continuat să existe, constituind o mare unitate militară la dispoziția comuniştilor, jucând un rol important şi în timpul loviturii de stat de la 30 decembrie 1947, Divizia „Horia, Cloşca şi Crişan", curând după venirea ei în țară, a fost desființată, în concluzie, cred că până la un punct fratele bunicii a fost mai întâi naiv, iar odată reîntors în țară, a ajuns să fie manipulat şi şantajat. Oricum, la 23 decembrie

1947, deci exact cu o săptămână înainte de abdicarea forțată a regelui Mihai, generalul Mihai Lascăr a fost demis din fruntea Ministerului Apărării Naționale şi înlocuit cu comunistul şi agentul N.K.V.D., Emil Bodnăraş. Este clar că pentru lovitura de stat ce se punea la cale generalul Lascăr, un vechi ofițer al „armatei regale", nu era considerat un om de încredere.

Chiar dacă comentariile din familie au continuat şi, cu atât mai mult în afara ei, mai ales după ce fratele bunicii a ajuns ministru, raporturile dintre ai mei şi ai lui au rămas aceleaşi, ca în timpul războiului. Fratele mamei a continuat să-1 admire pe unchiul său pentru comportamentul acestuia pe frontul de răsărit, rămânându-i totodată recunoscător că-1 salvase de a nu ajunge captiv la ruşi, iar „generalul", la rândul său, nu a uitat că pe vremea când el se afla pe front: mama a stat tot timpul lângă fiica sa, Mihaela, aducându-i cei mai buni medici pe când aceasta s-a zbătut între viață şi moarte, în urma unor complicații după ' naşterea primului ei copil.

Aş fi lipsit de obiectivitate dacă n-aş recunoaşte că pe vremea când Mihai Lascăr a fost în fruntea Ministerului Apărării Naționale s-au făcut, la presiunea comuniştilor, mari epurări în corpul ofițeresc al armatei. Nu au fost primele. Acestea începuseră imediat după instaurarea guvernului Petru Groza la putere. Tatăl amicului meu Vlad, adică colonelul Radu Davidescu, fostul şef al cabinetului militar al „Mareşalului" fusese dat afară din armată la 8 martie 1945, adică la

A fost un destin

iuă zile după ce Groza s-a văzut prim-ministru. Deşi fost demnitar antonescian, n-a ajuns însă să fie condamnat de „Tribunalul Poporului" drept criminal de îboi. Motivele? Mi le-a destăinuit chiar fiul său. Mai întâi, colonelul Radu ividescu 1-ar fi determinat pe „Mareşal" să nu ordone executarea unor tnunşti. Acum, când cunosc respectiva perioadă atât ca martor, cât şi ca istoric, =st motiv nu mi se pare credibil. Comuniştii nu şi-au menajat nici „tovarăşii drum". Toți demnitarii tătărescani au ajuns până la urmă la Sighet, în frunte Gută. Erau ei să salveze de la închisoare un fost demnitar antonescian? , cel puțin, mă îndoiesc. Al doilea motiv pe care mi 1-a relevat prietenul meu, ad Davidescu, îl consider cu adevărat real. Tatăl său, în calitatea pe care o usese, ajutase comunitatea evreiască în acea vreme, într-adevăr, evreii nu :ă. N-au uitat pe nici un criminal nazist, urmărind până în America de Sud pe torii holocaustului, n-au uitat nici pe cei care i-au ajutat în timpurile de restrişte, le-au purtat recunoştință.

Colonelul Radu Davidescu n-a ajuns, ca atare „criminal de război" şi nici în nniță, în schimb, dat afară din armată şi lipsit chiar şi de o pensie, a devenit car. Nu imediat, deoarece o scurtă vreme a mai existat „Cartea Românească", ică una dintre cele mai mari edituri şi tipografii, iar „Cartea Românească" ;emna în bună măsură familia Razidescu. Colonelul Davidescu era căsătorit una dintre cele trei surori Razidescu.

Editarea şi tipărirea de cărți de către familia Razidescu aveau o lungă diție, din secolul al XlX-lea. Carol Razidescu din acea vreme s-a asociat cu rarul Sfetea, cumnatul lui George Coşbuc. în perioada interbelică a intrat în îastă afacere şi Nicolae Jonițiu şi, astfel, s-a născut Societatea Anonimă „Cartea mânească", marii acționari fiind cele trei familii şi „Banca Românească", itrolată de liberali. Dar în 1948, prin legea „naționalizării", a dispărut „Cartea mânească" şi, ca atare, şi colonelul Davidescu a rămas fără nici un venit, iar s cest context s-a făcut văcar. Din puținii bani pe care îi avea strânşi a cumpărat uă vaci şi pleca zilnic cu ele la păscut pe pajiştea din spatele crematoriului enuşa". Seara le aducea acasă la el, pe Calea Şerban Vodă, le mulgea, iar >tele şi brânza le vindea pe la locuitorii din zonă. Astfel şi-a petrecut ultimii i din viață cel care fusese cândva şeful cabinetului militar al mareşalului Ion itonescu, „conducătorul" României în anii războiului.

Viața generalului Mihai Lascăr, rămas în istorie ca un erou pe frontul de ărit, a luat un alt curs la sfârşitul războiului, unul ascendent şi nu descen-nt. După cum am menționat nu a fost dat afară din armată, ci, obligat de nunişti, a dat el afară pe alții. Uneori, în măsura în care a putut, a mai şi ferit unii de epurările comuniste, în ceea ce mă priveşte, ce-i drept, nu el, ci fiica

şi-a riscat libertatea, ajutându-mă în mod nemijlocit, pe când Securitatea sa să mă urmărească.

La finele lui 1946, pe când fratele bunicii ajunsese ministru, nu-mi puteam hipui că doar peste doi ani viața mi se va schimba radical. Deocamdată eram ilțumit că sunt în ultima clasă de liceu şi în curând o să-mi văd visul cu ochii, ;la de a fi student, între timp mă duceam cu „descoperirea mea frumoasă",

l Şerban Rădulescu-Zoner

Dina Georgescu, la cinema şi, mai ales, la „ceaiuri" care continuau, mergeam totodată şi la „Clubul P.N.L.", cu atât mai mult cu cât tocmai în preajma prăbuşirii „partidelor istorice" ajunsesem să am şi eu o „funcție", de care eram foarte mândru. Dinu Zamfirescu intrase în comitetul pe țară al organizației liberale de elevi, în locul său ajunsese fostul meu coleg de la clasa de pian a

Manyei Botez, Alexandru (Sandu) Missirliu, iar eu devenisem secretarul aceleiaşi organizații. Eram deci în „comitet" şi în acelaşi timp, păstrătorul arhivei.

De altfel, se reorganizase în aceeaşi perioadă şi conducerea Tineretului Liberal, în ansamblul ei. în urma „dispariției" preşedintelui, adică a lui Mihai Fărcăşanu, se constituise o conducere colectivă alcătuită din 15 persoane, printre care amintesc pe Radu Vălsănescu, Gil Mănescu, frații Radu şi Toma Câmpeanu, Paul Dimitriu, Dan Lăzărescu, frații LV. şi V.V. Săndulescu ş.a. Toți au ajuns după un timp, mai scurt sau mai lung, în închisori, puțini nu au cedat, pe când se aflau în libertate, ademenelilor sau şantajului Securității, în țară sau în străinătate. Fără să-i acuz pe unii dintre cei menționați, nu pot să nu ajung la concluzia că toți ar fi evoluat altfel dacă soarta României ar fi fost alta. „Teroarea roşie", regimul comunist în ansamblul său, n-a lichidat doar viața a zeci de mii de deținuți politici, dar a distrus, în şi mai mare măsură, caractere, a deformat chiar şi firea oamenilor, fără ca aceştia să fi trecut prin puşcării, ci transformându-i pe unii în slugi şi lepre.

Deşi atunci, spre finele lui 1946, primisem aşa-zis o funcție în „Organizația Colegială a Tineretului Liberal", aveam să merg mai rar la sediul P.N.L. Eram în ultima clasă de liceu şi începusem să mă pregătesc de bacalaureat. La şcoală continuam să fiu un ambițios. De altfel, nici la sediul central nu mai era atmosfera din anul 1945 sau din preajma alegerilor. Conducerea P.N.L. şi „seniorii", în general, erau preocupați şi chiar temători de ceea ce va urma o dată cu legitimizarea regimului prin alegeri măsluite, dar în final recunoscute tacit de marile puteri occidentale, o dată ce continuau să întrețină relații diplomatice cu guvernul nou constituit şi prezidat de acelaşi Petru Groza. Acesta îşi continua programul, trecând de astă dată la primele măsuri economice cu caracter etatist, potrivnice unei economii de piață care, cu toate obstacolele determinate de jaful ocupației sovietice, continuase să funcționeze. La noi acasă se comenta etatizarea Băncii Naționale, ceea ce nu produsese surprize, căci fusese anunțată încă înaintea alegerilor, şi înființarea prin lege a „oficiilor industriale", prin intermediul cărora Ministerul Comerțului şi al Industriei, având în fruntea sa pe Gheorghe Gheorghiu-Dej, controla şi dirija activitatea întreprinderilor. Tata nu era nici bancher, nici industriaş, nici membru în vreun consiliu de administrație, nici, cel puțin, posesor de acțiuni. Era funcționar public superior, ajuns după 23 august 1944, director general al unei regii autonome unde, de când mi-1 amintesc eu, fusese director comercial, încât măsurile guvernamentale anunțate nu ne afectau direct. Despre rolul nefast al „oficiilor industriale" auzeam vorbindu-se prin casă, deoarece tata avea prieteni în lumea care era afectată de

măsurile guvernamentale, în schimb, fratele mamei, Leon, era foarte preocupat de aceasta deoarece el ajunsese, încă de mult, mare acționar şi membru

A fost un destin

consiliului de administrație al Fabricii de Conserve „Grivița", în urma isătoriei sale cu una dintre fiicele marelui patron al acesteia, Mihai Ştefănescu-rivița. Nu eram tare loviți nici de inflația galopantă, deoarece mama a făcut şi i, o dată în viața ei, o bună afacere, după ce înrr-o altă perioadă de criză, pe .nd eu de-abia mă născusem, a „reuşit" să-şi facă praf toată zestrea. De această iță fusese bine sfătuită. Obținuse un credit destul de mare pe care 1-a garantat i „casa bătrânească" din Principatele Unite. Cu banii obținuți a cumpărat imediat onede de aur, „napoleoni" după cum erau denumiți pe vremea bunicului, ;oarece fuseseră emise de Banca Franței, în secolul al XlX-lea, „cocoşei", con-rm denumirii date de către români, în anii imediat postbelici, după ce pe •emea scurtului ministeriat al lui Mihai Romniceanu, Banca Națională a ^mâniei recursese la scoaterea pe piață a propriei emisiuni de monede în vede-a protejării capitalului autohton, în contextul amintitei inflații de mari proporții, ină acest „artificiu" noi nu am fi putut trăi ca până atunci, căci salariul tatei, contextul inflației, ajunsese aproape derizoriu, deşi avea cea mai înaltă funcție ierarhia funcționarilor publici. Lunar, ai mei vindeau „câțiva cocoşei" a căror doare creştea în raport cu rata inflației, în timp ce creditul obținut în lei la ncă şi dobânzile mici nu au mai constituit o problemă pentru a fi rambursate termen.

în ciuda acestei „afaceri" a mamei, nivelul nostru de trai începuse totuşi să adă. La rândul meu, ca să am bani de buzunar să-mi cumpăr câte ceva, merg la concerte şi, mai ales, să duc fetele la cinema sau să le invit la cofetăriile • lux „Capsa" şi „Nestor", am început să dau meditații, inițial la limba latină, liar la liceu, cineva, cred că secretarul, ştiindu-mă că fac parte dintre fruntaşii isei, m-a recomandat unei familii al cărei băiat, în primul an de latină, avea voie de meditații. Chiar şi acum, când trec pe Şoseaua Ştefan cel Mare, prin :a vechii clădiri a actualului Inspectorat General al Poliției, al Miliției pe vremea munişt ilor, al Jandarmeriei, în epoca la care mă refer, îmi îndrept uneori ivirile spre strada Tonola, în fundul căreia locuia familia cu băiețelul pe care meditasem.

începuse în acelaşi an să se vorbească despre o iminentă „stabilizare" a ilui. Cum va fi efectuată şi, mai ales, când va avea loc, nu se ştia. După cum ea să se comenteze, după ce aceasta a avut loc, nici ministrul de Finanțe, eralul tătărescan Alexandru Alexandrini n-a ştiut nimic. Ajunsese o simplă moneră ca şi ceilalți „guțişti" din guvernul Petru Groza. Ceea ce se ştia, schimb, foarte bine,

căci mulți au avut de suferit, au fost „epurările" din mată, din administrația publică, din învățământul superior, acestea din urmă id prefațate de atacuri violente, calomnioase şi ordinare contra unor persona-iți ilustre ale universităților din Bucureşti şi Cluj. Se vorbea şi despre tot mai ilte arestări, mai ales în provincie. La sediul P.N.L., unde începusem să merg ii rar, aveau loc doar reuniuni cu un caracter restrâns. Ceea ce discutau liderii rtidului, evident, nu ni se spunea nouă. De la sediu procuram ziarul „Liberalul" articole critice față de politica guvernului, îmi plăceau nespus de mult. „Bătălii ariergardă" le caracterizez acum, după ce am trăit evenimentele ce au urmat,

dar şi în urma parcurgerii întregii prese din epocă pentru a publica în 1995 cartea Instaurarea totalitarismului comunist în România, iar în anii următori alte studii pe aceeaşi temă.

în ciuda evenimentelor amintite mai sus şi care nu prevesteau timpuri mai bune, o parte a high-life-ului bucureştean continua să „danseze". Nu şi cercul de prieteni ai părinților mei. De această dată nu se mai poate vorbi de inconştiență, ci de un mijloc al unora de a uita pentru câteva ore realitățile vieții cotidiene şi, mai ales, de a nu se gândi la ceea ce ar putea să se întâmple în continuare. Cu atât mai mult dansam noi tinerii. Eram la vârsta la care voiam să ne bucurăm de viață. Nu puteam să ne punem cenuşă în cap de pe atunci, iar părinții noştri încă mai puteau să ne ofere o viață fără griji.

De când ajunsesem în ultima clasă de liceu frecventam mai multe „cercuri", în afara celui obişnuit, la care m-am referit de mai multe ori, ajunsesem, grație colegului meu de clasă şi prieten Mihai Rosetti, şi în cel al rudelor şi amicilor săi şi al fratelui său, ceva mai vârstnic, Petre, în casa Rosetti de pe strada Dionisie Lupu, fie în față, unde locuiau cei doi frați, fiii lui Ionică Rosetti-Bălănescu, un vechi amic al tatei, fie în spate, într-un apartament de mici dimensiuni, ce aparținea academicianului Alexandru Rosetti, acesta având la rândul său un fiu, Gheorghe (Gheks, după cum îi spuneam noi), am fost la mai multe „ceaiuri", cu alte fete şi alți băieți: Ancă şi Mona Beller, fiicele aviatorului Radu Beller, mort cu mult înainte de a le cunoşte, cu faimă în vremea sa, încât încă pe atunci strada ce duce spre cunoscuta sală de sport „Florească" îi purta numele, Anca Cantacuzino-Paşcanu, Ala şi Mioara Jalea, fiicele cunoscutului sculptor, Marina şi Dina Manolescu, vere primare ale „băieților Rosetti", Radu Gherghel, Radu Bonaki şi alții pe care nu-i mai țin minte. Toți aceştia erau nelipsiți şi la „dansurile naționale", cu „Gore lăutarul", la asociația „Brâuleţul" despre care am mai scris. în sfârşit, mai rar frecventam şi cercul vărului meu prin alianță, Sandu

Ştefănescu-Grivița, cu care prilej am cunoscut-o pe frumoasa blondă Bebi Crețu, după cum am mai menționat, mama lui Mădălin Voicu. Grație căsătoriei ei ulterioare cu violonistul Ion Voicu, a rămas proprietara splendidei case din Parcul loanid, încât în anii ce au urmat nu a cunoscut ce însemnă să fi dat afară, ca fost „exploatator", iar acum fiul ei, „deputatul Mădălin", stă „bine merc,i" în aceeaşi somptuoasă clădire, dar în Parlament ia partea celor care se fac stăpâni pe avutul proprietarilor de drept.

în climatul amestecat de început al unei lumi care îşi arată tot mai mult colții şi al alteia care refuza să vadă că i se pregăteşte sfârşitul în mod tragic, mi-am dat bacalaureatul. O lună de zile nu am ieşit din camera mea decât pentru mesele de prânz şi seara. Lăsasem totul de o parte, atât „ceaiurile dansante" cu fete sau mersul la A.M.A., pe malul Herăstrăului, cât şi „politică". Cum se spunea pe atunci, ca şi acum, toată ziua „toceam". Până la urmă am avut satisfacția să ies primul dintre candidații proveniți din trei licee, căci în acea vreme nu se obişnuia ca fiecare şcoală să aibă propria ei comisie de bacalaureat. Examenul 1-am dat la liceul meu, la „Cantemir Vodă", unde s-ău prezentat şi elevii de la „Sfântul losif" şi de la „Prințul Carol". Primul era un liceu bun, patronat şi

A fost un destin

ministrat de Arhiepiscopia Romano-Catolică, dar unde se aplica în mod ligatoriu aceeaşi programă şcolară ca la oricare liceu de stat. Toate materiile iu predate în limba română, iar profesorii proveneau tot din învățământul stat, având ore în plus şi la Liceul „Sfântul losif", ca să-şi mai rotunjească nitul. Cel de-al doilea era un liceu particular, tot cu profesori dintre cei mai ni, dar cu elevi foarte slabi, mulți dintre aceştia chiar derbedei, dar cu bani, :i taxele erau piperate. Toți repetenții din liceele de elită se reînscriau, ca să acă clasa fără grijă, fie la „Prințul Carol" de pe Calea Dorobanților, fie la un ui de acelaşi „calibru", numit „Sfântul Gheorghe", aflat pe Calea Victoriei, >te drum de Academia Română. Noi, elevii de la şcolile de elită, „botezasem", Dătaie de joc, pe unul dintre aceste licee „Oxford", iar pe celălalt „Cambridge".

Comisiile de bacalaureat erau alcătuite parțial din profesori care nu aparți-m liceului unde se desfăşura examenul, iar preşedintele era obigatoriu un iversitar. Nu se făcea nici un rabat, ca în prezent, pentru ca preşedintele de nisie să fie numit vreun inspector din minister sau de la inspectoratele județene.

Am dat aceste câteva detalii, insistând asupra seriozității cu care se alcătuiau nisiile de bacalaureat ca influențarea din afară a profesorilor să fie imposibilă, itru ca cei ce vor citi aceste rânduri să poată compara bacalaureatul din vremea ierației mele cu circul care se face în prezent în jurul acestui examen,

ca până irmă să se constate că uneori subiectele moşmondite pe la Ministerul Educației ționale fie sunt greşit elaborate, fie nu sunt cuprinse în programa analitică. :ine, sunt dator să mai adaug că „mămicile" nu tremurau în fața liceului să-şi epte odraslele ieşind „epuizate" din clădirea şcolii. Pe atunci, după probele ise (trei la număr), fără ca părinții să se afle pe la uşile şcolii, urma examinarea lă(cinci materii) care era publică. Fiecare candidat se înfățişa în fața plenului nisiei şi era examinat pe rând de fiecare membru al acesteia, în sală, la probele le, asistau mai puțin părinții (ai mei oricum nu au fost), ci mai mult fetele, etenele noastre şi, invers, noi băieții la preferata fiecăruia. Un astfel de :alaureat s-a mai dat în 1948, după care a urmat „celebra" reformă a învă-lântului, adică sovietizarea acestuia, la care m-am referit cu alt prilej.

Preşedintele comisiei de bacalaureat în fața căreia m-am prezentat a fost tânăr conferențiar de la Facultatea de Istorie, Alexandru Elian. După 20 de , aveam să mă prezint a doua oară în fața sa pentru a fi examinat, de această ă, ca să pot deveni cercetător la Institutul de Istorie „Nicolae lorga". După nitere mi-a fost scurtă vreme şef. Conducea secția de istorie universală.

mai era la Facultatea de Istorie, unde predase bizantinologie, căci fusese irat în epoca de vârf a stalinismului, ci profesor la Institutul Teologic, cumulând astă funcție cu cea amintită de la Institutul de Istorie „Nicolae lorga". De la i început m-a simpatizat şi, ulterior, cel puțin după afirmațiile sale, m-a şi eciat. Chiar şi după ce a părăsit institutul, optând pentru funcția de profesor versitar, atunci când Ceauşescu a desființat cumulul de funcții, mă primea ?ori la el acasă, cu care prilej îi aduceam câte un articol sau o carte pe care o Picasem, mă întreba şi discutam despre ceea ce aveam în lucru, despre lucrări istorie recent editate de către alții, fie în țară, fie în străinătate, dar mai

Şerban Rădulescu-Zoner

stăteam şi la taclale, căci profesorului Elian îi mai plăceau şi cancanurile, evident din lumea noastră, a istoricilor.

Cărturar în adevăratul sens al cuvântului, Alexandru Elian a ajuns membru corespondent al Academiei Române de abia după 1989, căci până atunci nu avusese „un dosar" bun şi mai era şi „slobod la gură", în perioada imediat următoare răsturnării lui Ceauşescu s-au mai „crăpat" uşile Academiei şi, astfel, a ajuns şi Alexandru Elian membru corespondent, la 9 martie 1991.1-am telefonat să-1 felicit. „Mulțumesc, domnule Zoner, eşti foarte drăguț, ca de obicei, recunosc că mi-a făcut plăcere că, în sfârşit, mi se recunosc şi mie unele merite, dar să-ți spun drept, nu-mi place compania celor care au fost aleşi împreună cu mine", mi-a răspuns profesorul, şi a început să râdă, în stilul lui ironic ce-1 caracteriza. Eu am înțeles imediat la cine se referea. Nu dau nume. Cine e curios

să ştie la ce „companie" s-a referit atunci profesorul Alexandru Elian poate afla cu uşurință interesându-se ce istorici au mai fost aleşi membri corespondenți ai Academiei Române, la 9 martie 1991.

După ce, în 1947, am trecut cu bine prin fața comisiei de examinare, şi mai ales, după ce am aflat că eram şef de promoție, cu media 9,54, eram în culmea fericirii. Totuşi, nici atunci nu reuşisem să-1 depăşesc pe amintitul coleg Valentin Stroescu, căci de fapt eram doi „primii", exact cu aceeaşi medie. Am insistat asupra acestui episod din viața mea, deoarece peste câțiva ani, diploma mea de bacalaureat avea să dea multă bătaie de cap atât Universității, cât şi Securității.

Cum era şi este şi acum obiceiul, după bacalaureat am avut banchet, într-o grădină a unei cârciumioare de cartier. Ca să nu-1 avem printre noi pe directorul liceului, care ne fusese în ultimii ani profesor de latină, adică pe Nicolae Niculiță, deoarece se dăduse cu comuniştii, am recurs la stratagema de a nu invita pe nici un profesor la banchet, cu excepția dirigintelui nostru, Mihai Rațiu, pe care toți îl adoram. Acesta, spre mirarea mea, a venit cu un prieten, cu losif Igiroşanu, diplomat de carieră. Nu ştiu dacă a fost sau nu o întâmplare, oricum după nu prea multă vreme, Igiroşanu, încă membru al corpului diplomatic, s-a căsătorit cu sora mai vârstnică a unui coleg de clasă şi prieten, adică cu Anda Boldur. Din această căsătorie s-a născut o fetiță, actuala cunoscută profesoară universitară şi cineastă, Manuela Cernat. Pe când era domnişoară nu se numea însă Igiroşanu, ci Gheorghiu. Al doilea soț al Andei Boldur, Mihnea Gheorghiu, cu funcții înalte în trecutul regim, îi adoptase fata ca s-o protejeze, să nu apară la „cadre" drept fiica unui diplomat burghezo-moşieresc.

După ce banchetul nostru de „adio liceu" de la cârciumioara din cartier s-a încheiat, cei „câțiva cu moț", printre care şi eu, ne-am dus să continuăm petrecerea într-o grădină „chic", la „Mon caprice", unde orchestra „Malagamba" cânta cele mai actuale melodii americane de dans. încă. Pe ring, perechi tinere dansau, închipuindu-şi că sunt la New York şi nu la Bucureşti, sub ruşi. Noi ne uitam cu admirație la cei de pe ring şi ne consideram grozavi, căci eram, în sfârşit, la un „dancing", de capul nostru. Am fi dansat şi noi, dar nu aveam cu cine, iar de băut în continuare, în afară de un „cognac" mic, n-am putut deoarece nu aveam cu ce plăti. Pentru noi totuşi a rămas o noapte de neuitat.

A fost un destin

Curând am plecat la mare, de unul singur. M-arn reîntors deoarece fata ireia îi făceam curte era la Bucureşti, în drum de la Gara de Nord spre casă am ît de un cordon de jandarmi, care bara Bulevardul Dacia, în dreptul intersecției i

Calea Dorobanților. Nu ştiam ce se petrecea. Acasă m-am lămurit. Pe porțiu-;a blocată a bulevardului se afla, în clinica doctorului Ion Jovin, luliu Maniu. vea domiciliu obligatoriu la spital. Se juca primul act al arestării şi condamnării •eşedintelui P.N.Ț., după ce Ion Mihalache, Ilie Lazăr ş.a. căzuseră în capcana •muniştilor pe aerodromul de la Tămădău. De la bun început, toată lumea şi-a ît seama că totul fusese o înscenare grosolană, căci din poza apărută în ziare zulta clar că fruntaşii țărănişti pe care Maniu intenționase să-i trimită în Occi-;nt nu puteau încăpea în cele două avioane de câte 2-3 persoane, cu atât mai uit cu cât unii îşi mai luaseră şi nevestele, precum Penescu şi Carandino. Este levărat că preşedintele P.N.Ț. avusese intenția ca „locotenenții" săi, ajunşi în răinătate, să alcătuiască, împreună cu generalul Nicolae Rădescu şi alți oameni >litici aflați deja în Occident, precum Vişoianu, Cretzianu, Gafencu ş.a. un ivern în exil, numai că planul a eşuat, în urma unei delațiuni, „locotenenții" i luliu Maniu au încăput, la Tămădău, pe mâna celor ai lui Teohari Georgescu de la acest episod, „a început sfârşitul", nu înainte însă de preludiul pe care muniştii aveau să-1 cânte cu prilejul următoarelor mari înscenări judiciare: truniri în care cu „mânie proletară" se cerea pedepsirea „trădătorilor de țară" obişnuitele articole incendiare din „Scânteia" ale actualului „profesor" al lui ician Mândruță, în acelaşi timp, domnii deputați (încă nu deveniseră tovarăşi) ! votat cu entuziasm propunerea lui Teohari Georgescu de desființare a P.N.Ț. :esta era şi scopul întregii înscenări, inclusiv aruncarea în temniță a fruntaşilor rănişti, taxați de această dată nu numai drept „fascişti", ci şi „agenți ai imperia-mului occidental", încă nu se pusese punctul pe „i", adică nu se specificase că iperialiştii erau anglo-americanii. Aveau să mai treacă doar câteva luni, pentru „rechizita" să fie completă.

în ciuda amintitelor evenimente de la Bucureşti, pe malul Mării Negre, la angalia, unde am plecat din nou de astă dată pentru o lună, şi împreună cu :a, parcă nimic nu s-ar fi întâmplat în Capitală. Lume multă, veselie pe plajă pe faleză, iar seara dans la „Conca d'Oro". Mai toți vilegiaturiştii se cunoşteau re ei sau se ştiau cel puțin din vedere. Era chiar şi doctorul Jovin cu copiii. Mi arătat tata spunându-mi că este medicul lui Maniu, din a cărui clinică fusese îstat şi dus la Ministerul de Interne. „Măi, uitați-vă la domnul Zoner, ce mai nsa fetele frumoase la mare, pe când noi, puştimea, căscam ochii pe margine", spunea în glumă tinerilor mei colegi parlamentari, acum câțiva ani, amicul ;u de azi, doctorul Gheorghe Jovin, fiul medicului lui Maniu. îşi aducea linte de vacanța de la Mangalia din august 1947.

Tata nu s-a distrat în acea vară. Pe plajă îl lăsam singur şi mă duceam unde afla Dina Georgescu cu familia ei. După-amiezile mai juca câte un bridge în r

liber, printre parteneri numărându-se întotdeauna şi George Prager. Era un ieten de-al lui din Bucureşti, proaspăt demobilizat, deşi era din aceeaşi nerație cu el. Cred că fusese director la „Telefoane" şi, ştiind foarte bine

'•> Serban Rădulescu-Zoner

englezeşte, fusese concentrat, după 23 august, şi numit şeful ofițerilor români de legătură pe lângă Misiunea militară americană a generalului Schuyler din cadrul Comisiei Aliate de Control. Mai punea tata „țara la cale", având în față o cafea, cu un alt director general de la Finanțe, Cernat. Uneori venea şi un al treilea, Sandei Teodoreanu. Acesta era cel mai tânăr dintre toți directorii din Ministerul de Finanțe. Era văr primar cu scriitorul Ionel Teodoreanu, deşi diferența de vârstă dintre cei doi era foarte mare. Tata îl cunoştea, de fapt, mai bine pe Alecu Teodoreanu, tatăl colegului său de la Finanțe, şi unchiul autorului celebrului La Medeleni. Generația vârstnică era, totuşi, îngrijorată de ceea ce se petrecea la Bucureşti, şi în ultimă instanță, încerca să mai uite realitatea petrecându-şi concediul la Mangalia.

Noi, cei mai tineri, unii încă adolescenți, ziua la înot, seara la „Conca d'Oro" la dans, până spre miezul nopții. „Descoperirea" mea de la A.M.A. pe care o introdusesem la Bucureşti la „ceaiuri" se afla şi ea la Mangalia cu familia. Se emancipase. Apărea pe seară la dans, îmbrăcată precum tinerele cucoane elegante, care dominau „platoul" de la „Conca d'Oro". Până la urmă voia bună a tuturor a luat brusc sfârşit. La 15 august a venit „stabilizarea". Ne-a stricat vacanța tuturor. Cu puținii „bani noi" pe care fiecare cetățean a avut dreptul să-i primească, schimbând o foarte mică parte din „cei vechi", de-abia se mai putea mânca vreo 3-4 zile. Restaurantele rămăseseră fără marfă deoarece nu se recalculaseră noile prețuri. Localnicii, cu atât mai mult, nu vindeau nimic. De-abia am reuşit, prin troc, să procur ceva lapte şi câteva ouă pentru tata şi pentru mine. Cam toți au făcut la fel, până ce şi-au procurat bilete de tren să se întoarcă la Bucureşti. Pentru noi nu a fost o problemă, căci le aveam, doar data trebuia schimbată, încât n-am mai avut nevoie să le şi plătim. Am plecat, aşadar, după vreo două-trei zile, într-un vagon Pullman, aparținând consorțiului „Wagons-Lits Cook", ataşat unui tren rapid, în acelaşi vagon cu noi se afla şi George Prager cu soția, o bună prietenă a mamei, în tren mai era şi o altă cunoştință din tinerețe, tot a mamei, Radu Budişteanu, despre care am scris cu un alt prilej. La sosire, în Gara de Nord, la capătul peronului, ne-am luat rămas bun unii de la alții. După câteva zile am aflat că atât pe Budişteanu, cât şi pe Prager i-au aşteptat acasă copoii lui Teohari Georgescu. Primul a rămas în țară, la închisoare, nu mai ştiu câți ani. Cel de-al doilea a fost dus înapoi „la mare", dar nu la Mangalia pe plajă,

ci la Mamaia, într-un arest N.K.V.D. şi de acolo, via Liublianka din Moscova, într-un lagăr la Cercul Polar. Generalul Schuyler cu ofițerii săi americani părăsiseră România la 11 iunie 1947. Li se încheiase misiunea. Comisia Aliată de Control a aplicării Armistițiului se dizolvase. Ofițerii români detaşați pe lângă aceasta, din ordinul Marelui Stat Major, au ajuns la Cercul Polar, în calitate de agenți ai imperialiştilor americani, şi au stat acolo vreo 8-10 ani. Toate acestea le-am aflat chiar de la George Prager după ce, la rândul meu, ieşisem din închisoare. Mi-a povestit întreaga sa aventură, ore întregi, într-o seară pe prispa unei case în vârful dealului de la Comarnic. Se afla acolo în vacanță, cu un grup de prieteni printre care se afla şi mama împreună cu familia Carp; nu cu cei pe atunci în S.U.A. şi în prezent la Miinchen, ci cu unul

, Aocti-M

in fiii lui P.P. Carp, împreună cu soția sa, născută Coandă. Nu mai ştiu dacă :easta era fiica amiralului sau a generalului.

La finele lui august 1947, reîntors la Bucureşti de la Mangalia, am dat de los, derută şi foamete. „Prostimea", la propriu şi cu bani, adică cei care aveau :asă sume mari de „lei vechi" se ruinase. N-am văzut eu, dar mi s-au relatat ene în care unii aruncau plini de furie cantități mari de vechi bancnote pe reastră sau le dădeau foc. Nu a fost cazul nostru. Noi nu am fost niciodată)gătaşi. Bani vechi aveam puțini, iar noi, şi mai puțini, astfel încât o săptămână n avut „meniu fix". Felul întâi, mâncare de vinete, iar al doilea iahnie de rtofi. Cum nici aceste legume nu prea se mai găseau am fost împreună cu ietenul meu şi fost coleg de clasă, Cyru Iliescu, cu câte un rucsac în spate, de ai multe ori, tocmai la Obor, să ne aprovizionăm. Pentru ai mei mizeria nu a irat mai mult de o săptămână, căci tata, funcționar public, a primit un •ans în „lei noi" şi am reintrat cât de cât în normalitate.

Aşa-zisa reformă monetară din 1947 nu fusese concepută nici de ministrul

Finanțe Alexandrini şi, cu atât mai puțin, de Gheorghiu-Dej care, deşi purta

[uri pompoase de preşedinte al Consiliului Suprem al Economiei Naționale şi

[de ministru al Industriei şi Comerțului, electrician de profesie, nu se pricepea

cât să citească discursuri făcute de alții, să „tragă sfori" la conducerea P.C.R.

ntru a-şi asigura o cât mai mare putere şi să ordone arestări „pe principiul

3tei de clasă". Ceea ce rezultă din documentele folosite de istorici constituie

ar „partea la vedere" a pregătirii reformei economice, aceasta fiind pusă în

eră de consilierii sovietici. Toată lumea ştia atunci această realitate, în ultimii

i şi istoricii recunosc existența consilierilor sovietici, la toate eşaloanele, până

:ele mai înalte, dar despre activitatea concretă a acestora, nu numai în cazul

îformei monetare", ci în general, se tace fiindcă în documentele puse la

poziția cercetătorilor aceştia „nu există". Spre deosebire de alte „reforme

metare" stabilirea masei monetare alcătuită din „lei noi" nu a fost garantată

ntr-un credit în valută forte contractat în străinătate, care să completeze

erva de aur şi devize ale Băncii Naționale, ci de aurul şi valuta confiscate de

cartea din populație care avea astfel de depozite în bănci sau acasă. Aceasta

ost, în ultimă instanță, principala țintă a „stabilizării": pauperizarea

mentelor sociale avute. A fost primul pas, în plan economico-financiar, în

lerea instalării totalitarismului comunist. Conform unei legi complementare

îi referitoare la „reforma monetară", toți cetățenii au fost obligați să-şi

ivertească aurul şi valuta în „lei stabilizați", nu la cursul „pieței", ci la unul

mult sub acesta, fixat în mod arbitrar de Banca Națională.

Ai mei s-au supus acestei obligați cu atât mai mult cu cât rezerva lor în

nede de aur fusese mică şi, între timp, se mai şi redusese deoarece tot au

idut, la prețul pieței, ca să putem continua viața la nivelul pe care îl avusesem

.nte şi în timpul războiului şi pe care nu ni 1-am mai fi putut păstra, o dată ce

riul real al tatălui meu devenise derizoriu din cauza inflației. După „stabilizare"

erea de cumpărare a salariului lunar al tatei crescuse, dar într-o mică măsură,

chimb rămăsese singura noastră sursă de venit, iar inflația a reapărut curând,

Şerban Rădulescu-Zoner

fără sa atingă însă vechile cote. în aceste condiții, sărăceam de la o lună la alta, ceea ce avea să se resimtă, evident, în viața noastră cotidiană.

Pentru că „pasiența" comuniştilor cu confiscarea valutei şi a aurului de la persoanele private nu prea le-a ieşit, încă de la finele lui august, au recurs la încurajarea pe față a delațiunii. „Scânteia" publicase un comunicat în care se anunțase că „Denunțătorii şi constatatorii vor putea primi anticipat până la 80% din valoarea primei cuvenite ce se va calcula în raport cu valoarea devizelor confiscate, iar organele ce se vor distinge în acțiunea de descoperire şi constatare a infracțiunilor vor primi recompense pentru încurajare". Deținerea de valută şi aur devenise o infracțiune, iar în urma încurajării oficiale a delațiunii începuseră

să se efectueze percheziții şi arestări, în aceeaşi perioadă se ştia că în beciurile de la Interne avea loc anchetarea nu numai a fruntaşilor țărăniști „prinşi" la Tămădău, dar şi a lui luliu Maniu şi a altor lideri ai P.N.Ț. Tot la beci şi tot în anchetă se afla şi diplomatul Victor Rădulescu-Pogoneanu, cel care, după cum am menționat în capitolul precedent, aranjase în primăvara lui 1944 refugierea în Elveția a nepoatei sale, Vivi Vulcănescu.

In acest climat mi-am început studiile universitare la Facultatea de Drept şi la cea de Litere şi Filozofie, în cadrul căreia se preda şi „istoria".

N-am avut nici o emoție la examenele de admitere şi nici nu mă pregătisem pentru susținerea acestora. Se mai păstrase în acel an vechiul obicei ca numerele de locuri pentru anul I să nu fie limitate, încât toți cei care obțineau media de cel puțin 5 erau declarați admişi. Adevărata selecție se făcea pe parcursul celor patru ani de studiu, în sfârşit, pentru examenele de admitere din septembrie 1947 se introdusese o nouă regulă care mă favoriza. Nota finală „la admitere" se calcula prin adunarea mediei dintre cele obținute la examene cu cea de la bacalaureat (în cazul meu 9,45), iar totalul se împărțea la doi. Deci, fără să învăț în mod special, am ştiut de la bun început că voi fi admis. Ceea ce nu aveam de unde să ştiu atunci era că diploma de licență aveam să o obțin peste 18 ani.

La Facultatea de Drept, unde mă duceam cu regularitate diminețile, am mai apucat vechea atmosferă, deşi unii dintre celebrii profesori fuseseră deja dați afară. Cei mai mulți se mai aflau, însă, pentru puțină vreme, la locurile lor. O bună parte dintre profesori se prezentau la curs, în fața noastră, îmbrăcați în robă roşie, cu un „passepoil" din hermină. Profesorii care ne-au predat nouă, în acel an, au fost: Dimitriu (celebrul „Stihus", drept roman), Traian lonaşcu şi Petre Viforeanu (drept civil), Ion Vântu (drept constituțional), Ion Rosetti-Bălănescu, tatăl celor doi colegi şi prieteni ai mei (istoria dreptului) şi... Lucrețiu Pătrăşcanu (economie politică). Spre deosebire de ceilalți profesori menționați ale căror cursuri purtau amprenta personalității fiecăruia şi ale căror prelegeri conțineau adesea referiri la cărțile unor mari jurişti străini, în special francezi, Pătrăşcanu recita din Capitalul lui Karl Marx.

Exista încă obiceiul ca la încheierea câte unei strălucite prelegeri studenții să aplaude. „Recitările" anoste din Marx ale lui Pătrăşcanu nu erau aplaudate. O singură dată 1-am aplaudat toți pe Lucrețiu Pătrăşcanu, dar nu după aşa-zisa prelegere, ci în momentul în care a intrat în amfiteatru, la prima sa apariție în

A fost un destin

ța noastră, după ce Teohari Georgescu rostise un discurs otrăvit împotriva

, cu prilejul congresului de constituire a Partidului Muncitoresc Român, prin

isorbția aripii oportuniste sau fricoase din ceea ce reprezentase până atunci
irtidul Social Democrat (21-23 februarie 1948). Prin manifestarea noastră de
npatie îl pusesem într-o situație ingrată pe profesorul nostru de economie
ilitică şi, până atunci, unul dintre fruntaşii Partidului Comunist. Reacția sa a
,t de a se înroşi, de a se aşeza la catedră şi a continua să turuie din Karl Marx.

Lucrețiu Pătrăşcanu ajunsese profesor de economie politică la Facultatea
Drept după darea afară de la catedră a lui Gheorghe Strat, căruia i se lipise,
ident, eticheta de „fascist". El a făcut parte dintr-un prim lot de profesori
iepărtați pentru a nu „otrăvi" cu „doctrina burghezo-moşierească" pe studenți.

intre aceştia s-au mai numărat: ilustrul Isrrate Micescu, LV. Gruia, Aristide
zilescu, Mihai Rarincescu ş.a. Treptat, aproape toți vechii profesori aveau să
excluşi din Facultatea de Drept, cu o singură mare excepție, civilistul Traian
laşcu, care din fost rezident regal, pe vremea lui Carol II, a ajuns un „favorit"
lui Gheorghiu-Dej. Au existat şi excepții total opuse. Profesorul, tot de drept
11, Alexandru Vällimărescu, exclus din facultate vreo doi ani mai târziu, în
Irul unui alt „lot", a refuzat orice fel de colaborare cu comuniştii şi a declinat,
ste un timp, chiar şi oferta lui Ion Gheorghe Maurer de a fi angajat la Institutul
Ştiințe Juridice, spre deosebire de alții, care au acceptat-o. Pentru a aduce
ban în casă spre a-şi întreține familia, fără a-şi pune cunoştințele sale juridice
dispoziția comuniştilor, profesorul Alexandru Vällimărescu a ajuns lănțar.
incitori necalificați, „lănțarii" erau cei care măsurau străzile pentru anumite
rări topografice. Ulterior, a devenit simplu corector la Editura Academiei
nane, de unde la limită de vârstă a fost pensionat cu o sumă derizorie, îşi
i completa pensia făcând traduceri din română în franceză: articole, chiar
iste întregi, cărți, îşi obținuse doar diploma de doctor în drept la Paris.
ntre altele, el a tradus ani de zile toate articolele din „Revue Roumaine
fistoire", publicația pentru străinătate a Institutului de Istorie „Nicolae lorga".

în toamna lui 1947 m-am adaptat cu mare uşurință cursurilor universitare
la „Drept", cu atât mai mult, cu cât modul de organizare a acestora era
mănător cu cel de la liceu. Mergeam zilnic în acelaşi amfiteatru, iar profesorii,

•eu aceiaşi, veneau pe rând să-şi țină câte o oră sau două cursul, după cum o

iseră mai înainte foştii noştri „dascăli" de la liceu. Mi-a fost mai greu la orie". Profesorii țineau acelaşi curs studenților din toți anii, reuniți în acelaşi iteatru. De exemplu, eu, student în anul I, am început să „învăț" istoria [anilor cu „Regulamentul Organic" şi nu cu formarea poporului român, după i mă aşteptasem. Poate că cei în pragul licenței, aflați atunci în acelaşi iteatru cu noi, „bobocii", la cursul profesorului Constantin C. Giurescu, pre Kiseleff şi „domniile regulamentare", or fi început studiul istoriei anilor din cele mai vechi timpuri, după cum şi amintitul profesor şi-ar fi at ciclul cu cei care ar fi urmat după noi. Sistemul însă s-a desființat în 1948.

sființat", pentru o vreme, a fost şi Constantin C. Giurescu care, în plină are stalinistă, a fost arestat şi trimis pentru câțiva ani, în temnița de la Şerban Rădulescu-Zoner

Sighet, de unde a reuşit totuşi să iasă teafăr, spre deosebire de George Brătianu care a fost lichidat fizic în aceeaşi închisoare.

Eu nu 1-am mai apucat în facultate pe George Brătianu. Fusese exclus, poate chiar primul din rândul cadrelor didactice ale acesteia. Cred că, pe vremea când eu ajunsesem student, marele istoric român al Mării Negre sau al Bizanțului, dar şi al continuității daco-române în spațiul carpato-pontico-danubian, un adept al noii metodologii de abordare a istoriei universale, lansate de „Şcoala de la Annales", avea deja domiciliu obligatoriu, impus de slugile de la Bucureşti ale lui Stalin. N-am mai apucat în facultate nici pe unii profesori care figurau pe prospectul pe care mi-1 procurasem, încă din vară, pentru a mă decide ce cursuri să frecventez, între timp dispăruseră, printre alții, Victor Papacostea şi Sauciuc Săveanu. în timpul primei, dar şi scurtei, mele studenții am audiat în schimb, la Facultatea de Litere şi Filozofie, prelegerile docte şi atrăgătoare ale lui Andrei Oțetea despre „Renaştere". Acesta fusese proaspăt transferat de la Iaşi pentru a ocupa catedra lui George Brătianu, rămasă „vacantă". Nu m-am simțit bine la „Istorie". N-am apucat să mă adaptez nici cu sistemul de a mă trambala dintr-un amfiteatru într-altul şi, într-o anumită măsură, nici cu prelegerile profesorilor, deoarece auditoriul fiind alcătuit atât din începători ca mine, cât şi din studenți din ultimul an de studiu, nivelul expunerilor era mai accesibil viitorilor absolvenți decât proaspeților admişi. Cum existau atunci, ca şi acum, şi cursuri opționale, n-am avut altă treabă decât să mă duc şi la cursul de estetică pe care îl ținea conferențiarul Ion Zamfirescu. Recunosc că n-am înțeles atunci nimic şi m-am lăsat curând păgubaş. Titularul

catedrei era Tudor Vianu, dar acesta fusese numit ambasador la Belgrad, şi îi ținea locul Ion Zamfirescu.

Tudor Vianu n-a fost unicul universitar făcut peste noapte diplomat. Am amintit deja de Mihai Ralea, la Washington, şi mai adaug acum pe Grigore Moisil, la Ankara şi pe Simeon Stoilov, la Paris, ambii reputați matematicieni. Aceştia şi alții au reprezentat atunci „gazeta de perete" a României în străinătate de-a lungul scurtei faze de tranziție către „totalitarismul roşu", ai cărui ambasadori aveau să ajungă scribii de la „Scânteia", politruci şi securişti sau nomenclaturişti, traşi pe linie moartă.

Atunci, în anul universitar 1947-1948 m-am adaptat greu cursurilor de la Facultatea de Litere şi Filozofie şi din alt motiv. Le audiam, de regulă, după-amiaza şi eram obosit, în sfârşit, mă simțeam mult mai bine la „Drept" şi datorită faptului că printre colegii de an se numărau numeroşi amici mai vechi şi mai noi, dintre care şi unii care făceau parte din tineretul liberal, precum Alexandru Missirliu, Dinu Zamfirescu, Alexandru Teodor şi Dinu Pleşoianu, dar, mai ales, prieteni de pe la amintitele ceaiuri dansante, pe care i-am menționat de-a lungul acestor mărturii.

O dată ce toți studenții din anul I la „Drept" eram adunați zilnic în acelaşi amfiteatru, ne-am putut cunoaşte mai bine, eu mi:am făcut şi unele noi relații, printre băieți şi fete. Astfel, am cunoscut-o pe Catrinel. Blondă, bine făcută, elegantă, mai mult înaltă decât scundă, deosebit de cultivată, în comparație cu fetele pe care le tot întâlneam pe la ceaiuri, şi mai ales de o inteligență sclipitoare.

A fost un destin

•n început să mergem împreună la cinematograf, apoi să o invit pe la „ceaiuri",

dans. Am organizat chiar la mine acasă o asemenea petrecere ca s-o invit şi pe ea.

Tot la „Drept", în acel an, 1-am cunoscut pe Andrei Savu. Nu cunosc ce

ofesa tatăl său, dar în acea vreme părinții săi erau încă deosebiți de bogați şi

milia locuia într-un apartament, pe strada Berzei, foarte luxos. Noul meu amic,

să ne epateze, ne-a invitat la un „ceai dansant" deosebit de opulent şi cu

uzică excelentă. Musafirii, foarte numeroşi, făceau parte din diferitele „cercuri"

care le frecventam. Eu am venit împreună cu Catrinel.

Evenimentele din epocă nu anunțau nimic bun pentru mine şi pentru prietenii

=i, excepție făcând Catrinel. N-am discutat niciodată cu ea despre politică.

i toate acestea mi-am dat seama treptat că aveam opinii diferite. Mai întâi

-a povestit că, pe când fusese elevă, a avut un rol important în emisiunile

iiofonice pentru copii. Apoi i-am citit un articol în „România liberă". După o

sme un altul, încă de pe atunci era pasionată de publicistică şi căuta să se

rme la „România liberă" şi nu în vreun ziar pe cale de dispariție, căci Catrinel

i Ecaterina Oproiu, ale cărei comentarii în domeniul cinematografiei, în

lontemporanul" şi diverse reviste de specialitate de mai târziu, avea să le

ească multă lume de-a lungul deceniilor care au urmat. De la inițiala colaborare

„România liberă", Ecaterina Oproiu a ajuns la căsătorie tot cu un jurnalist,

r de rang mare, la acelaşi jurnal: Costin Murgescu. Acesta avea să ajungă

ui dintre economiştii de frunte ai regimului, în următorii zece ani, dar nu un

ivist, ci un specialist, atât în economia socialistă, cât şi în cea capitalistă.

i timp, director al Institutului de Studii Economice al Academiei R.P.R. şi

5.R., apoi al celui de Cercetare a conjuncturii economice mondiale, profesorul

stin Murgescu a format pe mulți dintre cunoscuții economişti de azi, de pe la

arsele partide sau tehnocrați, printre care şi Mugur Isărescu. L-am cunoscut

2U pe Costin Murgescu, după mulți ani, eu aflându-mă în două ipostaze

erite, pe care le voi descrie în următoarele capitole.

Pe când mă aflam în anul I de facultate, mândru de a fi ajuns „în sfârşit" dent, în țară se jucau ultimele două acte ale instaurării „totalitarismului roşu". 25 octombrie 1947 a început, într-o sală special amenajată a „Şcolii Superioare Război" (cunoscută ulterior, cât şi în prezent, sub denumirea de „Academia litară"), procesul fruntaşilor țărănişti luliu Maniu, Ion Mihalache, Nicolae lescu, Ilie Lazăr, Nicolae Carandino, dar şi al unor înalți funcționari de la nisterul Afacerilor Străine, precum Camil Demetrescu şi Victor (Piky) iulescu-Pogoneanu, ba chiar şi a primului titular al acestuia după „actul de 3 august 1944", Grigore Niculescu-Buzeşti (în contumacie), în boxa acuzaților, nd în considerare că din acelaşi lot a făcut parte şi Ion de Mocsony-Stârcea, ifla deci o bună parte a celor care au avut un rol major în pregătirea răsturnării imului dictatorial al mareşalului Ion Antonescu. Generalul Aurel Aldea se i deja după gratii, în toamna lui 1947 nu aveam cum să ştiu că şi alți generali lâni, care luaseră parte la lovitura de stat din 23 august 1944, aveau să ajungă :emniță. în sfârşit,

conform unui scenariu cu care lumea avea curând să se şnuiască, autorii comunişti ai acestuia au „lipit" aşa-zişilor inculpaţi

Şerban Rădulescu-Zoner

menţionaţi mai sus, pe unii foşti demnitari sau diplomaţi care se aflau mai de mult sau mai de curând în străinătate, precum Grigore Gafencu, Alexandru Cretzianu şi Constantin Vişoianu, etichetaţi drept trădători. Pasienţa trebuia să iasă conform ordinului primit: „legături" între fruntaşii ţărănişti din ţară şi foştii demnitari sau diplomaţi români din străinătate, iar scopul acestora trebuia să fie „crimă de complot, înaltă trădare, răzvrătire, insurecţie armată şi tentativă de surpare a ordinii constituţionale", în fruntea completului de judecată nu putea fi altcineva decât odiosul colonel de „justiţie" Alexandru Petrescu.

în zilele procesului, toate jurnalele au publicat in extenso actul de acuzare, interogatoriul în instanţă al „inculpaţilor", depoziţiile martorilor şi rechizitoriul procurorului militar, în „Scânteia" şi „România liberă" relatările erau acompaniate de articole incendiare în limbaj caracteristic, în care nu lipseau cuvintele „spion", „tâlhar", „putregai" ş.a. încă de pe atunci mulţi, printre care şi tata, au observat că procesul avea drept ţintă nu numai condamnarea cu pedepse dintre cele mai grele ale acuzaţilor din boxă, cât şi compromiterea conducerii de atunci a Ministerului Afacerilor Externe, în fruntea căruia se mai afla Gheorghe Tătărescu şi, o dată cu acesta, pe de o parte, a vechilor diplomaţi încă în funcţii, iar, pe de altă parte, a liberalilor guţişti, încă membrii ai guvernului Petru Groza. în fruntea Ministerului de Finanţe, căruia îi era subordonată şi regia autonomă pe care o conducea tata, se afla un liberal tătărescan, Alexandru Alexandrini. Tata începuse să se teamă căci, după cum evoluau lucrurile, Alexandrini ca şi ceilalţi liberali în frunte cu Tătărescu vor fi excluşi din guvern şi înlocuiţi cu comunişti, care vor începe epurările. Rămas fără slujbă nu am mai fi avut din ce trăi. Mama era casnică, mica rezervă de monede de aur pe care o mai avea şi cu care făcusem faţă inflaţiei o predase la Banca Naţională, iar eu eram student câştigându-mi doar banii de buzunar din meditaţii. Intuind ceea ce va urma, mama a intervenit la fratele bunicii, încă membru al guvernului, în calitate de ministru al Apărării Naţionale. Acesta i-a promis că va încerca să-1 ajute pe tata dacă va fi nevoie, deşi nu avea mare influenţă, căci nu era membru al P.C.R. şi, cu atât mai mult, nu făcea parte din „gaşcă", ci devenise de pe atunci o simplă marionetă.

Ceea ce auzeam prin casă, ceea ce au început să „prevadă" mai toţi amicii şi colegii tatei s-a petrecut, încă înainte de pronunţarea sentinţei în procesul intentat lui luliu Maniu şi celorlalţi fruntaşi ţărănişti şi diplomaţi de marcă, deputatul Miron Constantinescu a cerut „domnilor colegi" (încă nu erau

oficializați „tovarăşi") votarea unei moțiuni de neîncredere în miniştrii liberali, dovediți de a fi avut „legături" cu „spionii din boxa acuzaților", ceea ce s-a şi petrecut „cu elan muncitoresc". Tătărescu şi ceilalți liberali din guvern au demisionat, la Externe a fost numită Ana Pauker, iar la Finanțe, Vasile Luca, încât „putregaiul" din cele cele două instituții „să fie extirpat cu toată hotărârea şi cât mai repede", după cum ceruseră în „Scânteia", adaug eu acum, Sorin Toma, despre care am mai scris câte ceva, şi Ştefan Voicu. Ambii aveau numele românizat. Pe cel de-al doilea aveam să-1 întâlnesc, ca şi pe Brucan (dacă el vorbeşte acum la PRO TV despre toți, pronunțându-le doar numele, parcă s-ar trage cu toți de şireturi,

A fost un destin

le ce n-aş face-o şi eu cu el), la unele mese rotunde de la Asociația de drept i relații internaționale, prin anii '70. Spre deosebire de Brucan, care a evoluat le la veşnic „dejist" la un „român verde" ceauşist, metamorfozat apoi într-un lemascator al ceauşismului de pe poziții gorbarcioviste şi, în final ajuns un profet" al economiei de piață româneşti, Ştefan Voicu, chiar pe vremea lui >auşescu, nu se schimbase. A rămas stalinist chiar şi după ce stalinismul, iu oficial, ci prin colțurile vreunui colocviu, se dădea de înțeles că era „depăşit", n România comunistă nu a fost niciodată condamnat oficial stalinismul, ci doar cultul personalității", pentru scurtă vreme, fără a fi curmat ci, dimpotrivă, iar iolitrucii, referindu-se critic la partea cea mai sângeroasă a „domniei lui Îheorghiu-Dej", evident după moartea acestuia, inventaseră sintagma obsedantul deceniu".

în toamna lui 1947, ne apropiam cu paşi repezi de „obsedantul deceniu", ilocuirea miniştrilor tătărescani cu tovarăşi de nădejde şi mari „patrioți români", recum Ana Pauker, Vasile Luca şi alții, pe aceeaşi măsură, s-a făcut, nu itâmplător, chiar în ziua de 7 noiembrie, cu prilejul aniversării „Marii Revoluții ocialiste din Octombrie", zi în care auzeai cele mai dezgustătoare osanale ale tovarăşilor" din România ridicate „genialului" de la Kremlin.

în acel 7 noiembrie 1947 tata a fost umilit pentru prima oară de comunişti. Iu numai el, ci toți ceilalți, încă directori generali din cadrul Ministerului de inanțe. Fuseseră obligați de noul ministru să ia parte la „defilarea oamenilor mncii" cu prilejul „măreței sărbători". De frică de a nu fi considerați „fascişti" trecuți pe „lista neagră" s-au dus toți, făcându-se şi de râs, căci în fruntea sloanei Ministerului de Finanțe, după obişnuitele portrete ale lui Marx, Engels, enin şi Stalin, au fost puşi directorii generali. După defilare, tata s-a întors :asă abătut căci, fără să recunoască în fața noastră, îi era ruşine că se umilise e frică,

având în acelaşi timp răbufniri de revoltă contra lui însuşi deoarece unsese să defileze de ziua „bolşevismului glorios".

Peste vreo două zile a venit acasă de la minister de-a dreptul înspăimântat, npreună cu omologii săi a asistat la instalarea, în calitate de nou ministru al mantelor, a lui Vasile Luca. „L-am văzut de aproape, are mutră de ocnaş", atât î-a spus tata, fără să mai facă alte comentarii. Mama îl consola că primise dgurări de la fratele bunicii că nu-şi va pierde slujba. Peste câteva zile, mai "ecis în ziua de 10 noiembrie (cunosc data din actele care mi-au rămas de la ta), deci imediat după „instalarea" lui Vasile Luca, s-a dat verdictul. Ziarele .n ziua următoare au publicat lista directorilor generali din Ministerul de Finanțe ire fuseseră „epurați". Lipseau două nume, al tatei şi al colegului şi prietenului iu Vasile Vasiliu. Pentru acesta din urmă intervenise Palatul, Luca făcuse o :oncesie", ştiind că zilele regelui sunt numărate. Pa tata îl „salvase" fratele bunicii, şadar s-a dus la slujbă, dar acolo: surpriză. L-a întâmpinat foarte țanțoş un ibaltern care i-a comunicat că este noul director general al regiei şi-1 roagă -şi ia din birou actele personale. Tata nu ştia ce să mai creadă. Peste încă o zi s-a murit. A primit mai întâi înştiințarea în care i se făcea „cu onoare cunoscufcă >rin decizia ministerială nr. 49117/1947" a fost pus „la dispoziția Ministerului"

;4 Serban

şi curând, „spre consolare", o a doua în care, cu aceeaşi „onoare", era informat, invocându-se chiar „statutul funcționarilor publici", asupra numirii sale în calitate de consilier la Oficiul de studii şi coordonare al Ministerului de Finanțe. Avea o slujbă, nu ştiu cât de bine remunerată, dar tata s-a consolat greu. Se ataşase atât de instituția în care avusese mai bine de un deceniu şi jumătate funcții de conducere, cât şi de subalternii săi. îşi făcuse tot timpul datoria şi nu fusese vreodată înscris în vreun partid politic, încât nici „dictatura regală", nici legionarii, nici Antonescu, nici guvernele de după 23 august 1944 nu 1-au dislocat, până ce comuniştii acaparaseră puterea totală. Cât a mai avut influență, fratele bunicii a intervenit din nou, iar Luca „1-a servit" şi, în acelaşi timp, 1-a păcălit. Tata a fost numit consilier la Curtea de Conturi. O instituție pe care peste scurtă vreme acelaşi Vasile Luca avea s-o desființeze, fiind considerată o reminiscență a regimului burghezo-moşieresc. De această dată, tata avea să rămână pe drumuri. Funcția de consilier la Curtea de Conturi 1-a ajutat însă, la un moment dat, să nu ajungă ostatic în beciul Ministerului de Interne din cauza mea.

în aceeaşi zi a lui noiembrie 1947, în care noi nu ştiam încă cu precizie dacă tata va avea în continuare o slujbă sau nu, ziarele publicau sentința în procesul intentat fruntaşilor P.N.Ț. şi unor diplomați: luliu Maniu şi Ion Mihalache,

temniță grea pe viață, Ilie Lazăr, 12 ani temniță grea, Victor Rădulescu-Pogoneanu, 25 ani temniță grea, Camil Demetrescu, 15 ani temniță grea, ceilalți prezenți au primit pedepse ceva mai uşoare, în schimb, pentru foştii demnitari aflați în străinătate, deci condamnați în contumacie, sentințele au fost deosebit de aspre, dar n-au putut fi aplicate, încă din acea vreme se comentase că secretarul general al P.N.Ț. şi totodată unul dintre cei arestați la Tămădău, Nicolae Penescu, a primit, în comparație cu ceilalți, o pedeapsă suspect de mică, doar 5 ani de temniță grea. Pare-se că ar fi „colaborat la achetă" pentru a-i acuza pe Maniu şi Mihalache de „înaltă trădare". Nu cunosc adevărul, căci nici în ultimii ani de când mă ocup, în calitate de istoric, de perioada instaurării comunismului, nu m-am aplecat asupra acestui proces. Au scris alții, dar nici aceştia nu au avut acces la dosarele operative ale Securității. Ca atare, mă rezum de a aminti ceea ce se comenta în epocă, în ceea ce-1 priveşte pe Mocsony-Stârcea, care a „scăpat" doar cu 2 ani închisoare corecțională, pare-se că o asemenea pedeapsă uşoară nu s-a datorat intervenției regelui, în al cărui anturaj apropiat se aflase până la arestare, ci tot „colaborării". Aceasta este cel puțin explicația pe care mi-a dat-o peste câțiva ani H. Soreanu, directorul de atunci al ziarului „Adevărul", care asistase la proces. Soreanu ştia multe, căci nu era doar jurnalist. Aveam să-1 cunosc mai bine pe vremea când eram, conform expresiei dragi securiştilor, „fugar". Dar despre „controversatul" H. Soreanu de la „Adevărul", o seamă de dezvăluiri în capitolul următor.

După dizolvarea Partidului Național Țărănesc şi aruncarea conducătorilor săi în temniță, P.N.L. (Brătianu), pentru a-şi proteja membri şi, cu atât mai mult liderii, s-a autodizolvat. Degeaba, într-un viitor apropiat toți fruntaşii liberali aveau, de asemenea, să ajungă în temnițe. Dinu Brătianu care, după 23 august 1944 1-a tot secondat pe luliu Maniu în încercarea de a se opune sovietizării

A fost un destin

T

omâniei, 1-a urmat în puşcărie, ambii ajungând la Sighet, împreună cu alți foşti ^mnitari. Doar pe drumul către cimitirul săracilor de pe malul Tisei ordinea fost inversă: Maniu, ceva mai tânăr, 1-a urmat pe Dinu Brătianu.

Noi, studenții liberali, am rămas debusolați o dată cu autosuspendarea N.L., care oricum îşi încetase practic activitatea, chiar înainte de amintita ;cizie. Nu numai noi tinerii liberali, ci toți, cu excepția unei infime minorități : oportunişti, la care se adaugă o seamă de evrei, nu mai aveam decât o singură trântă pentru a nu ajunge complet sub călcâiul rusesc şi al comuniştilor din jmânia: regele Mihai. Pentru noi era o speranță, în realitate, adaug eu acum, a o iluzie deşartă.

Cu partidele democratice din țară distruse, cu o armată în rs de sovietizare şi lipsit de orice sprijin politico-diplomatic din partea marilor iteri democratice din Occident, regele devenise, din păcate, un obstacol inor pentru comunişti în vederea instaurării totalitarismului roşu, şi, ca atare, or de înlăturat.

Deoarece m-am referit în treacăt la evrei, sunt dator să fac câteva precizări, calitate de martor al evenimentelor, cât şi ca istoric. Propaganda comunistă ața țâre la ură şi răzbunări a pătruns cel mai uşor în mediul muncitorilor calificați, al lumpenilor şi al evreilor, în acest ultim caz, nu al elitelor, deşi aş tea da şi în acest domeniu o seamă de exemple notabile, ci al masei. Margina-

ați într-o anume măsură în epoca României moderne, supuşi unui regim clar

discriminare rasial, dar şi de deportare şi progromuri în timpul regimului jionar şi al dictaturii antonesciene, evreii din România, cu numeroase şi tabile excepții, au fost cel mai uşor captați de către comunişti, care susțineau

mod pe cât de fals, pe atât de diabolic, că ar fi singurii veritabili antifascişti i România. Deci dureroasa experiență a evreilor din timpul războiului a lemnat pe mulți dintre aceştia să devină, conştient sau inconştient, susținători

:elor care urmăreau instaurarea „totalitarismului roşu", care nu era cu nimic i prejos decât cel brun, pe care etnia evreiască din România nu 1-a cunoscut uşi în formele sale cele mai criminale, precum cei din Polonia, Cehoslovacia i Ungaria, rezumându-mi astfel exemplificările doar la câteva țări care au it în Europa aceeaşi soartă ca şi a noastră. Când teroarea s-a generalizat, :u atât mai mult, după ce comunismul din România a luat tente antisemite şi

ional-extremiste, cea mai mare parte a evreilor, pe bună dreptate, a părăsit a, o parte a acestora emigrând în Israel, iar cealaltă în Occident. Printre ştia din urmă se numără şi fostul meu coleg de liceu Edy Reichmân, acum la ; Monde", care în toamna şi iarna lui 1947, pe când noi, studenții anticomunişti

la „Drept", eram dezorientați de cursul evenimentelor şi totuşi încă hotărâți fiu cedăm, împărțea gratuit, pe culoarele facultății, „Scânteia".

Intr-o zi, ne-a venit ideea, la facultate, să aflăm ce coc colegii noştri comunişti

'entru această „misiune" am fost desemnat eu. „Du-te tu la şedința lor, poate

te dau afară, crezând că te-a convertit Catrinel Oproiu, care scrie la „România

;ră", au sugerat unii dintre amici. Nu m-au dat afară, dar nu datorită amintitei

Ie colege, care nici nu se afla acolo, ci a faptului că şedința avea un caracter

•schis", în speranța de a mai capta ceva studenți. „Celula" U.T.C. (încă nu se

Şerban Rădulescu-Zoner

introdusese denumirea „organizație de bază") se întrunise într-o mică încăpere de la subsolul clădirii Facultății de Drept. Nu era nevoie de o sală mai spațioasă căci, în acea seară, erau puțini „tovarăşi", mai toți evrei, în schimb, la masa din fața „asistenței", vorbind apăsat pe un ton plin de „vigilență proletară", era o odraslă boierească, actual stâlp al „Jockey Clubului" Dimitrie Callimachi, acum un senior aristocrat distins, manierat şi elegant, fără a face nici cel mai mic efort în actualul său comportament, căci prin vinele sale curge totuşi ceva „sânge albastru".

Actualul boier de azi, de la „Jockey Club", fostul „tovarăş" din 1947, de la Facultatea de Drept, este fiul lui Scarlat Callimachi, poreclit încă în perioada interbelică „prințul roşu", căci avea opinii comuniste pe care nu şi le-a însuşit la Moscova, ci la Paris, în timpul tinereții. Avea s-o ducă bine în România comunistă. „Cuminte", adică fără să aibă veleități de a ajunge în nomenclatura de gradul zero sau unu, conştient că nici n-ar fi avut şanse de a se sui în ierarhia de partid, căci deşi era „roşu", cu „dosarul" stătea prost, Scarlat Callimachi a fost multă vreme directorul „Muzeului româno-rus". Acesta se afla în clădirea actualului „Muzeu al Literaturii Române", pe actuala prelungire a Bulevardului Dacia, care leagă Piața Romană cu Calea Griviței. Pe când alți boieri aveau să ajungă fie în temnițe, fie cu domiciliul forțat prin provincie, ca şi foarte mulți „moşieri" care nu erau „boieri", „prințul roşu" stătea fără griji în jilțul său directoral de la Bucureşti, cântând în strună „tovarăşilor", iar din când în când mai pleca în „delegație", când la Moscova, când la Paris. Nu pot să uit o scenă, pe la sfârşitul anilor '60, la restaurantul „Casei oamenilor de ştiință" (C.O.Ş.) din actuala Piață Lahovary. Proaspăt cercetător ştiințific la Institutul de Istorie „Nicolae lorga", m-am alăturat şi eu grupului de colegi care obişnuiau ca în ziua primirii salariului să dejuneze la C.O.Ş. în sala rezervată academicienilor, vedeam adesea la aceeaşi masă pe „prințul roşu" şi pe poetul, tot roşu, mai ales în timpul tinereții sale, Eugen Jebeleanu. într-o zi, Jebeleanu, ridicându-se de la masă, şi-a luat rămas bun de la comeseanul său şi foarte degajat i-a spus cu voce destul de tare încât am auzit şi eu: „Eu plec mâine. Ne vedem deci săptămâna viitoare la Paris şi te fac un Moulin rouge»". Meritau şi ei la bătrânețe,

cu diurna de la Academia R.S.R., să meargă pe urmele lui Toulouse-Lautrec şi să se delecteze privind picioarele dansatoarelor de „french-cancan". Nu degeaba militaseră cei doi, cu douăzeci de ani în urmă alături de Miron Constantinescu, Grigore Preoteasa, N. Moraru, viitorul „câine de pază" al „realismului socialist", George Macovescu şi alți tovarăşi din „sindicatul ziariştilor profesionişti" pentru eliminarea „putregaiului" din publicistica românească şi, ulterior, contra celor care aşa-zis „proslăveau" cultura şi obiceiurile „decadente" din Occident.

Pe când cei de mai sus, încă tineri şi trecuți prin universități, cu excepția cred, a lui N. Moraru, militau în 1947 pentru instaurarea cât mai repede a „ciumei roşii", iar noi studenții cei mulți (eram încă în mare majoritate, iar frica încă nu ne pătrunsese în oase) nu mai ştiam cum să ne opunem (ne mai rămăsese doar consolarea de a plimba fetele pe la teatru şi prin cinematografe sau să le mai strângem în brațe şi să le sărutăm la câte un „ceai dansant") am ajuns, în preajma

A fost un destin

arbătorilor de Crăciun şi de Anul Nou, într-un climat generalizat de ezorientare şi incertitudini.

De această dată nu mi-am mai petrecut vacanța la Predeal, la vila A.M.A., j în ultimii 12 ani. Deşi prețurile la această pensiune, frecventată de magistrați avocați cu familiile lor, erau cu mult mai reduse decât în altă parte, ai mei nu tai aveau mijloace financiare nici pentru a mă trimite acolo chiar şi singur, upă cum procedaseră în ultimii ani. Chiar şi acasă, în Bucureşti, situația se eteriorase într-o bună măsură, încât mama ajunsese din nou să mă evacueze in camera mea şi, de această dată, s-o subînchirieze unei tinere funcționare ire, venită din provincie, căuta o cameră mobilată în care să locuiască. A fost n mijloc pentru părinți de a avea un venit suplimentar, căci leafa tatei devenise (suficientă pentru a avea un trai cât de cât convenabil. Dar chiar şi în acea acanță de iarnă am fost la munte să schiez, locuind însă la „Cabana Roth", e pe muntele Diham. Roth era de fapt numele cabanierului, iar lumea se sişnuise s-o distingă de altele, denumind-o după cel care se îngrijea de ea. abana mai aparținea, ca şi altele precum cea de pe Postăvarul şi alta de pe iatra Craiului, unei asociații de turism săsesc: „Săchsischer Karpaten Verein" i.K.V.) De vreun an-doi „Sky Club Bucureşti" închiria întreaga clădire pentru parte a vacanței de iarnă, oferind membrilor săi să schieze pe pârtiile de pe iham. Presupun că şi multe alte familii ale prietenilor mei au fost nevoite să-şi :himbe parțial viața, căci după sărbătoarea Crăciunului din 1947 am întâlnit la toth" numeroşi amici, băieți şi

fete, de pe la „ceaiurile" noastre dansante din jcureşti, care la rândul lor, începuseră să se răreascâ.

La Predeal, în vilele de pe Cioplea, viața din trecut cam dispăruse, deşi ajoritatea încă nu fuseseră confiscate. Multe erau însă închise. Proprietarilor i le mai ardea, în acel an, nici de schiuri nici de „reveilloane" în peisaj hibernal. . cele câteva vile confiscate deja de la „duşmanii poporului" se instalaseră la 3-a gata familiile noilor „reprezentanți ai poportului", toate cheltuielile de treținere plătindu-le Statul, din „buzunarele poporului". Am constatat toate :estea deoarece, la reîntoarcerea de pe Diham, am rămas câteva zile la Predeal, j. pe banii mei, ci pe ai fratelui mamei care împreună cu mătuşa mea au fost intre puținii care s-au mai încumetat să petreacă Sărbătorile în propria lor la de pe Cioplea, în aceste condiții am ajuns şi pe pârtia de la Clăbucet, unde n constatat că apăruseră, de asemenea, figuri noi. într-o zi a trecut razant pe ngă mine, gata-gata să mă doboare, un june într-un echipament ultramodern, •a Vlad, fiul „tovarăşei Ana". Tot pe pârtie, şi la fel de elegantă, se afla şi fiica esteia, Tatiana.

Noi, unii dintre familiile hulite, ne-am petrecut în acel an vacanța de iarnă, ipă cum am menționat, într-o cabană pe muntele Diham, cea care a ars în '02. Cred că şi alți prieteni de-ai mei ajunseseră în „tabără" tot din motive \anciare. A fost pentru mulți ceva nou, dar ne-am simțit bine pentru că eram ntre noi" şi pe pârtii şi în cabană şi în sala de mese şi în camerele de dormit cu ituri suprapuse. Cabana nu avea lumină electrică, deci nici radio. Aveam, în himb, cu noi un patefon, adus din Bucureşti şi discuri. Seara, la lumina

felinarelor cu gaz lampant, ascultam melodiile lui Glenn Miller şi ne închipuiam că ne aflăm la cabana din „Sun Valley".

Fără radio (în acea vreme nu existau tranzistoare) nu ştiam, nu eram la curent, cu ceea ce se petrecea la Bucureşti, în țară sau prin lume. Din când în când mai veneau cu câte o veste, mai ales din Predeal sau Buşteni, cei care aprovizionau pe cabanier cu alimente, aducându-le pe sănii.

în această izolare aproape totală, ne-am pregătit, în după-amiaza de 31 decembrie de „reveillon". Fetele se dichiseau, noi băieții mai puțin, în sala de mese se amenajase un „careu de dans". Seara, destul de târziu, au revenit unii care plecaseră în vale la ceva cumpărături. Reîntorşi ne-au adus vestea: abdicarea regelui Mihai, cu o zi mai înainte. N-a mai fost „reveillon". Am stat amărâți în jurul mesei, la miezul nopții am ciocnit un pahar de vin, ne-am urat reciproc „La mulți ani" şi atât. Unii, cei drept, au băut în acea noapte nu un pahar de vin, ci mai multe. De amărăciune.

în dimineața următoare, la micul dejun, am avut o altă surpriză. La o masă, un „turist" cu şapcă pe cap, nu de schi, ci de „tovarăş". Nu-1 observasem până atunci, nici pe cei doi-trei comeseni ai săi. Sorbeau din câte o ceaşcă de cafea şi comentau cu aroganță evenimentele de la Bucureşti, uitându-se totodată sfidător la noi ceilalți. Pe peretele din spatele lor atârna un mare carton roşu cu lozinca „Trăiască Republica Populară Română!". Cum au ajuns aceşti indivizi printre noi, când au sosit, având timp să ne facă şi surpriza cu lozinca, în dimineața zilei de Anul Nou, nu ne-am putut explica. Oricum, „tabăra Sky Club" de pe Diham s-a închis pentru că noi, în grupuri mai mari sau mai mici/am părăsit-o. După două-trei zile petrecute în vila mătuşii mele din Predeal am plecat la rândul meu acasă.

La Bucureşti şi cu atât mai mult la Predeal, aflasem doar versiunea oficială privind evenimentele din 30 decembrie. Comentariile entuziaste din presă despre proclamarea „republicii populare" erau însoțite cu fotografii reprezentând „masele" ce-şi manifestau bucuria de a fi ajuns stăpâne pe „propriile lor destine", aclamând totodată pe cei cinci membri ai „Prezidiului provizoriu al R.P.R." ce se arătau „poporului" în balconul Palatului Regal: C.I. Parhon, Mihail Sadoveanu, Ştefan Voitec, Gheorghe C. Stere şi muncitorul ceferist din Iaşi, Ion Niculi. Acesta din urmă fusese pus ca „umplutură" pentru a fi şi un muncitor în Prezidiu. El va fi dat curând uitării chiar de către cei care-1 cocoțaseră în fruntea „Republicii".

Din „mase" apăruseră şi dansatorii jucând hora, unii cu şapcă pe cap, alții în „port național" pentru a demonstra fotoreporterilor şi operatorilor de film „frăția oamenilor muncii de la oraşe şi sate". Chiar şi cei tineri de azi, unii din proprie experiență, ştiu ce bine se pricepeau comuniştii să „organizeze" „entuziasmul maselor" şi prin ce mijloace.

Despre modul în care Mihai I a fost forțat să abdice, despre parodia din Camera Deputaților, referitor la schimbarea formei de guvernământ, despre rolul jucat de Divizia „Tudor Vladimirescu" în acele zile de sfârşit al anului 1947, despre umilirea Familiei Regale, la „Peleş", „Pelişor" şi „Foişor", înainte de a fi luat calea exilului, despre „plecarea" regelui din gara Sinaia nu aveam

A fost un destin

e unde şti, atunci. Curând unii au început să mai afle câte ceva, apoi tot mai mite de la emisiunile în limba română ale posturilor de radio occidentale, i timp, unii martori au început să povestească diverse episoade în cercuri foarte strânse şi de încredere. De exemplu, scena plecării regelui din gara Sinaia, resta păşind spre tren printr-un cordon de soldați întorşi cu spatele spre Familia egală, mi-a descris-o cu lux de amănunte, fostul comandor-aviator şi aghiotant ;gal, Arpad

Gherghel care între timp ajunsese să lucreze la serviciul de ocumentare al postului de radio „Europa Liberă" din Miinchen. Cele petrecute i ziua de 30 decembrie 1947, la „Regimentul de gardă călare", le-am aflat 2-abia în 1969 sau 1970, cu totul întâmplător, de la soțul unei bune cunoştințe fostă colegă în clasele primare, Jeanine Săvulescu, căci astfel se numea pe "emea când frecventam aceeaşi şcoală, ea fiind fiica unui cunoscut arhitect din îrioada interbelică. Se căsătorise, după mulți ani de la evenimentele din 1947, i un fost ofițer din „garda regală", Dobriceanu. într-o seară de vară pe la ceputul anilor '70, Dobriceanu fiind şeful şantierului de restaurare a bisericii :. Nicolae din Scheii Braşovului şi a clădirilor aferente, iar eu într-un scurt mcediu, mi-a povestit cum toți ofițerii şi-au frânt săbiile înainte de a părăsi zarma sub amenințarea unei companii înarmate cu pistoale automate ruseşti, n Divizia „Tudor Vladimirescu". Alții aflaseră de la prieteni alte detalii privind •amaticele evenimente din 1947.

în prezent, cei care, cât de cât, se interesează despre istoria instaurării 'munismului în România, cunosc în detalii adevărul despre desfăşurarea •enimentelor din 30 decembrie 1947, din studiile şi cărțile apărute în ultimii ii sau chiar din unele relatări ale regelui Mihai, astfel încât nu are rost să mai şist despre ceea ce nu ştiam eu atunci şi am aflat ulterior.

Noi, cei mai mulți dintre studenții de la „Drept" reîntorşi din vacanță, în nuarie 1948, eram de-a dreptul deprimați. Puținii comunişti îşi arătau cu tentație satisfacția. Din cele auzite de la alții, atmosfera era aceeaşi prin toate :ultățile. Noi, studenții liberali, care oficial nu mai eram liberali, căci P.N.L. autosuspendase, ne tot puneam întrebarea ce este de făcut, căci ar fi ruşinos stăm cu brațele încrucişate față de lovitura de stat din 30 decembrie 1947. i mai activam pe față. în schimb, fără să fim întrebați, toți studenții, indiferent opiniile fiecăruia, ajunseserăm membrii ai „Uniunii Naționale a Studenților n România" (U.N.S.R.), al cărei preşedinte era comunistul Mircea Malița. am văzut afişe, n-am auzit să fi avut loc întruniri în diverse facultăți, cu care ilej studenții să-şi fi desemnat delegații care să-1 aleagă pe viitorul preşedinte U.N.S.R. De fapt, fosta „Uniune a Studenților Democrați", condusă de la iințare de către comunişti şi din care făcuse parte o infimă parte a studențimii, transformase peste noapte în „Uniunea Națională a Studenților din România", şa-zisă asociație unică a studențimii, cu scopul declarat al apărării intereselor de fapt în vederea manipulării acesteia. Cine erau în acea vreme în fruntea M.S.R., aducând laude dintre cele mai abjecte şi slugarnice „genialului genera-.m Stalin" şi Uniunii Sovietice, denunțând concomitent „cu mânie proletară" „duşmanii poporului" Maniu şi Brătianu, cărora după 30 decembrie 1947

) Şerban Rădulescu-Zoner

îl adăugaseră şi pe regele Mihai şi aveau să tot suie în ierarhia de „Partid şi de Stat", ajungând până la urmă miniştri? Mircea Malița, Grigore Preoteasa, Cornel Burtică, ceva mai târziu şi Ion Iliescu, constituie doar câteva exemple ale celor care, încă în timpul studenției, începuseră să-şi construiască cariere politice în perioada de vârf a „terorii roşii".

în fine, crearea U.N.S.R., în frunte cu Mircea Malița, a constituit una dintre fațetele unuia şi aceluiaşi scenariu din epoca instaurării totalitarismului comunist: constituirea unor „uniuni" şi „asociații" ai căror membri în majoritate nu erau comunişti, având însă în frunte comunişti cu „sarcini de partid" precise sau persoane, inițial fără „carnet roşu" în buzunar, dar care puneau în practică „politica partidului". Un exemplu al unor cozi de topor 1-a constituit pe atunci mama prietenului meu Gheorghe Rosetti, cocoțată în fruntea „Uniunii Femeilor Democrate din România"(U.F.D.R.). Boieroaică şi prin naştere, căci în tinerețe se numise Ralet, şi prin căsătorie, Măria Rosetti „cânta", după cum o „sfătuiau" mai întâi „tovarăşa Ana", apoi „tovarăşa Liuba", soția lui loşca Chişinevschi şi, ulterior, alte „tovarăşe de nădejde", căci „tante Mița", după cum i se adresau nepoatele, prietene cu mine şi partenere de dans la „ceaiuri", a rămas o „democrată convinsă" până la moarte, încât într-un apartament al clădirii din strada Dionisie Lupu, 56 se ducea o viață opulentă, iar în celălalt,unde femeile nu erau „ufederiste", se locuia la comun şi se „trăgea mâța de coadă".

Pe când eu continuam să mă frământ, neputându-mă împăca cu ideea că totalitarismul comunist fusese practic instalat, am fos invitat cu insistență de amicul meu de vis-â-vis, Ion, fiul celebrului medic fiziolog şi viitor academician, Marius Nasta, pentru a-mi comunica ceva deosebit. M-am dus imediat. Era pe la începutul lui februarie 1948. Cu voce scăzută pentru a nu fi auzit de ai săi, din camerele alăturate, mi-a spus că Laura Săulescu, fosta secretară a lui Dinu Brătianu, pe care o cunoscusem personal din vremea când la sediul central P.N.L. aveau loc dese întruniri, ar fi luat inițiativa de a regrupa pe tinerii liberali, studenți şi elevi, pentru a continua activitatea anticomunistă. Totodată, un alt membru al fostei noastre organizații liberale de elevi, ajuns şi el între timp student, Radu Dimăncescu, în casa căruia ar fi urmat să ne întâlnim, i-ar fi dezvăluit lui Nasta că proiectul Laurei Săulescu, fiică de ofițer superior, ar fi fost discutat şi cu maiorul Muc Sănătescu, fratele generalului cu acelaşi nume şi prim-ministru al României între 23 august şi 5 decembrie 1944. Maiorul Sănătescu fusese între timp scos din armată, ca şi colonelul Dimăncescu, tatăl

colegului meu. întâlnirea urma să aibă loc într-o zi şi la o oră care fuseseră deja stabilite, acasă la Radu Dimăncescu.

N-am stat prea mult pe gânduri şi împreună cu vecinul şi prietenul meu Ion Nasta ne-am dus la întâlnire. La Dimăncescu acasă, în Parcul Domeniilor, ne aşteptau Laura Săulescu şi un anume Gheorghe (Gică) Dobrescu pe care în anii şi lunile trecute îl întâlnisem tot timpul la sediul P.N.L. Era o persoană în totală discordanță cu ceilalți tineri liberali, fie ei elevi sau studenți. N-am auzit să fi fost student, în schimb era un fel de „bon â tout faire" la sediu, iar în manifestațiile de stradă din anii trecuți fusese tot timpul în primul rând.

A fost un destin

.u mai participat la amintita „reuniune" câțiva „studenți" în anul I, ca şi mine, e care îi întâlnisem cu regularitate la sediul P.N.L., fără să-mi fi devenit prieteni propiați: Radu Maiorescu, Alexandru Teodor şi Dinu Pleşoianu, acesta din rmă devenind între timp coleg de an cu mine la Drept.

Cu acest prilej, Laura Săulescu ne-a convins că trebuie să ne organizăm în rupuri mici, fără ca acestea să se cunoască între ele, încât dacă Siguranța escoperă vreunul să nu ajungă să afle şi de celelalte, să încercăm să atragem şi ți prieteni de partea noastră, ca să devenim o forță pregătită să acționeze =ntru restaurarea regelui şi a democrației într-o conjunctură internațională vorabilă, care avea să urmeze. Era, de fapt, o cursă pe care ne-o întindeau nu aura Săulescu, căci ea avea să ajungă una dintre victime, ci copoii lui Teohari eorgescu, în frunte cu adjunctul său Marin Jianu. în „atelierele" Siguranței, icăpută pe mâna agenților N.K.V.D., printre care odiosul Nicolski (alias riinberg), reorganizată curând în „Securitatea Poporului", în frunte cu agentul >vietic Pantiuşa Bodnarenko (devenit generalul Pintilie), se lucra la o mare scenare judiciară în vederea compromiterii şi aruncării în temniță a unor :ponenți încă ai marelui capital, în acest scop, autorii scenariului au exploatat iticomunismul şi exaltarea Laurei Săulescu, manipulând-o, fără că ea să-şi dea ama, pentru a ne atrage pe noi, cei foarte tineri şi dornici de a ne opune în intinuare sovietizării României, cu scopul de a da o turnură cât mai spectaculoasă •oiectătului „mare proces".

Toate acestea le-am aflat în timp şi le voi relata când le va veni rândul, ină una alta, atunci, în februarie 1948, am mai fost la o a doua întâlnire cu care ilej unul dintre cei prezenți (afară se întunecase de mult) a adus un pistol itomat de tipul celor cu care mai era dotată armata română. Nu trebuia să fi st un specialist ca să observi că era de mult nefolosit. Gheorghe (Gică) Dobrescu, uit mai vârsnic decât noi şi care îşi îndeplinise stagiul militar, a început să ne "ă o

demonstrație: cum se demontează arma şi se montează la loc, cum se cârcă, deşi nu existau cartuşe. Ne-a ținut o „lecție" nouă, celor prezenți, care t puseserăm în viața noastră mâna pe o armă, care eram minori şi care nu ne tisfăcuserăm stagiul militar, căci recrutarea tinerilor se făcea pe atunci în anul iplinirii de către aceştia a vârstei de 21 de ani („anul majoratului").

Frica, dar şi o anumită bănuială că ni se întinde o capcană, m-au determinat

nu mai merg la proiectata nouă întâlnire. Pe când aşteptam tramvaiul în Piața

)irteniilor, căreia între timp i se dăduse numele de „7 Noiembrie", i-am împărtăşit

cizia colegului meu de la Drept, Dinu Pleşoianu. Şi el luase aceeaşi hotărâre.

coborâre din tramvai ne-am luat „rămas bun" şi de arunci nu 1-am mai văzut.

i ştiu dacă a ajuns, până la urmă în închisoare. Nu ştiu dacă se află în țară sau

i refugiat în străinătate precum un alt coleg de facultate, Alexandru Teodor.

sfârşit, nu ştiu dacă mai trăieşte, căci de la data despărțirii noastre, spre finele

februarie 1948, şi până acum a trecut mai bine de jumătate de veac.

Pare-se că a mai avut loc o întâlnire, de tipul celor descrise mai sus. Eu n-am ii participat, iar în seara respectivă nici nu mă aflam în Bucureşti. Eram la edeal pentru câteva zile şi participam la concursurile interuniversitare de

î Şerban Rădulescu-Zoner

schi împreună cu câțiva vechi prieteni, ceva mai vârstnici, mai buni schiori, pe care i-am menționat, în cursul mărturiilor mele, precum Dan Fințescu şi Petre (Pierrot) Strat.

La proba de „coborâre" m-am plasat în coada listei precum mai toți bucureş-tenii. De regulă, concursurile de schi, fie ele interşcolare sau interuniversitare, erau câştigate de braşoveni, predeleni sau sinaioți, care încă de mici copii, cum se aşternea zăpada şi până la topirea ei, tot pe schiuri se aflau, precum Doru Grigoriu, fiul unui colonel, fost comandant al Batalionului de vânători de munte din Predeal şi multă vreme primar, sau frații Nuți şi Mişu Bară, acesta din urmă ajungând chiar un „olimpic". Dacă în acel început de martie 1948, la proba de coborâre o cam sfeclisem, la cea de-a doua, de „slalom special", doborâsem „recordul mondial". Se stricase cronometrul. Concursul a fost reluat a doua zi,

iar eu am intrat în normalitate. Tot în partea a doua a participanților m-am clasat.

în acele vremuri nu existau mijloace electronice de cronometrare. La start se afla un „oficial" care în momentul în care lăsa fanionul jos, un altul de la „sosire" dădea drumul unui cronometru pe care îl ținea în mână. în ziua cu pricina, pe când eu mă aflam în „cursă", acul cronometrului care pornise în momentul în care mi s-a dat startul se oprise pe parcurs. Pe moment, „oficialul" nu şi-a dat seama încât la „sosire" rezulta că am doborât toate recordurile.

Bine dispus, după scurta vacanță petrecută la Predeal, am revenit la cursurile de la „Drept". După doar câteva zile, Dinu Zamfirescu, coleg de an şi fost şef al organizației de elevi liberali, a venit în pauză la mine şi mi-a spus să dispar imediat, atât de la facultate, cât şi de: acasă, căci în noaptea precedentă unii dintre colegii cu care mă întâlnisem acasă la Radu Dimăncescu, inclusiv acesta, dar şi alți cunoscuți, fără să-i fi revăzut în amintitul context, fuseseră arestați. Un nou dar şi aventuros capitol din viața mea avea să înceapă.

A fnst -tm dp.stin

Capitolul IV

11 ani urmărit de Securitate

r ;

I o 11 q B 3

•c;" vei mânui irre

G

,ând Dinu Zamfirescu m-a anunțat la Facultatea de Drept că o parte dintre colegii care s-au întâlnit în ultima vreme cu Laura Săulescu fuseseră arestați, sfătuindu-mă, în acelaşi timp, să „dispar", inițial nu mi-a fost frică, în inconştiența mea juvenilă eram chiar mândru. Mă puneam alături de cei cu nume sonore de la vârful Tineretului Liberal, precum Mihai Fărcăşanu sau Vintilică Brătianu care, la rândul lor, „dispăruseră" spre a nu fi arestați şi despre care se .vorbea cu admirație, cel puțin în lumea în care mă învârteam eu.

în drum spre casă mă temeam puțin de reacția pe care o vor avea părinții la vestea pe care le-o voi da, cu atât mai mult cu cât nu le spusesem nimic despre cele două „întâlniri" din casa lui Radu Dimăncescu, arestat între timp. Mama, care mă încurajase tot timpul în trecut să particip la manifestațiile anticomuniste din Bucureşti şi să frecventez „Clubul liberal", la auzul veştii pe care le-o dădusem s-a îngrijorat, dar nu m-a certat ci, dimpotrivă, m-a asigurat că până la urmă „totul va fi bine". Tata, care în anii precedenți nu mă încurajase să mă „aventurez în politică", fiind preocupat doar de notele ce le obțineam în liceu şi, ulterior, de rezultatele mele la facultate, dar care nici nu-mi interzisese să

frecventez pe liberali, căci, la rândul său, era un adversar tăcut al noului regim, nu m-a certat pentru ceea ce făcusem.

Primul meu „adăpost nocturn" a fost la Cyru (Biki) Iliescu, unul dintre cei mai buni prieteni ai mei. Fusese coleg de clasă cu mine la Liceul „Cantemir Vodă", începând din toamna lui 1944, adică din momentul în care ajunsesem într-o clasă superioară celei în care ar fi trebuit să fiu. La început nu mă băgase în seamă, îmbrăcat elegant chiar şi la şcoală, cu o mare încredere în sine pe care a păstrat-o toată viața, oarecum infatuat, căci avea în spate urmele unei mari averi, Cyru Iliescu m-a tratat mai întâi cu o anumită indiferență. Când ne-am cunoscut mai locuia în impozanta clădire de la intrarea în Parcul loanid, care timp de decenii a găzduit diferite ambasade, în prezent aflându-se cea a Columbiei. Părinții colegului meu divorțaseră cam în preajma izbucnirii războiului mondial. Inițial, viitorul meu amic, rămăsese în grija tatălui său, purtând tot prenumele de Cyru, dar toți amicii săi, inclusiv fosta lui soție Ana, o femeie renumit de frumoasă, îi spuneau Riki. Era cunoscut în societatea bucureşteană, care în curând avea să dispară, drept un stâlp al cluburilor şi al restaurantelor de lux, un amator de femei frumoase, fiind foarte galant cu acestea, deci un fel de „fiu risipitor". Avea şi de unde, căci averea era foarte mare. Bunicul amicului meu fusese medic şi considerat erou al primului război mondial deoarece murise de tifos exantematic, îngrijind cu abnegație ostaşii cuprinşi de această boală

A fost un destin

igătoare. De aceea, în cartierul Cotroceni, unde toate străzile poartă nume : medici, una dintre ele se numea „Doctor Cyru Iliescu". Este singura stradă reia Doncea sau un succesor al acestuia la conducerea Primăriei Bucureşti i-a himbat numele, deoarece „titularul" fusese „bestie moşierească". Ce conta că >ctorul Cyru Iliescu murise în 1917, îngrijind ostaşii de tifos exantematic, dată ce războiul purtat de România era considerat de comuniştii, ajunşi în 45 la putere, drept imperialist, deci pentru cucerirea unor teritorii „străine", i atare, strada care purtase numele unui medic „bestie moşierească" a fost ebotezată" Joliot Curie, un savant atomist francez încă în viață ale cărui merite ințifice nu i le contesta nimeni. Motivul alegerii acestui nume fusese însă cu tul altul. Joliot Curie era comunist, lider al „mişcării pentru pace", o acțiune i amploare bine finanțată de la Moscova pentru a contracara înarmarea S.U.A. arme atomice, pe când U.R.S.S. nu ajunsese încă să posede celebra „bombă", inuit încă de pe atunci de a avea „relații speciale" cu savanții sovietici, Joliot irie avea să fie curând destituit de guvernanții francezi din funcțiile de mare spundere pe care le

deținuse în domeniul cercetărilor nucleare, în acest context, •ada din Cotroceni, ce purtase numele unui medic erou din timpul războiului nrru întregirea României, avea să poarte numele celui al „campionului luptei Titru pace", bănuit pe atunci de a fi un agent sovietic de mare clasă.

Cyru Iliescu, fiul, nu a semănat însă cu tatăl său, amintitul medic. Era un •îs â papa", deşi ajunsese un „old boy" şi fără tată, jovial, simpatic, dar cu 'fectul de a se lăsa tocat de bani. înainte ca familia să fi fost dată afară din mptuoasa casă de la intrarea în Parcul loanid pentru a fi atribuită mai întâi ior reprezentanți ai „poporului truditor", printre care, pare-se, şi tovarăşul iston Marin, tatăl colegului meu ajunsese să locuiască la „Athenee Palace", cu Drica Demion, cunoscută actriță, încă cu sex-appeal, la Teatrul de Revistă avoy". Când banii s-au mai subțiat „tânăra pereche" de „vârsta a doua" s-a utat la Hotel „Majestic", care există şi în prezent purtând acelaşi nume.

în aceste condiții, colegul meu Biki, dar tot Cyru în actul de naştere, ajunsese locuiască din nou cu mama sa, care ocupa un mic apartament din strada 'ătarului.

Colegul meu nu avea să meargă pe urmele tatălui său. Era serios, învățase

ne în liceu, şi ajunsese un bun student la Politehnică. Moştenise totuşi şi câte

va din partea acestuia din urmă. Era snob. îi plăcea să se afirme drept un

ăiat cu bani" şi să afişeze un aer de superioritate față de cei pe care îi considera

a nu-i fi cel puțin apropiați stării sale materiale.

De aceea, în cursul primelor luni, după ce ajunseserăm colegi de clasă, i mă prea băgase în seamă. Nu ştia ce hram port. Până într-o seară, când ;ese invitatul meu, la unul din amintitele „ceaiuri dansante". A doua zi mi-a efonat să-mi mulțumească. Era entuziasmat. Povestise mamei sale pe cine :âlnise la mine. Numai fete şi băieți pe ai căror părinți îi cunoştea sau despre re auzise. Deci fusese în „high-life", ceea ce îl preocupa. Acesta a fost începutul iei prietenii de o viață, în acele vremuri de mult apuse unele dintre fetele din rcul meu îl adoptaseră. Ajunsese şi el nelipsit la petrecerile noastre pe când

eram încă liceeni. La rândul meu, începusem sa-1 imit într-unele. Cu banii de pe meditații sau din ceea ce mai primeam de acasă îmi comandam pantofi la acelaşi cizmar. Foloseam acelaşi croitor şi, mai ales, am început să frecventăm împreună cofetăriile „Capsa" şi „Nestor", dându-ne importanță, bând mazagram,

pufăind țigări americane şi holbând ochii la tinerele cucoane „vesele" de pe atunci ale căror nume mă abțin să le scriu pe hârtie.

Până la urmă mi-am dat seama că aerele de superioritate ale amicului meu Biki (Cyru) Iliescu erau o formă a unei timidități pe care căuta să şi-o mascheze pe această cale. De fapt, avea un suflet de aur, de care mi-am dat seama pe parcursul vieții, iar prima manifestare a acestuia a fost cea de a mă fi luat la el acasă, să dorm, pentru a fi ferit de o eventuală arestare. O făcuse, evident, şi cu acordul mamei sale, căreia i-am rămas toată viața recunoscător.

Prima noapte a fost liniştită. A doua zi, neavând ce face şi pentru a nu bate străzile fără rost, căci acasă mă temeam să merg şi, cu atât mai mult, la facultățile pe care le frecventasem, m-am dus cu amicul meu la Politehnică pe strada Polizu, lângă Gara de Nord. O dimineață întreagă am „făcut pe politehnicianul", prefâcându-mă că îmi iau notițe. A doua noapte a fost tot liniştită, dar până dimineața la cinci, când a sunat telefonul. Sora bunicii, care locuia cu ai mei încă din timpul războiului, mi-a comunicat scurt să plec imediat de la amicul meu şi să merg la mătuşa mea, Miorica Corradino, care este bolnavă şi are nevoie de mine. Am înțeles mesajul. Nu mă mai aflam în siguranță la amicul meu. Mi-am făcut repede bagajul şi m-am dus la adresa indicată. Eram aşteptat. Mătuşa mea aflase, tot printr-un mesaj telefonic „cu înțeles", că părinții avuseseră „musafiri". După vreo câteva ore bune a sosit mama, speriată, dar într-o anumită măsură, mai liniştită decât în clipa când o pusese pe sora bunicii să mă avertizeze că sunt în pericol.

Ce se întâmplase de fapt? în cursul nopții, în jurul orei unu, au pătruns în casa noastră mai mulți agenți ai Siguranței întrebând de mine (serviciile secrete ale României comuniste îşi mai păstraseră câteva luni vechile denumiri, fiind însă împănate, încă din 1945, de agenți comunişti în frunte cu Nicolski şi controlați de „consilieri" sovietici). Părinții încă nu se culcaseră. Avuseseră musafiri la vreo două mese de bridge. Nu le ardea lor de oaspeți, dar nu-i decomandaseră pentru ca totul să pară normal. Nu voiseră să dea impresia că sunt alertați pentru a nu da naştere la comentarii care s-ar fi putut răspândi şi ajunge unde nu trebuie.

De-abia plecați musafirii, au sunat alții: copoii lui Teohari Georgescu. Conform înțelegerii mele cu părinții, aceştia au declarat agenților că mă aflu la Predeal, la schi. Era cea mai plauzibilă minciună căci, după cum am menționat, fusesem acolo, la campionatele interuniversitare. După ce un agent i-a anunțat telefonic pe superiorii săi că cel căutat nu se află la domiciliul său, a început percheziționarea apartamentului, agenții punând întrebarea care avea să devină clasică în asemenea ocazii: „Unde sunt armele?" „Nu am avut în casă niciodată

vreun pistol, iar eu nu sunt vânător încât să posed măcar o puşcă cu alice", ar fi răspuns tata.

A fost un destin

înainte de a fi părăsit domiciliul spre a dormi, după cum am menționat, i prietenul meu Cyru (Biki) Iliescu, veniseră la mine Dinu Zamfirescu, Alexandru tfissirliu şi încă un coleg al cărui nume nu mai mi-1 amintesc, să ridice nu arme, e ar fi dorit copoii Siguranței să găsească, ci arhiva „Organizației colegiale '.N.L.". Deşi cei mai mulți dintre noi eram deja studenți, scriptele cu toți elevii au foştii elevi din Tineretul Liberal rămăseseră la mine. Deci, agenții care au iercheziționat ore întregi întregul apartament nu au găsit nici liste care să le fi iermis să recurgă la noi arestări. Şi, totuşi, din neglijența mea, au dat peste eva de care eu uitasem. Sub teancul de cămăşi au dat de câteva legitimații '.N.L.-Tineret, una singură fiind completată. Aceasta purta numele Cyru Iliescu, .eci exact a celui care mă adăpostea în cursul nopții.

Până la urmă agenții au plecat, luându-1 pe tata ostatic. Unul primise ordin ă rămână la fața locului, în speranța că mă voi reîntoarce. S-ă aşezat într-un atoliu din living-room-ul din centrul apartamentului şi ațipea din când în când. /luncise doar o noapte întreagă în folosul clasei muncitoare şi al partidului onducător. Nu a avut inteligența de a le obliga pe mama şi pe sora bunicii să se şeze lângă el. Acesta a fost norocul meu. Mama s-a înțeles cu mătuşa ei şi a lea. Pe când prima a simulat un deranjament stomacal, mergând la toaleta iersonalului de serviciu, de lângă bucătărie, şi tot trăgea apa, cea de-a doua s-a trecurat tiptil pe uşa din dos în stradă şi, de la un telefon public, a reuşit să mă vertizeze despre cele petrecute şi, în acelaşi timp, să o anunțe pe mătuşa mea liorica că va avea un musafir matinal.

Şi pe tata, săracul, 1-a ajutat Dumnezeu. Dus într-un birou la Ministerul de nterne, a fost ținut vreo oră fără să-1 întrebe cineva ce caută acolo. I se luaseră ireturile de la pantofi şi cureaua de la pantaloni. Deci fusese pregătit pentru fi dus la beci. în treacăt a venit prin birou şi cineva, probabil cu grad înalt, -a întrebat pe tata ce caută în birou şi ce profesie avea. în acea clipă s-a petreeut eva cu totul neaşteptat, ceea ce nu am putut desluşi nici până în prezent. ,a auzul că tata era consilier la Curtea de Conturi şi că fusese luat ostatic, mai marele" de la Interne a ordonat eliberarea sa fără să i se fi luat nici cel uțin un interogatoriu. Să-i fi dat de gândit misteriosului personaj că se pune îu cu Vasile Luca luând ostatic un consilier al Curții de Conturi şi în a cărui ubordine se afla aceasta? N-am putut desluşi acest mister, nici eu, nici tata.)ricum, tata nu ajunsese un om al lui Vasile Luca. Acesta din urmă îl păcălise, e fapt, pe fratele

bunicii, pe generalul Mihail Lascăr, la ale cărui intervenții din oiembrie 1947, tata, dat afară din fruntea „Regiei Autonome Loteria de Stat", isese numit la Curtea de Conturi, o instituție pe care Luca, oricum, plănuise -o desființeze, după cum am menționat, în momentul în care tata fusese pentru âteva ore ostatic la Ministerul de Interne, Curtea de Conturi mai exista şi, resupun, că în planul arestării mele nu figurase luarea drept ostatic a unui magis-•at de rang înalt, numit de Vasile Luca. Chiar şi cei de la Interne nu cunoşteau edesubturile acestei numiri şi, ca atare, se temuseră de a face eventual o gafă. 'and tata, îngrozit, a revenit acasă dispăruse şi agentul din living-room, în urma nui telefon primit între timp. Noroc că în acel moment mai avea acea funcție e care nu a mai deținut-o multă vreme.

Mulțumită că cel puțin tata scăpase de a fi ținut ostatic pentru a fi obligat eu să mă predau ca să-1 salvez pe el, mama a pus la cale plecarea mea din Bucureşti şi adăpostirea într-un loc sigur, în provincie.

în casa amicului meu Ion Nasta, cel care mă dusese la întâlnirea cu Laura Săulescu, nu se petrecuse încă nimic. Ca şi mine, nici el nu dormea acasă, după ce primii colegi liberali fuseseră arestați. Era însă de presupus că Siguranța, o dată ce încercase să mă aresteze pe mine avea să-1 „caute" şi pe el. Ca atare, cele două mame, prietene încă de pe vremea când erau domnişoare de măritat, s-au consultat, în tot cursul zilei am rămas la mătuşa mea, în strada Nicolae lorga, 45. Toți din casă erau temători de a nu fi arestați împreună cu mine în cazul în care mama ar fi fost urmărită. Arestările se făceau însă noaptea, iar eu oricum urma să înnoptez în altă parte, încât cazul improbabil al unei descinderi din partea „brațului înarmat al partidului" ar fi rămas din nou fără „obiectul muncii" şi deci, fără o dovadă pentru a putea incrimina pe cei din casă. Tovarăşii, proaspeți angajați ai Siguranței, erau încă lipsiți de experiență în filaj şi, în al doilea rând, nu eram un „obiectiv" atât de important, încât să pună pe urmele mele şi ale mamei o armată de copoi, în cursul după-amiezii am primit un telefon, nu-mi mai amintesc din partea cui, care m-a invitat să luăm masa de seară împreună, la Ina, sora mai vârstnică a lui Ion Nasta, măritată, după cum am menționat în capitolul precedent, cu Alexandru Haldner.

M-am dus. Locuiau într-un apartament destul de mic, dar foarte cochet pe actualul Bulevard al Aviatorilor, foarte aproape de monumentul închinat eroilor aviației. La cină, în afară de gazde, de Ion Nasta şi de mine, a mai participat şi splendida Alice Likiardopol, fiica vitregă a unchiului meu Emil Nădejde, despre care am scris în mai multe rânduri. Nu am înțeles de ce fusese şi ea invitată. De-

abia după câteva săptămâni am aflat motivul. Alice urma să plece clandestin împreună cu întreaga familie Malaxa, inclusiv cu doctorul George Constantin Palade, cunoscutul om de ştiinţă de peste câteva decenii şi unicul român american ce a primit până în prezent Premiul Nobel. în 1948, doctorul Palade mai era ginerele lui Nicolae Malaxa, care se afla deja în Statele Unite. Fiul acestuia din urmă, Costache, era flirt-ul „en titre" al frumoasei Alice şi a luat-o cu el în America, dar nu şi de nevastă, după cum sperase ea. S-a împotrivit „papă", care ar fi vrut ca fiul său să se însoare cu vreo americancă bogată. Nu ştiu cu cine s-a căsătorit până la urmă Costache Malaxa, unul dintre foştii colegi ai regelui Mihai.

Relativ curând după plecarea familiei în Statele Unite se aflase în Bucureşti că Nicolae Malaxa, care avusese grijă să-şi transfere o bună parte a averii în bănci occidentale, ar fi devenit armator, ceea ce corespunde realităţii. Deţin informaţia din amintitele surse colaterale. Dar tot în epocă mai circulase zvonul că ar fi fost prins, ba chiar condamnat pentru contrabandă cu arme în favoarea Chinei comuniste. Acum, în posesia unor surse scrise, mi-am dat seama că amintitul zvon din epocă nu corespunsese realităţii, în schimb, graţie documentaţiei pe care o am acum la îndemână, am aflat că fostului mare industriaş român nu i-a mers prea bine în S.U.A. N-a ajuns un milog, dar nici un adevărat

A fost un destin

isiness mân, după cum sperase el, căci „mijloacele specifice" pe care le folosise i România nu le-a putut aplica şi în Statele Unite.

Ajuns în America, el s-a lovit de refuzul autorităţilor de a-i acorda rezidenţă srmanentă. Un mare rol în acest refuz îl avusese lobby-ul evreiesc, care aflase L Nicolae Malaxa finanţase în trecut pe legionari. Dar cât fusese mare şi tare i ţară, el plătise în dreapta şi în stânga pentru a prospera în afaceri. După 5 august 1944, „servise" şi pe comunişti, cu 2,4 milioane dolari, în 1946. Se mai lase în Statele Unite că, în timpul războiului, fusese partener de afaceri cu Ibert Goring, fratele lui Hermann, cunoscutul fruntaş nazist, persoană de mare credere a lui Hitler, ajungând Reichsmareschal şi comandant al ucigătoarei aftwaffe. O mână de ajutor la răspândirea acestor informaţii în cercurile politice nericane mai dăduseră şi liderii Consiliului Naţional Român din exil, anume onstantin Vişoianu şi Alexandru Cretzianu.

Malaxa nu s-a dat însă bătut. A înfiinţat o „firmă fantomă" (el fiind singurul :ţionar) în oraşul natal al senatorului Richard Nixon, scopul declarat fiind fiinţarea unei uzine de tuburi pentru foraj petrolier. Dar adresa şi numărul de

lefon al firmei erau identice cu cele ale biroului avocațial Nixon. Senatorul de unei a primit ulterior, în contul său personal, 100.000 de dolari pentru viitoarea campanie electorală din partea firmei lui Malaxa, în schimb, Richard Nixon a tervenit pe lângă Guvernul Federal de a i se acorda firmei lui Malaxa un ertificat de necesitate", iar patronului dreptul de rezidență permanentă în U.A. (cf. S.M. Hersh, The Dark Side of Camelot, Little, Brown and Company, 156-161. Mulțumesc domnului dr. Miron Costin din Los Angeles pentru iginile transmise), întreaga „acțiune" s-a încheiat cu un eşec pentru Malaxa, ir nu şi pentru Nixon, căci darea în vileag a acestei „afaceri" de către adversarii >litici democrați ai acestuia din urmă era un „fleac". Nu era să piardă alegerile ezidențiale cuplul Eisenhower-Nixon din cauza unei „miniafaceri" dubioase icestuia din urmă cu Nicolae Malaxa.

Nu ştiu dacă N. Malaxa a primit cetățenia americană, precum fiul său)stache. în schimb, Malaxa junior, depinzând inițial, în Statele Unite, de banii :ălui său a fost nevoit să se despartă de cea pe care sperase s-o ia de nevastă, ir nici nu a dat „lovitura", după cum şi-ar fi dorit „papă". Postul cel mai lorabil pe care a reuşit să-1 dețină a fost cel de reprezentant al firmei franțuzeşti

1 parfumuri „Guerlin". Ajunsese să aibă o situație bună, dar nu a devenit un ssines mân. în fine, doctorul Palade s-a despărțit de soția sa, Irinel, din câte u cam „originală" (n-am văzut-o în viața mea, în vreme ce pe fratele ei, >stache, îl cunoscusem personal în „casa Nădejde") şi s-a dedicat ştiinței, după m e bine cunoscut. Alice Likiardopol nu a mai ajuns doamna Malaxa, după m îşi dorise, ci s-a măritat cu un om de afaceri argentinian. N-am mai văzut-o

la cina din ultima jumătate a lui martie 1948, care pentru ea a însemnat dieu Roumanie", iar pentru mine, „la revedere Bucureşti", căci în acea seară zda ne-a tras deoparte, pe mine şi pe Ion Nasta, spunându-ne să ne reîntoarcem ioua zi, la 10 dimineața pentru a ne duce cu maşina la adăpost, în afara ipitalei, spre a nu fi capturați de poliția politică.

2 Şerban Rădulescu-Zoner

N-am mai dormit la Cyru Iliescu, căci locul devenise nesigur, ci la prietenii mei şi foşti colegi de liceu, Mihai şi Petre Rosetti, în casa din strada Dionisie Lupu. Cum am sosit, s-au tras perdelele la ferestre ca să nu fiu văzut din curte de „nenea Sandu". Academicianul Alexandru Rosetti nu şi-ar fi trădat nepoții că adăpostesc „un fugar" (în acel moment nici nu ştia în ce situație mă aflu), ci ca să se evite un viitor scandal. Pe prietenul şi fostul meu coleg de clasă, Mihai Rosetti, aveam să-1 revăd după aproape 15 ani, în urma încheierii aventurii mele. Pe fratele său, cu un an mai în vârstă, şi mai târziu, căci pe vremea când eu mă

ascundeam ca să nu fiu arestat, el ajunsese clandestin la Paris. Când scriu aceste rânduri nu mai pot mulțumi, public şi în scris, decât lui Petre Rosetti, pentru curajul de a mă fi adăpostit o noapte, deşi ştia că sunt urmărit. Fratele său Mihai, fostul meu coleg de clasă, ajuns într-un târziu şi el în Franța, şi companionul meu de plimbare, după 1990, pe marile bulevarde ale Parisului, a fost răpus, cu câțiva ani în urmă de o boală necruțătoare.

în martie 1948, după o noapte nedormită din cauza agitației, mi-am luat rămas bun de la familia Rosetti şi, conform celor stabilite în ajun, m-am reîntors la Alexandru Haldner unde, în afară de Ion Nasta, mă aştepta şi o valiză cu ceva haine şi rufe. Am pornit imediat cu automobilul la Tancăbeşti.

Bătrânul C.I. Băicoianu, proprietarul moşiei şi bunicul prietenului şi colegului meu „fugar" Ion Nasta, murise, iar conacul şi cele 50 ha rămase din moşie, după reforma din 1945, reveniseră părinților acestuia din urmă. De administrarea lor nu se ocupau însă noii proprietari, ci ginerele lor, adică Alexandru Haldner, care ne-a dus la Tancăbeşti şi ne-a dat în primire unei cunoştințe, un domn Cavaliotti, care locuia în conac şi se ocupa zilnic de lucrările agricole. După vreo două zile, Haldner a revenit şi ne-a luat, pe tânărul său cumnat Ion şi pe mine, ducându-ne cu automobilul şi mai departe: la via din Chițorani, unde ne aştepta bunica amicului meu, Constantina (Finica) Băicoianu, care se stabilise acolo s-ar zice pentru a supraveghea primele lucrări de primăvară, de fapt, pentru a avea grijă de noi. Astfel am ajuns, datorită amicului meu Ion Nasta, în îngrijirea fiicei unui prim-ministru al lui Carol I, căci „coana Finica", după cum am mai amintit, era fiica lui P.S. Aurelian.

La conac nu veneam decât la micul dejun şi pentru mesele de prânz şi de seară, în restul zilei şi pe timpul nopții stăteam pe deal, în mijlocul viei, într-un chioşc ce ne fusese amenajat pentru a locui şi dormi. Am stat aşa vreo săptămână, până într-o după-amiază, când a venit un țăran să ne cheme la conac, în vale am văzut o maşină şi alături pe Alexandru Haldner. Venise să-1 ducă pe prietenul meu înapoi la Bucureşti căci, în timpul refugiului nostru la Tancăbeşti şi Chițorani, agenții Siguranței nu călcaseră „casa Nasta", încât părinții lui Ion crezuseră că fiul lor nu este în pericol de a fi arestat.

Aşadar, prietenul meu şi cumnatul său au plecat de la Chițorani la Bucureşti, iar eu am rămas. Eu, în chioşcul din vârful viei, doamna Băicoianu jos, la conac, aşa-zis cu treburi. Cât fusesem doi în chioşc timpul trecuse mai repede. Mai stăteam de vorbă despre fel de fel, mai ne încurajam unul pe altul. Rămas singur a fost mult mai greu, mai ales pe timpul nopții, începuse să-mi fie frică, în timpul

A fost un destin

243

:ilei era mai uşor. Citeam câte o carte, ba şi câte un ziar pe care un țăran îl iducea din sat doamnei Băicoianu. Astfel am aflat rezultatele noilor alegeri, lesfăşurate în țară la 28 martie 1948. O „victorie totală" a „oamenilor muncii" i o nouă înfrângere de răsunet a „reacțiunii". Aşa-zişii încă liberali ai lui Petre Jejan obținuseră şapte mandate, iar „țărăniştii democrați" ai doctorului N.Lupu, are se despărțise mai de mult „cu dibăcie" de luliu Maniu, rămânând ca atare n libertate, doar două. Faptul că Bejan ajunsese din nou deputat nu avea să-i erveascâ la nimic. Când a sosit „momentul politic" hotărât de Moscova, Petre iejan cu ai săi, tot la Sighet au ajuns, ca şi fostul lor patron, Gută latărescu.

„Exilul" meu din vârful viei de la Chițorani nu a durat decât câteva zile, aci maşina cu Alexandru Haldner a reapărut la conac, aducând veşti proaste.)upă două-trei zile de linişte, Ion Nasta, reluându-şi viața normală, într-o noapte fost luat din pat de agenții Siguranței. Cercul se strângea, nu mă mai puteam scunde la Chițorani, căci amicul meu ar fi putut, sub presiune, să vorbească. <î-am speriat. Haldner m-a asigurat că mă va duce într-un loc şi mai sigur. 4i-am făcut repede bagajul, i-am sărutat mâna doamnei Băicoianu şi am plecat. n automobil mai era un domn. Eu ştiam cine era, el nu ştia cine sunt, căci era lult mai în vârstă decât mine. Era colonelul Gheorghe Florescu, din fostul egiment de gardă călare al regelui. După cum am menționat, eu îl ştiam de la Dncursurile hipice cu obstacole şi, mai ales, de la nunta Inei Nasta cu Alexandru [aldner, el fiind unul dintre naşi.

în drum spre Ploieşti, fostul colonel, în haine civile, discuta foarte degajat u amicul său. S-a oprit la o altă vie, iar noi ne-am continuat drumul. După o reme am aflat că Gheorghe Florescu, colonelul, a fost arestat. Deci, când fuse-srăm împreună în maşină căutaserăm amândoi să ne ascundem, doar că el a vut ghinion, agenții Siguranței descoperindu-I repede. A stat ani mulți în închi-jare. Cum era să nu fie aruncat în temniță un ofițer din fosta gardă călare a îgelui, colonel şi, pe deasupra, şi boier din vechea familie a Floreştilor!

Continuându-ne drumul spre Ploieşti, Haldner mi-a spus că mă va duce la reaza, la o veche cunoştință şi a lui şi a părinților mei, pe care, la rândul meu, ştiam foarte bine, căci era mama unui prieten de-al meu din copilărie, Şerban ulfu. Pif (în acte Ecaterina), după cum îi spuneau prietenele, inclusiv mama, isese căsătorită, până după război, cu inginerul Petre Dulfu, care până la acapa-irea puterii de către comunişti avusese o funcție de conducere importantă la .G.I.R. şi un rang înalt în masonerie. Era fiul profesorului şi scriitorului cu relaşi nume. Cu fiul lor, Şerban, fusesem prieten pe când ne jucam pe covoare i un

tren electric şi, evident, cu soldați de toate felurile. Când amicul meu, din :ele vremuri, avea musafiri de ziua sa de naştere, în casa Dulfu din Bucureşti îdeam, printre alții, şi de Radu Gheciu, actualul cunoscut muzicolog şi fost uputat P.S.D.R. (1996-2000).

Spre sfârşitul războiului, Pif, prietena mamei şi adesea parteneră de bridge, vorțase de soțul ei pentru a se căsători cu avocatul Mircea Marinescu. Acesta n urmă fusese, pe vremea „Mareşalului", consilier la Ministerul de Finanțe, np în care avusese şi câteva deplasări în străinătate (Elveția, Turcia) pentru

negocieri. Cum a ajuns avocatul Mircea Marinescu la Ministerul de Finanțe? Datorită lanțului slăbiciunilor care a funcționat întotdeauna în România, doar că pe atunci verigile lanțului erau fine, de calitate, pe când între timp deveniseră grosiere, grobiene, ca şi acum, căci, în ultimă instanță, cele prezente sunt o continuare a celor din timpul dictaturii comuniste şi al atotputerniciei Securității.

Avocatul Mircea Marinescu era prieten, din timpul tinereții, cu poetul, dar în acelaşi timp economistul de mare clasă, Paul Sterian. Acesta, la rândul său, era bun amic, având multe preocupări comune, cu Mircea Vulcănescu. Ajuns subsecretar de stat la Finanțe, Vulcănescu 1-a făcut pe Paul Sterian secretar general, iar acesta 1-a adus în minister pe Mircea Marinescu.

Cum după 23 august 1944 toți cei care avuseseră funcții mai înalte în timpul războiului erau considerați, la grămadă, fascişti, Vulcănescu numărându-se chiar printre primii aruncați în temniță, Mircea Marinescu cu soția sa se rerrăseseră „strategic" la Breaza pentru a nu sta chiar în bătaia vântului vigilenței proletare de la Bucureşti. Nu se ascundeau pentru că nu aveau motive, închiriaseră o vilă la Breaza, îşi mutaseră întreaga „gospodărie" din Bucureşti şi îşi găsiseră slujbe în localitate. Acolo m-a dus Alexandru Haldner cu maşina, familia Marinescu fiind dispusă să mă adăpostească. Cine a făcut „aranjamentul" şi cum s-a perfectat doar în câteva zile, nu ştiu. Atunci nu am întrebat, iar acum nu mai am pe cine întreba.

„Bine ai venit, te aşteptam mai de mult, ce s-a întâmplat?" Cu aceste cuvinte m-a întâmpinat doamna Marinescu, pe care o revedeam pentru prima oară sub acest nume. „Vino să-1 cunoşti pe Mircea"şi, cu aceste cuvinte, m-a condus în casă. „O făcuşi! N-ai nici o grijă. Aici, la noi, eşti în siguranță", mi-a spus Mircea Marinescu, întinzându-mi mâna zâmbitor. M-au condus în camera care îmi fusese rezervată iar, după scurtă vreme, m-au invitat la masa de seară.

Primirea făcută şi întreaga ambianță mi-au creat de la bun început un sentiment de siguranță, simțindu-mă că printre ai mei. Totodată, interiorul casei, mobilierul, după tipul celui din vilele amicilor mei de până atunci de la Predeal, femeia de serviciu care ne servea la masă, radioul cu ştiri de la „Londra", apa curentă, frigiderul Siemens, telefonul, toate acestea m-au făcut, încă din prima seară, să mă simt mai degrabă în vilegiatură decât în „refugiu", urmărit de Securitate. Vila era aşezată într-o mare livadă de meri, terasa era umbrită de un stufos cireş, iar în spatele casei se aflau câțiva nuci imenşi.

După câteva zile de acomodare - stăteam mai mult în casă, citeam măi tot timpul, iar în cursul dimineții mă plimbăm printre pomii înfloriți ai livezii -într-o după-amiază Mircea Marinescu a venit la mine: „Gata cu statul în casă. Pregăteşte-te! Ieşim împreună în târg. Trebuie să duci o viață normală, să te cunoască lumea, căci în caz contrar treptat vei deveni suspect unora". I-am urmat sfatul şi am pornit-o la plimbare, pe şoseaua principală. El se mai oprea din când în când, schimba câteva cuvinte cu câte un localnic, mă prezenta drept nepotul său, venit în convalescență la Breaza, dând de înțeles că sunt suferind de plămâni. Până la urmă am ajuns la cârciumă, la un țoi cu țuică.

Mircea Marinescu, foarte sociabil din fire, era cunoscut de toată lumea în Breaza şi depunea eforturi de a se face cât mai agreabil. Pe unii chiar îi fermeca

A fost un destin

cu poveştile şi glumele sale mai mult sau mai puțin decoltate, dar fără nici un iz politic. Toată lumea îi spunea „nea Mircea", toți rămâneau cu gura căscată când începea cu poveştile sale. Mai ales la cârciumă căci, ce-i drept, în timpul liber îi plăcea să dea pe gât un țoi cu tărie sau mai multe şprițuri. Stătea la masă cu oricine, cu simpli țărani de prin împrejurimi, veniți la târg, cu aşa-zişii funcționari de la primărie, mai toți noi, deci „tovarăşi", şi cu „intelectualitatea", adică cu diverşi învățători, unii mimând de a fi ataşați noului regim, deşi se observa cale de o poştă că jucau teatru, alții deveniți încă de pe atunci „activişti". Din această categorie făceau parte, mai ales, maiştri de la liceele industriale din localitate. Față de aceştia din urmă şi față de „tovarăşii" de la Primărie, Mircea Marinescu se comporta la fel. Pentru fiecare dintre ei avea câte o povestioară sau o glumă care să îi placă. Doar ajuns acasă redevenea ceea ce era de fapt. Un domn din Bucureşti.

Cea mai mare parte a intelectualității locale era alcătuită din dăscălime, compusă în majoritate din învățători. Cei câțiva, cu adevărat profesori şi nu maiştri la cele două licee industriale din Breaza, unul de fete, celălalt de băieți, erau fie localnici reîntorşi în locurile natale după absolvirea cursurilor universitare, fie veniți din alte părți, dintr-un motiv sau altul. Printre aceştia din

urmă ;e număra şi gazda mea, Ecaterina Marinescu sau „tanti Pif", cum trebuia să-i ;pun căci, după cum am amintit, prin adăpostirea mea îi devenisem brusc ‚nepot". Deşi era absolventă a „Academiei Comerciale" ea preda franceza, căci iu exista în Breaza un profesor de specialitate sau cel puțin vreunul care să ştie ;ă scrie şi să vorbească franțuzeşte. Nu avea să mai fie multă vreme profesoară răci, prin „reforma învățământului" din 3 august 1948, învățarea limbii franceze i fost înlocuită cu rusa. Tot printre „intruşi" se număra şi profesorul Florin vlurgescu, absolvent al Facultății de Litere din Iaşi, dar care preda fizica şi :himia. Acesta din urmă va juca, la rândul său, un rol important în „camuflarea" nea la Breaza, dar ceva mai târziu. Tot din „intelighenția" comunei Breaza ăceau parte trei medici - Drăguş, Stănescu şi Rădulescu - despre acesta din irmă fiind informat, acum şi nu atunci, chiar de rudele în viață ale soției sale, :ă ar fi fost un „colaborator", că şi-ar fi denunțat propriul cumnat, preot în îreaza. Cei mai dezgustători erau însă avocații Marcel Papadopol şi Alexandru ebeleanu. Ambii se stabiliseră în localitate mai de mult, fiind bolnavi de uberculoză. Dar în loc să-şi vadă doar de boală şi de meserie mai făceau şi pe >olirrucii, căutând să se „remarce" în P.C.R., după ce se înscriseseră în acest)artid, prin 1945-1946.

Printre altele, avocatul Papadopol fusese „epuratorul şef" al bibliotecii ostelor „Case Naționale" din Breaza, un aşezământ cultural înființat de ;eneralul Ion Manolescu, rudă cu marele actor şi purtând acelaşi nume, ambii rezeni prin naştere. „Casele Naționale", transformate de noul regim în cămin ultural, avuseseră o bibliotecă valoroasă, „epurată", la începutul lui 1948, de 3t „putregaiul burghezo-moşieresc". Cum „tovarăşii de mare încredere" din -reaza aveau patru clase primare, iar cei „cu studii" trecuseră, eventual, printr-o coală de meserii, cel care a aruncat la gunoi romanele lui Hugo sau piesele

de teatru ale lui Ibsen sau Schiller a fost avocatul Papadopol. Până şi cărțile lui Alexandre Dumas-tatăl, care încântaseră copilăria generației mele, au fost aruncate, deoarece în acestea era vorba despre regi, pe când România era republică, şi încă „populară". Cărțile din literatura universală se aflau mai toate în ediții româneşti, pentru a fi accesibile unui număr cât mai mare de cititori, în cazul literaturii clasice româneşti a fost acelaşi jaf: duioasele povestiri ale lui Brătescu-Voineşti, volumele cu poezii ale lui Eminescu, dacă conțineau „Doina", basmele lui Petre Ispirescu, considerate mistice, în sfârşit, poveştile pentru copii ale lui „Moş Nae", adică ale „fascistului" Nicolae Batzaria. Nici nuvelele lui I.L. Caragiale n-au scăpat din cauza „Făcliei de Paşti". Nu au făcut excepție nici cărțile despre istoria românilor ale lui Nicolae lorga etc., etc. Printr-o asemenea

„operă" devastatoare şi-a manifestat ataşamentul faţă de „partid" avocatul Marcel Papadopol, distrugând munca de ani şi ani a generalului Manolescu şi a apropiaţilor săi, de a ridica nivelul cultural al foştilor săi consăteni, mai ales al celor tineri.

Al doilea avocat „progresist" din Breaza era Alexandru Jebeleanu. Acesta, după cât se pare, bun şi cultivat jurist, îşi arăta ataşamentul faţă de „partid" şi „marea noastră eliberatoare" mai puţin cu fapta şi mai mult cu gura. Săptămânal, la A.R.L.U.S., dăscălimea şi cei câţiva funcţionari din Breaza erau obligaţi să vină într-o anumită după-amiază cu lecţia învăţată, adică să comenteze câte o carte citită din literatura sovietică. Aici marele tartor era maiorul Dumitrescu de la E.C.P. în fostul local al „Străjii Ţării" era şcoala de viitori politruci ai armatei, în subordinea „Direcţiei superioare a culturii, educaţiei şi propagandei" din Ministerul de Război. De la această denumire provine şi cea prescurtată a şcolii de ofiţeri politici din Breaza, maiorul Dumitrescu, fiind unul dintre şefi. El teroriza săptămânal la A.R.L.U.S. „inteligheţia brezeană", notând pe cei care absentau de mai multe ori, consideraţi „reacţionari" şi adversari ai Uniunii Sovietice, „ţara cu cea mai evoluată cultură din lume". Jebeleanu avea grijă să fie întotdeauna prezent, cu cartea programată citită şi cu comentarii pertinente pe marginea ei. Nimeni nu-i ajungea la nas. Era, ce-i drept, inteligent şi cult. Dar infatuarea se datora lui „Moni". Moni în sus, Moni în jos, „Moni a hotărât". Moni era fratele său, poetul Eugen Jebeleanu, în acea vreme demascator în versuri atât al fasciştilor din trecut, cât şi al imperialiştilor americani din prezent.

Tot săptămânal, învăţătoarele, profesoarele şi nevestele celor câţiva salariaţi din localitate, la care se adăugau evident activistele, erau obligate să participe la şedinţele U.F.D.R. Preşedintă în Breaza a femeilor democrate era, în acea vreme, Rica Focşeneanu, o evreică de cea mai proastă calitate, şlampătă, murdară, grasă, urâtă şi ordinară în întregul ei comportament. Atmosfera de la A.R.L.U.S. era „selectă" faţă de cea de la U.F.D.R., unde mahalaua, bârfele, evident de pe „poziţii de clasă" dădeau nota dominantă. „Ai văzut-o pe Popeasca cum ne sfidează cu pălăria pe cap? Tot nu i-au trecut fumurile de burgheză". „De unde o avea Icnească atâţia bani de se întoarce zilnic de la piaţă cu papornicele pline? Trebuie să ne interesăm!" Cam de această natură erau discuţiile de la U.F.D.R., filiala Breaza.

A fost un destin

Ştiam toate acestea de la Marineştii care, venind de la şedinţe, el de la \.R.L.U.S., ea de la U.F.D.R., îmi povesteau şi se amuzau copios.

Am cunoscut, mai întâi din vedere, apoi personal, şi vechea elită a Brezei, narginalizată şi timorată de „cea nouă", în primul rând, urmaşii lui „popa David" iin secolul al XlX-lea şi ai fiului acestuia, „popa Samson". Din cei nouă copii ai icestuia din urmă am cunoscut, mai ales, pe doi dintre ei, pe avocatul Dan 'opescu, evident epurat din barou, considerat reacţionar, pe deasupra şi fiu de :>opă, şi pe colonelul Ştefan Popescu, care a avut norocul să iasă la pensie înainte ie bolşevizarea armatei române, căci în caz contrar ar fi fost dat afară din irmată, lăsat pe drumuri şi poate chiar şi arestat.

Tot din „neamul Popeştilor", dar o rudă ceva mai îndepărtată a amintiților :ii ai lui „popa Samson", era şi părintele Stelian, care slujea la biserica din Breaza Ie Jos. Nu 1-am cunoscut personal, în schimb m-am împrietenit în anii următori :u fiul său, Toma care poza în mare crai. Nu ştiu cât de mult succes avea. Oricum, nulte dintre fetele frumoase, încă eleve la liceul industrial sau absolvente ale icestuia, nu se uitau la el, ci alergau după locotenenții politruci de la E.C.P., :ăci voiau neapărat să ajungă neveste de ofițeri. Unele şi-au văzut visul cu)chii, altele au rămas pe post de ibovnice.

Alături de neamul Popeştilor, cunoscut de mine în parte la fața locului, ăceau la rândul lor parte din vechea elită, încă în viață, a Brezei, familiile de legustori ale Bondocilor şi Focşenenilor. Mai era şi mai există şi acum un alt ‚neam", Şovăială, unii rămaşi la stadiul de țărani, dar îmbrăcați în straie >răşeneşti, alții cu carte, cel mai răsărit dintre aceştia, Costin, având inițial ?ropria sa farmacie, pe care am mai apucat-o, căci a fost națională de-abia n 1949, ca şi toate celelalte.

Aşa-zisa burghezie locală, care contribuise direct sau indirect la transfor-narea treptată a Brezei, în perioada interbelică, într-un târg prosper o repre-:entau „neamurile" de negustori ai Bondocilor şi Focşenenilor. Unii au rămas >e loc şi în acest stadiu. Eu am mai apucat, unul sau doi ani prăvăliile lor, nclusiv aşa-zisele „saloane pentru nunți". Alții intraseră în rândul dăscălimii. lâțiva erau deja plecați la oraş, inclusiv la Bucureşti, şi nu s-au mai întors. Iei puțin unul, care avea să-mi devină peste o vreme prieten intim, avocatul Dorel Focşeneanu, s-a întors, apoi a plecat din nou dar aproape, la Câmpina, i am continuat să rămânem amici. Dorel, din acea vreme, este actualul jurist, :u multe cărți şi articole publicate în presă, Eleodor Focşeneanu, stabilit de nult în Bucureşti.

Cum „nenea Mircea", după cum conveniserăm să-i spun, mă tot introducea ncetul cu încetul, în societatea brezeană, m-a dus încă din primele zile să mă >rezinte doamnei Valentina Caian. Nu era brezeancă, ci făcea parte dintre cei âțiva care, având vile de vacanță la Breaza, se stabiliseră definitiv în localitate >entru a nu li se confisca proprietatea. După cum arăta se vedea că în tinerețe

usese o femeie frumoasă. Grecoaică din Brăila, era de câțiva ani văduvă, căci >ărbatul ei, colonelul Caian, murise în Gara de Nord în timpul bombarda-nentului aerian american din 4 aprilie 1944.

:48 Şerban Radulescu-Zoner

Doamna Marinescu, deci „tanti Pif", se împrietenise cu ea, căci era printre puținele persoane de care nu se ferea şi față de care nu trebuia să „joace teatru". N-aş fi menționat-o pe Valentina Caian în această scurtă prezentare a „societății brezene", căci nu era deloc tipică acesteia, dacă în casa ei nu aş fi cunoscut unele personaje din Bucureşti, de care nu pot face abstracție.

Când am păşit prima oară la ea, am dat de vechiul militant socialist şi jurnalist Nicolae Deleanu. Pensia de urmaş nu-i ajungea doamnei Caian ca să se întrețină, având şi o mamă foarte bătrână în grijă, astfel că subînchiria câte una-două camere mobilate. Nicolae Deleanu cu soția sa, farmacistă, era în „pensiune prelungită" la Breaza, el fiind tuberculos. Mircea Marinescu, care avea un talent deosebit de a se împrieteni cu toată lumea, ajunsese să se tutuiască şi cu acesta. Era destul de plin de el, fiind vechi socialist şi unul din apropiații lui Ştefan Voitec. în discuțiile la care am asistat, cu prilejul altor vizite făcute cu Marineştii în casa Caian, Deleanu făcea ce făcea încât ajungea la politică, mai veche, relatându-ne diverse episoade din istoria P.S.D., sau mai nouă, căutând să ne convingă de ce a fost necesară „unirea" socialiştilor, adică a celor ai lui Lothar Rădăceanu şi Ştefan Voitec, cu comuniştii. Marineştii îl mai contraziceau uneori. Eu, evident, tăceam, într-o bună zi, Deleanu a devenit foarte agitat. Auzise la radio vestea excluderii din Kominform a lui Tito şi citise în ziare discursul „demascator" al lui Gheorghiu-Dej, ținut cu acel prilej. „Cum a fost posibil? Este un eveniment ce va avea mari repercusiuni asupra vieții politice internaționale, inclusiv asupra noastră", o ținea într-una Deleanu. Noi îl priveam cu condescendență, în comentariile noastre de acasă nu dădeam nici pe departe evenimentului importanța pe care i-o dădea Deleanu. în plus, consideram că el vrea să ne epateze cu aşa-zisele calități de mare analist politic. Pe noi, în acea vreme, nu ne interesa ce a făcut şi ce va face Tito, ci ce au de gând americanii. Istoria ne-a dovedit că Deleanu avusese arunci dreptate şi nu noi, care mai speram că până la urmă tot americanii ne vor salva.

Deleanu a venit şi în anul următor la „cură de aer" în Breaza, iar prin intermediul său aveam să cunosc familia Voitec. Dar despre acest episod, care urma să aibă urmări deosebite în viața mea, timp de decenii, voi scrie atunci când va fi cazul.

Prima mea ieşire, nu la plimbare, ci la o manifestaţie publică la Breaza, ca spectator, a fost în dimineaţa de 1 mai 1948. Eram împreună cu prietenul meu din copilărie Şerban Dulfu, fiul din prima căsătorie a doamnei Marinescu. Era ceva mai tânăr decât mine, deci încă elev. în vacanţe venea la mama sa la Breaza, iar în timpul cursurilor stătea la Bucureşti, mai mult singur, căci tatăl său din secretar general la U.G.I.R. devenise inginer topometrist şi bătea ţara făcând măsurători pentru aşa-zisa împroprietărire a ţăranilor. Legea fusese dată, după cum se ştie, la 23 martie 1945, iar punerea în posesie a celor îndreptăţiţi nu se încheiase nici în 1948-1949, încât unii dintre aceştia nici n-au apucat să se simtă proprietari, căci începuseră presiunile „tovarăşilor" să intre, conform exprimării ţăranilor de atunci, „la colectiv".

De 1 mai, în 1948, Şerban Dulfu se afla la Breaza, căci în acel an „sărbătoarea oamenilor muncii din întreaga lume" căzuse în „Săptămâna Mare". Un an sau doi elevii şi studenţii au mai avut tradiţionalele vacanţe de Paşti şi de Crăciun.

A fost un destin •"

împreună cu fostul meu amic din copilărie, cu care aveam să mă reîmprietenesc la Breaza, el fiind pus la curent cu situaţia în care mă aflam, am căscat ochii la „minidefilarea" militarilor şi a „oamenilor muncii" din localitate. E.C.P.-iştii erau toţi îmbrăcaţi în noile uniforme, de tip rusesc, trecând foarte mândri în ritmul marşului „O patrie, o Moscovă". Erau exponenţii armatei bolşevizate. Pe tartorii de la Bucureşti ai sovietizării armatei, din acea vreme, lumea de azi nu-i cunoaşte din cauza „permanenţilor" invitaţi la talk-show-urile televizate, care ori nu ştiu, în ciuda aerelor de atotştiutori, ori se fac că nu ştiu. în afară de Emil Bodnăraş, despre care unii mai cunosc câte ceva, responsabili de bolşevizarea, respectiv de rusificarea armatei române, au mai fost: Walter Roman, Nicolae Ceauşescu şi Corneliu Mănescu, toţi „generali pe puncte", vârfuri ale aparatului politic al armatei care, după ce ji-au îndeplinit misiunea ordonată de la Moscova, au revenit în „civilie", rotiţi în sus „la Partid şi la Guvern", unii mai mult, alţii mai puţin. Cum să se rostească asemenea nume pe ecranele televizoarelor? Ar atrage mânia democratului „Don Pedro" sau pe cea a juristului şi, mai ales, ginere al lui Corneliu Mănescu, adică a lui Petre Ninosu. Cu atât mai mult tac clienţii :omunişti ai emisiunilor lui Adrian Păunescu, foşti colaboratori ai lui Ceauşescu, care mai cu timiditate, mai cu impertinenţă, laudă pe fostul lor :onducător, susţinând că, deşi a mai făcut şi unele greşeli, a fost în primul -and un „bun român", când de fapt era şi a rămas un stalinist convins, iar în :inereţe

s-a numărat printre capii sovietizării armatei şi apoi ai colectivizării Drin teroare a agriculturii.

Martor ocular al defilării fudulilor E.C.P.-işti, în uniforme asemănătoare :elor sovietice, mi-am amintit cu nostalgie de paradele de 10 Mai, din timpul zopilăriei şi adolescenței mele.

După defilarea militarilor a urmat cea a elevilor (pionieri nu existau încă), aceştia fiind urmați de aşa-zişii oameni ai muncii care, ne prea găsindu-se prin ocalitate, erau reprezentați de cei câțiva salariați de la primărie şi căminul :ultural, de dăscălime şi de lăutarii, ce au încheiat parada, cântând din viori şi irmomci un marş comunist, importat tot din U.R.S.S.: „Porniți înainte tovarăşi, :ă ziua cea mare a sosit".

în tribună se aflau, evident, notabilitățile: Rone, primarul, un fost şofer, ovarăşul Vişoiu, de la Partid, vânzător la „băcănia Bondoc", Sandu Rusu, iecretar U.T.M., fost chelner, şi cei doi comandanți de la E.C.P. Unul dintre ei :ra locotenent-colonelul Petre Curuz, provenit din Divizia „Tudor Vladimirescu". -am reținut numele deoarece fiul său avea să-mi devină elev, iar pe Curuz tatăl iveam să-1 cunosc personal, după o vreme mai îndelungată, la Bucureşti, într-o :u totul altă postură, anume de coordonator al cursurilor de limbi străine la .Universitatea Populară" cu sediul la „Sala Dalles". Când E.C.P.-ul de la Breaza .-a desființat, luându-i locul Liceul Militar „Dimitrie Cantemir", a plecat şi Curuz lin localitate. Deci, în 1966 când mi-am oferit serviciile „Universității Populare" pre a preda la cursurile serale pentru adulți limba germană, Curuz, neştiind că :ram un fost deținut politic, nu s-a opus angajării mele. Dimpotrivă, m-a şi

protejat, dându-mi mai multe ore de curs decât altora, după ce a aflat de la mine că fusesem, la Breaza, profesorul de istorie al fiului său. M-o fi considerat, poate, chiar un „tovarăş" din timpurile sale de glorie, într-o zi, întrebându-1 ce-i mai face băiatul, mi-a răspuns cu mândrie că „lucrează la Securitate". Inițial, m-am mirat. Fostul meu elev fusese un băiețel simpatic, inteligent şi cu bun-simț. Nu-i uitasem reacția din ziua în care fusesem obligat de director să comunic elevilor ordinul că, din ziua următoare, vor trebui să mi se adreseze cu apelativul „tovarăşe profesor". „Nu putem să vă spunem «tovarăşe», căci noi suntem elevi şi dumneavoastră ne sunteți profesor", a reacționat micuțul Curuz. De altfel, atât el, cât şi toți ceilalți copii au continuat să mi se adreseze cu „domnule".

La puțină vreme după ce văzusem E.C.P.-iştii defilând, de l mai pe şosea, am ajuns şi în bârlogul lor. Era în seara zilei de 11 iunie 1948. Altă sărbătoare, alt bâlci, prilejuit de aniversarea centenarului revoluției din 1948, başca ziua special

aleasă de mai marii de la Bucureşti, pentru naționalizarea întreprinderilor industriale, a băncilor şi a societăților de asigurare, în cursul după-amiezii, meci de fotbal pe terenul amenajat mai de mult în marele parc al „palatului" (de fapt, o vilă mai mare), confiscat de la principele Basarab Brâncoveanu. Alături, pe o estradă, mai întâi discursuri, apoi dansuri populare româneşti şi sovietice. Cu acel prilej am intrat în vorbă cu o fată frumoasă. Blondă, cu ochi verzi, zveltă şi cu picioare frumoase. O ochisem mai de mult. De câte ori ne întâlniserăm până atunci pe stradă ni se încrucişau privirile. Ştiam cine era, de la Mircea Marinescu, „je sais tout de Breaza". Era o proaspătă absolventă a liceului industrial. Din vorbă în vorbă, în fostul parc al lui Brâncoveanu, domnişoara T. mi-a propus să mergem seara la „balul" ce urma să aibă loc în clădirea E.C.P.-ului, cu prilejul „marii sărbători". Inițial am ezitat, mă temeam, şi am motivat că nu am invitație. M-a asigurat că aranjează ea totul, căci nişte foste colege de-ale ei au „relații" şi, în plus, a adăugat ea, „vine şi doamna profesoară Marinescu, la care locuieşti, căci împreună cu alte colege de-ale ei se va ocupa de bufet". Până la urmă frumusețea fetei m-a convins şi ne-am dus împreună „la bal". Acolo, lume multă, toate ofițeresele, împopoțonate, îmbrăcate în rochii de un prost gust strigător la cer, fardate violent, precum servantele de pe timpuri, când mergeau la „randevu". Mai drăguțe şi mai sobre erau „logodnicele", adică fetele care ochiseră câte un locotenent, în speranța de a deveni şi ele „ofițeresc". Erau, ce-i drept, avantajate şi de vârstă, dar se observa că trecuseră printr-o şcoală, chiar şi industrială. „Notabilitățile civile" erau la fel de jalnice şi la mutră şi prin întregul lor aspect ca şi „ofițeresele". După două-trei şprițuri bărbații „s-ău făcut comozi". Şi-au scos sacourile, şi-ău lăsat în jos cravatele (cei care aveau aşa ceva la gât), şi-au descheiat partea de sus a cămăşii şi şi-au suflecat mânecile. Ofițerii nu aveau cum să-şi lase cravata jos, căci nu aveau. Tunicile erau de tip sovietic. La bufet stăteau profesoarele şi învățătoarele, din ordin de la U.F.D.R.

în vreo două săli se dansa, în fiecare cântau câțiva instrumentişti din fanfara unității tangouri de pe vremea lui Pazvante, valsuri şi şlagăre sovietice. Cum nu mai dansasem de mult, de pe vremea „ceaiurilor" despre care am tot scris,

A fost un destin

am invitat-o pe domnişoara T. pe ring. Când într-o sala, când într-alta. Eu dansam după obiceiul de la Bucureşti. Ba un „cheek to cheek", ba îmi strângeam partenera mai tare în brațe, până când a venit doamna Marinescu, adică gazda mea, la noi, stânjenită, dar şi speriată, spunându-ne că i s-a pus în vedere să ne ceară să plecăm imediat, deoarece aveam o atitudine „decadentă".

Mi-am condus partenera până în fața casei. La despărțire mi a spus că dacă n-ar fi atât de târziu (era după miezul nopții), m-ar fi invitat la ea, la „un joc de table", dar să vin în seara următoare, după ce se întunecă. M-am dus, şi am mai fost şi în alte seri.

Ajunsesem să am în Breaza un „flirt en titre", dar în schimb nu aveam nici un act de identitate. Pe cel vechi, cu numele de Şerban Zoner, îl distrusesem, căci era de presupus că eram căutat în continuare de „organe". De altfel, la amintita percheziție, luaseră o fotografie de a mea, pe care mama o avea pe noptiera ei din dormitor, în speranța de a-mi schimba puțin fizionomia, purtam de la o vreme mustață.

N-am stat multă vreme fără acte, căci pentru a ieşi din încurcătură m-a adoptat fratele mamei, unchiul meu, Leon Rădulescu. îşi luase, săracul, marele risc de a fi acuzat şi condamnat pentru „favorizarea infractorului" în ipoteza în care eu aş fi fost prins. Adopțiunea n-a fost suficientă, căci conform Codului civil (cel al „familiei" nu fusese încă adoptat), urma să port ambele nume, ca în prezent, iar eu aveam interesul să mă numesc doar Rădulescu. Totul s-a rezolvat insă cu mare uşurință. Nu la Bucureşti, ci la Breaza. Miliția încă nu se înființase, iar în privința eliberării „buletinelor de identitate" se mai păstrau vechile jbiceiuri. Actele de identitate continuau să fie eliberate, în oraşe, de către poliție, .ar în mediul rural de către primării prin „oficiul stării civile".

Mircea Marinescu, care se avea bine cu toți, s-a dus într-o bună zi la primărie :u noul meu act de naştere şi s-a întors cu buletinul de identitate în buzunar al ui Rădulescu Şerban, cu domiciliul stabil în Breaza. Devenisem brezean cu acte ri regulă.

între timp se făcuse vară şi casa s-a umplut de oaspeți. A venit din nou în /acanță amicul meu Şerban Dulfu, cu care pe timpul şederii sale în Breaza mpărțeam camera, şi doamna Jacqueline Soreanu, în pensiune, la aer, inițial iin motive medicale.

Doamna Marinescu rămăsese fără slujbă, după ce franceza nu se mai preda a liceul industrial, soțul ei Mircea, care avusese o mică afacere la Câmpina, isociat cu un brezean, renunțase la ea datorită începerii „construcției socialis-nului", astfel încât singura lor sursă de venit rămăsese mama, care le plătea unar câte o sumă pentru întreținerea mea. Ca atare, „tanti Pif" s-a luat după unica ei, Valentina Caian, şi începuse să închirieze o cameră, cu pensiune. Prima •i „clientă" a fost Jaqueline, soția lui H. Soreanu, directorul ziarului „Adevărul", ingurul cotidian care mai avea permisiunea să mai apară, în afară de jurnalele omuniste „Scânteia" şi „România liberă". El, adică Soreanu, venea în fiecare 'xek-

end să-şi viziteze nevasta. Au fost primii bucureşteni care ştiau că mă ascund a familia Marinescu. Deşi devenisem un tânăr în toată regula mă recunoscuseră

de pe vremea când eram copil. Părinții, împreună cu mine, dar mai ales unchiul Leon şi mătuşa mea petrecuserăm, împreună cu familia Soreanu, o vacanță la Slănicul din Moldova. Fără să devină prieteni, fără să se viziteze la Bucureşti, se mai întâlniseră ocazional de-a lungul anilor, astfel încât „ştiau unii de alții". Ca să nu facă cumva vreo indiscreție prin Bucureşti, Mircea Marinescu i-a pus „în temă" pe Soreni asupra adevărului în ceea ce mă priveşte. Până la urmă s-au întâlnit la Breaza şi cu mama care mai venea să mă vadă. Le-a plăcut Sorenilor atât de mult la Breaza, încât au venit ani de-a rândul. Ba mai aduceau şi alți musafiri cu ei, după ce domnul Soreanu, prin relațiile sale sus-puse de la Bucureşti, a reuşit să evacueze, încă după primul an, pe cei doi ofițeri E.C.P.-işti care ocupau câte o cameră la etajul vilei. Le-a trecut pe numele său, drept reşedință de vară, încheind un contract separat cu proprietarul vilei, care nu locuia în Breaza, ci la Ploieşti sau la Bucureşti. Vara, dar uneori şi primăvara, H. Soreanu venea cu cumnații săi sau cu alți prieteni. Se mânca la aceeaşi masă, ba pe terasă sub cireş, ba în grădină sub un nuc bătrân. Era o atmosferă de bună dispoziție, căci nu numai Mircea Marinescu, dar şi Soreanu, erau nişte „causeur"-i de primă mână. Acesta din urmă venea de fiecare dată cu ultimele ştiri care ne îngrozeau, adică cu tot mai multe nume de persoane arestate. La Bucureşti începuse marea teroare. La Breaza era linişte şi avea să mai fie încă multă vreme. Nou înființata Securitate, despre care noi nu ştiam încă mare lucru, nici cine o conduce, nici care-i sunt procedeele, avea treabă serioasă, la Bucureşti sau în marile oraşe, cu foştii demnitari, cu foştii lideri țărănişti, liberali sau socialişti rămaşi fideli lui Titel Petrescu, cu foştii industriaşi, bancheri şi moşieri, adică cu întregi categorii socio-politice care nu se găseau în Breaza. Aşezată într-o zonă deluroasă, necolectivizabilă, localnicii, foarte mulți proprietari de mici livezi cu pruni şi meri, deci şi de cazane pentru prepararea țuicii^ nu prezentau, în acei ani, vreun interes special pentru Securitate. In sfârşit, Breaza nu se afla nici în vreo zonă în care operau, în acei ani, grupuri de partizani înarmați, anticomunişti. Deci, în rezumat, Breaza a fost multă vreme o oază de linişte față de teroarea din alte părți. Afirmația mea că era o atmosferă de voie bună, când venea Soreanu cu amicii sau când mai treceau pe la Marineşti, pentru câteva zile, rude de-ale lor din Bucureşti sau unii prieteni, nu trebuie interpretată drept o nepăsare față de dramele care se petreceau, ci un mijloc de a da uitării, măcar pentru scurtă vreme, „iadul" de unde veneau ei şi unde aveau

să se întoarcă. H. Soreanu, după cum semna în „Adevărul", Henri, după cum îi spunea nevasta sa, de fapt Heim Schor, după cum am descoperit ulterior că îl chemase inițial, şi care îşi schimbase numele, încă din perioada interbelică pe când lucra la acelaşi ziar, în calitate de redactor, nu a suflat o vorbă în Bucureşti despre existența mea la Breaza, în caz contrar, aş fi fost arestat încă de la finele lui 1948 sau în 1949. Nici în dosarul de la C.N.S.A.S., pe care 1-am cercetat în amănunt, nu am întâlnit vreo delațiune. Nu se ferea să se afişeze cu mine prin Breaza. Ii eram companionul permanent în plimbările sale zilnice. De regulă, în timpul promenadelor noastre pe şosea sau pe când ne mai abăteam pe dealurile din împrejurimi, îmi povestea diverse cancanuri politice din perioada interbelică, de pe vremea când era deja un gazetar cunoscut.

A fost un destin

253

Ceea ce ni s-a părut totuşi curios a fost faptul că nu şi-a schimbat stilul de iată nici după ce autoritățile comuniste au suprimat şi „Adevărul". Venea de la ucureşti cu aceeaşi maşină, condusă de acelaşi şofer, aducea în vilă mai departe aspeți, pe banii lui. Nu ne-a spus niciodată ce slujbă nouă are, dar nici noi nu am întrebat, în fine, au apărut şi câteva „coincidențe", într-o bună zi, 1-a adus i week-end pe „amicul său", avocatul Aristică Schileru, fiul „legendarului" deputat iran din Gorj, Dincă Schileru. Acesta din urmă intrase chiar în folclorul oltenesc ici, până la venirea comuniştilor la putere, la sate se juca „Hora lui Dincă :hileru". Curând după week-end-ul de la Breaza, avocatul Aristică Schileru, >st membru al P.N.Ț., a fost arestat. La Bucureşti, Soreanu era adesea văzut and de vorbă cu Mihai Popovici, singurul dintre apropiații lui luliu Maniu, ire după ce a trecut prin închisoarea din Sighet, nu a mai fost niciodată arestat, i vara lui 1950, tot Soreanu 1-a adus la Breaza, pentru o „vilegiatură prelungită" s Asra Berkowitz, ultimul director al oficiosului P.N.L., „Liberalul". Nu 1-a istalat la noi în vilă, ci la doamna Valentina Caian. N-a durat vilegiatura fostului irector al ziarului „Liberalul" mai mult de două săptămâni căci, într-o upă-amiază, a venit Securitatea de la Bucureşti şi 1-a „ridicat". Asra Berkowitz fost trimis la Sighet apoi, după desființarea „închisorii demnitarilor", a ajuns Aiud şi, până la urmă, în America. Soreanu îşi continua liniştit aceeaşi viață, ât la Bucureşti, cât şi în vilegiatură la Breaza. Printre amicii săi, pe care i-am ai cunoscut în decursul anilor, mai amintesc pe talentatul gazetar de la \devarul", Brunea Fox, şi pe avocatul Traian Melitescu. Acesta din urmă avea mă apere în fața Tribunalului Militar, după ce Securitatea, de abia în 1959, ?ea să mă aresteze. Cel care 1-a recomandat mamei pe Melitescu a fost... >reanu. M-a apărat ireproşabil.

Acum câțiva ani, pe când ajunsesem deputat, într-o bună zi, în ascensor la datul Parlamentului, un domn bătrân mi s-a adresat cu o anumită sfială: domnule deputat, mă mai recunoaşteți? Acum sunt aici expert parlamentar, ir cu decenii în urmă v-am apărat într-un proces. Mă numesc Melitescu". s-abia la rostirea numelui 1-am recunoscut. Am trăit atunci câteva clipe de icurie de a-1 revedea, dar şi de emoție, amintindu-mi cu cât curaj şi măiestrie -a apărat în fața Tribunalului Militar. Nu într-un proces, ci în trei.

Cu prilejul revederii neaşteptate, juristul Melitescu de la Parlamentul >mâniei m-a întrebat dacă aş fi de acord să scrie în presă despre „cazul meu", ea ce însemna de fapt succesul său de avocat în perioada ultimului val al erorii roşii". Mi-am dat asentimentul. Nu pentru a mi se face mie reclamă, ci intru a-i da lui, la bătrânețe, o satisfacție. O merita, îi sunt şi acum recunoscător.

Pe parcursul celor aproape şapte ani cât am stat „la adăpost", dar în acelaşi

np „la vedere" în Breaza am avut lungi perioade de linişte (inițial, am fost cu

te în regulă şi greu de descoperit că sunt într-o anumită măsură falsificate, iar

eaza nu era încă în vizorul Securității), dar şi momente de panică, în funcție

unele evenimente aflate din ziare sau chiar trăite fără voia mea.

De exemplu, în ultimele zile ale lui octombrie 1948, deschizând ziarul cânteia", am aflat despre procesul de la Bucureşti intentat unui grup de mari

industriaşi, precum Max Auschnitt (inculpatul, absent din boxa acuzaților, era plecat de mult în S.U.A.), Ion Bujoiu, Alexandru Balş, Alexandru Pop, cărora, Securitatea le alăturaseră pe amiralul Horia Măcelariu, pe profesorul Nicolae Mărgineanu, dar şi pe George Mânu, tot universitar, ca şi precedentul, dar fost legionar, toți acuzați de trădare şi complot în vederea răsturnării regimului „democrat popular". După procesul din 1947 intentat conducerii P.N.Ț., acesta constituia cea de-a doua înscenare judiciară de mari proporții, puternic mediatizată pentru a fi „convins poporul muncitor" că vârfurile burgheziei, în „cârdăşie" cu „fascişti notorii", urzeau, cu ajutorul „imperialiştilor americani", să răstoarne de la putere pe „aleşii poporului" şi să-1 readucă în fruntea guvernului pe „călăul Rădescu". Zilnic apăreau în ziare relatări despre desfăşurarea procesului: actul de acuzare al Procuraturii Militare, interogatoriul luat în instanță inculpaților, toți recunoscând fără să crâcnească „acțiunile antistatale" pe care le-ar fi săvârşit, depozițiile martorilor acuzării, rechizitoriul şi pledoariile dezgustătoare ale avocaților în frunte cu G. Paraschivescu-Bălăceanu şi Ionel Teodoreanu, una şi aceeaşi persoană cu romancierul, autorul duiosului La

Medeleni, care încântase pe adolescenții generației mele. N-aş fi amintit despre această odioasă înscenare judiciară, despre care am şi scris, acum câțiva ani, un studiu bazat pe documente ale S.R.I. şi pe diverse mărturii strânse, cu privire la smulgerea declarațiilor inculpaților (vezi Anale Sighet, voi. 6), dacă acest proces nu ar fi avut o legătură şi cu mine. Nu cunoşteam pe nici unul dintre inculpați, nici părinții mei. Auzisem vorbindu-se prin casă despre unii, cu mult înainte de bolşevizarea României. Citind însă în ziar relatările zilnice ale desfăşurării procesului, mi-a sărit în ochi numele Laura Săulescu, martoră a acuzării, în stare de arest, în depoziția ei, aceasta declarase că la cererea lui George Mânu, despre care până atunci nici nu auzisem, ar fi organizat grupuri subversive de elevi şi studenți. De-abia atunci mi-am dat seama ce li se punea în cârcă unora dintre foştii mei colegi liberali, inclusiv prietenului meu Ion Nasta, şi ceea ce m-ar putea aştepta dacă Securitatea ar da de mine. M-am îngrozit. S-au îngrozit şi părinții mei, iar mama, săraca, a început să caute un mijloc de a mă scoate din țară. Ajunsese, între timp, să se împrietenească cu mamă fostului meu coleg de clasă Mihai Korne. Acesta, înainte de a fi părăsit țara clandestin, îmi lăsase o scrisoare de adio care, prin intermediul celor două mame, îmi parvenise, între timp, Korne ajunsese cu bine la Paris.

într-o după amiază, mamă a sosit intempestiv la Breaza, într-o stare de mare agitație. „A venit la mine Lenuş Korne să-mi spună că mâine să fii în Bucureşti, căci pleacă o cunoştință de-a ei clandestin în străinătate, folosind aceeaşi filieră de călăuze care 1-âu dus pe Mihai până în Austria, în echipa de refugiați care urmează să plece pe aceeaşi cale mai este un loc liber. Trebuie să te hotărăşti imediat!", mi-a spus mama, recunoscând că nu era în stare să-mi dea un sfat. Nu voia să mă aibă pe conştiință dacă, de această dată, fugarii ar fi fost prinşi. Luat prin surprindere nu m-am putut decide. De fapt, îmi era frică. După o noapte nedormită am luat amândoi o decizie de compromis. Să nu plec la Bucureşti, să vedem dacă „grupul" ajunge în străinătate şi, în cazul în care

A fost un destin

totul se încheie cu bine, cu un alt prilej să fiu anunțat din timp, să mă pot pregăti şi, mai ales, să ajung de a fi şi în posesia a ceva bani pentru a mă putea descurca, cel puțin un timp după ajungerea la Paris. Unchiul meu, ce-mi devenise tată adoptiv, avea încă din timpul războiului bani în contul unei bănci elvețiene, dar trebuia convins să-mi dea „parola". N-a trecut multă vreme şi mama a revenit. Nu ştiu prin ce mijloace intrase în legătură directă cu intermediarul din Bucureşti al filierei de călăuze şi aranjase în principiu plecarea mea. Am fost chemat la o întrevedere în trei, la o cofetărie de pe Călăraşi, în

dreptul străzii Mântuleasa. Ne-am întâlnit cu persoana. Era un evreu, care, cel puțin mie, nu mi-a inspirat încredere. Ne-a spus că prima măsură pentru plecare fusese îndeplinită, înmânându-mi un buletin de identitate fals, pe numele de Leibovici sau ceva asemănător şi născut în oraşul Storojineț. în fine, i-a spus mamei ca la viitoarea întâlnire să aducă suma convenită, după care va fi anunțată asupra zilei şi locului de întâlnire, pentru a fi luat în primire, împreună cu alții programați, de către primă călăuză. Săraca mama! De-abia reuşise să devină proprietara unui mic apartament nelocuit în aşa-numitul „bloc Băicoianu" de pe Bulevardul Ana Ipătescu, colț cu Povernei. Făcuse şi ea o afacere reuşită în viața ei. Vărul ei primar, Radu Scurtu, aventurier din fire, îi propusese un schimb. Să-i dea mama via, moştenire de la bunica, în schimbul micului apartament din Bucureşti. Mama a fost de acord. Târgul s-a făcut. Datorită unei intervenții mai vechi a fratelui bunicii, de pe vremea când mai era ministru, Radu Scurtu ajunsese şeful de cabinet al academicianului Traian Săvulescu, titularul Ministerului Agriculturii, [n poziția în care se afla, el credea că se va îmbogăți dacă va ajunge proprietarul viei. Mama a vândut apartamentul pentru a încerca să mă salveze pe mine, dând banii individului care urma să pună la cale plecarea mea clandestină din fără. într-o bună zi, am fost chemat din nou la Bucureşti, pentru a pleca. Ca şi :u prilejul precedentei mele prezențe în Capitală, „adăpostul" meu din timpul zilei era la mătuşa mea, Miorica Corradino. Mi-era frică de aventura care mă jştepta, dar ajunsesem să fiu hotărât de a părăsi România. După câteva ore de işteptare încordată a venit mama cu veşti. „Se amână plecarea. Şeful de la Bucureşti al filierei ar fi fost anunțat că la frontiera cu Ungaria cerul este senin ?i, la lumina lunii, am putea fi uşor descoperiți". M-am întors la Breaza, recunosc, •ăsuflând uşurat. Mama 1-a mai contactat de vreo două ori pe individ, care o :ot ducea cu vorba. Banii, în schimb, îi încasase. Până la urmă n-a mai dat nici in semn de viață. Ne-a escrocat. De ce oare? Căci, totuşi, cu el trataseră şi cei :are reuşiseră să se refugieze în străinătate. După vreo trei ani ne-am lămurit. Jnele călăuze fuseseră prinse. Individul aflase şi, din acest motiv, ne-a tot imânat, el însuşi începând a se teme de a nu fi arestat. Nu ne-a spus însă •ealitatea şi, cum nu mai avea alt venit, a trăit un timp din banii primiți de la nama. Noroc că ea nu i-a spus adevăratul nume, nici adresa, nici numărul de elefon, căci individul a fost până la urmă arestat. Toate acestea le-am aflat de a unchiul Leon, tatăl meu adoptiv, după ce s-a întors de la „Canal". Nu ajunsese icolo în 1950 din cauza adopției pe care o făcuse, ci pentru că se ducea la Institutul 7rancez, de pe Bulevardul Dacia, de unde lua cu împrumut câte o carte, într-o

seară, ieşind în stradă cu o nouă carte, a fost umflat de câțiva agenți în civil, aruncat într-o maşină, dus la arestul Securității de la „Malmaison" şi, de acolo, trimis pachet la „Canal". Fără a fi fost condamnat. Mulți intelectuali au avut aceeaşi soartă în 1950, printre care şi ultimul meu director de la Institutul de Istorie „Nicolae lorga", Şerban Papacostea, pe vremea când era student. Aceeaşi soartă au avut-o, în acelaşi an, şi cei care frecventaseră bibliotecile engleză şi americană. Reîntors după un an de la „Canal", tuciuriu din cauza soarelui şi aproape un schelet din cauza muncii istovitoare, „unchiul Leon", începând să povestească cum a fost şi cu ce amici s-a întâlnit acolo, i-a spus mamei că printre deținuți era unul care se tot lăuda că a ajuns să fie arestat pentru că a ajutat diverşi oameni de seamă să se refugieze în străinătate, pe fiul generalului Radu Korne, pe colonelul Mavrichi, din fostul regiment de vânători de munte de la Sinaia etc, etc. Lăudărosul de la Canal era individul care o escrocase pe mama, luându-i banii, deşi ştia că nu mai poate aranja plecarea mea în străinătate.

Pe când „unchiul Leon" se mai afla la Canal, nici soției sale Margareta nu i-a mers mai bine. într-o dimineață, s-au oprit în fața blocului din strada C.A. Rosetti nr. 43A, unde locuia de aproape două decenii, trei camioane. Câte unul pentru fiecare apartament. Casa fusese ochită, căci la etajul întâi locuia fostul industriaş Mihai Ştefănescu-Grivița, iar în celelalte două fiicele acestuia, în casă au intrat câțiva „tovarăşi cu şapcă", care le-au pus în vedere locatarilor să părăsească în câteva ore clădirea, fiecare familie având dreptul să-şi ia bagaj şi mobilă cât încape în camion, în locul lor, în apartamentele aproape complet mobilate, s-au instalat „oameni noi", ataşați „poporului muncitor" printre care şi scriitorul Ion Băieşu.

Partidul Muncitoresc Român „recompensa" tinerele „talente", aşezându-le în case furate de la alții. Cei care îşi mai amintesc încă, şi nu sunt deloc puțini, de episoadele umoristice de la T.V. cu „Tanța şi Costel din Medgidia" trebuie să ştie că acestea erau scrise de Ion Băieşu, în timp ce refuza să cedeze proprietarilor de drept până şi lămpile din tavanul apartamentului ce-i fusese „oferit" pe tavă de Partid.

în acelaşi mod brutal, adaug acum, au fost evacuați şi părinții actualei mele soții, împreună cu ea, şi bunicii ei, dintr-o altă casă, şi familiile multor prieteni de ai mei, menționați de-a lungul acestor mărturii. Cei care nu aveau vreo rudă sau prieteni cu o cameră disponibilă, dispuşi să adăpostească pe cei evacuați cu

forța din propriile lor locuințe, erau duşi în afara Bucureştiului, aruncându-li-se puțina mobilă ce încăpuse în camion în fața câte unei cocioabe cu pământ pe jos.

Mătuşa mea Margareta, cu soțul la „Canal", a declinat oferta mamei de a se instala într-una din cele două camere pe care le mai ocupau părinții mei, în celelalte locuind deja alții, fiindu-i teamă de vreo altă descindere a Securității din cauza mea. Ca atare, a preferat să se instaleze împreună cu părinții ei, de asemenea evacuați, la unul dintre frați, în casa lui Sandu Ştefănescu-Grivița era încă linişte. N-a trecut o lună şi scena din C.A. Rosetti, 43A s-a repetat în Principatele Unite, 6, la noul domiciliu al ei şi al părinților ei, dar cu urmări mult mai tragice. La ridicarea unui fotoliu, de către cei puşi să scoată mobila

A fost un destin

257

pe jos doi cocoşei de aur. „Coana Tinica", fosta cuscră a .micii, renumită pentru gafele pe care le făcea pe vremea copilăriei mele, sărit ca arsă: „Nu vă atingeți de cocoşeii mei!" Atât i-a trebuit. Fotoliile au fost apârțite şi s-au mai găsit câteva monede de aur, ascunse de „coana Tinica" pentru :ile negre". Banii de aur au fost confiscați, iar stăpâna lor a ajuns la puşcărie.

Cum deținătorii de aur sau de valută nu erau considerați „infractori politici", de drept comun, Ecaterina Ştefănescu-Grivița „s-a bucurat" de drepturile nferite de autorități hoților şi borfaşilor: vorbitor şi pachet de alimente, care „politicii" erau privați. Astfel am putut afla de la mătuşa mea cum oana Tinica", care se ramolise de-a binelea, striga la gardieni, provocând ml acestora, dar şi al celorlalte codeținute: „Mi-ați furat cocoşeii de aur şi, Ioc să stați voi în celulă, mă țineți pe mine în locul vostru". Nu i-a fost dat strige multă vreme la gardieni. Fiind bătrână şi bolnavă, Ecaterina 'fănescu-Grivița s-a stins curând în închisoarea Văcăreşti. Nu se ştie unde-i : osemintele.

Cu mama moartă în puşcărie, cu soțul ei la „Canal", mătuşa mea Margareta iuns, cu puținele lucruri care-i rămăseseră, să fie primită de a locui „la comun" către părinții actualei profesoare de pian, Viorica Dimitriu. Nu i-au putut ri decât fosta sufragerie, încât dimineața, la prânz şi seara ceilalți colocatari :eau pe rând la bucătărie, prin dormitorul mătuşii mele. Era, totuşi, mulțumită n loc de a ajunge Ia mahala, într-o cameră cu pământ pe jos, locuia în centrul şului, împreună cu alții de aceeaşi condiție socială, adică din clasa pe care luniştii urmăreau s-o distrugă.

în consecință, unchiul Leon, tatăl meu adoptiv, după ce a fost eliberat de la .nai", în loc să se întoarcă în apartamentul său din C.A. Rosetti, a ajuns -o cameră de trecere dintr-un apartament de bloc, pe Bulevardul Hristo ;v. După ce

s-a înzdrăvenit a venit să mă vadă la Breaza, cu atât mai mult cu la rândul său, era un prieten al familiei Marinescu.

între timp, şi noi, cei de la Breaza, trecuserăm prin mari emoții, mai ales tncă de la finele anului 1948, aflasem că în cursul lunii decembrie, colegii liberali arestați, în frunte cu Laura Săulescu şi cu Gheorghe Dobrescu, seră judecați şi condamnați, în acea vreme, Codul penal nu ajunsese încă să lodificat, prin înăsprirea pedepselor prevăzute la „renumitul" articol 209. tare, unii primiseră pedepse care, în acele vremuri, erau considerate mici, deosebire de modul în care acestea sunt percepute astăzi. Astfel, Laura eseu, considerată cap de lot, a fost condamnată la 8 ani temniță grea, ca şi ititul Gheorghe Dobrescu. Radu Dimăncescu, cel care ne invitase la mențio- e reuniuni, şi amicul său Radu Maiorescu primiseră câte 5 ani închisoare :țională, în sfârşit, prietenul meu încă din timpul copilăriei, Ion Nasta, de cel care mă contactase, fusese pus în libertate, în urma condamnării sale la nouă luni (cât stătuse în arest preventiv), în schimb, eu şi Dan Ottulescu, i condamnați în contumacie, am primit câte 10 ani temniță grea. Inițial, am doar despre condamnarea mea, vestea dându-mi-o chiar unul dintre cei îmnați şi pus, după proces, în libertate, căci pedeapsa fusese, ca şi în cazul n Nasta, tot de numai nouă luni.

Mă aflam la Căminul Cultural din Breaza, la un spectacol. In mulțime 1-am zărit pe Andrei Donaud, despre care ştiam că făcuse parte dintre cei arestați. S-a apropiat de mine pentru o clipă şi mi-a şoptit: „Ai fost condamnat la zece ani temniță grea" şi a dispărut.

M-am dus acasă descumpănit şi le-am spus gazdelor mele cele aflate. „Ce să fac, unde să mă duc?", 1-am întrebat, disperat, pe Mircea Marinescu. „Rămâi la noi şi continui să te comporți ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat", m-a liniştit „nenea Mircea".

Pe Donaud 1-am mai întâlnit, în acel sfârşit de decembrie, de vreo două ori, la Breaza pe şosea. Amândoi am trecut unul pe lângă altul, ca şi cum nu ne-am fi cunoscut. El era eliberat din puşcărie şi venit să se refacă, după cele îndurate. Venise la Breaza deoarece tatăl său, arhitectul Ernest Donaud, era proprietarul unei case de vacanță care nu-i fusese confiscată. Eu eram de asemenea liber, dar cu perspectiva de a sta zece ani după gratii dacă Securitatea ajungea la mine. Donaud, deşi trecuse prin anchete, scăpând doar cu o pedeapsă de nouă luni (durata arestului preventiv), ceea ce ar fi putut da de bănuit, nu a suflat o vorbă în ceea ce mă priveşte. Nici în Breaza, nici în Bucureşti.

îl cunoşteam de mult pe Andrei Donaud. încă de pe vremea când ne aflam în primele clase de liceu. Ne împrietenisem într-o vară la Olăneşti, pe când eu eram

cu mama, care urma o cură cu ape minerale, iar el cu bunicii. Era orfan de mamă, fiind crescut de bunici, de cunoscutul profesor de matematică de la Academia Comercială, I. Tutuc, şi de soția acestuia, în anii războiului fusesem adesea în casa acestuia, de pe strada Arhitect Ion Mincu din Bucureşti. Pentru scurtă vreme, viața ne-a despărțit, apoi ne-am revăzut de mai multe ori, dar nu în casele noastre, ci în sediul P.N.L. din C.A. Rosetti. în schimb, nu 1-am întâlnit Ia cele doua „reuniuni" care îmi atrăseseră o condamnare de zece ani temniță grea. Aflasem doar că fusese arestat. După un timp, a reuşit să-şi continue studiile universitare şi a ajuns cercetător la Institutul de Meteorologie, ba chiar director adjunct, în timpul „destinderii" de la sfârşitul anilor '60 şi începutul deceniului următor. Avea să ajungă un om de ştiință cunoscut în țară şi străinătate. Când şurubul s-a strâns din nou, el a reuşit să plece în Statele Unite, unde ă continuat să fie meteorolog până s-a stins din viață, lovit de o boală necruțătoare. Am scris măi mult despre Andrei Donaud decât despre alți amici, tineri liberali din acea vreme, deoarece unii invidioşi, după „obiceiul pământului", 1-au denigrat, răspândind zvonul că ar fi scăpat doar cu o condamnare de nouă luni, fiind ulterior reprimit în facultate, deoarece în timpul detenției ar fi făcut „pactul cu diavolul". Dacă acesta ar fi fost adevărul, primul pe care 1-ar fi „turnat" aş fi fost eu şi aş fi ajuns în ghearele Securității în 1949 şi nu după zece ani. Atât cazul lui Andrei Donaud, cât şi al meu, dar şi multe altele constituie dovezi că eliberarea din închisoare a unui deținut politic nu însemna şi semnarea obligatorie a unui angajament de a deveni colaborator al Securității. Această „istorie" au inventat-o lichelele, după 1989, spre a găsi o scuză pentru trecutul lor dubios.

Despre pedepsele primite de cei câțiva prieteni sau colegi, amintiți mai sus, am aflat treptat, de-a lungul celor 11 ani ce au urmat până a ajunge eu însumi în

a Tribunalului Militar, în prezent, am lista completă, pe care am găsit-o în sarele cercetate la C.N.S.A.S. Sentința a fost pronunțată la 20 decembrie 1948 un complet de judecată, prezidat de odiosul general Alexandru Pctrescu, i care au mai făcut parte: It.-col. Simion Stănescu, It.-col. Ion Zenescu, It.-col. rgiu Malinovski, It.-col. Constantin Popa. în instanță rechizitoriul a fost ținut de procurorul militar căpitan Zeno Barbu, iar actul de acuzare şi trimitere judecată a fost semnat de procurorul militar maior M. Ştefănescu. Am dat ute aceste detalii, în speranța ca cel puțin unii dintre urmaşii lor sau prieteni acestora să afle că cei menționați mai sus, pe care unii îi consideră nişte simpli iței (cu excepția generalului Alexandru Petrescu despre care s-a mai scris) fost, de fapt, nişte unelte dezgustătoare ale Securității, care au trimis, prin ntințele

pronunțate, zeci de mii de români în temnițele şi lagărele de exter-inare ale regimului comunist.

Lotul din care am făcut parte, eu fiind însă absent, a numărat 45 de inculpați. ; unii dintre aceştia îi cunoşteam din alte împrejurări, nici măcar de la sediul M.L. pe când eram elev, cum ar fi de exemplu Dinu Dumitrescu, student edicinist (5 ani închisoare corecțională), îl cunoscusem la Predeal, într-o icanță. Pe Macu larca îl ştiam din vedere, de la concursurile de motocicletă e când vedetă „la fete" era Simina Caracas, în prezent Mezincescu). Nu schim-isem vreodată cu el vreun cuvânt. Despre cei mai mulți din lot, ca de exemplu udenții Horia Dumitrescu, Pavel Niculescu, Ion Berteanu, Dan Stinghie ş.a. i auzisem în viața mea. Din cei 45 de inculpați, opt fuseseră condamnați în mtumacie, printre care şi colegul meu de la „Drept", Dinu Pleşoianu, cu care mvenisem, după cum am menționat, să nu ne mai ducem la întrunirile de la adu Dimâncescu. De ce eu şi prietenul meu Dan Ottulescu am primit câte zece ii temniță grea, o pedeapsă mai grea decât cea a organizatorilor „grupului ibversiv", o dată ce şi alții, condamnați chiar şi în contumacie, nu primiseră .ai mult de cinci ani? Din cauza declarațiilor colegilor arestați, obținute sub resiune de către anchetatori, în prezent le cunosc, inclusiv numele celor care i-au băgat la apă, unii dintre aceştia fiind chiar citați ceva mai sus. Le-am citit e curând declarațiile. Nu le dau în vileag. Ştiu cum le-au fost smulse şi, în lus, am aflat că unii dintre aceştia au ajuns în 1949 la Piteşti, la „reeducare", în tâinile lui Țurcanu şi ale bandei sale de criminali.

Dacă nu m-ar fi ajutat Dumnezeu, dacă mama nu ar fi căutat în permanență jluții pentru a mi se pierde urma şi dacă familia Marinescu nu m-ar fi adăpostit î t a durat „teroarea roşie" în formele sale cele mai cumplite, mai mult ca sigur j aş fi ajuns, student fiind, la Piteşti, precum alți colegi de-ai mei şi, poate, -aş mai fi fost acum în viață, să aştern pe hârtie amintirile şi mărturiile mele.

Deşi ajunsesem cu o condamnare de zece ani de temniță grea în spate, nu ri-am schimbat întru nimic viața la Breaza. Dimpotrivă. Devenisem tot mai unoscut printre brezeni, mai întâi drept un tânăr „bolnav de plămâni", după nu-doi ani, drept un... apreciat profesor. Evident suplinitor, căci nu aveam tudii superioare de specialitate. Mai întâi am suplinit pe diverşi care, dintr-un lotiv sau altul, aveau câte un concediu medical prelungit. Predam când istorie,

când limba română, când ştiințele naturii sau fizică şi chimie. Cum majoritatea aşa-zişilor profesori, încadrați cu acte în regulă, erau de fapt învățători, din cauza lipsei de cadre calificate, eu ajunsesem tot mai apreciat, căci nu eram absolvent a cine ştie cărei şcoli normale, precum cei pe care îi înlocuiam temporar, ci şef de promoție al unui liceu de elită din Bucureşti.

Cel care m-a lansat ca suplinitor de profesie (suplineam mai ales profesoarele lehuze) a fost profesorul Florin Murgescu, care devenise un obişnuit al „casei Mărinescu" şi cu care ajunsesem să mă împrietenesc. Văr primar cu economistul Costin Murgescu, despre care am scris într-un capitol precedent, fost legionar ca şi acesta din urmă, Florin Murgescu se mutase cu întreaga familie la Breaza, fiind într-adevăr bolnav de plămâni, dar încercând concomitent de a-şi şterge urmele legionare lăsate la Iaşi.

Mai întâi am suplinit-o pe soția acestuia, Carmen, printre puținele profesoare de la Breaza cu diplomă universitară, predând chiar în specialitatea pe care o obținuse: limba şi literatura română. Cum soții Murgescu erau catolici, nu născuți, ci „făcuți", adică convertiți de monseniorul Vladimir Ghikă, ei respectau cu strictețe preceptele Bisericii. Ca atare, de fiecare dată când Carmen Murgescu se afla în concediu pre- şi post natal, căci nu concepea să recurgă la avort, încât a născut în acea perioadă o fată şi trei băieți, unul după altul, eu o suplineam la şcoală, între aceste supliniri de lungă durată s-au ivit şi altele, mai restrânse, mai extinse, după caz. Până la urmă am fost chiar angajat, adică cu contract de muncă şi cu acte în regulă, dar false. Astfel am ajuns pentru prima oară profesor suplinitor de istorie în Breaza. Dar detalii despre acest episod, atunci când le va veni rândul.

Nu apăream în acea vreme doar la şcoală, ca profesor, ci şi la Căminul Cultural, la „horă", în calitate de „dansator" ca să mâi cunosc câte o fată, căci prietenia cu domnişoara T. avea să se încheie după câteva luni. Nu-i plăceau, în continuare, „locotenenții-eroi" de la E.C.P., dar şi eu o dezamăgisem. Şi-a dat seama că nu reprezentam o „partidă". Eram eu un tânăr bucureştean, dar fără... perspective. Până la urmă s-a măritat cu un tânăr inginer şi chipeş, şi capabil, dar nu din partea locului, şi şi-a întemeiat o familie, după cum îşi dorea.

Eu ajunsesem să mă măi împrietenesc cu câte o fată la „hora" duminicală de la Căminul Cultural. Numai numele le mai rămăsese acestor reuniuni duminicale. Se dansă tango, vals şi chiar swing. O aşa-zisă orchestră de amatori cânta fals, iar în sala de dans era permanent un pronunțat miros de transpirație combinat cu unul de parfum prost. Când petrecerea se încingea se mai juca, din când în când, şi „ca la Breaza". Spre mirarea fetelor, nu mă dădeam în lături şi mă pricepeam la fel de bine ca şi „curtezanii autohtoni". Nu aveau de unde să ştie că făcusem în adolescență parte, după cum am amintit, din echipa „Brâulețul", condusă de doamnă Ancă Hillărd.

Integrarea mea treptată în „societatea brezeană" atât în cea a dăscălimii, cât şi în cea a „domnişoarelor" de la Căminul Cultural, a fost însă periodic întreruptă

de diverse evenimente periculoase în ceea ce mă priveşte, dar până la urmă fără repercusiuni imediate.

Primul a fost sosirea în casa de la Breaza, unde locuiam, a ataşatului militar al Franței, colonelul Serge Parisot. Era în primăvara anului 1949. Familia Marinescu o ducea din ce în ce mai prost cu banii. După cum ajunsese să vină în pensiune în fiecare vară, familia Soreanu, în primăvara lui 1949, la recomandarea aceluiaşi medic ftiziolog din Bucureşti, Marineştii au închiriat o cameră soției colonelului Parisot, bolnavă de tuberculoză. La instalare a venit şi soțul doamnei Parisot, adică colonelul, ataşat militar al Franței. Am dejunat împreună. Mie, cel puțin, mi s-a părut că am revenit pentru o oră într-o lume pe care o părăsisem, deşi nu cunoscusem până atunci nici un diplomat străin. Gazdele pregătiseră un meniu plin de delicatețuri, la care s-au adăugat brânzeturi franțuzeşti şi portocale aduse de oaspeții francezi.

în timpul dejunului s-au discutat banalități, evident în franțuzeşte. Colonelul Parisot, între două vârste, relativ mic de statură, destul de lat în umeri, cu părul castaniu şi cu un mic început de chelie, era destul de tăcut. Nici nu avea de fapt ce să vorbească cu nişte persoane pentru el complet străine, pe care le vedea pentru prima oară. Am aflat doar că la începutul războiului mondial, după ce ajunsese captiv al germanilor, reuşise să evadeze din lagăr şi, în urma mai multor peripeții, se reîncadrase în armata franceză din nordul Africii. Aceasta, ca şi trupele franceze de prin colonii, nu fusese dezarmată după capitularea Franței în 1940, şi se afla oficial sub autoritatea „regimului colaboraționist" de la Vichy al mareşalului Petain. De fapt, fără să se fi afirmat inițial, armata franceză din nordul Africii, unde ajunsese căpitanul de atunci, Serge Parisot, fusese o adversară a nemților şi, în urma debarcării trupelor anglo-americane in Maroc (noiembrie 1942), trecuse în întregime de partea Aliaților.

După o conversație pe teme cu totul neutre față de vremurile pe care îjunsesem să le trăim, Serge Parisot a plecat spre seară la Bucureşti şi şi-a lăsat nevasta în grija noastră, la Breaza.

în cursul zilei, doamna Parisot stătea mai mult în camera ei, cu geamurile ieschise când vremea era frumoasă. Uneori făcea câțiva paşi prin grădină. _,a prânz şi seara lua masa împreună cu noi. Spre deosebire de soțul ei, era /olubilă. Ne povestea, despre tinerețea ei, despre regimul de ocupație şi Brutalitatea nemților, despre mişcarea de rezistență din Franța ocupată, despre /iată pariziană postbelică. Ne împrumuta cărți şi reviste franțuzeşti pe care le idusese cu ea. Soțul ei a venit o dată sau de două ori s-o vadă. Când era şi el la 3reaza soții Parisot luau masa separat.

Totul s-a petrecut normal, cred că nu mai mult de o lună, până într-o lupă-amiază când Parisot, venit să-şi viziteze nevasta, plecase şi el la plimbare ?rin împrejurimi, să mai facă puțină mişcare. Singur, căci soției sale îi era interzis le-a face cel mai mic efort. Pe seară s-a întors furios, s-a repezit la telefon şi a 'orbit cu ambasada Franței. Ca orice turist străin, plecase cu un aparat de otografiat la gât şi făcuse câteva poze. Un milițian 1-a văzut, 1-a arestat şi 1-a lus la postul de miliție. După ce colonelul francez s-a legitimat, iar milițienii au lat şi au primit câteva telefoane, 1-au pus în libertate. La câteva zile după acest ncident, colonelul Parisot plecând chiar în seara cu pricina, au venit doi francezi

joviali, cu un „automobil C.D.", i-au făcut bagajul doamnei Parisot şi au luat-o la Bucureşti. Eu eram îngrozit. După plecarea francezilor vor veni securiştii, gândeam eu, şi „interesându-se" de Parisot mă vor lua şi pe mine la întrebări, ajungând astfel să descopere cine sunt în realitate. Am telefonat, la rândul meu, mătuşii mele Miorica Corradino şi i-am spus că am o hemoptizie. Oficial eram şi eu tuberculos.

Mama a înțeles imediat mesajul şi a doua zi era la Breaza, în scurt timp mi-a aranjat un nou refugiu temporar. Sora bunicii, care locuia la părinții mei încă din timpul războiului, a plecat imediat la Târgu-Jiu, aşa-zis să mai vadă ce se întâmplă în casa ei pe care o închinase, păsrrându-şi doar o cameră şi, după un telefon primit, am pornit-o şi eu cu trenul într-acolo. Era a doua oară când sora bunicii, femeie în vârstă, îşi punea libertatea în pericol pentru a mă ajuta pe mine. Era, în acelaşi timp, a doua oară când mă simțeam în nesiguranță, ca şi în scurta perioadă de la începutul refugiului meu, la via doamnei Băicoianu de la Chițorani. Stăteam mai mult în casă şi citeam. Mă încăpățânasem să citesc Kant şi Schopenhauer în germană. Ce citem într-o zi uitam în următoarea. Gândul îmi era într-altă parte. Nu-mi mai aduc aminte de unde procurasem cărțile, Cred că de la mama fostului meu coleg de clasă Minai Korne care, după moartea tragică de la Jilava a soțului ei şi după ce şi-ă văzut fiul salvat din iadul comunist, a stat un timp retrasă la Târgu-Jiu. Generalul Radu Korne, despre care am scris câteva pagini în capitolele anterioare, fusese gorjan de obârşie. Câtă vreme am stat la Târgu-Jiu am fost de mai multe ori s-o văd pe doamna Lenuş Korne. Vizitele mele îi făceau plăcere, fiind o ocazie să-şi amintească de alte vremuri. Era tot timpul îmbrăcată în negru. Pe pereții odăii, măi multe fotografii ale generalului. Am răsfoit împreună numeroase albume, toate cu poze de pe front. Mi-a arătat şi decorațiile româneşti şi germane pe care le primise generalul pentru actele sale de bravură. De atunci nu am mai văzut-o pe doamna Korne. Din auzite ştiu că în

perioada „îmblânzirii" terorii şi în urma unor intervenţii „din afară" a fost la Paris de câteva ori să-şi revadă fiul. Ultima oară nu s-a mai întors şi, după mai mulţi ani, a murit în Franţa.

Câtă vreme am stat la Târgu-Jiu s-au petrecut evenimente nu numai la Breazâ, ci şi la Bucureşti. N-a venit Securitatea să le aresteze pe gazdele imprudente, dar complet nevinovate ale soţiei colonelului Parisot, ci a fost „invitat" Mircea Marinescu de către securiştii din Câmpina. Seara s-a întors acasă, foarte liniştit. A fost pus să dea o declaraţie. După spusele lui, i-a convins că nu făcuse altceva decât să închirieze cu pensiune o cameră soţiei ofticoase a colonelului francez şi nimic mai mult. Pentru familia Marinescu cazul a fost închis şi totul a intrat în normal. Pentru ei, dar nu şi pentru mine, şi nu în 1949, ci în 1962.

La Bucureşti, după o vreme, colonelul Serge Parisot a fost „retras" de la ambasada Franţei, la cererea expresă ă guvernului R.P.R. A urmat partea a doua, care a durat mai bine de doi ani (1950-1952): arestarea şi trimiterea la „Canal" a celor care frecventaseră Institutul Francez de pe Bulevardul Dacia, din Bucureşti, pentru a citi jurnale pariziene sau a împrumuta temporar câte o carte, întemniţarea sub acuzaţia de „înaltă trădare" a unora dintre foştii elevi şi eleve

A fost un destin

ale Liceului Francez din Bucureşti (între timp desfiinţat) deoarece rămăseseră in corespondenţă cu unii dintre profesorii lor. în acei ani nu ştiam decât ceea ce publicau ziarele comuniste sau mai aflam unele detalii de la mama sau alţi oaspeţi îi familiei Marinescu. Citind într-o zi în „Scânteia" despre un proces intentat unui „grup de spioni în favoarea Franţei", mi-a sărit în ochi numele de „Parisot". Zei din boxa inculpaţilor erau acuzaţi că făcuseră parte dintr-o filieră pusă la punct de fostul ataşat militar al Franţei la Bucureşti, colonelul Serge Parisot.

Atât ştiam atunci, în prezent cunosc mai multe, din literatura memorialistică publicată după 1989, din documente, din familie, din mărturiile culese de-a lungul anilor de la diverşi cunoscuţi. Dintr-un articol al doamnei Micaela ohiţescu, în prezent preşedinte al fundaţiei „Memoria", rezultă că în „lotul francez" (de aproximativ 100 de persoane) din care a făcut parte şi ea, se numărau 3 seamă de fete, foste colege de liceu, care nu făcuseră altceva decât să rămână in corespondenţă cu fostul lor director, Marcel Fontaine, de care se ataşaseră. <\cesta, expulzat din România, se stabilise la Paris. Ce puteau scrie pe atunci nişte fetişcane fostului lor director, decât să-şi amintească cu nostalgie despre inii petrecuţi la liceu, ce-i drept în alte timpuri, despre cum a evoluat

propria x>r viață, după momentul despărțirii. Dar în sferele cele mai înalte ale comuniştilor orice contact al românilor cu Occidentul trebuia întrerupt (există documente în acest sens), iar orice contact cu un străin din Europa de Vest, fie :hiar şi în scris, însemna „trădare" sau, cel puțin, „defăimare" a „epocalelor" realizări din România în curs de comunizare. Cu mulți ani înainte de a fi citit irticolul doamnei Micaela Ghițescu aflasem multe lucruri frumoase despre Vlarcel Fontaine, de la actuala mea soție, căci îl cunoscuse în timpul copilăriei, .a Turnu Severin, acesta fiind un obişnuit al casei părinților ei. înainte de a fi ijuns director la Bucureşti, Marcel Fontaine condusese o filială a Institutului Francez de la Severin. Fost ofițer în misiunea militară franceză de sub comanda generalului Berthelot, în timpul primului război, Fontaine a îndrăgit atât de mult România încât s-a întors la Turnu Severin şi s-a însurat cu o româncă din partea .oculuí, tot profesoară. România devenise patria sa de adopție şi el se dedicase •ăspândirii culturii franceze pe meleagurile noastre, mai bine de 30 de ani. Dar centru Securitatea lui Gheorghiu-Dej devenise un periculos spion, iar fostele ;ale eleve, nişte trădătoare de țară.

încă din timpul comunismului ajunsesem în posesia unor informații despre icelaşi proces, de la o mătuşă a soției mele, Vera Popescu, care făcuse parte din icelaşi lot cu Micaela Ghițescu, dar nu în calitate de fostă elevă a lui Marcel Fontaine, :i de colegă a acestuia. Româncă de fel, şcolită în schimb la Paris, Vera Popescu iupă ce revenise în România ajunsese cadru didactic la şcoala din Bucureşti :ondusă de Fontaine. Cele două mărturii menționate concordă, singura deosebire riind că mărturia fostei eleve, Micaela Ghițescu, m-a înduioşat, mai mult pentru că 2Ste povestea unei fete tinere pe arunci, ajunsă în mâinile unor brute.

La rândul meu, am scris, după 1989, câteva studii bazate nu numai pe memorialistică ci, mai ales, pe documente de arhivă, despre unele dintre „marile orocese" politice din epocă şi am ajuns la concluzia că Securitatea din epocă

s-a folosit de unele date reale de care profita, pentru a ajunge să aresteze cât mai mulți oameni nevinovați în scopul unor înscenări judiciare de proporții. Scopul urmărit a fost cel de a distruge segmente întregi ale societății româneşti, mentalitatea colectivă din epocă şi o întreagă cultură. Nu am efectuat cercetări referitoare la procesul intitulat „lotul francez", în schimb, printre altele, m-am ocupat de cel al angajaților români din aceeaşi epocă ai centrelor culturale britanic şi american, condamnați evident tot pentru „înaltă trădare". Punctul de plecare real al acestei înscenări judiciare a fost activitatea lui Ivor Porter care,

după cum recunoaşte în propria-i carte despre misiunea să în România, aceasta nu a constat doar în a conduce Centrul Cultural Britanic de la Bucureşti. Scriindu-mi studiul, în urmă cu câțiva ani, mi-am amintit de vorbele profesorului Florin Murgescu de la Breaza, prin anii '50, când ajunsesem să ne mai facem confidențe. „Habar n-ai că într-o noapte, cu mult după plecarea nevestei sale de la voi, m-a vizitat Parisot acasă, iar eu, la rândul meu, am fost la biroul său din Bucureşti", mi-a spus Murgescu, zâmbind enigmatic. Eu nu 1-am luat atunci în serios, considerând că face pe grozavul, cu atât mai mult cu cât era cu şpriţul în față. în anii care au urmat uitasem de această confidență deplasată. Mi-a amintit-o însă, după mai bine de un deceniu, Securitatea.

Cum la Breaza se aşternuse liniştea după „episodul Parisot", cam după o lună, m-am reîntors de la largu-Jiu, la familia Marinescu. N-am stat mult. Locul nu mi se păruse încă suficient de sigur, încât vara lui 1949 mi-am petrecut-o la Bistrița. De această dată aranjamentul mi 1-a făcut „Else Tante", fosta mea guvernantă. Familia Kramer, la care mă dusesem de multe ori în vizită la Bucureşti cu „Else Tante", pe vremea copilăriei, împrietenindu-mă cu cei doi fii ai acesteia, Rolfi şi Harry, se retrăsese la Bistrița, în speranța de a mai obține ceva din avere, după ce Ardealul de Nord revenise României. Mica fabrică de cherestea nu au mai apucat s-o recupereze, în schimb reveniseră în propria lor casă. Familia Kramer, la solicitările fostei mele guvernante, ştiind câte ceva despre „noul meu statut", mi-a închiriat o cameră la o cunoştință, tot o săsoaică, măritată cu un ofițer român scos din armată.

Astfel am ajuns să cunosc Bistrița cea veche cu populația majoritară încă săsească, unii locuind în case din secolele trecute, cu grădini în spatele clădirilor şi cu acces din stradă depăşind grelele uşi de lemn din dreptul trotuarelor.

Printr-unul dintre frații Kramer, Rolfi, cel de vârsta mea, care se afla la Bistrița, am cunoscut o parte a societății săseşti din localitate, mai ales pe cei din generația noastră, dar şi pe câțiva din cea a părinților. O parte rămăsese pe loc în timpul stăpânirii maghiare din 1940-1944 alții, retrăgându-se o dată cu trupele germane în 1944, reveniseră din Austria, mai ales, ademeniți de propaganda comunistă care le promisese că totul va fi ca înainte: că se vor întregi familiile, că li se vor retroceda proprietățile pe care fuseseră nevoiți să le abandoneze în timpul refugiului din război. Nu li s-a dat nimic înapoi, nici măcar casele care le aparțineau de drept, cu atât mai mult cu cât în 1949, când am fost pentru prima oară la Bistrița, nici nu apăruse legea naționalizării unor imobile. Li s-au dat, în alte case, câte o odaie sau două, în funcție de numărul membrilor de familie.

A fost un destin

0„ ^ muie nu ar fi pornit de la Bistrița.

„^^ ynn gând aşa ceva până ce nu am văzut cele patru dosare de Ja C.N.S.A.S.

Când m-am reîntors Ia Breaza, în primele zile ale lui septembrie 1949,

im cunoscut o fată foarte drăguță. Se numea Mira şi era fiica lui Ştefan Voitec.

;ra elevă şi avea 15 sau 16 ani. Pe când eu mă aflam la Bistrița, familia Voitec îşi

etrecea prima vacanță de vară la Breaza în fosta vilă a doctorului Banu, tatăl

umoasei Mica, amintită într-un alt capitol. Doamna Vittoria Voitec (italiancă

; origine) alesese Breaza datorită climei, deoarece avusese mai de mult o

ecțiune pulmonară, în afara fiicei sale, Mira, o însoțise şi una dintre surorile

i Ştefan Voitec, Flora Matei. Cum cele două doamne nu cunoşteau pe nimeni

localitate şi se plictiseau, nevasta vechiului militant socialist Nicolae Deleanu,

care 1-am mai amintit într-un alt context, le-a recomandat-o pe Valentina

ian, gazda ei, şi pe Ecaterina (Pif) Marinescu, gazda mea. Aproape în fiecare

yă-amiază cele patru jucau „remy cu pietre", care era la modă în acea vreme.

terasă, când vremea era frumoasă, în living room, când ploua. Pe această cale

ajuns s-o cunosc, la rândul meu, pe fiica lui Ştefan Voitec.

Mira, elevă la liceul de lângă Cişmigiu căruia i se luase numele de „Gheorghe

Ir", avea o fire calda, apropiată, nu era câtuşi de puțin înfumurată şi, în

, părerile ei despre ce se petrecea în țară erau aproape similare cu ale mele.

deschis prima oară o asemenea discuție, şi nu eu. Ca tuturor fetelor din

vreme, îi plăcuse regele Mihai şi regreta că acesta a fost obligat să abdice

părăsească țara. Din vorbă în vorbă ne-am dat seama că la Bucureşti aveam

mă de cunoştințe comune. Atunci, cât şi mai târziu, Mira Voitec nu a

întat cercul odraslelor nomenclaturii.

i dată cu deschiderea şcolilor, Mira a plecat la Bucureşti. La despărțire i dat seama că între noi se născuse o simpatie reciprocă. i mi-am reluat activitatea la şcoală în calitate de „suplinitor universal", e ivea ocazia.

•a mai mare parte a timpului, o dată cu sosirea ploilor şi apoi a zăpezii,

etreceam însă citind. De-a valma, fără nici un plan, orice îmi cădea în

Pe Sartre din vremea când era existențialist şi pe Malraux din timpul

a comunist, impresiile lui Andre Gide despre U.R.S.S., descrierea vieții

ie prin prisma sovieticului Ilya Ehrenburg care, dacă ar fi fost după voia

i preferat să fie comunist la Paris, decât bolşevic la Moscova, La Peste

mus, dar şi Aşa s-a călit oţelul de Ostrovski. Unele dintre cărţi le avea Vfarinescu în propria-i bibliotecă, altele le împrumuta de la Bucureşti ă şi le citeam şi eu. Literatură rusă şi, mai ales, sovietică găseam cu la Căminul Cultural. Tot aici, în locul ediţiilor mai vechi ale „clasicilor" •purate, au apărut treptat unele noi, incomplete sau asezonate cu studii ive ale lui Crohmălniceanu (pe atunci un înfocat stalinist) şi Vitner, alt le profesie. Biblioteca Căminului Cultural din Breaza mai era aprovizionată, __„iiuue opere" proletcultiste româneşti ale unor poeţi şi prozatori

precum Mihail Davidoglu, Măria Banuş, Eugen Frunză, Veronica Porumbacu, Mihai Beniuc, Dan Deşliu, Marcel Breslaşu, Eugen Jebeleanu etc, etc. Majoritatea volumelor celor menţionaţi le-am răsfoit şi le-am aruncat, fiindu-mi de-a dreptul greaţă. Poeziile din epocă ale lui Eugen Jebeleanu le-am citit. Nu am căderea sau priceperea de a mă pronunţa asupra operei literare, de atunci şi de mai târziu, a lui Eugen Jebeleanu. I-am citit versurile din epoca stalinistă deoarece îl ştiam din vedere. Venea la Breaza să-şi vadă atât fratele, amintit de mine într-un alt context, cât mai ales tatăl, care locuia împreună cu acesta din urmă. Eugen Jebeleanu nu venea la Breaza singur, ci cu întreaga familie. Cu soţia sa, pictoriţa Florica Cordescu, cu cei doi copii pe care o bonă, în ţinută de rigoare, îi plimba în căruţ, dar şi cu cumnaţii săi, adică cu scriitorul Vladimir Colin (în acea vreme proletcultist: vezi, de exemplu, Torpilorul roşu) şi cu nevasta sa, Marcela Cordescu, tot artist plastic, ca şi sora ei. Când se plimbau prin aşazisul centru al Brezei făceau o notă discordantă faţă de „tovarăşii" din localitate. Tot ceea ce purtau pe ei era de bună calitate. Erau îmbrăcaţi cu gust, cu o anumită tentă boemă, dar de factură occidentală, câtuşi de puţin moscovită.

Pe Eugen Jebeleanu 1-am mai văzut şi chiar auzit de mai multe ori, după aproape două decenii, fără să-1 fi cunoscut vreodată personal, în afara amintitului episod de la restaurantul C.O.Ş., când îşi dăduse rendez-vons cu „prinţul roşu" la „Moulin Rouge", 1-am revăzut şi ascultat în aula Academiei R.S.R., după ce ajunsesem cercetător ştiinţific la Institutul de Istorie „Nicolae lorga". „Bălcescu a fost un vizionar. Şi Hristos a fost un vizionar". Astfel şi-a început comunicarea academicianul Eugen Jebeleanu, cu prilejul unei sesiuni ştiinţifice festive dedicate lui Nicolae Bălcescu. Am rămas „blocat" când 1-am auzit, cu atât mai mult cu cât şi restul comunicării sale a fost în aceeaşi notă ca şi începutul şi total diferită de cele ale următorilor vorbitori, în special istorici care, într-un înveliş ştiinţific, nu au făcut altceva decât să prezinte noile directive, privind istoria românilor, ale Secţiei de propagandă a CC. al P.C.R., în urma înscăunării lui Ceauşescu.

L-am mai văzut pe Jebeleanu încă o dată în grădina restaurantului „ Athenee Palace". Era singur la masă şi bea cognac, dus pe gânduri. I se citea tristețea în ochi. îi murise nevasta. Pare-se că această pierdere a avut un mare impact asupra ultimelor scrieri, dar şi asupra comportamentului civic al lui Eugen Jebeleanu. Pe când îl comparase la Academie pe Bâlcescu cu Hristos, ținând o comunicare câtuşi de puțin conformă cu „linia Partidului", era deja văduv. Să fi existat vreo legătură?

Pe când mă aflasem la Breaza în perioada anilor 1948-2955, petrecându-mi după-amiezele, mai ales toamna şi iarna, citind tot ceea ce-mi cădea în mână, nu m-am lăsat până nu am parcurs din scoarță în scoarță „marea ruşine" din timpul comunismului a marelui prozator din perioada interbelică. Mă refer, evident, la Mitrea Cocor de Mihail Sadoveanu. Pe când din epocă prezentau rom»""7 J-

oc de titlu, înlocuind pe cei doi „o" cu câte un „u" din cel de-al doilea nume îl lui Mitrea.

Din lecturile mele din acea vreme nu mi-au scăpat nici „operele clasicilor narxism-leninismului" cum se numeau ele în epocă. Mi-au servit, după cum voi - elata la momentul potrivit.

Mi-au lipsit pe atunci tocmai cărțile de istorie, în afară de cele din colecția ,Les grands proces de l'histoire", diverse episoade de istorie romanțată, editate n trecut de Henri Robert şi de Istoria diplomației, publicată sub îngrijirea icademicianului sovietic V.P. Potemkin, apărută şi în versiune română la „Cartea •uşă", nu am citit alte lucrări în domeniu, în ciuda deformărilor cu caracter deologic, această ultimă carte m-a interesat şi mi-a deschis gustul pentru istoria liplomației încât, după anii de detenție şi încheierea studiilor universitare, n-am specializat în acest domeniu, neavând însă ca model pe sovieticii Potemkin, - Ivostov şi Târle, ci pe francezul Jean Baptiste Duroselle.

Dacă după-amiezele de toamnă şi iarnă din anii 1948-1950 mi le-am petrecut nai ales citind, în fiecare seară ascultam, împreună cu Marineştii, „Radio _,ondra". Ne-a impresionat „podul aerian" al americanilor (1948-1949) pentru iprovizionarea Berlinului de Vest, după ce, din ordinul lui Stalin, căile de acces erestre fuseseră blocate, Kremlinul sperând pe această cale să se facă stăpân ii pe partea occidentală a fostei capitale a Reich-ului. „Podul aerian" a durat 524 de zile, iar în perioada de vârf avioanele americane ajunseseră să transporte ;ilnic câte 13 mii de tone de mărfuri, în fața acestei demonstrații de forță i aviației S.U.A., Stalin a fost nevoit până la urmă să cedeze. Am sperat apoi ntr-o „schimbare în bine" la aflarea ştirii privind constituirea N.A.T.O. (1949). n fine, am urmărit cu sufletul la gură desfăşurarea războiului din Coreea, după ntervenția trupelor sub pavilion O.N.U., comandate de legendarul general

3ouglas MacArthur. Era riposta armată, mai ales a americanilor, față de agresarea loreei de Sud de către trupele dictatorului comunist din Nord, Kim Ir Sen. Acesta, după modelul lui Stalin, se autoproclamase mareşal. Trupele comuniste lord-coreene fuseseră înarmate până în dinți, evident de Moscova. Am fost 'ntuziasmați la ştirea ocupării Phenianului comunist de către armata lui MacArthur. iperam ca situația să se repete şi în Europa încât, până la urmă, să scăpăm şi toi, românii, de sovietici şi de slugile lor de la Bucureşti. Am fost decepționați ie retragerea americanilor din Coreea de Nord, sub presiunea aşa-zişilor voluntari chinezi" (octombrie 1950), în număr de 200.000, cu blindate şi artilerie ;rea, made in U.R.S.S. Decepția noastră a fost şi mai mare când am aflat că ireşedintele Truman i-a luat comanda lui MacArthur deoarece acesta preconiza xtinderea războiului contra Chinei, folosind „bomba atomică". Conflictul s-a ncheiat, după cum este cunoscut, prin revenirea la status quo ante bellum 27 iulie 1953), adică la existența celor două state coreene, ca şi în prezent, linia le demarcație dintre ele fiind de-a lungul paralelei 38. Din nou am sperat că vin americanii" când am auzit, tot la „Radio Londra", despre discursul ntisovietic, cu referiri directe la țările est-europene, al noului preşedinte al țațelor Unite, generalul Dwight Eisenhower (1953), consolându-ne până la

urmă cu „spiritul Genevei", adică cu o scurtă perioadă de relaxare a relațiilor Est-Vest, resimțită şi în România printr-o vremelnică atenuare a terorii şi acordarea unei amnistii pentru o parte a deținuților politici (1955). Amintita destindere a relațiilor internaționale din Europa apăruse în urma întâlnirii, pe malul lacului Leman, a celor „patru mari", dar mai ales a convorbirilor Eisenhower-Hruşciov. După cum se ştie, „conferința de la Geneva" a pus bazele aşa-zisei „convieţuiri paşnice" dintre cele două sisteme sau „lagăre", conform jargonului comunist din epocă. Deci speranța că „vin americanii" se spulberase. A mai fost, ce-i drept, un scurt val de optimism în toamna lui 1956, prilejuit de revoluția din Ungaria. Decepția a fost însă cu atât mai mare când occidentalii, în afara faptului de a fi „țipat" la O.N.U. şi în presă, nu au întreprins nimic, lăsând tancurile lui Hruşciov să strivească revoluția maghiară, în schimb, premierul britanic, şir Antony Eden, şi omologul său francez, Guy Mollet, nu au găsit ceva mai bun de făcut decât să profite de „treburile" sovieticilor în Ungaria spre a-şi trimite paraşutişti la Canalul de Suez pentru a-1 recupera şi a-1 reda consorțiului anglo-francez în a cărui administrație se aflase până când primul dictator al Egiptului independent, Gamal Abdel Nasser, îl naționalizase. A fost un gest oribil, ținând cont de drama ungară, dar care nici măcar nu a dat roadele

scontate la Londra şi Paris. Americanii nu s-au alăturat inițiativei anglo-franceze, precum o făcuse în schimb Israelul şi, până la urmă, trupele anglo-franceze-israeliene au trebuit să se retragă din Egipt, la cererea O.N.U.

De atunci, doar deținuții politici din temnițe şi lagăre de muncă continuau să mai spere în venirea americanilor. Acestora nu le mai rămăsese decât speranța. Nu am întâlnit oameni mai optimişti decât cei pe care aveam sâ-i cunosc, ulterior, în temnițe. Ei îmi țineau teorii că se apropie sfârşitul calvarului, eu venit „din afară" tăceam şi în sinea mea îi compătimeam.

In prezent, speranța din primii ani ai „terorii roşii" şi, mai ales, a părinților generației din care fac parte, este luată în derâdere, aceştia fiind considerați nişte naivi, dacă nu chiar proşti, în realitate, până la moartea lui Stalin, un război americano-sovietic a plutit de mai multe ori în aer. O asemenea variantă nu era exclusă atunci, mai ales de către generalii de la Pentagon, ca un răspuns la politica agresivă, expansionistă a sovieticilor. După cum susține, printre alții, cunoscutul politolog britanic Martin McCauley într-o recentă lucrare a sa (Russia, America and the Cold War), militarii americani se pronunțaseră, în timpul „blocadei Berlinului", în favoarea unui război cu U.R.S.S., iar dacă acesta ar fi avut loc atunci, îmi permit să adaug, victoria ar fi aparținut Statelor Unite, o dată ce mai dețineau încă monopolul armei atomice şi, ca atare, ar fi dispărut şi comunismul din țările europene ocupate de sovietici, inclusiv din România. Repercusiuni asemănătoare ar fi avut probabil şi războiul atomic contra Chinei, preconizat de generalul MacArthur, dacă preşedintele Truman i-ar fi dat mână liberă. Deci, părinții noştri din epocă nu erau nişte utopişti. Speranța lor că „vin americanii" avea un fundament logic, alimentat cu o serie de informații şi comentarii pe care le ascultau la posturile de radio occidentale.

Dacă în iarna lui 1949-1950, seară de seară, ascultam „Radio Londra" încrezător că vom scăpa curând de comunişti, iar eu de cei zece ani de temniță grea

A fost un destin

pe care ar fi urmat să-i ispăşesc presupunând că Securitatea ar fi aflat că mă ascund sub alt nume la Breaza, dimineții, când nu aveam pe cine suplini la vreo şcoală, eram „păpuşar". Nu mânuiam marionete, ci confecționam capete de păpuşi. Foarte ingenioasă, cu încMnații spre arte plastice, pricepută în afaceri şi în a-şi face relații (în timpul mareşalului Antonescu fusese proprietara, acoperindu-1 de fapt pe criticul de artă Ionel Jianu, a unui salon de expoziții denumit „Căminul Artei", de unde s-a ales cu câteva tablouri de Iser, Ciucurencu şi un portret al ei în cărbune cu dedicația şi semnătura lui Theodor Pallady, toate

aceste tablouri atârnând pe pereții casei din Breaza în care locuiam), Ecaterina Marinescu, deci „tanti Pif", înjghebase un mic atelier de confecționat păpuşi. Se asociase, în acest scop, cu sculptorul Hans Gugenberger. Amândoi speraseră să facă bani pe această cale, ținând cont că în prăvăliile din Bucureşti şi din alte oraşe se găseau nişte orori de jucării, importate evident din U.R.S.S., țara în care, conform propagandei comuniste, copiii aveau „cea mai fericită viață din lume". România nu produsese niciodată jucării de calitate, în perioada interbelică şi în timpul războiului cele mai arătoase jucării, mai ales pentru băieți, fuseseră importate din Germania, pentru fete, cele mai frumoase păpuşi din Italia. Gugenberger, pe vremea războiului, mai mult militant nazist, în cadrul „Grupului Etnic German din România", decât sculptor, se afla şi el într-o „retragere strategică" la Breaza. Părăsise Bucureştiul, unde maică-sa avusese pe Calea Victoriei, unul dintre cele mai renumite ateliere fotografice, sub firma „Gugenberger şi Meirovitz", şi se stabilise cu familia la Breaza pentru a i se şterge cât de cât urma. Era căsătorit cu fiica cunoscutului industriaş Scherg din Braşov, despre care am mai scris într-un alt context. Naş la căsătorie a fost nici mai mult nici mai puțin decât Andreas Schmidt, şeful „Grupului Etnic German", ie sorginte pur nazistă. La Breaza doar el, Hans Gugenberger, mai purta numele ;ău real de familie, căci soția sa, deşi continua să coabiteze cu el, şi cei trei copii îi lor se numeau Naef. Formal, cei doi soți divorțaseră, iar fosta doamnă Gugenberger se recăsătorise, tot formal, cu un elvețian care îi adoptase şi copiii, aceştia ajungând cetățeni străini. Pe uşa de la intrare în vila locuită de familia Gugenberger, amplasată pe malul Prahovei, se afla un document oficial şi parafat :u inscripția „casă sub protecția Confederației Elvețiene".

In afacerea „Gugenberger-Marinescu" el lucra capul şi corpul păpuşii, ea :oncepea şi lucra îmbrăcămintea. Eu eram un fel de ucenic al lui Gugenberger şi :ot presam cu degetele un material, ce nu-1 pot defini, în nişte stanțe, lucrate de ;1, şi din care ieşeau capetele păpuşilor. Lucram alături de Gugenberger. Nem-eşte. Adică cât mai bine şi cât mai repede, fără să scoatem o vorbă. După iecare două ore luam câte o pauză de 15 minute şi „puneam țara la cale", tot pe aemțeşte. Toate păpuşile făurite şi îmbrăcate cu gust erau deosebit de atrăgătoare centru copii.

Viața mea liniştită, când scufundat în lecturi de-a lungul după-amiezelor, :ând suplinitor la şcoală sau „păpuşar" în prima parte a zilei, iar duminicile la ,horă", în căutarea unei fete mai vesele, s-a întrerupt la un moment dat pentru i trece prin noi emoții.

Miliția, înființată după model sovietic la 23 ianuarie 1949, ajunsese la începutul anului următor şi la Breaza. Nu schimbarea uniformei noului şef de post m-a deranjat, ci sosirea unei comisii de la Câmpina pentru schimbarea vechilor buletine cu altele tip, identice cu cele pe care le mai au şi azi mulți în buzunare. Pericolul era maxim căci amintitul act de identitate, eliberat de primărie, era pe jumătate fals. Pentru eliberarea noului buletin se cerea nu numai o poză tip, dar şi actul de naştere în original. Pe al meu figura şi vechiul nume, cel de Zoner, aflat pe lista Securității (înlocuitoarea fostei Siguranțe, prin decretul din 30 august 1948) la care se făcuse doar mențiunea „adoptat de Leon Rădulescu".

Din această mare încurcătură m-a salvat tot săraca mama. Ei i-a venit ideea şi tot ea a pus-o în practică. S-a dus la biroul „Stării Civile" al Primăriei raionului Nicolae Bălcescu (unde se afla arhiva fostului „Sector 3 Albastru" pe raza căruia mă născusem) şi a cerut registrul de naşteri din anul 1929. Profitând de haosul care mai bântuia pe atunci la „Sfaturile Populare", proaspăt înființate, sau dând bacşiş (nu mi-a spus niciodată cum a procedat) a obținut registrul solicitat şi 1-a răsfoit până a dat de un alt Rădulescu Şerban, dar şi Aurel, născut la 1 octombrie, fiul lui Ion şi al Silviei. Prin „mijloace specific româneşti" a obținut acest act de naştere pe care mi 1-a adus la Breaza. De rest s-a ocupat Mircea Marinescu. Cum Breaza era o comună mare, deci cu mulți locuitori, preschimbarea buletinelor de identitate a durat mai bine de o lună. Deci mai întâi cu țoiul de țuică şi cu şprițul, dar şi cu povestioare şi glume pe gustul interlocutorilor de la primărie, cu atât mai mult cu cât consumația el o plătea, Mircea Marinescu a ajuns să cunoască o ştoalfă din comisia de eliberare a noilor buletine. A început să-i facă complimente, să-i facă curte, să mă prezinte şi pe mine, în calitate de nepot. Era tare brunetă, o fi curs ceva sânge țigănesc prin vinele ei, şi neîngrijită. Mi-au rămas în minte mâinile ei nespălate şi cu urme de ojă pe unghii. Oricât de mari eforturi aş fi depus n-aş fi fost în stare să fac curte unei asemenea făpturi. Mircea Marinescu a reuşit şi mi-a scos noul buletin de identitate. Din acea zi mă numeam Rădulescu Şerban Aurel, aveam alți părinți, mă născusem într-o altă zi a anului 1929 şi ulterior am aflat că aveam şi o nevastă numită Cleopatra. Nu numai că ajunsesem să am, de această dată, acte de identitate complet false, dar aveam şi un tiz la Bucureşti. La Breaza nimeni nu a aflat ce s-a petrecut. Eram acelaşi Şerban Rădulescu.

în vara lui 1950 n-am mai plecat din localitate, căci aflasem că vine Mira Voitec să-şi petreacă la Breaza întreaga vacanță. O aşteptam cu nerăbdare, căci tare mult îmi plăcea.

Acea vacanță de vară a fost cea mai frumoasă din timpul pribegiei mele. Uitasem de emoțiile, din urmă doar cu câteva luni, prilejuite de procurarea buletinului sau de cele provocate cu un an înainte, fără voia mea, de „cazul Parisot" şi, cu atât mai mult, de scurta mea întâlnire cu Andrei Donaud, care mi-a dat îngrozitoarea veste că fusesem condamnat la 10 ani de temniță grea. Două luni şi mai bine am fost zi de zi împreună cu Mira. Făceam mici excursii prin împrejurimile Brezei. Am făcut chiar şi una mai mare, de o zi, la Telega, ducându-ne la ştrand, pe marginea lacului sărat din localitate şi apoi la un picnic

A fost un destin

la umbra unui brad, fiecare scoțându-şi din rucsac mâncarea adusă, în zilele când nu eram pe dealurile Brezei mă aflam mai mult acasă la Mira. Vorbeam vrute şi nevrute, ba mai şi dansam uneori, când aceleaşi doamne din anul trecut nu erau strânse în jurul mesii de „remy cu pietre". Nu-mi mai amintesc de unde ne procuraserăm discuri, dintre cele aşa-zise vechi, cu melodiile consacrate ale lui Glenn Miller şi Duke Ellington, dar şi unul cu o melodie ceva mai nouă în România şi „en vogue" în acea vreme: „C'est ci bon", cântată când la trompetă când cu celebra-i voce răguşită de Louis Armstrong.

La sfârşit de săptămână venea uneori Ştefan Voitec, de regulă cu câte una din surorile sale şi cu soții respectivi. Le-am cunoscut pe toate. Cu excepția Florei, foarte simpatică şi apropiată, dar tare grasă, care stătea tot timpul cu ;umnata ei la Breaza, celelalte surori mai tinere ale lui Ştefan Voitec erau toate zvelte şi, mai ales, frumoase, în această ambianță 1-ăm cunoscut într-o după-amiază pe Constantin Drăgulescu, pe atunci directorul liceului din largovişte, unul dintre cumnații lui Voitec. Peste vreo doi ani 1-am revăzut, în :alitate de director al liceului din Câmpina. Nu 1-aş fi menționat în aceste amintiri jle mele dacă numele său nu ar fi fost legat de un gest al Mirei şi al lui Ştefan Voitec pe care nu-1 voi putea uita niciodată. Detaliile acestui episod le voi relata !nsă în paginile următoare.

Nu le-am cunoscut atunci doar pe surorile şi pe cumnații lui Voitec, ci chiar se el însuşi. Când 1-am văzut prima oară şi mi-a întins mâna eram emoționat şi ni-a fost totodată frică. L-am mai întâlnit de câteva ori la Breaza şi la bucureşti, ntre timp mi-a dispărut frica, nu şi emoția. Nu stătea de vorbă cu mine. via întreba ce mai fac, adăuga câteva cuvinte politicoase, de circumstanță, şi atât. La finele acelei vacanțe despărțirea de Mira a fost grea. Mi-a dat o fotografie le-a ei, eu, în mod explicabil, i-am spus că nu am nici una la îndemână. Ne-am jromis să corespondam şi să vorbim o dată pe săptămână la telefon şi ne-am inut amândoi

de cuvânt, în ziua şi la ora programată eu sunam la o colegă de-a :i, unde se ducea să-mi aştepte telefonul, iar când telefona ea, eu eram la poştă, -am făcut şi câteva vizite la Bucureşti. Mă primea de fiecare dată în camera de ucru a tatălui ei, în care toți pereții erau, de jos până sus, căptuşiți cu cărți, îa mă tot întreba de ce nu stau mai mult în Bucureşti, de ce nu vroiam să ieşim mpreună la plimbare prin oraş şi, mai ales, de ce nu vreau să merg cu ea la câte in „ceai dansant" să mă prezinte prietenilor ei. Eu mă bâlbâiam, găsind de iecare dată câte o explicație ciudată.

Totul a mers aşa până în primăvara anului următor, când am primit o nouă crisoare. Ultima. La o petrecere, în Bucureşti, cred că amicul meu Alexandru /fissirliu i-a spus, aflând că-şi petrece vacanțele la Breaza, că 1-a văzut într-o zi n localitate, el trecând cu motocicleta spre Sinaia, pe fostul său coleg Şerban bner, urmărit de Securitate deoarece avea o condamnare de ispăşit. Din vorbă i vorbă, Mira şi-a dat seama că era vorba de mine. Mi-a scris toate acestea pe colite, rugându-mă s-o înțeleg că şi convorbirile noastre telefonice trebuie să J sfârşit. Am fost multă vreme îndurerat dar, în acelaşi timp, mă mustra şi onştiința, căci aş fi fost de-a dreptul disperat dacă Mira ar fi avut vreo neplăcere

viitoare din cauza mea, cu atât mai mult cu cât mă ataşasem de ea, pur şi simplu, fără să fi avut vreun scop ascuns.

în aceeaşi primăvară am avut emoții şi de altă natură, provocate de această dată de mine însumi. La una dintre cele două şcoli din Breaza devenise vacant postul de profesor de istorie. Dorel (Eleodor) Focşeneanu cu care mă împrietenisem, revenit în localitatea sa natală, se angajase inițial ca profesor de istorie suplinitor, căci nu avea studii de specialitate, el fiind de formație jurist. Fiind până la urmă acceptat în colegiul de avocați de la Câmpina el eliberase postul pe care îl ocupase la şcoală şi-mi dăduse ideea să-1 ocup eu. Şi noua directoare a şcolii agreea această idee, dându-şi seama că voi face oricum mai bine față decât un învățător. Cu câteva excepții, toți aşa-zişii profesori erau învățători. Noua directoare, Areta Bâcu, venită de curând în Breaza, era profesoară şi de aceea fusese după puțină vreme numită directoare, fără să fie membră de partid, înlocuindu-1 pe cel de până atunci, care preda matematica şi care era de fapt învățător.

Noua directoare ca şi soțul ei Radu, profesor de română, erau de altă factură decât majoritatea dăscălimii brezene. Erau refugiați din Cernăuți. Nu ştiu prin ce împrejurări aterizaseră, într-o bună zi, la şcolile din Breaza. De la bun început m-au apreciat, dându-şi seama că proveneam dintr-o lume asemănătoare cu cea

pe care fuseseră obligați s-o părăsească şi pe care, între timp, sovieticii o distruseseră. Doamna directoare îmi promisese că va vorbi cu şeful secției de învățământ raionale, care o numise şi pe ea, apreciindu-i ulterior calitățile de profesoară şi directoare. La rândul meu, eram tentat să fiu încadrat în învățământ dar, de această dată, nu aveam nevoie doar de buletinul de identitate, ci cel puțin de diploma de bacalaureat. Dar pe aceasta era trecut numele meu adevărat, înainte de adopțiune, adică Zoner Constantin Şerbân, iar în noul meu act de identitate era trecut, după cum am menționat, un altul.

în acest context am trecut la marele fals care, pe de-o parte, avea să-mi influențeze pe termen lung viața, iar pe de altă parte, a încurcat ani de-a rândul Securitatea. Mi-am „modificat" diploma de bacalaureat cu sprijinul profesorului Florin Murgescu, cu care ajunsesem bun prieten, el fiind un obişnuit în casa lui Mircea Marinescu. Mai întâi, am şters numele, data naşterii etc. cu o anumită substanță adusă de Murgescu de la laboratorul de chimie al şcolii sau chiar preparată de el. Apoi am completat caligrafic, cu tuş negru, rubricile cu toate datele false din buletinul de identitate, am împăturit diplomă de mai multe ori, am ținut-o sub o presă câteva zile încât îndoiturile să mascheze cât de cât imperfecțiunile la rubricile şterse şi rescrise. în final, am mai tratat-o cu un praf, procurat tot de Murgescu, încât diploma să pară învechită, şifonată şi prost păstrată. Nu trebuia să fi fost un mare specialist în descoperirea falsurilor, încât studiind cu puțină atenție diplomă, să nu observi că „se umblase la ea". Totuşi, după acest document am obținut o copie legalizată de către Tribunalul Bucureşti, cu timbre, cu semnături, cu ştampile, în acea vreme copii legalizate, după acte originale, nu se obțineau încă de la notariate, ci de la tribunale. Mama apelase la vara ei primară, Mihaela Popovici, despre care am scris în capitolele

precedente, fiica generalului Mihail Lascăr. Acesta din urmă, pe când a fost ninistru, reuşise s-o transfere de la Loteria de Stat, unde fusese multă vreme ubalterna tatei, în magistratură. Din solidaritate familială şi, poate, ca un gest le nobilă răsplată pentru faptul că mama fusese aproape zilnic lângă ea pe Temea cât fusese grav bolnavă, în timp ce atât tatăl, cât şi soțul ei se aflau pe ronț şi apoi prizonieri în Uniunea Sovietică, mătuşa mea şi-a asumat marele isc de a autentifica, în calitatea ei de magistrat, o diplomă falsă. Odată ajuns cu devărat liber, după anchete, închisori şi lagăre, i-am mulțumit, atât la Bucureşti, ât şi ulterior în Franța, unde avea să se refugieze, nu atunci, ci în timpul „domniei ui Ceauşescu". A sosit momentul să-i aduc un omagiu public, deşi postum ;-a stins din viață cu câțiva ani în urmă), mătuşii mele Mihaela Popovici, pentru ;estul ei

de mare curaj într-un moment de maximă teroare comunistă. I-a urât Dată viața ei pe comunişti, în țară şi-a dat benevol demisia din magistratură, 'referând să devină notar public decât să condamne uneori oameni nevinovați, i presiunile „Partidului". Ajunsă în Franța n-a uitat precum alții, inclusiv prieteni e ai mei, că este româncă ci, cu posibilitățile ei, relativ modeste de acolo, militat împotriva comunismului din România. A trimis scrisori şi memorii pe » diverse notabilități franceze, şi nu numai, arătând realitățile din România, e când în străinătate, prin serviciile culturale ale ambasadelor româneşti şi cu omplicitatea unora ca Hamelet de la „Le Figaro" sau a pseudoistoricului Jacques e Launey, bine plătiți de Secția de propagandă a C.C. a P.C.R. prin intermediul ii Cristian Popişteanu, de la „Magazinul istoric", erau distribuite biografii fanteziste e-ale lui Ceauşescu şi volume cu extrase din „prețioasa operă" a acestuia.

Odată ajuns, în 1951, cu „acte în regulă", dar toate false (buletin de identitate, :t de naştere, copie legalizată la Tribunal după diploma de bacalaureat şi o utobiografie sumară), am fost încadrat de către Secția de învățământ a raionului âmpina ca profesor de istorie suplinitor la Şcoala generală de 7 ani nr. l din reaza. Eu predam copiilor istoria pe care o învățasem la şcoală, în trecut, iar ind venea câte o inspecție repetam ceea ce scria în manualele de atunci. Acestea •au, în acea vreme, traduceri din rusă, cu excepția celui privind istoria R.P.R., n compendiu după ruşinoasa carte scrisă de un grup de specialişti oportunişti, comanda academicianului politruc (de profesie farmacist sau ceva asemănător) [ihai Roller. O singură dată, recunosc, am fost părtaş la o mare farsă, în sensul e a fi acceptat ca nişte ofițeri politruci, mai rău decât semidocți, să obțină iploma de absolvire a claselor V-VII (în acea vreme ciclul al doilea sau, cum se .imeşte în prezent gimnazial nu conținea decât trei ani de studiu), printr-un ngur examen. Fuseseră „şcoliți" la sediul E.C.P. din Breaza, dar diploma n-o ițeau primi decât de la o şcoală, în urma examinării lor la fiecare materie în \rte. Pentru examenul de istorie fusesem desemnat eu. Aşa-numitul „director î studii" al ofițerilor, locotenenți şi căpitani, cu doar patru clase primare, care •mau să obțină o diplomă pentru a fi săltați direct în ciclul mediu (adică liceul), -ă rugat foarte curtenitor să întocmesc eu subiectele pentru examenul oral robă scrisă nu era prevăzută), iar de rest se va ocupa el. în ziua examenului nd am intrat în clasă, toți candidații s-au ridicat în picioare şi au troznit din

tocurile cizmelor. Pe catedră erau aşezate, într-o ordine perfectă, bilețelele cu câte un subiect, dintre cele stabilite de mine. Mi-am dat imediat seama de farsa care va urma, în sensul că fiecare candidat ştia care bilet de pe catedră să-1 aleagă. Dacă aş fi amestecat ordinea biletelor nici un cadidat nu ar fi fost în stare

să scoată o vorbă. Mi-a fost frică. Ar fi ieşit un mare scandal nu numai la şcoală, dar şi la „raion". E.C.P.-iştii ar fi găsit un motiv să se lege de mine, încât s-ar fi putut descoperi, gândeam eu, cine sunt în realitate. Ca atare, cu bună ştiinţă, am lăsat pe fiecare să tragă biletul dinainte stabilit, încât examenul s-a desfăşurat „conform programului", iar toţi candidaţii, din absolvenţi a patru clase primare au ajuns liceeni. Probabil că şi prin liceu au trecut conform aceluiaşi scenariu, iar acei dintre ei care mai trăiesc primesc pensii de generali sau de colonei în retragere, în ultimii ani, am dat de asemenea specimene.

în sfârşit, odată încadrat în învăţământ a trebuit să mă supun şi altor ordine. Am făcut parte din echipele de recenzare a animalelor din localitate, am mers săptămânal acasă la analfabeţii ce-mi fuseseră repartizaţi ca să-i învăţ să scrie şi să citească, am fost chiar profesor supraveghetor la tabăra de pionieri din localitate, în vacanţele de vară şi de iarnă. Şi în acest ultim caz găsisem subterfugii de a nu fi complice, după cum au fost alţii, la îndoctrinarea comunistă a copiilor. Plecam cu ei pe dealurile din împrejurimi şi organizam aşa-zise jocuri de orientare, după modelul celor învăţate de mine pe când fusesem străjer, ceea ce plăcea grozav copiilor. Organizam şi excursii mai lungi, ducându-i să viziteze Castelul Peleş din Sinaia sau vechiul Braşov, cu urmele de ziduri ale cetăţii de la poalele Tâmpei, cu „fortul ţesătorilor", cu Biserica Neagră şi vechea Casă a Sfatului. Iarna am fost cu unii chiar şi în Poiana Braşovului, eu cu schiurile, ei cu săniuţele. Iniţiativele mele erau apreciate şi la şcoală şi la „Raion". „Tovarăşul profesor Şerban Rădulescu nu numai că îşi desfăşoară cu conştiinciozitate activitatea la catedră, dar se ocupă în mod lăudabil de activitatea extraşcolară a elevilor săi".

Participam şi la adunările semestriale ale cadrelor didactice din întregul Raion, în asemenea ocazii, după alocuţiunile politice scârboase ale inspectorilor, pline cu citate din „tovarăşul Stalin" şi „tovarăşul Gheorghiu-Dej", urmau luări de cuvânt ale profesorilor şi învăţătorilor, care începeau să se laude privind activitatea lor la catedră, metodele folosite etc. Am luat şi eu o dată cuvântul, vorbind despre modul în care reuşeam să fac cât mai atractive lecţiile de istorie: hărţi, scheme de lupte pe tablă cu cretă colorată, excursii de documentare etc.

La scurtă vreme după această luare a mea de cuvânt m-am trezit într-o zi cu un telefon. Era Mira Voitec cu care nu mai corespondasem de multă vreme. Se afla la Breaza, deşi nu era în vacanţă. Mi-a dat o întâlnire într-un loc anumit, spunându-mi că se află în localitate doar pentru două zile şi că i-ar face plăcere să facem o plimbare. Venise special să mă avertizeze că Securitatea este pe urmele mele. La amintita reuniune a cadrelor didactice de la Câmpina la care luasem cuvântul, pe când eu vorbeam, directoarea mea, nu cea care mă

angajase, ci una nou numită, o învățătoare membra de partid, aflându-se în „prezidiu" alături de directorul liceului din Câmpina, adică lângă Constantin Drăgulescu, i-a şoptit

A fnct 11-11 rii^tin 77^

cestuia din urmă că sunt un profesor apreciat la Breaza, dar despre care scuritatea s-a interesat în mai multe rânduri. Curând după aceea, Drăgulescu, ire mă cunoscuse în contextul amintit ceva mai în urmă, i-a relatat cumnatului iu Ştefan Voitec cele aflate despre mine. La masă, în gura mare, cu prilejul unei izite la Bucureşti. A auzit, evident, şi Mira care după o săptămână sau două, ivocând o stare de oboseală, a cerut voie tatălui ei să se ducă două zile să se dihnească la Breaza. „Ți s-a făcut dor de Şerban? Parcă în ultima vreme nu -ați mai văzut", a fost replica lui Ştefan Voitec care, zâmbind, i-a satisfăcut vrerea Mirei. I-a dat o maşină care s-o ducă la Breaza. Singură sau împreună cu na dintre numeroasele ei mătuşi. Nu-mi mai amintesc exact. Mira venise să ia pună în gardă şi cred că tatăl ei bănuise realitatea. Nu pot să ştiu, cu atât tai mult cu cât se spunea că Ştefan Voitec era fricos şi deosebit de prudent, ricum, de atunci, Mira şi tatăl ei au fost îngerii mei păzitori în timpul viitoarei iele detenții şi după punerea mea în libertate.

Ca istoric în prezent, dar şi ca martor al evenimentelor din 1945-1948, a pot nega rolul pe care Ştefan Voitec 1-a avut în constituirea „partidului unic", 3 fapt a subordonării totale în fața comuniştilor a socialiştilor care 1-au urmat 3 el şi pe Lothar Rădăceanu, chiar dacă Partidul Comunist Român avea să Darte o vreme un alt nume (Partidul Muncitoresc Român) pentru a se da ipresia că se crease o reală fuziune. Cum se explică capitularea lui Ştefan Voitec, unui social-democrat autentic din perioada interbelică? Clarviziune, ciditate, în sensul ajungerii la concluzia, înaintea altora, că am fost lăsați de :cidentali sub călcâiul ruşilor, încât singura cale de a se salva, ce se mai ițea din social-democrație, era o pactizare cu comuniştii? Poate. Dar în acest iz, evenimentele ulterioare constituie dovezi că s-a înşelat amarnic. Frica, dată ce cunoştea din interiorul guvernării soarta rezervată oponenților? Mai ?grabă. După cum am amintit deja, Ştefan Voitec era foarte abil, în contextul •emurilor de atunci, în anii paroxistici ai stalinismului era s-o pățească şi el. ai întâi, rotit mai jos, fiind în anii când 1-am cunoscut eu preşedintele lentrocoop". Spre finele lui 1951 ajunsese cu domiciliul supravegheat şi •asiobligatoriu, în sensul că nu mai deținea nici o funcție publică, fără să i se ia să şi cea deținută în ierarhia P.M.R. Avea voie să părăsească domiciliul, sub cortâ, doar când era chemat la câte o şedință la C.C. al P.M.R. sau când pleca vacanță, tot sub atenta supraveghere a Securității.

Soarta nu-i fusese încă >cisă de Gheorghiu-Dej şi i se aplica obişnuitul regim al celor din „înalta rarhie", până ce „ii capo di turti" se pronunța. Norocul său a fost că între timp murit Stalin. Cum Voitec nu era, sub nici o formă, vreun potențial rival al i Dej, precum Pătrăşcanu, ci îndeplinea doar rolul de „gazetă de perete" ;ntru „interior", dar mai ales pentru „afară", cu scopul convingerii „prostimii" P.M.R. s-a născut dintr-o reală fuziune a comuniştilor cu socialiştii lui Lothar idăceanu şi Ştefan Voitec, i s-au ridicat restricțiile impuse şi a reapărut în iblic şi în Guvern. Mai întâi, ca ministru al Comerțului Interior (1955-1956), terior la conducerea Ministerului Industriei Bunurilor de Consum (1957-1959) apoi, tot mai sus până în funcțiile, mai mult decorative, de Preşedinte al

Marii Adunări Naționale şi vicepreşedinte al Consiliului de Stat, până când Nicolae Ceauşescu i-a dat lovitura de grație care i-a atras până la urmă moartea.

Am dat aceste câteva detalii deoarece asupra lui Ştefan Voitec, binefăcătorul meu, după cum va rezulta din capitolele următoare, s-a aşternut tăcerea, în timp ce despre alții, comunişti sadea, veniți direct de la Moscova în 1944-1945 sau şcoliți în țara „socialismului victorios" se scrie în prezent „numai de bine", unii ocupând, după 1989 dar şi în prezent, funcții înalte în Stat, în timp ce pe unele posturi de televiziune, publice sau private, apar generali de Securitate, demonstrând telespectatorilor cât mult bine au făcut ei poporului român în trecut.

Nu ştiu dacă se impune o reabilitare a lui Ştefan Voitec. Oricum, nu am de gând s-o fac eu. în primul rând, nu am la îndemână documente de primă însemnătate care să mă determine de a recurge la un asemenea demers. In al doilea rând, aş fi subiectiv, cu toate eforturile pe care le-aş depune de a uita ceea ce a făcut Ştefan Voitec, în repetate rânduri, pentru mine, fapte pe care le voi relata atunci când le va veni rândul.

După avertismentul primit din partea Mirei Voitec, am mai întâlmt-o, în anii următori, de câteva ori. O dată, cu totul întâmplător, la Bucureşti, în tramvai, ea mergând la Institutul de Arhitectură. Ajunsese între timp studentă. Altă dată, chiar la Breaza, într-o vară pe când se afla acolo cu întreaga familie, inclusiv cu logodnicul şi viitorul ei soț, inginerul Voicu (Bobu) Dordea. Era un tânăr brunet, frumos, bine făcut. Când aveam să intru şi eu în normalitate şi să revin, după un deceniu, în Bucureşti, aveam să ne împrietenim. Una din întâlniri, pe când amândoi ajunseserăm în pragul vârstei a treia, a fost cu ocazia unei petreceri date de el cu prilejul împlinirii vârstei de 50 de ani. Am reîntâlnit, cu acel prilej, o seamă de amici din tinerețe, am reînnodat vechi prietenii. Soții Dordea continuau

să nu frecventeze nomenclatura şi se învârteau într-un cerc de vechi cunoştinţe de-ale mele.

Când Mira Voitec venise, după cum am amintit, să mă pună în gardă că mă aflu în vizorul Securităţii, fie înainte de acest avertisment, fie imediat după (nu-mi mai amintesc precis), am fost chemat de vreo două-trei ori, dar la intervale mari, la Primărie şi pus să scriu pe loc câte o autobiografie. O dată, am fost scos chiar din timpul orei de curs de către directoare şi trimis urgent la Primărie, unde am stat de vorbă chiar cu un securist în uniformă, încercând să mă învăluiască cu fel de fel de întrebări despre activitatea mea de la şcoală, la un moment dat m-a întrebat, ca din întâmplare, dacă am de gând să mă însor. Mi-am dat imediat seama ce-1 interesa. Tizul meu de la Bucureşti, al cărui buletin de identitate era identic cu cel pe care îl aveam în buzunar, era căsătorit. De fapt, venise să mă identifice. Să constate dacă eu sunt acelaşi cu cel din Bucureşti. Miliţia începuse să aibă o evidenţă a populaţiei şi a anunţat Securitatea, Presupunerile mele de atunci sunt confirmate de un document din dosarul meu „operativ" pe care 1-am văzut recent la C.N.S.A.S. „Rugăm comunicaţi motivele pentru care numitul - adică eu - a fost căutat în nenumărate rânduri de organele de Securitate şi Miliţie, aşa cum este menţionat în referatul Dvs. de investigaţii", se menţionează într-o notă trimisă la 27 aprilie 1953, semnată de către

A fost un destin

277

[t.-col. Mauriciu Ştrul, comandantul Securităţii Regiunii Ploieşti, şi adresată Ministerului Securităţii Statului. „Sus-numitul ne-a fost semnalat de fosta Regiune Dorna că întreţine relaţii cu elemente suspecte de trecere frauduloasă a frontierei. Rugăm a se stabili dacă nu a fost sau este urmărit în Bucureşti întrucât perioadele iin autobiografia sa nu corespund cu cele menţionate în raportul Dvs. de nvestigaţie cu numărul de mai sus", se menţionează în acel document. Deci securitatea din Ploieşti habar nu avea că fusesem dat în urmărire generală, încă lin 1948, după cum rezultă dintr-un alt document.

Eu devenisem, de fapt, un „obiectiv" încă de la începutul anului 1952,) dată ce acelaşi It.-col. Mauriciu Ştrul transmisese, cu numărul 11/4105 din 7 februarie, un ordin „Biroului Raional de Securitate Câmpina", cu următorul :onţinut: „Identificaţi şi faceţi investigaţii amănunţite asupra numitului Rădulescu îerban, învăţător în Comună Breaza, cu domiciliul în Breaza, Bulevardul Eroilor ir. 163. Despre numitul cunoaştem că întreţine relaţii prin corespondenţă cu mmitul Remark Fior din Bistriţa, Regiunea Rodna. Interesează: date biografice fişă personală), activitatea şi manifestările politice din trecut şi prezent, rude i relaţii din ţară şi străinătate, natura corespondenţei cu numitul

Remark Fior dacă puteți). Termen de execuție 15 februarie a.c.". Acest ordin constituia irmarea cererii din 4 februarie 1952 a Securității Regiunii Rodna care dădea şi inele detalii despre aşa-numitul Remark Fior, cu care aş fi fost în corespondență, nume că acesta din urmă „este în strânse legături cu numitul Hans Herbert, riginar din Bistrița, fost sublocotenent S.S. în armata germană şi care din iformații intenționează a părăsi fraudulos țara".

La vremea respectivă nu aveam de unde cunoaşte toate acestea. Faptul că i acea vreme eram pus la anumite intervale sa scriu câte o autobiografie sau să ampletez câte o fişă de cadre mă speria de fiecare data, căci intuiam cine mi le srea. Când am fost chemat în februarie 1952 la cadrele Sfatului Popular al .aionului Câmpina eram aproape convins că nu mă voi mai întoarce acasă. li-am pus doua pulovere pe mine, mai multe perechi de ciorapi în picioare, iar i buzunare mi-am luat săpun, pastă şi periuță de dinți. După completarea unei se mai detaliate şi a unei noi autobiografii am revenit totuşi la Breaza. A urmat poi o perioadă de linişte. Aproape trei ani. Inițial îmi făcusem iluzii că i-am ăcălit. Nu-i păcălisem, dar îi încurcasem, într-o oarecare măsură, căci fiind Dligat să completez o fişă mai detaliată (toate domiciliile avute în decursul ieții, şcoli absolvite începând cu cea primară etc.), introdusesem informații îăle amestecate cu altele false. Securitatea începuse să verifice tot ceea ce :risesem şi să ia informații din Breaza. La un moment dat, securistul care răspun-ea de „obiectivele" din localitate, şi despre care amicul meu Florin Murgescu ni atrăsese atenția că „îl interesează" persoana mea, fusese găsit mort într-o imeră. Pare-se că se aflase în pat cu o jună şi satisfăcut şi de ea şi de vinul pe tre îl băuse, începuse să i se laude cum foloseşte el pistolul contra banditilor - din greşeală, şi-a tras un glonte în cap. Vestea a făcut ocolul Brezei. Eu îmi ideam curaj făcându-mi iluzii că ceea ce aflase securistul despre mine intrase i el în mormânt. Naivități. Reuşisem însă să nu mă mai gândesc la Securitate

fiindcă am fost multă vreme lăsat în pace, iar când îmi mai reaminteam de hărțuielile acesteia din trecut ajunsesem a le asemui cu un vis urât ce a trecut.

Ca atare, în toamna anului 1953, având „acte în regulă", am mai făcut „un pas înainte". M-am înscris din nou la facultate. Nu la cursurile de zi, căci în scurt timp aş fi fost descoperit cine sunt în realitate, ci la cele fără frecvență, denumite azi de la distanță. Era primul an când fusese organizată această formă de învățământ superior. Motivul? Necesitatea de a scoate ingineri în diverse specialități, proveniți din rândul tehnicienilor sau maiştrilor din diverse întreprinderi industriale pentru a fi înlocuiți treptat cei vechi, şcoliți în „facultățile burgheze". Al doilea motiv a fost penuria de profesori în „şcolile

generale" de şapte clase care apăruseră nu numai la oraşe, ci şi în toate comunele din țară, în urma „reformei învățământului" din 1948. Conform noii structuri a învățământului, ultimele trei clase (V-VII) ale „şcolilor generale" corespundeau într-un fel actualului ciclu gimnazial, în cele două şcoli cu acest profil din Breaza majoritatea aşa-zişilor profesori erau învățători sau chiar maiştri de la cele două licee industriale, care aveau şi ele curând să se desființeze. Astfel, maistrul de vopsitorie Virgil Atanasiu, mare membru de partid, dar şi informator al Securității, după cum aveam să descopăr recent parcurgând la C.N.S.A.S. cele patru volume de documente care mă privesc, devenise profesor de gimnastică şi sport, iar pentru completarea normei de 18 ore săptămânal primise şi patru ore de predare a chimiei şi fizicii. „Cum te descurci la fizico-chimice, tovarăşe Atanasiu?", 1-a întrebat într-o zi un coleg. „Foarte bine. Cine are nivel politic se descurcă la orice materie", a fost răspunsul, mulți dintre noi amuzându-ne copios, dar nu pe față, căci „teroarea roşie" se afla într-unul din momentele ei de vârf. Situația de la Breaza nu era o excepție, ci era întâlnită în întreaga țară. Şi în multe dintre licee, mai ales în provincie, se aflau asemenea specimene, ba mai întâlneai uneori şi prin învățământul superior cadre didactice fără studii superioare de specialitate. Mulți dintre copiii de atunci sunt salariații sau pensionarii de acum, care chiar dacă ar avea un salariu sau o pensie întreită față de cea pe care o primesc, unii, nu puțini la număr, tot nostalgici ai „timpurilor glorioase" ar fi rămas, exprimându-se totodată ca nişte agramați, în ciuda unor diplome de studii pe care le mai păstrează prin sertare. Nu ei sunt de vină, ci foştii lor dascăli care i-au instruit şi, în ultimă instanță, regimul comunist al lui Gheorghiu-Dej, responsabil de involuția, în plan cultural, a unei întregi generații. Au existat evident şi excepții, unele chiar notabile, dar toți cei care intră în această categorie îşi datorează azi notorietatea propriilor lor eforturi intelectuale, dorinței lor de cunoaştere, în timpul şcolii, al studiilor universitare şi, mai ales, după aceea, la care, unora, li se mai adăugă şi harul de la Dumnezeu.

Secția română-istorie, cursuri fără frecvență, în cadrul Universității „C.I. Parhon" din Bucureşti, la care m-am înscris, era un fel de „fabrică de profesori" pentru şcolile din acea vreme, în toamna lui 1953 am dat examen de admitere. Două probe scrise: una la limba şi literatura română, cealaltă la istorie. Subiectele, după cum mă aşteptam, au fost din „actualitate". Pe cel pentru „română" mi-1 amintesc: „Reflectarea în literatură a construcției socialismului".

Ce era să fac? Dă-i cu Minerii din Maramureş, dă-i cu Lazăr de la Rusca, cu Mitrea Cocor ş.a., încât am reuşit. Subiectul pentru istorie nu mi-1 mai amintesc, oricum a fost mai puțin ruşinos. Pentru mine. Nu numai că am trecut

examenul de admitere dar, după cinci ani de studii şi examene, am reuşit să devin chiar absolvent, în toată această perioadă, locotenent-colonelul, avansat după o vreme colonel, Mauriciu Ştrul, comandantul Securității Regiunii Ploieşti, dându-şi în final seama că e ceva în neregulă cu actele mele de identitate, se tot „informa" cine sunt în realitate.

Totul a pornit, după cum am menționat, de la omologul său de la Cluj, încă la 7 februarie 1952 acesta din urmă informându-şi „colegul" din Ploieşti că Rădulescu Şerban din Breaza era în corespondență cu elemente dubioase din Bistrița, printre care şi un fost sublocotenent S.S. Despre faptul că Rădulescu Şerban din Breaza era una şi aceeaşi persoană cu Zoner Şerban, dat în urmărire generală din 1948 şi condamnat în contumacie la 10 ani, „tovarăşul colonel Ştrul" habar nu a avut mai bine de cinci ani, iar când a început să aibă unele bănuieli a început să caute dovezi. Le-a şi avut încă din 1954, conform unui referat pe 14 pagini ce i-a fost transmis de Ministerul de Interne, la 6 iulie, documentul fiind semnat de colonelul Szabo Eugen şi de maiorul Caraniconov Boris. De ce Ştrul nu a ordonat atunci arestarea mea? Din dosarele pe care le-am consultat recent la C.N.S.A.S. am putut trage o concluzie fără să pot afirma că este întru totul corectă.

Mauriciu Ştrul nu era un oarecare ofițer de Securitate. După cum rezultă din unele cărți publicate după 1989 şi din unele documente prezentate în primele episoade ale filmului documentar „Memorialul Durerii", realizat de Lucia Hossu-Longin, Ştrul a deținut funcții de răspundere încă de la înființarea Securității în 1948, când fusese numit, cu grad de locotenent-colonel, comandant al Direcției Regionale Galați. Printre altele, la Focşani lăsase „amintiri de coşmar" printre „faptele sale de arme" înscriindu-se trecerea „prin foc şi sabie" a unor întregi sate din Vrancea, în care țăranii se ridicaseră contra „colectivizării". Pentru faptul de a nu fi fost imediat descoperit şi arestat un simplu „fugar" ca mine, după ce preluase comanda Securității din regiunea Ploieşti, ar fi primit o notă proastă din partea mai marilor săi de la Bucureşti şi, ca atare, a sperat ca asemenea „lipsuri" să le înlocuiască cu mărea descoperire a unui „spion", după ce-i fusesem semnalat ca „obiectiv" nu de către subalternii săi de la Ploieşti şi Câmpina, ci de către „colegul" din Cluj. în plus, colonelul Ştrul era evreu, încât „ura sa partinică" împotriva „duşmanului de clasă" era dublată cu cea, de această dată justificată, contra naziştilor, cu atât mai mult cu cât se pare că o fiică a sa, el fiind originar din Ardeal, ar fi ajuns într-unul din lagărele naziste de exterminare în timpul războiului, în ceea ce mă priveşte, Ştrul era obsedat de informația care îi parvenise privind scrisoarea primită de mine de la aşa-numitul Remark Fior, care

nu putea fi identificat, deci cu atât mai „periculos" şi care „avea legături" cu Herbert Hans, un „obiectiv în lucru", în calitatea sa de fost S.S.-ist.

Toate acestea le-am dedus din rezoluția pe care colonelul Ştrul, de la Ploieşti, a pus-o pe amintitul referat din 6 iulie 1954, trimis de Ministerul de Interne din

Bucureşti: „să fie luat în lucru, ce face, legăturile cu Rodna şi cu vechii prieteni, eventual cu cei cu care a lucrat în organizație. Referat. De ce umblă cu date false?" Ştrul spera să „dea lovitura" şi, în imaginația-i bolnavă, tot spera ca urmărindu-mă pe mine să descopere o filieră de agenți germani, foşti nazişti. Am avut, ce-i drept, şi noroc, căci după cum rezultă dintr-un alt document, amintitul referat al M.A.I. din 1954, din care rezulta cine sunt cu adevărat, s-a pierdut, în dosarele C.N.S.A.S. am găsit următorul răspuns, la o nouă cerere adresată Direcției a II-a din M.A.I. (Contraspionaj), purtând data de 23 octombrie 1958 şi semnată de colonelul Ştrul şi de comandantul Securității Raionului Câmpina, maiorul Ion Ungureanu: „La adresa Dvs. nr.222/12956 din 23 octombrie 1958 vă comunicăm că materialul privind numitul Rădulescu (Zoner) Şerban v-a fost trimis cu nr. 1 /S 0018495 la 20 ianuarie 1954. Semnat It.-colonel Holinger Isidor, şeful Direcției a II-a din M.A.I.". Deci, zeloşii subalterni ai obsedatului Ştrul, care mă tot ținea sub observație pentru ca prin mine să descopere o filieră de „spioni germani", rătăciseră informațiile cu privire la persoana mea, primite de la Bucureşti cu patru ani în urmă.

Ce s-a petrecut în realitate la Bistrița şi a constituit obiectul unei corespondențe de zeci de pagini, de-a lungul mai multor ani, între direcțiile Securității din regiunile Rodna, Cluj, Ploieşti şi direcțiile de filaj şi contraspionaj ale M.A.I., care direct sau indirect mă vizau pe mine? Un „reveillon" la cumpăna anilor 1951-1952. Cine era Remark Fior, pe care Securitatea neputând să-1 descopere îl bănuia că este un agent german pe care Ştrul spera să-1 depisteze el, punându-mă ca atare pe mine sub observație, în loc să mă aresteze pentru a executa cei 10 ani de temniță grea la care fusesem condamnat şi de care multă vreme habar nu a avut? Nimeni altul decât prietenul meu din copilărie, de la Bucureşti, Kramer Rolf, cu vreo doi-trei ani mai tânăr ca mine şi care, după cum am mai menționat, se stabilise împreună cu părinții la Bistrița.

Pentru a nu părea suspect celor din Breaza, uneori mai plecam din localitate, versiunea oficială fiind aceea că merg la Bucureşti, la părinți. Mai avusesem un motiv să plec din Breaza, mai ales vara, ducându-mă de regulă la Bistrița, după reuşita experiență din 1949. Breaza, fiind o localitate climaterică la

prețuri mai modeste, venea, în lunile călduroase ale anului, o seamă de vilegiaturişti din Bucureşti şi îmi era teamă să nu fiu recunoscut de unii care, eventual, să mă „toarne", într-o vară, m-am încrucişat pe stradă, de mai multe ori, cu soția lui Dan Ştefănescu-Grivița, fratele mătuşii mele, Margareta Rădulescu. Venise cu cele două fete la puțin aer curat pe când bărbatul ei era la „Canal". De fiecare dată când ne-am întâlnit, ne-am uitat lung unul la altul, dar nu ne-am salutat. Cred că în aceeaşi vară, oricum pe aceeaşi stradă, am dat peste frumoasa Monica Eliescu despre care am tot scris. Era cu o fetiță de mână. Aflasem de la mama, care cu prilejul vizitelor ei periodice mă informa despre ultimele evenimente din Bucureşti, despre noile arestări, dar şi despre unele „mondenități", că Monica se căsătorise cu Mircea, fiul lui Victor Slâvescu, „fost" reputat profesor universitar şi membru al Academiei Române, dat afară din rândul academicienilor o dată cu aşa-zisa reorganizare a acesteia de către comunişti, fost ministru în vremea

A fost un destin

lui Carol II şi, ca atare, deținut politic la Sighet. Fiul său, Mircea, inginer, pe :are-l cunoscusem pe timpuri la „ceaiuri", avea să ajungă şi el la puşcărie, fiindcă .,vorbise duşmănos" la locul său de muncă. La condamnarea sa grea contribuise mai ales faptul că era fiul lui taică-său.

La Breaza, Monica Slăvescu m-a recunoscut imediat, deşi purtam mustață ji s-a oprit în fața mea. Nu numai că am stat de vorbă atunci dar, pe timpul şederii ei la Breaza, nu i-ă fost frică, ci m-ă invitat de mai multe ori la ea, stând a poveşti „din alte vremuri".

Tot la Breaza apăruse într-o toamnă târzie, fostul meu coleg de liceu şi de :lasă Ion Glăvan, în acea vreme student la „Medicină". Venise să se odihnească, :ăci avea un început de astenie. Nu 1-am putut evita, căci locuia foarte aproape ie mine, chiar în casa Valentinei Caian despre care am mai scris. Mai prudent, 31ăvăn se întâlnea cu mine după lăsarea întunericului. Făceam plimbări mpreună sau ne vizitam reciproc, el ştiind de la gazda sa că mă cheamă ^ădulescu.

Am intrat în aceste detalii pentru a sublinia că nici unul dintre cei menționați i-a „vorbit", n-a „turnat". Am dovezi în acest sens.

De „Sărbători", la finele anului 1950 şi începutul lui 1951, fusesem la Bistrița iu de „teama vilegiaturiştilor din Bucureşti", ci pentru o fată pe care o cunos-:usem mai de mult şi rămăsesem în corespondență. Nu ştia cine sunt în realitate. \m locuit la „Else Tante", fosta mea guvernantă care la bătrânețe se retrăsese n oraşul ei natal spre a-şi îngriji o mătuşă. Aceasta rămăsese singură

după noartea soțului ei, medic stomatolog şi proprietarul unei mari şi frumoase case lin localitate. Cum mătuşa nu avea moştenitori direcți, lăsase casa prin testament nepoatei ei, adică Elsei, care ajunsese să mă adăpostească, ştiind totul despre nine încă din Bucureşti.

Ajuns la Bistrița, spre finele anului 1951, mi-am revăzut prietenii saşi din ocalitate, pe Rolf Kramer care cred că ştia ceva despre „aventurile" mele, fără .ă fi discutat vreodată acest subiect, şi pe toți ceilalți care habar nu aveau că mă :heamă şi Zoner, nu doar Rădulescu, şi că sunt urmărit de Securitate, în aceste xmdiții am ajuns la „reveillon"-ul cu pricina. Au participat toți noii mei amici lin Bistrița, fiecare aducând câte ceva pentru petrecere, după cum era obiceiul. Betele au venit cu câte un fel de mâncare, băieții cu sticle de vin sau şampanie. Iristel, fata preotului luteran Mening (Stadtpharer) care slujea în celebra :atedrală din centrul istoric al oraşului, a mai adus şi pe un tânăr care-i făcea urte, singurul pe care nu-1 cunoscusem până atunci: Hans Herbert. Venise din >rizonierat şi fusese, într-adevăr, sublocotenent S.S. Amicii săi sărbătoreau ntoarcerea sa.

In ultima parte a războiului, mulți tineri saşi sau şvabi, chiar elevi, sub nfluența propagandei naziste, se înrolaseră voluntari în armata germană şi cu oții, ca şi etnicii germani din alte state aliate Reich-ului, fuseseră repartizați iu în unități ale Wermacht-ului, ci în S.S.Waffen, trupe de asalt pe care Hitler 3 arunca în linia întâi. După cum am amintit într-un alt capitol, chiar şi fratele nai mare al amicului meu Rolf (Rolfi) fusese pe front, înrolat în S.S.Waffen.

Se întorsese mai de mult din prizonierat. Era şi el la „reveillon", tot venit de curând „de la armată", dar nu din cea hitleristă, ci din cea „populară" a R.P.R. Când se înrolase voluntar în cea germană, fiind încă elev, se aflase cu familia în Bucureşti. Când se reîntorsese din prizonierat a venit la Bistrița, unde reveniseră părinții săi. Acolo autoritățile comuniste, inclusiv cele militare, habar nu aveau că tânărul Hârald Kramer fusese înrolat în armata germană şi, cum acesta ajunsese la vârsta recrutării, 1-au chemat la Comisariatul Militar Bistrița şi 1-au pus să-şi efectueze stagiul militar în „armata populară". Cât ă fost din nou militar, inițial ca soldat, a fost de mai multe ori dat ca exemplu pe unitate drept excelent țintaş şi un fruntaş în timpul instrucției. A plecat la armată aşa-zis neinstruit şi s-a reîntors sergent şi chiar cu o medalie militară comunistă.

La „reveillon-ul" amintit nici vorbă să se fi discutat politică. Am dansat, am mâncat şi am băut, unii ceva măi mult, printre care eu şi fostul S.S.-ist Herbert. S-ăU spus glume nesărate, după specificul nemțesc, şi s-au făcut fotografii.

După revenirea mea la Breaza, Rolf ^Kramer, care îmi cunoştea adresa, mi-a trimis o scrisoare în care îmi povestea fel de fel de cancanuri „post reveillon" şi o fotografie făcută de el, în care pozase un grup mai mare de invitați, printre care mă aflam şi eu. Printre altele, povestindu-mi că fata popii Mening ar fi în relații strânse cu Herbert, a mai adăugat că cei doi îmi transmit complimente. Prietenul meu Rolfi n-a avut altă treabă, glumeț din fire, decât să-şi treacă pe spatele plicului numele său pe dos, în calitate de expeditor: în loc de Rolf Kramer, a scris Remark Fior. Deci, în urma unei glume de-a dreptul copilăreşti, Securitatea din Regiunea Rodna şi apoi Cluj încerca să identifice pe Remark Fior, pe care nu-1 găseau deoarece nu exista şi cu cât investigațiile securiştilor dădeau greş, cu atât mai mult „personajul" le devenea tot mai suspect în final anunțându-1 pe colegul lor, colonelul Ştrul de la Ploieşti, numele „adrisantului suspectei scrisori". Acesta a fost primul capăt ăl firului pe care â mers Securitatea, ajungând, după şapte ani de investigații (1952-1959), să descopere adevărata mea identitate şi faptul că eram una şi aceeaşi persoană cu studentul condamnat în 1948 şi dat în urmărire generală.

Se poate pune întrebarea de ce Ştrul nu a ordonat încă din 1952 său 1953 arestarea mea, iar prin bătăi şi tortură, căre-i erau familiare, „să afle de la mine" cine era Remark Fior. Dintr-un motiv foarte simplu pe care îl ştia foarte bine, anume că torționarii obțineau de la victime ceea ce voiau ei, şi nu adevărul. Ştrul voia să afle mai întâi câteva date reale de la care, prin „metodele specifice" Securității, să obțină declarațiile fanteziste pe care le dorea. Prin ceea ce mi-a fost dat să văd şi să aud în beciul Securității, după ce ajunsesem şi eu acolo în 1959, dar mai ales în urma câtorva studii de caz pe care le-am efectuat, după 1989, pe baza cercetării unor documente de arhivă, am ajuns la concluzia că toate procesele, mai precis înscenările judiciare din epocă, au avut una din următoarele două baze de pornire. Primă era cea a posesiei, în prealabil, a unor informații reale pe care anchetatorii le umflau, le direcționau conform ordinelor primite, adăugând şi altele de-a dreptul fanteziste, prin torturarea victimelor, încât dosarul înaintat Procuraturii Militare să fie alcătuit după cum fusese

A fost un destin

„programat", nu de către aceasta din urmă, ci de către Securitate. Astfel s-a ajuns, de exemplu, la procesul intentat lotului „Bujoiu, Pop, Balş etc." din 1948, având drept urmare unele adiacente, precum şi cel în care fusesem chiar eu implicat. Alt exemplu îl constituie procesele înscenate salariaților cu cetățenie română ai bibliotecilor americană, britanică sau ai Institutului şi Liceului Francez din Bucureşti (în acest ultim caz chiar şi unor foşti elevi). Cele mai

edificatoare din această categorie, pornindu-se de la nişte fapte reale de opoziție, le constituie procesele intentate luptătorilor anticomunişti din munți, soldate cu numeroase condamnări la moarte, mai ales, a căpeteniilor. Cea de-a doua bază de pornire a înscenărilor judiciare erau aşa-numitele „persoane țintă" (fruntaşi la nivel central sau local al partidelor istorice, ofițeri cu grad înalt în fosta armată regală ş.a.) sau segmente ale societății româneşti care trebuiau lichidate (industriaşi, bancheri, moşieri, mari comercianți, ulterior țărani înstăriți, adică aşa-zişii chiaburi), în aceste cazuri, învinuirile erau inventate, de la bun început, în birourile Securității, iar mărturiile erau „obținute" în beciurile acesteia.

Pentru Securitatea din Ploieşti, care nu ştia că fusesem condamnat, eu nu mă încadram în nici unul dintre cazurile menționate mai sus. în schimb, devenisem un „obiectiv" din cauza aşa-zisului Remark Fior. Astfel, în adresa semnată de It.-major M. Belegu şi It. I. Toma din Câmpina şi transmisă cu nr. 11/30.471, din 29 februarie 1952, Securității Regiunii Ploieşti se menționează, în ceea ce mă priveşte: „Nu s-a putut stabili ce politică a făcut înainte de 23 august 1944, întrucât în anul 1942 a domiciliat în Bucureşti la părinții adoptivi şi până în 1947 la vila pe care a avut-o părinții săi (n.n. lipsa de acord aparține semnatarilor) la Predeal, pe Cioplea. Din anul 1947 şi până în prezent domiciliază în comuna Breaza, raionul Câmpina, unde nu a depus nici un fel de activitate politică Nu este încadrat în nici-o (sic!) org. democratică. Nu este cunoscut că ar avea manifestări antidemocratice. Are relații de prietenie cu profesorii şi învățătorii din corn. Breaza care nu sunt cunoscuți că ar avea manifestări antidemocratice. Menționăm că nu s-a putut stabili până în prezent dacă cel în cauză poartă corespondență cu numita (sic!) Remark Fior din Bistrița, Reg.Rodna". Las la o parte unele inexactități, chiar şi din acest pasaj, care se datorează, pe de o parte unor date false pe care le-am trecut eu însumi în amintitele autobiografii solicitate, iar pe de altă parte chiar prostiei celor însărcinați să mi le studieze sau să strângă informații reale despre mine. Importante sunt concluziile din care rezultă că nu eram încadrat în categoriile mai sus-menționate, care au făcut obiectul masivelor arestări din epocă. Ca atare, am scăpat şi de valul de arestări din noaptea de 14 spre 15 august 1952, când la Bucureşti au fost ridicate de la domiciliu mii de persoane, duse pe un teren la Ghencea, ținute luni de zile, fie în barăci, fie chiar în aer liber, până s-a încheiat trierea acestora, unii fiind trimişi fără judecată la Canal, alții puşi până la urmă în libertate, iar o parte mai mică aruncată în beciurile Securității pentru anchete şi viitoare procese. Au fost, cu acel prilej, arestați şi unii studenți sau foşti studenți, fiind între timp exmatriculați, câțiva erau chiar amici de-ai mei, de

pe vremea când ne întâlneam la Clubul Liberal. Din această categorie îl citez pe doctorul Nicolae Aloman pe care mulți vârstnici

de azi 1-au cunoscut, fiind în ultimele două decenii şi mai bine şeful policlinicii de geriatrie de pe strada Spătarului din Bucureşti, şi pe Constantin Mareş, unii auzindu-i, poate, vocea la radio „Europa Liberă". Din aceeaşi categorie, adică a celor arestați atunci, ținuți câteva luni la Ghencea şi apoi puşi în libertate, a făcut parte şi unchiul meu, profesorul de filozofie Mircea Florian, căsătorit cu Angelica, născută Nădejde, şi vară primară cu mama, pe care am menționat-o într-un capitol precedent.

Doctor în filozofie la Greifswald (Germania), Mircea Florian este considerat unul dintre marii noştri filozofi din perioada inter- şi postbelică. Cosmolgia elenă (1929), Reconstrucție filozofică (1943), Metafizică şi artă (1945), studiile sale despre Kant şi Recesivitatea ca structură a lumii, o lucrare pe care a elaborat-o în ultimii ani ai vieții, publicată post-mortem, sunt titluri de referință ale operei sale.

De câte ori mă dusesem, pe vremea copilăriei, în vizită la fiica sa Anca, vară de-a doua cu mine, tatăl său, dacă nu se afla la Universitate, era închis în camera sa de lucru şi citea sau scria. Nu ştiu ce 1-a apucat, după război, cu atât mai mult cu cât până atunci nu fusese câtuşi de puțin preocupat de politică, de s-a înscris în Partidul Social Democrat, cu urmarea de a fi fost scurtă vreme director al „Casei Şcolilor". Când a intervenit sciziunea în partid (februarie-martie 1946) a rămas fidel lui Titel Petrescu, cu consecința excluderii sale din învățământul superior (1948), fără a se mai fi reîntors vreodată, şi, ulterior, a arestării sale în 1952, fiind ținut la Ghencea câteva luni.

Atunci, în august 1952, nu s-au făcut arestări la Breaza, în acea vreme încă o comună rurală cu o populație ce nu figura pe listele întocmite din timp de Securitate, încât am scăpat, deşi cu câteva luni mai înainte devenisem un „obiectiv" „luat în lucru", conform unor expresii din jargonul securist. Ştrul, de la Ploieşti, tot spera să poată raporta la Bucureşti că a descoperit o rețea de spioni germani şi tot urmărea ca înaintea arestării mele să descopere cine este „agentul Remark Fior". Oricum, amintita scrisoare a constituit primul dintre capetele firului care 1-au condus, până la urmă, să afle cine sunt în realitate.

Cel de-al doilea motiv 1-a constituit amintitul meu buletin de identitate. Dar şi în acest caz am avut noroc, în primăvara anului 1955 primisem o citație pentru a mă prezenta la Tribunalul Popular al Raionului Câmpina, în calitate de inculpat, pentru deținerea a două buletine de populație, unul eliberat la

Bucureşti şi celălalt de către Miliția Raională Câmpina. Intre timp cunoscusem o tânără stagiară din cadrul Colegiului de avocați din amintita localitate.

Ne întâlnirăm cu un an mai înainte la o petrecere dată de amicul meu, avocatul Eleodor (Dorel) Focşeneanu şi de un coleg al său de breaslă cu care împărțea un apartament în Câmpina. Cu excepția mea, toți musafirii care participaseră cu familiile lor erau jurişti. Stagiara, proaspăt absolventă a Facultății de Drept, era bucureşteancă şi se numea Ioana Drăgan. Era înaltă, blondă şi volubilă, graseind destul de pronunțat, ceea ce-i dădea o notă aparte, nu respingătoare, ci dimpotrivă. Ceea ce m-a atras de la bun început a fost faptul că era bucureşteancă. Altă mentalitate decât cea, oarecum prăfuită, caracteristică provincialilor. Pe scurt, mi-a plăcut de la bun început, în scurtă vreme ajunsesem

A fost un destin

285

..^tmii uiai mult Ja

. uurand mi-am dat seama ca era de-o inteligență ieşită in comun, ceea ce i-a servit, de altfel, să se afirme foarte repede în avocatură, şa cum se întâmplă de obicei, mai ales când eşti tânăr şi atras de o persoană 3 sex opus, nu-i vezi la început decât calitățile. Defectele le observi mai târziu. cepusem evident să ne depanăm unele amintiri din trecut, din copilărie şi lolescență. Astfel am aflat că era orfană de la vârsta de 10 ani, tatăl ei fiind îs pe frontul de la Odessa, că a urmat cursurile la Liceul „Domnița Ileana" n Bucureşti. Mi-a vorbit şi despre profesoarele ei, mai ales despre mama rriței Anca Vereşti care a sprijinit-o material, după ce rămăsese orfană, despre chiul ei, Mitiță Constantinescu. Despre acesta din urmă auzisem, pe vremuri, rbindu-se mult prin casă şi îl ştiam din pozele apărute în ziare şi reviste din ipul ultimilor ani ai domniei regelui Carol II. Inițial liberal, Mitiță nstantinescu a făcut parte dintre oamenii politici apropiați regelui, încât în pul Frontului Renaşterii Naționale ajunsese să fie când guvernator al Băncii :ionale, când ministru de Finanțe, iar o scurtă vreme şi una şi alta. Eu, la rândul meu, începusem să-i povestesc câte ceva despre familia mea, pre unii foşti colegi şi prieteni din Bucureşti, despre unele întâmplări din ut. Nu i-am spus, în schimb, esențialul. Motivul real pentru care locuiesc reaza.

In momentul în care am primit amintita citație la proces, în calitate de
Ipat, disperat i-am cerut sprijinul, spunându-i inițial o parte din adevăr.
me că nu am două buletine, ci că mă ascund de fapt sub identitatea altui
an Rădulescu, deoarece cu ani în urmă fusesem căutat de Securitate pentru
aresta, în calitate de fost student liberal. Atât. Nu m-a denunțat. Dimpo-
S-a oferit să mă apere în proces şi, după cum era obiceiul atunci, obicei

>-a perpetuat până în 1989, am plătit onorariul pe numele ei, la Colegiul de iți, bani pe care ea mi i-a returnat. Nu credeam, totuşi, că voi scăpa şi, mai mă temeam că se va descoperi adevărul. Dar m-a ajutat Dumnezeu, între apăruse decretul de amnistie care absolvea de pedeapsă pe toți cei imnați până la cinci ani privațiune de libertate. Cu acel prilej au ieşit din ori nu numai deținuții de drept comun, dar şi foarte mulți politici, inclusiv i lotul din care făcusem parte. Eu nu am beneficiat, având o condamnare are. în schimb, acordându-se atunci o amnistie, şi nu grațieri, ca în perioada 964, toate procesele pe rolul instanțelor de judecată în urma cărora, m Codului penal, pedepsele maxime nu ar fi depăşit cinci ani închisoare, suspendate. Ca atare, în ziua judecării procesului meu, instanța a decis ?rea dosarului şi astfel am scăpat. Am avut, totuşi, şi un plus de noroc, în că în acea zi completul de judecată fusese prezidat de un magistrat, un ;nt al Facultății de Drept, puțin mâi vârstnic decât Ioana, avocata mea, care o ştia din timpul studenției. Ca atare, i-a ascultat pledoaria şi s-a țat, fără să măi scormonească, cum ar fi procedat poate vreun „judecător :te". în acea vreme existau, mai ales la instanțele inferioare, asemenea ;ne, adică membri de partid cu sau fără studii liceale încheiate, „scoşi din producție" şi făcuți judecători după un curs sumar de trei sau şase luni. Erau şi la Câmpina asemenea judecători, printre aceştia numărându-se şi o fostă telefonistă, plina de ea, căci ajunsese magistrat şi vigilentă cu „duşmanul de clasă", după cum o învățase Partidul.

Tot Ioana m-a ajutat să-mi scot şi noul buletin de identitate, căci cel pe care îl avusesem fusese anulat. Ca atare, ne-am dus împreună la şeful postului de Miliție din Breaza, eu cu o fotografie tip şi cu actul de naştere real pe care era trecută adopțiunea, ea cu Codul Familiei, care fusese între timp adoptat, şi am reuşit să prostim pe respectivul milițian. Conform noii legislații în vigoare cel adoptat urma să poarte doar numele celui care-1 adoptase. Eu, potrivit hotărârii de adopțiune din 1948, ar fi trebuit să port ambele nume, după cum mă numesc în prezent. Prostind milițianul, prin invocarea Codului Familiei, am rămas în buletinul de identitate tot cu numele de Şerban Radulescu, fără a mi se fi trecut şi cel de Zoner, sub care fusesem condamnat, în schimb, noul meu act de identitate avea înscrise datele mele reale de naştere. Deci nu mai puteam fi eventual acuzat că mă ascund sub identitatea altcuiva. L-am convins să scrie că sunt fiul Iui Leon, tatăl meu adoptiv, şi al Elizei, mama mea adevărată, căci după cum am amintit, unchiul meu, ca să-şi protejeze nevasta de eventuale „neplăceri", mă adoptase doar el.

M-am liniştit. Nu mai substituiam o altă persoană, nu mai aveam un buletin fals. Câteva inexactități pe care le conținea puteau fi considerate drept o simplă neglijență a celui care 1-a întocmit. Apăruse, în schimb, o situație hazlie. Cum fusese înscris în noul meu act de identitate că sunt fiul lui Leon şi al Elizei, în mod logic, devenisem produsul unui incest, o dată ce ei erau frați.

Din nou cu „acte în regulă" şi optimist, până la urmă m-am căsătorit cu salvatoarea mea. încă din lunile când ne făceam împreună planuri matrimoniale i-am mărturisit adevărul până la capăt. Se ataşase de mine şi şi-a asumat riscul. Nu este adevărat ceea ce a scris un informator al Securității despre ea, în 1958, anume că se căsătorise cu mine din snobism, din dorința de a a fi introdusă, pe această cale, într-o altă societate, ea fiind de condiții modeste, într-adevăr, ea nu-mi spusese tot adevărul, iar mediul din care provenea nu era cel pe care-1 afişa. Oricum, înainte de a mă căsători, am cunoscut-o pe viitoarea mea soacră, care era o femeie simplă, ce locuia cam la marginea Bucureştiului şi nu era poloneză, după cum îmi spusese Ioana inițial, ci rusoaică get-beget din Basarabia. De ce mi-a ascuns ea toate acestea? Nu ştiu. Oricum, sub aspect psihic şi mental, Ioana, după cum aveam să-mi dau seama treptat, deşi avusese un tată român, se încadra mai mult în tipologia rusească. Era o pătimaşă, avea un psihic pe care îl întâlnisem până atunci doar la unele dintre personajele literaturii clasice ruse.

Nici eu nu m-am însurat din interes, căci mă legasem de Ioana cu mult înainte de povestea cu procesul şi cu buletinul de identitate. De-ale tinereții. Amândoi eram nişte inconştienți.

Ne-am căsătorit cu discreție la Breaza, spre sfârşitul anului 1955. Cununia religioasă am făcut-o acasă, la familia Marinescu, „tanti Pif" şi „nenea Mircea" fiind naşi. Ioana s-a mutat la Breaza şi împreun4 cu Mirrea Marir.™-~

ic naveta la Câmpina. Ea se ducea la Colegiul avocaților şi la Tribunal, el la treprindere de construcții de interes local, unde reuşise să se angajeze în :ate de economist.

A urmat, pentru mine şi ai mei, o perioadă de linişte mai bine de trei ani. țuielile Securității încetaseră. Eram convins că o dată cu obținerea noului ;tin ieşisem de sub urmărire şi speram ca, în urma trecerii timpului, iamnarea mea să ajungă să fie prescrisă.

Din cercetarea la C.N.S.A.S. a „dosarelor operative" care mă priveau am statat că, de-a lungul anilor 1955-1959, investigațiile Securității au continuat, dat de un teanc de corespondență între Securitatea din Câmpina şi cea a iunii Ploieşti, între acestea şi diverse Direcții (arhivă, filaj, contraspionaj) Vl.A.l. Informațiile culese se băteau uneori cap în cap, din cauza diverselor şi autobiografii ce-mi fuseseră cerute în trecut şi în care amestecasem date î cu

altele care se refereau la amintitul meu tiz, cât şi altor inexactități datorate itiei unor securişti ce nu au fost în stare, ani de-a rândul, să ajungă la nişte :luzii corecte. Ei preluau fără discernământ sau vreun comentariu critic, ;rse informații de la colaboratorii lor. La toate acestea se adăuga birocrația i plus, aşa-zisa conspirativitate în care se lucra, încât pe de o parte nu se mă decât din ordin al superiorului, iar pe de alta o Direcție nu ştia ce face altă, chiar atunci când era vorba despre elucidarea aceluiaşi caz, încât pentru coroborate informațiile, treceau, din cauza birocrației, luni de zile, dacă nu tai mult. De exemplu, după ce securiştii din Bucureşti îmi identificaseră nții, comunicând în nota din 27 august 1954 adresa exactă la care locuiau şi ^e date personale ale lor, mai mult sau mai puțin exacte, după patru ani de :stigații, colonelul Ştrul, şeful Direcției Regionale Ploieşti a Securității, aiorul Ungureanu loan, comandantul Securității Raionale, au cerut Direcției I-a din M.A.I., prin adresa nr. 222/129.605 din 14 octombrie 1958, informații Simentare despre Rădulescu Şerban, deoarece „de către noi se cunoaşte ărinții săi buni au fugit din țară o dată cu retragerea trupelor germane la ugust 1944". în alte schimburi de note între Securitatea din Ploieşti şi isterul Afacerilor Interne, din anii precedenți, se specificase clar că mama ncadratâ la „Comitetul pentru radiodifuziune şi radioficare", ceea ce fusese /arat, dar nu în perioada când devenisem „un obiectiv" al lui Ştrul. Dată ă de la Radio în 1953, sub motivul de a fi fost „fascistă", deoarece, după am menționat, fusese membră a asociației caritabile „Patronajul", condusă oția mareşalului Antonescu, mama reuşise să se angajeze, după luni de zile omaj (dar fără nici un ajutor bănesc) la Uniunea Compozitorilor. Acest aliu" nu figurează în amintita corespondență între Ştrul şi şefii diferitelor 'Cții din M.A.I., deşi numele mamei apare foarte des. M.A.I. dezinforma iritatea din Ploieşti că Eliza Zoner lucrează la Radio, pe când ea lucra la anea Compozitorilor, iar fişa ei de cadre, completată chiar de mama (i-am noscut scrisul) poartă data de 25 august 1953. în schimb Ştrul ajunsese în îsia amintitelor „prețioase informații" că părinții mei fugiseră în străinătate, igust 1944, o dată cu trupele germane, cerând la 14 octombrie 1958 Direcției I-a din M.A.I. verificarea acestora.

Şerban Râdulescu-Zoner

în răspunsul primit la 23 octombrie 1958 se aminteşte de referatul din 6 iulie 1954 în care se menționase, pe de o parte, că Zoner Şerban fusese căutat la domiciliul său şi al părinților de către Securitate în aprilie 1948 spre a fi arestat, nefiind găsit, dar că fusese capturat în ziua de 10 mai 1948, pe de altă parte, că acelaşi Zoner Şerban, conform celor aflate de la portarul clădirii, Florescu, ar fi, conform spuselor tatălui celui urmărit, profesor la Breaza. Acest referat însă, după cum am menționat, se pierduse între timp şi când Şrrul a cerut noi

informații privind persoana mea şi verificarea dacă părinții ar fi în Germania, It.-col. Holinger Isidor, şeful Direcției a H-a din M.A.I., s-a mulțumit să-i răspundă că i le-a trimis în ianuarie 1954, fără a-i trimite o copie.

în fine, în întreaga corespondență a Securității din Ploieşti, în numeroasele note şi cereri ale lui Ştrul la Bucureşti, figuram uneori cu numele de Rădulescu Şerban, fiind adăugat în paranteză Zoner, alteori doar cu datele din primul meu buletin de identitate fals, tatăl fiind când Ion Leon, o combinație ticluită de mine în unele autobiografii, când Leon George, care era cel real, dar al părintelui adoptiv, nu al celui natural. Despre acesta din urmă, securiştii lui Ştrul continuau să aibă dubii dacă este adevărat şi tot cereau date suplimentare.

în dosarul cu corespondență Câmpina-Ploieşti-Bucureşti al Securității, de peste 200 de file, există o seamă de alte inadvertențe şi contradicții asupra cărora nu insist deoarece acestea constituie doar detalii lipsite de importanță, dar care reprezintă dovezi în plus ale lipsei de profesionalism al securiştilor din epocă în culegerea informațiilor şi analizarea acestora, în sfârşit, din felul în care Ştrul cerea informații de la Bucureşti, rezultă că le direcfiona spre „a afla" relațiile mele şi ale părinților mei cu Germania, care erau inexistente. Era pur şi simplu obsedat.

Din ce motive Securitatea a procedat astfel în ceea ce mă priveşte, iar în alte mii şi mii de cazuri a folosit metode foarte rapide? La această întrebare am răspuns cu câteva pagini în urmă. Evident, sunt doar supoziții, rezultate doar din evenimentele trăite de mine atunci, iar acum coroborate cu informațiile culese recent prin cercetarea propriilor mele dosare la C.N.S.A.S.

Un fapt este cert. Colonelul Ştrul, tot cerând de la subalternii săi din Câmpina sau de la superiorii săi din Ministerul Afacerilor Interne noi şi noi informații despre mine, mi-a dat timp să-mi închei studiile universitare. Ca atare, după cinci ani am primit, în vara lui 1958, o adeverință de a fi absolvit facultatea. Nu mai eram considerat un cadru didactic necalificat chiar dacă nu dădusem încă „Examenul de Stat". Mi s-a majorat şi salariul, în acea vreme erau tineri profesori sau profesoare care primiseră repartiție din partea Ministerului învățământului de a funcționa chiar şi la liceele din Câmpina, fără să fi obținut în prealabil „Diploma de Stat".

Am fost tare mulțumit. Intrasem, cât de cât, în rândul profesorilor cu studii de specialitate, iar de „oamenii lui Ştrul" uitasem aproape cu desăvârşire, cu atât mai mult cu cât, în aproape întreaga perioadă a studiilor m-au lăsat în pace.

în perioada 1953-1958 am întocmit acasă, anual, câte două sau trei lucrări scrise, pentru fiecare obiect de studiu în parte, primind de la Universitate

A fost un destin

;ctele temelor şi bibliografia ce trebuia consultată. Trimiteam la Bucureşti irile, care îmi erau după un timp returnate, cu eventuale corecturi sau cieri ale profesorilor şi cu un calificativ sau notă (în cursul acestor cinci ani recut de la calificative la note). De regulă, am primit cele mai bune note. mă parte dintre cărțile de care aveam nevoie mi le aduceau pe rând tata nama. Furnizorii lor, în cunoştință de cauză, au fost unchiul meu, profesorul ea Florian, la care m-am referit mai sus, şi Marta Golliger, care locuia la îşi adresă cu părinții mei, una din fostele mele partenere de joacă din timpul ariei, între timp ajunsese asistentă universitară la catedra de limbi romanice iprumuta de la Biblioteca Universitară cărțile cerute de mine. în fiecare studenții din categoria mea erau obligați să frecventeze cursurile recapitu-2, după care urmau examenele.

2u am luat treaba în serios şi m-am pus cu burta pe carte. Mă deprinsesem impui copilăriei şi adolescenței, pe când tata mă tot verifica dacă eram pregătit pentru a doua zi. Față de colegii mei, cei mai mulți învățători :i din toate colțurile țării, aveam un avantaj. Absolvisem un liceu de elită Bucureşti şi încă înainte de nenorocita de reformă a învățământului din . Nu pot uita întrebarea conferențiarului universitar şi arheolog Dumitru ir, înainte de a-mi trece calificativul pe carnetul de student: „Unde ai făcut neata liceul?" Subiectul de pe biletul pe care îl trăsesem a fost „Cultura în ui lui Augustus". Eu avusesem în ultimii ani de liceu câte cinci ore de latină iptămână. Promoția mea şi cele precedente învățaseră la liceu şi citiseră din Ovidius, Virgilius, Titus Livius, Tacitus şi Horatius câte un întreg an r, iar profesorul nostru nu ne punea doar să traducem în română textele ;ă scandăm versurile poeților din epocă, ci ne ținuse lecții privind cultura j din epoca de glorie sau de decădere a Romei.

De-a lungul celor cinci ani de studii am avut şi profesori de calitate, ca de iplu Zoe Dumitrescu (în acea vreme nu se numea şi Buşulenga), Alexandru r, Cicerone Poghric, Mihai Berza, Dumitru Tudor şi pe mai tinerii, cu funcții listent sau lector, Nicolae Ciachir şi Gheorghe Cazan. Nu mi-aş fi închipuit dată atunci că, peste decenii, acesta din urmă, ajuns între timp conferențiar ărsitar, va scrie împreună cu mine, ajuns la rândul meu cercetător ştiințific stitutul de Istorie „Nicolae lorga", cartea România şi Tripla Alianță, lucrare Lită şi în limba germană şi apreciată, în numeroase recenzii, atât în țară, L în străinătate. Cartea are două părți distincte, prima semnată de Cazan, e-a doua de mine, fiecare dintre acestea constituind câte o formă prescurtată elor noastre de doctorat.

^u am mărturisit vreodată nici lui Gheorghe Cazan, după 1989 ajuns profe-
niversitar plin şi care s-a stins din viață la o vârstă relativ tânără, şi nici lui

lae Ciachir, cu care am participat, tot după decenii, la diverse reuniuni
ifice, că le-am fost în tinerețe student. Mi-a fost jenă căci, pe bună dreptate,
:adrele didactice, cât şi studenții de la cursurile de zi îi disprețuiau pe cei
„f.f.", considerându-i un fel de semidocți cu diplomă universitară. Acum,
bogată listă de lucrări publicate, cu o diplomă de doctor în istorie,
Şerban Râdulescu-Zoner

susținându-mi teza la Institutul „Nicolae lorga" şi cu doua premii conferite de Academia Română, nu mai îmi este ruşine să scriu despre studiile mele universitare. Adevărul este că acestea au constituit baza de pornire şi că m-am format profesional în anii de stagiatură, la Institutul de Istorie „Nicolae lorga", eu depunând la început eforturi pentru a-mi ajunge din urmă colegii, absolvenți ai unei „facultăți normale".

La cursurile pe care le-am urmat am avut şi o puzderie de profesori de proastă calitate, chiar câteva nulități. Nu le dau numele. Unii mai trăiesc, alții mai sunt chiar şi în activitate. Nu vreau să-i jignesc, în fine, ca orice student, la zi sau la fără frecvență, am urmat şi cursuri de marxism-leninism. De această dată nu mă pot abține de a nominaliza, totuşi, doi. Unul este actualul „domn profesor" de la emisiunile duminicale ale PRO TV-ului, pe care-1 cunoaşte toată lumea, celălalt se numeşte Radu Florian. Pe vremea când eu eram student, el era asistent sau lector. Era spaima studenților, atât a celor de la cursuri de zi, cât şi a „nenorociților" de la „fără frecvență". Cum nu repetai cuvânt cu cuvânt cele scrise în Istoria P.C. al U.R.S.S. sau din „genialele" lucrări ale tovarăşului Stalin, te trântea. Cu aceeaşi siguranță de sine, Radu Florian, o dată cu schimbarea „calimerei" la Moscova, ne-a vorbit exact pe dos, în comparație cu cele spuse cu un an înainte. Fără ruşine. Cine a ajuns după „revoluție" primul director al nou înființatului „Institut de Ştiințe Politice" al Academiei Române? Prof. dr. Radu Florian. Nu i-a fost nici lui ruşine de propriul său trecut şi nici preşedintelui Academiei, Mihai Drăgănescu, care 1-a numit după „revoluție" în această funcție.

Recunosc că pe vremea studenției am trecut din „primul foc" examenele având ca examinator pe Radu Florian. în acele luni de vară ale anilor 1953-1958 învățam zdravăn şi marxism-leninism ca să nu-mi stric media sau ca să nu am o restanță în toamnă, ceea ce însemna o nouă deplasare la Bucureşti, cu eventuale riscuri, iar în restul anului îmi făceam „educația politică" la „Radio Londra", la „Vocea Americii", apoi la „Europa Liberă" şi uneori la „Radio Paris", în funcție de forța pătrunderii emisiunilor acestor posturi prin bruiajul R.P.R.-ist. De exemplu, în timpul revoluției din Ungaria (1956) cel mai bine se putea asculta, la Breaza sau Câmpina, Parisul. Pe atunci nu ştiam că cea care ne transmite veşti din Ungaria era Monica Lovinescu. Mi-am dat seama mult mai târziu, după un

deceniu şi mai bine, când îi ascultam emisiunile de la „Europa Liberă" şi când era anunțat numele autoarei emisiunii „Teze şi antiteze". Era aceeaşi voce. Citind relativ recent cartea doamnei Monica Lovinescu, Pe apa Vavilonului, mi-am dat seama că nu mă înşelasem.

Câtă vreme am urmat cursurile universitare, aşa cum au fost, bune, proaste, am fost avansat. Eram singurul cadru didactic care se califica „la locul de muncă". Mâi întâi am trecut de la „Şcoala generală nr. l" din Breazâ la Liceul teoretic „Aurel Vlaicu", nou înființat în localitate, după închiderea celor două licee industriale. Majoritatea cadrelor didactice erau calificate, dar directorul, Alexandru Anton, membru în Comitetul raional P.M.R., deci persoană de mare încredere, nu putea fi altceva decât fost maistru. Cred că de tâmplărie. Nu preda în schimb

A fost un destin

3-chimice, precum amintitul fost vopsitor. A avut bunul simț să nu fie altceva t profesor de desen. Cei doi fii ai săi mi-au fost elevi. Erau drăguți şi țau bine. Am auzit, vizitând de curând Breaza spre a-mi aduce aminte de iturile mele din tinerețe, că ambii sunt acum medici. Bravo lor! în schimb, tatăl lor şi vopsitorul devenit „fizician" au dat referințe politice .ste despre mine, cu câteva zile înainte de a fi arestat, în 1959. Nota •mativă, după cum am putut constata din dosarul ce 1-am avut la dispoziție, fost însă semnată de cei doi, ci de agentul sub acoperire „Bucur", neidenti-iil, iar „materialul" a fost „exploatat" de locotenentul-major de Securitate lancu.

Dintr-o altă notă informativă a Securității rezultă că, având sprijinul ectorului Traian Comaniciu, aş fi fost avansat şi transferat la Câmpina, ceea -a cu totul fals căci, de fapt, acesta din urmă, fost director la o şcoală de iicapați din Breaza, mă invidia şi mă detesta; ajuns „la putere", adică ector, m-a retrogradat şi dislocat, transferându-mă de la liceul din Breaza :oala generală din Telega. Vrând să-mi facă un rău până la urmă mi-a făcut dne. Pe moment.

Cam prea mulți bucureşteni ajunseseră să mă cunoască în casa familiei inescu de la Breaza, în afara „dubiosului" H. Soreanu care totuşi „a tăcut" şi ietenilor săi, mai venea cu o anumită regularitate sora Ecaterinei Marinescu, tina Panteli, care ajunsese să locuiască în Bucureşti, într-o cameră în casa râtului Mişu Paleologu. Ea venea întotdeauna cu noutăți de acolo şi cum nnele vorbesc, adesea fără voia lor, mai mult decât trebuie, eu la Breaza n, mai mult sau mai puțin, „mişcările" de atunci ale actualului „conu Alecu", ă ale lui Alexandru Paleologu. Ba că a plecat din Bucureşti, ba că s-a reîntors, ă în lipsa sa 1-a căutat Securitatea şi aşa mai departe. Oare n-o fi fost la fel uralivâ şi la

Bucureşti, mă întrebam eu, fără să-i pun la îndoială buna credință, erioada cât am stat la Mircea Marinescu, a mai trecut pe acolo destul de sora acestuia, actrița Nelly Sterian de la Teatrul „Bulandra", ba a mai locuit imp, pentru refacere, bărbatul acesteia, Mihai Delescu, după un „stagiu" la nai". Aceştia doi cunoşteau, de asemenea, adevărul despre mine. Odată :nit cu nevasta sa şi cu alți prieteni de ai săi poetul şi economistul Paul ian, fostul subaltern de la Finanțe al lui Mircea Vulcănescu, şi alții. Oare :ea Marinescu nu le-o fi destăinuit acestora că mă adăposteşte, aşa cum îi ăinuise profesorului Florin Murgescu din Breaza, un alt obişnuit al casei? sta din urmă mi-a spus-o şi, ajungând la confidențe, până la urmă m-a şi at, fiind principalul falsificator al diplomei mele de bacalaureat, după cum amintit. M-ă ajutat, dar n-a putut la rândul său să-şi țină gura, şi i-a destăinuit unt urmărit de Securitate unui amic comun, lui Eleodor (Dorel) Focşeneanu. sta, în schimb, a tăcut, a continuat să întrețină relații de prietenie cu mine, să-mi spună însă ceea ce aflase. Mi s-a destăinuit după ce am scăpat atât de lărire, cât şi de puşcărie. Cu o singură excepție, numele tuturor celor menționi-mai sus nu le-am întâlnit în dosarele pe care le-am cercetat la C.N.S.A.S.

Şerban Râdulescu-Zoner

Transferat profesor la Telega, am fost nevoit să plec din Breaza şi m-am mutat împreună cu soția mea într-o cameră mobilată la Câmpina, ea fiind membră a Colegiului de avocați din localitate.

Pe de o parte mi-a părut rău când m-am despărțit, după aproape opt ani, de familia Marinescu. Mă ataşasem de ei şi, în acelaşi timp, mă simțisem până atunci ca între ai mei, pe vremuri, în casa lor mă aflam ca într-o oază bucureşteană a vechii lumi bucureştene, împrejmuită de un provincialism desuet, adesea mahalagesc şi oportunist pe care îl reprezenta societatea din Breaza.

Pe de altă parte, mutarea la Câmpina mi-a convenit, căci odată ajuns acolo am intrat într-o societate care chiar nu ştia nimic despre mine, în afara faptului de a fi soțul avocatei Ioana Rădulescu. în acest mediu ajunsesem să mă simt mult mai în siguranță, având şi un nou buletin de identitate. Mai sigur.

Societatea câmpineană în care aveam să intru era cu totul altfel decât cea de peste gardul familiei Marinescu din Breaza. Se mai simțeau încă urmele lăsate de inginerii americani, englezi şi olandezi, de la fostele întreprinderi petroliere cu capital mixt, până la naționalizarea din 1948. Inginerii români împrumutaseră obiceiurile foştilor lor colegi străini şi continuau, în anumite limite, să ducă aceeaşi viață. Se juca tenis şi bridge, se mergea iarna la schi, erau cunoscute limbi străine şi toți se gândeau, cu nostalgie, cât de bine era pe vremea anglo-

americanilor. De la vechile întreprinderi fuseseră moştenite ştranduri cu bazine de înot curate şi cu terenuri de tenis.

Cum totul devenise la Câmpina „Sovrompetrol", iar pe directorii ruşi îi interesa în primul rând producția, ceea ce însemna implicit şi cadre calificate, cu experiență în domeniu, şi într-o mult mai mică măsură ce vor tovarăşii de la „raionul de partid", în întreprinderile şi instituțiile din Câmpina nu s-au făcut, decât cu foarte mici excepții, epurări politice, cu atât mâi puțin arestări. Acestea au avut loc doar prin anii 1957-1960 şi într-un cu totul alt context politic intern şi internațional decât cel din perioada precedentă. Unii dintre bătrânii ingineri români rămaşi pe loc în Câmpina au avut la rândul lor copii, de vârsta mea sau ceva mai tineri, care îmbrățişaseră cariera părinților lor sau ajunseseră medici, profesori, moştenind însă mentalitatea şi obiceiurile de tip occidental ale părinților, în fine, Câmpina fiind la o distanță sub 100 km de Bucureşti, locuiau în oraş un număr de tineri absolvenți de facultate: medici, ingineri, profesori, care fuseseră repartizați aici. Mă simțeam din nou între ai mei, dar şi în siguranță, deoarece noii mei amici nu aveau nici cea mai mică bănuială privind situația mea.

Cei câțiva ani petrecuți în linişte, la Câmpina, au reprezentat singura perioadă a tinereții mele fără griji, cu o viață cât de cât normală. Dimineții mergeam la şcoală şi îmi plăcea meseria aleasă. Aşa-zisul meu surghiun la Telega, obligat să fac naveta, n-a durat decât un an, deoarece cu ajutorul unui alt inspector, Ion Frățilă, reuşisem să fiu transferat la Câmpina, mai întâi la două licee industriale, iar în final să-mi încropesc o normă din ore de istorie la cele două licee teoretice.

După-amiezele citeam şi îmi pregăteam lucrările de control pentru facultate, iar timpul liber mi-1 petreceam după obiceiurile pe care le avusesem „pe timpuri" la Bucureşti. Vara înotam în piscinele ştrandurilor, unde mă întâlneam cu o seamă

A fost un destin

Te noii mei prieteni, jucam tenis sau făceam excursii în Bucegi. Iarna mergeam redeal să schiez sau jucam bridge, având parteneri de vârste diferite. Unul :re aceştia a fost inginerul Baldovin, din vechea gardă de petrolişti, căsătorit > profesoară de istorie, fiică a generalului Balif, fost ataşat militar şi aghiotant îginei Măria. Mergeam, de asemenea, adesea la cinematograf, nu ca la Breaza, Căminul Cultural, unde văzusem doar filme ruseşti şi româneşti de propa-dă. Se mai slăbise şurubul în plan cultural, mai ales după 1956, încât în cine-:ografele din Câmpina rulau adesea filme franțuzeşti şi italieneşti cu artişti rtiste „en

vogue" la acea vreme. Doar filmele englezeşti şi americane rămă-2ră interzise. După moartea lui Stalin se făcuseră doar două excepții, prilejul „festivalului internațional pentru pace al tineretului" de la Bucureşti, are au participat tineri comunişti din toată lumea, dând diverse spectacole scene în aer liber, montate în parcuri şi piețe publice, au rulat două filme ;lezeşti: „Hamlet", cu Lawrence Olivier şi „Marile speranțe", într-o distribuție care am uitat-o. La casa de bilete erau cozi interminabile, asemănătoare cu :, cunoscute încă multora de azi, pentru „ a apuca" aşa-numitele „tacâmuri", :ă pachete cu gâturi şi gheare de găină, în vremea „epocii de aur" a lui Ceauşescu. în sfârşit, pe vremea cât am stat la Câmpina, am participat la multe petreceri ians. N-am uitat nici până acum pe actualul profesor doctor ortoped Jeanot lulescu, de la Spitalul Universitar Bucureşti, cum la una din petreceri, pe d era un tânăr medic, poate chiar stagiar, la spitalul din Buşteni, ne-a dat la i dintre petrecerile noastre un scurt recital cu melodii străine de dans, pe atunci ttodă. Avea o voce frumoasă şi se acompania singur la pian. Era întotdeauna el şi avea un surâs asemănător unui star de cinema.

Odată reîntors în Bucureşti, după trecerea mea prin „gulagul" românesc inspirație sovietică, 1-am revăzut, mai întâi tot la câteva petreceri, în casa lui n Cărnaru, un alt medic bucureştean cu care mă împrietenisem pe vremea id amândoi locuisem în Câmpina. între timp, Jeanot Dinulescu ajunsese iferențiar universitar, se însurase cu o talentată scenografă, care-i poartă Tiele, mai îmbătrânise, dar tot mare dansator rămăsese. Ultima oară ne-am ăzut la Spitalul Universitar. Eu, deputat, pe masa de operație, el, profesor şi de clinică, cârpindu-mă cu o tijă la un picior.

Alin Cărnaru, amicul meu şi al lui Jeanot Dinulescu, mai întâi la Câmpina, i apoi la Bucureşti, m-a ajutat într-un moment foarte greu pentru mine, pe id aveam de-a face cu Tribunalul Militar, dovedindu-mi de a fi un prieten adevărat devotat.

Din grupul meu de amici din Câmpina nu pot să nu-1 amintesc pe cel mai n dintre ei, pe profesorul Minai Apostolescu. Eram aproape nedespărțiți, nd eu la el, când el la mine, când amândoi la plimbare, la câte o petrecere cu ns sau la restaurant, cu câte un şpriț în față, la o mică bârfă. Era un mare lator de muzică. Avea o discotecă destul de bună pentru acele vremuri. Adesea srgeam la el şi ascultam câte o simfonie sau arii din opere celebre. Şi el m-a itat la nevoie, ca şi avocatul Eleodor (Dorel) Focşeneanu, singurul amic mai :hi din Breaza cu care am rămas prieten şi în timpul cât am stat la Câmpina.

Şerban Rădulescu-Zoner

r~

| Când m-am împrietenit cu Mihai Apostolescu el era profesor de română şi

'. director adjunct, respectiv, şef al cursurilor serale de la Liceul „Nicolae Grigorescu" din localitate. Ulterior, a ajuns asistent universitar la catedra de italiană din Bucureşti, avându-1 ca şef pe academicianul Alexandru Bălăci, un cunoscut specialist în literatura italiană, dar şi un abject oportunist. L-am auzit, după vreo două decenii, vorbind cu aceeaşi admirație atât despre Dante, cât şi despre Ceauşescu, sorbindu-1 din ochi Tamara Dobrin.

Pe Mihai Apostolescu 1-am avut scurtă vreme şef la liceul din Câmpina, căci şi eu ajunsesem profesor cu câteva ore de istorie la cursurile serale de la Liceul „Nicolae Grigorescu". într-o seară am avut la liceu inspecție. O „tovarăşă" de la „Regiune", adică de la Ploieşti. Speram să nu asiste şi la lecția mea de istorie universală modernă, căci urma „Internaționala I". De regulă, când aveam şi câte o lecție de asemenea natură mă apuca brusc dorința de a examina cât mai mulți elevi, pe tema precedentă pe care o avuseseră de pregătit. Când mai erau 5-10 minute până la recreație începeam noua lecție, cea de care îmi era silă. După câteva minute suna clopoțelul, elevii începeau să se agite, voiau să intre în pauză, eu eram de acord, întrerupeam expunerea. Ei erau fericiți că ies în recreație, iar eu eram mulțumit că nu trebuia să le vorbesc despre ceea ce îmi repugna. N-am putut aplica această tehnică şi cu prilejul „Internaționalei I", căci „tovarăşa de la Regiune" tocmai la o asemenea lecție a vrut să asiste. Ca atare, m-am abătut de la regulă şi, vrând-nevrând, a trebuit, în prezența „tovarăşei" să le vorbesc elevilor despre „Internaționala I". Am dat-o gata pe inspectoare. Subiectul îmi era cunoscut, îl avusesem doar la marxism-leninism pe Radu Florian, zbirul Facultății de Istorie. Dar îmi mai trecuse o năzdrăvănie prin cap. Expunerea am presărat-o cu câteva aşa-zise extrase din corespondența dintre Marx şi Engels, care nu erau reale, ci inventate de mine, potrivindu-se însă cu conținutul lecției. Inspectoarea a rămas cu gura căscată, scriind în procesul-verbal de inspecție, rămas la şcoală, că lecția a fost predată conform manualului, dar „tovarăşul profesor a făcut-o şi mai atractivă dând câteva citate din opera clasicilor marxismului". M-am distrat copios, iar la sfârşitul cursurilor am plecat cu amicul meu Mihai Apostolescu la restaurant unde, în fața unei sticle de vin, am continuat să ne amuzăm pe seama „tovarăşei inspectoare de la Regiune". .-; La acelaşi liceu am mai trăit o scenă tragi-comică, care merită să fie amintită.

Se constituise o comisie de examinare a câtorva aşa-zişi elevi care urmau să | promoveze dintr-un foc clasele V-VII (deci întreg ciclul II sau gimnazial, după |; cum este denumit în prezent). Eu fusesem desemnat pentru „istorie", în ajunul J, examenului a venit la mine profesorul Radu Niculescu-Mislea, cunoscut în tot |

liceul drept un informator al Securității, şi m-a întrebat: „îl cunoşti pe | locotenentul Tivilichi?" „Nu", am răspuns eu, deşi îl văzusem în repetate rânduri l' pe stradă, îmbrăcat în uniformă de ofițer de Securitate şi cineva îmi spusese f cum îl cheamă. „Mă mir, el mi-a spus că te cunoaşte", a intervenit din nou profe-I sorul turnător, adăugând: „Se va prezenta la examen. Să-1 pui să-ți vorbească despre Egiptul antic!" Deci „studiile" de până atunci ale locotenentului-major de Securitate, Ion Tivilichi, erau patru clase primare şi vroia ca prin învățarea unei singure lecții din manualul de clasa a V-a să „sară" direct în liceu.

A fost un destin

295

Nu mi-a făcut plăcere când am auzit că securistul Tivilichi mă cunoaşte.

ram totuşi să mă ştie la modul general, căci într-un oraş mic precum Câmpina

i toată lumea cunoştea din vedere sau din auzite pe profesorii de la liceu.

m avut de ales, căci, ca şi în cazul E.C.P.-iştilor de la Breaza, mi-a fost teamă

in scandal, ce ar fi putut conduce la descoperirea adevăratei mele identități.

atare, în ziua examenului, 1-am pus pe Tivilichi să-mi vorbească despre ;iptul antic". Fără îndoială, că a procedat la fel şi cu ceilalți profesori, apelând

serviciile" colaboratorului său din şcoală, încât cu o diplomă de patru clase nare şi cu câte o lecție „învățată" la fiecare materie a „sărit" trei clase şi a ns în liceu, la cursurile serale, astfel că în toamna anului 1958 am avut surpriza a-1 vedea din nou, ca „elev" de liceu chiar într-o clasă în care predam eu. i ridicat niciodată mâna când îmi examinam elevii, ci lua doar „notițe" atunci d era prezent, dar mai tot timpul lipsea. După câteva luni bune, cel care :a să mă aresteze pe stradă, în plină zi, a fost locotenentul-major Ion Tivilichi.

Acum, după ce am văzut propriile-mi dosare la C.N.S.A.S., am ajuns să-1 losc pe Tivilichi mai bine decât şi-ar închipui el. Mai toată corespondența, a lungul multor ani, trimisă de comandantul Securității din Câmpina, maiorul

Ungureanu, a fost întocmită de I. Tivilichi, mai întâi locotenent, mai apoi Dtenent-major. Am fost, ani de-a rândul, un „obiectiv" al său. A tot strâns armații despre mine şi-şi aşternea pe hârtie, fără să judece măcar, concluziile 2, contradictorii, inexacte şi aberante în multe cazuri. El a crescut însă în grad i, după informațiile mele, era foarte priceput să bată. Printre alții, a snopit în ăi pe Nicolae Şerbanescu, fostul patron al Fabricii de Ciorapi din Câmpina. :i măcar nu a avut răbdare să-1 ducă mai întâi la Securitate. L-a bătut pe Şerbanescu ar în casa acestuia, în timpul unei percheziții, întrebându-1 cu intermitențe de a ascuns aurul. Cum priceperea în a bate şi a tortura constituia principalul :eriu

de avansare în grad la Securitate, Tivilichi avea să ajungă, până la urmă,, onel. Pe la începutul anilor '701-am întâlnit în Bucureşti, pe strada Academiei, jea țanțoş, cu cizme noi, în uniformă şi cu amintitul grad pe epoleți. Acum uieşte din nou în Câmpina, în cartierul Voila, şi mănâncă o pensie grasă de onel al „armatei române" pe care i-o plătesc, în calitate de contribuabili la getul statului, şi foştii deținuți politici, ca „răsplată" că i-a urmărit, arestat şi :ut în trecut. Acestea sunt faptele sale de arme pentru care a primit şi câteva coraţii.

Ştiu unde locuieşte. N-am de gând să merg la el să-1 scuip. Răzbunarea ar înjosi, încât nu-i urez decât să-şi spele păcatele „în viața de apoi". Dacă mva nu ştie, deşi m-aş îndoi, îl anunț că pe fostul său mare şef de la Ploieşti, •ui, cel care comanda torturile din beciurile Securității de pe strada Vasile pu, pe care Tivilichi le-a vizitat adesea ca să ia parte la anchetarea celor arestați el, 1-a lovit damblaua, cu decenii în urmă şi, în final, s-a dus pe lumea cealaltă, ci şeful lui direct de la Câmpina, maiorul Ion Ungureanu, n-a avut o soartă ii bună. In 1965 sau în 1966 a murit împuşcat, în condiții suspecte. Atât am at de la localnici. Probabil că Tivilichi cunoaşte unele detalii. Ştie el multe, iar foarte multe, nu numai despre fostul său şef de la Câmpina, ci, mai ales,

fi . Şerban Rădulescu-Zoner

despre torturarea nenorociților de deținuți politici. De aceea, din câte ştiu acum, Tivilichi a ajuns un tip ursuz şi tăcut. Are motive serioase să tacă.

în ceea ce mă priveşte, eu nu am decât o singură satisfacție, cea de a-i fi dus de nas pe cei menționați mai sus, timp de 11 ani, ceea ce constituie o dovadă că, în afara faptului de a se fi priceput să bată şi să schingiuiască, au fost nişte imbecili.

în cei aproape patru ani petrecuți la Câmpina despre care am frumoase amintiri, singurele din tinerețea mea zbuciumată, îmi pierise cu totul starea psihică a celui care se simțea urmărit. Nu numai că mă simțeam în siguranța, dar prinsesem şi curaj, încât ajunsesem să merg tot mai des la Bucureşti. Nu numai în timpul sesiunilor de examene la Universitate, ci şi cu alte prilejuri. De exemplu, am luat parte la nunta amicului meu Şerban Dulfu, fiul Ecaterinei Marinescu, care mă adăpostise la Breaza. N-am participat, din prudență, nici la cununia civilă, nici la cea religioasă, unde cu siguranță aş fi întâlnit cunoscuți, ci la petrecerea care a urmat, într-un cerc mai restrâns, în casa naşilor din piațeta de pe actualul Bulevard Carol, de unde porneşte strada Popa Nan. Ştiam de la bun început că nu participă decât prietenii miresei, profesoară la un liceu din Bucureşti. Deci lume care nu avea de unde să mă cunoască. Am fost o dată chiar la teatru, cel din spatele Palatului Poştei (actualul Muzeu de Istorie a României)

şi. de mai multe ori la Operă, împreună cu nevasta mea, biletele fiindu-mi procurate din timp de către mama. Ajunsesem din nou în vizită cu prietenul meu Ion Nasta, cel cu care mă adăpostisem inițial în vârful viei de la Chițorani a doamnei Băicoianu, arestat ulterior şi trecut apoi prin anchetele Securității şi condamnat, după cum am amintit, doar la 9 luni închisoare corecțională. Trecuseră de atunci aproape şase sau şapte ani.

Ion Nasta devenise im tânăr foarte rasat, a avut şi de unde să aibă distincția, în schimb, n-a moştenit şi calitățile de cărturar ale tatălui său despre care am scris. Dimpotrivă. Nu i-a plăcut vreodată să învețe. Cu chiu cu vai a absolvit ultima clasă de liceu, după ce a scăpat de închisoare (era cu un an mai tânăr decât mine) şi atât. La revederea noastră, pe când eu eram din nou student şi, în acelaşi timp, condamnat în contumacie, Ion Nasta îmi ținea teoria că nu încearcă să se înscrie la vreo facultate deoarece ar fi fost de la bun început respins datorită originii sale sociale. Mofturi. Cu un tată medic de renume, profesor universitar şi membru al Academiei R.P.R., ar fi fost respins fiul la un examen de admitere? Mă îndoiesc, cu atât mai mult cu cât datorită intervențiilor tatălui său Ion Nasta scăpase doar cu nouă luni închisoare, pe când ceilalți colegi de lot, ai mei şi ai lui, primiseră între trei şi opt ani de temniță grea, iar eu şi un alt prieten, Dan Ottulescu, condamnați în contumacie, căpătaserăm câte zece.

Ion Nasta, mulțumindu-se de a rămâne un salariat doar cu studii medii, şi-a trăit în schimb tinerețea după gustul său. Femeile au fost slăbiciunea sa şi, unde dai, că le mai lua uneori şi în căsătorie. A avut trei neveste, toate drăguțe şi apetisante, dar de o calitate mai mult sau mai puțin îndoielnică. Despre prima lui soție auzisem din poveştile mamei, pe când venea cu ultimele noutăți din Bucureşti la Breaza. Era sora mai tânără a actriței Virginica Popescu, mare stea, pe vremea ei, mai întâi la Teatrul „Cărăbuş" a lui Constantin Tănase, iar mai apoi, la începutul „raiului comunist", la Teatrul „Savoy" de pe Calea Victoriei, prima nevastă a lui Ion Nasta nu am cunoscut-o, în schimb am citit recent pre ea, în dosarele Securității cercetate de mine la C.N.S.A.S.

în timp ce colonelul Ştrul de la Ploieşti primise informații despre Ion Nasta jția sa, eu îl vizitam în Bucureşti pe prietenul meu care locuia la o altă adresă u o altă nevastă pe care de această dată am cunoscut-o, fiind de mai multe oaspetele lor la masă. Când am ieşit, la rândul meu, din închisoare, şi 1-am azut după o vreme pe Ion Nasta, avea o altă nevastă, aleasă după acelaşi eriu: să aibă sex-appeal.

Deşi pe vremea când locuiam la Câmpina îl vizitasem în mai multe rânduri ton Nasta la Bucureşti, nu am găsit în dosarele mele de la C.N.S.A.S. nici o ațiune din partea sa sau a soției lui de atunci. Nu făcuseră „pactul cu diavolul"

cum alți distinşi domni de azi care se tot laudă cu străbunii lor boieri sau cu tul de a fi liberali „din tată în fiu".

în acei ultimi ani, premergători arestării mele, am fost la Bucureşti chiar şi •estaurant vara, în grădină, la dans. De regulă, cu nevasta mea, nu chiar în icul oraşului, dar nici la periferie. O dată am fost chiar la „Pescăruş", pe malul alui Herăstrău, dar nu cu nevasta care era cu o prietenă la Mamaia, ci cu o ă din Câmpina. Am mâncat, am băut împreună o sticlă bună de vin şi am isat până când, la o oră destul de înaintată, a apărut pe terasă amicul meu de timpuri, Gheorghe Rosetti, fiul academicianului şi văr primar cu Mihai şi re Rosetti, cei care mă adăpostiseră o noapte înainte de a părăsi Bucureştiul, 1948. Nu puteam risca, cu atât mai mult cu cât Gheorghe (Ghecs, după cum i spunea) era într-o companie veselă pe care în parte o cunoşteam. Ca atare, cerut cu nonşalanță chelnerului nota de plată şi am părăsit terasa restauran-ai, spunând fetei că într-o noapte cu lună merită să facem şi o plimbare prin parc.

Deci, pe când Securitatea ajunsese să tot „strângă cercul" în jurul meu, eu duceam liniştit viața la Câmpina şi mai mergeam şi la Bucureşti, fie la examene, la distracție, în toamna lui 1958 mai avusesem o bucurie, cea de a fi prezentat liceul din Câmpina adeverința de absolvent al facultății şi, ca atare, de a fi i bine încadrat şi considerat egal cu alți colegi, la fel de tineri ca şi mine, dar e, dintr-un motiv sau altul, nu se prezentaseră încă la „Examenul de Stat".

Nu a durat însă mult buna dispoziție, căci spre sfârşitul anului, mi-au sosit mele semnale că Securitatea este totuşi pe urmele mele. Prima veste mi-a us-o mama care, întâmplător, se întâlnise în oraş cu responsabilul magazinului marochinărie ce exista încă la parterul „casei bătrâneşti" din strada Principa-^ Unite, unde copilărisem. Pe timpuri fusese lucrător şi îi cunoscuse pe ai mei pe mine, din vremea când locuiserăm acolo. Om cumsecade, „domnul dwig", după cum îi spuneam noi pe vremuri, a oprit-o din drum pe mama şi tvertizat-o că agenții Securității veniseră la el la prăvălie, chestionându-1 roape o oră despre mine, despre tata, despre ea şi fratele ei, Leon, părintele ;u adoptiv, până şi despre fratele bunicii care nu mai era demult demnitar, ci ar general cu patru stele în retragere, dar invitat adesea la ceremonii oficiale ntru a fi arătat diplomaților străini că există şi că nu se află în vreo puşcărie.

Serban Rădulescu-Zoner

Din cele povestite de „domnul Ludwig" mamei rezulta clar că Securitatea ajunsese de această dată pe urmele mele adevărate. Totuşi, în următoarele săptămâni şi luni nu s-a petrecut nimic, iar eu începusem din nou să sper ca şi în trecut. După un timp am mai primit o vizită. Fostul meu coleg de clasă şi apoi de facultate, în vremea când fusesem student la Drept, Andrei Munteanu, devenit

între timp avocat, a avut un proces la Câmpina şi cu acel prilej i-a spus soției mele că vrea să-mi vorbească. De unde o fi ştiut că nu mă mai cheamă Zoner, ci Rădulescu, că locuiesc la Câmpina şi că sunt însurat cu o avocată, nu ştiu. Nevasta mea 1-a invitat la o cafea la noi acasă şi, cu acel prilej, m-a avertizat că sunt în pericol de a fi arestat.

în urma acestei vizite curioase mi-am luat primele măsuri de prevedere. Am distrus carnetul cu adrese şi numere de telefon ale amicilor mei din Câmpina şi Bucureşti (ajunsesem să am şi telefon, nu pe numele meu, ci pe cel al soției, dar îl foloseam adesea având şi convorbiri la Bucureşti) şi 1-am rugat pe amicul meu Mihai Apostolescu, fără sâ-i dau detalii, că în cazul în care voi avea un accident s-o roage pe colega sa de la Facultatea de Filologie, Michaela Slăvescu, să-mi anunțe părinții. După cum am scris într-un alt capitol, pe aceasta din urmă o cunoscusem pe vremea adolescenței şi ne întâlnisem la multele „ceaiuri dansante". Amicul meu din Câmpina, Mihai Apostolescu, ajuns în toamna lui 1958 asistent universitar, dar care neavând unde locui făcea naveta Câmpina-Bucureşti, o cunoscuse pe Michaela Slăvescu, tot asistentă universitară. Mi-a vorbit adesea cu admirație despre ea, despre excelenta ei pregătire profesională şi despre faptul că, spre deosebire de alte colege, se observă că este o „cucoană din lumea veche". Câtă vreme nu m-am simțit în pericol nu i-am spus lui Mihai Apostolescu că o cunosc foarte bine pe Michaela Slăvescu. Doar spre sfârşitul anului 1958, rugându-1 să-mi facă acest serviciu, i-am mărturisit, adăugând: „Dacă se întâmplă ceva rău cu mine spune-i Michaelei că «Şerban (ea nu ştia că mă ascund sub numele de Rădulescu, dar era la curent cu faptul că eram căutat de Securitate) e grav bolnav» şi să le telefoneze părinților mei". Eu nu i-am dat alte detalii amicului meu, dar nici el nu mi-a pus vreo întrebare. Am urmărit, pe această cale, să-mi pun în gardă părinții, să distrugă orice i-ar putea compromite pe ei şi să-şi pregătească apărarea, în cazul în care ar fi fost la rândul lor arestați. Sistemul meu de alertă, pregătit din timp, a funcționat perfect şi-i mulțumesc Michaelei Slăvescu, şi pe această cale, că m-a ajutat pe mine şi pe părinții mei, într-un moment foarte greu din viața noastră.

Semnalul meu de la Câmpina n-a pornit însă curând după convorbirea mea cu Mihai Apostolescu, ci după vreo două luni şi jumătate, între timp a mai fost mama de vreo două ori la Câmpina, m-a mai pus la curent cu ultimele noutăți din Bucureşti, iar eu încercam să nu mă gândesc la ceea ce mi s-ar putea întâmpla, ocupându-mă doar de elevii mei de la liceu şi de montarea, împreună cu ei, a unui spectacol cu drama istorică „Vlaicu Vodă", despre care am scris într-un alt capitol al acestei cărți.

Elevii mei, „actori", se ataşaseră de mine, cu atât mai mult cu cât fuseseră entuziasmaţi de succesul pe care îl avuseseră, încât în noaptea de ajun al

A fost un destin .,-.

299

ăciunului au venit in corpore să-mi cânte la fereastră colinde, şi nu numai, ipă ce au încheiat cu „Bună-dimineaţa la Moş Ajun" şi cu „O, brad frumos", ui dintre băieţi a scos de sub palton o chitară şi i-au cântat în plus o melodie, i vogue" pe arunci, soţiei mele: „Buona sera, signorina". A fost o veselie generală.

A trecut Crăciunul, a trecut şi Anul Nou, dar Securitatea nu mai dădea ocamdată semne. Am avut încă timp ca în zilele „vacanţei de iarnă" să fac cu vii mei „actori", fete şi băieţi, o excursie de două zile la Diham. Din banii ştigaţi pe biletele vândute la cele patru spectacole cu „Vlaicu Vodă" am plecat excursie, după ce donaserăm o parte şcolii. Cabana Diham, cea mică care arţinuse iniţial Băncii Naţionale (nu-i cunosc în prezent numele, căci de atunci am mai călcat pe acolo), nu avea, în afara noastră, alţi turişti, în cele două e ne-am tot plimbat prin pădurea înzăpezită, iar în cursul serii fostul jlindător chitarist", care îşi luase instrumentul cu el, a început să cânte. Melodii dans. El cânta, băieţii, inclusiv eu, dansam fetele. Până la o oră rezonabilă, .pa care ne-am retras să dormim. Din „dansator" m-am transformat în ardian" al castităţii fetelor. Pe vremea aceea încă nu era la modă „sexul" printre ;vi, ca în prezent, dar oricum pentru a nu se petrece vreun eventual bucluc, d ales că unii băieţi mai şi băuseră câte o ţuică fiartă pregătită de cabanier şi veniseră foarte veseli, am luat măsuri de prevedere. I-am lăsat pe băieţi să ntinue petrecerea în dormitorul lor, iar eu m-am lungit într-un pat în rmitorul fetelor, lângă uşă. A doua zi, pe înserate, ne-am reîntors la Câmpina, fel de bine dispuşi ca la plecare.

Au reînceput cursurile, iar Securitatea nu dădea vreun semnal. Acum, după mi-am văzut dosarele, am înţeles cauza. Şrrul a mai continuat, mai bine de o na, corespondenţa cu M.A.I. şi, în paralel, a mai cerut informaţii suplimentare spre mine la Breaza, nu la Câmpina. La Breaza, căci acolo locuise Mircea arinescu, având adesea vizite din Bucureşti. Şrrul vroia să mă agate cu ceva trecut mai recent, ca din ţânţar să facă apoi armăsar după arestarea mea, prin ităodele sale „specifice" şi să nu se limiteze la simpla capturare a unui condamnat ilitic, după mai bine de zece ani de la proces, ceea ce nu era o notă bună ntru el. Dar de la Breaza n-a aflat nimic deosebit, doar că locuisem la familia arinescu şi că fusesem un profesor căruia nu i se putea reproşa nimic. Ca atare, rul mi-a mai dat posibilitatea să mai merg o dată la Predeal, pe pârtie, nu cu vasta mea care nu schia, ci cu o tânără profesoară nemăritată. Deşi nu mai eau să treacă multe zile până la arestare, nici despre plecarea mea la Predeal, :i despre partenera mea

de o zi la schi, fiorosul colonel Şrrul, subalternul său de Câmpina, maiorul Ungureanu, şi locotenentul-major Tivilichi, al cărui „obiectiv" am, nu ştiau nimic. Singura ultimă informație cu care se întorseseră agenții lui rul de la Breaza a fost că devenisem „ataşat clasei muncitoare" după căsătoria ea^cu avocata Ioana Drăgan, de „origine socială sănătoasă".

Intre timp, deşi nu-mi mai făceam mari iluzii că voi scăpa, ajunsese să mă eocupe altă situație neplăcută. La liceu se primise dispoziția de a se întocmi îcărui profesor un dosar cu actele de stare civilă şi de studii, în original, în ;derea atestării pe post. în afara adeverinței de la Universitate, de a fi absolvit

O Şerban Rădulescu-Zoner

cursurile urmând a mă prezenta la „Examenul de Stat", nu aveam nimic clar. Ba dimpotrivă, actele pe care le-aş fi putut, eventual, prezenta, se băteau cap în cap, o dată ce data naşterii de pe buletinul de identitate ajunsese să fie cea reală, iar cea de pe adeverința de absolvire a studiilor universitare era falsă, căci o preluasem de pe vechea mea legitimație, de care reuşisem să scap. Nu ştiam cum să ies din această nouă încurcătură cu atât mai mult cu cât era o dată limită până la întocmirea dosarului. Ajunsesem, cred, singurul care nu depusese actele solicitate. Din această situație „penibilă" m-a scos Ştrul. în ziua de 18 februarie 1959 am fost arestat, deci după 11 ani fără o lună de la prima încercare a Securității din Bucureşti de a pune mâna pe mine.

* te, i ^ i n. \ * o U y*r ? «; - i uun *.

A fost un destin

301

J

-2 <fț

r

Capitolul V

Anchete, temnițe, lagăre de muncă

< l'i I t,<~ V ""•- l i" ' •' '• ' i? ț» ' " >'t - - V

O î

>.=, irafc.

î,

.n dimineața de 18 februarie 1959 nu am avut cursuri. Era aşa-numita „zi metodică". Orarele şcolilor erau astfel alcătuite, încât o zi pe săptămână toți profesorii din raion care predau aceeaşi materie să nu aibă cursuri. Ziua liberă trebuia consacrată studiului individual, iar o dată pe lună în „ziua metodică" se întruneau „la Raion" pentru „schimb de experiență" deci, în cazul meu şi al

colegilor mei, la Câmpina, la Liceul „Nicolae Grigorescu" unde eu aveam o parte din norma didactică. Şeful „cercului metodic" de istorie era profesorul Măinescu, un vechi cadru didactic, cu pregătire „de pe timpuri", deci cultivat şi cu experiență pedagogică. Elevii liceului îl porecliseră „Mikadoul", căci semăna cu un japonez în vârstă. Dintre participanții la „cerc" nu-mi mai amintesc decât de doamna Baldovin, amintită de mine într-un alt context, şi de Marcela Fiera, colegă cu mine la acelaşi liceu. Din poveştile acesteia din urmă îmi dădusem seama că în 1947-1948 fuseserăm colegi la „Istorie". Cum în acel an se mai practicase sistemul vechi, în sensul că studenții din toți anii de studiu audiau, amestecați, aceleaşi cursuri, iar la seminarii nu participasem, preferându-le pe cele de la „Drept", nu ne cunoscuserăm în acea vreme. Norocul meu, căci în caz contrar, toate „reuşitele" mele de a-mi fi creat o altă identitate s-ar fi năruit.

La „cercul metodic" din 18 februarie 1959 mă prezentasem cam nedormit. în noaptea din ajun fusesem împreună cu Ioana, soția mea de atunci, la aniversarea colegului ei de avocatură si prieten cu mine, Eleodor (Dorel) Focşeneanu. Acesta, între timp, devenise holtei. Divorțase de prima nevastă şi nu ajunsese încă la a doua. în afară de noi mai participase la „petrecere" doar amicul nostru comun Mihai Apostolescu, care ajuns de curând asistent universitar, de-abia se reîntorsese din Bucureşti. După o masă destul de îmbelşugată şi de bine „udată" cu vin le-am cântat prietenilor la pian. Nu muzică clasică, ci uşoară, „şlagăre" la modă pe atunci, nu ruseşti şi nici de-ale lui H. Mălineanu, precum „Marinică zis codaşul" sau „Garofița mea" care se tot auzeau la „Radio Bucureşti", ci melodii mai vechi americane ce ajunseseră, între timp, să fie interzise.

La „cercul metodic de istorie" din ziua de 18 februarie 1959 eram obosit datorită „aniversării" din ajun, încât de-abia aşteptam să se termine, să mă duc acasă şi să trag un pui de somn. N-am mai avut ocazia.

în drum spre casă, în dreptul clădirii de atunci a primăriei oraşului (recent am constatat că a fost demolată), la vreo 100 de m depărtare de liceu, am fost brusc abordat de un bărbat în civil: „Domnule Rădulescu, tovarăşul comandant vă aşteaptă la Securitate pentru o discuție!" între timp, de cealaltă parte, fără să-mi dau seama, apăruse Tivilichi, în uniformă. Am înțeles. Eram practic arestat.

A fost un destin

t în dreapta şi în stânga, cu speranța de a-mi întâlni privirea cu vreun reo cunoştință căreia să-i dau de înțeles că eram dus sub escortă la Sperasem ca în acest fel să-mi avertizez nevasta. Deşi era aproximativ strada era plină de lume, n-am avut şansa de a fi văzut de vreun

Ca atare, am pornit-o încet pe bulevardul central, spre Miliție, flancat securişti. în spatele clădirii Miliției se afla Securitatea, într-o casă ce fi văzută din stradă.
; la destinație, cei doi m-au băgat în biroul comandantului, maiorul anu. îl ştiam din vedere, îi cunoşteam şi numele, din auzite. Avea o ^mănătoare cu cea a ocnaşilor din filmul „Mizerabilii" după romanul • Hugo. „Luați loc'.", mi-a spus ironic maiorul, dând în acelaşi timp Tivilichi să-mi golească buzunarele. O dată cu lucrurile mele pe biroul)rul Ungureanu a început să scoată din „porte feuilles" actele şi banii. buletinul de identitate şi carnetul de sindicalist. Spera să găsească ceva nițător şi... a găsit, în legitimația de sindicalist a dat peste o cruciuliță. irasem cu ani în urmă de la Mănăstirea Suzana, de pe valea Teleajenului. :ă cu ce obiecte mistice umblă un profesor căruia partidul i-a încredințat . copiilor noştri!", i s-a adresat Ungureanu, plin de el, lui Tivilichi, după aat cruciulița şi a aruncat-o la coş. Materialul din care fusese făcuta i şi ceva ceară încât, ținând-o câțiva ani între foile legitimației mele de , semnul crucii se imprimase pe acestea. Am şi acum acest carnet căci, ițiva ani de calvar, la eliberare, mi-au fost redate lucrurile personale ițe o dată ce „securiştii este cinstiți". Lipseau însă banii.
oi maiorul, după această „conversație introductivă", a trecut la „cestiune". de ai acest bule'an fals?" „Nu este fals, conține datele mele reale de stare i mi-a fost eliberat de Miliție", i-am răspuns pe un ton calm, deşi inima :ea tare. De frică. „Să vină tovarăşul căpitan..." (nu am reținut numele a), a ordonat Ungureanu unui subaltern care tocmai intrase pe uşă. Peste minute a intrat pe uşă comandantul Miliției. A dat mâna mai întâi cu îl Ungureanu apoi, văzându-mă aşezat într-un fotoliu, bine îmbrăcat şi vată la gât, şi cu mine: „Vă cunoaşteți?", a întrebat securistul-şef din ina pe căpitan, în speranța că poate mai face o mare descoperire de ultim ^nt. „Nu", i-a răspuns miliționul pe un ton foarte normal. „Dumnealui se de sub acest buletin fals", a continuat securistul-şef al Raionului, arătându-i meu de identitate, adăugând: „Să faci cercetări cine i 1-a eliberat!". înțeles, să trăiți!", a răspuns căpitanul şi a părăsit încăperea. De această nu mi-a mai întins mâna. Nici n-a mai apucat maiorul Ungureanu să-mi ă ceva şi uşa s-a deschis din nou. Era un bărbat în civil, cu o figură mai voasă decât a lui Ungureanu. „Eu am plecat", i s-a adresat civilul acestuia irmă. „A fost arestat", i-a replicat maiorul civilului, arătând cu degetul spre :. „Să fie trimis imediat!", a replicat civilul, indicând din cap direcția Ploieşti. L a închis uşa şi s-a dus. Aveam să revăd acest personaj peste câțiva ani,

nn alt context. „Du-1!", i-a ordonat Ungureanu lui Tivilichi, care s-a confor-

' *~ —-1-"1 ^in bpriul clădirii în care

se afla Miliția, dându-ma m pmn^ „----0

cu lungimea şi lățimea exact a unui pat, iar între acesta şi uşa încăperii era ioc doar pentru a da posibilitatea să stea în picioare doi deținuți. Nici vorbă de-a face cel puțin doi-trei paşi în celulă. Aşa-zisul pat avea două niveluri, adică două suprafețe de ciment, pe care se afla câte o saltea din paie tocite şi un pled murdar şi subțire, aproape străveziu. Deşi ne aflam în plină iarnă, încăperea era neîncălzită.

Când am fost băgat în această celulă, pe „patul" de jos se afla un țăran între două vârste, care tremura de frig, nu atât din cauza celui din încăpere, ci a frisoanelor care îl zguduiau. Era bolnav de gripă şi avea temperatură. Se vaită tot timpul. Am schimbat câteva vorbe cu el, după care m-am aşezat la capătul „patului", la picioarele bolnavului, el aflându-se cu capul îndreptat spre mica fereastră a celulei, pe unde pătrundea lumina zilei, dar şi frigul de afară.

După un timp s-au auzit paşi şi s-a deschis uşa, după tragerea zăvoarelor din exterior, în prag a apărut maiorul Ion Ungureanu, flancat de doi securişti îmbrăcați „în civil". Pe unul dintre ei îl ştiam din vedere. Nu 1-am văzut vreodată pe stradă umblând în uniformă, „în picioare, în poziție de drepți, banditule!", a urlat Ungureanu la mine. M-am ridicat de pe pat. Cei trei s-au uitat încruntați la mine fără să scoată un cuvânt, apoi au plecat, iar uşa celulei a fost închisă şi ferecată din nou. De-a lungul celor 11 luni de şedere în beciurile Securității am constatat că şi cu alți proaspeți arestați s-a procedat inițial ca şi în cazul meu.

Seara, afară se întunecase de mult, căci era iarnă, uşa s-a deschis din nou, iar un milițian s-a răstit la mine: „Ieşi afară!" M-a dus în curtea bine luminată din spatele clădirii Miliției şi din fața celei a Securității, unde se afla o aşa-zisă dubă, alături, în picioare, aflându-se maiorul Ungureanu. Nu era o duba „clasică",, complet închisă, fără nici o fereastră şi cu un sistem primitiv de aerisire, cu care aveam să fiu transportat în mai multe rânduri, ci o camionetă acoperită şi cu ferestre, încât puteam privi ce se petrece afară, în interiorul acesteia se mai aflau doi deținuți. După salopetele lor pline de var am dedus că sunt zidari, arestați chiar la locul de muncă. Lângă noi s-au aşezat doi milițieni, iar lângă şofer a luat loc maiorul Ungureanu. Un aşa „bandit" ca mine trebuia predat la Ploieşti chiar de către comandantul Securității din Câmpina. >•

Am străbătut oraşul. Pe „Corso" mai era ceva lume. Puțină. Prin fereastră, privind oraşul Câmpina, mi-am luat în gând rămas bun de la colegi şi prieteni şi

de la soția mea, de care eram deosebit de îngrijorat. Nu aveam de unde şti ce s-a petrecut acasă.

După vreo oră şi mai bine de mers mi-am dat seama că am intrat în Ploieşti. Câteva viraje spre străzi lăturalnice, o poartă de fier deschisă şi am început să traversăm o grădină cu flori. Din dreptul ferestrei am văzut o clădire, în interiorul căreia se puteau observa mese pregătite să-şi aştepte musafirii. „Un restaurant?", am întrebat prosteşte milițienii. „Te ducem unde ai să ai parte de borş şi vin roşu", a răspuns batjocoritor unul dintre ei. Am înțeles aluzia. Maşina a mai mers câțiva metri, apoi în marşarier a ajuns în dreptul uneia dintre intrările în clădire. A oprit în pantă, încât din maşină „bandiții" să fie duşi direct în arestul

a subsolul sediului Securității. S-a deschis uşa, milițienii au rămas pe loc, iar doi zidari sau zugravi au fost luați în primire de către un plutonier de uritate. Maiorul Ungureanu stătea în picioare, lângă uşa maşinii, şi asista la edarea bandiților", în sfârşit, s-a apropiat un al treilea plutonier, roşcovan, 3, arătând cu degetul spre mine, s-a uitat întrebător la maior. „Da, da!", ispuns acesta. Nu 1-am mai văzut de atunci pe maiorul Ungureanu. Recent dat la C.N.S.A.S. de numeroase note şi dispoziții semnate de el şi de Tivilichi. minți dacă n-aş recunoaşte că am primit cu satisfacție vestea, de la unii dnici, că bestia de Ungureanu a avut o moarte năprasnică.

La ieşirea din dubă, plutonierul roşcovan mi-a pus pe ochi „celebrii" ochelari ;ri, de fapt din tablă, m-a luat de umăr şi m-a condus, la dreapta, la stânga, ia m-a băgat într-o încăpere şi mi-a ordonat: „Dă-i jos şi aşază-te!" S-a aşezat l la o masă şi mi-a completat fişa de încarcerare. Apoi mi-a făcut percheziția poralã, despre care au scris până acum diverşi foşti deținuți politici, încât nu L intru în detalii, în timpul percheziției se auzea, foarte tare, mersul unui tor. Nu am dat importanță acestui „detaliu", fiind preocupat de ceea ce se întâmpla cu mine. După ce percheziția s-a încheiat şi m-am reîmbrăcat, :ovanul mi-a cerut şireturile pantofilor şi cureaua de la pantaloni. Noroc că sub aceştia purtam chiloți încheiați cu nasturi, încât nu aveau elastic, în caz trar, mi 1-ar fi tăiat şi confiscat, ajungând să umblu ținându-mă tot timpul de italoni, ca să nu-mi cadă chiloții.

După acest prim „ceremonial", roşcovanul mi-a pus ochelarii, m-a luat de ț şi am pornit pe un coridor. Mai întâi la stânga, apoi la dreapta şi apoi „stai loc". S-au auzit zăvoarele unei uşi. După deschiderea acesteia, rni s-au tras .elarii de pe ochi şi am văzut mai mulți bărbați stând în picioare, cu spatele e uşă. Când aceasta a fost închisă, fiind trântită cu putere, cei cu spatele spre ie, s-au întors. Erau cinci bărbați, nebărbieriți, slabi şi cu haine ponosite.

mai tânăr dintre ei, cu un fes galben pe cap, purtând un pulover lăbărțat, a întins mâna: „Sunt inginerul Florin Neagoe, de la Uzina l Mai, nu sunt mbru al vreunui partid politic, permiteți-mi să vă prezint colegii: părintele eorghe Diță şi domnul «nea Gheorghe». Dumnealor reprezintă, la noi în ilâ, «Garda de Fier». Apoi domnul inginer, arătând spre un țăran între două ste căruia i-a pronunțat şi numele, dar pe care eu, după mai bine de patruzeci ani 1-am uitat, reprezintă Partidul Național "țărănesc, iar dumnealui (a pronun-un alt nume de care iar nu-mi mai amintesc) este averescan". „E adevărat, ăspuns acesta, tot țăran şi foarte în vârstă, dar nu mai am şef, a murit în '8". „Dumneavoastră ce partid reprezentați?", m-a întrebat apoi inginerul, m făcut parte, în trecut, din tineretul liberal", am răspuns eu cu timiditate şi frica în sân. „în acest caz, a continuat inginerul pe un ton glumeț, avem acum :elulă, cu o singură excepție, reprezentanții tuturor partidelor". Motorul pe e îl auzisem mai întâi în camera în care mi se făcuse percheziția continua să ârgă. „Să nu vă fie frică, aici nu se bate", mi s-a adresat, de această dată preotul, îte a fost sincer. Atunci. Nici unul dintre cei din celulă nu fusese bătut. Avea, acul, să constate pe propria-i piele că se înşelase. De fapt, sunetele motorului

care se auzeau erau ale unui ventilator, în zorii zilei i se dădea drumul pentru aerisirea coridoarelor. Când pornea din nou, mai ales seara sau noaptea, scopul era ca zgomotul produs să acopere urletele celor torturați.

De fiecare dată când într-o celulă era introdus un nou arestat, vizeta funcționa neîncetat pentru a se raporta superiorilor primele reacții ale deținutului, în uşa metalica a celulei se găsea un mic orificiu care se deschidea şi se închidea din afară, fără a se auzi nici cel mai mic zgomot. Când vizeta era închisă orificiul era acoperit cu o plăcuță metalică. Pentru observarea deținuților, paznicul de pe coridor crăpa sau deschidea complet orificiul şi privea printr-o sticlă (cred că era chiar o mică lupă) ceea ce se petrece în interiorul celulei. Mişcările paznicilor nu puteau fi auzite, căci purtau în picioare papuci din pâslă. Deasupra vizetei era o ferestruică a cărei uşiță, tot din metal, o deschidea paznicul doar când avea ceva de comunicat vreunui deținut sau pentru a dă celor din celulă gamelele cu mâncare.

După ce am mai schimbat câteva vorbe cu noii mei colegi, ferestruica s-a deschis, iar paznicul a anunțat „stingerea". Repede, „colegii" au tras de sub unul dintre paturi o saltea de paie. Au întins-o pe jos, pe ciment, au pus un cearşaf, o pătură plină de praf şi o pernă. Celula, în formă de dreptunghi, avea de o parte şi de alta a laturilor lungi câte un pat. Evident, tot din ciment. Cum fuseseră până

la venirea mea, cinci într-o celulă, dormiseră, până atunci, câte doi într-un pat, iar unul pe jos. Acum ajunseseră doi şi pe salteaua de pe jos. Fiind nou venit, unul dintre colegi a fost amabil şi mi-a cedat locul său din pat şi s-a culcat lângă cel căruia îi venise rândul să doarmă pe jos.

Se anunțase „stingerea", dar nu a fost stins şi becul de deasupra uşii. Acesta ardea în continuare pentru a ne fi observate mişcările şi în timpul nopții. M-am culcat alături de inginerul Neagoe. Toți „colegii" au adormit în câteva minute. Eu, deşi eram frânt de oboseală, am rămas treaz aproape toată noaptea. La un moment dat s-a deschis amintita ferestruică, iar paznicul mi-a şoptit: „mâinile pe pătură". Conform regulamentului, deținuții erau obligați să doarmă doar pe spate şi cu mâinile peste pătură, încât paznicii, prin vizetă, să se asigure că cei pe care îi supravegheau zi şi noapte nu încearcă să se sinucidă sau să întreprindă vreun act preparatoriu, în fine, să nu comunice cu cei din celula vecină, bătând în zid, pe sub pătură. După o noapte nedormită a venit şi „deşteptarea" la 5 dimineața, oră de la care locatarii celulelor trebuiau să stea fie aşezați pe marginea patului, fără a avea voie să se sprijine eventual de zid, fie în picioare, cu permisiunea de-ă face câțiva paşi între fereastră şi uşă.

La anunțarea „deşteptării" trebuia să sari ca un automat din pat, să-1 pui în ordine şi să treci la „toaletă". Fiecare celulă avea o nişă în care se afla un closet turcesc, un robinet la care dădeai drumul la apă rece să te speli pe mâini şi pe față şi un duş ce se folosea şi pentru eliminarea excrementelor. După ce-ți făceai nevoile, te spălai cu mâna la fund, apoi îți spalai mâinile cu o ciozvârtă de săpun. Urmă spălarea, de către unul dintre deținuți, a podelei, care era tot din ciment.

Odată „programul" de dimineață încheiat, urma „micul dejun": o spălătură caldă din năut, un cubuleț de marmeladă acră şi 250 gr pâine. Rația de pâine era pentru întreaga zi.

A fost u n destin

După ce m-am supus „programului" am început să plâng privind spre astra care se afla aproape de tavan, având în față gratii şi, în plus, o plasă iârmă. Nu frica mi-a provocat plânsul, ci gândul că aveam să stau după ii, despărțit de cei dragi, timp de zece ani. îmi cunoşteam sentința spre sebire de ceilalți care, anchetați, sperau totuşi fie că vor fi eliberați curând, siderându-se nevinovați, fie că vor scăpa cu o pedeapsă mică. Eu ştiam câți urma să stau după gratii, dar nu am spus colegilor de celulă, susținând că, fără faptului de a fi făcut parte din tineretul liberal, n-am întreprins nimic ce l putut conduce la arestarea mea. Părintele Diță s-a aşezat lângă mine şi a •rcat să-mi dea curaj: „Nu mai plânge, Dumnezeu o să te ajute, ca şi pe noi

Curând vom fi liberi. Nu mai durează mult. Comuniştii se tem, le este î, de aceea au început să facă din nou arestări masive dar, până la urmă, cei iaşi afară tot o să-i răstoarne de la putere". Apoi a şoptit o rugăciune, ându-1 pe Dumnezeu să mă ajute. Mi-a făcut apoi şi un scurt instructaj: nu foloseşti vreodată cuvântul «legături» şi să fii atent înainte de a semna cesul-verbal de interogatoriu. La început anchetatorul te va întreba ce prieteni

colegi ai. Va trebui să spui pe câte unul, căci n-ai trăit afară într-o totală are. Anchetatorul n-o să scrie că eşti în relații amicale cu unul sau cu altul, are i-ai declarat, o să introducă în propriul dumitale răspuns că eşti «în legătură» aceştia. Iar «legătura» conduce la organizație subversivă. Nu pronunța ântul «legătură», iar dacă anchetatorul ți-1 introduce în text, refuză să semnezi".

Pe vremea când mă aflam încă la Breaza mai fusesem instruit asupra iportamentului pe care să-1 am în timpul anchetei, dacă Securitatea ar ajunge na aresteze. Primul meu instructor a fost amicul meu, profesorul Florin rgescu. Acesta m-a sfătuit ca la întrebările anchetatorului să nu tac, să răspund mai detaliat la întrebare, dar ce vreau eu şi nu ce vrea el, să vorbesc cât mai It şi, astfel, să-1 induc în eroare. „Tot timpul să te gândeşti că tu eşti inteligent, :ând anchetatorul este un tâmpit, încât prin vorbe ticluite îl poți induce uşor îroare. Tăcerea, contrazicerea directă a anchetatorului sau bâlbâială în tunsuri conduc în final la bătaie sau tortură", a conchis Murgescu în sfaturile :are mi le dăduse. El ştia toate acestea din proprie experiență. Fusese şi el hetat, dar nu de Securitate, ci de Siguranță, în vremea dictaturii lui Carol II. ese legionar, ca şi vărul său primar, Costin Murgescu, cunoscutul economist cademician comunist.

Ajuns în beciurile de la Ploieşti ale lui Ştrul, am ținut seama de ambele ructaje primite şi m-am comportat ca atare. Mai ales sfaturile lui Murgescu au servit.

După pregătirile prealabile pentru anchetă, fotografierea din față şi profil, rea amprentelor digitale şi aşa-zisa vizită medicală, a sosit şi ziua primei Iniri cu anchetatorul, în cursul dimineții, s-a deschis ferestruica de la uşa :alică şi a apărut mutra unui „caraliu" care a şoptit cuvântul „Rădulescu" şi a întins ochelarii negri, învățasem să mi-i aşez, căci atât la fotograf, cât şi la iic tot cu ochelari fusesem dus. S-a auzit apoi tragerea zăvorului, ceilalți din ilă s-au ridicat în picioare, cu spatele la uşă, şi „caraliul" m-a scos.

în întregul sistem carceral de atunci, subofițerii de Securitate care conduceau deținuții la anchetă sau supravegheau celulele fuseseră porecliți „caralii", cuvânt inventat de la verbul „a căra". Cel puțin în „infernul" lui Ştrul, pe care 1-am cunoscut eu, erau doar două categorii de caralii. Prima era alcătuită din cei care luau în primire arestații, îi duceau în celule, îi scoteau de acolo şi-i

conduceau la anchetă, în camera de tortură, la medic sau la aşa-zisul frizer. Aceştia erau caralii propriu-zişi. Cum nu li se cunoştea numele, deținuții le puseseră porecle: „Păsărilă", fiindcă era foarte înalt, „Câinele Roşu", roşcovanul pistruiat, primul cu care avusesem de-a face şi care, mi-am dat seama ulterior, avea şi părul de culoarea morcovului, „Țiganul", căci era într-adevăr țigan. Acesta din urmă era cel mai crud. Era poreclit de cei din celula mea şi „Eisenhower", deoarece în primul drum spre celulă al noilor arestați le tot dădea acestora câte un picior în fund, şoptindu-le: „Eisenhower, Adenauer, o să te saturi de ei, banditule!"

Cea de-a două categorie de caralii era alcătuită din paznicii propriu-zişi de pe coridoarele cu celule care supravegheau deținuții permanent prin vizete şi le dădeau castroanele cu mâncare, când cu arpacaş, când cu varză său, în rare ocazii, cu o aşa-zisă iahnie de fasole, o zeamă în care mai pluteau şi ceva boabe. Pe coridorul unde se afla celula unde fusesem băgat erau trei, fiecare „lucrând" prin rotație, câte opt ore. Primul era „Mutul", căci nu scotea vreodată nici măcar un cuvânt, era cel mai vigilent în urmărirea noastră prin vizeta pe care o crăpa doar. Cum te prindea că ai ațipit, deschidea ferestruica, se uita urât şi-ți făcea semn să stai în picioare, drept pedeapsă, până ce reapărea la ferestruică şi-ți dădea de înțeles că te poți reaşeza la marginea patului, în schimb, era foarte amabil în a-ți oferi foc dacă erai cu o țigară stinsă în gură. Cum te observa prin vizetă, o deschidea complet şi pe gâurică apărea un chibrit aprins. Al doilea paznic era poreclit „Dinte de aur", căci avea unul în gură. Al treilea era alintat de noi, poreclindu-1 Ionică, fiindcă era cel mai omenos. Mai vorbea cu noi pe ferestruica de la uşă când era singur pe coridor, ne punea în gamele ceva mai multă mâncare şi nu ne supraveghea prin vizetă. Când era Ionică de serviciu pe coridor eram liniştiți. Puteam ațipi cu capul pe masă sau sprijiniți de perete. Ionică devenea şi el vigilent când apăreau caralii pentru dusul arestaților la anchetă. Şef peste toți caralii era comandantul arestului, un căpitan. El punea în aplicare în beci ceea ce se hotăra sus în birouri. Atunci nu-i cunoşteam numele. In celulele prin care am trecut nu am găsit vreun deținut care să bănuiască măcar cum se numea. Acum eu ştiu, din dosarele Securității pe care le-am studiat. Era căpitanul Nicolescu Gheorghe. Un criminal, ca şi toți ceilalți amintiți de mine până acum, la care voi mai adăuga pe parcursul depanării amintirilor mele, încă multe alte nume. O fi devenit şi Nicolescu, că şi Tivilichi, colonel, mâncând o pensie grasă de la actualul „Stat de Drept" pentru faptul de a fi fost o piesă a mecanismului terorii ce s-a numit „Securitatea Poporului".

După câteva zile de aşteptare, în infernul din subsolul Securității, pus la punct de căpitanul Nicolescu Gheorghe, într-o dimineață a apărut la vizetă

„Păsărilă", a deschis ferestruica din uşa celulei, cu degetul m-a indicat pe mine şi mi-a dat ochelarii negri. Apoi a deschis uşa şi m-a dus într-o încăpere,

A. fast un dp.Kt.in ^ i

rdonându-mi: „Dă-i jos!" în fața mea, aşezat la o masă, se afla un)cotenent-major în uniformă, având o mutră ordinară. M-a pus să mă aşez la o Iță masă, pusă în cealaltă parte a încăperii. Foarte sigur pe el, mi-a pus în față copie după sentința din 1948 prin care fusesem condamnat la 10 ani temniță rea. Am mimat o mare surprindere. El a reacționat întinzându-mi o coală albă e hârtie, adăugând zeflemitor: „Ai posibilitatea de-a face recurs". Eu am luat xul, 1-am înmuiat în călimara de pe masă şi am redactat, după cum m-am riceput, o cerere de recurs, invocând faptul că nu ştiam că fusesem condamnat.]u aceeaşi „flegmă" cu care mi-a dat coala de hârtie mi-a şi luat-o. Dintr-o astă experiență ştia el că nimeni nu va ține seama de cererea mea căci, con-)rm obiceiului, el devenise stăpânul meu şi eu sclavul lui. Avea să se înşele, ar pe moment nici el, nici eu nu aveam de unde şti cum se vor petrece evenimentele.

Odată formalitatea cu cererea de recurs încheiată, anchetatorul a apăsat pe n buton, în încăpere a apărut „Păsărilă" căruia i-a ordonat: „Du-1!"

După câteva zile de aşteptare, a început ancheta propriu-zisă. Cel puțin din ropria-mi experiență şi din cea a colegilor mei de celulă, securiştii aveau un iceput standard de anchetă, în vederea întocmirii, sub semnătura celui intero-at, a trecutului său politic: apartenența la vreun partid politic în trecut şi ventuale funcții avute în cadrul acestuia (după caz, o luau clin perioada inter-elică), „legături" cu diverşi amici politici până în momentul arestării, gradul vut în armată, evident, pe frontul de răsărit, averea în trecut şi în prezent ş.a. ortretul trebuia să fie, până la urmă, astfel întocmit încât în viitorul act de cuzare să se sublinieze că „nu întâmplător" cel anchetat a săvârşit „infracțiunea" e care avea să i-o pună în cârcă anchetatorul, ci datorită faptului că din întregul au trecut rezultă că a fost „un înrăit duşman al clasei muncitoare" şi, ca atare, i al „regimului democrat popular" impus de „masele dezrobite".

Mulți dintre cei anchetați răspundeau fără ocolişuri în această primă fază e anchetă, fiind convinşi că trecutul lor nu are vreo importanță pentru ventualele viitoare învinuiri ale anchetatorului, în plus, mai toți erau convinşi a Securitatea „ştie tot", ceea ce anchetatorii repetau cu obstinație, adăugând e fiecare dată că vor să constate doar sinceritatea celui interogat, ceea ce era u totul sau parțial fals. Eu n-am procedat ca majoritatea celor anchetați, fiind 3nvins că orice detaliu din trecut contează, cu atât mai mult cu cât era evident a în următoarea fază a anchetei se va ajunge la cei care ştiau sau m-au ajutat să \ă feresc de

arestare timp de 11 ani. Era o datorie a mea să-i protejez. Nu-i mai uțin adevărat că, spre deosebire de alții, arestarea nu m-a luat prin surprindere, a a mai şi întârziat, după ce fusesem avertizat, încât aveam un plan detaliat ce ă spun, ce să ascund, dacă este posibil, neuitând nici o clipă amintitele sfaturi ațe de Murgescu, inclusiv cel că anchetatorul deşi se preface că ştie totul, de jpt adesea ştie foarte puțin. Ca atare, am recunoscut de la bun început că am icut parte din tineretul liberal, că am continuat să mă văd cu unii dintre colegi ană ce am fost la concursul universitar de schi. După relatarea acestor câteva ipte reale au urmat altele neadevărate, anume că în urma concursului de schi e la Predeal m-am îmbolnăvit de plămâni, iar după o anumită ameliorare

mi s-a recomandat o lungă cură la aer curat, ceea ce a constituit motivul stabilirii mele la familia Marinescu din Breaza. Singura pe care am sacrificat-o, căci în caz contrar întregul meu eşafodaj de amestec al unor adevăruri cu neadevăruri s-ar fi năruit, a fost săraca mama. Am declarat că, pe când eram în convalescență, mama mi-a comunicat speriată că fusesem într-o noapte căutat de către agenți ai fostei Siguranțe şi că nimeni altcineva în afara părinților mei nu a ştiut acest fapt. Am sperat că securiştii nu ştiau chiar totul şi prin declararea unor fapte reale şi ascunderea altora voi reuşi, măcar în parte, să-i duc de nas. Atunci speram, acum, după ce mi-am văzut dosarul la C.N.S.A.S., afirm că socoteala pe care mi-o făcusem a fost corectă. O seamă de neadevăruri afirmate de mine în timpul anchetei se aflau în „dosarul operativ" al Securității drept informații culese de securişti. Am declarat, de asemenea, că fusesem adoptat de fratele mamei, susținând că a făcut acest gest deoarece el nu avusese ocazia să aibă un copil şi, ținând foarte mult la mine, a dorit să mă lase moştenitor al averii sale (adopțiunea a fost făcută înainte de legea naționalizării întreprinderilor şi a caselor). Nu puteam să evit recunoaşterea adopțiunii, o dată ce aceasta rezulta din acte, iar pe ultimul meu buletin de identitate, confiscat în momentul arestării, la rubrica „fiul lui" figura numele tatălui meu adoptiv.

Aş putea fi acuzat că, fără să fi fost supus la bătăi sau tortură, mi-am denunțat, de la bun început, mama. Nu puteam susține că nu a venit la Breaza sa mă viziteze, când ne-au văzut o seamă de localnici plimbându-ne prin localitate şi semănăm leit unul cu celălalt. Unde mai dai că doctorul veterinar din localitate, Mihai Milicescu, originar din Targu-Jiu, o mai şi saluta, susținând că o ştia de pe vremea când el era copil. Spre norocul nostru, doctorul Milicescu o confunda ' pe mama cu bunica, pornind de la faptul că eu eram cunoscut în Breaza sub numele de Rădulescu.

în sfârşit, mi-am făcut următorul calcul: a nega că mama mă informase de a fi fost căutat în 1948 de Siguranță era o prostie, căci ar fi condus la bătăi şi tortură cu consecința altor mărturisiri agravante pentru ea: procurarea actului de naştere a unui alt Şerban Rădulescu, faptul de a fi apelat la vara ei primară, judecătoarea Mihaela Popovici, fiica generalului Lascăr, de a-mi fi legalizat o diplomă falsificată şi adevăratul motiv al adopției mele de către fratele ei. Chiar şi o eventuală recunoaştere parțială a celor menționate mai sus ar fi condus nu numai la arestarea unor rude şi prieteni ai mei, ci şi la agravarea propriei situații a mamei, dacă ar fi ajuns să fie arestată.

Pentru „tăinuire", mai ales când era vorba de părinți, pedeapsa, conform chiar a Codului penal de atunci, era mult mai uşoară decât pentru „favorizarea infractorului". Toate aceste calcule le-am făcut încă înainte de a fi fost arestat, împreună cu soția mea şi cu mama, având în față Codul penal. Deci era ceva dinainte stabilit. Ca atare, „denunțând-o" aşa-zis pe mama, o salvam în parte pe ea şi total pe ceilalți, eu asumându-mi toate celelalte infracțiuni amintite. Cred că am reuşit să-i conving atât pe anchetator, cât şi pe superiorii săi, ale căror nume le-am aflat de la alții din celulă, acestea fiind reale, după cum am constatat în dosarele studiate la C.N.S.A.S.: It-maj. Nicolae Petrescu (anchetator),

A fost un destin

313

Ditan Craiu Rizea, It.-colonel Alex Dumitrescu, locțiitor şef al colonelului Ştrul, spre care am scris în dese rânduri. Eram credibil, căci o dată ce ştiau că am ut curajul să merg timp de cinci ani la Universitate pentru cursuri, seminarii examene, n-au mai pus la îndoială că am fost capabil de a merge eu însumi la itul Popular al Raionului Nicolae Bălcescu pentru a-mi scoate actul de naştere unui alt Şerban Rădulescu, născut ca şi mine în 1929 şi să fac ulterioarele galități menționate. Aşa speram atunci, constatând că anchetatorul nu a insistat ea mult şi nici nu m-a amenințat, ca în alte cazuri, iar din dosarele cercetate de mult am constatat că atunci, în arestul Securității, nu mă înşelasem, tr-unul din documentele cercetate am constatat mențiunea că mi-am procurat tele false din cauza neglijenței emitentului.

Pe măsura avansării anchetei mi-am dat seama că toți ai mei nu fuseseră sstați, căci în caz contrar s-ar fi făcut confruntări, după cum s-ă întâmplat cu i colegi de celulă, ceea ce m-a determinat să persist în planul stabilit dinainte. Ancheta mergea încet, trecea şi câte o săptămână fără ca „Păsărilă", asenhower" sau „Câinele Roşu" să-mi întindă ochelarii, în primul rând .chetatorul, conform tipicului învățat la şcoala de securişti, o luase de la început mă tot întreba despre ceea ce făcusem pe când eram student liberal. Nu aveam ascunde, încât îi tot

răspundeam, convenabil lui, la întrebări. Nu aveam ce cunde, căci toți despre care vorbeam fuseseră condamnați în trecut şi eliberați terior, fie prin ispăşirea pedepsei, fie prin grațierea din 1955. într-o singură .estiune ajunsesem să nu ne „înțelegem". El susținea că mă angajasem de bună >ie într-o organizație subversivă, eu îl contraziceam, spunând că participasem o singură întâlnire, invitat de Laura Săulescu (de fapt, fusesem la două) şi că tâlnirea nu a avut, cât am fost eu prezent, nimic subversiv. Ancheta s-a îsfăşurat aşa-zis liniştit până într-o seară.

între timp se petrecuseră evenimente dramatice în celulă. Tot într-o seară, î când ventilatorul huruia, deşi ventilația se făcea doar dimineața, un caraliu deschis ferestruica de la uşa celulei şi i-a întins ochelarii lui Neagoe. După un Tip a fost adus înapoi bătut măr. Era livid şi gemea. Părintele Diță i-a dat jos mtalonii şi i-a pus pe fesele de culoare purpurie, observându-se în unele locuri dar urma bâtei, batistele noastre muiate în apă rece. După ce s-a mai liniştit ;-a povestit că fusese dus în sala în care funcționa motorul ventilatorului, .tins pe o masă cu fața în jos, legându-i-se mâinile şi picioarele, după care i au tras pantalonii în jos, şi după aplicarea pe fese a unei cârpe ude, cineva început să-1 ciomăgească. Nu ştia cine a fost făptaşul, căci tot timpul a avut :helarii de tablă pe ochi. Cât timp ne-a povestit, ventilatorul continua să huruie, r de pe coridor se auzeau paşi şi uşi trântite. Alții erau duşi la supliciu, gomotul ventilatorului era folosit pentru a acoperi răcnetele celor torturați. Săracul Neagoe n-a putut dormi toată noaptea din cauza durerilor. A doua , în cursul dimineții, iar a fost scos la anchetă şi s-a întors bătut. Ventilatorul isă nu a huruit. De această dată nu a mai fost dus în camera de tortură, ci la :aj, într-un birou de anchetă. Nu i s-a ordonat să-şi dea jos ochelarii, a auzit oar câteva voci care îi spuneau pe rând acelaşi lucru: „Vorbeşte!" El nu a vorbit,

după cum vroiau „vocile", şi de această dată a primit mai multe lovituri de cravaşa, exact peste locurile dureroase provocate în noaptea trecută. Până la urmă, unul dintre torționari i-a pus cravaşa în mână. „Ce să fac cu ea?", a întrebat Neagoe, zăpăcit de durere. „S-o bagi în p... mă-ti!", a răspuns o „voce", în timp ce celelalte râdeau. Apoi s-a dat ordin caraliului: „Du-1 jos!" Ce trebuia să spună Neagoe? Că în timpul liber, pe când juca rummy cu unii colegi, ingineri la aceeaşi întreprindere şi de asemenea arestați, „comentau duşmănos" criza internațională din Orientul îndepărtat, când flota americană s-a interpus între China comunistă şi insula Taiwan, împiedicând cucerirea acesteia de către armata lui Mao. Aşa-zisele „comentarii duşmănoase" trebuiau să ducă, în final, la

concluzia că unele nereguli sau întârzieri în livrarea de utilaje petroliere la Uzina 1 Mai au făcut cauzate de Neagoe şi colegii săi, dar nu întâmplător. O dată ce admiraseră flota americană, în timp ce jucau rummy, erau nişte duşmani ai lagărului socialist, iar întârzierile în livrarea de utilaj petrolier reprezentau un deliberat sabotaj. Ştrul şi călii săi urmăreau să intenteze nenorociților de ingineri un proces de subminare a economiei R.P.R. Nu le-a mers. Cu mult mai târziu am aflat de la altul, din acelaşi lot, pe când fusesem mutat într-o nouă celulă, că ancheta era pe sfârşite, dar că Ştrul şi celelalte bestii renunțaseră să-i mâi acuze de sabotaj, încadrându-i doar la „vorbărie" contra regimului, ceea ce însemna o viitoare pedeapsă cu mult mai mică.

Curând după torturarea lui Neagoe, într-o altă seară pe când din nou huruia ventilatorul, a apărut la vizetă „Câinele Roşu" şi de această dată mi-a întins mie ochelarii. Eram îngrozit de frică. Spre surprinderea mea, caraliul m-a dus în biroul obişnuit de anchetă, unde mă aştepta ca de obicei locotenentul-major N. Petrescu. Cu o privire încruntată, iar mi-a pus aceleaşi întrebări privind „organizația subversivă". Eu am negat, ca şi în trecut. El tot completa procesul-verbal de anchetă cu întrebările lui şi răspunsurile mele, apoi mi-a pus foaia în față să semnez. Am refuzat, căci în răspunsurile mele trecuse ce vroia el, adică recunoaşterea explicită că aderasem la o organizație subversivă. „Nu vrei să semnezi? Nu-i nimic, noi nu ne grăbim, dacă nu semnezi o să stai la noi până îți putrezesc oasele". Apoi a sunat şi a ordonat caraliului: „Du-1!" Ventilatorul continua să huruie. „Doamne, ajută-mă să pot rezistă!", mă rugam în gând. Caraliul nu m-a dus însă la bătaie, ci în celulă. Anchetatorul a vrut, de fapt, doar să mă intimideze. N-âm dormit toată noaptea la gândul că a doua zi sau noapte anchetatorul Petrescu o va lua de la început. Aşa s-a şi întâmplat. Nu mai ştiu dacă a doua, a treia sau a patra zi am fost din nou dus la el. Cum, potrivit unei zicale franțuzeşti, la nuit porte conseil, mă decisesem încă din noaptea cu pricina. Să semnez. Nu merita să risc o bătaie cruntă în vederea recunoaşterii unui fapt pentru care eu fusesem deja condamnat. Primisem în 1948 doar cea mai grea pedeapsă din întregul lot încât „recunoaşterea" în fața lui Petrescu nu-mi îngreuna întru nimic situația. „Cine ştie - m-am gândit atunci - poate va fi nevoie să suport bătăi pentru a nu recunoaşte în viitor că mama, nevasta, restul familiei mele şi amicii amintiți deja mă ajutaseră să mă sustrag, mai bine de un deceniu, executării sentinței". „Te-ai hotărât să spui adevărul? Semnezi?",

A fost un destin

i întrebat Petrescu. „Da", am răspuns şi mi-am pus semnătura pe foaia de ;rogatoriu gata scrisă. Era încântat şi m-a trimis înapoi în celulă.

M-a lăsat în pace un timp îndelungat. Presupuneam că între timp se mai mgeau informații. Aşa s-a şi întâmplat, după cum am constatat de curând, ;etându-mi dosarul. Atunci nu aveam de unde să ştiu că toate informațiile ese de la Breaza nu mă incriminau cu nimic. Securiştii nu reuşeau să dea de cap de fir de la care să pornească, încât restul să-1 scoată de la mine, unetul „ventilatorului". Dimpotrivă. De curând, am găsit în dosar un răspuns > cerere a lui Ştrul de a continua investigațiile, că numita Voitec Măria (deci Mira) nu domiciliază în Breaza. O fi fost Ştrul un obsedat, lăsându-mă liber

de zile, că prin mine să dea de inexistentul spion german Remark Fior, după n am amintit în capitolul precedent, era un torționar sălbatic, după cum uită din filmul „Memorialul durerii", realizat după 1989 de doamna Lucia ssu-Longin sau din cartea doamnei Doina Jelea, intitulată Lexiconul negru, - tâmpit nu era. Numele de Voitec i-o fi spus ceva, chiar dacă fusese fals 3rmat de către „ciripitorii" din Breaza că persoana cu pricina s-ar fi numit iria şi nu Mira. De fata unui înalt demnitar nu te poți atinge fără aprobare de Gheorghiu-Dej, iar Ştefan Voitec, în acea perioadă, nu mai era în dizgrație îcum fusese în ultimii ani de domnie la Moscova a lui Stalin, ci începea să fie it în sus. Pentru Gheorghiu-Dej, cât şi ulterior pentru Ceauşescu, Ştefan Voitec necesar pentru a dovedi Occidentului că regimul din România avea tangențe social-democrația.

Ştrul şi subalternii săi erau convinşi ca mă pot ține la ei cât doresc deoarece •erea mea de recurs va fi respinsă, precum se întâmplase în majoritatea /ârşitoare a cazurilor. Curând ancheta devenise haotică. Au încercat, la un >ment dat, să mă întrebe despre femei. Eră unul din mijloacele clasice ale ruritații de a obține informații. „Ce femei ai cunoscut şi pe care le-ai regulat?", a întrebat Petrescu într-o bună zi. Eu i-am răspuns prompt şi în stilul întrebării: s nevastă-mea". „Las-o pe asta, altele!", a insistat el. „Domnule anchetator, nt însurat de aproape cinci ani şi îmi iubesc soția", i-am răspuns cu convingere, ndu-mi în acelaşi timp lacrimile, „înainte de a te însura, la Breaza", a insistat „Păi, la Breaza am fost cuminte, credeți-mă". „Minți". „Nu mint. în primul id, ştiindu-mă urmărit de Securitate eram interesat să trec cât mai neobservat, nu se bârfească despre mine şi, în al doilea rând, brezencele care veneau la minul Cultural îmi făceau silă fiindcă puțeau". Pe moment răspunsul meu 1-â >cat, apoi şi-a revenit şi a continuat în acelaşi stil: „Nu mă enerva, banditule, •ți fac curul zebră!". Nu mi 1-a făcut, ci a chemat caraliul să mă ducă în celulă, ci n-a mai insistat cu prilejul altor „întrevederi".

Ce mă intriga era faptul că despre nevasta mea nu a făcut vreo aluzie :iodată. Până să-mi văd dosarul nu mi-aş fi închipuit că şi în aşa-zisa căutare devărului, securiştii erau influențați de ceea ce învățaseră la marxism-leninism.

ceea ce o privea pe Ioana am găsit până şi informaţiile culese după arestarea ;a că este de „origine sănătoasă", că din acest motiv a avut o influenţă benefică upra mea şi că mama ei, inclusiv rudele acesteia, sunt rusoaice. Despre Mitiță

Constantinescu, cu care mi se tot lauda Ioana, nici un cuvânt. Unde dai, că până la urmă şi acesta, oportunist cum a fost toată viaţa, se dăduse cu comuniştii şi a fost pus de către aceştia, drept firmă, cu scopul manipulării populației, în postul de preşedinte al Partidului Național Popular care până la autodizolvarea sa în 1949 fusese un satelit al P.C.R., conducătorul de facto fiind comunistul Petre Constantinescu-Iaşi.

Poate greşesc în concluziile mele, dar n-am putut găsi o altă explicație care să-i determine pe superiorii anchetatorului meu să nu-i intereseze Ioana, tocmai ea care mă ajutase în procesul legat de buletinul meu fals şi ulterior de procurarea celui de-al doilea, care nu era nici el întru totul corect, o dată ce nu figura şi numele de Zoner. Anchetatorul nu mă întreba despre Ioana, iar eu eram mulțumit că nu mă obligă să vorbesc despre ea. Am amintit-o o singură dată, făcând de fapt o gafă, cu prilejul „convorbirii distinse" despre femei. A fost şi el o dată sincer spunându-mi că vrea să mă audă vorbind despre „alte femei", nu despre nevastă. Poate că în planul lui Ştrul şi al locțiitorului său în a da ordine cine să fie torturat nu sosise încă momentul de a mă anchetă despre Ioana. „Noi nu ne grăbim", era o expresie dragă securiştilor anchetatori, pe care o repetau adesea anchetaților şi, după cum am constatat atât în cazul meu, cât şi al colegilor de celulă, nici nu se grăbeau. Era şi aceasta o tactică, căci până la urmă unii, bătuți sau nu, din cauză atmosferei zilnice de infern şi a ideii că ar putea ajunge, eventual, pe masa de tortură, declarau până la urmă ce vroiau anchetatorii, ca să fie mai repede trimişi la proces şi să scape de arestul Securității. Cu toții ne închipuiam că la temniță este mai bine, astfel încât, atunci când un coleg din celulă revenea de la anchetă cu zâmbetul pe buze, ştiam că interogatoriile au luat sfârşit şi că va pleca curând la proces, într-o asemenea zi în celulă era o atmosferă de bucurie. Eram nişte naivi. Nu ne închipuiam ce ne aşteaptă în continuare.

în ceea ce îi priveşte pe securiştii care se ocupau cu anchetarea mea, lipsa lor de a se grăbi le-a fost contraproductivă, iar când au aflat că trebuie să se grăbească nu au mai avut timpul necesar. Dar despre toate acestea la momentul potrivit.

între timp se mai petrecuseră evenimente înspăimântătoare în celula în care mă aflam, într-o seară, părintele Gheorghe Diță, cel care mi-a dat tot timpul

curaj, cel care a rostit o rugăciune pentru mine în ziua în care împlinisem 30 de ani, s-a întors de la aşa-zisa anchetă, bătut la fel de barbar ca şi în trecut inginerul Neagoe. A doua zi 1-au luat iar, dar nu 1-au dus în biroul de anchetă, ci în camera de tortură, în poziția ghemuit, un drug i-a fost trecut pe sub genunchi, iar gleznele şi mâinile i-au fost în aşa fel legate încât cu ajutorul unui scripete ajunsese cu capul în jos şi cu tălpile picioarelor în sus. în timp ce era ridicat cu scripetele o „voce" se tot lăuda că are o mare poftă să bată. Până la urmă părintele Diță nu a mai fost bătut, ci dus înapoi în celulă. Livid. Probabil că „cedase". Nu ne-a dat vreun alt detaliu. Ştiu doar că, printre altele, era anchetat în legătură cu preotul-călugâr Valeriu Anania (actualul episcop Bartolomeu al Clujului, Vadului şi Feleacului), fost legionar, ca şi părintele Diță, aflat într-o altă celulă a arestului Securității din Ploieşti.

Scurtă vreme după acest episod, părintele Diță ă fost scos într-o dimineață din celulă. Noi credeam că a fost dus din nou „la anchetă". N-a fost aşa. După

A fost un destin

317

i prânzului s-a reîntors cu un anteriu negru deasupra hainelor uzate, ca şi ale astre, pe care le purta în celulă. Fusese la proces, nu la al său, ci în calitate de ,rtor al acuzării, în cel al „lotului" Valeriu Anania.

Din proprie experiență, dar şi din studiile pe care le-am întreprins în ultimii :e ani, am constatat că Securitatea organiza adesea procese de mare rezonanță, jurul unuia sau mai multor personaje bine cunoscute ale „vechii" societăți nâneşti (foşti demnitari, oameni politici, reprezentanți ai marii industrii şi ante din trecut, intelectuali de marcă, prelați), care erau urmate de altele ce sau în centru martorii acuzării din primele. Depozițiile martorilor acuzării i „marile procese" deveneau ulterior capete de acuzare în cele care urmau.

Nu ştiu cine a mai făcut parte din „lotul Anania". Din puținele informații care ni le-a dat părintele Diță, inculpații erau acuzați de „crimă de uneltire", calitatea lor de foşti legionari. Oricum, atât principalul condamnat, Valeriu ania (25 de ani muncă silnică, informație deținută de mine recent, în urma dierii decretelor de grațiere din 1964), cât şi cel puțin unul dintre martorii izării, părintele Gheorghe Diță, care a stat cu mine în celulă timp de un an, fost în trecut legionari. La proces Securitatea le-a pus anteriul pe ei încât, n ei, să compromită Biserica Ortodoxă.

în lunile precedente acestui proces, cât şi după, „ventilatorul" ajunsese să ruie la lăsatul nopții foarte des. Deci smulgerea sub tortură de „mărturii"

o practică obişnuită. Ce m-a mirat a fost faptul că, o dată ce ajunseserăm să ?m şi noi în celulă doi cărora li se aplicaseră asemenea tratamente barbare, .

auzit, tot de la cei care mă asiguraseră inițial că anchetații nu sunt bătuți, gresia „ a fi dus la moară". Astfel fusese poreclită camera de tortură de către din celulele de la subsolul clădirii Securității din Ploieşti, din cauza huruitului intitului ventilator. Ca atare, „colegii" din celulă, care mă primiseră între ei noaptea de 18 februarie 1959, au vrut doar să mă încurajeze când mi-au spus „nu se bate".

Când „moara" funcționa în cursul serii sau al nopții, toți arestații din celule râu în panică. Se ciuleau urechile, se urmăreau paşii caraliilor, fiecare nutrind ;ranța ca aceştia să nu se oprească în fața celulei în care se afla. Ştiau şi „regizorii irii" din birourile de la etaj de panica noastră, încât atâta vreme cât huruia itilatorul, „vizeta" de la uşa celulelor funcționa din plin, dar cu discreție. >m continuu observați pentru a se şti cum reacționează fiecare dintre noi la zul ventilatorului şi al gemetelor celor care erau aduşi înapoi de la „moară", ie ne studia? Nu aveam de unde să ştiu. Paznicii de pe coridoare pentru a inta apoi un raport superiorilor? Nu cred. Nu erau în stare de aşa ceva. =d că cel'puțin o parte dintre cei aflați în celule erau studiați prin vizetă de jpriii lor anchetatori pentru a le studia reacțiile o dată ce toți din spatele lor metalice ferecate ştiau că, atâta vreme cât se aude „moara", se bate.

De când inginerul Neagoe şi părintele Diță trecuseră pe la „moară", cum zeam seara ventilatorul, mă apuca o frică îngrozitoare, îmi impuneam însă titudine degajată, provocam pe unul dintre „colegii" de celulă la o discuție, rbeam în special eu încât să par celor care se uitau prin vizetă la noi că sunt ur pe mine sau că nu dau atenție la ceea ce se petrece „la moară".

i Şerban Rădulescu-Zoner

Până la urmă, rămăsesem singurul nebătut dintre cei care ne aflam în celulă. Ceilalți „colocatari" n-au trecut, ce-i drept, pe la „moară", dar au fost bătuți mai „uşor" de către anchetatori în birouri. Fostul primar țărănist dintr-un sat, al cărui nume 1-am uitat, s-a reîntors de câteva ori de la anchetă cu părul răvăşit şi obrajii înroşiți de palme. Nu ne povestea nimic de câte ori era adus de la anchetă, decât că, pentru faptul de a se fi dus de câteva ori în Bărăgan, unde avea domiciliu obligatoriu profesorul Cezar Spineanu, între cele două arestări ale acestuia, aducându-i ouă, o găină şi 100 lei, era acuzat de anchetator de a fi făcut parte dintr-o organizație național-țărănistă subversivă, condusă de cel menționat mai sus. Cezar Spineanu, un celebru profesor de matematică la Colegiul Militar „Nicolae Filipescu" de la Mănăstirea Dealu, fusese, până la scoaterea P.N.Ț. în afara legii de către comuniști, şi şeful organizației țărăniste din județul Dâmbovița.

„Nea Gheorghe", amintitul fierar dintr-un sat, un fost legionar, scos la „doctor", ne-a mărturisit ulterior că i-a spus acestuia că se simte rău deoarece primise „o corecție". I-a mai scăpat odată o vorbă, anume că anchetatorul său, căpitanul Rus, avea în permanență în biroul său o sabie, un bici şi o cravaşa, în fine, până şi septuagenarul țăran din Cislău, aşa-zisul averescan, primise câteva lovituri pe palme cu o riglă, precum procedaseră unii învățători de pe vremea copilăriei mele. O expresie comună tuturor anchetatorilor înainte de a trece la fapte sau doar pentru intimidarea celui anchetat era: „Dacă nu recunoşti adevărul am să te bat până ce ai să spui şi laptele supt de la mă-ta", după care urmau o serie de înjurături dintre cele mai ordinare.

Cu mine, locotenentul-major N. Petrescu, care îşi însoțea numele şi gradul cu titulatura „anchetator penal de Securitate", s-a purtat aşa-zis cu mănuşi. în afara episodului în care mă amenințase că-mi „face curul zebră" şi a unei alte întâmplări, când „în treacăt" mi-a atras atenția că „la noi se mai foloseşte uneori şi ciomagul", el nu m-a agresat. Eu eram convins că răspunzându-i întotdeauna la întrebări, dându-i impresia că sunt sincer sau tâmpit, fără a spune însă vreodată ce aveam de ascuns, îl prosteam eu pe el. S-ar putea ca tactica mea să fi avut unele rezultate în prelungirea anchetei, în culegerea de noi informații, ceea ce am şi constatat recent, după consultarea dosarelor la C.N.S.A.S. Dar faptele hotărâtoare care m-au salvat de a nu ajunge la „moară" s-au petrecut nu la Securitatea din Ploieşti, ci „afară", la Bucureşti. Aveam să aflu când am fost dus prima oară la Tribunalul Militar. Dar până atunci mai aveau să treacă câteva luni bune. Despre modul în care îmi procurasem acte false se lămuriseră, mai bine zis reuşisem să-i păcălesc, asumându-mi întreaga răspundere, încât nimeni nu a avut de suferit din cauza mea. De altfel, din dosarele cercetate de mine recent rezultă că „tovarăşii" luaseră drept adevărate declarațiile mele false. Eram tot mai rar dus în fața anchetatorului care îmi punea întrebări piezişe, în speranța de a se lega de vreun răspuns de-al meu de la care să pornească noi interogatorii şi învinuiri. Mi-am dat seama că bâjbâiau şi nu-mi puteam explica ce se petrece. Un singur interogatoriu scurt m-a făcut să nu dorm o noapte întreagă. Pe lângă „obişnuitul" It.-major N. Petrescu mai era un anchetator

A fost un destin

ivii care, fulgerându-mă din priviri, m-a întrebat ce legături am cu spionul nan Remark Fior, care operează la Bistrița. Am rămas „tablou". Nu auzisem iată mea de acest nume. Probabil că şi-a dat şi el seama din reacția mea şi răspunsul dat că aud pentru prima oară acest nume. Tipul în civil n-a mai stat. în schimb, ajuns din nou în celulă, am început să mă perpelesc, să am ie fel de gânduri

negre: „O să mă ducă la «moară», o să mă bată, o să mă ge să recunosc că am legături cu un spion german de care nu auzisem în a mea". Mă şi vedeam acuzat de înaltă trădare şi dus în fața plutonului de :uție. N-am putut închide ochii toată noaptea, în zori m-a ajutat Dumnezeu cap de această obsesie. Dintr-o dată mi s-a luminat mintea. Remark Fior : numele scris pe dos al prietenului meu din Bistrița, Rolf Kramer. îmi sesem aminte de menționata scrisoare. M-am liniştit şi mi-am făcut repede plan de apărare. Voi nega în continuare că ştiu ceva. Dacă mă vor duce în iera de tortură, înainte de începerea acesteia voi „recunoaşte" tot ce vor ii: că îl cunosc pe Rernark Fior, că este spion, că m-a racolat etc., etc. Odată îs în fața Tribunalului Militar, mă gândeam în continuare, voi dovedi că nark Fior nu există decât în imaginația anchetatorilor, realitatea fiind cu îl alta. Pe măsura ce ă trecut timpul, m-ăm liniştit cu adevărat căci, în cursul ;lor chemări la anchetă, tipul în civil n-a mai apărut, iar eu nu am mai fost sdată întrebat despre „legături" cu un spion german. De-abia după studierea ?ntă a dosarelor mele mi-am dat seama că Remark Fior fusese ideea fixă a Ştrul care mă urmărise ani de zile în speranța de a descoperi prin mine un)n german, eventual o rețea, întâlnirea cu „civilul" care mă fulgerase cu area fusese o ultimă încercare, ce a eşuat. De altfel, „cazul" meu avea să-i multă bătaie de cap lui Ştrul, de altă natură, încât a fost nevoit să abandoneze Ba sa fixă cu Remark Fior.

într-o altă zi a avut loc un interogatoriu care, în amărăciunea mea combinată •ori cu frică, m-a distrat de la bun început. „Spune-mi ce şti despre cartea întărea omului»", mi s-a adresat anchetatorul meu obişnuit, Nicolae Petrescu. şi tovarăşul său din Câmpina, Tivilichi, urma să se prezinte şi Petrescu la men pentru a obține o diplomă de absolvent al unei şcoli, învățând o singură ie pentru fiecare materie. I-am răspuns, recunosc, nu ceea ce credeam eu, ci î ce vroia el să audă. Eu vorbeam, el scria. Ca atare, din profesor examinator mui securist, ca în cazul Tivilichi, ajunsesem meditator în stare de arest. pa ce „interogatoriul" despre „Cântarea omului" şi Tudor Arghezi s-a încheiat, hetatorul a sunat, iar la apariția caraliului a devenit din nou sever, onându-i: „Du-1!"

Era recunoscut în epocă faptul că marele poet şi incisivul pamfletist trecuse arme şi bagaje" de partea comuniştilor. Nu atât de repede precum Mihail .oveanu sau George Călinescu. în perioada inițială instaurării dictaturii roşii, ;hezi, cu pana-i măiastră, se opusese regimului instaurat de sovietici, încât ;ra sa literară din trecut fusese caracterizată în „Scânteia" de către Sorin na (1948) drept „Poezia putrefacției sau putrefacția poeziei". Era în vremea d „scribii partidului" îl considerau drept cel mai mare poet al României .temporane pe A. Toma, tatăl amintitului „demascator" de la „Scânteia".

Şerban Rădulescu-Zoner

După ce comuniştii au reuşit să-1 cumpere pe Tudor Arghezi, lozincardul în versuri de proastă calitate, A. Toma, a dispărut treptat din gazetele literare, din cursurile universitare şi manualele şcolare, iar fiul acestuia de la „Scânteia" a „uitat" de „putrefacția poeziei" lui Arghezi şi a trecut la alte „demascări", după care a plecat în Israel.

Nu era uşor pentru un scriitor din perioada „dejistă" să nu se plece în fața „poruncilor partidului", cu atât mai mult cu cât cei care îi porunceau foloseau metoda dresorilor de animale de la circ. într-o mână zahărul, iar în cealaltă biciul. Oamenii de cultură, consacrați în perioada interbelică, au avut de ales între titluri, premii, ambele gros plătite, drepturi de autor pe măsură, diverse case de creație, cea mai luxoasă fiind fostul palat regal „Pelişor" de la Sinaia, sau intrarea în anonimat, sărăcie lucie, ba chiar puşcăria. Cei mai mulți au ales „zahărul" din mâna lui loşca Chişinevschi (Roitman) şi a lui Leonte Răutu (până în 1945 se numise Lev Olegenstein), prostituându-şi talentul în ultimii ani ai vieții. Unii într-o măsură mai mare, alții într-una mai mică. Dintre cei care şi-au dat poalele peste cap a fost Tudor Arghezi. N-o făcea pentru prima oară. în primul război mondial i-a linguşit pe ocupanții germani ai României, după cel de-al doilea, pe cei sovietici, mai ales pe slugile acestora de la Bucureşti.

Recent, efectuând unele cercetări la Arhivele Naționale, am dat din întâmplare peste o scrisoare, în manuscris, semnată Tudor Arghezi. Aceasta începe în felul următor: „Scump Tovarăş Dej. V-am tot urmărit cu gândul şi cu emoția în ce ați desăvârşit şi luptând şi edificând. Departe de a vă linguşi, vă mărturisesc, leal şi drept, impresia constantă de grandios". Scrisoarea este datată 31 mai 1960, pe când închisorile şi lagărele de muncă forțată gemeau de deținuți politici, unii chiar colegi de breaslă ai poetului pe care, în aceeaşi epistolă adresată lui Gheorghiu-Dej, îi consideră, fără a-i numi, „cioclii otrăviți ai pismei şi falsei culturi". Păcat că marele Arghezi din perioada interbelică şi-a trăit ultimii ani ai vieții într-o asemenea decădere morală!

Până la urmă, principala vină nu-i aparține, deşi a avut întotdeauna tendința de a linguşi pe diverşii potentați politici ai vremurilor, ci regimului comunist al lui Gheorghiu-Dej care fie a îngenuncheat, fie a lichidat fizic elitele intelectuale din epocă.

După interogatoriul despre Arghezi şi „Cântarea omului" am fost dus din ce în ce mai rar la anchetă, evident nu din mărinimia anchetatorului, ci din cu totul alte motive pe care le voi afla după vreo două-trei luni, timp în care şi „fabrica" de smuls mărturisiri a lui Ştrul nu mai funcționa atât de des ca în trecut.

Ajunsesem la începutul anului 1960. Lipsă de material nou pentru „moară" sau torționarii primiseră ordin să se mai calmeze?

In perioada cât am stat în beciul lui Ştrul am aflat de la alții despre alte câteva loturi şi „organizații subversive", în afara celor menționate deja şi inventate în birourile de la etaj, precum cel al măicuțelor de la Mănăstirea Viforâta sau al unui mare grup de săteni de la Pucheni, arestați într-o singură noapte, având drept aşa-zis şef pe Petrescu Dumitru, poreclit „Marinarul". Aceştia, săracii, au trecut cel mai des pe la „moară", căci rezultatul anchetei

A fost un destin

321

buia să fie „insurecție". Pe când ajunsesem într-o altă celulă, mai mare, cu ;o 25-30 de deținuți, a venit într-o zi în inspecție adjunctul lui Ştrul, anume otenent-colonelul Alexandru Dumitraşcu. „Hei! După ce ai trecut pe la .oară» am constatat că începem să ne înțelegem. Cred că vei mai merge încă ață pe acolo şi o să încheiem ancheta", i s-a adresat cu nonşalanță Dumitraşcu uia dintre noii mei colegi de cameră. După „inspecție" m-am dus la cel căruia ; adresase Dumitraşcu. Mi-a spus că fusese torturat, fiind tot timpul întrebat de sunt ascunse armele, cei care puneau întrebările sugerând celui chinuit şi punsul. Până la urmă armele, după atâta chin, au apărut. De fapt, unul sau uă pistoale care, cel puțin după cele spuse mie de către deținutul cu care tuse de vorbă Dumitraşcu, fuseseră ascunse tot de securişti lângă un pod ;te Prahova, el fiind bătut barbar ca să recunoască ceea ce îi cereau autorii îstei înscenări.

Locotenent-colonelul Alexandru Dumitraşcu era în acea vreme conducătorul chetelor, torționarul şef, pe când colonelul Mauriciu Ştrul era marele a tron". Adjunctul lui Dumitraşcu era o altă mare bestie, căpitanul Craiu Rizea. namilă de țigan, cu buze groase. Pe vremea de început a „domniei" lui auşescu, pe când acesta „denunța" abuzurile Securității din trecut pentru a d în potențialul său rival, Alexandru Drăghici, am dat peste un articol în :ânteia", despre necesitatea respectării legalității socialiste. Semnatarul icolului nu era altul decât torționarul Craiu Rizea, ajuns între timp colonel şi nandant al Securității din Galați.

Cât am stat în „iadul" lui Ştrul de la Ploieşti, noi, deținuții, credeam că şef anchetelor ar fi fost un căpitan lonescu. Părintele Diță şi alții ajunseseră la 3astă concluzie falsă deoarece uneori asista la interogatorii, iar când chetatorul obişnuit nu ajungea la rezultatul scontat prelua el, timp de o şedință

1 două, ancheta, cu cravaşa în mână şi lovind până ajungea să fie satisfăcut de ;puns. Numele lui complet este Virgil lonescu. L-am găsit în dosarele cercetate mine la C.N.S.A.S., căci în 1962 aveam să am şi eu de-a face cu acest securist, r într-un alt context. Nu pot încheia această parțială înşiruire de torționari

la Securitatea din Ploieşti fără a-1 menționa pe locotenentul-major Nicolae daru. Nu exista şedință de anchetă fără înjurături dintre cele mai ordinare, Ime, pumni şi lovirea anchetatului cu capul de zid. Trimiterea la „moară" şi ;toda de torturare nu le hotărau anchetatorii de rând, ci şefii care dirijau erogatoriile: Rizea, Dumitraşcu şi Ştrul, „patronul".

înainte de a părăsi prima celulă în care stătusem aproape un an, am mai it martorul unei scene impresionante. Inginerul Florin Neagoe, cel care făcuse lintițele prezentări ale „colegilor de cameră" când fusesem băgat de „Câinele >şu" în beci, începuse să aibă crize pe care nu le pot defini, ci doar descrie, n timp în timp, mâinile şi picioarele i se mişcau dezordonat, el nefiind în ire să le controleze. După ce a fost dus la doctor zilnic a venit infirmierul, re-i făcea câte o injecție în venă. Cred că ajunsese într-o stare de dezechilibru sistemului nervos de atâtea chinuri fizice şi psihice la care fusese supus. L-am ;at bolnav când m-au luat din celulă. L-am revăzut după decenii, la unul

dintre simpozioanele anuale care au intrat în tradiția „Memorialului Sighet", ai cărui întemeietori, mentori şi organizatori sunt, în primul rând, poeta Ana Blandiana şi soțul acesteia, Romulus Rusan. Şi-au dăruit până acum zece ani din viață pentru ca prin scrisul lor dar, mai ales, prin transformarea fostei închisori din Sighetul Marmației într-un muzeu al ororilor comunismului şi al unui centru de cercetare a totalitarismului roşu, tot rnai mulți români să cunoască adevărul despre trecutul apropiat ce le-a fost ascuns timp de decenii, şi pe care, chiar şi în prezent, o seamă de oameni politici caută să-1 oculteze pentru a-şi camufla originea.

Ajuns în noua celulă, în care nu aveam să stau prea mult, atât anchetatorii, cât şi caralii mi-au dat pace. Eram lăsat să stau lungit într-un pat comun încât uneori reuşeam să mai trag şi un pui de somn peste zi. După o vreme de lâncezeală am început din nou să fiu băgat în seamă, dar nu de anchetator, ci de doctor. Răcisem destul de zdravăn, iar o zi sau două avusesem ceva temperatură. Imediat am fost tratat cu antibiotice. Nu ştiam ce să cred. într-o seară am fost dus la frizer care m-a ras şi m-a tuns. Din experiența celorlalți am înțeles ce va urma. Procesul.

Dimineața, în zori, am fost scos din celulă, băgat într-o maşină tip Land Rover, cu gratii subțiri la ferestre, şi dus la Bucureşti, la Tribunalul Militar de e strada Negru Vodă. în prezent, nici clădirea şi nici strada nu mai există, n locul lor se află marele magazin universal din Piața Unirii.

După un timp de aşteptare, într-o cameră în care se aflau şi alți deținuți, mi-a venit rândul să fiu introdus în sala de şedințe a tribunalului. Eram singur în boxa acuzaților. După identificarea inculpatului, adică a mea, s-a petrecut ceva la care nu m-aş fi aşteptat. Preşedintele completului de judecată, maiorul magistrat Valeriu Sitaru, mi-a comunicat că recursul pe care-1 înaintasem a fost admis de către Tribunalul Militar al Regiunii II Militare, care a casat vechea sentință din 1948, dispunând rejudecarea în fond a cauzei, în stare de libertate provizorie. „Veți fi eliberat, iar dacă la viitorul termen de judecată nu vă veți prezenta de bună voie veți fi arestat", mi-a spus maiorul V. Sitaru, după care a suspendat şedința. Am fost atât de emoționat încât nu am putut măcar să mă bucur.

Sala de judecată era destul de plină de lume, probabil pentru a asista la alte procese pe rol din acea zi. Dintre ai mei am observat doar pe soția mea şi pe avocatul meu, Traian Melitescu, pe care îl cunoscusem foarte bine, făcând parte din grupul de amici ai jurnalistului H. Soreanu, despre care am scris pe larg cu alt prilej, şi... fostul meu amic şi coleg de la Drept, Andrei Munteanu, ultimul care mă avertizase la Câmpina că voi fi arestat, în instanță, Traian Melitescu a anunțat că mă reprezintă la proces.

în timp ce eram dus, sub escortă, spre maşina cu care fusesem adus de la Ploieşti, soția mea a reuşit sâ-mi dea de înțeles că toți ai mei sunt liberi. M-am liniştit. Deci presupunerea mea că nu fuseseră între timp arestați, o dată ce în timpul anchetei numele lor a fost pronunțat de achetator doar în treacăt, iar confruntări nu au avut loc, se adeverise.

Din acea zi am înțeles de ce nu am fost dus la „moară", de ce nu am fost bătut în mod brutal precum colegii mei de celulă.

A fost un destin

Recursul fusese intentat puțin după arestarea mea. N-a contat atât foaia de rtie pe care o scrisesem eu, în prima amintită „întrevedere" cu anchetatorul, recursul argumentat juridic de Traian Melitescu, în urma informațiilor date soția mea privind planul de apărare întocmit împreună, înainte de a fi fost ;stat, anume că nu am ştiut despre condamnarea mea inițială, eu stabilindu-mă provincie doar la vestea că fusesem căutat de Securitate. Eu, în timpul anchetei, i susținut tot timpul acest lucru, securiştii plini de ei şi convinşi că cine a ajuns lată în mâinile lor nu scapă, n-au insistat. Conform tipicului lor de anchetă şi incipiului „noi nu ne grăbim", au luat-o de la „Adam şi Eva", de la activitatea ?a ca elev şi apoi ca student în P.N.L. etc, etc. Când au ajuns la problema limbării datelor mele de identitate, am preluat asupra mea totul, iar ei au Chitit găluşca

şi au considerat reale declarațiile mele. N-au trecut la alte /estigații aplicând metoda „morii", căci aflaseră de începerea judecării :ursului intentat şi, ulterior, de admiterea acestuia. Cât de atotştiutor era ui, recursul fiind în curs de judecată, şi apoi admis, el nu avea de unde noaste din timp data rejudecării fondului, în instanță nu puteam apărea cu Tte ale unor grave maltratări şi, ca atare, a evitat să ordone subalternilor săi şi pună în aplicare mijloacele lor „obişnuite" de anchetă. De regulă, lucrurile petreceau altfel. Securitatea anunța Procuratura Militară când ancheta era :heiată, iar aceasta înainta dosarul instanței de judecată în momentul în care nele exterioare ale torturilor dispăruseră. Din câte am auzit şi citit, au existat excepții. Pe mine m-a ajutat Dumnezeu să nu fac parte din acestea.

Ceea ce nu ştiam atunci şi am aflat recent, după consultarea dosarelor de la V.S.A.S., este faptul că, la puțină vreme după arestarea mea, Alexandru ăghici, căruia i se raportau toate „reținerile" efectuate de Securitate în întreaga ă, ordonase arestarea tuturor celor care mă ajutaseră să-mi schimb identitatea să ocup un post de profesor, în adresa nr. 052039 din 4.03.1959 a M.A.L, -ecția Secretariat comunica Direcției regionale M.A.I. Ploieşti următoarele: i ziua de 28 februarie 1948 a dispărut din Capitală, unde avea domiciliul şi pa ce şi-a schimbat în mod ilegal numele, s-a stabilit în oraşul Câmpina, unde . profesor la o şcoală. Vă comunicăm că în legătură cu acest caz tovarăşul nistru Alexandru Drăghici a pus o rezoluție: «Să fie arestați toți cei care iştient i-au înlesnit procurarea actelor şi intrarea într-un astfel de post.»", 'ta este semnată de şeful Direcției Secretariat, maior de Securitate Ristea .eorghe. în urma primirii notei de mai sus, Ştrul răspunde de-abia la decembrie 1959, adică după zece luni, prin adresa nr. 8/800295 către M.A.I., •ecția VIII (Anchete penale) în felul următor: „Raportând cazul la buletin, '. Ministru Drăghici Alexandru a pus rezoluția: «Să fie arestați toți cei care iştient i-au înlesnit procurarea actelor şi intrarea într-un astfel de post», rucât elementele care au ştiut de existența sa şi de procurarea actelor miciliază în Bucureşti propunem să fie anchetați în continuare de Dvs. Alăturat înaintăm şi o notă de sinteză asupra materialelor ce posedăm privind cel în iză, urmând ca Dvs. să dispuneți asupra datei când poate fi transferat din stul nostru la Dvs. pentru continuarea anchetei". Alături de colonelul Ştrul

- Şerban Rădulescu-Zoner

Mauriciu adresa mai este semnată de căpitanul Rizea Craiu, unul dintre cei care lua decizii privind torturarea arestaților, malacul țigan cu buze groase, despre care am scris. Această notă este însoțită de datele biografice ale celor care ar urma, pentru început, să fie arestați: „Zoner Constantin, tatăl bun al

arestatului...", „Zoner Eliza, mama bună, născută...", „Rădulescu Leon George, tatăl adoptiv...", „Rădulescu Margareta, mamă adoptivă...", „Marinescu Mirceă, naş, care 1-a adăpostit din 1948-1955 la Breaza...", „Marinescu Ecaterina, naşă...", în aceeaşi „sinteză" se mai menţionează: „Cât priveşte procurarea actelor, Rădulescu Şerban Zoner declară că personal şi-a procurat actele încă din anul 1949, când s-a prezentat singur la Ofițerul Stării Civile, Sectorul III Albastru Bucureşti, cu care ocazie i-a cerut unui funcționar registrul de născuți pe anul 1929, pentru a-şi scoate un nou certificat de naştere. Funcționarul respectiv, al cărui nume nu-1 cunoaşte, i-a pus la dispoziție acest registru, cu care ocazie a căutat un nume asemănător, găsindu-1 pe un alt Rădulescu Şerban, născut la l octombrie 1929, cu domiciliul în Bucureşti, părinții săi fiind funcționari. Cu această ocazie, Rădulescu Şerban Zoner a prezentat o cerere pe numele şi datele false luate din registrul stării civile şi acel funcționar i-a eliberat certificatul de naştere R.P.R. Pe baza certificatului de naştere şi-a scos şi buletinul de identitate".

Acest document, descoperit recent la C.N.S.A.S., atestă faptul că stratagema mea din timpul anchetei reuşise. Prin mimarea sincerității, dar amestecând unele informații reale cu altele false şi, mai ales, prin asumarea întregii răspunderi, ajunsesem să păcălesc pe Ştrul şi pe subalternii săi, salvându-mi astfel mama, soția şi pe toți ceilalți care au contribuit la procurarea actelor false. Nu puteau fi acuzați drept autori de acte false şi, nici măcar, de complicitate. De ce Ştrul n-a ordonat aflarea unor informații suplimentare prin ducerea mea la „moară"? La această întrebare am încercat să răspund. Nu ştiu însă dacă această corespunde realității dar, după părerea mea, este plauzibilă. De ce nu a ordonat Ştrul arestările pe care le sugera în amintita adresă din 26 decembrie 1959, aruncând astfel „pisica din curtea sa în cea a vecinului"? Nu ştiu. Din actele de la C.N.S.A.S. nu am găsit o explicație. Prin deducție am ajuns la o concluzie, dar pe care n-o pot dovedi cu acte. Ecaterina Marinescu (tanti Pif), prietena mamei, cea care acceptase să mă adăpostească la Breaza, ajunsese o vreme nelipsită în vila în care familia Voitec îşi petrecea vacanțele de vară. Ştefan Voitec, pe vremea când fusese preşedintele Centrocoop, o sprijinise pe Ecaterina Marinescu ca micul atelier personal de păpuşi, despre care am măi scris, să devină o secție a cooperativei din Breaza, asigurându-i şi mijloace de vânzare în țară a jucăriilor. Prin Ecaterina Marinescu eu am cunoscut-o pe Mira, fiica lui Ştefan Voitec. Prin arestarea părinților mei, buni şi adoptivi, se ajungea în mod cert, prin presiuni, la faptul că Ecaterina Marinescu şi soțul acesteia mă adăpostiseră în deplină cunoştință a riscului pe care şi-1 asumaseră. Prin arestarea Ecaterinei Marinescu ar fi apărut, poate, şi numele Voitec. Acest nume i-a dat sigur bătăi de

cap lui Ştrul, cu atât mai mult cu cât avea unele informații de la localnici. Ca atare, s-a făcut că plouă şi până la urmă a cerut ca întregul caz, inclusiv persoana mea,

A fost un destin

325

fie transferat superiorilor săi din Bucureşti. Prea târziu, între timp instanța litară de recurs a decis rejudecarea fondului şi punerea mea în libertate Dvizorie.

Unii, citind aceste rânduri, ar putea să mă contrazică, susținând, pe de o rte, că Securitatea făcea pe atunci legea în țară, iar pe de altă parte că, atâta ?me cât Securitatea, la ordinul Partidului, crease lotul Pătrăşcanu, cu rezultatele ie cunoscute, nu s-ar fi sfiit să-1 compromită prin „căzui meu" pe Ştefan Voitec, torită faptului că Ecaterina Marinescu îl cunoştea pe el, iar eu pe fiica acestuia, i asemenea raționament este însă de-a dreptul aberant. Voitec nu era trăşcanu, nu era un rival al lui Gheorghiu-Dej. Voitec, în acea perioadă, era nistru şi, pe deasupra, deținea şi funcții înalte mai mult formale, ce-i drept, conducerea P.M.R. După despăşirea vârfului de demență stalinistă la care ;j şi ai săi se aliniaseră ca să fie în ton cu Moscovă, Ştefan Voitec n-a mai fost tit în jos, ci în sus.

Din toate aceste motive, cei care ar încerca să-mi contrazică ipoteza privind uzele menținerii în libertate a Ecaterinei Marinescu şi, pe cale de consecință, părinților mei, nu au argumente, în situația dată, numele de Voitec nu putea ârea nici măcar în cadrul unei anchete, cu atât mai mult cu cât membrii familiei spective nu erau amestecați în ceea ce întreprinsesem eu, mama sau Ecaterina arinescu. în fine, faptul că Mira Voitec cunoştea parțial situația mea şi mai mă avertizase, la un moment dat, că Securitatea se află pe urmele mele, după m am amintit, nu ştia decât ea şi eu, iar eu nu dezvăluisem acest secret nimănui, ci cât am fost liber, nici când am ajuns în beci la Ştrul.

în martie 1960, când din ordin, acesta din urmă fusese nevoit să mă trimită Tribunalul Bucureşti, ă făcut ulterior tot ce i-a stat în putință de a nu mă pune libertate, după cum decisese instanța militară. Introdus în aceeaşi celulă din re fusesem scos în cursul dimineții, am tot aşteptat o zi, două, o săptămână, •ntru a fi eliberat. Nici o mişcare. Am început să le cer caraliilor, la vizetă, să i scos la raport, în fața comandantului arestului. Nici un răspuns. După iroximativ o lună am fost din nou tuns şi ras, iar a doua zi luat şi băgat într-o ibă cu alți arestați şi dus într-un loc din Ploieşti pe care n-am avut cum să-1 calizez. Am fost duşi într-o sală mare şi friguroasă şi puşi să ne aşezăm fiecare : câte un scaun, cu fața Ia perete. Aşteptam să ne vină rândul la proces. La un oment dat s-a apropiat de mine anchetatorul, de această dată îmbrăcat civil, mi-a şoptit: „Dacă vrei să

scapi mai uşor să spui tot, să recunoşti tot". ^.m înțeles", i-am răspuns eu, deşi aveam cu totul alte planuri.

Când mi-a venit rândul, am fost dus într-o hală plină de lume. în fundul :esteia, pe un podium, în spatele unor mese acoperite, evident, cu pânză roşie, afla completul de judecată. Pentru a nu fi tot duşi inculpații la Bucureşti, cu ât mai mult cu cât beciul lui Ştrul era supraaglomerat de cei care urmau să ungă în fața instanțelor militare, se deplasase un complet de judecată la Ploieşti, e această dată s-a rejudecat pe fond cauza mea. După interogatoriu, în care eu n susținut varianta mea şi nu cea pe care o vroia anchetatorul, declarând că J am participat decât la o singură reuniune, la care venise şi Laura Săulescu,

!6 Şerban Rădulescu-Zoner

că n-am auzit vreodată că se punea la cale o organizație subversivă şi, mai ales, că n-am avut cunoştință de a fi fost condamnat în 1948, ci doar de a fi fost căutat într-o noapte de Securitate, că prelungirea şederii mele la Breaza s-a datorat unei boli de plămâni, spre surprinderea mea, au fost chemați în sală doi martori ai apărării: Ion Nasta, vechiul meu prieten, şi Radu Maiorescu. Primul, probabil intimidat, s-a cam încurcat în depoziția sa. Cel de-al doilea, curajos, a răspuns exact după cum îl învățase avocatul, încât cele spuse de el coincideau cu cele declarate de mine în instanță, în rechizitoriu, procurorul, al cărui nume nu 1-am aflat nici acum, m-a pictat în culorile cele mai negre: înrăit duşman al clasei muncitoare, complotist etc., cerând în concluzie pedepsirea mea exemplară cu circumstanțe agravante, dat fiind faptul că m-am sustras timp de 10 ani executării unei condamnări penale. Avocatul Traian Melitescu a pledat invers cu curaj, invocând, pe de o parte, circumstanțele atenuante acordate minorului (la săvârşirea aşa-zisei infracțiuni aveam 19 ani neîmpliniți, iar în acea vreme majoratul era la 21 de ani), iar pe de altă parte dozarea pedepsei, o dată ce în 1948 până şi şefa lotului, La ura Săulescu, fusese condamnată doar la 8 ani temniță grea, iar ceilalți „colegi" la pedepse ce s-au ridicat până la maximum 5 ani. (Până la începutul anilor '50 pedepsele pentru aşa-zise infracțiuni politice au fost mai blânde; după înăsprirea articolului 209 al Codului penal, infracțiunea pentru care fusesem învinuit era sancționată cu minimum 15 ani muncă silnică). Melitescu, avocatul, îşi construise excelent pledoaria, în final, după regulă, mi s-a dat şi mie, inculpatul, ultimul cuvânt. N-am spus doar două-trei vorbe, ci am ținut, la rândul meu, o foarte scurtă pledoarie. Am respins toate învinuirile procurorului apoi, în câteva cuvinte, m-am apărat în sensul celor spuse de avocat, că în 1948 eram minor, fără a avea deci puterea de discernământ a unui matur etc., etc. Instanța a rămas sa se pronunțe ulterior.

După ce am fost recondus în aşa-zisa sală de aşteptare, la scurtă vreme a venit un caraliu care m-a scos într-o curte şi acolo, spre surpriza mea, am dat de Ioana, soția mea, avându-1 alături pe căpitanul Nicolescu, şeful arestului Securității din Ploieşti, care supraveghease transportul nostru, al inculpaților, la proces. Preşedintele completului de judecată, căpitanul magistrat Ion Nistor,, în ciuda refuzului inițial al anchetatorului Petrescu, îi acordase Ioanei dreptul de a sta zece minute de vorbă cu mine, dar în prezența amintitului şef al arestului lui Ştrul. Ce puteam vorbi în fața unui securist? Ioana mi-a spus doar că este sănătoasă, ca şi părinții şi ceilalți ai familiei, şi m-a rugat să am încredere în /Justiție". Cu acordul securistului mi-a dat pachetul ei de țigări şi, în acest fel,, scurta noastră întâlnire a luat sfârşit. Prin întâlnirea mea cu Ioana şi prin cele spuse de ea mi s-a ridicat o piatră de pe inimă. Nimeni nu a avut de suferit din cauza mea şi, odată procesul încheiat, nici nu vor mai putea păți ceva.

După o noapte petrecută singur, într-o altă celulă, am scăpat de beciul lui Ştrul, fiind dus la închisoarea oraşului, de pe strada Rudului. Noi, deținuții politici, eram ținuți izolați, într-o încăpere aparte, spațioasă, cu trei rânduri de paturi suprapuse, într-o mare înghesuială. Totuşi, viața era cu totul alta. Toată lumea era degajată, căci scăpase de interogatorii, de ochelari negri,

A fost un destin

mpravegherea continuă prin vizetă şi, mai ales, de „moară", în plus, eram ji zilnic în grupuri mici, la aer, învârtindu-ne câte un sfert de oră în şir ian, cu capul în jos, sub supravegherea unui paznic, într-o curticică. în sfârşit, isesem şi eu în aer curat. Timp de un an şi o lună, cât trăisem în infernul lui ti, fusesem scos la aer, împreună cu colegii de celulă, doar de două ori, : 10 minute, în curtea interioară a clădirii Securității şi ținuți în fața intrării unde erau introduşi proaspeții arestați. Când am fost scos, după vreo opt i de stat în celulă, la „aer", am fost cuprins de o amețeală atât de puternică, it a trebuit să mă sprijin de zidul clădirii. Reîntorşi în celulă ne-am dat seama •e putoare ne petreceam zilele şi nopțile.

în închisoarea de pe strada Rudului n-am stat decât vreo două sau trei tămâni. Eu am continuat să fiu cât mai rezervat, n-am început să povestesc . despre proces, nici despre cauzele arestării, nici despre prieteni şi, cu atât i puțin despre familie. Eram conştient că printre noi se aflau şi turnători, stând la taifas, după cum făceau alții, neapropiindu-mă în mod special de un „coleg de cameră", nu-mi mai amintesc de vreun nume, cu o singură epție, cel al unui domn înalt, distins, parcă cu mustăcioară şi cu părul alb. hema Scully-Logotety. L-am întrebat dacă nu era proprietarul unei vile pe iplea, la Predeal. Răspunsul a fost

afirmativ şi, ca atare, am găsit un subiect :onversație: despre alte vile, despre pârtiile de schi, despre viața din „Predealul altădată". Am mai stat de vorbă cu un şofer, tot în vârstă, care se tot lăuda a fost proprietarul camionului care i-a tăiat drumul maşinii lui Armând linescu, încât legionarii care o urmăreau au ajuns să-1 împuşte pe fostul m-ministru al României. Am ascultat cu interes poveştile şoferului. Devenisem ir profesor de istorie şi mă interesau relatările şoferului, în fine, în scurta •me cât am stat în această celulă mare a închisorii, am mai cunoscut un romanț al cărui nume nu 1-am ştiut nici atunci. I-am întins şi eu palma ca sa

aflu în treabă. S-a uitat la ea, apoi a început: „Veți avea o viață lungă, o leră strălucită, veți ajunge chiar un savant". „Bate câmpii, vrea să mă urajeze!", mi-am spus în sinea mea. Trebuie să recunosc totuşi că cele prezise el mi-au dat pe moment curaj. Culmea este că a avut parțial dreptate, prezent, am depăşit 70 de ani, am stat scurtă vreme în închisoare şi n-am ns, ce-i drept, savant dar am devenit, totuşi, după nu prea mulți ani, cercetător înțific la Institutul de Istorie „Nicolae lorga", am scris o seamă de cărți şi idii, am participat la diverse reuniuni şi congrese, în țară şi în străinătate, şi i primit din partea Academiei Române două premii. Nici în vis n-aş fi putut ndi, atunci, în închisoarea de pe strada Rudului din Ploieşti, la aşa ceva. eram doar să primesc cât mai puțini ani de închisoare şi, odată liber, să ajung, cel mai bun caz, din nou profesor la liceul din Câmpina.

Singurele „evenimente" în celula mare în care mă aflam constau din chemarea

iora dintre deținuți în birourile închisorii, unde li se comunica sentința,

„numărul", adică numărarea zilnică, dimineața şi seara, a deținuților, făcută către ofițerul de serviciu, însoțit de paznici. Uneori, la „număr" venea chiar mandantul închisorii, un țigan fudul, îmbrăcat în haine tip-top de miliția

şi cu cizme care scârțâiau. Venea, se uita cu dispreț la noi, ne număra şi pleca. Nu 1-am auzit vreodată scoțând o vorbă. Comandantul cu grad, cred, de maior sau chiar de colonel, era fratele lui Alexandru Drăghici. Ce-1 putea face ministrul de Interne pe fratele său, decât temnicer-şef? După aproape două decenii, ajungând să locuiesc din nou în casa în care îmi petrecusem copilăria, am întâlnit adesea pe Drăghici, temnicerul-şef de la Ploieşti, la cumpărături în „Piața Gemeni". Ii pierise fudulia. Avea aerul unui bătrân pensionar necăjit. Pe vreme proastă purta pe el o manta de ploaie, veche, de culoarea uniformelor foştilor miliția. Era o amintire a vremurilor sale de glorie. De la o vreme, nu 1-am mai întâlnit. S-o fi dus, între timp, să-1 întâlnească pe lumea cealaltă pe frate-său, să-şi depene amintiri.

N-am stat prea multă vreme în închisoarea din Ploieşti a lui Drăghici. într-o zi am fost chemat şi eu la birou. Am dat de căpitanul Rus, unul dintre cei mai sălbatici anchetatori ai lui Ştrul. M-a ajutat Dumnezeu să nu fi avut de-a face cu el. M-a identificat şi a completat o fişă dintr-un dosar. „Ai să mergi să te întâlneşti cu Brătianu", mi s-a adresat batjocoritor. „N-am primit sentința", i-am replicat eu. „Ai s-o afli când vrem noi", mi-a răspuns, după care a urmat ordinul, adresat paznicului: „Du-1!"

După câteva zile, într-o dimineață devreme, un altul a intrat în celulă şi mi-a dat un ordin pe care aveam să-1 aud de multe ori. Toți paznicii, indiferent de închisoare, foloseau aceleaşi expresii: „Fă-ți bagajul şi ieşi afară!". Mi-am strâns boarfele şi am ieşit. Ordinul s-a mai repetat o dată şi a mai ieşit unul. Era un avocat din Râmnicu-Sărat. Stătusem scurtă vreme cu el şi în beciul Securității. După ce trecuse pe la o „şedință cu bătaie", 1-au luat şi 1-au băgat într-o altă celulă. După spusele lui, ar fi fost şeful organizației P.N.L. din amintita localitate.

Scoşi din închisoarea de pe strada Rudului, am pornit amândoi, pe jos, într-o direcție necunoscută, cel puțin pentru mine. Doi paznici cu arme automate ne însoțeau. Nu aveam voie să stăm de vorbă. Era o dimineață însorită, cu o temperatură plăcută. Eu trăgeam aer în piept, cât puteam mai mult. In acelaşi timp, aruncam pe furiş priviri în dreapta şi în stânga, cu speranța de a da eventual de un cunoscut din Câmpina sau Breaza, care să dea ulterior de veste că m-a văzut, că exist. Nici o şansă. Eram conduşi pe străzi lăturalnice, pustii. Era şi foarte devreme, în sfârşit, mi-a apărut în față Gara Ploieşti Sud. Am fost ținuți în dreptul liniei l, pe peron, dar la o distanță destul de mare față de clădirea gării, în picioare, cu fața la perete. Cum tot mai trecea câte un călător şi prin spatele nostru, eu tot mai aruncam, pe ascuns, câte o privire. In afara faptului că nu am zărit pe cineva cât de cât cunoscut, puținii trecători nici nu se uitau la noi. Cred că nu din teamă, ci din pură indiferență.

La sosirea trenului am fost duşi în dreptul ultimului vagon şi dați în primire unor securişti de la uşă. Era duba. Am trecut printr-un mic coridor cu câteva celule individuale. Acolo, am aflat, fuseseră băgați „greii", cei cu condamnări la mulți ani de muncă silnică. Eu şi cu „colegul", îmbarcați la Ploieşti, am fost introduşi la comun. Mare înghesuială, lipsă de aer, căldură şi putoare. Unii erau

işezați pe banchetele din dreptul pereților vagonului. Erau privilegiații, cei >ăgați printre primii în vagon. Ceilalți stăteau ghemuiți pe jos. Mulți se cunoşteau ntre ei. De la Jilava sau poate chiar înainte de arestare. Eu n-am dat de nici un iinic, dar în discuții s-au pronunțat destule nume de care auzisem acasă la >ărinți sau în societatea bucureşteană. Nu m-am băgat în conversație, căci mă emeam de delatori, încă înainte de a fi fost arestat şi, cu atât mai mult

după, na convinsesem că din orice flecăreală, din orice discuție banală despre unele unoştințe comune, se putea ajunge la alte arestări. De la bun început, în dubă, ipoi prin diverse închisori şi lagăre prin care am trecut, îmi impusesem să trec leobservat şi să nu mă las antrenat în discuții, căci vroiam în continuare să-mi ipăr familia şi prietenii care m-au ajutat, inclusiv pe unii vechi amici cu care n-am întâlnit din întâmplare la Breaza, Câmpina şi Bucureşti şi nu m-au denunțat.

Cel care conducea discuțiile în vagon era doctorul Zogravschi. Un fel de ‚je sais tout de Bucarest". Când aveam să ajung din nou liber 1-am văzut adesea .roind" în exteriorul şi în interiorul braseriei „Athenee Palace". După spusele mui prieten cu care mă aflam, încrucişând u-ne pe trotuarul din dreptul braseriei :u amintitul personaj, am dedus că procedasem bine de a nu mă fi amestecat în liscuțiile din vagonul dubă, în drum spre Galați.

Trec peste descrierea condițiilor inumane în care am călătorit timp de 22 de >re, între Ploieşti şi închisoarea de destinație, despre modul în care am fost trimiți, ținuți într-o aşa-zisă încăpere, percheziționați, dezbrăcați de hainele loastre şi îmbrăcați în zeghe. Au făcut-o alții, înaintea mea. Trec şi peste aspectul :elulei în care am fost repartizat, făcând doar precizarea că cele ale închisorii lin Sighet, în prezent muzeu, erau spațioase față de cea în care fusesem băgat •u, găsind în ea încă patru deținuți, toți cu pedepse de minimum 15 ani muncă ilnică: doi țărani ardeleni, foşti luptători în munți, unul între două vârste, :elălalt mai tânăr decât mine, un tehnician şi un conte. Nu pot pune mâna în foc Iacă acesta din urmă, de etnie maghiară, făcea parte din familia Banffy sau feleki. Cred că era Banffy Istvan, pe care 1-am găsit, în recentele mele cercetări, ?e lista celor grațiați prin decretul nr. 176/9 aprilie 1964. Cu acesta găsisem o emă de discuție interminabilă. El susținea că maghiarii au fost primii stăpânitori ii Ardealului, eu că românii. Toată discuția avea loc aproape în şoaptă. Cum se mzea pe coridor o voce din vreo celulă, imediat temnicerul bătea în uşă, 'ăstindu-se: „Gura, că de nu te bag la «neagra»".

întreaga închisoare era scufundată în tăcere. Parcă ne aflam într-un cavou. Dimineții le era ceva agitație pe coridor. Se deschideau pe rând celulele. Noi .coteam tineta, adică hârdăul cu excremente şi urină, şi un al doilea, gol, în care ii se punea apă de băut şi de spălat. Golirea unuia şi umplerea celuilalt o făcea) echipă de deținuți de drept comun, lăsați să se mişte liber în incinta închisorii, vfoi eram complet izolați. Singurele zgomote care se mai auzeau peste zi erau :ele ale căruciorului cu aşa-zisa mâncare. O apă neagră, în chip de cafea, o bucată ie turtoi, adesea ars pe din afară şi crud în interior, care trebuia să ne ajungă rână

a doua zi, seara fiind însă de nemâncat, căci devenea tare ca piatra, n fine, la prânz câte o zeamă cu gogonele sau urme de morcovi şi apoi varză

sau arpacaş. Seara era un singur fel de mâncare. Dacă la prânz era varză, seara aveam arpacaş, şi invers. Rareori când apăreau în gamelă câteva boabe de fasole, în chip de iahnie, era un eveniment, iar când vreunul mai găsea şi o infimă bucată de slăninuță râncedă consideram că 1-a apucat pe Dumnezeu de un picior.

Toți „colegii de cameră" mi-au dat impresia de a se fi împăcat cu soarta lor, aşteptând în linişte ori să moară, mai devreme sau mai târziu, după cum îi era scris fiecăruia, ori să apară vreo minune, vreo amnistie sau, cel puțin, o reducere a pedepsei. Pe rând, în cursul zilei, ne suiam pe ultimul pat de sus, de unde se ajungea la o ferestruică, pentru a trage câteva guri de aer proaspăt printre gratiile din fier şi şipcile din lemn, acestea fiind montate pe partea exterioară, încât noi să putem vedea afară doar cerul, iar cei de afară să nu ne observe după gratii. Dintr-un anumit unghi, din cauza unei defecțiuni, noi puteam vedea cu greu, jos în depărtare, o foarte mică porțiune a portului de la Dunăre şi, sucind mai tare capul, malul sudic al lacului Brateş. Aveam zilnic în fața ochilor aceleaşi două imagini. Pe când ne hazardam să călcăm regulamentul, unul dintre noi stătea în picioare în dreptul uşii, în fața vizetei şi cu urechile ciulite, pentru ca în caz de pericol să dea alarma. După numărătoarea de seară, când se efectua şi schimbul temnicerilor, şi până la anunțarea „stingerii", începea să se audă un țăcănit la cele două sau trei țevi aşa-zis de încălzire a celulei în timp de iarnă. Cei versați în comunicare, prin folosirea alfabetului Morse, transmiteau ultimele ştiri din celule. Țăranul cel mai vârstnic care era cu noi, puşcăriaş cu experiență, mai înțelegea câte ceva. Astfel am aflat că nu de mult fusese răspândit prin celule un grup de liberali: Aurelian Bentoiu, Dumitru Alimănişteanu, Dan Lăzărescu, Paul Dimitriu ş.a. Pe primii doi îi ştiam din auzite. Pe cei din urmă îi cunoşteam doar din vedere, pe când frecventasem Clubul Liberal de pe C.A. Rosetti.

Astfel treceau, în monotonie şi foamete, o zi după alta. Toți cei cu care împărțeam celula îşi cunoşteau pedepsele definitive şi irevocabile. De aceea erau şi atât de pasivi. Eu nu ştiam nimic. Nu mi se comunicase sentința şi nici nu mi se întinsese, formal, o foaie de hârtie pentru a intenta, eventual, un recurs. Tot de la colegii de celulă am aflat că fuseseră încarcerați la Galați, după ce aceste formalități fuseseră îndeplinite. Am devenit bănuitor şi, în fiecare dimineață, cu prilejul „numărului", ceream să fiu scos la raport, la comandantul închisorii. Răspunsul temnicerului era mereu acelaşi: „Am să raportez". Dar nu eram scos

la raport. Constatând că nu am succes, am început să motivez cererea mea. Nici un răspuns. Au urmat proteste. Degeaba, îmi trecuse prin minte să recurg la greva foamei. Colegii m-au avertizat că mă vor lăsa să mor sau, în cel mai bun caz, temnicerii mă vor „hrăni" forțat, turnându-mi în gură mâncarea cu pâlnia. Eram hotărât să trec, totuşi, şi la această soluție extremă, convins că până la urmă tot voi forța mâna comandantului de a mă primi la „raport". Dar într-o seară, după „număr", s-a petrecut ceva cu totul neaşteptat. La vizetă a apărut temnicerul de noapte şi a rostit o formulă pe care o mai auzisem: „Fă-ți bagajul şi ieşi afară!" Fostul luptător din munți, cel mai vârstnic, vechi locatar al închisorii din Galați, mi-a suflat: „Vă dă drumul". „Cine ştie în ce celulă mă duce", am mai apucat să-i răspund, privindu-1 cu neîncredere, ba chiar

A fost un destin

331

?eriat, strângându-mi în acelaşi timp cu încetineală boarfele. „Mai repede! •aude?!", a insistat caraliul. Alte vorbe pe care aveam să le aud până la saturație e-a lungul anilor de detenție. Nu conta dacă deținutul era septuagenar, bolnav iu chiar infirm. Când primea orice fel de ordin trebuia să se mişte repede şi, n'ar dacă unii se grăbeau, amintitele vorbe „mai repede" tot ieşeau pe gura iraliului. „Vă pune în libertate. După număr nu se fac transferuri în alte celule", insistat fostul rezistent din munți când i-am întins mâna, ca şi celorlalți colegi, lându-mi rămas bun. „Mai repede!", a început din nou caraliul, deschizând de stă dată uşa. „la-o la stânga, ia-o la dreapta!", îmi ordona el, până ce am ieşit L curtea închisorii şi m-a dus spre poartă. Se făcuse beznă. M-a condus mai itâi la magazie, unde mi s-a dat bocceaua să pun pe mine propriile mele haine, : începuseră deja să miroasă a mucegai, şi să predau zeghea. Nu ştiam ce să ed. De acolo m-a băgat într-o mică încăpere, unde o femeie ordinară, destul 2 tânără, trăncănea cu un securist în uniformă, „întinde mâna", mi-a spus tipa, ire mi-a apăsat fiecare deget pe o tuşieră, aplicându-1 apoi pe un formular tip. ram la grefă. De-abia atunci m-am convins că „experimentatul" coleg de celulă /usese dreptate, deşi nici tipa de la grefă, nici militarul cu care trăncănea, jpă banderola de pe mână mi-am dat seama că era ofițerul de serviciu, nu i-au dat nici o explicație. „Unde te duci?, m-a întrebat, până la urmă, acesta n urmă. „Acasă, la Bucureşti". „Fii atent aici! Ia foaia asta de drum, te duci .rect la gară, te sui în primul tren de Bucureşti şi nu spui cuiva pe unde ai st", mi-a spus el, după care, din pragul uşii, i-a ordonat soldatului de la poartă: 3ă-i drumul!"

Nu-mi venea să cred că eram liber. Am luat-o, la întâmplare, pe o stradă în s, căci de la fereastra celulei, privind printre zăbrele, mi-am dat seama că 3rtul se afla la vale, deci şi gara, m-am gândit, trebuie să fie prin apropiere.

am tot coborât, până ce am dat de un trecător care m-a îndrumat înspre gară.

fine, am ajuns. Lume multă şi amestecată. M-am uitat pe tabelul cu mersul enurilor şi, după vreo două ore de aşteptat, am pornit spre Bucureşti. Tot j-mi venea să cred că eram liber. Trecuseră 15 luni de la arestare. Cei din impartiment somnolau. Eu n-am putut închide un ochi de emoție. Se făcuse rre timp lumină afară. Pe fereastră priveam la fiecare stație şi socoteam cât ai are de mers trenul până să ajungă la destinație, în sfârşit: Gara de Nord. u aveam nici un ban în buzunar. Pe jos nu puteam merge de oboseală. Deci am at un taxi, fiind sigur că ajuns acasă voi găsi pe cineva dintre ai mei sau vreun îcin care să-mi dea bani să plătesc taximetristului. Primul de care am dat a st Mitică, portarul, cel pe care îl văzusem printre soldații care defilaseră pe >seaua Kiseleff, reîntorşi victorioşi de la Odessa. Deşi timpurile se schimbaseră, itică se ataşase de casă şi de vechii locatari, încât a rămas în continuare portar, i-a dat bani pentru plata taxiului şi m-a condus până acasă. „Lăsați-mă să-1 lunț eu mai întâi pe domnul Zoner, să-1 iau cu binişorul căci e tare bolnav de imă", mi-a spus el pe scară. Se vedea pe fața lui că se bucura, revăzându-mă ipă 12 ani şi mai bine. Tare am fost decepționat când în dosarele de la C.N.S.A.S. n constatat că-şi îndeplinise misiunea de „portar tip R.P.R.", obligat de •curitate.

2. Şerban Rădulescu-Zoner

Bietul tata! Arăta cu mult mai rău față de cum îl lăsasem cu aproape doi ani în urmă. Era grav bolnav de inimă de mulți ani, încât fusese pensionat înainte de a fi împlinit 62 de ani, dar bine tratată de profesorul doctor Constantin (Tantinel) Iliescu, boala se ameliorase într-o anumită măsură. La rândul său, tata se obişnuise cu ideea că nu trebuie să facă eforturi, dar continuase să ducă o viață cât de cât normală, în ultimii ani, înainte de arestarea mea, venise uneori chiar să mă vadă, mai întâi la Breaza şi apoi la Câmpina, ba mai făcuse şi pe curierul aducându-mi de la Bucureşti cărțile de care aveam nevoie pentru studiile mele universitare. Dar, după capturarea mea, gândul de a mă afla în ghearele Securității şi frica de a nu ajunge, împreună cu mama, arestați, au contribuit la agravarea bolii.

„De ce ți-au dat drumul atât de târziu?", m-a întrebat tata cu voce slabă. Până să-i răspund că, de fapt, nu ştiu ce se petrece cu mine, el m-a dus în cealaltă extremitate a camerei şi a dat drumul la radio, astfel încât vecina din încăperea alăturată să nu audă ceea ce vorbim. Față de nedumerirea mea privind eliberarea de la închisoarea din Galați, fără să mi se fi spus nimic, tata a adăugat că fusesem condamnat, până la urmă, doar la cinci ani, aplicându-mi-se decretul

de amnistie din 1955. Conform acestuia, toate condamnările politice până la cinci ani închisoare fuseseră amnistiate. Bucuria mea nu a durat însă decât câteva clipe, deoarece tata a mai spus că sentința nu este definitivă, deoarece Procuratura Militară intentase recurs. „Nu-ți fă griji!", a încercat el să mă liniştească, „avocatul Melitescu este sigur că va câştiga şi acest al treilea proces".

Locuința părinților nu mai semăna cu apartamentul pe care-1 părăsisem în martie 1948. în fiecare cameră locuia câte cineva. Prin fostul living-room, devenit cameră de trecere a locatarilor, se încrucişau dimineața bărbați în pijamale şi femei în capoate, mergând la baie sau la toaletă, fiecare devenind brusc nervos, vociferând dacă altul i-o luase înainte. Toți erau grăbiți pentru a ajunge punctual la slujbă, încât să nu fie penalizați. La bucătărie altă mare înghesuială, mai ales, seara.

Serviciile „spațiului locativ" ale „sfaturilor populare" din raioanele (fostele sectoare) „avuseseră grijă" să amestece, mai ales în locuințele în care rămăseseră pe loc şi vechii locatari, oameni de diverse proveniențe, strecurând uneori la „indicațiile" Securității şi câte un informator. De aceea, în afara tuturor incomodităților provocate de „locuitul la comun", domnea în case şi o atmosferă de suspiciune, în unele cazuri chiar de permanentă teamă.

S-au scris, în ultima vreme, o seamă de cărți despre viața din puşcăriile comuniste, dar despre „traiul în comun" al cetățenilor obişnuiți, un adevărat calvar pentru cei rămaşi „în libertate", n-am citit nimic până în prezent. Au scris, în schimb, ruşii, chiar în perioada sovietică. Am citit într-o carte a lui Ehrenburg sau a lui Ostrovski, nu-mi mai amintesc exact autorul, cum în timpul „construcției socialismului" trăiau şi câte două familii într-o singură încăpere pe care-o despărțiseră cu un cearşaf.

Cred că istoricii care se tot răsfață pe ecranele televizoarelor, întorcând pe toate fețele pe răposatul mareşal Antonescu sau tocând, până la saturație, politica externă a României interbelice, ar putea să se mai ocupe şi de societatea

A fost un destin

imânească postbelică, de viața cotidiană din această perioada. Nu numai niturile", ci şi studiul vieții cotidiene constituie un domeniu „en vogue" pentru :i care vor neapărat să se evidențieze ieşind din tiparele clasice ale tratării toriei unui popor.

în perioada comunistă, la care mă refer, se făcuse în oraşe şi, cu atât mai uit în Bucureşti, un adevărat schimb de populație. Unii ajunseseră din casele r direct la puşcărie, alții fuseseră trimişi cu „domiciliu obligatoriu" în alte calități decât cele în care îşi avuseseră reşedința, ca să nu mai amintesc de ;portările

masive în Bărăgan ale localnicilor din zonele limitrofe frontierei imâno-iugoslave. în locul celor deplasați forțat au fost aduşi, din alte colțuri e țării, activişti de partid, culturnici, securişti etc, cu „neamurile" lor. în sfârşit, itorită, pe de o parte, politicii de industrializare forțate, iar pe de altă parte, n cauza mizeriei de la țară, provocate de colectivizarea agriculturii, a avut loc adevărată migrație a populației săteşti către oraşe. Țăranii, deveniți peste >apte orăşeni, şi-au pierdut foarte repede vechile lor tradiții şi moravuri, dar ci nu s-au adaptat unei vieți citadine normale din cauza poluării întregii vieți •riale de către comunişti.

în aceste condiții, mai ales a suprapopulării oraşelor, s-a ajuns la „statul în imun", care nu a avut însă doar scopul de a găsi un adăpost noilor veniți, ci şi, In modul în care s-au distribuit încăperile, pe cel al amestecării deliberate a locatarilor, cu mentalități şi obiceiuri diferite, în vederea creării de conflicte, încurajării urii de clasă a noilor veniți contra celor rămaşi încă în locuințele r, pentru a fi ținută astfel sub control, prin intermediul „responsabililor de •adă", în slujba Securității, o întreagă populație.

De „locuitul în comun" era scutită nomenclatura care se lăfăia în vilele şi obilele foştilor proprietari, aruncați în cele mai insalubre mahalale ale oraşelor, t „la comun". Mai erau avantajate câteva vârfuri ale vieții culturale din epocă, re, pentru o viață lipsită de griji, îşi puseseră priceperea şi talentul în slujba iresorilor. Cum nu creau, cântau sau vorbeau după dictatul lui loşca Chişinevschi u Leonte Răutu ajungeau, dintr-o locuință în care duseseră o viață normală ipreună cu familia lor, într-una „la comun", făcând coadă la bucătărie, baie şi jset. De aceea, aproape toți din această categorie de privilegiați au preferat se umilească deşi, în sinea lor, aveau alte opinii decât ale stăpânilor lor.

In apartamentul în care îmi petrecusem o parte a copilăriei şi adolescenței stătea de mult „la comun", în fosta mea cameră a locuit un timp o funcționară, .esea cu vizite nocturne şi uneori sonore, în dormitorul părinților fusese asat un rus, de la Sovrompetrol, iar în fosta sufragerie familia Aron, de la vromasigurare. El avea un aspect oarecum normal, ea era urâtă, murdară şi spectă. Tata o surprinsese în mai multe rânduri oprindu-se în fața uşii uneia u alteia dintre camere pentru a asculta ce se vorbeşte în încăperea respectivă. î aceea mă trăsese lângă fereastră şi dăduse drumul la radio înainte de a :epe să stea de vorbă cu mine. Camera părinților era despărțită de cea a familiei •on de nişte uşi mari, în parte din sticlă. Ai mei le acoperiseră cu o draperie oasă şi ceva mobilă. Familia Aron prinsese, de asemenea, o perdea, de cealaltă

parte, dar aceste măsuri nu erau suficiente pentru o izolație fonica, încât ai mei, de frică, vorbeau doar în şoaptă, iar când aveau ceva mai important de discutat deschideau aparatul de radio.

Situația de acasă se mai ameliorase până în momentul în care sosisem de la Galați. Rusul, ca şi domnişoara cu „vizite", plecaseră, iar în locul lor se instalaseră Gabriela Nazarie, pictor scenograf la Teatrul Național, şi soțul ei, Traian Nițescu, de aceeaşi profesie şi angajat la aceeaşi instituție. Ea era creatoare de costume, el de decoruri. Cu aceştia doi ajunseseră ai mei să se înțeleagă foarte bine, cu atât mai mult cu cât Gabi, după cum ajunsese mama să i se adreseze, eră o nepoată a unei bune prietene a familiei mele, doamna Jana Teodorini, sora academicianului Costin Nenițescu.

Gabi era o femeie drăguță, chiar atrăgătoare, fără să fi fost frumoasă, manierată şi simpatică. Ea şi soțul ei erau încă relativ tineri încât nu ajunseseră să fie nişte artişti plastici consacrați în perioada interbelică şi să beneficieze de marile privilegii, acordate de comunişti celor din vechea generație, a „maeştrilor", care, de voie, de nevoie, se dăduseră de partea lor. Deci, Gabi şi cu bărbatul ei, deşi artişti plastici, tot „la comun" locuiau, dar în loc de o singură cameră măi primiseră una, pentru a crea schițe de costume şi de decoruri.

Gabriela Nazarie, spre deosebire de soțul ei, era însă tare ambițioasă şi, cum costumele create pentru Teatrul Național, deşi reuşite, nu erau suficiente pentru a parveni, a trecut la „relații". Mai în admirația lui Aurel Baranga, mai în cea a artistei Marcela Rusu, a ajuns să cunoască pe vremelnicul soț al acesteia, adică pe Alexandru Bârlădeanu, şi să-şi petreacă cu aceştia vacanțele la mare, în vila de la Costineşti, fosta proprietate a Ioanei Berindei (fiica lui Emil Costinescu, pe timpuri ministru liberal şi un apropiat al lui Ionel Brătianu), confiscată de Partid şi pusă la dispoziția „'tinerilor însurăței". Astfel, Gabriela Nazarie a intrat în „lumea bună" a „reprezentanților clasei muncitoare". Văzându-i pe aceştia a început, mai întâi, să-i facă observații soțului ei că poartă haine cu revere demodate, spre deosebire de cele ale lui Baranga sau Bârlădeanu şi, din cusur în cusur, s-a ajuns la „nepotrivire de caracter".

Pe arunci, „unii tovarăşi" de rang înalt aveau „pasiunea artistelor", părăsindu-şi nevestele care nu măi „corespundeau". Astfel, Gheorghiu-Dej mai lăsa de-o parte, în unele seri, înaltele „răspunderi de partid" şi se „relaxa" cu Elvira Godeanu. Bârlădeanu, măi întâi fără, apoi cu cununie, a iubit-o un timp pe Marcela Rusu, iar „brunetul" de Gheorghe Apostol compensa faptul de a nu fi ajuns la vreo artistă de renume făcând câte un chef la Poiana Stalin (adică a Braşovului), punând câte o dansatoare, în decolteu, să-i danseze pe masă, într-o vilă de protocol (adică confiscată de la proprietar), în sfârşit, Maxim Berghianu,

urmând exemplul seniorilor, s-a însurat cu Silvia Popovici, iar Ştefan Andrei, din aceeaşi generație cu ultimul, a luat de nevastă tot o artistă. Câtă vreme „soțul" ă fost şef de secție la C.C., apoi ministru al Afacerilor Străine, Violetă Andrei tot cap de afiş, la teatru, a fost.

Sosirea mea din închisoare nu i-a convenit creatoarei de modele de la Teatrul Național. Gabriela Nazarie nu mai stătea la taifas cu mama, nu-i mai povestea cancanuri din lumea artiştilor, nu-i mai vorbea de Baranga sau de Bârlădeanu.

A fost un destin T?5

ind se întâlnea în casă cu unul dintre noi dădea din cap şi atât. Se temea că ezența mea, în aceeaşi locuință, i-ar putea strica „pedigree"-ul, în curs de rmare. Cum „lumea bună", în care tot depunea eforturi să pătrundă, nu se itrivea cu firea bărbatului ei, a ajuns să divorțeze de acesta, dar tot „la comun" :ontinuat să locuiască. Cu o „cameră în plus". Spre cinstea ei, în ciuda unui ivism pe care nici nu-1 ascundea, nu am dat în dosarele Securității, cercetate C.N.S.A.S., de vreo notă informativă semnată de ea, nici cu numele ei real, :i cu vreunul codificat. Am dat de altele.

Ceea ce n-a fost în stare tata să-mi explice, în dimineața sosirii mele de la dați, datorită emoției, dar şi a unui început de ramolisment precoce, cauzat ' boala sa de inimă, am înțeles după-amiază, când mi-am revăzut mama şi vasta. Tâlharul de Ştrul pentru a nu mă pune în libertate, conform sentinței ibunalului Militar în deplasare la Ploieşti, s-a folosit de vechiul mandat de 2stare, emis în baza sentinței din 1948, casată încă la finele lui 1959, şi m-a mis în închisoarea de exterminare de la Galați. O dată ce noua sentință, care >emna eliberarea mea, fusese atacată cu recurs de către Procuratura Militară, cererea Securității, Ştrul sperase ca prin trimiterea mea la Galați să mi se irdă urma, să rămân în continuare întemnițat încât, până la judecarea recursului, nu ajung să-mi revăd familia şi să discut în linişte cu avocatul. Stratagema nu reuşit.

Această ilegalitate a nemulțumit până şi pe magistrații militari, răniți în opriul lor orgoliu. Eram, totuşi, în 1960 şi nu în 1948. Se mai schimbase între np ceva. Ca atare, în urma sesizării, semnate de maiorul-magistrat Valeriu :aru, cel în fața căruia compărusem pentru prima oară, el fiind pe atunci şi repreşedintele Tribunalului Militar, Direcția Generală a Penitenciarelor a fost ligată să se intereseze unde mă aflu şi să ordone punerea mea în libertate.

Traian Melitescu, avocatul, se lăuda că sentința de cinci ani temniță, ceea ce nsemnat practic punerea mea în libertate în urma amnistiei, i se datora lui şi udului în care a pledat. Ioana, nevastă-mea, susținea sus şi tare că sentința,

/orabilă mie, a fost un gest de bunăvoință a preşedintelui completului de jude-tă, căpitanul Ion Nistor, față de ea, deoarece fuseseră colegi de an la Facultatea Drept, încă de pe atunci am înclinat spre versiunea avocatului şi nu a Ioanei, atât mai mult cu cât, încă înainte de arestarea mea, îmi dădusem seama că ^ia mea avea un început de megalomanie, care avea să se accentueze treptat, ațe că adevărul a fost la mijloc. Nu ştiu. Oricum, căpitanul Ion Nistor, cu ;sele de la dosar şi în urma pledoariei la obiect a avocatului Melitescu, a aplicat ;ea fără a se lăsa intimidat de rechizitoriul procurorului care nu era altceva cât o portavoce a Securității. Nu ştiu cum a procedat Ion Nistor în alte procese. Ji mult ca sigur că în decursul carierei sale de magistrat militar a băgat pe ilți „clienți" ai Securității în temnițe. Torul depindea, până la urmă, de „momen-politic" al judecării procesului, de piesele de la dosar, de funcția avută în cut a celui din boxă (eu eram un oarecare), dar şi de răspunsul la interogatoriu, instanță, al inculpaților. Mulți dintre aceştia, din cauza torturii, ajunseseră >te epave fizice şi psihice, şi sub amenințarea anchetatorilor, se autoînvinuiau

în fața instanței de fapte pe care nu le întreprinsesera. Ştiau şi judecătorii acestea, dar odată intrați în horă trebuiau să joace, căci, în caz contrar, din magistrați ajungeau, la rândul lor, inculpați.

Eu, din motivele menționate, am avut şansa de a nu trece prin camera de tortură, încât am avut forța de a mă apăra. Nu eram un personaj politic care trebuia, cu orice preț, să ajungă după gratii, am avut un avocat bun şi curajos, procesul s-a judecat într-o perioadă de început al unei destinderi încât şi judecătorul militar, Ion Nistor, a aplicat legea pronunțând, ca atare, sentința, care 1-a înfuriat însă pe Şrrul. Căpitanul magistrat Ion Nistor de atunci este una şi aceeaşi persoană cu colonelul judecător din decembrie 1989 care împreună cu magistratul militar Gică Popa au condamnat la moarte pe Nicolae şi Elena Ceauşescu. Drept recompensă, ambii au fost avansați generali. Gică Popa, după cum se ştie, a murit curând după proces. S-a împuşcat, a fost împuşcat? Mister. Sunt convins că adevărul este ştiut de domnul fost şi actual preşedinte al României, Ion Iliescu, sau de domnul Gelu Voican Voiculescu, regizorul-şef al procesului, ba inginer, ba specialist în ştiințe oculte, dar tot timpul cu pistolul automat la el, în „zilele revoluției", ba în 1990 ghid al minerilor veniți să facă „ordine" în Piața Universității, ba senator, ba „diplomat". Un altul, care sunt convins că ştie şi tace, este „profesorul" de la PRO TV, dar acesta se limitează la „profeții despre trecut" şi fuge ca dracul de tămâie de „mărturii din trecut". Generalul Gică Popa, prin moartea sa misterioasă, a ocupat câteva zile prima

pagină a jurnalelor. Celălalt proaspăt general magistrat, Ion Nistor, fiindcă n-a murit atunci, a intrat în anonimat. Eu nu 1-am uitat, căci pe când era tânăr m-a scos din ghearele lui Ştrul. Recunosc că, în această apreciere, sunt subiectiv, dar în acelaşi timp şi sincer, aşternând pe hârtie ceea ce am simțit atunci, în 1960, şi, ulterior, în decembrie 1989, când mi-am dat seama că magistratul căpitan, Ion Nistor, şi judecătorul colonel cu acelaşi nume sunt una şi aceeaşi persoană.

Dacă am împlinit 30 de ani de viață în beciul Securității din Ploieşti, următoarea aniversare mi-am sărbătorit-o între ai mei. Acasă. Ca să-mi amintească de anii fericiți ai copilăriei, mama pusese pe masă un vas plin cu bujori, întotdeauna, de ziua mea, fuseseră bujori în casă, căci mă născusem la sfârşitul lui mai, într-o perioadă când bujorii sunt întotdeauna în floare. Cu toate eforturile noastre de a fi veseli, domnea, de fapt, o atmosferă apăsătoare. Se apropia ziua judecării recursului, în afară de familie şi de avocat am refuzat să văd pe altcineva. Presupuneam că sunt urmărit şi nu voiam să creez complicații nici mie, dar nici unor prieteni care ar fi dorit să mă întâlnească. Mi-era teamă să nu ajung din nou pe mâna Securității. De aceea nu am traversat nici măcar strada să fac o vizită familiei Nasta. Afirmasem tot timpul la interogatorii că Ion Nasta nu mi-a fost prieten, că-1 cunoscusem doar „la liberali" şi, ca atare, familiile necunoscându-se, n-am ştiut că fusesem inițial condamnat în contumacie, deci nu puteam fi acuzat că m-am sustras unei condamnări penale. Dacă aş fi traversat strada şi s-ar fi aflat de către cei puşi să mă urmărească, unul din principalele capete de apărare invocate de mine, combătând circumstanțele agravante cerute de procuror atât în procesul încheiat la Ploieşti, cât şi în recursul ce urma să fie

A fost un destin

.ecat curând la Bucureşti, s-ar fi prăbuşit. Familia Nasta nu a înțeles nportamentul meu şi m-a considerat multă vreme drept un nerecunoscător î de faptul că primul meu adăpost a fost la fosta moşie a acesteia de la icăbeşti, apoi la via doamnei Băicoianu din Chițorani. Singurul amic, pe care roia m-a împins zilnic să-1 vizitez, a fost medicul stomatolog Alin Cărnaru, care mă împrietenisem la Câmpina, fără ca el să fi ştiut ceva despre cine m în realitate. Deci nici un pericol de vreo complicație. Bucureştean de origine, artizat după încheierea studiilor la Câmpina, reuşise să se transfere înapoi lapitală. Zilnic mă duceam la el, la policlinică, mă primea peste rând şi se bea să-mi pună dantura la punct, distrusă în cele 13 luni de viață în infernul Ştrul. Se grăbea, la rugămintea mea, căci voiam să am o dantură bună, în teza că pierd procesul şi ajung din nou în închisoare. Alin Cărnaru a reuşit mi facă toate lucrările, în timp record, şi a refuzat să primească orice fel de ompensă din partea mea. Un adevărat prieten.

Grație lui n-am ajuns să mi se ulgă dinții stricați din gură, singurul tratament stomatologic în penitenciare, i până la urmă, după un respiro de o lună şi jumătate, aveam să ajung din i după gratii.

Cât timp am fost liber am trăit şi un moment de satisfacție. Am fost la Tipina, unde avusesem ultimul domiciliu înainte de arestare, pentru a-mi ațe un nou buletin de identitate, fără „defecte" ca până atunci. Cum Securitatea afla în spatele clădirii Miliției, pe trotuar stăteau de vorbă trei securişti în ii, printre care şi cel care îl însoțise pe şeful său, maiorul Ungureanu, când

fost umilit în primele ore de arest la Câmpina. Când m-au văzut li s-au flat ochii cât cepele de mirare, urmărindu-mă din priviri. Credeau probabil jefui lor cel mare, Ştrul de la Ploieşti, cu metodele-i specifice de anchetare,

înfundase cel puțin pentru 15 ani în vreo temniță. La rândul meu, după ce

trecut de ei, am întors capul şi i-am privit cu sfidare. Nu ştiu cum or fi nentat securiştii această revedere. Am mai fost încă o dată la Câmpina pentru \i ridica noul buletin de identitate. Era o zi călduroasă, de început de iunie, pa ce o țoapă de sex feminin de la „evidența populației" mi-a înmânat noul u act de identitate, fără să scoată o vorbă, mi-am petrecut timpul, până la

de mers spre gară, pe bulevardul de pe malul Prahovei, locul de promenadă âmpinenilor. în timp ce şedeam degajat pe o bancă, stând de vorbă cu nevasta a, au trecut câteva persoane care s-au uitat piezişş spre noi. Unii o ştiau, în itatea ei de avocat, alții pe mine, ca fost profesor la liceu. După o scurtă vire spre noi, puneau capul în jos, ca nu cumva să fie acuzați în viitor că au t de vorbă cu noi. Le era frică. Nici eu nu aveam de gând să le răspund la o eventuală întrebare. Voiam doar să intru în gura târgului, să se afle că sunt ;r. între timp se făcuseră şi alte arestări în Câmpina şi Breaza. Aflasem de . de la un învățător din Gurla Beliei, pe când fusesem în beciul „imperiului" Ştrul. îl cunoşteam foarte bine. în celulă ne-am comportat ca şi când ne-am ntâlnit primă oară. Totuşi a găsit, la un moment dat, prilejul să-mi sufle nele unora din Breaza şi Câmpina care se aflau alături de noi în alte celule. ;eseră arestați în cursul ultimului val de teroare care, în 1960, se atenuase

Şerban Rădulescu-Zoner

într-o măsură apreciabilă. Cât timp am stat liber în Bucureşti, la începutul verii, nu am făcut vizite din motivele menționate, în schimb, mergeam în cursul dimineților la ştrand, la „Bordei", pe malul lacului Florească, pentru a sta la aer, la soare şi a înota. Deci pentru a mă reface, într-o zi, am văzut-o la ştrand pe profesoara Matilda Butoi, directoarea adjunctă a liceului din Câmpina, unde funcționasem până nu demult. Era împreună cu fiul ei, un fost elev de al meu.

Nu mă mai cunoşteau. Au evitat să-şi încrucişeze privirile cu mine ca nu cumva să-i salut. Aşa erau vremurile pe atunci.

Până la urmă a venit şi ziua procesului care s-a judecat la instanța militară de pe Calea Plevnei, lângă sinistrul Malmaison, unul din locurile de anchetare şi torturare a deținuților politici de către Securitate. Completul de judecată era alcătuit din cinci colonei, doi magistrați şi trei aşa-zis „asesori populari". De această dată nu am avut cum să le aflu numele, căci decizia instanței de recurs nu mi-a căzut în mână. în afara judecătorilor, a procurorului, evident tot militar, a grefierului şi a avocatului, se mai aflau în sală soția mea şi cu mine. De regulă, recursurile în cazul proceselor politice se judecau în lipsa inculpaților care erau ținuți la păstrare în temnițe. Eu ieşisem din închisoare, în condițiile menționate, încât nu putea fi interzisă prezența mea. îmi văzusem, în prealabil, şi dosarul penal. De atunci cunosc care dintre foştii „colegi liberali" mi-au luat apărarea şi care m-au înfundat. Nu le dau numele, cu atât mai mult cu cât constatasem că cei în stare de libertate declaraseră adevărul, iar cei rearestați, din cu totul alte motive, mă acuzaseră de fapte pe care nu le săvârşisem în 1948. Dar nici aceştia din urmă nu se referiseră la viața mea clandestină, la acte false etc., deoarece nu cunoaşteau toate acestea. Din piesele de la dosar am înțeles însă că, pe când eu fusesem anchetat la Ploieşti, foşti „colegi liberali" fuseseră, în paralel, interogați la Bucureşti, dar numai despre faptele petrecute în 1948, adică cu 12 ani în urmă. Citindu-mi dosarul penal, mă liniştisem. Nici un cuvânt despre mama, tata, nevastă, amici care mă ajutaseră.

în timpul dezbaterilor procurorul a cerut o pedeapsă mai aspră, invocând aceleaşi argumente ca şi în prima instanță de judecată: element periculos, fugar, falsificator de acte pentru a se sustrage urmăririi penale etc. Avocatul Melitescu a pus în discuție vechile sale argumente cu care câştigase până atunci două procese: minor în timpul săvârşirii faptei, acordarea unei pedepse conform prevederilor Codului penal în vigoare în momentul infracțiunii, dozarea pedepsei în conformitate cu cele acordate foştilor inculpați din 1948, în concluzie, reducerea celor cinci ani din sentința dată de instanța de fond, în martie 1960.

După ce preşedintele s-a consultat în şoaptă cu ceilalți judecători a anunțat că instanța rămâne în pronunțare, fixând şi data anunțării deciziei. Avea să înceapă pentru mine şi ai mei războiul nervilor. La data fixată, s-a afişat în dreptul dosarului meu că instanța a amânat pronunțarea cu o săptămână. Acest anunț s-a mai repetat de două ori. Devenise clar că Securitatea făcuse presiuni asupra completului de judecată, iar judecătorii erau puşi în încurcătură. Până la urmă s-au decis: şase ani temniță grea, încât să nu mai pot beneficia de amnistia din 1955 şi, ca atare, să intru din nou în închisoare. Scăzându-se cele 13 luni

A fost un destin

t stătusem arestat în beciul Securității, la închisoarea din Ploieşti şi în temnița ; la Galați, urma să mai stau după gratii patru ani şi nouă luni.

Am primit vestea cu destul stoicism. Cunoscusem cât de cât viața din chisori şi speram să rezist cei aproape cinci ani cât mai aveam de stat, după im trecusem cu bine cele 13 luni. Eram totodată liniştit deoarece părinții, nevasta celelalte rude, precum şi toți cei care mă ajutaseră nu mai erau în pericol de a arestați. Ancheta se încheiase, sentința era definitivă.

Pentru a nu fi luat prin surprindere, arestat în timpul nopții şi, eventual, îs din nou la Securitate, am decis să mă predau de bună voie, dar la Tribunalul ilitar. Mi-am făcut în linişte bagajul, ştiind din experiență ce trebuie şi ce am >ie să-mi iau: haine groase, bocanci, lenjerie de corp, medicamente, mai ales tamine, şi țigări cât mai multe. Mai făcusem ceva: semnasem o cerere de graure redactată de avocat, pe care mama, la momentul potrivit, să i-o dea Mirei jitec împreună cu rugămintea mea de a mă ajuta. Cererea urma să ajungă la ama după ce eu eram deja la închisoare. Pentru a o menaja pe moment nu-i iusesem nici despre sentință, nici despre hotărârea mea de a mă preda. Despre estea ştiau doar nevasta, care îmi adusese vestea proastă, şi tata, care fusese ? față. Deci, în ajunul plecării mele la închisoare, am luat masa de seară ipreună, ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat, iar în dimineața următoare ama a plecat liniştită la Uniunea Compozitorilor, unde era angajată, iar eu, soțit de nevastă, la Tribunalul Militar din strada Negru Vodă. Aş minți dacă aş recunoaşte că în acel moment eram emoționat şi amărât. Eu am rămas tr-o sală de aşteptare, Ioana, cu sentința în mână, s-a dus în biroul magistratului : serviciu. După vreo două ore de aşteptare a venit un simplu milițian, care -a luat în primire şi am pornit-o împreună în sus, pe Calea Călăraşilor. Pe jos. -a condus la circumscripția de Miliție din piațeta de pe strada Stelea Spătarul. m trecut recent pe acolo. Clădirea nu şi-a schimbat destinația, doar că în loc fie Miliție este Poliție.

Am fost imediat trimis la beci într-o celulă destul de mare. Altă viață față î cea pe care o cunoscusem în arestul lui Ştrul. Mă aflam între doi arestați de •ept comun, aflați în anchetă. Hoții erau mult mai bine tratați decât „bandiții >litici". Camera era ceva mai aerisită, mâncarea mai consistentă. Unul dintre)ii mei „colegi", vânzător la magazinul de jucării „Trei ursuleți" de pe strada Damnei, era acuzat de delapidare, celălalt furase găini dintr-o curte. Ei erau emați zilnic la anchetă, eu nu aveam nici o treabă şi stăteam tot timpul lungit pat. Din prima rundă de arest şi închisoare învățasem ceva esențial: când este >sibil, să stai cât mai mult lungit, să te odihneşti, căci niciodată nu se poate şti va urma.

După două zile de „dolce far mente" am fost îmbarcat într-un simplu itoturism şi dus la Jilava, în afară de şofer mai era un singur miliţian în autoobil. In apropierea închisorii, maşina s-a oprit în faţa unei bariere. Miliţianul coborât, a arătat santinelei dosarul meu însoţitor, iar soldatul, uitându-se în teriorul automobilului, a întrebat mirat pe „însoţitorul" meu: „Unde este ţinutul?" Miliţianul a făcut un gest dând de înţeles santinelei că deţinutul

O Serban Rădulescu-Zoner

eram eu. Nu prea văzuse soldatul deţinuţi ca mine. Nu aveam o faţă palidă, ci puţin bronzată, căci fusesem la ştrand. Nu aveam cearcăne negre pe sub ochi. Nu aveam haine zdrenţăroase sau cel puţin uzate. Pe scurt, nu aveam înfăţişarea unui „bandit", după cum ştia soldatul că arată „duşmanii clasei muncitoare" aduşi la Jilava. Cum „actele vorbeşte", a ridicat, până la urmă, bariera şi maşina şi-a continuat încă câteva minute drumul, oprind în pantă, în dreptul unei porţi cu ziduri de piatră pe care era scris „Fortul 13 Jilava".

M-a luat în primire un ţigan între două vârste, cu un nas mare, coroiat, în uniformă de miliţian, dar cu petliţe maronii la tunică (aceasta era ţinuta temnicerilor) şi cu „galoane" de plutonier-major. A urmat „ritualul" deja cunoscut de mine: luarea de amprente digitale, percheziţie în pielea goală, schimb „haine civile" contra zeghe. Din bagaj mi s-au dat ceva vitamine şi ţigările. Apoi ţiganul năsos, care doar supraveghea „operaţiunile", m-a dat în primire unui subaltern cu care am traversat o curte şi am intrat în închisoarea propriu-zisâ, mai întâi printr-un fel de tunel, de unde am luat-o la stânga pe un coridor lung cu celule. Eram într-una din aşa-zisele secţii.

în urma intrării în contact, după mai bine de o lună, cu vechii „locatari" ai Jilavei, am aflat că „amfitrionul" meu, ţiganul cu grad de plutonier major, se numea lamandi, fiind renumit ca unul dintre cei mai sălbatici bătăuşi.

Viaţa deţinuţilor politici din Jilava se mai ameliorase faţă de cea despre care aveam să aud atunci, la faţa locului, şi să citesc acum, după măi bine de patru decenii. Dispăruseră priciurile şi „celebrele" şerpării. In celule erau paturi de fier suprapuse, cu câte o saltea din paie, cu un cearşaf mai mult murdar decât curat şi o pernă. Primirea deţinuţilor de către temniceri încolonaţi, cu bâte în mână, cu care îi lovea pe tot parcursul până la intrarea în temniţa propriu-zisâ, nu se măi practica. Se mai schimbase în bine câte ceva, ceea ce nu înseamnă însă că Jilava nu rămăsese una dintre cele mai sinistre temniţe, cu un regim de lentă exterminare pentru cei ce aveau ghinionul să rămână acolo mai multă vreme stând în umezeală, frig şi supuşi unui regim de deliberată subnutriţie. „Locatarii" mai vechi ai celulelor aflate sub pământ şi pe care aveam să-i cunosc după o

vreme erau de-a dreptul nişte epave. Deşi ajunsesem la începutul verii, gardienii din interior purtau tot timpul nopții şube îmblănite. Noi purtam o zeghe şi sub ea un pulover. Obligatoriu fără mâneci, să nu murim cumva „de căldură".

După îndeplinirea tuturor formalităților, care au ținut câteva ore bune, căci temnicerii aplicau şi ei formula auzită de mine şi de alții de la anchetatori, „noi nu ne grăbim, încât vei sta aici până îți putrezesc oasele" (în schimb, deținuții trebuie să se grăbească, să execute ordinele „Repede! Repede!"), am fost dus într-o celulă. Era o încăpere relativ mare, cu vreo 30 de paturi suprapuse. Era goală, vreo săptămână am stat singur. După scurtă vreme mi-am dat seama de ce s-a procedat aşa. Veneam „de afară", deci cu ştiri proaspete din țară şi din străinătate (citite în presă său auzite la radio) care nu trebuie să ajungă la ^locatarii" mai vechi ai Jilavei.

Expresiile securiste „vine de afară" şi „pleacă afară", adoptate apoi şi de deținuți, au intrat după o vreme în jargonul activiştilor de partid şi al jurnaliştilor, de fapt tot „activişti". Pentru aceştia din urmă, care preluaseră cele două

A fost un destin

itagme din „lumea penitenciarelor", „afară" nu mai însemna „în afara închi-rilor", ci „în afara granițelor României". Ca atare, în prostia sau în slugărnicia r, folosind termeni inițial propriii lumii din temnițele comuniste, tovarăşii, ră să-şi dea uneori seama, recunoşteau implicit că România era, de fapt, o mare chisoare pentru toți cetățenii acesteia. Unii jurnalişti, oameni politici şi plomați de azi nu s-au dezbărat de aceşti termeni, trădându-şi, astfel, originea.

După vreo câteva ore de stat singur într-o celulă întunecoasă, cu obloane oase de lemn, amplasate în afara gratiilor, s-a făcut deodată lumină. Paznicul deschis din afară obloanele pentru scurtă vreme cu scopul aerisirii celulei, restul zilei, aerisirea se făcea doar printr-o mică ferestruică din partea de sus anuia dintre obloane. Privind pe fereastră, mi-am dat seama că celula în care am se afla pe partea exterioară a fortului, în fața ochilor aveam, la o anumită stanță, un zid de pământ înalt de vreo 30 de metri, pe creasta căruia era iplasat un chioşc înalt, în vârful căruia se afla un soldat cu armă automată, tre „zidul" de pământ şi clădirea temniței era o alee cu ceva flori. Şi curtea în ijlocul căreia se afla clădirea Securității din Ploieşti, în ale cărei beciuri se tea barbar, tot flori avea. Am observat acelaşi decor şi în fața altor sedii ale curității prin fața cărora am trecut din întâmplare: Braşov, Bistrița, Suceava, rgovişte. Florile de afară aveau menirea să mascheze infernul din interior.

Pentru cei care au auzit doar de Jilava cred ca este necesară o succintă scriere, desigur incompletă, deoarece este făcută doar în limitele celor văzute mine, un „locatar" pasager. Pentru construcția fortului se escavase o suprafață are de teren pe care nu am putut-o aprecia, în această „groapă" imensă se nstruise fortul cu ziduri foarte groase din piatră şi cărămidă şi care era acope-cu un strat gros de pământ, până la nivel solului. De aceea, se vorbeşte că nnița de la jilava se afla sub pământ, ceea ce era adevărat, pe când eu am lintit de curți, unele plantate chiar cu flori, ceea ce, de asemenea, constituie •calitate. Acestea din urmă se aflau însă în adâncime, în acea „groapă imensă" nu la nivelul solului.

Temnița de la Jilava fusese inițial unul dintre cele 18 forturi construite în npul domniei regelui Carol I, pe linia de centură a Bucureştiului, cu scopul arării Capitalei. Lucrările au început în l884, după planurile generalului belgian ?nri Alexis Brialmont. în ciuda unor imense cheltuieli de la buget şi a unor)rturi umane cele 18 forturi n-au servit la nimic, în toamna lui 1916, când >mânia a fost invadată de trupele germane şi austro-ungare, inclusiv de câteva itați bulgare şi otomane, strategia şi tacticile militare folosite evoluaseră, :ât sistemul de apărare a Bucureştiului, conceput cu decenii în urmă, era mplet depăşit. Ca atare, la sfârşitul războiului, unele dintre forturi au ajuns ptat simple ruine, altele s-au păstrat primind diverse destinații, în special pe î de depozite de muniții sau alte materiale. Fortul nr. 13 Jilava a ajuns :hisoare, mai întâi militară şi, o dată cu instaurarea regimurilor de dictatură rlistă, verde-legionară, antonesciană şi, apoi, roşie-comunistă, a devenit nniță pentru deținuții politici. Cum cei mai longevivi „stăpâni" ai Jilavei au ;t comuniştii, cele mai multe orori s-au petrecut în timpul „terorii roşii".

Cel puțin în perioada de câteva luni cât am stat în temnița de la Jilava, aceasta avea două meniri: cea de „depozit" al Securității din Bucureşti şi cea de tranzit, de la o închisoare la alta. Toți cei condamnați, originari din Bucureşti şi din împrejurimi, erau mai întâi duşi la Jilava. Acolo stăteau şi aşteaptau comunicarea sentinței şi apoi a deciziei instanței militare de recurs. Ulterior, după o şedere mai lungă sau mai scurtă, uneori de ordinul lunilor, alteori şi după un an, erau transportați spre locul de executare a sentinței. Când Securitatea, după un timp, avea din nou „nevoie" de ei erau readuşi la Jilava. Uneori noua anchetă avea loc la fața locului, în încăperi speciale despre care doar am auzit, iar când Securitatea avea de gând să treacă la „metode specifice"

pentru smulgerea declarațiilor „sincere" ale „banditului", acesta era luat şi dus într-unul din aresturile ei.

A doua menire a Jilavei, „pe vremea mea", era cea de închisoare de tranzit. Cei transferați dintr-o închisoare, aflată într-o parte a țării, într-alta treceau prin Jilava unde stăteau la poprire un timp mai scurt sau mai lung, după nişte calcule ale M.A.I. pe care nu am reuşit să mi le explic. Jilava avea şi câțiva „locatari" permanenți, tot din auzite ştiu. Pare-se că pe când eram eu acolo, se afla din 1948, la infirmierie, cu un picior amputat, şi Radu Lecca. Condamnat inițial la moarte, în lotul din care făcuse parte mareşalul Ion Antonescu, Radu Lecca, care nu fusese doar „ministrul românizării", adică şeful suprem al confiscării averilor evreieşti ci, după cât se pare, ar fi avut şi un rol în S.S.L, a figurat, ca şi Eugen Cristescu, şeful amintitei instituții, pe lista lui Lucrețiu Pătrăşcanu prezentată regelui, cu propunerea de comutare a pedepsei capitale în muncă silnică pe viață. „Românul Pătrăşcanu", „patriotul", „victima terorii bolşevice", după cum este prezentat astăzi pe la diverse posturi de televiziune de către Adrian Păunescu, cel mai talentat şi ordinar manipulator al opiniei publice sau de către regizorul-senator Sergiu Nicolaescu (vezi filmul „Oglinda") şi de câțiva istorici bine plătiți, „salvând" atunci de la moarte pe Radu Lecca şi Eugen Cristescu n-a făcut altceva decât să execute un ordin al şleahtei bolşevice. Eugen Cristescu şi Radu Lecca trebuiau atunci să rămână în viață deoarece încă nu-şi goliseră „tolba" cu informații atât de prețioase Securității şi vârfului piramidei bolşevice de la Bucureşti. Cu Eugen Cristescu autorii scenariului au avut însă ghinion. A murit în 1950 deşi, conform mărturiilor unor americani din trecuta „Comisie Aliată de Control", Eugen Cristescu le spusese bolşevicilor, încă din primii ani de captivitate, ceea ce era mai important. Radu Lecca, mai longeviv, era vizitat uneori, din cele aflate de mine de la alți deținuți mai vechi, Şi în anii '50 de către unii „mari" de la Securitate. Probabil că nu-1 întrebau de sănătate. Pe când m-am aflat eu la Jilava, pare-se că era acolo şi Alfred Paximade, fiind vizitat, din când în când, de aceieaşi „bonzi". Paximade fusese polițai cu grad înalt pe timpul lui Carol II, iar Antonescu îl făcuse şef al Siguranței în Basarabia. Era deci o altă „figură" interesantă pentru Securitate şi merita să mai primească câte o vizită pentru a fi întrebat „ce mai face". Era cumnat cu Mihai Ghelmegeanu, fost ministru de Interne, tot a lui Carol II, în timpul „Frontului Renaşterii Naționale". Cu un asemenea trecut şi cu un asemenea cumnat, Ghelmegeanu a trecut de la bun început de partea comuniştilor. S-au servit

A fost un destin

li întâi de el, punându-1 preşedinte al Comisiei române pentru aplicarea armisti-

lui cu U.R.S.S., după demisia corectului Savel Rădulescu care, evident, o dată

„ascuțirea luptei de clasă" avea să ajungă în temniță, în calitate de fost

mnitar. După ce i-a lăsat pe sovietici să jefuiască în voie România, Ghelmegeanu,

?pt răsplată, a rămas profesor la Facultatea de Drept, fiind totodată menținut

luxoasa sa casă din Piața Dumbrava Roşie, fără a fi pus să locuiască „la comun".

Spre deosebire de Radu Lecca, Paximade a supraviețuit „gulagului românesc"

pus în libertate în 1964, a ajuns să locuiască la sora sa, la doamna, transformată

re timp în tovarăşă, Margareta Ghelmegeanu. Cred că apariția cumnatului

i-a făcut plăcere „tovarăşului profesor". Acesta din urmă a avut însă noroc.

ipă câteva luni de la eliberare, mâncând, la primul Crăciun, sarmale pe

:urate, după atâția ani de arpacaş, varză şi ciorbă de burtă cu urme de fecale,

ximade a făcut infarct şi a murit.

în sfârşit, la Jilava se mai găseau, din când în când, deținuți de scurtă durată şi

un regim special de izolare: cei condamnați la moarte, ce urmau să fie executați.

După ce am fost introdus în amintita celulă de la Jilava, primele ore de

\guratate le-am petrecut liniştit. Când gardianul de afară a deschis însă

Ioanele şi am văzut zidul de pământ din față, dar mai ales cele câteva floricele

pe aleea despărțitoare, într-o lumină a unui amurg al soarelui, pătrunzând

acelaşi timp în încăpere un parfum de „regină a nopții" am început să mă

ndesc la ai mei şi la acele săptămâni petrecute în libertate. Nu mai aveam nici

speranță de a scăpa de cei cinci ani pe care urma să-i mai trăiesc după gratii.

n început să plâng. In hohote. A fost a doua şi ultima oară când am plâns în

rioada detenției. După ce gardianul a venit şi a închis obloanele m-am oprit

n plâns. Nu mai vedeam florile, nu mai simțeam mirosul acestora. Când celula

\ umplut cu mai mulți deținuți, la deschiderea spre seară a obloanelor n-am ai simțit parfumul de „regină a nopții", căci cel din interior al tinetei cu cremente îl acoperea.

După câteva zile de singurătate a apărut, în sfârşit, un prim „coleg", apoi \ al doilea, iar la scurtă vreme, un bărbat înalt, drept ca un brad, cu părul alb cu un ten uscățiv, puțin brăzdat, asemănător cu cel al generalilor americani ;?cuți prin multe lupte, de tipul celor pe care îi vedem uneori pe ecranele levizoarelor. Nu era american, şi nici general, ci doar un fost colonel român, •a fostul comandant al Legiunii de jandarmi Prahova şi participase, în ultimele Le ale lui august 1944, la apărarea zonei petroliere din jurul Ploieştului, pe re germanii încercaseră să o incendieze. Pentru actele sale de bravură fusese xorat şi citat prin „ordin de zi". Era convins că va fi achitat, căci nu întreprinsese mic contra regimului instaurat la 6 martie 1945. Era încrezător că faptele sale î arme, din zilele lui august 1944, vor atârna mai greu în „balanța justiției" îcât cel dintr-un trecut destul de îndepărtat, anume de a-1 fi trimis pe minorul icolae Ceauşescu sub escortă, din post în post, acasă la părinții săi, în satul ital. „In acea vreme eram maior şi comandam Legiunea de jandarmi dinlargovişte.

Un şef de post dintr-un sat mi-1 adusese pe Ceauşescu, raportându-mi că răspândise manifeste bolşevice. I-am dat două palme şi am ordonat să fie trimis, sub escortă, acasă la părinții săi", mi-a spus colonelul.

Când am citit, după mulți ani, romanul Delirul al lui Marin Preda am dat peste episodul pe care mi-1 povestise colonelul, „coleg de celulă" la Jilava. Era deci o poveste reală, dar pe care reputatul romancier o prezentase de aşa manieră încât Ceauşescu, pe care autorul nu-1 numea, dar toți cititorii îşi dădeau seama că despre el era vorba, să pară un fel de erou legendar, şi încă din vremea copilăriei, al „luptei pentru dreptate socială".

Dreptatea socială şi bunăstarea pe care le-a introdus „eroul Ceauşescu", după ce a ajuns stăpânul absolut al țării, le ştia un popor întreg în 1989. Acum a început să uite datorită „postceauşiştilor". Ce nu au ştiut şi nu au aflat nici acum românii, fiindcă istoricii preferă să se ocupe de „mituri" sau de Antonescu şi al doilea război mondial, este faptul că Ceauşescu, cu grad de general-locotenent, a fost unul dintre principalii „executanți" ai bolşevizării armatei române şi, ulterior, a participat în mod nemijlocit, cu pistolul în mână, la colectivizarea forțată a agriculturii şi la pauperizarea țărănimii. Am avut „îndrăzneala" să scriu eu, după 1989, despre toate acestea, dar cu o singură carte nu se luminează un popor cu

creierele spălate timp de decenii, iar în prezent manipulat prin televizor, în aceeaşi direcție, de Adrian Păunescu, Corneliu Vădim Tudor ş.a.

Pe vremea apariției romanului Delirul se vorbea că amintitul episod cu Ceauşescu, adolescentul „erou" trimis de jandarmi din post în post, la părinții săi din Scorniceşti, ar fi fost tributul plătit de Marin Preda pentru a-şi publica cartea a cărei figură centrală era Antonescu, în luptă cu legionarii.

Mulți au admirat atunci „curajul" lui Marin Preda, primul care, după decenii în care Antonescu fusese tratat de către „propaganda de Partid" fascist, călău, odios criminal de război, ar fi pus pe Mareşal într-o lumină mai buna. Nu sunt scriitor şi nu am trăit vreodată în lumea acestora, deci nu cunosc dedesubturile apariției amintitului roman. Sunt istoric şi cunosc alte poveşti, care mă îndreptățesc, până la proba contrarie, să consider Delirul o carte scrisă de Marin Preda la comandă. Era începutul unei aşa-zise reconsiderări neoficiale, dar tot din dispoziția secției de propagandă a C.C. ăl P.C.R., ă Mareşalului încât, printr-o subtilă manipulare a opiniei publice, de la autoritarul şi „patriotul român" Antonescu, un adversar al Rusiei bolşevice, să se ajungă la „marele patriot", tot „sever şi integru", Nicolae Ceauşescu, „eroul" luptei pentru „independență" a României Socialiste, în vorbe, dar nu şi în fapte. Era, de fapt, începutul național-comunismului la a cărui „construcție" au contribuit şi banii lui losif Constantin-Drăgan, dar şi contribuțiile unor istorici, în frunte cu actualul senator P.R.M., Gheorghe Buzatu.

O dată cu apariția în celulă la Jilava a celui care, cu decenii în urmă, trimisese Pe tânărul „revoluționar de profesie" acasă la Scorniceşti, ajunseserăm în încăpere vreo şase deținuți încât într-o zi, gardianul la vizetă, uitându-se la rnine, mi-a spus: „Bă, tu ăla de acolo! Eşti cel mai vechi în cameră. Te fac şef de cameră. Răspunzi de respectarea regulamentului, iar la «numărul» de dimineața

A („.

i seara încolonezi oamenii şi dai raportul!". Am fost „şef" vreo două sau trei ăptămâni, iar după aceea n-am mai avut „funcții" până la ieşirea din puşcărie.

Fusesem pus de gardian într-o mare încurcătură din cauza „regulamen-ului" care însemna, mai ales, obligația deținuților de a sta aşezați la marginea >atului de la ora „deşteptării", adică de la cinci dimineața, şi până seara la 10, :ând era „stingerea". După introducerea mea în celulă, inițial fiind singur, îmi ilesesem cel mai „strategic" pat, adică cel aşezat la perete, lângă uşă, încât să)ot fi văzut de la vizetă cu mare dificultate de către gardian. Trebuia să-şi ucească gâtul ca să mă vadă că stau întins în pat şi în timpul zilei. Cât am avut loi sau trei „colegi" n-a fost nici un pericol, căci nici gardianul nu respecta de apt regulamentul său. începea să se agite doar când apărea câte un şef la capătul oridorului şi atunci se

uita prin vizetă în alte celule, poate mai importante. \im fost deci lăsați în pace, iar eu, după uşă, trăgeam câte un pui de somn şi în impui zilei. Când ne-am înmulțit şi gardianul m-a făcut şef de cameră, situația -a încurcat. Eu mi-am păstrat patul, încât la deschiderea vizetei gardianul îi redea pe ceilalți mai întâi, şi nu pe mine. Mi-a fost ruşine ca eu să dorm, iar ei ă fie obligați să stea în capul oaselor, aşezați de dimineața până noaptea la narginea paturilor. Ca atare, am făcut şi eu un „regulament de ordine interioară". ;iecare face ce vrea dar, pe rând, câte unul stă „de caraulă" cu urechile ciulite la nişcările de pe coridor, iar în caz de pericol dă alarma, în cazul în care vreunul ra fi totuşi prins de gardian că stă întins pe pat în timpul zilei, va răspunde mpreună cu mine. Eram un inconştient, căci nu ştiam ce înseamnă să fii pedepsit iind dus la „izolare" la Jilava. Am avut cu toții noroc, căci gardianul n-a prins >e vreunul călcând regulamentul.

Când se anunța „numărul", prin bătăi într-o bucată de fier, la capătul oridorului, mă adresam uneori în glumă colonelului: „Vă rog să vă încolonați i să luați poziție de drepți". Mai făceam haz de necaz.

Colonelul îmi devenise principalul partener de discuții. Subiectul său preferat ra „23 august" şi ceea ce a urmat, adică luptele contra nemților la care luase >arte. Nu-şi pierduse speranța că va fi achitat, îi cunoscuse, cu prilejul eveni-nentelor, pe generalii C. Vasiliu-Răşcanu şi Dumitru Dămăceanu. îi propusese a proces, ca martori ai apărării. Deşi aceştia nu se prezentaseră, colonelul meu ra convins că aceştia vor fi pus o vorbă bună.

într-o bună zi, uşa celulei s-a deschis şi a apărut un plutonier de la grefă, are i-a citit colonelului sentința, punându-1 să semneze: 17 ani muncă silnică >entru activitate intensă dusă contra clasei muncitoare. Era răzbunarea lui Jicolae Ceauşescu, în acea vreme unul din tinerii favoriți ai lui Gheorghiu-Dej. •aracul colonel! După ce uşa s-a închis a început să plângă, tot spunând că nu va nai apuca ziua să-i revadă pe cei dragi. Amintindu-mi de cum mă consolase 'ărintele Diță, când plânsesem şi eu prima oară, în beciul lui Ştrul, convins că •oi sta 10 ani după gratii, am procedat la rândul meu la fel cu colonelul, la ilava. I-am spus că nu va mai dura mult regimul, că vom fi curând liberi şi că îşi •a revedea cu siguranță familia. Nu credeam în ceea ce-i spuneam, dar trebuia ă-i dau o speranță, după cum procedase părintele Diță cu mine. Eu, după ce-mi

trecuse disperarea din prima zi petrecută la Jilava, aveam totuşi o speranță. Eram tânăr şi aveam de ispăşit mai puțin de cinci ani. El, săracul, era în vârstă si avea în față 17 ani de muncă silnică. Nici el, nici eu, nu ne puteam închipui

atunci că peste patru ani aveau să fie, pentru o vreme, golite puşcăriile de deținuți politici. Sper să fi reuşit să supraviețuiască cei patru ani de temniță, căci mai avea încă o statură robustă şi nu era bolnav. Păcat că i-am uitat de mult numele, în caz contrar, aş fi ştiut acum dacă 1-a ajutat Dumnezeu să ajungă acasă, căci cu prilejul pregătirii unei comunicări ținute la Sighet, în vara anului 2001, am parcurs listele tuturor deținuților grațiați între 1962 şi 1964.

N-am mai stat multă vreme în celulă cu colonelul. Eu nu aveam ce aştepta. Aveam o condamnare definitivă şi, între timp, trecuse destul de multă vreme de la sosirea mea „de afară", încât veştile pe care le-aş fi dat „colegilor" nu mai erau la ordinea zilei. Ca atare, într-o zi, conform ordinului deja bine cunoscut „fă-ți bagajul şi ieşi afară", am fost dus în lumea unor „locatari" mai vechi, în Reduit, în centrul fostului fort, într-o celulă mare şi arhiaglomerată. în jur de 100 de deținuți. Altă viață. Câte doi într-un pat, lipsă cumplită de aer, putoare mare, iar majoritatea deținuților nişte epave, în schimb, „lume bună". Pe câțiva dintre deținuți îi cunoscusem personal în Bucureşti, înainte de a mă fi adăpostit în provincie, pe alții îi ştiam din vedere sau din auzite. Mai întâi, 1-am văzut într-un pat, uitându-se fix la mine, pe Dan Ştefănescu-Grivița, despre care am mai scris. Inițial, nu-1 recunoscusem din cauza slăbiciunii. Ne uitam zilnic unul la altul, dar nu am stat de vorbă. Ne temeam de „turnători". Fiecare dintre noi aveam propriul nostru interes de a nu ne cunoaşte, într-un pat lângă tinetă, deci într-o continuă putoare, stătea tot timpul întins un bătrân, slab de-1 sufla vântul. De la alții am aflat că era colonelul Platon Demetrescu, soțul unei verişoare mai îndepărtate a mamei, în a căror casă fusesem adesea. Nu îl recunoscusem din cauza halului în care arăta, dar şi pentru că nu-1 mai văzusem din timpul războiului.

Fostul colonel era fratele lui Eugen Demetrescu, stâlpul Ministerului de Finanțe sub toate regimurile, până la instalarea în fruntea acestuia a Iui Vasile Luca. Tot timpul avusese funcția de secretar general, considerată cea mai înaltă în ierarhia funcționarilor publici. El fusese şi înainte, şi în timpul, şi imediat după război, principalul artizan al Bugetului de Stat. A ajuns, evident, şi el la puşcărie ca şi fratele său, colonelul. Dacă nu mă înşel, finanțistul Eugen Demetrescu a şi murit în temniță, în schimb, colonelul Platon Demetrescu, căruia atunci, la Jilava, nu-i dădeam mai mult de o lună sau două de viață, a supraviețuit. I-am găsit recent numele într-unul din decretele de grațiere emise în 1964. In celulă am stat adesea de vorbă, amintindu-ne de „vremurile din trecut", cu Richard (Rici) Hillard, publicist, iar după 23 august secretar al „Asociației pentru Națiunile Unite" din Bucureşti, pe care 1-am cunoscut atunci, la Jilava, în schimb o ştiam foarte bine pe soția sa, Anca, născută Berindei, căci

fusese conducătoarea Şi sufletul asociației de dansuri naționale „Brâuleţul". Fiind, se spunea, de origine engleză, de care făcea mult caz, şi ajungând într-o funcție ce avea relații cu diplomații anglo-americani reîntorşi la Bucureşti după 23 august, nu putea fi

A fost un destin

uzat în regimul „oamenilor muncii de la oraşe şi sate" decât de înaltă trădare, imind o „pedeapsă" pe măsură. Deoarece nu-1 cunoscusem înainte de a fi fost îstat, nu mi-a fost teamă să stau de vorbă cu el. Făcea pe „englezul" şi în işcărie şi-mi povestea multe despre Anglia şi voiajurile sale din străinătate, i alt coleg de celulă, pe care îl ştiam din vedere, de la concursurile hipice, fost colonelul Tudoran. Eu îl admirasem sărind cu calul peste obstacole,

când el era căpitan, iar eu copil. Făcuse parte, alături de căpitanii Felix Țopescu .tal cunoscutului comentator sportiv Cristian Țopescu), Rang şi Iepure, din lebra echipă hipică a României, care primise o medalie olimpică la Berlin,

1936. După câte ştiu, toți aceşti cavalerişti de elită, ajunşi colonei între timp, ;eseră arestați, cu excepția lui Iepure care îşi trăsese un glonț în cap, după ce i grup de bolşevici din Bucovina îi smulseseră epoleții de pe umeri, cu prilejul rragerii armatei române, în iunie 1940.

Cel mai cunoscut „coleg" în celula din Reduit a fost însă Păstorel Teodoreanu. t timpul se făcea „cerc" în jurul patului pe care şedea. Povestea, uneori cu z, alteori cu nostalgie, despre „leşii de altădată", despre reuniuni literare, spre diverse chefuri, tot „scriitoriceşti" etc. în schimb, n-a spus nici o epigramă.

temea şi avea dreptate.

înrr-o zi nu ştiu ce 1-a apucat pe un paznic, deschizând pe seară obloanele • la fereastră, să-1 cheme în fața sa. „Te văd vorbăreț. Ce-ai fost în civilie?",

întrebat temnicerul. „Scriitor", a răspuns Păstorel Teodoreanu. La care a primit plică: „Fii atent aici. Pentru mine eşti un nimeni, eşti un x, eşti un grec", izise pe undeva milițianul de „y", ceea ce pentru el însemna „grec". Aceeaşi plică o primise, conform celor povestite de el după eliberare, şi vecinul meu n strada Măria Rosetti, Leon Kalustian. O fi avut de-a face cu acelaşi milițian?

fi fost una din expresiile din jargonul temnicerilor, precum „fă-ți bagajul şi >i afară?' Nu ştiu.

în fine, printre cei aproape 100 de deținuți din celulă era şi un personaj •cunoscut de mine până atunci, dar deosebit de pitoresc. Un prinț Mavrocordat. i bărbat scund, cu părul alb, cu o chelie destul de pronunțată şi cu o cocoaşă are. Principala lui preocupare era ca, la prima oră a dimineții, să facă ordine

mersul la tinetă. Erau doar două la 100 de deținuți, încât dacă prințul avrocordat nu ar fi făcut ordine ar fi fost o adevărată busculadă, căci unii trâni de-abia se puteau ține să nu facă pe ei. S-au mai întâmplat şi asemenea zuri. Prințul făcea însă ordine: „un, deux, trois", şi aşa mai departe. Uneori îl .zeai adresându-se unui amic pe care-1 cunoscuse „afară": „Bonjour cher ami. îtte fois-ci vous avez de la chance. Vous etes le cinquieme". închisoarea nu imai că-i aducea pe mulți, mai ales pe bătrâni, într-o degradare fizică adesea îcuperabilă, dar şi într-una psihică, unii ajungând, precum prințul Mavrocordat,

aibă ca principală preocupare menținerea ordinii la tinetă, în decursul •tenției am asistat la diverse alte scene între deținuți, nu comice precum cea

prințul franțuzit, ci de-a dreptul umilitoare, degradante, inumane.

Singurul eveniment, aşteptat zilnic de „colegi", în afară de mersul la tinetă, a sosirea mâncării: spălătură de surogat de cafea, turtoi, varză, arpacaş, iahnie ; fasole (mai des distribuită decât la Galați), cu urme de carne şi ciorbă de

burtă, nespălată bine, un fel de mâncare de care, după o prima probă, nu m-am mai atins. Şi acum mi-e silă, privind la şoferul meu, cum în decursul deplasărilor mănâncă cu plăcere ciorbă de burtă.

în afara „evenimentelor" zilnice menționate mai sus sau a discuțiilor purtate între noi, ca să treacă ziua, într-o permanentă lipsă de aer, combinată cu putoarea de la tinetă, somnul ne era tulburat uneori de intrarea bruscă în celulă a câte unui grup de temniceri care ne răscoleau patul şi boarfele. Desele percheziții, doar pentru a ne şicana, erau caracteristice nu numai temniței de la Jilava, ci întregului sistem penitenciar, în sfârşit, tot noaptea, ne mai trezea uneori zăngă-nitul de lanțuri. Astfel aflam că a sosit un transport de „grei", adică de deținuți cu pedepse ce depăşeau zece ani. Mutarea acestora dintr-un penitenciar într-altul se făcea cu lanțuri la picioare. Când, în cursul după-amiezelor, auzeam bătăi de ciocan ştiam că sunt bătute nituri la lanțuri, căci în cursul nopții vor porni unii „grei" într-altă parte. Asemenea transporturi aveau loc, de regulă, noaptea.

Până la urmă, într-o seară, mi-a venit şi mie rândul. Pregătirea nu numai a mea, ci şi a altora, a început pe lumină. Mai întâi la magazie, pentru recunoaşterea bagajului, apoi schimbarea hainelor, înmânarea pachetului cu hrană rece (acelaşi meniu fix: slănină, brânză sărată şi pâine), apoi ore întregi de stat în picioare, cu fața la perete, sub supravegherea gardienilor. După ce s-a întunecat, auzind ceva mişcare în spatele meu (începuseră pregătirile de plecare) am întors puțin capul, încercând să văd ce se petrece. Imediat am auzit un

muget: „Fața la perete, banditule!" şi apoi am primit o palmă pe obrazul şi pe urechea dreaptă. Palmă grea, încât i-am simțit urmele câteva ore, rămânând în acelaşi timp şi cu urechea înfundată, în decursul călătoriei s-a desfundat, dar de atunci aud mai bine cu urechea stângă decât cu cea dreaptă. După încă vreo jumătate de oră de stat cu fața la perete a urmat îmbarcarea. Două sau trei dube fuseseră trase în fața tunelului de la intrarea în fort. „Mişcă mai repede!", urlau gardienii. Am intrat penultimul într-una din dube, încât locul meu a fost lângă uşa despărțitoare dintre spațiul în care ne aflam noi, deținuții, şi cel în care erau aşezați paznicii noştri. Uşa avea un geam astfel încât gardienii să ne poată observa, dar şi uşa propriu-zisă a dubei avea ferestre. Ca atare, am putut să urmăresc, după intrarea în Bucureşti, străzile pe care treceam. Acestea erau pustii, era o oră când lumea „de afară" dormea. Străzile erau bine luminate, nu ca pe timpul urmaşului lui Gheorghiu-Dej, când horbocăiai prin întuneric îndreptându-te cu paşi rapizi spre „culmile însorite ale comunismului", după cum scria tot timpul în ziare, reviste şi manuale, fostul şi actualul profesor universitar dr. Gheorghe loniță. Pe când eu eram în dubă, el era asistent sau lector, iar cursurile erau presărate cu citate din tovarăşii Dej şi Hruşciov. Ulterior, profesor fiind, a devenit un recitator al discursurilor lui Ceauşescu. După „revoluție", nemaifiind acceptat de studenți, s-a mutat o vreme la Chişinău, învățându-i pe cei de acolo „istoria românilor", apoi s-a retras în patria-mumă, tot profesor, şi nu oriunde, ci la Universitatea „Creştină Dimitrie Cantemir".

Tot mergând cu duba prin Bucureşti, într-o noapte de sfârşit al lui octombrie 1960, am ajuns pe Calea Griviței, hăt departe, până într-un loc pe care nu 1-am putut identifica la coborâre, din cauza întunericului şi a reflectoarelor îndreptate

A fost un destin

pre noi. Nu am văzut decât ce era foarte aproape: soldați, din Securitate, u arme automate îndreptate spre noi, şi câini lupi. „Mişcă mai repede!", u început să urle din nou gardienii şi, tot mişcându-ne mai repede, am ajuns ntr-o altă dubă, dar vagon de cale ferată. Mă aflam, de astă dată, într-un vehicul unoscut. Aceeaşi atmosferă şi înghesuială ca şi cu prilejul călătoriei la Galați, acute cu câteva luni mai înainte. După ce s-a făcut lumină, vagonul s-a pus în nişcare, dar în direcție inversă decât credeam. Curând s-a oprit. După zgomotele i vocile de afară mi-am dat seama că ne aflam în Gara de Nord. Vagonul usese ataşat la un tren de persoane a cărui destinație nu aveam de unde s-o unosc. După scurt timp trenul s-a pus în mişcare. Călătoria a fost mai suportabilă [ecât cea precedentă, către Galați, deşi în vagonul dubă putoarea era aceeaşi. \Tu am mai

fost ținuți ore întregi pe linii de garare şi am călătorit direct la lestinație. Am ajuns, în final, tot la Dunăre, dar de această dată la Brăila, ^m fost debarcați la lumina zilei pe lângă clădirea gării. Pe peron era lume. Ține capul în jos, mişcă mai repede!", ordonau gardienii, noi având de o parte i de alta câte un cordon de soldați securişti care se întindea până la maşinile lube care ne aşteptau. Nu am avut voie să ne uităm la oamenii de pe peron, iar i nu se uitau la noi. Probabil că se obişnuiseră să vadă cordoane de deținuți şi unoşteau şi destinația acestora, iar Securitatea nu se mai jena să ne arate irăilenilor, după cum procedase în Bucureşti.

Am fost duşi mai întâi la închisoarea din localitate unde, două zile şi o loapte, a fost „trai pe vătrai". Nimeni nu ne obliga să stăm aşezați la marginea latului, mâncare pe săturate, somn şi ziua şi noaptea. Eram doar în trecere şi ie aflam într-o închisoare pentru deținuții de drept comun. Pungaşii, hoții şi hiar asasinii se bucurau de alte condiții de detenție decât noi, „bandiții politici".

A doua seară am pornit-o din nou cu duba, dar numai până într-o extremitate portului, unde am fost îmbarcați într-un şlep şi, o dată cu lăsarea întunericului, m pornit pe Dunăre în sus. Am călătorit toată noaptea. Peisajul era cu totul nou lentru mine. Splendid. O noapte cu lună plină, iar noi înaintam cu şlepul pe apă, nalurile fiind pline cu salcie sau stuf. Din când în când se mai auzea zborul unor lăsări, speriate de zgomot. Neplăcut a fost doar frigul care devenea tot mai lătrunzător, încât în zorii zilei, când am ajuns la destinație, tremuram ca varga.

După parcurgerea pe jos a unui drum relativ scurt, timp în care noii noştri •aznici strigau, ca şi cei de la Jilava sau Galați „mişcă-te mai repede!", am ajuns i destinație: lagărul de muncă forțată „Salcia".

Au urmat formalitățile de primire, aceleaşi în oricare dintre temnițele nenționate de mine cu alte prilejuri, încât nu mai insist. Singura deosebire a ăst ținuta noastră de puşcăriaşi, în loc de haine vărgate, uzate până a fi devenit trăvezii, am primit pufoaice (pantaloni şi tunici), tot vechi, dar încă suficient le groase, iar în loc de bonetă, câte o căciulă cu clape, de tip rusesc.

Sosirea noastră în lagăr a precedat plecarea „locatarilor" la muncă, astfel ncât am avut ocazia să schimbăm între noi câteva cuvinte. Noii veniți se interesau lespre condițiile de viață şi de muncă, vechii lăgăreni, ținuți într-o izolare proape totală, voiau ştiri politice noi, din țară şi străinătate, de la cei arestați

mai de curând. O „ştire noua" într-un lagăr sau închisoare avea o vechime în jur de un an. în acest context a venit la mine un tânăr blond, destul de scund, cu o figură de ingenuă şi cu o voce blândă, liniştită. „Mă numesc Alexandru Zub", s-a prezentat el, „permiteți-mi să vă întreb, când ați fost arestat?" Presupun că mi s-a adresat mie datorită faptului că aveam aspectul unui proaspăt arestat, în comparație cu ceilalți. Când i-am spus că doar de câteva luni (nu avea rost să-i povestesc întreaga mea epopee din trecut, încât m-am referit doar la a doua arestare din iunie 1960), a venit a doua întrebare, despre ce mai e nou prin țară. I-am spus. Veşti bune nu aveam cum să-i dau, cu atât mai mult cu cât eram, ca şi acum, pesimist din fire, iar „afară", oricum, nu se mai discuta că vor veni anglo-americanii să ne salveze, după cum erau convinşi mulți dintre veteranii închisorilor comuniste. Cunoştea şi Zub aceste realități, deoarece şi el intrase în „gulagul românesc" doar de câțiva ani. Am mai stat de vorbă uneori cu istoricul Alexandru Zub care, odată pus în libertate, avea să ajungă un autentic savant. Dar în ciuda lucrărilor sale de referință, a aprecierii sale în străinătate dar şi a faptului că, după 1989, a ajuns director al Institutului de Istorie din Iaşi şi, la scurtă vreme, membru corespondent al Academiei Române, până la urmă alții i-au luat-o înainte, devenind academicieni plini. Alexandru Zub nu avea precum alții pedigree securisto-comunist şi a rămas, atât în trecut, cât şi în prezent, cu coloana vertebrală neîncovoiată.

Prima zi am petrecut-o la Salcia ocupându-ne cu „probleme organizatorice". Ni s-a repartizat o baracă în care se aflau paturi suprapuse. A trebuit să facem curățenie, să spălăm pe jos, să scuturăm păturile etc. Unul dintre noi a început să facă pe şeful, să ne dea ordine şi să se laude în fața unui sergent-major care venea din când în când în inspecție. Spera ca prin excesul său de zel şi linguşirea milițianului să fie investit brigadier.

A fi brigadier, într-un lagăr de deținuți, însemna să nu munceşti, ci să-i îndemni sau să-i obligi pe ceilalți să lucreze, încât să îndeplinească norma. Tot brigadierul era cel care, cu un polonic, lua dintr-un butoiaş mâncare şi o turna în gamelele deținuților, rezervându-şi, evident, cea mai consistentă porție. Probabil că „zelosul" care făcuse inițial pe şeful, ordonându-ne cum să curățăm baraca, el nepunând mâna, ştia toate acestea. Dar pentru a ajunge brigadier nu era suficient să te pui bine nici cu plutonierii care ne supravegheau şi nici măcar cu ofițerul de serviciu, ci cu comandantul şi, mai ales, cu „adjunctul politic" al acestuia. Ca atare, seara, a apărut noul brigadier, cu vechi state de serviciu, dar rămas fără brigadă, îl chema Andreica. Susținea că fusese ofițer. Poate. Oricum, după mutră, bădărănie şi limbaj nu fusese ofițer al vechii armate, ci al celei noi, al celei „populare". Mai existau şi asemenea specimene printre noi.

In cursul primei zile, la un moment dat, am primit dispoziția să întrerupem treburile gospodăreşti şi să ieşim în curte. După încolonare a apărut comandantul lagărului, un căpitan în uniformă de securist, grăsuliu şi cu o figură ordinară, ca Şi viitorul nostru brigadier. A vrut să ne cunoască şi să ne „pună în temă". Ne-a comunicat programul de lucru şi diversele munci pe care urma să le îndeplinim: culegerea recoltei de porumb, pregătirea terenului pentru cea viitoare, desecări

A fost un destin

construcția de diguri. Cum bănuia că aflasem deja de la cei „vechi" că munca dig era distrugătoare, a încercat s-o bagatelizeze: „unii stau şi încarcă cu imânt roabele şi alții le duc de colo până colo", făcând un gest din care rezulta i distanța nu era mai mare de 20-30 m. „Cine face norma, capătă carte poştală", adăugat căpitanul şi a plecat cu suita care îl însoțise. Cum era în realitate unea la dig aveam s-o simțim curând pe sănătatea noastră.

Până de curând n-am ştiut că Salcia fusese denumită de către deținuți agărul morții" din cauza condițiilor de trai şi de muncă şi, evident, a multor ;cese în urma epuizării, dar şi a molimelor. Aflasem câte ceva, de la cei „vechi", fosta conducere a lagărului fusese, în trecutul foarte apropiat, destituită fiind cută responsabilă de ororile care avuseseră loc. Acum, după citirea mărturiilor actorului Constantin Trifan, publicate în 1996 sub titlul Lumină în întuneric,)t adăuga că fostul comandant de la Salcia, căpitanul Mălăgeanu, locotenentul va şi un brigadier fuseseră făcuți responsabili pentru regimul de exterminare deținuților (pentru bătaia pe mese, special amenajate, a celor care nu fuseseră stare să-şi îndeplinească norma zilnică la dig, umflată special încât să nu >atâ fi atinsă, pentru molimele care seceraseră sute de vieți omeneşti). Fuseseră estați şi ulterior condamnați sub învinuirea de crimă contra umanității. Con-rm obiceiului din vremea „terorii roşii" uneori, în aşa-zise „perioade de destinare" impuse de „momentul politic", marile bestii care nu numai că erau la .rent cu crimele ce aveau loc în temnițe şi lagăre de muncă, dar le şi dirijau de Bucureşti, trăgeau la răspundere pe călăii care le executaseră ordinele, 'ălându-se astfel pe mâini. Această practică nu era folosită doar „jos", în temnițe lagăre de muncă forțată, ci şi „sus", în „lumea bună" de la vârful piramidei "artidului". Ceauşescu, odată ajuns la putere, a acuzat pentru aşa-zisele egalități", de fapt crime ale Securității, pe Drăghici, iar pentru lichidarea lui itrâşcanu, pe răposatul Gheorghiu-Dej. Ce făcea Ceauşescu pe vremea rturilor din beciurile Securității, inclusiv în vremea anchetării sălbatice a lui trăşcanu sau a uciderii prin inaniție şi bătăi a mii de deținuți politici, în temnițe lagăre de muncă? Era membru de

vârf al P.M.R., iar din decembrie 1955 chiar iul dintre secretarii Comitetului Central. A protestat? S-a opus? Unde sunt icumentele doveditoare? Nu există. Au dispărut pentru că, de fapt, 1-ar fi mpromis, el fiind, pe vremea lui Gheorghiu-Dej, una dintre cele mai sangvine ştii, alături de Drâghici. Nu degeaba îi considera „bătrânul Dej" pe amândoi piii săi de suflet. Mai ştiu şi alții, încă în viață, despre odioasele crime din oca, dar tac. în schimb, se laudă acum cu neruşinare la televizor, â la Gaston arin, Niculescu-Mizil şi alții, despre munca lor plină de sacrificii. Tace, evi-nt, şi cel mai mare cameleon politic, fostul şi actual preşedinte al României, venit peste noapte democrat, proeuropean şi îndrăgostit de NATO. Cine era eşedintele comunist al organizațiilor studențeşti, în timpul arestării, anchetării .batice şi condamnării tinerilor care, în 1956, îşi manifestaseră simpatia față revoluția antisovietică şi, în final, anticomunistă din Ungaria? Actualul domn ;scu. Chiar nu-şi mai aduce aminte de cele petrecute în România în 1956?

Pe când cei menționați mai sus şi mulți alții „se sacrificau" pentru socialism birourile Comitetului Central şi în casele lor luxoase din „cartierul Primăverii",

dar şi în vilele de la Snagov şi Predeal, noi cei de la Salcia şi alte lagăre de muncă îl construiam. La dig, împinşi la muncă de brigadieri, înjurați de către plutonierii temniceri care ne supravegheau, trimițându-ne adesea înapoi de pe planul înclinat dacă roaba cu pământ nu era arhiplină, pentru a ne opinti din nou cu ea, conform normei stabilite. Şi tot aşa, iarna în ger, vara pe o căldură toridă.

în lunile de arşiță, în loc de pufoaice purtam nişte haine multicolore din pânză, peticite, încât aveam ținuta unor parodii de arlechini. Când ploua mai tare eram aduşi înapoi în lagăr nu pentru a fi menajați, ci datorită faptului că scădea vizibilitatea, încât nu puteam fi bine supravegheați din depărtare de soldații vigilenți cu dini. Până a reveni în lagăr ajungeam uzi leoarcă. Dacă o asemenea retragere de pe şantier se întâmpla vara, bucuria era mare. Ne mai răcoream puțin. Dacă se întâmplă aşa ceva în vreme de toamnă târzie sau de primăvară friguroasă, era o nenorocire. Până a ajunge înapoi în lagăr, apa trecea prin pufoaică şi aceasta nu ajungea să se usuce în barăcile neîncălzite în care dormeam, astfel încât a doua zi o puneam pe noi udă, în timp ce afară era frig. M-a ajutat Dumnezeu şi am scăpat de vreo pneumonie. De altfel, în tot timpul detenției m-a urmărit un înger păzitor.

Pe unde am trecut, regimul de detenție devenise mai suportabil față de cel dinainte. La Jilava dispăruse primirea deținuților cu lovituri de ciomag, iar

perioada cât am stat eu acolo n-a fost una de cumplită înfometare programata. Regimul de detenție, după cum am aflat ulterior din cărți, depindea de „momentul politic" de „afară". La Salcia nu mai erau bătuți cu cravaşa, pe mese special puse la intrarea în lagăr, cei care nu îndepliniseră în acea zi norma, iar când am scăpat de la Salcia, fiind trimis în lagărul Stoeneşti, acesta devenise unul de „refacere", evident prin muncă, dar fără dig.

Atât la Salcia, cât şi la Stoeneşti, apăruseră ăşa-zisele cluburi de unde se puteau împrumuta cărți, în aceste condiții, am citit sau recitit toate volumele în scoarțe cafenii, cu opere complete ale lui Sadoveanu. La intrarea în „club", într-un cadru acoperit cu plasă de sârmă subțire, era afişată „Scânteia", doar paginile cu „succese" în construcția socialismului, lipsind foile cu ştiri politice interne şi externe. Şeful „clubului", întâi la Salcia, apoi la Stoenesti, se numea Dioghenide, fost farmacist, un turnător ordinar, cunoscut de toți deținuții. La club nu se angaja cu el nici o discuție, i se cerea doar câte o carte. Dioghenide nu ieşea la muncă, era doar şeful „clubului", păzea cărțile şi informa pe politrucul lagărului despre „ultimele noutăți".

Aşa-zisele îmbunătățiri intervenite la Salcia, cu puțin timp înainte de sosirea mea, nu s-au datorat noului comandant, căpitanul Nica, ci directivelor primite, în funcție de „momentul politic" de „afară". Cine ştie ce acte de barbarie ordonase Nica pe unde o fi fost, înainte de transferarea sa la cârma lagărului în care ajunsesem.

Din brigada brutalului Andreica, care mi-a fost şef, nu mai rețin decât numele celui cu care am dormit în acelaşi pat. Se numea Vântu. înalt, blond, puțin adus de spate şi tare slab. Era cam de aceeaşi vârstă cu mine. Nu ştiu ce profesie avusese „afară". Poate mi-o fi spus şi am uitat. Ce n-am uitat este povestea prietenei sale, prinsă în cătuşe de o bară, în pielea goală, şi biciuită,

A fost un destin

353

l, Vântu, fiind obligat să asiste la această scenă pentru a face mărturisiri, pentru spune ceea ce de fapt nu făcuse. Şi lui i se aplicase, mai înainte, un tratament semănător, fără rezultatul scontat de anchetatori, astfel încât pentru a-1 convinge să spună adevărul" 1-au obligat să asiste la torturarea prietenei sale. .ceste scene se petrecuseră la sediul Securității de pe strada Uranus, din ucureşti. Pe când mi s-a destăinuit, fără a-mi spune ce vroiau anchetatorii 5ă afle", am observat cum amintirile îl îngrozeau tot mai tare. De aceea, de :gulă, era tăcut şi obedient. Nu-1 interesa nici „pedeapsa" primită şi nici dacă a reuşi s-o execute până la capăt. Nu avea decât o singură dorință. Să nu mai ungă în Uranus.

Pe atunci, mai precis din 1952 şi până în 1967, „ii capo di tutti" torţionarii a ist Alexandru Drăghici. Doar imbecilii la propriu nu ştiu cine a fost Drăghici, r „lupii roşii", îmbrăcaţi acum în piei de miel, se prefac a-1 fi uitat. Nu ştiu în : categorie să-1 plasez pe preşedintele Vaier Dorneanu cu „şleahtnicii" săi, din xoul permanent, care au luat decizia de a pune în „marea sală a paşilor pierduţi" in Palatul Parlamentului, portretul criminalului Alexandru Drăghici, alături 2 cele ale foştilor preşedinţi ai Camerei Deputaţilor, pe când România modernă fost un autentic stat de drept. Când liberalii de azi au pus în discuţie această famie, imediat au apărut şi „avocaţii" criminalului din poză: Leonăchescu, iontu, Mohora (nu-i de mirare!), Constantin Niţă şi Miron Ignat, acesta din •mă ajungând să-1 compare pe Drăghici cu Vlad Ţepeş. Stau şi mă gândesc, riind aceste rânduri, cum ar fi reacţionat lumea democrată din Europa şi merica, cu atât mai mult toţi evreii de pe mapamond, dacă social-democraţilor neclarului Gerhard Schroder le-ar fi venit năstruşnica idee de a pune în adirea Reichstag-ului din Berlin portretul lui Hermanri Goring, al cărui eşedinte a fost după venirea hitleriştilor la putere. Ce scandal internaţional ieşi dacă în Germania de azi s-ar mai găsi şi unii bicisnici, ca la noi, care să ştină „continuitatea" vieţii parlamentare într-un stat totalitar! Evreii îşi pomenesc pioşenie, după mai bine de o jumătate de veac, victimele holocaustului şi, todată, îi urmăresc, pe bună dreptate, chiar şi acum pe călăi. Nu ca la noi.

In Palatul Parlamentului din Bucureştii zilelor noastre nu are ce căuta portre-

1 călăului Drăghici, dar nu numai al acestuia. Trebuie să dispară şi celelalte,

2 tuturor preşedinţilor Marii Adunări Naţionale, de la Mihail Sadoveanu rimul) şi până la Nicolae Giosan (ultimul), nişte marionete ale unui regim hivalent în orori cu cel nazist.

Dar, după această lungă paranteză pe care doar netrebnicia unor parlamen-i români de azi mi-a provocat-o, să revin la vremurile petrecute în lagărul de ancă forţată de la Salcia.

In afară de săracul Vântu, despre care am scris, am mai fost coleg de brigadă un elev de liceu. Era un sas, şi astfel am avut ocazia să vorbesc cu el nemţeşte, mă mai exersez în limbă străbunilor mei paterni dar, în acelaşi timp, să fiu şi va mai slobod la gură, căci conversaţiile noastre nu erau înţelese de ceilalţi i brigadă. O vreme am ţinut minte numele tânărului meu „coleg". Acum nu-1 d ştiu. In schimb, reţin unele nume ale celor din brigada aşezată la raport

1 Şerban Râdulescu-Zoner

înaintea celei din care făceam parte. Nu le-am uitat deoarece pe unii dintre aceştia i-am revăzut de-a lungul anilor care au urmat eliberării: Alexandru (Alecu) Paleologu, Ion Varlam, doctorul Eusebiu (Sebi) Munteanu, Florin Pavlovici (o vreme a lucrat la Radio, acum cred că este pensionar) şi Alexandru Zub, amintit de mine mai înainte.

Cum în timpul mersului la locul de muncă, mai ales primăvara şi toamna, pe când înotam prin noroaie, membrii brigăzilor se mai amestecau, pe paznicii cu câini de pe lături interesându-i doar „să ținem aproape" şi să ne „grăbim", am ajuns uneori în spatele sau în fața actualului senator Alexandru Paleologu. încă tânăr, slab din cauza muncii la dig, îmbrăcat în pu'foaică şi nu ca un arbiter elegantiae, după cum îl văzusem în trecut la familia Nasta, lagărul nu-i „ştersese" nici lecturile de până atunci şi nici felul său de a se exprima pe care azi îl cunosc cei ce 1-au văzut la televizor; Alexandru Paleologu îi vorbea, mai ales lui Varlam, ba despre Malraux, Gide sau Proust, ba despre Noica, ba despre lumea lui Caragiale. Uneori trecea şi la mici bârfe despre cucoanele din fosta lume mondenă bucureşteană. Varlam se uita la el ca la un zeu.

Oricât de istovitoare era munca, viața în lagăre (nu mă refer la Canal pe care cu ajutorul lui Dumnezeu nu 1-am cunoscut) sau în „coloniile de muncă", după cum erau denumite oficial, era mai suportabilă decât cea din temnițe, în primul rând, stăteam în aer liber, de dimineață până seara, şi nu în putoarea caracteristică celulelor din închisori, în ăl doilea rând, ne mişcăm, chiar dacă munca era istovitoare, şi nu stăteam, ca acei din celule, înțepeniți la marginea patului, de la ora „deşteptării" până la cea a „stingerii", în fine, din momentul sosirii de la muncă şi până când eram obligați să ne retragem în barăci său în zilele când nu eram scoşi la lucru (se mai întâmplau şi asemenea minuni) puteam să ne mişcăm în incinta lagărului şi să comunicăm între noi. Nu eram ținuți într-o totală izolare precum cei din celulele închisorilor. Este adevărat că am prins „vremuri" incomparabil mai bune față de cele de la Canal sau chiar de la Salcia, înainte de sosirea mea.

Partidul şi „brațul înarmat" al acestuia, Securitatea, aveau însă grijă ca prin subnutriție şi muncă istovitoare să transforme, până la urmă, şi pe „lăgăreni" în nişte epave, mai ales pe cei mai vârstnici sau mai puțin robuşti.

Din această ultimă categorie am ajuns, după un an de muncă, să fac şi eu parte, începusem să am un început de distrofie, dar am fost salvat de doctorul Constantin Trifan, tot deținut, şeful aşa-zisului spital al lagărului.

Când am ajuns la Salcia, doctorul Trifan devenise deja celebru datorită unei operații pe care o făcuse unui deținut, folosind un cuțit de cizmărie şi foarfece ascuțite în pripă, cu acordul comandantului Nica. El a reuşit să salveze de la

moarte, în ultimul moment, un deținut care avea o ocluzie intestinală. De la această reuşită, doctorul Trifan s-a bucurat de o mare autoritate atât în rândul deținuților, cât şi pe lângă comandantul Nica, care ținea seama de diagnosticele puse de acesta unor deținuți. Se vorbea că până şi paznicii noştri, când se îmbolnăveau, nu mai mergeau la „oraş", la policlinică", ci se adresau doctorului Constantin Trifan. Nu ştiu dacă povestea cu îngrijirea paznicilor din lagăr de

A fost un destin

^^

e un medic deținut este adevărata, dar doctorul Trifan ajunsese, oricum, îl spitalului de deținuți din incinta lagărului şi, prin funcția sa, avea relații :ăpitanul Nica. Astfel, doctorul Trifan a putut să ajute cu mai mare eficiență ăruire pe deținuții suferinzi. Printre aceştia m-am numărat şi eu. Ajunsesem schelet acoperit cu piele, în loc să-mi fi crescut muşchii datorită exercițiului ic cu roaba pe dig, aceştia nici nu se mai observau, pielea atârnând pe brațe a un octogenar. Doctorul Trifan m-a internat în spital două săptămâni, italul" de la Salcia consta dintr-o baracă mai mare decât celelalte care avea icăpere pentru consultații şi una cu paturi de fier suprapuse, tip penitenciar, iru bolnavi. Sala cu bolnavi era, spre deosebire de „dormitoarele" deținuților ictivitate, încălzită şi curată, iar mâncarea mult mai bună. Eram tratat cu irnine, poate şi cu alte medicamente de care nu-mi mai amintesc. Bucuria î cea mai mare era dimineața când auzeam, de afara, sunetul deşteptării, ii forfota din curte provocată mai întâi de alinierea brigăzilor pentru „număr", d de plecarea acestora la lucru. Nu scăpăm nici noi, cei din spital, de „număr", nu eram obligați nici măcar să coborâm din paturi. La intrarea ofițerului de viciu în camera noastră ne aşezam doar în şezut. După ieşirea brigăzilor pe irta lagărului se aşternea liniştea, iar eu mai trăgeam un pui de somn vreo jă-trei ore. Tot aşa şi după masa de prânz, în restul timpului citeam, lânând lungit în pat. Au trecut, din păcate, repede cele două săptămâni „de ' din spital şi am fost din nou scos la muncă. Am avut însă noroc, între timp şese şi, din cauza zăpezii, munca la dig fusese suspendată, astfel încât brigada . care făceam parte a' trecut la munci agricole: culegerea pe ger a ştiuleților porumb acoperiți cu zăpadă şi, evident, cu boabele înghețate. Ce se făcea cu asemenea porumb doar Partidul şi Securitatea ştiau.

Ceea ce „câştigasem" în timpul celor două săptămâni de spitalizare am „pierdut"

Dtat la munca pe tarla, în ger, chiar dacă efortul fizic era mai mic decât la dig.

într-o bună zi a apărut o comisie de ofițeri securişti, țanțoşi, cu misiunea triere a deținuților. Se zvonise că veniseră să ia „forță de muncă" pentru

;ărul „Grădina", ce se afla tot în Balta Brăilei. Toată lumea se temea, căci se

zise că acolo regimul era mult mai dur decât la Salcia. Când am apărut în fața

nisiei tremuram de frig (trierea s-a făcut în curtea lagărului), dar şi din cauza

ei stări nervoase ce mă cuprinsese. „Ia-1 din fața mea pe slăbănogul ăsta,

im ce face cu el!", i-a ordonat unul dintre ofițeri plutonierului care ne însoțea.

O parte dintre lăgărenii de la Salcia au plecat atunci, dar nici eu şi nici alți

bănogi ca mine n-am mai stat mult pe loc. O dată cu venirea primăverii am

rnit-o şi noi, pe jos, spre Stoeneşti, unde am dat de alți slăbănogi.

Ne-am dus cu o anumită teamă, căci se dusese vestea că acolo, comandantul,

țigan al cărui nume nu-1 mai rețin (au trecut decenii), ar fi un mare bătăuş,

torând chiar el, cu parul, un deținut. Ceea ce auzisem era real. O comisie de

:urişti făcuse chiar şi o anchetă. Comandantul a rămas în funcție, în schimb

eforul Victor Gordan, deținut şi, în acel moment, medic al lagărului a fost

stituit. Era răzbunarea comandantului. Doctorul Gordan, fiindcă avusese

rajul să spună adevărul comisiei de anchetă, fusese trimis la munca câmpului,

iar în locul său fusese repartizat un fost medic M.A.I., care ajunsese deținut politic. Dar nici țiganul comandant al lagărului n-a mai pus mâna pe par. îşi schimbase complet comportamentul dar nu de teamă, ci în urma directivelor venite de „sus". Ca şi la Salcia, deținuții erau puşi la muncă, dar dispăruseră barbariile din lagăre.

Despre deținuții politici şi regimul la care erau supuşi se aflase şi „afară", în sensul larg al cuvântului, adică al celui din jargonul activiştilor şi al jurnaliştilor comunişti, iar condițiile internaționale, adaug eu acum, impuneau „sus", la vârful Partidului, o ameliorare a condițiilor de detenție din închisori şi lagăre de muncă.

„Destalinizarea" inițiată de Hruşciov, întreruptă în 1956 din cauza evenimentelor din Ungaria, dar apoi continuată, nu convenea Staliniştilor de la Bucureşti. Temători de a-şi pierde scaunele, în urma unui ordin venit de la Moscova, Gheorghiu-Dej şi baronii comunişti din jurul său, cu un trecut la fel de criminal ca şi al „şefului", au recurs la câteva mişcări abile de ordin politic. Mai întâi au declarat în cor că destalinizarea se făcuse în România încă din 1952, prin eliminarea din vârful Partidului a „grupului antipartinic" Ana Pauker, Vasile Luca şi Teohari Georgescu. Deci, destalinizare înainte de moartea lui Stalin era o

gogoaşă pe care nici Kremlinul nu o putea înghiți. Când „destalinizarea" şi combaterea „cultului personalității" au avut ca efect, până la urmă, revoluția antisovietică din Ungaria, în octombrie 1956, care 1-a pus pe Hruşciov în mare încurcătură, acesta punând pe moment în cui „liberalizarea" sistemului, înlocuind-o cu intervenția brutală a tancurilor sovietice în Budapesta, Staliniştii de la Bucureşti şi-au oferit imediat serviciile Kremlinului. Au comunicat la Moscova disponibilitatea lor de a trimite trupe, în Ungaria, care să participe la represiune. Oferta „tovarăşilor români" a fost „politicos" respinsă deoarece sovieticii au vrut ca doar ei să „normalizeze" cu blindate situația din Ungaria, în schimb, au colaborat cu tovarăşii de la Bucureşti în manevra de a li se stabili provizoriu domiciliul obligatoriu la Snagov liderilor comunişti moderați pe care poporul ungar răsculat îi pusese în fruntea Statului: Nagy Imre, Losonczy Geza, Donăth Ferenc ş.a., între timp arestați de sovietici. Treburile murdare în această afacere, care pentru Occident trebuia să se numească „azil politic în România", le-a făcut Walter Roman (tatăl actualului „don Pedro"), un amic a lui Nagy, pe când amândoi activaseră la Moscova în cadrul Kominternului, iar învelişul diplomatic pentru această farsă ă aparținut lui Aurel Mălnăşan, adjunct al ministrului Afacerilor Străine al R.P.R., titular fiind Grigore Preoteasa, tatăl primei soții a domnului Adrian Năstase.

După ce în Ungaria „valorile socialismului" au fost repuse la locul lor de către sovietici, iar noul şef ăl Partidului şi Guvernului, Kadar Jânos, şi-a consolidat poziția, Nagy şi ceilalți colaboratori ai săi, oficial cu azil politic în România, au fost retrimis! la Budapesta unde îi aştepta ştreangul.

Nota de plată prezentată lui Hruşciov de Gheorghiu-Dej, prin Bodnâraş, pentru „sprijinul frățesc" din 1956, a fost cererea de retragere a trupelor sovietice din România, dând garanții Kremlinului că toți potențialii „duşmani ai socialismului" din țară vor înfunda puşcăriile, încât ceea ce s-a petrecut la Budapesta

A f net iy»i d„c*«i

357

iu se va repeta vreodată la Bucureşti. Aceasta a fost una dintre cauzele marelui, ^ar şi ultimului, val de arestări din România, în cursul anilor 1957-1960.

Lui Gheorghiu-Dej şi grupului său de Stalinişti, cu mâinile mânjite de sânge, î-a fost tot timpul teamă că, în urma schimbărilor intervenite la Moscova, ar iuțea fi înlocuiți, la rândul lor, iar o asemenea schimbare n-ar fi fost greu de us la îndeplinire atâta timp cât pe teritoriul României staționau trupe ruseşti, ir prin ministere şi alte instituții ale Statului mişunau consilieri sovietici. Acestea u fost

cauzele reale care determinaseră intenţiile reuşite ale Staliniştilor de la iucureşti în vederea retragerii trupelor sovietice din România şi nu transfor-larea peste noapte a lui Gheorghiu-Dej şi „baronilor" săi în patrioţi şi luptători entru independenţa României, după cum susţin şi în prezent unii istorici, foşti olitruci.

Pe când militarii sovietici începuseră să se retragă, în România se făceau restări pe capete, camerele de tortură ale Securităţii funcţionau din plin, rocesele politice se desfăşurau în lanţ, iar temniţele şi lagărele de muncă forţată junseseră supraaglomerate cu deţinuţi politici.

O dată ce Hruşciov, după „normalizarea" din Ungaria, a continuat să nu se astâmpere" cu „destâlinizarea", de fapt un mijloc „de a înlocui pe potenţialii ii adversari cu oameni de încredere", s-au găsit şi la Bucureşti doi inveteraţi talinişti, până nu demult apropiaţi ai lui Dej şi complici în asasinarea lui Pătrăşcanu, nume loşca Chişinevschi şi Miron Constantinescu, care să devină brusc dversari ai „cultului personalităţii" şi să încerce de a pune, pe această cale, lâna pe putere în P.M.R. Nereuşind să aibă susţinători de prim rang, la vârful iramidei Partidului, cei doi au fost aruncaţi peste bord, în cadrul unei Plenare C.C. al P.M.R. din 1957, calificaţi drept „deviatori" şi conducători ai unui grup fracţionist". Chişinevschi a intrat în anonimat, iar „tovarăşul Miron" a fost •ecut la „munca de jos", şef de secţie la Institutul de Istorie din Bucureşti (încă u purta numele lui Nicolae lorga) al Academiei R.P.R.

Cum atotputernicul dictator de la Bucureşti se temea în continuare de cel e la Moscova care, după experienţa poloneză şi maghiară, a adoptat o altă ictică pentru a ţine în frâu „ţările frăţeşti", printr-o subordonare în plan eco-omic mult mai periculoasă decât C.A.E.R.-ul, „tovarăşii de la Bucureşti" au iceput să privească şi spre Vest pentru a nu depinde doar de Moscova, în acest întext, delegaţii guvernamentale româneşti au început, încă din vara lui 1959, î bată capitalele Europei occidentale cu scopul încheierii unor convenţii jmerciale şi al importării de tehnologii şi din Vest, nu numai din Est. Un exemplu ;mnificativ din acest punct de vedere este semnarea la Washington (30 martie 260) a unui acord româno-american prin care, conform unei exprimări sibilinice intr-o lucrare de politică externă publicată în 1986, au fost „lichidate problemele nanciare pendinte între cele două ţări", publicându-se concomitent şi o decla-ţţie cu privire la relaţiile comerciale între S.U.A. şi R.P.R. La Washington şi în iverse capitale vest europene s-a manifestat disponibilitate faţă de tendinţele mide de distanţare a Bucureştiului faţă de Moscova fiind, ca atare, dispuse să ică anumite finanţări de proiecte şi să semneze unele convenţii comerciale,

dar cu două condiții: achitarea de despăgubiri firmelor străine ale căror întreprinderi şi instituții din România fuseseră „naționalizate", adică confiscate în 1948, („chestiunile financiare pendinte") şi eliberarea deținuților politici.

Dacă „chestiunile financiare pendinte", „tovarăşii de la Bucureşti" începuseră să le rezolve, eliberarea deținuților politici nu-i încânta; totuşi, ca un semn de înțelegere a mesajului, au făcut un prim pas, în sensul renunțării la barbariile de până atunci din temnițe şi lagăre de muncă.

în acest context am ajuns în toamna anului 1960, la Salcia, care nu mai era chiar „lagărul morții", după cum fusese până nu demult, iar în vara lui 1961, în cel de la Stoeneşti, care devenise un aşa-zis loc de refacere a deținuților istoviți la dig, aceştia fiind puşi doar la munci agricole, ceva mai uşoare. Deci „refacere a sănătății" prin muncă.

La Stoeneşti am făcut noi cunoştințe printre care se număra Dinu Cesianu care era, săracul, într-o a doua repriză de muncă forțată, prima fiind cea de la Canal, Alexandru (Saşa) Ivasiuc, tare vorbăreț şi tot timpul cu zâmbetul pe buze, dar cu dinții din față lipsă, Nagy Benedet, pe atunci student, pe care aveam să-1 am, peste decenii, din nou coleg în calitate de deputat U.D.M.R, în legislatura 1992-1996, ş.a.

Am dat şi de „cunoştințe" mai vechi: turnătorul de la Salcia, Dioghenide, care „muncea" tot la club, împrumutându-ne cărți, sau în biroul adjunctului politic, unde avea „treburi mai importante", şi Nae Evolceanu.

Pe acesta din urmă îl întâlnisem o singură dată, nu în detenție, ci pe vremea când amândoi, cu nume schimbate, încercam să nu ajungem în ghearele Securității. Lucra ca normator pe şantierul din zona actualei Uzine „Roman", pe atunci „Steagul Roşu". Mama lui Evolceanu, Mişeta, sora lui Mircea Vulcănescu şi prietenă din tinerețe cu a mea, îi spusese mamei că fiul ei ar putea să mă ajute să fiu şi eu angajat acolo (în acele vremuri, mamele ai căror copii erau urmăriți de Securitate se mai întâlneau cu discreție şi se mai sfătuiau, dacă se cunoscuseră înainte de instaurarea „chimii roşii"). Mama, săraca, care făcea sacrificii băneşti ca să-mi plătească „pensiunea" la familia Marinescu din Breaza deoarece aceasta îşi asumase riscul să mă adăpostească, dar nu putea să mă şi întrețină, mă sfătuise să încerc să mă angajez şi eu la Braşov. Era un mijloc de a mă întreține singur. Era în vremea când încă nu eram profesor suplinitor la Breaza după cum am amintit. Ca atare, m-am dus la Braşov şi m-am întâlnit cu Evolceanu. Nu mi-a plăcut. Când m-a condus la Cadre, m-a apucat frica, în întreaga omenire pe care am văzut-o pe şantier, total necunoscută pentru mine, nu mă simțeam în siguranță. Recunosc că tânjeam şi după viața comodă pe care o dusesem până atunci. Toate acestea m-au determinat să mă întorc, în aceeaşi

zi, la Breaza. Am fost inspirat. Evolceanu, cu prilejul reîntâlnirii noastre în lagărul de la Stoeneşti, mi-a spus că după o vreme a fost depistat de Securitate şi arestat pe şantierul de la Braşov.

Uneori întregul curs al vieţii unui om depinde de o hotărâre luată la un moment dat. în cazul meu, dacă aş fi rămas pe şantierul din Braşov şi nu m-aş fi reîntors la Breaza, aş fi ajuns mai repede în temniţă dar, mai ales, nu aş mai fi reuşit să mă angajez profesor suplinitor, nu aş fi reuşit până la arestare să termin

A fost un destin

facultate şi, după eliberare, n-aş fi ajuns, ce-i drept cu opinteli, la Institutul de torie „Nicolae lorga", unde aveam să mă formez ca cercetător în domeniu, îea ce mi-a dat posibilitatea ulterior să-mi scriu cărţile şi să devin cunoscut rin acestea. Dacă aş fi rămas în acea zi la Braşov ca normator, probabil că, upă eliberare, viaţa mea ar fi avut un cu totul alt curs, rămânând un ilustru ^cunoscut, poate în calitate de conţopist, poate tot în cea de normator, ajungând :um, spre sfârşitul vieţii, fără nici o satisfacţie profesională şi cu o pensie de izerie.

în vara şi toamna anului 1961, cât am stat în lagărul de la Stoeneşti, am trăit :ât zile bune, cât şi proaste. Bine am dus-o când eram trimişi la „rărit porumbul", irlaua, foarte întinsă, era înconjurată de un cordon de soldaţi cu câini, iar noi •am obligaţi să intrăm fiecare între două rânduri de porumb şi să smulgem Jpinile suplimentare, încât să rămână câte una singură care să rodească. După : intram între rândurile de porumb nu mai puteam fi supravegheaţi continuu icât, din cauza arşiţei şi a oboselii, ne mai întindeam pe pământ, la umbra unzelor de porumb, dar cu urechile ciulite, căci pe tarla se mai mişcau la .tâmplare şi supraveghetorii noştri. Cum auzeam pe vreunul apropiindu-se ne dicam imediat şi ne continuam munca. Când se mai întâmpla şi aşa ceva, reacţia izniculuі era mereu aceeaşi: „Mişcă, bă, mai repede, ca-i rămas în urmă şi-ţi c raport!". Şi mai bine era toamna, dacă aveam norocul să fim trimişi la ispândit boabe de îngrăşăminte chimice pe tarlale proaspăt arate. Pentru o iemenea muncă nu era folosită o întreagă brigadă. Eram trimişi în grupuri ici, de maxim zece deţinuţi. Acestea erau însoţite doar de o gardă de soldaţi . termen ai M.A.I. pe care nu-i interesa cât şi cum muncim, ci doar să nu .cercăm să evadăm. Ne mişcăm, ca atare, încet, mai aruncam din sarsana ceva }abe pe sol, mai ne aşezam, mai stăteam de vorbă între noi, mai ne prelungeam a uza de masă şi, astfel, trecea ziua. Munca cea mai grea a fost cea de scos ecla din

pământ fiind supravegheați de astă dată de brigadier şi de miliționii i „mişca mai repede".

Viața din incinta lagărului era, de asemenea, incomparabil mai bună decât Salcia, deşi comandant rămăsese amintitul țigan ucigaş, în timpul liber ni s-a ;rmis să jucăm volei, iar de vreo două sau trei ori, seara, am asistat şi la câte reprezentație cinematografică: jurnal de actualități cu tovarăşul Gheorghiu-Dej „marile victorii în construcția socialismului", apoi câte un film artistic sovietic ?spre alte victorii, ale stahanovişti1or din U.R.S.S., sau ale Armatei Roşii, sau e partizanilor împotriva fasciştilor. Toate aceste „schimbări în bine" se datorau, ndent, nu țiganului comandant, ci ordinelor venite de „sus", în amintita con-nctură politică „de afară".

Am trăit la Stoeneşti şi zile grele. Slăbit, am suportat cu greu arşița, mă îshidratasem, mi-era tot timpul sete, dar apa potabilă nu o puteam bea, căci ii producea diaree. Noroc că seara cei bolnavi îşi puteau potoli setea pentru i li se da ceai de muşețel. Dimineților ajunsesem să-mi pun la bătaie cubulețul î marmeladă, să-1 ofer unui alt „coleg" care îmi dădea în schimb porția sa de irogat de cafea pe care o puneam în sticluța pentru apă pe care o luam la câmp.

>0 Şerban Rădulescu-Zoner

Asta reprezenta porția mea de lichid pentru întreaga zi de muncă, pe arşiță, până la reîntoarcerea în lagăr, când mă repezeam la butoiul cu ceai de muşețel.

Acesta a fost trocul pe care 1-am făcut eu un timp pentru a mă proteja pe arşiță de o diaree provocată de apa, pe care cei mai mulți o beau fără să pățească ceva. Am văzut însă şi un alt troc care m-a scandalizat. Nefumători oferind țigări fumătorilor care le dădeau, în schimb, întreaga lor rație zilnică de pâine. O adevărată crimă. Ceea ce m-a revoltat într-o şi mai mare măsură a fost faptul că unii dintre cei care schimbau țigări cu rația de pâine a unor deținuți fumători erau şi preoți. De atunci am ajuns să cred doar în Dumnezeu şi să fiu foarte puțin sensibil la vorbele preoților. Este adevărat, nu toți clericii au avut un asemenea comportament. Dar aceste scene nu le-am putut uita nici până azi.

N-am uitat nici altele de-a dreptul degradante, în care personajele au fost laici, unii dintre aceştia cu studii universitare. Spectrul foamei îi dezumanizase. Ajunseseră să numere boabele de fasole sau consistența terciului din gamelele altora şi dacă li se părea că într-o zi aveau mai puțin decât alții începeau să urle şi să insulte pe cei aşa-zis favorizați. Dacă în ziua următoare situația se schimba tăceau şi începeau alții scandalul.

"țăranii nu erau atât de preocupați de ceea ce li se punea în gamelă, în schimb, viața de puşcăriaş, cu toate umilințele şi privațiunile la care eram cu

toţii supuşi, le-a trezit unora trăsăturile atavice de slugi la boier, având un comportament mai mult decât umil faţă de noii stăpâni, adică faţă de sergenţii-majori şi plutonierii care ne mânau la muncă şi ne supravegheau în lagăr. Am văzut şi foşti ofiţeri, ce-i drept puţini, care s-au umilit în faţa brutelor analfabete de temniceri, spunându-le „Să trăiţi!". Cel mai demn s-au comportat, cel puţin din ceea ce am văzut şi trăit eu, foarte mulţi dintre tineri, iar din generaţia mai vârstnică, boierii şi o parte a adevăraţilor intelectuali.

Din toate aceste motive resping afirmaţiile unora de acum care-i consideră pe toţi cei ce au stat după gratiile temniţelor sau în lagărele de muncă drept nişte oameni demni, drept nişte caractere exemplare, în spatele gratiilor sau al sârmei ghimpate au stat diverşi oameni, unii pe care inaniţia şi suferinţele i-au dezumanizat, alţii care au reuşit să se comporte normal şi puţini cu adevărat eroi.

Dar chiar şi cei care s-au degradat nu pot fi, în ultimă instanţă, consideraţi culpabili, aceştia având doar firi mai labile care n-au putut rezista, până la capăt, regimului penitenciar gândit de nişte criminali, în birourile lor capitonate şi aplicat de nişte bestii, special alese.

Dacă am păreri nuanţate faţă de unii deţinuţi politici, pe timpul executării sentinţelor primite, ceea ce ar putea şoca sau revolta pe cei care se mai află în viaţă, mă plec în schimb cu pioşenie în faţa tuturor celor care au trecut prin camerele de tortură ale Securităţii. Toţi aceştia au fost nişte martiri chiar dacă până la urmă, din cauza chinurilor, prin declaraţiile lor reale sau fanteziste, au tras după ei şi pe alţii. Poate că şi în urma grelelor anchete prin care au trecut, unii dintre „colegii" de la Salcia sau Stoeneşti, pe care i-am blamat, fără a le da numele, ajunseseră în starea deplorabilă descrisă mai sus.

In lagărele de la Stoeneşti am stat mai puţin de un an, doar din primăvara până în toamna târzie a anului 1961. într-o dimineaţă mohorâtă, umedă şi friguroasă,

A fost un destin

lupă „clasicul" ordin „fă-ţi bagajul şi ieşi afară" a cărui semnificaţie o ştiam cu oţii, cei mai mulţi dintre lăgăreni am fost încolonaţi şi puşi să înotăm prin loroaie spre sud. După câteva ore am ajuns la ţintă: lagărul Strâmba. Nu tiu ce s-a întâmplat cu cei rămaşi. Pare-se că au plecat şi ei în alte direcţii, e zvonise că lagărul de Stoeneşti fusese închis.

La Strâmba, altă viaţă. Nu am mai fost scoşi la muncă, doar câţiva la diverse orvezi. Poate din cauza vremii nefavorabile, mai probabil în urma evoluţiilor de afară". La un moment dat, către sfârşitul anului 1961, am devenit în limbajul

ardienilor din „bandiți" „domni deținuți", îşi schimbaseră întru totul comporta-lentul. A trecut din baracă în baracă povestea unui tânăr care, mai curajos, imțind că situația este în schimbare, la auzul ordinului „mişcă mai repede", t timpul corvezii, a aruncat lopata şi a început pe un ton ridicat să protesteze, a nu mai poate, că-i obosit. „Ce ți-am făcut, domnule deținut, de ce țipi? Iu te-am bătut, nu te-am înjurat, nu ți-am spus decât să te grăbeşti, ca să ?rminăm mai repede", a fost replica gardianului. Devenise clar pentru toți că 2 petrece ceva „afară".

în baraca în care ne aflam eram lăsați în pace. Făceam ce vroiam. Alexandru ^asiuc a început să țină conferințe. Despre opera unor scriitori români sau :răini. Acelaşi lucru îl făcea Sergiu Al. George şi un alt „coleg de cameră" al irui nume 1-am reținut multă vreme dar, pe moment, îmi scapă. Ce n-am uitat ;te faptul că, după eliberare, a ajuns secretar literar la Teatrul „Nottara". Mi-a :ms-o chiar el, întâlnindu-ne o dată chiar în zonă, pe Bulevardul Magheru.

Din când în când ne vizita în baracă „domnul educator", după cum trebuia î ne adresăm adjunctului politic al comandantului lagărului de la Strâmba. i el ne vorbea, dar nu despre opera lui Goethe sau despre dialectica hegeliană, recum conferențiarii noştri, ci despre ultimele realizări ale socialismului din omânia. „De ce nu ne vorbiți şi despre Albania?", 1-a întrebat o voce din mdul barăcii. „Domnul educator" s-a prefăcut că nu a auzit întrebarea şi şi-a mtinuat expunerea.

Uneori, cei care erau scoşi la corvezi mai puneau mâna pe câte o ruptură intr-un jurnal, aruncată în vreun colț, în afara incintei lagărului. Astfel aflasem DÎ despre conflictul politico-diplomatic dintre Tirana şi Moscova, deci între C.A. şi P.C.U.S., dar neavând informația completă, cu atât mai mult cu cât nu .ai veneau deținuți condamnați de curând, cu ştiri mai mult sau mai puțin "oaspete, noi ajunseserăm să interpretăm cele aflate, din amintitul colț de jurnal, î dos. Ne bucuram de cele întâmplate, considerându-1 pe Enver Hodja ca pe

1 nou Tito sau chiar ca pe un nou Imre Nagy, şi nu ca pe un turbat de stalinist ire se opunea pe față „directivelor" lui Hruşciov privind „destalinizarea" şi imbaterea „cultului personalității".

în afara schimbării atitudinii gardienilor față de noi, inclusiv a amintitului)litruc, se mai întâmplau atunci unele bizarerii. De vreo două ori, în uşa barăcii apărut paznicul: „Fii atent aici! Cel care îşi aude numele iese afară!", şi citea o urtă listă. Acelaşi lucru s-a întâmplat şi în baraca alăturată. Cei „ieşiți afară" au încolonați şi duşi la comandant, care îi primea pe rând şi îi punea să facă

câte o cerere de grațiere. Cât am stat în lagărul de la Strâmba nu 1-am văzut pe comandant şi nu i-am cunoscut nici numele. Acum, din dosarele studiate la C.N.S.A.S., am aflat numele unuia dintre superiorii săi, pe cel al adjunctului Formațiunii 0957 Ostrov, care avea în subordine lagărele prin care am trecut. Se numea C. Gaftea şi avea gradul de maior.

Către mijlocul lui martie 1962 iar a venit la uşa barăcii noastre tipul care-i dusese pe unii dintre noi la comandant: „Fii atent aici! Care-i Zoner şi îi mai zice şi Rădulescu?". „Eu!", am răspuns, după care el a dat stereotipul ordin de ieşit afară cu bagajul. Nu m-a dus ca pe ceilalți la comandant să fac cerere de grațiere, ci la magazie: „Predă efectele şi îmbracă-te civil!", a ordonat tipul din nou, apoi m-a scos pe poarta lagărului şi m-a dat în primire unui alt paznic, îmbrăcat în uniformă de milițian, care stătea în fața unei gabriolete cu un cal. Ne-am unit amândoi în trăsurică, unul lângă altul. Tipul în uniformă era şi vizitiu şi paznic. Am pornit-o într-o direcție pentru mine necunoscută. „Ei, pleci acasă", mi-a spus vizitiul paznic. M-am uitat nedumerit la el. „îți spun eu, te duc la Ostrov, de unde se fac eliberările". Aflasem încă de la Salcia că cei cărora li se încheia pedeapsa la care fuseseră condamnați erau duşi la Ostrov, lângă Macin, unde se afla administrația lagărelor şi grefa. Acolo li se făceau formele de eliberare. Eu aveam însă de executat încă aproape trei ani. „Nu mă crezi", a continuat vizitiul, „ai să vezi că am dreptate". Eu, pe când am continuat să stau de vorbă cu miliționul despre vreme (era o dimineață însorită), despre recoltă şi alte asemenea nimicuri, începusem să-1 cred pe vizitiu. Şi aşa, din vorbă în vorbă, calul mergând când la pas, când la trap, am ajuns la Ostrov. Paznicul-vizitiu m-a dat în primire unui plutonier de acolo înmânându-i şi dosarul de puşcăriaş, care m-a însoțit pe unde am fost. M-au băgat într-o celulă. Am aşteptat să fiu dus la grefă (ştiam de la închisoarea Galați cum s-a procedat cu mine) pentru a fi eliberat, începusem să cred în poveştile pazniculuivizitiu, cu atât mai mult cu cât, după cum am amintit, lăsasem o cerere de grațiere acasă, întocmită de avocat şi semnată de mine, după pierderea recursului şi înainte de a mă fi predat de bunăvoie pentru executarea sentinței.

Am tot aşteptat în celulă, dar degeaba. Când s-a întunecat m-am convins că îmi făcusem iluzii şi m-âm culcat. Eram atât de obosit încât am adormit imediat. Pe când afară măi era întuneric, m-a trezit paznicul: „Alo! S-aude? Scularea!", după care a rostit ordinul cu bagajul şi ieşitul afară. M-â dat în primire altor doi, cu arme automate. Am pornit-o toți trei pe un drum cu gropi, tot coborând printre sălcii, încă nu se luminase. „Să nu încerci să evadezi, că tragem şi te omoram!", m-a pus în gardă unul dintre ei. L-am asigurat că nu-mi trece prin gând aşa ceva. Tot coborând, am ajuns la Dunăre, în aşa-zisul port Macin, de

fapt un simplu ponton. Curând a sosit un vaporaş plin cu țărani de prin partea locului, care mergeau la Brăila. O femeie între două vârste, dându-şi seama că sunt un deținut, a profitat de neatenția gardienilor şi mi-a strecurat în buzunar 25 de lei. I-am mulțumit, pe şoptite, şi i-am dat banii înapoi.

Cu vaporaşul am ajuns la Brăila. Paznicii m-au condus la o bancă, şi am aşteptat câteva ore. Dacă mi-era sete sau simțeam nevoia să merg la W.C.,

A fost un destin

363

lecam cu garda după mine. în sfârşit, a tras la mal un vapor mare de pasageri, ; purta numele lui Tudor Vladimirescu. După îmbarcarea pasagerilor am ornit-o şi noi spre vapor, în cabina cu călători două bănci cu câte patru locuri -au neocupate. Fuseseră rezervate pentru noi. Pe una am fost pus să stau eu, z cea de vis-â-vis au luat loc paznicii. Vaporul a pornit. Unii dintre pasageri au uitat cu curiozitate la mine. Eu priveam mai mult pe fereastră şi admiram eisajul. A fost ultima mea călătorie pe Dunăre.

La Galați am coborât şi am luat-o pe jos, printre trecători, către centrul [•asului. Unul dintre paznici mergea în fața mea, la o distanță destul de mare, îlălalt mă urma, tot la o anumită depărtare. Nu voiau să atragă atenția ecătorilor că însoțesc un deținut politic, cu atât mai mult cu cât localnicii ştiau ; fel de puşcărie se află în oraşul lor. După drumul pe care-1 parcurgeam mi-am at seama că mă duc în temnița de unde fusesem eliberat cu mai bine de doi ani i urmă. Ajuns la destinație nu m-au mai îmbrăcat în zeghe, ci m-au condus irect într-o celulă mare, foarte întunecoasă, în care am dat de un deținut în jur e vreo 50 de ani. Eram amândoi în tranzit. Nici el, nici eu nu bănuiam unde am fi transportați. După o noapte petrecută împreună, m-au luat, m-au băgat i automobilul dubă şi iar la gară, în duba vagon. Acolo am dat de o veche inoştință din Breaza: „Gică măcelarul". Astfel i se spunea lui Gheorghe lonescu, msiderat cel mai bogat „chiabur" din localitate: livezi întinse de meri şi pruni, /ident cazane de preparat țuică, vite şi o măcelărie, de unde îi venise porecla.

Când eu locuisem în Breaza, măcelăria i-a fost națională, livezile şi vitele mai avea. A urmat „deschiaburirea", perioadă în care fusesem arestat şi eu, in care motiv stătusem în beciul lui Ştrul, apoi la Jilava şi în lagărele de muncă, j numeroşi țărani. „Deschiaburirea" a însemnat arestarea țăranilor înstăriți, iscenarea unor procese politice care se lăsau cu ani grei de puşcărie şi cu edeapsa complementară de confiscare totală ă averii. Această ultimă pedeapsă -a de fapt scopul principal al arestării şi condamnării „chiaburilor". Pământul :estora şi cele 50 ha confiscate moşierilor reprezintă suprafețele actualelor :rme de stat pentru restituirea cărora către foştii proprietari s-a zbătut, timp e patru

ani în legislatura 1996-2000, deputatul Vasile Lupu. Legea a fost, până urmă, scoasă cu forcepsul în anul 2000, dar nu se aplică deoarece actualul reşedinţe al României tot spune „niet". Dacă-i „met" la Cotroceni, tot „niet" ^une şi domnul prim-ministru Adrian Năstase, deşi n-a studiat în U.R.S.S., recum mentorul său, devenit între timp rival, iar dacă este „niet" la Guvern e în justiţie, căci „telefonul scurt" funcţionează. Independenţa justiţiei în zilele oastre? Un moft. Majoritatea judecătorilor se pronunţă chiar şi acum, în anul e graţie 2002, fie după directivele primite prin „telefonul scurt", fie în cazul Drf aşilor cu sau fără gulere albe, în funcţie de „bacşiş".

Când 1-am văzut, în martie 1962, pe „Gică măcelarul" din Breaza în vagonul ubâ, am început să mă tem că ne reîntoarcem în celulele lui Ştrul de la Ploieşti, şa s-a şi întâmplat. „Hei! Iar ai venit la noi". Cu aceste cuvinte m-a întâmpinat ipitanul Nicolescu, şeful arestului, zâmbind ironic în timp ce mi se făceau >rmele de încarcerare. După îndeplinirea acestora m-au băgat într-o celulă

în care se afla doar un singur deţinut. Nu mai era înghesuiala pe care o lăsasem în urmă cu aproape trei ani. După cât de rar se întrerupeau zdrăngănelile căruciorului cu mâncare mi-am dat seama că în arest se aflau puţini arestaţi. Eu care ajunsesem expert în „regulamente", ştiam că la Securitatea din Ploieşti cei condamnaţi aveau „drept la pat", adică puteau sta întinşi şi în timpul zilei, şi am procedat în consecinţă. „Colegul" nu era condamnat, deci în timpul zilei trebuia să stea aşezat la marginea patului. După trăsături şi modul în care vorbea mi-am dat seama că este provenit din stratul cel mai de jos al societăţii. Vorbea prost, dar mult. Nimic despre el, în schimb încerca să mă tragă de limbă: de unde vin, de ce am fost condamnat, pentru ce am fost adus la Securitate. Eu îi răspundeam scurt şi numai ce ştiau şi securiştii din birourile de sus. Ca să scap de întrebările lui insistente, având „drept la pat", mă prefăceam adesea că dorm, întrebându-mă la rândul meu în gând de ce m-au readus la interogatorii. Să o fi arestat între timp pe mama, pe tata sau pe alţii care mă ajutaseră ani de zile să mă ascund? Dacă acesta era motivul, de ce după aproape patru ani de la prima arestare? Negăsind un răspuns mi-au crescut speranţele că, totuşi, nu mă vor ancheta în legătură cu ei. Am avut dreptate. Altul era motivul.

Mai întâi a fost la anchetă „colegul". Nu s-a întors speriat, în schimb, a început din nou să vorbească, să se laude cu câte femei a avut el de-a face, ca apoi să mă întrebe cum am dus-o cu femeile pe când eram „afară". De această dată 1-am prins. Nu mai aveam dubii. Era turnător, iar documentele studiate de

curând la C.N.S.A.S. mi-au dovedit că avusesem dreptate. Nu mă puteam însă dumiri ce voiau securiştii de la mine şi de ce înainte de scoaterea mea la anchetă „turnătorul" primise ordin să mă tragă de limbă despre femei.

După câteva zile de aşteptare, am ajuns şi eu în faţa anchetatorilor. Erau doi. Pe unul 1-am recunoscut după descrierea făcută de foştii mei colegi de celulă, în timpul primei mele şederi în beciul Securităţii din Ploieşti. Era căpitanul Ionescu, cel care în acea vreme se remarcase prin anchetele cu înjurături ordinare, bătăi cu cravaşa şi camera de tortură. Nu mă înşelasem. Cercetarea dosarelor de la C.N.S.A.S. mi-a confirmat cele intuite de mine. Acum îi ştiu şi prenumele, Virgil. Din aceleaşi dosare am aflat că era locţiitorul şefului de serviciu „anchete penale", el fiind cel care răspundea, de această dată, de „cazul meu". Cel de-al doilea, un tip roşcovan, după comportament observându-se că era subordonat primului, era noul meu anchetator. Numele acestuia nu-1 cunoşteam atunci, dar îl ştiu acum. Era locotenent şi se numea Ion Dumitrache.

La prima „întrevedere" Ionescu a pus întrebările. După o introducere în care a insistat că Securitatea este informată că Mircea Marinescu, fosta mea gazdă din Breaza, avea foarte des oaspeţi de la Bucureşti, mai ales în timpul verii, pe care i-am cunoscut şi eu, locuind în aceeaşi casă, căpitanul anchetator nni-a cerut să-i numesc. Nu puteam chiar să tac, unii dintre oaspeţii lui Mircea Marinescu erau cunoscuţi în Breaza. Localitatea era mică, în schimb bârfa era mare. Totodată, însuşi „amfitrionul" se lăudase cu unii dintre ei. în dorinţa de ă fi cât mai „popular" pentru a nu deveni suspect, stătea la crâşmă de vorbă, la un ţoi de ţuică, şi cu aşa-zişii funcţionari de la Sfatul Popular, unii bănuiţi chiar

A fost un destin

:unci de a fi informatori ai Securităţii, şi cu învăţătorii, în mare parte nişte lichele, cu directorul Căminului Cultural, şi cu secretarul U.T.M. pe localitate, un fost xelner etc, etc. Le spunea glume, fără iz politic, diverse povestioare din trecut se lăuda, ca să-şi epateze interlocutorii, cu oaspeţii săi din Bucureşti, evident i cei bine văzuţi în epocă de către comunişti. Nu făcea un secret că este frate, apă mamă, cu actriţa Nelly Sterian, o protejată a Luciei Sturdza-Bulandra. = mai dădea câte o informaţie din „Scânteia", susţinând că o deţinea de la nicul său, jurnalistul H. Soreanu. Tot Sfatul Popular din Breaza ştia că Soreanu i are reşedinţa de vară în două camere ale casei locuită de familia Marinescu, ire-i fuseseră repartizate după sosirea unui „telefon de la Bucureşti", iar cei Di ofiţeri politruci care iniţial le ocupaseră, primiseră un alt „spaţiu".

A nega că familia Marinescu avea uneori oaspeţi de la Bucureşti sau a susţine nu-i cunosc, cel puţin pe unii, ar fi constituit o dovadă pentru

anchetatori că 'eam ceva de ascuns, ceea ce era real, dar nu pe unii oaspeți bine cunoscuți ai i Marinescu. Ca atare, la amintita întrebare a căpitanului anchetator am folosit îchea tactică de a nu tăcea, dar de â spune lucruri pe care eram convins că le ia Securitatea, fiind totodată atent de a nu pronunța nume pe care, poate, easta nu le ştia, putând avea, în schimb, consecințe periculoase.

Am pronunțat, ca atare, numele lui Soreanu, adăugând că de fapt oaspeții au ai lui şi nu ai familiei Marinescu. „Altul", a insistat anchetatorul, eu dându-mi ama că nu-1 interesează ceea ce i-am spus. „Domnul Şapira şi soția sa Fritzi, mnații lui Soreanu" (ştiam că între timp emigraseră în Israel), am continuat .. „Mai lasâ-1 în pace pe Soreanu!", mi-a replicat enervat căpitanul, adăugând: Iții, alții!"

Ideea cu Soreanu nu-mi venise pe moment, în urma întrebării anchetatorului, ici nu ar fi fost recomandabil să stau pe gânduri. Orice ezitare, în asemenea uații, era contraproductivă. încă înainte de a fi fost arestat în 1959 mă gândisem să răspund la o întrebare de tipul celei puse de căpitanul Virgil lonescu. unei, în timpul primei anchete de 11 luni, nu mi s-a pus o astfel de întrebare, r planul făcut în trecut mi-a revenit în minte şi, ca atare, fără ezitare am spuns, după trei ani şi mai bine: „ziaristul H.Soreanu", având dovezi că este oersoană intangibilă. Doar el venise în trecut la Breaza cu fostul director al irului „Liberalul", dr.Asra Berkovitz, sau cu Aristică Schileru, fost deputat •ănist, ambii apoi arestați, fără ca Soreanu să fi pățit ceva. Tot el fusese adesea zut în centrul Bucureştiului în compania lui Mihai Popovici, unul dintre ropiații lui Maniu, după cum am amintit. Soreanu n-a fost „deranjat" şi a conti-at să o ducă foarte bine, cu mult mai bine decât majoritatea bucureştenilor. i locuia „la comun" în Bucureşti, ci doar cu nevasta, într-un frumos apartament „blocul roşu", existent şi astăzi la începutul străzii Batistei, la doi paşi de levardul Nicolae Bălcescu. Bănuiala mea că H. Soreanu este o persoană ailibilă pentru Securitate mi s-a adeverit tot la Securitate deoarece cum pronunțam numele, căpitanului lonescu nu-i convenea.

La presiunile acestuia din urmă, tot repetând „alții, alții", nu 1-am putut sli pe Şerban Dulfu, fiul doamnei Marinescu din prima căsătorie, care îşi

> Şerban Rădulescu-Zoner

petrecea vacanțele la Breaza. Eram tot timpul văzuți plimbându-ne împreună, iar tatăl său vitreg, când era şi el cu noi, ne recomanda în glumă: „cei doi copii ai mei, unul blond, altul brun". De mult convenisem cu Şerban Dulfu un plan cât de cât de apărare, în caz de nevoie: ne-am cunoscut la Breaza şi nu eram prieteni încă din copilărie, deci el nu ştia adevărata mea identitate şi

motivul real al şederii mele în localitate, iar mamele noastre nu erau vechi prietene.

Am mai pomenit pe artista Nelly Sterian, din motivele menționate mai sus. „Alții, alții!", insista anchetatorul, vădit nemulțumit de răspunsurile mele. Am stat intenționat puțin pe gânduri apoi, ca şi când mi-aş fi amintit cu greu încă un nume, i-am răspuns: „Da, îmi mai amintesc vag de profesorul Nicolae Deleanu, bolnav de plămâni, ca şi mine. Venea la cură de aer la Breaza cu mulți ani în urmă şi trecea uneori pe la Mircea Marinescu". Pe de o parte, Deleanu chiar că nu ştia cine eram eu, deci nu i se putea imputa nimic, pe de alta, cu acest nume îl îndreptam din nou pe anchetator spre o zonă care nu-i convenea. Deleanu făcea parte dintre beneficiarii regimului, fără să fi făcut totuşi parte din nomenclatură. Fusese tipograf şi lider sindical socialist în perioada interbelică. Un autodidact inteligent, devenise jurnalist, după cum am mai amintit, iar ulterior, provenind din zona puterii instaurate la 6 martie 1945 şi cu „origine sănătoasă", fusese promovat profesor universitar, fără să fi avut studii de specialitate. Predase, evident, „istoria mişcării muncitoreşti". Nu 1-am avut profesor. Din auzite, ştiu că, oricum, prelegerile ținute de el pe „linie" au fost mult mai sobre şi decente decât ale celor care i-au urmat la catedră, cu studii universitare.

Pe când am pronunțat aceste câteva nume, din motivele menționate mai sus, locotenentul Dumitrache intervenea, întrebându-mă vârsta şi semnalmentele fiecăruia, de parcă ar fi fost nişte borfaşi, dați în urmărire generală pentru tâlhărie. O sinistră farsă.

Pe când locotenentul Dumitrache „lua note", căpitanul Ionescu, superiorul său în grad, continua să facă presiuni: „alții, alții!"

Mai fuseseră, într-adevăr, şi „alții" la Breaza, fie rude sau prieteni ai familiei Marinescu, fie amici ai lui Soreanu. Cel mai des venea Cristina Panteli, sora Ecaterinei Marinescu, care îşi petrecea la Breaza toate concediile. Venea întotdeauna cu ultimele veşti din Bucureşti, cine a mai fost arestat sau cine a reapărut după luni sau ani de stat în anchete sau în temniță. Printre ştirile de asemenea natură ne punea la curent şi cu aparițiile sau disparițiile lui Alexandru Paleologu, urmărit de Securitate, căci locuia „la comun" cu părinții acestuia, în Strada Armenească. Au mai fost, vara, la câte un sfârşit de săptămână, fie prieteni ai lui Mircea Marinescu, precum Dan Buescu cu soția sa (măritată înainte sau după cu Octavian Ghibu, fiul lui Onisifor Ghibu, un fost fruntaş al luptei pentru Marea Unire din 1918), Paul Sterian, cunoscut poet în perioada interbelică, dar şi finanțist din echipa lui Mircea Vulcănescu, în vremea războiului, fie amici ai lui H. Soreanu precum Traian Melitescu, avocatul meu în

procese, ziaristul Brunea Fox, de la ziarul „Adevărul", avocatul Nicolae Andronescu pe care-1 cunoscusem m timpul adolescenței, în „casa Mehedinți", şi care ştia ce hram purtam eu pe atunci, la Breaza.

A fost un destin 3f>7

într-un asemenea context, cunoscusem în vara lui 1952 şi pe Clody Vasilescu, i doamnă încă relativ tânără şi frumoasă. O ducea bine, căci soțul ei, inginerul vficolae Vasilescu-Colorado (era cunoscut cu acest cognomen în coadă, deoarece ji făcuse studiile în S.U.A.) era bine plătit, având o funcție de răspundere pe antierul Dunăre-Marea Neagră, în calitate de şef al sectorului „Ecluză" de la Cernavoda. Cine şi-ar fi închipuit, pe când dejunam, la umbra unui nuc imens, u câțiva oaspeți ai familiei Marinescu, inclusiv cu doamna Vasilescu-Colorado, ă peste scurtă vreme soțul acesteia şi alți câțiva ingineri vor fi arestați, anchetați iarbar la Constanța, apoi condamnați la moarte şi executați, în calitate de mari abotori, în urma unei monstruoase înscenări judiciare, ordonate de jheorghiu-Dej! Am auzit, ulterior, iar literatura istorică post-comunistă îmi onfirmă cele aflate în epocă, că până la urmă a fost arestată şi Clody Vasilescu, i calitate de soție a unui „periculos sabotor" căruia i s-a aplicat pedeapsa upremă, ea fiind condamnată administrativ la muncă forțată pentru doi ani. 'u n-am mai văzut-o de la dejunul de la Breaza, în grădina familiei Marinescu, n schimb, după eliberarea mea, am cunoscut-o întâmplător pe Nicole, fiica cesteia, mai frumoasă decât maică-sa, avantajată evident şi de vârstă, între mp Ceauşescu care, în condițiile ştiute, ajunsese în fruntea P.C.R. după moartea ii Gheorghiu-Dej, reabilitase de ochii lumii (1968) pe Lucrețiu Pătrăşcanu şi pe ei condamnați o dată cu el, dar şi victimele odiosului proces de la Canal, inclusiv e Vasilescu-Colorado.

Ceauşescu recursese la această manevră nu din umanitarism sau spirit istițiar, căci şi în perioada respectivă se aflase în sfera Puterii. El a ridicat atunci uțin voalul asupra unor crime săvârşite în trecut pentru a-şi machea propria sa nagine, aruncând întreaga vină asupra „mortului", adică a lui Dej, al cărui favorit isese în trecut şi, mai ales, pentru a-1 îndepărta din fruntea Securității pe Drăghici, e care se temea că la un moment dat i-ar fi putut lua locul.

Fiica lui Vasilescu-Colorado, frumoasa Nicole, a profitat de reabilitarea itălui ei şi, în conjunctura de atunci, a început să frece ridichea aparatciki-lor ii Ceauşescu. Mai întâi, le-a cerut toate bunurile confiscate în urma condamnării i moarte a tatălui ei, apoi despăgubiri pentru perioada cât rămăsese şi fără iarnă, arestată după cum am menționat. Memoriile la C.C. al P.C.R. conțineau luzii că s-ar putea adresa forurilor internaționale. După ce, de voie, de nevoie, tovarăşii"

i-au satisfăcut cererile îndreptățite, le-a mai cerut şi un paşaport şi a dus. In Occident. De atunci nu mai ştiu ce a devenit, între timp sucise capul j. frumusețea ei unui cunoscut şi înstărit chirurg din Câmpina încât a luat-o în isătorie deşi, după vârstă, i-ar fi putut fi tată.

Pe toți „alții" menționați mai sus, care trecuseră de-a lungul anilor prin casa imiliei Marinescu, i-am trecut sub tăcere, în ciuda insistențelor căpitanului Virgil tnescu, în cursul anchetei de la finele lui martie şi începutul Iui aprilie 1962. Ei nu î afişaseră împreună cu gazdele pe „corso"-ul brezean încât să intre în „gura iahalalei", de unde securiştii îşi culegeau informațiile ajungând, uneori itâmplător, şi la câte una reală. De asemenea, nici nu făcuseră parte din categoria ?lor cu care Mircea Marinescu încerca să-şi epateze comesenii la cârciumă.

J8 Şerban Radulescu-Zoner

Aş fi putut, în schimb, ca să-mi bat joc de securistul Virgil lonescu, la „îndemnul" său repetat cu obstinație, „alții, alții", mai ales că o tot dădea întruna că la familia Marinescu „se făceau chefuri", să adaug: N. Stroie, Virginica Popescu, Zizi Şerban, Virginica Romanovschi, Rolanda Cămin şi „maestrul" Edmond Deda. Toate aceste vedete ale fostei Companii Teatrale „Cărăbuş", condusă în timpul copilăriei şi adolescenței mele de Constantin Tănase, ofilite între timp, dar încă prezente pe scenă la „Savoy" care devenise „teatru de estradă", după modelul sovietic, se aflaseră o dată într-o „şuşanea" de vară pe valea Prahovei, dând un spectacol şi la Breaza. Mircea Marinescu, amator de femei frumoase, o cunoscuse în tinerețe pe Virginica Popescu şi, prin ea, invitase toată „echipa lui Stroie", după spectacolul de la Căminul Cultural, la masă la noi acasă. Toți au primit cu entuziasm invitația, căci altminteri s-ar fi retras până a doua zi într-un amărât de vagon de dormit tras pe o linie de garare, pe care-1 închiriaseră la C.F.R. pentru turneu.

S-a simițit bine, în acea seară, „echipa lui Stroie": gazde primitoare, casă cu un interior de „vilă de pe timpuri" şi cu tablouri prețioase pe pereți, un meniu improvizat, dar gustos, vin suficient şi un aparat de radio Telefunken, încă foarte bun, încât am prins uşor muzică străină. De dans. A fost o seară plină de antren. Stroie, dar şi ceilalți, spuneau glume (era doar meseria lor), „vedetele" feminine îşi mai aduceau aminte, cu o nostalgie voalată, dar în acelaşi timp cu haz, despre diferite pățanii din „Bucureştiul de altădată", din timpul când Teatrul „Cărăbuş" a lui Tănase era în floare. S-a băut şi câte un pahar de vin în plus şi chiar s-a dansat. Cel mai tânăr la această soarea am fost eu, ca atare şi cel mai asiduu

dansator al fostelor „stele" de la „Cărăbuş" care ajunseseră ofilite din cauza vârstei, dar şi a vremurilor.

La presiunile verbale ale căpitanului anchetator Virgil lonescu aş fi putut să-1 numesc măcar pe N. Stroie şi pe aceste artiste. Dar, în tensiunea anchetei, nu-mi ardea nici măcar să fac „haz de necaz". Ca atare, răspunsul meu a fost şi a rămas: „Nu-mi amintesc de alții şi cred că nici nu au fost". „Minți. Nu fă pe prostul, că schimbăm foaia!", s-a repezit în mine anchetatorul, trecând de această dată, cu adevărat, la „subiect". „Cum e cu franțuzoaica care a locuit la Marinescu şi pe care ai cunoscut-o?". Dacă nu s-ar fi referit anchetatorul la ea, nici nu mi-aş fi amintit şi dacă n-aş fi uitat cu adevărat, tot nu i-aş fi pronunțat numele. „Da, cu ajutorul dumneavoastră, mi-am amintit acum. A trecut mult timp de atunci, peste 10 ani", i-am răspuns, continuând să fac pe naivul: „La recomandarea unui medic din Bucureşti, acelaşi care o trimisese şi pe doamna Soreanu..." („Lasă pe doamna Soreanu!", m-a întrerupt anchetatorul), „... doamna Marinescu a închiriat cu pensiune o cameră unei franțuzoaice, bolnavă de tuberculoză, nevasta unui diplomat, căci a veniți cu o maşină C.D. A plecat însă curând, din cauza agravării bolii". „Dar profesorul Murgescu venea la Marinescu?", a întrebat, ca din întâmplare, anchetatorul. Nu puteam să neg, căci atâta vreme cât am locuit la Breaza, Murgescu era un obişnuit al casei. Eram vecini şi prieteni. Toată Breaza cunoştea acest fapt. „Murgescu nu făcea parte dintre oaspeții lui Marinescu, era un localnic, profesor la aceeaşi şcoală ca şi mine", i-am replicat

A fost un destin

369

l. „O să mai discutăm despre toate astea", a spus, la rândul său, anchetatorul,)oi a apăsat pe butonul soneriei şi, la apariția caraliului, i-a dat ordinul pe care auzisem de zeci şi zeci de ori: „Du-1!"

Toată „discuția" menționată mai sus a luat forma rezumativă a unui •oces-verbal de interogatoriu, întocmit şi semnat de celălalt securist, de locote-;ntul care mai mult tăcuse, pe când căpitanul, cel care mă sâcâise timp de cinci e, apare doar cu semnătura de a fi asistat la anchetă. Acest detaliu îl ştiu citind la C.N.S.A.S. respectivul document.

Din studiile întreprinse după 1990 asupra unor procese politice am constatat deosebire între dosarele penale şi de anchetă, întocmite în primii ani ai „terorii şii" şi cele din perioada următoare. Cele din prima categorie cuprind declarații manuscris şi sub propria semnătură a anchetaților, iar pe colțul din dreapta primei pagini este doar o scurtă însemnare: „dată în fața noastră" şi o altă mnătură, adesea indescifrabilă, precedată în clar de gradul anchetatorului

'nai de Securitate. Nu am găsit, în cursul cercetărilor mele, măcar o singură .ginä în care anchetatul să nu se autoînvinuiască. Mai mult ca sigur că ofițerul cheta tor dictase, cuvânt cu cuvânt, inculpatului ce să scrie, în urma unor anchete ecedente, adesea însoțite de bătăi sălbatice şi tortură.

în perioada când eu ajunsesem, în două rânduri, obiect ăl anchetei, se intro-isese un alt sistem, anume al proceselor-verbale de interogatoriu, cu întrebări î anchetatorilor şi răspunsuri la fiecare dintre acestea ale celui anchetat, icumentul fiind semnat apoi de către „ambele părți". Aceasta nu înseamnă că ocesele-verbale de interogatoriu reflectau fidel mersul anchetei. Până la rmularea în scris a fiecărui răspuns erau puse întrebări suplimentare ale chetatorului, urmate de declarații sau proteste ale celui anchetat, toate acestea fiind consemnate. Interogatoriul era adesea întrerupt de comentariile sau uraturile securistului, de bătaia inculpatului în timpul anchetei sau de ducerea ăstuia în camera de tortură, după care se revenea la scrierea în continuare a Dcesului-verbal, din locul unde fusese întrerupt. Ca atare, nici un proces-verbal interogatoriu nu reflectă, cu adevărat, nici cursul anchetei şi nici conținutul îsteia. In sfârşit, fie declarațiile scrise cu propria mână de către cei anchetați, t amintita primă perioadă a „terorii roşii", fie aşa-numitele „procese-verbale interogatoriu" erau triate înainte de a se constitui dosarul penal, astfel încât îsta, trimis ulterior Procuraturii Militare şi instanței, să conțină doar „piesele" ivenabile Securității. Am ajuns la această concluzie şi în urma cercetărilor, •ctuate de mine recent, în calitate de istoric, dar şi din propria-mi experiență, lată ce, în cazul celui de-al doilea recurs, când mă aflasem în stare provizorie libertate, am avut dreptul sâ-mi văd, împreună cu avocatul, propriul meu sar penal, întocmit de Securitate. Pe acesta nu 1-am găsit la C.N.S.A.S., ceea constituie o dovadă a superficialității cu care se lucrează adesea la această tituție. în sfârşit, în ceea ce priveşte cea de-a doua anchetă, la care mă refer,

am găsit decât procesul-verbal de interogatoriu al primei „discuții" cu :hetatorii. Cele din zilele următoare lipsesc. Este adevărat că am găsit, schimb, corespondența între Securitatea Ploieşti şi M.A.L, foarte utilă pentru

mine, o dată cu aşternerea pe hârtie a amintirilor şi mărturiilor mele. Tâlharii urmăreau să-mi însceneze un proces de înaltă trădare, de spionaj în favoarea Franței, redeschizând „cazul Parisot" care, în 1950, a fost astfel manevrat, încât aruncase după gratii pe salariații, cetățeni români, ai Institutului Francez, pe cei care-1 frecventaseră pentru a citi cărți sau ziare, pe profesorii fostului liceu francez, până şi pe unii foşti elevi ai acestuia.

Fără să fi cunoscut atunci, în martie 1962, documentele care mi-au trecut recent prin mână, finalul primei „întrevederi" cu anchetatorii Virgil Ionescu şi Ion Dumitrache, acuzația directă a acestora că ascund faptul de a fi cunoscut la Breaza o franțuzoaică, m-a dumirit asupra țintei lor. Ceea ce nu puteam înțelege atunci era motivul Securității de a încerca să-mi însceneze un proces după 12 ani de la închiderea „cazului Parisot" cu atât mai mult cu cât, în timpul primului meu „sejour" de 11 luni în beciul Securității din Ploieşti, n-am fost vreodată întrebat de „franțuzoaică".

Cum am ajuns „jos", adică în celulă, după prima „întrevedere" cu căpitanul Ionescu şi locotenentul Dumitrache, companionul meu „de cameră", care tot mă provocase la discuții despre femei, a încercat sa mă descoase: „Cum a fost? Ce vrea anchetatorul?". „Nimic deosebit, informații despre unele persoane pe care nu le cunosc", i-am răspuns întinzându-mă pe pat, cu spatele la el, pentru a-i da impresia că am de gând să dorm.

Ceea ce bănuiam atunci mi s-a confirmat recent, studiindu-mi dosarele la C.N.S.A.S. „Vorbărețul", amator de femei, fusese instruit să mă tragă de limbă. Am găsit în dosare o declarație de-a lui în care scrisese că nu poate scoate nimic de la mine deoarece mai tot timpul dorm. Cunosc şi numele delatorului. Nu are rost să-1 dezvălui. Era un „oarecare", un om simplu după comportament şi limbaj, în plus un naiv care sperase că, trăgându-mă pe mine de limbă, după cum fusese instruit, securiştii care îl arestaseră se vor şi grăbi să-1 elibereze.

Pe de-o parte, prima zi de anchetă m-a liniştit. Altceva îi interesa pe securişti nu părinții, soția sau prietenii care mă ajutaseră în trecut. Pe de altă parte, mă şi îngrijorase, deoarece mi-am dat seama că încearcă să-mi însceneze un proces periculos, căci nu franțuzoaica bolnavă, care locuise o lună în aceeaşi casă cu mine, constituia obiectul anchetei, ci bărbatul acesteia, colonelul Serge Parisot, ataşat militar al Franței în anii 1948-1950, expulzat din R.P.R. sub motivul de a fi făcut spionaj. Nu eram, totuşi, îngrozit, deoarece în afara faptului de a fi stat o singură dată la masă cu el, cu prilejul instalării în casă a soției sale, ocazie cu care s-au discutat doar chestiuni legate de dânsa (boala, regimul alimentar, medicii care ar fi putut fi chemați în caz de urgență) sau diverse banalități legate de Breaza, personal nu am mai avut vreun alt contact cu el. Ceea ce a contribuit însă în şi mai mare măsură să nu fiu îngrozit a fost faptul că, de când mă aflam din nou în beciul Securității, n-am mai auzit, la lăsatul serii sau în timpul nopții, „moara". Deci nu se mai torturau deținuții. Era în primăvara lui 1962.

Ceea ce am presupus, în legătură cu intențiile Securității, s-a întâmplat cu prilejul scoaterii mele din nou la anchetă. De această dată îşi intrase în rol

locotenentul Ion Dumitrache care, pe un ton marțial, „a intrat direct în problemă":

A fost un destin

371

Ie legături ai avut cu spionul francez Serge Parisot?". „Nu ştiu la cine vă feriți", am răspuns eu. „Cum nu ştii? Bărbatul franțuzoaicei pe care, la ancheta îcută, ai recunoscut că ai cunoscut-o", mi-a replicat securistul. „Pe soțul acesteia im văzut o singură dată, când şi-a adus nevasta la Breaza. Ştiu, după numărul asinii, că era diplomat. Aud pentru prima oară că ar fi fost spion". Iar s-a nflat în pene anchetatorul şi, uitându-se fix la mine, mi-a pus aceeaşi întrebare, lăugând: „ancheta îți cere să fii sincer". „Sunt sincer", i-am replicat eu. Nu 1-am nvins, dar nici el pe mine ca să spun ceea ce ar fi vrut el să audă. Aceeaşi enă s-a repetat mai multe zile. Eu îi răspundeam anchetatorului că nu am stat ; vorbă cu Parisot, că nici nu 1-am mai văzut, că 1-am evitat deoarece, în acea eme, eram „fugar", şi bănuind că toți „diplomații imperialişti" erau urmăriți : „organe" mă temeam că acestea, din cauza francezului, vor ajunge să mă scopere pe mine. M-a pus să-i fac şi o schemă pentru a-i dovedi că „franțu-aica", care mânca în camera ei, ceea ce nu era adevărat, avea o ieşire separată re grădină, iar eu şi ceilalți din casă foloseam intrarea de serviciu a xâlei, :ât nu o întâlnisem şi, cu atât mai mult, pe soțul ei, care a mai venit o singură ta să o vadă şi să se intereseze asupra stării sănătății ei.

Cum în mai multe şedințe de anchetă locotenentul Dumitrache o ținuse pe ui, tot întrebându-mă asupra „legăturilor" mele cu spionul Parisot, iar eu pe nea că nu ştiu ca el să fi făcut spionaj şi, oricum, nici nu aveam cum să aflu oarece n-am stat vreodată de vorbă cu el, într-o bună zi a reapărut căpitanul nescu, în chipă de „ranforsare", el preluând din nou conducerea :erogatoriului. „Eşti un bandit înrăit, care ascunde adevărul în fața anchetei",

s-a adresat. „Nu am ce ascunde", i-am răspuns. „Minți din nou. Fostul tău leg şi prieten din Breaza, profesorul Murgescu, declară că ai avut legături cu risot", mi-a replicat lonescu şi mi-a pus pe măsuța din fața mea o coală de rtie acoperită cu una albă, încât de pe prima să nu pot citi decât semnătura, a, într-adevăr, a lui Murgescu. „O fi scris altceva despre mine, dar nu despre :găturile" mele cu Parisot, deoarece n-au existat, după cum v-am mai spus. sați-mă să-i citesc declarația!", i-âm replicat anchetatorului, depunând eforturi mi mențin calmul. „Nu-ți arătăm nimic. Vrem să aflăm de la tine adevărul", -ă răspuns căpitanul lonescu. Acesta avea, pe atunci, la îndemână o seamă de te informative pe care, în situația în care mă aflam, nu aveam de unde să le nosc. Am dat peste ele relativ recent, cu prilejul cercetării dosarelor pe care

le întocmise Securitatea. Printre altele, am găsit o notă informativă din 1962, nnată cu numele conspirativ „Dinulescu", dar întocmită, în „Casa Postăvarul" i Câmpina, de It.-maj. Vasile Şovăială, în acest document se menționează nătoarele: „Cu ocazia vizitelor pe care le făcea Pariseau la Breaza, Marinescu ;aniza diferite mese (normal, luau masa împreună) unde luau parte mai multe rsoane (şi de câteva ori sursa), printre care Valentina Caian, Henry Soreanu

soția şi alte persoane din Bucureşti, pe care nu le cunosc. Rădulescu Şerban, pa cum era firesc, lua parte la aceste mese. Cel puțin „sursa" de câte ori a

t acolo 1-a văzut. La mesele ce se organizau, Pariseau purta discuții referitoare Jctivitatea politică a partidelor de atunci, însă chestiuni de spionaj nu discuta

! Şerban Rădulescu-Zoner

fața de toți (ci numai față de sursă în discuții particulare)". (Scrierea greşită a numelui ataşatului militar şi redactarea într-o formă semidoctă a notei informative aparțin securistului Şovăială şi nu lui „Dinulescu", care ştia franțuzeşte şi era o persoană cultă).

Iată ce ştia, în timpul anchetării mele (aprilie 1962), căpitanul Virgil lonescu... Totul era fals, inventat de turnătorul „Dinulescu", la ordinul Securității pentru a mi se înscena un nou proces şi a târî după mine atât fostele mele gazde de la Breaza, pe alți bucureşteni veniți în vizită, inclusiv pe părinții mei pe care „Dinulescu" n-a uitat să-i încondeieze. Dintr-un alt document rezultă că informatorul menționat mai sus fusese recrutat de Securitate în luna ianuarie 1962, adică exact în perioada în care începuseră primele eliberări, prin grații nominale ale deținuților politic, şi când se pregătea şi punerea mea în libertate, ceea ce eu, evident, aflat în beciul Securității din Ploieşti, nu aveam de unde să ştiu.

Dar, dintr-un alt document, datat 22 februarie 1962, rezultă că acelaşi „Dinulescu" fusese în trecut, adică în 1949, „agent al serviciului de spionaj francez" fiind, conform propriei sale mărturisiri, dacă este reală şi nu obținută prin „mijloace specifice" de către Securitate, recrutat de ataşatul militar Serge Parisot. Cum de 1-a depistat Securitatea pe acest agent, dacă este adevărat, de-abia după un deceniu şi mai bine pentru a-1 şantaja încât să mă bage nevinovat la apă? Mister.

Din alte documente, studiate de mine recent, am dedus cu uşurință cine s-a ascuns atunci sub numele de „Dinulescu" deoarece am găsit şi alte note informative ale sale despre unele vizite întreprinse de el în Bucureşti sau despre

unele rude ale sale din străinătate. Nu-i dau numele, căci între timp a murit şi nu vreau, în schimb, ca urmaşii,săi care n-au nici o vină şi nici nu cunosc adevărul, să fie stigmatizați.

Intrigat, totuşi, de această întreagă poveste, în urma studierii dosarelor mele la C.N.S.A.S., am continuat cercetările pentru a afla ce hram purtase Serge Parisot în România şi m-am adresat Arhivelor Militare Franceze de la Vincennes. Acestea, mai puțin secretoase decât ale noastre, mi-au dat o xerocopie după „memoriul de activitate" al colonelului în retragere (încă în viață) Serge-Henri Parisot. în perioada postbelică el a lucrat, într-adevăr, în cadrul serviciilor secrete ale armatei. Singura lui misiune de ataşat militar a fost cea din România (1948-1950). Din documentul ce mi-a fost pus la dispoziție rezultă că menționatul ofițer francez a întâmpinat, în general, greutăți în a strânge informații de natură economică şi militară. Printre reuşitele sale sunt enumerate următoarele: „descoperirea planurilor de zbor ale avioanelor sovietice în susținerea gherilelor comuniste din Grecia, „dresajul" copiilor greci de către comunişti (n.n. din România), acapararea Bisericii Unite de către Biserică Ortodoxă", în acelaşi document se mai specifică că Serge Parisot a fost „expulzat de români în 1950".

Copiii greci, la care se face referire în documentul menționat, fuseseră de fapt furați de către comunişti, aduşi în România şi cazați, pentru „educare", de fapt îndoctrinare, în hotelurile „Palace" şi „Caraiman" din Sinaia, la 26 km distanță de Breaza, în acea vreme, parcul cu cele două hoteluri din centrul amintitei localități montane era împrejmuit cu un gard înalt, din bârne şi scânduri

A fost un destin

lemn, încât trecătorii să nu poată privi ce se petrece în interior, în sfârşit,

ar la Breaza se aflau „greci" maturi, la „odihnă", într-o mare vilă pe malul ihovei, grădina casei fiind de asemenea înconjurată de un gard foarte înalt,

această dată din piatră. Să fi avut vreun rol „Dinulescu" în informarea lui risot? Să fi fost o coincidență? în fine, acelaşi „Dinulescu", deşi cu domiciliul Breaza, era catolic, iar în amintitul memoriu de activitate privind misiunea

Parisot în România, este menționată şi strângerea de informații referitoare „acapararea" Bisericii Greco-Catolice de către cea Ortodoxă. Toate aceste ormații fuseseră, pe atunci, de ultimă oră, căci evenimentele se petrecuseră 1948, pe când colonelul Parisot se afla la post în Bucureşti.

Toate cele menționate mai sus să fi fost pure coincidențe? Nu ştiu. Cert e faptul că Securitatea îl avusese cu ceva la mână pe „Dinulescu", forțându-1 facă

declarații fanteziste în ceea ce mă priveşte, dar nu în 1949, ci în 1962, ntru a fi readus în beciurile acesteia din Ploieşti şi supus unei noi anchete.

Toate detaliile menționate mai sus nu le cunoşteam atunci, în timpul intermi-bilelor interogatorii, dar ajuns în celulă, după ce căpitanul Virgil lonescu anunțase numele „Murgescu", trimițându-mă apoi „jos", ca să-mi „reamin-,c" despre oaspeții de la Breaza şi despre cele discutate cu Parisot, m-au pus

gânduri. Ajuns în beci am început să mă frământ în sinea mea, stând întins pe pat,

spatele la „trăgătorul de limbă", dându-i impresia că dorm. Mi-am adus linte că Murgescu, făcând pe grozavul, îmi mărturisise o dată, pe un ton igmatic, că s-ar fi întâlnit de mai multe ori cu Parisot, după plecarea intem-stivă a soției sale din Breaza. Atunci nu 1-am crezut. Am fost convins că vrea •şi dea importanță. Nu i-am cerut detalii, ba am şi schimbat vorba. De frică, situația în care mă aflasem atunci nu voiam să cunosc chiar şi palavre pe un omenea subiect care s-ar fi putut întoarce vreodată împotriva mea. Avusesem eptate. Dar declarația pe care căpitanul lonescu mi-o arătase, dându-mi isibilitatea să citesc doar semnătura lui Murgescu, m-a îngrijorat. O fi ceva evărat, m-am gândit eu, dar de ce o asemenea anchetă după 12 ani de la răsirea României de către Serge Parisot şi după procesele care avuseseră loc anei?

După o pauză de o zi, am fost din nou dus la anchetă. Acelaşi decor, aceiaşi tori, dar alt scenariu, în centrul acestuia n-a mai fost Parisot, ci fosta mea zdă de la Breaza, Ecaterina Marinescu. De această dată, anchetatorii au încercat mă determine să recunosc că prietena mamei mă adăpostise ştiind că ascunde i „fugar". Eu am negat, ca şi cu prilejul anchetei din 1959. Am repetat versiunea ea de atunci, aproape cuvânt cu cuvânt. Ştiam de mult că atâta vreme cât nu ingi la tortură trebuie să fi consecvent în declarații, căci cea mai mică deosebire tre una şi alta este imediat exploatată de anchetatori. „Degeaba ne minți", intervenit de astă dată locotenentul Dumitrache, „femeia este în biroul de ături şi a făcut mărturisiri complete". Am sărit de pe scaun, prefăcându-mă sunt revoltat, eu care până atunci depusesem eforturi să le par sincer şi naiv: i nebună, dacă a putut face o asemenea declarație. Aduceți-o aici să repete

în fața mea, să declare adevărul uitându-se la mine!". N-au adus-o nici atunci, nici în zilele următoare. Faptul că n-au recurs la o confruntare mi-a dat curaj. De fapt, de la bun început, mă îndoisem că o arestaseră pe Ecaterina Marinescu (fosta „tanti Pif" de la Breaza, care încă din vremea cât eu locuisem la Câmpina se mutase la Bucureşti), o dată ce nu o făcuseră după capturarea mea, în 1959. în luna cât fusesem liber, la sfârşitul primăverii lui 1960, aflasem de la

mama că soții Marinescu erau „bine mersi" la Bucureşti şi nu fuseseră până atunci anchetați în legătură cu mine.

Ce nu puteam înțelege atunci era de ce or fi trecut anchetatorii de la un subiect la altul. De altfel, nici nu au mai insistat, iar ancheta, fără a avea de unde să ştiu, se încheiase. Până a fi chemat din nou „sus", fusesem mutat într-o altă celulă, în care se afla un țăran, cu părul alb, după aparențe un om cumsecade. Cu toate acestea, eu tot tăcut am rămas. De-abia după ce mi-am văzut dosarele la C.N.S.A.S. mi-am dat seama că fusese o şi mai mare canalie decât cel care mă tot provocase să vorbim despre femei. Cel puțin acesta din urmă raportase sincer că nu poate scoate nimic de la mine, deoarece „dorm tot timpul", iar când sunt treaz tac, pe când țăranul cu părul alb, a cărui declarație am avut de asemenea ocazia să o citesc de curând, neavând ce raporta deoarece eu continua-sem să mă prefac că dorm, m-a pictat în „duşman al regimului", care s-a manifestat ca atare în toate discuțiile purtate cu el în celulă. O lichea naivă, un turnător ordinar. Citindu-mi dosarul am înțeles şi motivul securiştilor de a fi pus pe primul delator să mă tot provoace la discuții despre femei.

Aveau o notă informativă, semnată de colaboratorul cu nume codificat „Bucur", înmânată locotenentului-major de Securitate Gh. lancu în care, printre altele, se menționa: „Informatorii spun că Şerban Rădulescu în acea perioadă cât a trăit în casa lui Mir cea Marinescu ar fi trăit cu nevasta acestuia", în nota sa, aşa-zisul „Bucur" menționează în clar şi cine sunt informatorii: „prof. Anton Alexandru, fost director al liceului teoretic civil, fost membru al Comitetului raional P.M.R. Câmpina, actualmente profesor" şi „Atanasiu Ion, fost secretar al O.B. P.M.R.". Nu mi-aş fi închipuit că cei doi, aşa-zis profesori, deci foşti colegi cu mine, să fi fost atât de ordinari şi, mai ales, atât de imbecili. Imbecili, deoarece nici măcar nu au luat în calcul marea diferență de vârstă şi faptul că, fiul Ecaterinei Marinescu, cu care m-au văzut nu o dată plimbându-mă prin Breaza, era doar cu trei ani mai tânăr decât mine. Faptul de a fi fost ordinari, până la urmă, nu mă miră. Primul fusese, până ce Partidul îl făcuse profesor şi director al liceului teoretic din Breaza, maistru tâmplar, cel de-al doilea, maistru vopsitor la fosta şcoală industrială din localitate. Indivizi de o asemenea factură au instruit o întreagă generație de elevi, nu numai din Breaza, dar şi din împrejurimi.

N-am trecut peste acest detaliu dezgustător din două motive. Primul este acela ca foştii mei elevi, azi oameni în toată firea, pe unii întâlnindu-i de-a lungul vremii în diverse localități, inclusiv în Bucureşti, să ştie cine a fost în realitate fostul director Alexandru Anton, în prezent „onorabil pensionar la Breaza", cu ce se mai ocupa şi ce informații false şi abjecte furniza Securității.

A fne^ ,,,, AnrUl, ^,7 ^

Ll doilea motiv este cel de a demonstra, încă o dată, cât de idioți au fost, cel uțin în cazul meu, securiştii. Speraseră, fără să judece puțin la rece, că amintita informație" este reală şi mă puseseră în celulă cu acel limbut „amator de femei", a eu să-i fac „confidențe" pe care ei să le folosească în achetarea mea, apoi s-o intajeze pe fosta mea gazdă încât, până la urmă, să ajungă ea să mă denunțe, îvoltată, pe bună dreptate, de o asemenea porcărie şi, astfel ei, securiştii să jungă la ținta urmărită: „cazul Parisot".

După câteva zile de la ultima „întâlnire" cu anchetatorii, când aceştia asținuseră, după cum am menționat, că fosta mea gazdă de la Breaza „mărturi-se totul", am fost dus din nou „sus". Alt scenariu dar, de această dată, şi un It personaj, în cameră nu se mai aflau căpitanul lonescu sau locotenentul lumitrache, ci individul cu trăsături ceva mai fine care, în ziua arestării mele, 118 februarie 1959, pe când rnă aflam încă în biroul comandantului Securității in Câmpina, deschisese doar uşa şi, după ce i se raportase că fusesem capturat, rdonase sibilinic: „să fie trimis...", arătând direcția Ploieşti.

La această a doua întâlnire cu el, după mai bine de trei ani, a început să-mi Dună câteva cuvinte despre reeducarea prin muncă a celor care au „greşit" entru a fi redați societății, trecând apoi la subiectul „întrevederii". A început -mi îndruga că Securitatea este informată că în lagărele de muncă prin care am ecut aş fi fost disciplinat şi harnic, încât, drept recompensă, a încheiat individul, 101 am putea interveni să fii eliberat înainte de termen". Am rămas blocat. upă ce mă aduseseră din Balta Brăilei la Ploieşti pentru a mă interoga despre :aşatul militar al Franței din anii 1948-1950, acuzându-mă că aş fi avut „legături" i acesta, după ce încercaseră apoi să mă facă să recunosc că fosta mea gazdă e la Breaza mă adăpostise pentru a mă putea sustrage arestării şi condamnării iele, securiştii schimbă brusc foaia, susținând că vor interveni pentru eliberarea lea înainte de termen, drept recompensă pentru faptul de a fi fost „un element isciplinat şi muncitor".

„Noi întotdeauna ne ținem de cuvânt", a continuat individul, observându-mi msternarea pe față, şi „suntem convinşi că ai să ne fii recunoscător". „Adică im?", 1-am întrebat eu, fiind încă uluit de ceea ce auzisem, „îți cerem, în schimb,

1 fii cinstit cu noi şi, din când în când, să ne spui şi nouă ce-ți mai fac prietenii, .itorii colegi, căci cu ajutorul nostru vei ajunge din nou profesor, şi suntem mvinşi că ne vei relata doar lucruri frumoase", mi-a răspuns individul pe un >n calm şi ademenitor. De-abia în acea clipă mi-am dat seama ce urmărea

tipul, .cepând chiar să-1 cred, anume că voi fi eliberat dacă accept să devin informator

Securității. L-am refuzat, găsind diverse pretexte: că nu mă pricep, că voi fi

msiderat un mincinos şi tras la răspundere dacă eu, de bună credință, aş spune

na, realitatea fiind de fapt alta, că odată liber, aş vrea să duc o viață liniştită

să nu mai am de-a face cu Securitatea. „Mai gândeşte-te!", m-a „sfătuit" tipul

a chemat cu soneria caraliul. Pe coridor, nefiindu-mi bine aşezați ochelarii

2 tablă pe ochi, 1-am văzut pe locotenentul Dumitrache cum îmi punea țigări în izunarul de la haină. Or fi fost naivi sau idioți anchetatorii mei închipuindu-şi i, la o țigară sau două după arpacaşul de prânz, voi deveni mai „cooperant"?

'6 Şerban Radulescu-Zoner

„Timpul de gândire" a fost scurt. După-amiază am fost din nou dus „sus". Tipul în civil, al cărui nume şi grad nu apar în dosarele C.N.S.A.S., era de astă dată asistat de locotenentul Dumitrache. „Discuția" a reînceput pe aceeaşi temă. Era o zi însorită şi caldă, fereastra biroului era deschisă. Din colțul în care mă aflam, aşezat în fața unei măsuțe, vedeam un pom înverzit, în bătaia soarelui. „Cred că, la o țigare, te-ai convins că-ți vrem binele", a început tipul „conversația". „Nu pot, nu mă pricep", i-am răspuns eu, pe un ton naiv. „N-ai de ce sa fii speriat. M-ai înțeles greşit. De fapt, îți cerem doar să te duci din când în când pe la Marinescu şi să ne spui ce mai face, cu cine se mai întâlneşte. Atât." Prin fereastra deschisă s-a auzit sunetul unui clopoțel, urmat curând de voci de copii, care ieşiseră în recreație. „Nu vrei să ajungi din nou în mijlocul copiilor, ca profesor?", a continuat individul, cu o voce mieroasă. Eu tăceam, ascultând cu nostalgie gălăgia făcută de copiii şcolii din vecinătate. Tipul a crezut că a sosit momentul să-i cad în plasă. S-a ridicat de la biroul său şi a pus pe măsuța din fața mea o coală albă de hârtie împreună cu propriul său stilou. „Doar o semnătură şi mâine eşti liber", a încercat, pe acelaşi ton, să mă convingă. Eu n-ăm făcut nici o mişcare. El credea că ezit şi, ca atare, pentru a fi mai convingător, mi-a pus stiloul în mână. L-am pus pe măsuță şi pe un ton stins i-am cerut să mă trimită înapoi în lagăr. La un asemenea răspuns cred că nu s-a aşteptat. A tăcut de această dată el şi ă chemat caraliul să mă ducă în beci.

A doua zi, iar „sus". Când caraliul mi-a scos ochelarii de tablă, la birou, în uniformă de căpitan, stătea Rizea Craiu, namila de țigan buzat pe care am menționat-o deja, într-un alt context. Devenise, între timp, după cum am

constatat recent în documente, şeful serviciului „anchete penale". Bătuse, schingiuise, supraveghease suficiente torturi încât să fie avansat în funcție.

„Am intervenit ca să fii eliberat, dar ne-am înşelat, tot bandit ai rămas", mi s-a adresat țiganul-căpitân, uitându-se crunt la mine, după care a continuat: „Te duci jos şi ai să-mi pui pe hârtie pe toți cunoscuții tăi!", „întrevederea" â durat, cred, cinci minute. „Jos" am fost dus într-o altă celulă goală. Am rămas singur. Curând, caraliul de pe coridor mi-a dat hârtie şi un creion bont, apoi, cu discreție, a început să mă supravegheze, crăpând la intermitențe mici „ochiul" de la vizetă. Am stat un timp pe gânduri, apoi am început să scriu, înşirând exact numele celor câțiva care, din motivele menționate, nu-i conveniseră anchetatorului căpitan Virgil lonescu, tot presând „alții, alții!". Pentru ca lista să fie ceva mai lungă am mai adăugat câțiva „vajnici membri de partid'', cu „funcții de răspundere", din vremea cât stătusem la Breaza. Cum am încetat cu scrisul s-a şi deschis vizeta, iar caraliul mi-a luat hârtia şi creionul.

In dimineața următoare, imediat după „cafea", adică după zațul de cicoare, iar „sus", în biroul căpitanului Rizea: „Nu vrei să colaborezi. Ne-am pus obrazul pentru tine, banditule, trebuie să-ți dăm drumul, dar curând te aducem înapoi Şi atunci o să discutăm altfel!". A apăsat pe sonerie şi la apariția caraliului a urmat acelaşi „du-1!". N-am stat în celulă mâi mult de 15-20 de minute şi caraliul a apărut din nou, dându-mi ordinul auzit de mine în timpul detenției de peste o sută de ori: „Fă-ți bagajul şi ieşi afară!". Cu ochelarii de tablă pe ochi m-ă dus într-un alt birou, tot „jos". Când am putut vedea din nou, în fața mea se afla,

şezat la un birou, şeful arestului, căpitanul Gheorghe Nicolescu. „Pleci acasă", ni s-a adresat el, făcând pe jovialul. „Ia loc, trebuie să îndeplineşti câteva ormalități", şi mi-a arătat biroul din cealaltă parte a încăperii. Eu nu mai nțelegeam nimic. „De când ai fost prima dată la noi ne-au rămas câteva lucruri, j-le şi semnează de primire!", a continuat securistul, întinzându-mi ceasul, arnetul de sindicat cu urmele cruciuliței de care îşi bătuse joc comandantul ecurității din Câmpina, după arestarea mea, şi două fotografii tip buletin de ientitate, care nu-mi aparținuseră: poza unui bărbat şi a unei femei. „Astea LU-mi aparțin", i-am spus căpitanului, dându-i-le înapoi. „Erau între lucrurile .umitale. Nu cunoşti persoanele?", mi-a replicat el „mirat". Am bănuit pe cine eprezentau cele două fotografii, pe „tizul" meu, Şerban Rădulescu, ale cărui .ațe de stare civilă le purtasem inițial în fostul meu buletin fals şi pe soția acestuia, s. fost o ultimă încercare a securiştilor de a mă „agăța". Ceea ce am bănuit tunci era real. în dosarul de la C.N.S.A.S., care cuprinde şi procesul-verbal de iredare-

primire a obiectelor cu prilejul eliberării, sunt trecute cele două atografii, cu numele persoanelor şi cu precizarea, semnată de mine, că nu-mi parțin. Pe moment, crezusem că mă vor transporta altundeva, doar când mi -au luat amprentele şi mi s-a înmânat foaia de eliberare m-am convins că-mi au drumul. Am cerut bani pentru a-mi cumpăra un bilet de călătorie, conform elor învățate la Galați. „Nu avem bani să-ți dăm, dar nu-i o problemă, Bucureştiul aproape, călătoreşti fără bilet", mi-a răspuns căpitanul şi a chemat caraliul. Acesta m-a condus cu ochelari la ochi până am ieşit din clădire, afară mi i-a scos i m-a dus prin curtea Securității până la ghereta paznicului de la poarta metalică, e unde am ajuns, de astă dată singur, în strada Vasile Lupu. Eram liber, dar ngrozit. Nu ştiam ce se va mai petrece. Mi-era frică de o nouă capcană şi, mai Ies, eram obsedat de ultimele cuvinte ale căpitanului-torționar Rizea Craiu: Te aducem curând înapoi şi discutăm altfel".

Cu fosta ladă de campanie a tatei pe umăr, cu care mă prezentasem, doi ani i urmă, la Tribunalul Militar din Bucureşti pentru a-mi ispăşi pedeapsa, am -aversat centrul Ploieştiului, dar nu m-am dus la gară. Mi-era frică să nu fiu .rmărit, apoi prins fără bilet în tren şi dus înapoi. M-am postat deci pe podul e lângă gară şi am făcut „auto-stopul". Până la urmă, în ciuda faptului că ratam ca un borfaş, un camionagiu a oprit şi m-a luat cu el la Bucureşti. Ajuns i oraş, 1-am rugat să mă ducă acasă, promițându-i mai mulți bani. Cred că a țeles ce-i cu mine şi nu m-a refuzat.

Speriat, neştiind ce se petrece în realitate cu mine, gândindu-mă că părinții r fi fost, poate, între timp arestați, am pus şoferul să mă ducă la soacră-mea, espre care nu am fost niciodată interogat, ea făcând parte din „altă lume". Te aşteptam cu toții să ajungi mai demult acasă", mi s-a adresat ea veselă, după e plătise şoferul. „De unde ştiați?", am întrebat-o eu mirat. „Ai fost grațiat, d tăi ştiu mai multe. Odihneşte-te puțin, spală-te şi du-te la ei!"

Nu-mi venea să cred. Eram, deci, într-adevăr liber, dar cuvintele căpitanului izea Craiu îmi tot sunau în urechi.

Capitolul VI

Din deținut în lagărul penitenciar, liber în „marele lagăr socialist"

"upă mai bine de 14 ani de la descinderea agenților lui Teohari Georgescu în casa părintească cu scopul de a mă aresta, după 11 ani de sustragere de la o primă condamnare în contumacie de 10 ani temniță grea, perioadă în care am stat ascuns „la vedere", mai întâi, sub acte false apoi, din 1955, doar parțial reale, timp în care nu am stat degeaba, ci am urmat cursurile universitare de

istorie şi limba română, ajungând chiar absolvent de facultate, dar fără examen de stat, după 13 luni de anchetă (unsprezece în prima faza şi două în cea de-a doua) şi după doi ani şi o lună de executare propriu-zisă a pedepsei în închisorile din Ploieşti, Galaţi, Jilava şi în trei lagăre de muncă din Balta Brăilei; deci după trei ani şi două luni de stat în spatele gratiilor sau al sârmei ghimpate (cu o pauză de o lună), din care aproape un an şi jumătate sub presiunea interogatoriilor, a ameninţărilor şi a spaimei de a fi dus în camera de tortură, am ajuns, la 9 iunie 1962, din nou liber şi cu acte de identitate şi stare civilă în regulă.

Ajunsesem liber, dar de frica de Securitate aveam să mă lecuiesc după foarte multă vreme, în schimb, aveam satisfacţia că nimeni, absolut nimeni, nu fusese arestat din cauza mea. Nici cei care mă adăpostiseră, nici cei care mă ajutaseră, la un moment dat, să-mi schimb identitatea şi să fiu încadrat în învăţământ sau să urmez şi să închei cursurile universitare, nici cei cu care m-am întâlnit, întâmplător sau nu, în timpul celor 11 ani de „refugiu intern". Eram, de asemenea, mulţumit că avusesem tăria să rezist la şantajul Securităţii, refuzând categoric să ajung informator al acesteia. Ieşisem pe poarta „instituţiei" de pe strada Vasile Lupu din Ploieşti fără să fi semnat vreun angajament de „colaborare" şi nici măcar unul că nu voi destăinui ceea ce am păţit sau văzut în timpul detenţiei. Am ieşit, în schimb, mort de frică. Mă temeam de răzbunarea celor pe care reuşisem fie să-i păcălesc, fie să-i înfrunt.

Eliberarea mea înainte de termen, prin graţiere, s-a datorat lui Ştefan Voitec. In urma pierderii celui de al doilea recurs şi înainte de a mă fi pus la dispoziţia Tribunalului Militar pentru a executa sentinţa definitivă de 6 ani temniţă grea, semnasem o cerere de graţiere pe care mama urma să o dea Mirei Voitec din partea mea, cu rugămintea de a mă ajuta. Mira, căsătorită între timp cu inginerul Voicu (Bobu) Dordea, după cum am mai menţionat, nu a refuzat-o pe mama, ci a dat-o tatălui ei. Acesta a păstrat-o şi, după ce a ajuns preşedinte al Marii Adunări Naţionale şi vicepreşedinte al Consiliului de Stat, a aşteptat „un moment politic" favorabil pentru a-i da curs. Acesta n-a întârziat să apară încă de la sfârşitul anului 1961.

A fost un destin

în contextul „nuanţelor" apărute în politica externă a R.P.R., din motivele ixpuse în paginile precedente, statele occidentale nu s-au mulţumit doar cu lespăgubirile primite de la Bucureşti pentru întreprinderile industriale şi nstituţiile bancare cu capital străin, naţionalizate în anii 1948-1950, ci au continuat ă preseze în vederea eliberării deţinuţilor politici. Până la urmă,

Gheorghiu-Dej i „locotenenții" săi au fost nevoiți să cedeze şi, o dată cu începutul anului 1962, iu început să dea drumul deținuților politici din temnițe şi lagăre de muncă,)rin grațieri, mai întâi cu târâita, apoi masiv, în cursul anilor 1963-1964.

în urma unor cercetări relativ recente pe această temă, am constatat că primul lecret de grațiere a fost promulgat în ziua de 24 ianuarie 1962, prin care au fost liberați doi deținuți politici, în cursul lunilor următoare au mai urmat câteva are conțineau mai multe nume, de ordinul zecilor. La 21 aprilie au fost grațiați '60 de deținuți politici, toți țărani, condamnați deoarece se opuseseră colectivizării griculturii sau din simplul motiv de a fi fost considerați chiaburi. Cu trei zile mai nainte fuseseră grațiați, prin câte un decret separat, „Dobre Ion, zis Nichifor Irainic" (nr. 293/18 aprilie 1962) şi „Teodoreanu Alexandru, zis Păstorel" nr. 294/18 aprilie 1962), fostul meu „coleg" din Reduitul de la Jilava.

Ştefan Voitec, o dată cu începerea eliberării primilor deținuți politici, a reuşit u abilitate şi tact şi trecerea mea pe lista unuia dintre primele decrete, anume ie cel din 26 mai 1962.

Vestea grațierii mele a primit-o mama, prin telefon, chiar în ziua în care Tiplineam 33 de ani. O sunase prietena mea din timpul adolescenței, Catinca Lalea. Aflase de la tatăl ei, care era în acea vreme membru al Consiliului de Stat. n ziua următoare a mai sunat şi un membru al familiei Rosetti, căci şi „coana 4ița", soția academicianului Alexandru Rosetti, fost prieten al tatei, ajunsese i Consiliul de Stat, după ce mai bine de un deceniu tot făcuse pe „antifascista", iai întâi alături de Ana Pauker, Liuba Chişinevschi şi Eugenia Rădăceanu, mai poi lângă Constanța Crăciun, Mia Groza ş.a. în schimb, Mira Dordea (Voitec) ăreia îi datoram indirect punerea mea în libertate, nicidecum lui Mihai Ralea i, cu atât mai puțin, Miței Rosetti, a fost în schimb discretă şi nu a început să se jude la telefon mamei cu binele pe care mi 1-a făcut. După vreo două zile, a osit şi o adresă oficială, în care se aducea la cunoştință familiei mele că fusesem rațiat, menționându-se totodată că după punerea mea în libertate să mă prezint i Consiliul de Stat. Deci grațiat, chemat la Consiliul de Stat, aşteptat de ai mei ă vin acasă, eu nu soseam deoarece securiştii din Ploieşti încercaseră inițial să u-mi dea drumul.

Ajuns, în sfârşit, între ai mei, la sfârşitul primei săptămâni a lunii iunie, i-am dumirit asupra motivului real al transferului meu din lagărul de la Strâmba i Securitatea din Ploieşti, cu toate urmările pe care le-am relatat. Cum începuseră rațierile Securitatea a încercat să-mi însceneze un proces, nu unul oarecare ci, acâ era posibil, unul „greu", de „înaltă trădare", în speranța de a nu beneficia e grațiere şi, ca atare, „şi-a adus aminte" că în 1949 locuise în aceeaşi casă cu line,

timp de o lună, soția colonelului Serge Parisot, în acea vreme ataşat militar l Franței la Bucureşti. Până la urmă nu le-a mers şi, cum ordinul de eliberare

trebuia să fie executat, căci nu venea de la fiştecine, ci din partea Consiliului de Stat, au mai „întârziat" nițel, încercând să mă facă turnător, ceea ce nu le-a mers.

Acum, după cercetarea dosarelor, ştiu mai multe. Totul a început în ianuarie 1962, deci în luna primelor eliberări de deținuți politici, prin grațieri. Atunci Securitatea recrutase ca informator, prin şantaj, pe un coleg şi bun amic al meu, care mă ajutase ani de zile sub diverse forme, punându-şi libertatea în pericol, să-mi creez o altă identitate, cu consecința angajării mele ca profesor suplinitor în Breaza şi, ulterior, de a-mi relua şi încheia studiile universitare, în cursul anului 1962, acest amic devenise „o sursă" sub acoperirea numelui conspirativ „Dinulescu". în adresa din 26 februarie 1962, transmisă de Securitatea din Ploieşti Ministerului Afacerilor Interne din Bucureşti, se menționează următoarele: „Agentul «Dinulescu», în procesul de recrutare (ianuarie 1962), ne-a declarat că a fost recrutat de Serge Pariseau (n.n. falsa grafie a numelui se datorează emitentului respectivului document) ca agent al serviciului de spionaj francez. Pariseau a rnai recrutat şi folosit în activitatea sa de spionaj o serie de alte elemente dintre care bănuie şi pe Rădulescu Şerban Zoner. Față de această situație, socotim necesar ca Rădulescu Şerban Zoner să fie transferat din penitenciarul din Galați în arestul regiunii noastre şi anchetat, pe de o parte pentru a clarifica cele declarate de agentul «Dinulescu» iar, pe de altă parte, pentru a stabili şi alte relații pe care Pariseau le-a avut în acea perioadă". Dintr-un alt document, cu nr. 800.070, tot din 26 februarie 1962, emis de Securitatea din Ploieşti, rezultă că transferarea mea fusese aprobată de „tov. Adjunct al M.A.I., general-locotenent Negrea Vasile", iar pentru obținerea respectivului acord scris se deplasase la Bucureşti „cpt. lonescu Virgil", adică, îmi permit să adaug, chiar anchetatorul-şef care tot „sperase" să audă de la mine pe „alții, alții", pentru a mă acuza în final de „legături" cu Parisot, ceea ce n-a reuşit.

Ce declarase, de fapt, „Dinulescu" locotenentului-major de Securitate, Şovăială Vasile, în casa conspirativă „Postăvarul"? Iată: „Referitor la relația cu Pariseau, ştiu că soția lui Pariseau a stat la Breaza în casa lui Marinescu, cea 2 luni. Cu ocazia vizitelor pe care le făcea Pariseau la Breaza, Marinescu organiza diferite mese (normal, serveau masa împreună), unde luau parte mai multe persoane (şi de câteva ori sursa), printre care Valentina Caian, Henry Soreanu cu soția şi alte persoane din Bucureşti, pe care nu le cunosc. Rădulescu Şerban,

după cum era firesc, lua parte la aceste mese. Cel puțin sursa, de câte ori a fost acolo, 1-a văzut. La aceste mese discuta cu Pariseau ca oricare dintre invitați, însă nu 1-am văzut niciodată stând de vorbă în mod special. De asemenea, Pariseau nu mi-a povestit niciodată nimic despre Rădulescu Şerban şi nu ştiu dacă îi cunoştea adevărata identitate. La mesele ce se organizau, Pariseau purta discuții referitoare la activitatea politică a partidelor de atunci, însă chestiuni de spionaj nu discuta față de toți (ci numai față de sursă, în discuții particulare)". Scrierea greşită a numelui lui Parisot şi, în general, stilul simplist al întregii declarații dovedesc faptul că aceasta fusese scrisă, de fapt, de securistul locotenent-major şi nu de agentul „Dinulescu", care era o persoană cultă şi, în plus, citea şi vorbea franțuzeşte, acesta fiind doar „sursă", în plus, declarația conține inexactități.

A fost un destin

383

-w— 1H

'rezența lui fusese discretă, în două rânduri, când venise să-şi viziteze soția lolnavă a stat doar cu ea. Nici vorbă de mese cu multă lume şi, mai ales, cu larticiparea jurnalistului H. Soreanu. Atâta vreme cât doamna Parisot a locuit a familia Marinescu, Soreanu nu a călcat în Breaza. Ştia el de ce. Deci, securistul iovăială Vasile adăugase de la el unele informații despre oaspeții cu alte prilejuri i familiei Marinescu, iar „Dinulescu" doar a semnat.

Din pasajele citate se desprind trei concluzii, câtuşi de puțin neglijabile, în Timul rând, faptul că acest document a stat la baza amintitelor interogatorii la are fusesem supus de către căpitanul Virgil lonescu. în al doilea rând, Dinulescu" declarase că nu m-a văzut „stând de vorbă în mod special cu Parisot", eci nici pomeneală de aşa-zise „legături" ale mele cu acesta, după cum junseseră anchetatorii să mă acuze. Dimpotrivă, „Dinulescu", în declarația sa, susținut că Parisot „chestiuni de spionaj nu discuta față de toți", ci „numai iță de sursă, în discuții particulare", adică doar cu el, pe care colonelul francez recrutase ca agent al său. în al treilea rând, „Dinulescu" acceptase să devină n informator al Securității, probabil sub presiune şi şantaj, primind amintitul urne codificat, de-abia în ianuarie 1962, adică atunci când începuse eliberarea eținuților politici prin grațiere, Securitatea intuind sau fiind chiar informată î, în curând, îmi va veni rândul. Deci este clar că securiştii au încercat prin Dinulescu" să mă înfunde pe mine şi pe cei care mă adăpostiseră un număr un de ani, înainte de a fi fost arestat. Din alte documente semnate de securistul (cotenent-major Şovăială Vasile, cu privire la „Dinulescu", am aflat cine se scundea de fapt sub acest nume. Nu-1 dau în vileag fiindcă nu „m-a încondeiat", j

upă cum ar fi dorit Securitatea, ca să-mi însceneze un proces fără nici cea mai tică bază reală, îl trec sub tăcere şi datorită faptului că citind şi alte note infor-lative ale sale, despre „alții", mi-am dat seama că fuseseră în aşa fel întocmite icât Securitatea să nu-i poată învinui cu ceva. în fine, mai am un motiv să nu ezvălui cine a fost în realitate „Dinulescu", rezumându-mă a menționa doar t, în realitate, era un adversar activ al comunismului ateu şi al slugilor moscovite s la Bucureşti, el fiind un creştin nu doar cu numele. De aceea acceptase să bă „relații speciale" cu colonelul francez Serge Parisot, într-o perioadă de irf al „războiului rece" dintre Europa de Vest, democratică, şi totalitarismul >şu şi ateu din Est.

Nu am putut desluşi însă când a descoperit Securitatea ceea ce făcuse Dinulescu", în anii 1949-1950, pentru a-1 şantaja şi transforma, în 1962, fără tccesul scontat inițial, într-o „sursă". Oricum, nu în amintita perioadă, căci ar fost imediat arestat şi condamnat drept o „piesă grea" în cadrul „lotului ancez", din care majoritatea inculpaților fuseseră total nevinovați.

în primele zile după sosirea mea acasă, am fost obsedat, ba chiar speriat, ; faptul că adresa de înştiințare a familiei privind grațierea mea se încheia cu „invitație" de a mă prezenta, după eliberare, la Consiliul de Stat, indicându-se să o adresă la care această instituție nu-şi avea sediul, anume pe strada incipatele Unite. Nu au putut ai mei să-mi scoată din cap ideea că eram, n nou, atras într-o capcană. Până la urmă, cu inima cât un purice, m-am dus, repetatele insistențe ale mamei şi ale nevestei.

4 Şerban Rădulescu-Zoner

La adresa indicată, într-o casa mică şi cu o curte, era serviciul cu publicul al Consiliului de Stat. într-o cameră se afla la un birou o secretară, iar pe scaune câțiva petenți. I-am arătat funcționarei hârtia primită, a luat-o şi s-a dus cu ea în biroul alăturat. La reîntoarcere a venit fără hârtie şi m-a rugat să aştept. După ce în camera de alături au intrat şi au ieşit unii dintre cei aşezați lângă mine, pe scaune, mi-a venit şi mie rândul. M-a primit un bărbat destul de vârstnic, mic de stat, grăsuliu, cu părul lins, atât cât mai avea pe cap, şi cu mustăcioară. Era îmbrăcat elegant, în haine albe şi foarte politicos. Mi-a comunicat că „tovarăşul profesor Grigore Geamănu, secretar al Consiliului de Stat, doreşte să mă cunoască" şi, în consecință, mi-a scris ziua şi ora audienței, pe „hârtia" cu care venisem, adăugând că accesul este printr-una din uşile de pe fațada sediului Marii Adunări Naționale. Frica se transformase în stupoare şi emoție. Nu puteam să-mi închipui motivul pentru care fusesem chemat de Geamănu în audiență şi ce urmări va avea aceasta.

Ştiam până atunci câte ceva despre Grigore Geamănu. De la mătuşa mea Virginica, sora bunicii, care mai trăia, aflasem că pe timpuri, pe când locuise la largu-Jiu, îl avusese în gazdă pe Geamănu, pe atunci tânăr avocat gorjan. De la fratele mamei, ce-mi devenise între timp tată adoptiv, aflasem că Grigore Geamănu fusese, în perioada interbelică, membru al Partidului Radical Țărănesc, o dizidentă țărănistă de scurtă durată, condusă de Grigore lunian, văr cu bunica. După 23 august 1944 apare ca membru al Frontului Plugarilor, între 3 decembrie 1947 şi 13 aprilie 1948 fusese unul dintre subsecretarii de stat ai Ministerului de Interne, înainte ca acesta să conducă, după modelul sovietic, doar aparatul comunist de represiune. Nu mai îmi amintesc cu precizie dacă Teohari Georgescu i-a luat mai întâi nevasta sau postul, oricum din aprilie 1948, Geamănu a fost rotit în jos, din nou avocat, dar împins profesor universitar la Facultatea de Drept, ajungând în anii '50 preşedintele pe țară al colegiilor de avocați, fiind în acea vreme „mare amator" de tinere avocate, în sfârşit, în urma creării Consiliului de Stat (1961) a devenit din nou demnitar, în calitate de secretar al acestuia. Cunoşteam destule despre Grigore Geamănu, dar nu ştiam cum arată. L-am văzut deci, prima oară, cu prilejul audienței.

în ziua şi la ora stabilită am intrat pe o uşă secundară a palatului Marii Adunări Naționale. Un ofițer de Securitate cu grad de locotenent-colonel, după ce a studiat o foaie de hârtie pe care o avea în fața sa, mi-a completat un bilet de intrare, apoi a sunat şi a apărut un „galonat" în uniformă neagră, de fapt tot un securist deghizat în valet, căruia i-a ordonat: „condu-1 pe tovarăşul la tovarăşul!". Era pentru prima oară când auzeam din gura unui securist ordinul „condu-1", în loc de „du-1". Galonatul, politicos, mi-a deschis uşa, m-a lăsat să trec, apoi, cu un pas înaintea mea, mă îndruma pe unde să merg. Nu mi-aş fi închipuit atunci că drumul pe care m-a condus îl voi străbate de sute de ori, după 30 de ani, ajungând deputat, în urma căderii comunismului şi a reintroducerii unui regim parlamentar autentic.

Galonatul a deschis, la un moment dat, o uşă şi m-a poftit într-un birou spațios în care, de o parte şi de alta a încăperii, aşezați la câte un birou, se aflau

A fost un destin

L şef şi o şefă de cabinet. Din nou sunetul unei sonerii şi unul dintre cei doi i-a spus că pot intra, indicându-mi uşa. în încăpere, la fel de mare ca şi cea cu fii de cabinet, dar mult mai luxoasă, un bărbat foarte scund, în jur de 60 de i, cu părul creț şi roşcovan (cred că era vopsit), cu ochelari, în spatele cărora observa o pereche de ochi inteligenți, îmbrăcat elegant, s-a sculat de la biroul u, mi-a întins

mâna şi m-a invitat să iau loc pe unul din fotoliile din fața mesei le de lucru. Era Grigore Geamănu.

în cursul audienței el a vorbit tot timpul, iar eu am tăcut. A început să-mi una că orice revoluție începe cu excese şi violențe pe care eu, ca profesor de orie, sunt cel mai în măsură să le înțeleg, că în prezent situația s-a liniştit ca mare a victoriei definitive a clasei muncitoare. Apoi a trecut la mărinimia carasului Gheorghiu (fără a adăuga şi „Dej"), care m-a grațiat, încât va începe ntru mine o viață nouă, sfătuindu-mă să nu mă mai uit în urmă. După această ngă introducere a ajuns la scopul „întrevederii". Mi-a spus să-mi caut un loc cant de profesor la o şcoală sau ceva echivalent, iar în cazul în care voi întâm-na greutăți la angajare să mă adresez lui. S-a sculat în picioare, dându-mi de Leles că audiența s-a încheiat, eu i-am mulțumit şi am plecat. Când am ieşit n clădire am observat la colțul acesteia o santinelă. Era un soldat în termen, din ipele de Securitate, asemănător cu cei care ne păzeau când plecam din lagăr re „locul de muncă". Purta aceeaşi uniformă, cu singura deosebire că era nouă curată. Din obişnuință m-am uitat la el cu insistență. El văzându-mă de unde i ieşit şi că-1 privesc a crezut că aştept să mă salute şi a luat poziția de „drepți".

Am coborât dealul Mitropoliei plin de speranțe şi, ajuns acasă, le-am povestit rinților şi nevestei cele întâmplate. Toată lumea a fost veselă, inclusiv săracul :a care ajunsese o epavă. Boala de inimă i se agravase şi mai tare, încât nu mai a în stare să mai iasă din casă deoarece la reîntoarcere ar fi trebuit să urce ara, ceea ce-i fusese interzis de către medici. Era fericit că Dumnezeu 1-a itat totuşi să apuce ziua reîntoarcerii mele definitive acasă.

Lumea pe care o lăsasem în Bucureşti cu 14 ani în urmă nu mai era aceeaşi, • cea din care făcusem eu parte nu mai exista. Generația părinților nu numai îmbătrânise, ceea ce era normal, dar devenise amărâtă, şi la propriu, şi la jurat. Mulți trecuseră prin puşcării, unii muriseră în temnițe, alții se mai aflau :ă acolo, mai toți cei în stare de libertate nu mai locuiau în casele lor, ci în :ele „la comun". Puțini rămăseseră în vechile lor locuințe, înghesuiți într-una u două încăperi, în funcție de numărul membrilor de familie, împreună cu :e familii necunoscute. Toată lumea se temea. De vecini, de colegii de serviciu ică reuşiseră să fie angajați în câte un post minor şi prost plătit, fiecare se strânsese la câte un cerc de 4-5 prieteni de încredere, iar la despărțire stabileau eea ce s-a discutat" pentru a nu se contrazice în ipoteza că ar fi chemați separat Securitate şi interogați. Toți erau îmbrăcați în haine demodate, de pe „timpuri", teori chiar uzate, căci salariile erau modice, ca să nu mai amintesc de pensii re erau de-a dreptul mizerabile. Unii dintre prietenii tatei, ceva mai vârstnici, ci pensii nu

aveau, fiind consideraţi „foşti", care „supseseră sângele poporului": şti demnitari, foşti exploatatori, foşti magistraţi, foşti avocaţi, foşti diplomaţi,

foşti ofiţeri care luptaseră împotriva „paşnicului popor sovietic" în al doilea război mondial etc. „Foştii" care nu ajunseseră încă la vârsta pensionării sau bătrânii care nu aveau suficientă vechime pentru a ieşi la pensie, din cauza unor perioade mai lungi sau mai scurte în care stătuseră fără a fi avut vreo slujbă, fiind de fiecare dată în vârful listelor de „epurări", tot în calitate de „foşti", ajunseseră să lucreze pe unde apucau pentru a-şi completa vechimea în „câmpul muncii", fiind conţopişti, normatori pe „şantierele socialismului" sau chiar lucrători, priviţi cu dispreţ, la îndemnul Partidului, de muncitorii autentici, fiindcă erau „foşti". Tata, înainte de a fi ieşit la pensie din motive medicale, un „fost" de rang mediu, adică fost director general de regie autonomă, apoi fost consilier la Curtea de Conturi, fusese un timp contabil la o fabrică de mezeluri pe care o numise în derâdere, acasă, „cârnatul roşu", căci multe întreprinderi socialiste deveniseră în denumire „roşii": „Grivița Roşie", „Steaua Roşie", „Steagul Roşu", „Flamura Roşie" şi tot aşa.

Fratele mamei, Leon Rădulescu, după ce trecuse mai întâi pe la Canal şi, după o pauză prin închisoarea de la Mărgineni, tot în calitate de „fost", îşi câştiga subzistența fiind agent de asigurare, adică mergea din casă în casă şi căuta să convingă locatarii să se asigure pentru înmormântare, contra accidentelor, contra incendiilor etc., el fiind plătit cu bucata, adică după numărul de asigurări pe care reuşise să le întocmească într-o lună. O cunoştință a tatei, fost consilier la Curtea de Casație, era portar la A.S.C.A.R. (clinica de cardiologie) care, în acea vreme, se afla într-o clădire din centrul Bucureştiului, unde este în prezent Spitalul de Oftalmologie.

Inginerii o duceau ceva mai bine, căci, în cazul în care nu fuseseră mari „foşti", erau acceptaţi prin întreprinderi sau institute de proiectări, deoarece se construia mult. Mult, dar prost. Oricum, se construia şi se producea. Cel mai bine o duceau medicii, „dosarul de cadre" era mai puțin important, căci „oamenii muncii" bolnavi trebuie cât mai repede recuperaţi. Erau şi ei prost plătiţi, ca toată lumea, dar îşi completau, uneori chiar binişor, venitul cu ce „pica" în plus de la bolnavi, ceea ce nu însemna însă că au fost scutiţi de a locui cu familia „la comun". Somitățile medicale, moştenite din trecutul „burghezo-moşieresc", rămăseseră cu mici excepţii în funcție deoarece membrii nomenclaturii, în caz de boală, erau interesaţi să fie îngrijiţi de medici buni şi nu-i mai interesa dacă aceştia erau „tovarăşi buni", în asemenea situaţii, „tovărăşia" era lăsată la o parte

o dată ce din cazangiu nu aveai cum să ajungi chirurg sau cardiolog, după criteriile care se aplicau pentru a deveni ministru.

Cum din „fostul" cerc de prieteni ai mamei şi ai tatei făcuseră parte puțini ingineri sau medici, cei câțiva amici pe care îi mai frecventau erau nişte amărâți, trăind dintr-un salariu mizerabil sau dintr-o pensie ruşinoasă. Unii îşi mai completau „venitul" mergând duminicile să mai vândă câte ceva de prin casă la „talcioc". Astfel se numea târgul de vechituri care se afla, +pe atunci, la capătul Căii Dudeşti.

Mama a fost ceva mai norocoasă. După ce fusese dată afară de la Radio, după cum am amintit, reuşise să se angajeze, având studii de specialitate, funcționară

A fost un destin

387

i Uniunea Compozitorilor. Culmea a fost că Matei Socor acceptase angajarea

i, după ce Cadrele făcuseră mofturi, în acel moment el era preşedintele Uniunii

e creație, nul ca dirijor de orchestră şi total lipsit de talent pentru a fi compo-

itor, în schimb „tovarăş ilegalist". Cred că Socor o crezuse pe mama, după

ume, evreică, ca şi el, iar în acea vreme, cu excepția câtorva vârfuri ale fostei

urghezii sau ale mişcării sioniste, pentru evrei „vigilența partinică" nu funcționa,

i dimpotrivă, în plus, evreii, ceea ce constituie o calitate, au fost în toate

nprejurările şi sunt în continuare foarte solidari, această trăsătură a lor fiind

e natură atavică, cauzată de un trecut milenar de persecuții sub diferite forme.

Matei Socor n-a stat multă vreme în fruntea Uniunii Compozitorilor, fiind

ilocuit, nu ştiu din ce motive, de Ion Dumitrescu. Nici acesta nu strălucea

t ale „compoziției", dar în schimb a dovedit a fi un bun „manager", după cum

; spune acum, şi mai ales un om deosebit de cumsecade şi, în acelaşi timp,

foarte abil. Cânta cu talent în struna „câinelui roşu", adică a lui Leonte Răutu,

i biroul acestuia sau la şedințe, dar la Uniune făcea în limitele posibilului ceea

; voia el. Chiar şi vicepreşedintele Uniunii, Alfred Mendelsohn, ale cărui

>mpoziții erau toate dedicate Partidului, nu prea reuşea, cel puțin după spusele

:amei, să-i sufle în ciorbă lui Ion Dumitrescu, care nici măcar nu era membru

M.R. A ajutat mult pe tinerii compozitori, chiar dacă nu compuneau „pe linie",

a angajat ca funcționari ai Uniunii, protejându-i, şi o seamă de „foşti". Datorită

i Ion Dumitrescu mama n-a avut de suferit pe vremea cât eu am fost urmărit

apoi arestat, anchetat de Securitate şi, în final, condamnat.

Pentru mama, Uniunea Compozitorilor a fost, în acele vremuri, un fel de fugiu față de viața tristă de acasă sau de cea ordinară de pe străzi, din diverse curi publice, din prăvălii şi din tramvaie. Deoarece salariul era însă mic, mama fost nevoită să iasă, de două ori pe săptămână, din atmosfera agreabilă de la niunea Compozitorilor şi să intre în rândul celor care „nu gândeau", ci „munceau" ectiv pentru „construcția socialismului", mergând, după cum se lăuda Partidul, n „victorie în victorie". Prin relațiile pe care şi le crease ajunsese pianistă ompaniatoare a câte unui „cor muncitoresc", ba la uzinele „23 August" şi lepublica", ba la depoul C.F.R. de pe Şoseaua Chitilei, căci la Uniune exista şi secție de „muzică de masă" (mama era secretara administrativă a celei de uzică simfonică şi de cameră). Un chin şi pentru ea, şi pentru muncitorii din r. Nimănui, după 8 ore de muncă, nu-i ardea să mai cânte ore în şir „gloria rtidului", iar în unele duminici, singurele zile de odihnă, să se mai urce pe ana vreunui festival sau miting şi „să se dea în spectacol" după conferința te unui „tovarăş", evident tot despre „socialism". De la ceaiurile de cucoane u de la amintitele serate din timpul tinereții ei şi copilăriei mele era un mare alt înainte" pentru mama să cânți la pian pe scena „clubului" depoului de :omotive de pe Şoseaua Chitilei. Nu a avut ce face şi s-a adaptat. Dimineții, „cercul select" al compozitorilor din palatul cu statuile celor doi lei de la xare, de pe Calea Victoriei (fosta reşedință a „nababului" Gh. Gr. Cantacuzino cumpăna dintre secolele al XlX-lea - al XX-lea), iar unele după-amieze la epublica" sau la Chitila, nu i-au mai permis mamei, frântă acasă de oboseală,

l săs'

să se gândească prea mult la „sabia lui Damocles" ce-i stătuse aproape un deceniu şi jumătate deasupra capului din cauza mea. Dimpotrivă, după cum mi-a mărturisit ea, viața pe care o dusese i-a dat putere să reziste greutăților şi, în acelaşi timp, să mă ajute cu luciditate în momentele grele prin care am trecut.

întors acasă, am constatat că nici „lumea mea" din Bucureşti, adică a tinerei generații, cercul meu larg de prieteni şi cunoştințe pe care îl lăsasem cu 14 ani în urmă, nu mai exista. Se destrămase şi se amestecase. Cu toate că aceste două noțiuni sunt teoretic antinomice, în cazul de față ele se completează. Fetele şi băieții se căsătoriseră între timp dar, în cele mai dese cazuri, nu în cadrul largului cerc de amici pe care îl părăsisem în 1948, ci în afara acestuia, în general, nevestele au intrat în cercul de amici ai soților lor, şi nu invers. Noile prietenii, soldate cu căsătorii, s-au legat prin instituțiile în care ajunseseră să lucreze sau pe la mare şi la munte, în timpul concediilor şi în alte diverse împrejurări. Catinca Ralea, de exemplu, după un „mariage de raison" cu profesorul universitar Valentin Lipatti (fratele celebrului pianist, refugiat în Elveția), pus la cale de tatăl ei, 1-a părăsit măritându-se cu actorul Florin Vasiliu, talentat dar cam sfrijit, şi a intrat în lumea artiştilor, cunoscându-1 astfel pe un altul, Emanoil Petruț, înalt, arătos, un mare talent, dar şi un mare mitocan, care i-a fost ultimul soț. Când frica îmi mai dispăruse şi am început să mai merg şi eu să beau câte o bere la braseria „Athenee Palace", cea mai selectă din epocă, o întâlneam adesea pe Catinca cu o seamă de actori în jurul unei mese rezervate. Tot în lumea artiştilor intrase şi Nell Nasta, sora celui care „pe timpuri" fusese cel mai bun prieten al meu şi care mă băgase în beleaua cu grupul de „tineri liberali activi" al Laurei Săulescu. Nell se căsătorise cu pictorul scenograf Dan Nemțeanu. Făcând odată o vizită neanunțată familiei Nasta, am dat acolo de actrița Marcela Rusu şi de partinicul şi obraznicul dramaturg „en vogue" Aurel Baranga. Ei vorbeau de-ale lor, eu tăceam, şi, până la urmă, m-am retras. Nu aveam nimic în comun, nici eu cu ei, nici ei cu mine. Ion Nasta, fostul meu bun amic, dăduse în mania pipițelor, frumuşele, dar de proastă calitate, pe care avea obiceiul să le mai ia şi de neveste. Din nou, altă lume. O seamă de prieteni, pe care aveam în decursul anilor să-i întâlnesc pe stradă sau pe la vreun spectacol, îmi prezentau nevestele, „fetele" îmi prezentau bărbații, care nu făcuseră parte din cercul de amici de pe timpuri. Fiecare îşi construise un alt cerc de prieteni în care, întâmplător, se mai afla câte unul dintre cei vechi. Au existat şi căsătorii în cadrul fostului meu cerc de prieteni de pe vremuri, dar acestea constituiau excepții. Un exemplu ieşit din comun, datorită urmărilor, a fost cel al mariajului frumoasei Monica Eliescu, după care în timpul adolescenței şi al primei tinereți suspinaseră toți băieții, cu inginerul Mircea Slăvescu. Acesta fusese arestat spre sfârşitul anilor '50 şi condamnat pentru aşa-zise comentarii duşmănoase, față de realizările socialismului din U.R.S.S. şi R.P.R., la locul de muncă. Poate ar fi reuşit să scape cu o pedeapsă mai mică dacă nu ar fi fost fiul profesorului Victor Slăvescu despre care am scris în mai multe rânduri.

Curând după revenirea mea din puşcărie, Monica Slăvescu (Eliescu) m-a rugat să trec, într-o după amiază, să-i fac o vizită. M-am dus. Deşi trecuseră câțiva ani buni de când nu ne mai văzuserâm şi care, se observau pe chipul ei

A fost un destin

de al meu ce să mai scriu, o dată ce la 33 de ani aveam părul grizonat, după minţitele anchete din „infernul" colonelului Ştrul de la Ploieşti), era tot frumoasă i atrăgătoare.

Mă invitase să mă întrebe dacă prin „peregrinările" mele dădusem de soțul i. Nu-1 întâlnisem, în schimb câlcasem tot timpul pe urmele lui. La Jilava şi în îgărele de la Salcia şi Stoeneşti mi s-a spus că trecuse pe acolo, fiind apoi dus irr-o direcție necunoscută. După ce începusem să mai depanăm cu nostalgie mintiri din vremea adolescenței şi a tinereții noastre, a mai venit un musafir: rhitectul Ştefan (Bubi) Gane. îl cunoscusem vag, pe vremea frumoaselor vacanțe e la Predeal. Era cu vreo patru-cinci ani mai „mare" decât mine, iar pe vremea ceea o asemenea diferență de vârstă conta. Cei mai mari nu prea băgau în seamă e „puşti". Ştiam, totuşi, unul de altul. După ce am mai schimbat, de astă dată i trei, câteva banalități, eu am plecat şi el a rămas.

în 1964 Mihnea Slăvescu s-a întors şi el acasă, dar după scurtă vreme Monica, evasta lui, a divorțat. Pasiunea a învins rațiunea, cu atât mai rău cu cât foştii)ți aveau o fetiță care a rămas, evident, în îngrijirea mamei. Dar şi Gane avea imilia lui. în cazul său pasiunea a rămas, dar familia nu s-a destrămat. Dar upă puțini ani, în vechea „lume bucureşteană", amărâtă şi dusă uneori în sapă s lemn, a circulat ca fulgerul vestea că Monica Slăvescu, revăzându-se în Bucureşti i Dinu Tătărescu, venit din Argentina în România pentru afaceri, s-a măritat i acesta şi a plecat, cu fată cu tot, la Buenos Aires. Cum era să nu primească işaport dacă noul soț făcea afaceri cu „statul român" pe vremea de început a Dmniei lui Ceauşescu. Poate şi mai târziu. După cum comenta lumea atunci, i nu Tătărescu pasă-mi-te îşi văzuse visul cu ochii, după ce în timpul adolescenței ispinase în tăcere, ba în vacanțele de la Predeal, ba la „ceaiurile dansante" din icureşti, după Monica Eliescu. Ea, se spunea, făcuse un „mariage de raison" mtru a-şi scoate fata din „raiul comunist". N-a scos-o pentru multă vreme, ci într-o bună zi a aterizat la Bucureşti, cu fată cu tot, şi gata divorțată. Din m, pasiunea a învins rațiunea. Cu Gane s-a întâmplat, din nou, altfel. Pasiunea rămas, dar rațiunea a învins. Pe vremea când s-au mai crăpat granițele, când cepuseră să se acorde paşapoarte pentru plecare definitivă din țară unor întregi milii, fie că acestea figurau pe lista vreunui „oaspete" de rang înalt a lui ;auşescu, precum în cazul bunului meu prieten Vlad Lahovary, fie pe bani ei, plătiți la

Londra unui intermediar al lui Ceauşescu, Gane cu familia sa a ecat la Paris, iar Monica Slăvescu cu fata au rămas la Bucureşti. Dar pasiunea :iprocă nu s-a stins. După schimbarea regimului în România i-am văzut uneori ipreună, el venit doar în vizită la Bucureşti.

In anii din urmă ai regimului schizofreniei ceauşiste, arhitectul Ştefan Gane . şi-a văzut însă la Paris doar de propria-i meserie, ci s-a numărat printre .ținii români din exil care s-au zbătut pentru ă face cunoscut la U.N.E.S.C.O. în cercurile politice franceze cum cad monumentele istorice în țara sa de ârşie, la loviturile buldozerelor lui Ceauşescu. în schimb, Dinu Tătârescu, valul" din trecut la inima aceleiaşi femei frumoase, continua să vină de la enos Aires la Bucureşti să facă afaceri.

) Şerban Rădulescu-Zoner

Poate că unii dintre prieteni, citind aceste rânduri, vor considera indecent că am intrat în viața intimă a unei femei pe care eu însumi am admirat-o încă din adolescență, aceştia însă cunosc poate mai bine decât mine „povestea", iar cititorii de rând, care de fapt nu ştiu la cine mă refer, vor considera cazul lipsit de sens pentru a-1 menționa. L-am aşternut, totuşi, pe hârtie pentru că m-a impresionat şi, în acelaşi timp, pentru că este un exemplu cum o „idilă" sau o pasiune, precum în cazul menționat, a luat forme ieşite din comun, dramatice, din cauza condițiilor anormale de viață în comunism. Or fi fost şi multe alte asemenea cazuri pe care nu le ştiu.

Am cunoscut bine, tot din adolescență, şi pe vremelnicul soț al Monicăi Slăvescu, Dinu Tătărescu. înainte de instaurarea comunismului, locuise împreună cu părinții, în casa de pe strada Eremia Grigorescu, unde de decenii este reşedința ambasadorului Iugoslaviei, în acea casă văzusem pentru prima oară un aparat de telefon pentru convorbiri între sufragioaica care servea stăpânii casei la masă şi bucătăreasa din subsol. Sub masa din sufragerie era un buton de sonerie, pe care doamna Tătărescu apăsa pentru a chema din oficiu sufragioaica, spunându-i cu care fel de mâncare să vină. Din oficiu femeia de serviciu vorbea la telefon cu bucătăreasa din subsol care-i trimetea cele dorite printr-un mic ascensor, special amenajat în acest scop.

Casa cu pricina aparținea lui Emanuel (Nolică) Tătărescu, frate cu Gută. Eră, cum se spune azi, om de afaceri, în primul rând, era patronul Editurii şi Tipografiei „Scrisul Românesc" din Craiova. La „naționalizare" a pierdut tot, iar el a ajuns, evident, la puşcărie, cu atât mai mult cu cât era frate cu Gută. Pe când acesta din urmă mai era ministru de Externe în guvernul Groza, şi-a trimis nepotul, adică pe fostul meu amic, la studii în Franța. Multă vreme n-am mai

ştiut ce s-a întâmplat cu el la Paris şi apoi în Argentina, eu fiind la puşcărie, apoi din nou liber.

Când a revenit „pentru afaceri" în România, înainte de amintita „căsătorie cu cântec", m-am întâlnit cu el, din întâmplare, în faţa Hotelului „Athenee Palace". Eu m-am bucurat nespus să-1 revăd. Orice întâlnire cu vreun amic din anii adolescenţei, singurii cu adevărat fericiţi, căci tinereţe n-am avut fiind hăituit de Securitate, mă făcea pentru o clipă fericit. El, în schimb, a fost cu mine distant. Să se fi gândit atunci că-1 compromit o dată ce trata „afaceri" cu „economiştii" lui Ceauşescu? Vremurile au trecut şi s-au schimbat. L-am revăzut, într-o bună zi, la „Jockey Club", amândoi fiind membrii ai acestuia. S-a făcut că nu mă vede. O mai fi făcând afaceri? Recent am aflat, de la amicii mei români din Paris, că în vremea „domniei lui Ceauşescu" în România, i se ridicase, un timp, dreptul de intrare în Franţa, el fiind cetăţean argentinian. Din cauza „afacerilor"?

Când mă reîntorsesem la Bucureşti în 1962, după 15 ani de absenţă forţată, mi-am găsit aproape toţi prietenii căsătoriţi. Dar viaţa din trecut dispăruse. Toţi se limitau prin a se învârti într-un grup restrâns de amici, mai vechi sau mai noi, printre altele şi din cauza lipsei de spaţiu, căci tinerele cupluri trăiau într-o singură cameră, eventual două, dacă locuiau şi cu părinţii uneia dintre părţi.

Dar mai exista un grup restrâns de foşti amici care se vedeau doar între ei, tinându-ne pe noi, cei mulţi, la distanţă, pentru a nu se compromite, ei ducând

A fost un destin

n schimb o viată total lipsită de griji. Bine crescuţi, căci avuseseră de unde să nveţe cum să se poarte, eleganţi, căci aveau slujbe bune datorită părinţilor care e aflau în „graţiile regimului" şi „suficienţi". Nu mă pot abţine să nu dau câteva •xemple chiar dacă cei mai mulţi şi mai tineri, aflaţi acum în ţară, nu au auzit de i. în schimb, îi cunosc cei din fostul „exil românesc", căci până la urmă au ajuns i aceşti profitori ai comunismului în Occident, amestecându-se cu cei care se efugiaseră acolo din motive politice. Iată pe unii dintre aceştia: 1) Gheorghe Ghecs) Rosetti, fiul reputatului lingvist şi academician din trecut şi care, împreună u soţia sa „Miţa" pe care am amintit-o într-un alt context, trecuseră imediat în 944 de partea comuniştilor. După moartea „tovarăşei Măria Rosetti", mai întâi nare „antifascistă" apoi membră a Consiliului de Stat, fostul meu amic Gheorghe Ghecs) s-a aranjat să plece în străinătate ca „funcţionar ONU", iar după expirarea nandatului „a uitat" să revină în ţară, ceea ce nu 1-a împiedicat, ca la fiecare zi e naştere a lui Ceauşescu, să-i trimită o telegramă de felicitare, care era publi-ată, pe lângă toate celelalte, în „Scânteia". 2) Valentin Atanasiu, care în timpul rumoaselor vacanţe petrecute la Predeal, în timpul

adolescenței mele, tot dăduse in coate, fiind mai tânăr decât mine, să intre în cercul nostru de prieteni. i acea vreme, adică a războiului, tatăl său fusese subdirector general la C.F.R. are-se că mai înainte, într-o anumită împrejurare, îl ajutase pe Gheorghiu-Dej au pe Chivu Stoica, încât el nu a avut de suferit o dată cu schimbarea regimului. >impotrivă, a fost „folosit" de aceştia, pe când Partidul ducea lipsă de tehnocrați, rlterior, a şi fost avansat, ajungând unul dintre vicepreşedinții C.S.P., cu locuință, vident, în „perimetru", adică în „cartierul Primăverii", pentru întreaga familie. iheorghiu-Dej, ajuns la putere, nu 1-a uitat pe inginerul Atanasiu, în schimb, ui acestuia şi fost prieten de-al meu, când eu, încurajat de Grigore Geamănu ni căutam o slujbă, m-a tratat cu flit. în schimb, sora acestuia, Micaela, măritată ostinescu, pe care aveam s-o întâlnesc uneori, în noul meu cerc de prieteni, fost aceeaşi ca şi în vremurile trecute care nu mai aveau, totuşi, să se reîntoarcă reodată. 3) Dan Constantinescu, în trecut un june blond şi frumuşel, cu succes fetele din timpul adolescenței mele, făcea şi el parte din amintitul grup de snobi ire ne sfidau. Mamă-sa, Gabriela, se recăsătorise mai de mult cu inginerul ernachi, care trecuse de la bun început cu arme şi bagaje la comunişti, încât şi)ția lui ajunsese mare U.F.D.R.-istă, ducând mai întâi trena „tovarăşei Ana" şi :ovarăşei Liuba", şi apoi a altora care primiseseră „sarcina de partid" de a)ordona activitatea „femeilor democrate". 4) Sandu Popescu-Necşeşti, nelipsit e la ceaiurile noastre dansante din trecut de la Bucureşti şi Predeal, cu părinții ivorțați, dar ajunşi amândoi în închisorile comuniste din motive diferite, ajuns şi el în amintitul „grup de snobi" care se uita de sus la noi ceilalți, după î se căsătorise cu una dintre fiicele academicianului-matematician Miron icolescu, ajuns preşedinte al Academiei R.P.R., pe vremea când eu îmi căutam slujbă. Am apelat la el să mă ajute. N-a mişcat un deget deşi, de formă, mi-a)us plin de el că va încerca să vorbească cu „profesorul". Rămăsesem „mască" ind 1-am auzit, referindu-se la socrul său, că-1 denumea „profesor". Toți aceşti 'Şti prieteni, care constituiseră un „grup select" ce se izolase de noi ceilalți,

pentru a nu li se compromite noul pedigree, nu frecventau însă nici odraslele nomenclaturii „de basse extraction", o dată cu dispariția fizică sau cu marginalizarea lui „papa", în noile vremuri ale lui Ceauşescu, au plecat evident în Occident, pozând în refugiați politici.

Din noianul de amici, care constituiau un mare „grup monden" când părăsisem Bucureştiul în 1948, am rămas cu cinci vechi prieteni care la revenirea mea în 1962 s-au bucurat să mă aibă printre ei: Vlad Lahovary, Sandu Vălimărescu, Mihai Rosetti, Mihai Paşcanu şi Cyru Iliescu, ultimii trei fiindu-mi

foşti colegi de liceu şi de clasă. Dar cum „Ies amis de mes amis sont mes amis", am ajuns, de-a lungul deceniilor care au urmat, să am o seamă de noi amici de diverse profesiuni, dar cu aceleaşi opinii faţă de ceea ce se petrecea în ţară.

Scriind despre prieteni am devansat cu un număr de ani firul vieţii mele, după reîntoarcerea din „gulăgul" românesc, astfel încât reiau acum povestea din locul în care am întrerupt-o.

Când Grigore Geamănu, pus de fapt de Ştefan Voitec să mă primească în audienţă şi să-mi promită sprijinul, în cazul în care voi avea dificultăţi la angajare în învăţământ sau într-un alt post corespunzător, singurul act de studii, autentic şi în original, pe care îl posedam, era cel de absolvent a patru clase primare. Diploma de bacalaureat o falsificasem, după cum am menţionat, pentru a corespunde cu datele de naştere ale „tizului" Şerban Rădulescu pe care le avusesem înregistrate, până în 1955, în buletinul de identitate, iar acestea se regăseau şi în adeverinţa de absolvire a facultăţii. De altfel, ambele „acte de studii" menţionate mai sus le distrusesem la începutul anului 1959, când primisem semnale clare că într-un viitor apropiat voi fi arestat. Ca atare, aproape întreaga vară a anului 1962 mi-am pierdut-o pentru a obţine o nouă diplomă de bacalaureat pe datele mele reale de naştere. Măcar atât pentru a obţine o slujbă, căci dovedirea studiilor universitare era mult mai complicată. Mâi întâi am obţinut, de această dată într-un mod cu totul legal, un act notarial care, pe baza mărturiilor unor prieteni şi â actului de adopţiune, dovedea că Zoner Şerban, Zoner Rădulescu Şerban şi Rădulescu Şerban, născut la 29 mai 1929, reprezintă una şi aceeaşi persoană. Cu acest act şi cu buletinul de identitate m-am adresat Ministerului învăţământului, cerând o copie după diploma de bacalaureat, invocând pierderea originalului. Am aşteptat cu emoţie nejustificată rezultatul la cererea mea care întârzia deoarece trebuiau făcute investigaţii în arhive, în sfârşit, pe la mijlocul lui august, după mai multe vizite la minister, mi s-a înmânat copia solicitată. Deci, din absolvent de patru clase primare ajunsesem din nou „bacalaureat".

După acest prim succes am plecat o săptămână împreună cu nevasta la mare, pe banii mamei. Nu mai fusesem pe litoral din 1939. Ne-am dus la Mamaia, dar ca mai toţi românii locuiam la Tataia. Aşa era pe atunci, în noile hoteluri construite (mult mai puţine decât în prezent) locuiau aproape numai turişti străini. Românii veniţi în vilegiatură plecau dimineţile din Tataia, cu troleibuzele arhiîncărcate, la plajă în Mamaia, iar cei cu ceva bani mai făceau şi seara câte un drum să mănânce şi să danseze la restaurantele în aer liber din faţa hotelurilor.

A fncf un dpztin
393

roată lumea era veselă. Străinii nu aveau vreun motiv să nu fie, iar românii uitau iiăcar la mare de greutățile de acasă. De altfel, şurubul se mai slăbise. La cinema-:ografe începuseră din nou să ruleze filme englezeşti şi americane, la restaurante ;e mai cântau şi melodii de dans occidentale, nu numai ruseşti sau cele româneşti de lui H. Mălineanu despre „Marinică drăgălaşul, zis codaşul", şi altele de iceeaşi factură. Apăruseră primele semne ale aşa-zisei „liberalizări", de altfel le scurtă durată, a regimului comunist, în acelaşi timp, lumea ajunsese să se idapteze cât de cât condițiilor de viață din epocă, cu atât mai mult cu cât semnele mei ameliorări apăruseră. Că vor veni într-o zi americanii să scape România de •omunişti nu mai sperau decât cei care se mai aflau în puşcării, total rupți de ealitățile „de afară".

în sfârşit, fiecare refuza să se gândească, cel puțin cât se afla la mare sau a munte, la „plăcerile" locuitului „la comun" în Bucureşti sau în oraşele lor de >aştină, la şedințele interminabile de la „locul de muncă" sau unii, la şicanele serviciului de cadre". De aceea, când am ajuns la Tataia şi apoi la Mamaia, am lat doar de lume veselă. Când am făcut, pe înserate, o primă plimbare pe malul larii la Mamaia, şi am văzut hotelurile, grădinile înflorite şi terasele cu turişti j mese, în sunetele diverselor orchestre de muzică uşoară, am avut mai întâi npresia că visez.

După acea scurtă vacanță la mare, pentru mine ca un vis frumos, în urma nilor de anchete, de temniță sau muncă forțată, am revenit la realitățile din ucureşti şi la căutarea unei slujbe. Greu pentru un fost deținut politic şi, upă acte, doar absolvent al unui liceu. Dar şi de această dată mi-a sărit norocul i cale. întâmplător m-am întâlnit pe stradă cu o prietenă din copilărie şi din remea adolescenței. Era Mona Mehedinți, nepoata cunoscutului geograf şi)st membru al Academiei Române (tovarăşii nu-i făcuseră „cinstea" de a-1 lenține academician al R.P.R.) şi vară primară cu istoricul şi actualul academician inu C. Giurescu. N-o mai chema Mehedinți, căci se măritase cu un cunoscut ledic la Spitalul Fundeni, Traian Ştefănescu, specializat în chirurgie irdiovasculară. Ea mi-a „vândut pontul". Cum se săturase să fie doar „doamna 3ctor", adică să stea acasă şi să vadă doar de bărbatul ei, care o mai şi tiraniza cest detaliu 1-am aflat mai târziu), căuta şi ea o slujbă să devină mâi dependentă. Aflase de la un unchi al ei, conferențiar la Politehnică, că la Institutul î Cercetări Alimentare de la Băneasa este liber un post de traducător tehnic, um pe ea n-o tenta o asemenea slujbă m-a trimis la unchiul ei pentru detalii şi 'entuale pile pentru mine, căci acesta ținea practic cursul de chimie anorganică locul şefului de catedră, Tudor

lonescu, care era directorul institutului. Acesta i-a deschis drumul spre Institutul de Cercetări Alimentare. N-a vorbit până urmă cu „profesorul", ci doar cu un fost coleg de-al său, cu inginerul -istoloveanu, şeful serviciului de documentare. M-am prezentat acestuia care, stant şi plin de el, mi-a promis că va „vorbi cu profesorul", eu fiind într-o ituație specială". Mi-a promis, dar n-a vorbit. Atunci, fratele mamei şi tatăl eu adoptiv, aflând că „profesorul" era Tudor lonescu, a renunțat de dragul eu la principiile sale de a nu cere ceva, ba a nu saluta măcar pe stradă vechile

sale cunoştințe care trecuseră de partea comuniştilor, şi a „vorbit" cu el. îl cunoştea pe Tudor lonescu din tinerețe, pe când activase împreună cu acesta, ca şi cu Geamănu, în efemerul Partid Radical-Țărănesc (rupt din P.N.Ț.), condus de Grigore lunian.

S-a dus deci la „profesor" care, amintindu-şi ca oricine cu nostalgie de anii tinereții, a lăsat la o parte „vigilența" şi i-a promis fostului său coleg iunianist, din vremuri de mult apuse, că mă vă angaja că traducător de limbă germană la institutul pe care-1 conducea. S-a ținut de cuvânt, dar inițial nu a reuşit. Se opunea tovarăşa Farkas Frederike, şefa serviciului de cadre. Se opunea cu înverşunare deoarece eram un proaspăt fost deținut politic, considerându-mă şi un fost fascist, o dată ce eu ştiam nemțeşte, iar ea era evreică.

Deşi directorul Tudor lonescu nu era un lonescu oarecare şi nici un profesor la Politehnică din rândul celor „de pe timpuri", tolerați de cei noi, ci un om politic cu vechi state de serviciu, fost ministru al Minelor şi Petrolului în guvernul Petru Groza de la 6 martie 1945, apoi unul dintre fruntaşii socialişti care a avut un rol cheie la Congresul P.S.D. din 10 martie 1946, ce luase decizia de a participa la viitoarele alegeri pe liste comune cu comuniştii, liberalii tătărescani şi alți „tovarăşi de drum", iar după 1947 tot timpul deputat în Marea Adunare Națională, el nu îndrăznea totuşi în 1963 să mă angajeze la institutul pe care-1 conducea deoarece tovarăşa Farkas Frederike, de la „cadre", se opunea. Aşa erau vremurile pe atunci. Mi-am dat seama că dacă în acest caz, în care directorul instituției, care mi-era totuşi binevoitor, ezita să mă angajeze din cauza opoziției „cadrelor" (recent din dosarele C.N.S.A.S. am constatat că şi biroul organizației P.M.R. se împotrivise), cu atât mai mult nu voi găsi în altă parte vreo slujbă.

în aceste condiții, cu emoție şi anumită jenă, am apelat din nou la Mira Dordea (Voitec), cu atât mai mult cu cât Tudor lonescu eră unul dintre apropiații tatălui ei. Ştefan Voitec m-a ajutat din nou şi, ca atare, am fost angajat. La institutul condus de Tudor lonescu sosise o adresă oficială, semnată de Grigore

Geamănu, în care se menționa că, o dată cu grațierea, Consiliul de Stat decisese încadrarea mea pe un post corespunzător studiilor mele. Tovarăşa Farkas Frederike de la cadre şi B.O. al P.M.R. au fost nevoiți să bată în retragere.

Institutul de Cercetări Alimentare se afla pe marginea lacului Băneasâ. O clădire impozantă, construită în anii '20 ai secolului trecut, domina în mijlocul unui parc splendid, cu ronduri de flori şi alei cu pietriş, cu bătrâni castani şi diverşi alți pomi fructiferi în jur. La marginea grădinii erau multe sălcii plângătoare. In continuarea parcului, pe o suprafață de peste un hectar, erau culturi, mai ales de tutun, dar şi de diverse legume. Inițial, adică până la instaurarea comunismului, în institut se efectuaseră doar cercetări privind cultivarea şi prepararea tutunului pentru țigări, deoarece prelucrarea şi comercializarea acestuia erau un monopol al statului, în urma naționalizării din 1948 a industriei, cum toate fabricile de mezeluri, de diverse produse lactate, de băuturi spirtoase şi de cosmetice intraseră în proprietatea statului, activitatea din institut s-a diversificat, iar personalul cred că s-a înzecit, fiind alcătuit din „cercetători" în prepararea cârnaților şi a altor mezeluri sau în fabricarea conservelor de peşte, cercetători

A fost un destin

>rânzari, untari, vinificatori, berari, specialişti în parfumuri, pastă de dinți etc.,

;tc. Tot studiau şi experimentau, în schimb şunca şi salamul sau diversele conserve

le legume şi peşte de prin prăvălii erau cu mult mai proaste decât cele produse

le Rockus sau în fabricile de conserve Ştefănescu-Grivița şi Flora, din timpul

opilăriei şi adolescenței mele, care presupun că nu aveau o armată de

ercetători. De fapt, în institutul unde fusesem angajat se experimentau cu

redilecție produse pentru export, iar pentru a le concura pe cele din străinătate

ra necesar ca ele să fie de calitatea celor de acolo şi ambalate corespunzător,

stfel încât institutul avea şi „cercetători în ambalaje". Ce făceau toți aceşti

cercetători alimentari"? Se inspirau din puzderia de reviste străine de

^ecialitate, sosite din Est dar, mai ales, din Vest, iar la rețetele descifrate mai

iăugau un ingredient, mai scădeau sau măreau puțin diluția vreunui produs

escris în vreo publicație de specialitate, şi hop „invenția" şi „made in România".

Cum cei mai mulți dintre cercetători fuseseră angajați după criteriile
ivarăşei Farkas Frederike, de la cadre, şi ale B.O.B. al P.M.R., majoritatea
:estora, la vremea respectivă, nu cunoşteau vreo limbă străină (existau şi puține
;cepții), încât era nevoie de traducători din engleză, din germană, din franceză
chiar din limba rusă. Toți aceşti traducători erau fie pensionari reangajați,
ir cu titluri universitare din trecut, fie „foşti" sau copii de „foşti", aceştia din
mă nefiind titrați, deoarece nu putuseră să se înscrie la vreo facultate cauza
nd „originea nesănătoasă".

Toți noii mei colegi de la serviciul de documentare, de fapt de traduceri, nd „foşti", într-o formă sau alta, cunoşteau din familie una sau mai multe ibi străine. Eram cu toții din „fosta" societate bucureşteană, aveam relații mune, ne cunoşteam unii cu alții, măcar după nume. Eram, în schimb, prost iții, deoarece pentru a fi traducător erau suficiente studiile liceale.

Eram asaltați de cercetători care ne solicitau tot timpul şi repede traducerea
româneşte a diverselor articole din reviste străine. Unii se comportau cu noi
liticos, ne considerau colegi, alții, respectiv țoapele, ne luau de sus, ne dădeau
poziții, căci ei erau „oameni de ştiință", iar pe noi ne considerau nişte „negri".

La început am fost mulțumit cu prima mea slujbă. Lucram într-o ambianță
•eabilâ, colegii de birou făceau cu toții parte dintr-un mediu social din care
iveneam şi eu, eram un nimeni făcând traduceri pentru alții, dar eram totuşi
;ajat într-un institut de cercetări şi nu ajunsesem macaragiu, normator pe
tier sau vânzător la „loz în plic", precum mulți dintre foştii deținuți politici.
?lus, am mai avut o şansă. Amintitul şef al serviciului, încrezut şi antipatic,
lecat, iar în locul lui a venit un inginer vârstnic din categoria „foştilor",
recut un angajat al fostei companii petroliere „Concordia", cu capital belgian.
:ăcuse studiile la Berlin, la Charlotenburg, ştia perfect germana, franceza şi,
tul de bine, engleza. Câştigase foarte bine în trecut, pe când „imperialiştii
eau avuțiile țării", mai ales petrolul, în schimb, de când acestea ajunseseră
mâinile poporului", transferate de „reprezentanții" acestuia cu predilecție
J.R.S.S., noul meu şef, când venise să se angajeze, purta un palton ros în
nul hal. Avea familie mare, soție şi două fete la liceu, iar „remunerație după
Şerban Rădulescu-Zoner
buget". Odată ajuns şeful serviciului de documentare la Institutul de Cercetări Alimentare s-a înțolit, reuşind sâ-şi cumpere o scurtă de iarnă nouă,

căptuşită, dar neîmblănită, cu care îşi înlocuise paltonul zdrenţăros, şi un costum nou, pentru a fi „onorabil" la institut, în schimb cel de gală, cu care mergea la concertele săptămânale de la Ateneu ale „Filarmonicii", tot vechi era. Nu era ros, dar demodat, iar stofa lustruită tot din cauza uzurii.

Marele noroc a fost că noul meu şef, care se numea Leonida Costide, o cunoştea pe mama din vremea când şi ea şi el studiaseră la Berlin, în epoca imediat următoare sfârşitului primului război mondial, în consecinţă, mă bucuram şi la nivelul serviciului de documentare al institutului de o anumită protecţie din partea „şefului", dar în limitele exigenţei şi ale disciplinei de tip german care îi intraseră în sânge din vremea studenţiei la Berlin, în sfârşit, mă simpatiza şi dintr-un alt motiv. Aveam gusturi comune, eram amatori de muzică, ne întâlneam adesea la concertele de la Ateneu ale Filarmonicii, el plimbându-se în pauză, jos în rotondă, la braţ când cu una, când cu cealaltă, dintre fiicele sale, pe atunci eleve la liceul german. Astfel, ajunsesem să-i cunosc costumul său de gală, descris mai sus. într-una din zilele următoare comentam în biroul său, la câte o cafea, concertul.

Prima mea „ieşire în lume", încă înainte de a fi ajuns în „câmpul muncii", a fost la Ateneul Român. Publicul era cam tot cel vechi, „de pe timpuri", doar mai bătrân, la care se mai adăugaseră şi ceva tineri, mai toţi studenţi sau elevi ai instituţiilor de învăţământ muzical. Gogu Georgescu, pe care îl lăsasem în 1948 de-abia reîncadrat dirijor la intervenţiile marelui violonist Yehudi Menuhin, ajunsese între timp din nou „en vogue" şi director al Filarmonicii „George Enescu". în sala de concert, când el era pe scenă la pupitru, în lojă, mereu aceeaşi, se afla Tutu, nevasta lui, ca pe timpuri tot frumoasă şi distinsă, având însă alături, de astă dată, pe fiica ei şi a lui Georgescu, încă elevă, drăguţă, brunetă, cu ochi foarte vioi, fiind în timpul pauzei, jos în rotondă, anturată de muzicieni consacraţi sau pe cale de a ajunge. Era doar fiica maestrului. Când a ajuns la vârsta studenţiei a plecat în Anglia, unde a „rămas", căsătorindu-se ulterior cu fiul lui Ion Raţiu, adică a ţărănistului cu papillon, reîntors în România după 1989, un adevărat gentleman, într-un parlament alcătuit în marea sa majoritate din foşti „tovarăşi" reciclaţi, fie ei fesenişti, pedeserişti, ba unii chiar liberali sau ţărănişti. Ion Raţiu s-a reîntors la finele lui 1989 în România, lăsându-şi averea făcută în Anglia, în timpul exilului de peste o jumătate de veac, pe mâna fiului său care între timp se despărţise de fiica marelui dirijor George Georgescu. Ion Raţiu revenise cu „gânduri mari", bazându-se pe activitatea sa eficientă dusă în timpul exilului. Nu a ajuns ceea ce sperase, căci în fruntea P.N.Ţ.C.D. se afla integrul şi intransigentul Corneliu Coposu, fost colaborator apropiat al lui luliu Maniu, şi cu 17 ani de temniţă în spate.

Am stat cinci ani traducător la Institutul de Cercetări Alimentare, inițial, cu un salariu de mizerie, având cea mai mică leafă în raport cu a colegilor mei, tot traducători, şi tot prost plătiți. De câte ori şeful de serviciu făcea o propunere de majorare a salariului meu, „profesorul", adică directorul Tudor lonescu,

A fost un destin

iu avea nimic împotrivă, dar se opunea în schimb Partidul, şi în special unul

iintre directorii adjuncți, un anume Stoica, „cercetător tutungiu", membru în

3.O.B. Uneori, „profesorul" şi-a impus punctul de vedere, alteori ceda, căci

Ieşi era membru al C.C. al P.M.R. trebuia să țină seama şi de conducerea

jrganizației de partid din institutul pe care-1 conducea. Ca atare, am beneficiat

ie vreo două majorări salariale, rămânând tot cu o leafă foarte mică, totuşi

iuficientă pentru a nu duce o viață de milog. Ca să mai atenuez „intransigența"

3.O.B., am început să am activitate sindicală. Se formase în institut, după obiceiul

le atunci, o „brigadă artistică". Autori de scheciuri, de texte satirice la adresa

mor aşa-zişi „codaşi" sau birocrați din institut s-au găsit, dar era lipsă de

nuzicant. Unele dintre texte trebuiau cântate solo sau în grup de către actori,

idică de cercetători, pe melodiile „en vogue" de muzică uşoară românească ale

ui H. Mălineanu, Aurel Giroveau ş.a., dar nu s-a găsit un acompaniator la pian,

ncât m-am oferit eu să fac pe lăutarul, ştiind să cânt la pian încă din copilărie.

n acelaşi timp, am deschis un curs de limbă germană pentru începători.

^m avut succes, căci o seamă de cercetători s-au înscris, cu atât mai mult cu cât

>entru ei era o activitate sindicală în timpul programului de lucru, fiind scoşi

lin „producție" câte 120 de minute, de două ori pe săptămână, dar nu şi pentru

nine. Eu am avut, în schimb, un avantaj bănesc, căci cursanții mei ştiind că

veam un salariu mic, incomparabil cu al lor, au ținut să mă plătească. Totul s-a

ranjat prin sindicat, căci preşedinta acestuia, cercetătoare la „tutun", făcea

'arte dintre aşa-zişii mei elevi. S-a ajuns la formula ca cele patru ore pe sâptă-

nână în care eu făceam pe profesorul, în loc să scriu traduceri, să le recuperez

amânând peste program. Deci, când toată lumea pleca acasă eu rămâneam

i semnam condica mai târziu, indicând ora ieşirii pe poartă. Eu „recuperam"

•ăgând câte un pui de somn. încuiam uşa de la intrarea în căsuța unde se afla

?rviciul de documentare, din câteva scaune puse unul lângă altul îmi făceam

n aşa-zis pat, iar ca pernă foloseam un teanc de reviste. Ca fost deținut aveam

oar experiență de a dormi în orice condiții atunci când se ivea o posibilitate.

Aceste cursuri mi-au servit şi au constituit începutul unei cariere complemen-

ire de profesor de limbă germană, de peste un sfert de veac, deşi n-am avut

reodată o diplomă universitară în acest domeniu. De copil mic eram bilingv,

aci vorbisem nemțeşte cu bunica din partea tatei şi cu guvernanta, învățasem

reoaia gramatică germană timp de şase ani în liceu, mă perfecționasem datorită

•aducerilor pe care le făceam zilnic, şi obținusem, între timp, în baza unui

<amen, certificat de traducător din şi în limba germană.

Faptul că ştiam să vorbesc, să citesc şi să scriu nemțeşte avea să influențeze îrios cursul vieții mele din următoarele decenii. La examenul de traducător u alesesem domeniul tehnic, nici cel beletristic, căci nu aveam talent de scriitor, istoria.

Speram să lucrez în acest domeniu şi, până la urmă, am reuşit dar cu multe reutăți şi emoții.

După cum am menționat, în momentul angajării ca traducător ajunsesem să u doar în posesia diplomei de bacalaureat. Eram, totuşi, absolvent de facultate,

chiar dacă studiile universitare le făcusem pe numele unui alt Radulescu, cu alte date de identitate decât ale mele, dar care nu studiase istoria, iar pe vremea când eu eram student, el era deja absolvent şi jurnalist la „Contemporanul", în urma descoperirii întregii tărăşenii, după arestarea mea, fusesem exmatriculat. Dar cursurile universitare de istorie le făcusem eu, şi nu el. Aveam o dovadă indubitabilă, anume carnetul de student cu poza mea, cu ştampila Universității

C.I.Parhon din Bucureşti, şi cu toate calificativele, ulterior note, obținute timp de cinci ani la fiecare obiect de studiu, în dreptul acestora fiind semnăturile profesorilor examinatori.

Nu mă puteam împăca cu ideea că învățasem, că muncisem degeaba, încât în final, să redevin doar un absolvent de liceu, cu un examen de bacalaureat şi să rămân astfel un amărât de traducător tehnic. Mă frământam, nu găseam soluții, aveam momente de depresie sau de frică, gândindu-mă că întreprinzând ceva pentru recunoaşterea studiilor mele iar mă ia Securitatea în vizor şi reîncep „întrebările". Până la urmă, cu o anumită jenă, dar şi cu o doză de optimism, mi-am luat inima în dinți şi am cerut o audiență la Grigore Geamănu. După mai multe cereri m-a primit în primăvara anului 1964. Nu mai avea biroul în clădirea Marii Adunări Naționale, ci în aripa dinspre Biserica Kretzulescu a fostului palat regal, care devenise sediul Consiliului de Stat. Ori eu fusesem confuz, neavând curajul să-i spun pe scurt adevărul şi doleanța mea, ori el înțelesese şi s-a făcut că „plouă", căci gentilețile sale cu doi ani în urmă nu fuseseră din proprie inițiativă, ci din dispoziție superioară. Ca atare, mi-a promis că se va interesa de situația studiilor mele şi va vedea ce ar putea face. Nu a făcut nimic. Odată pornit pe această cale nu m-am lăsat şi am apelat la sprijinul lui Ştefan Voitec, cred că tot prin Mira, arătându-i acesteia carnetul de fost student, cu toate notele excelente primite. Nu-mi mai aduc aminte unele detalii. Ceea ce n-am uitat este întâlnirea, după scurtă vreme, la sediul Consiliului de Stat, cu acelaşi personaj în haine albe, cu mustăcioară şi cu părul lins, cu care, după cum am menționat, am mai avut de-a face. De această dată, lăsase politețurile introductive de o parte şi mi-a cerut să-i spun fără ocolişuri adevărul şi, în final, care sunt doleanțele mele. Din întrebările pe care mi le-a pus, întrerupându-mă din când în când, mi-am dat seama că era cât de cât la curent cu situația în care mă aflam. La rândul meu, venisem mai pregătit la întrevedere: o copie legalizată după noua mea diplomă de bacalaureat, alta după fostul meu carnet de student cu amintitele calificative şi o cerere adresată ministrului învățământului, în care solicitam lapidar reînmatricularea mea şi dreptul de a mă înscrie la „examenul de stat" (ceea ce în prezent se numeşte licență). „Momentul politic" era favorabil. Relaxarea internă continua, în septembrie 1964, când avea loc această discuție, puşcăriile şi lagărele fuseseră golite de deținuți politici, iar diverşi studenți exmatriculați din motive politice fuseseră reînmatriculați. în încheiere, reprezentantul Consiliului de Stat, pus de Ştefan Voitec să mă primească, mi-a luat cererea şi dosarul cu cele câteva acte, spunându-mi că voi fi anunțat dacă şi în ce fel cazul meu va fi rezolvat. N-a trecut prea multă vreme şi mama a fost anunțată

A fost un destin

îfonic să mă prezint la secretariatul Facultății de Filologie, căruia i se comuase deja că tovarăşul ministru-adjunct Jean Livescu îmi aprobase reînmatricularea prezentarea mea pentru susținerea Examenului de Stat.

La aflarea veştii mi-au dat lacrimile de fericire. Lui Ştefan Voitec îi datorez numai eliberarea mea din puşcărie, apoi o slujbă cât de cât convenabilă pentru eput, dar şi deschiderea drumului pentru a profesa în domeniul pentru care i pregătisem şi de care eram pasionat: istoria.

Comunicarea se făcuse la Facultatea de Filologie deoarece cursurile pe care urmasem, de română şi istorie, fuseseră şi continuau să fie organizate de re aceasta. Eu pusesem accentul pe studiul istoriei, alegându-mi şi pentru amenul de Stat un subiect din acelaşi domeniu.

Mi-am redactat lucrarea şi am învățat luni de zile. în acea perioadă nu se ținea doar „lucrarea de diplomă" în fața unei comisii, ci se dădeau în prealabil ;xamene la trei sau patru materii, inclusiv economie politică, evident marxistă.

La începutul verii anului 1965, m-am prezentat la examen. Se organizase ;>rimă şi ultimă sesiune pentru toți restanțierii din diverse motive. Era o lestecătură de candidați, de vârste diferite, de la relativ -proaspeți absolvenți cursurilor de zi, care nu se prezentaseră imediat pentru a susține „examenul stat", până la unii trecuți, ca şi mine, de 30 de ani. Mi-am obținut diploma cu ;dia 9,50 şi nu cu 10, după cum îmi doream, datorită unui „vigilent", mai ilt politruc decât istoric.

Am fost complexat aproape două decenii de faptul că nu absolvisem rsurile normale la zi ale Facultății de Istorie, chiar şi după ce obținusem Dloma de doctor, cu o teză susținută în cadrul Institutului de Istorie „Nicolae •ga". Mi-a dispărut, dar nu întru totul, acest complex de inferioritate de-abia momentul în care aveam să fiu cunoscut, în țară şi străinătate, prin propriile ^le cărți, studii şi comunicări ştiințifice. Acum fac pentru prima oară această îrturisire. Premiile „Nicolae Bălcescu" şi „Mihail Kogălniceanu", conferite de :ademia Română, sunt dovezi ale recunoaşterii activității mele de cercetător ințific, iar faptul de a fi fost timp de cinci ani un student anormal, în vremuri ormale, păcălind fosta Securitate, a ajuns, acum, spre sfârşitul carierei şi al 2ții, chiar să mă distreze, în schimb, am ajuns un intransigent față de cei care um, în timpuri cât de cât normale, şi urmând cursuri universitare, se tot nsideră nerealizați şi fără perspective.

Poate sunt prea sever în aprecierile mele dar propria-mi viață, toate eutățile prin care am trecut, nu numai eu, ci mulți din generația mea sau mai ne spus din „lumea mea", mă obligă să gândesc în acest fel.

Nici eu, cu diploma universitară în buzunar şi cu media 9,50 înscrisă în ea, ipă mai bine de o jumătate de an de „toceală" noaptea şi ziua (cum stătea chis şeful în propriul său birou, având de lucru, eu puneam traducerea de o irte şi mă apucam de învățat), nu am găsit imediat un post corespunzător, am bătut pe la diverse porți, timp de doi ani. Nu eram pretențios. Inițial aş fi >rit să ajung pe la vreo şcoală, profesor de istorie, dar nu eram considerat apt mtru a educa copiii, fiind un „fost", un fost deținut politic. M-am adresat

vechiului meu diriginte de la „Cantemir Vodă", Mihai Rațiu, care era încă profesor, dar la Liceul „Mihai Viteazul", având şi o funcție de redactor la „Gazeta învățământului" sau ceva asemănător. S-a bucurat când m-a revăzut, şi-a adus aminte cu nostalgie de vremurile când el fusese tânăr profesor la „Cantemir Vodă" şi eu elev, în rest, vorbe. M-am dus „mai sus", la fostul meu profesor Dumitru Bădulescu, mai întâi la liceu, mai apoi la Universitate, în timpul celei de-a doua „runde" a studenției mele, cel care mă lăudase în timpul examenului, în fața câtorva colegi ce aşteptau să tragă biletul cu subiectul pe care trebuiau să-1 dezvolte, cât de sârguincios elev îi fusesem, în timp ce mie îmi țâțâia inima că-şi va aminti numele, căci pe atunci mă chemase Zoner Şerban, iar în scriptele lui şi în carnetul meu de student eram Rădulescu. M-am dus la el, căci între timp ajunsese inspector general în Ministerul învățământului. De această dată nu mai m-a lăudat, ci m-a admonestat că îndrăznisem să apelez la el, eu fiind un fost deținut politic.

Am încercat şi într-un alt domeniu. Am apelat la un fost coleg de-al meu de clasă, redactor-şef la o editură, Mihai Vasiliu, cu atât mai mult cu cât aflasem că se eliberase un post, nu „la el", ci la o altă editură care publica cărți pentru tineret. Prietenos, promițându-mi că va încerca să mă ajute, nu m-a sprijinit însă direct, deşi sunt convins că ar fi putut-o face, şi m-a plasat unui alt fost coleg de clasă, Nicolae Gheran, ajuns într-o funcție mare. Era pe atunci director general al Centralei Editurilor în cadrul Comitetului de Stat pentru Cultură şi Artă al cărui sediu se afla în aripa centrală a „Casei Scânteii". Plin de el, dar politicos, chiar amical, m-a primit într-un birou foarte spațios, mobilat luxos după gustul tovarăşilor de atunci, a comandat imediat secretarei câte o cafea, mi-a oferit țigări Kent dar, în rest, „vorbe". Nu m-a ajutat cu nimic, deşi îi spusesem cu exactitate editura şi postul de redactor, în acel moment, vacant. Nu m-a mirat atunci că Nicolae Gheran ajunsese într-un post important şi care era politic, cu atât mai mult cu cât aflasem că inițial fusese ofițer, ocupându-se tot de „cultură",

în primele clase de liceu, cât timp fuseserăm colegi, era un celebru jucător de „lapte gros", iar în timpul recreațiilor ne povestea, pe când noi eram de 12-13 ani, şi-1 ascultam cu gurile căscate, despre aventurile sale la bordel împreună cu cel mai bun prieten al său, Petrescu, căruia noi îi adăugasem cognomenul „cretinul". Ne arăta cu mândrie poze pornografice şi atât. M-am mirat ulterior, după ce obținusem o slujbă la care inițial nici nu visasem, întâlnindu-1 foarte des în cabinetul de manuscrise al Bibliotecii Academiei. Ajunsese un autentic om de carte, era un pasionat cercetător al operei lui Liviu Rebreanu, devenise un autentic exeget al operei marelui nostru romancier, considerat inițial, în presa comunistă, de N. Moraru şi losif Adler, zis Ardeleanu, drept fascist căci, în afara faptului ca fusese, pe „vremea Mareşalului", director al Teatrului Național din Bucureşti, vizitase Germania hitleristă în timpul războiului. Rebreanu fusese într-adevăr la Berlin, dar pentru a pleda cauza românilor din „Ardealul cedat" Ungariei hortyste în 1940, el însuşi fiind originar dintr-un sat aflat în acea zonă.

401

Pentru mine, Nicolae Gheran a fost o revelație, o dovadă că viața îi schimbă desea radical pe oameni, uneori în bine, precum în cazul fostului meu coleg [e clasă, alteori în rău, după cum rezultă din diverse exemple cuprinse în scrierea [e față.

Cum discuția mea cu Nicolae Gheran, „mare director" peste toate editurile, - a ales doar cu vorbe şi amintiri din liceu, eu mi-am continuat demersurile 'entru a obține o slujbă, pentru a nu rămâne un simplu traducător prost plătit i într-un institut care nu avea nici în clin, nici în mânecă cu diploma mea niversitară.

Aflasem, între timp, că fostul meu amic de pe vremea „ceaiurilor dansante", >inu (Gongu) Giurescu, era şeful Muzeului de Artă Medievală de la Palatul logoşoaia. M-am dus la el. Nu-1 văzusem de 18 ani. Nici el nu o dusese prea ine pentru simplul motiv că era fiul reputatului istoric C.C. Giurescu, dat afară e la catedra universitară pe care o deținuse până în 1948, iar în 1950 arestat şi imis în „temnița demnitarilor" de la Sighet. Pe când profesorul Giurescu era itemnițat, la catedra pe care o deținuse în trecut se afla N. Popescu-Doreanu ire, după ştiința mea, nici absolvent de liceu nu era. După eliberarea din tchisoare, C.C. Giurescu n-a fost inițial reîncadrat la Universitate pentru a nu 3trăvi" studenții cu ştiința sa. A continuat, însă, să studieze, să strângă fişe entru viitoarele sale lucrări şi a ajuns inițial doar cercetător ştiințific principal Institutul de Istorie „Nicolae lorga". Datorită tatălui său fusese persecutat şi ui, Dinu, tot istoric, care după ce fusese normator pe „şantierele socialismului", unsese, în momentul la care mă refer, doar muzeograf şi şef Ia „Mogoşoaia". tât Constantin C. Giurescu cât şi fiul său şi amicul meu din vremea adolescenței, inu C. Giurescu,

persecutați inițial în vremurile evocate de mine, au reuşit, în ia!, să se impună prin munca lor, prin opera lor, ajungând cu greu în învățământ-il superior şi apoi în rândul academicienilor, tatăl în 1974, fiul în 1990 a membru corespondent, iar în 2001 membru plin).

Discuția mea cu Dinu Giurescu, pe vremea când mai era muzeograf-şef la logoşoaia, n-a rămas fără roade, dar nu imediat. Probabil că a discutat în milie „cazul meu", cu atât mai mult cu cât părinții lui mă ştiau de pe vremea lolescenței, astfel încât într-o zi, profesorul C.C. Giurescu m-a oprit pe ilevardul Ana Ipătescu (în trecut, ca şi în prezent, denumit Lascăr Catargiu), jpă ce 1-am salutat, şi mi-a spus că este la curent cu situația mea şi că va cerca să mă ajute, ştiind că se fac angajări la Institutul de Cercetări Economice Academiei, anume la secția de istorie a gândirii economice româneşti, condusă

1 Gheorghe Zâne. îl cunoştea, încât s-a oferit să pună o vorbă bună pentru ine. Şi s-a ținut de cuvânt.

Gheorghe Zâne, un cercetător polivalent cu o vastă operă ştiințifică în spate, şi C.C. Giurescu, era însă un „fost": fost profesor de economie politică la ?i, fost şef al național-țărăniştilor pe întreaga Moldovă, unul dintre puținii ndidați ai P.N.Ț. considerați aleşi cu prilejul farsei electorale din 1946 alături luliu Maniu, A. Leucuția, I. Hudiță, E. Ghilezan, Sever Bocu ş.a. Datorită iziției sale în P.N.Ț., Gheorghe Zâne a ajuns şi în puşcărie, deci când venise ulterior şef de secție la Institutul de Cercetări Economice al Academiei

2 Şerban Radulescu-Zoner

era şi un fost deținut politic. Ştergerea cu buretele a trecutului său politic şi numirea sa în funcția de şef de secție la amintitul institut al Academiei R.P.R. s-a datorat fostului său asistent la catedra din Iaşi, în anii 1937-1940, care nu era altul decât Alexandru Bârlădeanu.

în calitatea de „fost", profesorul Gh. Zâne s-a temut să stea şi de vorbă cu mine, doar un fost deținut politic, fără nici o carieră profesională în spate, încât nu a ținut seama de recomandarea profesorului C.C. Giurescu. Dar nici eu nu m-am lăsat, mi-am luat din nou inima în dinți şi m-am dus la revista „Cinema", la fosta mea colegă de la Drept, Catrinel Oproiu, şi am rugat-o să mă primească în audiență soțul ei, Costin Murgescu, despre care am mai scris, acesta fiind, în anii când eu umblam după o slujbă, chiar directorul Institutului de Cercetări Economice, unde Gh. Zâne nu era decât şef de secție.

Catrinel, în stilul ei cu tentă arogantă pe care mulți poate şi-1 mai amintesc de la prezentarea unor filme la televizor, un stil ce-i era însă caracteristic de pe vremea când fuseserăm amândoi studenți, în anul I, la Drept, ca o bună fostă

colegă, mi-a promis că va facilita o întâlnire între mine şi soţul ei. De această dată nu au fost promisiuni aruncate în vânt, după cum făcuseră alţii. Costin Murgescu m-a primit, nu la institutul pe care îl conducea, ci la sediul „Revistei economice", al cărei redactor-şef era tot el. Aceasta se afla pe strada Nicolae lorga, în impozanta clădire ce aparţinuse fostului prim-ministru Ion Gigurtu, casa fiindu-i confiscată o dată cu arestarea sa de către comunişti. De multă vreme, şi acum, în menţionata clădire funcţionează ambasada Canadei, dar chiar şi în prezent aşa-zisul „stat de drept" din România refuză să restituie casa moştenitorilor legali ai lui Gigurtu. Costin Murgescu, până atunci nu ştiam nici cum arată, m-a primit cu amabilitate şi mi-a promis sprijinul. S-a ţinut de cuvânt, încât după scurtă vreme am fost chemat la institutul pe care-1 conducea, pentru un prim contact, în vederea unei eventuale angajări. M-am prezentat cu diploma mea universitară şi cu o scurtă caracterizare făcută de istoricul Horia Ursu, fost cadru universitar în Bucureşti la catedra de istorie a diplomaţiei şi care, în acel moment, era redactor-şef al secţiei de istorie, arheologie şi etnografie a Centrului de Documentare al Academiei. De un an şi mai bine lucram acolo în calitate de colaborator extern şi făceam fişe sau scurte referate pe marginea unor cărţi sau studii de specialitate. Caracterizarea lui Horia Ursu era pentru mine o dovadă ca avusesem până atunci, cât de cât, o activitate pentru a fi angajat în calitate de documentarist începător.

Cel care m-a descusut la Institutul de Cercetări Economice, un oarecare Dobre, pe de o parte - cercetător ştiinţific principal şi adjunct al profesorului Gheorghe Zâne, pe de altă parte - politruc, nu a fost interesat nici de diploma mea universitară pe care era înscrisă media 9,50 şi nici de caracterizarea profesorului Horia Ursu, ci m-a tot întrebat cât am stat la puşcărie, din ce cauză etc. După un timp, m-a chemat la el pentru a-mi comunica că angajarea mea nu este posibilă deoarece cadrele Academiei se opun. M-am adresat, din nou, directorului, adică lui Costin Murgescu care, cam încurcat, mi-a propus „pentru început", o colaborare externă. Am acceptat şi am început să fac fişe la Biblioteca

A fost un destin

cademiei, fiind plătit cu bucata. Nu m-am simţit umilit, ci onorat, căci lucram ături de doi „finanţişti", după cum se spune azi, de excepţie şi care avuseseră neţii înalte în trecut. Eram un „nimeni" faţă de ei, singura trăsătură comună i aceştia fiind cea de persecutat politic. Primul era Alexandru Neagu, diplomat Facultăţii de Drept şi al celei de Ştiinţe Economice şi Politice (Sciences P.O.) n Paris, cu funcţii importante, mai ales, în cadrul Băncii Naţionale a României, ?oi ministru de Finanţe în anii 1941-1943. Achitat de „Tribunalul

Poporului", >re a judecat pe toți marii demnitari ai „regimului Antonescu", Alexandru Neagu

1 a scăpat însă de a fi aruncat în temniță de către comunişti, fiind de două ori mdamnat, ultima oară în 1956 sau 1957, la 15 ani de muncă silnică. Cel de-al jilea era Alexandru Tomoroveanu, diplomat al Facultăților de Drept din Iaşi Paris, doctor în drept la Sorbona. Reîntors în țară a lucrat, ca şi amicul său 1. Neagu, în cadrul Băncii Naționale, iar din 1938 a fost mai întâi subdirector ;neral, apoi director general la C.E.C., până când a fost dat afară, ca şi tata, în jiembrie 1947, de către primul ministru comunist al Finanțelor, Vasile Luca. lexandru Tomoroveanu era tatăl frumoasei şi talentatei actrițe Ilinca Tomoroveanu, :easta fiind, prin mama ei, născută Bucşan, nepoată a lui Octavian Goga. lexandru Tomoroveanu, pe când era director la C.E.C., a fost scurtă vreme şi •cretar general la Finanțe, pe vremea ministeriatului lui Al. Neagu. în calitate ; martor, 1-a apărat cu curaj în fața instanței pe amicul său, Mircea Vulcănescu, ir ce folos, condamnarea acestuia fusese hotărâtă de Partidul Comunist înainte

2 începerea procesului. Spre deosebire de cei doi menționați mai sus, Alexandru)moroveanu a reuşit să scape de închisoare plecând în provincie (1949) şi ocupând incții de simplu contabil, prin diverse localități ale țării, mai întâi în cadrul wromtransport, apoi la I.A.S.-uri. Este o „realizare" a-ți da doctoratul la Paris sntru a ieşi la pensie contabil la I.A.S. Crevedia şi, pentru că Partidul a devenit generos" în aşa-zişii ani ai „destinderii", să faci fişe la Biblioteca Academiei, i pe baza acestora să scrie alții.

Când mai ieşeam în câte o scurtă pauză, stăteam uneori de vorbă cu lexandru Tomoroveanu. M-am dus la el şi m-am prezentat, ştiind că în trecut, .ainte de instaurarea prin forță a comunismului fusese bun prieten şi „în vizită" i tatăl meu adoptiv, Leon Rădulescu. îl cunoştea şi pe tata, cel adevărat, atât lin lume", cât şi din Ministerul de Finanțe, pe când ambii erau directori generali înă ce fuseseră dați afară, în aceeaşi zi, de către nou instalatul ministru Vasile uca. Cu Alexandru (Andi) Neagu n-am stat de vorbă. Nu fusese prieten cu milia mea şi mi-a fost jenă să mă duc la el şi să mă prezint doar în calitate de ist dansator la „ceaiurile" fiicei sale Anda, pe când el era ministru.

Tot la Biblioteca Academiei şi tot din partea aceluiaşi institut, dar în calitate e angajat, de cercetător ştiințific, mai venea un mare „fost", anume Victor nga. Braşovean prin naştere (Satulung-Săcelele Braşovului), dar şi printr-o jnă parte a activității sale didactice şi ştiințifice, Victor Jinga urmase cursurile niversitare la Institutul de Ştiințe Economice din Veneția unde obținuse şi iploma de doctor.

Fost conferențiar, apoi profesor la Academia de Ştiințe omerciale şi Industriale din Cluj, fost rector (1942-1945) al aceleiaşi instituții

)4 Şerban Rădulescu-Zoner

de învățământ superior, pe când aceasta funcționase la Braşov (în urma efectelor Dictatului de la Viena din 1940), scurtă vreme ministru subsecretar de stat pentru cooperație (1939) din cadrul Ministerului Economiei Naționale, membru al P.N.Ț. din 1926, Victor Jinga reuşise să-şi publice cartea sa de căpătâi, Problemele fundamentale ale Transilvaniei (1945), o lucrare de referință şi în prezent, înainte de intrarea sa în „gulagul românesc" (1945,1949-1954,1959-1963), trecând prin închisorile de la Codlea, Braşov, Văcăreşti, Aiud, Jilava şi prin lagărul de muncă forțată de la Canal.

Mă duceam în 1966 la Biblioteca Academiei să scriu fişe mai rar decât ilustrele personalități menționate mai sus, căci, până una-alta, tot traducător la Institutul de Cercetări Alimentare rămăsesem, în ciuda eforturilor mele de a-mi găsi o altă slujbă, cât de cât legată de studiile mele universitare.

Tot bătând din poartă în poartă, dar fără rezultat, până la urmă mama reuşise să obțină unele promisiuni mai serioase, căci veniseră de astă dată din partea serviciului de cadre al Uniunii Compozitorilor. La revista „Muzica", care aparținea uniunii de creație, se eliberase un post de redactor. Mamei îi venise ideea de a vorbi mai întâi cu şefa serviciului de cadre deoarece o considera o femeie cumsecade de vreme ce nu o şicanase în timpul „refugiului meu intern", apoi al anchetării şi detenției mele, deşi era de presupus că fusese cât de cât informată despre toate acestea. Ca atare, s-a adresat cadristei, rugând-o să-mi vadă dosarul de la Institutul de Cercetări Alimentare şi să-şi spună părerea dacă este cazul să fac sau nu o cerere de angajare. Mama folosise această stratagemă ştiind că în dosarul meu se află şi recomandarea scrisă de la Consiliul de Stat. Şefa cadrelor Uniunii Compozitorilor i-a promis că se va duce şi s-a ținut de cuvânt.

După vreo săptămână sau cel mult două, într-o dimineață, m-am trezit la serviciu cu un telefon. La celălalt capăt al firului o voce bărbătească îmi spunea că în urma demersurilor mele pentru a fi angajat ca redactor la revista „Muzica" ar vrea să aibă o discuție cu mine la serviciul de cadre al Uniunii Compozitorilor, fixându-mi ziua şi ora întâlnirii, aceasta din urmă părându-mi-se curioasă: după-amiază la 18, deci la câteva ore după încheierea programului de lucru zilnic al salariaților. Pe de o parte încurajat, având speranța de a fi angajat, pe de altă parte intrigat datorită orei fixate şi, mai ales, de faptul că nu mi-a telefonat cadrista cu care vorbise mama, ci un bărbat, am dat după vreo oră un telefon

acesteia din urmă. Mi-a răspuns şi m-a rugat să vin până la ea. M-am dus. Am dat peste o femeie blondă, dacă îmi aduc bine aminte, şi relativ tânără. //Nu eu v-ăm chemat, mi-a spus ea, ci Securitatea, care mi-a cerut să-i pun biroul meu la dispoziție pentru a avea o întrevedere cu dumneavoastră. Fiți atent!" Mama avusese dreptate. Şefa cadrelor de la Uniunea Compozitorilor era, într-adevăr, o persoană ieşită din comun, ținând seama de funcția pe care o avea. Nu i-am reținut numele, iar acum nu mai am pe cine întreba, ca să-1 pot menționa în amintirile şi mărturiile mele, printre cei care m-au ajutat.

Când am auzit cuvântul „Securitate" m-am îngrozit. Iar mi-am adus aminte de cuvintele căpitanului țigan, Rizea Craiu: „Ne-am înşelat, trebuie să-ți dăm drumul, banditule, dar te aducem înapoi şi atunci discutăm altfel!".

A f ost un destin

405

N-am avut ce face şi, în ziua şi la ora fixată, m-am dus la „întâlnire" căci, am judecat eu, dacă nu merg vine Securitatea la mine. Deşi era o după-amiază de toamnă, sub cămaşă mi-am pus un pulover, în picioare ciorapi de lână, iar în buzunare, fără să fie la vedere, un săpun, pastă şi periuță de dinți. Nu ştiam ce se va petrece cu mine.

Când am ajuns pe Calea Victoriei în dreptul „Palatului Cântacuzino", sediul

Uniunii Compozitorilor, doi bărbați s-au îndreptat spre mine, unul ceva mai în

vârstă, cu o mutră vulgară, asemănătoare cu cea a foştilor mei anchetatori, altul

mai tânăr şi ceva mai „spălatei". Pe acesta din urmă 1-am recunoscut, într-o zi,

cu o figură zâmbitoare, ne vizitase birourile, întovărăşit de tovarăşa Farkas

Frederike, şefa de cadre din institutul la care lucram. S-a interesat de dotările

serviciului nostru de documentare, ne-a întrebat pe fiecare ce lucrăm, ce traducem

ji apoi a plecat. De regulă, nu eram un naiv, dimpotrivă, ajunsesem foarte atent

ji bănuitor, chiar când nu era cazul. Totuşi amintitei vizite nu i-am dat atenția

:uvenită, cu atât mai mult cu cât eram uneori vizitați de persoane străine, de fel

ie fel de „inspectori". Habar nu avusesem, cu prilejul amintitului „control",

:ă tipul care stătuse de vorbă cu noi era securistul institutului. Acum, după

:ercetarea dosarelor C.N.S.A.S., îi ştiu şi numele, inclusiv gradul de atunci:

ocotenent Munteanu Aurel. Pe atunci, tânăr şi cu grad mic în Securitate, vajnic

.apărător" al comunismului (în urma ajungerii în fruntea „Partidului" a lui

leauşescu, acesta şi-a reluat vechiul nume), controlând prin „surse" tot ce

nişcă în institutul la care eram angajat, fostul locotenent Munteanu Aurel o fi

icum un „stâlp al democrației" în cadrul S.R.I., cu grad de colonel sau general,

•aci cam aşa a evoluat la noi situația în cadrul serviciilor secrete. Foştii şefi

i aparatului comunist de represiune, pentru a fi păcălită „prostimea" din țară

i străinătate, au fost onorabil scoşi la pensie (nici măcar unul nu a fost tras la

ăspundere pentru ororile comise sau ordonate), iar executanții de rang inferior

lin trecut au ajuns în prezent şefi, fiind considerați cu experiență în materie.

)are, în cei mai bine de 12 ani de la răsturnarea regimului, dacă nu ar fi existat

ânduri ascunse, nu ar fi fost posibil să fie instruite cadre noi, chiar şi pentru

.incții de conducere, încât să nu mai se afle în posturi înalte foste slugi ale unui

egim criminal? în sfârşit, nu ştiu ce este în prezent fostul securist Munteanu

iurel, ci doar ceea ce a încercat atunci să facă din mine.

în amintita zi de toamnă a anului 1966, el şi cu superiorul său, m-au dus în lădirea Uniunii Compozitorilor, i-au cerut portarului cheia de la biroul serviciului e cadre care se afla la subsol şi, pe un ton mieros, au început să mă întrebe espre activitatea serviciului de documentare al Institutului de Cercetări Alimen-ire. De la traduceri au ajuns la colegii mei. Mi-au cerut părerea despre ei din unct de vedere profesional, m-au pus să-i caracterizez, apoi au trecut „la cestiune", nume dacă în birou, în afară de „probleme profesionale" se mai discută şi .tceva. „Rar", am răspuns eu, „căci nu avem timp". „Şi când se mai discută, espre ce se vorbeşte?", presau când unul, când altul. „Despre câte un film mai eosebit ce rulează la cinematografele din centru, despre o piesă de teatru, sspre ultimul concert de la Ateneu, căci toți colegii mei de birou sunt oameni

foarte cultivați", am răspuns eu. „Dar nu se comentează şi informațiile şi articolele din presa zilnică?", a întrebat candid securistul mai bătrân, încercând

să-i intru în plasă. Am negat, susținând că nu aveam ce comenta deoarece nu ne soseau ziare, ci doar reviste străine de specialitate din care făceam traduceri. Argumentul era pueril, dar nu găsisem altul. Oricum, la insistențele securiştilor, am susținut sus şi tare ca în biroul serviciului din care făceam parte nu se discuta politică şi, până la urmă, nici nu-i mințeam într-o prea mare măsură. Trăiam atunci momentele de vârf ale aşa-zisei „liberalizări" şi ale reluării relațiilor culturale cu Occidentul. Eram mulțumiți că puteam vedea filme occidentale, că aveam ocazia să mergem la spectacole ale unor ansambluri teatrale sau muzicale tot din Occident, eram încântați de concertele de la Sala Palatului ale lui Aznavour, Modunio sau Gilbert Becaud, puşcăriile se goliseră de deținuți politici, de fapt de cei care reuşiseră să supraviețuiască „infernului", noi arestări nu se mai făcuseră, cel puțin după ştiința noastră. Nimeni nu mai credea că „vin americanii" şi mai toată lumea spera, după aparențe, că totul va merge spre bine. Eram nişte naivi, iar Securitatea continua, chiar şi în acea scurtă perioadă de „liberalizare" a sistemului, să ne supravegheze pe toți, prin intermediul unor noi turnători, denumiți în scriptele lor „surse".

„Sursă" au încercat să mă facă şi pe mine cei doi securişti şi, cum „lucrau conspirativ", după cum îi învățase Partidul sau mai degrabă foştii lor instructori sovietici, au recurs la înscenarea cu „invitarea" mea la serviciul de cadre al Uniunii Compozitorilor. Cum în orice dosar de cadre pe prima pagină erau înscrise numele celor care îl consultaseră, cu indicarea datei calendaristice şi a scopului, locotenentul Aurel Munteanu aflase de „vizita" cadristei de la Uniunea Compozitorilor şi recursese la scenariul menționat. Nici măcar n-a renunțat la el după primul meu „refuz politicos" sub motiv că nu mă pricep, că nu am „asemenea talente", că vreau să-mi văd doar de „munca mea utilă" la institut şi, ca fost deținut politic, nu vreau să am, sub nici o formă, de-a face cu Securitatea. Ei insistau să nu mă mai gândesc la trecut, că au numai referințe bune şi din acest motiv apelează la mine. Cum eu nu m-am lăsat convins „mi-au recomandat" să mai „reflectez", adăugând că voi fi contactat telefonic pentru o nouă „întrevedere" şi cum se va recomanda „vocea". După o vreme telefonul de la birou a sunat şi „vocea" „m-a invitat" tot la Uniunea Compozitorilor. Acelaşi scenariu, aceleaşi personaje. Nici de astă dată nu s-a ajuns la „înțelegere". După un timp destul de lung a mai fost o „încercare". Se făcuse între timp iarnă, îmi amintesc că mă aflam la Predeal şi nu m-am putut bucura, într-o duminică înzăpezită, nici de faptul că schiam pe pârtia de pe Clăbucet, nici de revederea cu vechi prieteni, fie la coada de la teleferic, fie la masa de prânz în restaurantul mereu cu aceleaşi feluri de mâncare al cabanei „Clăbucet-sosire". Eram tot timpul preocupat de faptul că în următoarea săptămână fusesem din nou

convocat la o întâlnire cu securiştii. De această dată avea să vină doar locotenentul. El mă întreba ce-mi mai fac colegii, insistând să-i caracterizez, eu îi vorbeam doar de bine, susținând că-şi văd conştiincios de treabă. Deci pentru ceea ce urmărea securistul, nici un rezultat. N-a aflat nici măcar vreun cancan, vreo bârfă sau

A fost un destin

vreo informație despre viața privată a vreunuia, el încercând prin glume, să conducă discuția şi în această direcție. Nu a reuşit deşi mai eram la curent cu câte ceva. Din povestirile sau confidențele, din experiența altora în celulele securității, prin care trecusem, aflasem că de la unele detalii ale vieții private se ajunge la şantaj, iar de aici la mărturii mincinoase cu implicații politice etc, etc. LJltima „întrevedere", după o nouă lungă pauză, a avut loc la 17 aprilie 1967. Dacă nu mi-aş fi văzut la C.N.S.A.S. dosarul special de „candidat la recrutare" centru a deveni informator, nu aş fi reținut-o. De această dată, locotenentul Vlunteanu Aurel mi-a dat întâlnire în fața clădirii Ministerului Sănătății, pe 3ulevardul Ana Ipătescu (în respectiva clădire cred că mai este şi acum un hotel, oricum restaurantul chinezesc funcționează şi în prezent). Am traversat Bulevardul şi am intrat într-o veche casă boierească, în apropierea celei în care >e află acum ambasada Siriei. Tipul a scos cheile din buzunar şi a descuiat uşa ie la intrare. Ştiam că în acea clădire funcționa o secție a Institutului de Cercetări \limentare, deci eram pe teritoriul lui. în întreaga clădire nu era decât el şi cu nine. Renunțase la „întâlnirile conspirative" de la Uniunea Compozitorilor. Din nou, aceeaşi discuție sterilă. La un moment dat, s-a ridicat de la biroul său ;i foarte degajat mi-a spus, întinzându-mi o coală de hârtie: „să trecem şi la :eva scris". „Nu scriu nimic", i-am răspuns, pe un ton agitat. „Dar de ce vă mervați, nu vă cer decât să puneți pe hârtie referințele bune pe care mi le-ați lat despre colegii dumneavoastră", mi-a replicat securistul. în acel moment nu n-am mai putut abține, mi-a trecut orice teamă şi am bătut cu pumnul în masă: ,Nu semnez nimic, iar dacă nu mă lăsați în pace, mă duc la tovarăşul profesor i-mi dau demisia, spunându-i şi motivul. Nu mai sunt în stare să mă achit de >bligațiile mele de serviciu fiind hărțuit şi terorizat de dumneavoastră". Tipul iu s-a aşteptat la o asemenea reacție, iar „întrevederea" s-a încheiat fără ezultatul scontat de el. De atunci nu 1-am mai văzut pe locotenentul Munteanu ^urel şi nici pe şeful său bocciu. Securitatea a renunțat să mă racoleze ca nformator şi n-a mai făcut nici un fel de presiuni asupra mea.

Acum, după ce mi-am văzut dosarele la C.N.S.A.S., unul dintre acestea onținând numai documente referitoare la încercarea nereuşită de a fi racolat, tiu

mai multe. Totul a început cu un an şi mai bine înainte de a fi fost chemat de ecurişti pentru prima oară la Uniunea Compozitorilor. Am găsit la dosar o dresă de răspuns a Direcției VII (filaj, investigații) din M.A.I., semnată de eful acesteia, It.-col. Rusu Emanoil, şi de It.-col. Croitoru Nicolae, prin care urnizează, la cerere, unele date privind persoana mea: cele de stare civilă, nclusiv ale mamei şi instituția unde era angajată, domiciliul meu şi locul de nuncă, în sfârşit, motivul condamnării mele. Am mai găsit câteva informații ulese din institut de locotenentul Munteanu Aurel, fie direct, fie prin sursa Nastasia". Erau referințe în general bune, cu mențiunea însă că am un „compor-îment burghez", dar şi cu precizarea că sunt un protejat al directorului Tudor anescu, care primise o adresă scrisă de la Consiliul de Stat, semnată de Grigore îeamânu. Un an m-a studiat Securitatea, tot strângând informații, până a trece J „acțiunea de recrutare", soldată cu un eşec, după cum am precizat şi după

cum este consemnat şi într-un document din menționatul dosar. Pe trei pagini, locotenentul Munteanu Aurel relatează conținutul ultimei „întrevederi" cu mine, despre refuzul meu de a semna orice fel de declarație, fără a amintit însă amenințarea că-1 reclam, iar în încheiere următoarea propunere: „materialul privind pe Rădulescu Şerban să fie clasat la Serviciul C (n.n. arhiva) în evidența celor contraindicați pentru recrutare ca agenți ai organelor de Securitate", în partea de jos a respectivei propuneri se găseşte următoarea rezoluție, semnată de căpitanul Enache Dumitru, în calitate de şef birou: „De acord".

în cei 22 de ani cât a mai existat oficial Securitatea, nu am mai fost hărțuit de aceasta, dar în anumite ocazii am primit prin interpuşi câteva copite dure din partea ei, deoarece refuzasem „colaborarea".

în această perioadă s-au petrecut două evenimente în familia mea peste care nu pot să trec.

în noaptea de ajun a sărbătoririi sfinților Mihail şi Gavril, din anul 1963, s-a prăpădit tata. Nu avea nici 71 de ani. A murit în somn. Ziua precedentă fusese pentru el una normală. Nu a suferit şi nu a simțit că avea să mai trăiască doar câteva ore. L-a ajutat Dumnezeu, fiindcă a făcut doar bine semenilor săi? A avut noroc măcar la sfârşitul unei vieți zbuciumate? A fost o simplă întâmplare?

La slujba de înmormântare, biserica Schitului Darvari şi întreaga grădină a acestuia a fost plină de lume. Participarea la ceremonia religioasă a tuturor membrilor familiei noastre şi a multor prieteni de ai săi, atât din timpul tinereții sale, pe care nu-i mai frecventa, cât şi a celor cu care rămăsese prieten şi în anii mizerabili ai comunismului, nu m-a mirat. M-a impresionat, în schimb, prezența

multor foşti subalterni ai săi de pe vremea cât fusese director, apoi director general, al regiei autonome Loteria de Stat. Dacă după 16 ani de la darea sa afară din funcție de către Vasile Luca au venit la înmormântare toți foştii săi subalterni, aflând ora şi locul slujbei religioase dintr-un ferpar publicat în „România liberă", înseamnă că 1-au prețuit, fără să fi fost în trecut prieteni cu el sau să ne fi frecventat. Săracul tata, după ce 1-au batjocorit comuniştii, i-am zbuciumat şi eu ultima parte a vieții, din cauza situației în care ştia că mă aflu, mai întâi urmărit de Securitate, apoi arestat, temându-se apoi de a ajunge şi el împreună cu mama în ghearele acesteia! A avut, până la urmă, totuşi, mulțumirea de a mă vedea din nou acasă, absolvit de anii de puşcărie ce ar fi urmat să-i mai execut şi, totodată, liniştea de a nu ajunge el însuşi anchetat de Securitate. A fost însă mult prea târziu. A murit la nici doi ani după ce m-a revăzut din nou acasă şi cu o slujbă din care cât de cât puteam să duc o viață modestă, dar onorabilă. Satisfacția de a mă vedea şi cu o diplomă universitară, el, care mi-a cultivat simțul datoriei şi ambiția de a învăța cât mai mult pentru a fi întotdeauna în frunte, n-a mai avut-o.

Al doilea eveniment familial peste care, de asemenea, nu pot trece, reprezentând o cotitură în viața mea, a fost despărțirea de prima mea soție. Fără a intra în detaliile vieții mele conjugale, care nu se cuvine a le pune pe hârtie, sunt totuşi dator să dau o scurtă explicație gestului meu, o dată ce am scris şi am recunoscut că Ioana m-a ajutat mult în perioada cât am fost urmărit de Securitate şi m-a

A fost un destin

>cos, la un moment dat, chiar dintr-un mare impas. I-am rămas întotdeauna •ecunoscător dar, odată revenit la normalitate, nu am putut accepta ca din notivul menționat să devin o marionetă a ei, după cum şi-ar fi dorit, şi totodată ia aud zi de zi reproşuri că din cauza mea cariera ei de avocat s-a sfărâmat, :eea ce nici măcar nu era adevărat. Am cunoscut-o ca avocat la Câmpina şi am •egăsit-o după eliberare ca avocat la Vălenii de Munte, tot un oraş reşedință a iltui raion din cadrul regiunii Ploieşti. N-a fost transferată forțat, ci la cererea ;i, ce-i drept în urma atmosferei create în Câmpina după arestarea mea. Nu a ost anchetată vreodată de Securitate, nu i s-a interzis să practice avocatura, cât im fost eu sub anchetă, nu am băgat-o la apă, cum nu a avut de suferit din auza mea nici un membru al familiei mele sau vreunul dintre prietenii care n-au ajutat în vremuri grele. Faptul că, după revenirea mea din închisoare, preferat să se mute în Bucureşti, prin demisie, şi să se angajeze jurisconsult î o întreprindere, este cu totul altă poveste.

Până la urmă n-am mai putut suporta a auzi zilnic reproşuri neîntemeiate şi mi se dicta cum să mă comport, ce să întreprind şi ce relaţii să am. Ca atare, m ajuns la divorţ.

între timp, revenisem împreună cu ea la vechiul meu domiciliu din strada daria Rosetti, unde până atunci părinţii mei rămăseseră într-o singură cameră apartamentului. Cum „tovarăşa" care asculta pe la uşi, după cum am mai scris i paginile precedente, rămăsese văduvă, iar „Sovromul" la care lucrase se desfiin-ise, şi-a adus aminte că este evreică şi a emigrat în Israel, eliberând astfel cameră în care m-am mutat eu împreună cu nevasta. Locuiam tot „la comun", ar ceva mai agreabil, căci rămăseserăm doar noi, „cei tineri", mama şi pictorița zenografă. Cum şi aceasta din urmă, ca tot omul, voia să scape de comun, cu tât mai mult cu cât ajunsese în „lumea bună" a epocii, a reuşit exact în momentul i care divorțul meu se pronunțase. S-a combinat cu fosta mea nevastă, care era tulara contractului de închiriere pentru camera în care locuisem împreună n timpul procesului eu n-am revendicat absolut nimic) şi, printr-un schimb de icuințe în trei, cele două femei s-au aranjat foarte bine, iar în cele trei camere ire le aparținuseră a intrat familia unui avocat (6 persoane), iar într-a patra am uns să locuiesc eu împreună cu mama. Cea de-a cincea, adică fostul living-room, ire o dată cu locuitul „la comun" devenise cameră de trecere, ajunsese cameră 3 aşteptare a avocatului.

Am dat aceste câteva detalii pentru a sublinia că şi în perioada aşa-zisei iberalizări" chinul locuitului „la comun", pe care 1-am descris într-o altă parte amintirilor şi mărturiilor mele, era încă în floare.

Nu e mai puțin adevărat că în aceeaşi perioadă se construiseră o parte dintre arile cartiere de blocuri din zonele mărginaşe ale oraşului, primul fiind cel inoscut sub numele de „Balta Albă", urmând treptat şi celelalte, azi bine cunos-ite bucureştenilor. Mai întâi s-au construit în câmp, în afara vechiului oraş, ea ce a fost o inițiativă lăudabilă, apoi construcțiile s-au apropiat de zona ntrală, în urma demolării masive a unor întregi cartiere de case, mai mult sau ai puțin modeste, şi, în final, în „epoca de aur", buldozerele lui Ceauşescu

O Şerban Rădulescu-Zoner

au distrus centrul istoric al Bucureştiului, o seamă de monumente istorice laice şi numeroase biserici, ceea ce a provocat, până la urmă, proteste timide ale istoricilor şi arhitecților din România, această barbarie planificată ajungând, în final, totuşi, să provoace şi luări energice de atitudine ale românilor din exil şi ale forurilor internaționale.

Construcția inițială de blocuri, proprietate de stat, din prima (în câmp) şi a doua fază (în urma demolării unor case din zonele mai mult sau mai puțin mărginaşe ale oraşului), nu a rezolvat criza de locuințe deoarece populația Bucureştiului a fost în continuă creştere, într-o mică măsură pe cale naturală şi într-una foarte mare prin imigrație, datorită politicii de industrializare forțată, în timp ce în Bucureşti şi în toate oraşele țării s-au construit blocuri, făcându-se însă economii, prin limitarea drastică a spațiului de locuit şi a calității construcțiilor, se făceau în schimb investiții nebuneşti într-o industrie care parțial a fost păguboasă şi inutilă nevoilor țării. Politica nechibzuită şi grosolană, lipsită de imaginație, din epoca comunismului privind construcția de noi locuințe a avut câteva consecințe grave din punct de vedere estetic, istoric, sociologic şi al mentalității colective. Oraşele şi-au pierdut personalitatea, toate au ajuns uniforme sub aspect arhitectonic, încât orice român care ar fi aterizat într-unul dintre acestea, fără a cunoaşte dinainte numele localității, nu ar fi ştiut unde se află. S-au dărâmat în mod deliberat monumente istorice. Bucureştiul, mai ales, a ajuns pentru mai multe generații un Phenian al României, în sfârşit, s-a ajuns la o amestecare a populației, în blocuri instituindu-se un fel de dictatură a neciopliților şi mitocanilor, majoritari, asupra celor care prin pregătirea lor profesională, prin activitatea lor în cadrul comunității ar fi fost îndreptățiți la o viață ceva mai civilizată, cel puțin în intimitatea propriei lor locuințe. Medici, ingineri, profesori şi alții din asemenea categorii socio-profesionale erau obligați să locuiască în acelaşi bloc cu oameni lipsiți de orice fel de educație şi bun simț.

Acest amestec al locatarilor în blocurile proprietate de stat era deliberat pentru a egaliza în promiscuitate populația citadină, a umili intelectualitatea şi, în final, pentru a o controla prin diverşi mahalagii racolați de Securitate drept informatori. Motivul oficial al „amestecului" era cel al oferirii unor condiții de locuit nediferențiate cetățenilor care sunt cu toții egali într-un stat muncitoresc, în acelaşi timp, nomenclatura şi alte categorii privilegiate se lăfâiau pe gratis sau plătind chirii modice în case luxoase din cartierul Primăverii, în cele din fostul „parc Bonaparte", adică în zona în care străzile purtau, ca şi în prezent, numele unor oraşe din Europa şi alte continente sau în partea rezidențială de sub dealul Cotrocenilor.

Locuitul „la bloc", conform unei expresii agramate din jargonul comunist, s-a ameliorat o dată cu construirea de asemenea clădiri cu banii cetățenilor, aceştia devenind proprietari ai apartamentelor.

Asemenea blocuri au devenit ceva mai arătoase în exterior, deşi uniformitatea a continuat să domine, au fost mai îngrijit finisate în interior şi, mai ales, erau mai bine întreținute de către locatari, căci aceştia au fost de la

bun început proprietari. Asemenea clădiri s-au ridicat însă „la vedere", pe diverse artere

A fost un destin

411

___.„ „,„. ^wjm îndepărtate față de centru,

___r„.^v. iui urna, insă, alte blocuri cu aspectul şi cu promiscuitatea descrise

mai sus. Deci proprietarii din „noile blocuri" nu mai aveau în balcoanele alăturate pe tipii în „maieu", cu şpriţul la picior, vorbind ordinar printre rufele puse la uscat, în schimb îi vedeau, şi continuă sâ-i vadă şi în prezent, peste drum.

Am avut ocazia să intru o dată într-o garsonieră de „confort III" în zona

Pantelimon. M-am îngrozit. Nici closetul nu avea o uşă despărţitoare. Am avut,

ie asemenea, prilejul să locuiesc la Paris şi Diisseldorf, la emigranți români cu

/enituri modeste încât au primit din partea Statului aşa-numite „locuințe sociale",

•a şi diverşi autohtoni săraci. Spațiile de locuit nu sunt cu mult mai mari decât

ti blocurile „socialismului din România", dar au alt aspect, utilitățile sunt la un

ivel care la noi ar fi considerat de lux, iar locatarii trăiesc decent, în linişte şi,

mi ales, în curățenie.

Rămas în anul 1964 fără o cameră proprie, din motivele menționate, n-am

cercat să ajung „la bloc", căci nu eram tentat să stau singur, în cine ştie ce

rtier îndepărtat şi să trăiesc în condițiile descrise mai sus. Dar chiar dacă aş fi

;cut peste asemenea „prejudecăți burgheze", tot n-aş fi obținut nimic, căci

ntru a ajunge sa locuieşti „la bloc" era nevoie de pile şi bani pentru a fi trecut

o listă de către „responsabilul de la sindicat", iar eu nu aveam, încât am

;ferat să locuiesc cu mama în aceeaşi cameră.

Un exemplu al modului în care până şi oamenii de un anumit nivel de

tură au ajuns să fie, involuntar, influențați de semidoctismul înconjurător şi

ninant din epoca comunistă este adoptarea expresiilor de a „locui la bloc",

d corect este „în bloc" şi „la curte", ceea ce însemna de fapt o casă a „Bucu-

iului de altădată", nu neapărat modestă sau dărăpănată, şi cu o grădină în
sau pe lături, după obiceiul din acea vreme, în fine, în jargonul comunist,
5it şi acum de foarte mulți, orice locuință arătoasă, cu unul sau două etaje,
isivmicile blocuri, sunt denumite, tot din perioada amintită, „vile", iar clădirile
purtau în trecut o asemenea denumire se numesc acum „case de vacanță".
Pentru a nu mi se răstălmăci opiniile privind „dictatura neciopliților şi
cânilor", proveniți din mahalalele oraşelor şi din pleava satelor, asupra
actualilor şi a oamenilor şcoliți şi cu bun simț, mă simt obligat să fac o preci-
care unora li se va părea inutilă fiind în cunoştință de cauză, dar altora
:â Ie este folositoare. Mai ales în secolul trecut, elita intelectuală, în mărea
joritate, nu era de sorginte boierească sau burgheză, ci a provenit de la
îu din modeste medii citadine. Dar s-au rafinat prin studiile lor strălucite,
t sau în străinătate (cu burse obținute pe merit), prin cultură, prin înaltul
)fesionalism, ajungând astfel şi în plan social sau politic în stratul cel mai
l societății româneşti. Aş putea da zeci şi zeci de exemple pentru fiecare
ie în parte, dar mă rezum doar la trei din domeniul meu, al istoriei:
nicienii Vasile Pârvan, Nicolae lorga şi Constantin Giurescu, tatăl profeso-
'.C. Giurescu şi bunicul reputatului istoric din prezent Dinu C. Giurescu.
amintitul amestec al societății bucureştene, al triumfului mârlăniei şi al
jlui la comun", fie în cadrul unui apartament, fie în cadrul „comunității"
mai largi, descrise mai sus, din primele blocuri de la marginea vechiului Bucureşti, am avut şi una dintre cele mai norocoase zile ale vieții mele. Am întâlnit, exact în fața „Casei Universitarilor" de pe strada Dionisie Lupu, pe cea mai frumoasă şi distinsă tânără doamnă de la Facultatea de Istorie. De fapt, singura adevărată doamnă. Semăna într-o mare măsură cu celebra actriță din perioada inter-şi imediat postbelică Michelle Morgan, iar profesorul Marin Nicolau Golfin, care îi predase la facultate istoria artelor îi asemuise trupul cu cel al Victoriei din Samothrace.

Ne cunoscuserăm vag pe când eu, student „old boy", citeam de dimineața până seara în biblioteca Facultății de Istorie, în lunile sesiunilor de examene, pe când ea, la catedra bibliotecii, primea buletinele pentru cărțile solicitate, iar la „sfârşitul programului" reprimea volumele, verificându-le cu grijă, dacă nu fuseseră deteriorate sau cu pagini lipsa. Din discuțiile pe care le purta uneori cu colegii ei de la bibliotecă aflasem că se numea Marielise Niculescu. Pe când se plimba prin sală să ne supravegheze, eu mai lăsam cititul şi o admiram în tăcere.

Trecuseră de atunci aproape şase ani. Când ne-am trezit faţă în faţă pe strada Dionisie Lupu eu am recunoscut-o imediat. Tot tânără şi la fel de frumoasă. Am salutat-o. La rândul ei (probabil că-i rămăsese întipărită în memorie figura mea mai aparte faţă de cea a restului de studenţi f.f.) s-a oprit, m-a întrebat ce mai fac şi mi 1-a prezentat pe Bogdan, un băieţel drăguţ de 3 ani, pe care îl ţinea de mână. Era tare mândră de el şi avea cu adevărat motive, în afara celor fireşti ale oricărei mame. Această întâlnire mi-a schimbat cursul vieţii. Marielise, fostă Niculescu, căci şi ea era divorţată când Dumnezeu sau purul hazard mi-o pusese în faţă, avea să-mi devină curând a doua nevastă şi este şi acum lângă mine.

încă de la terminarea liceului la Turnu Severin, unde copilărise, tatăl ei fiind până la instaurarea comunismului un cunoscut avocat, fost deputat şi prefect liberal de Mehedinţi, pentru Marielise, viitoarea mea nevastă, a început o viaţă chinuită, de tipul celei pe care au trăit-o mulţi, chiar foarte mulţi, dar despre care nu am citit vreo carte, după cum am menţionat, adică o istorie despre calvarul multor români, aşa-zis liberi, adică nebăgaţi în puşcării.

Odată admisă la Facultatea de Istorie, s-a transferat şi mama ei la Bucureşti, în calitate de profesoară de desen la un liceu industrial pentru a nu lăsa fata pradă vieţii dezmăţate din Capitală. Locuiau împreună la rude apropiate într-o casă din zona Şoselei Kiseleff, până într-o zi când au fost evacuate împreună cu rudele, clădirea fiind pusă la dispoziţia unor „tovarăşi". Pentru a nu ajunge la marginea Bucureştiului, într-o cocioabă cu pământ pe jos, cu cişmeaua în curte şi cu closetul în spatele casei, o cunoştinţă, tot din Turnu Severin, le-a luat „în spaţiu" într-un apartament „la comun", într-o veche clădire de pe Calea Victoriei. După o vreme au fost evacuaţi din strada Nicolae lorga în aceleaşi condiţii, şi bunicii ei după mamă, adică profesorul universitar medic veterinar Irimia Popescu şi soţia sa, Eliza, în acel moment amândoi pensionari. Au ajuns şi ei până la urmă, în acelaşi apartament din Calea Victoriei şi, cum nu mai era „spaţiu", au locuit în vechea bucătărie a apartamentului, maşina de gătit şi dulapul cu veselă fiind mutate în baie.

Tatăl viitoarei mele neveste, Iulian Predescu, dat afară din baroul de avocaţi, ronvins că „vin americanii" curând, rămăsese iniţial pe loc în vechea locuinţă lin Turnu Severin, trăind din rezerve. Considerase că nu se cade să-şi părăsească :oştii amici politici care în momentele sale de glorie îl susţinuseră. N-a fost îvacuat din casă, precum soţia şi fiica lui la Bucureşti, ci a fost arestat de Securitate, comandant la Turnu Severin fiind în acea vreme colonelul Mihuţ, ătăl adoptiv al talentatei actriţe din Bucureşti, cu acelaşi nume, aceasta ajungând :u

mult mai târziu a doua soție a marelui actor Victor Rebengiuc, câtuşi de județin comunist, ci dimpotrivă.

Nu i s-a înscenat vreun proces politic tatălui viitoarei mele neveste, dar :um un „fost" nu putea rămâne în stare de libertate, în acele vremuri năprasnice, i primit o „pedeapsă administrativă", dictată tot de Securitate, şi a muncit ntr-un lagăr, la o orezărie. După doi ani şi trei luni a ajuns din nou acasă, de istă dată la Bucureşti, la soția şi fiica lui, în amintita înghesuială din Calea /letonei. N-a reuşit să obțină vreo slujbă, fiind un „fost", iar ulterior, o vreme ndelungată, n-a avut nici pensie.

Toate acestea nu se cunoşteau la Facultatea de Istorie, unde fiica lui era tudentă, ea având în schimb mari necazuri din alte motive. Nu era U.T.M.-istă i nici nu-i băga în seamă pe cei din „comitet", în schimb era frumoasă şi distinsă, bate acestea au contribuit la persecutarea ei de către U.T.M.-iştii frustrați, 'rima încercare de răzbunare a acestora a fost cea de a înscena exmatricularea i pentru absențe la cursuri, deşi nu lipsise nici măcar o oră, fiind în plus şi o tudentă fruntaşă. Nu au reuşit, în fața dovezilor scrise prezentate de ea la ecanat. A doua formă de persecuție a reuşit. U.T.M.-iştii frustrați şi plini de ră i-au barat drumul profesiei pentru care se pregătea în facultate. Alesese ca omeniu de specializare istoria veche şi arheologia. Timp de patru ani de studiu u a fost trimisă nici măcar o zi la practică, pe vreun şantier arheologic. U.T.M.-ul ra cel care, pe atunci, repartiza studenții la practică, în timp de vară. Ca atare, i sfârşitul cursurilor universitare a fost aruncată ca profesoară de istorie la o şcoală generală" într-un sat unde nu s-a dus, fiind între timp căsătorită cu un iginer în Bucureşti, în schimb, unii dintre cei mai înrăiți şi răzbunători r.T.M.-işti au devenit cadre universitare atunci, iar acum, la vârstele pe care le u, sunt profesori, mai ales, la Universitatea „Spiru Haret" al cărei rector este ondrea, fostul şef de cadre pentru universitari în Ministerul învățământului, i vremea dictaturii ceauşiste. Unul dintre zeloşii U.T.M.-işti care în timpul :udenției au persecutat-o, „cu avânt muncitoresc", pe actuala mea soție, se umără printre actualii membri ai Academiei. Nu-i dau numele. Ea 1-a iertat de lult, iar el, odată ajuns „mare" şi-a reparat „mânia proletară" din tinerețe, având n comportament condescendent față de fosta lui colegă de an care, după un mp, a devenit frumoasa bibliotecară, după care întorceau capul şi cadrele idactice şi studenții Facultății de Istorie.

Am insistat asupra acestui caz fiindcă în amintirile şi mărturiile mele mi î pare firesc să scriu despre Marielise, soția mea, începând din 1964, care a ist şi este alături de mine şi la bine şi la rău. Am avut şi un alt motiv: povestea

ei, din vremea studenției, nu este atipica, ci dimpotrivă, constituie doar un exemplu de persecuție a studenților, din acele vremuri, fără „origine sănătoasă", conform unei expresii uzitate în acele vremuri, pe când în adunările publice era proslăvit „tovarăşul Stalin", „militarii români" cântau pe străzi „o patrie, o Moscovă, iubita mea", muncitorii defilau de l Mai, scandând „Ana, Luca, Teo, Dej, bagă spaima în burghezi", iar dubele Securității culegeau noaptea pe „foşti". Frumusețea ieşită din comun şi distincția, moştenite de la ambii ei părinți, prin tatăl ei fiind descendentă din neamul Hârgoților, boieri olteni atestați în secolul al XV-lea, au adus un argument în plus şicanării ei.

în urma recăsătoririi mele, m-am mutat de la „comunul" din Măria Rosetti la cel din Calea Victoriei 118 (8 persoane). Bunicii soției mele nu mai trăiau, în schimb locuiau părinții ei în fosta bucătărie, care era, în acelaşi timp, şi dormitor şi sufragerie. Aceeaşi situație era şi în celelalte apartamente ale clădirii. în cel alăturat, camerele spațioase erau ocupate de familia unei tovarăşe de la serviciul de cadre al Ministerului Forțelor Armate, iar fosta locatară din trecut, prințesa Zoe Sutzu, bătrână gârbovită, soră cu fostul general Alexandru Ghica, primul prefect al Poliției Capitalei după 23 august 1944, fusese aruncată într-o fostă cameră de serviciu. Adesea m-am întâlnit pe scările clădirii cu cumnata ei, soția generalului şi fiica fostului academician Dragomir Hurmuzescu, sau cu fiii acesteia, frații Ghica, amici din timpul adolescenței mele, aducându-i doamnei Sutzu de mâncare, căci nu avea bani sâ-şi cumpere alimente.

Pe când „tocisem" pentru Examenul de Stat şi redactasem lucrarea de diplomă, Marielise, noua mea nevastă, mi-a pus la dispoziție la facultate sau mi-a adus acasă cărți şi tomuri de documente pe care le împrumutase de la bibliotecă pe numele ei. în sfârşit, pe când fusesem hărțuit pentru ultima oară de Securitate, conform relatărilor mele precedente, eram deja recăsătorit. Când plecam „la întâlnire", Marielise se uita îngrozită la mine cum îmi puneam prin buzunare săpun, pastă de dinți, vitamine şi altele, nefiind sigur că mă voi reîntoarce acasă, şi mă aştepta cu sufletul la gură, în speranța de a reveni, ceea ce s-a şi întâmplat.

în sfârşit, tot sprijinului ei cu bibliografii, cu cărți, cu menajarea mea acasă, i s-a datorat pregătirea mea pentru concursul de la Institutul de Istorie „Nicolae lorga", la care am reuşit, văzându-mi astfel visul cu ochii, cel de a lucra în domeniul istoriei şi în calitate de cercetător ştiințific.

Am aflat despre viitorul concurs de la mama care citise un anunț în ziarul „Informația Bucureştiului". Postul vacant nu-mi prea convenea, căci era la sectorul de istorie contemporană dar, spre norocul meu, nu românească, ci universală. După ce m-am înscris, secretara institutului, condus de profesorul

academician Andrei Oțetea, a avut un gest de simpatie față de mine şi mi-a suflat două lucruri. Să-mi aplec atenția asupra perioadei interbelice şi în special asupra istoriei Micii înțelegeri, căci acesta este domeniul preferat al tovarăşei Eliza Campus, care va face parte din comisie, o dată ce ea este şefa sectorului unde se afla postul vacant scos la concurs. M-a pus, totodată, în gardă, că tovarăşa Campus consideră că nu am ce căuta în institut, o dată ce fusesem deținut politic şi, pe deasupra, şi german de origine, deci presupus fost fascist, ea fiind în schimb

A fost un destin

jvreică. Doamna Aurelia Bazavan, secretara, care ştia tot ce mişca în institut, ni-a dat însă şi o veste bună, anume că profesorul Oțetea, directorul institutului i preşedintele comisiei de examinare, s-ar fi pronunțat că în cazul în care voi :orespunde exigențelor concursului el va trece peste faptul că fusesem deținut jolitic. Avea nevoie de un cercetător care să ştie bine germana, în acea vreme, a institutul de istorie erau doar trei sau patru cunoscători ai acestei limbi şi toți :rau „medievalişti".

O lună de zile am stat şi am învățat până la extenuare, după-amiezele, loptile, uneori şi în cursul dimineții, când reuşeam să mai obțin câte un „bilet le voie" de la şeful serviciului de documentare de la institutul unde continuam ă fiu traducător. Camera în care locuiam cu nevasta mea ajunsese, pe toate >ărțile, să fie „pavoazată" cu coli mari de hârtie cuprinzând însemnări de-ale rtele, scrise cu caractere mari şi în diverse culori (date calendaristice importante, iunie de persoane şi instituții etc), astfel încât să le văd în permanență, şi la rezirea din somn, şi înainte de culcare, şi în timp ce mă îmbrăcam, şi pe când na dezbrăcăm, deci să le am continuu în fața ochilor, în acelaşi timp, găsisem şi in mijloc de neutralizare a „vigilenței" Elizei Campus. Aflasem că aceasta recventa adesea, probabil interesat, pe doamna Oțetea care, la rândul ei, ra prietenă cu văduva lui Mihail Ralea, mama Catincăi. Deşi Catinca intrase în u totul alt cerc decât cel din timpul adolescenței, anume al actorilor, după cum m amintit, de câte ori o întâlnisem pe stradă şi stătusem de vorbă, se purtase u mine ca pe vremea când ne vedeam la ceaiuri dansante, când la ea, când la reunul dintre prietenii noştri comuni, când la mine. Din acea vreme mă cunoştea i doamna Ralea. Ca atare, cu o anumită jenă, până la urmă i-am cerut sprijinul 'ațineai. Ea mi-a promis că mă va ajuta şi „lanțul slăbiciunilor" a funcționat: oamna Ralea a vorbit cu doamna Oțetea, iar aceasta i-a potolit „vigilența omunistă" tovarăşei Eliza Campus care era o „convinsă" marxistă şi chiar ministă din pur arivism, căci de fapt provenea dintr-un mediu burghez „clasic", Dnform definirii chiar a

lui Marx. Provenind dintr-o familie evreiască de calitate, isese căsătorită cu bancherul Campus, al cărui nume şi-1 păstrase şi după ce se espărțise de bărbatul ei, dar fiindcă era evreică şi suferise precum toți anaționalii ei în timpul regimului antisemit, „originea socială" pentru mulți ca î nu mai conta, aceasta „operând la cadre" doar pentru români şi, ca atare, in profesoară la un liceu a ajuns direct conferențiar universitar, foarte larxist-leninistă, la catedra condusă de profesorul Andrei Oțetea. Dar, după o reme, la un curs, deviase de pe linia Partidului, tot în mişcare şi mereu cotită, upă directivele Moscovei. Oțetea a salvat-o încadrând-o şefă de sector la istitutul pe care tot el îl conducea. O apreciase căci, lăsând la o parte politica, oamna Campus, cum aveam să mă adresez eu, după ce avea să-mi devină ;fă, era o adevărată cercetătoare, cultivată, de fapt de formație veche, tot mpul studiind în arhive româneşti şi străine şi foarte prolifică în scris. Singurul defect era că o tot „trăgea" cu politica marxist-leninistă fiind chiar convinsă e fiecare dată că nu exprimă decât „adevărul ştiințific", chiar dacă acesta ;e mai schimba", în „lumina" ultimelor documente de Partid.

L6 Şerban Rădulescu-Zoner

în ziua concursului am avut mari emoții, căci profesorul Andrei Oțetea era foarte sever sub aspect profesional, el sprijinind doar pe cei bine pregătiți, lăsând politica sau intervențiile la uşa de intrare în institut. Aflasem că postul pentru care concuram mai fusese scos o dată la concurs, cu care prilej Oțetea a trântit chiar o rudă foarte apropiată a lui Mihail Sadoveanu, considerând candidatul insuficient pregătit. După ce trecusem proba scrisă, am intrat la examinarea orală cu inima cât un purice, cu atât mai mult cu cât m-am aflat în fața unei comisii de care colegii mei mai tineri n-au mai avut parte: acad. prof. cir. Andrei Oțetea (preşedinte), prof .dr.Mihai Berza, membru corespondent al Academiei, prof. dr. Alexandru Elian şi dr. Eliza Campus. A asistat, în calitate doar de observator, şi secretarul B.O.B. al P.C.R., Traian Lungu, căci ne aflam doar în România socialistă şi nu în vreo altă țară. Toți membrii comisiei, inclusiv academicianul Andrei Oțetea, preşedintele comisiei, m-au examinat pe rând, doar profesorul Berza s-a mulțumit să asculte. După examinare, mi s-a cerut să părăsesc biroul directorului şi să aştept verdictul. M-am aşezat pe o banchetă lângă uşă şi începusem să bâțâi de emoție. Când am fost poftit să intru din nou în birou toți membrii comisiei stăteau în picioare, iar profesorul Oțetea, pe un ton grav, mi-a comunicat că am fost admis cercetător la Institutul de Istorie „Nicolae lorga" şi mi-a întins mâna, ceea ce au făcut apoi şi ceilalți membri ai comisiei.

Era cât pe-aci să-mi dea lacrimile de fericire, deşi pe atunci aveam deja 36 de ani.

în drum spre casă nu-mi venea să cred că reuşisem să intru în lumea cercetării academice, o dată ce, după eliberarea mea din puşcărie, aş fi fost mulțumit să redevin doar profesor de istorie la o şcoală, după cum fusesem înainte de arestare.

Pentru scurtă vreme am avut din nou emoții, căci „tov.Mihăilescu", delegat de serviciul de cadre al Academiei de a ratifica, din punct de vedere politic, deciziile comisiilor de admitere sau promovare din cadrul tuturor institutelor, cât şi pe cele de doctorat, s-a opus angajării mele. Deci o comisie alcătuită din cadre universitare şi condusă de un academician, care în acelaşi timp era şi şeful secției de istorie din cadrul Academiei, mă declarase admis şi mă felicitase, dar eu ajunsesem cât pe aci să nu fiu angajat deoarece se opunea „tovarăşul Mihăilescu", un politruc care, după cum aveam să constat, nu era în stare nici să lege corect câteva cuvinte. Spre deosebire de alți directori, profesori universitari şi chiar academicieni, Andrei Oțetea nu admitea ca o decizie luată de el şi de o comisie alcătuită din somități în domeniu să fie călcată în picioare de „cadre" şi, până la urmă, şi-a impus punctul de vedere. N-a fâcut-o pentru mine, căci a procedat astfel şi în alte cazuri. Nu accepta ca în privința profesiei să-i dicteze cineva din afară ce are de făcut. Ce-i drept, în acea vreme îi şi bătea vântul în pânze, iar „momentul politic" era favorabil. Am fost angajat cercetător la Institutul de Istorie „Nicolae lorga" în momentul de vârf al aşa-zisei „liberalizări" care nu avea să țină multă vreme, iar cînd restrângerea şurubului avea să ajungă la maxim, pentru mine au reînceput neplăcerile. Intre timp mă impusesem însă ca cercetător, aveam o seamă de lucrări publicate, relații în lumea istoricilor din țară şi din străinătate încât Partidul şi Securitatea n-au avut succesul scontat.

A fost un destin

Prima zi la Institutul de Istorie „Nicolae lorga" a fost pentru mine, sub ispectul stării mele sufleteşti, aproape identică cu cea când m-am dus pentru Drima oară la liceu. Nu-mi venea să cred că am ajuns cercetător la cel mai mportant institut de istorie din țară, după cum, cu 27 de ani în urmă, fusesem nândru şi în acelaşi timp nu mă putusem obişnui cu ideea că din .elev de şcoală primară devenisem licean. Cu o timiditate identică cu cea cu care intrasem în :lădirea Liceului „Cantemir Vodă" am păşit pe treptele institutului.

Doamna Aurelia Bazavan, secretara institutului, m-a condus în încăperea le alături, în care se afla biroul secției de istorie universală, m-a prezentat loilor mei

colegi şi mi-a comunicat că profesorul Alexandru Elian, care nu sosise ncă, doreşte să stea de vorbă cu mine. M-am aşezat pe un scaun şi, fără să scot m cuvânt, îmi priveam cu timiditate colegii, ascultam ceea ce vorbeau.

încăperea avea acelaşi mobilier ca şi în prezent, nefiind schimbat nici măcar ranjamentul acestuia. Doar cercetătorii sunt acum, cu câteva excepții, alții.

In momentul când s-au făcut prezentările mi-am dat seama că pe doi dintre

olegi îi ştiam, pe unul din vedere: Şerban Papacostea, care fusese coleg de

ceu cu mine, doar cu un an înaintea mea, pe celălalt din auzite: Paul Cernovodeanu.

Acesta din urmă era fratele mai tânăr al lui Dan Cernovodeanu pe care îl

unoscusem, pe timpuri, la Clubul Liberal şi cu care „pictasem", în două nopți

lui noiembrie 1946, slogane electorale liberale pe zidurile caselor şi pe trotuare.

l fusese şeful „echipei" noastre. Până în 1964 Dan (Dindin) Cernovodeanu

stat în mai multe rânduri la puşcărie atât ca fost liberal (fusese şef de cabinet

lui Constantin [Bebe] Brătianu), dar şi ca fost coleg de clasă cu regele Mihai.

lai ales din acest ultim motiv, Dan Cernovodeanu, deşi ajunsese un reputat

eraldist, n-a reuşit vreodată să fie angajat permanent pe un post cât de cât

jrespunzător pregătirii sale profesionale, dar nici el nu acceptase să ajungă

lacaragiu sau mai ştiu eu ce pe vreun şantier. Mai ocupa provizoriu câte un

DSt, ținând locul titularului, şi atât. Aveam să-1 întâlnesc foarte des la Biblioteca

cademiei studiind, mai tot timpul fără a avea o slujbă. Până şi după ce a reuşit

i publice cartea sa de referință Ştiința şi arta heraldică în România, precedată de

seamă de studii în acelaşi domeniu, nu i-a mers mai bine. Cartea a avut însă

:ou şi în străinătate, ajungând şi în mâna preşedintelui Comisiei internaționale

; heraldică din epocă, care nu era altul decât tatăl regelui Juan Carlos al

?aniei. Acesta 1-a invitat la un congres. La o asemenea invitație, „tovarăşilor"

? la Bucureşti le-a venit peste mână să nu-i dea un paşaport şi, astfel, Dan

=rnovodeanu a plecat şi „a rămas". Nu la Madrid, ci la Paris, unde, la bătrânețe,

luat un doctorat la Sorbona. N-a dus-o uşor nici în Franța, căci la vârsta lui de

unei, şi cu heraldica, în plus un emigrant, a fost imposibil să pătrundă în mea universitară, după cum sperase. După 1989 a revenit în țară, bătrân şi ilnav, dar Radu Câmpeanu şi cei din conducerea P.N.L. de atunci nu 1-au băgat seamă, după cum sperase. A creat un minipartid liberal monarhist, de scurtă irată şi fără influență, deşi în acea vreme regele Mihai, aflat în exil şi cu rerdicție de a veni în România din partea noilor guvernanți „postdecembrişti", bucura de o mult mai mare popularitate decât în ultimii ani, când a redevenit

cetățean român şi cu o parte a proprietăților sale redobândite. Vârsta, dar şi unele stângăcii ale regelui şi, mai ales, ale familiei sale, inclusiv ale consilierilor săi, stau la baza situației actuale, în care regele, acum în țară, este privit încă de unii români cu simpatie, dar aparținând istoriei, şi nu drept o alternativă în fruntea statului român, precum fusese considerat în 1992, cu prilejul primei sale vizite în țară.

Pe vremea când eu ajunsesem cercetător ştiințific, iar Dan Cernovodeanu, colegul de clasă al regelui, se mai afla în țară, fratele acestuia, Paul, era deja unul dintre stâlpii Institutului de Istorie „Nicolae lorga" din punct de vedere profesional, fiind printre cei mai prolifici membri ai secției de istorie universală, dar timorat de piatra din dosarul de cadre pe care o reprezenta fratele său. Un alt „stâlp" al secției de atunci şi ulterior al institutului era Şerban Papacostea, acesta având propriile sale „pete negre la dosar", căci trecuse pe la Canalul Dunăre-Marea Neagră, fiind condamnat administrativ de Securitate, în ciuda unei infirmități din copilărie, la munca forțată, deoarece în 1950 frecventase Institutul Francez, ca să citească cărți de istorie. Atât Papacostea, cât şi Cernovodeanu, cercetători de elită, făceau parte din grupul protejat de directorul Andrei Oțetea care la institut aprecia, după cum am menționat, calitatea profesională a subalternilor săi şi-i apăra de agresiunea politrucilor, încă bine înfipt politic, la acea vreme, profesorul Andrei Oțetea îşi permitea să nu se lase încălecat de cadre. Aceasta nu însemna că subestima pe cei „apreciați politic" dacă în acelaşi timp erau şi buni profesionişti, iar pe cei doar „politici", căci existau şi dintre aceştia, îi ignora.

La biroul alăturat celui la care era aşezat Şerban Papacostea, pe când eu îl aşteptam tăcut pe profesorul Elian, se află un alt protejat al lui Oțetea: Adolf

Armbruster, un tânăr sas, originar de prin părțile Sibiului, considerat pe atunci, şi pe bună dreptate, drept „marea speranță" a institutului. Citea şi făcea continuu fişe, de dimineața până seara târziu. Bun cunoscător al limbii latine şi al celei germane, nu numai a celei uzuale pe care o cunoştea de acasă şi de la liceul german pe care îl absolvise, ci şi cea veche, medievală, lucra de zor la viitoarea sa teză de doctorat, care avea să fie un succes şi, odată publicată, sub titlul Romanitatea la români, istoria unei idei, a ajuns o lucrare de referință. Este şi acum, dar apreciată din păcate de puțini, căci superficialitatea combinată cu vedetismul la televizor reprezintă un virus care a atins şi o parte a istoricilor români. De ce ar mai fi nevoie de o carte ca a lui Armbruster, când romanitatea românilor ne-o demonstrează în prezent „pe viu", la Cluj, fanteziile maladive ale primarului Gheorghe Funar?

Prin lucrarea sa, apreciată la vremea respectivă şi în străinătate, Adolf Armbruster sau Dolfi, după cum îi spunea mai toată lumea, spera să ajungă profesor la facultate, dar nu a reuşit. Facultatea de Istorie din Bucureşti, cu excepția câtorva profesori vechi, tolerați de comunişti, căci nu puteai deveni totuşi savant, mai ales, în domeniul arheologiei, al istoriei antice sau medievale, peste noapte şi doar pe merite „de partid", continua să fie îmbâcsită de cadre cu diverse grade universitare ce studiaseră în U.R.S.S., unii reîntorcându-se

A fost un destin

de la Moscova, Leningrad sau Kiev, însurați cu câte o rusoaica, în fine, mai exista o categorie, a celor care în timpul studenției se evidențiaseră în țară „la excepțional", în cadrul U.T.M.-ului.

Pe când eu continuam să aştept, în prima mea zi de cercetător la institut, pe profesorul Alexandru Elian, la o masă lungă, care mai există şi acum în încăpere, se mai aflau două cercetătoare tinere, vorbărețe şi simpatice. Una se numea Olga Cicanci, care după scurtă vreme s-a transferat la nou creatul Institut de 3tudii Sud-Est Europene, cealaltă, Alvina (Ala) Lazea, era o rusoaică get-beget, :ăsătorită în timpul studenției cu un român, Emil Lazea, angajat tot la institut, iar în secția de istorie medievală a românilor. Ala, fată de general sovietic, iupă război cu funcții înalte în cadrul armatei de ocupație din Germania răsări-:eană, era o pasionată comunistă şi, ca multe rusoaice, făcea din când în când şi câte o mare pasiune pentru vreun coleg.

După o scurtă aşteptare în compania noilor mei colegi, şi-a făcut apariția profesorul Alexandru Elian, zâmbitor, în mână cu un cartonaş cu bomboane centru doamne. După cum aveam să constat, adesea venea cu câte o mică tratație ;i, când nu era vorba de lucrările subalternilor săi, fiind în acest caz

deosebit le exigent, era zâmbitor, curtenitor cu doamnele şi glumeț cu toată lumea.

Alexandru Elian era într-o anumită măsură un „fost". Fusese până în 1952

jrofesor de bizantinologie la Facultatea de Istorie din Bucureşti, în urma restruc-

urării programelor în învățământul superior umanist, catedra de bizantinologie

fost, până la urmă, desființată. Pentru tartorul istoriografiei româneşti din

>erioada stalinistă, academicianul fără studii de specialitate, Mihai Roller, istoria

Sizanțului nu avea ce căuta în pregătirea noii generații de studenți şi, deci

>rofesorul Alexandru Elian, un mare erudit, a rămas fără catedră, nu şi fără

lujbă, căci încă din 1936 era angajat şi la Cabinetul de manuscrise al Bibliotecii

academiei, în 1956 a redevenit profesor universitar de bizantinologie, dar nu

i Facultatea de Istorie, ci la Institutul Teologic. Ulterior, a devenit şi cercetător

>rincipal, apoi şeful secției de istorie universală la Institutul de Istorie „Nicolae

Drga". Era singurul şef de secție erudit în momentul în care fusesem angajat la

tstitut, restul fiind fie politruci, precum Miron Constantinescu (nomenclaturist

e marcă, trimis în 1957 la „munca de jos"), sau Vasile Liveanu (Dorel

>livenbaum), provenit de la Institutul de Istorie de pe lângă C.C. al P.M.R.,

n comunist de orientare bolşevică, rămas ca atare şi după ce „frontul istoric

Drnânesc" a cotit-o, la „indicațiile" lui Ceauşescu, fie mediocri, precum

•amaschin Mioc, un „fost", dar un fost membru P.M.R., exclus pe când cei de

tnie sârbească erau în bloc considerați potențiali agenți ai lui „Iuda Tito".

elațiile „pe linie de partid şi de stat" dintre Bucureşti şi Belgrad intraseră

itr-o fază de „normalizare", după moartea lui Stalin, panourile cu „călăul Tito,

jent al imperialismului american" au dispărut din peisajul românesc, raporturile

>mâno-iugoslave au luat un curs ascendent, după 1953, dar Damaschin Mioc a

it dat din coate, mai bine de un deceniu, pentru ca până la urmă din „fost"

i devină iarăşi „membru".

Cu prilejul primei mele întâlniri cu profesorul Elian, acesta m-a pus la curent i modul de lucru în secția pe care o conducea şi mi-a adus la cunoştință că şefa

'.Q Serbări Radulescu-Zoner

mea directă va fi doamna Eliza Campus care, de altfel, în ziua următoare, m-a şi luat în primire. Acesteia îi trecuse „exaltarea antifascistă", nu m-a persecutat, ci dimpotrivă, a contribuit în mare măsură la formarea mea ca cercetător ştiințific. Mi-a îndrumat lecturile, m-a învățat cum să întocmesc fişe, cum să le clasez pe baza „cuvintelor cheie", puse în colțul din dreapta al fiecăreia etc.

în acea vreme, era bunul obicei ca unui proaspăt angajat să nu i se dea timp de un an o lucrare de redactat, ci să i se acorde răgazul să se documenteze, să citească, în domeniul în care va efectua viitoare cercetări. La fiecare început de lună, „şefa" îmi dădea o serie de titluri de cărți pe care urma să le citesc, iar la fiecare sfârşit îmi verifica fişele întocmite şi avea o discuție cu mine, pe baza lucrărilor parcurse. Cum făceam parte din secția de istorie universală, majoritatea covârşitoare a cărților care mi-au fost date să le citesc şi să le fişez erau străine, în general franțuzeşti şi nemțeşti. Lucrările publicate până atunci de doamna Eliza Campus se refereau la perioada interbelică, se bazau în special pe bibliografie occidentală şi pe documente cercetate în arhivele româneşti şi franțuzeşti. Se formase la „vechea şcoală" istorică. Că în vremea comunismului, când a fost deosebit de prolifică în publicarea de cărți şi studii, a editat trei istorii a „Micii înțelegeri", care difereau una de alta, căci le-a elaborat în funcție de „momentul politic", altfel spus, după cum bătea vântul la secția de propagandă a C.C. al P.C.R. în ceea ce priveşte relațiile Est-Vest sau a raporturilor dintre R.S.R. şi Occident, asta este o altă problemă. Şefa mea de sector, Eliza Campus, era totuşi o cercetătoare de la care aveai ce învăța din punct de vedere profesional şi a contribuit la formarea mea. Evident, nu numai ea. La rândul său, şeful de secție, profesorul Alexandru Elian, un intelectual de elită şi o enciclopedie ambulantă, în acelaşi timp exigent cu subalternii, îmi supraveghea, de asemenea, activitatea. De la anumită distanță, căci nu-i eram direct subordonat.

Nu pot uita şedințele lunare ale secției prezidate de Alexandru Elian. De fiecare dată se discuta câte o „lucrare de plan", încheiată de câte un coleg, asupra căreia îşi spuneau părerea participanții la şedință şi, în final, „profesorul", care profita de ocazie ca pe marginea acesteia sau a epocii puse în discuție să facă lungi digresiuni, o adevărată prelegere pe tema dată. Eră o

adevărată plăcere să-1 asculți. Eu, un proaspăt „ucenic", îmi luam adesea notițe, cu discreție, încât ulterior să merg la lucrările pe care le cită, ca să le citesc şi să învăț ceea ce nu apucasem să aflu la cursurile universitare.

In cea de-a doua parte a fiecărei şedințe a secției, câte un coleg (după scurtă vreme m-am numărat şi eu printre ei) prezenta o recenzie a câte unei cărți proaspăt intrate în bibliotecă. Eram astfel obligați să fim la curent cu ultimele apariții editoriale româneşti, dar mai ales străine care se găseau la îndemâna noastră,. Se recenzau şi cărți care, cum soseau, erau trecute la „fondul S", adică secret, la care însă, noi cercetătorii, aveam acces. Fără discriminare. Primii doi ani, mai ales, petrecuți la Institutul de Istorie „Nicolae lorga" au constituit pentru mine adevărata „facultate". Atunci m-am format, reuşind să recuperez ceea ce nu învățasem la universitate, datorită formei de învățământ pe care timpurile vitrege mă obligaseră să o aleg.

A fost un destin

421

Dar nu numai „ucenicia" făcută la doamna Eliza Campus şi la profesorul lexandru Elian sau amintitele şedințe de secție au contribuit la formarea mea i istoric, ci întreaga atmosferă ce domnea atunci în institut. Existau sesiuni luale de comunicări, cu care prilej cercetătorii îşi prezentau rezultatele provizorii e lucrărilor lor, în curs de elaborare, sau conferințe mai lungi ale câte unuia, >t din propriul său domeniu de activitate. Toate erau urmate de comentarii in rândul auditoriului, care se prelungeau uneori câte două sau chiar trei ore. ila mare de şedințe din centrul clădirii era arhiplină. Lumea venea de plăcere mai puțin din obligație. E adevărat, că de la catedră, directorul Andrei Oțetea ai făcea, cu discreție, pe o coală de hârtie „prezență", ceea ce ştiam cu toții, bsențele nu erau însă urmate de sancțiuni, ci doar de părerea pe care Oțetea -o făcea față de unul sau altul, el luând în considerare, evident, nu numai •ezența, ci şi nivelul luărilor de cuvânt din sală. în funcție de calitatea lucrărilor de cea a intervențiilor, la aceste sesiuni, intrai în rândul preferaților lui Oțetea, iea ce conta foarte mult, sau al celor pe care îi ignora.

Profesorul Andrei Oțetea, după ce ajunsese din nou director al Institutului î Istorie, în 1956, căci în plină teroare stalinistă şi distrugere a istoriografiei imâneşti de către Mihai Roller fusese scos din funcție, reuşise încetul cu încetul - i reîncadreze pe istoricii valoroşi, dați afară în 1952, printre care Şerban ipacostea, Paul Cernovodeanu, Dan Berindei ş.a. în urma decimării institutului anul menționat mai sus, din ordinul lui Roller, pus în aplicare de conducerea stalată de acesta, anume de Petre Constantinescu-Iaşi (director) şi, mai ales, î Aurel Roman (director adjunct), Şerban Papacostea ajunsese din cercetător

iințific, dactilograf la o maternitate, apoi mânuitor de cărți la Biblioteca Centrală niversitară, iar Dan Berindei, lucrător la o cooperativă. Paul Cernovodeanu avut şansa de a fi fost angajat muzeograf la Muzeul de Istorie a Municipiului icureşti. în acea vreme director mai era profesorul universitar Ion lonaşcu, ir „legea Partidului" o făcea şi o aplica adjunctul acestuia, Florian Georgescu, v țigan nebun şi un impostor notoriu, care instaurase prin țipete şi intimidarea balternilor un regim de teroare, punând totodată pe alții să-i scrie „operă" ințifică. După cum mi-au povestit atât unii muzeografi, dar şi câțiva colegi de institut, Paul Cernovodeanu, cât a lucrat la muzeu, intimidat de politrucul ;an Florian Georgescu, 1-a făcut pe acesta doctor în istorie, adică i-a scris teza ; doctorat de Ia un cap la altul.

în afara celor menționați mai sus, profesorul Andrei Oțetea, reînscăunat rector în 1956, a angajat prin concurs şi o serie de tineri, în acea vreme, pe re-i observase încă din facultate ca buni studenți, deci promițători de a deveni rcetători de valoare, după cum au şi ajuns, precum Florin Constantiniu, îorgeta Penelea (după 1989, Filitti), Apostol Stan, Anastase lordache, Ion Chiper, iolf Armbruster, menționat deja într-un alt context ş.a. Ultima angajată, înaintea ea, a fost Beatrice Marinescu care avea să-mi devină pe parcurs cea mai Topiată colaboratoare, în momentul intrării mele în institut se mai afla o ție de istorici de elită, foste cadre universitare care reuşiseră să scape de raganul pustiitor" din 1952, precum Măria Holbăn, Cornelia Bodea, Saşa iracaş, Măria Matilda Alexandrescu-Dersca Bulgaru.

Pe măsură ce mi-am cunoscut colegii, mi-am dat seama că nu eram singura „oaie neagră", singurul fost deținut politic. Chiar în secția din care făceam parte, în afară de Şerban Papacostea pe care 1-am mai amintit, mai era doamna Marina Vlasiu, condamnată administrativ de Securitate la muncă forțată pentru simplul motiv de a fi fiica marelui istoric clujean şi apropiat a lui luliu Maniu, Ion Lupaş. La secția de istorie medievală era Nicolae Stoicescu, trecut prin puşcării tot din motive politice. Recordul îl bătea însă sectorul de vechi instituții româneşti, alcătuit numai din „foşti", unii jurişti de marcă, precum profesorul George Fotino, Ovid Sachelarie, Alexandru Herlea, apoi foşti demnitari în vremea războiului, precum Petre Strihan sau chiar al legionarilor, precum Alexandru Constant, care la institut se numea Constantinescu. Toți trecuseră prin puşcării. Doar şeful acestui grup de jurişti, Gheorghe Cronț, alt jurist cu doctorat la Paris, nu trecuse prin „gulagul românesc", dar tot un „fost" era, căci avusese o funcție publică de răspundere în timpul regimului antonescian.

Dacă la Institutul de Istorie „Nicolae lorga" se adunaseră atât de mulți „foşti", acest fapt se datora printre altele politicii de cadre, hotărâtă nu atât la

nivelul conducerii Academiei, cât la cea a Partidului, într-o perioadă de „deschidere", conform unei expresii dragi şi des folosită de actualul „domn" şi preşedinte al României, Ion Iliescu, şi el un „fost", dar un fost comunist cu înalte funcții, mai întâi în U.T.M., apoi în P.M.R., respectiv P.C.R. în perioada la care mă refer, „linia Partidului" era cea de a folosi o seamă de vechi cadre universitare, excluse din învățământul superior, chiar şi dintre cele trecute prin puşcării, în institutele de cercetare, barându-le în schimb drumul către o reintegrare în învățământul superior. De această situație a profitat profesorul Andrei Oțetea pentru a aduce sau readuce în institut cât mai mulți buni profesionişti, fie din generația tânără, după cum am amintit, fie dintre vechii universitari, dați afară din Universitate în epoca stalinistă, unii dintre ei trecuți şi prin temnițe. De această conjunctură am profitat eu, care nu eram un „fost" din punct de vedere profesional, ci doar un fost deținut politic care făcusem o bună impresie însă la concursul de admitere.

Procesul de angajare a unor „foşti" a continuat o vreme şi după ce devenisem cercetător. Astfel, într-o bună zi, a apărut în secția din care făceam parte, Aurel Decei, incontestabil cel mai reputat orientalist din acea vreme, nu doar cunoscător al vechii limbi osmane, dar şi a celei persane, toate lucrările sale bazându-se pe documente medievale descifrate şi cercetate în arhivele străine. In timpul războiului cred că fusese ceva ataşat cultural în Turcia. Oricum, colaborase şi cu profesorul Constantin C. Giurescu în amintita misiune de la Istanbul, pe care i-o încredințase mareşalul Ion Antonescu, în 1943. Nu a revenit în țară, precum amicul său ci, după 1945, s-a refugiat în Occident, ducând o activitate politică, poate chiar mai mult, împotriva regimului comunist instalat la Bucureşti. Cum îi plăcea să bea, uneori chiar foarte serios, într-o noapte, aflându-se în Berlinul occidental, pe vremea când nu se ridicase încă „zidul", a fost îmbătat de un grec care la finalul chefului, luându-1 cu maşina, sub pretextul de a-1 duce acasă, 1-a trecut în Berlinul răsăritean şi 1-a predat, într-o clădire

A fncf jtn rlact-ivt

onspirativă a STASI, unor securişti români care 1-au arestat şi dus cu avionul la [ucureşti, via Fraga. A urmat ancheta, cu mijloacele specifice Securității şi ondamnarea sa la moarte pentru înaltă trădare. Ce-o fi întreprins Decei încât ecuritatea să ajungă să-1 fure din Berlinul occidental pentru a-1 aduce la •ucureşti, spre a fi condamnat la moarte, nu ştiu. Toată epopeea cu Securitatea i cu condamnarea la moarte ne-a povestit-o chiar el, la institut. Nu ne-a spus, i schimb, adevăratul motiv al raptului de la Berlin, căci cât de lung era pe tunci „brațul Securității" aceasta nu a folosit mijloace de o asemenea

natură ici chiar contra generalului Rădescu sau a altor oameni politici români de nvergură, care desfăşuraseră în Occident o susținută activitate propagandistică ontra regimului comunist din România, fiind condamnați în contumacie la ucureşti, fie la moarte, fie la muncă silnică pe viață.

Până la urmă, Aurel Decei a avut noroc. Pedeapsa capitală i-a fost comutată i muncă silnică pe viață, a supraviețuit regimului penitenciar, iar în 1964 i cadrul grațierilor din epocă, a fost pus în libertate. Culmea este că primul său)c de muncă a fost la Arhivele Statului care, pe atunci ca şi acum, se aflau în ubordinea Ministerului de Interne. Există o explicație. „Tovarăşii" de acolo veau şi vechi documente orientale la care se uitau însă precum „vițeii la poarta ouă". Cum regimul cazon de la Arhive era greu de suportat, Aurel Decei, cu prijinul lui Oțetea, s-a transferat la „institut" şi a ajuns coleg de secție cu mine. '.am în aceeaşi perioadă a venit, prin concurs, şi un fiu de „fost", cred că ceva \ai tânăr decât mine, anume lancu Bidian, despre al cărui tată am scris într-un apitol precedent. Coincidență sau nu, atât Oțetea, cât şi Decei şi Bidian senior râu din aceeaşi generație şi toți trei de obârşie de prin părțile Sibiului.

Deşi la Institutul de Istorie „Nicolae lorga" erau până în 1975 numeroşi foşti", iar cei mai mulți dintre cercetători nu erau membri P.C.R., „Partidul" ra evident prezent, supraveghea totul, dar cu o anumită discreție, fără a se mesteca brutal în viața ştiințifică fiindcă „linia" a fost, până în 1971, de a se da rioritate profesionalismului şi nu dosarelor. O declarație în acest sens făcuse lițial şi Ceauşescu, pozând într-un lider aşa-zis „democrat", păcălind pe mulți, ană când treptat a ajuns să dețină puterea absolută şi să-şi arate adevărata iță de stalinist, ceea ce a fost de fapt tot timpul.

Controlul Partidului, în perioada la care mă refer, se efectua în institut pe lai multe căi. Una era prin organizația de bază P.C.R., puțin numeroasă şi Icătuită, cu unele excepții, din cercetători ce nu reprezentau din punct de vedere lințific aproape nimic, dar nici nu aveau vreo influență, până în 1971. Singurul jre avea un rol important, de control şi supraveghere, şi care nu se număra rintre nulitățile ce dominau în B.O.B. era Ştefan Ştefănescu, pe care 1-am lenționat fără să-i dezvălui numele când m-am referit la mizeriile făcute de elegii U.T.M.-işti nevestei mele în timpul studenției. Revenit de la Moscova, nde îşi dăduse „aspirantura", a ocupat la institut tot funcții de răspundere, îcretar ştiințific, apoi director adjunct, ipostază în care 1-am găsit pe Ştefan tefănescu când am fost angajat cercetător. Mieros, politicos cu toată lumea, ici aceasta era „linia Partidului", în primii ani cât am fost angajat la institut,

în calitatea sa de director adjunct era de fapt politrucul instituției. Un politruc însă bine pregătit profesional şi cu ceva lucrări ştiințifice publicate. Când „vremurile" s-au schimbat, a întors şi el „foaia", în sfârşit, controlul Partidului asupra Institutului de Istorie „Nicolae lorga", dar şi asupra celorlalte din rețeaua Academiei se făcea tot printr-un „adjunct", Ion Goliat, permanent adjunct al secretarului general al Academiei. Acesta era cel care punea „în operă" hotărârile superiorilor săi de la C.C. al P.C.R. Spre deosebire de „adjunctul" Ştefan Ştefănescu de la Institutul de Istorie, Ion Goliat era doar politruc. Cum „linia" era de „destindere" au fost câțiva ani buni în care persecuția politică dispăruse, iar în institut a domnit o atmosferă cu adevărat colegială, de lucru, de competiție profesională şi nu de ură de clasă. Nu-i mai puțin adevărat că datorită acestei atmosfere nici critici la adresa regimului nu se auzeau. Marii „foşti" erau mulțumiți că primiseră o slujbă onorabilă, care le dădea satisfacții profesionale, şi nu mai visau, ca în puşcării, că „vin americanii", în general, standardul de viață al populației crescuse, iar cu lefurile primite la institut se putea duce o viață decentă. Politica externă a guvernanților, aşa-zisă „independentă" față de U.R.S.S., pe care aproape toți românii o apreciau, fără să bănuie că în spatele acesteia stăteau interese meschine de grup, în lupta pentru putere de la vârful P.C.R., strângerea relațiilor în plan economic şi cultural cu Occidentul, toate acestea au contribuit, mai ales în mediile intelectuale, la o speranță colectivă în mai bine, inclusiv a unei „destinderi" în continuare a sistemului. Era perioada în care populația Bucureştiului primise în triumf pe generalul de Gaulle şi pe Richard Nixon, ca invitați ai lui Ceauşescu.

Printre personalitățile ştiințifice de la Institutul de Istorie „Nicolae lorga", la care se adăugau cercetătorii de elită mai tineri decât mine sau în jurul vârstei mele, dar cu o experiență deja dobândită, pe care eu nu o aveam, mi-am făcut „ucenicia", m-am format la rândul meu. Dar a mai contat ceva. în aceeaşi conjunctură politică, la care m-am referit, am avut ocazia să ascult o seamă de prelegeri ale unor reputați istorici occidentali, mai ales francezi, precum Alphons Dupront, Georges Duby, Jacques Bertin, Pierre Chaunu, Frangois Furet, Emanuel Leroy Ladurie ş.a. care, indiferent de orientările lor politice, mai spre dreapta sau, mai ales, încă la stânga, ne-au demonstrat că istoria se poate concepe sau scrie şi într-un alt mod decât cel încetățenit la noi.

într-un asemenea context complex m-am format ca cercetător ştiințific, într-un timp scurt, în primul an, aşa-zis de documentare, am scris în revistele institutului, „Studii" şi „Revue roumaine d'histoire", recenzii ale unor cărți de istorie, franțuzeşti sau germane, recent sosite din străinătate. Când am ajuns, la rândul meu, să primesc o temă de cercetare, am început să public articole în

reviste de specialitate. N-am făcut parte dintre favoriții directorului Andrei Oțetea, doar dintre cei a căror activitate el o aprecia. Cea mai bună dovadă a fost că, în 1970, a acceptat să mă înscriu pentru doctorat la el. Nu primea pe oricine, ci doar pe cei pe care îi considera că merită să le fie conducător ştiințific. încă de când devenisem cercetător, începuse să curgă ca pe o bandă rulantă susținerea, în cadrul Institutului de Istorie „Nicolae lorga", a tezelor de doctorat.

A fnKt un destin

425

nii doctoranzi îşi aveau lucrările gata, dar nu avuseseră ocazia să şi le susțină erban Papacostea, Dan Berindei, Florin Constantiniu), alții erau în curs de a încheia (Paul Cernovodeanu, Georgeta Penelea, Adolf Armbruster). Alți țiva colegi şi-au susținut tezele la Facultatea de Istorie (A. Stan, A. lordache, . losa). Era „moda doctoratelor". Se revenise, între timp, la modelul occidental, re funcționase în România şi în trecut, până la acapararea puterii de comuniști, re introduseseră imediat sistemul sovietic şi în obținerea titlurilor ştiințifice, mme aspirantura, la loc de cinste în cadrul examenelor ce trebuiau date figurând arxism-leninismul. în fine, celor vârstnici, cu doctorate luate prin străinătate, s-au recunoscut titlurile obținute în trecut.

Până în perioada admiterii mele în institut erau doar câțiva cu titluri ştiințifice ; tip sovietic, adică „aspirant" sau „candidat în ştiințe", pe care le obținuseră Moscova sau Leningrad. Pe când foarte mulți dintre colegii mei ajunseseră, \ rând, doctori, eu începând din 1970 devenisem de-abia doctorand. Am lucrat ai mult decât ceilalți, timpul liber mi-1 petreceam citind prin biblioteci sau :asă, în sfârşit am învățat pe rupte pentru examenul de admitere, apoi pentru le din perioada doctoratului, ambele date în cursul aceluiaşi an în fața unei imisii prezidate de academicianul Andrei Oțetea, conducătorul meu ştiințific, r în cursul următorilor ani am redactat cele două referate obligatorii care •mau să constituie capitole din teza de doctorat, în urma efortului din perioada •egătirii pentru examene făcusem o astenie gravă. Ajunsesem la un moment it să am ameţeli pe stradă, când mă suiam în vreun mijloc de transport în imun aveam senzații de plutire în spațiu, iar de citit nu mai eram în stare. Nici acar jurnalul. La recomandarea medicilor am întrerupt timp de o lună orice tivitate intelectuală, am plecat la Predeal, la o cură de aer curat şi de efort de, fără a citi absolut nimic. Spre norocul meu, am prins o iarnă târzie, încât n avut, până la urmă, o perioadă de refacere plăcută, căci schiam mai tot Tipul. Tratamentul prescris nu a dat însă rezultatul scontat şi până la urmă am jelat la un medic homeopat. Era ultima mea şansă şi, de această dată, am nat succes. Mi-am revenit, am reluat pregătirea pentru examene şi le-am trecut L succes.

Dar, după ce am depus eforturile amintite, cu afectarea temporară a na ta ții mele, după redactarea tezei mele de doctorat având ca temă „România Tripla Alianță", bazată în mare măsură pe documentele inedite româneşti şi răine, mai ales germane, am avut alte greutăți, de natură politică, între timp irtidul întorsese foaia. Pusese şeaua, la „indicațiile prețioase" ale lui Ceauşescu, î întreaga activitate ştiințifică şi culturală. Printre măsurile luate a fost şi aceea ., pentru admiterea la doctorat şi pentru susținerea tezei, fiecare candidat să bă aprobarea prealabilă a Comitetului județean P.C.R., iar în cazul icureştiului, a celui municipal, care se dădea pe baza dosarului de cadre, momentul examenului meu de admitere, această „piedică" nu exista, în schimb •oducea efecte când eu urma să-mi susțin teza. Nu mi s-a dat aprobarea, u mai trecut aproape patru ani până când, într-un anumit context, am reuşit -mi susțin teza şi să obțin, la vârsta de 48 de ani, titlul de doctor în istorie, .tre timp publicasem mai multe cărți, inclusiv viitoarea mea teză de doctorat ire s-a bucurat de numeroase recenzii elogioase în țară şi străinătate. Dar

RSrlii1ocni-7nnpr

despre greutățile prin care am trecut pentru a-mi vedea visul cu ochii voi relata la momentul potrivit.

N-arn scris toate acestea ca să mă laud, ci ca să-mi justific revolta față de tineretul nostru de azi care n-a trăit timpurile grele prin care a trecut generația din care fac parte sau chiar cea intermediară, dar în schimb, în prezent, orice absolvent de facultate, cum are diploma de licență în buzunar, se consideră buricul pământului, nu se pune pe muncă pentru ca treptat să fie remarcat şi apreciat, să avanseze, uneori cu eforturi, în profesia pe care şi-a ales-o, şi vrea cu orice preț să fie imediat băgat în seamă. Cum nu prea se întâmplă aşa ceva, tineretul în loc să lupte pentru a se afirma şi a sparge barierele care îi stau în față, datorate ce-i drept atât situației economice din România, cât mai ales inconştienței noii clase politice, egoistă şi coruptă, alege calea laşă a emigrării, crezând ca străinătatea nu are altceva mai bun de făcut decât să primească cu brațele deschise „geniile" sosite din România şi să le îndeplinească pe loc „visurile", în anii 1992-2000, câtă vreme am fost deputat, am avut ocazia să vizitez diverse țări străine şi m-am întâlnit, mai ales în Franța, Germania şi Canada cu diverşi tineri „plecați" după 1990, unii fiind copiii sau nepoții unor prieteni din țară. Cei care, într-adevâr, au „reuşit", cred că-i pot număra pe degetele unei singure mâini. Ceilalți au slujbe minore, cel mai des fără nici o legătură cu pregătirea lor universitară, lucrează intens pentru a nu-şi pierde slujba şi sunt obsedați de anunțurile de prin ziare pentru a găsi poate una ceva mai bună. în rest, week-end-uri, dacă-şi pot permite, cu câte o prietenă sau un

prieten, într-adevăr, în oraşe mai curate, la propriu şi la figurat, decât ale noastre. Atât. Oare nu este datoria tinerilor din România să lupte individual pentru a se „realiza" în țară şi uniți pentru a mişca lucrurile din loc, pentru ca societatea românească sa iasă din mocirla în care se află şi la care contribuie şi ei prin indiferența pe care o manifestă, având în cap doar gândul plecării?

încă înainte de a mă fi înscris la doctorat mi s-a schimbat şeful de secție. Datorită unei hotărâri guvernamentale prin care se interzisese cumulul de funcții, ne-a părăsit profesorul Alexandru Elian. A preferat să predea în continuare istoria Bizanțului, la Institutul Teologic, decât să rămână şef de secție la noi. Locul i 1-a luat tot un erudit, Şerban Papacostea, dar fără experiență didactică, căci drumul spre învățământul superior i-a fost blocat din cauza „dosarului". Şedințele lunare ale secției din care eu am învățat, inițial, multe, s-au menținut, dar nu mai aveau atracția din trecut. Papacostea nu avea farmecul lui Elian şi nici experiența didactică a unor prelegeri spumoase. Era mult mai sec în expuneri, în schimb mai exigent, nu numai în aprecierea lucrărilor, ca fostul său şef, ci şi în privința termenelor predării acestora, ceea ce unora nu prea le convenea. In sfârşit, în urma admiterii mele la doctorat, viitoarea mea teză fiind în acelaşi timp şi lucrare înscrisă în planul de cercetare a institutului, ieşisem din subordinea doamnei Eliza Campus, scăpasem de obligația de a studia istoria universală contemporană şi m-am calificat ca specialist în cea modernă, ajungând să depind direct de Oțetea. El mi-a fost, folosind o expresie prețioasă, magistru. Am mai avut unul la distanță, folosind multe cărți scrise de el, o seamă dintre acestea

A fn^ un destin

427

imindu-le ulterior cu o dedicație din partea autorului: Jean Baptiste Duroselle, ofesor la Sorbona, considerat în epocă, dar chiar şi acum, „patriarhul" istoriei [ațiilor internaționale. Pe el 1-am avut ca model în scrierile mele din acelaşi imeniu.

Pe profesorul Duroselle 1-am cunoscut la Bucureşti, cred că în 1968 sau 69. A ținut cu acel prilej două prelegeri, una la Institutul de Istorie, cealaltă Asociația de drept internațional şi istorie a relațiilor internaționale (A.D.I.R.I.), re îl şi invitase în România. Atunci am avut ocazia să stau în repetate rânduri rigă el, i-am vorbit despre cărțile lui citite de mine, despre preocupările mele, i făcut schimb de cărți de vizită. Ulterior, am ajuns în corespondență cu el, :rimiteam la Paris recenziile scrise de mine pe marginea cărților publicate de

cât şi propriile mele studii. El îmi răspundea, îmi dădea sfaturi, îmi făcea gestii. După ce împlinisem 50 de ani şi am reuşit să mai „scap", cu opinteli şi se

refuzuri, în Occident, 1-am vizitat la Paris. Prima oară la Sorbona, când a întrerupt audiențele pe care le acorda doctoranzilor săi ca să mă primească, doua oară, după ce i-am dat un telefon în prealabil, mi-a dat întâlnire în -oul său de la Academia Franceză, căci între timp devenise „membre de nstitut". De fiecare dată am plecat de la el cu câte o nouă carte a sa pe care scrisese o frumoasă dedicație, între timp, ajunsesem să ne scriem tot mai des. tima oară când ne-am întâlnit, cred că în 1993, m-a invitat la dejun, la el asă, în prezența întregii sale familii. Locuia într-o frumoasă vilă, ce se afla în

Chesnay, o zonă rezidențială amplasată între Paris şi Versaille. A venit chiar mă ia cu maşina de la bunul meu prieten Vlad Lahovary, unde locuiam.

Acest comportament s-a datorat, probabil şi faptului că în primăvara lui 91 mi-a scris că nepoțica lui, studentă în anul I, va veni cu alți colegi să se upe timp de două luni de copiii unui orfelinat sau cămin din Botoşani, gându-mă să am un.ochi protector asupra ei, căci venea pentru prima oară în imânia, fără să cunoască limba, şi s-o ajut, în caz de nevoie. Evident că am dat rs cererii sale. Am vorbit la telefon cu ea, pe când era la Botoşani, ca să mă reresez cum îi merge şi dacă are nevoie de ceva. Ultima oară m-a sunat ea

mine, anunțându-mă că va veni în Bucureşti, dorind să cunoască oraşul şi

mine, înainte de a pleca din România. Cum a sosit, m-a sunat din nou, exact după-amiaza când minerii lui Miron Cosma luau cu asalt sediul Guvernului, -am dus la locul de întâlnire, în fața Palatului Telefoanelor. Era cu un coleg, nândoi erau dezorientați de agitația din oraş şi m-au rugat să le fac rost de o meră la un hotel cu prețuri accesibile, căci cel de peste drum nu era pentru zunarul lor. Nimeriseră la „Continental". Taximetristul pe care 1-am oprit re a căuta prin zonă un hotel (mă gândisem la „Opera", în apropierea şmigiului), om cumsecade, ne-a spus că este periculos, căci prin hotelurile de îna a doua mişună minerii, în această situație, ca să apăr fata şi pe prietenul

i-am luat la mine acasă. Am încercat să telefonăm la Paris, să-1 liniştim pe nicul. Imposibil. Pe când stăteam la masă cu ei şi cu nevasta mea, de afară se zeau zgomotele grenadelor cu gaze lacrimogene. Fata, care urmărise la televi-r, în Franța, secvențe din timpul mineriadei din 1990, a ținut morțiş să ieşim

i _ „l____T~> a

noaptea în oraş să vadă minerii. La rugămințile ei, am cedat şi am ajuns, în miez de noapte, să cutreierăm centrul oraşului, apropiindu-ne cu prudență chiar şi de zonele în care confruntările nu se încheiaseră. Am bătut străzile câteva ore, toți trei lăcrimând continuu din cauza gazelor. A doua zi am luat-o de la început, de astă dată pentru a obține bilete la un tren către Constantinopol, căci cei doi plănuiseră ca la întoarcere să facă o mică excursie la Istanbul şi de acolo să plece

cu vaporul pe Mediterana, în Franța. Bilete au reuşit să cumpere, dar trenul era anunțat că pleacă cu o întârziere de 8 ore. în oraş era un haos general. Ca atare, iar pe stradă, iar cu batistele la ochi din cauza gazelor lacrimogene, iar mineri cu bâte, iar acasă la dejun, în fine când, după-amiază târziu, i-am văzut pe amândoi îmbarcați în tren, am răsuflat uşurat. Nepoțica marelui istoric Jean Baptiste Duroselle a avut ce povesti bunicului. Fusese martor ocular al mineriadei din 1991. Gestul meu de a fi avut grijă de nepoata lui, de a o fi adăpostit la noi acasă, pe când în Bucureşti domnea haosul şi teroarea minerilor, 1-a impresionat pe bătrânul profesor. Astfel se explică dejunul la care m-a invitat. La plecare mi-a dat un vraf de cărți. A fost ultima oară când 1-am întâlnit pe Jean Baptiste Duroselle. Mi-a mai scris de atunci, comunicându-mi că a fost grav bolnav, dar că şi-a revenit. Am mai primit ulterior o scrisoare, dar nu mai era de la Duroselle, ci de la nepoțica lui, anunțându-mă că bunicul ei a murit.

Astfel au evoluat relațiile mele cu profesorul Duroselle, ajungând, de-a lungul a aproape trei decenii, cel mai apropiat lui dintre istoricii români. Cărțile sale au reprezentat un fel de Biblie pentru mine, iar el un model. De aceea, am menționat mai sus că a fost un fe! de îndrumător de la distanță în formarea mea ca istoric al relațiilor internaționale din perioada modernă, care conform • periodizării din epocă, dar şi din prezent, se întinde până la sfârşitul primului război mondial.

Ce 1-a determinat, de la bun început, să mă agreeze, pe când el era un consacrat profesor la Sorbona, iar eu un începător? Nu ştiu. Faptul de a vorbi cursiv franțuzeşte? Mai erau şi alții. Cel de a fi prezentabil, bine îmbrăcat? Nu, căci el nu era câtuşi de puțin elegant şi, oricum, nu aprecia oamenii după cum se îmbracă, ci după cu totul alte criterii. Cred că a intuit, el fiind un om de dreapta, un gaullist, că sunt altfel decât cei care îl înconjuraseră în timpul vizitei sale în România, în calitate de invitat al A.D.I.R.I., că sunt un om sincer şi nu afişez o amabilitate protocolară sau chiar falsă, precum ceilalți cu care venise în contact. Cred că şi-a dat seama ce gândesc aceştia din urmă, o dată ce el se afla într-o țară comunistă.

Asociația de drept internațional şi relații internaționale (A.D.I.R.I.), aşa-zisul amfitrion al lui Duroselle, fusese înființată cu un an înainte ca eu să fi devenit cercetător la Institutul de Istorie „Nicolae lorga". Fusese creată în contextul „încălzirii" relațiilor dintre România şi Occident, în fruntea asociației se aflau, mai mult cu numele, câteva personalități politice şi ştiințifice din epocă, chiar şi acestea din urmă fiind în grațiile regimului. Preşedinte era Traian lonaşcu, profesor universitar şi, în acelaşi timp, director al Institutului de Ştiințe Juridice al Academiei. Vicepreşedinți, pe care eu, cel puțin, nu i-am văzut călcând pragul

A (net ,

429

,casei Titulescu", erau Corneliu Mănescu, ministrul Afacerilor Externe în acea n-eme, academicianul profesor Constantin Daicoviciu, până nu demult preşedintele .ecției de istorie a Academiei, şi Grigore Geamănu, despre care am scris într-un ilt context. Secretar general a fost un timp Mircea Malița, în acea vreme ministru tdjunct al M.A.E., singurul care venea des şi care a condus chiar şi un seminar, lestul de neconformist, privind diversele curente în domeniul cercetării relațiilor nternaționale. Malița era matematician de formație, iar pasiunea sa, fiind a Externe, devenise aplicarea metodelor matematice în cercetarea istoriei şi

relațiilor internaționale. Nu am uitat nici până acum demonstrația pe care le-a făcut-o, cum israelienii au aplicat „teoria jocurilor" în „războiul de 7 zile" [in 1967, în sensul că la Tel Aviv, prin metode matematice, se ajunsese la concluzia ă ofensiva contra statelor arabe trebuie astfel dusă încât „teritoriile" să fie ucerite în maximum o săptămână, ce reprezenta o garanție limitată în timp ientru a pune marile puteri în fața faptului împlinit, neavând timp până atunci ă reacționeze. Malița, fiind „la putere", căci era doar ministru, îşi formase şi o atedră la Universitate, de „futurologie", o nouă disciplină „en vogue" în Occident, are, deoarece pe româneşte suna urât, s-a numit la Bucureşti „viitorologie". Lsistentul său devenise un „fost", Paul Dimitriu, care stătuse de mai multe ori i puşcărie în calitate de liberal, în timpul tinereții. Bun jurist, de şcoală veche, jarte cult, Paul Dimitriu remarcându-se la seminarul de la A.D.I.R.I. al lui lalița a ajuns, prin dibăcie, un apropiat al acestuia. Cine pleca foarte des în delegație" în Occident, la colocvii de futurologie, intrând în contact nu oar cu specialişti în domeniu, dar şi cu oameni politici? Paul Dimitriu. în acea reme nu bănuiam că avea şi alte misiuni. M-am convins ulterior. Când şurubul leologic s-a strâns din nou, s-a terminat cu „viitorologia" în România, iar Paul •imitriu a căzut în dizgrație, dar nu şi Mircea Malița, care pentru scurtă vreme

fost „rotit în sus" de Ceauşescu, fiind făcut ministru al învățământului. Şi în ceasta postură a avut, pentru acele vremuri, un rol pozitiv, în sensul că a esființat organizarea învățământului liceal de tip sovietic, înlocuindu-1 parțial

1 cel românesc antebelic. Această nouă reformă a învățământului a fost aplicată :urtă vreme deoarece Lenuța Ceauşescu, după cum o numeşte Alexandru ârlădeanu în cartea sa cu caracter memorialistic, după ce a ajuns „savantă"

distrus, printre altele, şi învățământul românesc. Malița, până la urmă, targinalizat, dar având totuşi „merite" deosebite din timpul tinereții, pe vremea

uptei" pentru „cucerirea puterii", a avut totuşi şi în continuare funcţii, dar de lică importanţă, iar pe la A.D.I.R.I. dădea foarte rar. în schimb, „futurologul" aul Dimitriu, fostul său asistent la catedră, devenise un outsider. Din mare Lstangiu, schimbând mai multe femei, cu sau fără cununie, după cum se nimerea,

ajuns brusc un soţ iubitor, căci ultima sa nevastă din ţară, Mafi (născută limonti), o italiancă de origine, pe timpuri o aventurieră foarte frumoasă şi ire se mai ţinea încă foarte bine, emigrase. Nu în „patria mumă", ci la Paris, a atare, invocând „reunificarea familiei", a ajuns şi el în Franţa. Proasta reputaţie

2 care a ajuns rapid să se bucure în exilul românesc, dar şi vizitele sale la icureşti după 1989, când încerca să manipuleze populaţia prin televiziune, ; timpul „domniei" la T.V.R. a lui Răzvan Theodorescu, m-au convins că atât

'O Şerban Rădulescu-Zoner

pe vremea cât fusese „futurolog" la A.D.I.R.L, cu desele sale plecări „afara", cât şi la Paris, în calitate de aşa-zis refugiat politic, a fost tot timpul „în misiune". Evident, nu ştiinţifică.

A.D.I.R.L a avut trei secţii, cea de istorie a relaţiilor internaţionale (preşedinte - academicianul Andrei Oţetea), cea de drept internaţional (preşedinte -profesorul Minai Ghelmegeanu) şi una de relaţii internaţionale, coordonată iniţial chiar de Mircea Malița şi ulterior, dacă nu mă înşel, de Grigore Geamănu. Am dat aceste câteva detalii privind aşa-zisa conducere pentru a ajunge la secretarii celor trei secţii care, ca şi preşedinţii, nu aveau nici o răspundere, decât o firmă şi obligaţia de a participa la şedinţe în care profesori şi cercetători străini sau români ţineau câte o comunicare, pe teme de profil, urmate de discuţii. Uneori, când conferenţia câte un străin mai de vază sau când era o dezbatere de interes mai larg, participau membrii din toate cele trei secţii şi, evident, secretarii. La istorie Andrei Oţetea, preşedintele, mă alesese pe mine drept secretar, la recomandarea lui Florin Constantiniu, cred însă că şi în urma unei vorbe bune pusă de o colegă, tot de la institut, Coralia Fotino, pe lângă soţul ei, care era director ştiinţific la A.D.I.R.L, conducătorul de facto al asociaţiei şi singurul salariat din conducere. Eu nu mişcasem un deget, căci până atunci nici nu auzisem prea multe despre A.D.I.R.I., nu călcasem pragul „casei Titulescu" de pe Şoseaua Kiseleff. Ajungând secretarul secţiei de istorie, în curând, la reuniunile de acolo, când conferenţia câte un oaspete mai important sau întâmplător în biroul lui Nicolae Fotino, i-am cunoscut pe omologii mei, ambii mai tineri decât mine. Cel de la „drept internaţional" era cercetător ştiinţific la Institutul de Ştiinţe Juridice. Brunet, înalt, îmbrăcat tot timpul în haine bleumarin, inteligent, cultivat, cunoscător al limbilor engleză şi franceză, lua tot

timpul cuvântul la discuțiile pe marginea comunicărilor oaspeților străini, jurişti sau politologi. Era Adrian Năstase. îmi dădeam seama că ținea morțiş să se afirme, încercase inițial şi pe alte căi, căci fusese însurat cu fiica lui Grigore Preoteasa, ministru de Externe (1955-1957). în timpul tinereții Preoteasa fusese printre puținii comunişti ilegalişti români cu studii superioare, iar după 23 august 1944 se remarcase prin demascările dezgustătoare de tip stalinist, din coloanele ziarului „România liberă", ale adversarilor bolşevizării României. Pe vremea când îl cunoscusem la A.D.I.R.L pe Adrian Năstase, pe atunci neînsurat, nu cunoşteam amintitul episod din viața sa. Doar după căderea comunismului am aflat că în 1985 reuşise să dea marea sa „lovitură matrimonială", însurându-se cu fiica lui Angelo Miculescu, nomenclaturist de rang înalt, cel mai longeviv ministru al Agriculturii în timpul lui Ceauşescu şi apoi ambasadorul acestuia în China, pe când tancurile striveau pe studenți în piața Tien An Men. De aceea, rămăsesem inițial stupefiat când, curând după crearea F.S.N., 1-am văzut la televizor în calitate de purtător de cuvânt al acestuia, stând lângă Ion Iliescu, dar după aceea nu mai m-a mirat rapida sa ascensiune politică.

Cel de-al treilea secretar de secție de la A.D.I.R.L de pe timpuri este, de asemenea, în prezent o persoană cunoscută. Mă refer la Daniel Dăianu. Eu ştiam atunci că era cercetător ştiințific la Institutul de Studii Economice. Poate mă înşelam. Nu ştiu. Oricum, când a ajuns ministru al Finanțelor în guvernul Ciorbea,

A fost un destin

431

în ultimele luni de supraviețuire ale acestuia, asumându-şi-1 liberalii, am rămas trăsnit când Dăianu a declarat, nesilit de nimeni, că o vreme lucrase ca cercetător economist în cadrul Securității, probabil la D.I.E.

La A.D.I.R.I., în cadrul comunicărilor ştiințifice ale fiecărei secții sau ale

relor mai deosebite, la care participau şi membrii celorlalte, venea lume multă

ji diversă, căci se dusese vestea că adesea se discutau fapte, evenimente şi se

:ăceau analize ce nu puteau, în schimb, fi scrise din cauza cenzurii, care exista,

ieşi oficial fusese desființată. Se spuneau lucrurile pe şleau, cel puțin la secția

ie istorie la care participam eu. Am ținut, şi eu, câteva comunicări din domeniul

n care mă specializasem: politica externă a României din perioada cuprinsă

ntre războiul de independență şi primul război mondial. La A.D.I.R.I. 1-am
ntâlnit pentru prima oară pe Corneliu Coposu, cu prilejul unei comunicări al lui
/asile Netea despre mişcarea memorandistă din 1892-1894. Netea, mult mai în
râstâ decât mine, mi-era coleg la institut, fiind în acelaşi timp cel care ducea în
pate publicația „Revue roumaine d'histoire", cu care ocazie îşi făcuse multe
elații. Era un „fost" liberal, cu publicații multe încă din timpul războiului, legate
oate de istoria românilor din Transilvania. Cu o mare tendință de parvenire,
/"asile Netea, după ce în prealabil trecuse puțin şi prin Frontul Renaşterii
Naționale al lui Carol II, a ținut morțiş să facă o rapidă carieră politică după
3 august 1944, dar nu comunistă. Ca atare, deşi ardelean, nu s-a înscris în
'.N.Ț., căci ca să „apuci" o funcție mai mare trebuia să aştepți pentru că erau
Iții înainte cu vechi state de serviciu, ci a trecut la liberali, care nu stăteau prea
ine în Transilvania, şi a reuşit. A devenit repede şeful tineretului liberal din
Ardeal şi începând din 1952 a ajuns deținut politic. Nu ştiu cât a stat închis, nici
and a ajuns la Institutul de Istorie „Nicolae lorga". Când am devenit cercetător
i aceeaşi instituție, Netea era mai de mult acolo. Dădea din coate să devină cât
lai agreat, a continuat să scrie mult despre orice şi pe placul tuturor. Când
nea comunicări la A.D.I.R.I. ținea morțiş să vorbească în fața unui auditoriu
ît mai numeros şi avea o seamă de invitați proprii, toți ardeleni, într-un
semenea context 1-am cunoscut pe Corneliu Coposu. La discuții, pe marginea
Dmunicării lui Netea despre Memorandum, am luat şi eu cuvântul, căci lupta
e emancipare a românilor în timpul dominației austro-ungare intra în
reocupările mele. Corneliu Coposu n-a fost de acord cu una dintre afirmațiile
iele, susținând că este în posesia unui document din epocă a cărui fotocopie
d-o poate pune la dispoziție. Eu i-am mulțumit şi i-am dat cartea mea de
izită. S-a ținut de cuvânt şi într-o bună zi m-am trezit cu un plic în care se afla

itocopia promisă şi o scurtă, dar frumoasă scrisoare semnată Corneliu Coposu.

m păstrat-o, mai întâi pentru document, ulterior pentru textul şi semnătură .i Corneliu Coposu. Când primisem scrisoarea nu ştiam cine este Corneliu oposu. Am aflat peste câțiva ani, tot la A.D.I.R.I., dar despre acest episod, momentul potrivit.

După cum am menționat, cel care conducea efectiv A.D.I.R.I. era Nicolae >tino. Era un „domn", atât ca origine socială, cât şi ca ținută şi comportament îşi, cel puțin în prima parte a vieții sale, a fost un înfocat comunist, nu numai

în idei, dar şi prin funcțiile avute. Venise comunist nu din U.R.S.S., ci din Franța unde se născuse, mama lui fiind franțuzoaică. Ajunsese în România, cred, în timpul războiului, căci pe vremea legionarilor, pe când eu eram elev în clasa I de liceu, el era în a VH-a sau a VUI-a, tot la „Cantemir Vodă" din Bucureşti. Fusese, pe vremea când mai era student, şef de cabinet al lui Lucrețiu Pătrăşcanu, apoi, scurtă vreme, a lui Teohari Georgescu, ulterior a trecut la Ministerul de Externe, călătorind mult în calitate de curier diplomatic. De la el am aflat prima oară un fapt despre care atunci nu se vorbea şi care a devenit de notorietate publică de-abia după 1989: înțelegerea intervenită între fracțiunea legionarilor duri, ca să nu spun a legionarilor derbedei, condusă de Nicolae Pătraşcu, şi Teohari Georgescu, în perioada asaltului comuniştilor pentru acapararea puterii în România. Nicolae Pătraşcu fusese unul dintre apropiații lui Horia Sima, participant activ la rebeliunea legionară din ianuarie 1941 pe care, după înăbuşirea acesteia, îl făcuseră nemții „scăpat", ca şi pe „şeful cel mare". După 23 august 1944, Sima, devenit prim-ministru al guvernului fantomă de la Viena, la ordinul lui Hitler, îl trimisese clandestin în România ca să organizeze nuclee de rezistență. Descoperit de Siguranță şi arestat, Pătraşcu a pactizat cu Teohari Georgescu, la inițiativa acestuia din urmă, căci derbedeii legionari, experți în mânuirea pistolului, îi erau foarte utili, pe moment, fruntaşului comunist, pentru ca împreună cu propriii săi derbedei să alcătuiască detaşamentele de şoc pentru „preluarea puterii" în țară, prin terorizarea membrilor partidelor democratice. Ce a discutat Teohari Georgescu cu Nicolae Pătraşcu nu mi-a spus Fotino, căci nu fusese de față, el aflându-se în cabinetul de la uşa ministrului. Mi-a spus doar că rămăsese trăsnit când a văzut fosta căpetenie legionară intrând în biroul ministrului comunist. După ce „maurul" îşi făcuse datoria, acesta a fost din nou arestat şi condamnat pe viață, alături de unii reprezentanți ai marii industrii, într-un proces la care m-am referit într-un

capitol precedent. Tot de la Fotino aflasem, când mai stăteam uneori de vorbă la el în birou, că Miron Constantinescu, trimis la Moscova de Gheorghiu-Dej, a fost cel care pledase în fața lui Malenkov, succesorul vremelnic al lui Stalin, în favoarea uciderii lui Pătrăşcanu. Ştie multe din acea perioadă Nicolae Fotino. Păcat că nu-şi scrie memoriile.

Gura lumii spune că fulgerătoarea carieră politică, dar scurtă, s-ar fi datorat în bună măsură primei sale soții, în grațiile Anei Pauker. După o vreme â divorțat de Fotino, căsătorindu-se cu Petru Dumitriu, romancierul „en vogue" din epocă, autorul dezgustătoarei Cronici de familie sau al cărții Drum fără pulbere, în care a preamărit „mărețele" lucrări de construire a Canalului Dunăre-Marea Neagră, o victorie în perspectivă a construirii socialismului, pe când mâna de lucru era alcătuită din deținuți politici, supuşi unui regim de exterminare.

în 1952, Nicolae Fotino a fost „rotit în jos" şi a ajuns cercetător ştiințific la Institutul de Istorie „Nicolae lorga" şi redactor-şef adjunct la „Revue roumaine d'histoire", dar şi cu o funcție politică de răspundere, căci era cel care superviza Tratatul de istorie a României, publicat de Academia R.S.R. şi scris în mare măsură de cercetătorii institutelor de istorie şi arheologie din Bucureşti. Având la bază tot ideologia marxist-leninistă, cele patru volume apărute au constituit totuşi

A fost un destin

n mare pas înainte față de porcăria lui Mihai Roller, intitulată Istoria '..P.R., şi care otrăvise aproape o întreagă generație de elevi şi studenți. Volumul ' al Tratatului, care se referea la istoria României după războiul de independență, -a mai apărut, căci au intervenit neînțelegeri majore între dogmatici şi cei care oreau restabilirea adevărului istoric privind, printre altele, caracterul articipării României la primul război mondial. Fotino era de partea acestora in urmă. în fine, acelaşi volum trebuia să aibă capitole cuprinzătoare privind toria mişcării muncitoreşti, caracterizări ale socialiştilor din trecut, ale sciziunii :estora în 1921 etc., deci „istoria Partidului". Cum aceasta din urmă era într-o jntinuă „prefacere ştiințifică", după cum bătea vântul de la C.C., volumul V al Datatului a rămas doar în formă de machetă. Reuşisem pe atunci să-mi procur n exemplar şi-1 păstrez şi acum în bibliotecă, folosindu-1 ca o dovadă a nerațiilor pe care unii istorici le-au scris în epoca respectivă.

Când 1-am cunoscut pe Nicolae Fotino, el era deja director ştiințific la .D.I.R.I., însurat cu Coralia, colega mea de institut, şi devenise mai mult decât n moderat, chiar un aşa-zis „comunist liberal" şi salonard, invitând în România iverşi istorici reputați din străinătate şi pe care, prin intermediul său, i-am

inoscut şi eu, precum Duroselle, despre care am scris, Fernand L'Hullier, .temeietorul şi primul preşedinte al „Asociației internaționale de istorie mtemporană a Europei", al cărei membru sunt şi în prezent, americanul ierman David Spector, autor al unei excelente monografii privind diplomația >mânească şi, mai ales, atitudinea lui Ionel Brătianu în timpul conferinței de ice de la Paris, în urma încheierii primului război mondial, Peter Sugar, alt •ofesor american la Universitatea din Seatle, Jean Paul Bled, pe atunci tânăr •ofesor la Strasbourg şi mare specialist în istoria Habsburgilor, acum la Sorbona, imitrije Djordjevic, istoric iugoslav, dar profesor la o universitate americană anta Barbara), Nikola Petrovic, istoric sârb şi cu o funcție înaltă în cadrul :ademiei din Belgrad, şi alții, de care nu-mi mai amintesc. La A.D.I.R.I. erau vitați, evident, şi istorici sovietici, mai des Ala laskova care, din ce am citit, rămas şi acum o nostalgică a vechiului regim, spre deosebire de colega ei tiana Pukivailova, prezentă în ultimii ani la mai toate colocviile internaționale • la Sighet cu comunicări dintre cele mai interesante despre rolul sovieticilor instaurarea comunismului în România, căci are sau a avut acces în arhivele 'emlinului, nu ca noi românii, cărora nu ni se dă aproape nimic, la Arhivele jționale din fondul de documente ale C.C. al P.C.R., sub diverse motive.

Când țineau prelegeri la A.D.I.R.I. politologi sau chiar demnitari occidentali, care uneori, la insistențele lui Fotino, mergeam să asist, nelipsit era Silviu ucan care le demonstra cât de inteligentă şi benefică era politica lui Nicolae •auşescu, ceea ce mai făcea şi tânărul Adrian Năstase, ca să se afirme.

La reuniunile de la A.D.I.R.I., cu sau fără conferențiari străini, era un „tutti iți", cercetători ştiințifici autentici, dar şi unii „făcuți" la Academia „Ştefan leorghiu", foşti oameni politici, deci foşti deținuți politici, dar şi demnitari i epocă de rang inferior, diplomați în funcție dar, mai ales, foşti ambasadori şi pe linie moartă sau pensionați, căci erau compromişi în epoca lui Dej, istorici

militari, în frunte cu colonelul, apoi generalul, Eugen Bantea care, evreu fiind, nu făcuse în trecut şcoala de ofițeri, dar în schimb devenise şeful Institutului de Istorie şi Teorie Militară, cu grad înalt în armată. Ca istoric el era, de fapt, un autodidact, învățase ceva carte, iar la institutul pe care-1 conducea a reuşit să aducă câțiva cercetători de calitate pe care îi vânase încă de pe vremea când erau studenți. Unii au rămas civili, precum Retegan şi Dumitru Preda, în ultimii ani directorul arhivelor din M.A.E. şi în prezent cu o funcție la U.N.E.S.C.O. şi care a scris foarte mult şi foarte bine. Alții au primit grade

militare, devenind direct căpitani. Pe unul dintre aceştia, ajuns general, îl cunoaşte toată lumea din jurnale, mă refer la Ion Talpeş, în timpul guvernării P.D.S.R.-iste din 1992-1996 fiind şeful Serviciului de Informaţii Externe, iar în prezent mare consilier la Cotroceni, în probleme legate de securitatea naţională. Când 1-am cunoscut la A.D.I.R.I. era un tânăr istoric, capabil, simpatic şi cu bun simţ. Ultima oară când am stat de vorbă cu el era şeful redacţiei de istorie la Editura Militară. Cum a devenit deodată mare specialist şi şef al serviciilor secrete? Probabil că sub masca de istoric militar şi om cumsecade avea şi atunci asemenea preocupări, dar în slujba Securităţii comuniste, iar eu nu 1-am mirosit. Despre un alt istoric militar, şi tot căpitan când 1-am cunoscut, mi-am dat seama ce hram poartă, căci nu-şi ascundea oportunismul. Se numeşte Mihai lonescu. Mai întâi, în cadrul amint„itului institut în care lucra, devenise aghiotantul generalului Bantea. Când a simţit că poziţia acestuia se clatină a început să poarte trena colonelului-istoric, „pe puncte" în ambele ipostaze, Ilie Ceauşescu, şi 1-a slujit, cu atât mai abitir când acesta a devenit general şi politrucul numărul unu al armatei. Mihai lonescu, avansat maior, istoric priceput şi bun cunoscător al limbii engleze, şi colegul meu, Florin Constantiniu, au devenit negrii „istoricului" general cu două stele, Ilie Ceauşescu, la fel de incult şi gângăvit ca şi frate-său din capul Statului şi al Partidului. Tot ceea ce a publicat în domeniul istoriei aşa-numitul general era scris de Florin Constantiniu şi Mihai lonescu. Uneori, „generalul" le făcea concesia să-i treacă şi pe ei pe copertă, în calitate de coautori.

în timpul iluziilor deşarte ale multora de la începutul lui 1990, Mihai lonescu ă părăsit Institutul de Istorie şi Teorie Militară, forţat de propriii săi colegi care 1-au considerat drept cel mai impertinent colaborator al dictaturii ceauşiste. Nu ştiu ce a făcut imediat, în schimb, în timpul guvernării C.D.R.-P.S.D.-U.D.M.R. (1996-2000) 1-am revăzut de mai multe ori, cu vipuşcă de general la pantaloni, însoţind pe sălile Camerei Deputaţilor, spre cabinetul preşedintelui, ofiţeri americani şi britanici cu grad înalt.

Cu prilejul unui dejun în străinătate, într-unul din ultimii ani ai perioadei cât am fost deputat, un „personaj" nu de decizie, dar de influenţă, care stătea la masă lângă mine mi-a spus: „Vă urez să intraţi în N.A.T.O., dar eu personal sunt contra". „De ce sunteţi împotriva noastră?", 1-am întrebat eu. „Suntem satui de agenţii secreţi foşti comunişti din Ungaria, Cehia şi Polonia, care au intrat în structurile informative ale Alianţei, nu mai avem nevoie şi de securiştii dumneavoastră, cu atât mai mult cu cât n-aţi făcut nici măcar o mică curăţenie, după cum au procedat ungurii, cehii şi polonezii". Ce puteam să fac decât să-1

A fost un destin
435

mtrazic, pledând în continuare pentru primirea României în N.A.T.O., dar în nea mea îi dădeam dreptate. Acum e şi mai rău. Punerea drept preşedinte comisiei parlamentare de control al S.l.E. a unui securist notoriu, de către - emierul Adrian Năstase, care mai este şi a fost şi în trecut propriul său consilier, produs un scandal de presă. Năstase, un fost student strălucit la Drept în nerețe, deci şi cu notă maximă la marxism-leninism, a aplicat teoria lui Lenin, i paşii înainte şi înapoi. Ristea Priboi a fost înlocuit de la preşedinția comisiei, ir a rămas membru, în acelaşi timp, Radu Timofte şi-1 alege consilier pe fostul :f de cabinet al generalului Iulian Vlad, şeful Securității lui Ceauşescu, şi câte te cazuri n-or mai fi, pe care presa nu le-a dezvăluit, căci nu le cunoaşte, schimb le ştiu serviciile specializate ale N.A.T.O. Degeaba tot călătoresc, irgarisindu-se prin străinătate, Mircea Geoană şi Adrian Năstase. Pentru ei, teresele personale şi ale P.D.S.R., rebotezat P.S.D., sunt mai prețioase decât le ale țării şi nu se pot dispensa de serviciile pe care foştii securişti le aduc. acă vom intra, totuşi, în N.A.T.O., ceea ce eu îmi doresc, faptul se va datora :clusiv intereselor Alianței de a-şi întări flancul sudic şi nu lui Năstase, Geoană securiştilor păstrați cu grijă în structurile informative româneşti. Evident, 'entualul succes şi-1 vor asuma ei şi, în acest caz, eu îi voi ierta de toată reclama îşânțată, dar nesinceră, pe care şi-o fac în prezent. Dacă totul se va încheia cu i eşec, atunci vor proceda în aşa fel încât vina să nu cadă pe ei, pe Talpeş Timofte cu toți securiştii şi spionii lui Ceauşescu menținuți în funcții, ci pe ;zvăluirile din presă privind afacerile murdare ale demnitarilor cu Vântu sau t Cosa Nostra. Nicolae Văcăroiu a şi spus-o clar într-un talk-show, că darea în leag a afacerilor sale cu Sorin Ovidiu Vântu ş.a. are un caracter antinațional, ci discreditează România tocmai în perioada când guvernanții, inclusiv el, îpun eforturi pentru aderarea țării noastre la N.A.T.O. Deci „l'Etat c'est moi", : întoarcem în secolul al XVIII-lea, cu singura deosebire că în acea vreme anta era condusă de o nobilime rafinată, dar inconştientă şi nu de o mână de ibogățiți prin mijloace necurate, neciopliți şi mitocani. Vom trăi, oare, vremurile nd Statul se va confunda şi cu Cosa Nostra?

La A.D.I.R.I., în secția din care făceam parte, toate dezbaterile erau doar ; teme de istorie modernă şi contemporană. Nici noul director al institutului, sfan Ştefănescu, n-a călcat vreodată pragul „casei Titulescu", măcar din curiozi-te. Era invidios pe Nicolae Fotino. în schimb, era nelipsită Viorica Moisuc, ntemporaneistă, unul dintre puținii cercetători de valoare de la Institutul de :orie a Partidului, în plus, era şi curajoasă pentru acele vremuri, contrazicându-şi leori în public colegii, ba chiar şi superiorii. Avea, ce-i drept, „spatele" asigurat, ci

soțul ei era conferențiar bine văzut la Academia „Ştefan Gheorghiu". Eu cred, ră să am dovezi, că mai contribuia şi la elaborarea articolelor directorului ipescu-Puțuri, „mare istoric de partid", un fost învățător şi comunist ilegalist, aspect de „moş Teacă", dar şiret cât cuprinde. Fac această supoziție căci la est institut era o practică cunoscută ca subalternii să scrie pentru şefi.

Odată intrat în institut am ajuns, în fine, să am şi eu o viață privată normală, i-au dispărut complexele de inferioritate care mă stăpâniseră câtă vreme

fusesem un simplu traducător, aveam un salariu mult mai bun, care să-mi permită o viață agreabilă, în limitele posibile din acea vreme, n-am mai fost sâcâit de Securitate în urma refuzului net de a deveni un informator al acesteia, frica de a fi arestat îmi dispăruse, devenisem mai puțin bănuitor, îmi revenise cheful de a mă şi distra, de a merge la petreceri cu dans, organizând la rândul meu, împreună cu nevasta, câte o reuniune pe an cu lume multă căci, între timp, cercul de prieteni şi cunoştințe se lărgise mult. Cu unele excepții, nu mai era, după cum am menționat, cel pe care-1 lăsasem cu două decenii în urmă. Dar şi cei noi făceau parte din „lumea veche", cea pe care comuniştii o umiliseră, o sărăciseră, dar la nivelul generației mele nu o distruseseră. Unii dintre vechii sau noii mei prieteni o duceau ceva mai bine decât mine şi nevasta mea, căci erau ingineri sau medici şi nu istorici, precum noi doi. Alții o duceau mai prost, ca Mihai Rosetti, de exemplu, dar exista între noi toți acea solidaritate la care m-am mai referit, spre deosebire de ceea ce s-a petrecut cu unii români din străinătate, în acest ultim caz nu sub aspect politic-național, ci social. Unele vechi şi strânse prietenii din țară au dispărut, acolo relațiile mondene, amiciții, ajungând să se departajeze în funcție de starea materială, de veniturile fiecăruia, după modelul occidental la care, obligați sau nu, s-au adaptat. Cel puțin aceasta este impresia pe care mi-am făcut-o după ce ajunsesem şi eu, de câteva ori, în străinătate.

Prima mea plecare peste hotare a fost în 1968, în Ungaria, când am îmbinat o aşa-zisă vizită la rude cu una de studiu în arhivele din Budapesta. Partea comică a situației a fost că, de fapt, eu nu aveam vreo rudă în Ungaria. Mi-am fabricat-o. Aveam o bogată experiență de a duce Securitatea de nas.

în anii copilăriei, în afară de devotata „Else Tante", despre care am scris în mai multe rânduri, am mai avut timp de un an o guvernantă, tot săsoaică şi tot din Bistrița: „Stephie Tante", numele ei fiind Stephanie von Hoch. Făcea parte dintr-o familie aparținând pe timpuri micii nobilimi din vremea Habsburgilor. Familia sărăcise de mult şi încă în aşa măsură încât tânăra Stephanie ajunsese

la Bucureşti să-şi caute de lucru. Neavând vreo calificare s-a angajat guvernantă la copii. De unde a descoperit-o mama, nu ştiu. Era încă foarte tânără, nemăritată şi căuta să-şi facă şi ea un rost, să se căsătorească cu vreun sas mai cu stare în Bucureşti, în afara zilei libere săptămânale pe care i-o dădea mama, uneori se ducea seara la câte o reuniune dansantă în sala „Liederstafel", de pe Strada Academiei, aflată pe locul în care se găseşte „aripă nouă" a Institutului de Arhitectură. Când pleca la petreceri, în speranța de a găsi un tânăr care s-o ceară de nevastă, mama, care se ataşase de Stephie, o mai dichisea, îi mai punea, cu împrumut, câte o broşa mai scumpă pe rochie sau un colier de mărgele la gât. Eu eram deja în clasa a patra primară, în primăvara lui 1940 urma să intru la liceu, încât nu mai era necesar să mai am o guvernantă. Situația devenise delicată, căci mamei nu-i venea s-o lase pe drumuri. Situația s-a rezolvat prin „Dictatul de la Viena". în vara lui 1940, mama i-a dat un concediu de o lună, să plece la familia ei la Bistrița, cu speranța ca între timp s-o plaseze guvernantă ă unui copil mai mic decât mine, uneia dintre cunoştințele ei. „Stephie Tante" n-a mai revenit în Bucureşti. Datorită evenimentelor a preferat să rămână alături

A fost un destin

: părinții ei, oraşul Bistrița aflându-se în partea Ardealului cedat Ungariei, în ntextul bine cunoscut. A urmat războiul, n-am avut veşti, până într-o bună zi. ecuseră, între timp, 26 de ani. Stephie, care în timpul războiului se căsătorise un ungur, nu din partea locului, ci cu unul originar din Budapesta, deplasat Bistrița în cadrul noii administrații maghiare, a venit cu cei doi copii ai ei în zită la Bucureşti, unde îi rămăsese un frate. Cu acel prilej, amintindu-şi cu istalgie de anii tinereții, ca oricine peste care au trecut anii, a ajuns şi pe -ada noastră, intrând şi în grădina casei din Măria Rosetti, întrebând dacă ai locuieşte în imobilul ştiut de ea, familia Zoner. Astfel s-a trezit mama cu sphie în fața uşii. Mare a fost bucuria revederii. I-a povestit mamei pe scurt ața ei, despre căsătorie, despre fuga din Bistrița împreună cu bărbatul ei, urma apropierii trupelor sovietice, despre familia şi viața ei la Budapesta unde stabilise, despre situația din Ungaria, înainte şi după revoluția din 1956.

în urma introducerii de către Janos Kadar, după consolidarea puterii sale, aşa-numitului „comunism al gulaşului", adică a unei economii limitate de nsum, soțul fostei mele guvernante, Erno Lehoczky, devenise din slujbaş Stat, un mic patron. Avea un atelier de monumente funerare care îi aducea i venit frumuşel.

„Stephie Tante", în vizită la mama, a vrut să mă revadă şi pe mine, băiețelul • care avusese grijă înainte de război, ajuns între timp la vârsta de 36 de ani. i

atare, a mai venit încă o dată în vizită la mama, fiind şi eu prezent, ea .ucându-şi, la rândul ei, cei doi copii: Peter, proaspăt absolvent de facultate, Lia, încă studentă. Ca un semn de recunoştință față de modul în care fusese itată în casa noastră, pe vremea când era la Bucureşti, dar şi pentru a ne arăta t de bine îi mergea ei şi familiei pe care şi-o înjghebase, ne-a invitat, pe mama pe mine, la ea, la Budapesta, întâi a plecat mama care s-a întors încântată, iar anul următor trebuia să plec eu. Emoție mare. Mi se dă sau nu paşaport, mie, i fost deținut politic, şi încă unul care, cu doar trei ani înainte, respinsese tegoric ofertele Securității de a deveni informator? în aceste împrejurări mi-am rut fosta guvernantă mătuşă, căci aveam doar o experiență bogată în a-mi mpune autobiografii. Ca atare, ea mi-a trimis o invitație scrisă, iar eu, în rmularele pentru obținerea paşaportului, am trecut că am rude în străinătate, ică o mătuşă săsoaică, nepoată a tatei, măritată cu un ungur, la Budapesta, îci, cererea pentru paşaport a fost motivată drept o vizită la rude. Cum şi •stinația era o țară din „lagărul socialist", „figura" a ținut şi am primit paşaport, î atunci şi până la finele lui 1989 am trecut în fiecare cerere, admisă sau respinsă, am rude în străinătate, adică pe Stephanie Lehoczky, o mătuşă inventată de ine pentru a părea securiştilor că sunt sincer, că nu-mi ascund rudele din •ăinătate, în timp ce pe verii mei, Mircea Corradino şi sora lui Lia, măritată cu ictorul Teju, care s-au stabilit la Paris, îi treceam sub tăcere. Când s-a strâns n nou şurubul şi a apărut, atât în fişele pentru paşaport, cât şi în cele de cadre, brica „persoane din străinătate" cu care subsemnatul „este în corespondență", ' i-am dus pe securişti de nas. înşiram o serie întreagă de profesori renumiți, re vizitaseră România, fie ca oaspeți ai Institutului de Istorie, fie ai A.D.I.R.I.

Cu unii ajunsesem, într-adevăr, în corespondență, precum Duroselle, L'Hullier, pe care i-am amintit, şi alți câțiva, dar am mai adăugat o serie cu care schimbasem două-trei cuvinte şi câte o carte de vizită, încât lista să cuprindă cât mai mulți istorici străini consacrați. Şi în acest caz am făcut o selecție, ascunzând ce era de ascuns. N-a figurat pe lista mea, de exemplu, niciodată Catherine Durandin, azi foarte cunoscută în România, din motivele pe care le voi menționa ceva mai jos.

Plecarea mea în Ungaria, la începutul lui iulie 1968, a fost prima mea călătorie în străinătate, dar şi prima oară în viață când am cunoscut un vagon de dormit. Până atunci în afara vagoanelor obişnuite de clasă, mai avusesem de-a face doar cu vagoanele-dubă ale Securității.

La Budapesta am stat ca în sânul lui Avraam. „Stephie Tante" nu ştia ce să mai facă ca să mă simt cât mai bine. Eu rămăsesem pentru ea Şerban de care avea grijă, iar ea pentru mine era tot „Stephie Tante". Dimineţile mă duceam să studiez la Arhivele Statului, într-o veche clădire din Buda, sau la celebra bibliotecă Szechenyi. Nu ştiam ungureşte, dar în perioada care mă interesa pe mine, adică a dualismului austro-ungar, întreaga corespondenţă oficială dintre Budapesta şi Viena se făcea în nemţeşte, în aceeaşi epocă, în afara diverselor ziare maghiare, apărea la Budapesta şi prestigiosul jurnal „Pester Lloyd", tot în limba germană. Cercetările efectuate atunci la Budapesta mi-au servit în redactarea ulterioară a tezei mele de doctorat.

După-amiezele mă lua la plimbare soţul celei pe care mi-o declarasem mătuşă în formularul pentru paşaport. Era un bătrânel foarte simpatic şi politicos. Mă înţelegeam cu el, căci vorbea cât de cât nemţeşte. Nu învăţase limba germană de la nevasta sa, soţii vorbind între ei ungureşte, ci din vremea cât îşi făcuse serviciul militar, pe vremea împăratului Franz Josef. M-a dus să vizitez toate monumentele istorice, laice şi bisericeşti, când în Buda, când în Pesta. Primul drum 1-am făcut evident la celebra biserică în stil gotic, de pe dealul Budei, vechi loc de încoronare a regilor unguri din evul mediu, dar şi a lui Franz Josef în primul an al „dualismului" (1867). Apoim-a dus la „fortul pescarilor" de alături, locul cu cea mai frumoasă vedere spre Dunăre, cu celebrele poduri şi spre Pesta, partea oraşului de pe celălalt mal al fluviului, pe marginea căruia se afla cunoscuta clădire a Parlamentului. Am bătut împreună şi marile artere cu prăvălii, inclusiv vechea „Vaci utsa", cu micile magazine de lux, mai ales pentru femei. Cum intram într-o prăvălie mă întreba dacă îmi doresc ceva ca să-mi cumpere. Mai puţin pe „Vaci utsa", unde preţurile erau foarte piperate. Toate plimbările noastre se încheiau cu câte un pahar de coniac, o bere sau o cafea, prin restaurantele de lux ale marilor hoteluri sau la cunoscutul „Gundel", aproape de Piaţa Mileniului, în care vechea atmosferă din vremea Ungariei pe timpul dualismului se simţea în toate colţurile. Aceeaşi atmosferă şi în celebra cofetărie „Gerbeaud", veche de un secol. Comuniştii o rebotezaseră Vorosmarty. îi schimbaseră numele, dar luxul interior rămăsese acelaşi ca pe vremea lui Franz Josef şi a grofilor maghiari. Vechi candelabre din cristal, grele draperii din catifea, cafeaua sau ceaiul erau servite în ceşti din porţelan fin, linguriţele erau din argint. „Capsa" noastră, pe care am cunoscut-o pe vremea copilăriei, pe când mersesem cu tata

A fost un destin

i mâncăm prăjituri, era modestă, față de vechea cofetărie „Gerbeaud" din udapesta. Comuniştii unguri îi schimbaseră doar numele tradiționalei şi luxoasei ir cofetării, ai noştri nu numai că au rebotezat-o, numind-o „Bucureşti", dar au modificat şi interiorul, 1-au mitocănit după chipul şi asemănarea lor. e puțină vreme, am auzit că, după ani de zile de consolidare şi refacere a ădirii, s-ar fi redeschis cofetăria şi restaurantul „Capsa", fiind vizitate de omnul prim-ministru Adrian Năstase, invitându-şi un oaspete din străinătate o cafea. Presupun (n-am trecut pe acolo) că la „Capsa" va fi fost reconstituită mosfera de pe timpuri. Reluarea numelui de „Capsa" al vechiului restaurant al cofetăriei s-a petrecut în timpul lui Ceauşescu şi s-a datorat specialiştilor în toria Bucureştilor, fiind considerată, în epocă, o „victorie" a acestora, când -upă mai multe intervenții - au obținut aprobarea „Comitetului Municipal de artid". Firma de afară se schimbase, mitocănia din interior rămăsese.

Pe când băteam, în vara lui 1968, străzile cu prăvălii ale Budapestei, împreună i ghidul meu, „unchiul" inventat de mine la „Paşapoarte", eu căscam ochii la .trine, mirându-mâ de existența unor magazine private unde, printre altele, iseai „blue jeans"-uri de import, curele late cu ținte ce atrăgeau pe tineri, iverse cămăşi în culori vii, uitându-mă, totodată, cu mirare şi la chioşcurile de ^ trotuare, cu toate sortimentele de țigări americane şi ziare din străinătate, ? lângă cele ungureşti. El îmi vorbea cu admirație de România, întrebându-mă im reuşiseră conducătorii noştri să scape de ruşi. în Ungaria, după cum se ie, se aflau pe atunci numeroase unități sovietice. La Budapesta se vedea rar ițe un ofițer rus pe stradă şi niciodată în vreun local. Militarii sovietici stăteau .chişi în garnizoanele lor, prin mici oraşe din provincie. Acolo stăteau cu ^vestele, cu hazaici nemăritate şi „darnice", cu propriile lor săli de spectacole cinematografe. Motivul acestei izolări era dublu. Să fie cât mai puțin văzuți î populație pentru a nu o irita, iar militarii sovietici să nu cunoască modul de ață al ungurilor şi să facă comparație cu cel din țara lor, a „socialismului biruitor", oi nu mai aveam ruşi în țară, iar numele ruseşti ale unor străzi începuseră să spară. La Budapesta, în 1968 cât şi mai târziu, străzile aveau nume ruseşti, pe .re se aflau însă şi magazine particulare, cu unele mărfuri produse tot în ateliere mici întreprinderi private sau aduse din import. La Bucureşti, aşa-zisa proclamare a independenței" din 1964, cu care s-a lăudat, printre alții, Alexandru jrlădeanu în cartea sa cu caracter memorialistic şi se laudă în continuare diverşii vitați ai lui Adrian Păunescu, la numeroase „talk-show"-uri, inclusiv modera- ,

rul, „declarația din aprilie 1964" a fost urmată un timp de campania împotriva j

odei decadente din Occident. Tinerii care purtau „blugi" erau agățați pe stradă »

î milițieni, duşi prin colțuri mai dosite, unde li se sfâşiau cu baioneta pantalonii, r băieții cu barbă sau cu plete erau „conduşi" la frizer şi obligați să se lase nşi şi raşi. Era s-o pățească şi actualul academician Dan Berindei, care de nd îl ştiu avea barbă, încă relativ tânăr pe atunci, Miliția i-ar fi cerut să se gitimeze şi când a văzut că şi în poza din buletinul de identitate are barbă 1-a sat în pace. Această campanie a fost de scurtă durată, căci probabil înşişi inițiatorii şi-au data seama de ridicolul ei dar, poate, şi de efectul contraproductiv acesteia, anume de a-şi pune tineretul în cap. A fost, totuşi, un prim semnal

:0 Sprhan Rădiilpsru-Zoner

al aşa-numitei „revoluții culturale" ce avea să urmeze după câțiva ani de „dezgheț" ideologic.

După cum se ştie, repolitizarea culturii, în general, şi a ştiințelor umaniste, în mod special, a fost lansată de Nicolae Ceauşescu printr-un discurs la o plenară a C.C. al P.C.R., din iulie 1971, după revenirea sa dintr-o vizită „de Partid şi de Stat", efectuată în China şi Coreea de Nord. „Tovarăşul" şi „tovarăşa" se reîntor-seseră încântați de ceea ce văzuseră la Beijing şi Phenian şi s-au grăbit să treacă la acțiune în aceeaşi direcție.

Dar ideea de a repune cel puțin ştiințele umaniste sub călcâiul Partidului încolțise în capul pătrat al lui Ceauşescu, un epigon al stalinismului, încă din 1970, când fusese creată „Academia de Ştiințe Sociale şi Politice", pusă în subordinea directă a secției de propagandă a C.C. al P.C.R. în fruntea acesteia a fost Miron Constantinescu, de formație sociolog, dar o dată cu venirea comuniştilor la putere, „specialist" în toate. Mai întâi fusese jurnalist şi „demascator" al „bestiilor burghezo-moşiereşti" în coloanele „Scânteii", apoi mare economist, ajungând în fruntea C.S.P. în fine, când a țintit şi mai sus, complotând cu loşca Chişinevschi contra lui Gheorghiu-Dej, în 1957, a ajuns mare istoric, fiind trimis „la munca de jos", în calitate de şef de secție la Institutul de Istorie. Linguşitor cu superiorii, intrigant, brutal cu subordonații, stalinist ca mentalitate, Miron Constantinescu era „omul potrivit la locul potrivit" pentru a conduce Academia de Ştiințe Sociale şi Politice şi a dicta noua linie a Partidului în institutele de cercetări cu caracter umanist care, prin reorganizare, trecuseră din subordinea Academiei R.S.R. în cea al cărei preşedinte a fost uns „tov. Miron". Prima măsura pe care a luat-o la institutul în care lucrase, pe când era „jos", a fost cea de a-1 scoate de la conducerea acestuia pe profesorul Andrei Oțetea şi de a-1 pune director, evident, pe Ştefan Ştefănescu.

Eu 1-am mai prins pe Miron Constantinescu scurtă vreme în calitate de şef al secției de istoria modernă şi contemporană a României. L-am văzut şi auzit o singură dată în sala mare de comunicări a institutului. Era arhiplină. Cei mai mulți nu veniseră să-i asculte comunicarea ştiințifică anunțată, căci îi cunoşteau teoriile, ci să-1 privească. Era prima sa apariție la institut, după ce fiica sa îşi omorâse mama, lovind-o cu toporul în cap. Vestea făcuse ocolul Bucureştiului. Fiica criminală a tovarăşului Miron fusese, între timp, expediată într-o clinică psihiatrică tocmai în Elveția pentru „închiderea" şi uitarea „cazului" cât mai repede în România. Noua „academie" îşi avea sediul în clădirea care, după căderea comunismului în România, a fost ocupată parțial de social-democrații lui Sergiu Cunescu. în aceeaşi casă îşi are sediul şi în prezent, Liga pentru apărarea drepturilor omului din România (L.A.D.O.). Câtă vreme se va mai afla acolo nu ştiu, căci persecutată de actualii guvernanți şi marginalizată de cei din 1996-2000, a ajuns în pragul falimentului.

Multă „lume" a trecut, de-a lungul ultimelor două veacuri, prin amintita clădire. Mai întâi rafinații diplomați ai Austro-Ungariei, căci acolo a funcționat până în 1916, Legația Monarhiei Habsburgice. După sfârşitul primului război mondial, clădirea a devenit sediul Legației Austriei, iar după „Auschluss"

A fnc:f un destin

441

i intrat naziştii, în „timpul Mareşalului" ajunsese „stăpân" atotputernicul lodius, trimis special al lui Hitler pentru „strângerea" relațiilor economice 2rmano-române, căruia miniştrii antonescieni ai Economiei Naționale icercaseră cu timiditate să-i pilească ghearele. După Clodius a ajuns să troneze i vechea şi fastuoasa clădire Gheorghe Apostol, căci acolo fusese instalat sediul Zonfederației Generale a Muncii". Când „cureaua de transmisie" a politicii artidului în rândul „oamenilor muncii", după cum erau considerate în epocă ndicatele, se îngroşase încât nu mai încăpea în clădire, vechea casă a fost dată, înă la urmă, noii Academii de Ştiințe Sociale şi Politice, iar în biroul în care ăsese sfori contele Czernin, în zbuciumații ani ai neutralității României din)14-1916, vorbea la telefon „pe scurt", începând din 1970, tovarăşul Miron cu iperiorii săi.

La scurtă vreme după constituirea amintitei Academii a avut loc la Moscova, i a doua jumătate a lui august, al XlII-lea Congres de ştiințe istorice, cu partici-irea a aproape 1000 de delegați din toate țările lumii. Asemenea reuniuni .amut au loc din cinci în cinci ani, de fiecare dată în capitala unei alte țări. evenise o tradiție, întreruptă evident în timpul celui de-al doilea război mondial, reluată după încheierea acestuia. Sovieticii insistaseră şi li se satisfăcuse hatârul

1 cel din 1970 să aibă loc la Moscova, încât acesta să coincidă cu aniversarea intenarului lui Lenin. în țările democratice nu exista obiceiul aşa-ziselor delegații :iciale. Orice profesor, oricare istoric participa, în nume propriu, pe spezele ile sau ale instituției pe care o reprezenta. Țările comuniste erau reprezentate

2 câte o „delegație" oficială ale cărei costuri destul de mari (deplasare, hotel, xă de participare) erau suportate de diverse instituții, precum Academia (în '70 cea „bătrână" şi cea „nouă"), Ministerul Forțelor Armate, în cazul istoricilor Uitări, Institutul de Istorie a Partidului, aşa-zisa Academie „Ştefan Gheorghiu" diversele universități din țară. Pentru a demonstra străinilor cât de puternic

ițe „frontul istoric" românesc se luase decizia ca delegația oficială să fie întărită cu alți istorici doritori să participe la acest congres, cu atât mai mult cu cât mgresul avea loc în „țara socialismului victorios". S-au înscris vreo 20 de •ofesori universitari şi cercetători ştiințifici de la institutul la care lucram, clusiv eu, şi de la cel de studii sud-est europene. Noi „cei de mâna a doua" "mam să plecăm cu paşaport turistic, „oficialii" cu paşaport de serviciu. Toți :i din această categorie au primit viza de ieşire din țară, inclusiv Dan Amedeo izărescu care, după scurtă vreme de la angajarea mea, fusese şi el admis în ilitate de documentarist la amintitul sector de cercetare a vechilor instituții imâneşti. Doar eu am fost inițial refuzat. Cum noi eram la „Paşapoarte" •nsiderați turişti, am urmat calea obişnuită. Am făcut o contestație şi am cerut o idiență. Am fost programat pentru audiență la o dată după reîntoarcerea :ongresiştilor" de la Moscova. Dar cu puțin înainte de data plecării, spre upoarea mea, am primit un telefon acasă, comunicându-mi-se să vin să-mi lic paşaportul. Pe moment nu mi-am dat seama ce se petrecuse. Era clar că neva influent intervenise, dar eu nu-mi pusesem nici o „pilă". De abia ajuns Moscova mi-am dat seama care a fost „pila" şi motivul intervenției. Aceasta

a venit chiar din partea lui Miron Constantinescu cu care nu schimbasem niciodată vreo vorbă şi-1 văzusem la institut, după cum am amintit, o singură dată. „Tov. Miron", în schimb, ştia tot, ca un fost mare boş comunist. Ştia şi cine sunt, şi ce am fost, şi ce ştiam, şi ceea ce urma să se întâmple la Moscova. La congresele mondiale de istorie nu vorbea fiecare participant în limba lui, ci se lua cuvântul doar în cinci limbi de largă circulație: engleză, franceză, germană, rusă şi spaniolă. Miron Constantinescu aflase că la Moscova organizatorii congresului, din ordin „de sus", vor călca regulamentul şi nu vor asigura traducerea simultană la cască din germană în celelalte patru limbi de largă circulație. Şi mai

ştia ceva, anume că toți delegații români „oficiali" sau cu paşaport turistic, în afară de profesorul Ion Nestor, celebrul arheolog, de încă vreo doi şi de mine, „cel refuzat", nu ştiau nemțeşte. Cum pe „tov. Miron" nu-1 interesa istoria antică, arheologia sau evul mediu, ci cea modernă şi contemporană, iar limba germană nefiind „acoperită" în aceste domenii, a trecut, din „interese superioare", peste ceea ce scria în dosarul meu de cadre şi prin „telefonul scurt" a cerut să mi se elibereze paşaportul. Astfel am ajuns la Moscova, sâcâit tot timpul de Miron Constantinescu, care prin statura sa atletică sau prin comportamentul său bănuitor, totodată vindicativ, cât şi prin ceea ce ştiam eu despre trecutul său politic, mânjit de sânge, îmi inspira frică.

„Oficialii" au plecat cu avionul, noi cei de mâna a doua, plătindu-ne călătoria din propriii noştri bani, am mers cu trenul, încă înainte de pornirea acestuia s-a ivit o situație comică. Toate trenurile ruseşti de cursă lungă, fie internaționale, fie interne, erau alcătuite din vagoane cuşetă. Eu, conform biletului de călătorie, nimerisem într-un compartiment cu trei cucoane bătrâne. Două erau colege de institut, cea de-a treia era profesoara Valeria Costăcheî, rusoaică de fel, stabilită în România, unde a studiat (doctorandă a lui Nicolae lorga) şi s-a format ca istoric în perioada interbelică, ocupând diverse posturi didactice şi ştiințifice pe vremea „burghezo-moşierimii" până în momentul instaurării comunismului, după care a fost şefa catedrei de istorie a U.R.S.S. Timp de două decenii, studierea istoriei Rusiei, de la apariția primelor cnezate medievale şi până la ultimele evenimente din U.R.S.S. fusese obligatorie pentru toți studenții facultăților de istorie din România. Cei din Bucureşti o porecliseră pe profesoara Valeria Costăcheî „baba cu drujina", iar porecla fusese preluată de la o promoție la alta. încă înainte de pornirea trenului am făcut un schimb, încât eu am ajuns într-un compartiment cu bărbați, iar în locul meu o călătoare necunoscută. Nu s-au măi putut face asemenea aranjamente, mai ales, după ce am trecut frontiera. De exemplu, colegul meu de institut Alexandru Herlea (tatăl fostului ministru P.N.Ț.C.D. cu acelaşi nume) a ajuns la Moscova cu „ochii scoşi" de nesomn, căci în a doua noapte a călătoriei, se stabilise în compartimentul în care îşi avea el patul o rusoaică tânără cu un copil de țâță care a plâns tot timpul. Paturile şi pernele erau acoperite cu cearşafuri şi fețe de pernă din cea mai ordinară pânză. Astea erau pe atunci condițiile de călătorie cu trenul în țara „socialismului victorios", încă din prima noapte, pe când ne aflam pe teritoriul românesc, „atmosfera" era deja rusească. Cei mai mulți pasageri

A fost un destin

vorbeau pe coridor ruseşte, iar însoțitorul vagonului ne oferea, pe gratis, lor şi nouă, ceai dintr-un mare samovar.

Lungă (aproape 48 de ore) şi, mai ales, plictisitoare a fost călătoria! Pe fereastră iu vedeai decât pusta rusească, rareori câte un sat în depărtare. Trenul se oprea a 4-5 ore în câte o gară mohorâtă, cu oameni mai mult decât prost îmbrăcați şi :u figuri posace. Singurul moment care ne-a scos pe toți la ferestre, deşi mare ucru n-am văzut, căci se întunecase, a fost oprirea trenului în Kiev şi apoi recerea Niprului.

După „schimbul de locatari" ce intervenise în amintitele două compartinente, eu am călătorit până la Moscova în compania lui Dan Amedeo Lăzărescu, i unui documentarist de la Institutul de Arheologie, un protejat al academi-ianului Emil Condurachi, al cărui nume nu-1 mai rețin, şi a unui bărbat destul le vârstnic, ce vorbea româneşte cu un puternic accent rusesc şi care purta pe :ap o şapcă din piele. Avea un aspect de agent G.P.U., după cum îi văzusem :u în filmele germane de propagandă, din timpul războiului. Tipul nu-şi scotea apca de pe cap decât atunci când se întindea în pat să doarmă.

Dan Amedeo Lăzărescu, de plictiseală, a acceptat propunerea tipului cu apcă de a juca o partidă de şah. Din vorbă în vorbă „au ajuns la conversație", "ipul cunoştea foarte bine viața politică şi societatea bucureşteană interbelică, hiar şi unele cancanuri din epocă. Lăzărescu, plin de el, după cum 1-a cunoscut urnea la televizor în ultimii ani, a început să se laude cu relațiile sale de pe impuri, povestind diverse întâmplări din acele vremuri apuse. N-a uitat însă ă adauge, cu aceeaşi infatuare, că el merge la congresul mondial de istorie de i Moscova şi, cu acest prilej, şi-a întrebat „vis-â-vis"-ul din dreptul tablei de ah care este scopul călătoriei sale. „Lucrez în cadrul C.A.E.R.", i-a răspuns cesta, fără să dea alte detalii, „în acest caz, 1-ați cunoscut, cu siguranță, pe olegul meu (altă lăudăroşenie) Costin Murgescu, remarcabil economist?", continuat Lăzărescu. „Care, Murgescu, fascistul? Ăla nu comunist, ăla legionar, ir tatăl lui criminal de război", a sărit ca ars tipul cu şapcă. Conversația s-a itrerupt, pe când noi ceilalți ne abțineam să nu râdem. Ce hram purta tipul nu li-am putut da seama. După comportamentul său, simțindu-se tot mai mult la l acasă, pe măsură ce ne apropiam de Moscova, după aspect şi după faptul că orbea prost româneşte, părea rus. Dacă lucra într-adevăr la C.A.E.R. şi era în lisiune, de ce nu a mers cu avionul la Moscova, precum toți „oficialii", ci cu enul două nopți şi aproape două zile?

Pe peronul Gării Kiev din Moscova 1-au întâmpinat doi indivizi care nu i au adresat pe nume, ci cu apelativul „tovarăş". Curios personaj. Câți asemenea idivizi suspecți n-or fi făcut, în acele vremuri, naveta Bucureşti-Moscova?

Pe timpul congresului toți participanții am locuit la „Hatiel Răsiâ", indiferent e proveniența noastră, adică din „lagărul imperialist" sau din cel „socialist", ra cel mai nou şi luxos hotel din Moscova, amplasat la doi paşi de „Piața 3şie". Nu avea aspectul marilor edificii, inclusiv hoteluri, construite în perioada alinistă. Avea forma unui dreptunghi, cu o curte interioară. Cheia de la camere a se obținea la recepție, ci de la „mamaşele" de pe coridoarele fiecărui etaj.

•4 Şerban Rădulescu-Zoner

Acestea erau aşezate în aşa fel încât să observe orice mişcare de pe coridorul ce le era dat spre supraveghere. Erau aşezate în spatele unei măsuțe pe care era pus sub sticlă un carton cu cifre, imprimate cu caractere foarte mari. Fiecare locatar când cerea cheia punea degetul pe cifra camerei sale şi „mamaşa", tot timpul îmbufnată, i-o dădea fără să scoată un cuvânt sau să schițeze un zâmbet. Mai avea lângă ea un frigider în care se aflau sticle cu apă minerală. Nu ne întreba, când luam cheia, dacă dorim şi apă, ci doar la cerere ne punea pe măsuță câte una, contra cost. „Mamaşele", toate grase şi cu aspect ordinar, nu erau interesate să-şi vândă marfa. Aveau altă misiune. La diverse etaje ale hotelului erau restaurante cu autoservire, la prețuri mai ieftine, şi unul la parter (or fi fost şi altele despre care eu nu aflasem), cu mese normale, cu chelneri care te serveau „â la carte", cu muzică şi dans. Deşi hotelul, deci şi restaurantul, erau destinate exclusiv străinilor, listele de bucate erau scrise doar în ruseşte, iar orchestra cânta melodii tot ruseşti, la balalaici, sau, pentru dans, valsuri şi tangouri. Intrarea oaspeților era planificată, în fața uşilor de sticlă ale restaurantului stătea „un galonat" care lăsa să intre clienții, în măsura locurilor care se eliberau în sală. Odată intrat, fiecare se aşeza pe scaunele rămase libere şi stătea la masă cu unii cu care nu avea de-a face nici în clin, nici în mânecă. La orele de vârf se stătea la coadă, uneori şi câte o oră. La o asemenea coadă am cunoscut, la recomandarea profesorului Mihai Berza, pe profesorul francez Jacques Droz, o celebritate în epocă, ale cărui cărți ajunseseră şi în România. Le citisem. Spre norocul meu, când ajunsesem în fața uşii, „galonatul" a dat drumul la mai mulți clienți, căci se eliberase o masă, astfel încât arn mâncat în selecta companie a celor doi celebri profesori.

în prima seară, congresul urmând să se deschidă în după-amiaza următoare, Nicolae Fotino, care cunoştea bine Moscova, mi-a propus să facem o plimbare împreună prin centrul imensului oraş. Am trecut prin Piața Roşie puternic luminată datorită reflectoarelor care băteau spre zidul Kremlinului, spre celebra Biserică Sfântul Vasile, construită la mijlocul secolului al XVI-lea şi spre mausoleul lui Lenin. Am trecut, apoi, prin „Piața manejului", prin fața Hotelului

„Moskva", unde, din cele auzite, fuseseră în trecut cazate delegații ale „partidelor frățeşti", aşteptând uneori cu emoție să fie primite de patronii din Kremlin, şi ne-am continuat plimbarea pe strada Gorki, una dintre arterele principale din centrul oraşului, pe care se aflau şi o seamă de edificii găzduind instituții publice. Fotino a ținut să mă ducă şi în Piața Dzerjinski, în centrul căreia se afla statuia lui Felix Edmundovici, întemeietorul sinistrei Ceka, denumită mai târziu G.P.U., N.K.V.D. şi în ultima perioadă a „dictaturii roşii" K.G.B. în fața statuii lui Dzerjinski, dacă memoria nu-mi face feste, se află sinistra „Liublianka", sediul principal al poliției politice, în beciurile căreia se aplicau cele mai groaznice torturi pe care, până nu demult, le experimentaseră şi „tovarăşii români" din Securitate. Pe vremea cât în fruntea Rusiei, aşa-zis postcomuniste, a stat Boris Elțîn, statuia lui Felix Edmundovici Dzerjinski a dispărut dar, s-ar părea că, de când soarta Rusiei stă în mâna lui Vladimir Puțin ar fi reapărut, căci „corb la corb nu-şi scoate ochii", o dată ce actuala „excelență" din Kremlin de la Liublianka a pornit. Nu din beciuri,

A fost un destin

i din birourile capitonate ale acesteia, de la etajele superioare, în prima şi ultima lea plimbare nocturnă prin centrul vechi al Moscovei n-am ajuns şi până la Balşoi". Se făcuse târziu, în schimb, a doua seara a venit baletul de la „Balşoi" i noi, în marea sală a sindicatelor din incinta Kremlinului, unde a avut loc eschiderea festivă a congresului. După alocuțiunile de rigoare am asistat cu)ții la „Giselle". N-am văzut pe scenă decât nişte păpuşele, căci sala era imensă, ir eu mă aflam la mare distanță. Lângă mine şedea Dana Beligan care deşi se espărțise de „maestru" (nu ştiu care dintre cei doi provocase divorțul) îi ăstrase numele. Venise la congres în calitate de reporter al revistei „Magazin itoric". O întâlnisem de multe ori la redacția din Bucureşti, căci încă mai de mit publicam articole în revistă. Nu avea nimic comun cu istoria, argumentul ngajării ei fiind cel că se numea Beligan. Era, însă, o plăcere să stai de vorbă cu î căci, fără a fi frumoasă, era deosebit de atrăgătoare şi, în plus, era o „cucoană", i ținută, în mişcări, în vorbire. Când ne întâlnisem prima oară la „Magazin .toric", mi-a spus că mă cunoscuse din vremea adolescenței, în casa amicului leu de atunci, Mircea Merlescu, fiul profesorului de la Drept, în acea vreme se urnise Dana Crivăț, iar părinții noştri s-ar fi cunoscut, după spusele ei, tot la imilia Merlescu. Eu nu îmi aminteam de ea, ca adolescentă. La Moscova mi-am at seama că Dana Crivăț-Beligan era mult mai interesată să-şi facă relații în imea „tovarăşilor români bine plasați", care-i erau mult mai utili decât puteam eu, în misiunea ei de reporter, astfel încât s-a învârtit câtă vreme a stat la loscova doar în cercul culturnicilor de

la Academia „Ştefan Gheorghiu" sau al izincarzilor de la Institutul de Istorie a Partidului şi nu al celor câțiva istorici e calitate care se mai aflau pe acolo, într-o mare de politruci. După câțiva ani, 'ana Crivăț-Beligan s-a recăsătorit cu un alt personaj „en vogue" în lumea •atrelor, anume cu dramaturgul Horia Lovinescu. La vremea respectivă am)st la câteva spectacole cu piese ale acestuia. Erau scrise cu talent, după părerea tea, dar pe mine m-au dezgustat, cu atât mai mult cu cât personajele lui Horia ovinescu aparțineau societății din care el însuşi provenea, prezentându-le însă upă „gustul" Partidului, drept trândave şi descompuse moral.

în aceeaşi perioadă, la restaurantul Casei Oamenilor de Ştiință (C.O.Ş.) eligan apărea uneori cu noua lui nevastă, o belgiancă blondă, mult mai tânără ecât „maestrul", aşezându-se întotdeauna la masă lângă Gogu Rădulescu şi 3ția acestuia. Tânăra blondină, belgiancă şi bogată la ea acasă („maestrul eligan" îşi putea permite o asemenea extravaganță față de Partid, căci „quod cet jovi non licet bovi") este azi soacra aşa-zisului liberal Cristian Hagi-Culea, i trecutul foarte apropiat, preşedinte al Consiliului de administrație al T.V.R., ropus de liberali, iar în prezent doar membru al acestuia, dar în calitate de ?prezentant al Guvernului Năstase. Fosta mea cunoştință din adolescență şi ooi de la „Magazin istoric", Dana Crivăț-Beligan şi apoi Lovinescu a avut o iță soartă. Când situația din România s-a degradat, în timp ce Ceauşescu tot înainta spre culmile însorite ale comunismului", s-a „reorientat". Şi-a luat fiica e care o avusese cu Radu Beligan, pe atunci încă elevă de liceu sau cel mult :udentă în primul an de facultate, şi a plecat în Germania. Nemții însă nu le-au

aprobat şederea (?), încât mama şi fata au ajuns să emigreze în Australia. Ce-au devenit acolo nu mai ştiu. După „episodul Moscova" din 1970, am mai întâlnit-o de câteva ori pe stradă şi doar ne-am „salutat grațios". Odată ajunsă nevasta lui Horia Lovinescu n-a mai lucrat la „Magazin istoric", încât nu am mai întâlnit-o.

Lucrările congresului din 1970 al istoricilor, veniți din toate colțurile lumii, s-au desfăşurat în imensa clădire a Universității Lomonosov, amplasată pe colina din vârful căreia, în 1812, împăratul Napoleon I a privit Moscova în flăcări. Aşa cum se întâmplă la asemenea reuniuni ştiințifice mamut, într-unele săli s-au prezentat aşa-numitele „mari rapoarte", cu un referent principal şi doi coreferenți, stabiliți cu mult timp înainte, acestea fiind urmate de discuții, într-altele s-au ținut comunicări obişnuite şi limitate la 10 minute, fiind grupate în funcție de perioada istorică în care erau specializați participanții: istoria antică, medievală

etc. Eu am ținut o scurtă comunicare, în limba franceză, pe marginea unui document inedit găsit de mine în arhivele M.A.E. din Bucureşti, privind atitudinea diplomației româneşti față de Serbia în cursul lunii dintre atentatul de la Sarajevo şi izbucnirea primului război mondial. Nu a fost primită cu interes, deoarece la asemenea congrese de mari proporții şi cu o diversitate de teme, domină, ca şi în politică, marile puteri, respectiv istoria acestora. O comunicare privind un detaliu al istoriei unui stat mic, precum România, prezintă interes doar dacă este de natură să producă scandal, precum ale sârbilor, bulgarilor şi grecilor atunci când aceştia se referă la Macedonia. Lupta armată dintre comitagii bulgari şi teroriştii greci din Etnike Hetaira de la finele veacului al XlX-lea sau războaiele balcanice din 1912-1913 ajunseseră să se prelungească, la congresele şi colocviile internaționale la care am participat, sub forma certurilor dintre istorici.

în timpul „războiului rece" marile confruntări au avut însă loc tot între istoricii celor două superputeri. La Moscova am fost martorul uneia dintre acestea. Istoricul american Eugen Weber, luând cuvântul pe marginea „marelui raport" pe tema fascismului, a făcut unele comparații între regimurile de asemenea natură şi cele comuniste. Sovieticii au fost revoltați de o atare „calomnie". S-au înscris la cuvânt unul după altul, începând cu academicianul Hvostov, urmat fiind de alții, în ordinea funcțiilor lor la Academie, în universități şi institutele de cercetări. Printre „combatanți" s-a numărat şi istoricul Vinogradov, specialistul numărul 1 al sovieticilor în istoria modernă şi contemporană a României. Venea des la Bucureşti, plin de morgă, să ne expună teoriile sale leniniste despre propria noastră istorie. Supărarea sovieticilor, în urma intervenției istoricului american, care m-a uns pe inimă, a fost singurul moment ce m-a distrat copios la congresul de la Moscova, fiind de altfel şi singura dezbatere la care am asistat, de la început şi până la sfârşit. Contemporaneiştii români s-au purtat diferit cu acel prilej. Unii au tăcut, alții, mai ales cei de la Institutul Partidului şi cei de la „Ştefan Gheorghiu", s-au alăturat „tovarăşilor sovietici". A fost o întâmplare că am putut asista la menționata dezbatere, căci de regulă trebuia să merg unde hotăra „tovarăşul Miron", preşedintele delegației. Această obligație era valabilă pentru toți cei aproape 60 de delegați, fie ei membri ai Academiei,

A fost un destin

•ofesori universitari de prestigiu sau simpli cercetători ca mine. în fiecare ară ne convoca pe toți la ambasada R.S.R. de la Moscova, în sala de şedințe : la subsolul clădirii, şi ne ținea ore întregi, încât uneori rămâneam nemâncați, iron

Constantinescu, pe de o parte, un dogmatic marxist-leninist, transformat îste noapte într-un portdrapel al ceauşismului, pe de alta, un megaloman, uns în slujba unuia la care megalomania avea curând să evolueze în paranoia, a convins că şi în lumea istoricilor cu preocupările lor specifice, de arheologi

antichității sau ai evului mediu, de specialişti în istoria medievală sau odernă, chiar şi în domeniul relațiilor internaționale, din epocile respective, jmânia ar fi ajuns un fel de buric al pământului, datorită neparticipării trupelor mâne, alături de cele „frățeşti" din Pactul de la Varşovia, la reprimarea „primării de la Fraga" şi a discursului lui Nicolae Ceauşescu, de la balconul C.C. al 2.R., din 21 august 1968. Atitudinea de atunci a R.S.R. şi discursul lui Ceauşescu :ăcut atunci, într-adevăr, turul cancelariilor europene, dictatorul de la Bucureşti nd considerat un fel de răzvrătit față de politica imperialistă a Uniunii Sovietice, in august 1968 şi până în august 1970, când noi ne aflam la Moscova, Ceauşescu rnase multă apă în vinul discursurilor sale despre „neatârnarea" R.S.R. față : U.R.S.S., dar nu-i mai puțin adevărat că relațiile dintre P.C.U.S. şi P.C.R. i erau dintre cele mai cordiale pe vremea când noi ne aflam la Moscova, ar numai în capul lui Miron Constantinescu şi al celor ca el aceste evenimente cente ar fi trebuit să influențeze comunicările ştiințifice şi luările de cuvânt e participanților la congres, specializați în diverse perioade sau aspecte ale :oriei universale, în imaginația-i bolnavă, el vedea peste tot fie admiratori ai Mnâniei, care trebuiau imediat curtați, invitați ulterior în țară cu speranța de i transforma în megafoane ale propagandei comuniste româneşti, fie duşmani,

trebuiau, la fața locului, imediat contrazişi, combătuți de istoricii români de tribuna congresului. De aceea, în fiecare noapte, la ambasada R.S.R. se făcea laliza desfăşurării congresului din cursul zilei ce se încheiase şi se fixau sarcini întru cea următoare, în funcție de program, „tov. Miron" fixa fiecărui membru delegației în ce secție sau comisie să se ducă, dacă nu avea vreo comunicare linție de ținut. Dacă delegatul specialist programat doar să asiste şi eventual

ia, „după caz", cuvântul nu ştia nemțeşte, eram trimis şi eu, pe lângă el, -i traduc. Mă pricepeam sau nu, trebuia să merg şi să fac pe traducătorul, urechea colegului. A fost un chin. Cu chiu şi vai am reuşit să mai scap în câte după-amiază să văd oraşul şi să merg la câte un muzeu. La Galeria Puşkin, :clusiv cu opere ale pictorilor impresionişti, am ajuns uşor, folosind planul ristic al Moscovei. Pentru a ajunge însă la Galeria Tretiakov a fost un chin. ai eram cu un român. Ajunseserăm în zona respectivă, dar nu reuşeam să im de muzeu. Purtam fiecare câte un ecuson pe haină. Trecătorii îşi dădeau ama, deci, că suntem străini şi aflaseră, probabil, că în acele zile are loc congresul ondial de istorie. Când întrebam pe câte un trecător, pronunțând doar denu-irea muzeului,

căci nu ştiam ruseşte, unii răspundeau că nu ştiu, alţii făceau î surzii, trecând indiferenţi pe lângă noi. Până la urmă, un bătrân, uitându-se ai întâi în toate părţile pentru a se asigura că nu-1 vede nimeni, s-a apropiat

de noi şi, într-o nemţească stricată, ne-a arătat pe planul ce-1 aveam în mână unde ne aflam şi cum puteam ajunge la muzeul pe care îl căutam. Pentru noi a fost un exemplu elocvent al temerii din oasele ruşilor când era vorba să schimbe câteva cuvinte cu un străin. Situaţia era alta când vizitarea muzeelor sau a monumentelor istorice se făcea în „cadru organizat", adică controlat, în asemenea condiţii am vizitat celebrele catedrale din incinta Kremlinului, complet dezafectate, pe atunci, de obiectele de cult, şi muzeul de istorie, în acest ultim caz am dat de ghizi pentru grupul nostru, o muzeografă amabilă care vorbea perfect franţuzeşte şi care, prezentându-ne exponatele, ne făcea, pe scurt, şi istoria Rusiei dar, pe măsură ce avansam în „epoca modernă", explicaţiile erau tot mai mult împletite cu citate din „opera" lui Lenin. Când am ajuns la „Marea Revoluţie din Octombrie" am plecat. Eram mort de oboseală şi, în acelaşi timp, prevedeam care vor fi explicaţiile următoare ale muzeografei. Nu ajunsesem în schimb să vizitez muzeul de istorie din incinta Kremlinului, unde se aflau exponatele cele mai de preţ, astfel încât, într-o dimineaţă, pe când congresul era pe sfârşite, iar vigilenţa „tov. Miron" scăzuse, am chiulit împreună cu actualul academician din Cluj, Camil Mureşan, şi am petrecut câteva ore bune şi acolo, cu atât mai mult cu cât aveam ce privi.

Unii dintre istoricii din categoria în care mă încadram şi eu, adică fără diurnă de la stat, plătindu-ne din propria pungă călătoria, camera şi mesele la hotel, au fost mai inventivi şi mai curajoşi decât mine mergând, tot pe cont propriu, o zi întreagă la Leningrad, petrecându-şi două nopţi, la dus şi la întors, în tren. Eu nu m-am dus cu ei, de frică, în paşapoartele noastre viza ce ne fusese aplicată la consulatul sovietic din Bucureşti specifica doar oraşul Moscova, deci o clară restricţie de circulaţie. Mi-a fost teamă de vreun control al paşapoartelor. Avusesem o bogată experienţă cu Miliţia şi Securitatea din România şi n-aveam chef, să am de-a face cu „organele" din U.R.S.S.

în ajunul plecării spre Bucureşti am căutat să cumpăr ceva pentru nevasta mea. Până atunci fusesem de mai multe ori prin magazinul „Gum" din Piaţa Roşie, căci era la doi paşi de hotelul în care locuiam. Se găsea orice, dar totul era de o calitate ordinară şi de un prost gust strigător la cer. Era după chipul şi asemănarea cumpărătorilor, mulţi dintre clienţi făcând parte din categoria celor care erau aduşi „organizat" din Uniune la Moscova pentru a se „închina" în faţa mumiei lui Lenin din mausoleul de peste drum. Din acest magazin i-am cumpărat, până la urmă, lui Bogdan, fiul soţiei mele, o „spadă medievală" din

lemn vopsit cu un lac auriu, teaca tot din lemn fiind, evident, roşie. Altceva mai atrăgător pentru un băieţel de şapte ani nu găsisem, în schimb, de la Budapesta îi adusesem un tanc dirijat electric în toate direcţiile.

Aşadar am întrebat în holul hotelului în care locuiam pe un june, la un ghişeu special amenajat pentru a da diverse informaţii utile participanţilor la congres. „Magazine de lux găsiţi pe Bulevardul Kalinin", mi-a răspuns cu amabilitate tânărul, care arăta altfel, din toate punctele de vedere, decât oamenii obişnuiţi de pe stradă. Am ajuns uşor cu troleibuzul pe acel bulevard care, cel puţin în zona în care m-am mişcat, avea pe o parte şi pe alta blocuri moderne,

449

:ip „zgârie nori", dar cu cel mult 15-20 de etaje. Cred ca aceste clădiri fuseseră

ronstruite după moartea „tătucului", căci edificiile şi casele ridicate la Moscova

n vremea acestuia erau identice cu „Casa Scânteii" sau cu cele din prima parte

i Şoselei Bucureştii Noi. Preocupat de vitrine, n-am mers mai departe pentru a

jrivi şi „celebrul" Hotel „Lux", construit în „stil Stalin" (îl ştiu doar din poze)

d despre a cărui „faimă", anume cel de a fi fost sediul Kominternului, respectiv

>irouri, dar şi apartamente de locuit ale agenţilor acestuia, precum Dimitrov

şeful), Maurice Thorez, Jacques Duclos, Rakosi Matyas, Gero Erno, Walter

Jlbricht, Ana Pauker, Vasile Luca şi mulţi alţii, eu nu ştiam pe atunci mare

ucru. Rolul odios al acestora şi al Kominternului, în general, mi-era bine cunoscut

Iar, până să fi citit, relativ recent, cartea lui Arkadi Vaksberg despre „Hotel

AIX" nu auzisem, spre ruşinea mea, despre acesta şi despre faptul că se afla pe

celaşi bulevard pe care mă aflam, uitându-mă doar la vitrinele magazinelor:

djuterii scumpe şi haine de blană splendide şi de toate felurile. Eu nu aveam

>ani nici pentru a-i aduce în dar nevestei o căciulă din „ţara blănurilor". Cum

iu puteam pleca totuşi cu mâna goală, am intrat până la urmă într-un magazin

u confecţii şi m-am gândit să cumpăr un pulover. Vânzătoarele aveau aceleaşi

.imensiuni şi aspect ca şi amintitele „mamaşe" de pe coridoarele hotelului în

are locuiam, în plus, ca şi acestea din urmă, nu ştiau decât ruseşte. Pe o hârtiuță

m scris numărul, respectiv dimensiunea dorită. Mi-a adus un pulover enorm.

Jumerele confecțiilor din prăvăliile moscovite nu se potriveau cu cele româneşti.

'rin semne i-am dat de înțeles „mamaşei" că puloverul este prea rnare şi mi-a

dus un altul, apoi unul şi mai mic, până la urmă mi-a dat de înțeles că altceva

u îmi mai poate oferi. L-am cumpărat, în speranța că dacă, totuşi, puloverul

ste ceva mai mare decât cele purtate de nevasta mea, mai intră la apă, căci era

e lână. Când am spus, la hotel, unor colegi că am plătit 120 de ruble pe un

ulover unii s-au mirat, zâmbind, alții mi-au spus direct că am făcut o nebunie

lățind o asemenea sumă. Surpriza cea mare a fost când am ajuns acasă, la

ucureşti. Nu numai că darul adus de la Moscova era tot pentru o femeie

balşaia", iar nevasta mea nu era, dar studiind împreună puloverul şi marca

:estuia, am citit: „Tânăra Gardă..Braşov". Deci ceea ce aş fi putut procura în

rice prăvălie obişnuită din Bucureşti, la un preț de trei sau patru ori mai ieftin,

n cumpărat pe Bulevardul Kalinin, cu magazine de lux, din Moscova.

Aceasta a fost, sub diverse aspecte, mica mea experiență moscovită, pe ind la Kremlin domneau Brejnev, Kosîghin, Suslov, Gromîko şi alții ca ei.

Cum am trecut Prutul, la reîntoarcere, am răsuflat uşurat. A fost pentru rima şi ultima oară când revenind în România m-am simțit mai liber, mai în guranță şi mulțumit că trăiesc într-o țară a „lagărului socialist" cu o populație tai evoluată, sub diverse aspecte, în comparație cu cele văzute şi trăite în capitala narelui nostru vecin de la Răsărit" de unde, conform unei conferințe rostite s Mihail Sadoveanu în 1945, trebuie să ne vină „lumina", în ciuda ocupației .ilitare sovietice a țării timp de 15 ani, a consilierilor sovietici în diversele jaloane ale puterii, a Sovrom-urilor, a bolşevizării armatei, a „terorii roşii" stituită de Securitate, a distrugerii fizice a vechii elite politice şi parțial a celei

intelectuale în temnițe şi lagăre de muncă forțată, a cultivării urii de clasă şi a osanalelor aduse U.R.S.S., până în 1964, de către liderii P.C.R., inclusiv de Ceauşescu, „homo sovieticus" nu putuse fi creat în România.

Când mă reîntorsesem, la finele lui august 1970 de la Moscova, la Bucureşti mai pâlpâia încă atmosfera unei destinderi. Nimeni, în afara celor din vârful piramidei P.C.R., nu avea de unde şti că Ceauşescu punea la cale, încă de atunci, instaurarea unui regim de sorginte stalinistă, dar cu proslăvirea deşănțată a propriei sale persoane, păcălind inițial pe mulți prin discursurile sale patriotarde.

Primul semnal, dar nebăgat în seamă, că se repune şaua pe noi, cercetătorii din institutele Academiei, a fost crearea amintitei instituții paralele, în vara anului 1970, condusă de Miron Constantinescu. Al doilea, de această dată pentru toate instituțiile cultural-ştiințifice şi pentru întreaga intelectualitate, ce va avea urmări în timp, a fost discursul lui Ceauşescu la plenara C.C. al P.C.R. din 1971, despre care, de asemenea, am amintit, în fine, cel de-al treilea semnal, dar şi punctul de pornire fără întoarcere al restalinizării României, al „cultului" deşănțat al lui Ceauşescu, în învelişul aşa-numitului „comunism național", în sensul recursului la istorie şi la anumite personalități ale trecutului doar pentru a glorifica, în final, pe dictatorul semidoct şi paranoic de la Bucureşti, prezentat drept urmaşul demn al acestora, 1-a constituit Congresul al Xl-lea al P.C.R. din 25-28 noiembrie 1974. Cu acel prilej, după cum unii dintre vârstnici îşi mai amintesc, iar alții se prefac că au uitat, pe când cei tineri nu ştiu pentru că nu li s-a spus, Dumitru Popescu a susținut că, atâta vreme cât grecii, italienii, ruşii, englezii sau francezii sunt şi în prezent mândri de a fi avut un Pericle, un Cezar, un Petru cel Mare, un Cromwell sau pe Napoleon, de ce noi românii să fim sfioşi şi să nu spunem pe față că avem, la rândul nostru, un ilustru conducător precum Nicolae Ceauşescu. „De zece ani ne eşti baci", i s-a adresat, de la tribuna congresului, Dumitru Popescu lui Ceauşescu, parafrazând o replică din drama istorică Apus de soare a lui Delavrancea, comparându-1 de astă dată pe dictatorul de la Bucureşti, pe care-1 preamărea, cu voievodul Ştefan cel Mare.

Până să fi ajuns Dumitru Popescu la asemenea comparații revoltătoare, cultul personalității şi național-comunismul, făcându-se apel la istorie, au fost din timp pregătite. Nu pot uita scenele de operetă văzute pe ecranul televizorului, când în cursul primelor „vizite de lucru" ale lui Ceauşescu, acesta fusese primit la Suceava de ostaşi deghizați în plăieşi ai lui Ştefan cel Mare, sunând din bucium, sau când la Bucov ieşise din cort „Mihai Viteazul" pentru a întinde mâna „geniului" contemporan al României comuniste. La văzul unor asemenea scene groteşti pe ecranele televizoarelor unii se amuzau acasă copios, puțini se

îngrozeau, în timp ce „prostimea" ajunsese să fie captată şi cuprinsă brusc de „mândrie patriotică".

In lunile precedente Congresului al Xl-lea al P.C.R., cu discursul ruşinos şi servil al lui Dumitru Popescu, în plină ascensiune politică (din 1969 membru al Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., iar din 1971 preşedintele Comitetului de Cultură şi Artă), am avut prilejul să particip la două reuniuni internaționale ale istoricilor. Mai întâi, la finele lui august, la Congresul de studii sud-est europene

A fost un destin

451

lin Bucureşti/ patronat de academicianul Emil Condurachi şi de preferații săi, iăzvan Theodorescu şi Virgil Gândea. Dar cel care s-a ocupat în detaliu de „proble-nele organizatorice" a fost Vlad Georgescu, cercetător principal la institutul le profil, dar în acelaşi timp şi însărcinat special, la aceeaşi instituție, cu „protocolul", vând ca principală sarcină relațiile cu străinii. Aceeaşi funcție, creată după ce urubul Partidului şi al Securității începuse din nou să se strângă, o îndeplinea î institutul la care mai aveam să fiu tolerat puțină vreme, Dan Berindei.

Cu prilejul recepției de închidere a congresului ce a avut loc în sălile Muzeului

e Istorie a R.S.R., pe atunci înființat prin dezafectarea întregii aparaturi din

'alatul Poştei Române, special construită în acest scop în timpul domniei lui

^arol I, şi prin aducerea exponatelor celor mai prețioase din diverse muzee din

ră, am cunoscut-o pe Catherine Durandin, în prezent profesoară la I.N.A.L.C.O.

in Paris (Institut National des Langues et Civilisations Orientales) şi cea mai

una specialistă din Franța privind istoria românilor, pe atunci o foarte tânără

îistentă universitară la Amiens. Mi-a prezentat-o profesorul Georges Castellan.

e acesta îl cunoscusem cu vreo doi-trei ani în urmă în Bucureşti, la A.D.I.R.I.

astellan era în acea vreme un profesor cunoscut, cu numeroase lucrări în

orneniul istoriei moderne, căruia îi fusesem prezentat de Nicolae Fotino, drept

?cretar al secției de istorie a relațiilor internaționale, titlu pompos dar care, de

ipt, nu reprezenta nimic. Cu acel prilej, profesorul Castellan îmi spusese că

-a propus să trimită tineri doctoranzi francezi, care să se specializeze în istoria

omâniei şi a sud-estului Europei. La recepția de închidere festivă a Congresului

5 studii sud-est europene, Castellan, prezent şi el, m-a recunoscut şi mi-a

cut cunoştință cu tânăra asistentă universitară Catherine Durandin, care se

la în faza de documentare a unei teze privind relațiile franco-române în epoca

odernă. Am stat mult de vorba împreună în acea seara. Am continuat în

mineața următoare, făcând împreună o plimbare pe marginea lacului Herăstrău,

i fiind interesată să cunoască opiniile unui istoric român, să-i sugereze titluri

; cărți sau să-i indice fonduri de documente din arhivele româneşti pe care,

>ate, nu apucase încă să le cerceteze. Era dornică să cunoască cât mai multe

?spre România şi Bucureşti. Plimbarea noastră s-a încheiat cu un dejun la

*Lthenee Palace", la care a participat şi Marielise, frumoasa şi distinsa mea

•vastă. La despărțire ne-am promis unul altuia să corespondăm, să ne informăm

ciproc despre noile apariții editoriale, în România şi în Franța, pe temele de

rcetare ale fiecăruia. Eu tocmai îmi încheiasem teza de doctorat referitoare la

lațiile româno-germano-austro-ungare, din aceeaşi perioadă pe care Catherine

irandin o studia sub aspectul raporturilor dintre Franța şi România.

La două sau trei zile de la această agreabilă întâlnire, care va fi începutul iei strânse amiciții între mine şi Catherine Durandin şi între familiile noastre, i plecat la Belgrad la un colocviu internațional cu tema „Marile puteri şi Serbia ajunul primului război mondial". Invitația mi-o lansase profesorul Nikola trovic, membru al Academiei de Ştiințe şi Arte a Serbiei, îl cunoscusem tot in intermediul A.D.I.R.I., care cu un an sau doi înainte organizase la Craiova colocviu de istorie româno-iugoslav unde, din partea istoricilor români,

în afară de Nicolae Fotino, organizatorul reuniunii, au mai participat Dan Berindei, doamna Eliza Campus, fosta mea şefă, care mă dădăcise la institut în primul an, Viorica Moisuc, cercetător ştiințific principal la Institutul de Studii Social-Politice de pe lângă C.C. al P.C.R., specialistă în politica externă a

României din perioada interbelică şi conferenţiarul universitar Nicolae Ceachir, „specialist în toate", dar cunoscător al limbii sârbe şi care scotocise mult în arhivele istorice de la Belgrad. Cu acel prilej, stând mai multe zile la Craiova şi în încheiere făcând o excursie de agrement şi documentare, împreună cu istoricii iugoslavi, la mănăstirile Tismana şi Horezu, am avut ocazia să o cunosc mai îndeaproape pe Viorica Moisuc. Scurtă vreme fusese colegă cu mine la Institutul de Istorie „Nicolae lorga". Pe vrmea aceea nu schimbasem nici un cuvânt cu ea. Venea rar la institut, făceam parte din două secţii diferite, şi nici nu mă băgase în seamă, ea fiind cercetător ştiinţific principal, iar eu un novice. Când cumulul de funcţii a fost interzis, a plecat ca şi primul meu şef de secţie, profesorul Alexandru Elian. El a preferat să rămână profesor de bizantinologie la Institutul Teologic, după cum am amintit, ea a optat pentru postul de la Institutul de Istorie a P.C.R., „rebotezat" în Institutul de Studii Social-Politice, unde era mai bine plătită, la bani adăugându-se şi unele avantaje acordate activiştilor de partid. Ne cunoscuserăm la A.D.I.R.I., ea fiind mai tot timpul prezentă şi activă la comunicările ţinute în cadrul secţiei de istorie. Era deşteaptă, întotdeauna foarte documentată şi „curajoasă", în sensul că contrazicea fără ocolişuri şi pe aşa-numiţii dogmatici, căci mai veneau pe acolo şi dintre aceştia, încremeniţi în minciunile din trecut ale lui Roller, dar şi pe istoricii sovietici. Vorbea bine franţuzeşte şi nu ştia ruseşte. Mai târziu, cu alte prilejuri, am constatat că uneori nu se sfia, mai cu perdea, să-şi contrazică şi şefii de la institut. Ei aveau însă nevoie de ea, căci era bună pentru „afară", poate şi pentru „interior", fiindcă, pe lângă propriile ei lucrări s-ar putea să fi contribuit şi la ale lor (o practică folosită din plin la respectivul institut). Ea îşi permitea să-i mai contrazică pentru că avea „spate" beton armat, fiind căsătorită cu un conferenţiar de la „Ştefan Gheorghiu", cu „origine sănătoasă". Stând de vorbă cu Viorica Moisuc, pe când călătoream cu autobuzul împreună cu istoricii iugoslavi de la Craiova la Tismana, mi-am dat seama că provenea dintr-o familie în care primise o educaţie ce nu avea nimic comun cu „istoria P.C.R.". Toate „concesiile" pe care le făcuse se datorau doar ambiţiei de a ajunge cât mai sus în profesia pe care şi-o alesese, dar până la urmă ţintă pe care o avea, cea de a ajunge profesoară universitară, n-a atins-o decât după 1989. N-aş fi crezut, atunci la Craiova, că Viorica Moisuc, cu un comportament destul de arogant faţă de toţi şi cu eforturile ei continue de parvenire, va deveni unul dintre puţinii colegi care mă vor susţine şi ajuta efectiv pentru a-mi continua activitatea ştiinţifică, după ce Partidul şi Securitatea mă vor fi dat afară din Institutul de Istorie „Nicolae lorga", în plină „revoluţie culturală", ordonată de Ceauşescu.

Dintre participanții la colocviul româno-iugoslav de la Craiova, şeful delegației sârbe, profesorul Nikola Petroviă, mă alesese pe mine pentru a participa la reuniunea ştiințifică internațională privind relațiile marilor puteri cu Serbia,

A fost un destin

453

în ajunul primului război mondial, deoarece şi-a dat seama că eram un specialist în domeniu, şi pe conferențiarul Nicolae Ceachir.

Inițial, deşi fusesem în Ungaria şi la congresul de la Moscova, în condițiile menționate, cererea mea de a obține paşaportul pentru a pleca în Iugoslavia mi-a fost respinsă. O fi fost țară comunistă, o fi ajuns Ceauşescu prietenul lui Tito, dar la „Paşapoarte", Iugoslavia era trecută în categoria „Occident", în primul rând, de când Tito o lăsase mai moale cu vigilența revoluționară având nevoie de Occident, în special din punct de vedere financiar şi al furniturilor pentru armată, iar de când Occidentul pompase bani mulți în Iugoslavia, astfel încât tancurile şi rachetele sovietice să nu ajungă la Adriatica, frontierele cu Austria şi, mai ales, cu Italia ajunseseră destul de permeabile pentru trecerea în Vest a refugiaților din Est. în plus, în centrul Belgradului luase ființă chiar un „Centru O.N.U. pentru refugiați", în al doilea rând, aşa-zisa „autogestiune muncitorească" a întreprinderilor, altfel spus o descentralizare a economiei şi introducerea liberei concurențe între întreprinderile de stat, crease o anumită bunăstare a populației şi un alt stil de viață al iugoslavilor, pe care „tovarăşii" de la Bucureşti considerau că nu e recomandabil de a fi văzut de supuşii lor din România, în sfârşit, Tito deschisese granițele pentru iugoslavii doritori să lucreze în Occident care, după o vreme sau periodic, reveneau în țara lor şi-şi depuneau în bănci, evident de stat, sau sub saltea, valuta forte pe care o agonisiseră. Deținerea de valută nu era considerată o infracțiune precum în Republica Socialistă România. Toate acestea nu erau „recomandabile" de a fi văzute şi cunoscute de prea mulți români, motiv pentru care securiştii de la „Paşapoarte", din strada Nicolae lorga, erau foarte zgârciți în acordarea de vize de ieşire din România spre Iugoslavia.

Refuzul primit, cu atât mai mult cu cât nu ar fi urmat să plec în calitate ie turist, ci de invitat al Academiei din Belgrad, în calitate de specialist român, tn domeniul temei care făcea obiectul amintitului colocviu internațional, m-a îndârjit. Am cerut o audiență prin telefon la Ştefan Voitec, care m-a primit. I-am sxpus verbal şi în scris activitatea mea de la Institutul de Istorie „Nicolae lorga" ?i rezultatele obținute, dovedindu-i astfel că sprijinul lui în a susține cu ani în armă Examenul de Stat a dat roade, manifestându-mi în acelaşi timp dezamăgirea ie a nu putea da curs invitației ce-mi fusese adresată mie personal de către

<\cademia de Ştiințe şi Arte din Belgrad. Nu mi-a promis nimic, dar mi-a cerut ;ă-i las memoriul. După trei zile mi s-a telefonat „din Nicolae lorga" să vin ;ă-mi ridic paşaportul.

Până la urmă, din trei invitați am ajuns singurul român la Belgrad. Confe-•ențiarul Nicolae Ceachir, care nu avea probleme cu viza pentru Iugoslavia, i-a venit, deoarece între timp apăruse o altă restricție, anume interzicerea radrelor universitare de a participa la reuniuni ştiințifice peste hotare, în timpul rursurilor. în sfârşit, profesorul Vasile Maciu, membru corespondent al \cademiei (conducător de doctorate fără a avea vreun titlu de doctor), care ar i urmat să fie şeful delegației, se ofensase deoarece serviciul de relații cu ;trăinătatea din cadrul menționatei instituții nu-i acordase prioritate în obținerea

paşaportului de serviciu, ceea ce ar fi însemnat implicit plata biletului de călătorie şi o diurnă de academician, adăugată celei plătite de gazde.

De-a lungul anilor am mai avut ocazia să particip la câteva reuniuni ştiințifice internaționale, dar n-am avut în viața mea paşaport de serviciu şi nu am fost vreodată trimis de vreo instituție românească de profil, ci întotdeauna invitat de către organizatorii din străinătate.

Ajuns singur la Belgrad, am beneficiat la colocviu de „onorurile" rezervate şefilor de delegații, deşi cea română era reprezentată doar de mine. La deschiderea festivă, am fost rugat de profesorul Dimitrije Djordjevic, sârb dar cu catedra la Universitatea Santa Barbara din S.U.A., pe care-1 cunoscusem în Bucureşti la A.D.I.R.I., să rostesc un cuvânt de salut din partea istoricilor români, ceea ce am făcut. Apoi, tot în calitate de aşa-zis şef al delegației române, am prezidat o şedință în cadrul sesiunii de comunicări. Dădeam cuvântul vorbitorilor, având la stânga mea pe acelaşi Dimitrije Djordjevic, iar la dreapta poate pe cel mai reputat specialist austriac în istoria sud-estului Europei, anume pe profesorul Richard Plaschka, director al institutului de profil din Viena. Am fost emoționat şi în acelaşi timp complexat, deoarece nu mă puteam compara, sub aspect profesional, nici cu cel din stânga mea şi nici cu cel din dreapta. La rândul meu, am ținut o comunicare, într-o altă zi, despre reflectarea la Bucureşti a politicii marilor puteri în timpul crizei bosniace (1908-1909). Probabil că referatul meu i-a plăcut profesorului Plaschka, căci înainte de a părăsi Belgradul mi-a dat cartea sa de vizită spunându-mi că mă va invita să țin o comunicare la Viena. N-am ajuns să fiu invitatul Institutului de Studii Sud-Est Europene din Viena, căci la mai puțin de un an de la reuniunea de la Belgrad s-a năpustit la Bucureşti asupra mea urgia Partidului şi a Securității.

La reuniunea istoricilor de la Belgrad, vedeta numărul unu pentru noi, străinii, a fost academicianul Vasa Cubrilovic, nu prin ceea ce reprezenta atunci, ci prin ceea ce făcuse în adolescență, în 1974, Vasa Cubrilovic era singurul membru încă în viață, al conjurației din 1914, care se soldase cu asasinarea la Sarajevo de către Găvrilo Princip a arhiducelui Franz Ferdinand, prinț moştenitor al Ausfcro-Ungariei. Atentatul reuşit de la Sarajevo din 28 iunie 1914 n-a constituit, după cum cel puțin istoricii ştiu, cauza izbucnirii primului război mondial, ci doar scânteia, iar pe unul care avusese chiar şi un rol minor în aprinderea acesteia şi, oricum, fusese martor ocular al evenimentului de la Sarajevo, 1-am avut în față, la Belgrad, după 60 de ani de la consumarea faptului. N-am schimbat nici un cuvânt cu Vasa Cubrilovic. Era un personaj mult prea important, în schimb m-am uitat la el, precum copiii „la urs".

N-am avut timp atunci să cunosc Belgradul decât în fugă. Singurul monument istoric pe care 1-am vizitat a fost vechea cetate medievală, aşezată pe dealul din dreptul vărsării râului Săva în Dunăre, un muzeu în aer liber cu diverse tunuri şi ghiulele din epocă. Am fost şi în interiorul fostului palat regal, o construcție modestă în comparație cu cel din Bucureşti. Acesta devenise sediul Skupstinei oraşului Belgrad, unde a avut loc o recepție oficială. Am mers în grabă pe străzile centrale din vechiul Belgrad, cu clădiri asemănătoare, într-un

A fost un destin

fel, cu cele răspândite la noi pe Calea Victoriei şi care nu ajunseseră încă să fie dărâmate de buldozerele lui Ceauşescu, pe scurt, vechiul Belgrad nu avea strălucirea Budapestei pe care o cunoscusem prima oară, cu şase ani în urmă. Mu am vizitat muzee din lipsă de timp şi de bani. De partea cealaltă a râului 3ava se afla noul oraş (Novi Beograd), alcătuit doar din blocuri noi, dar construite nici în „stil Stalin", şi nici în cel nord-coreean, ca unele cartiere din Bucureşti !n timpul lui Dej şi apoi al lui Ceauşescu, ci asemănătoare cu cele din noile rartiere ale oraşelor occidentale. Am privit doar din depărtare Novi Beograd, iin lipsă de timp. Aveam să ajung şi acolo, dar cu un alt prilej. Mergând tot impui pe jos prin vechiul Belgrad, cu atât mai mult cu cât sediul Academiei, înde avea loc colocviul nu era departe de hotelul în care locuiam, am avut jcazia să privesc cu atenție strada, oamenii şi vitrinele magazinelor. Nu venisem a cumpărături, dar priveam şi spre vitrine, căci eram interesat să le compar cu :eea ce era la Bucureşti şi cu ceea ce văzusem în alte două capitale ale unor țări :omuniste. în magazine erau mărfuri mai variate şi de mai bună calitate decât a noi şi incomparabile cu ororile de la Moscova. Pe străzile centrale, lume mai nne îmbrăcată decât cea de pe Calea Victoriei sau de pe Bulevardul Magheru lin Bucureşti, în schimb la gară şi

la closetele publice o „atmosferă" identică cu :ea de la noi. O fi privit regele Carol I al României cu dispreț spre Balcani, or fi 'rând actualii guvernanți să tot „mute" țara noastră în Europa Centrală, dar toi tot balcanici rămânem, atât sub aspectul moravurilor, cât mai ales al curățe-liei, căci nu degeaba străbunii noştri, ai celor din spațiul extracarpatic, au stat ub dominația turcească şi nu a Habsburgilor, precum frații noştri din Yansilvania şi Banat. De-a lungul deceniilor ce au urmat istoricului an 1918 urnea, evident, s-a amestecat, din diverse motive care exced caracterul acestei crieri, dar nu pot trece totuşi peste constatarea că efectul a fost, mai ales după listrugerea de către comunişti a vechilor elite de pe ambele părți ale Carpaților, i parțială balcanizare a Ardealului, şi nu invers.

Reîntors vesel şi mulțumit de la Belgrad m-am reapucat în Bucureşti de ale iele. Teza de doctorat era mai de mult scrisă şi lucram la o a doua carte eferitoare la politica Puterilor Centrale față de regimul Dunării şi al strâmtorilor dării Negre. Timpul liber mi-1 petreceam mergând săptămânal la concertele de j Ateneu, la teatru şi uneori şi pe la prieteni, la câte o petrecere cu dans. Când, i sfârşit de săptămână, nu era rost de o petrecere, ieşeam cu Marielise în oraş", fie la un aperitiv, fie la o friptură, la C.O.Ş. sau la „Athenee Palace", are era la doi paşi de casa noastră. Strângerea şurubului de către Partid nu se îflecta încă în viața cotidiană. Acasă situația se ameliorase, de asemenea, căci :ăpasem de „locuitul la comun". Deținătoarea uneia dintre camere se mutase npreună cu fiul ei, obținând o repartiție într-un bloc, o alta, foarte în vârstă, mrise. Astfel, conform unei expresii uzitată în acea vreme, am ajuns să ne extindem", adică obținusem repartiție pentru cele două camere rămase libere, ire erau şi cele mai mari şi mai luminoase. Ajunsesem împreună cu Marielise, a părinții ei şi cu Bogdan, care între timp devenise elev, să fim la noi acasă.

La institut simțeam însă că „acolo sus" se pregăteşte ceva. Mai întâi a venit i ne analizeze activitatea o „brigadă de control" alcătuita din Gheorghe loniță,

din partea Secției de propagandă a C.C. al P.C.R., Iulian Cârtână, şeful Secției de propagandă a Comitetului municipal P.C.R. şi Răzvan Theodorescu, din partea Academiei de Ştiințe Sociale şi Politice, de care ajunseseră să depindă, după cum am amintit, toate institutele de cercetări cu profil umanistic. De ce tocmai Răzvan Theodorescu, doar director adjunct în acea vreme al Institutului de Istorie a Artelor, alături de doi politruci notorii? Nu ştiu. în schimb, ştiam încă de pe atunci că „vârfurile" de la Institutul de Istorie a Partidului nu încetau să ne caracterizeze pe noi, de la „Nicolae lorga", drept o adunătură de reacționari, de

foşti fascişti şi deținuți politici. După controlul, urmat de un raport către Secția de propagandă a C.C. al P.C.R., a sosit vestea că în curând „tovarăşul Nicolae Ceauşescu" va face „o vizită de lucru" în institutele de cercetare din Bucureşti, fără să se precizeze care vor fi acestea. Agitație mare. Ca „expert" în pregătirea primirii „tovarăşului" a fost invitat directorul Muzeului de Istorie a R.S.R., Florian Georgescu, amintitul mârlan şi impostor, promovat între timp pentru „meritele" sale. Devenise expert în „vizite", căci Ceauşescu fusese de mai multe ori la noul muzeu, însoțit fie de tovarăşi din „conducerea Partidului", fie de „tovarăşi din țările frățeşti", sălile vizitate cu predilecție fiind cele cu cadourile primite de el, din partea „oamenilor muncii" din țară dar, mai ales, a şefilor de stat pe care îi vizitase la ei acasă sau pe care îi invitase în țară. La „sfaturile prețioase" ale lui Florian Georgescu s-a fixat mai întâi „traseul vizitei". Cum acesta urma să cuprindă şi biroul secției de istorie universală din care făceam parte, am fost martor la o parte din indicațiile „expertului". La birourile şi masa din încăpere nu trebuie să se afle cei cărora de regulă le aparțineau locurile, ci doar membri de partid sau utecişti. Nu conta dacă aceştia făceau sau nu parte din secția de istorie universală. „Tovarăşul" nu intra în detalii, ci trebuia doar să vadă membrii de partid studiind, fiecare cu un teanc de cărți pe lângă el din care să nu lipsească şi unul sau două volume din opera „înaltului oaspete". Şi cum veni vorba de „tovarăşul", Florian Georgescu şi-a întrerupt brusc sfaturile şi a întrebat: „Closet aveți?". Cineva din jurul său, nu-mi mai amintesc numele, a început să-i explice cum se ajunge la locul cu pricina. „Nu m-ați înțeles", 1-a întrerupt „expertul", continuând: „vă întreb dacă aveți un closet special pentru tovarăşul Ceauşescu, după cum am eu, la muzeu, care stă în permanența sigilat, fiind pus în funcțiune doar cu prilejul vizitelor". S-a discutat despre closet aproape o jumătate de oră, Florian Georgescu s-a dus să viziteze pe cel din apropiere, folosit de noi cei din secția de istorie universală, de director, de secretară şi de cei care întâmplător se aflau în apropiere. Până la urmă, Florian Georgescu s-a declarat satisfăcut, căci doar se afla la Institutul de Istorie „Nicolae lorga" şi nu în Gara de Nord şi s-a ajuns la o soluție de compromis. Cu câteva zile înainte de vizită, closetul se dezinfectează şi se sigilează, iar dacă pe cei de la parter îi apucă vreo „nevoie" vor merge la etaj.

In ziua amintitei vizite, toată lumea era aşezată pe locurile prestabilite „pe linie de partid". „Nemembrii" umpleau sala mare de studiu a bibliotecii, pe unde „delegația" urma doar să treacă pentru a vizita camera memorială „Nicolae lorga", cu cărți mai deosebite şi unele obiecte personale care aparținuseră marelui

A fost un destin

istoric. Dar decepție mare, mai ales pentru directorul Ştefan Ştefănescu, ajuns între timp membru al C.C. „Tovarăşul" n-a venit, preferând să viziteze alte institute de cercetare, iar al nostru a fost inspectat doar de o delegație de rangul doi, alcătuită din Mihnea Gheorghiu, ajuns între timp preşedintele Academiei de Ştiințe Sociale şi Politice, Miron Constantinescu fiind „rotit în sus" la Consiliul de Stat, Octavian Groza, fiul fostului prim-ministru, şi alții ale căror nume nu mi le mai amintesc.

Agitația a continuat în institut, în vizită la director veneau tot mai des când Gheorghe loniță, când Mircea Muşat (una şi aceeaşi persoană cu deputatul P.R.M. şi secretar al Camerei Deputaților din legislatura 1992-1996), ambii istorici după studii şi activişti la Secția de propagandă a C.C. al P.C.R. Se simțea că se pregăteşte ceva, începuse să se vorbească că vor urma restructurări de personal în institut, dar nu se ştia nimic precis. Când? Cine? Oricum se bănuia că „selectarea" se va face după criterii politice şi nu profesionale. Totul plutea în mister. Oricum sforile cele mari nu se trăgeau în biroul directorului de la institut, ci în cele ale noii Academii, iar directivele veneau de peste drum, de la C.C. Ulterior, mi-am dat seama că un cuvânt greu de spus 1-a avut şi Securitatea.

Mă temeam că voi fi dat afară, dar în acelaşi timp căutam să mă autosugestionez că poate voi fi ocolit, o dată ce institutul era plin de „foşti", mai importanți decât mine şi, în plus, mai şi câştigasem la tribunal un aşa-zis proces de reabili-:are. Evident, cu pile. Mă ajutase vechiul prieten al părinților mei, profesorul vlihail (Dodel) Eliescu, despre care am scris pe larg într-un alt capitol. Mama nai era în vizită cu soția lui, Marta, şi într-o asemenea ocazie 1-a rugat pe Dodel să mă primească într-o zi pentru a-i cere un sfat. Colegul meu de pe Jtunci, de la institut, Nicolae Stoicescu (ministru al Cultelor, în primul guvern :>ostdecembrist şi, ulterior, mai mulți ani, ambasador la Atena), fost deținut politic, ca şi mine, reuşise să obțină o reabilitare prin Justiție, ceea ce ar fi trebuit ia aibă ca efect „abolirea" cazierului judiciar. Stoicescu mă sfătuise să încerc să ac acelaşi lucru, căci situația noastră, a celor din institut, trecuți prin închisori, ncepuse să se şubrezească. De la el aflasem că reabilitarea se obține printr-o lotărâre judecătorească, petentul depunând la dosar o caracterizare asupra :omportamentului şi activității profesionale, eliberată de conducerea instituției n care lucrează, şi alte câteva, sub semnătură, din partea câtorva colegi de erviciu şi a unor vecini. Era de presupus că cel puțin procurorul, dacă nu chiar nstanța, îşi fac rost şi de alte probe la dosar, în urma refuzurilor categorice de colabora cu Securitatea mi-era teamă să pornesc un asemenea proces, căci o espingere a acțiunii însemna cu mult mai rău decât de a nu o fi întreprins.)odel Eliescu, în principiu, m-a încurajat, dar m-a sfătuit totuşi să nu

întreprind limic până nu se va interesa cum stau lucrurile şi în ce măsură mă poate ajuta.)upă scurtă vreme mi-a transmis prin mama să intentez acțiunea fără frică, căci oi câştiga procesul. Am procedat ca atare, totuşi cu frica în sân. Am câştigat la rima înfățişare. Când m-am dus să-i mulțumesc protectorului meu, fost prieten u tata încă de pe vremea studenției, a fost foarte discret. Nu mi-a spus ceea ce întreprins pentru ca totul să meargă „comme une lettre â la poşte". Eu am o

bănuială, aproape o certitudine. Cu mulți ani în urmă, Dodel Eliescu avusese un student foarte bun (nu sunt sigur dacă o perioadă acesta nu i-a fost chiar asistent la catedră), care ajunsese la rândul său profesor la Drept, ba chiar demnitar, anume secretar al Consiliului de Stat: Constantin Stătescu. în ciuda ascensiunii sale politice, Stătescu rămăsese un devotat fostului său maestru. Ceea ce ştiu sigur este faptul că familia Eliescu, atâta timp cât bătrânul profesor mai fusese în stare să călătorească, obținea paşaport pentru Franța ca să-şi viziteze fiul „fugit" la Paris, grație intervențiilor lui Stătescu. De aceea cred că Dodel Eliescu, în amintirea vechii sale prietenii cu tata şi a faptului că eu fusesem amic, în vremea copilăriei şi adolescenței, cu propriul său fiu, poate şi impresionat de greutățile prin care trecusem, 1-a rugat pe propriul său protector de a interveni şi pentru mine. Poate. A fost ultima oară când 1-am mai văzut şi am stat de vorbă cu profesorul Mihail Eliescu. După un an sau cel mult doi s-a stins din viață.

Hotărârea judecătorească o depusesem la serviciul de cadre. De aceea mai păstram în mine o licărire de speranță de a nu fi trecut pe lista neagră cu cei ce urmau să fie dați afară din institut. Degeaba.

în ziua de 13 mai 1975 toată lumea a fost convocată în primele ore ale dimineții, la institut. Fiecare cercetător a fost invitat în biroul directorului, unde se afla o comisie, pentru a i se comunica verdictul. Dacă cel chemat ieşea imediat din birou, înainte de a i se observa pe față satisfacția sau nemulțumirea, se ştia că a scăpat, că va rămâne pe loc. Dacă zăbovea era clar că va zbura din institut şi că întârzierea se datora protestelor sale.

Cu excepția lui Nicolae Stoicescu şi a lui Şerban Papacostea, toți cei care trecuseră prin puşcării sau ai căror părinți fuseseră „foşti" (cazul colegului meu lancu Bidian, adus în institut de profesorul Andrei Oțetea) au fost excluşi din institut, printre aceştia numărându-mă şi eu. Sectorul de cercetare a vechilor instituții româneşti fusese chiar lichidat, deoarece era alcătuit doar din „foşti": jurişti eminenți trecuți însă prin puşcării, foşti universitari şi membri ai

partidelor istorice. Cei mai mulți dintre aceştia, fiind oameni în vârstă, au fost scoşi la pensie, iar cei ce nu atinseseră anii pensionării şi câțiva care nu stăteau „prost cu dosarul", fiind chiar membri de partid „mai aparte" cărora, cu acel prilej directorul Ştefan Ştefănescu, profitând de ocazie, le-a plătit unele „polițe personale", au fost dați afară. Era o dovadă că unul dintre tartorii întocmirii „listei negre" a fost chiar el, după cum, nu-i mai puțin adevărat, că tot el „salvase" de epurare pe Nicolae Stoicescu şi Şerban Papacostea. De „păstrarea" primului fusese direct interesat. Stoicescu muncea din greu la alcătuirea şi editarea colecției de documente medievale, la care Ştefănescu scria doar prefețe sau câte un studiu introductiv, respectivele volume fiind trecute apoi pe lista sa de lucrări publicate, care justificau alegerea sa ca membru corespondent al Academiei R.S.R. şi membru plin şi şef de secție al celei de „Ştiințe Sociale şi Politice". Pe Şerban Papacostea cred că 1-a salvat de ruşine, căci era şef de secție şi unul dintre cei mai eminenți cunoscători ai evului mediu european. A avut însă grijă să-1 margina-lizeze pe măsura trecerii timpului.

A fost un destin

încă în zilele „epurărilor", Ştefan Ştefănescu, cu glasul său dulceag şi cu o politețe în spatele căreia se ascundea o crasă perfidie, s-a „spălat pe mâini" precum Filat din Pont, susținând că nu a avut ce face, că decizia nu-i aparținuse, într-adevăr, „directiva" de purificare politico-ideologică a institutelor pornise de la Ceauşescu, dar în aplicarea acesteia, în întocmirea listelor negre, pritocite luni şi luni de zile la Academia de Ştiințe Sociale şi Politice, de Ion Goliat, politrucul numărul unu, transferat în acest scop de la „bătrâna Academie" la cea „nouă", împreună cu „istoricii" activişti de la C.C. al P.C.R., Gheorghe loniță şi Mircea Muşat, Ştefan Ştefănescu, cu atât mai mult cu cât era mai bine plasat decât aceştia în ierarhia de partid, n-a fost simplu chibiț, ci a pus serios umărul.

Nu-i mai puțin adevărat că, cel puțin în cazul meu (cred că şi în al altora), şi-a băgat Securitatea coada. Atunci aveam o simplă bănuială, pornind de la premisa că refuzasem categoric de a deveni „turnător", în prezent am dovada. Pe foaia de consultanță a celui mai voluminos dosar, întocmit în trecut de Securitate, am găsit însemnarea că acesta fusese studiat în 1974 de un ofițer cu grad de locotenent şi cu o semnătură indescifrabilă. De ce oare?

Purificarea din 1975 a institutelor de cercetări cu caracter umanistic şi nu numai a acestora, ci şi a altor instituții, a avut un caracter mai puțin dur decât epurarea din 1952, când cei dați afară rămăseseră pe drumuri, după cum am menționat într-un alt context. Ceauşescu, de la care venise „directiva", era interesat să nu iasă un scandal politic, cu ecouri în străinătate, încă de la

începutul anului 1975 avuseseră loc mai multe reuniuni, la nivelul experților, în vederea redactării documentului final al „Conferinței pentru securitate şi cooperare în Europa". Uniunea Sovietică şi celelalte state comuniste erau interesate ca în Europa să fie consfințit statu-quo, pe plan politic şi al frontierelor, deci existența celor „două lagăre", şi au cedat, în schimb, la insistențele Occidentului, ca viitorul act final, ce urma să fie semnat de către şefii de stat sau de guvern la preconizata întâlnire de la Helsinki (august 1975), să cuprindă şi un capitol referitor la respectarea drepturilor omului. Ceauşescu, care poza în mare mediator, susținând totodată că în R.S.R. nu există persecuții politice, a procedat cu abilitate privind amintitele purificări politico-ideologice, care fuseseră de proporții. Cei indezirabili, care nu atinseseră vârsta spre a fi scoşi la pensie, nu au fost lăsați pe drumuri, ci au fost transferați, obligatoriu, cu post cu tot, în alte instituții. Era un mijloc de izolare, de scoatere a cercetătorilor din circuitul ştiințific, de a li se pune piedici de a publica dar, mai ales, de a nu putea participa la sesiuni, colocvii şi congrese în țară şi, în special, peste hotare şi de a nu veni în contact cu studenții.

Transferurile obligatorii s-au făcut cu predilecție spre biblioteci şi muzee. Astfel, istoricul şi criticul literar, Dinu Pillat, de la Institutul de Istorie şi Teorie Literară „George Călinescu", descendent al Brătienilor prin mama sa şi fost deținut politic, a fost transferat la Biblioteca Centrală Universitară, iar reputatul filozof de azi Gabriel Liiceanu, pe atunci cercetător ştiințific principal la Institutul de Istorie a Artelor, a fost mutat forțat la Biblioteca Academiei. Mă limitez la aceste două nume ilustre, căci lista epuraților este foarte lungă. Institutul de

Filozofie a fost practic înjumătățit, fiind scoşi toți cei care nu erau membri ai P.C.R. Tartorul local în acest caz a fost Pantazi, un coleg de-al meu din primele clase de liceu. Taică-său fusese în vremea aceea proprietarul unei băcănii ce se afla în spațiul în care se află acum restaurantul Moldova. Nu o dată o auzisem pe mama, pe vremea copilăriei mele, spunând bucătăresei: „Ana, du-te până în colț, la Pantazi, şi cumpără puțină şuncă să mai completăm cu ceva masa de seară", în timpul războiului, băcanul Pantazi căzuse prizonier la ruşi şi se reîntorsese cu Divizia „Tudor Vladimirescu". Conform canoanelor marxist-leniniste, Pantazi junior, „filozoful", ba în plus şi director adjunct la amintitul institut, deci o vreme şef şi al lui Constantin Noica, ar fi trebuit să aibă un dosar de cadre „prost", fiind fiu de negustor, dar faptul de a fi jurat „papă" credință Uniunii Sovietice şi tovarăşului Stalin i-a imaculat dosarul fiului, încât acesta ajunsese să trieze el dosarele cercetătorilor de la Institutul de Filozofie. Pentru aceste servicii aduse

Partidului, Pantazi „filozoful" a fost recompensat, fiind numit secretar general adjunct (adică politruc) al Academiei R.S.R., în ultimii ani ai „domniei" lui Ceauşescu.

Pe vremea când fusesem coleg de clasă cu Pantazi, în recreație toți eram egali, ne jucam unii cu alții, în aceeaşi măsură. Când, după decenii, ne-am reîntâlnit, situația se schimbase, el plin de ifose, vorbindu-mi din vârful limbii şi tratând necazurile mele cu o „indiferență suverană".

în 1975, situația de la Institutul de Matematică creat de academicianul Miron Nicolescu, a fost şi mai dramatică decât la cel de filozofie. A fost desființat, în acest caz interveniseră interese de familie, nu ale academicianului, ci ale Ceauşeştilor, căci acolo lucra Zoia, fiica „tovarăşului" şi a „tovarăşei". Zoia mai povestea părinților ce se mâi întâmplă pe la institut, ce se mai vorbeşte, care este atmosfera, încât aceştia ajunseseră la concluzia că trebuie lichidat. Pentru a se distruge vechea schemă de organizare a Institutului de Matematica s-a creat un altul, aşa-zis central, care reunea catedrele de matematică de prin diversele facultăți, fiind trecut de sub egida Academiei, al cărei preşedinte era chiar Miron Nicolescu, sub controlul „mai ferm" al Ministerului învățământului, în 1977 avea să se treacă la o nouă reorganizare. Ceea ce mai rămăsese din vechiul institut al lui Miron Nicolescu a devenit o secție în cadrul noului Institut Național de Creație Ştiințifică şi Tehnică. Cine ă ajuns şef al secției de matematică? Zoia Ceauşescu. Unii, din neştiință, când vorbesc de fiica lui Ceauşescu, o numesc Zoe, ca pe unele romance. Greşit. Ceauşeştii şi-au înregistrat fiica cu prenumele de Zoia, cel al unei comsomoliste sovietice, ucisă de nazişti în timpul războiului, ca şi pe această cale să-şi arate ataşamentul față de Uniunea Sovietică şi tătucul Stalin.

Din câte ştiu, desființarea practic a Institutului de Matematică şi golirea ă tot ceea ce se afla în clădirea de pe Calea Griviței au provocat curând (iunie 1975) moartea întemeietorului acestuia, academicianul profesor Miron Nicolescu.

în cazul institutelor de istorie, epurările s-au limitat, din câte ştiu, doar la Bucureşti. Nu cunosc cauzele faptului că la Cluj nu s-a petrecut nimic, în schimb, încă din acea perioadă, aflasem că Stele Mârinescu, alt politruc de la Academia de Ştiințe Sociale şi Politice, trimis cu „lista neagră" de la Bucureşti la Iaşi, s-ar fi reîntors fără să fi reuşit să facă ceva, datorită lui Ion Iliescu, pe atunci

A fost un destin

prim-secretar al Comitetului Județean P.C.R., care ar fi refuzat să-şi pună semnătura. Pe atunci nimic nu mişca în vreun județ fără ştirea şi aprobarea

primului-secretar. Ion Iliescu, care avea un „dinte" contra lui Ceauşescu, căci fusese „rotit în jos" şi trimis la Iaşi, deoarece îl contrazisese pe acesta în 1971, când a pus la cale aplicarea în România a „modelului" chinez şi nord coreean, refuzase amputarea Institutului de Istorie şi Arheologie din „parohia" lui. Argumentul folosit atunci de Iliescu a fost cel că forța Institutului de Istorie din Iaşi nu poate fi diminuată, o dată ce puterea celui din Chişinău era în creştere.

Până atunci nu ştiam aproape nimic despre Ion Iliescu, în afară de trecutul său şi de „rotirea" sa, când în sus, când în jos, în cadrul P.C.R.

L-am văzut prima dată în ziua de 22 decembrie 1989, la televizor, în schimb, o vreme, 1-am întâlnit des pe fratele acestuia, Alexandru, cu care ajunsesem coleg la Muzeul de Istorie a Municipiului Bucureşti unde, până la urmă, am ajuns după eliminarea mea din Institutul de Istorie „Nicolae lorga". Alexandru Iliescu, unul dintre noii mei colegi, era cel mai mare chiulangiu. Venea şi pleca când voia, iar când era prezent nu făcea absolut nimic. La fiecare „şedință de analiză a muncii" directorul îl critica cu „grijă", adăugând că „tovarăşul Iliescu trebuie ajutat în muncă". Iliescu tăcea şi totul rămânea ca mai înainte. Până într-o zi, când fusesem cu toții convocați la o şedință sindicală cu un singur punct pe ordinea de zi: Alexandru Iliescu. Ni s-a adus la cunoştință că acesta urma să fie trimis „afară", la Agenția Economică din Tunis (poate greşesc țara, dar oricum într-una arabă, din Africa de Nord) şi, ca atare, are nevoie, printre altele, şi de o recomandare a organizației sindicale de la „locul de muncă" unde îşi desfăşoară activitatea. Trăiam doar într-o țară în care oamenii muncii hotărau „totul". Ca atare, directorul, şeful secției în care era încadrat cel pus în discuție şi preşedintele sindicatului au luat cuvântul susținând că „tovarăşul Iliescu", „în ciuda unor lipsuri" pe care în permanență a continuat să şi le îndrepte, îndeplineşte totuşi condițiile pentru a primi o funcție de răspundere peste hotare. Rar mi-a fost dat să asist la un asemenea circ.

Inițial, o dată cu decizia dării mele afară din institut, nu fusesem „programat" pentru Muzeul de Istorie a Municipiului Bucureşti, unde aveam să asist, printre altele, şi la circul cu Alexandru Iliescu, ci la Biblioteca Academiei. Spre deosebire de alți colegi care de voie, de nevoie acceptaseră să se ducă, eu refuzasem categoric, chiar în momentul în care mă aflasem în fața comisiei cu „lista neagră" în față. Declarasem atunci că refuz, cu riscul de a rămâne fără slujbă. Cunoşteam atmosfera de acolo şi nu acceptam să fiu făcut din cal măgar, să ajung un scrib, un făcător de fişe pentru alții. Nu m-am prezentat la postul „oferit" şi, în disperare, am înaintat un memoriu, ca şi în alte situații dificile, lui Ştefan Voitec dar, de această dată, fără rezultatul scontat. Nu era „momentul politic" potrivit. Nu reuşise Voitec sâ-1 ajute în acea conjunctură nenorocită pe

bunul său amic Miron Nicolescu ca să nu i se desființeze Institutul de Matematică, aşa că nu era să se ocupe de mine. Ca atare, mi-a trimis memoriul cu rezoluția „a se analiza cazul" exact celor care luaseră decizia de a mă elimina din institut. A servit, totuşi, la ceva. „Purificatorii" institutului au devenit ceva mai maleabili. Au schimbat direcția „transferului" spre amintitul muzeu, unde colegul meu Paul

Cernovodeanu, care trecuse şi el pe acolo cu prilejul epurărilor din 1952, pregătise terenul şi-mi crease o atmosferă favorabilă.

Cu două luni înainte de a fi primit lovitura dării mele afară din institut, mai încasasem una. Şeful de cadre mă anunțase că nu primisem aprobarea din partea Partidului, după noile „uzanțe" introduse de Ceauşescu de a-mi susține teza de doctorat, care era mai de mult gata, având şi referatul pozitiv întocmit de conducătorul meu ştiințific, profesorul Andrei Oțetea. Când îi dădusem vestea, a fost revoltat, dar nu mai putea face nimic pentru mine. Nu mai avea nici o funcție, doar dreptul de a conduce doctorate, în plus, era bătrân şi bolnav. Cei influenți în acea vreme nu-1 mai băgau în seamă.

Ştirea primită în cursul dimineții privind interzicerea de a-mi susține teza de doctorat a fost urmată de o noapte tragi-comică pentru mine. A trebuit să dansez până în zori. Cum rămăsesem împreună cu ai mei, singuri în casă, programasem cu Marielise o petrecere la noi. Aveam numeroase obligații, căci fusesem în multe locuri invitați, dar nu ne putuserăm revanşa până atunci, din lipsa de spațiu şi a locuitului „la comun". Invitasem în jur de 40 de persoane, vechi prieteni de-ai mei, cu care reluasem relațiile, alții noi, pe care îi cunoscusem între timp, chiar şi câțiva colegi de la institut, în fine veri de-ai mei şi ai nevestei mele. Invitațiile fuseseră lansate mai de mult, tratația pentru musafiri fusese pregătită de nevasta mea şi de mama ei, instalația muzicală montată. Nu măi puteam da înapoi şi decomanda musafirii cu câteva ore înainte. Ca atare, petrecerea a avut loc: rock, twist, veselie mare, mai ales după ce unii mai bauseră un pahar în plus, iar eu, gazdă fiind, luam la dans toate cucoanele, mimând bună dispoziție. Musafirii s-au simțit excelent, o dată ce unii au plecat spre casele lor după ce afară începuse să se lumineze. Pentru mine a fost o noapte de coşmar. Nici nu apucasem să mă consolez față de lovitura primită şi să sper în vremuri mai bune, că a urmat a doua, la care m-am referit.

în primele zile ale lui iunie 1975 n-am avut ce face şi m-am prezent la noul meu „loc de muncă", adică la Muzeul de Istorie a Municipiului Bucureşti, transferat cu post cu tot, încât mi-am păstrat calitatea de cercetător ştiințific.

Aproape 11 ani (1948-1959) trăisem în ilegalitate pentru a nu fi prins de Securitate, timp în care, după cum am menționat, mi-am încheiat studiile universitare, 15 ani aveam să-mi desfăşor activitatea tot pe baza unui act ilegal semnat, de această dată, chiar de şeful statului comunist, Nicolae Ceauşescu. Ilegalitatea consta în faptul că toți cei în situația mea fuseseră transferați obligatoriu, în baza unui decret al Consiliului de Stat, în instituții (biblioteci, muzee) în a căror organigramă nu existau posturi de cercetători ştiințifici. Dar în acele vremuri, „legalitatea socialistă", de care se tot vorbea pe la şedințe şi se tot scria în „Scânteia", reprezenta în fapt „voința tovarăşului". Excluderea noastră fusese diabolic concepută. Pe față, toți cei dați afară nu se puteau plânge că fuseseră lăsați pe drumuri şi nici măcar că li se luaseră funcțiile câştigate prin concurs. Toți rămăseseră pe hârtie documentarişti, cercetători său cercetători principali, dar perspectiva lor era să rămână înțepeniți în acelaşi grad până la pensionare sau până la moarte. Orice avansare era imposibilă deoarece organigramele

A fost u n des țin : r»c

463

instituțiilor respective nu conțineau, după cum am amintit, posturi de cercetare ştiințifică, în acelaşi timp, directorii au,exercitat presiuni asupra celor „transferați", să accepte transformarea posturilor lor în cele corespunzătoare profilului instituției respective, deci de a deveni de bună voie muzeografi, bibliotecari sau arhivari. Mulți care nu au acceptat, invocând cele înscrise în cartea de muncă şi decretul cu pricina, erau totuşi puşi să facă altceva decât să efectueze în continuare cercetări în domeniu. Astfel s-a întâmplat cu colegii mei „transferați" la Biblioteca Academiei. Rezultatul: toți au plecat până la urmă în străinătate. Astfel, lancu Bidian a ajuns până la urmă director al Bibliotecii Române din Freiburg, Vladimir Iliescu, inițial cadru universitar la Bucureşti, apoi cercetător ştiințific principal la Institutul de Istorie „Nicolae lorga", a devenit profesor la universitatea din Bochum, iar Radu Lăzărescu, de la Institutul de Studii Sud-Est Europene, a plecat în Suedia, dar nu ştiu ce-a devenit. Pe noi, cei mutați la Muzeul de Istorie a Municipiului Bucureşti, directorul Petre Dache (îşi românizase numele, ca să-şi ascundă etnia, căci inițial îl chemase Daiche) încercase să ne transforme în ghizi. Nu i-a mers, căci ne-am opus în bloc. Cred că a renunțat sub influența şefului secției de istorie medievală, Panait L Panait, istoric autentic, şi care avea un mare ascendent asupra lui Daiche, o nulitate patentată şi pe deasupra deosebit de fricos. Panait cunoştea şi aprecia pe cel puțin doi dintre „noii veniți", anume pe arheologul Vasile Boroneanț, specializat în perioada paleolitică, cu publicații în țară şi străinătate, şi pe mine, ambii foşti

deținuți politici. Ceilalți doi „colegi de exil" au fost Radu Ciuceanu, de asemenea fost deținut politic (după 1989, timp de doi ani deputat P.N.L., iar din toamna lui 2000, iar în Parlament, dar P.R.M.; „curioasă" evoluție), documentarist provenit, ca şi Boroneanț, de la Institutul de Arheologie, şi o domnişoară „originală", fostă cercetătoare la Institutul de Istorie a Artelor, mai tânără decât noi şi pe care o cunoşteam doar din vedere, căci venea foarte des la Biblioteca Academiei.

Prima zi a fost pentru mine un şoc. în ciuda faptului că am dat şi peste câțiva muzeografi de calitate, interesați de ceea ce lucrau, atmosfera generală era totuşi de intrigi, bârfe şi chiul, iar pe măsură ce presiunile politico-ideologice creşteau, în funcție de evoluția megalomaniei lui Ceauşescu, înflorea slugărnicia, cel puțin în vorbe, a multora. Inițial, noul meu şef de secție, Aurel Duțu, m-a îngrozit. Avea o mutră de ocnaş, era fudul ca orice activist de partid („muncise" intens la colectivizarea agriculturii, apoi la serviciul de cadre al Secției de învățământ de pe lângă Sfatul Popular al Bucureştiului, timp în care a profitat de a absolvi Institutul Pedagogic de 3 ani, denumit în derâdere de studenți „Sorbona din Panduri"), iar profesional era nul. De când fusese „rotit" şi mai jos se schimbase în bine, dar avea uneori izbucniri amintind de ceea ce fusese. După o vreme, nu prea lungă, am găsit leacul de a-1 determina să mă lase să-mi văd de treaba mea. L-am făcut coautor al unei cărți. Ideea, nu cu Duțu coautor, ci cu cartea, mi-a sugerat-o consilierul Traian Lungu, de la Academia de Ştiințe Sociale şi Politice, în trecut fost coleg cu mine la institut şi care se simțea jenat de a fi făcut parte din comisia care mă exclusese. Se apropia sărbătorirea

•

centenarului independenței României, astfel încât m-a sfătuit să găsesc repede încă doi colegi şi să scriu o carte despre viața în Bucureşti (eram doar la muzeul de istorie al acestuia) în anii 1877-1878. Bună idee, dar greu de ales colaboratorii, căci ajunsesem să-i cunosc. Chiar şi cei câțiva capabili nu aveau experiența elaborării unei monografii şi încă într-o perioadă scurtă, în consecință, am apelat la colega mea, Beatrice Marinescu, specialistă în perioada menționată, care rămăsese în continuare la institut, şi la şeful meu de secție de la muzeu, ca să-1 cointeresez, încât să nu-mi pună bețe în roate. Astfel, un an şi mai bine, am lucrat mai întâi pe la Arhivele Statului şi la Biblioteca Academiei, unde am parcurs toată presa din epocă, împreună cu Beatrice Marinescu, apoi am trecut la elaborarea lucrării. „Şeful" n-ă făcut nimic, căci nu era în stare, încât toate capitolele în dreptul cărora era înscris numele său le-am scris eu, în afară de cele câteva pagini de „concluzii" pe care le-a elaborat el. Era doar „şef".

La apariția cărții, sub titlul Bucureştii şi epopeea independenței, „şeful" era în culmea fericirii. Fără să mi-o spună direct, mi-a fost recunoscător că-1 făcusem autor al unei lucrări apărute la Editura Academiei şi, în consecință, m-a lăsat, până în 1990 când aveam să părăsesc muzeul, să-mi văd de cercetările mele, să merg în arhive şi biblioteci şi să scriu. Dar apariția cărții a trezit, în schimb, mânia unui alt politruc, agresiv şi în ascensiune: Alexandru Cebuc. Nu aş fi intrat în asemenea detalii dacă acest personaj n-ar fi fost amestecat în dezastrul petrecut în 22 şi 23 decembrie 1989, la Muzeul de Artă din „Piața Palatului".

Când eu ajunsesem transferat la Muzeul de Istorie, cu sediul central în Palatul Sutzu din Piața Universității, Cebuc era vicepreşedintele Comitetului de cultură şi educație socialistă al municipiului Bucureşti. Nimic nu mişca în instituțiile culturale bucureştene, cu excepția câtorva mai importante, aflate în subordinea ministerului, adică al Consiliului Culturii şi Educației Socialiste, fără să fi trecut pe sub ochii „vigilenți" ai lui Alexandru Cebuc. Se şi pricepea, o dată ce-şi luase doctoratul în „mişcarea muncitorească bucureştea'nă din anii '20". Când venea în inspecție la noi la muzeu, de unde prevenise, se purta cu foştii săi colegi precum stăpânul cu slugile din literatura proletcultistă despre vremurile „burghezo-moşiereşti". Politrucul în ascensiune, Alexandru Cebuc, îl detesta pe fostul activist Aurel Duțu care de când ajunsese la „munca de jos" se schimbase în bine. Ura lui Cebuc se revărsase de astă dată asupra mea, căci rivalul său, Duțu, ajunsese datorită mie coautor al unei cărți ştiințifice, publicate de cea mai prestigioasă editură din țară, pe când el, stăpânul vieții culturale a Capitalei, nu avea la activ decât nişte broşurele cu exagerări şi falsuri despre mişcarea comunistă din Bucureşti şi una, dacă nu mă înşel, despre iluminatul oraşului. Spre norocul meu, culturnicul Cebuc nu a mai avut posibilitatea să-mi facă în mod direct mizerii, căci între timp devenise, nici măi mult nici mai puțin, director general al Muzeului Național de Artă. Pe locul ocupat până în 1970 de reputatul pictor Maxy ajunsese Alexandru Cebuc, „specialist" în mişcarea muncitorească bucureşteană şi „case conspirative" ale P.C.R. Ce-i drept, nu a fost el primul care a degradat postul de director general al principalului muzeu de artă al țării, ci predecesoarea sa, Măria Bădulescu, fostă şefă de cabinet al lui Chivu

A f ost un destin

Stoica. După dispariția din fruntea Statului a „tov. Chivu", a fost debarcată şi protejata sa din fruntea muzeului, luându-i locul „tov. Cebuc", cu sprijinul Tamarei Dobrin. Evenimentele din zilele şi mai ales nopțile fierbinți de la finele lui decembrie 1989,1-au prins în această funcție şi, ca orice director, nu a părăsit incinta muzeului pentru a organiza „protejarea patrimoniului" acestuia.

Cum de au ajuns să fie împuşcate tablouri celebre expuse în săli care nu aveau ferestre, el ştie. Cum au ajuns aşa-zişii terorişti în muzeu şi care n-au tras măcar un glonț în clădirea C.C. al P.C.R. şi, mai ales, în celebrul balcon, plin de autointitulații capi ai revoluției, ci doar în mulțimea adunată în piață, tot tovarăşul Cebuc ştie, căci se afla doar în incinta clădirii. S-a tras din alte clădiri asupra demonstranților, iar de la ferestrele muzeului au funcționat doar simulatoarele lui Sergiu Nicolaescu, din filmele sale de aventuri? Şi la această întrebare ar fi putat să răspundă tovarăşul Cebuc. A răspuns sau nu? Nu se ştie, căci în fruntea anchetei senatoriale a fost tot regizorul Sergiu Nicolaescu. Totul a fost, şi continuă să fie, ascuns cu grijă. Oricum, tovarăşul Cebuc a fost amestecat în toate aceste evenimente dubioase şi poartă răspunderea deteriorării grave a unei părți din tablourile de valoare ale muzeului, în fruntea căruia se mai afla în acele zile.

Cu trecerea anilor, eu m-am obişnuit cu colegii de la „Muzeul Bucureşti", iar ei cu mine. în afara celor patru noi veniți, se mai afla şi printre muzeografii mai vechi un prigonit în timpul studenției, fără să fi fost trecut însă prin puşcării: Alexandru Badea. Tatăl său, Nestor Badea, fusese un apropiat al lui Ion Mihalache, scurtă vreme după 23 august 1944 fiind chiar director al ziarului „Dreptatea", motiv ca fiul lui Alexandru, colegul meu de la muzeu, să fie ?xmatriculat din facultate. Pentru a-şi câştiga existența şi a-şi ajuta totodată familia, a ajuns să muncească într-o uzină, în perioada „destinderii" a redevenit student şi a ajuns să-şi dea examenul de stat de-abia în 1965, deci o dată cu mine, fără să ne fi cunoscut în acel moment. Cu o solidă cultură, nu numai în domeniul istoriei, lui Alexandru Badea îi plăcea să citească, dar nu să şi scrie. Poate marcat de mizeriile ce i se făcuseră în facultate, poate sub influența mediului :amilial, căci tatăl său a fost un longeviv, încât a prins şi perioada căderii :omunismului, colegul meu Alexandru Badea s-a complăcut de a considera muzeul doar o sinecură, susținând că a scrie istorie înseamnă a te prostitua :omuniştilor. Eu am continuat să scriu, căci asta a fost pasiunea mea, şi nu n-am prostituat. Dintre foştii mei colegi o mai amintesc pe Eleonora Cofas, iu datorită faptului că în perioadă 1996-2000 a fost directoarea muzeului din Băiatul Cotroceni, ci din alte două motive. Primul este cel de a fi fost foarte rumsecade, câtă vreme a fost preşedinte al organizației sindicale, atât de cumse-:ade încât „sectorul de Partid" a încercat să o schimbe. Pasiența n-a ieşit, n ciuda modului viciat în care se desfăşurau pe atunci alegerile „la sindicat", :el desemnat de Partid nu a obținut numărul suficient de voturi. Tragedie! >-a telefonat la „sector", s-au încuiat uşile, ă venit un „tovarăş" care să preia xmducerea noului tur de scrutin, dar degeaba. Eleonora Cofas a rămas în

fruntea .indicatului. Al doilea motiv care m-a făcut să o menționez este faptul că deşi i făcut parte din secția de istorie contemporană, unde în acele vremuri trebuia meori să faci sau să spui ceea ce de fapt nu credeai, Eleonora Cofas n-a profitat,

:66 Şerban Rădulescu-Zorter

precum alții, de vremurile tulburi şi lunecoase ale primilor ani „postrevoluționari" pentru a vâna funcții şi s-a plasat, cu demnitate şi consecvență, de partea celor care au militat pentru o democrație autentică, ceea ce face şi în prezent.

în cei 15 ani cât am stat „exilat" la Muzeul de Istorie a Municipiului Bucureşti am publicat cea mai mare parte a cărților şi studiilor mele. Unele le încheiasem la Institutul de Istorie „Nicolae lorga", dar nu apucasem să le editez, altele le-am scris ulterior, toate în domeniul istoriei relațiilor internaționale din epoca modernă (după periodizarea românească a istoriei, nedepăşind, ca atare, finele anului 1918).

Principala mea preocupare a fost de a-mi publica teza de doctorat, deşi eram sub interdicția, hotărâtă de Partid, de a mi-o susține şi a mi se conferi, ca atare, titlul corespunzător. Prin publicarea ei, am urmărit pe de o parte, să fie cunoscută şi apreciată, încât să o pot folosi ca un factor de presiune asupra celor care continuau să spună „nu" cererilor mele de ridicare a interdicției, pe de altă parte, m-am grăbit ca nu cumva un alt istoric să-şi aleagă drept temă pentru o viitoare teză, cea pe care eu o tratasem. Pentru o cât mai rapidă publicare nu m-am adresat unei „obişnuite" edituri de stat. Nu aveam timp să aştept să-mi fie trecută cartea, în cel mai bun caz, într-un plan editorial peste un an sau doi. lai exista şi riscul de a fi tratat cu refuz, fiind persona non grata. Ca atare, i-am dus cu cartea la Editura Litera, care publica lucrări pe banii autorului.)e regulă, acestei edituri i se adresau tinerii poeți sau scriitorii care căutau să 1 afirme, publicând volume subțirele cu versuri sau proză de debut. Eu m-am ius cu o lucrare de doctorat, care a fost primită fără obiecțiuni, căci constituia '"pentru editori o reclamă, iar pentru mine, vărsarea unei sume consistente de bani. Tot săraca mama m-a ajutat. Mi-a pus la dispoziție economiile ei pe care le realizase cu banii obținuți din lecții private de pian şi engleză, în plus, a mai vândut la consignație un vas de flori dintre obiectele de valoare pe care reuşise să le salveze în anii cei mai grei ai „urgiei roşii", în asemenea condiții am reuşit, la începutul anului 1977, să-mi public, sub titlul România şi Tripla Alianță la începutul secolului al XX-lea, teza mea de doctorat, fără a avea însă titlul de doctor, din cauza Partidului. Cartea a apărut în condiții editoriale proaste, în sensul

existenței unor destul de multe greşeli în numeroasele note de subsol: titluri de cărți străine la care făcusem referiri sau scurte pasaje în limbile în care fuseseră scrise (germană, franceză, engleză, rusă). Lucrasem enorm în arhive şi biblioteci, în plus, Marielise, devotata mea soție, care ajunsese bibliograf principal la biblioteca Facultății de Istorie, îmi adusese acasă teancuri de cărți sau îmi scosese, la rândul ei, note. Redactoarea de la Editura Litera nu a fost de specialitate, iar eu, din cauza grabei, nu observasem greşelile de tipar sau cele câteva lipsuri din aparatul critic al cărții, dar care nu se regăseau şi în conținut. Volumul, odată apărut, s-a bucurat de un nesperat succes în țară şi de o audiență corespunzătoare în rândul specialiştilor din străinătate. Doar a celor din Vest.

Cu prilejul apariției acestei cărți am fost impresionat de solidaritatea de breaslă a colegilor din țară. Nu numai de faptul că unii din Bucureşti, Cluj şi Iaşi au scris recenzii favorabile în reviste de specialitate, dar mulți i-au făcut reclamă

cărții pentru a fi cumpărate cât mai multe volume, încât într-un timp scurt, s-a epuizat întregul tiraj, iar eu am recuperat banii investiți, minus profitul reținut de editură, şi i-am înapoiat mamei. Printre recenziile apărute în străinătate o citez pe cea a amicei mele de la Paris, Catherine Durandin, cu care continuam să corespondez, mai ales în perioada în care, la rândul ei, lucra la propria-i teză de doctorat despre relațiile franco-române, şi pe cea a reputatului profesor american Glenn Torey, cu o seamă de studii foarte documentate despre participarea României la primul război mondial. I-am trimis cartea în America, fără să-1 fi cunoscut personal, ci doar din scris, iar el mi-a publicat o recenzie elogioasă.

Mi-am dat seama încă de la bun început că se crease o solidaritate a multor istorici față de mine, „scuipat" din institut la ordinele Partidului. Spre deosebire de Ştefan Ştefănescu, care m-a dat afară din institutul pe care-1 conducea, iar când întâmplător se mai întâlnea cu mine făcea o mutră de parcă 1-ar fi văzut pe dracul împielițat, Nicolae Fotino de la A.D.I.R.I. nu mi-a întors spatele, nu mi-a luat funcția de secretar al secției de istorie, mă invita în continuare la diversele comunicări ştiințifice susținute de istorici români şi străini, ba mai mult mi-a făcut şi două recomandări pentru a putea să merg la colocviile internaționale de la Sarajevo (1982) şi Sellin (1988), în fosta R.D.G., unde fusesem invitat de către organizatori. A fost singura posibilitate de a participa la acestea, în calitate de membru A.D.I.R.I., căci forurile internaționale de specialitate nu aveau vreo legătură cu muzeul în care eram obligat să lucrez, iar Academia de Ştiințe Sociale

ji Politice, în a cărei secție de istorie trona Ştefan Ştefănescu, nu era să mă sprijine să plec în străinătate, de vreme ce mă considera un „paria". Timpurile 5-au schimbat, iar Dan Ghibernea, pe atunci şeful serviciului de relații cu străinătatea al Academiei de Ştiințe Sociale şi Politice, căruia i se ploconeau :ercetătorii din institute pentru a obține un paşaport de serviciu, a prosperat. Zând aveam să ajung deputat, în 1992, Dan Ghibernea, un protejat al lui Adrian Măstase, a devenit şeful protocolului la Camera Deputaților, iar în legislatura 1996-2000 mi-a devenit aşa-zis coleg, în calitate de deputat P.D.S.R., dar nu -am văzut măcar o dată la tribună, iar după alegerile din 2000 a fost trimis imbasador la Londra. Pe vremea lui Ceauşescu, prin însăşi funcția avută, colabora :u Securitatea, iar acum „pledează" în Anglia pentru integrarea României în Xf.A.T.O. La începutul anilor '50 ai secolului trecut, reputatul orientalist Aurel Decei, despre a cărui răpire din Berlin pentru a fi adus şi condamnat la Bucureşti, im relatat, scrisese într-o revistă românească din exil, înainte de a fi fost arestat, m articol intitulat „Cameleonul". Era un atac contra istoricului clujean Constantin 3aicoviciu, decan pe vremea lui Horia Sima şi ministru în timpul lui jheorghiu-Dej. Pe vremea aceea au mai fost câțiva cameleoni, cu nume sonante, n afară de Constantin Daicoviciu, dar constituiau excepții, în prezent, cameleo-lismul reprezintă regula generală pentru cea mai mare parte a clasei politice.)e sus până jos.

Un alt istoric care a fost activ alături de mine, în anii de restrişte, a fost 'aul Cernovodeanu, dar sub altă formă. Mă ținea la curent, din timp, cu viața tiințifică, mă îndemna să scriu sau să mă înscriu cu câte o comunicare ştiințifică

la diverse sesiuni iar, în final, el a fost cel care m-a luat în noul „colectiv" de autori, care urmau, la institut, să elaboreze un nou volum din prestigioasa colecție Călători străini despre Jările Române.

Nu în ultimul rând, o mai citez pe Viorica Moisuc, de la Institutul de Studii Social-Politice, despre care am mai scris, în 1976, Academia R.S.R. luase decizia publicării unui volum sub titlul Independența României, urmând să fie lansat înainte de 9 mai 1977, când se împlineau o sută de ani de la proclamarea neatârnării față de „Poarta" Otomană. După cum era „moda" pe atunci, lansată de Secția de propagandă a C.C., orice lucrare care urma să reprezinte aşa-zisul punct de vedere cel mai autorizat asupra unui eveniment major din istoria României, în loc să conțină o analiză a acestuia în lumina ultimelor documente de arhivă descoperite sau să aprofundeze anumite detalii mai puțin sau deloc

cunoscute, trebuia să înceapă cu Burebista şi să se încheie cu Ceauşescu, cu scopul legitimării acestuia, în mod special, şi al Partidului Comunist, în general.

Astfel a fost elaborată şi cartea despre Independența României, în primul capitol, C. Preda, secretarul organizației P.C.R. de la Institutul de Arheologie, s-a referit la „Momente din lupta geto-dacilor pentru apărarea libertății", în cel de-al doilea, Petre Diaconu, tot arheolog, a scris despre „Românii şi populațiile în migrație". Şi tot aşa, până la „Contribuția României socialiste, în cadrul Conferinței pentru securitate şi cooperare în Europa, la afirmarea suveranității, independenței şi egalității în drepturi a statelor", având ca autor pe Valentin Lipatti, şi, în final, capitolul „Conceptul de independență națională în politica externă românească", semnat de George Macovescu, în acea vreme ministru al Afacerilor Externe. Cum totul trebuia, după cum se obişnuia atunci, să se facă cât mai rapid (ordinul „mişcă mai repede", pe care îl auzisem câțiva ani buni din gura brutelor de gardieni, în timpul detenției, era adresat într-o altă formă şi „elitelor" din epocă de către Secția de propagandă a C.C. al P.C.R.), volumul cu pricina a avut 38 de autori. Mare amestecătură: istorici autentici, culturnici, „generali pe puncte" (cărora le scriseseră textele, din ordin, subordonații), demnitari. N-am cunoscut numele autorilor până la apariția volumului, dar în perioada când se punea la cale elaborarea acestuia am primit oferta Viorichii Moisuc de a colabora cu ea la elaborarea capitolului Afirmarea României independente în viața internațională (1878-1914). Viorica Moisuc, care fusese nominalizată „acolo sus" pentru a scrie amintitul capitol, era o excelentă analistă a politicii externe româneşti din perioada interbelică, dar nu făcuse cercetări de profunzime pentru cea precedentă. Cunoscându-mă bine din scris, dar şi din comunicările de la A.D.I.R.I., făcând de asemenea parte dintre istoricii „bine văzuți", care considerau totuşi că excluderea mea din Institutul de Istorie „Nicolae lorga" fusese o samavolnicie, a avut, pe de o parte, onestitatea de a recunoaşte că cel mai priceput pe tema dată eram în acel moment eu, iar pe de altă parte, a avut curajul să propună, „tot sus", colaborarea ei cu un proscris. Cum graba era mare, „s-a aprobat". Cine, cum? Nu ştiu. în două nopți şi o zi am scris prima formă a textului, cu cel mai bogat aparat critic din întregul volum, în stilul meu caracteristic (trimiteri la documentele inedite şi edite, la diverse

A fost un destin

ucrări din literatura istorică occidentală) şi, în schimb, fără nici un citat din)perele „tovarăşului". Cine nu mă crede, n-are decât să ia cartea, s-o citească şi ,ă compare capitolele. Două dimineți am lucrat împreună cu Viorica Moisuc, :are a mai ordonat ideile şi a mai comprimat textul, în final, a plecat cu el. Peste

icurtă vreme mi-a comunicat rezultatul. Textul a fost aprobat, dar cu condiția :a eu să semnez altături de ea cu numele meu incomplet, adică doar Şerban lădulescu. Motivul? Toți autorii trebuie să poarte nume pur românești. Cât de , nea os" era cel de Moisuc sau de Axenciuc, acesta din urmă aparținând autorului inui alt capitol al cărții, doar cei care luaseră decizia ar putea-o spune. Cred că notivul a fost cu totul altul. Printre autorii „simandicoşi" ai cărții nu putea să igureze un proscris dat afară din institut, ca fost deținut politic, şi cu interdicția, iin acelaşi motiv, de a-şi susține teza de doctorat. La insistențele Viorichii Moisuc, :ei care, „acolo sus", răspundeau de apariția volumului, au cedat pe jumătate, n sensul ca numele meu din carte să nu coincidă sută la sută cu cel al ‚proscrisului". „Perfidie partinică" pentru a fi păcăliți măcar istoricii din străinătate sau cititorii neinițiați din țară, căci specialiştii şi-au dat imediat seama :ine este, cu adevărat, Şerban Rădulescu. Partea comică a situației a constat din :aptul că bonzii de la Partid îmi impuseseră să semnez capitolul din menționata :arte cu numele sub care mă ascunsesem în trecut pentru a induce în eroare securitatea şi îmi făcusem, totodată, studiile universitare.

Eu am acceptat „condiția pusă", în ideea de a folosi ulterior cartea şi ‚compania selectă" de autori în care mă aflam pentru a sparge pe această cale embargoul ce mi se impusese cu privire la susținerea tezei mele de doctorat, :u atât mai mult cu cât înainte de a fi luat această decizie fusesem chemat la ‚Municipiu", unde un crăcănat, din cauza straturilor de osânză de pe el, îmi :omunicase din vârful limbii că memoriul meu, în care cerusem „ridicarea nterdicției" privind susținerea tezei de doctorat, fusese respins.

înainte însă de apariția şi lansarea cu mare tam-tam a cărții Independența României, în care îmi pusesem speranța, a avut loc pustiitorul cutremur din noaptea de 4 martie 1977. Cu ajutorul lui Dumnezeu, am scăpat nevătămați, :ăci ne aflam cu toții acasă, iar clădirea rezistase „ca o cazemată", conform expresiei unuia dintre inginerii echipei de experți, veniți peste câteva zile în :ontrol. Existaseră şi motive. Casa fusese construită, după toate regulile, la finele secolului al XlX-lea. Zidurile din cărămidă aveau o grosime de peste o jumătate de metru. Pagubele materiale au fost minore: pe acoperiş căzuseră rosurile, iar în apartamentul nostru, aflat la ultimul nivel (etajul al doilea), ceva tencuială interioară căzută, în schimb, oarecum peste drum, se prăbuşise „blocul Mica", după cum mai denumeau bătrânii bucureşteni vechea clădire. După ce prima spaimă ne trecuse, privind pe fereastră am văzut un morman uriaş de moloz care se întindea şi pe partea carosabilă a Căii Victoriei. Cum telefoanele nu funcționau, i-am lăsat pe ai mei să-şi revină din sperietură, am ieşit în stradă ji am pornit-o spre casa din Măria Rosetti, unde locuia mama.

„Blocul Mica", care se prăbuşise, nu mai avea de două decenii locatari. Aceştia, o dată cu „naționalizarea" din 1948, fuseseră aruncați în diverse părți

C---U„„ "D*,-!,,!,-

ale oraşului şi se instalase în locul lor Ministerul Industriei Alimentare. Dar în martie 1977, nici acesta nu mai funcționa în imensa clădire care de vreun an de zile devenise şantier, în interior se efectuau lucrări pentru a transforma clădirea într-un hotel. Cum cutremurul avusese loc după ora 21,00, pare-se că în clădire se aflaseră doar câțiva muncitori. Nu s-a dat, ulterior, nici numărul, nici numele acestora.

Când am ieşit în stradă am observat că şi blocul alăturat şantierului se

prăbuşise pe jumătate. La unul dintre etaje, în dreptul unei camere, pe jumătate

încă în picioare, un copil 'striga după ajutor. Câțiva bărbați, din lumea care se

strânsese în jur, se cățărau pe mormanul de moloz, încercând să salveze copilul.

Gândul meu era la mama, pe care o ştiam singură în unica cameră ce-i rămăsese

în apartamentul din Măria Rosetti. Am pornit-o pe lângă restaurantul „Cina",

dar la intersecția cu bulevardul drumul era blocat. Se prăbuşise „blocul Scala",

kdupă denumirea ce i-o dăduseră „noii bucureşteni", inspirându-se după firma

l cofetăriei de la colț. Un munte de moloz şi atât. Nici o echipă de intervenție,

(vreo ambulanță sau maşină de pompieri. Linişte şi întuneric. Am luat-o pe ocolite.

l Peste drum de Hotelul „Ambasador", alt bloc prăbuşit. Tot linişte şi întuneric.

l Pe măsură ce mergeam îmi dădeam seama de proporțiile dezastrului. Când am

lajuns, din nou, în strada C.A. Rosetti, în piațeta din dreptul intersecției cu

j strada Alexandru Sahia, alt bloc prăbuşit. Ştiam că în clădire îşi aveau locuința

l amicul meu din adolescență Radu Dimitrescu, cu nevasta, fetița şi părinții lui,

l aceştia din urmă vechi cunoştințe ale părinților mei. Parcurgând drumul până

l la mama, pe bulevard, apoi pe C. A.Rosetti, străzile erau aproape pustii, cu

j blocuri prăbuşite, cu case avariate sau nu, dar fără nici o fereastră luminată,

n-am auzit măcar sunetul vreunei ambulanțe. Am avut impresia că mă aflam

într-un oraş mort, revenindu-mi în minte imaginea dintr-un film de science

fiction, cu New York-ul după un aşa-zis bombardament atomic. Inima îmi bătea

de teamă ca nu cumva să se fi prăbuşit şi casa în care locuia mama. M-am liniştit

când am văzut clădirea la locul ei. Am găsit-o pe mama liniştită. Nu ştia ce-i în

Bucureşti, iar apartamentul nu avea nici măcar o fisură, în schimb, grădina era

luminată de flăcările din apropiere. Un alt bloc, în dreptul statuii lui Vasile

Lascăr, nu numai că se prăbuşise, dar avusese loc şi o explozie, luând foc şi cel

alăturat. N-am auzit şi n-am văzut maşini ale pompierilor. Poate s-or fi deplasat

] în alte locuri. Oricum, luând-o pe mama la noi acasă, ca să nu rămână singură,

pe tot drumul, în dreptul blocurilor dărâmate, în continuare, nici o mişcare din

partea vreunei echipe de intervenție. Autoritățile nu numai că nu s-au mişcat

suficient de repede, din cauza amploarei catastrofei, dar nici n-a avut cineva

curajul, inclusiv primarul Ion Dincă, să ia frâiele în mână, în lipsa din țară a

„tovarăşului" şi a „tovarăşei", care se aflau într-o vizită oficială tocmai în Nigeria.

Luarea unor măsuri imediate şi ferme pentru a se face față urmărilor catastrofei,

crearea unui „comandament" pentru a se veni în sprijinul sinistraților, încă în

acea noapte, putea fi interpretată de Ceauşescu, aflat în Africa, drept o încercare

de a i se lua locul.

N-am dormit toată noaptea, stând continuu cu urechea la un mic radio ce funcționa cu baterii. Postul național îşi reluase emisiunea, transmițând doar

A fast un destin

471

comunicatul sec al Institutului de Seismologie asupra orei, epicentrului şi intensității cutremurului, crainicul adăugând doar că s-au înregistrat pagube materiale şi victime. Atât. în rest, muzică, în schimb, am avut continuu ştiri de ultimă oră de la radio „Europa Liberă", care nu şi-a întrerupt emisiunea în cursul nopții.

în ziua următoare au început să circule veştile de la unul la altul. Astfel am aflat că la „blocul Scala" a murit celebra cântăreață de muzică uşoară Doina Badea, că sub dărâmăturile „blocului Continental", din spatele „Palatului Sutzu", sediul central al muzeului la care ajunsesem angajat, ar fi pierit scriitorul A.E. Baconski, marele actor Toma Caragiu, regizorul Alexandru Bocăneț şi tânărul pianist Tudor Dumitrescu, la al cărui debut pe scena Ateneului Român asistasem, cred că cel mult cu un an înainte de cutremur. Recent, cu prilejul unei emisiuni T.V. referitoare la catastrofa din 1977 şi la ceea ce se pot aştepta bucureştenii în cazul unui nou mare cutremur, am aflat că atunci fusese salvat de sub dărâmături actualul meu amic Romulus Rusan. Soția sa, Ana Blandiana, scăpase aflându-se internată la spital.

După aproape 48 de ore de Ia catastrofa din noaptea de 4 martie 1977, la radio şi la televizor s-a anunțat „vestea cea mare": revenirea la Bucureşti a „tovarăşului Nicolae Ceauşescu şi a tovarăşei Elena Ceauşescu", care s-au deplasat imediat în locurile din Capitală devastate de cutremur, dând primele ordine. De atunci, pe ecranele televizoarelor era văzut tot timpul Ceauşescu, dând din mâini, iar ziarele au ajuns pline de fotografii cu „tovarăşul" şi „tovarăşa", având alături pe primarul Ion Dincă, cu carnețelul în mână, notând „prețioasele indicații". Doar din momentul revenirii în Bucureşti a lui Ceauşescu au început lucrări de mare amploare în vederea îndepărtării munților de moloz de pe străzile centrale ale Bucureştilor şi a căutării eventualilor supraviețuitori. La o intervenție organizată şi eficientă încă din noaptea cutremurului şi în ziua .următoare poate ar fi putut fi salvați de sub dărâmături mai mulți supraviețuitori, •dar nu sosise încă „indicația".

Aş fi nedrept, totuşi, dacă n-aş recunoaşte că fără existența unui stat centralizat şi fără pumnul de fier al lui Ceauşescu, cei salvați de sub dărâmături sau rămaşi fără adăpost n-ar fi primit foarte repede câte un apartament în noile blocuri de la periferia oraşului, încă nedate în folosință sau în curs de finisare.

472 Şerban Rădulescu-Zoner

1

Capitolul VII

Remember!

f

Cutremurul din 4 martie 1977 i-a servit lui Ceauşescu ca o mănuşă pentru a-şi pune în aplicare planul nebunesc de demolare a „vechiului Bucureşti", inclusiv a unor monumente istorice, mai ales biserici, şi a construi blocuri şi iar blocuri, de tip nord-coreean. Prima lovitură, pe vremea când ridicarea mormanelor de moloz, de pe urma caselor prăbuşite, era în plină desfăşurare, a primit-o Biserica Enei, de pe Bulevardul Nicolae Bălcescu, stârnind proteste timide ale elitei culturale şi ale studenților de la Institutul de Arhitectură „Ion Mincu". Demolarea bisericii nu a fost arătată la televizor, în schimb, la scurtă vreme, au apărut imagini cu Ceauşescu în mijlocul arhitecților, dând indicații în vederea construirii viitorului „centru civic", având în mijloc Casa Poporului. Se stabilise că zona cu solul cel mai solid era Dealul Spirii. Ceauşescu era, ca orice dictator, un om fricos în ceea ce priveşte propria-i persoană şi, ca atare, alesese acest loc pentru construcția „faraonică", dar şi de un monumental prost gust, a Casei Poporului, ce urma să găzduiască şi C.C. al P.C.R. cu „cabinetele l şi 2", şi Guvernul, şi Marea Adunare Națională şi o sală a congreselor. Dar pentru „lucrare" trebuia să dispară nu numai unul din cartierele istorice ale Bucureştiului, inclusiv Mănăstirea Mihai Vodă, dar chiar şi Dealul Spirii. Din dreptul „podului Izvor", unde în prezent se află un imens teren plat, în spatele căruia se găseşte imensa clădire, denumită astăzi Palatul Parlamentului, începea Dealul Spirii, pe care tramvaiele îl urcau cu efort, iar automobilele în viteza întâi. De pe malul Dâmboviței se vedea, pe creasta dealului, mănăstirea ctitorită de Mihai Viteazul. Din ordinul nebunesc al lui Ceauşescu a dispărut, pur şi simplu, dealul cu tot ce se afla pe el, cu excepția Bisericii Mihai Vodă, dar nu şi a chiliilor mănăstirii, care au căzut pradă buldozerelor. Biserică propriu-zisă a fost mutată printr-un sistem ingenios de translare, pus la punct de un grup de ingineri şi arhitecți inimoşi, care au încercat şi au reuşit să mai pună la adăpost câte ceva în fața furiei nebuneşti şi atee a lui Ceauşescu. în prezent, Biserica Mihai Vodă se află „ascunsă" printre „blocurile coreene" din aşa-numitul „centru civic".

Până a fi fost începută „măreața lucrare" de radere de pe suprafața Bucureştiului a Dealului Spirii, se trecuse, încă din zilele imediat următoare cutremurului, la demolarea, chiar şi în zona centrală a oraşului, a unor case din secolul al XlX-lea, care fuseseră puțin sau deloc afectate de seism, în mod normal acestea ar fi trebuit reparate sau chiar restaurate şi nu dărâmate.

Printre cele spre care Ceauşescu arătase cu mâna s-a aflat şi casa de pe Calea Victoriei în care locuiam noi deşi, după cum am menționat, nu-i căzuseră

A fost un destin
475

decât coşurile de pe acoperiş. Din puținele noastre economii reuşiserăm să achiziționăm materialul necesar şi să plătim refacerea lor.

Ceauşescu apăruse în zonă în urma prăbuşirii, după cum am amintit, a fostului „bloc Mica", care era în acel moment şantier pentru a fi transformat în hotel. Am suportat cu stoicism infernul care a urmat. Şase excavatoare au început să lucreze zi şi noapte ridicând molozul şi descărcându-1 în camioane militare, care se aflau într-un continuu du-te-vino. în timpul nopții nu puteam dormi din cauză zgomotului infernal al excavatoarelor şi al luminii reflectoarelor, care pătrundea prin ferestre, într-o după-amiază am fost evacuați pentru câteva ore, lăsând totul în casă, refugiindu-ne într-un apartament din Piața Amzei, la familia unui coleg de clasă al lui Bogdan. Toți locatarii din zonă fuseseră îndepărtați din casele lor pentru a nu păți ceva în timpul operației pirotehniştilor pentru distrugerea buncărului din subsolul fostei clădiri, care servise până în 1948 drept depozit al rezervelor de aur ale fostei companii aurifere „Mica". Ciocanele pneumatice pentru distrugerea acestuia nu dăduseră rezultate şi nici tancul special adus pentru a-1 disloca, încât au fost chemați soldați pentru a-1 arunca în aer. Cheltuieli fără rost, de bani şi energie, agitarea populației, deja stresată, pentru satisfacerea unui capriciu al lui Ceauşescu, care venea tot timpul să observe dacă i se execută ordinele. Dar toate acestea, totalul disconfort în care ne aflam nu reprezenta nimic față de tragediile petrecute în oraş în urma cutremurului despre care aflam de la prieteni sau de la „Europa Liberă", căci posturile româneşti de radio şi televiziune nu vorbeau decât despre „vizitele de lucru" prin oraş ale lui Ceauşescu. Nu erau plânse victimele catastrofei, ci era lăudat conducătorul „neobosit" al țării.

în această atmosferă s-a prăpădit socrul meu. într-o noapte, obosit şi şocat ie momentele de spaimă prin care trecuserăm cu toții, dar şi de zgomotul permanent al excavatoarelor şi camioanelor, ridicându-se năuc din pat a alunecat ji şi-a fracturat colul femurului, ceea ce la vârsta lui i-a fost fatal. Peste câteva zile a murit la spital dar, probabil, cu consolarea că până în ultima clipă auzise ;au simțise lângă el prezența fiicei sale Marielise.

La slujba de înmormântare, Biserica Albă a fost arhiplină: membrii familiei, inii foşti amici politici liberali ai defunctului, numeroşi severineni stabiliți între imp în Bucureşti, care au continuat să-1 stimeze pe fostul deputat şi prefect ^.N.L. de Mehedinți din vremuri apuse, amici mai vechi sau mai noi ai nevestei nele şi ai mei. Depunerea sicriului într-o criptă din cavoul familiei de la cimitirul 3ellu s-a făcut doar în prezența câtorva, pe când soacra mea, reîntoarsă de la

)iserică acasă, a pregătit masa pentru pomană, după obiceiul creştinesc românesc. Reîntors de la cimitir, urcând scările către apartament, m-am întâlnit cu o echipă le la Consiliul Popular al Sectorului l, care ne-a pus în vedere ca în cursul lopții să strângem tot, căci în dimineața următoare vom fi evacuați. La protestele nele, invocând şi situația în care ne aflam, fiind veniți de la înmormântarea ocrului meu, mi-au răspuns cu aroganță că nu-i interesează şi că dispoziția >rimită trebuie pusă în aplicare. A doua zi ne-a călcat casa prim-vicepreşedintele Consiliului Popular, Serghei Petculeț, coordonatorul acțiunii de strămutare

a locatarilor din întreaga zonă. Comportamentul său mi-a amintit de cel al gardienilor, cu „mişcă mai repede, bă!", din temnițe şi lagăre. Nici nu era mare deosebire între el şi foştii mei temniceri, atât în privința limbajului sau al comportamentului, cât şi în cea a aspectului său de brută. După discuții pe ton ridicat, arătându-i imposibilitatea de a strânge totul din casă în câteva ore, ne-a dat un răgaz de o zi. Soția mea a cerut ajutorul colegelor ei de la biblioteca Facultății de Istorie, eu pe al colegilor mei de la muzeu. Aveam câteva lăzi mari, aduse din pivniță, în care s-a pus vesela, cât de cât protejată, s-au făcut pachete mari de cărți, legate cu sfoară, iar în saci de plastic s-au aruncat de-a valma haine, lenjerie, saltele, plăpumi, perne. Ceea ce a fost mai de preț, servicii de masă şi pahare moştenite de la o generație la alta, lămpi, câteva piese de mobilier de valoare deosebită, toate acestea le-a transportat la el acasă, făcând nenumărate drumuri, bunul meu prieten Vlad Lahovary, care locuia tot pe Calea Victoriei, într-un bloc care scăpase şi de furia cutremurului şi de cea a activiştilor cazoni ai lui Ceauşescu. Pentru a fi forțați să ne mutăm cât mai repede şi a nu înnopta în clădire, ni s-a tăiat curentul electric. Până la urmă a venit un ofițer, încercând să ne mute în cursul nopții. Noi am refuzat, invocând lipsa luminii. A venit cu soluția de a monta în exterior reflectoare pentru a avea lumină în casă. Noi am refuzat, acuzându-1 că, împreună cu soldații săi şi cu activiştii de la partid, urmăresc să ne prade. Bogdan, elev în clasa a IX-a de liceu, cu curajul specific tineretului, i-a amenințat pe cei de la Consiliul Popular, care tot făceau presiuni, că-i reclamă la „Europa Liberă", în fine, când urma să fim mutați cu forța în timpul nopții, tovarăşii civili şi militari au constatat că nu au camioane la dispoziție şi, ca atare, am mai rămas până a doua zi în vechea locuință, la lumina câtorva lumânări cumpărate de la Biserica Albă şi a unei vechi lămpi cu gaz lampant. Inițial, nu ştiam unde ne vor duce. Am aflat, prin intermediul unei verişoare a soției mele, care lucra la Consiliul Popular al

sectorului l: aproape de capătul Şoselei Giurgiului, într-un bloc, la etajul 8. Cu mare greutate şi cu sprijinul aceleiaşi rude a nevestei, am reuşit să schimbăm repartiția într-un alt bloc, în dreptul Pieței Progresul, doar la depărtare de vreo patru stații de tramvai față de cimitirul Bellu. Nici unul dintre noi nu fusesem vreodată pe acolo.

Mutarea a fost de groază. Au fost luați soldați de la munca lor de pe şantierul de peste drum şi trei camioane. S-au aruncat, de-a valma, lucrurile în acestea şi am pornit spre necunoscut. După-amiaza târziu am ajuns la destinație. După descărcare, soldații şi camioanele au plecat, iar noi am rămas în fața uşii blocului, cu un morman de mobilă desgrădinată şi zgâriată, cu lăzi, baloturi şi mii de cărți, lăsați să ne descurcăm singuri. Spre norocul nostru, venise cu noi colegul Radu Ciuceanu, iar contra bani am ademenit un soldat să nu ne părăsească. In asemenea condiții ne-am dus cu greu lucrurile în apartament dar, pe măsură ce se însera, începuseră să roiască țiganii, mai întâi la o distanță mai mare, iar apoi tot mai aproape. Ascensorul nu funcționa, încât totul a fost transportat pe scări, până târziu în noapte. Oare de ce atâta grabă? Casa în care locuisem nu dădea să cadă. Dimpotrivă. Nu eram sinistrați, iar Bucureştiul nu era amenințat de vreo invazie. Foarte simplu. Ceauşescu dăduse din mână, iar lingăii, mai

A fost un destin

mari şi mai mici, se întreceau să-i execute ordinele, încă în zilele în care mormanele de moloz de pe urma blocurilor prăbuşite nu fuseseră ridicate, pe când mii de familii îşi plângeau încă morții, Ceauşescu a profitat de ocazie şi a început războiul contra Bucureştiului şi a bucureştenilor, iar noi am avut ghinionul de a fi fost printre primii. Câți bucureşteni nu or fi suportat atunci acelaşi tratament? A fost însă doar începutul. Ce or fi pățit bieții oameni, aruncați în acelaşi stil din proprietățile lor, în anii următori, când schizofrenia lui Ceauşescu a condus la demolarea unor întregi cartiere?

Este adevărat că în unele zone ale oraşului, precum cele traversate de căile Văcăreşti sau Dudeşti, erau necesare unele sistematizări, modernizări sau restaurări ale unor vechi clădiri, inclusiv demolarea celor insalubre, dar în timp şi cu chibzuială, păstrându-se totodată specificul fiecărei părți a oraşului, fără batjocorirea populației şi spolierea celor demolați de terenurile ai căror proprietari fuseseră până atunci. De ce atâta brutalitate a activiştilor de partid contra propriilor lor concetățeni? Deoarece cei din „aparatul de partid" puşi să execute ordinele „conducătorului" proveneau din scursoarea societății româneşti,

din aceeaşi categorie de oameni din care fuseseră recrutați atât securiştii torționari, cât şi temnicerii din închisorile cu deținuți politici.

La câteva zile după mutarea noastră forțată şi grăbită, în martie 1977, tn-am dus să văd, cu o anumită nostalgie, ce s-a întâmplat cu casa în care locuisem. Era în picioare, doar acoperişul fusese smuls, încât „tovarăşul", în trecere, să sbserve că populația din zonă fusese evacuată, iar operația de demolare era în :urs. Acelaşi aspect îl avea şi vechea casă parohială de alături. Jos, până la nebunia evacuării, după acelaşi ordin de „mişcă mai repede", identic cu cel mzit de mine în temnițe, funcționase un magazin alimentar, încă destul de bine jprovizionat. Alături, fusese atelierul unui bătrân cizmar, aproape orb. Lucra ie unul singur ce mai putea şi el, să mai lipească ceva meşină în interiorul cantorilor ce începuseră să se uzeze, să mai pună flecuri la tocuri şi alte asemenea mărunțişuri. Fusesem şi eu de câteva ori la el pentru câte o mică reparație, .i mai lăsam câțiva lei în plus față de cei ceruți de el pentru lucrarea făcută şi nai schimbam câteva vorbe. Mi-era milă de el când îl vedeam singur, bătrân şi iproape orb, fiind nevoit să tot ciocănească în câte un pantof, ca să aibă ce nânca. Nu avea pensie, căci refuzase să lucreze într-o cooperativă. Voise să •amână un meşteşugar de sine stătător şi ajunsese, până la urmă, într-o mizerie aeagră. Intr-o zi a început să se vaite de lipsa de recunoştință a lui Ceauşescu. \m ciulit urechile şi am început să-1 descos. Pe când fusese tânăr îi fusese meşter icenicului cizmar, Nicolae Ceauşescu. Nu fusese bun de nimic, nici măcar de a ijunge calfă, totuşi nu-1 concediase şi-i dăduse o vreme un adăpost, mâncare şi :eva bani de buzunar, conform tratamentului de atunci aplicat ucenicilor până :e ajungeau să învețe meseria şi să fie plătiți pentru munca lor. Nu a fost cazul ui Ceauşescu. în naivitatea sa, fostul meşter al lui Nicu, care ajunsese „iubitul :onducător" al poporului român, cântat în versuri de Adrian Păunescu şi de Zorneliu Vădim Tudor, îi scrisese acestuia la Comitetul Central, cerându-i să-1 ijute, să-i dea o pensie cât de mică pentru a nu mai fi nevoit să lucreze, lipsit

aproape de vedere, ca să aibă de-ale gurii a doua zi. Evident, că nu a primit nimic. Nu ştiu ce s-a întâmplat cu bătrânul cizmar după ce fusese şi el dislocat forțat, ca şi noi. O fi murit curând de inaniție, căci „tovarăşul" nu i-o fi oferit un atelier de cizmărie, când nu-i dăduse mai înainte nici măcar un ajutor social, în acea vreme, conform ordinului „secției de propagandă" a C.C. al P.C.R., în presă şi în cărțile de istorie era interzis chiar de a scrie cuvântul cizmar, indiferent de context, pentru a nu i se aduce eventual aminte „tovarăşului" de ce îl trimiseseră

părinții de la Scorniceşti la Bucureşti. La rândul meu, fusesem obligat să scot din cartea despre viața din Bucureşti, pe vremea războiului de independență, că printre diversele asociații care donaseră bani, îmbrăcăminte şi încălțăminte pentru armata română de la Plevna făcuse parte şi cea a cizmarilor. „Fără cizmari", mi s-a spus sec la editură, fără alte comentarii. Nici nu era nevoie. Eu am înțeles imediat, iar editorul ştia că voi înțelege.

în primele trei luni după cutremur nu am avut nici timp, nici loc unde să mai scriu măcar vreun articol, în noua locuință a fost o vreme un adevărat şantier. Un tâmplar căuta să aducă la lumină mobila dezarticulată şi zgâriată în urma modului în care fusese încărcată, transportată şi descărcată din camioane, apoi suită pe scări în blocul în care ne fusese repartizat noul apartament. Mobila masivă, grea, a fost ridicată până la etajul al doilea doar de Bogdan, băiat de 16 ani, colegul meu de la muzeu Radu Ciuceanu şi soldatul care rămăsese cu noi. Numeroasele pachete grele cu cărți, baloturi cu lucruri de-a valma, diferite lăzi, au fost duse sus de nevastă-mea şi de mine. în apartament, întuneric, căci nu fuseserăm branşați la rețeaua electrică. De aceea, în zilele următoare, în afară de tâmplar, au mai lucrat şi electricienii.

Cu greu ne-am amenajat noul apartament în care ajunsesem să locuim. Patru persoane în trei camere, dintre care una de nouă metri pătrați. Bogdan, elev la Liceul „I.L. Caragiale", rămăsese să doarmă în sufragerie, unde de-abia se mai putea umbla din cauza mobilei. O parte tot nu încăpuse şi rămăsese spre păstrare şi pentru timpuri mai bune în pivnița casei din Măria Rosetti, unde mama mai deținea o cameră şi, la subsol, o boxă. Nevastă-mea se opusese vânzării vechii mobile, complet inadecvată apartamentului în care ajunsesem să locuim, din motive afective, îi aducea aminte de copilărie, de viața fără griji din vremea premergătoare „ciumei roşii". Eu am înțeles-o şi n-am mai insistat, deşi ajunseserăm să locuim ca într-un magazin de consignație. Dar nostalgia ei a avut, până la urmă, şi un rezultat practic. Nu am locuit în acel apartament decât un an şi câteva luni, ajungând apoi, din nou, într-unul convenabil.

La finele lui martie 1977, pe când acasă munceam cu toții să ne amenajăm cât de cât locuința unde fuseserăm forțați să ne mutăm, la serviciu lucram împreună cu colegii mei la dezafectarea altor case, a celor memoriale, ce se aflau în custodia administrației muzeului. Desființarea a cât mai multora dintre acestea a avut un dublu scop. Primul a fost de a frânge tradiția, de a şterge din memoria colectivă numele donatorilor propriilor lor case şi ale colecțiilor de artă lăsate prin testament statului, cu clauza ca aceştia sau urmaşii lor să continue să locuiască, dacă doresc, în ele, având şi calitatea de custode. Cel de-al

A fost un destin

doilea motiv a fost cel de golire a caselor respective pentru a fi închiriate pe dolari unor diplomați străini sau pentru a fi repartizate pe nimic unor potentați comuniști din epocă. Motivul oficial a fost cel de concentrare şi de protejare a unor bunuri de patrimoniu. „Operațiunea" era coordonată de Miu Dobrescu, preşedintele Consiliului Culturii şi Educației Socialiste, şi de adjuncta sa, Tamara Dobrin.

în acel martie blestemat al anului 1977 am fost obligat să particip într-o echipă de dezafectare a casei memoriale Mina Minovici, din dreptul fântânii „Miorița", aproape de podul Băneasa. Clădirea, construită în stil neoromânesc de celebrul arhitect Ion Mincu, intrase în memoria colectivă bucureşteană sub denumirea de „casa cu clopoței". După-amiezele făceam acasă eforturi,împreună cu ai mei, dar şi cu cheltuieli mari, de a ne amenaja noua locuință, dimineților dezafectam „vila Minovici", care adăpostea o colecție prețioasă de artă populară. Cu acel prilej am avut „onoarea" de a fi inspectați chiar de tovarăşul Miu Dobrescu pentru a constata dacă ne „mişcăm repede". Atunci „au căzut" nu numai unele dintre casele memoriale şi colecțiile de artă în administrația instituției la care eram angajat, precum Slătineanu (ceramică), Marcu Beza (artă orientală) şi Minovici, ci şi altele mult mai importante, precum Muzeul Zambaccian şi colecțiile Gheorghe Oprescu, Dona, aflate în subordinea „Consiliului" condus de politrucul îngâmfat Miu Dobrescu. Rezultatul: în august 1978, s-a inaugurat, în fosta „casă Românit" de pe Calea Victoriei, după ce s-a lucrat în pripă, conform ordinului „mişcă mai repede", Muzeul Colecțiilor. Halal conservare şi protejare a exponatelor de valoare patrimonială!

Această clădire, fostă proprietate a vistiernicului Grigore Românit, prieten :u Grigore Ghica Vodă (1822-1829), ajunsă prin vânzare (1836) în proprietatea Statului, a avut inițial diverse destinații şi, în final (după construirea a două iripi în 1883) a devenit sediul Ministerului Finanțelor. In urma cutremurului iin 1940, acesta fusese mutat în clădirea modernă de peste drum (unde funcționează în prezent Ministerul Industriilor), deoarece vechiul sediu nu mai prezenta siguranță. Deci „Muzeul Colecțiilor de Artă" a fost plasat într-o clădire conside-•ată nesigură încă din 1940, nefiind consolidată serios nici atunci, din cauza evenimentelor ce au urmat, şi nici după cutremurul din 1977, ci doar cârpită şi spoită cu grabă de slugoii gata de a „pune în operă" schizofrenia lui Ceauşescu. ,Graba" a fost atât de mare, încât muzeografii amintitului culturnic Alexandru lebuc fuseseră obligați să atârne valoroasele tablouri, mai toate figurând în ista

„patrimoniului național", pe pereții încă umezi de proaspăta zugrăveală a sălilor de expoziție, încât unele dintre exponate s-au degradat foarte curând.

„Casa cu clopoței" de lângă fântâna „Miorița" unde, după cum am menționat, fusesem pus împreună cu colegi de-ai mei să strângem tot „în grabă", :ovoare româneşti cu valoare de unicat şi colecția de vechi costume țărăneşti, \-a mai fost până la urmă golită, dar nici n-a mai revenit la ceea ce a fost. Nici icum. Anii au trecut, „vremurile" s-au schimbat, vechile mentalități s-au păstrat, n loc de restaurarea şi punerea în valoare a monumentelor şi a vechilor clădiri, lovezi ale propriei noastre istorii, actualii guvernanți se ocupă, tot în grabă, le „Dracula bussines".

:80 Şerban Rădulescu-Zoner

Tot în 1977, şi tot în luna martie, a făcut mare vâlva, mai ales în lumea istoricilor, descinderea Securității la Institutul de Studii Sud-Est Europene şi arestarea, pe loc, a lui Vlad Georgescu. Consternarea a fost cu atât mai mare cu cât, până atunci, acesta fusese „persona grata" a regimului: numeroase călătorii în străinătate, responsabil pe institut cu primirea oaspeților de peste hotare, „visiting profesor" în S.U.A. Eu mă ferisem de a sta de vorbă cu Vlad Georgescu, considerându-1, poate pe nedrept, un colaborator al Securității, dar nu eram singurul care avusesem o asemenea părere.

Invitația de a preda istoria într-una dintre prestigioasele universități americane s-a datorat incontestabil aprecierii preocupărilor şi lucrărilor sale ştiințifice în străinătate dar, mai ales, relațiilor pe care reuşise să şi le facă şi să le întrețină cu diverşi istorici de peste hotare. După unii, aprobarea pentru o şedere mai îndelungată în S.U.A. s-ar fi datorat „efectului Coandă".

Savantul român Henri Coandă, inventatorul motorului cu reacție, ce trăise încă din tinerețe în străinătate, ajunsese spre sfârşitul vieții, ademenit de Ceauşescu, să vină în România, mai întâi în vizită, mai apoi să se stabilească în țară, acordându-i-se chiar un rang de demnitar. Coandă, ca şi alți oaspeți de rang înalt ai lui Ceauşescu, a mai intervenit pentru unii români să primească câte un paşaport pentru Occident. Printr-un joc de cuvinte, plecările peste hotare ale unor români, la intervențiile savantului, fuseseră botezate „efectul Coandă".

Vlad Georgescu îndeplinea atunci condițiile de a se încadra în „efect" deoarece prima sa soție, Ruxandra Racovitză, de origine boierească, de profesie balerină, era o nepoată (nu ştiu de ce grad) a lui Henri Coandă. Oricum, era o rudă apropiată a soției lui Nicu Carp, născută Coandă, cu care mama juca des bridge, şi de la care am cunoscut o seamă de detalii. Deşi Vlad Georgescu se despărțise de Ruxandra Racovitză, recăsătorindu-se cu o altă aristocrată, de

origine austriacă, Măria Schulz von Strassnistzky (nuntă mare la Snagov în iunie 1976, mult comentată la Bucureşti), el rămăsese în relații foarte bune cu familia Carp, de unde ar fi pornit „efectul Coandă". Din aceeaşi sursă, aflasem că Vlad Georgescu, arestat, ar fi urmat să facă obiectul unui proces de înaltă trădare. Dar, lovitură de teatru, în luna mai 1977 a fost pus în libertate şi reîncadrat tot la Institutul de Studii Sud-Est Europene, de unde fusese, cu două luni mai înainte, arestat. După câteva zile de la aflarea veştii 1-am întâlnit, tuns în cap, citind liniştit la o masă în marea sală de lectură a Bibliotecii Academiei. După cum se vorbea atunci, mai ales în lumea istoricilor, în acele împrejurări nu mai funcționase „efectul Coandă", ci „efectul Brzezinski". Profesorul Zbigniew Brzezinski, pe care Vlad Georgescu îl cunoscuse în America, ajunsese între timp consilierul preşedintelui Jimmy Carter în probleme de securitate a Statelor Unite. La o asemenea intervenție a cedat chiar „geniul" de la Bucureşti, care încă de pe atunci începuse să tragă sforile pentru a primi o invitație oficială de a vizita, împreună cu „tovarăşa", pe Jimmy Carter la Casa Albă.

După eliberarea sa, Vlad Georgescu a mai stat doi ani la Institutul de Studii Sud-Est Europene din Bucureşti. Nu a mai fost la „protocol" şi la primirea străinilor, ci dizident, îmi amintesc încă foarte bine, din emisiunile postului de

A fost un destin

radio „Europa Liberă", de scrisorile sale adresate profesorului Eugen Weber din Los Angeles, în care critica regimul comunist din România. Securitatea nu a mai reacționat. Față de o persoană cu o atât de înaltă protecție, securiştii şi-au acoperit mâinile pline de sânge cu mănuşi pe care şi le-au scos însă în cazul muncitorului Vasile Paraschiv, tot dizident, şi tot în 1977. Pe acesta din urmă, după ce-i aplicaseră tratamentul „specific" anchetelor, 1-au aruncat într-un stabiliment de bolnavi psihici, care aparținea tot lor, pentru a i se aplica un „tratament" tot „specific".

La scurtă vreme, Vlad Georgescu a primit din partea Statelor Unite cea

mai bănoasă bursă (Woodrow Wilson) pentru a efectua studii în America, timp

de un an şi jumătate. A părăsit România, în ziua de 10 mai 1978, împreună cu

soția şi cu băiețelul născut din a doua căsătorie. După unele zvonuri din epocă,

el ar fi condiționat plecarea sa de eliberarea de paşapoarte şi pentru cei doi.

După alte surse, mai recente, Securitatea i-ar fi impus să-şi ia şi familia şi să nu

încerce să se reîntoarcă în România. Oricum, la Bucureşti, toată lumea era sigură

încă de pe atunci, că nu va mai reveni în țară. într-adevăr, după consumarea

cursei americane şi expirarea vizei româneşti de pe paşaport, Vlad Georgescu

‚a rămas" în Statele Unite, ținând cursuri de istorie a sud-estului Europei pe Ia

iiferite universități americane şi colaborând sporadic, de la Washington, cu postul

ie radio „Europa Liberă" din Miinchen. Din cauza unor repetate scrisori de

imenințare, din România şi străinătate, ale unor „patrioți" cu grade pe sub

laine şi cu nume fictive, ajunsese sub protecția F.B.I. în mai 1982, o altă lovitură

le teatru. Vlad Georgescu este numit asistent al directorului departamentului

omânesc de la „Europa Liberă", iar după câteva luni chiar în fruntea acestuia.

iste adevărat că,, întâmplător, postul de director rămăsese vacant, prin moartea

ui Cismărescu (în emisiuni se numea Radu Gorun), „urmaşul" lui Noel Ber-

lard, dar nu orice opozant al lui Ceauşescu, ajuns în Occident, putea să devină

i director la „Europa Liberă" din Miinchen, cu atât mai mult cu cât se aflau

colo o seamă de redactori cu vechi state de serviciu. Necunoscute sunt căile

)omnului, dar şi ale serviciilor speciale.

Multe se mai petrecuseră în anul 1977, înainte şi după cutremur. Pe când jcuiam încă în Calea Victoriei, aflasem din emisiunile „Europei Libere" despre crisoarea de adeziune a scriitorului Paul Goma la „Charta '77" din Cehoslovacia, are a făcut valuri la C.C. Apoi, în noua locuință, dar din aceeaşi sursă, am aflat e protestul lui Goma privind încălcarea drepturilor omului în România, adresat ii Ceauşescu, scriitorului dizident şi fost deținut politic alăturându-i-se şi unii u nume cunoscute, precum criticul literar Ion Negoițescu şi doctorul Ion Vianu, are a dezvăluit folosirea psihiatriei în scopuri politice de către Securitate, dar unii necunoscuți care semnaseră scrisoarea cu speranța ca pe această cale să e considerați indezirabili şi expulzați în Occident. Ceea ce s-a şi întâmplat, voluția „mişcării Goma", asedierea apartamentului scriitorului dintr-un bloc i cartierul Drumul Taberei, de către Securitate, apoi arestarea şi anchetarea :estuia, chiar şi

de către generalul Nicolae Pleşiță şi, în final, expulzarea viitorului, în urma protestelor din străinătate, despre toate acestea am aflat

S2 Şerban Râdulescu-Zoner

doar de la amintitul post de radio american, ce emitea din Munchen, şi nu din alte surse. Tot din auzite, dar nu de la posturile străine de radio, ci pe plaja de la Mamaia, am aflat de greva minerilor din Valea Jiului, despre sechestrarea de către grevişti a lui Ilie Verdeț, pe atunci secretar al C.C. al P.C.R., trimis de „tovarăşul", ce se odihnea la Neptun, pentru a „rezolva problema", urmat până la urmă chiar de „iubitul conducător", căci mesagerul său nu fusese în stare să-i potolească pe mineri. După cum se ştie, Ceauşescu i-a liniştit. Le-a acceptat revendicările şi, după reluarea lucrului, a trecut la fapte. Capii grevei au fost trimişi în locuri necunoscute, cei gălăgioşi au fost „transferați" în alte zone miniere şi ținuți sub supraveghere, iar în locul lor au fost aduşi alții, unii cu grade pe sub salopete.

Noi, cei aflați în august 1977 la Mamaia, am comentat desigur zvonurile despre evenimentele în plină desfăşurare din Valea Jiului, dar cu o anumită detaşare. Fiecare încercam să uităm prin câte trecusem în prima parte a anului şi să ne bucurăm de soarele de pe plajă, de apa mării, dar şi de muzica lui Horia Moculescu care cânta în fiecare seară pe terasa din fața Hotelului „Modem".

între timp, la începutul lunii mai, fusese sărbătorit la Bucureşti centenarul independenței României, punându-se însă pedala de surdină în evocarea unora dintre evenimentele petrecute în 1877-1878. Cu puțin timp înainte de începerea festivităților, „tuşise", la Moscova sau la Bucureşti (nu-mi mai aduc aminte cu precizie) Mihail Andreievici Suslov, ideologul şef al P.C. al U.R.S.S., urmaşul şi în scaun şi în idei, al lui A.A. Jdanov, încât „eroul din Carpați" s-a speriat, iar „aparatul" său de la C.C. al P.C.R. a „acționat". Asperitățile apărute în relațiile dintre România şi Rusia în 1878 au fost trecute sub tăcere, iar anexarea Basarabiei de sud de către „marele vecin de la Răsărit" a fost escamotată. Cel mai ciuntit a fost volumul cu conținut bibliografic, ce se dorise inițial a fi o lucrare exhaustivă, conținând toate titlurile articolelor apărute în presa vremii, apoi în cea din deceniile următoare, cele din literatura istorică, timp de o sută de ani, inclusiv nume de cărți publicate de istorici reputați. Tot ceea ce ar fi putut determina pe Suslov să mai „tuşească" din nou a dispărut. La alcătuirea volumului, în forma sa inițială, care ar fi constituit un valoros instrument de lucru pentru generațiile următoare de istorici, fusese antrenată o armată de bibliografi din care făcuse parte şi nevasta mea. Conform „directivei" ulterioare, câțiva „inițiați" au eliminat tot ce ar fi acutizat tuşea lui Suslov. Volumul ciuntit a

apărut până la urmă la termen dar, surpriză, fără numele coordonatorului pe copertă, care fusese fostul meu coleg lancu Bidian, de la Institutul de Istorie „Nicolae lorga", strămutat în 1975, după cum am menționat, la Biblioteca Academiei. „Se aflase" că făcuse cerere de plecare definitivă în Germania, la fratele său.

„Atenționați" de a nu supăra pe „tovarăşii sovietici" au fost şi istoricii programați să țină comunicări ştiințifice la diversele sesiuni şi simpozioane, organizate cu acel prilej. Unii au mai scăpat, cu grijă, câte ceva, iar oaspeții din Occident, printre care şi tânărul profesor american David Funderburk, au spus adevărul pe şleau. Acestora nu li se putea pune pumnul în gură. în rest, de 9 mai 1977, circ. Reuniuni festive cu discursuri oficiale, cu concluzia că cea mai

A fost un destin

433

avansată formă de luptă pentru păstrarea ființei naționale a fost cea a clasei muncitoare, cu partidul ei de avangardă, în primul dar, mai ales, în al doilea război mondial, tămâierea lui Ceauşescu, în proză şi versuri, cantate, dansuri populare etc, etc. Grotesca „Cântare a României" începuse să se contureze, dar încă nu luase formele paroxistice din anii următori.

Printre cărțile cu caracter aniversativ, publicate în 1977, s-a numărat şi

volumul Independența României, la care m-am referit, figurând printre coautori

ioar cu numele de Şerban Rădulescu, dar fără să-mi fi atins scopul pe care-1

armărisem acceptând colaborarea. Tovarăşii de la „Municipiu" rămăseseră

‚fermi" în a mă împiedica să-mi susțin teza de doctorat, deşi în acelaşi an 1977,

nai „dăduseră drumul la unele dosare". La „Partid", în Bucureşti şi în alte

:entre universitare, existau stive întregi de dosare ale doctoranzilor „refuzați"

precum şi altele cu memorii şi proteste ale acestora. Situația lor ajunsese să fie

:omentată şi de „Europa Liberă". Pentru a nu se adăuga un nou scandal la

:ele deja existente, relatate mai sus, şi care interesau într-o mult mai mare măsură

Securitatea şi pe Ceauşescu, „Partidul", pentru a preveni o acumulare şi mai

nare a nemulțumirilor, a procedat cu abilitate. A strâns şurubul, prin intermediul

)oliției politice, în cazurile considerate periculoase şi, în schimb, pentru a pro-

luce diversiune, a lăsat-o un timp mai moale cu „vigilența" privind doctoratele.

n acest context, au primit aprobare, printre alții, prietenii mei Mihai Nasta, pe

tunci lector universitar la catedra de limbi clasice din Universitatea Bucureşti,

are ulterior, o dată cu creşterea mizeriei din țară, direct proporțională cu

ebunia lui Ceauşescu, a emigrat în Belgia şi Mihai Leon, conferențiar la

'oiitehnică, după 1989 ajuns profesor şi care s-a stins din viață pe când se afla

ică în plină activitate didactică şi ştiințifică. Recent am aflat că şi Gabriel

iiceanu, „blocat" în 1974, a primit aprobarea de a-şi susține teza de doctorat

)t în 1977. Nu a fost însă şi cazul meu, pentru că ei nu aveau în dosar ceea ce

veam eu. Nu fuseseră deținuți politici. Dar nici eu nu m-am lăsat înfrânt încât,

i începutul anului 1978, mi-am făcut iarăşi curaj şi am depus un nou memoriu

i cabinetul lui Ştefan Voitec, ataşând la cele scrise o lungă listă cu titluri ale

tcrărilor ştiințifice publicate în țară şi străinătate. Cum „momentul politic"

rivind, cel puțin, susținerea tezelor de doctorat de către unii, considerați până

:unci „proscrişi", devenise favorabil, Ştefan Voitec m-a susținut, iar în toamna

:eluiaşi an am primit şi eu „aprobarea". Era a patra oară când Ştefan Voitec

i-a scos din „situații limită". După cum am relatat, datorită lui am fost trecut

3 unul din primele decrete de grațiere în 1962 şi, ulterior, după eliberare, loc de a ajunge „la şaibă" sau pontator pe vreun şantier, am lucrat temporar

i traducător în serviciul de documentare al unui institut de cercetare. Tot Jtorită lui mi s-au recunoscut studiile universitare, făcute pe un nume doar irțial real, obținând şi dreptul de a susține examenul de stat, de această dată i actele de identitate reale şi, în sfârşit, tot Ştefan Voitec a fost cel căruia îi itorez „aprobarea" de a-mi susține teza de doctorat.

Până acum n-am spus nimănui toate acestea. A sosit momentul de a le îzvălui şi de a-mi manifesta, pe această cale, recunoştința pe care o port lui efan Voitec şi fiicei sale, Mira Dordea.

4 Şerban Rădulescu-Zoner

Ca istoric, cunoscător acum al multor documente din epocă, nu pot însă să nu-1 pun pe Ştefan Voitec alături de alții care, fără a fi fost inițial comunişti, s-au alăturat acestora, punând umărul la instaurarea regimului totalitar şi beneficiind ulterior de avantajele rezervate înalților demnitari ai regimului. A făcut-o din convingere? Categoric, nu. Din oportunism? Poate, dar mai degrabă din frică. Cunoscându-i bine pe comunişti, presat de aceştia de a le face jocul, conştient de urmări, în cazul în care ar fi spus „nu", acesta a cedat. Primul act al cedării, celelalte care au urmat fiind doar consecințele, 1-a constituit atitudinea sa la şedința Comitetului Executiv al P.S.D. din 9-10 februarie 1946, urmată de congresul social-democraților din 10 martie al aceluiaşi an, el fiind unul dintre „campionii" hotărârii de a se merge, în viitoarele alegeri, pe liste comune cu comunişti.

Ceea ce au pățit „minoritarii", în frunte cu Constantin Titel Petrescu şi . Adrian Dumitriu, adepții prezentării P.S.D. pe liste proprii în alegeri, ştiu doar cei din generația mea şi istoricii. Unii dintre aceştia continuă să tacă „la televizor", jiar cei care scriu acum adevărul au un impact aproape nul asupra generațiilor lai tinere. Câți mai pun mâna pe o carte?

După dizolvarea minusculului Partid Social Democrat Independent, avându-1 fen frunte pe Titel Petrescu, în 1948, acesta, Adrian Dumitriu şi toți adepții lor au fost arestați, iar cei doi amintiți lideri, după aproape patru ani de închisoare, iu fost judecați şi condamnați în 1952, la muncă silnică pe viață. Au fost eliberați, ce-i drept, în 1956, dar nu din mărinimia lui Gheorghiu-Dej, ci la insistențele laburiştilor britanici, într-o conjunctură internațională ceva mai relaxată, pe când şi la Moscova începuse măcar să adie un alt vânt.

în schimb, Ştefan Voitec s-a aflat în vârful structurilor de conducere ale partidului unic şi ale statului totalitar din 1948 şi până aproape de moartea sa, în 1984. El n-a făcut parte nici din apropiații lui Gheorghiu-Dej, nici din cei ai lui Ceauşescu, în schimb, fiind cunoscut ca un vechi leader social-democrat a fost folosit de amândoi drept o „gazetă de perete" pentru a prosti, mai ales, pe socialiştii din Occident, anume că Partidul Muncitoresc Român nu este unul bolşevic, ci unul ce reprezintă unitatea stângii din România.

Cu toate acestea, în ultimii ani ai demenței staliniste, era s-o pățească şi Ştefan Voitec. în cursul primei faze a anchetării lui Lucrețiu Pătrăşcanu, Belu Zilber ş.a., interogatoriile fuseseră astfel dirijate încât să se ajungă şi la compromiterea lui Ştefan Voitec, a lui Maurer ş.a. Directiva de la Moscova fusese de a avea loc şi la Bucureşti un răsunător proces de tipul celor intentate lui Lăszlo Rajk la Budapesta, Rudolf Slansky la Praga şi Traicio Kostov la Sofia: spioni ai imperialiştilor, complotişti titoişti etc. După cum demonstrează istoricul

britanic Dennis Deletant, într-o recentă lucrare, frâiele anchetei le aveau de fapt consilierii sovietici ai Securității, în frunte cu Aleksandr Mihailovici Saharovski. Pe când executanții din birourile şi beciurile Securității „munceau" să smulgă probe, Ştefan Voitec, în cursul anilor 1951-1952, fără a i se fi luat funcțiile din Partid, avea în realitate un fel de domiciliu obligatoriu, iar Maurer fusese „rotit în jos", director al Institutului de Ştiințe Juridice. Pasiența n-a ieşit, căci între

A fost un destin

timp murise Stalin, iar moda proceselor răsunătoare, intentate unor fruntaşi ai Partidului, ca spioni americani, englezi sau titoişti, dispăruse. Voitec şi Maurer au scăpat, fiind puşi la locul lor. Nu şi Pătrăşcanu, pe care Gheorghiu-Dej a ținut morțiş să-1 lichideze, căci îl considera în continuare un potențial rival la şefia Partidului. Ca atare, în locul unui mare proces public în 1954 a avut loc unul secret, soldat cu executarea lui Lucrețiu Pătrăşcanu şi a lui Remus Koffler, ceilalți prieteni apropiați ai primului, în majoritate evrei, fiind condamnați la grele pedepse privative de libertate.

Revenit în „grațiile" lui Gheorghiu-Dej, Ştefan Voitec, pe când laburiştii de la Londra cereau cu insistență eliberarea social-democraților titelişti din închisori, a pus la rândul său o vorbă bună şi, ulterior, cu prudența, tactul şi abilitatea care 1-au caracterizat, i-a protejat. Această informație nu o dețin doar de la fiica acestuia, ci chiar de la unii foşti social-democrați care s-au bucurat de protecția acestuia.

Toate acestea nu-1 absolvă, însă, pe Ştefan Voitec de răspunderea colectivă ce revine tuturor celor care s-au aflat formal, precum el, sau deosebit de „activi", precum „baronii" lui Gheorghiu-Dej şi lingăii lui Ceauşescu în fruntea unui partid totalitar, de sorginte bolşevică, care au guvernat țara aproape o jumătate de veac, prin teroare şi crimă, conducând-o în final la dezastru.

Ştefan Voitec n-a apucat să cunoască şi apogeul dezastrului, căci a murit în 1984, fiind practic eliminat din viața politică încă din 1980. S-au făcut multe speculații, inclusiv la „Europa Liberă", despre această „dispariție". Din câte ştiu, deşi avusese un conflict, din motive personale cu Ceauşescu, „dispariția" a avut loc ca urmare a internării lui Voitec, timp de un an, la Spitalul „Elias", din cauza unei grave boli de inimă. Aici s-a petrecut, însă, ceva cu totul ieşit din comun. Fie datorită unui moment de sinceritate, ştiind că nu mai are ce pierde, personajul dându-şi la o parte masca de supuşenie pe care o purtase de-a lungul mai multor decenii, fie din cauza unei senilități incipiente, Ştefan Voitec a dat-o afară din camera spitalului pe Elena Ceauşescu, venită cu ipocrizie să-1 felicite de ziua lui de naştere. Pare-se că acest comportament i-a grăbit sfârşitul. După 3

vreme a reapărut, ce-i drept, în public, mai ales la întruniri festive, dar figura lui Ştefan Voitec pe care am văzut-o la televizor nu mai era cea cu care fusesem Dbişnuit. O figură ca din ceară, o privire fixă, anormală. La finele lui 1983 i-a :ost depistat un cancer care, după un an de suferință, 1-a doborât. S-a vorbit nult, atunci, că ar fi fost iradiat din „ordin de sus". Acum, după aproape două iecenii de la moartea lui Ştefan Voitec, fiica şi ginerele acestuia, la întrebarea nea directă, nici nu neagă, nici nu confirmă, ci doar presupun provocarea :ancerului prin iradiere.

Mă aştept, ca în urma rândurilor de mai sus, să fiu denigrat de unii aşa-zişi .intransigenți", acuzându-mă că încerc să-1 reabilitez nemeritat pe Ştefan Voitec, lin motive pur subiective, în timp ce urmaşii săi ar putea să-mi reproşeze o :rasâ ingratitudine față de cel care m-a salvat, în repetate rânduri, din „situațiile imită" în care m-am aflat, îmi asum acest risc deoarece de la bun început, când im luat tocul în mână, mi-am propus să-mi aştern pe hârtie amintirile şi, mai

ales, mărturiile despre o lume pe care am cunoscut-o în prefacerile ei, timp de 60 de ani, să nu fac rabat, pe cât mi-a fost posibil, adevărului istoric şi, totodată, să nu selecționez după criterii politice pe cei care m-au ajutat în zbuciumata-mi viață. Cred că am răspuns astfel atât „intransigenților", cât şi celor care m-ar considera ingrat față de un om căruia îi rămân în continuare recunoscător deşi s-a stins de mult.

Când, la începutul toamnei lui 1978, şefa de cabinet a lui Ştefan Voitec, „tovarăşa Constantin", mă anunțase telefonic că memoriul meu fusese avizat favorabil, mă rugase în acelaşi timp să nu spun nimănui vestea pe care mi-o dăduse, până când nu voi primi o înştiințare scrisă la muzeu. Pentru a fi justificată aprobarea celor care, până atunci, mă tot refuzaseră, directorul muzeului, obscurul Petre Dache (fost Daiche), primise o dispoziție telefonică de la „Municipiu" să-mi ceară un supliment de autobiografie şi o listă completă a lucrărilor mele publicate şi să le trimită urgent „Comitetului municipal de partid". Dache s-a «conformat dar, fricos până şi de umbra lui, neştiind ce se petrece, fiindu-i teamă Ide a nu i se reproşa că nu fusese suficient de „vigilent" cu mine, mi-a interzis pe Jun ton „partinic" să mai merg să studiez la Biblioteca Academiei şi, mai ales, să nu mai calc pe la Institutul de Istorie „Nicolae lorga". Când totul s-a oficializat şi, în decembrie 1978, mi-am susținut teza de doctorat chiar la institutul din care fusesem dat afară cu trei ani în urmă, Dache n-a venit să asiste. De această dată nu din frică, ci din invidie. De altfel, în sală se aflau mai mulți foşti colegi de la institut decât actuali de la muzeu. Tot din invidie, în

schimb, refuzul, într-o formă „mieroasă" a lui Ştefan Ştefănescu de a prezida comisia de doctorat, după cum era obiceiul, în calitatea sa de şef al instituției în cadrul căreia eu urmam să-mi susțin teza, nu s-a mai datorat invidiei. El era membru plin al Academiei de Ştiințe Sociale şi Politice şi membru corespondent al Academiei R.S.R., membru al C.C. al P.C.R. şi deputat în Marea Adunare Națională. Eu eram un simplu doctorand, un amărât de cercetător ştiințific „exilat" într-un muzeu, chiar de el şi alți „tovarăşi" ca el. Câtă vreme a fost director (1970-1990) singura comisie de doctorat pe care nu a prezidat-o, după cum era obiceiul, a fost a mea. Gestul său nu-1 pot interpreta decât unul de ranchiună. Şi-a pus adjunctul la conducerea institutului să prezideze comisia, un anume Aron Petric, mai mult politruc decât profesor universitar, în schimb, restul comisiei a fost alcătuită din istorici autentici, dar şi netemători de a acorda titlul de doctor în istorie unui cercetător ştiințific „cu probleme", conform unei sintagme din limbajul de lemn al epocii: prof. dr. Camil Mureşan, de la Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj, membfu corespondent al Academiei R.S.R. (în prezent membru plin al Academiei Române), dr. Eliza Campus, cea care mă dădăcise timp de un an, după admiterea mea la institut în 1967, dr. Viorica Moisuc, cea care mă introdusese în „lumea bună" a autorilor volumului Independența României, şi dr. Dan Berindei, cercetător ştiințific principal la Institutul de Istorie „Nicolae lorga", foarte prolific în cărți şi studii publicate, ajuns membru de partid în anii „liberalizării", foarte circulant la colocvii şi congrese în străinătate, dar fără vreo reuşită de „rotire în sus" spre Universitate

A fost un destin

sau Academie, după cum şi-ar fi dorit, căci stătea prost cu „originea". Era din neam de boieri. Dar mai avea o hibă „la dosar": soția sa, Ioana. Aceasta era fiica profesorului Ion Hudiță, membru marcant şi fost demnitar țărănist, trecut printre altele pe la Sighet. Chiar şi Ioana Berindei fusese la puşcărie, în calitate de fiică de demnitar, unde a născut o fetiță, pe Ruxandra, soră cu Mihnea Berindei, care după încheierea studiilor universitare, tot de istorie, s-a evaporat la Paris, tar după o vreme avea să militeze alături de alți români, printre care amicul meu Dinu Zamfirescu şi Ariadna Combes, fiica doamnei Doina Cornea, împotriva campaniei lui Ceauşescu de demolare a satelor. Cu o duplicitate tipică boierilor fanarioți din vremuri de mult apuse, deşi nu se trăgea dintr-o asemenea familie, Dan Berindei a navigat cu abilitate între societatea căreia îi aparținea (la celebrele reveilloane din casa sa musafirii proveneau doar din familii de „foşti") şi cea ‚nouă", în care reuşise să pătrundă, încredințându-i-se şi „rolul" de oaspete al diverşilor istorici reputați din străinătate, veniți cu diverse ocazii în Bucureşti.

!n ceea ce mă priveşte, Dan Berindei nu a adoptat atitudinea şefului său direct iin acea vreme, Ştefan Ştefănescu, ci a acceptat să preia chiar rolul de conducător ştiințific, întocmind în această calitate referatul principal cu recomandarea de a ni se acorda titlul de doctor în istorie. La cererea sa întemeiată şi plină de îleganță, m-a pus ca pe coperta lucrării să-1 trec, în dreptul menționării numelui :onducătorului ştiințific pe locul doi, iar pe primul să fie înscris, în chenar, cel al icademicianului Andrei Oțetea, care fusese cu adevărat îndrumătorul meu. \cesta murise cu un an înainte. Nu am putut participa la înmormântare, căci iceasta a avut loc chiar într-una din cele două zile în care ne aflasem sub presiu-rile ciracilor lui Ceauşescu, cu „mişcă mai repede", pentru a pleca din vechea ocuință de pe Calea Victoriei.

Anul 1978 a fost pentru mine unul plin de împliniri, în afara faptului de i-mi fi susținut teza de doctorat, în luna mai reuşisem „să scap" din nou în ugoslavia. De această dată în calitate de turist, încă spre sfârşitul lui 1977, onferențiarul univesitar de la Facultatea de Istorie, Nicolae Ciachir, îi suflase a ureche nevestei mele că de pe urma comunicării pe care o ținusem la colocviul nternațional de la Belgrad din 1974, am o sumă de bani depusă de Academia Iarbă de Ştiințe şi Arte la o bancă. Volumul cu toate comunicările, inclusiv a nea, îl primisem. Despre banii în cont, tăcere. Ştiau sârbii cum e cu valuta în lomânia pentru muritorii de rând, dar şi cu interceptarea scrisorilor de către •ecuritate, încât îl rugaseră pe Ciachir, care între timp fusese la Belgrad pentru

lucra în arhive, să-mi spună să vin să-mi ridic drepturile de autor. El nu >articipase la acel colocviu, din motivele menționate deja, dar îşi trimisese omunicarea şi, ulterior, primise banii, îi mai suflase la ureche nevestei mele că urna este frumuşică, încât merită să încerc de a merge la Belgrad s-o încasez. Emoție mare. Să încerc marea cu degetul? „Mi se dă drumul sau nu?". Până J urmă m-am hotărât şi am făcut cerere pentru obținerea paşaportului. Am luat-o

e ocolite. Cei de la muzeul la care lucram mi-au dat aprobarea. Nu-mi făcusem eful de secție coautor la menționata carte despre oraşul Bucureşti, în timpul Jzboiului de independență, cu care se lăuda în stânga şi în dreapta? Nu fusesem,

la rândul meu, coautor, alături de „persoane simandicoase" în împrejurările amintite cu alt prilej, la volumul lansat de Academie sub titlul Independența României? Deci, cu un asemenea „palmares" cei de la muzeu nu mi-au pus bețe în roate, dar până la urmă nu ei hotărau. Oricum, obținusem un aviz favorabil. Pentru cei de la „paşapoarte", în formularul înaintat urma să merg la „tanti" din

Ungaria (fosta mea guvernantă din copilărie, pe care mi-o declarasem rudă) şi la care mai fusesem. Am cerut deci viză pentru Ungaria, în primul rând, şi pentru Iugoslavia (unde, de asemenea, mai fusesem şi mă „întorsesem"), doar în al doilea rând, aşa-zis pentru o scurtă călătorie de documentare, urmând , ca de acolo să merg la rudele mele de la Budapesta, în fine, faptul că ajunsesem ; să domiciliez fără voia mea, departe, pe Şoseaua Giurgiului, mi-a servit la obținerea paşaportului, căci după cum aveam să-mi dau seama, atunci şi ulterior, pentru cei din „Nicolae lorga" „bârfele" vecinilor aveau o greutate câtuşi ide puțin neglijabilă în obținerea sau nu a unei vize de plecare în străinătate.

noul domiciliu, într-un bloc imens, pentru vecini eram un ilustru necunoscut, baci ajunsesem de curând printre ei, toți amărâți că-şi părăsiseră locuințele din bentrul Bucureştiului, avariate sau nu de cutremur. Cu deținătorul cărții de Imobil mă pusesem bine şi-1 prevenisem că sectoristul de la Securitate şi cel de la Miliție vor veni să se intereseze de mine deoarece făcusem o cerere de plecare

străinătate. Probabil că „tovarăşii" de la secția de Miliție, peste cap de |,ocupați" datorită atâtor noi veniți în zonă, în urma transferului de populație iintr-o parte în alta a Bucureştiului, n-au fost suficient de „vigilenți", încredințând > cartea de imobil unui om cumsecade, un pensionar provenind din „vechea armată", într-o bună zi a venit la noi (s-a ferit să telefoneze), spunându-mi ce-1 întrebaseră „sectorişti" despre mine şi ceea ce le spusese el. în asemenea condiții am ajuns a doua oară în Iugoslavia, de această dată „fără pile".

Nu ştiam câți bani mă aşteaptau la Belgrad, dar cum voiam, dacă era posibil, să văd măcar o părticică din coasta dalmată, mi-am luat un bilet în circuit: Bucureşti-Belgrad-Rijeka (fostul oraş şi port Fiume, care până la sfârşitul celui de-al doilea război mondial nu aparținuse Iugoslaviei)-Zagreb-Budapesta-Bucureşti.

La Belgrad am primit mai mulți bani decât mi-am putut închipui sau, mai bine spus, cu o putere de cumpărare incomparabil mai mare decât amărâții de lei româneşti, deşi la cursul oficial din Bucureşti dinarul era mai slab cotat decât moneda noastră românească. Pentru contribuția mea de 15 pagini din volumul Leş grandes puissance et la Serbie ă la veille de la premiere guerre mondiale, am primit bani încât am dormit două nopți la Belgrad, unde de astă dată am bătut prăvăliile încât a trebuit să-mi cumpăr şi un geamantan pentru a băga în el cadourile pentru Marielise, Bogdan dar şi pentru mine, iar printr-o agenție de turism mi-am cumpărat un bilet pentru a sta trei zile (casă-masă) într-un hotel pe malul Adriaticei, în localitatea Opatija (fostă Abăzzia). Alesesem această localitate, la vreo 20 km depărtare de Rijeka, deoarece fusese principala stațiune

turistică unde îşi petrecuse vacanța, la Marea Adriatică, fosta înaltă aristocrație austro-ungară. Tot la Abăzzia, adică la Opatija, conform noii denumiri, avusese

A fast un destin

oc o întrevedere a regelui Carol I al României cu bătrânul împărat Franz Josef. Iu prilejul diverselor mele călătorii în străinătate, atât în vremea pe care o evoc nu multe), cât şi după 1989 (mai multe), în unele piețe celebre în care mă aflam iau în fața unor clădiri spre care priveam, „trăiam" fără să vreau, evenimente storice despre care citisem sau scrisesem la rândul meu.

La Opatija se mai aflau câteva vechi palate, transformate în hoteluri, alături le alte clădiri moderne, cu aceeaşi destinație, în afară de câteva plimbări pe irtera principală din localitate, între mare şi munte, am mers într-o dimineață u autobuzul spre nord, tot pe malul Adriaticei, până în orăşelul numit Lovran, u case vechi de secole, cu străzi foarte strâmte, cu rufe colorate puse la uscat în Ireptul ferestrelor sau pe frânghii deasupra ulițelor, după cum văzusem la cine-natograf că arată unele cartiere din Napoli, unde n-am ajuns niciodată.

Pe una din aceste ulițe strâmte, aproape pustii, am întâlnit o femeie tânără, irunetă, ținând de mână un băiețel cu care vorbea italieneşte. N-am avut altă reabă decât să mă opresc şi s-o întreb dacă este italiancă. Mi-a răspuns foarte curt, şi oarecum speriată, că este croată. Am înțeles, în Republica Socialistă 'ederativă Iugoslavia nu trebuia să existe italieni, nici măcar în zona care fusese nexată de Tito şi care aparținuse, până la Conferința de pace de la Paris, Italiei.

Ieşind din zona medievală a oraşului şi ajungând din nou pe artera principală m dat peste un indicator cu o săgeată: „Trieste, 60 km". Am stat şi am privit-o idelung. Să mă duc în stația de autobuz şi să plec în direcția arătată de săgeată? li-a fost teamă de necunoscut, dar şi de ceea ce s-ar putea întâmpla la frontieră, eşi aceasta devenise, în acea vreme, foarte permeabilă, în consecință, am făcut ale întoarsă cu autobuzul printre palmieri, pe malul mării, şi am ajuns din nou i hotelul în care locuiam, admirând apoi în continuare de pe terasă Marea .driatică. în ultima noapte la Opatija am petrecut vreo două ore într-un bar cu :rip-tease, căci exista şi aşa ceva în Iugoslavia de atunci a lui Tito. După cum m spus ulterior în glumă unor prieteni din Bucureşti, nu voisem „să mor prost" bine am făcut. Când aveam să ajung şi eu în Occident, nu aveam să mai arunc ani pentru a-mi satisface asemenea curiozități. La barul din Opatija nu plătisem ecât 100 de dinari pentru un asemenea spectacol, deci la acea vreme şi la jrsul oficial de schimb valutar, dădusem sub 100 de lei.

Cam la atât s-a rezumat plimbarea mea de trei zile pe malul Adriaticei. e fapt, n-am cunoscut decât o infimă parte a coastei dalmate. Nu am avut :azia,

precum alți români, să călătoresc de-ă lungul Adriaticei de la nord la id sau invers. Pe coasta Dalmației, cel puțin atunci, nu exista cale ferată, iar o .emenea excursie cu autocarul şi cu opriri în diversele localități celebre nu d-am putut permite.

Am recurs la această scurtă relatare despre excursia mea în Iugoslavia întru a dovedi, în final, neştiutorilor ce mi-am putut permite cu banii obținuți Iugoslavia lui Tito pentru un articol de 15 pagini dintr-un volum, pe când în paradisul" lui Ceauşescu, cu drepturi de autor pentru un studiu similar, un •rcetător ştiințific sau un universitar putea cel mult să-şi invite nevasta şi, 'entual, încă doi prieteni, la masă la Capsa, într-o seară.

'O Serban Rădulescu-Zoner

Viața în Iugoslavia lui Tito se schimbase în bine treptat, datorită pompării continue de bani de către Occident în zonă, pentru a întări şi accentua ruptura apărută, încă din 1948, dintre Belgrad şi Moscova. Dar imediat după sfârşitul războiului, Tito, pentru a se impune, transformase inițial Iugoslavia într-o baie de sânge. Aproape întreaga elită din perioada interbelică ajunsese în fața plutoanelor de execuție, cu sau fără vreun prealabil proces sumar. Oricine nu-i susținuse pe comunişti, încă pe vremea când Tito îşi constituise armata de partizani în munții Bosniei, fusese considerat, în cele mai numeroase cazuri pe nedrept, un colaboraționist al ocupanților naziști, iar soluția fusese lichidarea fizică. Puțini dintre cei care avuseseră norocul să nu ajungă în fața plutoanelor de execuție, ci în temnițe, au mai ieşit vii de acolo, închisorile lui Tito din primii doi ani de „domnie" ai acestuia depăşiseră în oroare şi barbarie pe cele ale lui Gheorghiu-Dej, cel puțin potrivit comunicărilor ştiințifice ale unor specialişti l sârbi, susținute, cu câțiva ani în urmă, la reuniunile ştiințifice internaționale în adrul „Memorialului Sighet". Scenariul moscovit de distrugere a vechilor elite politice şi intelectuale a fost, cu mici nuanțe, acelaşi în toate țările europene kflate sub ocupație sau influență sovietică. Toți oponenții sau posibilii adversari ai instaurării prin forță a comunismului au fost acuzați, fără nici un fel de acoperire, drept fascişti şi condamnați ca atare, după cum s-a petrecut şi în România cu membrii P.N.Ț. şi P.N.L., începând cu demnitarii nu numai ai mareşalului Antonescu, ci cu toți cei din perioada interbelică. Acest scenariu a fost mult mai uşor de aplicat în Iugoslavia deşi, această țară nu ajunsese la sfârşitul războiului mondial sub ocupație sovietică, ci sub controlul gherilelor kominternistului losif Broz zis Tito, care, în decursul celor câțiva ani de luptă împotriva ocupanților germani, se transformaseră într-o „armată de partizani". Aceasta fusese aprovizionată, pe calea aerului, cu armament, muniție şi

alimente, nu de sovietici, care erau departe şi duceau un război greu contra maşinii de război hitleriste, ci de britanici. Un timp, la comandamentul lui Tito din munții Bosniei, premierul Winston Churchill trimisese şi pe un reprezentant al său, care nu a fost altul decât propriul său fiu, Randolph.

După înfrângerea Germaniei şi sfârşitul războiului, falsul clişeu „anticomunist = fascist" a fost folosit din plin de Tito pentru lichidarea fizică a tuturor adversarilor săi reali sau potențiali şi datorită unei conjuncturi ce i-a fost favorabilă, în timpul cât comuniştii nu mişcaseră nici măcar un deget contra ocupanților germani (ca şi în Franța), atâta vreme cât funcționase pactul Ribbentrop-Molotov, singurele detaşamente de partizani care dăduseră de furcă în Iugoslavia nemților au fost cele de sub comanda generalului Draja Mihailovici, fidel regelui Petru (văr primar cu Mihai I al României) şi guvernului din exil de la Londra. Tito şi ai săi au ajuns „mari patrioți" de-abia după atacarea U.R.S.S. de către trupele lui Hitler. în momentul în care partizanii lui Tito deveniseră o forță susținută cu tot ce trebuie, nu de „tovarăşul Stălin", în imposibilitate de a o face, ci de „amicul Churchill", anglo-americanii folosind atunci orice mijloc, indiferent de consecințe, pentru a slăbi maşina de război germană, generalul Mihailovici şi partizanii săi regalişti au considerat că pentru viitorul apropiat

A fost un destin

îl Iugoslaviei pericolul bolşevizării era mai mare decât cel al prelungirii ocupației germane, o dată ce o victorie a lui Hitler ajunsese să fie pusă sub un mare semn ie întrebare. Ca atare, aceştia au întors armele contra partizanilor lui Tito, iar Actoria acestuia din urmă a fost folosită la sfârşitul războiului pentru a duce în :ața plutoanelor de execuție nu numai pe partizanii lui Mihailovici, sub învinuirea ie „colaboraționiști", ci pe toți „regaliştii" şi adepții reinstaurării în Iugoslavia i regimului antebelic. După baia de sânge pe care o provocase, ajuns astfel ităpân absolut pe situație fără „ajutorul frățesc" al trupelor sovietice, „mareşalul fito", refuzând să joace totuşi după cum îi cânta Stalin, a devenit brusc „Iuda fito", un rol important în „demascarea trădătorului" avându-1 „tovarăşul jheorghiu-Dej" la celebra şedință a Kominformului din 1948 (19-21 iulie) ținută n secret chiar în România. Urmarea este cunoscută. Pentru a face față marilor presiuni economice, politice şi chiar militare ale sovieticilor şi ale slugilor de la 5ucureşti, Budapesta, Sofia, Fraga etc. „călăul Tito", care inițial fusese într-adevăr tn gâde, dar nu din motivele invocate de Stalin şi „servitorii" săi, ci datorită elor menționate mai sus, a ajuns treptat, cu bani „de afară", din motivele nenționate, constructorul unui alt tip de comunism, nealiniat Kremlinului sub spectul politicii externe, mai „liberal" în interior şi cu o spoială

de viață occiden-ală. Astfel ajunsese să fie considerată Iugoslavia de turiştii veniți din celelalte ari comuniste, inclusiv de mine, un fel de paradis față de ceea ce era „acasă".)ar beneficiarii autohtoni ai „paradisului" erau „cei noi", profitorii amintitei băi de sânge" din primii ani ai Iugoslaviei postbelice.

Revenit în Bucureşti, am profitat de aniversarea zilei mele de naştere pentru invita câțiva buni prieteni, atât cât au putut să încapă în „cutia de chibrituri" in blocul de pe Şoseaua Giurgiului în care locuiam, pentru a le povesti „minunile" ăzute de mine la Belgrad şi în nordul coastei dalmate.

în fine, anul 1978 s-a încheiat pentru mine cu încă o împlinire, de această ață nu de natură profesională, şi nici de ordin turistic, ci una care a contat entru mine mai mult decât amândouă la un loc.

In toamnă am ajuns cu adevărat „acasă", adică să locuiesc cu ai mei la aceeaşi dresă din strada Măria Rosetti, unde îmi petrecusem o parte a copilăriei şi dolescența, până ce în martie 1948 fusesem nevoit sa fug ca să nu mă aresteze spoii lui Nicolski. Mai stătusem între timp, scurtă vreme, la aceeaşi adresă, ar nu mă simțisem „acasă", căci locuisem, „la comun". De aceea, revenirea icasă" a fost doar în toamna lui 1978, ajungând să fim singuri într-un apartament :>ațios şi să locuim, conform expresiei unei foste bucătărese care ne rămăsese :âşâtă, ca „în timpuri normale", ea referindu-se la perioada interbelică.

Avusese dreptate nevasta mea să nu vândă masiva mobilă de preț şi să o na, o parte din ea, înghesuită de nu ne putusem aproape mişca în chițimia din jseaua Giurgiului, iar cealaltă în pivniță. Am putut astfel să ne mobilăm apartamentul corespunzător şi cu câteva piese de valoare salvate de mama, în cele ei decenii de viață mizerabilă, încât am ajuns să mă simt într-adevăr „acasă", t în „timpuri normale", vorba bucătăresei. Eram, în sfârşit, singuri, fără >locâtari străini în alte camere, curioşi, indiscreți şi, poate, turnători. Deci

puteam vorbi normal, fără teama de a fi ascultați de vecini. Ascultam în voie „Europa Liberă", ca să aflăm ce se petrece, de fapt, în țară, fără teamă de a auzi vecinii din celelalte apartamente, căci camerele aveau ziduri groase de cărămidă, nu din beton sau prefabricate ca „la bloc", în fine, camerele spațioase şi cu uşi glisante îmi aminteau de copilăria şi adolescența mea, fără griji, ceea ce mă făcea să mă simt fericit când ajungeam acasă sau rămâneam acasă, izolat, printre cărțile şi manuscrisele mele, departe de mitocănia de pe străzi, din prăvălii sau din tramvaie şi troleibuze.

Casa era despărțită de stradă printr-o grădină mare cu flori şi pomi, încât eram feriți şi de zgomotul automobilelor, dar şi de praful şi murdăria pe care le

lăsau în urmă camioanele care circulau continuu cu pământ din „Dealul Spirii", căci planurile schizofrenice ale lui Ceauşescu începuseră să fie puse în aplicare.

Faptul de a fi ajuns să locuim „altfel" decât majoritatea bucureştenilor s-a datorat tot mamei, care m-a ajutat şi s-a sacrificat pentru mine de-a lungul întregii vieți, până în ultimii ani când ajunsese, săraca, o neputincioasă. Din singura cameră care îi mai rămăsese în imobilul din Măria Rosetti, unde locuia din 1938, observase că în apartamentul în care aveam să ne instalăm noi se eliberaseră unele camere, în urma cutremurului din 1977. Unii plecaseră de frică, alții deoarece ploua în cameră, din cauza avarierii acoperişului şi, în acest context, am reuşit să facem un „schimb în trei", cu cei rămaşi şi sensibili la filodorme, plătite în parte tot de mama.

Astfel am ajuns ca „acasă" să mă simt bine şi să suport cu toți ai mei mai uşor marea mizerie care a urmat curând, în urna războiului pe care Ceauşescu îl pornise nu numai împotriva bucureştenilor, ci contra întregului popor, minus nomenclatura, activiştii de partid şi securiştii: foamete, frig, demolări ale unor monumente istorice şi arhitectonice, dar şi ale unor întregi cartiere ale Bucureştiului sau ale unei puzderii de sate, punând țăranii să locuiască în nişte aşa-zise blocuri, cu bucătărie „la comun" şi cu closetul tot „la colectiv", dar în curte, căci în multe cazuri, pentru a pune „în operă" cât mai repede „prețioasele indicații" ale „tovarăşului", au fost mai întâi ridicate „blocurile" pentru țărani, fiind neglijată construcția în prealabil a instalațiilor de canalizare. „Tovarăşul", ajuns să fie însoțit în permanență de „tovarăşa", trebuia să vadă cât mai repede „blocurile" țărăneşti, primele începuturi ale centrelor „agroindustriale" din imaginația bolnavă a celui căruia, conform unei ode a lui Adrian Păunescu din 1978, „toți străbunii şoapte de înțelepciune îi spun".

O dată cu începerea demolărilor de proporții nu numai ale clădirilor, unele de valoare istorică şi chiar patrimonială de pe Dealul Spirii, ci din întreaga zonă, până în Piața Unirii şi Bulevardul Coşbuc (în prezent, din nou, Regina Măria), mulți dintre colegii mei de la muzeu (deşi obținusem titlul de doctor în istorie, tot pe loc şi „bun în grad" rămăsesem) fuseseră împărțiți în echipe şi trimişi în zonele Bucureştiului ce urmau să fie atacate de buldozerele lui Ceauşescu. Ei primiseră misiunea de a fotografia casele mai valoroase sau mai arătoase şi, totodată, de a întocmi pentru acestea o fişă, care să cuprindă, dacă era posibil, data construcției şi, eventual, un mic istoric al acestora. Dacă „era ordin"

A fost un destin

ca vechile clădiri, inclusiv biserici ale „Bucureștiului de altădată" să fie dărâmate, tnăcar urmele lor să fie păstrate la Muzeul de Istorie şi Artă al

Municipiului Bucureşti, sub formă de fotografii şi fişe. Colegii mei cu această misiune erau primiți, în general, cu spaimă de locatarii caselor respective, nu numai de cei :are avuseseră şansa să rămână proprietari (mai existau şi asemenea „păsări rare"), dar chiar şi de unii chiriaşi din clădiri naționalizate. Se dusese vestea că sosirea unei astfel de echipe prefața evacuarea forțată şi rapidă a locatarilor, iceştia fiind duşi în cartiere mărginaşe de „blocuri tip", în zone necunoscute ie ei până în momentul mutării.

Arheologul Vasile Boroneanț, cu rezultate ieşite din comun prin descoperirile ;ale, cunoscut datorită acestora peste hotare, şi cu mine, am fost cruțați de isemenea corvezi, fiind lăsați să ne vedem de preocupările noastre, el pe şantiere, 3e timp de vară, şi în biroul său, în timpul iernii, să scrie despre rezultatele săpăturilor sale arheologice, eu în arhive şi biblioteci să citesc, să copiez docu-nente sau acasă, să scriu. Prin viața pe care o duceam eram într-o foarte mare năsură izolat de ceea ce se petrecea în oraş. La Arhivele Statului, vis-â-vis de lişmigiu, sau la Biblioteca Academiei de pe Calea Victoriei, stăteam cu nasul în iocumente şi cărți. Când reveneam de la studiu sau rămâneam acasă să scriu, ?ram fericit. „Acasă", în condițiile în care ajunsesem să avem şansa să locuim şi înde fiecare obiect amintea fie Marielisei, fie mie, de alte vremuri, era o oază ie viață liniştită, de normalitate, pe când în oraş anormalitatea, murdăria şi nizeria, la propriu şi la figurat, creşteau de la o zi la alta.

Când mă întorceam de la Biblioteca Academiei, pe când începuse penuria de ilimente, mă opream în Piața Amzei pentru a mă aşeza la coadă, dacă observam :ă „se bagă" (conform jargonului celor de pe stradă), în vreun magazin ceva :arne, brânză sau salam. Greul cu aprovizionarea nu~l duceam însă eu, ci nevasta nea, care ajungea uneori acasă de-abia seara, după ore întregi de „coadă".

Cu timpul, pe măsura accentuării lipsei de produse alimentare din maga-:ine se formase o nouă „profesie", cea de „codar". „Codării", denumiți de unii, n glumă, „şoimii pieței", se împărțeau în două categorii: „voluntarii", adică tensionări care stăteau cu orele în fața magazinelor, pe arşiță, în ploaie său ger pre a face cumpărături pentru copiii lor, care în prima parte a zilei se aflau la lujbă, şi „profesionişții", tot pensionari, dar din categoria celor fără familie, u venituri ce se aflau sub pragul sărăciei, şi care cumpărau de-ale gurii pentru liverşi „clienți", contra unui comision, mai mare sau mai mic, în funcție de alitatea şi cantitatea mărfii livrate. O dată cu creşterea penuriei de alimente, tnportanța dar şi efortul „şoimilor pieții" erau mai mari. A se aşeza la coadă, n fața unui magazin încuiat despre care se auzise că va primi marfă, prezenta iscul de a se alege cu „mâna goală", căci se „băga" tot mai puțin în prăvălii. n consecință, „şoimii piețelor" din ultimii ani ai „epocii de aur", pentru a se sigura

că până la urmă vor reuşi să cumpere ceva, ajunseseră să se aşeze î coadă, în faţa unor magazine mai mari, încă din timpul nopţii.

In asemenea condiţii, am ajuns şi noi să apelăm la un „codar profesionist", ' femeie rudimentară, dar cumsecade, nu o speculantă care să ne revândă cele

cumpărate la preţ dublu. Pentru noua ei profesie era foarte bine amplasată. Locuia pe strada Mendeleev, deci lângă Piaţa Amzei. Cât a fost mai în putere, „codară" noastră ne aducea marfa acasă. Când ajunsese să meargă mai greu, căci i se umflaseră picioarele de atâta stat la coadă, mă duceam eu sau Marielise la ea acasă să luăm cele cumpărate. Cămăruţa ei, într-o dezordine cumplită, era plină cu pachete, pungi etc, în care se găseau diverse alimente, pe care le cumpărase din magazinele în care se „băgase" ceva.

Pe măsură ce noi avansam spre „culmile însorite ale comunismului", după cum tot scria, printre alţii, profesorul universitar Gheorghe loniţă, care preda nenorocioţilor de studenţi ai Facultăţii de Istorie din Bucureşti despre „mişcarea muncitorească, înainte şi după 23 August 1944" (pe atunci avea şi o normă de activist la secţia de propagandă a C.C. al P.C.R., iar acum continuă să fie cadru didactic la Universitatea particulară „creştină", Dimitrie Cantemir), în magazine carnea de vacă sau de porc fusese înlocuită cu copite (în folclorul vremii denumite „adidaşi"), urechi şi organe, iar cea de pasăre cu aşa-numitele „tacâmuri", adică cu pachete în care se găseau aripi, gâturi şi gheare de pui sau de găină, în fine, apăruseră şi „balerinii", după cum îi botezaseră unii cu haz, nişte pui sfrijiţi, numai piele şi os, în greutate de 150-200 de grame. Cine reuşea să „apuce" la coadă „balerini" era „un om făcut" în acea zi.

De voie, de nevoie, ajunsesem şi noi să mâncăm „balerini" sau câte o ciorbă de „tacâmuri", dar de „adidaşi" nu ne-am atins. Dacă copitelor de porc li se dăduse, în batjocură, numele unei firme străine producătoare de ghete sport din material plastic (Adidas), denumirea de „tacâmuri" era „oficială".

Poate că azi am fi ştiut ce analfabet, cu rang de ministru, a denumit atunci „tacâmuri" pachetele cu gâturi, aripi şi gheare de găină, dacă tata-socrul domnului prim-ministru Adrian Năstase ar mai fi trăit, căci Domnia sa era pe atunci mare demnitar la Agricultură.

Aşa era pe atunci. Găinile, curcanii şi puii bine îndopaţi şi apoi sacrificaţi în fermele de Stat, „mergeau la export", dar nu numai în U.R.S.S., după cum credeau unii, ci la „imperialiştii" din N.A.T.O., pe dolari, în vederea achitării datoriilor R.S.R. în Occident, făcute pentru achiziţionarea de utilaje industriale şi tehnologii la ordinea zilei, iar „harnicului şi talentatului popor român" i se

aruncau pe piață „tacâmuri", „adidaşi" şi „balerini". Unde dai că, până la urmă, s-a mai găsit şi tov. acad. prof. univ. dr. Iulian Mincu, care conform indicațiilor de la „Partid" a „descoperit" că românii sunt prea graşi şi, pentru a avea grijă de sănătatea lor, a pus pe masa „tovarăşului Ceauşescu" un plan de „alimentație ştiințifică" a populației.

Noi am continuat să facem apel la „codară" noastră pentru „ce se mai arunca pe piață": salam de iarnă sau de vară, brânză stas şi, din ce în ce mai rar, unt şi ouă. Deoarece respingeam „adidaşii" şi, uneori, „tacâmurile", am trecut şi la alte soluții. Adesea mergeam cu sufertaşul la magazinul „Gospodina", pe atunci lângă cofetăria „Scala", şi cumpăram mâncare gata gătită, de proastă calitate, dar care conținea şi ceva carne, nu copite şi gheare. Aici îl întâlneam de fiecare dată pe colonelul Gheorghe Florescu, din fostul Regiment de gardă călare

A fost un destin

495

al regelui, în ultimul hal de decrepitudine fizică şi de jerpeleală în îmbrăcăminte. Era personajul cu care călătorisem în 1948, cu maşina unui amic comun, fiecare spre locul unde speraserăm să nu fim descoperiți de Securitate, după cum am amintit cu un alt prilej. La „Gospodina", colonelul „Fio" nu m-a recunoscut, o dată ce schimbasem, cu decenii în urmă, doar câteva cuvinte într-un automobil. Eu mi-am dat seama imediat cine era, căci fusese o persoană pitorească în înalta societate bucureşteană (boierească) de pe timpuri, pe care într-o mică măsură o cunoscusem şi eu prin intermediul unor prieteni de vârsta mea sau al unor :olegi de clasă care făceau atunci parte din aceasta.

Când încercam să mâncăm mai bine, căci totuşi atât nevasta mea, cât şi eu, iveam salarii pentru a putea duce o viață decentă, cu atât mai mult cu cât eu Trai şi pierdeam patru seri pe săptămână pentru a preda limba germană la începă-:ori, în cadrul Universității Populare Bucureşti, spre a câştiga ceva bani în plus, nergeam la magazinul cu feluri de mâncare gata sau semipreparate, dar la crețuri piperate, de la „Intercontinental". Dar şi aici, încă înainte de deschiderea nagazinului, apăreau „cozi", într-adevăr, mai scurte şi fără „şoimi ai pieței", ^ersonalul din interior era cât de cât mai amabil decât cel din magazinele >bişnuite, unde obrăznicia şi grosolănia creşteau pe măsura lipsei de alimente, viu acelaşi lucru se întâmpla pe uşa din dosul prăvăliilor pe unde pătrundeau ei cu „relații". Noi n-am făcut parte din categoria acestora.

Eu ajunsesem şi mai ferit de mizeriile cotidiene după numirea în funcția de lirector a colegului Panait I. Panait. îl cunoşteam de pe vremea când fusesem ngajat la Institutul de Istorie „Nicolae lorga". Venea uneori să se consulte cu

pecialiştii de la secția de istorie medievală, căci şi el era medievalist. Era pasionat

e meseria lui şi ajunsese cel mai bun cunoscător al istoriei Bucureştiului de

and acesta devenise reşedință domnească şi până în perioada modernă. Cred

î şi în prezent a rămas „number one" în acest domeniu, îmi cunoştea şi aprecia

icrările, deşi nu făceau parte din domeniul său de preocupări. De aceea, odată

Sitar, nu fără a face concesiile de rigoare, din şef de secție la muzeu, director al

:estuia, m-a protejat, în sensul de a mă lăsa să merg, după voie, în arhive şi

iblioteci sau de a lucra acasă. Ştia că nu sunt un chiulangiu şi, în ultimă instanță,

msidera că orice articol, studiu sau carte publicată de mine, chiar dacă nu

/ea vreo legătură cu istoria Bucureştiului, era indirect şi o reclamă pentru

luzeul la care eu eram angajat, directorul fiind el. Era, în schimb, sever cu cei

ire simulau că lucrează, fiind în schimb foarte „guralivi" la şedințe, în acest

tim caz, proceda însă nuanțat, fiind concesiv cu cei ce aveau „spate tare",

Jtorită relațiilor lor cu personaje din înalta ierarhie de partid sau cu Securitatea.

Multă vreme, al doilea şi ultimul meu director la Muzeul de Istorie a

unicipiului Bucureşti, Panait I. Panait, a fost un campion al limbajului dublu.

rr-un fel îmi vorbea mie între patru ochi, în biroul său, alta spunea în şedințe,

r comportamentul față de superiorii săi de la „Municipiul de Partid" sau față

; tovarăşul Budeică, securistul care avea „în grijă" nu numai muzeul la care

am angajat, ci şi alte instituții de acelaşi profil, era de-a dreptul slugarnic.

tr-una din repetatele „şedințe de instructaj" în care „tov. Budeică" ne tot

T

„prelucra" legea secretului de stat şi ne „sfătuia" cum să ne „ferim" de încercările unor eventuali agenți secreți ai țărilor imperialiste de a ne racola, soluția oferită de el fiind cea de a-i raporta lui, reprezentantului Securității, orice discuție avută cu un străin sau orice corespondență purtată cu cei de peste hotare, „tov. director Panait", care prezida adunarea, a luat primul cuvântul: „Stimați colegi, permiteți-mi ca înainte de a trece la ordinea de zi să salut

avansarea la gradul de locotenent-colonel a tovarăşului Budeică pentru serviciile aduse patriei noastre socialiste şi, în numele, dumneavoastră, să-i transmit caldele noastre felicitări". Câțiva lingăi, printre care şi un actual subaltern al domnului Mugur Isărescu, au aplaudat, restul, printre care şi eu, am stat indiferenți pe locurile noastre, în schimb, fața „tovarăşului director Panait" radia de fericire şi de „mândrie patriotică". Nu şi a lui Budeică. Acesta făcea parte din categoria vechilor securişti, care nu fuseseră instruiți sa şi zâmbească, la nevoie, ci doar să-şi privească interlocutorul cu o privire glacială şi vigilentă. Fiind de modă veche, fusese într-un fel şi marginalizat, căci mai înainte, în tinerețe, avusese o „misiune grea" la Bruxelles, după cum se lăudase într-o zi secretarei directorului. Cum nu mai era suficient de pregătit pentru „afară", ajunsese să facă poliție politică prin nişte amărâte de muzee bucureştene.

Cu şi mai mare plecăciune trata directorul meu pe tovarăşul Nicolae Croitoru, când acesta mai venea în câte o inspecție, să mai vadă cum s-a mai îmbunătățit partea din expoziție privind „epoca de aur". Croitoru nu era un fietecine, un activist oarecare, ci secretar cu propaganda al Comitetului P.C.R. Bucureşti. El ajunsese la această „înaltă funcție" datorită colegului şi amicului său din studenție Nicu Ceauşescu. Nu ştiu dacă amiciția dintre cei doi s-a limitat doar la atât sau dacă au fost şi colegi de orgii, despre care se vorbea, în acea vreme, printre parteneri numărându-se, în schimb, un actual parlamentar P.S.D. După cum se vorbea în epocă, la asemenea „reuniuni mondene", după ce se bea pe săturate şampanie, votcă sau whisky, fetele, care nu erau prostituate de meserie, ci făceau parte din „elita" lui Nicu Ceauşescu sau doreau să pătrundă în aceasta, îşi scoteau chiloții şi îi aruncau în aer, iar băieții prindeau câte unul, după care posesorul chilotului împărțea, în restul nopții, deliciile dragostei cu proprietara acestuia. Nu ştiu dacă orgiile organizate de Nicu Ceauşescu şi prietenii săi mergeau până la asemenea scene dar, oricum, în oraş se vorbea despre jocul cu „prinsul din zbor al chiloților".

Cred că tovarăşul Croitoru de la „Municipiu" nu participa, totuşi, la asemenea orgii, căci, mult mai serios, alesese alte forme de promovare în Partid. A bătut mai întâi clopotele sorei lui Nicu Ceauşescu, Zoia, evident cu gânduri matrimoniale. Când i s-a dat de înțeles că țintește prea sus, a coborât ştacheta şi s-a căsătorit, după cum auzisem, cu fiica generalului de Securitate Nicolae Doicaru. Nu ştiu dacă căsătoria a avut loc pe când acesta din urmă mai era şeful Direcției Informații Externe şi superiorul lui Ion Mihai Pacepa, care i-a fost doar adjunct, sau după rotirea sa în jos, ce a premers doar cu câteva luni fuga în S.U.A. a acestuia din urmă. Oricum, Doicaru, numit la l martie 1978, ministru al

Turismului, a continuat să-şi vadă de meserie, căci în acea epocă de vârf a prezenței turiştilor

A fnst un de.stin *~"

străini pe litoralul românesc, aceştia trebuie să fie supravegheați, ca şi cei români care veneau în contact, pe malul Mării Negre, cu „oaspeții" de peste hotare. Supravegherea nu se făcea doar prin ofițeri tineri de Securitate, travestiți în turişti români, unii pe posturi de „Don Juani", după care alergau mai ales nemțoaice, cehoaice sau suedeze, insuficient de „satisfăcute" în propria lor țară, ci şi prin directorii de stațiuni, prin şefii de hoteluri şi restaurante etc., care intrau în „ograda" generalului Doicaru. între Securitate şi Ministerul Turismului exista pe atunci o strânsă „colaborare tovărăşească". Nu i-a fost dat lui Doicaru să stea multă vreme ministru la Turism, căci la o lună după ce Pacepa s-a dus la americani, destăinuindu-le structurile din străinătate ale Securității, au zburat din funcții şi foştii şefi şi subalternii acestuia din țară, printre care şi Doicaru. (Pacepa s-a refugiat în S.U.A. în iulie 1978, iar la 15 august al aceluiaşi an a zburat şi Doicaru din fruntea Ministerului Turismului). Intrat în panică, pe bună dreptate, Ceauşescu a dispus rechemarea celei mai mari părți a securiştilor din străinătate pentru a nu intra în filajul C.I.A., dar a destituit şi în țară pe toți cei care avuseseră relații strânse cu Pacepa. Printre aceştia s-a numărat şi Serghei Celac, în acea vreme director în M.A.E. şi translator al lui Ceauşescu pentru engleză şi rusă. Celac a ajuns simplu redactor la Editura Enciclopedică dar, după 11 ani de „exil" intern, a ajuns din nou în fruntea bucatelor: ministru de Externe în primul „guvern postdecembrist" condus de Petre Roman, apoi a scăzut puțin în grad, fiind atunci, ca şi acum, ambasador, evident în Occident. Generalul Doicaru, tata-socrul tovarăşului Croitoru, de la „Municipiu", în fața căruia a stat în poziție de drepți fostul meu director Panait, a intrat în anonimat după debarcarea din fruntea Ministerului Turismului. S-a aflat doar că, după aşa-numita „revoluție" din decembrie 1989, chiar foarte curând, a murit într-un „curios" accident de automobil. Ştia prea multe, în schimb, s-au aflat detalii despre generalul Doicaru înainte de a fi fost şef la D.I.E. în timpul amintitei înscenări a procesului de la canalul Dunăre-Marea Neagră, soldat cu condamnarea la moarte sau la muncă silnică pe viață a unor ingineri, Doicaru fusese şeful Securității din Constanța, unde fuseseră anchetați barbar aceşti nenorociți, total nevinovați. Doicaru a condus ancheta şi a dispus torturarea lor. Cum rămâne cu profesioniştii „patrioți" ai D.I.E., din trecutul mai îndepărat sau mai apropiat, care pasă-mi-te n-au făcut poliție politică, ci au apărat doar interesele supreme ale României? Această teorie, aparținând apărătorilor de azi

ai securiştilor de ieri, este o sinistră gogoriță pentru a acoperi în ochii „prostimii" existența şi în prezent a unei „poliții politice", dar cu nume schimbat, în epoca la care mă refer, „ataşamentul" față de regim al securiştilor se dovedea mai întâi în beciuri, cu ranga, şi apoi, conform rotației cadrelor, cei care puteau mai mult decât să bată şi să schingiuiască erau promovați în alte funcții şi pe la alte direcții.

Cum a evoluat în ultimul deceniu tovarăşul Croitoru, după ce n-a mai tăiat şi spânzurat la „Municipiul de Partid", nu mai ştiu. în schimb, pe tovarăşul locotenent-colonel Budeică, 1-am zărit în primăvara lui 1990 în „Piața Universității". Mai dădea şi el o mână de ajutor celor curioşi să afle ceva nume ale celor care strigau „Jos comunismul!".

în ultimii ani cât am mai stat la „Muzeul Bucureşti" am fost martor, de departe, şi al altor „minuni". Aici se întrunea, sub conducerea amintitului tovarăş Nicolae Croitoru, „comandamentul" mascaradelor organizate pe stadionul „23 August" sub denumirea de „Cântarea României". Dintre cei de care îmi mai amintesc, în afara unor activişti de partid, fac parte regizorul Horea Popescu şi fosta primă balerină de la Opera de Stat, Alexa Mezincescu. Pe vremea când o văzusem, de la distanță, dansând pe scenă îmi plăcuse. Urâțenia nu se observa, ci doar restul. Era nevasta lui Eduard Mezincescu, ambasador. Pe vremea aceea nu-i cunoşteam trecutul acestuia din urmă, în afara faptului că, la un moment dat, fusese ministru adjunct la Externe. Acum ştiu mai mult despre trecutul său din diverse cărți şi studii, apărute în ultimii ani, printre care şi cele ale istoricului englez Dennis Deletant, care a scris mai mult şi mai documentat despre regimul comunist din România decât toți istoricii români de azi, la un loc.

Eduard Mezincescu, un notoriu kominternist, a fost amestecat dar, mai ales, a fost la curent cu o seamă de mârşăvii şi crime din primele decenii ale regimului comunist, pe care le acceptase pentru a-i merge lui bine. A fost, inițial, un apropiat al Anei Pauker, ajungând ministru adjunct la M.A.E. în perioada în care aceasta conducea numitul minister. Abil, şmecher, versatil, a reuşit să nu „cadă" o dată cu fosta lui patroană, ci a ajuns aşa-zis „diplomat" îndeplinind sarcinile ce i se trasau de către tovarăşii de la Bucureşti. Ca şi alți tovarăşi din „protipendadă", după cum am mai amintit, s-a căsătorit, fiind „la putere", cu o artistă, în cazul său cu o primă balerină. Alexa Mezincescu, după ce a îmbătrânit, nu s-a retras cu demnitate de pe scenă sau n-a devenit doar profesoară de balet, ci „maestră" a tot ce mişca pe stadion, în preamărirea grotescă a lui Ceauşescu: „şoimi ai patriei", pionieri, elevi, studenți, militari etc.,

etc. întâmplător am asistat şi eu la repetiția generală a unui asemenea „spectacol", nu pe stadion, ci în Piața Universității, eu fiind, tot întâmplător, la sediul central al „Muzeului Bucureşti", care se afla, ca şi acum, în „Palatul Sutzu". De la un balcon, fie al Teatrului Național, fie al Universității, regizorul Horea Popescu, printr-o stație de amplificare, dirija întreaga mascaradă: „acum", comanda el, după care executanții strigau câte o lozincă preamărind pe „marele conducător". Copiii, de regulă, mulțumeau în cor „tovarăşului Nicolae Ceauşescu şi tovarăşei Elenă Ceauşescu" pentru viața fericită de care se bucurau în „scumpa noastră Patrie". „Stați mai strânşi", „acum depărtați-vă", „fiți mai voioşi", „fanfara, mai încet", „fanfara, mai tare", „opriți", „reluați" sunau ordinele lui Horea Popescu, de altfel un mare regizor, ca să fie pe placul mai marilor de la Partid, care supervizau repetiția generală a mascaradei. Pe lângă regizorul-şef mişunau şi alții, probabil pentru detalii, printre aceştia numărându-se şi Cristian Hagi-Culea, până nu de mult preşedintele consiliului de administrație şi director general al TVR. Când fusese ales în această „înaltă funcție", fusese candidat al liberalilor (1998), după cum am menționat. Cine 1-a „achiziționat", nu ştiu. Cred că fosta, actuala şi probabil şi viitoarea deputată Mona Muscă. Când a avut loc alegerea lui Hagi-Culea în fruntea postului de televiziune de către Parlament, în 1998, eu fiind în acea vreme deputat liberal, „lupta" nu s-a dat împotriva

A fnet un dp.stin

499

:andidatului P.D.S.R., care oricum, pe atunci, nu ar fi avut vreo şansă, ci contra :elui propus de țărănişti. Eu m-am opus, căci ştiam „povestea" cu „Cântarea României", dar mai ştiam, ca şi alții, că era ginerele lui Radu Beligan, mare ictor, dar şi mai mare şi dezgustătoare slugă a lui Ceauşescu sau al predece-.orului său. Cum şi în anii democrației noastre „originale" şi ai interminabilei ranziții, mai presus ca orice este interesul „Partidului" şi nu al țării, ca şi în vremea comuniştilor, în 1998, Hagi-Culea trebuia neapărat ales. Cum eu mă >puneam, reuşind să mai conving şi pe alți parlamentari liberali să voteze con-ra, domnul deputat liberal Andrei Chiliman ne-a „avertizat" că, de la înălțimea >odiumului prezidențial al Camerei Deputaților, va urmări cum vom pune, noi iberalii, bila albă şi cea neagră în cele două urne (în acest caz era vot secret cu iile). Profit de ocazie să-1 „felicit" pe această cale pe „marele liberal" Andrei Ihiliman pentru „victoria" repurtată atunci prin alegerea lui Hagi-Culea. De tund, încă, începuse să facă jocul P.D.S.R. şi a „jucat" atât de bine încât în 2002 fost ales din nou, ce-i drept doar membru, în consiliul de administrație al "VR, dar ca reprezentant al guvernului condus de Adrian Năstase.

Dar să revin la vremurile pe care mi-am propus să le evoc şi de unde ;uvernările P.D.S.R. (în prezent P.S.D.) îşi trag seva. în privința televiziunii, iovada o au la îndemână toți, căci aparițiile pe micile ecrane ale lui Adrian Jăstase încep să egaleze treptat, din punct de vedere cantitativ, pe cele ale răposatului de la largovişte".

în 1980 a avut loc la Bucureşti un eveniment important, cel puțin pentru oi, istoricii: „Al XV-lea Congres de ştiințe istorice". Al XlII-lea avusese loc la Moscova, despre care am scris câte ceva la locul potrivit. La următorul n-am articipat (asemenea congrese mamut au loc la fiecare cinci ani) deoarece fusese i Statele Unite, în afara faptului că nu mi-aş fi putut permite să suport heltuielile, ca la Moscova, congresul din S.U.A. avusese loc în 1975, exact în ara în care Partidul, reprezentat, cel puțin la vedere, de actualul academician tefan Ştefănescu, încercase să mă transforme într-un „nimeni". Cum congresul in 1980 era la Bucureşti, am luat parte, dar fără comunicare, ci doar ca audient, i mare, obişnuitul duel, mai ales între istoricii americani şi sovietici, cu atât lai mult cu cât la Bucureşti una din „marile teme" a fost cea intitulată „Statele îderale şi pluraliste", şi eternele certuri, indiferent de subiect şi de epoca torică, între bulgari, sârbi şi greci, în jurul istoriei Macedoniei, s-a repetat. Eu i-am dus inițial în sala Ateneului Român unde se dezbăteau „marile teme", ici m-au atras subiectele, dar şi istoricii, stabiliți din timp a lua cuvântul în ilitate de raportori, coraportori şi experți, de către „Comitetul internațional e ştiințe istorice" care se ocupa de partea ştiințifică, iar de celelalte (repartizarea ililor pentru conferințe, a oaspeților în hoteluri, în funcție de tariful plătit de itre participanți, de încasarea taxei de participare ş.a.) se ocupau organizatorii in țara gazdă. La Bucureşti, pentru Ateneul Român, unde au avut loc cele mai nportante dezbateri, se formase şi un secretariat care să strângă textele partici-anților la discuții sau să rezume în scris luările de cuvânt ale celor care vorbeau ber. Secretariatul fusese alcătuit cu grijă din istorici membri de partid sau

utecişti, dar care să ştie şi cel puțin una din cele cinci limbi de circulație internațională în care, conform regulamentului, se purtau discuțiile. Dar după prima zi a şedințelor de la Ateneu s-a constatat că secretariatul ducea lipsă de un cunoscător al limbii germane, astfel încât, pe când suiam scările din rotonda Ateneului spre sala de concert, unde avea loc şedința, m-am trezit cu tovarăşul Ion Ardeleanu de la secția de propagandă a C.C. lângă mine: „Tovarăşe Zoner, secretariatul nu are un cunoscător de limbă germană. Te rog să le dai tovarăşilor o mână de ajutor". Nu ne cunoscusem până atunci, dar fiecare dintre noi doi ştia

o seamă de lucruri despre celălalt. Eu eram la curent că Ardeleanu este unul dintre cei doi activişti de la C.C. al P.C.R. care taie şi spânzură în domeniul scrierii istoriei. Nici o carte, nici un studiu, nici un articol nu putea să apară fără avizul său sau al colegului său, Mircea Muşat, într-o perioadă când Ceauşescu susținea, pentru „prostimea" din țară şi străinătate, că desființase cenzura. Mai ştiam că Ardeleanu, împreună cu colegul său Muşat, xerocopiau în birourile lor de la C.C. toate textele ale căror apariții le interziseseră, întrebuințând ulterior pasaje din acestea dar, mai ales, întreaga documentație citată de „interzişi",

l în propriile lor „opere", pe care le foloseau în versiune proprie şi, evident, în funcție de „momentul politic". „Linia" le era dictată de superiorii lor, ba de

I Niculescu (fără „Mizil", căci nu-i plăcea lui Ceauşescu), ba de Burtică sau Dumitru Popescu, „rotiți" pe rând în a dirija propaganda, ceea ce, printre altele, însemna controlarea întregii creații din domeniul literaturii, al istoriei, al artelor plastice, al spectacolelor etc, etc. La rândul său, Ardeleanu, care era la curent cu tot ce mişcă în „frontul istoric", conform unei expresii din jargonul activiştilor, mă ştia din memoriile şi protestele mele mai vechi, pe când fusesem oprit de a-mi susține doctoratul, dar cunoştea şi aprobarea pe care, până la urmă, am obținut-o, beneficiind de o protecție mult mai înaltă decât a sa. Având această acoperire şi fiind la ananghie cu „secretariatul" din sala de dezbateri de la Ateneu, în timpul congresului de istorie, mi s-a adresat cu amintita cerere. Am acceptat, căci inițial am crezut că nu am vreun motiv serios de a-1 refuza, în plus nu aveam interes de a mă pune rău cu Ardeleanu pentru a nu ajunge, eventual, la „index". Astfel am ajuns la Ateneu, cu acel prilej, din „stal", alături de toți participanții, într-una din cele două loji ale avanscenei, unde se aflau membrii „secretariatului", asistând „d'al capo al fine" la întreaga dezbatere despre statele federale şi pluraliste. Poate, dacă n-aş fi ajuns întâmplător, în amintita postură, aş fi părăsit după un timp sala Ateneului Român, din cauza căldurii (congresul s-a desfăşurat la mijlocul lui august, în zile de caniculă) şi mi-ar fi scăpat circul oferit de istoricii sovietici ofensați după ce americanul Ladis Kristof şi-a exprimat opinia despre realitățile „federalismului" din U.R.S.S., făcând trimiteri la situația din R.S.S. Moldovenească. A vorbi sau a scrie azi despre comunismul sovietic, despre procesul de rusificare etc., a ajuns o banalitate. Au apărut şi apar o sumedenie de cărți pe această temă şi în România, iar U.R.S.S. nu mai există, dar în vremea pe care o evoc, în plin război rece, să auzi la Bucureşti într-un cadru oficial, critici precum cele ale amintitului istoric american, era un eveniment, iar replicile ruşilor „ofensați" m-au distrat copios, în seara respectivă am mai fost martor la o scenă care interesează poate mai mult pe cei preocupați de prezent decât de trecut.

A fost un destin

501

Pe când noi, cei din „secretariat", ne îndreptam spre un birou de lângă •otonda Ateneului pentru a depune scurtele noastre rezumate, în limba română, ile luărilor de cuvânt din cursul dezbaterii, a apărut Răzvan Theodorescu, ictualul ministru P.S.D. al Culturii. Cu o zi mai înainte îl ascultasem, în calitate ie „principal raportor", alături de academicianul Emil Condurachi, la tema ,Europa de est, arie de convergență a civilizațiilor". Briliant din punct de vedere profesional. Dar a doua zi, când a apărut, după cum am amintit, mi-am dat seama că mai avea o misiune. Mai întâi a ordonat celor cu ecuson portocaliu aşa-zis invitați), spre deosebire de noi ceilalți, care aveam ecusoane albe, să se •etragă de pe teren. Din prima zi de participare la congres i-am văzut pe cei cu ;cuson special, asemănători ca aspect, în îmbrăcăminte, tunsoare, în atitudinea or flegamtică şi prezenți peste tot: în rotonda Ateneului, pe scări şi în sala de ;us. Având o bogată experiență în domeniu, mi-am dat seama de la bun început :e hram purtau. Aveau ei şeful lor nevăzut, stând în vreo altă încăpere, după :um la mine la muzeu, pe când istoricii de toate neamurile, membri ai Comisiei nternaționale de istorie a vieții citadine se aflau în sala de şedințe, în biroul directorului Panait I. Panait şedea amintitul Budeică, în acea vreme încă maior. j>i la muzeu erau câțiva „băieți" cu ecuson portocaliu. Dacă la Ateneu, Răzvan Fheodorescu şi-a permis să dea dispoziții celor cu altfel de ecuson decât al lostru se datora faptului că el răspundea în fața Partidului de bunul mers îl congresului, la fața locului. Ipoteza mea s-a confirmat când el a apărut în Biroul în care ne aflam noi, cei din „secretariat", cu rezumatele noastre în brațe. ^i le-a luat şi cu infatuarea-i caracteristică a început să dicteze, graseind, unor scribi „sinteza zilei", care trebuia încă în cursul nopții să ajungă la C.C. Am înțeles :um stau lucrurile şi a doua zi, cu orice risc, nu m-am mai dus la Ateneu. De aceea, după zece ani, nu m-am mirat că acelaşi Răzvan Theodorescu, un ntelectual de elită, în noua sa postură de director general al TVR, a ordonat în seara de 13 iunie întreruperea bruscă a emisiunii, provocând panică în opinia publică, pentru ca la reluarea transmisiunii să apară pe micile ecrane preşedintele .on Iliescu, făcând apel la „oamenii de bine" din țară să vină la Bucureşti, spre i salva Capitala de o lovitură de stat legionară, în plină desfăşurare. Faptul că on Iliescu în „apelul" său de atunci spusese prostia că „rebeliunea" se desfăşoară ;ub „steagul verde" al legionarilor, când în realitate aceştia, câtă vreme au existat, folosiseră doar tricolorul, iar un stindard de o asemenea culoare aparți-iuse sultanilor otomani în vremuri de mult apuse, n-a mai contat. A doua zi

dimineața, minerii lui Miron Cosma se aflau deja la Bucureşti, iar ceea ce a urmat ;ste cunoscut de toată lumea.

In urma experienței mele cu Răzvan Theodorescu, nu din 1990, căci în acele dle mă aflam la Strasbourg, la o reuniune ştiințifică, ci din 1980, ultimele zile \\e amintitului congres mi le-am petrecut prin alte săli, că simplu spectator, tntr-o după amiază m-am dus la sala mică a Palatului, unde avea loc reuniunea Zomisiei de istorie a celui de-al doilea război mondial, pentru a audia comunicarea Drofesorului de la Sorbona, Guy Durandin, tatăl tinerei Catherine, pe care o :unoscusem cu şase ani în urmă, după cum am menționat, rămânând în

corespondență, scriindu-ne unul altuia, mai ales, pe vremea când amândoi ne pregăteam tezele de doctorat. De atunci a mai fost la Bucureşti, dar am avut impresia că mă evită. Nu era vina ei, ci a însoțitorului. Fiind invitata Universității, fusese dată în grija unui lector de la Facultatea de Istorie, iar acesta, de frică, i-a alcătuit în aşa fel programul, încât să nu aibă timp să stea prea mult de vorbă cu mine. Nu dau numele „însoțitorului" cu pricina deoarece m-am convins între timp că procedase ca atare doar din frică, iar după schimbarea regimului din România a ajuns destul de repede, pe merit, profesor, cu o seamă de lucrări scrise într-o manieră europeană şi nu ca alții care au rămas blocați în vechea mentalitate.

Dacă n-am avut ocazia să stau prea mult de vorbă cu Catherine în zilele sejour-ului ei la Bucureşti, am avut prilejul la Paris, la câteva luni după încheierea amintitului congres de istorie.

încă la sfârşitul primăverii lui 1980 făcusem cerere de a obține paşaport pentru Franța. Depăşisem cu foarte puțin vârsta de 50 de ani. Se vorbea pe atunci, nu fără temei, că cei de la „Paşapoarte" erau mai culanți în darea vizelor cu cei vârstnici, limita de jos fiind 50, pornind de la premisa că şansele celor care depăşeau menționatul prag de a găsi o slujbă în Vest erau minime, încât majoritatea celor plecați nu „rămâneau", conform expresiei folosite atunci în societatea românească, în acea vreme, Ceauşescu, care pornise deja războiul împotriva românilor, prin înfometare, demolări şi epurări, încât pe plan intern îşi şifonase imaginea pe care şi-o crease în 1968, nu voia să şi-o strice şi „afară", de unde mai picau ceva bani pentru investiții şi invitații pentru el şi „savanta" soție, la cel mai înalt grad de protocol, în consecință, pentru a nu fi acuzat în Vest că în România drepturile la libera circulație a cetățenilor, la reunificarea familiilor etc. sunt îngrădite, a procedat cu şiretenia-i caracteristică. Ca atare, în timp ce în

țară stalinismul înflorea, crăpase în schimb porțile frontierei pentru călătorii în străinătate, în special a vârstnicilor sau pentru cei hotărâți să emigreze, în acest ultim caz vânzând prin intermediari, mai ales la Londra, „capetele" supuşilor săi hotărâți „să plece" sau, în unele cazuri, cedând la intervențiile unor înalți oaspeți din Occident, care îi înmânau, uneori câte o listă de români cărora li se interzisese să-şi părăsească țara. De exemplu, familia vărului meu Mircea Corradino, acesta fiind „rămas" la Paris într-un alt context, sau bunul meu prieten Vlad Lahovary cu nevasta s-au aflat pe lista preşedintelui Franței Giscard d'Estaing, cu prilejul vizitei sale în Bucureşti, în martie 1979.

Majoritatea turiştilor români în Vest erau însă persoane trecute de 50 de ani. Cu cât vârsta petenților era mai înaintată, cu atât viza pentru Occident se obținea mai uşor. în acest context, diverşi prieteni de ai mei, în general mai vârstnici decât mine, făcuseră călătorii în Occident, reîntorcându-se acasă. După fiecare asemenea revenire cel în cauză îşi invita amicii apropiați şi începea să povestească despre minunile văzute sau trăite: muzee, palate, catedrale celebre, expoziții, aspectul străzii, vitrine şi prăvălii, prieteni întâlniți, refugiați mai de mult în străinătate şi cancanuri din lumea acestora. Femeile încă neajunse „dincolo" puneau întrebări despre modă. Ce se poartă? „Mini" sau „maxi",

am arată forma pantofilor etc. Până la urmă, în centrul discuției ajungeau ancanurile din lumea românilor de „dincolo", mai ales a celor de la Paris, nde erau adunați foarte mulți dintre cei plecați. Evident că cel „întors" povestea \ a fost la Louvre, la Versailles, la Salle du jeu de Paume (de mai multă vreme îlebra galerie cu tablouri ale impresioniştilor francezi se află în incinta reame-ajată a fostei gări Orsay) sau la muzeul cu sculpturi ale lui Rodin. Se trecea estul de repede peste toate acestea deoarece majoritatea dintre prietenii mei jre se adunau la asemenea „poveşti" cunoşteau, fără să fi fost la fața locului, in cărți de artă, atât tablourile şi sculpturile din celebrele muzee, cât şi cum rată pe din afară sau pe dinăuntru catedrala Notre Dame, la Sainte Chapelle, •omul Invalizilor sau bazilica Sacre-Coeur. Discuții savante în jurul unor opere e artă nu aveau loc, căci atât amicii mei care ascultau, cât şi „povestitorii" nu râu specialişti în domeniu, în majoritatea lor erau ingineri, deoarece în perioada it fuseseră la vârsta studenției îşi aleseseră această profesie pentru că te escurcai mai uşor cu ea atât la serviciul de cadre, cât şi sub aspectul salariului.

Toate „poveştile" ascultate, cu lăudăroşeniile şi suficiența unora dintre cei ire ni le prezentau, mă ambiționaseră, dar îmi dăduseră şi curaj. Dacă ei au ;uşit să voiajeze în Occident, de ce să nu fac şi eu o încercare de a vedea la fața icului

măcar o parte din cele despre care citisem şi uneori chiar scrisesem? a atare, în primăvara anului 1980 am depus şi eu o cerere de a face o vizită în rania. Cu o veche experienţă în a minţi Securitatea sau a o păcăli cu jumătăţi e adevăruri nu scrisesem că am de gând să merg la Paris, şi cu atât mai mult la ?rii mei de acolo, pe care, de la prima cerere şi până la ultima din 1989, nu-i ecusem în formularele ce trebuiau completate, ci la Strasbourg, pentru a studia, Lnd invitat de universitara Anne Mărie Cassoly, la care urma să şi locuiesc, s Nanou, după cum îi spuneau intimii, o cunoşteam de mult, căci venise des la istitutul de Istorie „Nicolae lorga", pe vremea când îşi pregătise teza de Dctorat, cu un subiect din istoria României. Avea mulţi prieteni la Bucureşti şi •a foarte primitoare cu aceştia dacă treceau prin Strasbourg.

Depusesem cererea de paşaport cu o anumită speranţă căci mai fusesem în răinătate, ce-i drept în „lagărul socialist" şi uneori cu proptele, după cum am riintit, şi în Iugoslavia, care pentru cei din „Nicolae lorga" însemna „Vest". upă aproape şase luni de aşteptare a sosit răspunsul. Nu. Cum din fire am «t şi sunt un perseverent, care nu dezarmează faţă de o primă sau mai multe .frângeri (cele povestite până acum, cred, că reprezintă o dovadă), nu m-am sat nici de această dată. Am făcut contestaţie, am cerut audienţă la sediul irecţiei generale de pe strada Nicolae lorga şi m-am prezentat la data stabilită, i un plan pus la punct. Recunosc că de astă dată eu eram cel care mă îndoiam L strategia mea va da roade. Am avut şansa ca în ziua aceea chiar şeful cel are de la „Paşapoarte" să primească în audienţă pe cei care făcuseră contestaţii, •a un tip cu trăsături mai puţin grosolane decât securiştii cu care avusesem 3-a face în trecut sau pe care îi ştiam din vedere, era îmbrăcat elegant şi în aţinele vorbe pe care le-a rostit a fost politicos. Dacă nu mă înşel, cred că era meralul securist Victor Bordea. Faptul că în fruntea Direcţiei generale pentru

paşapoarte şi controlul străinilor se aflase la un moment dat, pe vremea lui Ceauşescu, un general cu acest nume este cert. Am aflat cu mult mai târziu, pe vremea cât am fost deputat de Dâmbovia (1992-2000) că era de prin partea locului. Nu sunt sigur dacă acesta ocupa funcţia respectivă în 1980. Oricum, cel la care eu am fost în audienţă era „şeful cel mare" din acea perioadă, după ceea ce şi-a putut permite, în urma pledoariei mele. Cred că a rămas cel puţin mirat de comportamentul meu, după cum eu am rămas perplex faţă de reacţia sa. Venisem cu o servietă mare, plină până la refuz, şi după ce m-am prezentat şi am continuat să vorbesc, i-am pus pe birou conţinutul. „Aveţi, de asemenea, în faţa dumneavoastră - am continuat eu - diploma mea de doctor în istorie şi cea de

laureat al premiului «Nicolae Bălcescu» conferit de Academie, îmi doresc să văd şi eu, acum spre bătrânețe lucrurile despre care am citit şi am scris. V-am adus cărțile, le aveți pe birou". El, generalul, evident nu a răsfoit cărțile, ci dosarul meu, mai gros decât cele patru pe care le-am văzut recent la C.N.S.A.S. Eu vorbeam, el tăcea şi tacticos răsfoia dosarul. „De ce nu sunt lăsat să studiez la fața locului, măcar în parte, ceea ce se află în cărțile mele? Fiindcă am fost deținut politic? Oare această hotărâre judecătorească de reabilitare nu contează?", am insistat eu, punându-i pe birou şi respectivul document. Generalul continua să tacă, răsfoind dosarul, eu am continuat să-mi pledez cauza: „rămâne acasă mama, o femeie în vârstă şi neputincioasă, nevasta mea". De această dată m-a întrerupt spunându-mi: „aici e problema". Auzindu-1 am răsuflat uşurat, ceea ce el a observat, am început să râd nervos şi i-am spus care e „problema cu nevasta".

La începutul verii, pe căldură mare, toate ferestrele fiind deschise, Marielise a ridicat în mai multe rânduri tonul la Bogdan, băiatul ei, iar o dată a şi plâns pe terasă. Ce se întâmplase? Bogdan luase „a la legere" concursul de admitere la Facultatea de Medicină. Era pasionat de tenis, iar idolul său era Borg, pe atunci mare campion. Ghiftuit de meditații, dar în timpul pregătirii pentru examen, pierzându-şi mult timp şi la televizor să-1 vadă pe Borg, Bogdan n-a reuşit la concurs. Pe lista cu rezultatele examenului şi-a văzut numele sub, la trei sau patru locuri mai jos, ultimul admis. De aici, certuri şi plânsul nevestei pe terasă, auzit de cei care trebuiau să audă. Această istorie am povestit-o pe scurt generalului întrebându-1, în final, dacă o dezinformare răutăcioasă din partea unui vecin contează mai mult decât activitatea mea ştiințifică cu rezultatele obținute. Nu mi-a răspuns, dar a început să scrie ceva şi apoi mi-a întins o carte poştală, spunându-mi: „Mergeți la ghişeu şi ridicați-vă paşaportul!". Am rămas „mască". M-am dus, 1-am luat şi m-am grăbit să plec cât mai repede, ca nu cumva generalul să se răzgândească. Am plecat şi m-am întors, iar în anul ce a urmat, Bogdan a refuzat să mai ia orice fel de meditații, s-a ambiționat, a învățat de ştia pe dinafară cel mai mic detaliu din cărțile după care s-a pregătit şi a intrat la „Medicină", în prezent el este un reputat medic homeopat, cu cabinet propriu, cu numeroşi pacienți chiar şi din străinătate, şi îşi împărtăşeşte experiența colegilor săi mai tineri în cadrul cursurilor postuniversitare pe care le ține.

Am insistat asupra episodului audienței mele la generalul de la „Paşapoarte" pentru a dovedi că până şi în anii '80 soarta unui om continua să depindă adesea de o intrigă, de o referință dată de un mahalagiu invidios, Securitatea continuând

A fost un destin
505
ji recruteze o parte a informatorilor din scursura societății din care, la rândul
Miliția îşi alegea adesea şi pe deținătorii cărților de imobil, în cazul meu,
•oblema cu soția", după cum se exprimase generalul, pornise chiar de la
halagioaica care deținea cartea de imobil căci, din prostie, s-a dat singură de
. După ce dăduse informația cu pricina a venit la noi „dorind" să ne avertizeze
a trecut pe la ea securistul să se intereseze despre „scandalurile din casa
istră". Exceptând că era o mahalagioaică patentată şi o intrigantă de primă
na mai era şi idioată, căci se dezvăluise, din proprie inițiativă, că este
nătoare. Evident că Securitatea avea şi alte surse, iar unii care nu erau lăsați
plece în străinătate, fie fuseseră personalități politice de prim rang, deşi şi
ii dintre aceştia reuşiseră „să plece definitiv", fie că erau palavragii care se
dau cu ceea ce nu făcuseră sau comentau în gura mare pe la serviciu eveni-
ntele politice la ordinea zilei sau ultimele ştiri de la „Europa Liberă" şi B.B.C.
în asemenea guralivi, cu excepția câtorva din cercul meu restrâns de buni
eteni, n-am avut vreodată încredere, căci nu puteam şti dacă erau de bună
dința sau agenți provocatori. Când mai avea loc câte o discuție cu iz politic
la Institutul de Istorie şi, cu atât mai mult, la Muzeul Bucureşti, locul unde
ieşeni exilat şi unde ploua cu intriganți şi turnători, eu părăseam încăperea.
:ăceam pentru a evita ca vreo caiafă să-mi pună în gură ceea ce nu spusesem
i să declare că asistasem la discuții politice încât să fiu şantajat ulterior de
ruritate. Reuşisem să-mi creez printre colegi şi chiar unii aşa-zişi prieteni
aginea de om fricos, naiv şi preocupat doar de propriile mele lucrări. Doar
inci când unii dintre vechii şi verificații amici comentau evenimentele la ordinea
ei şi, mai ales, „acasă" eu eram într-adevăr eu. „Acasă" însemna pentru mine
artamentul în care locuiam şi nu întregul imobil în care se aflau două categorii
locatari: vechi, respectiv „foşti" şi noi, adică lepre din categorii medii de
știnători ai regimului: securişti, diplomați retrogradați chiar de regim, fiind
nsiderați incapabili, şi alte asemenea specimene. Cum murea sau se muta câte
ui dintre vechii locatari, „spațiul" era repartizat unuia ce făcea parte din

tegoriile de „actuali", menționați mai sus. Aceştia erau răsplătiți pentru

işamentul lor la cauza „socialismului victorios" cu apartamente mai spațioase

amplasate în centrul oraşului. Medicii, inginerii, profesorii etc, dacă nu se

au în ierarhia de partid sau dacă avuseseră şansa să rămână pe loc, nefiind

acuați, erau trimişi să locuiască în cutiile de chibrituri ale blocurilor din noile

rtiere periferice ale Bucureştiului, având ca vecini mahalagii sau chiar țigani,

m ne-a fost dat şi nouă să stăm un an şi jumătate pe Şoseaua Giurgiului.

3i ajunseserăm la vechea mea adresă din Măria Rosetti, după cum am amintit,

urma unui schimb în trei, dar nu fără peripeții, pile şi mită, căci tovarăşii de

spațiul locativ refuzaseră să aprobe schimbul. Nu eu am plătit direct şperțul,

ci nu m-am priceput toată viața mea la aşa ceva, ci bunul meu prieten, Vlad

ihovary. Propria sa „experiență locativă" îl făcuse un maestru în domeniu.

1 vremea terorii lui Gheorghiu-Dej întreaga familie Lahovary fusese evacuată,

rțat şi rapid, din vechea casă boierească de pe strada Sofia, iar fiecare s-a

asat pe unde a putut. El şi cu nevasta sa ajunseseră să locuiască „la comun",

ocupând o singură cameră într-un apartament pe Bulevardul Dacia. Cu câțiva ani înainte de a fi fost şi noi evacuați forțat de pe Calea Victoriei şi duşi pe Şoseaua Giurgiului, blocul de pe „Dacia" unde locuia amicul meu fusese preluat de către instituția care se numeşte azi „Locato", adică cea care se ocupă cu administrarea locuințelor pentru diplomați. Locatarii din blocul cu pricina au acceptat să se mute în apartamentele sau garsonierele repartizate în „noile cartiere", unii ca să scape de „locuitul la comun", alții temându-se să protesteze. Numai amicul meu Vlad Lahovary s-a ținut băț şi a pus condiții: un apartament de două camere în centrul oraşului. La început nu i s-a satisfăcut cererea, dar nici tovarăşii de la „I.C.R.A.L."-ul pentru diplomați n-au îndrăznit să-1 evacueze forțat, ca să nu iasă scandal, cu ecou pe la ambasade, astfel încât ajunsese un timp destul de îndelungat să locuiască doar el şi cu nevasta într-un bloc rămas gol. Până la urmă, cererea i-a fost acceptată. Cu cel care îi găsise noua locuință rămăsese în relații bune. Boier de viță veche, amicul meu era însă priceput să-şi apropie, când avea interes, şi câte un tovarăş, evident pricepându-se de a da Imită. Prin acelaşi tovarăş de la Serviciul de administrare a locuințelor pentru l diplomați, dându-i bani, „via Lahovary", am primit şi noi acordul „spațiului

[locativ" de a face proiectatul schimb şi de a mă reîntoarce „acasă" în strada l Măria Rosetti. Când am ajuns la noul şi în acelaşi timp vechiul meu domiciliu, se aflau mai mulți locatari vechi şi cunoscuți decât „noi", adică tovarăşi. Cu timpul, raportul ajunsese să se schimbe. La un moment dat, la aceeaşi adresă locuiau trei securişti. Cel mai bătrân dintre ei era din „vechea gardă". Grosolan ca aspect şi în comportament, se lăuda printre locatarii de „tip nou" cu trecutul său, cum a participat la „bumbăceala" (expresia îi aparține) „bandiților" din timpul tinereții sale. Ajunsese colonel şi mergea la serviciu tot timpul în uniformă, căci între timp Securitatea îşi perfecționase metodele, încât ranga era folosită destul de rar, iar colonelul cu pricina ajunsese să fie rotit în jos, anume controlor la unele dintre intrările în clădirea Comitetului Central P.C.R. în această postură portul uniformei era obligatoriu. Ceilalți doi, cu mult mai tineri, mergeau la slujbă îmbrăcați civil. Unul dintre ei pretindea că lucrează la Ministerul de Externe, îl vedeam în fiecare dimineață plecând cu maşina, având alături pe nevasta sa. Aceasta, într-adevăr, era ceva secretară sau dactilografă la cabinetul lui Ştefan Andrei. El, soțul, avea alt rang şi misiuni importante, dar nu în diplomație. Am aflat ce hram purta în urma morții sale „subite" într-o cameră a unui hotel din New York. Vestea a făcut, evident, vâlvă printre locatarii din Măria Rosetti, 16. Ce se întâmplase? Ce căutase la New York? împreună cu alți câțiva „colegi" plecase în S.U.A., sub acoperire, să-1 prindă pe Pacepa sau să-1 lichideze. Informația o am de la colonelul în uniformă, care de când ajunsese la „munca de jos" la C.C., devenise guraliv, în plus, îl detesta pe aşa-zisul „diplomat" fiindcă tot pleca în străinătate, pe când el, colonel cu state vechi de serviciu, ajunsese un fel de paznic la intrările de la C.C. Conform versiunii acestuia din urmă, „mortul" de la New York ar fi „primit" un „infarct" din partea C.I.A. Nu ştiu cât adevăr este în această poveste dar, oricum, în aceeaşi perioadă am auzit, cu propriile mele urechi, la postul de radio „Europa Liberă" că în Statele

A fnst un destin

Unite acționa o echipă venita de la Bucureşti, evident cu paşapoarte diplomatice, ?ă-l caute pe Pacepa. Soția „mortului" de la New York n-a dus-o rău, mai ales iupă aşa-zisa „revoluție" din decembrie 1989. Din 1990 şi până în 1996 a stat la r'aris, „persoană de încredere" la reprezentanța română pe lângă U.N.E.S.C.O. j>tiau cei de la Bucureşti ce ştiau, astfel încât fosta „tovarăşă" a devenit „doamnă" ii în locul lui Ştefan Andrei 1-a avut şef pe Dan Hăulică. Ejusdem farinae, :u singura deosebire că cel de-al doilea era un intelectual de elită, pe cât de .elitist", pe atât de oportunist.

în sfârşit, al treilea securist, tot „civil" ca şi „mortul", susținea că lucrează

a „protocol", fără a da alte detalii. Cum stătea el cu „protocolul" mi-am dat
eama cu prilejul evenimentelor imediat următoare fugii lui Ceauşescu din
Jucureşti şi a lichidării sale la largovişte. Nu 1-am văzut prin curte vreo două
uni. Maşina sa personală a rămas înțepenită pe locul obişnuit de parcare, dar
lispăruseră numerele de înmatriculare ale acesteia. Cam tot atâta vreme
ibloanele de la ferestrele apartamentului său erau trase, chiar pe timp de zi şi
iici un membru al familiei sale nu a fost văzut în curte. După vreo trei săptămâni,
>e când obloanele de la ferestre rămăseseră tot închise, a ieşit la aer şi la joacă
îtița cea mică, după un timp cea mare, apoi nevasta, mergând la piață, iar
pater familias" a apărut doar după crearea S.R.I. Nu mai făcea pe secretosul
ită de ceilalți locatari ci, dimpotrivă, le-a făcut cunoscut şi gradul pe care îl
vea: colonel, „total apolitic", care nu-şi face decât datoria, ca şi în trecut. Cum
am întâlnit de câteva ori şi prin Parlament, pe vremea cât am fost deputat,
LI atât mai mult nu putea să-mi ascundă ce hram poartă, în calitate de locatar
evenise, în ultima vreme, nemulțumit de creşterea continuă a cheltuielilor de
itreținere. „Dacă dumneavoastră vă plângeți, căci în calitate de deputat, ştiu
it de cât, care vă este solda, ce să spună cetățenii de rând?", i-am replicat eu
:unci. Mi-a răspuns că peste scurtă vreme va fi scos la pensie pentru limită de
arstă. N-a fost. După ce în fruntea S.R.I. a ajuns fostul tovarăş şi actualul
3mn Radu Timofte, într-o seară, întâlnindu-mă în curte cu „vecinul" meu de
parter, acesta, venind din nou vorba despre cheltuielile de întreținere, mi-a
)us, plin de satisfacție, că pericolul pensionării a trecut, fiind menținut în grad
funcție datorită profesionalismului său. Poate va ajunge şi în secretele
.A.T.O., cu grad de general.

După această lungă paranteză despre locatari şi securişti din „epoca de ir", revin la momentul obținerii aprobării în 1980 pentru a ieşi, pentru prima ară, „afară", în discuția cu generalul de la „Paşapoarte", până la urmă eu am ştigat partida, datorită perseverenței mele şi a modului abil în care mi-am edat cauza. „Minte! A fost un turnător!", vor spune unii, aşa-zis intransigenți, ind aceste

rânduri. Când îmi vor arăta aceştia dovezile scrise de a fi refuzat ice fel de colaborare cu Securitatea, precum le am eu, atunci să deschidă ira. Până atunci este preferabil pentru ei să tacă. Oricum, dacă aş fi avut ceva • ascuns aş fi putut foarte bine să nu relatez episodul despre modul în care am 'ținut aprobarea de a primi un paşaport pentru o călătorie în Occident.

Până în momentul plecării, dar şi odată ajuns în Occident, mi-am luat măsuri prevedere, ca să scap de „mâna lungă" a Securității. Mai mult pentru liniştea

S Şerban Rădulescu-Zoner

mea căci, până la urmă, nu eram un personaj important, un fost om politic sau un dizident care să fi luat atitudine publică contra regimului, după ieşirea din puşcărie, ci un amărât de cercetător ştiințific în ale istoriei, cu singurul merit de a nu fi făcut concesii politice, nici prin ceea ce scrisesem şi nici prin comportament.

în acea vreme, nu se ştia când şi de unde sare „turnătorul", în primul rând, la muzeul unde eram angajat mi-am luat doar concediu, şi atât. N-am mai dat pe acolo, ca să nu fiu tras de limbă. Aveam un exemplu. Colegei şi colaboratoarei mele în publicarea unor studii, Beatrice Marinescu, care avusese şansa să fie menținută la Institutul de Istorie „Nicolae lorga", i se ridicase paşaportul chiar pe peronul Gării de Nord. O „turnătorie" de ultim moment. De aceea, nici amicilor mei intimi nu le-am spus că voi pleca în străinătate, cu excepția a doi vechi şi buni prieteni, în care aveam o încredere totală: inginerii Cyru Iliescu şi Mihai Paşcanu, dar şi pe aceştia i-am anunțat doar cu 48 de ore înaintea plecării mele, ca nu cumva, fără să vrea, să-i ia gura pe dinainte în fața altora, în schimb, o prietenă bună a mamei, şi de aceeaşi vârstă, care ajunsese să meargă destul de des în Germania la rude, a telefonat la Miinchen amicului meu din copilărie Petrişor Popovici, rugându-1 să aştepte la gară pe „băiatul Lizichii", adică pe mine, care nu cunoaşte oraşul.

Totul a mers „comme une lettre â la poşte". Amicul m-a aşteptat pe peron şi încă în metrou, în drum spre casă, mi-a spus pe un ton normal: „actele sunt la noi (adică cele de origine etnică germană), banii te aşteaptă, te ținem cât doreşti şi apoi te prezinți la lagărul de lângă Niirenberg şi .ceri să ți se acorde cetățenia". Eu m-am albit la față când 1-am auzit spunându-mi toate astea, cu voce tare, de față cu atâta lume, într-un vagon de metrou. „Ce-i cu mutra asta disperată, nu mai eşti la Bucureşti, ci la Miinchen", a adăugat amicul meu. De fapt, nu eram o excepție. Tot de la el am aflat, ulterior şi de la rudele mele din Paris, că toți românii când ajung pentru prima oară în Occident, sunt temători şi vorbesc în

şoaptă când povestesc prietenilor ce mai e nou în România. Frica intrase în oasele românilor, după cele îndurate în timpul teroarei regimului lui Gheorghiu-Dej, iar Securitatea ştia şi exploata această realitate, fiindu-i suficient să lanseze zvonul că este omniprezentă şi ştie tot pentru a băga astfel spaima în oameni, reacția acestora fiind de regulă vorbitul în şoaptă, tăcerea sau dublul limbaj: unul la serviciu, altul acasă. Doar în cazuri extreme îşi arăta adevărații colți şi aplica metodele de anchetă ce-i stăteau în obicei.

Ideea cu cererea cetățeniei R.F.G., în calitate de etnic german, nu-mi aparținuse mie, ci mamei, mai ales după ce fusesem dat afară de la Institutul de Istorie „Nicolae lorga". Ea, cu prilejul unei călătorii spre Paris, transportase actele doveditoare că sunt neamț de origine, lăsându-le amicilor mei din Miinchen, şi tot ea, ascunzând nişte bijuterii, le scosese peste graniță şi le vânduse ca să am ceva bani în străinătate. Eu eram nehotărât, cu atât mai mult cu cât Marielise, nevasta mea, nu m-ar fi urmat. Avea dreptate. Nu putea să lase în țară pe fiul ei, Bogdan, şi nici pe mama ei. Rămânerea mea în Germania m-ar fi despărțit de cei dragi de acasă. Dar a mai contribuit şi altceva la a nu ceda insistențelor prietenilor mei din Miinchen de a „rămâne". Poveştile lor despre

A fost un destin

ât s-au zbătut în primii ani de stat în Germania pentru a ajunge să aibă câte o

lujbă sigură şi onorabilă, dar oricum sub nivelul pregătirii lor universitare.

rtvățaseră însă repede un lucru: „sparen", adică de-a face cât mai mult economii,

icât după ani şi ani de trudă şi de viață chibzuită ajunseseră să fie proprietarii

nui apartament destul de spațios, înrr-o vilă dintr-un cartier elegant în afara

rasului Munchen. Ei reuşiseră în noua lor viață de la Miinchen, dar când

junseseră acolo nu avuseseră vârsta de 50 de ani, precum a mea în acel moment.

Toate acestea m-au determinat să nu mă duc la „lagărul de refugiați" de

ingă Niirenberg şi să plec mai departe spre Franța. La Strasbourg m-a aşteptat

mica mea, profesoara Anne-Marie Cassoly, cea de a cărei invitație mă folosisem

entru a obține paşaportul. M-a găzduit pentru câteva zile şi, ba cu propriu-i

utomobil, ba pe jos, mi-a arătat cât a putut mai bine toate atracțiile oraşului,

icepând cu celebra catedrală medievală cu un singur turn şi terminând cu

ădirea modernă a adunării parlamentare a Consiliului Europei. Evident că
itr-o după-amiază ne-am plimbat şi prin „La Fetite France", cel mai vechi cartier
oraşului cu case de sute de ani, în stilul renaşterii germane. O dată cu lăsarea
itunericului, amfitrioana rnea m-a invitat pentru masa de seară la un restau-
int din zonă, cu mult entrain. Lume multă şi veselă, în special tineri, o seamă
2 turişti, dar nu din „lagărul socialist", orchestră alcătuită din lăţoşi care cântau,
i melodii franţuzeşti, ba nemţeşti sau cântece alsaciene, dar momentul de
îrf al veseliei, după ce buna dispoziţie a celor de la mese crescuse în urma mai
ultor pahare de vin, a fost când orchestra a început să cânte „Oci ciornîie"
, mai ales, „Kalinka". Eu am rămas mască, iar amica mea s-a distrat copios:
\ trebuit să ajungi la Strasbourg ca să auzi ce nu se mai cântă în localurile
icureştene". Ce ştiau cheflii din local cum se trăia în Rusia şi ce însemna
ocialismul real" din Est? Nimic. Poate unii dintre ei or fi fost şi în admiraţia
.R.S.S., dar trăind la ei acasă, în Vest, şi nu la faţa locului. Cu acel prilej, amica
ea mi-a povestit că are printre studenţii ei o întreagă menajerie de comunişti
)gmatici, de troţkişti, maoişti sau chiar admiratori ai dictatorului roşu de la
rana, Enver Hodja. Ca să-mi dovedească realitatea spuselor ei, înainte de a
unge acasă, m-a plimbat cu maşina prin faţa Universităţii, unde studenţii se
Iau în grevă. La unele ferestre deschise, deşi era iarnă, fluturau steaguri roşii.
iam din reviste, cărţi şi chiar din emisiunile în limba română ale posturilor
răine, că mai ales, o bună parte a elitei intelectuale franceze continua cu
căpăţânare să fie comunistă şi să nege ororile ce aveau loc de cealaltă parte a
rtinei de fier, cap de afiş fiind Sartre şi Aragon. Dar să văd la universitatea
n Strasbourg, în 1980, arborate steaguri roşii cu secera şi ciocanul, ca la
icureşti, nu mi-aş fi putut.închipui, cu atât mai mult cu cât chiar unii comunişti
• marcă se treziseră la realitate după înăbuşirea în sânge a revoluţiei de la
tdapesta de către sovietici, în 1956, deşi în fruntea guvernului revoluţionar

igar tot comunişti se aflau, sau după intervenția din Cehoslovacia, în 1968, a

udatelor lui Brejnev. Ca atare, am încetat să mă mai mir că în pitorescul local

săcian unde fusesem se cânta cu voioşie „Kalinka", în timp ce veselii de la

2se aveau în farfurii stridii sau scoici. Amica mea nu făcea parte din această

O Şerban Rădulescu-Zoner

categorie atât datorită mediului familial în care crescuse, cât şi din cauza faptului că efectuase lungi stagii de studiu în România, cunoscuse multă lume la Bucureşti, fiind foarte prietenoasă din fire, încât ajunsese să fie la curent cu „binefacerile comunismului".

După acest prim contact cu Franța, am plecat la Paris şi, cu ghidul Michelin în buzunar, am bătut zilnic, de dimineața şi până seara, oraşul. Singur. Verişoara mea Lia, la care am locuit, ca şi bărbatul ei, doctorul Teju, ca şi vărul meu, Mircea Corradino, cu nevasta sa, despre care am tot scris în decursul punerii pe hârtie a amintirilor mele, plecau dimineața la slujbă şi se reîntorceau acasă, după programul occidental, pe la şapte seara, rupți de oboseală. Nu aveau timp să-mi fie ghizi. Doar într-o duminică m-au dus la Fontainbleau. în rest, am vizitat tot ce era mai deosebit singur. Singur în muzee, singur la Versailles, singur la Invalizi, la Notre Dame, la Louvre, pe marile bulevarde, în Place de la Concorde şi Place Vendome, la Operă, în Montmartre (aici pe timp de noapte ca să casc gura în fața cabaretelor şi să văd „damele" care îți făceau „apropouri" sau atrăgătoarele reclame luminoase de la Moulin Rouge) etc., etc. Doar în „Cartierul latin" nu am fost singur, ci cu Catherine Durandin, cu care continuasem să corespondez. Ea a fost singurul meu ghid, timp de două zile. Unde era să mă ducă? în cartierul latin, căci era doar universitară. Ne-am plimbat pe Boulevard St. Michel, am dejunat împreună într-unul din localurile de pe această arteră principală a centrului universitar parizian, m-a dus la Sorbona, mi-a arătat amfiteatrul Richelieu, în care îşi susținuse teza de doctorat, m-a dus prin librării, mi-a cumpărat cărți şi mi-a împrumutat altele, să le citesc până la plecare, având ca autoare pe cunoscuta kremlinoloagă Helene Carrere-Dencosse, despre Lenin şi Stalin. Ştia că asemenea cărți nu se puteau citi în România şi era periculos să le duci la Bucureşti.

Nu-mi închipuiam atunci că nu o voi măi întâlni pe Catherine Durandin, cel puțin la Bucureşti, timp de un deceniu şi că nici nu vom mai coresponda. Nici ea nu mi-a mai scris, ca să mă protejeze, nici eu, recunosc, din teamă. Catherine Durandin avea curând să scrie împotriva regimului Ceauşescu şi devenise per-

sona non grăia, refuzându-i-se viza de intrare în România. Cristian Popişteanu, redactor-şef la „Magazinul istoric", şi înainte şi după 1989, mai întâi ceauşist înfocat şi ulterior „democrat" convins, dar tot timpul cu grade pe sub haină, a încercat inițial, împreună cu consilierul cultural al ambasadei ceauşiste din Franța, s-o „cumpere" pe Catherine, invitând-o într-o bună zi la un restaurant de lux din Paris pentru a-i spune că s-ar bucura de o seamă de avantaje dacă n-ar mai scrie contra, ci în favoarea României, adică a regimului de dictatură naționalist-comunistă. L-a refuzat cu indignare, iar viză de intrare în România n-a mai primit până în 1990. Ştiu întreaga poveste chiar de la ea, după ce ne-am revăzut, la o distanță de un deceniu, tot la Paris. Cristian Popişteanu era folosit în asemenea „afaceri". Dacă i s-a înfundat cu Catherine Durandin, în schimb a reuşit cu Jacques de Launay, om de afaceri francez, stabilit în Belgia, şi cu un hobby: istoria. Printre altele scrisese şi despre Nicolae Titulescu. Cu prilejul sărbătoririi centenarului naşterii ilustrului om politic şi diplomat român, care a

A fost un destin

lurat nu o zi sau o săptămână, ci un an întreg, căci „linia trasată" de Partid a ost ca lucrurile să se desfăşoare în aşa fel încât să se ajungă la concluzia că irmaşul lui Nicolae Titulescu este Nicolae Ceauşescu (vezi conferința lui Ştefan Andrei de la Ateneul Român), printre specialiştii străini invitați s-a numărat şi acques de Launay. Program stabilit din timp: o conferință a oaspetelui la LD.I.R.L, care îşi avea sediul chiar în fosta casă a lui Titulescu, împărțirea ărții Titulescu ei l'Europe, cu autografe date de autor, diverse întrevederi şi un [ejun în grădina restaurantului „Cina", în următoarea formație: Jacques de .aunay, Cristian Popişteanu şi George G. Potra, acesta din urmă având atunci o uncție la secția de propagandă a C.C. al P.C.R., se ocupa de presă, întâmplător •am văzut ieşind, foarte bine dispuşi, de la „Cina". Masă bună, vin ceva mai tiuit, discuții despre Titulescu, mi-am spus eu. Dar peste câteva luni aud la Europa Liberă" (probabil în emisiunea lui Virgil Ierunca sau în cea a Monicăi ,ovinescu) despre apariția cărții cu titlul Nicolae Ceauşescu, un combat pour le esarmement et la paix (Nicolae Ceauşescu, o luptă pentru dezarmare şi pace), autor acques de Launay. Imediat mi-am dat seama care a fost scopul amintitului dejeune intime" de la „Cina", oferit de Popişteanu şi Potra lui Jacques de ,aunay, la Bucureşti. Relativ curând, cartea a apărut şi la Biblioteca Academiei, in care mi-am extras următoarele detalii: „preface de Willy De Clercq, Bruxelles, diteur Paul Legrain", la care, în paranteză, se mai adaugă unul foarte impor-mt: „imprime en Roumanie". Probabil că autorii reali ai acestei capodopere au 3St cei doi menționați politruci, iar autorul de pe copertă, cel al prefeței, cât şi şa-zisul

editor din Bruxelles, au primit doar bani grei din „bugetul clasei luncitoare". Prea se aseamănă povestea de mai sus cu cele amintite şi aflate irect de la sursă, adică de la Catherine Durandin. Acelaşi scenariu, doar cu un nish diferit şi opus. La Paris un eşec, în urma refuzului categoric al unei rofesoare demne, la Bucureşti un „total succes" în fața unui om de afaceri şi itoric veros, tot francez, care acceptase să fie plătit pentru a-1 lăuda pe Ceauşescu i a-i face „reclamă" în străinătate. Nu-i mai puțin adevărat că la Bucureşti opişteanu fusese ajutat şi de frumosul Potra, „băiat" subțire şi inteligent, bine rescut, căci era fiul profesorului George I. Potra, istoric de formație veche, i plus, Potra junior mai avea două „calități": era activist al C.C. şi securist. i cazul său nu-i nici o îndoială, în 1990, ziarul „România liberă" i-a publicat şa, cu poza sa şi cu semnătura şefului Securității, generalul Iulian Vlad. Alături e fişa lui George Potra figura, în acelaşi ziar, cea a lui Andrei Magheru, fiu de iplomat din „vremea burghezo-moşierimii" şi descendent direct din generalul a acelaşi nume, de la 1848. în acea vreme lucrase la Radio, la emisiunea i limba franceză, îl ştiu de pe atunci luând la A.D.I.R.I. interviuri, punând e oaspeții de limbă franceză în situația de a lăuda România, deci „y compris" e Ceauşescu. Pentru serviciile aduse „patriei socialiste" a fost avansat în grad, robabil pe aceeaşi „linie", anume consilier cultural la ambasada română din aris, dar nu pe vremea lui Ceauşescu, ci în timpul primei runde a lui Iliescu la otroceni. Tot presa a dezvăluit că Magheru, în loc să se ocupe cu propagarea .ilturii româneşti în Franța, se interesa de cum le „mai merge" românilor din

exil, după 1990. Rechemat, până la urmă în „centrală", a ajuns director în M.A.E., ocupându-se tot de Franța.

Când am fost în 1980 pentru prima oară la Paris, deşi aveam mulți prieteni români, nu le-am telefonat, nu i-am întâlnit, cu excepția lui Vlad Lahovary şi a nevestei sale, Paulette, despre care am tot scris. Nu că i-aş fi considerat pe ceilalți suspecți, eventuali turnători, ci trăncănitori pe care, poate, „o ureche bine instruită" i-ar fi auzit şi ar fi comunicat la Bucureşti. De aceea, am preferat să nu fac vizite, ci să văd Parisul de unul singur şi să mă întâlnesc doar cu Catherine Durandin sau să-1 vizitez la Sorbona, după cum am scris într-un alt context, pe reputatul profesor Jean Baptiste Duroselle. Recunosc că am fost un exagerat, chiar un obsedat, dar avusesem suficiente meciuri cu Securitatea, câştigate de mine, ce-i drept, dar nu voiam să fiu agățat cu cine ştie ce şi să ajung din nou „obiectiv". Ca atare, reîntors la Bucureşti, neputând scăpa de obişnuitele soarele, cu care prilej cel venit „de afară" se lăuda nu numai cu ce-a văzut, ci şi cu cine s-

a întâlnit şi ce cancanuri noi a auzit din lumea prietenilor de la Paris, eu n-am avut ce „veşti proaspete" să le aduc.

Tot în 1980, cel mult cu un an mai înainte (nu-mi mai amintesc exact) auzisem o „veste trăsnet", dar nu la Paris, unde nu mai aveam să ajung un număr bun de ani, ci la Bucureşti, de la „Europa Liberă", în fruntea căreia se mai afla Noel Bernard: fiica lui Leonte Răutu ceruse să emigreze în Statele Unite, invocând „reunificarea familiei", adică să se ducă la soțul ei, care se afla deja acolo. Această ştire a fost considerată de maximă importanță pentru ceea ce avea să urmeze, încât a făcut obiectul chiar a unuia dintre celebrele editoriale săptămânale ale celui care a fost Noel Bernard, un jurnalist de excepție, considerat şi acum, după mai bine de 20 de ani de la moartea sa, de către foştii şi actualii redactori ai amintitului post de radio, drept cel mai bun şef pe care acesta 1-a avut. A fost şi un mare patriot, îmi permit să adaug, consacrându-şi viața luptei pe calea undelor împotriva tiraniei comuniste din România.

Când am auzit vestea despre plecarea „la imperialiştii de peste Ocean" tocmai a uneia dintre fiicele lui Leonte Răutu, ideologul şef al Partidului, tătucul „realismului socialist", o copie a lui Jdanov şi poreclit „câinele roşu" de către intelectualii din vremea lui Gheorghiu-Dej, m-am distrat copios. Pe atunci nu ştiam sau între timp uitasem cine era „ginerică" din America a lui Răutu, căci de aceea plecase fiica acestuia în Statele Unite, înainte de a scrie aceste rânduri m-am documentat.

într-un lung interviu acordat Laviniei Betea, care a luat forma unei cărți cu caracter memorialistic (Editura Evenimentul Românesc, Bucureşti, 1997), Alexandru Bârlădeanu a susținut că soțul din America al fiicei lui Răutu ar fi fost actualul profesor şi analist politic de excepție, Vladimir Tismăneanu, ceea ce nu este adevărat. O confuzie? O minciună voită, o răutate, o dată ce Tismăneanu făcuse o seamă de dezvăluiri în excelentele sale analize asupra „epocii Dej", când Bârlădeanu avusese o fulminantă ascensiune politică? Conform unei surse pe care nu o pot dezvălui, deoarece nu i-am cerut asentimentul, fiica lui Răutu se căsătorise cu un cetățean american care nu avea nimic comun

A fost un destin

513

:i cu Moscova, nici cu comuniştii de la Bucureşti. Dimpotrivă, acesta era re-iblican, iar sora lui „ginerică" era nora guvernatorului de atunci al statului mnsylvania. Falsa afirmație a lui Bârlădeanu pare cu atât mai curioasă cu cât esta, în completare, aduce o seamă de precizări reale. „Vladimir - susține rlădeanu - este fiul lui Leon Tesmenețki, basarabean de origine evreiască]. După război, printre primii care au fost trimişi de la Moscova în România fost

Tesmenețki şi Răutu/Oigenstein. Graba cu care au fost trimişi în țară ață că erau printre cei mai de încredere oameni ai Moscovei". De Leon şi îrmina Tesmenețki, kominternişti notorii, Gheorghiu-Dej s-a descotorosit ^ativ repede, o dată cu eliminarea din vârful Partidului a Anei Pauker, a lui sile Luca şi a lui Teohari Georgescu (1952). Răutu şi Chişinevschi, tot agenți Moscovei, au rămas atunci în anturajul lui Dej, căci de fapt nici acesta din mă nu făcea, în epocă, vreo mişcare fără să fi avut acordul Kremlinului.

După cum e bine cunoscut, Chişinevschi şi Miron Constantinescu şi-au erdut scaunele din vârful nomenclaturii comuniste doar în 1957, când :ercaseră să comploteze împotriva lui Gheorghiu-Dej, şi brusc au devenit versari ai „cultului personalității", după ce îşi serviseră „şeful", umplându-şi îinile cu sângele lui Lucrețiu Pătrăşcanu. Răutu a ştiut cum să-şi conducă rea, încât atunci nu şi-a pierdut scaunul.

Partea reală a amintirilor lui Alexandru Bârlădeanu despre familia smenețki explică parțial cum de Vladimir Tismăneanu, de o inteligență ipitoare, reciclat la „şcoala americană", a ajuns poate cel mai bine informat şi btil analist al comunismului din România, mai ales al „epocii Gheorghiu-Dej". însuşi recunoştea că, pe lângă izvoarele scrise şi literatura de specialitate osită, a exploatat şi informații obținute direct de la diverşi potentați ai ^imului comunist, fără a da, de regulă, şi numele acestora.

Amintita plecare a fiicei lui Răutu în S.U.A. i-a venit ca o mănuşă lui auşescu pentru a-1 „termina" pe fostul ideolog şef al P.C.R., după ce, mai linte îl retrogradase, numindu-1 rector la Academia „Ştefan Gheorghiu" (fostă lanov"). De această dată, fiindcă nu fusese în stare să-şi educe fata în „spirit rtinic", Răutu a fost destituit de la conducerea şcolii superioare de cadre a I.R. (multe dintre acestea se numără printre actualii tehnocrați ai P.S.D.), ndu-i-se doar un birou pentru studiu la Institutul de Istorie a Partidului, ndus de I. Popescu-Puțuri. Acesta din urmă, în ciuda aspectului de „moş ică", era un şarpe, amestecat pe „linie de Partid" în diverse afaceri murdare în acelaşi timp, cu un talent deosebit de a cădea mereu în picioare, dar şi irte atent de a nu se pune, pe față, prost, chiar şi cu cei care căzuseră în îgrația conducerii Partidului, căci „de", puteau să revină şi să se răzbune. De ?ea, Popescu-Puțuri, pentru ca „tov. Răutu" să nu vină la „serviciu" cu ileibuzul, îl aducea cu propria sa maşină, adică cu cea pe care o avea la ipoziție, în calitate de director al institutului. Nu o dată i-am văzut pe cei doi scinzând din aceeaşi limuzină. Am avut această „plăcere" deoarece institutul afla în aceeaşi clădire în care se găsea şi redacția revistei „Magazin istoric", de mergeam destul de des cu câte un articol. Am publicat destul de mult în

această revistă pentru a câştiga un ban în plus, limitându-mă însă la domeniul în care mă specializasem, adică politica externă a României în epoca modernă.

în acest context, 1-am cunoscut pe Cristian Popişteanu, redactorul-şef al amintitei publicații. Din 1986 n-am mai dat pe acolo, deoarece la unul sau două dintre ultimele articole, deasupra titlului, care îmi aparținea, mi se pusese de către redacție câte un citat din „opera" lui Ceauşescu. N-am protestat/dar n-am mai colaborat cu revista „Magazin istoric".

în 1983 am reuşit să plec a doua oară în Occident, folosind aceeaşi tactică. Amica mea de la Strasbourg, după ce-i dădusem de înțeles încă din vară, trimițându-i o ilustrată de la Neptun, mi-a trimis o invitație, în toată regula, să țin o prelegere la Universitate, unde avea ea cursuri. Totul fusese un aranjament ca să am un motiv pentru a cere viză pentru Franța. Am obținut-o, de această dată fără audiență în „Nicolae lorga". Cei de acolo se convinseseră că nu „rămân", deşi tocmai atunci, cel puțin la plecare, avusesem această intenție. Evident nu în Franța, ci în Germania, unde rămăseseră actele mele doveditoare de origine etnică, îmi făcusem socoteala că soacra mea nu va mai avea multe zile de trăit, că nevasta mă va urma în vreo doi ani, obținând şi ea, datorită mie, cetățenie germană şi, odată amândoi în străinătate, ne vom zbate să-1 „scoatem" şi pe Bogdan, încă student la „Medicină", dar până atunci, în mod cert, doctor. De mama nu-mi făceam griji. Deşi în vârstă, era sănătoasă, încă vioaie şi descurcăreață. De fapt, ea m-a tot îndemnat „să plec", să scap de infernul din țară şi, în entuziasmul ei, tot spera să-mi audă vocea, într-un viitor apropiat, la „Europa Liberă". „Dacă 1-au angajat pe Şerban Orăscu (mama îl cunoscuse, căci era prietenă la cataramă cu una dintre mătuşile lui ce purta acelaşi nume), de ce nu te-ar primi şi pe tine. Ai fost deținut politic, eşti istoric şi te pricepi la scris, te-au dat comuniştii afară de la Institutul de Istorie «Nicolae lorga», ai toate atuurile în mână", îmi tot spunea ea. în acelaşi timp, mă asigura că o dată ce eu voi primi cetățenia germană, actele mele de orgine etnică fiind beton armat, va ajunge şi ea în Germania şi va cere acelaşi statut în calitate de văduvă, de pe urma tatei şi ca mamă a mea, folosind aceleaşi acte.

Din acea călătorie în Germania am cele mai neplăcute amintiri. N-a fost un voiaj de agrement, într-un continuu zbucium, m-am tot dus prin Germania, de la un prieten la altul, să mă informez, să le cer sfatul. Mă gândeam, în acelaşi timp, când la Marielise, nevasta mea, de care în cel mai bun caz ar fi urmat să mă despart un număr necunoscut de ani, când la profesia mea, la care țineam, de

asemenea, foarte mult şi nu eram dispus să renunț. Amicul meu Petrişor (în Germania, Peter) Popovici, de la Miinchen, la care rămăseseră actele mele de origine etnică, m-a sfătuit ca şi prima oară să nu stau pe gânduri şi să plec imediat la lagărul de refugiați de lângă Niirenberg. Oricine, chiar şi saşii care soseau cu acte în regulă de emigrant din România, de fapt cumpărați cu bucata de către guvernul din Bonn, treceau mai întâi prin lagărele de refugiați. Acolo erau verificați, li se întocmeau actele, inclusiv cel de a primi un ajutor social până reuşeau să-şi găsească o slujbă şi li se fixa un domiciliu provizoriu, la alegere, dar nu într-un mare oraş, dacă nu aveau rude care să-i găzduiască. „Şi după ce

A fost un destin

515

oi ieşi din lagăr, ce voi face?", 1-am întrebat pe amicul meu. „Văzând şi făcând, ricum te vom sprijini să-ți găseşti o slujbă şi vei trăi mai bine în Germania ecât în România", a fost răspunsul său. Nu m-a convins şi am plecat prin îermania pe la alți amici, să mă informez şi să aud şi alte sfaturi. M-am dus mai itâi la Koln, la prietenul meu din copilărie, dar şi din perioada când mă ustrăgeam urmăririi Securității, Rolf Kramer. Rolfi m-a primit cu bucurie, m-a nut la el câteva zile, dar la întrebarea mea mi-a arătat şi avantajele rămânerii i Germania, dar şi greutățile la care trebuie să mă aştept. El, până la urmă, suşise să se aranjeze. Ajunsese profesor de germană la un liceu din Koln. \ schimb nevasta sa era şomeră, făcând acasă pe croitoreasa, evident la „negru", j să aducă şi ea ceva bani în casă, căci aveau două fetițe de crescut, în plus, eşi săsoaică, nu reuşise să se adapteze şi avea „Heimweh" (dor de „acasă"), .tmosfera nu era încurajantă pentru mine de a lua decizia „rămânerii" în Germania, um amicul meu avea diminețile ocupate, fiind la liceu, am făcut în compania evestei sale un tur prin centrul oraşului vechi, începând cu vizitarea celebrului om de lângă gară. Ploua, era destul de frig, iar eu începusem să tremur, dar u din cauza temperaturii scăzute, ci din cauza tensiunii nervoase pricinuită de mtinuul zbucium. Ea căuta să-mi arate diverse clădiri din Koln, să-mi dea nele explicații. Eu le priveam cu neatenție, gândindu-mă tot timpul la ale mele. i „rămân" în Germania sau să mă întorc în țară? Ea, când îşi întrerupea clicațiile despre ceea ce-mi arăta, revenea la ceea ce o obseda. Mă întreba cu jstalgie ce mai e prin România şi prin Bucureşti.

Am insistat asupra acestui episod în speranța că amintirile mele vor cădea)ate şi în mâna unor tineri, care în prezent nu au alt gând decât „să plece", învinşi fiind că în Vest „se vor realiza" şi că cei de acolo îi vor primi cu brațele ;schise, oferindu-le slujbe cât mai bune. E adevărat că actuala generație tânără

mai materialistă, mai pragmatică, mai puțin sau chiar deloc sentimentală şi gata de locurile natale, de familie sau de prietenii rămaşi în țară. De asemenea, 'emurile s-au schimbat. Despărțirea nu mai este definitivă, iar cei plecați nu ai sunt considerați de autoritățile din țara de origine nişte trădători. Dar tot ât de adevărat este faptul că, pe de o parte, viața în Vest, concurența, este ură, încât doar emigranții superdotați pot s-o înfrângă şi să ajungă să se ealizeze" cu adevărat, şi nu oricine sau oricare cu o diplomă universitară în izunar, iar pe altă parte, o dată ce şi în Est nu mai există regimuri totalitare, :cidentul nu mai este dispus să primească şi să acorde la nesfârşit drept de dere şi de muncă celor veniți din fostele țări comuniste.

După experiența mea trăită la Koln, în toamna anului 1983, încă nedecis, i plecat la Freiburg, la fostul meu coleg de la Institutul de Istorie, lancu Bidian, .t afară ca şi mine, în 1975. Avusese mai mult noroc, de fapt relații, să se anjeze, decât amicul Rolfi de la Koln. Avea un frate plecat mai demult în ?rmania care, cu stare materială bună, dar şi cu relații în cercurile legionare acolo (tatăl fraților Bidian fusese scurtă vreme demnitar în primele luni ale ^imului antonescian), 1-a plasat curând la biblioteca română din Freiburg, iințată şi utilată inițial cu banii legionarilor din exil, mai ales ai celor din

Spania. De-a lungul deceniilor, biblioteca din Freiburg a ajuns cea mai mare depozitară de cărți româneşti din Europa, dar şi deținătoare a unui fond important de documente. Pe măsura trecerii anilor, caracterul inițial legionar al bibliotecii s-a estompat şi în final a dispărut, căci, printre altele, şi legionarii din exil s-au tot împuținat, pe cale naturală.

Primit cu bucuria revederii de către fostul meu coleg, lancu Bidian, şi găzduit la el acasă, am stat pe îndelete de vorbă. Mi-a studiat actele, a constatat, la rândul lui, că nu voi întâmpină vreo dificultate în acordarea cetățeniei, dar mi-a atras atenția că stau prost în ceea ce priveşte vârsta. Nu eram nici în preajma pensionării, încât să-mi pot permite s-o duc prost câțiva ani, primind ulterior o pensie bună, echivalentă cu a unui cercetător ştiințific german, căci calitatea pe care o avusesem în România mi-ar fi fost recunoscută, dar nu mai aveam nici vârsta la care aş fi reuşit să ocup un post onorabil, în sfârşit, la el la bibliotecă erau puțini angajați şi nici unul în preajma pensionării.

Deşi încă nedecis definitiv de a mă reîntoarce în România, un telefon de la Bucureşti m-a determinat să mă sui în primul tren şi să plec spre Bucureşti. Marielise m-a anunțat că mama ei este pe moarte, rugându-mă să nu o las singură în clipe atât de grele. La plecarea în străinătate mă înțelesesem cu ea, ca

într-un caz cu totul ieşit din comun să-mi telefoneze, lăsându-i numerele de telefon la care să mă caute până vă dă de mine.

Nu sunt superstiţios şi nici nu cred în minuni. Totuşi s-a petrecut atunci ceva ce m-a pus pe gânduri. Ajuns acasă, am găsit-o pe soacra mea în comă. Oră la care ajunsese în această stare coincisese cu cea la care trenul în care mă aflam depăşise punctul de frontieră Curtici. O simplă întâmplare? Un sistem supranatural de comunicare, încât draga mamă a nevestei mele a ajuns sa se îndrepte spre moarte după ce se asigurase că fata ei nu va rămâne singură? Dumnezeu? Nu ştiu. Oricum, cele întâmplate atunci au cimentat şi mai tare coeziunea familiei noastre.

înmormântarea şi cele ce au urmat s-au petrecut la începuturile primei ierni de groază datorată lui Ceauşescu. Cum scădea temperatura de afară sub zero grade gazele nu mai aveau presiune. Cu cât era mai frig afară, cu atât caloriferele deveneau mai reci. Atunci şi în iernile ce au urmat ajunseseră „favorizaţi" cei din cartierele de blocuri din zonele periferice ale Bucureştiului. Acolo, mai pâlpâiau măcar ochiurile sobelor de gătit din bucătărie, încât se mai putea încălzi eventual o mâncare sau, după un timp mai îndelungat, se mai încălzea un pic şi încăperea, în zona centrală a oraşului nici măcar atât. De la ora 5 dimineaţa şi până noaptea la 10 sau chiar 11, chiar şi în bucătărie, nici urmă de flacără la soba de gătit, încât ne încălzeam mâncarea, în frig, la câte o mică plită electrică, în schimb, noi, cei din centru şi nerăcordaţi la sistemul de termoficare, încălcăm legea şi, o dată cu creşterea presiunii gazelor, pe măsura scăderii consumului industrial, lăsăm să funcţioneze propria instalaţie de încălzire toată noaptea, deşi acest procedeu era interzis, tot din ordinul lui Ceauşescu. Ca atare, noaptea ne mai încălzeam un pic, ne trezeam dimineţile la o temperatură cât de cât acceptabila şi apoi toată ziua stăteam în frig, în birouri, în sălile de lectură ale

ibliotecilor sau în arhive. Instituţiile nu încălcau dispoziţiile primite, încât se ădea drumul la căldură după program, iar noi lucram într-un frig cumplit, .m apucat zile, în marea sală de lectură a Bibliotecii Academiei, cu peretele xterior doar din sticlă, când termometrul din interior indica plus 2-3 grade elsius. De aceea, sala era aproape goală, încât câţiva ani la rând, până la isturnarea de la putere a lui Ceauşescu, ierni la rând, activitatea a fost practic aralizată. Când eram obligat să merg la bibliotecă sau în arhive, căci nu puteam :rie fără să mă documentez în prealabil, nu rezistam, cu paltonul pe mine şi cu iciula pe cap, mai mult de două-trei ore. îmi îngheţau mâinile. Mai rezistent şi lai încăpăţânat decât mine era răposatul Zigu Ornea. II găseam în sala de lectură Academie, de

câte ori mergeam, şi-1 lăsam în continuare când plecam ;maisuportând frigul. Cum am stat de câteva ori la aceeaşi masă de lucru sau nul în fața celuilalt, am observat, după cărțile şi revistele pe care le consulta >t scoțându-şi note, că-1 preocupau Constantin Stere şi poporanismul, în acel .oment.

Nici când rămâneam acasă să lucrez nu era cu mult mai bine. în timpul zilei rmometrul nu arăta 2-3 grade Celsius ca la Academie, ci 10-12. Cu ajutorul L te unui radiator electric ridicam temperatura la 14-15 . De-abia aşteptam să 1 facă zece noaptea, când caloriferele începeau să se încălzească, iar eu, în pat, pot asculta „Europa Liberă", cu ultimele veşti şi comentarii despre România, evastă-mea, săraca, nu se putea bucura de asemenea ore de relaxare şi formare, abia atunci putea să înceapă să gătească. Numai când auzeam la dio câte o ştire sau vreun comentariu ieşit din comun o chemam de la bucătărie asculte, în această perioadă pe măsură ce „Scânteia" şi „România liberă" cercau să ne convingă că datorită Partidului şi „înțeleptului său conducător", ergeam din „victorie în victorie", protestele față de „iadul" în care trăiam se mulțeau. Erau, ce-i drept, mai mult acțiuni individuale, izolate, dar şi într-o ică măsură colective care, prin intermediul „Europei Libere", deveneau noscute în întreaga țară, astfel încât românii ajunseseră să spere în vremuri ai bune, majoritatea covârşitoare a acestora neîntreprinzând însă nimic în est scop. Frica față de Securitatea omniprezentă constituia principala mponentă a mentalității colective din epocă, încât actele de protest individuale u de grup restrâns ale celor care aveau să intre în istoria recentă a României b numele de dizidenți sunt cu atât mai lăudabile.

După „cazul Goma" şi greva minerilor din Valea Jiului, actele de protest şi zidență s-au ținut lanț. în emisiunea din noaptea de 4 martie 1979, pe când :ă nu intrase geru'l în casele oamenilor, din cauza economiei de gaze naturale seama populației, ordonată de Ceauşescu pentru ca păguboşii săi mastodonți dustriali să nu ducă lipsă de energie termică, Noel Bernard comunicase clarația de înființare a „Sindicatelor libere ale oamenilor muncii din România" L.O.M.R.), inițiatori fiind doctorul Ionel Cană şi economistul Gheorghe aşoveanu. Prima mea reacție a fost ca în ziua următoare să caut un mijloc de ntact cu aceştia şi să ader şi eu. Cum, vorba francezului, „la nuit porte conseil", na a doua zi „mi-a trecut entuziasmul", îmi adusesem aminte de amenințările

S Şerban Rădulescu-Zoner

căpitanului Rizea de la Securitatea din Ploieşti când, în iunie 1962, fusese nevoit să mă pună în libertate: „Ne-ai înşelat, banditule, suntem nevoiți să-ți dăm drumul, dar curând te aducem înapoi şi atunci vom discuta altfel!". Mi-am mai reamintit că grațierea mea din 1962 fusese condiționată de neefectuarea

unei alte „infracțiuni", în caz contrar urmând să se adauge la noua „pedeapsă" şi cea veche, mai precis anii de închisoare de care scăpasem. Ca atare, după o noapte nedormită, m-am lăsat păgubaş de a adera la S.L.O.M.R. Laşitate? Poate. Dar, oricum, nici mai mare, nici mai mică decât a majorității intelectualilor din epocă. Celebra dizidentă Doina Cornea din Cluj, ale cărei apeluri către români în general şi către intelectuali în mod special, cerându-le să nu mai urmărească ca nişte „spectatori pasivi regretabila pervertire a conştiințelor", mi-a mărturisit într-o convorbire avută, mult după căderea dictaturii comuniste, că în momentele grele prin care a trecut, fiind hărțuită de Securitate, a fost susținută nu de inteligheția clujană, ci de un grup relativ restrâns de muncitori români şi maghiari, începând din 1982, radio „Europa Liberă" a transmis tot mai des apeluri ale Doinei Cornea şi chiar scrisori deschise adresate lui Ceauşescu. Toată lumea le auzea, căci audiența amintitului post de radio creştea pe măsură ce dictatura se înăsprea, iar înfometarea populației progresa. Se comentau cu satisfacție cele auzite şi atât.

Nu am făcut acest scurt comentariu pentru a-mi justifica propria-mi atitudine, ci pentru a sublinia o realitate crudă. Majoritatea covârşitoare a intelectualilor nu a fost la înălțimea celei din Cehoslovacia şi Polonia, ci s-a rezumat să adopte dublul limbaj sau să-şi manifeste nemulțumirea în „şoaptă", în fine, tot ca o constatare şi nu ca o justificare a atitudinii mele, dizidenții, cu câteva excepții notabile, nu au fost deținuți politici, nu trecuseră prin anchetele Securității, prin temnițe sau lagăre de muncă forțată.

Una dintre aceste excepții a constituit-o preotul Gheorghe Calciu Dumitreasa. Fost student la medicină, trecut prin diabolica „reeducare" de la Piteşti, devenit din victimă torționar, eliberat din închisoare în contextul grațierilor din cursul anilor 1962-1964, el nu a încercat să-şi continue studiile începute şi să ajungă medic, ci a urmat teologia şi, odată preot (cred că tocmai pentru a fi iertat de Dumnezeu, în urma comportamentului său din închisoare, a ales amintita cale) a ajuns, în perioada la care mă refer, să țină predici la Biserica Sfânta Ecaterina prin care îndemna tineretul să respingă ateismul. La scurtă vreme după ştirea înființării S.L.O.M.R., la care aderase şi părintele Calciu, acesta a fost arestat (15 martie 1979), acuzat de „propagarea ideologiei fasciste" în predicile sale, şi condamnat la 10 ani temniță grea. De ce predicile sale împotriva propagării ateismului, care era o politică de stat, au fost considerate propagandă fascistă? Ştiau securiştii bine trecutul său, încât nu le-a fost prea greu să-1 acuze de fascism, în tinerețea sa, părintele Calciu fusese legionar. Dar, legionar fusese şi Valeriu Anania care, după eliberare, cred că în 1963 sau 1964, a emigrat în S.U.A. şi, în primii ani ai domniei lui Ceauşescu,

venind să-şi viziteze țara de obârşie, a aterizat direct în cabinetul acestuia de la C.C. al P.C.R. Cine nu mă crede n-are decât să consulte „Scânteia". A plecat apoi din nou în America şi, după o vreme,

A fost un destin

519

a reîntors definitiv, dar nu pentru a combate ateismul, precum părintele Calciu,

pentru a reprimi un post la Patriarhie şi a deveni, în acelaşi timp, un scriitor

i grațiile regimului. Cum „corb la corb nu-şi scoate ochii", Preafericitul Teoctist,

;1 care nu a ridicat măcar un deget pentru a salva vreo biserică de buldozerele

ii Ceauşescu, în urma căderii de la putere a acestuia din urmă, în condițiile

iute, 1-a înscăunat pe părintele Valeriu Anania arhiepiscop al Vadului, Feleacului

Clujului. Ce folos că acesta, în prezent Î.P.S. Bartolomeu, este unul dintre cei

tai erudiți clerici ortodocşi, în schimb este şi cel mai brutal adversar al

;trocedării lăcaşurilor de cult ale greco-catolicilor, tot de-ai noştri, tot creştini tot români.

Un alt deținut politic, nu din vremea lui Gheorghiu-Dej, ci a lui Ceauşescu ire, după ce a ieşit din temnița de la Aiud (condamnat la 10 ani, în mai 1983, entru răspândirea de manifeste ostile dictaturii lui Ceauşescu şi eliberat în }86, în urma protestelor şi presiunilor internaționale) a continuat să militeze jntra regimului comunist, a fost inginerul Radu Filipescu, motiv pentru care a >st arestat şi anchetat din nou, timp de 10 zile, de fapt bătut în mod barbar la îcuritate şi apoi eliberat, înrr-un relativ recent talk-show, la un post de televiziune rivat, Radu Filipescu, întrebat ce 1-a marcat mai mult, ancheta din 1983, fără rutalități excesive şi regimul penitenciar ce a urmat sau cea de-a doua arestare

1 urma căreia a fost bătut după metodele practicate de Securitate şi apoi iberat, nu a dat nici un răspuns. Poate nu cu intenție, ci datorită moderatorului, :esta venind imediat cu o a doua întrebare, căci aşa este acum la noi. Mulți loderatori vorbesc mai mult decât invitații lor în emisiune, urmărind să fie ei sdetele şi nu oaspeții lor.

Dar, revenind la teza mea, anume că dizidenții nu fuseseră foşti deținuți olitici decât în cazuri foarte rare, cea de a treia excepție de la regulă a iprezentat-o Paul Goma, pe care 1-am menționat într-un alt context, în sfârşit, ichei lista

excepțiilor cu marele om politic Corneliu Coposu, care după 16 ani s anchete cu tortură, detenție în cele mai barbare condiții şi domiciliu forțat în arăgan, după ce a scăpat de toate acestea, a avut curajul să se manifeste în iod public contra regimului comunist, în mod direct, şi nu în metafore, ba să şi :ționeze, de astă dată însă în clandestinitate. Dar despre acest caz, întru totul şit din comun, voi scrie la momentul potrivit.

Numărul protestatarilor individuali față de dictatura comunistă a crescut

2 măsura degradării vieții românilor pe toate planurile, în paralel cu atingerea nor cote de-a dreptul aberante a ceea ce în limba de lemn era denumit „cultul îrsonalității". Nu voi enumera în continuare numele acestor oameni curajoşi, ire prin acțiunile lor, cu riscul prăbuşirii unor cariere sau chiar a lipsei de oertate, provocau câte o licărire de speranță celor mulți, care fie tăceau, fie /orbeau în şoaptă". Nu mă voi referi la fiecare protestatar sau dizident în arte, căci ar însemna să repet ceea ce au scris în ultimii ani alții sau a sintetizat srfect, pe bază de documente, istoricul englez Dennis Deletant în cartea sa eauşescu şi Securitatea. Constrângere şi dizidentă în România anilor 1965-1989 iucureşti, Editura Humanitas, 1995). Mă voi rezuma, aşadar, la ceea ce auzisem

'-O Şerban Rădulescu-Zoner

sau văzusem eu însumi, la descrierea atmosferei din epocă, cu comentariile de rigoare, şi la câteva episoade puțin sau deloc cunoscute.

Nu pot uita, de exemplu, vocea lui N.C. Munteanu, la postul de radio „Europa Liberă" recitând, în stilul zeflemitor şi insinuant ce-1 caracterizează, poezia Anei Blandiana despre trecerea pe strada ei a „Motanului Arpagic", o aluzie străvezie la aşa-zisele „vizite de lucru" ale lui Ceauşescu, aplaudat de slugile lui plătite, inclusiv de „prostimea" dusă cu arcanul să-1 ovaționeze. Autoarea o strecurase în volumul de poezii intitulat întâmplări de pe strada mea, apărut în 1988, prin „lipsă de vigilență", voită sau nu, a editorilor, respectiv a cenzorilor. Nu era la primul ei act de sfidare a lui Ceauşescu şi a regimului comunist, în 1984 mai publicase patru poezii, cu acelaşi caracter, în revista „Amfiteatru": Totul, Eu cred că suntem un popor vegetal, Cruciada copiilor şi Noi plantele. Datorită acestora, cu atât mai mult cu cât ele n-au fost cunoscute doar în cercul restrâns al celor care cumpărau reviste literare sau volume de poezii, ci de tot mai numeroşii ascultători ai „Europei Libere", a sosit „ordin de sus" de a nu se mai publica nimic scris de Ana Blandiana. Interdicția a durat, cred un an, după care, în urma protestelor ei în țară şi a ecoului negativ în cercurile literare din străinătate, interdicția a fost ridicată. A urmat un volum „fără probleme" în 1985, apoi recidiva cu „Motanul Arpagic". Alt scandal, altă interdicție. Aceste

poezii „neconformiste", mai degrabă, proteste clare, dar îmbrăcate în metafore au fost, cred, singurele care au luat forma de „samizdat". Marielise, nevasta mea, le procurase de la Universitate şi le dactilografiase acasă în mai multe exemplare pentru a le da şi altora. Mama adusese aceleaşi poezii de la partidele ei de bridge, iar ce se întâmpla la noi acasă se petrecea în sute sau poate mii de familii. Dar de la „samizdatul" din România la cel din Polonia, Cehoslovacia şi chiar din U.R.S.S., „patria socialismului victorios", era cale lungă. Există, după mine, mai multe cauze. Pentru a mă feri de a face o nouă digresiune, mă voi rezuma doar la două dintre ele specifice nouă românilor. Una dintre acestea aparține trecutului de multe veacuri, devenind treptat o parte componentă a mentalității colective şi rezumată în zicala „capul plecat sabia nu-1 taie" sau, după cum se spunea în epoca la care mă refer: „mămăliga nu explodează". După părerea mea, fără conjunctura internațională mai mult decât favorabilă şi fără sprijin din exterior, nu pe calea undelor, ci pe teren, nici în decembrie 1989 „mămăliga" n-ar fi explodat sau, oricum, ar fi întârziat să explodeze. Cea de-a doua cauză este specifică epocii la care mă refer. „Național-comunismul" creat de Ceauşescu şi de slugile care îl înconjurau, unele inteligente, prinsese rădăcini serioase, iar discursul politic protocronist şi xenofob cu tente ba antimaghiare, ba, cu surdina cuvenită, antiruseşti, în funcție de „momentul politic", ungea pe suflet o foarte mare parte a concetățenilor noştri, chiar şi pe o seamă de intelectuali, unii fiind sinceri, alții doar oportunişti.

Ana Blandiana nu a fost singura protestatară din rândul scriitorilor, ci doar cea mai talentată şi perseverentă. Ca să nu fiu considerat subiectiv, mai dau două exemple: Dan Deşliu, fost exponent al „proletcultismului", „răsfățatul" de pe timpuri din manualele şcolare şi cursurile universitare, şi mult mai tânărul poet, talentat, inteligent şi băşcălios Mircea Dinescu, care, după interviul dat

A fost un destin

i stilu-i propriu, ce-i drept cam la „spartul târgului", ziarului francez „Libera-on" a pățit-o mai rău decât autoarea „Motanului Arpagic". Arest la domiciliu i maşină cu securişti în fața casei, dat afară din Uniunea Scriitorilor şi din artid. Şapte reprezentanți de frunte ai vieții culturale româneşti şi membri ai Imunii Scriitorilor au venit în ajutorul lui Dinescu: Ştefan Augustin Doinaş, •an Hăulică, Octavian Paler, Andrei Pleşu (în ciuda exilului său forțat la muzeul in Tescani datorită faptului că făcuse parte din mişcarea „transcendentală"), .lexandru Paleologu, Mihai Sora şi o „piesă grea", anume academicianul Geo ogza, vechi militant socialisto-comunist şi un scriitor la modă, pe vremea -ealismului socialist" în literatură şi artă. Geo Bogza evoluase între timp în ainiile sale. Din

slugoi, în vremea lui Gheorghiu-Dej, ajunsese la bătrânețe, în mpul lui Ceauşescu, un neconformist, ce-i drept cu o anumită perdea. După îlebrele „indicații" din 1971, când noul dictator al României, cu patru clase rimare cu greu absolvite, dăduse lecții nu numai scriitorilor, ci şi istoricilor, : şi cum să scrie, Geo Bogza a publicat un timp o serie de tablete cu „â propos" „România liberă". Le citisem cu regularitate şi satisfacție până ce „au dispărut". >ă se facă tot posibilul pentru a repara o nedreptate şi o greşeală ale căror msecințe morale, profesionale şi umane sunt foarte dăunătoare", susținuseră i şapte amintiți mai sus, intervenind în favoarea lui Dinescu, printr-o scrisoare Iresată preşedintelui Uniunii Scriitorilor, D.R.Popescu.

Nu pot încheia acest succint şi imperfect tablou al elitei intelectuale mconformiste şi uneori protestatare, fără a menționa pe cei care în scrierile r s-au menținut atunci doar în sfera principiilor, a ideilor, cel mai reprezentativ ntre aceştia, după părerea mea, fiind Gabriel Liiceanu. Nu am citit în epocă, mult mai târziu, Jurnalul de la Păltiniş (1983) şi Epistolar (1987), auzisem pe unei doar comentariile de la „Europa Liberă" ale lui Virgil Ierunca şi ale onicăi Lovinescu. Nu ştiam nici cum arată. L-am văzut şi auzit prima dată la evizor, la începutul lui 1990, în celebru-i „apel către lichele", cerându-le estora să se retragă din viața publică. M-a uns pe suflet. Lichelele nu s-au :ras, dimpotrivă, dar nici Liiceanu n-a coborât în „agora".

L-am cunoscut personal în iarna lui 1991-1992, cu prilejul unui dejun la ibasada Franței. L-am întrebat cu acel prilej de ce nu se implică în viața politică, onsider că m-am implicat suficient", mi-a răspuns el. N-am mai continuat iversația pe această temă. De atunci 1-am mai întâlnit uneori cu prilejul unor zbateri publice la „Grupul pentru dialog social" şi i-am urmărit toate aparițiile, stul de rare, pe micile ecrane. De fiecare dată a fost strălucitor. Şi ce folos? r-un fel înțeleg, fără să aprob, atitudinea sa de a sta departe de viața politică)priu-zisă şi de a lua atitudine doar uneori, în stilu-i propriu, adresându-se, ultimă instanță, tot elitelor. Dar acest defect nu-i este propriu, ci aparține ei întreagi categorii de intelectuali de rasă care preferă să critice de pe margine, :ât să se implice direct în viața politică, chiar cu riscul de a fi bălăcăriți de toți postorii, oportuniştii şi lichelele care, cu mici excepții, sunt azi considerați iticieni. Ce-i drept, nici partidele politice, mă refer evident la cele democratice tu la cele care provin din P.C.R., n-au depus eforturi să-şi atragă în rândurile

Şerban Rădulescu-Zoner

lor elitele intelectuale, dimpotrivă, le-au disprețuit până şi opiniile, liderii acestora considerându-se atotştiutori. Rezultatul îl reprezintă România de azi, România primilor ani ai mileniului al treilea.

Cum mi-am propus, de la bun început, să scriu prin prisma propriilor mele amintiri ceea ce s-a petrecut în trecut şi nu ce se întâmplă acum, în văzul tuturor, mă reîntorc cu povestirea din locul în care am întrerupt-o.

Uniunea Scriitorilor devenise, încă din primii ani ai scurtei perioade de „destindere" (1964-1971), un loc de confruntare a unor opinii şi, până la urmă, un focar de frondă față de politica internă a lui Ceauşescu în general, şi față de cea culturală, în mod special, într-un fel era firesc, deoarece, după cum istoria, nu numai a noastră, ci a tuturor popoarelor din Europa, o dovedeşte, scriitorii au fost cei care, fie prin propriile lor mijloace, adică scrisul, fie printr-o implicare directă în politică, s-au plasat în fruntea mişcărilor de reînnoire şi progres al societății.

Dacă ar fi însă să comparăm, de exemplu, rolul scriitorilor în istoria românilor din anii premergători revoluției din 1848, în timpul acesteia şi ulterior, în procesul creării statului național român, independent şi unitar, cu fronda unor membri ai Uniunii Scriitorilor din vremea dictaturii lui Ceauşescu, atitudinea acestora din urmă va fi considerată doar o palidă reacție față de pervertirea societății româneşti din perioada la care mă refer. Din auzite, în cercul prietenilor mei intimi, şi nu de la „Europa Liberă" care, din motive lesne de înțeles, prezenta doar aspectele pozitive ale frondei unei părți a scriitorilor, la constituirea dar şi la destrămarea şi apoi refacerea, într-o formulă nuanțat diferită, a unor grupuscule de protestatari, au contribuit şi o seamă de orgolii sau frustrări de moment, pe care Partidul le folosea cu abilitate.

Dacă s-ar face o listă a protestatarilor şi dizidenților din rândul scriitorilor s-ar ajunge la un mixtum compositum, alcătuit din sinceri răzvrătiți (pe cei despre care auzisem în acea vreme şi i-am apreciat în mod special, i-am citat mai sus), din foşti proletcultişti, traşi pe linia de garare deoarece nu reuşiseră să se adapteze „vremurilor" şi din oportunişti, care începuseră să intuiască de unde va bate vântul, în fine, nu pot încheia aceste aprecieri, marginale şi subiective căci nu sunt scriitor şi nu am trăit in mediaş res, fără a nu sublinia că atât în scurta perioadă de relaxare ideologică, cât şi în timpul restrângerii şurubului, unii scriitori refuzau să mai accepte, în fruntea Uniunii pe cei care au fost tot timpul nişte slugoi ai regimului: Zaharia Stancu, peste al cărui odios roman Desculț se aşternuse un fel de văl ăl tăcerii, căci nu se mai potrivea cu „momentul politic", George Macovescu, inițial gazetar „demascator" al „duşmanilor poporului" din rândul jurnaliştilor şi scriitorilor din vremea regimului „burghezo-moşieresc", ulterior rotit mai sus, adjunct şi, după o vreme, chiar ministru plin, la Externe, apoi ceva mai jos, în vârful Uniunii Scriitorilor (1978) şi, în final, „nimic", fiind

înlocuit cu D.R. Popescu care odată „înscăunat" a uitat că este un scriitor autentic şi a preferat să devină un activist dezgustător.

Sunt convins că unii dintre cei care vor citi aceste rânduri mă vor acuza că-mi bag nasul unde nu-mi fierbe oala sau că înşir, poate, o seamă de inexactități.

A fost un destin

avea dreptate. Eu aştern însă pe hârtie doar ce aflasem atunci, ce-mi ajunsese urechi, sub o formă sau alta, ceea ce se vorbea în epocă. Dar, în acelaşi timp, i întreb de ce oare cei avizați tac acum? De ce nu scriu ei o istorie a Uniunii •iitorilor, reală, bazată pe mărturii şi documente, şi nu una fardată. Este idaritatea de breaslă mai puternică decât recursul la morală?

Unii scriitori mi-au spus, şi n-am argumente să-i contrazic, că cel care i-a arat în fața acuzelor de nonconformism, venite „de sus", ar fi fost George icovescu. Poate. Dar acelaşi Macovescu a fost cel care, la Congresul XII al ".R. îl „înfierase" pe veteranul comunist Constantin Pârvulescu, deoarece :sta, într-o scurtă intervenție neprogramată, acuzase clanul Ceauşescu, setos putere şi onoruri, că acaparase toate pârghiile de conducere ale Partidului şi tulul. După o luare de cuvânt isterică a dictatorului, se repeziseră la microfon idătorii, slugile, printre care şi preşedintele de atunci al Uniunii Scriitorilor, când Pârvulescu fusese scos cu forța din sală.

Celor care îi aduc circumstanțe atenuante preşedintelui Uniunii Scriitorilor i epoca la care mă refer, le reamintesc că acelaşi Macovescu adusese în oanele „Scânteii" un omagiu (10 martie 1945) lui V.M. Molotov pentru .ărinimia sa față de România", în acelaşi ziar (3 decembrie 1944) tot Macovescu îamărise „Constituția stalinistă", o operă care, conform aprecierii sale, jlindeşte înseşi uriaşele realizări din Uniunea Sovietică". Am şi alte asemenea :mple, căci sunt istoric şi nu scriitor.

L-am cunoscut într-un fel pe George Macovescu, în sensul că 1-am văzut .rte de aproape şi 1-am auzit vorbind, în cadrul unei „mese rotunde" la 3.I.R.I. Era în acea vreme ministru de Externe, elegant, spilcuit şi cu ceva antină pe păr, încât nici un fir nu i se mişca. Nu-mi mai amintesc tema propusă, icum nu era de istorie, căci eu am tăcut. Presupun că din domeniul relațiilor 2rnaționale. Nicolae Fotino, care nu se lepădase de mine când fusesem dat ră din institut, precum alții, ba - dimpotrivă - m-a susținut în anumite ocazii, rugase să particip la amintita reuniune, căci sala trebuia să fie plină, o dată ce rea tovarăşul ministru de Externe. Nu 1-am putut refuza, şi m-am dus. Am uitat spre ce a vorbit atunci Macovescu, în schimb îmi amintesc perfect discuția re el şi Costin Murgescu, după încheierea părții oficiale a reuniunii. Unul lângă îl, la aceeaşi

masă, începuseră să-şi depene cu „nostalgie" amintiri despre aborarea lor în publicarea clandestină, pe vremea lui Antonescu, a ziarului Dmânia liberă". Subiectul mă interesa dar mă şi distra, astfel încât am mai >ovit în sală, ca şi alții, să trag cu urechea. M-am distrat nespus, căci cunoş-m câte ceva din trecutul mai îndepărtat al celor doi lăudăroşi ilegalişti, ui fusese legionar, celălalt lucrase la Ministerul Propagandei în vremurile •ghezo-moşiereşti. Au cotit-o când trupele sovietice se apropiau de hotarele mâniei, ajungând în ultimele luni ale dictaturii Mareşalului „ilegalişti", pentru iupă 23 august 1944 să pună serios umărul la instaurarea unei alte dictaturi, îlei „roşii" şi antinaționale. Toți demnitarii din ultimele decenii ale regimului nunist, începând chiar cu Ceauşescu, îşi făcuseră ucenicia slujind oamenii scovei din perioada instaurării şi apoi a consolidării regimului comunist

Şerban Rădulescu-Zoner

în România, pe când temnițele şi lagărele de muncă forțată gemeau de deținuți politici.

Aceeaşi traiectorie a avut-o şi Ştefan Andrei, cel care luase locul lui Macovescu la Externe, în 1978. Mai întâi slugărise pe Ghisela Vass, şefa secției „relații internaționale" din cadrul C.C. al P.C.R. Asta, evident, pe vremea „terorii roşii", controlată de sovietici, în timpul lui Gheorghiu-Dej. Apoi, remarcându-se în „muncă", a luat locul Chiselei, în contextul „românizării aparatului" de către Ceauşescu, pentru ca din 1978 să facă acelaşi lucru, dar pe „linie guvernamentală", ocupând scaunul lui Macovescu, ajuns în „fruntea" scriitorilor. Spre deosebire de predecesorul său, Ştefan Andrei a ajuns şi mai sus, anume vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri (martie 1985), executând ulterior ordinele aberante ale lui Ceauşescu, pe când România ajunsese într-o totală izolare pe plan internațional, deschizându-i-se uşile doar în unele țări afro-asiatice. Evenimentele din decembrie 1989 1-au prins pe Ştefan Andrei în această înaltă funcție. Intrat ulterior în anonimat, a fost din nou scos la vedere de Adrian Păunescu, drept „om de bine" din vremea „Odiosului". Printre actele de bine pe care le-a făcut se numără şi restricțiile impuse reuniunilor ştiințifice de la A.D.I.R.I. Totul s-a tras de la o comunicare a fostului meu coleg de institut, Florin Constantiniu, prilejuită de aniversarea a 40 de ani de la actul din 23 august 1944, denumită pe atunci de comuniştii lui Ceauşescu „revoluție antifascistă şi antiimperialistă". Lume multă, de toate felurile, inclusiv Corneliu Coposu şi doctorul Ion Jovin. Constantiniu, cunoscut telespectatorilor de azi datorită aparițiilor sale dese pe micile ecrane, unul dintre cei mai documentați istorici ai perioadei, şi-a început comunicarea cu pregătirea actului de la 23 august 1944, pornind de la paraşutarea în 1943 în România a lui Ivor Porter şi a

încă doi ofițeri britanici, prinderea acestora de către jandarmi, ducerea lor la Bucureşti, facilitarea de către autoritățile antonesciene a unei întrevederi secrete între Porter şi Maniu etc. Toate acestea sunt azi bine cunoscute nu numai de către istorici, ci şi de cei care mai pun mâna pe câte o carte, căci memoriile menționatului ofițer de informații britanic, despre ceea ce a întreprins el în România, au fost publicate după 1989 şi în versiune românească, sub titlul Operațiunea Antonomus. După o seamă de adevăruri, unele până atunci necunoscute chiar şi de către istorici (Constantiniu era foarte bine informat, căci umblase prin arhivele americane, inclusiv prin documentele româneşti aflate la Hoover Institution), în partea a doua a comunicării sale a trecut la lozincile de rigoare: „insurecție" sub conducerea P.C.R., „gărzi patriotice" etc. în cadrul discuțiilor care au urmat (eu nu mă amestecam niciodată în dezbateri de istorie contemporană, limitându-mă la perioada în care mă specializasem, ce se încheia cu primul război mondial), a luat parte şi Corneliu Coposu. După ce a confirmat cele relatate de Constantiniu, în prima parte a comunicării sale, venind în plus cu unele detalii, deoarece chiar el îl însoțise pe Maniu la amintita întrevedere cu Porter, au urmat criticile: insurecția condusă de comunişti este o născocire, actul de la 23 august 1944 s-a datorat regelui şi armatei, „gărzile patriotice", altă invenție, el însuşi fiind în miezul evenimentelor şi delegat de Maniu să ridice pentru țărănişti ceva pistoale ce se

A fost un destin

525

ipărțiseră celor patru partide din Blocul Național Democrat, după 23 august, nd apoi înapoiate de către deținători, în urma dispoziției Comisiei Aliate de antrol, cu excepția comuniştilor, care le-au folosit ca să terorizeze populația c., etc. Degeaba a intervenit moderatorul reuniunii, Cristian Popişteanu, anstantiniu, conferențiarul, şi foarte puțini din sală pentru a susține teza oficială :spre rolul conducător al comuniştilor la 23 august. Coposu a continuat să-i intrazică, în stilu-i caracteristic, calm, elegant, dar ferm. în sprijinul lui Coposu sărit doctorul Ion Jovin. Altcineva, al cărui nume îmi scapă, a mai vorbit de Iul, la 23 august, al generalului Aurel Aldea, „nomina odiosa" pentru imunişti. în mod semnificativ, mai toți din sală n-au sărit să-1 contrazică pe Dposu. „Urechiştii" de profesie, prezenți în sală, au raportat imediat totul înde trebuia". Rezultatul: anchete, Coposu şi Jovin la Securitate, poate şi alții, ir nu ştiu eu. Fotino, directorul de la A.D.I.R.I. şi gazda reuniunii ştiințifice, Externe şi Partid, poate şi la Securitate dar nu mi-a spus. Cine 1-a invitat pe jrneliu Coposu să perturbe reuniunea ştiințifică? Toți cei interogați nu ştiau, îzultatul final. După un an şi mai bine, Nicolae Fotino a fost pensionat, dar nu orice salariat, cu

anunțarea celui în cauză şi întocmirea actelor din timp. Nu. tr-o bună zi, Fotino, dând să intre în sediul A.D.I.R.I., a fost anunțat că nu ai e director, fiindcă fusese pensionat, în locul său, Ştefan Andrei 1-a numit pe aian Chebeleu, rotit puțin în jos, din aparatul M.A.E. cu statut de diplomat, rector la A.D.I.R.I., deoarece îi „rămăsese" o rubedenie în Occident. Pe vremea rectoratului lui Chebeleu am mai fost doar o dată la reuniunile de la A.D.I.R.I. u-mi mai amintesc exact tema pusă atunci în discuție, dar Chebeleu spunea îi vorbe şi îl cita pe „tovarăşul Ceauşescu". M-am lămurit, am plecat şi n-am ai revenit la A.D.I.R.I. decât după 1989, dar tot pentru o singură dată. Dar ?spre noile mele motive, când va fi cazul.

Curând după decembrie 1989, eu am revenit la Institutul de Istorie „Nicolae rga", iar Traian Chebeleu, pentru meritele deosebite de a fi lăudat pe ;auşescu, în trecut, a devenit persoană importantă la Cotroceni: purtătorul : cuvânt al preşedintelui Ion Iliescu. Acum, după o pauză de patru ani, o dată L revenirea la Cotroceni a lui Ion Iliescu, are o altă misiune. Este în fruntea iei ambasade şi „face totul" ca să intrăm în N.A.T.O.

Cu doi ani înainte de amintitele evenimente petrecute la A.D.I.R.I. în 1984, urise Ion Hudiță, fost profesor de istorie a diplomației la Facultatea de Litere Filozofie din Bucureşti, fruntaş P.N.Ț., fost ministru în guvernul condus de ineralul Nicolae Rădescu şi, ca atare, fost deținut politic, trecut prin „temnița :mnitarilor" de la Sighet. Cu prilejul funeraliilor, capela de la cimitirul Bellu a st arhiplină: foşti studenți ai profesorului, o seamă de cercetători de la Institutul î Istorie „Nicolae lorga", inclusiv eu, dar în calitate de „fost" (Hudiță fusese crul lui Dan Berindei, actualul academician, pe arunci doar cercetător ştiințific incipal, dar membru a diverse „comitete şi comiții") şi o delegație de ițional-țărănişti, în frunte cu Corneliu Coposu. După slujba religioasă, scursuri: din partea foştilor colaboratori de la catedră, Horia Ursu (cred), n partea foştilor studenți (nu-mi amintesc numele vorbitorului) şi Corneliu

Coposu, care a omagiat, evident, pe fruntaşul național-țaranist, Ion Hudița, aruncat în temniță de comunişti, persecutat după eliberare tot restul vieții de regimul dictatorial din România. A mai adăugat câteva cuvinte, pe aceeaşi temă, şi doctorul Ion Jovin, dar pe un ton mai puțin patetic. Pe când vorbea Corneliu Coposu m-am uitat la Dan Berindei, ginerele celui dispărut. Fața îi era albă precum ceara. De frică.

Corneliu Coposu, în ciuda îndelungatei sale detenții şi, mai ales, a cumplitelor torturi care i se aplicaseră în decursul anchetelor, constituie marea

excepție, plasându-se distanțat în fruntea celor câțiva foşti deținuți politici care, după ce trecuseră prin beciurile Securității, prin temnițe şi distrugătoarele lagăre de muncă forțată, au mai avut curajul să ia atitudine publică contra regimului comunist şi a lui Ceauşescu. Ca atare, în condițiile date şi în limitele menționate, ştafeta „opoziției" fusese preluată de amintiții protestatari individuali (o parte dintre aceştia denumiți impropriu dizidenți), care au avut mai mult curaj să se manifeste, o dată ce nu cunoscuseră de-a lungul vieții, pe propria piele, tratamentele barbare din trecut ale Securității. Şi vremurile se schimbaseră într-o anumită măsură. Occidentul începuse să țină ochii tot mai deschişi față de ceea ce se petrecea de cealaltă parte a „cortinei de fier", iar după ce Gorbaciov preluase frânele puterii la Kremlin (1985), falsa imagine a lui Ceauşescu prin cancelariile de la Washington şi ale statelor din Europa de Vest, de „l'enfant terible du pacte de Varsovie", pălise complet.

în România, Securitatea era omniprezentă, dar reacționa nuanțat şi aplica vechile metode doar în cazuri extreme, precum în cel al jurnaliştilor de la „România liberă", Petre Mihai Băcanu, Mihai Creangă şi Anton Uncu, prinşi la începutul anului 1989, împreună cu linotipistul Alexandru Chivoiu, înainte de a fi scos, cu o maşină improvizată de multiplicare, un prim număr al unui ziar („România"), ce denunța dictatura comunistă sau în cel al demonstrației anticeauşiste a muncitorilor braşoveni din 15 noiembrie 1987.

Atunci, cât şi acum, m-am dumirit doar parțial asupra reacției diferențiate a Securității față de protestatarii individuali. Era clar pentru cei cât de cât informați că o poetă consacrată în țară şi în străinătate şi, în plus, distinsă cu un celebru premiu internațional, nu putea fi tratată în anii '80 precum Adriana Georgescu în 1945. Tot atât de limpede era şi faptul că Securitatea reacționase doar prin „convocări" la Inspectoratul Județean Cluj, prin amenințări, intimidări şi izolare în propria ei locuință, față de perseverența profesoarei Doina Cornea de a transmite, prin intermediul „Europei Libere", apeluri către concetățenii ei sau memorii, cu caracter protestatar, lui Ceauşescu. Doina Cornea avea în Franța sprijinul fiicei ei, Ariadna Combes, şi a soțului acesteia, care s-au adresat forurilor internaționale, încât plăpânda profesoară din Cluj devenise în străinătate „un caz". De ce a fost, în schimb, bătut şi chinuit, până ce a ajuns să moară, inginerul Gheorghe Ursu care, în ultimă instanță, n-a întreprins nimic deosebit contra regimului, în afara faptului de a fi avut un caiet cu însemnări zilnice şi comentarii critice? Arestarea sa, la 21 septembrie 1985, s-a datorat descoperirii amintitului caiet, în urma unei „turnătorii", pornite din instituția la care era angajat.

A fost un destin
527
ae asemenea,
clarat dement şi aruncat într-o aşa-zisă clinică de psihiatrie, patronată de
curitate, apoi expulzat şi odată reîntors din străinătate cu un certificat că nu-i
bun a fost din nou convocat la Securitate şi iar bătut? Desfigurat, în urma
ei bătăi pe stradă, la Ploieşti, a fost şi jurnalistul Bernard Poulet, de la cotidianul
ncez „Le Mă ţin", pe când se îndrepta spre locuinţa lui Vasile Paraschiv pentru
lua un interviu. Era clar că un asemenea eveniment avea să fie imediat
loscut în străinătate şi interpretat cum se cuvine, ca şi explicaţia ridicolă a
:orităţilor româneşti că jurnalistul francez ar fi fost atacat de o bandă de
ini. Românii, au aflat despre cele întâmplate din emisiunile posturilor de
io B.B.C şi „Europa Liberă", iar francezii dintr-un reportaj şi din poza lui
nard Poulet, cu capul bandajat, pe prima pagină a cotidianului parizian.
ce arhitecta Mariana Celac, care criticase programul schizofrenic a lui
mşescu de „sistematizare" a oraşelor şi satelor a fost hărţuită de Securitate,
soţul ei, profesorul Mihai Botez, alt critic al regimului, ale cărui texte fuseseră
e la „Europa Liberă", a ajuns doar „out" în S.U.A.?
Până la deschiderea „arhivelor ororii", ceea ce eu nu voi mai apuca, poate
cei după mine, o explicaţie documentată a comportamentului nuanţat al
iritaţii faţă de protestatarii din timpul dictaturii lui Ceauşescu, un amestec
omunism şi naţional-socialism, nu poate fi dată. Ca atare, totul rămâne în
î ipotezelor şi a speculaţiilor. Capriciile „cabinetelor l şi 2"? Poate. Informarea
chiată a acestora sau chiar neinformarea, în unele cazuri, de către cei
rcinaţi să o facă pentru a fi feriţi de vreo scenă de isterie a „tovarăşului"
3 „tovarăşei", soldată cu trimiterea la „munca de jos" pentru incapacitatea
ţine situaţia sub control? Nu e imposibil. Mai plauzibilă mi se pare însă
a dozării persecutării protestatarilor solitari în funcţie de statutul fiecăruia
•e aceştia în viaţa culturală şi socială, cu scopul de a nu da prea multă apă la
•ă reacţiilor negative din străinătate.

Zum orice act de protest faţă de regimul represiv din ţară ajungea, prin fonul fără fir", să fie imediat cunoscut în Occident şi apoi retransmis prin irile de radio străine spre România, reacţia Securităţii ajunsese, în acea adă, mai criminală în

exterior, adică contră românilor activi din exil, în al împotriva angajaților sau colaboratorilor ocazionali ai postului de radio)pa Liberă".

rimul din seria de atentate a fost cel împotriva lui Şerban Orăscu, Nicolae icu (preşedintele Comitetului Național Român din exil) şi Paul Goma -uarie 1981), deoarece fiecare în parte trimisese câte un memoriu (încălcarea lână a drepturilor omului în România) către participanții conferinței post iki de la Madrid. Cei trei primiseră câte un pachet cu memoriile publicate i Hruşciov, dar şi cu ceva explozibil, nu ca să ucidă, ci că să rănească. , mai „experimentat" (doar nu degeaba îl avertizase generalul Pleşiță că J Securității e lungă") s-a adresat Poliției, care a dezamorsat bombița. rm celor povestite mie ulterior de Şerban Orâscu, pe care-1 cunoşteam de mea când amândoi făcuserăm parte din „Tineretul Universitar P.N.L.",

ordinul ar fi pornit de la Elena Ceauşescu, iar de toată „afacerea" n-ar fi fost străin Ştefan Andrei, ministrul de Externe de atunci, „omul de bine" de acum, în amintitele talk-show-uri scârboase ale lui Adrian Păunescu.

în acelaşi an şi aceeaşi lună, mai precis la 21 februarie, a avut loc explozia violentă (15 kg explozibil) la studioul din Munchen al postului de radio „Europa Liberă". Atentatul a fost executat de un grup de comando al celebrului terorist şi criminal internațional Carlos Şacalul, o „veche cunoştință" a aceluiaşi Pleşiță. Cine „monitoriza" emisiunile amintitului post de radio? Ristea Priboi, pe atunci maior în cadrul Centrului de Informații Externe (C.I.E., fost D.LE.) al Securității, în prezent deputat P.S.D. şi membru al comisiei parlamentare de control al activității actualului Serviciu de Informații Externe (S.I.E.). Inițial, la dorința preşedintelui P.S.D., Adrian Năstase, Ristea Priboi a fost „ales" chiar preşedinte al amintitei comisii parlamentare, dar s-a retras şi a rămas doar membru, după ce puținele ziare încă independente au dezvăluit opiniei publice, în anul 2001, cine a fost Ristea Priboi în trecut. Ejusdem farinae, căci fostul securist şi actualul deputat îşi continuă vechea meserie, fiind consilier de taină al domnului Adrian Năstase. Inițial imaculat de C.N.S.A.S., sub motivul că a „apărat siguranța națională" (â unui stat totalitar, care nu mai există, îmi permit să adaug), Priboi, strâns cu uşa de presă, a trebuit până la urmă, să recunoască că a fost un angajat al Securității, nefăcând, sărăcuțul, altceva, pe vremea lui Ceauşescu, decât să protejeze în străinătate interesele poporului român. Conform unei recente dezvăluiri a braşoveanului Werner Sommerauer, participant la demonstrația muncitorească din 15 noiembrie 1987, acesta fusese bătut la tălpi de Ristea Priboi, deoarece^ îl bănuia că ar fi transmis relatări la „Europa Liberă" despre cele petrecute Ia Braşov. Sommerauer era şi radiofonist amator.

După cum se ştie, Priboi, lovit în „onoarea sa de deputat", 1-a dat în judecată pentru calomnie pe bătrânul muncitor, cerând o sumă imensă drept daune pentru „pararea imaginii" sale. Procesul este în curs. Mă tem că Justiția va decide însă „după cum s-a stabilit", cu atât mai mult cu cât la Securitate bătaia se aplica foarte rar în fața altor arestați, ci doar în prezența altor anchetatori, „iar securist la securist nu scoate ochii". Ca şi în cazul corbilor.

Tot în 1981, la 28 iulie, Emil Georgescu, angajat de asemenea la „Europa Liberă" din Munchen, ale cărui comentarii acide plăceau tare mult ascultătorilor din România, a fost înjunghiat cu 22 de lovituri de cuțit, în garajul în care îşi ținea maşina, de către doi francezi, Layani şi Cottenceau. Ce aveau aceştia cu Emil Georgescu? Era clar pentru toată lumea, chiar şi pentru poliția germană care a reuşit să-i prindă, de cine au fost plătiți. Ei însă n-au spus, şi cum anchetele în Germania nu se făceau cu ranga ca în România comunistă, cei doi atentatori s-au ales doar cu pedeapsa pentru tentativă de omor. Emil Georgescu a avut şansa să scape cu viață şi, după o lungă lipsă, vocea sa a reapărut la „Europa Liberă". Nu însă cu aceeaşi vlagă şi nu pentru multă vreme. Când ă dispărut din nou s-a aflat că era bolnav de cancer şi, după scurtă vreme, ă murit. Să fie o coincidență că, în afară de el, trei directori ai secției române de la „Europa Liberă": Noel Bernard, Mihai Cismărescu - în emisiune Radu Gorun - şi Vlad

gescu, au murit de cancer? Şerban Orăscu, la această întrebare pusă de , evident că nu a putut să-mi răspundă, susținând că nu există probe că ia ar fi fost iradiați, ci doar unele suspiciuni. Relativ recent aceste suspiciuni iceput însă să se adeverească. Nestor Rateş, cu vechi state de serviciu la opa Liberă" şi în prezent cu o funcție mai înaltă, a descoperit la C.N.S.A.S., sarele „ciuntite" de S.I.E., două documente edificatoare. Primul, din vremea re Noel Bernard ajunsese grav bolnav de cancer, este un raport semnat de lelul I. Tiseanu, în care comunica „tov.col.Bogdan" că „măsurile luate de ncep să aibă efect". Curând după această comunicare Noel Bernard avea să -ă. Al doilea document este o schiță a zonei în care se afla locuința lui Vlad gescu la Munchen. în prealabil/conform mărturiei lui Nestor Rateş, Vlad •gescu primise avertismentul: „Dacă-1 dai pe Pacepa la radio vei muri" Episoade violente din istoria Europei Libere, în „22", 22-27 ian. 2003). Vlad •gescu nu s-a lăsat intimidat de amenințare şi a murit. Tot de cancer ca şi Bernard. Dar, în ciuda unor asemenea dovezi clare, deputații şi senatorii :omisiile parlamentare de control al activității S.R.I. şi S.I.E. (în perioada aştern pe hârtie aceste rânduri) precum Ion Stan, Daniela Buruiană, Ristea 3i (el însuşi fost ofițer D.I.E., respectiv C.LE., adică fost securist) ş.a. susțin

jenții Securității din străinătate nu au făcut „poliție politică", ci au apărat
interesele naționale ale poporului român. Nu numai atât. Ei mai şi amenință
si din C.N.S.A.S. cu puşcăria, dacă aceştia vor da publicității lista foştilor
ri de Securitate, invocând apărarea siguranței naționale a României de azi.
iată argumentare sau poate au de ascuns ceva foste grade pe sub haine şi fuste.

Au fost şi alte acte criminale ale agenților Securității din străinătate, ordonate
i Bucureşti în „epoca de aur" şi aflate atunci de români tot de la „Europa
ră" şi „B.B.C.". Astfel am auzit într-o seară, pe calea undelor, despre desfigu-
a prin bătaie a Monicăi Lovinescu, la Paris. Nimeni nu s-a îndoit atunci cine
autorii morali. Acum, grație dezvăluirilor generalului Pacepa şi a amintitului
•ic englez Dennis Deletant, se cunosc detalii. De aceea, mă voi rezuma a
ționa doar că ordinul de a fi bătută Monicâ Lovinescu, încât „să nu mai
:ă scrie şi să vorbească până la sfârşitul vieții", a pornit chiar de la Cabinetul 1.
care a răspuns de acțiune a fost maiorul C.I.E. Gheorghe Şerbănescu, iar
nerea în operă" a fost încredințată unor arabi de la Paris, membrii ai O.E.P.
şi pe Monicâ Lovinescu a ajutat-o Dumnezeu încât, după un timp, şi-a reluat
întărea.

Urmărit cu cel mai mare suspens, ca şi un film de aventuri, dar nu la cinema,
radio „Europa Liberă", de către românii din țară, a fost scenariul încercării
itrăvire la Paris a scriitorilor Paul Goma şi Virgil Tănase, la ordinul aceluiaşi
erai Pleşiță, prin intermediul agentului C.I.E. Matei Pavel Haiducu (pe numele
vârât Hirsch). Scenariul n-a dat rezultatul scontat deoarece Haiducu n-a
:utat misiunea. S-a predat autorităților franceze şi a dat totul în vileag.
arul cu vin şi otravă, destinat lui Goma cu prilejul unei reuniuni mondene, a
răsturnat „din greşeală" chiar de Haiducu, încât Goma nu 1-a mai dat pe
Suspensul de câteva zile (ianuarie 1982) s-a datorat însă dispariției lui Virgil
Tănase. Prin postul de radio „Europa Liberă" eram ținuți la curent cu situația din Franța, seară de seară. A fost ucis? A fost răpit de Securitate? Până la urmă s-a aflat adevărul. Virgil Tănase a fost răpit, dar nu de Securitate, ci de serviciile secrete franceze şi ținut ascuns un timp pentru a fi protejat față de cei de la Bucureşti care plănuiseră uciderea sa.

Tot acest „scandal" a avut urmări politico-diplomatice. Preşedintele Franței, Frangois Mitterand, şi-a anulat vizita în R.S.R., iar Ceauşescu a rămas cu buza umflată.

Doar cu câteva luni mai înainte eşuase şi încercarea de asasinare în străinătate a dizidentului Victor Frunză, conform unui anunț din „Frankfurter Allgemeine Zeitung", din 21 mai 1981, deoarece agentul C.I.E., Radu Rus, a „defectat", conform unui termen specific în domeniu, adică a dat în vileag, serviciilor secrete germane, misiunea ce-i fusese încredințată.

Povestea dizidentei lui Victor Frunză, inițial conferențiar universitar la Facultatea de Jurnalistică din cadrul Academiei (de partid) „Ştefan Gheorghiu", este puțin cunoscută, încât sunt necesare câteva explicații. Victor Frunză, în amintita sa calitate, fusese la Paris în vara lui 1978. înainte de a se reîntoarce în România a transmis, prin intermediul cunoscutei Agenții de Ştiri Reuters, o scrisoare lui Ceauşescu, în care protesta față de politica tiranică a acestuia. La Bucureşti, imediat după sosire, a fost luat la întrebări, dar nu la Securitate, ci „pe linie de partid" la Academia „Ştefan Gheorghiu". S-a considerat că e preferabil, pentru a nu constitui „un caz", să fie „tratat tovărâşeşte". Rezultatul: a fost exclus din P.C.R. şi dat afară de la „Ştefan Gheorghiu", iar „prietenii" au ajuns să-1 ocolească. Devenise un ostracizat, în acelaşi timp supravegheat îndeaproape de Securitate. Cum tactica de a obloji cazul, căci tot s-a aflat în diverse medii despre cele petrecute, nu a reuşit, s-a considerat că este „preferabil" să se scape de el şi, în vara lui 1980, i s-a permis să plece din nou în străinătate ca să nu se mai întoarcă, iar acolo „mâna lungă a Securității" să-şi facă datoria, dar după cum am menționat, n-a reuşit.

După atâtea eşecuri şi „defectări", Pleşiță a fost înlocuit din fruntea C.I.E. cu gl.-lt. Aristotel Stamatoiu. A fost însă numai rotit puțin în jos, devenind comandantul şcolii de securişti de la Băneasa. N-a stat nici acolo multă vreme, căci „tovarăşul", ca să fie sigur că sunt bine „educați" viitorii securişti, 1-a înlocuit pe Pleşiță cu Andruța, unul din frații Ceauşescu.

Oare actele criminale menționate nu se încadrează în ceea ce actuala lege de înființare şi funcționare a C.N.S.A.S. denumeşte „poliție politică"? Oare înjunghierea pe la spate, în aceeaşi perioadă la care m-am referit, a unui angajat al ambasadei din Paris, găsit a doua zi în zori chiar pe strada, unde se află sediul acesteia, pe când trona acolo „Excelența Sa", Dumitru Aninoiu, în realitate ofițer C.I.E., ce înseamnă? Dar, în ciuda acestor evidențe, guvernanții P.S.D., prin vocea deputatului Ion Stan, se opun ca numele securiştilor din D.LE. -C.I.E. să fie făcute publice, sub motiv că aceştia au apărat siguranță națională.

Pe când securiştii puneau la cale atentate în străinătate, iar în țară persecutau sub diverse forme pe protestatari, războiul lui Ceauşescu contra poporului român continua „victorios": cădeau biserici, vechi ctitorii cu valoare istorică şi

A fost un destin

531

rimonială, se demolau cartiere întregi din Bucureşti şi alte oraşe, fără nici o

•ocupare față de unele clădiri care ar fi trebuit păstrate şi chiar restaurate, se

trugeau casele sătenilor, unele pitoreşti, construite în stilul tradițional fiecărei

iuni. Planurile megalomanice, mai degrabă schizofrenoide, ale lui Ceauşescu,

mers până într-acolo încât s-a ajuns chiar şi la profanarea de morminte,

lusiv a unui cimitir întreg. Proprietarilor locurilor de veci din Cimitirul

ingaşi li s-a pus în vedere să-şi mute morții cât mai repede şi unde or şti, în

contrar aceştia, în diferitele stări de putrefacție în care se aflau, vor fi

isportați cu camioanele la Străuleşti, ceea ce s-a şi întâmplat.

Toate acestea se petreceau pe fondul scăderii tot mai drastice a temperaturii

casele orăşenilor, pe timp de iarnă, şi a înfometării populației întregii țări.

iltimii ani ai „avansării spre culmile însorite ale comunismului" s-a recurs şi

mitarea curentului electric, încă mai demult dispăruseră reclamele luminoase

magazinelor, iar iluminatul străzilor ajunsese aproape ca în timpul bombar-

nentelor americane din vremea războiului. Pe arterele principale ale

:ureştiului mai ardea, din loc în loc, câte un bec chior, dar în rest, beznă.

ptat, a apărut şi o altă inovație: frecvente, lungi şi neanunțate întreruperi de

ent în locuințe, încât statul lângă o lumânare sau în jurul unei lămpi de gaz

a să ajungă o obişnuință, în fine, emisiunea postului de televiziune s-a redus

louă ore: 20-22, din care aproape jumătate era consacrată buletinului de

i, mai precis, „activității neobosite" a „tovarăşului" şi a „tovarăşei" pentru

iele poporului român". Cum românii sunt inventivi şi descurcăreți au găsit

nula pentru a vedea şi altceva. Şi-au montat pe acoperişurile caselor nişte

2ne speciale. Cei din sudul țării urmăreau programul televiziunii bulgare,

românii şi maghiarii din Transilvania „se uitau la Budapesta".

Dar bucureştenii se mai uitau pe atunci la ceva. La vitrina biroului Companiei

oflot de pe Bulevardul Magheru (spațiul este ocupat în prezent de Agenția

kish Air Line). Nu-i interesa programul decolării avioanelor spre Moscova Kiev, ci ce a mai făcut sau a spus Gorbaciov. în mod ostentativ, cei de la oflot lipeau pe partea interioară a vitrinei pentru a fi protejate, dar în acelaşi p privite de trecători, poze colorate, telegrame Tass şi fragmente din :ursurile lui Gorbaciov despre reformele din U.R.S.S., despre „glasnosti" şi restroika". Tot timpul zilei, în dreptul Agenției Aeroflot se puteau vedea :uri de „curioşi". Ceauşescu, falnicul „stejar şi cârmaci înțelept" conform i aprecieri a lui Corneliu Vădim Tudor dintr-un „Poem de închinare", reuşise i politica sa schizofrenoidă să-i facă pe români să privească cu speranță spre ;cova, ceea ce nu se petrecuse până atunci, de-a lungul istoriei noastre.

în 1987, la finele lui mai, Gorbaciov, după nenumăratele sale vizite în Occi- t, a aterizat la Bucureşti împreună cu Raisa lui, zveltă şi elegantă, nu ca ;anele, îmbrăcate în cel mai prost gust, ale foştilor lideri sovietici. De-a jul străzilor pe care trecea coloana oficială, tot timpul lume multă. Unii «eră aduşi încolonați de Partid să-1 aclame de fapt pe Ceauşescu, alții veniseră evol să-1 privească pe Gorbaciov. Ce-or fi discutat cei doi în „tete â tete" ;e ştie, oricum, după cele petrecute în anii următori, e cert că nu s-au înțeles.

a ce au declarat în public a auzit şi văzut, la televizor, toată lumea cu prilejul

Şerban Rădulescu-Zoner

mitingului „de pretinie" de la Sala Palatului. Fiecare a ținut-o pe a lui. Gorbaciov a vorbit despre „glasnosti" şi „perestroika", iar Ceauşescu despre „realizărili iepocale" din România Socialistă. Cei din sală, aleşi pe sprânceană, aclamau pe Ceauşescu şi mai aplaudau, la comandă, când Gorbaciov se mai referea la vechea prietenie dintre poporul român şi cel sovietic. Noi, cei din fața micilor ecrane, ne bucuram când liderul sovietic, în forme destul de străvezii, recomanda dictatorului de la Bucureşti să renunțe la politica sa stalinistă.

în finalul vizitei sale în capitala României Socialiste, Gorbaciov a fost plimbat de Ceauşescu prin oraş ca să-i arate „realizărili", iar pentru a-i mai demonstra cât de bine trăiesc românii, 1-a dus să viziteze şi marele magazin de la începutul cartierului Berceni, cunoscut bucureştenilor sub numele de BIG. La sosire, lume multă pe stradă, adunată de către organizatori pentru a aplauda, mai ales, pe Ceauşescu. în magazin, unde se interzisese publicului să intre până la ieşirea „înalților oaspeți", belşug mare: carne, peşte, icre, şuncă, salam de Sibiu, brânză de toate felurile, zahăr, untdelemn de măsline etc., etc. După plecarea delegației oficiale, spre disperarea cetățenilor adunați, care sperau să cumpere câte ceva,

uşile au fost încuiate, iar marfa a început să fie strânsă. Au urmat huiduieli, înjurături, busculade încât Miliția a intervenit pentru a răspândi flămânzii. Vestea despre cele întâmplate s-a răspândit până a doua zi în întreg oraşul. Unii comentau în şoaptă sau chiar în gura mare, scrâşnind din dinți, alții s-au distrat, făcând haz de necaz.

Pe lângă amintiții protestatari față de dictatura ceauşistă, în ansamblul ei, şi cu consecințele catastrofale la care m-am referit, în anii '80 au mai existat câțiva intelectuali, unii, până nu de mult lăudători ai regimului, poate şi mai mult, precum Răzvan Theodorescu şi Virgil Cândea, alții tolerați, datorită prestigiului lor în diverse domenii de activitate, precum profesorii Dionisie Pippidi, pe atunci membru corespondent al Academiei, Grigore lonescu, Dinu Giurescu, Vasile Drăguț, Aurelian Trişcu şi arheologul Radu Popa, care s-au limitat, prin memoriile lor adresate lui Ceauşescu, să încerce a opri demolarea unor lăcaşuri de cult de pe lista monumentelor istorice, în primul rând, aceştia au încercat să salveze de la demolare Mănăstirea Văcăreşti, ctitoria domnitorului Nicolae Mavrocordat de la începutul secolului al XVIII-lea. Memoriile au reuşit doar să întârzie dărâmarea. Atât. în schimb, o mână de ajutor în degradarea monumentului a dat-o regizorul, azi senator, Sergiu Nicolaescu. Specialist în filme istorice, dar care să placă „tovarăşului Nicolae Ceauşescu", Nicolaescu începuse să lucreze la unul despre aşa-zisa revoluție, „condusă" de P.C.R. la 23 August 1944. Toate scenele de luptă între militarii români şi germani, cu exploziile şi flăcările de rigoare, au fost realizate la Văcăreşti. Filmul, din nu ştiu ce motive, a întârziat să fie terminat încât n-a apucat să ruleze în cinematografe cât „iubitul conducător" a mai fost încă în viață. Pelicula însă s-a păstrat, iar Sergiu Nicolaescu a folosit secvența cu luptele de la Văcăreşti în noul său film „Oglinda" (1994), pe aceeaşi temă, dar în care mai fusese „dres busuiocul" în privința adevărului istoric. Mare regizor şi simulator de lupte este Sergiu Nicolaescu! Şi-a demonstrat talentul nu numai pe ecrane, ci şi pe viu, în decembrie 1989.

A f ost un destin

533

aaua iarnă 1985-1986 buldozerele lui Ceauşescu au răpus Mănăstirea .oi ani mai înainte, în 1984, aceeaşi soartă a avut-o un şi mai vechi :nt istoric, anume biserica fostei Mănăstiri Cotroceni, ctitorie a rului Şerban Cantacuzino, unde fusese şi înmormântat. Cum era să chii „tovarăşului" o biserică tocmai în grădina palatului Cotroceni, lucra de zor pentru a deveni reşedința familiei Ceauşescu? Ca atare, ta discuție, buldozerele au intrat în acțiune. Dar cum se afla acolo şi

tul lui Şerban Vodă, osemintele au fost duse mai întâi pe furiş în pivnița
ii de Istorie a Municipiului Bucureşti, până „se va lua o decizie". După
tot pe ascuns, au fost reînhumate în incinta bisericii „Fundenii Doamnei",
itorie cantacuzinească (1699, ctitor spătarul Mihail Cantacuzino).
.ceeaşi perioadă, de la amintitul muzeu, tot pe ascuns, n-au plecat doar
tele lui Şerban Vodă Cantacuzino, ci şi informații detaliate privind
rile monumentelor istorice din Bucureşti, dar şi din țară, precum şi starea
>cură în care ajunseseră altele încă în picioare: palate, cetăți medievale,
agi liste cu stadiul jalnic în care ajunseseră monumentele istorice erau
ițe şi transmise pe căi ocolite la Paris, lui Virgil Ierunca, de către colegul
2 atunci, actualul profesor universitar şi fost consilier al preşedintelui
onstantinescu, Daniel Barbu. Acestuia din urmă îi furnizase o seamă de
ații un alt coleg de-al nostru, Radu Ciuceanu. Păcat de el! Bun coleg, pe
a când eram împreună la Muzeul Bucureşti, fost deținut politic, trecut
eeducarea" de la Piteşti, a ajuns să se compromită după căderea regimului
list. Megalomania sa incipientă a explodat după 1989. Studiat de „agenții
", aceştia i-au folosit această slăbiciune de. la bun început şi, astfel, din
u în mai rău, a ajuns, din aşa-zis liberal dubios, deputat P.R.M. în legislatura
'004, toate intervențiile lui în Parlament fiind de rea credință şi în acelaşi
ompromițătoare pentru el. Este ceva mai vârstnic decât mine. Urât crepuscul!
x afara actului temerar al lui Daniel Barbu şi a memoriilor adresate lui
jescu pentru salvarea de la demolare a unor monumente istorice, ceea ce
it în epocă mare vâlvă a fost protestul colectiv al membrilor Institutului de
e „Nicolae lorga", în cadrul „adunării generale a oamenilor muncii" din
lie 1988. După darea de seamă privind activitatea de cercetare pe ultimul
stru, discuțiile pe marginea acesteia au luat o turnură neaşteptată. Fostul
coleg, mai întâi de liceu, apoi la institut, fiindu-mi întotdeauna şef (până la
n mea afară în 1975, şef de secție, iar după revenirea mea în 1990, director),
an Papacostea a criticat acțiunea în plină desfăşurare de demolare a unor,
umente istorice şi a numeroase sate. Intervenția lui Dan Berindei că „urbanizarea
lui este un proces istoric firesc, care a avut loc şi în multe alte țări"
ientale, a determinat reacția violentă a istoricului Nicolae Stoicescu care,
ă ce şi-a îndemnat colegii să fie măi curajoşi, dându-se pe sine ca exemplu,
ță ce pe ultima sa carte trimisă lui Ceauşescu cu dedicația „salvați satele
L", n-a pățit nimic, el a mai caracterizat aşa-numitul plan de sistematizare

r, care sunt lăcaşuri de veacuri ale

Paul Oprescu, Ludovic Demeny şi

Despre cele petrecute şi despre urmări (ancheta la C.C. şi la Comitetul Municipal, intenția Elenei Ceauşescu de a desființa institutul) s-a aflat curând şi s-a comentat îndelungat în lumea istoricilor. Grație relativ recentei culegeri de documente ale fostei Securități, publicate şi comentate de Marius Oprea, cele petrecute în 1988 la Institutul de Istorie „Nicolae lorga" sunt acum cunoscute celor care, până nu demult, habar nu aveau. Gestul cercetătorilor de la „Nicolae lorga" este cu atât mai lăudabil, cu cât la Institutul de Ştiințe Juridice, de unde provin, de exemplu, Adrian Nâstase, Rodica Stănoiu şi alți potentați ai actualei guvernări, nu s-a petrecut nimic. Nu a existat nici o voce care să se ridice împotriva samavolniciilor „justiției" ceauşiste.

în cartea sa, intitulată Banalitatea răului. O istorie a Securității în documente (1949-1989), Marius Oprea şi-a făcut datoria de cercetător. A publicat două documente ale Securității cu privire la cele petrecute în Institutul de Istorie „Nicolae lorga", printre care raportul informatorului ascuns sub numele conspirativ „Chris", şi le-a comentat, referindu-se şi la alte documente pe care a avut ocazia să le studizeze în arhiva S.R.I.-ului. în ultimă instanță, Marius Oprea a redat versiunea Securității despre cele petrecute la Institutul de Istorie „Nicolae lorga". Din documentele cercetate de Oprea rezultă că cei câțiva critici ai regimului, de la amintita şedință, ar fi fost de mult în vizorul Securității, făcându-li-se şi câte un portret doar parțial adevărat, în sfârşit, în nota tovarăşei It.-col. de Securitate, Florea, trimisă direct conducerii D.S.S., se menționează că aşa-numitul „act de bravură" a lui N. Stoicescu „nu a fost susținut sau aplaudat de oameni". Securista nu scrie însă în raportul ei că, în afara lui Dan Berindei, nici un alt cercetător nu a contrazis pe cei care au protestat față de demolarea satelor, nici măcar cel care a condus şedința, cercetătorul Anastasie lordache, în calitatea sa de preşedinte al organizației sindicale, în sfârşit, scurtele informații cu caracter biografic ale protestatarilor, din documentele Securității, sunt trunchiate, fie voit, fie din neglijență sau prostie. Astfel, Damian Hurezeanu, unul dintre protestatari, era un istoric marxist-leninist „dogmatic" şi făcuse parte dintre oamenii de încredere ai lui Leonte Răutu, la şcoala de cadre denumită pompos „Academia Ştefan Gheorghiu". Când a zburat Răutu din funcția de rector, a fost dat afară şi Hurezeanu, fiind adus la Institutul „Nicolae lorga" de către directorul Ştefan Ştefănescu, ambii fiind prieteni din vremea când studiaseră la Moscova pentru a obține titlul de „candidat în ştiințe", asimilat mai târziu în România cu cel de doctor. Ludovic Demeny, alt protestatar, studiase la Leningrad şi răspunsese de „comportamentul" studenților români de acolo. După

revenirea în țară, însurat cu o rusoaică, conform „modei" de atunci, atât el cât şi ea, beneficiind de pedigree-ul studiilor făcute în U.R.S.S., au devenit curând cercetători ştiințifici. Ambii au fost buni profesionişti, doar „orientarea" politico-ideologică poate fi pusă azi în discuție. O dată cu național-comunismul, Demeny rămăsese pe vechea poziție promoscovită, pe care şi-o manifesta însă cu prudență, fiind totodată în cele mai bune relații cu lanoş Fazekaş, unul dintre foştii baroni ai lui Gheorghiu-Dej. O dată cu preluarea puterii la Kremlin de

535

re Gorbaciov, o seamă de comunişti promoscoviți de la Bucureşti au devenit isc reformatori, adepți ai liberalizării, susținători ai „perestroikăi". în con-zie, o parte dintre protestatarii de la Institutul de Istorie „Nicolae lorga", ji în cazul scriitorilor, erau adversari ai comunismului, fiind încurajați şi de scările de amploare anticomuniste, mai ales din Polonia şi Cehoslovacia, alții seră poziție contra politicii lui Ceauşescu de pe o poziție moscovită, poate ar puşi să treacă la acțiune. Să fi ştiut aceştia din urmă de complotul care se ;ea, încă de pe atunci, contra lui Ceauşescu? Oricum, „geniul Carpaților", n aducerea populației în cea mai cumplită mizerie, sfidând-o în acelaşi timp n deşănțatul „cult al personalității", reuşise nu numai să-i determine pe mulți nani să privească cu speranță spre Gorbaciov, după cum am menționat, dar creeze un curent protestatar în țară, din care făceau parte atât adversari ai nunismului, prin educația şi structura lor intelectuală, cât şi comunişti imoscoviți, cu vechi state de serviciu.

Primul semn că în culise se coace ceva a fost scrisoarea adresată lui Ceauşescu cameleonul politic Silviu Brucan şi transmisă de posturile de radio străine, irma reprimării dure a demonstranților de la Braşov, din 15 noiembrie 1987. pe poziții evident partinice şi într-un perfect limbaj de lemn, autorul scrisorii agea atenția lui Ceauşescu că prin măsurile ordonate de el Securității n-a ut decât să alimenteze „ideea greşită care există în Occident că acest regim datoreşte supraviețuirea numai organelor represive de Stat".

Al doilea semnal şi mai semnificativ 1-a constituit „scrisoarea celor şase", loscută atunci de către mulți români tot datorită emisiunilor aceloraşi posturi radio din străinătate, iar acum, mai ales, din cauza continuelor laude pe care e aduc semnatarii, mai ales, Brucan. Printre altele, „cei şase" i-au reproşat lui auşescu că Securitatea, care a fost creată pentru a apăra ordinea socialistă potriva claselor exploatatoare, este acum dirijată împotriva muncitorilor care :er drepturile, împotriva vechilor membri de partid şi împotriva intelectualilor ştiți care îşi exercită dreptul de petiție - articolul 34 - şi libertatea cuvântului rticolul 28 - garantate de Constituție". Oare când dumnealor, „cei şase", u aflat la putere,

era respectată „libertatea cuvântului", era respectat dreptul „petiții"? Oare dumnealor, „cei şase", nu s-au numărat tocmai printre leficiarii terorii staliniste, nu şi-au construit carierele lor în Partid şi Stat pe lavrele a mii, a zeci de mii de deținuți politici, morți în temnițe şi în lagăre muncă forțată?

Ce hram purtau, de fapt, „cei şase"? Gheorghe Apostol a fost membru al oului Politic, scurtă vreme (1954-1955) chiar prim-secretar al C.C. al P.M.R., nerioada celei mai cumplite terori, iar în 1945 fusese, în calitatea sa de preşedinte 2.G.M., unul dintre organizatorii reprimării manifestației anticomuniste, din loiembrie. Alexandru Bârlădeanu, un economist de profesie, trecuse Prutul momentul ocupării Basarabiei de către sovietici (1940), dar nu ca o parte a ;arabenilor pentru a găsi adăpost în România, ci invers, spre a se pune la ;poziția sovieticilor. Unde se afla Bârlădeanu la 23 august 1944? înU.R.S.S., renind în țară ulterior, ca şi Ana Pauker, Vasile Luca, Walter Roman ş.a. pentru onduce sovietizarea României.

> Şerban Rădulescu-Zoner

Ce făcuse Corneliu Mănescu înainte de a fi devenit ministrul de Externe al lui Gheorghiu-Dej? A fost mai întâi un demascator de profesie, cerând epurări peste epurări ale personalului de la Radio sau din presă şi un adulator al lui Stalin, apreciindu-1, în coloanele ziarului „România liberă" drept „conducătorul iubit a 200 de milioane de oameni". După 1947, a devenit brusc general, adjunctul lui Bodnăraş, şeful aparatului politic al armatei, punând serios umărul în bolşevizarea acesteia. O fi ajuns el elegant şi parfumat, pe vremea când a deținut portofoliul Externelor, dar accentul în vorbire, de Bariera Vergului sau Ferentari, nu şi-1 putuse schimba. L-am auzit o singură dată vorbind, la un simpozion organizat de A.D.I.R.I. în fine, Brucan, „ultimul pe listă", a semnat în calitate de „fost redactor-şef adjunct al «Scânteii»".Ce-a făcut în acea vreme? în articole de o violență comparabilă cu cea a legionarilor de pe timpuri ceruse moartea lui luliu Maniu, Ion Mihalache, a generalului Nicolae Rădescu şi a altor adversari de marcă ai instaurării, prin forță şi crimă, a totalitarismului comunist. Ceilalți doi, Constantin Pârvulescu şi Grigore Răceanu, au fost trecuți pe listă mai mult ca umplutură. Numele lui Constantin Pârvulescu, fost kominternist şi prim-secretar de tranziție al P.C.R. în 1944, dădea bine, căci mulți aflaseră de luarea sa de cuvânt contra lui Ceauşescu, la Congresul XII al P.C.R. în sfârşit, Grigore Răceanu este singurul care nu a avut funcții de răspundere în ierarhia criminală de partid, în perioada instaurării prin forță a regimului comunist şi a „terorii roşii", dar suna bine să figureze printre semnatari şi un veteran al P.C.R., pe când Ceauşescu era încă un nimeni. Fiul adoptiv al acestuia, Mircea Răceanu,

fost diplomat de carieră şi cu funcţii de răspundere „pe direcţia" S.U.A., trecut de partea americanilor şi arestat cu puţin timp înainte de anunţarea la posturile străine de radio a „scrisorii celor şase", susţine într-o carte cu caracter memorialistic (Infern '89) că iniţiativa „epistolei" n-ar fi avut-o Brucan, ci Apostol împreună cu Răceanu-senior. Poate, dar rolul principal în redactarea şi transmiterea acesteia a avut-o, totuşi, Brucan. De fapt, cred, că ideea aparţinuse Kremlinului, respectiv lui Gorbaciov. Ce a căutat Brucan la Moscova, după ce vizitase mai întâi, în cadrul aceluiaşi voiaj de „politolog", Washingtonul şi Londra?

Până la urmă nu contează cine a avut iniţiativa scrisorii, ci faptul că, în acea vreme, se ţesuse un complot K.G.B.-ist, cu binecuvântarea C.I.A. pentru răsturnarea de la putere a lui Ceauşescu.

Faptele sunt evidente. Gorbaciov, pentru a salva de fapt comunismul, iniţiase un plan de reforme în interiorul sistemului, iar pentru a pune capăt cursei înarmărilor, căreia U.R.S.S. nu-i mai putea face faţă din punct de vedere economic şi tehnologic, a fost nevoit să ajungă, din acest punct de vedere, la „pace" cu americanii.

Primul act al scenariului moscovit a fost cel al înlocuirii vechilor lideri comunişti din statele satelit Moscovei cu alţii dispuşi să aplice programul reformist al Kremlinului, ceea ce s-a şi petrecut: Erich Honneker cu Egon Krenz în R.D.G., Jivkov cu Mladenov în Bulgaria, Janos Kadar cu Karoly Grosz şi apoi cu Nemeth Miklos în Ungaria, în fine la Praga, în contextul manifestaţiilor clin piaţa Venceslav, când se anunţase iniţial că fusese ucis un student protestatar, dovedindu-se ulterior că studentul nu era student, ci agent K.G.B., iar „mortul"

A fost un destin

ieste, durul Milos Jakes fusese înlocuit cu obscurul Karel Urbanek. Scenariul iscovit, după cum se ştie, nu a reuşit datorită reacţiei societăţii civile care, cu :epţia Bulgariei şi, mai ales, a României, era organizată şi constituia o forţă, ind în spate un trecut şi o experienţă. Ceauşescu, cel mai puţin dependent de >scova, în ultimele două decenii de dictatură comunistă, fusese hotărât să iste presiunilor Kremlinului, privind reformarea sistemului, dar şi celor din cident, prin încălcarea grosolană a drepturilor omului. Brusc, după decenii „orbire", oamenii politici din statele democratice europene şi din America Nord, după ce bătuseră palma cu Gorbaciov, punând capăt „războiului rece", „descoperit" că în România sunt încălcate drepturile omului şi au început să ;rcite presiuni tot mai serioase asupra lui Ceauşescu.

Cursul evenimentelor de la finele lui decembrie 1989 este cunoscut. Rezulta-

imediat al acestora, de asemenea. Complotiştii Gorbaciovieni au devenit nanaţi" ai revoluţiei şi au pus mâna pe putere, iar Nicolae şi Elena Ceauşescu fost împuşcaţi la Târgovişte, în urma unui proces sumar.

Curând după instalarea la putere a lui Ion Iliescu, principalul „emanat", şi elorlalţi complotişti, cărora li s-au alăturat imediat o puzderie, tot în creştere, oportunişti şi securişti, oamenii de bună credinţă au început să-şi pună o imă de întrebări, rămase fără răspuns chiar şi în prezent: Ce s-a întâmplat cu Toriştii" despre care Ion Iliescu avertizase, la televizor, populaţia că „trag i toate poziţiile"? De ce „teroriştii", după ce „emanaţii" preluaseră puterea, loc să tragă în ei, aflaţi în balconul clădirii C.C. al P.C.R. şi în lumina lectoarelor, ciuruiau cu arme automate manifestanţii din piaţă, care nu mai igau doar „Jos Ceauşescu!", ci şi „Jos comunismul!". La aceste întrebări şi la ele, repetate şi azi, din păcate de către tot mai puţini, mai adaug şi eu una: m de a auzit Ceauşescu, din acelaşi balcon, la mitingul menit să „înfiereze", dimineaţa de 21 decembrie, pe „huliganii" de la Timişoara, huiduielile unora itre manifestanţii din piaţă, încât a început să se bâlbâie şi, în final, să-şi rerupă discursul? Cum de a auzit chiar şi mulţimea din piaţă, azi numită a evoluţiei", huiduielile când, ca şi cu prilejul unor alte asemenea mari întruniri, ui era acoperit de staţii de amplificare, care transmiteau cu o intensitate irzitoare atât discursurile, cât şi ovaţiile sau lozincile scandate, acestea din na fiind imprimate în prealabil pe bandă magnetică şi difuzate după un pro-im dinainte stabilit? Era imposibil ca lumea din dreptul Ateneului Român, exemplu, să audă vociferările celor din faţa Bisericii Kretzulescu sau invers, ci aşa-zisele proteste fuseseră din timp imprimate şi transmise prin staţiile amplificare, la momentul potrivit, astfel încât lumea, auzindu-le, a intrat în nică şi a luat-o la goană, călcându-se în picioare unii pe alţii. Ceea ce a urmat vedere" se ştie, în schimb au rămas necunoscute cele petrecute „în culise", ieşi vreodată adevărul la iveală? Arhivele sunt deocamdată bine ferecate, documentele au fost, poate, „prelucrate" sau chiar distruse. Timp a fost rechet. Aproape 15 ani.

Nu pot încheia acest comentariu, cu subînţeles, fără a menţiona şi o itâmplare" trăită de Marielise, nevasta mea, cu vreo două săptămâni înainte evenimentele de la Timişoara.

5 Şerban Râdulescu-Zoner

La sfârştiul lui noiembrie sau în primele două sau trei zile ale lui decembrie 1989, la Bucureşti ninsese puţin, iar temperatura scăzuse la unu-două grade sub zero. în case frig, ca de obicei, la o asemenea temperatură, iar la noi nici un fir de gaze, nici măcar la bucătărie, între timp, soarele reapăruse, dar mai întâi

cu „dinți". Pe Calea Moşilor, plecată la cumpărături, Marielise a intrat într-o prăvălie unde, în afara unei vânzătoare, nu mai era vreo altă persoană. Când să închidă uşa de la intrare, pe care o găsise dată de perete, vânzătoarea a intervenit: „Doamnă, lăsați uşa deschisă, poate mai intră puțină căldură de afară, de la soare!" Astfel s-a ajuns la o conversație, pe ordinea de zi a tuturor: frigul din case. „Ce ne vom face când va veni, cu adevărat, gerul?", s-a întrebat, cu voce tare, Marielise. „Doamnă, nu vom mai suferi de frig, o să fie bine!", i-a răspuns vânzătoarea. Marielise a privit-o neîncrezător, fără să apuce să spună vreun cuvânt. „Nu vă miraţi - a continuat vânzătoarea - mi-a spus o clientă care vine des aici în prăvălie, bărbatul ei e de la Securitate, şi mi-a mai zis să stau acasă spre sfârşitul lunii, să-mi iau concediu şi să nu ies pe stradă. Uitați-vă, acolo, în blocul de vizavi locuieşte!". Marielise a privit-o, fără să scoată o vorbă, şi a plecat, curmând astfel discuția şi fără să cumpere nimic. Oricum, în prăvălie nu găsise ceea ce căuta. Cred că săpun, căci şi acesta devenise o raritate. Acasă mi-a povestit despre cele spuse de vânzătoarea de pe Calea Moşilor. Eu am luat-o peste picior, că dă crezare palavrelor unei mahalagioaice, dar am sfătuit-o, în acelaşi timp, să nu povestească şi altora cele auzite, căci riscă să fie „turnată" de careva şi apoi acuzată „de cine trebuie" că răspândeşte zvonuri. Şi, totuşi, vânzătoarea de pe Calea Moşilor a avut dreptate. Coincidență? O scurgere de informații? Nu ştiu. Oricum, această povestioară nu este inventată de mine acum şi nici nu a fost o fantezie a Marielisei, atunci.

Chiar şi fără această întâmplare reală, pe care mulți poate nu o vor crede, pentru mine, din cauza întrebărilor fără răspuns menționate mai sus, evenimentele de la finele anului 1989, până la proba contrară, bazată pe documente şi nu pe palavrele „emanaților", au fost rezultatul unui complot, pe fondul unei nemulțumiri generale a populației. Un complot menit însă să răstoarne de la putere doar clanul Ceauşescu iar, pe această cale, să fie salvat comunismul prin reformarea sa, din interiorul sistemului. Dar, potrivit unei vechi zicale, „socoteala de acasă nu se potriveşte cu cea din târg", evenimentele au luat cunoscutul curs.

în evaluarea acestui nou curs al istoriei foarte recente a țării noastre trebuie să luăm în considerare şi situația internațională, în general, şi pe cea din țările foste satelite ale Kremlinului, în special. De asemenea, nu trebuie să uităm că „emanații" din decembrie 1989 semnaseră la Moscova, în 1991 (5 aprilie), un nou pact de prietenie, prin care România se obligase să nu încheie vreun tratat ce ar putea fi contrar intereselor U.R.S.S. Să nu uităm că acest pact nu a mai ajuns să fie ratificat de către Parlamentul de la Bucureşti deoarece, între timp, „modelul" domnului „Ion Iliescu and Co." demisionase la Kremlin din înaltele sale funcții

(25 august 1991), „ajutat" de Boris Elțîn, cu consecința desființării P.C.U.S., urmată de destrămarea Uniunii Sovietice. Numai în acest context „emanații" de la Bucureşti au „mutat macazul", lent şi cu întreruperi, în direcția Vest.

Remember!

A fost un destin

539

In loc de epilog

"in 1975 n-am avut o dorință mai mare decât aceea de a mă reîntoarce cercetător ştiințific la Institutul de Istorie „Nicolae lorga". De-a lungul celor 15 ani de exil intern, la Muzeul de Istorie a Municipiului Bucureşti, n-am făcut altceva decât să scormonesc prin arhive sau să citesc prin diverse biblioteci, apoi să scriu în condițiile vitrege amintite, fără a spune însă minciuni. Concomitent mă zbăteam ca tot ce scriam să vadă lumina tiparului, în țară sau străinătate.

Cei 11 ani de viață clandestină, apoi cele 13 luni de anchetă, în „infernul" Securității din Ploieşti, reuşind să nu trag pe nimeni după mine în închisoare, mă marcaseră. Ajuns din nou liber, mi-a fost tot timpul frică de Securitate chiar dacă am avut tăria să nu cedez încercărilor acesteia de a mă transforma într-un „turnător", după cum au devenit alții, unii cu nume sonore acum. Câți n-or mai fi fost, mai ales în rândul oamenilor politici din prezent, la putere şi în opoziție sau în lumea afacerilor, ale căror nume sunt ținute sub obroc de către S.R.I.? r Teama de Securitate, care nu m-a împiedicat însă, după cum am mai amintit, s-o duc în continuare de nas, m-a determinat să nu mă număr printre protestatarii din anii dictaturii lui Ceauşescu. M-am dezbărat total de frică doar în Piața Universității (1990).

între timp, îmi văzusem visul cu ochii. După o prealabilă scrisoare, primită încă în ianuarie 1990, prin care noua conducere a Institutului de Istorie „Nicolae lorga", cu acceptul foştilor mei colegi, mi-a cerut scuze în scris pentru faptul de a fi fost îndepărtat din instituție datorită unor motive politice, am fost curând reîncadrat. Am fost singurul care a revenit dintre cei dați afară în 1975. Cei mai vârstnici decât mine se pensionaseră între timp, alții plecaseră în străinătate.

Schimbarea cursului vieții mele, după răsturnarea de la putere a lui Nicolae Ceauşescu, a fost însă determinată de aducerea minerilor în Bucureşti (noaptea 13/14 iunie 1990) de către „emanații revoluției", în frunte cu Ion Iliescu, cu consecințele bine cunoscute: inimaginabilele acte de barbarie săvârşite contra protestatarilor din Piața Universității, mai ales tineri care se încăpățânaseră să strige „Jos comunismul!", arestarea multora dintre aceştia de către „oamenii cavernelor" lui Miron Cosma, în strânsă colaborare cu aceiaşi milițieni de pe vremea lui Ceauşescu, devastarea Universității Bucureşti, a Institutului de

Arhitectură „Ion Mincu" şi a sediilor „partidelor istorice" de-abia înfiinţate, totul fiind coordonat de Securitate, rebotezată Serviciul Român de Informaţii.

N-am fost în mijlocul evenimentelor, nici măcar ca martor ocular. Mă aflam atunci la verişoara mea, Lia Teju, din Paris, după ce participasem la un colocviu internaţional de istorie la Strasbourg unde, din solidaritate cu protestatarii din Piaţa Universităţii de la Bucureşti, profesorii francezi se declaraseră „golani".

A fost un destin

541

cui, ceva mai târziu, la televizor, atât pe mineri lovmu cu ~— ^
;ii, în cap, în pântece, în spate, cât şi pe civilii de pe margine care îi
.rbaţi destul de vârstnici, cu o privire asasină, şi femei răscoapte,
de li se vedea dantura de tinichea. Cele văzute atunci, la televizor,
ă sau povestite de unii amici cu mult mai tineri, care trecuseră prin
:ul de la Măgurele", toate acestea mi-au amintit de anii adolescenţei
una cu colegii mei, demonstraserăm pe străzile Bucureştiului con-
jtilor, fiind luaţi la bătaie de către aceştia, pe când Silviu Brucan,
."(24 feb. 1945), incita la violenţă, scriind cum clasa muncitoare „calcă
striveşte, sub pasul său greu, orice rezistenţă netrebnică". în conse-
imentele din iunie 1990, redeşteptându-mi amintirile din 1945-1946,
rminat să nu rămân în expectativă, să nu mă mulţumesc doar cu
de a fi revenit la Institutul de Istorie „Nicolae lorga" şi să nu mă
oar de cercetarea trecutului. Am considerat atunci că ar fi imoral din
a să nu mă implic în viaţa publică şi să nu vin astfel în sprijinul
neraţii. Ca atare am răspuns cu entuziasm la apelul Alianţei Civice,
nceputul lui noiembrie 1990, ale cărei idealuri le împărtăşesc şi acum.
eeaşi perioadă am trăit şi o mare decepţie. Din primăvara lui 1990
T\ din nou să merg pe la unele conferinţe de la A.D.l.R.l. Director nu
fraian Chebeleu, al cărui comportament dezgustător mă făcuse să nu
pe acolo ani de zile, ci un altul. Chebeleu fusese rotit în sus: purtător
it la Cotroceni. Se „reciclase" între timp. Nu-şi mai „pipera" alocuţiunile
din „tovarăşul Nicolae Ceauşescu", ca în trecut, ci povestea ziariştilor
i zis sau a mai făcut „domnul preşedinte Ion lliescu". Acum, pentru
e „aduse patriei" în trecut, este răsplătit cu un post comod de ambasador
âniei în străinătate. Dar decepţia nu mi-o produsese acest personaj
tâtor, ci Nicolae Fotino, pe care Chebeleu îl înlocuise la A.D.l.R.l.,
, la ordinul lui Ştefan Andrei.
adar întâlnindu-mă cu Fotino, în drum spre A.D.l.R.l., curând după
iada" din iunie 1990, am comentat evident recentele evenimente. „Ce era

lliescu - îmi spunea Fotino - să...." şi a ridicat mâinile precum fac militarii rvt când ajung să se predea inamicului. Apoi a început să-mi țină teoria La cu „lovitura de stat" pusă la cale de legionari. Am rămas blocat. Nicolae), adeptul din trecut al discuțiilor libere şi al confruntărilor de opinii, cel se lepădase de mine, după ce fusesem dat afară de la Institutul de Istorie mpotriyă, m-a protejat cât i-a fost cu putință, să justifice „mineriada" din 1990? li port în continuare recunoştință pentru comportamentul său față line în trecut, dar atitudinea sa din 1990 nu o pot uita. Am rămas doar în .ții politicoase". Din acea zi de iunie 1990 din nou nu am mai călcat pe la .I.R.I., până nu de mult, adică timp de 13 ani. în cursul lunii martie 2003, and începusem să scriu aceste rânduri de încheiere, am dat până la urmă > unei invitații din partea domnului Adrian Năstase de a participa la o --«„;; A n.l.R.l.", în noul context internațional şi al ! -- J -^ârt-at. în Uniunea N-am putut suporta. „vjaiwn-s~ y în acele vremuri, s-au propus unii pe alții în tunctu <ac it.„r _ pe frişca" a fost pusă prin numirea ca director executiv, fără consultarea celor prezenți, a lui George Potra, despre ale cărui „servicii" făcute lui Nicolae Ceauşescu şi cu o „fişă de încredere" semnată de generalul Iulian Vlad am scris la locul potrivit. Deci, „adio A.D.I.R.I." pentru totdeauna.

Din motivele menționate cu câteva pagini în urmă, din 1991 am intrat în mod nemijlocit în politică şi am fost opt ani (1992-2000) deputat al Convenției Democrate. Nu în calitate de membru al Alianței Civice care a fost şi a rămas un exponent al societății civile şi nu un partid politic. Dar în întreaga mea activitate parlamentară am căutat să pun în practică principiile care au stat la baza creării acesteia, rămânând aceleaşi şi în prezent. Incompatibilitatea dintre acestea şi politicianismul ieftin, dar veros, practicat de clasa politică care, de-a lungul amintiților ani, se formase, m-a determinat să mă retrag şi să rămân doar militant al Alianței Civice.

Nu voi scrie despre activitatea mea parlamentară, cu împlinirile şi nereuşitele ei. O las la aprecierea altora. Nici nu vreau să mă cobor la nivelul cancanurilor sau al laudelor de sine, după cum au procedat alții care mi-au luat-o înainte cu aşternerea pe hârtie a unor amintiri sau mărturii. Eu am încercat doar să evoc, prin prisma propriei mele vieți şi a celor apropiați mie, o perioadă de peste şase decenii din zbuciumata noastră istorie.

Din păcate, chiar şi după aproape 15 ani de la răsturnarea dictaturii comuniste n-am intrat în normalitate, nici sub aspectul vieții politice, nici al celei economice şi cu atât mai puțin în ceea ce priveşte viața de zi cu zi a celor mulți. Nu fac parte dintre cei blocați in mentalitatea anilor 1944-1947, nici măcar în cea a Pieței Universității. Nu susțin că cei aflați azi la putere, adică foştii nomencla-turişti, securiştii şi odraslele acestora, urmăresc revenirea la comunism. Tocmai aceştia au ajuns cei mai mari capitalişti, milionari în dolari sau în euro şi nu în lei. Pericolul este cu totul altul, anume cel că România de azi nu se îndreaptă spre un capitalism real, dublat de o democrație autentică, ci spre unul de tip mafiot şi un stat autoritar. Atâta vreme cât puținii oameni politici încă cinstiți nu vor lăsa orgoliile de o parte (nu pot fi toți şefi, mai este nevoie şi de subalterni), iar elita intelectuală nu intră în „agora", ci va continua să se complacă în comentarii savante, în jurul mesei rotunde şi în fotolii confortabile, drumul societății române spre o republică de tip sud-american ne este asigurat.

Concluzia mea sumbră ar putea fi contrazisă de cei care, în timp ce eu scriu aceste ultime rânduri pe hârtie, trăiesc euforia invitării României în N.A.T.O. „Invitația" este un incontestabil succes al diplomației româneşti. Mai întâi a celei din timpul anilor 1997-2000 care a făcut primii paşi pentru a intra în grațiile americanilor, în timpul crizei din Kosovo şi al bombardării Serbiei dictatorului Miloşevici de către forțele aeriene ale N.A.T.O. Opozanții de atunci, astăzi la guvernare, rostiseră în acel context discursuri sforăitoare despre „seculara prietenie româno-sârbă", acuzând totodată de trădare a interesului național

543

cei care acordaseră dreptul de survol al României avioanelor americane, încărcate cu bombe şi rachete, ci doar, la întoarcere, după îndeplinirea siunii şi aterizarea pe aerodromurile româneşti doar în caz de nevoie, citarea României de a adera la N.A.T.O. este, în acelaşi timp, meritul Somației actuale care a mers, cu paşi şi mai apăsați, pe drumul deschis de Te foştii guvernanți. Dar, în primul rând, este şansa poporului român căci, în ua conjunctură internațională marcată de pericolul terorismului islamic ernațional, poziția geostrategică a țării noastre a ajuns să intereseze, în mod îcial, Pentagonul şi Departamentul de Stat al S.U.A. Faptul că vom ajunge

0 umbrela protectoare a N.A.T.O. va reprezenta pentru noi o incontestabilă ranție de securitate. Dar, cel puțin din punctul meu de vedere, cred că şi al ora, care consideră însă că e preferabil acum să nu-1 rostească, potențialul ricol pentru România, într-un viitor mai îndepărtat sau mai apropiat, va fi tot

tradițional care nu se află prin Orientul Mijlociu.

în sfârşit cei care cred că în anii 2003-2004, perioadă în care decizia summit-ului la Fraga va fi ratificată de către parlamentele statelor membre ale N.A.T.O., vor petrece minuni în România, încât va fi întrerupt actualul proces de nsformare a țării noastre într-o republică sud-americană, se înşală. Macazul •e direcția unei democrații autentice, spre o adevărată ierarhizare a valorilor şi nivel de trai în creştere nu-1 vor trage actualii guvernanți, mai bine spus struțurile ifiote de sorginte securistă care ne conduc în realitate, fiindcă aşa le-au spus icricanii, ci partidele politice democratice dacă se vor trezii din letargie şi vor a de o parte interesele lor meschine, sub presiunea societății civile, mai ales a erei generații, în nici un caz treaba românilor nu o vor face americanii. Aceştia id a fost vorba de apărarea propriilor lor interese şi libertăți s-au aliat şi cu ;imuri autoritare, ba chiar cu unii dictatori de prin America de Sud sau Asia. aria a dovedit-o, iar prezentul confirmă regula. Oare Pakistanul lui Pervez isharaf, de exemplu, sau Coreea de Sud, cu o prezență militară americană de o nătate de veac, constituie modele ale unui regim democratic? în consecință să ne lăsăm îmbătați de cuvinte frumoase, ba chiar emoționante, rostite în Piața arului. Soarta românilor stă în propriile lor mâini cu atât mai mult cu cât forțele ilui nu mai sunt impuse din afară, de o mare putere, ca în timpul tinereții mele.

Cei din generația părinților mei care speraseră în deşert că „vin americanii" u stins de mult, o parte dintre aceştia în puşcării şi lagăre de muncă forțată.

1 de vârsta mea care, în anul naşterii N.A.T.O., împlineam 20 ani, am constituit doua generație de sacrificiu, în condiții oarecum schimbate, tineretul de azi

decide dacă va deveni a treia, ba chiar şi a patra generație de obidiți.

Pe vremea copilăriei mele, pe când mă plimba tata pe Calea Victoriei, :ureştiul era denumit de unii „micul Paris". A dispărut pentru totdeauna, încât ajuns acum, spre sfârşitul vieții, „să-1 regăsesc", toute proportion gardee, mbându-mă prin centrul „marelui Paris", deşi nici societatea pariziană nu a t pe loc. S-a schimbat, dar într-un alt fel, încât nu ruperea de orice tradiții, ;ch-ul şi, mai ales, mitocănia să dea tonul, ca la noi. Acum.

Bucureşti 29 mai 2003

-. Şerban Rădulescu-Zoner

Anexă

Numele ofițerilor de Securitate implicați

în „cazul Şerban Rădulescu-Zoner"

şi al mamei acestuia Eliza Zoner*

1) Gl.-col. Drăghici Alexandru, ministru de Interne. Informat „la Buletin" despre capturarea lui Zoner Rădulescu Şerban, ordonă arestarea tuturor celor care 1-au ajutat să se sustragă urmăririi. Nu s-au operat arestări deoarece inculpatul şi-a asumat toate invinuirile, iar Securitatea nu a putut furniza informații contrare.

2) Gl.-mr. Negrea Vasile, ministru adjunct la M.A.I. (1962)

3) Col. Butyka Fr., şeful Direcției VIII (anchete penale) din M.A.I. (1960)

4) Lt.-col. Holinger Isidor, şeful Direcției II (contra spionaj) din M.A.I. (1959)

5) Col. Petruc N., şeful Direcției II (informații interne) din cadrul M.A.I. (1958-1960)

6) Lt.-col. Popescu N. Şef serviciu în cadrul Direcției III (informații interne) din M.A.I. (1958-1960)

7) Lt.-col. Neacşu Alexandru, şeful Direcției III (informații interne) din M.A.I. (1963)

8) Col. Rusu Emanoil, şeful Direcției III (informații interne) din M.A.I. (1965)

9) Lt.-col. Croitorul Nicolae, şef serviciu în cadrul Direcției III (informații interne) din M.A.I. (1965)

10) Cap. Anastasescu Aurelian, Direcția VIII (anchete penale) M.A.I. (1960)

11) Maior Ristea Gheorghe, şeful Direcției Secretariat din M.A.I. (1959)

12) Cap. Enache Dumitriu, şef birou la Direcției III (informații interne), în 1964-1966.

13) Col. Szabo Eugen, şeful Direcției VII (filaj, investigații) din M.A.I. (1954)

14) Maior Caranicolov Boris, Direcția VII (filaj, investigații) din M.A.I. (1954)

15) Lt.-col. Dinescu V. şeful Direcției VII (filaj, investigații) din M.A.I. (1954)

16) Cap. Croitoru N., şef serviciu în cadrul Direcției VII(1958). S-ar putea să fie una şi aceiaşi persoană cu It.-col. Croitoru Nicolae, şef serviciu la Direcția III în 1965

17) Col. Ştrul Mauriciu (până în 1958 It.-col.), şeful Direcției regionale Ploieşti (cel puțin din 1952 şi până după 1960)

18) Col. Ambrus C., şeful Direcției regionale Stalin (după 1956 Braşov), în 1952

19) Lt.-maj. Nistor Victor, activ la Direcția regională Stalin, în 1952

20) Col. Breban losif, şeful Direcției regionale Cluj (1959)

* Toate numele sunt extrase din dosarele întocmite de Securitate şi studiate la C.N.S.A.S. de către autor. In paranteze sunt indicați anii emiterii respectivelor documente.

A fost un destin